

Christensen, Anton, 1860—1930, Lærer, Landbrugsjournalist. F. 23. Juli 1860 i Visse ved Aalborg, d. 18. Nov. 1930 i Sønder Tranders ved Aalborg, begr. sst. Forældre: Gaardejer Christen C. (1831—1913) og Marie Andersen (ca. 1837—1928). Gift 29. Sept. 1882 i Sønder Tranders med Cathrine Cecilie Pallesen, f. 28. Febr. 1858 sst., d. 6. Jan. 1930 sst., D. af Lærer Palle Pedersen P. (1819—83) og Anna Cathrine Jungersen (1827—90).

C. tog Skolelærereksamen 1879 fra Gedved og blev 1883 Lærer i Sønder Tranders, tog 1913 sin Afsked paa Grund af en Halslidelse. Han var en afholdt og dygtig Lærer og levende interesseret i Samfundsspørgsmaal og Tidens Rørelser. Som ung knyttede han Venskab med Vilhelm Lassen og blev Medarbejder ved »Aalborg Amtstidende« fra Bladets Oprettelse 1889; fra 1921 til sin Død var han Medredaktør. — Ved Driften af Skolelodden fik C. Interesse for Landbrug, navnlig for det mindre Jordbrug, og var en af Husmændenes varmeste Talsmænd, før den egentlige Husmandsbevægelse rejstes. Han var Fører paa adskillige Husmandsrejser og skrev talrige Artikler, der tog Sigte paa Husmændenes økonomiske og aandelige Ophjælpning. Hans Artikler om landøkonomiske Emner udsendtes som Fælleskorrespondance til en Række Provinsblade, hvor de blev læst med Interesse, thi C. kunde ud af Forsøgsberetningers og faglige Afhandlingers tunge Stof uddrage det væsentligste og gengive det i en for jævne Læsere let fattelig og ofte fængslende Form. Hans Forfattermærke A. C. var i første Femtedel af Aarhundredet kendt og skattet i vide Landbokredse. Den flittige og ansete Lærer fik overdraget en Mængde Tillidshverv, som Revisor i Aalborg Andelsslagteri fra 1896 og i Husmandskreditforeningen fra 1908, Formand for Hadsundbanens Repræsentantskab, Sogneraadsformand for Sønder Tranders Kommune 1917—21, Formand for Aalborg Amts Landboforenings Ungdomsudvalg og Medlem af Dyrskue-Komiteen, Medlem af Sønder Tranders Menighedsraad 1918—26. C.s offentlige Virk-

somhed saavel som hans Gerning i Skole, Hjem, Familie- og Vennekreds var præget af sund Virkelighedssans forenet med et lyst og frejdigt Livssyn med Trang til at sprede Oplysning og Glæde blandt Mennesker. — Foruden en Mængde Dagblads- og Tidsskriftartikler har C. skrevet: »Husmanden og det egentlige Husmandsbrug« (1897, 2. Opl. 1899), »Hædrede Husmænd« (1908), »Generalkonsul Hendrik Pontoppidan« (1914), »Agt paa Kartofflen, dyrk Kartofflen« (1918), udsendt paa **Ernæringsraadets** Foranstaltning i 200 000 Eksemplarer, og »Vilhelm Lassen« (1919). Desuden redigerede han »Andelsslagteri-Tidende« 1897—99, »Landmandens Lommebog« fra 1905 og »Den nye Husmands Almanak« fra 1901. — R. 1930.

Aalborg Amtstidende 18. og 24. Nov. 1930. Aftenposten 17. Maj 1904. Jydsk Landbrug 1930, S. 931.

Anton Christensen.

Christensen, Adolf Carl Peter, f. 1869, Veterinær. F. 4. April 1869 i Rørbæk ved Saksøbing. Forældre: Dyrslæge, Gaardejer Hans Peter C. (1842—1922) og Ane Christensen (1844—1927). Ugift.

Efter at have bestaaet Præliminæreksamen var C. en kort Tid Apotekerdiscipel, inden han, ligesom sin Fader, valgte Veterinærvidenskaben til Studiefag. Han tog Dyrslægeeksamen 1889 og blev straks efter ansat som Assistent hos Veterinærpolitidyrslægen og ved de offentlige Slagtehus i Kbh. Samtidig læste han til Artium, blev Student privat 1892 og tog medicinsk Embedseksamen 1898. Efter et kort Ophold i Norge 1897 somkst. Amtsdyrslæge blev C. Assistent hos Veterinærfysicus April—Sept. 1898 og fik derefter Stillingen som Docent (senere Lektor) i Veterinær Retsslære ved Veterinær- og Landbohøjskolen, en Gerning, han paa Grund af svageligt Helbred **maatte** opgive i Juli 1921. Samtidig med sin Lærergerning bestred han Stillingen som Veterinærpolitiets Dyrslæge i Kbh. (1898—1921). C. gik ind til sin Virksomhed under vanskelige Forhold, idet han Sept. 1898—Sept. 1901 tillige **maatte** bestyre Højskolens Klinik for mindre Husdyr. Paa længere Studierejser til Tyskland og Rusland søgte han videre Uddannelse, bl. a. i praktisk Udførelse af Veterinærpolititjeneste. Efter sin Fratræden som Lærer har han taget Lægegerningen op, har studeret paa københavnske Hospitaler og siden 1932 haft privat Lægepraksis i Kbh.

St. Friis i Den **kgl.** Veterinær- og Landbohøjskole 1858—1908, 1908.

Hj. Friis.

Christensen, Aage **Rudolf**, f. 1879, Vej bygningsingeniør, Professor. F. 24. Marts 1879 i Kbh. (**Johs.**). Forældre: Grosserer Rudolph Peter C. (1849—1925) og Elina Kirstine Hamberg (f. 1853). Gift 28. Maj 1910 i Kbh. (Holmens) med Edel **Antonie** de Fine Skibsted, f. 23. Febr. 1887 i Kbh. (**Garn.**), D. af Premierløjtnant i Livgarden, Kammerjunker, senere Kaptajn og Kammerherre Carl Frederik de F. S. (1854—1930) og Astrid With (f. 1864).

C. blev Student 1897 fra Metropolitanskolen, n. A. cand. **phil.** og 1902 cand. **polyt.** som Bygningsingeniør. Umiddelbart derefter aftjente han sin Værnepligt og fik herved Lyst til Militærtjenesten. 1902—04 gennemgik han **Officerskolens** næstældste Klasse og kom som Sekondløjtnant til Ingeniørregimentet, hvor han i Efteraaret 1904 avancerede til Premierløjtnant. 1905—08 gennemgik han Officerskolens ældste Klasse. 1905 var han blevet ansat som Assistent i Brobygning ved Polyteknisk Lærestalt, en Stilling, han 1908 ombyttede med en Assistentstilling i Vejbygning. I dette Fag blev han 1916 Docent og 1917 Professor. 1909 foretog han en Studierejse til England og Frankrig og 1910 til Tyskland, Schweiz og Østrig. 1910—13 ledede han Bygningen af **Kaserne-**etablissementerne ved Høveltegaard, Sandholm og Avedøre. 1915 afskedigedes han efter Ansøgning fra Militærtjenesten. 1910—17 var han Censor i Deskriptivgeometri ved Polyteknisk Lærestalt og er fra 1913 Medlem af **Eksamenskommissionen** for de tekniske Skoler. 1921—23 var han Medlem af Kbh.s Borgerrepræsentation, dens 2. Viceformand 1921—22. 1921—25 var han Medlem af Kbh.s Sundhedskommission, 1918 var han de Konservatives Kandidat til Folketinget i Roskilde-, Køge- og Lejrekredsen, 1916—26 Formand for Metropolitanersamfundet, 1923—27 for Nødhjælpsarbejdsudvalget for Kbh. og 1929—32 for la Section danoise de la Société des **Ingénieurs** Civils de France. C. er endvidere Redaktør af »**Dansk** Vej tidsskrift«, Medlem af den tekniske Vejkomité, Formand for Dansk-lettisk Forening og for Dansk Skatteborgerforening, Medlem af Bestyrelsen for Kbh.s Grundejerforening, Medlem af Repræsentantskabet i Kbh.s Brandforsikring og i Arbejdernes Byggeforening, Medlem af **Menighedsraadet** for Christiansborg Slotskirke og **Taksationsmand** i Østifternes Kreditforening. C, der jævnlig har taget Del i den offentlige Debat om **Statsbane-**drift og fremsat udprægede Meninger, har 1921—25 udgivet en Lærebog i Vej- og Jernbanebygning (**I—VI**). — R. 1924.

DM. 1927.

Povl Vinding.

Christensen, Alfred, 1842—1925, Handelsmand, Skibsreder. F. 22. Okt. 1842 i Rudkøbing, d. 28. Jan. 1925 i Kbh., begr. i Søllerød. Forældre: Skibsfører Mads C. (1801—45) og Bodil Cathrine Frederiksen (1811—1906). Gift 16. April 1865 i Rudkøbing med Andrea Andresen, f. 1. Sept. 1843 sst., d. 8. Marts 1920 i Kbh., D. af Lods Theophorus A. (1818—99) og Marie Kirstine Rasmussen (1814—96).

C. mistede tidligt sin Fader og blev som fjortenaarig sendt til Søs. 1864—70 sejlede han som Skibsfører, og efter et kortere Ophold i St. Petersborg grundlagde han 1871 en Forretning under Navnet A. C. i Kbh., omfattende først Kulimport, Støbejern og Salt — som senere blev udskilt under Firmaet A. C. & Go. — og efterhaanden Befragtning, Skibsagenturvirksomhed, Bunkerkulforretning og Rederi (bl. a. Selskaberne Urania og Nordsøen) samt en Overgang Skibsbyggeri (Hellerup Skibsværft). I Kraft af en betydelig Energi og Dygtighed, parret med en god Portion Dristighed lykkedes det tidligt C. at faa en anseelig Forretning oparbejdet, men hans Driftighed førte ham undertiden ind i Foretagender, som i *daarlige* Tider bragte Tab. Paa den anden Side maa det erkendes, at han var en idérig Mand, der aldrig var angst for at indlade sig paa noget nyt, og heller ikke tabte Modet, selv om Forholdene gik ham imod. — 1895 blev han af det københavnske Venstre opstillet til Folketinget i Byens 2. Kreds, men opnaaede ikke Valg. — Maleri af Rudolf Petersen 1917. *Jens Vestberg*

Christensen, Alfred Vilhelm Alexander, f. 1854, Politiker. F. 10. Jan. 1854 paa Grøndal paa Frbg. Forældre: Overretsprokurator Balthazar C. (s. d.) og 2. Hustru. Gift 1° 22. Maj 1886 i Kbh. (Frue) med Astrid Martha Bodil Paulsen, f. 19. Juli 1861 i Aalborg, d. 5. Maj 1896 i Kbh., D. af Stiftsfysicus, senere Justitsraad Peter Julius P. (1817—76) og Cecilie Margrethe Købke (1830—90). 2° 14. Maj 1899 i Vemmelev med Ebba Pauline Louise Paulsen, f. 3. Jan. 1864 i Aalborg, d. 12. Juli 1929 i Kbh., Søster til 1. Hustru.

C. blev Student 1872 fra Schneekloths Skole, cand. juris 1881, Overretssagfører i Kbh. 1884, Medlem af Direktionen for Kongeriget Danmarks Hypotekbank 1916. Han var fra Barndommen præget af Hjemmets politiske Atmosfære, var Bondeven og Demokrat og saa lidenskabeligt forbitret over Provisorierne, at han endog over for Faderen, der 1878 var gaaet sammen med de Moderate, skal have udtalt, at han havde givet sig selv et helligt Løfte om ikke at ville sætte sine Ben i Folketingets Sal, efter at Tinget havde

kvitteret for Provisoriet. Næppe nogen anden dansk Politiker har i saa bogstavelig Forstand efterlevet C. Bergs Slagord: »Gaa aldrig paa Akkord med Uretten!« Gennem hans lange politiske Liv var Kærligheden til de **smaa** i Samfundet og Tilliden til det brede Folks sunde Sans og redelige Hensigter et lige saa fremherskende Træk i hans Optræden som hans dybe Uvillie mod Militærvæsenet og den konservative Overklasse; hans **politiske** Opfattelse, der falder nøje sammen med hans hele, lidet nuancerede Livssyn, er præget af dyb Alvor og Retfærdighedsfølelse. C. var selvskreven Deltager i Studentersamfundets Dannelse **1882** og dets omfattende Virksomhed i Folkeoplysningens Tjeneste, var ogsaa dets Formand fra **1888** til **1893**, da den første heftige Blomstring var forbi, og det mere trælsomme Arbejde paa krævedes til Forberedelsen af den Periode, der skulde give det en afgørende Indflydelse og dets endelige Plads som Faktor i den politiske Kamp. **1889** opfordredes C. til at opstille sig i **Sorø**-kredsen, hvor Poul Christensen fra anden Side var opstillet som Venstres Kandidat, men efter nogle Møder i Kredsen og en **Sogne**-afstemning, der gav Poul Christensen Flertal, trak C. sig tilbage. **1895** valgtes han til Folketinget i **Kbh.s** 3. Kreds, som han holdt til **1918** bortset fra Aaret **1909—10**, og efter Grundlovsændringen og Valglovsændringen valgtes han **1918** som Nr. **1** paa Det radikale Venstres Liste. Ved Valget **1920** søgte han ikke Genvalg. Ved sin Indtræden i Rigsdagen **1895** deltog han i Dannelsen af **Venstre**-reformpartiet og udtraadte **1905** af dette sammen med Zahle, Fogtmann, Poul Christensen **m. fl.** for at danne en ny Gruppe, Folketingets Venstre, der snart efter antog Navnet Det radikale Venstre. — Gennem sine Vælgermøder erhvervede C. sig Berømmelse for sin vittige og slagfærdige Veltalenhed; i Tinget var han stilfærdig og uden Præentioner. Han interesserede sig for Fiskeriets Udvikling og skaffede Fiskerne Adgang til at fange Blankaal, men hans største Interesse var Retsplejereformen og **Forfatningssagen**. Han var Formand i Retsplejeudvalget **1901—04** og **1913—16** og Medlem af Grundlovsudvalget fra **1913**. Særlig i det første af disse Udvalg lagde han en overordentlig Energi og Udholdenhed for Dagen. — Fra sin tidlige Ungdom har C. været meget interesseret i Naturen og dyrkede bl. a. Jagten i Selskab med sin Barndomsven, Waldemar Dreyer. Paa Valkendorfs Kollegium blev han Ven med Jul. Schjøtt. Venskabet med disse to Mænd, som blev af stor Betydning for ham gennem hele Livet, fik en særlig Bekræftelse i deres fælles Interesse for Zoologisk Have, og denne Interesse har C. i sin Egenskab af Formand for Bestyrelsen (fra **1923**) bevaret usvæk-

ket efter Vennernes Død. — Maleri af Fru Gabriel Steen Andersen 1932. Portrætteret paa Oscar Matthiesens Maleri af den grundlovgivende Rigsdag 1923 og paa Herman Vedels Grundlovsbillede 1918, begge i Rigsdagen.

N. P. Bransager og Palle Rosenkrantz: Den danske Regering og Rigsdag, 1901—03, S. 153 ff. *J. H. Hassing Jørgensen.*

Christensen, Anders, ca. 1460—ca. 1540, Karmelitermunk.

A. C., der ifølge Christiern Pedersens Udsagn var Jyde, traadte i en ung Alder ind i **Karmeliterordenen**. Denne Orden lagde Vind paa Lærdom og havde i Lighed med Sortebrødrene og Graabrødrene en omfattende Studieorganisation, der førte velbegavede unge Brødre fra Land til Land. A. C. blev 1487 sendt til Universitetet i **Greifswald**; han nævnes ved Immatrikulationen i det filosofiske Fakultet som hjemmehørende i Roskilde Stift og kom sandsynligvis fra Klostret i Helsingør. Siden studerede han ved et eller flere af Ordenens »studia **generalia**» i Paris, Koln, Louvain etc. — vi ved ikke hvor, men da han 1492 er til Stede ved **Generalkapitlet** i Rom, hvor Repræsentanter fra de forskellige Ordensprovinser samledes, bærer han Titlen »lector«, Ordenens akademiske Grad, der var Betingelsen for at kunne docere. Samme Titel bærer han, da han 1497 deltager i Rektorvalget ved Kbh.s Universitet, hvor han rimeligvis har holdt Forelæsninger; han kaldes ved den Lejlighed »lector Andreas Christierni ord. **Carm.** s. theologiæ baccalaureus«. Doktorgraden i Teologi erhvervede han senere. 1498 var A. C. paa Generalkapitlet i **Nîmes** og 1503 i **Piacenza**. Her mødte han som Prior for Provinsen Dacia, valgt af Ordensbrødrene hjemme paa Provinskapitlet. Sandsynligvis var han da allerede Forstander for Klostret i Helsingør, en Stilling, han med en ganske kort Afbrydelse beklædte Resten af sin Levetid.

Mens A. C. forestod Marieklostret i Helsingør, fik han oprettet et Hospital, hvor syge Sømænd, der blev bragt ind fra Skibene, kunde faa Pleje; Huset staar den Dag i Dag nær Klosterkirken. I sin Egenskab af Provinsprior tog han Initiativ til Grundlæggelsen af et Kollegium i Kbh. for **Karmeliterne**. Denne Foranstaltning havde utvivlsomt Sammenhæng med Beslutninger om Studiehuse i alle Ordensprovinser, vedtagne paa Generalkapitlet i Rom 1513 og Siena 1517. Paa Provinskapitlet i Landskrona 1519 udpegedes de unge Brødre, der skulde bo i det nyopførte Hus og studere under Vejledning af Lektor Povl Helgesen.

Povl Helgesen med hans brændende Iver for humanistiske Studier har været efter A. C.s Sind, men han har næppe kunnet følge den

unge Ordensbroder i hans voldsomme Kritik af bestaaende Tilstande inden for Kirken. Et Brev af 1521 fra Povl Helgesen til A. C, hvori han afviser de Beskyldninger, der rejstes mod ham for at hælde til Luther, kunde tyde derpaa. Brevet, som Resen har kendt, er siden gaaet til Grunde. A. C. oplevede den gamle Kirkes Fald og Karmeliterordenens Opløsning i Danmark. Endnu i Sept. 1537 optræder han som Prior for Marieklostret, men da Kongen 1541 henlagde Klostret til Byens Hospital, var han vistnok død.

A. C.s Liv falder inden for Ordenslivets Rammer; ganske undtagelsesvis blev han af Kong Hans 1499 sendt paa en diplomatisk Sendefærd til Rusland sammen med Mag. Jens Andersen (**Bældenak**) og Mag. Anders Glob. — Han nærede en levende Interesse for Fædrelandets Historie, og da hans Bysbarn Christiørn Pedersen havde Vanskeligheder ved at faa et Manuskript af Saxos store Værk til Brug for sin Udgave, tilbød han at besørge en Afskrift med egen Haand. I Christiørn Pedersens Udkast til Danmarks Historie møder vi et Par Gange **Karmelitertradition** og A. C.s Beretning.

Ny kirkehist. Saml., V, 1869—71, S. 773—79. G. Wessels: Acta capitulorum generalium ordinis fratrum b. v. **Mariæ de monte Carmelo**, 1912.

Ellen Jørgensen.

Christensen, Anders, 1551—1606, medicinsk Professor. F. 1551 i Ribe, d. 26. Nov. 1606 i Sorø, begr. sst. Forældre: Borger Christen Sørensen og **Karine** Andersdatter. Gift 27. Aug. 1586 i Ribe med Abel Svaning, d. 1625 (gift 2° 1609 med Hofmønsterskriver i Helsingør Hans Mechelborg, d. 1623, gift 1° med Marine Pedersdatter, d. 1607), D. af Historiograf Hans S. (s. d.) og Hustru.

A. C. blev Student fra Ribe 1567 og studerede i otte Aar i Kbh. under Niels Hemmingsen, Hans Frandsen o. a. af den Tids ansete Lærere. Han tog Baccalaurgraden i Filosofi og blev Kommunitetsprovst. Denne Post fratraadte han 1575, da han havde faaet det kgl. Rejestipendium, der kun tildeltes de mest begavede Studenter. Over Rostock drog han til Wittenberg, hvor han studerede i to Aar og tog Magistergraden; derfra begav han sig til Jena for at høre medicinske Forelæsninger, vendte saa tilbage til Wittenberg og anvendte især sin Flid paa Anatomien, idet han tillige optraadte som Privatdocent. Da hans Stipendietid var udløben, rejste han hjem for at faa Midler til videre Studier, og da den juridiske Lærestol ved Universitetet paa den Tid stod ledig, tillod Kongen 1579, at den Løn, der ellers var tillagt dette Professorat, **maatte**

deles mellem A. C. og en anden Mediciner, **Eskil** Christensen, for at de kunde faa Lejlighed til at besøge Italien, hvor Lægevidenskaben blomstrede. Paa Rejsen derved blev A. C. farlig syg i Frankfurt, saa de to Rejsefæller først i Okt. 1580 naaede til Padova. Efter et længere Studium her drog A. C. til Basel, hvor han hørte Dr. Victor **Trancavellius'** Forelæsninger og besøgte et Udtog af dem under Titel »Enchiridion medicum de cognoscendis curandisque tam **externis quam internis humani corporis morbis**« (1583), ligesom han ogsaa s. A. tog den medicinske Doktorgrad. Senere besøgte han **Orléans**, Paris og Strasbourg. Da han ved Nytaarstid 1585 opholdt sig ved den sidstnævnte Højskole, fik han Brev hjemme fra med Tilbud om den ved Hans Frandsens Død ledige Plads som Professor i Medicin ved Kbh.s Universitet. Med Glæde modtog han dette Tilbud og **tiltraadte** Foraaret 1585 Lærerstillingen, som han beklædte i sytten Aar. Da han var en duelig Praktiker, og Lægernes Tal var saare ringe, blev han jævnlig kaldt bort fra Universitetet, naar Adelen ude i Landet trængte til Lægehjælp. Han var den første medicinske Professor, som praktisk forsøgte at øve Anatomien her ved Universitetet. Tidsalderens Fordom mod slige videnskabelige Undersøgelser nødte ham dog til at holde op med disse Øvelser, da de vakte en saadan Væmmelse, at hæderlige Folk ikke mere vilde **omgaas** ham. Han **maatte** da nøjes med at følge det gamle Spor. At han imidlertid har været anset for en dygtig Docent, ses deraf, at da Kong Jakob af Skotland 1590 besøgte Universitetet, hørte han en Forelæsning af ham. Men han var ogsaa dygtig til meget andet, og det blev til Skade for hans Lærervirksomhed. Han var navnlig en ypperlig Regnskabsfører, og denne hans Evne blev der lagt meget Beslag paa, idet han ikke blot gentagne Gange valgtes til Universitetets Rektor, men ogsaa fik det Hverv at ordne dets Regnskabsvæsen, som ikke var i den bedste Tilstand. Dertil kom, at ved Siden af hans Professorembede blev 1595 det brydsomme Hverv ham overdraget at være Forstander og Økonom for Kommunitetet. Da han 1600 paa ny skulde beklæde Rektoratet, undslog han sig først med Henviisning til sine mange økonomiske Hverv, men maatte føje sig efter sine Kollegers Ønske. 1602 udnævntes han af Kongen til den anselige Post som Forstander for Sorø Skole og Gods og opgav alle Universitetsstillinger. 1606 fik han **kgl.** Bevilling paa for egen Regning at oprette et Apotek, som Sorø hidtil havde savnet, men s. A. døde han. Han roses som en ualmindelig dygtig Videnskabsmand, men hans Forfattervirksomhed er ikke af syn-derlig Betydning og bestaar mest i Disputatser.

E. Vinding: Acad. **Haun.**, 1665, S. 152 ff. H. F. Rørdam: Kbh.s Universitets Hist. 1537—1621, II, 1869—72, S. 653 ff. *H F Rørdam(V. Meisen*)*.

Christensen, Anders Christian, 1852—1923, Kemiker. F. 11. Maj 1852 i Hjerpsted ved Tønder, d. 12. Dec. 1923 i Hellerup, begr. i Gentofte. Forældre: Sognepræst, sidst i Toftlund, Carl Emil C. (1820—93) og Wilhelmine Marie Christensen (1821—95). Gift 6. April 1887 paa Frbg. med Andrea Catharine Sophie Sand, f. 31. Jan. 1864 paa Frbg., d. 14. Febr. 1931 i Hornbæk, D. af Handelsagent Søren Byrgesen Vandborg S. (1834—86) og Andrea Henriette Cathinca Cappelen (1835—1908).

C. begyndte det farmaceutiske Studium 1868 og blev cand. pharm. 1874. 1876—92 var han Assistent ved Landbohøjskolens kemiske Laboratorium, 1892—1902 Docent og 1902—22 Professor i Kemi ved den 1892 oprettede farmaceutiske Lærestalt. 1880—82 foretog han en Studierejse til Dorpat, Strasbourg, Zürich, Marburg og Paris. 1884 fik han Universitetets Guldmedaille («Metoder til kvantitativ Bestemmelse af Urinstof»). — C.s Hovedgerning var Lærerens; gennem sit mangeaarige Virke ved Farmaceutisk Lærestalt har han præget den danske Farmaci. Som Lærer var han pligtopfyldende og søgte at indprente sine Elever Betydningen af Nøjagtighed og Samvittighedsfuldhed. Hans videnskabelige Arbejder er yderst omhyggeligt gennemførte; de betydeligste er seks Afhandlinger om Indvirkningen af Brom og Klor paa Kinaalkaloiderne, specielt maa nævnes et Arbejde fra 1915: »Om Klorets Indvirkning paa Kinin II«, der førte til Klarlæggelsen af Thalleiochinets Konstitution. Desuden har han offentliggjort en Række analytiske Arbejder, af hvilke særlig kan nævnes en Metode til Bestemmelse af frie Alkaloider ved jodometrisk Syretitrering (1889) og en Metode til kvantitativ Bestemmelse af Kinin ved Titration (1891); hans videnskabelige Arbejder er offentliggjort dels i Videnskabernes Selskabs Skrifter og Oversigter, dels i tyske Fagtidsskrifter. — I Kraft af sit store analytiske Kendskab, navnlig til Analysen af farmaceutisk vigtige Stoffer, blev C. 1902 Medlem af den permanente Pharmacopoe-Kommission; de analytiske Prøver i »Pharmacopoea Danica« 1907 er alle godkendte af ham, og han udarbejdede yderligere en »Kommentar til de kemiske Prøver i »Pharmacopoea Danica 1907« (udk. 1910). — C. blev 1903 Medlem af Videnskabernes Selskab og var 1912 Medstifter af Danmarks farmaceutiske Selskab. - R. 1915. DM. 1922.

Farmaceutisk Tidende, XXXIII, 1923, S. 671 ff. Archiv for Pharmaci og **Chemi.**, 924, S. 3 ff.

Sti Veibel.

Christensen, Anthonie Eleonore (Anthonore), 1849—1926, Blomstermalerinde. F. 5. Juli 1849 i Kbh. (Trin.), d. 27. Aug. 1926 paa Usserød Sygehus, Urne paa Holmens Kgd. **Forældre:** Oberst A. F. **Tscherning** (s. d.) og Hustru. Gift 4. Okt. 1871 i Kbh. (Johs.) med Dr. phil. Richard C. (s. d.).

Allerede som tolvaarig begyndte A. C. at male, uddannedes som Blomstermalerinde af Moderen og af Emma Thomsen og paa-virkedes af O. D. Ottesens Arbejder. Paa Charlottenborg udstillede hun allerede 1867 (»Blomster ved en fredet Grav« og »Blomster ved en forfalden Grav«). N. A. blev hendes Maleri »Voxende Anemoner, tidligt Foraar« erhvervet af Galleriet. Da hun nu desuden modtog flere Bestillinger (bl. a. fra Etatsraad O. B. Suhr), rejste hun 1869 med sin Moder til Syden. Samtidig med sit Giftermaal modtog hun Stipendier (1872—73) fra den Hielmstjerne-Rosencroneske Stiftelse og fulgte sin Mand til Italien og Grækenland. 1887 vandt hun den Neuhausen'ske Præmie (»**Kurve-laag** med afskaarne Roser«) og 1893 Aarsmedaillen for »Valmue-gruppe fra Strandmøllehaven«, hvilket Billede derefter erhvervedes af Galleriet. »Roser og Lilier« findes paa Aalborg Museum. A. C. var en skattet Lærerinde; blandt Eleverne var Frederik VIII.s Dronning Louise og Dronning Olga af Grækenland. Hun var et følsomt, kunstnerisk og oprindeligt Naturel med megen tilegnet Viden og Smag.

O Andrup.

Christensen, Jørgen Anton, f. 1869, Landøkonom. F. 13. Nov. 1869 i Væde Hedegaard ved Aarup, Fyn. Forældre: Gaardejer Jens C. (1828—1914) og Maren Nielsen (1828—98). Gift 15. April 1906 paa Frbg. med Agnes Elisabeth Dagmar Kjeldsen, f. 1. Nov. 1860 i Kbh. (Trin.) (gift 1° 1879 med Handelsfuldmægtig Celius Marius Sørensen, 1843—86), D. af Handelsagent, senere Grosserer Jesper Lauritz K. (1836—1905) og Ane Pauline Lorentzen (1837—1911).

C. havde faaet en grundig Uddannelse i Landbrugets Praksis paa flere fynske og jyske Gaarde, havde været paa Højskole og Landbrugsskole, før han begyndte Studiet ved Landbohøjskolen. 1897 tog han Landbrugseksamen og n. A. udvidet Eksamen i Grundvidenskaberne. Ret hurtigt efter Eksamen blev han knyttet til Landbohøjskolen. 1899—1906 virkede han som Assistent ved Højskolens Landbrugsafdeling, 1909 overtog han Undervisningen vedrørende Landbrugets Redskaber og Maskiner og blev 1917 ansat som Docent i det nævnte Fagomraade. Han har som Lærer ydet en meget betydelig Indsats; gennem mange Rejser og flittigt

Studium har han nøje fulgt Udviklingen inden for sit **Fagomraade**. Med en stærkt udviklet historisk Sans har han forbundet en sjælden Evne til at følge med i den mægtige Udvikling, der har fundet Sted med Hensyn til Landbrugets maskinelle Hjælpemidler. Ved Siden af en dybtgaaende Interesse for den bedst muligt tilrettelagte Undervisning i selve Faget har C. stedse været levende optaget af de studerendes Ve og Vel, baade naar det gælder de studerende enkeltvis, Landbrugsundervisningens Planlægning i Almindelighed og Landbrugskandidaternes fremtidige Arbejds-muligheder.

Lærervirksomheden ved Landbohøjskolen udgør kun een Side af C.s mangeartede og alsidige landøkonomiske Virksomhed. Hans grundige Kendskab til Landbrugets Praksis og alsidige teoretiske Uddannelse forenet med usædvanlig Arbejds- og **Orienteringsevne** har ogsaa givet sig Udslag i en meget omfattende Skribentvirksomhed baade som **Landbrugsjournalist**, Lærebogsforfatter og Medarbejder ved en Række større Værker. Som Led i hans store Forfattervirksomhed indgaar 70 Beretninger om Statens Redskabsprøver, der ligesom hans øvrige skriftlige Arbejder under Iagttagelse af stor Nøjagtighed i alle Enkeltheder er **affattet** i et klart, let læseligt Sprog. 1902—31 var han Redaktør af »Aftenposten«s **Landbrugstidende**.

Siden 1912 har C. været Statskonsulent vedrørende Landbrugets Redskaber og Maskiner og fra 1914 tillige Sekretær for det s. A. oprettede Statens Redskabsudvalg. Som Statskonsulent og Leder af Prøver med Maskiner og Redskaber har han gennemført et meget stort og særdeles betydningsfuldt Arbejde med direkte Henblik paa det praktiske Landbrug. Ogsaa som Foredragsholder er han blevet stærkt benyttet.

Naar det er lykkedes C. at gennemføre en saa betydende Virksomhed baade som Lærer, Skribent, Raadgiver, Foredragsholder og Organisator af de mange **Maskinprøver**, skyldes det foruden hans faglige Indsigt og store Arbejdsevne tillige hans personlige Elskværdighed parret med Sans for Samarbejdets Kunst. — R. 1929.

Lars Frederiksen.

Christensen, Arthur Emanuel, f. 1875, **Orientalist**. F. 9. Jan. 1875 i Kbh. (Holmens). Forældre: Postfuldmægtig, senere **Postkontrollør**, Løjtnant Vilhelm C. (1847—1921) og Dorteia Kjerstine Marcussen (1845—1923). Gift 20. April 1916 i Helsingør med Maren Kirstine (Kirsta) **Grymer**, f. 11. Dec. 1876 i Sørup, Østofte Sogn, D. af Husmand Johan Jørgensen (1827—1901)

og Maren Stine Jensdatter (1836—1919). Navneforandring 18. Marts 1913.

C. blev Student 1893 fra Nørrebro's Latin- og Realskole, cand. mag. (Fransk) 1900. Han havde fra sin tidlige Ungdom faaet levende Interesse for Østerlandene og dyrkede foruden sit **Fag-**studium med stor Iver de orientalske Sprog og Kulturer, navnlig Gammel- og Nypersisk samt Arabisk. Under et Studieophold ved det orientalske Seminar i Berlin (1902) nød han bl. a. ogsaa Undervisning af den fremragende Iranist F. C. Andreas. Han disputerede 1903 med en **litterærhistorisk** Studie over den persiske **Digterfilosof Omar Khajjâms »Rubâijât»**, der vakte megen Opmærksomhed og n. A. udkom i stærkt forøget og omarbejdet Skikkelse paa Fransk. Langt senere har han yderligere uddybet dette Emne i det banebrydende Arbejde »Critical Studies in the **Rubâ'ijât of 'Umar-i-Khayyâm**» (1927), hvori han paa Grundlag af en minutøs Undersøgelse af Haandskriftoverleveringen af Rubâijât søger at fastslaa, hvilke »rubâijât« (i alt 121) der med nogen Sikkerhed kan tilskrives Omar **Khajjâm**. C. har ogsaa selv givet en Oversættelse til Dansk af »Omar Khajjâms Epigramdigte« (1920).

Ved omfattende Studier, bl. a. Haandskriftundersøgelser paa Biblioteker i Udlandet (London, Paris), og ved Ophold hos F. C. Andreas, der i Mellemtiden var blevet Professor i **Göttingen**, uddannede C. sig efterhaanden til en af vor Tids ypperste Kendere af iransk Aandsliv og Kultur. Navnlig har han set det som sin Opgave at efterspore Kontinuiteten i det iranske Aandsliv, finde de fælles Træk hos de zarathustriske og islamitiske Persere og undersøge, paa hvilke Punkter og i hvilket Omfang Perserne har modtaget Indflydelse fra og atter øvet Paavirkning paa andre Folk. Paa en Rejse til Persien og Turkestan (Febr.-Aug. 1914) indkøbte han en Del Haandskrifter til vore Biblioteker og lærte ved Selvsyn Kultur- og Sprogforhold i Nutidens Persien at kende. 1929 og 1934 besøgte han paa ny Persien. Interessante Skildringer af sine Rejser har han givet i »Hinsides det kaspiske Hav« (1918) og »Det gamle og det nye Persien« (1930). Ud fra sine Studier i Marken har C. givet flere betydningsfulde Arbejder over moderne iranske Sprog og Dialekter; nævnes kan den grundlæggende Studie over den lidet kendte, ejendommelige »**Sämnânidialekt**« (Vidsk. Selsk. **Skr.**, 1915), »Textes ossètes« (Vidsk. Selsk. **Medd.**, 1921), »Les Dialectes d'Awromân et de Pâwâ« (sst. 1921, i Samarbejde med Å. Meyer Benedictsens paa Grundlag af dennes Optegnelser) og efter den anden Rejse til Persien »Contributions à la dialectologie iranienne« (sst. 1930).

Efter sine Interesser mere Kultur- og Litteraturhistoriker end Lingvist har C. i en lang Række Arbejder, ofte i Tidsskrifter (særlig »Le Monde Oriental« og »Acta **Orientalia**«) samt i Viden-skabernes Selskabs Skrifter og Meddelelser, behandlet Emner fra Oldtids- og **Middelalder-Persiens** Historie og Litteratur, Religions-historie og ikke mindst Sagnhistorie. Paa disse sidste Omraader har han givet en Række Arbejder, ofte originale og grundlæggende i deres nye Synspunkter, deriblandt: »L'Empire des Sassanides« (1907), »Les Types du **premier homme** et du **premier roi** dans l'**histoire légendaire** des Iraniens« (1918), »Smeden **Kāvāh** og det gamle persiske **Rigsbanner**« (1919), »Le **règne** du roi **Kawādh I** et le **communisme** Mazdakite« (1925), »**Quelques** notices sur les plus anciennes **périodes** du Zoroastrisme« (Acta Or., IV, 1926), »**Études** sur le Zoroastrisme de la Perse antique« (1928), »La legende du sage Buzurjmīhr (Acta Or., VIII, 1930) og »Les **Kayanides**« (1931). Endvidere fik han betroet den ærefulde Opgave at skrive Afsnittet »Die Iranier« i »Kulturgeschichte des alten Orients« (Handbuch der Altertumswissenschaft, III, I, 3, 1933).

Arbejdet med den gamle iranske Sagnhistorie og iranske Folke-traditioner i det hele førte efterhaanden C. ind paa omfattende Studier over almindelig Folklore og Folkepsykologi, derunder ogsaa moderne Massepsykologi, Emner, han har behandlet i en lang Række Bøger og Afhandlinger. Paa Folkepsykologiens Omraade bør nævnes: »Politik og Masse-moral« (1911, tysk Udg. 1912, eng. Udg. 1915), »Engelsk og tysk Folkeaand, Kultur og Verdenskrig« (1915, ogsaa i svensk Udg.), »Folkestyrets Fremtid« (1927), hvilke Arbejder alle bærer Præget af dyb Pessimisme over for det moderne parlamentariske **Flertalsvælde** uden derfor at røbe Sympati for nogen Art af Diktatur. I denne Sammenhæng kan nævnes »Syns-punkter og Synsvinkler« (1929), C.s egne Livs- og Samfundsbetragt-**ninger** i aforistisk Form. — Af de folkloristiske Arbejder bør særlig fremhæves: den originale »Trebrødre- og Tobrødre-Stamsagn« (Danske Studier, 1916), »Contes Persans en langue populaire« (Vidsk. Selsk. Medd., 1918), »Les sots dans la tradition populaire des Persans« (Acta Or., I, 1922), »Remarques sur les **facéties** de **Ubaïd-i-Zākāni**« (Acta Or., III, 1924), den paa Dansk udgivne Samling »Persiske Æventyr« (1924) og den interessante Studie »Motif et **thème**, Plan d'un dictionnaire des **motifs** de contes populaires« (1925). Nærmest i Forbindelse hermed staar ogsaa det kommenterede Udtog af et persisk Skrift om Koranversenes magiske Kraft: »Xavāss-i-āyāt, **magie** des versets du Coran« (Vidsk. Selsk. Medd., 1920).

Fra 1903 har C. holdt Forelæsninger over Iransk ved **Kbh.s** Universitet. 1918 optoges han i Videnskabernes Selskab og blev 1919 Professor i iransk Filologi. 1907—18 var han udenrigspolitisk Medarbejder ved »Berlingske Tidende«. En Frugt af denne Virksomhed er foruden talrige Tidsskriftartikler (især i »Gads Danske Magasin«) Bogen om »Præsident Wilson« (Taler og Karakteristik, 1918). — C. besidder en ualmindelig Arbejdsevne, der i Forbindelse med stor Flid har gjort det muligt for ham at spænde over vidt forskellige Omraader, selv om hans personlige Interesser utvivlsomt først og fremmest gaar i Retning af strengt videnskabelig Forskning. Som Forsker ejer C. nogle af dansk Videnskabs bedste Egenskaber, nøgtern kritisk Sans og stor Klarhed i Fremstilling og Bevisførelse. Gennem Oversættelser og populær-videnskabelige Værker har han flittigt bidraget til at oplyse dansk (og nordisk) Læseverden om det gamle og det nye Persien, saaledes i talrige Artikler i »Nordisk tidskrift«, »Tilskueren«, »Gads Danske Magasin« m. fl., Afhandlinger og Oversættelser i »Studier fra Sprog- og Oldtidsforskning« (deri »Hofdigting og Digterhoffer hos Perserne« (1905), »Romanen om Bahrâm Tschôbîn« (1907), Oversættelsen af »Abû-l-Maâlî: Fremstilling af Religionerne«, »En persisk Satiriker fra Mongoltiden« (1923)), endvidere den aandfulde og livlige »Muhammedanske Digtere og Tænkere« (1906), »Om Lægekunst hos Perserne« (1917), »Avesta, Zarathustriernes hellige Skrifter« (oversat i Udtog 1923) og den monumentale, metriske Oversættelse af »Firdausis Kongebog« (1931). Endelig bør nævnes, at C. redigerer den store Facsimile-Udgave af Universitetsbibliotekets gammeliranske Haandskrifter, »Codices Avestici et Pahlavici« (hidtil Bd. I—IV, 1931—34). — R. 1927. — Maleri af W. Herbert Roe 1931. Buste af V. Gustafsson 1927.

Selvbiografi i Universitetets Program Nov. 1903. **Maanedsmagasinet** April 1918. R. Besthorn i Berl. Tid. 9. Maj 1919. J. Østrup i Nationaltid. 9. Maj 1919 og 8. Jan. 1925. Holger Pedersen i Studium 28. Maj 1919. Berliner Tageblatt 24. Aug. 1918. J. H. Kramers: Nouvelles recherches sur les **quatrains** d'Omar Khayyam (Acta Or., VII, 1929, S. 312—16). V. Minorsky: Les études hist. et géogr. sur la Perse depuis 1900 (Acta Or., X, 1932, S. 280). J. Eyser: **Overs.** af Firdausis Kongebog (Gads dsk. Mag. 1931, S. 538 ff.). A. Moberg i Tilskueren, 1931, S. 291 ff. **Fr de Fontenay.**

Christensen, Balthazar Matthias, 1802—82, Politiker. F. 25. Okt. 1802 i Randers, d. 21. April 1882 paa Grøndal ved **Frbg.**, begr. i Kbh. (Ass.). Forældre: Ritmester, senere Generalmajor Christian Peter C. (1765—1836) og Kirstine Bang (1772—1855). Gift 1° 23. Maj 1835 i Kbh. (Frels.) med Oline Tønderine Inge-

borg Græbe, f. 2. Maj 1811 sst. (Helligg.), d. 7. Aug. 1843 paa Frbg. (Helligg.), D. af Bogtrykker Christopher G. (1773—1845) og Inger Marie Larsen (ca. 1771—1839). 2° 26. Okt. 1844 i Kbh. (Helligg.) med Caroline Marie Olsen, f. 15. Nov. 1823 sst. (Helligg.), d. 26. Maj 1916 paa Frbg., D. af Mekaniker, senere Brændevinsbrænder Peter O. (ca. 1788—1866, gift 2° 1839 med Karen Kirstine Lund, ca. 1808—85) og Pauline Ingeborg Græbe (ca. 1800—35).

C. blev Student 1819 fra Randers og cand. jur. 1825 (tog Eksamen om 1829). 1825—29 var han Herredsfuldmechtig i Viborg og blev 1829 surnumerær Assistent ved Kolonialbestyrelsen paa Guineakysten. Allerede i sin Studentertid havde han været grebet af de politiske Frihedsideer, som uden for Danmark begyndte at røre sig, og efter at han 1820 havde været med at stifte Studenterforeningen, bestræbte han sig for at give denne et vist politisk Sving. Fyrig og initiativrig, som han var, kunde han daarligt finde sig til Rette i Koloniadministrationens Dødvande og kom snart i Vanry som Oppositionsmand, hvorfor Guvernøren hjemsendte ham 1831. Avancement ad Embedsvejen var nu foreløbig spærret for ham, og 1832 tog han sin Afsked fra Statstjenesten og blev Fuldmechtig hos Kammeradvokat Schack, 1837 Prøveprokurator og 1839 Overretsprokurator i Kbh. Julirevolutionen i Frankrig havde vakt hans stærke Begejstring, og som andre yngre Akademikere paa denne Tid saa han hen til den franske Parlementsopposition som et Forbillede. I den gryende Frihedsbevægelse her hjemme tog han Del med Liv og Sjæl. 1834 udgav han et Flyveskrift om Pressefriheden og var 1839 sammen med David, Giødvad, O. Lehmann og Wessely med til at omdanne Ugebladet »Fædrelandet« til et Dagblad og var selv dets ansvarshavende Redaktør, indtil han 1841 maatte fratræde, da han ved Dom var blevet sat under Censur. 1835 havde han for Penge, der var tilfaldet ham ved hans første Ægteskab, købt den ret store Gaard Grøndal (13½ Tdr. Hartkorn), og dette førte ham, der allerede var Borgerrepræsentant i Kbh. (1840—43), ind i det landkommunale Arbejde som Medlem af Sogneforstanderskabet for Frbg. og Hvidovre (1842—44) og samtidig, som valgt af Amtets Sognekommuner, i Kbh.s Amdsraad. I disse Forsamlinger var han sammen med J. C. Drewsen virksom saavel for Reformer i Styrelsen som for at hævde det kommunale Selvstyre over for Autoriteterne.

C.s Ry som demokratisk Frihedsmand i Forbindelse med hans Evne til at vinde Landboernes Tillid førte ham 1841 ind i Østifternes Stænderforsamling, valgt af de mindre Landejendomsbesid-

deres Vælgerklasse i det vestlollandske Distrikt; samtidig valgtes han i Kbh. til Suppleant. I Stænderforsamlingerne stod han sammen med Drewsen, Orla Lehmann og andre Repræsentanter af de Liberales venstre Fløj i Kravene om konstitutionel Forfatning, Trykkefrihed, Slesvigs nærmere Tilknytning til Kongeriget etc., men allerede i Samlingen 1842 markerede han dog et radikalere Standpunkt ved, i Modsætning til Drewsen og Lehmann, at gaa imod Regeringsforslaget om Stænderkomiteer med lige mange Repræsentanter for hver af de fire Stænderforsamlinger, der skulde raadslaa om Anliggender, der var fælles for hele Monarkiet eller for flere Provinser inden for dette. Hans Motivering var, at man derved vilde skyde Virkeliggørelsen af det konstitutionelle Krav endnu længere ud i Fremtiden, svække Stænderforsamlingernes Betydning og muliggøre en nærmere Samvirken mellem Slesvigs og Holstens Stænder. Størst Betydning fik dog den Kamp, han sammen med Drewsen førte for en Forbedring af Bondestandens Stilling og Ophævelsen af den endnu bestaaende Ulighed i dens og de øvrige Samfundsklassers Retsstilling. Denne Kamp kulminerede i det Forslag, han og Drewsen 1844 stillede om Nedsættelse af en Landbokommission, der skulde undersøge de Forhold, under hvilke den danske Bondestand, særlig dens godsbundne Del, befandt sig, og stille Forslag i Retning af dens »fuldstændige Emancipation«. Som særlige Midler, der skulde føre til en saadan, nævnedes Fæstes Overgang til Selvejendom eller Arvefæste, Standsning af Oprettelsen af Len, Stamhuse og Majorater, Ophævelse af den bestaaende Ulighed i Byrder og Rettigheder mellem det frie og det ufrie Hartkorn og Indførelse af almindelig Værnepligt. Forslaget blev modtaget med voldsom Forbitrelse af Forsamlingens Konservative, særlig af Godsejerfløjen, og faldt ved Afstemningen, men det skaffede Forslagsstillerne varm Anerkendelse fra Østifternes Bondestand og gav Stødet til en stærk og følgerig Bevægelse inden for denne og til, at Bønderne nu, i Modsætning til tidligere, blev lydhøre over for det konstitutionelle Krav. Til dette sidste bidrog ikke mindst den ihærdige Agitation, som C. nu begyndte imellem dem. Drewsen havde vel i Stændersalens Debatter været den, som fyldte mest, men i det agitatoriske og organisatoriske Arbejde var det C, som gik i Spidsen. Regeringens lidet velovervejede »Bondecirkulære« af 1845 gav Bevægelsen Vind i Sejlene, og 1846 stiftede Drewsen og C., efter Opfordring af Bønder fra Holbæk Amt, det landsomfattende Bondevennernes Selskab med væsentlig samme Program, som havde fundet Udtryk i Stænderforslaget 1844. Selskabet, hvis Formand blev Tscherning

og i hvis Bestyrelse, foruden Stifterne, bl. a. ogsaa O. Lehmann havde Sæde, fandt snart en efter Tidsforholdene betydelig Tilslutning og kom i de følgende Aar til at spille en overordentlig vigtig Rolle som Centralorgan for Bondevennebevægelsen og for Valgforberedelserne til Stænderne og de senere parlamentariske Forsamlinger. I hele dette Arbejde var C. den bærende Kraft, og han nød i disse Aar en Popularitet inden for Østifternes Bondestand som ingen anden. Man stolede med Rette paa hans Overbevisningstroskab og Uegennyttighed og gav sig gerne ind under hans patriarkalske Regimente. Ogsaa hans allerede dengang lidt gammeldags patetiske Veltalenhed faldt i Datidens Bønders Smag.

Da den nye Tid brød frem 1848, stod C. i den almindelige Landspolitik sammen med de Nationalliberale i Modstanden mod Forfatningsreskriptet af 28. Jan. 1848 og i Kravet om en fri, demokratisk Grundlov, ogsaa omfattende Slesvig. Bondevenneselskabet havde i Febr. optaget Kravet om almindelig Valgret paa sit Program og i øvrigt i Henvendelser til Kongen med Styrke rejst sine landbopolitiske Krav, men heri laa endnu ikke nogen Adskillelse fra de Nationalliberale. Da C. efter Tschernings Udnævnelse til Minister havde overtaget Formandspladsen i Bondevenneselskabet, udstedte han en Henvendelse til Bondestanden, hvor han opfordrede den til at nære fuld Tillid til Martsministeriet med den særlige Begrundelse, at Tscherning, Lehmann og Monrad havde Sæde deri, og til at vise sig Friheden værdig ved ikke at staa tilbage for nogen anden Stand i at bringe de Ofre, som Krigen nødvendiggjorde. Han fik dannet »Væbningskomiteer«, som ved frivillige Gaver skulde skaffe Heste til Hæren og sørge for de faldnes Efterladte. Et Vidnesbyrd blandt mange om hans betydelige Indflydelse paa denne Tid var, at han i Løbet af fire Dage fra sjællandske Bønder fik fremskaffet 400 Heste til Anvendelse i Hæren. — Adskillelsen fra de Nationalliberale lod imidlertid ikke vente længe paa sig; den kom allerede i April, da Ministeriet i Østifternes Stænder fremlagde Forslag om Valgloven til den grundlovgivende Rigsforsamling, efter hvilket 45 af de 145 Medlemmer ikke som de øvrige skulde vælges ved almindelig Stemmeret, men udnævnes af Kongen. C. rejste, ligesom Tscherning havde gjort det inden for Ministeriet, Modstand mod disse Kongevalg, men fik kun et Mindretal med sig. Kampen førtes med stigende Bitterhed ude i Landet; Bondevenneselskabet gik, efter at Drewsen var udtraadt af dets Bestyrelse, med C. og dets Valgparole blev, at alle, der havde stemt for Kongevalgene, skulde fældes, hvilket betød Krig paa Kniven mod adskillige af dem, der hidtil havde staaet som

C.s nære Meningsfæller. Den radikale »Hippodromkomité« i **Kbh.**, af hvilken C. var Medlem, og som rejste Krav, foruden om almindelig Valgret bl. a. om Etkammerssystem og suspensivt Veto, stillede sig paa samme Standpunkt. Under Valgkampagnen var C. utrættelig paa Færde overalt, og Resultatet blev en Venstregruppe paa noget over 40 Mand under hans Ledelse. Det Program, dette Parti gjorde til sit, var i det væsentlige det samme som Hippodromkomiteens, og det **maatte** paa Forhaand være klart, at det ikke lod sig gennemføre i **Rigsforsamlingen**, men ikke desto mindre øvede Venstre i Kraft af sin Talstyrke og en forstandig Ledelse en betydelig Indflydelse paa mange af Afgørelserne. Til Slut var det hele ved at løbe sammen i en Haardknude, idet ingen Afgørelse af Hovedproblemet: Landstingets Sammensætning, om hvilken Regering og Rigsdag kunde samles, syntes mulig. Og havde Grundlovssagens Behandling maattet udskydes paa ubestemt Tid, var der, under de reaktionære Strømningers voksende Styrke i Europa og den konservative Strømkæntring her hjemme, al mulig Udsigt til, at Sagen vilde strande eller i hvert Fald faa en betydelig mindre demokratisk Løsning end den, der dog endnu var mulig. Da reddede C. Situationen ved at overtale sit Parti til at slutte sig til det af det tidligere bekæmpede **Bruun-Jespersen'ske** Forslag, der med Bevarelse af den almindelige Valgret til Landstinget opstillede en Valgbarhedscensus. Dette Forslag var, naar Venstre sluttede sig til det, sikkert paa Vedtagelse i Rigsforsamlingen og paa Regeringens Sanktion, og hermed var hele Grundlovsværket i Havn. C. vandt den Dag taknemmelig Anerkendelse fra mange, der ellers stod ham imod, og hans bitreste Modstander, A. S. Ørsted, erkendte, som han senere offentlig udtalte, at Venstre var blevet »vel og klogelig ledet«. — Ved Valgene til den første ordinære Rigsdag fortsatte C. som Bondevenneselskabets Formand den opportunistiske Politik, han havde ført i Rigsforsamlingen, ved i Modsætning til den Taktik, der var ført ved det foregaaende Valg, at anbefale Bønderne at stemme paa de mest demokratisk sindede af Centrumsmændene, deriblandt Drewsen og Monrad, for i dem at finde en Støtte for frisindede Landboreformer og mod mulige Attentater paa Junigrundloven. Selv valgtes han i **Dec. 1849** til Folketingsmand for Holbækkredsens.

1849 betegner Kulminationen i C.s politiske Liv. I Rigsforsamlingen og under Valgbevægelsen havde han været den virkelige Leder; nu traadte han tilbage i anden Række. Paa den første ordentlige Rigsdag var **Tscherning** Venstres anerkendte Leder, og efter at have erkendt hans Synsmaaders Berettigelse, underordnede

C. sig ham loyalt som hans »Adjutant«, skønt disse Synsmaader i statspolitisk Henseende var forskellige fra dem, han selv hidtil havde hyldet. **Tscherning** ansaa ikke Ejderpolitikken for gennemførlig, men mente, at den ministerielle Helstatspolitik var nødvendig under de daværende europæiske Forhold, og at Venstre ved Samarbejde med Ministeriet bedst værnede om Junigrundloven og banede Vejen for Landboreformerne. Mens Tscherning bestemte Venstres Politik i de store Træk, **laa** den indre Partiledelse, Agitationen ude i Landet og en stor Del af Lovgivningsarbejdet i **C.s** Hænder. Efter hans indstændige Opfordringer var **1849 den** store Landbokommission, han og Drewsen i Stænderne havde kæmpet for, blevet nedsat; han var selv blevet Medlem af den og gjorde inden for den et betydeligt Arbejde, som fortsattes paa Rigsdagen, da de af Kommissionen forberedte Lovforslag, af hvilke de vigtigste angik Udjævning af Byrder og Rettigheder mellem det privilegerede og uprilegerede Hartkorn og Afløsning af Gaardmands- og Husmandshoveriet, kom til Behandling. G. havde ønsket at give disse Love en Affattelse, som mere imødekom Bøndernes Krav, men da det kom til Stykket, medvirkede han dog til deres Gennemførelse i Erkendelse af de store Fremskridt, de bragte, og det, skønt de stærkt bekæmpedes af J. A. Hansen, hvem de allerfleste af Partiets Bønder fulgte. Et tredje **Hoved-** punkt: Fæsteforholdets Tvangsafløsning paa Grundlag af Princippet om Fæstebondens Medejendomsret til Fæstejorden kæmpede han forgæves for baade nu og senere. Kun Forslaget om Fæsteafløsning paa Statens Bøndergods, som han selv havde indbragt, og det tilsvarende om de offentlige Stiftelsers Jordegods lykkedes det at gennemføre. — Venstreledelsens ministerielle Politik, som gik saa vidt, at C. ved Augustvalget **1852** opgav sin sikre Holbækkreds til Fordel for Indenrigsminister P. G. Bang og lod sig vælge i Blæsenborgkredsen, vakte stigende Modvillie inden for Partiet, og denne Stemning bredte sig ogsaa til en Del af Bondestanden, særlig paa Fyn. Mange i Rigsdagspartiet, særlig de yngre Akademikere, som havde sluttet sig til Venstre, var ogsaa utilbøjelige til at finde sig i **C.s** patriarkalske, men ret skrappe Partiledelse, og Frafaldet blev hen imod Slutningen af Valgperioden betydeligt. Det kunde ikke undgaas, at **C.s** Anseelse og Popularitet led under dette, og hertil bidrog ogsaa hans økonomiske Forhold. Han havde i 40'erne oparbejdet en indbringende Sagførerforretning, men den indstillede han fra **1848** saa godt som fuldstændigt for helt at kunne ofre sig for sine offentlige Hverv; Embedsstillinger, som han havde kunnet **faa**, vilde han, for at bevare sin Uafhængighed, ikke

søge, og da tilmed Landbruget paa Grøndal kun gav ringe Udbytte og hans Familie voksede stærkt (i alt 24 Børn), kom han snart i alvorlig Pengetrang. Blandt hans Meningsfæller foranstaltedes der 1848—52 Indsamlinger for ham, som indbragte ialt ca. 28 000 Kr., men hvor betydeligt dette Beløb end dengang var, kunde det dog langt fra opveje de Ofre, han havde bragt, men udnyttedes ikke desto mindre kraftigt af hans Modstandere. Siden fik han dog ved Valg til Statsrevisor (1853—80) noget økonomisk Rygstød. — Partiforholdenes Vanskelighed i Forbindelse med J. A. Hansens stedse mere fremtrængende Indflydelse foranledigede i Sommeren 1853 C. til at trække sig tilbage fra Folketinget og ved et Suppleringsvalg lade sig indvælge i Landstinget (2. Kreds). Under Ministeriet Ørsted kunde C. og Venstres Hovedstyrke ikke følge Regeringen saa langt som Tscherning, og deres Veje skiltes fra nu af. I Venstres Politik blev J. A. Hansen nu den ledende og C. fulgte ham først til »den kolde Alliance« med de Nationalliberale og i de følgende Aars væsentlig mod disse rettede Politik. I Oktoberforfatningens Rigsraad indvalgte han 1855 af Landstingets Venstre, og til Novemberforfatningens Rigsraadsfolketing valgtes han Marts 1864 i Nykøbing S.

C. indtog som Fører for den lille Venstregruppe i Landstinget en mere tilbagetrukket Stilling end tidligere, og 1858 fratraadte han som Formand for Bondevenneselskabet, der i øvrigt nu havde tabt det meste af sin politiske Betydning. I Lovgivningsarbejdet deltog han med usvækket Interesse; skønt ikke længere Leder, var hans Anseelse og Indflydelse i Venstre dog ingenlunde ubetydelig, og efter Adskillelsen fra Tscherning bidrog han ikke lidet til at drive Partiet frem i ejderpolitisk og skandinavisk Retning. Ved Dannelsen af Ministeriet Rotwitt var han, der allerede i 50'ernes Begyndelse sammen med Tscherning havde støttet Grevinde Danners Stilling, fordi man mente, hun hos Kongen vilde blive en Modvægt mod Angreb paa Junigrundloven, gennem sin nære Forbindelse med Berling i særdeles Grad virksom, og 1861 var han med at stifte Dannevirkeforeningen, der skulde drive Regeringen frem til en kraftigere ejderdansk og skandinavisk Politik. 1864 var han, der med Aarene havde faaet en vis Forkærlighed for vidtsvævende og undertiden ret virkelighedsfjerne politiske Kombinationer, sammen med H. R. Carlsen, til hvem han nært havde sluttet sig, dybt indviklet i Planerne om nordisk »Unionsparlament og Tronfølgeidentitet«. Under Forfatningskampen 1864—66 var han den eneste af Venstres ledende Mænd, som fra først til sidst modsatte sig enhver Omdannelse af Lands-

tinget, hvorved dette mistede sin demokratiske Karakter. Han nedlagde i Begyndelsen af 1865 sit Mandat som Medlem af Rigsraadet som Protest mod dettes Deltagelse i Grundlovsforhandlingerne, gik skarpt imod det endelige Grundlovsforslag og Oktoberforeningspolitikken og deltog med Kraft i Ledelsen af Nejsigernes Valgkampagne ved de afgørende Rigsdagsvalg i Sommeren 1866. Selv faldt han ved Landstingsvalget, men valgtes Okt. 1866 til Folketingsmand for Frederikssundkredsen. **Fra** J. A. Hansen havde Oktoberforeningspolitikken skilt ham, og han stod fra nu af indtil Udgangen af 60'erne sammen med H. R. Carlsen som Leder af en selvstændig Gruppe, Det nationale Venstre, som væsentlig bestod af grundtvigske Venstremænd, til hvis nationale **Synsmaade** og stærke Frihedskrav, særlig paa Kirkens og Skolens **Omraade**, han, skønt ikke i egentlig Forstand Grundtvigianer, følte sig stærkt dragen. Det viste sig dog umuligt i Længden at holde Gruppen sammen, og 1870 gik han med til Venstregruppernes Sammenlutning Det forenede Venstre, hvis Formand han blev. Han var dog nu mere sit Partis højt hædrede Veteran, der af alle æredes for sin Overbevisningstroskab, Uselviskhed og store Fortidsindsats i Venstres Politik, end egentlig Leder. Da han Nov. 1873 faldt ved Folketingsvalget i Frederikssund, var han en Tid ude af Rigsdagen, men valgtes Aug. 1875 til Folketingsmand for **Middelfart**-kredsen, hvilket Mandat han bevarede til sin Død. Ved Venstres Deling 1878 fulgte han den Bojsen-Holstein'ske Gruppe. — Efterladte Papirer i Rigsarkivet. — Maleri (sammen med J. A. Hansen) af Constantin Hansen 1862 i Rigsdagen. Maleri af Edv. Lehmann ca. 1855 (Familieej). Portrætmaske af A. Bundgaard i Rigsdagen. Portrætteret paa Constantin Hansens Maleri af den grundlovgivende Rigsdag 1860—64 paa Fr.borg. Litografi 1851 af I. W. Tegner og 1874. Træsnit 1873 og 1877.

H. Holm: Balthasar Christensen, 1887. Zodiacus: Parlamentariske Stjernebilleder, 1875. V. Topsøe: Politiske Portrætstudier, 1878. H. Wulff: Den danske Rigsdag, 1882. N. Neergaard: Under Junigrundloven, 1892—1916. Dansk Folketidende 5. Maj—23. Juni 1882. III. Tid. 21. Maj s. A. Hans Jensen: De danske Stænderforsamlings Historie 1830—48, II, 1934.

N. Neergaard.

Christensen, Christen, 1824—91, agrarhistorisk Forfatter. F. 26. Juli 1824 i Aalborg, d. 13. Dec. 1891 i Hørsholm, begr. sst. Forældre: Musiklærer i Aalborg, senere Organist i Holstebro Christian C. (1800—66) og Ane Cathrine Hansen (1803—85). Gift 12. Okt. 1850 i Blovstrød med Charlotte Sophie Henriette Lund, f. 16. Nov. 1821 paa Jerstrup, Grindløse Sogn, d. 27. April 1901 i Hørs-

holm, D. af Forpagter, senere Ejer af Fredsholm ved Nakskov og Nebbegaard ved Blovstrød, Justitsraad Henrik August L. (1792—1863, gift 2° 1824 med Caroline Marie Dons, 1797—1875) og Isabella Sophie Schøller (1801—21).

C. blev 1844 Fuldmægtig ved Hørsholm Amtstue, tog 1849 dansk-juridisk Eksamen og konstitueredes 1857 som Amtsforvalter i Hørsholm, afgik ved Embedets Nedlæggelse s. A., men bestyrede til 1875 den Filial, der traadte i Stedet for den nedlagte Amtstue. Foruden sin Embedsgerning havde han en omfattende privat Virksomhed, især som Administrator af Jordegods, og beklædte forskellige Tillidshverv, f. Eks som Medlem af Fr.borg Amtsraad (1866—71) og som Formand i Hørsholm Sogneraad (1868—88) og i Hørsholm Distrikts økonomiske Selskab (1861—91). Ved Siden heraf optraadte han som Forfatter, dels af landøkonomiske, dels af agrarhistoriske Arbejder. 1879 udgav han »Hørsholms Historie«, en af de bedste og kyndigste Topografier med Hensyn til det 18. Aarh.s Landboforhold. 1886 udkom 1. Del af »Agrarhistoriske Studier«, omfattende danske Landboforhold indtil Enevælden, en Bog rig paa Oplysninger for det 16. og 17. Aarh.s Vedkommende, derimod svagere i Behandlingen af Middelalderen. 1891 kom Værkets 2. Del, der behandler Landboforholdene under Enevælden indtil 1849; Fremstillingen er her stærkt kompilatorisk og præget af en fremtrædende Lyst til at nedsætte og fordømme det enevældige System. En 3. Del — om Tiden efter 1849 — naaede C. ikke at faa færdig, før Døden sluttede hans virksomme Liv, efter at han længe havde kæmpet mod Sygdom. Det var ikke C.s Sag at skrive Historie uden Lidenskab og paa kritisk-objektiv Maade. I sit sociale Syn var han helt afhængig af sin egen Tids bondevenlige og agrarpolitiske Bevægelser. Hans Skrifter blev ikke, som han selv ønskede og troede, Folkelæsning, men har endnu Betydning ved Studiet af dansk Samfundshistorie og Landbrugsudvikling. — Kammerraad 1857. — Mindesmærke i Hørsholm 1924 med Medaillon af Rik. Magnussen, rejst af Hørsholm Distrikts økonomiske Selskab.

III. Tid. 11. Marts 1888. Ugeskrift f. Landmænd 1891, II, S. 309 ff. og 325 f.

Hans Jensen (J. A. Fridericia).

Christensen, Carl Christian, f. 1860, Skolemand og Geograf. F. 25. Okt. 1860 i Sønderup ved Slagelse. Forældre: Murermester Johan Jakob C. (1834—83) og Ellen Kirstine Olsen (1827—91, gift 1° 1849 med Snedker Hans Peter Nielsen, 1829—56). Gift 31. Jan. 1893 i Kbh. (Johs.) med Marie Emanuella Castella

(Ljungquist), f. 17. Maj 1867 i Kbh. (Fødsst.), adopteret 1878 af Mathilde Marie Sophie Rudelbach, f. Bønsøe (1828—1915), Enke efter Direktør for den elektrisk-kemiske Helbredelsesanstalt Christian Gottfred R. (ca. 1825—66).

C. tog Skolelærereksamen fra Skaarup 1880, underviste 1880—84 ved Realskoler i Provinsen og 1884—96 ved københavnske Skoler og Kursus. 1883 tog han Artium, privat dimitteret, og 1892 Skoleembedseksamen i Naturhistorie og Geografi. 1896 ansattes han som Adjunkt ved Roskilde Katedralskole, hvor han 1903 avancerede til Overlærer (fra 1919 Lektor). Det haarde Arbejde som Privatlærer paa en Tid, da en saadan paa Grund af de daarlige Lønvilkaar **maatte** paatage sig umenneskeligt Arbejde, svækkede i Forening med litterær Virksomhed hans Helbred. Til Trods herfor holdt han ud i sit Embede, indtil han 1929 tog sin Afsked. C. var en udmærket Lærer baade i Naturhistorie og i Geografi, men det sidste Fag havde hans Hovedinteresse, og i det har han sat dybe Spor i den danske højere Skole ved sine meget benyttede Lærebøger og Kort. Blandt disse kan nævnes »Lærebog i Geografi for Real- og Latinskoler« (1899—1900) og »Geografi for Mellem-skolen« (1903, 14. Opl. 1930). Sammen med A. M. R. Krogs-gaard har han udgivet »Geografi for Folkeskolen« (1904, 14. Opl. 1933) og »Atlas for Mellem-skolen« (1905, 8. Opl. 1928) og »Atlas for Folkeskolen« (1905, 14. Opl. 1933). 1901—05 udkom en Serie af Vægtkort over Verdensdelene og Skandinavien, senere Kort over Danmark. De mange Oplag, hvori C.s Bøger og Kort er ud-kommet, vidner om deres Betydning. Som hans Hovedværk **maa** anses Værket »Europa« (3 Bd., 1895—1902), som han redigerede sammen med Holger Lassen og efter dennes Død alene, og hvoraf han selv har forfattet betydelige Afsnit. 1898—1931 var C. Censor ved Skoleembedseksamen i Geografi, senere ogsaa i Geologi, og var under to Professorvakanter konstitueret til at eksaminere i Geografi ved Skoleembedseksamen. — R. 1920.

M Vahl

Christensen, Christian Ferdinand, 1805—83, Teatermaler. F. 28. Juli 1805 i Kbh., d. 30. Okt. 1883 sst., begr. sst. (Holmens). Forældre: Fuldmægtig Christian C. og Vilhelmine Thomea Båhl. Gift 25. Febr. 1834 i Kbh. (Trin.) med Ida Juliane Sophie Frederikke Thaning, f. 24. Maj 1813 i Kbh. (Helligg.), d. 2. Nov. 1872 sst. (Holmens), D. af Kopist i Danske Kancelli, senere **Kancelli**-sekretær og Inspektør ved Vajsenhuset Jens Severin T. (1773—1834) og Hedevig Dorothea Wellerup (1789—1861).

C. skulde oprindelig uddannes som Valdhornist, men opgav

tidligt Musikken for at kaste sig over Malerkunsten, paa hvilket Omraade han fik Undervisning af C. A. Lorentzen, og fra 1825 udstillede han med Held københavnske Prospekter, malede med Limfarve. Samtidig (fra 1820) havde han studeret Teatermaleriet paa Det kgl. Teaters Malerstue under den udmærkede Wallich og var allerede vel orienteret paa dette Felt, da han 1830 drog ud paa sin første Rejse, der gik til Sverige og Finland. 1837—39 foretog han med offentlig Understøttelse en Studierejse i Frankrig og Italien, og endelig 1841 blev han Medlem af Akademiet. Allerede i 30'erne havde C. gjort sig fordelagtig bekendt som Teatermaler, ikke mindst paa Grund af sine »fortræffelige Landskabsmalerier«. Han arbejdede i denne Periode som oftest i Forening med en anden af Wallichs Elever Troels Lund, hvis Speciale var Arkitekturmaleriet, og 1835 fik de to unge Malere deres første store Succes med Dekorationerne til Balletten »Valdemar«. Efter Wallichs Afgang blev saa endelig 1842 baade C. og hans Medarbejder fast ansat som Teatermalere. 1863 blev Troels Lund afskediget, og C. varetog Embedet alene indtil sin Afgang 1869, hvorefter han en Tid var Kasserer ved Akademiet. C.s Virksomhed laa i en gylden Periode i Det kgl. Teaters Historie, og adskillige navnkundige dramatiske Værker faldt det i den talentfulde Teatermalers Lod at give den dekorative Indramning. Det blev saaledes ham, der kom til at male Dekorationerne til adskillige af Bournonvilles berømteste Balletter, f. Eks. »Sylphiden« og »Thrymskviden«. Datiden satte hans smukt komponerede Dekorationer meget højt og karakteriserede ham som en »meget smagfuld, genial og phantasirig Kunstner«. — Tit. Professor 1862. — R. 1856. — Maleri af C. A. Schleisner 1838 samt af J. F. Møller i Familieeje. Træsnit af H. P. Hansen 1868, andre 1870. Torben Krogh.

Christensen, Christen Thomsen, 1832—1905, Forretningsmand, Officer. F. 26. Jan. 1832 i Kbh. (Trin.), d. 26. Jan. 1905 sst., Urne paa Ass. Kgd. Forældre: Tilskærer ved Hæren Mathias C. (1802—44) og Sophie Dorothea Byrholdt (1806—70). Gift 19. Marts 1853 i New York med Emmy Laura Schiøtt, f. 18. Juli 1835 sst., d. 1925 sst, D. af Mekaniker Carl Frederik S. (ca. 1797—før 1866) og Charlotte Ophelia Richter (1809—96).

C. voksede op i smaa Kaar, men fik en god Undervisning i Efterslægtens Skole. Efter Konfirmationen sattes han i Købmandslære i Provinsen, men allerede 1850 besluttede han at søge Lykken i den nye Verden. Han kom s. A. til New York med tyve Rdl. i Lommen, men udrustet med en stærk Villie og en allerede modnet

Karakter. En Landsmand tog sig af den livlige og dygtige Dansker og skaffede ham straks Arbejde i D. W. Henriques' En gros Vinhandel som Bødker. Arbejdet var strengt og passede ikke i Længden den fremadstræbende unge Mand. Hans Evner blev hurtigt opdaget, og han fik mere betroet Arbejde inden for Virksomheden. Mens han var her, blev han kendt med en anden dansk Mand, en Præstesøn fra Møen, Chr. M. Holst. Da denne efter en Tids Forløb rejste til Savannah, hvor han senere blev dansk Vicekonsul, fik han C. ind paa sin Plads i Mæglerfirmaet Papson, Wazra & Co. Her havde C. fundet en Virksomhed, der passede bedre for hans Evner. Ved Pligttrøskab og Dygtighed gjorde han sig hurtigt gældende paa fordelagtig Maade, og 1855 blev han optaget som Associé i Firmaet.

Den amerikanske Borgerkrigs Udbrud 1861 fremkaldte en betydningsfuld Vending i C.s Liv. Han sluttede sig til Lincoln og gik med Liv og Sjæl med paa Nordstaternes Side. Der dannedes i New York et skandinavisk Korps med Maleren O. P. Hansen-Balling som Chef og C. som Næstkommanderende. Korpsset sluttede sig til 1. Regiment af New Yorks Frivillige og sendtes med det til Fort Monroe i Virginia, hvor det 10. Juni med Hæder deltog i Kampen ved Big Bethel. C. udmærkede sig fra første Færd ved Snarraadighed og Mod, han forfremmedes til Kaptajn og blev efter kort Tids Forløb paa Grund af sine administrative Evner »Provost Marshall« ved General Wools Stab. Samtidig fik han overdraget en Slags Politimyndighed over flere erobrede Byer, som havde en Folkemængde paa ca. 40 000, og han maatte her forrette Tjeneste som Byfoged og Dommer, da alle civile Embedsmænd var flygtet, samt tage sig af alle de Tusinder af Negre, som søgte Beskyttelse hos Nordstaternes Hær. I Okt. 1862 avancerede han til Major og gjorde Tjeneste som saadan i New York i Jan. 1863 under Pøbeloptøjerne, som blev slaaet ned med haard Haand. I April 1864 udnævntes han til Oberstløjtnant, knyttedes til General Canbys Stab og fulgte ham, først til Krigsministeriet i Washington, hvor Canby assisterede Krigsminister Stanton, og siden som Stabschef og Generaladjutant til West Mississippi Stor-Divisionen, som talte 150 000 Mand, og hvis Hovedkvarter var i New Orleans. Under sit Ophold i Washington kom C. i personlig Berøring med mange af Datidens ledende Mænd, deriblandt Præsident Lincoln, som han altid beundrede. Han viste stor Tapperhed under Mississippi Felttogene, bl. a. ved Erobringen af Mobile i Foraaret 1865 og ved Stormen paa »Det spanske Fort«, hvormed Krigen sluttede. General Canby opfordrede ham til at indtræde

i den regulære Hær, men han foretrak at vende tilbage **til** Forretningslivet. Som Tak for halvfemte Aars udmærket Tjeneste udnævntes han til Oberst med Titel af Brigadegeneral. Byen Brooklyn, hvor han dengang havde sit Hjem, skænkede ham en Medaille for udvist Konduite ved Mobiles Belejring. I Pressen blev han omtalt som en Helt og et Forbillede for andre.

Efter Krigen slog **C.s** fremragende Evner som Købmand afgørende igennem. Han knyttedes til forskellige større Handels- og Finanshuse i New York, indtil han blev Manager for det store Bankfirma Drexel, Morgan & Co., hvor han havde en efter Datidens Forhold svimlende høj Gage. Han var ligeledes Præsident for Brooklyn Trust Co. til **1895**. **1869—77** var han dansk Konsul i New York, og under den danske Ministerresident F. Billes Fraværelse som Guvernør i Dansk Vestindien var han tillige Chargé d'affaires og Generalkonsul. Efter hele sin Løbebane **maatte** han blive nøje knyttet til det nye Land; han blev fuldt ud Amerikaner, men bevarede de varmeste Følelser for sit Fødeland. Han var godgørende og hjælpsom og anvendte ved mange Lejligheder sin store Indflydelse til Fordel for Landsmænd, som søgte at bane sig Vej i det fremmede. Ingen udvandret Dansker har i De forenede Stater opnaaet en mere anset Stilling, og ingen har været mere trofast mod Danmark end C. Han besøgte Hjemlandet **1870** og opholdt sig der paa ny **1899—1902** og fra **1903 til sin Død**. — R. **1868**. DM. **1873**.

Ill. Tid. 4. Juli **1869** og 8. Juni **1890**. H. Cavling: Fra Amerika, II, **1897**, S. 102—09.

A. Kamp (C. St. A. Bille).

Christensen (-Ordrup), Carl Frederik, **1846—1916**, Børnehjemsforstander, Forfatter. F. 22. Nov. **1846** paa Stampen i Jægersborg Dyrehave, d. 9. Marts **1916** i Ordrup, begr. sst. Forældre: Smedemester Christian Wigo C. (**1812—ca.** 85) og Christiane Thorsen (**1816—70**). Gift 1° 9. Okt. **1870** paa Frbg. med Johanne Larsen, f. 24. Juni **1834** i Majbølle, d. 4. April **1891** paa Frederiks Hospital i Kbh. (Ordrup), D. af Indsidder og Rebslager Lars Rasmussen (**1799—1875**) og Maren Jørgensdatter (**1799—1879**). 2° 22. Maj **1892** i Levring med Caroline Amalie Petersen, f. 22. Maj **1855** i Kbh. (Holmens), D. af Smed ved Holmen Anders P. (**1804—80**) og Marie Elisabeth Hjort (**1810—94**).

Efter Skolegang paa Christianshavn og Konfirmation kom C. i Tobaksarbejderlære i Kbh. og havde selvstændig Forretning **1873—74**. I sin Fritid kom han ind paa Søndagsskolearbejde, bl. a. sammen med Pastor Ove Hohlenberg paa Østerbro, og anden

frivillig Lærergerning for Børn, og 1874 opgav han sin Forretning og blev for at forøge sine Kundskaber og med Lærergerning for Øje Elev paa Gotfred Rodes Højskole paa Skovgaard i Ordrup, hvor hans Hustru samtidig blev Medhjælper ved Husgerningen. 1876—78 var han Lærer her og 1875—91 ved den af H. C. Frederiksen (s. d.) oprettede Skole sst. Han viste stor Evne til at vinde Børnene for sig, særlig ved sin mundtlige Fremstilling af Sagnhistorien, og samtidig var han Skolen en god praktisk Hjælper. Han og hans Hustru optog efterhaanden flere og flere hjemløse Børn i deres Hjem, og heraf udviklede sig Børnehjemmet Christianshøje i Ordrup, som C. fra 1889 til sin Død ledede med stor Dygtighed og Offervillie og ofte under vanskelige økonomiske Forhold. Samtidig virkede han bl. a. sammen med L. Budde (s. d.) for Børnesagen og hævdede herunder særlig Værdien af de smaa Børnehjem som et betydningsfuldt Led i Samfundets Omsorg for nødstedte Børn ved Siden af private Plejehjem og større Opdragelsesanstalter, saaledes i det Votum, som han og Budde o. a. Medlemmer af Kommissionen angaaende Statstilsyn med Børneopdragelsen af 1893 afgav i denne Kommissions Betænkning (1895). C. var en af Stifterne af Dansk Børnehjemsforening og dens Formand fra Oprettelsen 1901 til 1916 samt Medstifter af Børnesagens Fællesraad, der oprettedes 1903 med det Formaal at fremme Samarbejdet mellem de forskellige Organisationer inden for Børnesagen. C.s Kærlighed til Børnene og hans Ønske om at bringe Mennesker i det rette Forhold til dem førte ham ind paa en ret omfattende litterær Virksomhed, idet han 1887—1909 udgav Tidsskriftet »De Hjemløse«, der bl. a. skildrede Skikkelser inden for Filantropien, ligesom han udsendte en Række Skrifter, blandt hvilke kan fremhæves »Et Stykke Skoleliv i Nutiden« (1881), »Lokkeduer, Fortællinger og Skitser« (1899), »Dr. Barnardo« (1908), »Hyrderne ved Bethlehem, et Juledigt« (1910), »Enkle Toner, Sange« (1912) og »En Nat i godt Selskab, Pædagogiske Fragmenter i Fortællingsform« (1913).

Erindringer i Juletoner, II, 1892, S. 1—33, og De Hjemløse, 1909, S. 158—93. H. C. Frederiksen: En Historie om en Grundkraft, der vandt Sejr, i Barnet, 1918, Nr. 3, optrykt i Danske Opdragelseshjem, 1926, S. 71—79. Børnesagens Tidende, 1916, Nr. 6.

Oluf J. Skjerbæk.

Christensen, Carl Jørgen, 1857—1921, Tandlæge. F. 24. April 1857 i Taarbæk, d. 30. Nov. 1921 paa Frbg., begr. i Taarbæk. Forældre: Barber Daniel Baadh Lendersen C. (1830—79) og Johanne Vilhelmine Hansen (1832—1908). Gift 25. Nov. 1881 i

Taarbæk med Alexandra Marie Schuldt, f. 10. Marts 1863, D. af Murermester Julius S. (1836—97) og Marie Hansen (1821—97).

C. tog Tandlægeeksamen i Juni 1876 og udførte Assistenttjeneste i fire Aar, hvorefter han praktiserede i Kbh. fra 1882 til sin Død og oparbejdede en stor og anset Praksis i den indre By. Hans ualmindelige Dygtighed i sit Fag i Forening med hans uegenlyttige Arbejde for Standen vandt ham stor Anseelse baade i Danmark og i Udlandet, og det var en naturlig Sag, at han ved mange Lejligheder blev den, der skulde repræsentere Tandlægestanden. Saaledes var han 1905—06 Formand for Dansk Tandlægeforening, 1895—97 for Skandinavisk Tandlægeforening, 1907—21 Sundhedsstyrelsens Konsulent i Tandlægesager. 1906 blev han Medlem af Injektionskommissionen, 1908 af Medicinalkommissionen og s. A. Formand for Cariesudvalget. Af Sundhedsstyrelsen blev han 1921 udsendt til Sønderjylland for at ordne det vanskelige Tandteknikerspørgsmaal. 1909—21 var han Repræsentant for Danmark i *Fédération Dentaire Internationale* og 1910 Vicepræsident i samme Forening. Han blev 1915 Æresmedlem af Dansk Tandlægeforening og var korresponderende Medlem af adskillige udenlandske Selskaber. — Fra C.s Haand foreligger mange faglige Artikler, som udmærker sig ved Klarhed i Tankegang og Fremstillingskunst. Hans Afhandling om »Bidproblemet« (1905) vakte stor Opmærksomhed og er blevet oversat til tre fremmede Sprog. Ogsaa den tekniske Del af Tandlægens Arbejde havde hans Interesse; han konstruerede saaledes en Emailløvn og en Artikulator. Af de faglige Emner var det dog vistnok Arbejdet for Folketandplejen, som laa hans Hjerter nærmest. Med megen Kraft hævdede han, at Omsorgen for den unge Generations Tænder er Tandlægens største Opgave, og han var 1910 med til at stifte Dansk Forening for Børnetandpleje, hvis Formaal er at arbejde for Oprettelse og Udvidelse af kommunale Tandklinikker, og hvis Initiativ man kan tilskrive en stor Del af de Fremskridt, den offentlige Tandpleje i de sidste tyve Aar har gjort. — Tit. Professor 1915. — Buste af F. Hammeleff 1908.

E. Haderup i Tandlægebladet, XXV, 1921, S. 305 f. *Hedvig Strömgren.*

Christensen, Carl Frederik Albert, f. 1872, Botaniker. F. 16. Jan. 1872 paa Kallehaugegaard, Døllefjelde Sogn. Forældre: Gaardejer Peder C. (1842—1907) og Anna Christine Hendriksdatter (1838—1916). Gift 26. Okt. 1900 i Kbh. (Sundby) med Aff Cornelius Dirchsen, f. 17. Sept. 1876 i Tømmerup, Amager, D. af Gaardejer Cornelius D. (1837—1901) og Ellen Gjertsen (1837—1901).

C. tog Præliminæreksamen fra Vaalse Realskole 1888, Studentereksamen fra Kursus Athene i Kbh. 1891 og Magisterkonferens i Naturhistorie med Botanik som Hovedfag 1900. Han var Privatlærer i Kbh. 1900—20, Amanuensis ved Universitetets botaniske Museum 1916—19 og ved Botanisk Have 1919—20, Inspektør ved Museet 1920—33. Han har offentliggjort henved hundrede botaniske Arbejder, hvoraf langt de fleste handler om Bregner. Det vigtigste af disse er »Index filicum« (1905—06) med tre Supplementer (1913, 1917, 1934), en alfabetisk Fortegnelse paa ca. 35 000 Navne paa Bregner, 3: alle, der er beskrevet fra 1753 til 1934, alle med Litteraturhenvisninger og Synonymer. Dette Værk, der har samme Betydning for Botanikeren som en Ordbog for Sprogmanden, bragte nogenlunde Orden i Bregnernes før totalt konfuse Nomenklatur og Synonymik og blev hurtigt det Standardværk, hvorefter Museer Verden over omordnede deres Samlinger, og det gav Stødet til et intensivt Studium af Bregnernes Systematik. I dette har C. selv taget ivrig Del ved Studier i ledende Herbarier, ved Bearbejdelse af Samlinger fra alle Jordens Egne og ved samlet kritisk Behandling af vanskelige Grupper eller af enkelte Omraaders Bregneflora, f. Eks. »A monograph of the genus *Dryopteris*« (1912, 1920) og »The Pteridophyta of Madagascar« med 80 Tavler (1932). — Et andet væsentligt Emne for C.s Forfattervirksomhed er den botaniske Videnskabs og Litteraturs Historie i Danmark. Foruden Arbejder om enkelte Forskere (Forskål, 1918, O. F. Muller, 1922, J. F. Schouw, 1923, o. fl.) har han offentliggjort »Den danske botaniske Litteratur 1880—1911« (1913) og »Den danske Botaniks Historie med tilhørende Bibliografi« (1924—26). Disse Værker indeholder tilsammen en Bibliografi af hele den danske botaniske Litteratur fra de ældste Tider til 1911, og i det sidstnævnte Værk gives en bl. a. paa Arkivstudier bygget Skildring af Botanikkens Kaar i Danmark til de forskellige Tider ved Universitet og Skole, af de botaniske Institutioners Historie og af Botanikernes Liv og Forskning.

Carl Christensen: Den danske botaniske Litteratur 1880—1911, 1903, S. 195 f., med Tillæg i Botanisk Tidsskrift.

Ove Paulsen.

Christensen, Carl Christian Johan Ludvig, f. 1866, historisk Forfatter. F. 19. Juli 1866 i Kbh. (Cit.). Forældre: Skibsmæglerfuldmægtig Christian Helsted C. (1836—1914) og Thora Nathalie Adolphine Schmidt (1830—97). Gift 1. April 1898 i Kbh. (Frue) med Ingeborg Marie Caroline Birch, f. 14. Maj 1879 paa Frbg.,

D. af Manufakturhandler Anthon Ulrich B. (1844—99) og Camilla Schaltz (1849—1931).

C. tog Præliminæreksamen fra **Efterslægtsselskabets Skole** 1882, kom s. A. paa Handelskontor og tog Grossererborgerskab i Kbh. 1899. Allerede fra Barndommen dyrkede han **Kbh.s Historie**, kom efterhaanden ind paa **flittige** Arkivstudier og har i den sidste halve Snes Aar skrevet en lang Række Artikler i Dagblade og Tidskrifter med Emner fra det gamle Kbh. foruden flere selvstændige Bøger, bl. a. »Fra Grønnegadekvarteret, Valhalla og Danseboderne Tid« (1922), »Fra Værnedamsvejen til Jostys Pavillon« (1925) og (sammen med Axel Henriques) »Strøget fra Kongens Nytorv til Raadhuspladsen« (1931). — Farvelagt Tegning af Carl L. Nielsen 1932. **Portrætmedaillon** af H. Th. Nygaard 1889.

Povl Engelstoft.

Christensen, Charles Osvald Grandsgaard, f. 1886, Arkitekt. F. 5. Aug. 1886 i Helsingør. Forældre: Snedkermester Mads Grandsgaard C. (1850—1911) og Charlotte Marie Madsen (1854—1922). Gift 3. Febr. 1929 i Kbh. (Frue) med Jacobine Elise (Lise) Peyrath, f. 4. Sept. 1896 i Hjørring, D. af Typograf, senere Fabrikant Johan Peter Frederik P. (1870—1931) og Martine Rasmussen (1872—1926).

Efter Skolegang i Nørrebro's Latin- og Realskole kom C. i Snedkerlære, blev Svend 1905 og gennemgik derefter Kunstakademiet, samtidig med at han tegnede hos forskellige Arkitekter, bl. a. C. Brummer, Magdahl-Nielsen og Holsøe. 1916 fik han Afgang fra Akademiet som Arkitekt. Medens han kun i ringe Grad har været beskæftiget som praktisk Arkitekt, har han udfoldet en stor og mangeartet Virksomhed som Opmaaler og arkæologisk Undersøger og har her ved sin gode lagttagelsesevne, sin Omhu og Nøjagtighed indlagt sig megen Fortjeneste. Allerede i sin **Akademi**-tid var han traadt i Forbindelse med Arkitekturhistorikeren Vilh. Lorenzen, til hvis store, endnu ikke afsluttede Værk »De danske Klosters Bygningshistorie« han har udført samtlige Opmaalinger. Af andre mere betydelige Arbejder kan nævnes en Opmaaling af Voergaard, der er udgivet 1928 i Serien »Ældre nordisk Arkitektur« med Tekst af Chr. Axel Jensen, samt **Rekonstruktions**-tegninger af Tyge Brahes berømte Anlæg paa Hven, som udgaves med Tekst af Francis Beckett (»Uraniborg og Stjerneborg«, 1921). Overhovedet har slige Rekonstruktioner interesseret ham stærkt, og han har paa egen Haand foretaget en Række Udgravninger af for længst forsvundne Bygninger, bl. a. 1925 af Christian IV.s

mærkelige Kirkeanlæg St. Anna rotunda paa det gamle Garnisons Sygehus' Grund og af Ibstrup (Jægersborg) 1927, for hvilke han har gjort Rede i Tidsskriftet »Architekten«. Ogsaa for Nationalmuseet har han siden 1919 foretaget talrige Opmaalinger og flere Undersøgelser, saaledes først og fremmest den 1932—33 af Sorø Kirke, der bragte overraskende Resultater. I de senere Aar har han desuden fundet Anvendelse for sin omfattende arkæologisk-arkitektoniske Viden ved Restaureringen af ældre Kirkebygninger som Olsker Rundkirke paa Bornholm. Hans Virkefelt har dog ikke været indskrænket til Danmark. 1926 deltog han som Opmaaler i den af Museumsinspektør Hans Kjær ledede Udgravning af Shilo i Palæstina, 1928 og 1931 i Dr. Ingholts Gravninger i Palmyra og Hama.

M Mackeprang.

Christensen, Christen, 1844—1921, Landbrugslærer, landøkonomisk Forfatter. F. 5. Aug. 1844 i Ørslev ved Slagelse, d. 4. Dec. 1921 i Tune, begr. sst. Forældre: Gaardfæster, senere Gaardejer Christen C. (1818—95) og Ane Sophie Jensen (1820—68). Gift 29. Maj 1873 i Pedersker med Elgine Nicoline Kirstine Kofoed, f. 1. Juni 1846 paa Aagaard, Pedersker Sogn, d. 18. Nov. 1916 i Tune, D. af Gaardejer Peder Jensen K. (1817—48) og Margrethe Hansen (1817—92, gift 2° 1850 med Gaardejer Jens Andersen, 1827—tidligst 92).

C. gik i Landsbyskolen, var Elev paa Hindholm Højskole, tog Skolelærereksamen 1866 og Landbrugseksamen 1869 og var 1869—71 Lærer paa Hindholm. Sammen med A. Svendsen (s. d.) flyttede han 1871 til Tune, hvor de grundlagde Tune Landboskole; her virkede C. som fast Lærer til 1915, da han **fratraadte** efter 44 Aars frugtbringende Lærergerning; han vedblev dog indtil sin Død at holde Foredrag om almene og historiske Emner og oplevede at holde 50 Aars Jubilæum ved Skolen. Han var en fremragende Lærer, der øvede stor Indflydelse paa Landboudommen, idet han ikke blot var den grundige Faglærer, men tillige Opdrageren, der virkede ved sin urokkelige Sindsro, Redelighed, særpregede og helstøbte Personlighed. Hans Flid, nøgterne Vurdering og udprægede Virkelighedssans skaffede ham Anseelse i vide Kredse, og der blev overdraget ham en Række Tillidshverv, som han røgtede samvittighedsfuldt. Han var Medlem af Roskilde Amtsraad 1886—1904, Roskilde Amts Skoledirektion 1891—1909, Bestyrelsen for Foreningen af Højskoler og Landbrugsskoler fra 1897, Frøkontrolkommissionen 1903—19, Det sjællandske Planteavlsudvalg 1898—1919, Bestyrelsesraadet for Det **kgl.** danske Landhusholdningssæl-

skab 1891—1919, Formand for Udvalget til Bedømmelse af hele Markbrug paa Sjælland, for Ramsø-Tune Herreders Landboforening 1880—1900, for Sognesparekassen i Tune 1886—95, Tune Sogns Landboforening 1890—1903 og for Understøttelseskassen for Lærere ved de statsanerkendte Højskoler og Landbrugsskoler 1903—14, Tilsynsførende ved de statsanerkendte **Husholdnings-**selskaber fra 1913. C. var en af sin Samtids mest betydningsfulde og mest produktive Landbrugsskribenter, og navnlig har han skrevet en Række Lærebøger, der gennem mange Aar benyttedes paa Landbrugsskolerne og udkom i flere Oplag; ved Udarbejdelsen af de senere Udgaver har han dog haft Samarbejde med yngre Fagmænd. Af hans selvstændige Skrifter kan nævnes »Uorganisk Kemi« (1879, 13. Udg. 1915), »Organisk Kemi« (1880, 9. Udg. 1909), »Gødningslæren« (1890, 2. Udg. 1912), »Landbrugets Kulturplanter« (1891, 7. Udg. 1909), »Jordens Behandling og Besaa-ning« (1895, 7. Udg. 1914), »Til Kamp mod Ukrudtet« (2. Udg. 1905). Han har endvidere udgivet »A. Svendsens Liv og Virksomhed« (1913), »Driftsordningen og Sædskiftet« (1914) og »Min Livsførelse og Virksomhed« (1918) samt skrevet Afsnittet om **Stald-**gødning i »Landmandsbogen« (1895) og Driftsordningen i »Husmandens Haandbog« (1912). Han var med til at stifte »Vort Landbrug« og Redaktør fra Bladets Oprettelse 1882 til 1905; i dette Blad har han skrevet talrige Artikler, ligesom han har leveret Bidrag til flere andre Landboblade.

C. var hverken blændende Taler eller fremragende Stilist; hans Karakter og Egenskaber: Jævnhed, Grundighed og Tilforladelighed mærkedes i Tale og Skrift; den mundtlige Fremstilling var dog ofte baaret af Lune og Sans for Ironi; den skriftlige var bred og noget tør; men han blev hørt med Interesse og læst med Udbytte paa Grund af den jævne og nøgterne Fremstilling; han havde altid fast Grund under Fødderne og ventede det samme af Elever, Tilhørere og Læsere. Han havde Sans for Historie; Skildringen af A. Svendsens Liv og Virksomhed og Mindetalen for Forstander Jørgen Petersen (Vort Landbrug 1911) vidner om Menneskekundskab og Menneskeforstaaelse. Første Afsnit af »Min Livsførelse og Virksomhed« indeholder et værdifuldt Bidrag til vor landøkonomiske Kulturhistorie og er desuden præget af Pietetsfølelse over for Barndomshjemmet, af Forstaaelse og Sympati for de gamle Bonde-slikke. — R. 1900. — Radering af Troels Trier.

Fyns Tidende 18. Jan. 1916. Mælkeritidende, 1916, S. 47—51. Tidsskrift for Landøkonomi, 1922, S. 38—41. Ugeskrift for Landmænd, 1921, S. 695 ff. Vort Landbrug, 1916, S. 43 ff.; 1921, S. 615—19; 1932, S. 593—607.

Anton Christensen.

Christensen, Christian Vilhelm, f. 1886, Direktør for Den kongelige Porcelainsfabrik. F. 11. April 1886 i Kbh. (**Garn.**). Forældre: Detailhandler og Vognmand Jesper Jensen C. (1856—93) og Dagmar Emilie Christine Ebbesen (f. 1866). Gift 16. Sept. 1910 med Else Sachs, f. 9. Aug. 1886 i Kbh. (**Pauls**), D. af Grosserer Martin Julius S. (1853—1904) og Auguste Henriette Hohagen (1859—1901).

C. er udgaaet fra Det kgl. Vajsenhus og videre uddannet paa Købmandsskolens Aftenskole. 1901—04 var han i Handelslære hos Paritz Gottschalck i **Kbh.**, derefter ansat hos Sthyr & Kjær 1904—06 og hos Bing & Grøndahl 1906—08. Sidstnævnte Aar bosatte han sig i Paris, hvor han 1908—18 havde Ansættelse hos G. Rouard, et Firma, der fremstiller og forhandler Luksusporcellæn og keramiske Skulpturer, 1914—18 som kunstnerisk og merkantil Direktør. 1918—30 var C. merkantil Direktør for den berømte Guldmed- og **Kunsthåndværkerforretning** R. Lalique & Cie. 1930 kaldtes han hjem for at overtage Stillingen som Direktør for Den kgl. Porcelainsfabrik og Fajancefabrikken **Alumina**, hvis administrerende Direktør han blev ved Fr. **Dalgas'** Afgang 1931. Med sin merkantile Uddannelse forener C. udpræget Kunstsans. Samtidig med, at han har værnet om de kunstneriske Traditioner, der er knyttet til den kgl. Porcelainsfabrik, har han ført dem videre ad nye Baner. For at fæstne og udbygge Fabrikken økonomiske Basis har han fortsat **Dalgas'** Arbejde for Fremstillingen af det daglige Brugsporcellæn og teknisk **Porcellæn**. Særlig paa disse Omraader har Fabrikken Virksomhed under C.s Ledelse i levende Vækst været i Pagt med Tidens Krav. C. sidder i Bestyrelsen for Det danske Kunstindustri-museum og for Sammenslutningen af Arbejdsgivere inden for den keramiske Industri, ligesom han er Medlem af Dansk Købeståvnes Komité for Kunstindustri og fra 1934 af Industriraadet.

Georg Nygaard.

Christensen, Christen, 1806—45, Medaillør. F. 18. Jan. 1806 i Kbh. (**Helligg.**), d. 21. Aug. 1845 sst. (Frue), begr. sst. (Ass.). Forældre: Høker, senere Værtshusholder John C. (d. ca. 1819) og Maria Kirstine Birch. Gift 8. Aug. 1835 med Oline Louise Bugge, f. 22. Jan. 1805 i Kbh. (**Petri**), d. 9. Marts 1878 sst. (Frue), D. af Snedkermester Ole B. (1765—1815) og Gertrud Kirschbaum (1770—1813).

Efter Konfirmationen blev C. sat i Lære hos Billedhugger Dajon, hvor han arbejdede i fire Aar til dennes Død (1823). Samtidig

besøgte han Kunstakademiets Skoler og vandt her i hurtig Rækkefølge 1824 den lille og store Sølvmedaille, s. A. en Pengepræmie for Modellering efter levende Model og 1825 den mindre **Guldmedaille** som Billedhugger. Varmt anbefalet til kgl. Understøttelse udførte han til Christiansborg Slot Billedstøtterne Troskab og Sandhed til Forhallen, Arkitektur, Malerkunst og Billedhuggerkunst til Kongens Trappe samt Basrelieffet »Apollo blandt Hyrder« til Dronningens Paaklædningsværelse, medens han samtidig konkurrerede til og vandt den store **Guldmedaille** ved Akademiet. Opgaven var »Elias opvækker Enkens Søn« (1827). Aaret før havde han udført »**Melpomene**« og »**Thalia**« til det daværende Kgl. Teater. — Med den store Guldmedaille havde han vundet Ret til Akademiets Stipendium som Billedhugger, men bestemte sig dog til, efter Opfordring af Akademiets Præsæs, Prins Christian Frederik, at uddanne sig til Medaillør og konkurrerede i dette Fag om en Præmie paa 100 Rdl. for en Medaille til Ære for Bygmesteren C. F. Hansen. Denne Medaille vandt saa meget Bifald, at han foruden Præmien fik et Gratiale paa 200 Rdl. og Rejsestipendium. Inden Afrejsen fuldendte han dog et Par andre Medailler. — Han var udenlands 1831—34, tilbragte ca. tre Aar i Rom og rejste hjem over Paris og Berlin for paa de sidstnævnte Steder at studere Teknikken ved Staalets Behandling i Stempler m. m. Blandt hans Arbejder i Rom vidnede navnlig Medaillen i Anledning af Frederik VI.s Helbredelse om saa alvorlige Studier af antik Kunst, om et saadant Herredømme over de tekniske Midler, at denne Medaille er den unge Kunstners fulde Ejendom, selv om Udkastet dertil var sendt ham fra Billedhugger Freund. Af Billedhuggerarbejder kan nævnes en Buste af Maleren **Alb. Küchler**. — 1835 blev C. agreeret paa indsendte Arbejder og fik den Opgave, da Thorvaldsen netop i de Aar var i Færd med at hjemsende Modellerne til alle sine i Rom udførte Arbejder, at modellere en Medaille til Minde herom som Antagelsesstykke til Akademiet. Den temmelig store Medaille har paa Aversen Thorvaldsens Portræt i højt Relief, omgivet af Alexandertoget som en kredsround Frise, paa Reversen Danmark som en siddende Kvinde; ved hendes Fod antydes Havet ved en Bølgelinie, og en paa en Delfin hvilende Nymfe (Gaiatheia, Navnet paa den ene af de Korvetter, som havde overført Thorvaldsens Værker) overrækker hende »Amor med Lyren«. Denne Fremstilling, som er holdt i antik Stil, er ligeledes omgivet af en rund Frise, der indeholder en Række af Kunstnerens Værker. Efter at der var præget nogle faa Eksemplarer af denne Medaille, der uden Tvivl er Kunstnerens Mesterværk, sprang

ulykkeligvis Stemplerne. Et Par paa ny udarbejdede Stempler blev til C.s store Sorg ødelagte i Hærdningen, og først et tredie Par blev vellykkede. Akademiet bestemte, at Medaillen skulde anvendes som den sidste og mest hædrende Belønning »for Talent og heldig Bestræbelse«, før den fuldt udviklede Kunstner selv blev Medlem af Akademiet. Paa Grund af de nævnte Uheld kunde denne »Udstillingsmedaille«, der 1838 første Gang tilkendtes Maleren Rørbye, ikke uddeles straks, og først 1842 blev et Eksempplar i Guld overrakt Thorvaldsen selv. Paa Modellen til denne Medaille blev C. 1838 Medlem af Kunstakademiet; 1843 blev han udenlandsk Medlem af Kunstakademiet i Berlin, 1845 af Kunstakademiet i Stockholm. Fra 1841 fungerede han i to Aar som Professor ved Modelskenen, og efter Thorvaldsens Død blev han 1844 selv udnævnt til Professor ved Modelskenen. Men hans Virketid blev kun kort. De mange Arbejder havde overanstrengt ham, hans Nervesystem var stærkt angrebet, og han døde kort efter.

Der foreligger ialt 21 Medailler af C. Foruden de ovenfor nævnte kan fremhæves Kometmedaillen (1832), Medaillerne til Reformationsfesten 1836, over Frederik VI.s Død, til Kongeparrets Sølvbryllup 1840 (Forsiden), Kronprins Frederiks Bryllup 1841 (ligesaa), Videnskabernes Selskabs 100 Aars Fest 1842 samt over Landøkonomen Thaer (1833), Overhofmarskal Hauch (1838) og Professor, Skolebestyrer Nielsen (1844). Desuden udførte han ikke faa Buster og Portrætmedailloner i naturlig Størrelse. — R. 1843. — Malerier af V. Bendz (Billedhuggeren i sit Værksted 1827, paa Kunstmuseet, og Fincks Kaffehus i München 1834), af Constantin Hansen 1831 paa Hirschsprungs Museum og (s. m. J. A. Jerichau) af J. V. Gertner 1836 (Kunstmuseet). Tegninger af V. Bendz i Kobberstiksamlingen og (1831) i Privateje (Radering derefter af Caroline Behrens), af J. V. Gertner 1844 (Fr.borg), af J. L. Lund (sst.), af Johs. Jensen sst. og af H. E. Freund ca. 1830 (Privateje) samt en Tegning som ældre (Privateje) og en, signeret Constantin Hansen 1832, i Thorvaldsen-Samlingen paa Nysø. Radering af V. Bendz 1831. Litografi af Hanfstaengl 1832.

V. Freund: H. E. Freunds Levned, 1883, S. 161 ff., 236. Museum, II, 1894, S. 205—17. F. Meldahl og P. Johansen: Det kgl. Akademie for de skønne Kunster 1700—1904, 1904, S. 208 f., 232, 234.

Ph. Weilbach (Georg Galster).*

Christensen, Christen Ernst, f. 1872, nordslesvigsk Gaardejer og Politiker. F. 25. Nov. 1872 i Asserballe paa Als. Forældre: Gaardejer Ernst C. (1845—1928) og Marie Kathrine Bladt (1842—1924).

Gift 26. Okt. 1894 i Asserballe med Anne Marie Nielsen, f. 26. Nov. 1870 i Asserballeskov, D. af Gaardejer Hans N. (1850—1902) og Ellen Elholm (1851—1910).

I Modsætning til andre samtidige unge danske Sønderjyder søgte C. ikke efter Skolegang i den tyske Folkeskole til de kongerigske Ungdomsskoler, men var 1889—90 Elev paa Kappel Landbrugs-skole i Angel. Efter at have været tysk Soldat i tre Aar overtog han Faderens Gaard. I Besiddelse af poetiske Evner (jfr. bl. a. hans smukke Hilsen til sit Bysbarn Herman Bang i Dybbøl-Posten 22. Dec. 1903), historisk Viden, Veltalenhed og faglig Dygtighed henledte han tidligt sin Hjemstavns Opmærksomhed paa sig og valgtes allerede 1900 til Medlem af Sønderborg Kreds dag. 1902 blev han en af Optantmageriets Ofre, idet hans Fader erklæredes for Optant, og dette ogsaa ramte ham, saa han udelukkedes fra Kreds dagen og andre kommunale Tillids hverv. Efter Optant trak-tatens Gennemførelse 1907 optoges han paa ny i preussisk Under-saatsforhold og valgtes atter til Kreds dagen 1910. Ogsaa paa anden Maade blev han Befolkningens Tillidsmand — som Medlem af Sprogforeningens Tilsynsraad fra 1908, af Landeværnets Agita-tionsudvalg 1912 og af Sønderborg Provstisynode. Han var tillige valgt til Medlem af Fællessynoden for Provinsen Slesvig-Holsten i den sidste Periode under Fremmedherredømmet, men kom aldrig til at deltage i dens Møder. — Han deltog i Verdenskrigen 1914—18 (en Søn var samtidig Soldat) og dekoreredes med Jernkorset. Under den tyske Hærs Tilbagetog var han Medlem af Soldater-raadet, og ved sin Hjemkomst valgtes han ind i Sogne-Arbejder-og Bonderaadet og i Kreds- og Provins-Bonderaadet. I Grænse-striden — han blev indvalgt i Vælgerforeningens Tilsynsraad 1919 — sluttede han sig til H. P. Hanssen. Efter 1920 har han været sin Øs Tillidsmand paa en Række Omraader. Han er fra 1920 Medlem af Sønderborg Amtsråd, Formand for den mellem-alsiske Landboforening fra 1920 til dens Opløsning og for Ketting og Omegns Sparekasse fra 1924. Han har i Tilslutning til Partiet Venstre repræsenteret Augustenborgkredsen i Folketinget 1920—24, 1926—32 og efter Madsen-Mygdals Mandatnedlæggelse fra Aug. 1933. Hans Arbejde har her især samlet sig om landøkonomiske Forhold. Fra 1921 er han Medlem af Statens Jordlovsudvalg. — R. 1930.

Andreas Grau i Dannevirke 23. Nov. 1932. Vilh. Andersen: Hellig og Sogn, 1912, S. 370 ff.

Hans Lund.

Christensen, Claus (Nicolaus) Heinrich, 1768—1841, Officer. F. 2. Jan. 1768 paa Cronshagen ved Kiel, d. 8. Marts 1841 i Rends-

borg, begr. sst. Forældre: **Amtsinspector** paa Cronshagen Lasz C. (ca. 1719—93) og Catharina Dorothea Ernst (1734—1802). Gift 24. April 1800 i Gliickstadt med Louise Sophie **Röttger**, f. 5. Aug. 1773 i Gliickstadt, d. 10. Dec. 1852 sst., D. af Overrets- og Regeringsadvokat, Justitsraad Johan Friederich R. (1742—98) og Anna Elisabeth Koch (1743—1825).

Efter at C. en kort Tid havde studeret Jura i Kiel, lykkedes det ham ved daværende Major Binzers Mellemkomst 1786 at erhverve Faderens Tilladelse til at forberede sig til Militærtjenesten. Efter et Par Aars Studium i Gottingen under den berømte Matematiker Kåstner blev han 1790 Sekondløjtnant å la suite i Ingeniørkorpset og indtraadte 1791 i Generalstabsskolen (Feltjægerkorpset) i Kiel. 1792 udnævntes han til Dessinatør ved Danske Ingeniørdetachment, og 1793 afgik han fra Skolen, blev virkelig Sekondløjtnant i Ingeniørkorpset 1794, forsattes til Holstenske Ingeniørdetachment 1795, blev kar. Premierløjtnant 1798 og fik 1799 Tilladelse til i to Aar at studere de hydrotekniske Fag i Holland, hvor han af den franske Marskal Brune blev arresteret som mistænkt for at være engelsk Spion; efter i seks Uger at være holdt fængslet i Haag blev han løsladt mod Forpligtelse til straks at vende tilbage til Danmark. 1800 blev han Digeinspektør i det holstenske søndre Marskdistrikt og kort efter afskediget af Krigstjenesten; 1803 traadte han atter ind i Hæren som Premierløjtnant å la suite i Ingeniørkorpset, idet han vedblev at være Digeinspektør, blev s. A. kar., 1804 virkelig Kaptajn og ansattes s. A., i Forbindelse med sin øvrige Virksomhed, som Ingeniør ved Gliickstadt Fæstning. Nov. 1807 udnævntes han til Medlem af den Kommission, der skulde bedømme et Forslag til Kbh.s Fæstnings Forbedring; 1808 blev han kar. Major, deltog i Forstærkningen af Gliickstadts Fæstningsværker 1812—13 og i Fæstningens Forsvar under Belejringen 1813—14. 1816 blev han virkelig Major; han ledede Nedlæggelsen af Gliickstadts Fæstningsværker (til 1818), blev Medlem af Kanalopsynskommissionen i Rendsborg 1817, kar. Oberstløjtnant 1822, kar. Oberst 1826, udnævntes 1827 til Overdigeinspektør i Hertugdømmerne og udtraadte 1829 af Nr. og Gage i Ingeniørkorpset; *samtidig stilledes han å la suite i Armeen og meddeltes Kar. af Generalmajor.* 1838 erholdt han Afsked som Overdigeinspektør og Medlem af Kanalinspektionen, 1840 Anciennitet som Generalmajor. Blandt de Ingeniørarbejder, C. ledede, kan nævnes Kanal-sluserne ved Holtenau (1823—25) og Strømkuperinger ved Breitenburg efter Stormfloderne 1824—25; han var Opfinder af et sindrigt Maaleapparat til Undersøgelse af Teglstens vandsugende Kraft.

Dr. phil. h. c. i Kiel 1830. — R. 1810. DM. 1824. K. 1828. — Litografi af W. Heuer 1828.

F. H. **German**: Leben, Charakter und Verdienste N. H. Christensens, 1841. V. E. Tychsen: Fortifikations-Etaterne og Ingeniørkorpset 1684—1893, Personalhist. Oversigt, 1893. Medd. fra **Krigsark.**, III, 1888; VII, 1896. Extract af Lieutenant Oldelands Journal 1812—14 (R. Nyerups Mag. for Rejseiagttagelser, I, 1820). Rendsburger Wochenblatt 20. Marts 1841.

Rockstroh (V. E. Tychsen).

Christensen, Fanny Camilla Christine, 1853—1919, Operasangerinde. F. 28. Okt. 1853 i Kbh. (Trin.), d. 20. April 1919 sst., begr. sst. (Ass.). Forældre: Forgylde, Møbelhandler Johannes Nicolai C. (ca. 1816—83) og Sophie Amalia Johnsson (1814—1905). Ugift.

F. C. blev 1873 Medlem af Det kgl. Teaters Kor, og da hun var i Besiddelse af en solid Altstemme, anvendtes hun allerede tidligt med Held i mindre Partier. Sin egentlige Debut fik hun 2. Nov. 1877 som Margrethe i »Den hvide Dame«, men til Trods for, at hun hurtigt blev benyttet i ret udstrakt Grad, blev hun først fast ansat 1883. F. C.s Stemmeomfang henviste hende ikke til en ledende Plads inden for vort Operarepertoire, men paa Grund af sine paalidelige musikalske Evner udviklede hun sig til at blive en nyttig Kraft i andet Plan, ikke mindst som Fortolkerske af værdige Mødre, Ammer o. 1. Blandt hendes Roller kan nævnes Nancy i »Martha«, Hedvig i »Vilhelm Tell«, Fru Malfred i »Liden Kirsten«, Martha i »Faust« og Mercedes i »Carmen«. Hun optraadte sidste Gang 1. Juni 1907.

Robert Neiiendam: Det kgl. Teaters Historie, II—V, 1922—30.

Torben Krogh.

Christensen, Frederik Sophus, 1847—1930, Kemiker. F. 18. Febr. 1847 i Kbh. (Frels.), d. 16. Febr. 1930 sst., begr. sst. (Ass.). Forældre: Brændevinsbrænder Christian Wilhelm C. (1813—73) og Inger Andersen (1811—1905). Gift 10. Nov. 1875 i Elev med Clara Dorothea Christensen, f. 29. April 1851 i Hobro, D. af Sognepræst i Hobro, senere i Hjortshøj Ludvig Peter Christian C. (1809—72) og Emilie Severine Laurine Conradsen (1814—95).

C. blev 1864 Eksaminand ved Polyteknisk Lærestalt og 1869 cand. polyt. (anvendt Naturvidenskab). S. A. blev han ansat ved V. Steins analytisk-kemiske Laboratorium, var til 1887 Assistent ved dette, 1887—1905 Laboratorieførstander ved og Meddejer af Laboratoriet, efter Steins Død 1905 dets Eneindehaver, til cand. pharm. Gunner Jørgensen 1910 blev optaget i Firmaet, hvis Med-

ejer C. var til sin Død. I Kraft af Steins Laboratoriums Stilling som det af Sundhedskommissionen og Staten autoriserede Laboratorium til Undersøgelse af Levnedsmidler, Mejeriprodukter o. 1. og Laboratoriets gennem mange Aar dominerende Stilling paa Handelsanalysernes Omraade var C. Medlem af talrige Kommissioner og Udvalg til Udarbejdelse af Analysemetoder og Fastsættelse af Undersøgelserregler. Et Indtryk af, hvor omfattende den Virksomhed var, som C. viede hele sit Livs Arbejde, faar man i det af ham udarbejdede Skrift ved Laboratoriets 50 Aars Jubilæum 1907; Antallet af Undersøgelser udført i den Tid, C. arbejdede ved Laboratoriet, naar op i flere Hundrede Tusinde. — Tit. Professor 1907. — Maleri af Ingeborg Høyrup ca. 1927 i Privateje. Farvelagt Tegning af E. Henningsen paa Steins Laboratorium.

Ingeniøren, XXXIX, 1930, S. 81.

Stig Veibel.

Christensen, Frederik Ferdinand, 1847—1929, Revueskuespiller, Stifter af Skuespillerforeningen. F. 20. Jan. 1847 i Kbh. (Helligg.), d. 4. Marts 1929 sst., Urne i Bispebjerg Urnehave. Forældre: Arbejdsmand Carl Frederik C. (1804—ca. 75) og Maren Knudsdatter (1810—ca. 90). Gift 1° 30. Maj 1869 paa Frbg. med Emma Caroline Schobius, f. 24. Aug. 1841 i Aalborg, d. 8. April 1880 i Kbh. (Matth.), D. af Hoboist, Sergeant Daniel Peter S. (1799—1881) og Nicoline Nielsdatter (1802—78). 2° 11. April 1882 i Kbh. (Trin.) med Skuespillerinde Oline Elisabeth Jørgensen, f. 24. Nov. 1855 i Kbh. (Fødsst.), d. 29. Juli 1923 sst., Plejedatter af Politibetjent Peder Jessen Fyhn (1806—83) og Maren Petrine Nielsen (1818—73).

C, der oprindeligt var Skomagersvend, debuterede 1866 ved Mo-
laus Selskab paa Bogense Teater og arbejdede sig over Provinsens Smaascener frem til at blive en populær Skuespiller i Hovedstaden, særlig i Revuegenren, da denne fra 1873 kom paa Mode. Kun 1882—86 tilhørte han en større Scene, Folketeatret, ellers var det navnlig paa Morskabsteatret i Frbg. Allé, hvor han ogsaa virkede som Direktør, at det brede Publikum gouterede ham som en gemytlig, godmodig Visesanger med et forsorent Glimt i Øjet. Da yngre Revuetalenter (Frederik Jensen og William Gerner) var rykket frem i første Række paa Morskabsteatret og Nørrebro Scene, optraadte C. bl. a. Steder i Tivoli og Cirkus Variété, og efter sin 50 Aars Jubilæumsforestilling 1916 paa Sønderbros Teater trak han sig tilbage til Privatlivet. Stor Støtte havde han af sin anden Hustru, Visesangerinden Elisabeth C., der som hans Partner og i Besiddelse af et slagfærdigt Humør bidrog meget til »Frederik

og Lisbeth«s Popularitet; hun debuterede 1872 i Norge ved Aug. Rasmussens Selskab, brød 1876 igennem paa Morskabsteatret med Daudivisen i »Rejsen til Maanen« og sluttede 1922 sin Virksomhed i Røde Kro paa Amager. — Bevæget af den Nød, C. som ung saa blandt sine gamle Kolleger, stiftede han Skuespillerforeningen, den første Organisation af Scenekunstnere i Norden. I sit Paa-klædningsværelse paa Morskabsteatret opstillede han en Lergris med Paaskriften »Denne Vej med Sølvtoj« og naar han under Forestillingen fik Besøg af glade Københavnerne, fløj der i Reglen nogle Sølvskillinger ned i Grisen. For disse Smaa-penge indvarslede han i Forening med sine Kolleger Julius Larsen (1840—88) og Frits Bugge (1844—1928) til de forberedende Møder, der førte til Skuespillerforeningens Oprettelse. Paa Stiftelsesdagen 16. Aug. 1879 modtog Kassereren Resten af Grisens Indhold, 4 Kr. 10 Øre. Dette Beløb var 1934 vokset til ca. 675 000 Kr., og desuden har Foreningen udbetalt 560 000 Kr. til sine velgørende Formaal. C. døde som den første Beboer af det Alderdomshjem for gamle Scenekunstnere, der ved Foreningens Start stod som et utopisk Maal. — Maleri af Wennerwald 1927 i Skuespillerforeningens Hus i Kbh.

Erindringer i Ekstrabladet 19. Aug.—3. Okt. 1924. Robert Neiiendam: Skuespillerforeningen 1879—1929, 1929. *

Robert Neiiendam.

Christensen, Georg Henrik Keigh, 1819—83, Bøsse-mager, Rustmester. F. 27. Dec. 1819 i Kbh. (Fødsst.), d. 2. Febr. 1883 sst., begr. sst. (Garn.). Moder: Caroline Kristine C. (1799—1877, gift ca. 1828 med Bøsse-mager Nicolai Johan Løbnitz, 1798—1867); Fader: antagelig Premierløjtnant i Søetaten Nicolay (Niels) Voigt (1789—1819). Gift 20. Sept. 1851 i Kbh. (Slotsk.) med Caroline Christine Marie Bierløw, f. 11. Aug. 1830 paa Sorgenfri, d. 5. Nov. 1898 i Kbh., D. af kgl. Livskytte Christen Nielsen B. (Bjerlev) (1790—1858) og Ane Sophie Bech (1808—75).

Stiffaderen optog C. i sit Hjem og oplærte ham paa sit Værksted. Indtil 1837 besøgte han de Massmann'ske Søndagsskoler og efter Svendepøven 1840 Polyteknisk Lærestalt, hvorpaa han 1843—47 opholdt sig i Udlandet, den meste Tid i Paris. Efter Hjemkomsten gjorde han 1848 sit Mesterstykke og tog n. A. Borgerskab og etablerede sig. Politisk paavirket af Opholdet i Paris stillede han sig som Kandidat til den grundlovgivende Rigsforsamling, faldt, men optoges som kongevalgt Medlem uden dog at komme til at spille nogen Rolle. C. var en dygtig Bøsse-mager og en fremragende Ciselør, hvis Arbejder paa Udstillingen i Kbh.

1852 vandt N. L. Høyens uforbeholdne Anerkendelse. Snart efter tog Hæren ham i sin Tjeneste, og 1861 udnævntes han til Rustmester. 1857 sendtes han til Udlandet for at købe Maskiner til de Ændringer, der skulde foretages paa Kronborg Geværfabrik (Hellebæk), og i Stillingen som Rustmester fik han stor Indflydelse paa Oprettelsen af den nye Geværfabrik, som 1867 stod færdig i Kbh. paa Tøjhusets Grund. I 1870'erne omordnede han den historiske Vaabensamling (nu Tøjhusmuseet), væsentligst efter dekonstruktionsmæssige Principper og uden dyberegaaende museal Indsigt, hvilket ogsaa satte sig mærkbare Spor i en meget haardhændet Restaurering af de fleste Genstande. Han udarbejdede desuden et meget summarisk Katalog over Samlingen.

Størst Indflydelse fik C. paa Hovedstadens Industri- og Haandværkerforhold. Allerede 1847 var han virksom ved Haandværkerdannelses-Foreningens Oprettelse, og 1865 indvalgte han i Industriforeningens Bestyrelse. Hans Arbejde gik fra da af ud paa Afholdelsen af en nordisk Udstilling i Kbh., og den 1872 afholdte vellykkede Udstilling, hvis Overskud tilfaldt Industriforeningen, skyldtes navnlig ham. Det var ligeledes ham, der som Foreningens Formand, fra 1876, erhvervede Udstillingsbygningen, hvor Industriforeningen fra 1880 har haft sin Bolig. 1879 blev han Formand for Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk. — C. arbejdede ikke med alt dette uden at møde Modstand, men han naaede altid sine Maal. Dette skyldtes mindre Aandsoverlegenhed og Kundskabsfylde end et medfødt diplomatisk Talent, som med et hurtigt Blik lod ham erkende Situationen og de Veje, der skulde gaas for at naa det Maal, han havde sat sig. Han viste da saavel Smidighed i Forhandlingen som hensynsløs Kraft alt efter Situationens Art. — Krigsassessor 1855. Krigsraad med Kaptajns Rang 1863. — R. 1864. DM. 1868. — Litografi af I. W. Tegner 1883. Træsnit 1872 og 1883.

C. Nyrop i Industriforeningens Maanedsskrift, 1884. III. Tid. 11. Febr. 1883. Nutiden s. D. Otto Smith: Christian IV.s Tøjhus, Før og Nu, Supplementsbind, 1926, S. 393 ff. Rockstroh (C. Nyrop).

Christensen, Niels Georg, f. 1877, Litteraturhistoriker, Skolemand. F. 11. Marts 1877 i Kbh. (Frue). Forældre: Bogbindermester Carl Frederik C. (1849—1910) og Anne Kirstine Jensen (1853—1915). Gift 1° 10. Juli 1902 i Mariager med Ragnhild Elisabeth Foss, f. 10. Dec. 1875 paa Frbg. (gift 2° 1915 med Bogbindermester Christian Johannes C, f. 1875), D. af Landskabsmaler Harald F. (s. d.) og 1. Hustru. Ægteskabet opløst. 2° 18.

April 1916 i Helsingør (b. v.) med Eva Valborg Hansen, f. 4. Nov. 1893 paa Strynø, D. af Mejerist paa Strynø, senere Mejeribestyrer i Æbeltoft Jørgen H. (f. 1867) og Ane Madsen (f. 1871).

C. blev Student 1894 fra Efterslægtsselskabets Skole og var 1895—96 Huslærer hos Grev Ludvig Reventlow paa Rudbjerggaard. Han studerede almindelig og sammenlignende Litteraturhistorie under Jul. Paludan og Vald. Vedel og var ved Siden af stærkt folkloristisk interesseret. 1898 fik han Universitetets Guldmedaille for en Afhandling (utrykt) om den tyske Filosofis Indflydelse paa Danmarks Nationallitteratur; senere arbejdede han flittigt paa Fuldførelsen af Sv. Grundtvigs Eventyrregistrant. Af hans Universitetslærere har navnlig Axel Olrik, Vald. Vedel og Harald Høffding paavirket ham meget, ogsaa efter Studietiden. C. tog Magisterkonferens i Litteraturhistorie 1902 og kastede sig straks ud i Lærervirksomheden. Ved Det danske Selskabs Skole var han en af de toneangivende Pædagoger; fra 1912 virkede han især ved Frk. H. Adlers Fællesskole, Frk. Zahles Seminarium og Statens Lærerhøjskole. Fra Jan. 1923 til Juni 1924 opholdt han sig som den første udsendte danske Lektor ved Universitetet i Uppsala, hvor han blev meget skattet. — C.s litteraturhistoriske Arbejder falder navnlig i disse tidligere Aar. De vigtigste er en Bog om J. P. Jacobsen (1910), en tysk Litteraturhistorie til Skolebrug (paa Tysk, sammen med Rektor Einer Andersen, 1911), en dansk Litteraturhistorie for Gymnasier og Seminarier (1916, tre Oplag af en større, to af en mindre Udgave). Af hans mindre Arbejder fremhæves en Afhandling i »Danske Studier« (1906) om H. C. Andersen og de danske Folkeeventyr, en om Hans Christensen Sthen og Folkeviserne i »Festskrift til H. F. Feilberg« (1911), om Herman Bangs Teknik i »Edda« (1916) og om Danskes Rejser i Sverige i »Samlaren« (1924). Som Kritiker har han især været produktiv i »Hovedstaden« og »Politiken«. Som æstetisk og litterær Foredragsholder er han stadig en af de mest yndede i Danmark. Af C.s talrige Udgiverarbejder tør særlig fremhæves hans »Peder Paars« (1925); Afslutningen af Sv. Grundtvigs Udgave af N. F. S. Grundtvigs »Poetiske Skrifter« og den store Tobindsudgave af Grundtvigs Breve (1924—26) skyldes ogsaa ham (den sidste i Forening med Stener Grundtvig), ligesom han deltog i Udgivelsen af Blichers Værker 1920—32. — Som Pædagog har C. mest arbejdet med Danskundervisningen paa højeste Trin for at give selve Litteraturlæsningen større Plads i Forhold til det biografiske og for at gøre Litteraturgennemgangen planmæssig. Efter at han 1926 var blevet Forstander for Haderslev Statssemi-

narium, kunde han hertil føje en ny intensiv Virksomhed for at modernisere Læreruddannelsen. Som Medlem af **Seminarie-**udvalget har han haft stor Andel i Undervisningsplanerne for den fireaarige Uddannelse. Inden for Seminarieverdenen er C. Repræsentant for Arbejdsskoleprincipperne og den, der stærkest har krævet en Ændring af Undervisnings- og Eksamensformen. — R. 1933.

Paul V. Rubow i Politiken II. Marts 1927.

Paul V. *Rubow*.

Christensen, Polycarpus **Godfred** Benjamin Wildenradt, 1845—1928, Landskabsmaler. F. 23. Juli 1845 i Kbh. (Slotsk.), d. 15. Nov. 1928 sst., Urne paa Tibirke Kgd. Forældre: Kgl. Forrider, senere Melhandler og Husejer Mads C. (Aarup) (1812—75) og Anna Kirstine Wissing (1816—79). Gift 20. Maj 1882 (Jakobs) med Johanne Luise Sødning, f. 31. Maj 1851 i Kbh. (Slotsk.), d. 6. Juni 1933 i Hellerup, D. af Fabrikant Christopher Hansen S. (1821—81) og kgl. Skuespillerinde Julie Weber Rosenkilde (se Sødning, Julie).

Efter Konfirmationen skulde C. i Skibsbyggeriære, men F. C. Kiærshou, som fik hans Tegninger at se, fattede Interesse for ham og gav ham den første Undervisning. 1860 dimitteredes han fra Teknisk Skole til Akademiet, som han besøgte til 1867. Kun seksten Aar gammel debuterede han med nogle Landskaber paa Charlottenborg 1862 (udstillede til 1866 som P. G. C.). Han blev paa Akademiet anset for at være en lovende ung Landskabsmaler. Hos Kiærshou havde han lært at komponere et landskabeligt Motiv og indmale Detaillerne med lignende Omhu som sin Lærer. Hans første smaa Billeder, der ogsaa viser stærk Paavirkning af P. C. Skovgaard, er gjort med megen Finhed, men med en noget spids og tør Penselføring og bærer Præget af at være komponeret i Atelieret, saadan som man dengang havde for Skik. C. fik to Gange den Neuhausen'ske Præmie, 1865 for »Et fritstaaende Bøgetræ«, 1871 for »Engdrag, Motiv fra Nordsjælland« og 1869 den Sødning'ske Opmuntringspræmie for »Sildigt Efteraar. Silkeborg-egnen«. 1870 tildelte Akademiet ham sit indenlandske Rejsestipendium, for hvilket han skulde rejse ud og »studere Forgrund«, og Rejsen gik da til Nordsjælland. Igennem Akademiets Undervisning var C. groet fast i den paa den Tid stærkt afblegede danske Landskabstradition, som dog stadig havde en fremragende Fortolker i Vilh. Kyhn, og i dennes Have-Atelier (som kaldtes »Hulen«) færdedes C. et Par Vintre (1870—72) sammen med en Kreds af yngre Malere.

Den første Udenlandsrejse, som C. 1873 paabegyndte med Akademiets toaarige Stipendium, rev ham imidlertid ud af denne fredelige Udvikling. Sydtysklands, Schweiz' og Italiens storslaaede Bjergnatur fremkaldte i hans Fantasi større og dristigere Kompositioner og stærkere, renere Farver end hvad man var vant til hjemme, og da han kom til Paris og saa de moderne Malere, slog det ham, at de havde fundet en Behandlingsmaade, som kunde give Malerkunsten en ny Udtryksfuldhed og Kraft. Deres Billeder var malet med en dristigere og bredere Pensel og i fri Luft, hvor Farve og Lys kunde iagttages. C. kom hjem 1875 ladet med Stof til en Revolution inden for den hjemlige Malerkunst. Han blev en af Forløberne for en ny Epoke, og faa Aar efter kom de Mænd, der skulde blive dens Ledere. — I Skoven ved Herlufsholm slog han sit Lærred op, og, for een Gang for alle at komme bort fra de fine Penselstrøg, paasatte han Farverne med Paletkniven, saa tykt og saa brudte og flimrende, at Folk, der var vant til at kunne nyde Charlottenborgbillederne under Lup, forfærdedes over dette »Klatmaleri«. C. gik atter tilbage til Penselen, men han havde nu lært at føre den med brede Strøg og kun at male sine Billeder i fri Luft. Efterhaanden vandt han, stimuleret af tilbagevendende Studierejser til Salonen i Paris, frem til en næsten blændende Teknik. Paa Udstillingerne beundredes hans store Lærreder, der skildrede de mere storslaaede Partier af dansk Natur (Himmelbjergegnen, jyske Fjordlandskaber) og de mindre Studier og Mariner, som i deres friske Malemaade gav traditionelle danske Scenerier en ny Charme. Men trods den stærkt illuderende Virkning (navnlig i Gengivelsen af Sollyset), som C. søgte at give i sine Malerier, var disse ikke naturalistiske i Ordets fuldeste Betydning. Den gamle danske Landskabstradition, der lærte, hvorledes Billedet skulde afskæres og Motivet tilrettelægges, blev trods al Naturalisme bevaret i hans Billeder, som aldrig er »direkte Ran fra Naturen« (F. Beckett), og det er maaske ikke mindst denne Blanding af Friskhed og tilrettelagt Komposition, der har gjort, at hans Kunst har kunnet bevare sin Popularitet gennem et halvt Aarhundredes skiftende Stilretninger. — C. er repræsenteret paa Kunstmuseet (bl. a. med »Jysk Fjordlandskab« (Mariager Fjord), 1880, »Krogerup Allé«, 1896) og paa Hirschsprungs Museum, hvor de tre Billeder »Frederik VII.s Høj ved Silkeborg«, 1865, »Studie fra Herlufsholm«, 1876, og »Munkebjerg«, 1890, afspejler Trinene i hans maleriske Udvikling. Tillige talrige Billeder paa Provinsmuseerne. C. har beklædt en Række Tillidshverv: Medlem af Akademiet (1881), af Akademiraadet (1887—1920)

samt adskillige Gange Medlem af Udstillingskomiteen og Censurkomiteen ved Charlottenborg. 1897 Medlem af det svenske Akademi. — Tit. Professor 1888. — R. 1892. — Maleri af O. Haslund 1904 hos Udstillingskomiteen paa Charlottenborg. Grisaille af Paul Fischer 1893. Selvportræt i Blyant og Tusch ca. 1866 i Familieeje. Portrætteret af P. S. Krøyer paa Musik i Atelieret 1886. Tegning af Tom Petersen 1887. Buste af Carl Martin Hansen 1926 i Familieeje. Træsnit 1883 (af C. Hammer), 1884 (af C. Poulsen) og efter Fotografi 1885 og (hos Aller) 1906.

Ill. Tid. 29. April 1888, 6. Maj 1894 og 20. April 1902. København 23. Juli 1920. Hver 8. Dag 4. Febr. 1921. Berl. Tid. 15. og 16. Nov. 1928 og 2. Febr. 1929. Nationaltid. 15. og 16. Nov. 1928. Politiken 16. Nov. s. A. Samleren 1929, S. 92 f.

Merete Bodelsen.

Christensen, Hans Vilhelm, 1851—1922, Grosserer og Fabrikant. F. 22. Febr. 1851 i Kbh. (Trin.), d. 25. Febr. 1922 paa Frbg., begr. sst. Forældre: Arbejdsmand Jens C. (ca. 1823—83) og Maren (Marie) Hansen (1817—tidligst 1901). Gift 1° 20. April 1873 i Gentofte med Johanne Emilie Weber, f. 4. Marts 1848 i Kbh. (Trin.), d. 4. Juli 1892 sst., D. af Skomager Johan W. og Andrea Færgesen. 2° 17. Okt. 1894 i Gentofte med Mathilde Camilla Tofte, f. 28. April 1851 i Helsingør (Marie), D. af Krydstoldkontrollør, senere Toldassistent Henrich Hansen T. (1815—1905) og Kirstine Marie Lange (1819—1909).

Efter en streng Barndom, hvor han fra otte Aars Alderen arbejdede paa Fabrik, kom C. 1866 i Handelslære og kunde allerede nogle Aar efter anvendes som Agent. 1877 løste han Grossererborgerskab i Kbh. og startede H. V. C. & Co. som en Specialforretning i Belysningsartikler en gros. Petroleumbelysningen var da ved at slaa igennem, og C. fik paa dette Felt en efter danske Forhold stor Forretning. Senere udvidedes Virksomheden til et Handelsforetagende i Isenkram, Glas, Porcelæn og Galanteribranchen, og hertil knyttedes i Slutningen af 80'erne Fabrikation af Lamper. C. arbejdede denne frem til en af de største i sin Art, idet han optog Tilvirkning af alle Specialiteter paa Belysningsvæsenets Omraade, og han fik efterhaanden ogsaa en ret betydelig Eksport. Fabrikken overgik 1914 til Akts. Nordiske Metalvarefabrikker, hvorefter C. trak sig tilbage. For den danske Belysningstekniks Udvikling blev C.s Indsats afgørende, og af sin Samtid var han desuden kendt for sin virksomme Interesse i politiske og nationale Spørgsmaal. — R. 1912.

Lyset, Tidsskr. for Metal- og Belysningsindustri, 1902, Nr. 1. Børsen 26. Febr. 1922.

P. Koch Jensen.

Christensen, Hans, 1781—1868, Gaardejer, Politiker. F. 10. Jan. 1781 i Vejstrup paa Fyn, d. 1. Juli 1868 sst., begr. sst. Forældre: Gaardfæster Christen Hansen (ca. 1740—1806) og Johanne Andersdatter (1749—1833). Gift 21. Jan. 1809 i Vejstrup med Ane Nielsdatter, f. 10. Juli 1782 sst., d. 21. Nov. 1875 sst., D. af Gaardfæster Niels Hansen (ca. 1730—1817) og Margrethe Knudsdatter (ca. 1742—1820).

Efter Faderens Død styrede C. Gaarden for Moderen, købte den senere til Selveje og var en særdeles dygtig Landmand (den første Bonde paa Egnen, som merglede sin Jord). 1827 blev han Sognefoged (indtil 1848) og lærte sig da at skrive. Han havde 1835—40 Sæde i Østifternes Stænderforsamling, hvor han var den blandt de egentlige Bønder, der gjorde sig mest gældende. I bevarede Breve til Hjemmet har han skildret sine Indtryk fra den første, lange Stænderforsamling 1835—36; de vidner ikke blot om hans Glæde ved at iagttage alt det fremmedartede, men ogsaa om meget god Opfattelsesevne. Han deltog fra et udpræget **Bonde**-standpunkt i Debatterne om de forskellige brændende Landbo-spørgsmaal, indgav 1838 det første Andragende (fra Langeland) om tvungen Afløsning af Fæstevæsenet. Over for de forfatningspolitiske Spørgsmaal stod han usikker. Senere deltog han i 40'ernes Bondebevægelse og blev 1846 Distriktsformand i Bondevennernes Selskab samt gennemrejste hele Fyn for at vække sine Standsfæller til politisk Liv. 1848 valgtes han til den grundlovgivende Rigsforsamling og tog endnu 1855 og 1865—66 Del i Valgkampene. I sit Livs senere Afsnit sluttede han sig til den grundtvigske Retning og virkede ivrig for dens Friskoler og Folkehøjskoler, medens han oprindeligt havde været Retningens Modstander og som **Stænder**-deputeret bekæmpet Tanken om Sognebaandsløsning. En af hans Sønner var Gaardejer og Landstingsmand Christen H. (s. d.), en anden Niels H. (1817—1906), Gaardejer og Sognefoged i Oure, Landstingsmand 1870—78 og Amsraadsmedlem 1859—92. Slægten er i det hele kendt og fremtrædende paa Fyn og tæller bl. a. H. K. Rosager (s. d.) og P. H. Nygaard (s. d.) i sine Rækker. — Tegning af Constantin Hansen.

D. E. Rugaard: Fremragende danske Bønder, 1871, S. 377—86. Sydfyenske Tidende 17. Juli 1868. Dansk Folketid. 31. Juli s. A. V. Bennike: Christen Hansen, 1905. Anders Uhrskov: Friskolefolk, I, 1931. Hans Jensen: De danske Stænderforsamlings Historie 1830—48, I—II, 1931—34. Brev i Tidskr. f. dansk Folkeoplysning, III, 1929—30, S. 173. Hans Jensen.

Christensen, Hans Jepsen, f. 1880, nordslesvigsk Politiker. F. 28. Febr. 1880 i Nørby, Visby Sogn. Forældre: Gaardejer Niels C.

(1850—1934) og Marie Jefsen (f. 1854). Gift 31. Marts 1905 i Høgsbro (Skærbæk Frimenighed) med Johanne Marie Kjestine Gotthardsen, f. 5. Juli 1882 i Daler, D. af Gaardejer Johannes G. (1837—1905) og Anna Kristine Hansen (1852—1926).

C.s Fader var indvandret fra Oksby Sogn ved Varde, men naturaliseredes først i 1890'erne. C. voksede op i et nationalt vaagent og religiøst levende Hjem — hans mødrene Slægt havde Forbindelse med Christiansfeld —, der straks efter gennem Faderens Naturalisation at have vundet sin Frihed sluttede sig til Frimenighedsbevægelsen i Tilknytning til Møderne i det gamle Tinghus i Visby. Han uddannedes ved Landbruget, blev Elev paa Testrup Højskole og overtog 1904 en Gaard i Høgsbro, Hvidding Sogn. Her kom han under stærk Paavirkning af Otto Rosenstand, der var Præst i Nabosognet V. Vedsted Nord for Grænsen. Som ung ukendt Gaardejer vakte han Opmærksomhed ved i velskrevne Bladartikler at hævde selvstændig Opfattelse af de nationale Forhold. Han deltog i de unges Henvendelse til H. P. Hanssen forud for dennes Valg til Rigsdagen 1906, og han var i det hele ved sin første Fremtræden nærmest oppositionelt indstillet mod dennes politiske Taktik. Trods dette var det efter H. P. Hanssens Forslag, han 1910, da A. Tyssen Hansen ønskede at træde tilbage, valgtes til Formand for Skoleforeningen, hvis Ledelse saaledes fortsat som tænkt fra Begyndelsen kom til at ligge paa Vesteregnet, og som nu under den nye Formand i de nationalt fremgangsrige Aar før Krigen opnaaede en betydeligt stigende Tilslutning (1910: 7200, 1914: 12 500 Medlemmer). Han var 1901 paa Grund af en Hjerte-fejl bleven kasseret til Militærtjeneste, men udskreves ikke des mindre under Verdenskrigen til Infanterist, blev sytten Gange indkaldt til Garnisonen i Haderslev, men hjemsendt igen. Da Verdenskrigens Afslutning nærmede sig, vakte nogle Rygter om, at Danmark gennem en Folkeafstemning skulde give en eventuel Genforening sin Tilslutning (en Misforstaaelse af, at den ved en Genforening nødvendiggjorte Grundlovsændring krævede en Folkeafstemnings Sanktion), Uro i Sønderjylland, og C. paatog sig da at gaa over Grænsen til Danmark for at skaffe nærmere Orientering. En Oktobernat 1918 slap han gennem Vadehavet til Danmark, hvor han som den første Sønderjyde under de nye Forhold fik Forbindelse med de ledende Mænd. Under Overgangsaaarenes Brydninger indtog han en selvstændig Stilling imellem de kæmpende Grupper. Oprindeligt stemt for Nordslesvigs Tilbagegivelse til Afstemningsgrænsen af 1867 arbejdede han for de dansktalende mellemslesvigske Sognes Inddragning under 1. Zone. Han var

Formand for det af Vælgerforeningen nedsatte Skoleudvalg, der kom til at medvirke til den danske Mindretalsordning paa dette Omraade. Denne Ordning, som han sammen med Jacob Appel har Hovedæren for, har han siden været den ivrigste Forsvarer for, baade over for tyske Angreb og over for dansk Kritik, og som Medlem af Skoleraad og Skoledirektion i Tønder Amt har han sammen med Amtsskolekonsulent Nic. Svendsen og Amtmand Grev Schack paa de vanskelige sydlige Strøg virket for Ordningens heldige praktiske Gennemførelse. Efter 1920 var han, der ogsaa som praktisk Landmand vandt sin Hjemstavns Respekt, selvskreven til at være Vesteregnens Repræsentant paa flere Omraader. Han blev 1920 tingvalgt Medlem af Landstinget i Tilslutning til Partiet Venstre, hvis Ordfører han siden har været i de fleste Spørgsmaal vedrørende Sønderjylland. Ogsaa uden for dette Omraade har hans Parti gjort Brug af hans Evner og Indsigt; han er Medlem af Landstingets Finansudvalg, af det udenrigspolitiske Nævn og af Rigsretten. Inden for det sønderjyske Venstre har han modvirket Videreførelsen af Overgangsaaernes grænsepolitiske Modsætninger. Baade paa kulturelt og økonomisk Omraade har han efter Genforeningen ydet en betydningsfuld Indsats i sin Hjemstavn. Han er fortsat Skoleforeningens Formand, han var medvirkende ved Oprettelsen af Rens Efterskole 1921, og som Formand for det Udvalg, der bistaar Statsministeriet ved Fordelingen af de til Støtte for dansk Sprog og Kultur i Udlandet bevilgede Beløb, har han nøje Føling med det danske Arbejde Syd for Grænsen. Som Formand for Skærbæk Vurderingskreds og Medlem af Tønder Amts Skyldraad har han erhvervet sig en grundig Indsigt i Befolkningens Kaar, der er kommet ham til gode i Arbejdet med Grænselandets vanskelige økonomiske Forhold, som han har taget Del i, bl. a. som Medlem af Bestyrelsen for Laanekassen for Sønderjylland og som Næstformand for Landeværnet fra 1927. — R. 1920. DM. 1929.

Nic. Svendsen i Vestkysten 27. Febr. 1930. K. Alnor: Handbuch zur schleswigschen Frage, III, 1930, S. 37 ff. H. P. Hanssen: Et Tilbageblik, III, 1932, S. 32-35.

Hans Lund.

Christensen, Harald Constantin, 1823—92, Teaterdirektør, juridisk Embedsmand. F. 30. Okt. 1823 i Kbh. (Trin.), d. 9. Nov. 1892 sst., begr. i Gentofte. Forældre : Fuldmægtig, senere Palæforvalter paa Amalienborg Jens Magnus C. (1793—1877, gift 2° med Lovise Amalie Modeweg, 1819—58) og Barbara Maria van der Burgh (1788—1847). Gift 25. Maj 1850 i Kbh. (Slotsk.) med Wenzelsine Christiane Frederikke Stæger, f. 16. Dec. 1824 i Kbh.

(Fred. ty.), d. 29. Sept. 1910 i Fredensborg, D. af Regimentskvartermester, senere Kaptajn Knud Christian S. (1798—1833) °S Marie Juliane Frederikke Brieghel (1805—91, gift 2° 1850 med Musikhandler Emil Erslev, s. d.).

C. blev Student 1840 fra v. Westens Institut og tog 1846 juridisk Embedseksamen; 1852 udnævntes han til Kancellist i Kultusministeriet, og s. A. blev han Sekretær hos Ministeren. I denne Egenskab overtog han 1. Juli 1856 den økonomiske Ledelse af Det kgl. Teater som Kommitteret hos Chefen; Juni—Dec. 1857 var han fungerende Enedirektør og Jan. 1858—Juni 1859 Medlem af Direktionen. C. kan karakteriseres som en af den unge Parlamentarismes nye ministerielle Typer, der benyttede Teatret som Tumbleplads for sin Ærgerrighed. I de rørte Vande omkring Heibergs Afgang som Direktør lykkedes det C. ved Kultusminister Halls Protektion at blive den egentlige Magthaver under de svage Chefer N. V. Dorph og Carsten Hauch. Han kendte Sagernes ministerielle Behandling og gennemførte det gamle Teaters sidste Ombygning, men savnede æstetisk Dannelse og den Opfindsomhed, som Teaterledelse fordrer. Kunstnerisk støttede C. sig helt til Fr. Høedt, ved hvis Udnævnelse til Sceneinstruktør han paa en brutal Maade afskedigede Th. Overskou. Men da Fru Heiberg, der saa Fjender i C. og Høedt, tog sin Afsked, beseglede hun C.s Skæbne. Hendes Stilling paa Teatret var saa altoverskyggende, at Monrad, der i Maj 1859 afløste Hall som Kultusminister, straks imødekom Offentligheden ved at fjerne C. og derved muliggøre hendes Genkomst. C. forflyttedes til en for hans Evner mere passende Stilling som Borgmester, Byfoged og Byskriver i Hobro samt Herredsfoged og Skriver i Gislum og Rinds Herreder, og fra dette Embede tog han 1886 sin Afsked. 1890 udgav han »Det kgl. Theater i Aarene 1852—59, en historisk Redegørelse«, hvori han korrigerede Th. Overskous af Heiberg'ske Synspunkter farvede Skildring af disse bevægede Teateraar. Dog indrømmede C., at hans egen Ledelse havde været »for meget ministeriel«, hvorved han kolliderede med Øjeblikkets Krav. C.s Bog blev ogsaa et anteciperet Forsvar mod de hvasse Angreb, som Fru Heiberg rettede paa ham i »Et Liv, genoplevet i Erindringen« (III—IV, 1892). — Justitsraad 1857. Etatsraad 1886. — R. 1859. — Gipsbuste af C. Rohl-Smith 1873 (vistnok tilintetgjort). — Hans Datter, *Mathilde (Illa) C.*, f. 10. Juni 1851 i Kbh., d. 23. Okt. 1922 sst., udgav under Pseudonymet F. C. van der Burgh en Del Skitser og Fortællinger, f. Eks. »Et ubetydeligt Menneske« (1885), og skrev Skuespillene »Et Budskab« (1893) og »Glemt« (1896), som opførtes paa Dag-

marteatret. Hun skildrede paa dannet Vis, men uden synderlig Originalitet, især Livet i de højere borgerlige Samfundskreise, som hun selv tilhørte.

Th. Overskou: Den danske Skueplads, VI, 1876. Samme: Oplysninger om Theaterforhold i 1849—1858, 1858. Samme: Af mit Liv og min Tid, udg. af Robert Neiiendam, II, 1916. Nationaltid. 3. Juni 1890. — Anton Andersen: Danske Forfatterinder i det 19. Hundredeaar, 1896.

Robert Neiiendam.

Christensen, Harald Refsgaard, 1879—1926, Agrikulturkemiker og Bakteriolog. F. 7. Maj 1879 paa Frammerslevgaard i Salling, d. 17. Aug. 1926 i Lyngby, Urne paa Solbjerg Kgd. Forældre: Proprietær Hans Peter C. (1836—93) og Marie Antoinette Refsgaard (1838—98). Gift 8. April 1908 i Kbh. (Frue) med Anna Marie Helene Norling, f. 7. April 1880 i Stockholm, D. af Ur-fabrikant Edvard N. (1850—1919) og Edla Blomquist (1849—1913).

C. lærte i sin Opvækst praktisk Landbrug. 1895 tog han alm. Forberedelseseksamen og kom senere paa Landbohøjskolen, hvorfra han 1898 dimitteredes som Landbrugskandidat. Han arbejdede derefter et Par Aar i Praksis og fortsatte saa Studierne ved Højskolen med et Specialkursus i Kemi og Mikrobiologi, der 1902 afsluttedes med Fortsættelseseksamen. Efter et Studieophold i Udlandet ansattes han 1905 som Assistent under Statens Forsøgs-virksomhed i Plantekultur og blev 1909 udnævnt til Bestyrer af det nyoprettede Statens Planteavlslaboratorium. Denne Institution gennemgik fra en beskeden Begyndelse under hans Ledelse en hurtig og rig Udvikling og kunde 1922 overflyttes til moderne nyopførte Bygninger i Lyngby, hvor en Stab af videnskabeligt uddannede Medhjælpere stod til Raadighed. C. fuldførte i disse Aar en Række meget betydningsfulde Forskningsarbejder inden for forskellige Omraader af Jordbundsvidenskaben og udsendte derom talrige Publikationer saavel i danske som udenlandske Fagtidsskrifter. I særlig Grad beskæftigede han sig med **Spørgsmaalet om Jordbundsbeskaffenhedens** Indflydelse paa Bakterielivet og Stofomsætningerne i det øverste Jordlag samt den Rolle, disse Omsætninger spiller for Planternes Vækst, og han paaviste, hvilken fundamental Betydning Kalken og dermed Reaktionen i Jordbunden har for den Art Processer. Undersøgelserne førte 1907—09 til Angivelse af forskellige Laboratoriemetoder til Bestemmelse af Jordens »Kalktrang«, Metoder, som siden 1911 er blevet anvendt ved praktiske Jordbundsundersøgelser i stort Omfang, først foretaget af Danmarks Geologiske Undersøgelse under C.s Tilsyn,

senere, fra 1920, paa Planteavlslaboratoriet i Lyngby; disse Undersøgelser har gavnet Landbruget i høj Grad. Blandt hans tidligste Arbejder kan fremhæves en Række Undersøgelser over Jordbakterien *Azotobacter crococos* Forhold, der dannede Grundlaget for de første Kalktrangsundersøgelser Metode, og fra hans sidste Aar nogle Studier over Fremgangsmaader til Bestemmelse af Jordens Reaktion, hvor han bl. a. i Forening med E. Biilmann viste Kinhydronelektrodens store Anvendelighed ved Jordbundsundersøgelser. 1917 udsendte han en Lærebog i landøkonomisk Jordbundslære og blev s. A. Medudgiver af det amerikanske Tidsskrift »Soil Science«. Desuden tog han virksom Del i Arbejdet inden for Det internationale Jordbunds-forskningsselskab. C.s Undersøgelser var paa mange Omraader banebrydende og har gjort hans Navn kendt blandt Jordbunds-forskere Verden over. 1913 fik han, skønt ikke Akademiker, Tilladelse til at disputere for Doktorgraden ved Kbh.s Universitet, men den indleverede Afhandling blev afvist af det matematisk-naturvidenskabelige Fakultet. Denne Afgørelse mødtes fra forskellige Sider med skarp Protest og gav Anledning til en Interpellation i Rigsdagen. 1918 blev C. Medlem af Kungliga svenska Landbruksakademien, og 1924 fik han tildelt Æresdoktorgraden ved Universitetet i Königsberg. — Mindesten rejst af Venner og Fagfæller foran Statens Planteavlslaboratorium med Portrætrelief i Bronze af Rasmus Andersen.

A. Mentz, Raphael Meyer, Orla-Jensen, Kølpin Ravn og Fr. Weis: H. R. C.s afviste Doktordisputats. En Protest, 1915. K. A. Bondorff i Ugeskrift f. Landmæn 192 .

S Toøborg Jensen.

Christensen, Jens, 1788—1856, Gaardmand, Politiker. F. 8. Aug. 1788 i Voldum, d. 24. Okt. 1856 sst., begr. sst. Forældre: Gaardfæster Christen Nielsen Aal (1722—1806, gift 1° med Anne Nielsdatter, ca. 1704—83) og Anne Cathrine Alexandersdatter (1751—1816). Gift 15. Juli 1814 i Voldum med Kirsten Andersdatter, døbt 16. Okt. 1791 i Voldum, d. 13. Okt. 1866 sst., D. af Gaardfæster Anders Rasmussen Vestergaard (1747—1809, gift 1° med Maren Rasmusdatter, ca. 1753—86) og Mette Madsdatter (ca. 1759—1819).

C. deltog i det holstenske Felttog 1813 som Dragon, fæstede 1815 Fædrenegaarden (under Klausholm Gods) og blev hoverigørende Bonde og en udmærket dygtig Landmand; især drev han Høravl og stort Havebrug, havde Planteskole af Frugttræer og fik gentagne Paaskønnelser af Landhusholdningsselskabet, i hvis Aand han virkede som oplyst Foregangsmand paa sin Egn, ivrig

ogsaa for at udbrede Kundskab og Dygtighed blandt sine Omgivelser. 1842 tilbød han (forgæves) det nævnte Selskab at oprette en Landbrugsskole paa sin Gaard; han mente, at der i hvert Amt burde være en saadan Skole for unge Bøndersønner. Fra 1840 fejrede han gennem flere Aar Dronning Caroline Amalies Fødselsdag (28. Juni) ved Afholdelse af en Folkefest i sin Have. 1848 blev han kongevalgt Medlem af den nørrejske Stænderforsamling og siden af den grundlovgivende Rigsforsamling — var den eneste Bonde blandt de kongevalgte — og var 1849 —52 Folketingsmand for Hørningkredsen. Partipolitisk hørte C, der endnu i Rigsdagen kunde betegne sig som »en gammel Høveribonde«, til Bondevennerne. — Fotografi i Rigsdagen efter brændt Maleri.

D. E. Rugaard: Fremragende danske Bønder, 1871, S. 263—70. Alex. Rasmussen i Saml. t. jydsk Hist. o. Top., 4. Rk., II, 1914—16, S. 53—153.

Hans Jensen (Emil *Elberling*).

Christensen, Jens Christian, 1856—1930, Politiker. F. 21. Nov. 1856 i Paabøl, Hoven Sogn, d. 19. Dec. 1930 i He, begr. sst. Forældre: Gaardejer Mads Christian C. (1827—1904) og Karen Jensen (1833—79). Gift 21. Nov. 1879 i Hoven med Karen Kirstine Pedersen, f. 1. Febr. 1857 i Sønder Grene, Hoven Sogn, D. af Gaardejer Peder Christensen (1821—83) og Johanne Jensen (1820—88).

C.s Slægt havde saavel paa fædrene som paa mødrene Side været Selvejerbønder i Paabøl. Hjemmet paa den magre Hede-gaard var tarveligt, men ikke egentlig fattigt. C. var den ældste af ni Søskende og **maatte** allerede i en Alder af halvniende Aar ud at tjene som Vogterdreng. Dels i, dels uden for Hjemmet beskæftigedes han hele Barndommen igennem ved Landbrugsarbejde, samtidig med at han passede sin Skolegang, men hans Hu stod til Læsning, især historisk, og hans **Maal** var at blive Lærer. Efter Konfirmationen var han et Par Aar Hjelpe-, siden Biskolelærer i Hoven Sogn for den beskedne Løn af 55 Rdl. Halv-aaret paa egen Kost og Logis. Siden kom han til at tilbringe et halvt Aars Tid i fynske Friskolelærerhjem, kom derfra paa Grundtvigs Højskole paa Marielyst og siden paa Gedved Seminarium, hvor P. Bojsen var Forstander, og tog 1877 Lærereksamen herfra. Han modtog i disse Aar megen grundtvigsk Paavirkning, som fik Betydning for hans Livssyn, men Grundtvigianer i snævrere Forstand blev han ikke; det var det fælleskristelige, som for ham blev afgørende. Sit første Lærerembede fik han i Vinding Sogn ved

Holstebro, siden i forskellige Dele af Jylland, endelig 1886 i Stadil ved Ringkøbing. Efter alle Vidnesbyrd var han en udmærket Lærer, der forenede Myndighed med Evne til at interessere og vinde Børnene.

C.s Hjem var kirkeligt og nationalt vaagent, og næsten som en Selvfølgelighed var baade det og han selv venstresindet, men det varede en Stund, inden Politikken fik særligt Bud efter ham. Det skete egentlig først i Provisorieaarene. Først da begyndte han at tage aktiv Del i politisk Agitation, først i Hjemegnen, siden ogsaa uden for den. I Stadil Sogn havde man tidligt faaet Øje for den unge Lærers Dygtighed og Arbejdskraft og valgte ham til Sogneraadsformand (1888—91). I Venstres indre Stridigheder stod han, ligesom det store Flertal af Ringkøbingkredsens Vælgere, paa Bergs Side, og da man i Kredsen ikke længere ønskede sig repræsenteret af en moderat Venstremand, opfordrede man C. til at stille sig ved Folketingsvalget 1890. Efter nogen Tøven svarede han Ja, og ved Valget sejrede han med meget stort Flertal, skønt hans Modkandidat var den over hele Vestjylland ansete H. J. Clausager, der tidligere havde repræsenteret Skernkredsen. Siden genvalgtes C. sædvanlig ved Kaaring uden Modkandidat. Den Berg'ske Gruppe var ved Folketingsvalget blevet næsten fordoblet og talte nu sytten Mand. Den rummede blandt de ældre Folketingsmænd ingen Føreremner, og det var derfor blandt de nyvalgte, Afløseren **maatte** findes, dersom Berg, hvis Helbredstilstand var stærkt undergravet, skulde falde fra. Det var kun G. og A. Nielsen, om hvem der her kunde være Tale, og C. blev den foretrukne og sattes straks efter Valget ind i Finansudvalget ved Siden af Berg. Han kastede sig med Energi ind i Arbejdet, men foreløbig talte han kun sjældent i Folketingssalen og satte sin meste Kraft ind paa et grundigt Studium af Rigsdagstidende og det øvrige politiske Materiale, saa han snart i højere Grad end de fleste ældre Rigsdagsmænd magtede Lovgivningsarbejdets **Detail**. Med sin jævne, men dog selvsikre Optræden, det lyse Haar, de **blaa** Øjne og det determinerede Ansigtsudtryk var han et sandt Billede paa Sundheden og Kraften i den Bondebefolkning, han kom fra. Berg satte overordentlig Pris paa ham og betragtede ham som sin næstkommanderende, og efter Førerens pludselige Død i Efteraaret 1891 gled han ganske naturligt ind paa hans Plads. Ved Aprilvalget 1892 led baade den Berg'ske og den Hørup'ske Gruppe, med hvilken **Bergianerne** siden 1890 var traadt i nært Samarbejde, Tab, og de to Grupper talte nu sammen med de to Socialdemokrater kun 32 Mand. Denne Opposition førte en forbitret Kamp mod den

Bojsen'ske Forligspolitik og de Lovforslag, den affødte, og herunder kom C. nu, da Hørup var faldet ved Valgene, mere og mere til at indtage en ledende Stilling og udviklede i betydelig Grad sine Anlæg for parlamentarisk Forhandling. Ogsaa i Landsagitationen spillede han en fremtrædende Rolle. Ved det Frafald, som Forliget kostede den Bojsen'ske Gruppe, styrkedes Oppositionen betydeligt, og ved Valget 1895 naaede den at faa et Flertal af ti Stemmer i Folketinget. Efter Valget gik Oppositionsgrupperne af Venstre sammen i et nyt Parti, Venstrereformpartiet; C. var, som han selv har sagt det, »ikke virksom« ved denne Sammenslutning, men gik dog med til den paa Betingelse af, at **Bergianerne** fik Tilladelse til vedblivende at holde deres særlige Møder. Han havde holdt godt sammen paa den Berg'ske Gruppe, der nu var saa fasttømret som nogen Sinde og tilmed styrket ved Valgene, medens han stod noget tvivlende om, hvorvidt det vilde lykkes at faa en Enhed ud af det nye Parti, sammensat som det var af de ret uensartede Elementer, Bergianere, Hørupere og tidligere Moderate under Sofus Høgsbros og Albertis Ledelse. Han blev Medlem af Partiets Bestyrelse under Høgsbros Formandsskab, men skønt han først 1897 selv blev Formand, var det dog lige fra Begyndelsen ham, som var den virkelige Leder, ligesom han 1895—1901 var Formand for Finansudvalget. I de Aar, som nu fulgte indtil 1901, naaede hans Evner som Partiledet og Parlamentariker til fuld Udvikling. Hvad der altid var glippet for Berg: at holde sammen paa et stort og uensartet Parti, lykkedes til Fuldkommenhed for ham. Med blød Haand, men fast Myndighed ledede han sit Parti; her var ingen skarpe Kanter og ingen diktatorisk Positur, men stor Evne til at udjævne og vinde. Førerskabet blev ham i Virkeligheden heller ikke gjort stridig fra nogen Side i Partiet. C. Hage havde snarere realpolitiske end Fører-Ambitioner, og Alberti fandt sin Regning ved at holde sig saa nær op ad ham som muligt og dække sig bag hans Autoritet. C.s bestandig fastholdte Maal var at naa til et politisk Systemskifte, hvor Ministerier dannedes i Overensstemmelse med Folketingets Flertal, og tidlig indsaa han, skønt opvokset under Protestpolitikens Fane og skønt det for Partisammenholdets Skyld forekom ham nødvendigt at bandlyse de Moderate og deres Gerninger, at man vel **maatte** vogte sig for at omstyrte Forliget, men at det tværtimod gjaldt at benytte Folketingets i Realiteten genvundne Bevillingsmyndighed til lempeligt at drage Grunden bort under Højreministeriernes Fødder. Endnu i den sidste Samling før Valget 1895 undlod Oppositionen at stemme for Finansloven, fordi den indeholdt Bevillinger til **Landbefæst-**

ningens Vedligeholdelse, men efter at Flertallet i Folketinget var naaet, opgav man stiltiende denne Taktik. Heller ikke den Tendens, der hos visse af Partiets Medlemmer viste sig til at samle alt om Kravet om en Grundlovsændring eller til i Lovgivningsarbejdet at give Udtryk for større, om end ikke i Øjeblikket opnaaelige Maal paa Reformpolitikens Omraade, fandt Støtte hos ham. Tværtimod anvendte han sin store Forhandlingsevne til i de mere upolitiske Lovgivningssager at opnaa saadanne Resultater, som betød virkelige Fremskridt, selv om de ikke gav alt, hvad man fra et Venstrestandpunkt kunde ønske; eksempelvis kan nævnes Ulykkesforsikringsloven, Loven om Oprettelse af Husmandsbrug og Skoleloven af 1899. Ved sin haandfaste Ledelse af Finansudvalgets Arbejde og nøje Fortrolighed med enhver Enkelthed lykkedes det ham at opnaa saa stor Indflydelse paa Administrationen, at Tilstanden blev næsten uudholdelig for de to sidste svage Højreministerier. I Landsagitationen var det nu ogsaa C., der spillede den førende Rolle. Han besad som Folketaler ikke Bergs fængende og begejstrende Evne, men paa en egen hyggelig, rolig og tillidvækkende Maade, ingenlunde blottet for Lune og Angrebskraft, forstod han ogsaa den Kunst at drage Masserne med sig, navnlig naar han stod over for jyske Tilhørerkredse. Heller ikke som politisk Organisator og Leder af Valgbewægelserne stod han Maal med Berg, men ogsaa her naaede han dog vidt paa Grund af den Tillid, han i stigende Grad forstod at vinde. Det var intet Under, at det mægtige Arbejde, der saaledes hvilede paa ham, bl. a. ogsaa som Partiets Hovedordfører i politiske Sager og som Bindeled mellem det og dets Presse og Organisationer, kunde slide paa hans Helbred, og det lod sig overhovedet kun præstere ved en gennemført Tidsinddeling og Præcision. Op ved Dag gry, tidligt Opbrud fra Aftensammenkomster, omgaaende Besvarelse af de Stabler af Breve, som daglig indløb til ham, og alt paa Klokkeslæt uden overflødig Passiar.

Ved Valget 1901 kulminerede Venstrereformpartiet med 76 Mandater, medens Regeringspartiet sank ned til otte. Højre var tilmed dybt splittet baade i Folketing og Landsting, og mange i Partiet ønskede et Venstreministerium for at komme ud af det haabløse Dødvande og af Hensyn til Forsvarssagen. At Tanken om et Venstreministerium for mange mistede sin afskrækkende Karakter, laa for en Del i, at C., som man antog i hvert Fald af Gavn vilde blive den ledende Mand i et saadant Ministerium, i den senere Tid, alt som Ansvar et nærmede sig, havde udtalt sig adskilligt mere maadeholdent end tidligere. Han antydede,

at det, hvis man naaede til et Systemskifte, vilde blive forbi med den nære Alliance, der hidtil, trods lejlighedsvis Rivninger, havde bestaaet mellem Venstrereformpartiet og Socialdemokratiet, og i Forsvarssagen talte han ikke, som 1899, om en blot Konstatering af Neutraliteten, men om »en Ordning bygget paa vor Neutralitet og med det **Formaal** at værgе Landet mod Overrumpling«. — Juli 1901 overdrog Kongen Professor Deuntzer at danne det nye Venstreministerium. Han stod uden for den aktive Politik, men var Venstremand og satte sig straks i Forbindelse med Venstre-reformpartiets ledende Mænd, først og fremmest C. Denne var klar over, at Ministeriet **maatte** rumme Repræsentanter for alle Partiets tre Fraktioner, men stillede sig køligt til Holstein-Ledreborgs og Hørups Optagelse. Sluttelig accepterede han dog den sidste, og 24. Juli dannedes Ministeriet med ham selv som Kultusminister. I Begyndelsen var der adskillige, som gruede ved at se en »Landsbydegne« paa denne Post (og C. havde lige til det sidste i saa stort Omfang, som hans politiske Arbejde muliggjorde det, besørget baade **Skole** og Kirketjeneste i Stadil), men det varede ikke længe, inden man maatte erkende, at C. røgtede sin Administrations forskellige Grene baade dygtigt og kyndigt, og som Kirkeminister værdsattes han saavel af Grundtvigianere som Missionsmænd. Paa Ministeriets almindelige Politik øvede han som Regel den bestemmende Indflydelse og brugte den væsentlig i modererende Retning, idet det var hans Opfattelse, at den nye Statsskik endnu langt fra var rodfæstet og for at blive det krævede, at man, samtidig med at Venstreretningen fastholdtes, ikke gik for rask og udæskende frem. Som Fagminister gennemførte han en Række Love, deriblandt 1903 to af gennemgribende Betydning: Menighedsraadsloven, hvorved det første Skridt blev gjort til at give Menighederne en lovbestemt Indflydelse paa Sognets kirkelige Anliggender, og Loven om en højere Almenskole, hvorved der skabtes en Forbindelse mellem Folkeskolen og den højere Undervisning. Saavel i Ministeriet som inden for Partiet, hvor A. Nielsen fra 1902 havde afløst ham som Formand, søgte han længe at virke udjævnende og sammenholdende, men da den radikalere Bevægelse, som kaldtes »Uroen i Venstre« og særlig havde sine Arnesteder i Kbh. og Vendsyssel, opstod, og Modsætningerne skærpedes baade inden for Ministeriet og Rigsdagspartiet, sluttede han sig nærmere til Alberti og Ole Hansen og kom til at anse en mere ensartet Sammensætning af Ministeriet og mulig ogsaa af Partiet for nødvendig. Den ydre Foranledning til Bruddet inden for Ministeriet blev givet ved Striden mellem de to militære Ministre, ligesom Uenighed om

Militærspørgsmaalet i det hele var en af Konfliktens Hovedaarsager. 5. Jan. 1905 indgav C. Alberti, Ole Hansen og Enevold Sørensen deres Demission og dette medførte en Ministerkrise, under hvilken det snart viste sig, at Deuntzer var ude af Stand til at **rekonstruere** Ministeriet, og at C. var den eneste parlamentariske Mulighed. Tilmed vidstes det, at Kongen, hvis Tillid han i høj Grad havde vundet, gerne vilde overdrage ham at danne det nye Ministerium. C, der var kommet til den Overbevisning, at en europæisk Krig, under hvilken Danmarks Neutralitet vilde blive i høj Grad truet, næppe lod sig undgaa, forelagde under Krisen sit Parti en Programerklæring, hvori han aabent udtalte, at han, som Forholdene **laa**, ikke ansaa det for muligt ved den forestaaende Ordning af Forsvarssagen at naa til en Nedsættelse af Militærudgifterne, saaledes som Venstre jo hidtil havde krævet. Han forlangte Tilslutning til sit Program som Betingelse for at danne den nye Regering og fik den ogsaa fra et stort Flertal, men under den videre Forhandling tilspidsedes Situationen derhen, at Ledelsen krævede udtrykkelig Tilslutning som Vilkaar for fremtidig at kunne staa i Partiet, og dette førte til, at tretten Medlemmer enten frivillig udtraadte eller blev udelukket ved Partibeslutning. Imidlertid var det nye Ministerium blevet dannet 14. Januar og talte foruden de fire udtraadte Svend Høgsbro, Sigurd Berg, Vilhelm Lassen og Grev Raben-Levetzau, der alle sluttede sig til C.s Politik. C. vilde gerne have beholdt C. Hage, men Forhandlingerne med ham strandede paa, at han foruden Finansministeriet vilde beholde Trafikministeriet, som han efter Hørups Død havde ledet. Foruden **Konsejlspræsidi**et overtog C. selv Krigs- og Marineministeriet. Det var her, det vanskeligste Spørgsmaal skulde løses, og han har vel ogsaa haabet, at en myndig Minister vilde kunne faa Bugt med den standende Strid mellem Hær og Marine, som havde gjort Forsvarssagen saa megen Skade.

C. havde nu et homogent Ministerium og Parti, men til Gengæld raadede dette Parti ikke over noget Flertal i Folketinget; efter Valget 1906 talte det kun 56 af 114, og et trygt Flertal lod sig kun opnaa ved Hjælp af den moderate Nimandsgruppe, der vel som Regel støttede Ministeriet, men dog ogsaa til Tider optraadte oppositionelt. Gruppen ønskede ingen Opgaaen i Reformpartiet, men vel en nærmere politisk Forbindelse med det, og C. havde efter Folketingsvalget 1903, ved hvilket hans Parti havde tabt Mandater til Socialdemokraterne, personlig været tilbøjelig til at imødekomme dette Ønske, men hidtil ikke anset det for gennemførligt. Nu **laa** Forholdene anderledes, og da Reformpartiet 1907

valgte de Moderates Ordfører, N. Neergaard, til ogsaa at være dets Ordfører i den politisk vigtigste af de foreliggende Lovgivningssager, det af **Vilh.** Lassen forelagte Toldlovsforslag, indlededes en Forbindelse, som siden yderligere fæstnedes. — Med den fri-konservative Gruppe i Landstinget stod C. gennemgaaende paa god Forhandlingsfod, og ved dens Hjælp lykkedes det, trods energisk Modstand fra Socialdemokraterne og det nystiftede radikale Partis Side, at gennemføre en Række Love, af hvilke de betydeligste var Loven om Arbejdsløshedsforsikring af 1907 og Lovene om Udvidelse af den kommunale Stemmeret, Toldreformen og Retsreformen, som kom til Afgørelse i Samlingen 1907—08. Disse Love bar selvfølgelig Kompromissets Mærke, men betød dog Gennemførelse af en væsentlig Del af Venstres Programfordringer paa disse Omraader. Nu var ogsaa Tiden kommet til at gennemføre den Omordning af vort Forsvar, som siden 1902 havde ligget til Behandling i den store **Forsvarskommission**. Dennes Betænkning kom nu i Juli 1908 og bragte et Flertalsforslag, stillet af Venstre-reformmænd og Moderate, der gik ud paa Nedlæggelse af Kbh.s Landbefæstning, men Udvidelse af Fodfolket, Flaaden og Kbh.s Søbefæstning, en Indskrænkning af Rytteriet og Anlægget af enkelte befæstede Støttestrukturer for Kystforsvaret. Udgiften til Anlæg skulde være 31½ Mill. og den aarlige Merudgift 1,7 Mill. Kr. C. havde ikke direkte haft nogen Del i dette Forslag, men indirekte har han sikkert øvet en bestemmende Indflydelse derpaa. Han var i sin Ministertid blevet nøje fortrolig med Enkelthederne i begge Værns Administration og ofrede Forsvarets Ordning sin levende Interesse. Kbh.s Landbefæstning var han imod baade af saglige og politiske Grunde, men ellers havde han et aabent Øre for de militære sagkyndiges efter hans Mening begrundede Krav, og Flertalsbetænkningen var i alt væsentligt et Udtryk for hans personlige **Militærprogram**: et rent Neutralitetsforsvar med Vægten lagt paa det levende Værn. Inden sin Afgang havde han da ogsaa forberedt et Forslag i nær Overensstemmelse dermed, kun med den Indrømmelse til Kravet om Hovedstadens Sikring mod Overrumpling, at der anlagdes to Fløjforter ved Vedbæk og Mosede.

C. havde altid næret en varm Interesse for vort Forhold til Island og de nordiske Nabolande. Allerede under Ministeriet Deuntzer havde Island faaet sin egen i Reykjavik bosatte Minister, Hannes Hafstein, men der var videregaaende Selvstændighedskrav, som krævede deres Løsning. I nært Samarbejde med Kong Frederik VIII. tog C. denne Sag op, ordnede Altingsmændenes Besøg her og Kongens og Rigsdagsmændenes Genbesøg paa Island,

i hvilket han selv deltog, og fik sluttelig 1908 nedsat den store Islandskommission af Repræsentanter fra Rigsdagens og Altingets forskellige Partier, som han og Hafstein ledede, og som virkelig naaede til Vedtagelse af et Forslag om det forfatningsmæssige Forhold mellem Danmark og Island, der tiltraadtes af alle Kommissionens Medlemmer paa eet nær, men denne ene, Altingsmand **Skúli** Thoroddsen, væltede siden det hele. — Ved Opløsningen af Unionen mellem Sverige og Norge 1905 kom den danske Regering til at staa over for det ømtaalige Spørgsmaal om den danske Prins Carls Tronkandidatur, og C. ledede i Forening med Kong Christian og Udenrigsminister **Raben** de vanskelige Forhandlinger saaledes, at det vakte Tilfredshed i Norge og ingen varig Mistemning i Sverige. — Som tidligere nævnt, nærede C. Bekymring for, hvorledes Danmarks Stilling vilde blive under en europæisk Krig, i hvilken Tyskland og England var Modstandere, og det var ham derfor magtpaaliggende saa vidt muligt at udrydde den Tro, der næredes af mange i Tyskland, at Danmark i en saadan Krig vilde være at finde blandt Tysklands Modstandere eller i hvert Fald ikke vilde opretholde en fuldt ud upartisk Neutralitet. I denne Forbindelse maa Optanttraktaten af 1907 ses, der ikke blot skaffede de danske Sønderjyder væsentlige Fordele, men ogsaa skulde bidrage til at afdæmpe de nationale Modsætninger ved efter tysk Ønske at indflette en Fornyelse af den af den danske Regering 1879 udtalte Anerkendelse af den ved Wienfreden og Tysklands og Østrigs senere Overenskomster trufne Ordning med Hensyn til Slesvig, og ved Erklæringen om, at de to Regeringer paa enhver Maade vilde virke til at berolige Stemningen mellem de to Nationer. — Et Led i disse Bestræbelser var ogsaa den saakaldte »**Lütkenske** Episode«. 1906 førte daværende Departementschef i Krigsministeriet, Kaptajn, senere General Liitken, som stod C. personlig nær, efter Ministerens Bemyndigelse gentagne Samtaler med den tyske Generalstabschef Grev Moltke, som Liitken kendte fra tidligere Ophold i Berlin, med det **Formaal** at berolige den tyske Regering med Hensyn til Danmarks Stilling under en eventuel europæisk Krig. I en hemmelig Instruktion havde C. bemyndiget ham til at udtale, at Danmark vilde gøre energiske Forsøg paa at hævde sin Neutralitet og ikke tillade nogen fremmed Magt at benytte Landets Territorium under en Krig. C. ønskede en Erklæring fra tysk Side om under disse Forudsætninger at ville respektere vor Neutralitet, men angaaende en mulig Militærkonvention, som Moltke havde bragt paa Bane, udtalte han, at en saadan vilde være alt for risikabel for Danmark, og at Landet i hvert Fald ikke

kunde løbe denne Risiko, medmindre vi fik »væsentlige Fordele til Gengæld«. Han tænkte her paa det danske Nordslesvigs Tilbagegiveise, men dette Spørgsmaal var jo for Tiden indiskutabelt fra tysk Side. Forhandlingerne, som blev hemmeligholdt for alle her med Undtagelse af Kongen og Udenrigsministeren, løb ud i Sandet og blev først en halv Snes Aar senere **offentlig** bekendte. De var i mere end een Henseende risikable, men har dog vistnok bidraget til at give Tyskland større Tillid til Oprigtigheden af Danmarks Neutralitetsvillie.

Under Rigsdagssamlingen 1907—08 var Justitsminister Alberti Genstand for stærke personlige Angreb fra Oppositionens Side, uden at der dog fremkom egentlige Bevisligheder for Sigtelsernes Rigtighed. C, hvis stærke Side Menneskekundskab ikke var, følte sig i mange Henseender tiltalt af Alberti, der havde været ham en saa trofast politisk Støtte, og fæstede Lid til den beroligende Redegørelse, Alberti paa Opfordring gav ham angaaende sin og sine Forretningers økonomiske Stilling, men han følte disse vedholdende Angreb, i hvilke ogsaa de Frikonservatives Fører, Grev Frijs, indirekte deltog, som en alvorlig Svækkelse for Regeringen og besluttede sig derfor til ved den Rekonstruktion af Ministeriet, som fandt Sted i Juli 1908 og ved hvilken N. Neergaard udnævntes til Finansminister, at foranledige Albertis Afgang, dog med fuld Honnør og Udnævnelse til Gehejmekonferensraad. I Maj havde C. som midlertidig Finansminister efter V. Lassens Død tilstaaet Den sjællandske Bondestands Sparekasse, hvis Formand Alberti var, et Laan af Statskassen paa fire Maaneder mod betryggende Sikkerhed i Panteobligationer. Alberti erklærede, at Laanet under den herskende Finanskrisen og med den Fare for et »run«, som de idelige Angreb rummede, var nødvendigt for at opretholde Sparekassens Likviditet. Han insisterede desuden paa, at Laanet absolut hemmeligholdtes for ikke at skade Sparekassens Stilling, og G. gav ham da Laanet uden at meddele sine Kolleger i Ministeriet noget derom. — Efter Julirekonstruktionen syntes C.s politiske Stilling meget stærk, og hans nære Forhold til Kongen demonstreredes ved den Rejse, han i Eftersommeren sammen med Kongeparret foretog i Syd- og Vestjylland. Da kom 8. Sept. Efterretningen om Albertis Selvanmeldelse. Den ramte C. som et Slag, han aldrig siden helt forvandt. Mistænkeliggørelser for at have været vidende om Albertis Bedragerier kunde han, som den Mand, der vidste med sig selv, at ingen kunde sætte den mindste Plet paa hans Hæderlighed, let sætte sig ud over, men selv bebrejdede han sig bittert sin alt for store **Tillidsfuldhed**, og skønt hans Kol-

leger og Meningsfæller vedblivende slog Kreds om ham, var hans politiske Stilling dog dybt rystet. En stærk offentlig Mening krævede Ministeriets øjeblikkelige Afgang, men C, som ogsaa følte Demissionens Nødvendighed, ønskede den dog udsat, indtil Rigsdagen, som var indkaldt til ekstraordinær Samling, var kommet ind og havde modtaget hans Redegørelse for, hvad der var sket. Ellers kunde der, mente han, i Ind- og Udland opstaa den Tro, at han og Ministeriet paa den ene eller den anden Maade var implicerede i Albertis Brøde. Grev **Rabens** Demission fremkaldte dog efter faa Dages Forløb Ministeriets Afgang, og det var kun som fungerende Minister, C. mødtes med Rigsdagen og i Folketinget under dyb Bevægelse, men paa fast og værdig Maade fremsatte sin Redegørelse. Det nye Ministerium, som med C.s Tilslutning dannedes af N. Neergaard, udnævntes 12. Okt. C. havde ikke selv ønsket at fortsætte, men gav Ministeriet sin Støtte indtil Febr. 1909, da Forsvarsforslagene fremsattes. Hovedforskellen mellem disse og dem, C. havde været til Sinds at forelægge, var, at **Fløj-**forterne suppleredes ved i en Forbindelseslinie imellem dem at anlægge et Antal »fremskudte forberedte Stillinger«, for, naar **Land-**befæstningen var nedlagt, at beskytte Hovedstaden mod Overrumpling og dække Mobiliseringen. C, som inden Forslagenes Forelæggelse havde faaet Hovedpunkterne i dem forelagt, misbilligede Forslaget om de forberedte Stillinger. Ministeriet havde paa eet Medlem, A. Nielsen, nær samlet sig om dette Forslag og gjort det til et Kabinetsspørgsmaal, men det bekæmpedes med stigende Kraft af C. og Venstrereformpartiets Hovedstyrke. Ved Folketingsvalget Maj 1909 gik Venstrereformpartiet ned til 38, hvoraf tilmed de elleve var for Ministeriets Forslag, men da de Radikale samtidig gik stærkt frem, var der vedblivende et stort Flertal i Folketinget mod Regeringsforslaget, og da det omstridte Punkt i dette paa ny var blevet forkastet, gik Ministeriet af. Der var under Kampen om Forsvarssagen vokset en Del Bitterhed op mellem Venstregrupperne; de elleve ministerielle Medlemmer af Venstrereformpartiet udmeldte sig, saaledes at dette nu kun talte 27 Medlemmer imod »de to Ellevemandsgrupper«, den moderate og den udtraadte. Fra alle Sider følte det dog baade af indre og ydre Grunde som en Nødvendighed, at **Forsvarsspørgsmaalet** løstes. Der sluttedes da mellem Venstregrupperne et Kompromis, hvis Hovedpunkt var, at de forberedte Stillinger bortfaldt, men **Land-**befæstningen bevaredes og vedligeholdtes indtil 1922, hvorefter den skulde nedlægges, hvis Lovgivningsmagten ikke forinden havde truffet anden Bestemmelse. Paa dette Grundlag dannedes nu

Ministeriet Holstein-Ledreborg, i hvilket alle Venstregrupperne var repræsenterede, og C. indtraadte som Forsvarsminister, hvad der gav Anledning til fjendtlige Demonstrationer imod ham i **Kbh.** Efter Forsvarslovenes Gennemførelse udtraadte C, som han allerede ved sin Udnævnelse havde bebudet, 18. Okt. af Ministeriet, en halv Snes Dage inden dets Fald. Under Ministeriet Zahle vedtoges saa i Folketinget med de Radikales, Socialdemokraternes og Højres Stemmer en Rigsretsanklage mod C. og Sig. Berg, for den førstes Vedkommende for Laanet til Bondestandens Sparekasse og hans Passivitet over for Alberti. Rigsretsdommen, som faldt 17. Juni 1910, frikendte C, idet det dog i Domspræmisserne udtaltes, at han vel i en vis Henseende ikke havde handlet forsvarligt, men at der dog forelaa saadanne »undskyldende Omstændigheder«, at Straf ikke var forskyldt.

Inden for sit Parti vedblev C. at indtage Førstepladsen, og da de tre Venstregrupper 1910 sluttede sig sammen til eet Parti, Venstre, valgtes han enstemmigt til dets Formand og ledede i en Aarrække Partiets Politik. Han, der siden 1895 med Afbrydelser i Ministerperioderne havde været Folketingets 1. Viceformand, blev 1912—13 dets Formand. I Begyndelsen af 1911 maatte han undergaa en Operation for en livsfarlig Underlivssygdom, og helt genvandt han aldrig sit Helbred, men med sin store Villiekraft og Pligttrøskab gennemførte han dog det betydelige Arbejde, som vedblivende paahvilede ham. Han medvirkede til Ministeriet Berntsens Dannelse Juli 1910, men ønskede trods Opfordring ikke selv at indtræde deri. I Ministeriets Grundlovsforslag var han ikke enig; den almindelige Valgrets Generobring af Landstinget var vel ogsaa hans **Maal**, men han mente ikke, Venstre var stærkt nok til at føre et saa dybtgaaende Forslag igennem, og ønskede at afvente den Tid, da ogsaa de Frikonservative og mulig Dele af Højre kunde gaa med. Det Program, han allerede som Konsejlspræsident havde opstillet, var »de to Tempis Politik«: først skulde Folketingets Sammensætning ændres i demokratisk Retning, saa kunde Landstingsreformen komme, naar Tiden var moden dertil. Efter at Ministeriets Grundlovsforslag var fremsat, kunde han ikke i sit Parti finde Flertal for sit principale Standpunkt, og han opstillede da forskellige Krav om Ændring af Regeringsforslaget, saaledes Aldersgrænse i Stedet for Kommunevalg til Landstinget, dets Uopløselighed m. m., og gav dem Udtryk i et samlet Grundlovsforslag, som han offentliggjorde i sit Ugeblad »Tiden« (1910—17). Hans Forslag fandt ikke Tilslutning hos Regeringen eller Partiets Flertal, men i det endelige Grundlovsforlig 1915 blev flere af hans Forslag

delvis imødekommet. Efter Folketingsvalget 1913 holdt G. stærkt paa, at der ikke skete nogen Afvigelse fra det Standpunkt, Ministeriet selv havde hævdet under Valgkampagnen, at det **maatte** gaa af, hvis Valgene ikke gav Flertal for Venstre. 1916—18 var han en af de af Partierne valgte Ministre uden Portefeuille (Kontrolministre), med hvilke Ministeriet Zahle midlertidig suppleredes. — I den Forhandlingsdelegation, som 1918 sendtes til Reykjavik for at naa en endelig Afgørelse af det islandske Spørgsmaal, øvede han en betydelig Indflydelse paa det opnaaede Resultat, og 1924 var han Formand for den danske Delegation i Grønlandssagen, og Traktaten med Norge s. A. var for en væsentlig Del hans Værk. I begge Sager var hans Ledemotiv at skabe Fred og Samhørighed mellem Nordens Lande. — 1920 kunde C, om han havde villet, være blevet Statsminister, men han vægrede sig derved under Henvisning til sin Helbredstilstand og lod sig kun bevæge til at indtræde, da N. Neergaard gjorde det til Betingelse for at danne Ministeriet. Han valgte Kirkeministeriet, hvor han saa en Opgave i at gennemføre det store Komplex af kirkelige Love, som, nærmest foranledigede ved Genforeningen med Nordslesvig og delvis byggede paa det kirkelige Udvalgs Forslag, vedrørte en Række Spørgsmaal (Bispevalg m. m.) af væsentlig Betydning for Folkekirken. Han løste denne Opgave paa en Maade, som skaffede ham Anerkendelse fra forskellige kirkelige Sider, og da Opgaven var løst, nedlagde han Eftersommeren 1922, som allerede ved Tiltrædelsen bebudet, sin Ministerstilling og stillede sig ikke paa ny ved Folketingsvalget 1924. Dermed var hans politiske Løbebane afsluttet, og naar han i den følgende Tid talte offentlig, var det kun om folkelige og navnlig kristelige Emner, aldrig om Dagens Politik. 1921 var han blevet valgt til Formand for Det danske Hede-selskab, og denne Virksomhed røgtede han med Interesse og Kyndighed, indtil han ikke længe før sin Død trak sig tilbage. Efter igennem en Aarrække at have været udsat for en Del Kritik, navnlig af **Plantningsvirksomheden**, genvandt Selskabet under hans Ledelse, takket være den almindelige Højagtelse for hans Person, men uden at Virksomheden i og for sig ændrede Karakter eller Administrationen Form, sin tidligere Sympati hos alle politiske Partier og i Befolkningen. Af de andre Hverv, han i Tidens Løb paatog sig, kan nævnes: Formand i Repræsentantskabet for Jysk Husmandskreditforening (1897—1917), for Foreningen Dannevirke, for Dansk Folkemuseum og for Repræsentantskabet for Kreditforeningen af Grundejere paa Landet i Jylland (fra 1929).

— Han har skrevet bl. a.: »Naar Klokkerne ringe« (1918), Erindringer

gerne »Fra min Barndom og Ungdom« (1925) og »Ad Kirkesti og Kirkevej« (1928).

C. havde været en haardt omstridt Mand, men hans Partifæller saa op til ham som deres anerkendte Førstemand, og selv langt ind i hans Modstanderes Rækker trængte **efterhaanden** det Syn igennem, at han var sit Slægtleds betydeligste danske Politiker og en uangribelig Personlighed af enkle og store Linier.

R. 1902. DM. 1903. K.² 1904. K.¹ 1905. S.K. 1905, i Diamanter 1920. — Malerier af N. V. Dorph 1910 paa Fr.borg og af Thorild 1930. Portrætteret paa Paul Fischers Maleri af den norske Stortingsdeputation 1907, H. Vedels Grundlovsbillede 1918 og Oscar Matthiesens Maleri af den grundlovgivende Rigsdag 1923, begge i Rigsdagen. Buster af Carl Mortensen 1922 og P. Noes 1926. Bronzestatuetten af Elo 1929 i Statsministeriet. Mindesten ved Mallehøje Østergaard 1932 og med Portrætrelief af E. Ølsgaard i Paabøl Plantage 1933. Litografi af Harald Jensen 1902 og paa Billedet af det første Venstreministerium. Træsnit af H. C. Olsen 1899.

N. P. **Bransager** og Palle Rosenkrantz: Den danske Regering og Rigsdag, 1901—03. Johs. V. Jensen: Nordisk Aand, 1911. N. P. **Madsen-Mygdal**: Politiske Oplevelser, 1912. Sv. Martin: Hvorledes jeg blev Politiker, s. A. E. Henriksen: Mændene fra Forfatningskampen, II, 1914. Erling Stensgård: J. C. Christensens Eftermæle, 1931. Fred. **Nørgaard**: J. C. Christensen, 1934. Ovenn. Erindringer. **N. Neergaard.**

Christensen, Jens Herman, f. 1877, Ingeniør, Opfinder. F. 19. Sept. 1877 i Grimstrup ved Varde. Forældre: Landbrugsmedhjælper, senere Lærer i Grumstrup, Vedslet Sogn, Jens Christian C. (1853—1903) og Kathrine Marie Hermansen (1856—1927). Gift 28. Juni 1904 i Ollerup med Thora Hansen Sterregaard, f. 25. Jan. 1876 paa Sterregaard i Hundstrup Sogn, Fyn, D. af Forfatteren Mads Hansen (s. d.) og Hustru. Navneforandring 6. Nov. 1891.

C. blev Student 1897 fra Horsens, n. A. cand. phil. og tog 1902 polyteknisk Eksamen som Fabrikingeniør. Umiddelbart derefter blev han knyttet til Valdemar Poulsens Virksomheder, idet han blev Ingeniør ved Akts. Telegrafonen, Patent Poulsen. I denne Stilling forblev han til 1. Aug. 1908; efter dette Tidspunkt har han, der 1909 fik Patent paa en Fremgangsmaade til Fremstilling af Plader til Farvefotografering (Nr. 11719), arbejdet med egne Opfindelser vedrørende Farvefotografering, og hans Laboratorium har haft stadig Forbindelse med Eastman Kodak **Comp.** og Aktiengesellschaft fur **Anilinfabrikation**; det sidstnævnte Selskab har bragt

hans fotografiske Plader i Handelen under Navnet: Agfa Farben-platten. Foruden en Række Patenter i Aarene 1903—08 paa Anordninger vedrørende traadløs Telefoni og Telegrafi har C. udtaget en Række Patenter vedrørende Farvefotografering, f. Eks. 13064/1910 Fremstilling af Farvefotografier, som ses i tilbagekastet Lys, 13086/1910 Fremstilling af Flerfarveplader, 16097 og 16110/1912 Fremstilling af Flerfarvefiltre til Farvefotografering, 19412/1914, 20376/1915 og 21519/1916 Fremgangsmaader ved Fremstilling af fotografiske Billeder og Ætsninger.

Jahrbuch für Photographie und Reproduktionstechnik 1912.

Povl Vinding.

Christensen, Jørgen Valdemar, f. 1876, Journalist, historisk Forfatter. F. 10. Jan. 1876 i Vollerup ved Flakkebjerg. Forældre: Gaardejer Lars C. (1845—1927) og Ane Kirstine Jørgensen (1850—1926). Gift 6. Dec. 1902 i Ordrup med Johanne Sophie Nielsen, f. 31. Dec. 1877 i Herstedvester, D. af Forfatteren Zakarias N. (s. d.) og 1. Hustru.

C. tog Præliminæreksamen i Slagelse 1893 og blev s. A. Medarbejder ved »Sorø Amtstidende«, hvor han 1895—1902 var Redaktionssekretær. 1902 gjorde han en Rejse til England og Tyskland og skrev en Række Breve fra de fleste store engelske Importhavne. 1902—03 var han ansat ved Ritzaus Bureau og overtog 1903 Redaktionen af »Ringsted Folketidende«, som han siden har ledet. Efterhaanden kom han ved Forholdenes Magt ogsaa ind i aktiv Politik, stillede sig fra 1918 otte Gange som Venstres Kandidat til Folketinget i Ringsted og blev 1924 tingvalgt Medlem af Landstinget; han har her særlig beskæftiget sig med Biblioteks-, Arkiv-, Forfatter- og Museumsspørgsmaal. Fra 1929 er han Medlem af Ringsted Byraad. I det faglige Organisationsarbejde har han taget Del som Formand for **Provinsjournalistforeningen** 1907—08 (i hvilken Egenskab han gennemførte Journalistkursussen) og som Formand for Venstres Redaktørforening 1921—24. — Ved Siden af den krævende Gerning som Bladleder, aktiv Journalist og Politiker har C. faaet Tid til et ikke ubetydeligt historisk Forfatterskab. Hans ene Hovedinteresse er dansk Pressehistorie, hvorom han har skrevet »Dansk Provinspresses Historie« i Jubilæumsværket »Dansk Provinspresse« (1925); den anden gælder Lokalhistorien. Fra tidlig Tid skrev han Artikler i sit Blad om det gamle Ringsted Amts Kultur- og Personalhistorie, og der er heraf i Tidens Løb vokset op otte smaa Bind »Tider og Skikkelser i Midtsjællands Historie« (1907—31) med et righoldigt og vel tilrettelagt Stof til Egnens

Historie. En Del af Indholdet udkom som et stateligt Enkeltbind 1930. Til Ringsted Bys ældre Historie skrev C. 1915 »Ringsted Kloster og det Bøgelske Fideikommis« og 1928 »Valdemarernes Kirke«, og de sidste Aartier af Egnens og Byens Udvikling har han skildret i Bøger om Ringsted Handelsforening (1914), Industriforening (1918), Andelsslagteriet (1921), Landboforeningen (1925), Banken (1930) og Sparekassen (1932). Yderligere har han bl. a. skrevet Den sjællandske Bondestands Sparekasses Historie i Festskriftet 1931, »Den første Bonde i Kongens Raad« om Ole Hansen (1929), »Den store Folkeflytning« (1927) om den græsk-tyrkiske Indbyggerudveksling og »Sommerrejse i Danelagen« (1931) med Indtryk og Billeder fra de gamle Vikingelandsbyer.

Povl *Engelstoft*.

Christensen, Jacob Jensen, 1873—1924, Politiker. F. 21. Juli 1873 i Korning ved Horsens, d. 3. Dec. 1924 i Kbh., begr. i Silkeborg. Forældre: Landarbejder Jørgen C. og Kirsten Jacobsen. Gift 17. Maj 1902 i Silkeborg med Jenny Annine Madsen, f. 20. Marts 1881 i Silkeborg, D. af Væver, senere Kreditforeningsdirektør Mads Anton M. (1850—1921) og Kirsten Marie Andersen (1859—1907).

Som ung Typograf, udlært i Ringkøbing 1893, kom C. til Esbjerg, hvor han 1898 forlod Sætterkassen for at blive Journalist ved »Vestjyllands Social-Demokrat«. Da Partiet to Aar senere besluttede at udgive et socialdemokratisk Dagblad i Silkeborg, overtog C. Redaktørposten der. 1903 blev han Medlem af Silkeborg Byraad. Som Bladmand, som Kommunalpolitiker, og ikke mindst som Agitator i de midtjyske Landdistrikter vandt han Tilslutning til Socialdemokratiet og personlig Popularitet ved sit joviale Væsen og sin djærve Veltalenhed. 1903 opstilledes han som Kandidat ved Folketingsvalget i Silkeborgkredsen, valgtes 1906 og 1909, men faldt 1910 for J. Stensballe. 1913 valgtes han paa ny og repræsenterede Kredsen til sin Død. Paa Rigsdagen var han sit Partis Ordfører i mange kommunale Spørgsmaal og i Skattesager. Han var virksom for Gennemførelsen af de nye Baner til Silkeborg (Langaa-Bramminge, Kellerup- og Bryrup-Banerne). Ogsaa paa det landbrugsfaglige Omraade erhvervede C. en betydelig Indsigt. Hans varm-hjertede Forsvar for sletlønnede Skovarbejdere og Landarbejdere og i det hele Samfundets daarligststillede skaffede ham **Smaaakaars-folks** oprigtige Hengivenhed. — Sammen med Laust Rasmussen i Fredericia og Harald Jensen i Aarhus hørte C. til Socialdemokratiets Foregangsmænd i Jylland, og Partiets Fremgang i Hus-

mandskredse skyldes ikke mindst ham. Der gik stort Gny over Landet, da han i Sept. 1916 fældede selve J. C. Christensen ved Valget til Formand for de jyske Husmænds Pengeinstitut, Kreditforeningen af Ejere af mindre Ejendomme paa Landet i Jylland. C. var Medlem af den kommunale Skattekommission 1910—12, af Overskyldraadet fra 1919, kom i Bestyrelsen for Købstadforeningen 1910, var dens Næstformand 1916—24. Det sidste Par Aar af hans Liv bandt en Lammelse den virksomme Mand til Sygelejet. — Maleri af M. Kaalund-Jørgensen paa Silkeborg Raadhus. Portrætrelief af Svend Jespersen paa Gravstenen. Portrætteret paa Oscar Matthiesens Maleri af den grundlovgivende Rigsdag 1923 (Rigsdagen).

Silkeborg Social-Demokrat 4., 5. og 8. Dec. 1924. Købstadforeningens Tidsskrift, XXXV, s. A., S. 117.

Oluf Bertolt.

Christensen, Jørgen, 1831—63, Gaardmand, Stifter af Den sjællandske Bondestands Sparekasse. F. 28. Febr. 1831 i Kirke Stillinge, d. 25. Okt. 1863 sst., begr. sst. Forældre: Gaardmand Christen Jørgensen (1790—1845) og Kirsten Jensdatter (1797—1870). Gift 21. Maj 1858 sst. med Ane Kirstine Nielsen, f. 17. Marts 1836 i Kirke **Stillinge**, d. 25. Juni 1895 sst., D. af Gaardmand og Sognefoged Jens N. (1796—1874, gift 1° 1824 med Ane Nielsdatter, ca. 1805—28) og Maren Nielsdatter (1810—63).

C. **maatte** i meget ung Alder efter sin Faders Død overtage Fødegaardens Styrelse. Han var tidlig udviklet, vel begavet, af et følsomt Sind, meget paavirkelig i sit Forhold til Tidens Rørelser. Han synes allerede som halvvoksen at være kommet i Forbindelse med Bondevennebevægelsen og fik efterhaanden personlig Føling med dens ledende Mænd. I en Alder af 22 Aar var han med til at virke for Oprettelsen af Hindholm Folkehøjskole. Kun 23 Aar gammel blev han 1854 Formand for Sorø Amts Landkommunalforening, der 1855 paa Forslag af J. A. Hansen gik ind som Led i en Fællesorganisation af de forskellige sjællandske Foreninger af denne Art, Den sjællandske Kommunal- og Valgforening. Ved et Bestyrelsesmøde i Kbh. for den nye Forening 27. Juli 1856 rejste C. Spørgsmaalet om Oprettelse af en Spare- og Laanekasse for Bondestanden i Sjællands Stift. Sagen vandt Tilslutning paa Møder i Sorø Amts Landkommunalforening og ogsaa i andre Amter; der var Trang i den sjællandske Bondebefolkning til en saadan Institution; man behøvede Midler til Driftsforbedringer og Fæsteafløsning, fik ogsaa ved de opadgaaende Tider Penge at sætte paa Rente, men var ikke tilfreds med Ledelsen af de bestaaende Spare-

kasser. Paa et Møde i Ringsted 26. Nov. 1856 vedtoges Lovene for Den sjællandske Bondestands Sparekasse. Til Formand valgtes C. C. Alberti (s. d.), men C. paatog sig som ulønnet Tillidsmand og Bestyrelsesmedlem at køre Sjælland rundt for at holde **Kontor-**dage og vække Interesse for Sagen. Den dygtige og initiativrige Bondemand døde ung til stort Tab for sin Stand og sin Egn, men han havde faaet øvet den Bedrift at grundlægge de sjællandske Bønders selvstændige Pengeinstitut. — Gravmæle rejst af Den sjællandske Bondestands Sparekasse 1864.

J. P. Jensen: Sjællandske Bønder, 1919, S. 165—92. Otto Christensen og J. V. Christensen: Den sjællandske Bondestands Sparekasse gennem 75 ar, 930.

Hans Jensen.

Christensen, Jørgen, f. 1871, Købmand og Politiker. F. 3. Dec. 1871 i Gammel Sole, Øster Snede Sogn. Forældre: Gaardejer Hans C. (1841—98) og Nielsine Jørgensen (1838—1921). Gift 24. Sept. 1897 i Engom med Marie Schmidt, f. 24. Maj 1878 i Bredsten, D. af Mølleer, sidst i Engom Adam Wilhelm S. (1836—1918) og Maren Vestesen (1841—99).

C. var oplært ved Handelen og etablerede 1897 en Kolonial-en gros Forretning i Vejle. Han valgtes til forskellige stedlige Tillidshverv, saaledes til Formand for Vejle Skatteligningskommission (1900—03), for Skatteraadet for Vejle Skattekreds (1903—22) og for Vejle Handelsstandsforening (1919—22) samt til Medlem af Vejle Byraad (1903—17). Som Formand for Jysk Kolonial-Grossist Forening (1915—22) blev han en af de ledende inden for den jyske Handelsstand; 1921 svensk Vicekonsul. Han var fra Ungdommen stærkt politisk interesseret og var 1901—05 Formand for Vejle Bys Venstreforening. 1922—24 var han Handelsminister i Ministeriet Neergaard, den første af Provinshandelsstandens Mænd, som beklædte denne Stilling. Han viste megen Evne til Samarbejde baade med Handelsstandens Repræsentationer og paa Rigsdagen. Af vigtigere Love gennemførte han Lov om Landmandsbankens Reorganisation og Sømandsloven (1923) og Lov om Oprettelse af en Valutacentral (1924). — Fra April 1924 til Okt. s. A., da han af **Helbredshensyn** nedlagde sit Mandat, var han Folketingsmand for Vejle Amt. — K.² 1923.

N Neergaard.

Christensen, Karl Christian Theodor, f. 1877, Forfatter. F. 19. Marts 1877 paa Frbg. Forældre: Vejmand, senere Materialforvalter Hans C. (1840—1906) og Dorteia Jensen (1845—1920). Gift 3. Nov. 1905 paa Frbg. (Lukas.) med Tandlæge Hansine

Hansen, f. 22. Febr. 1881 i Skive, d. 22. Okt. 1932 paa Frbg., D. af Urmager Søren August H. (f. 1857) og Ane Louise Vilhelmine Orthmann (f. 1860).

C. modtog Handelsuddannelse i Jern- og Metalfirmaet N. A. Schjørring, hvorfra han efter ni Aars Virksomhed fik Ansættelse i Frbg. Kommunes Tjeneste 1901 og blev Hovedkasserer sst. 1915. — Fra sin tidligste Ungdom har C. syslet med litterær og journalistisk Virksomhed; han har ydet Bidrag til en Mængde Dag- og Ugeblade og redigeret Tidsskrifterne »Keryx« (1902—03), »Ungdom« (1904), »Liv og Kultur« (1907) og »Ungdommen« (1909—10); i flere Aar var han Medarbejder ved »København«, og som Litteraturanmelder har han siden 1920 virket ved Venstres Pressebureau og »Dagsposten« i Trondhjem. Som Foredragsholder, som Redaktør af kristelig-socialt Tidsskrifter og som Forfatter har han med stor Interesse taget sig af Ungdommens Sag. — Hans første Bog, en Samling Noveller og Skitser »Hverdagsbilleder« udkom 1902; den røbede trods kunstneriske Brist en ikke ringe Skildreevne og var som hele den følgende Produktion præget af et alvorligt og religiøst Livssyn. De følgende Aar bragte en lang Række Romaner og Fortællinger: »Livets Løgn« (1903), »Ungdomskamp« (1905), »Stærke Magter« (1907), »Modellen« (1908), »Mand« (1909), »Det tabte Land« (under Pseudonymet Laboremus, 1910), »I Forbigaaende« (1910), »Verden, der blomstrer« (under Pseudonymet Laboremus, 1911), »De Trofaste« (1911), »Guldgruben« (1912), »Vaaren, der kommer« (1925) og »Den stærkeste Kvinde« (1927) samt Skuespillene »Ruth« (1910), »Den gamle Historie« (1920) og »Slægters Gang« (1931). I en underholdende Form, ofte med solid menneskeskildrende Evne behandler Forfatteren Tidens alvorlige Spørgsmaal, Samfundsforhold, Opdragelsesproblemer, Ungdommens Kampe, Ægteskabet, Familielivet. Talrige Billeder fra Forretningsverdenen og fra Kunstnerkredse er givet med Livfuldhed og en stærk Fremhæven af Livets bærende og blivende Magter. — Til den skønlitterære Produktion slutter sig en Række Skrifter af blandet Indhold, Betragtninger: »Ungdommens Sag« (1905), Essays: »Hvor Fremtiden gror« (1911), Portrætter: »Zakarias Nielsen« (1915), »Poul Bjerger« (1927) og »Poul Bjerges Breve« (1933). — Blyantstegning af L. Kragegaard 1916. Buste i Klæbersten af samme.

K. K. Nicolaisen.

Christensen, Mads, 1805—64, Læge. F. 16. Aug. 1805 i Assens, d. 27. April 1864 i Kbh., begr. sst. (Garn.). Forældre: Over-toldbetjent Carl Christian C. (ca. 1768—1830) og Ane Willum-

sen (1769—senest 1830). Gift 7. Okt. 1831 i Kbh. (Frels.) med Anna Sophia (Lucia, Louisa) Joachima Juul, døbt 24. Maj 1797 i Kbh. (Trin.), d. 1. Febr. 1881 sst. (Garn.), D. af Skibsfører Frederik Vilhelm J. (ca. 1765—1841) og Ingeborg Marie Lind (d. senest 1840).

C. kom 1819 i Apotekerlære, men fik Lyst til at studere Medicin, blev Student 1825, privat dimitteret, og medicinsk Kandidat 1829. Allerede fra 1826 havde han fungeret som Kandidat paa Almindelig Hospital under Overmedikus, Professor Wendt, der havde fattet megen Interesse for ham. 1831 forlod han Hospitalet for at blive Distriktslæge i Kbh., men 1834 vendte han tilbage som Reservelæge hos sin Velynder. Efter Wendts Død fik C. Overlægestillingen, som han beholdt lige til Hospitalets Omorganisation 1863. 1836 havde han taget Licentiat- og derefter Doktorgraden ved et Arbejde om Arsenikforgiftning.

C. var ikke som Fenger, til hvem han sluttede sig, en overlegen Begavelse med en blændende Fremtræden; han betragtedes ved sin Ansættelse i den ansete Stilling som mindre kvalificeret end flere af Ansøgerne, f. Eks. S. M. Trier, men han vandt efterhaanden betydeligt Terræn og Autoritet ved det intense og dygtige Arbejde, han nedlagde i sin Hospitalsvirksomhed, og den dybe Interesse, han viste sit Fag. Han arbejdede i Virkeligheden efter samme Plan som de store franske Klinikere i Begyndelsen af Aarhundredet med den største Grundighed paa Stuerne, fortsættende Arbejdet i Sektionssalen med samme Iver ofte til langt op ad Dagen. Ferie tog han aldrig, men Sygdom — en kronisk Hjertelidelse — holdt ham i de senere Aar jævnligt borte fra Hospitalet, saaledes i Koleratiden, da hans Reservelæge, Engelsted, ledede Afdelingen fortræffeligt. Af det af Fenger stiftede Tidsskrift »Hospitalsmeddelelser« (1848—53), der fik megen Betydning, var C. Medudgiver, og der findes deri ikke mindre end tolv, til Dels ret omfangsrige Afhandlinger af ham, indeholdende hans omhyggeligt samlede kliniske, anatomiske og — ikke mindst — terapeutiske Erfaringer. Han var paa det Punkt langt mindre radikal, mere Empiriker, end Fenger. C. er den første, der har beskrevet den amyloide Milts Begyndelsesstadium (Sagomilt). 1860—62 var han, da Fenger forlod Medicinen, konstitueret som Professor i medicinsk Klinik. I Kraft af sin Selvstændighed, Iagttagelsesevne og Samvittighedsfuldhed blev C. en udmærket Hospitalslæge og klinisk Lærer, og til hans Elever og Reservelæger hørte nogle af de betydeligste af den yngre Generation som Brandes, Engelsted og With, der alle har udtalt deres Højagtelse for deres Lærer. De nævnte Egen-

skaber og hans noble, ejendommeligt prægede Personlighed skaffede ham ogsaa stor Anseelse som praktiserende Læge. — Tit. Professor 1847. Etatsraad 1862. — R. 1853. — Maleri fra Ungdommen i Privateje. Litografi 1856 af I. W. Tegner efter Daguerreotypi.

Bibl. f. Læger, 5. Rk., VIII, 1864, S. 471—74.

Jul. Petersen (Fr. Lützøft).*

Christensen, Karen Marie, f. 1871, Socialpolitiker. F. 3. Febr. 1871 i Lille Kregome ved Frederiksværk. Forældre: Landarbejder, senere Nattevagt ved Krudtværket Jens Peter C. (1832—1915) og Bodil Kirstine Larsdatter (1842—1929). Ugift.

Som Tjenestepige fra sit 15. Aar (1888—95 i Kbh.) prøvede M. C. et Hustyendes ofte ublide Kaar. 1895—98 var hun Privatlærerinde i Store Lyngby, men havde igen fra 1898 Pladser som Tjenestepige i Kbh. Den Behandling, hun var udsat for hos forskellige Herskaber, fremkaldte hos hende en Beslutning om at ville hjælpe Tjenestepigestanden frem til bedre Forhold. 15. Nov. 1899 stiftedes paa hendes Initiativ Kbh.s Tjenestepigeforening, hvis Formand hun var til 1914. I Provinsen dannedes senere tilsvarende Foreninger, der 20. Juli 1904 sluttedes sammen i De samvirkende Tjenestepigeforeninger i Danmark, med M. C. som Formand (indtil 1927). Herigennem rejste hun en Kamp mod den Tidsaand, der gav sig Udtryk i Tyendeloven, Skudsmaalsbogen og i hint Skilt ved Fruens Bøge i Odense: Tjenestepiger og Hunde forbydes Adgang. Bevægelsen krævede bestemt Arbejdstid og Fritid og ordentlige Opholdsrum for Tjenestepigestanden, men M. C. satte sig ogsaa straks som Maal: dens Oplysning og faglige Dygtiggørelse og Tilvejebringelse af et Alderdomshjem. Da den Bestemmelse fra den gamle Grundlov, der udelukkede Tyendet fra Valgret, dukkede op i Forslag til Lov om Menighedsraad 1901 og til Lov om kommunale Valg 1903—04, fik M. C. gennem en energisk Protestkampagne Paragraffen fjernet. Det skyldes ogsaa væsentlig hendes Indsats, at de utiltalende Folkemarkeder, som ved Novembertide afholdtes i nogle jyske Byer, blev afskaffet fra 1909. Gennem Møder, Interpellationer o. s. v. begyndte M. C. fra 1901, senere i Samarbejde med Tyendeforbundet (Landarbejderne) en kraftig Bearbejdelse af den offentlige Mening med Henblik paa Tyendelovens Afskaffelse, hvilket skete ved Loven om Retsforholdet mellem Husbond og Medhjælper af 1921, der ogsaa bragte Skudsmaalsbogen til at forsvinde. 1905—10 var hun Medlem af Kommissionen til Revision af Tyendelovgivningen. Fra 1. Jan. 1914 udkom Bevægelsens Organ »Tjenestepigernes Blad« under Titlen »Hus-

assistenten«. Organisationerne tog Navneforandring til Husassistenternes Fagforening og Forbund, og det skyldes M. C., at denne Betegnelse, der oprindeligt mødtes med Haanlatter, gradvis har vundet sproglig Borgerret. 1917—21 var C. Medlem af Kbh.s Borgerrepræsentation, valgt af Socialdemokratiet, og fik i denne Periode gennemført bedre Arbejds- og Værelseforhold for Husassistenterne paa Kommunens Hospitaler o. 1. Straks efter Organisationens Dannelse 1899 fik M. C. oprettet et Fond for Skole og Hjem, og Nov. 1906 aabnedes Husassistenternes Fagskole, Rosen-gaarden i Kbh. 1926 overgik denne til en selvejende Institution, hvori Stat og Kommune er repræsenteret, og en ny stor Bygning for Skolens mangeartede Undervisning indviedes 1927 i Fensmarks-gade. M. C. er Bestyrelsens Formand. Fra Skolens Oprettelse har ca. 7000 unge Kvinder her faaet en grundig Uddannelse i Husgerning. Med den Villiestyrke og Utrættelighed, hvormed M. C. gennem Aarene har forfulgt sine Maal, stiledede hun nu mod den næste Opgave, og i Maj 1934 kunde hun nedlægge Grundstenen til Husassistenternes Byggeforening og Alderdomshjem. M. C. har skrevet »Tjenestepigesagen; Træk af en Tjenestepiges Op-levelser« (1905), »Anna og Emilie« (1914), »Vor Kamp mod gamle Fordomme« (1917) og »En Samtale mellem to Husassistenter« (1923). — F. M. S. 1931. — Maleri paa Husassistenternes Fag-skole 1931.

Nordsjællands Venstreblad 2. Febr. 1930. Social-Demokraten 3. Febr. 1931. Fr. Dalgaard: Husassistenternes Fagskole 1906—1931, s. A. *OLFRUH*

Christensen, Niels Christian, f. 1860, Politiker. F. 19. Marts 1860 i Serritslev, Hjørring Amt. **Forældre**: Arbejdsmand Hans Christian C. (1832—1913) og Johanne Marie Nielsdatter (1832—1906). Gift 4. Nov. 1887 i Aalborg med Karen Marie Jensen, f. 2. Febr. 1857 i Nørre Saltum, D. af Husmand Jens Christian J. og Karen Margrethe Hansen.

C. var Hyrdedreng, indtil Forældrene 1873 flyttede til Aalborg. Her kom han i Skomagerlære og blev udlært 1879. Han var en utrættelig Agitator for den fremspirende Arbejderbevægelse, Medstifter af og første Formand for Skomagernes Fagforening i Aalborg 1886, tog 1887 Initiativet til Udgivelsen af et Ugeblad, »Nord-jyllands Arbejderblad«, som n. A. overtoges af Kontrolkomiteen for »Social-Demokraten« i Kbh. og gjordes til et Dagblad. 1889—98 var C. Formand for Forbrugs- og Spareforeningen af 1872 i Aalborg, som i denne Tid bl. a. opførte et Bageri og et Bryggeri. 1891—97 var han tillige Kasserer for Aalborgs dengang største Sygekasse

Arbejderforeningen af 1865. 1897 blev han ansat som Forretningsfører for »Nordjyllands Arbejderblad« og et Aars Tid senere som Journalist. Bladet fik 1905 Navnet »Nordjyllands Social-Demokrat«. 1907—24 var han dets Redaktør. 1900—21 var C. Medlem af Aalborg Byraad. 1895 blev han opstillet som Socialdemokratiets Kandidat til Folketingsvalget i Vraakredsen, men kom først ind i Tinget 1903, valgt i Aalborg, senere kaldet Aalborg Amts 2. Valgkreds, som han repræsenterede til 1932. 1910 blev han Medlem af Finansudvalget og efterhaanden ved sin Grundighed en af de bedste Kendere af Statens Finansvæsen. 1924 valgtes han til Statsrevisor, 1926 til Medlem af Statsregnskabsraadet og har siden været genvalgt. — Portrætteret paa Oscar Matthiesens Maleri af den grundlovgivende Rigsdag 1923 (Rigsdagen).

Nordjyllands Social-Demokrat 18. Marts 1930 og 1. Dec. 1932. Social-Demokraten 26. Maj 1906 og 19. Marts 1930. Oluf Bertolt

Christensen, Niels Christian, f. 1867, Arkitekt. F. 7. Febr. 1867 i Sødinge paa Fyn. Forældre: Gaardejer Rasmus Larsen C. (1829—1906) og Anne Nielsen (1846—1903). Gift 28. Nov. 1902 paa Frbg. (Imm.) med Ingeborg Flamand, f. 30. Jan. 1877 i Kbh. (Johs.), D. af Mekaniker, senere Fabrikant Oskar Søren Emil F. (f. 1854) og Frederikke Margrethe Beate Lauritsen (1856—1921).

C. kom i Snedkerlære i Odense 1882, blev Svend 1885, gennemgik Odense Tekniske Skole til 1889 og Arkitekturskolen under Hans J. Holm og Martin Nyrop med Afgang 1897. 1902 vandt han den lille **Guldmedaille** for »Et Odeon«. C. har arbejdet som Tegner og Konduktør hos L. Fenger, Hans J. Holm, Martin Nyrop og H. B. Storck. Fra 1908 praktiserer han selvstændigt. Hans Navn er særligt knyttet til Kommuneskoler i Kbh.: ved Sundholm 1910, i Sundbyøster 1913, Hillerødgade 1915, Sundbyvester 1917, ved Nyboder 1920. C.s Skoler følger Sidekorridorsystemet, og Gymnastiksalene lægges i Fløje til Hovedbygningen, hvad der var noget nyt for hans Tid; Sidekorridorsystemet med Gymnastiksale anbragt i to Sidefløje gennemførtes første Gang fuldstændigt i Sundbyøster Skolen, og ved denne Plantype har C. senere holdt fast. Foruden Klasseværelser findes en Mængde Rum til hygiejnisk-teknisk Brug. C.s Skoler er langt større end de ældre. Det bebyggede Areal af Skolebygning og Boliger ved Nyboderskolen udgør ca. 1770 m², og den kan optage 1600 Børn; til Sammenligning kan tjene, at Hans J. Holms Friskole i Matthæusgade, opført 1883, har et bebygget Areal af 796,67 m². Af C.s Privathuse kan nævnes Beboelsesbygningen Australiensvej 21—27, opført 1930 for For-

eningen af 1865 til Opførelse af billige Arbejderboliger. Desuden har han foretaget en Del Opmaalinger, Ombygninger og Restaureringer. Som Kunstner hører C. til samme Retning som Martin Nyrop og den Holm'ske Skole (Anvendelse af »ægte« Materialer som haandstrøgne Sten, Tegltage, Granit, Træ, samt fri Benyttelse af historiske Motiver med et vist hjemligt, dansk Præg). — Granitmaske af Bundgaard paa Kbh.s Raadhus' Nordside, i Gips paa Raadhusmuseet.

Architekten, VII, 1904—05, S. 48 f.; X, 1907—08, S. 52 ff.; XII, 1909—10, S. 505—10; XVI, 1913—14, S. 209—12 og 219 f.; XXX, 1928, Maanedshæfter, S. 84—98.

Knud Millech

Christensen, Odin Tidemand, 1851—1914, Kemiker. F. 4. Dec. 1851 i Ho ved Varde, d. 28. Febr. 1914 paa Frbg., begr. sst. (Solbjerg). Forældre: Sognepræst i Ho, senere i Hals, Christen Thomsen C. (1814—68) og Vilhelmine Caroline Tidemand (1824—1905). Gift 1. Nov. 1879 i Aversi med Maria Cathinka Balle, f. 19. Maj 1855 i Aversi, D. af Sognepræst Johannes (Hans) Peter Ovesen B. (1810—79) og Nancy Henriette Jacobine Schack (1815—86).

C. blev Student 1870 fra Aalborg, mag. scient. 1877, Dr. phil. 1886, var Hjelpeassistent ved Universitetets kemiske Laboratorium 1874—77, Assistent ved Polyteknisk Lærestalts kemiske Laboratorium 1877—87, Lærer i Kemi ved Landbohøjskolen og Bestyrer af dennes kemiske Laboratorium 1887—1914, fra 1892 som Lektor, fra 1895 som Professor. — C.s videnskabelige Arbejder har alle hentet Emner fra den uorganiske Kemi; dels har han, som Elev af S. M. Jørgensen, arbejdet med Kromammoniakforbindelser og andre Kompleksforbindelser (1880—81 og 1890—91), og dels har han i Disputatsen »Bidrag til Manganets og Fluorets Kemi« (1886) og i adskillige Afhandlinger leveret væsentlige Bidrag til Kendskabet til disse Grundstoffers Forbindelser; hans Bestemmelse af Fluorets Atomvægt (1887) betragtedes længe som den afsluttende Bestemmelse (se E. v. Meyer: Geschichte der Chemie, 3. Aufl., 1914, S. 369). Hans videnskabelige Arbejder publiceredes i Videnskabernes Selskabs Skrifter og Oversigter samt i tyske kemiske Tidsskrifter. Han var desuden 1888—91 Medarbejder ved »Jahresberichte über die Fortschritte der Chemie«. — Foruden disse rent videnskabelige Arbejder havde C. stor Interesse for populærvidenskabelig Oplysning, var i en Aarrække Medredaktør af »Tidsskrift for Fysik og Kemi« og derefter Medudgiver af »Nyt Tidsskrift for Fysik og Kemi«; han holdt hyppigt Foredrag i Selskabet for Naturlærens Udbredelse og skrev de kemiske Artikler i Salmon-

sens Konversationsleksikon. 1898—99 skrev han den af »Frem« udgivne »Populær Kemi«. — Til Brug ved Landbohøjskolen skrev han »Grundtræk af den organiske Kemi« (1882, 5. Udg. 1913) og »Grundtræk af den uorganiske Kemi« (1890, 5. ændrede Udg. ved A. Christensen 1916) samt forskellige mindre **Vejledninger**. Han omfattede sin Lærergerning med stor Interesse og bidrog baade ved denne og ved sin populærvidenskabelige Virksomhed til, at Naturvidenskabens Resultater blev overført i Praksis til Gavn for Landbruget. Han var fra 1890 Sekretær for Landbohøjskolens Direktør og for dens Lærerraad og fra s. A. Medlem af Bestyrelsen for det under Landhusholdningsselskabet henlagte Fond til Landmænds Uddannelse. — C. havde fra sin Ungdom interesseret sig levende for Musik, havde endog oprindeligt vaklet mellem Musik og Videnskab, men en Udtalelse af Aug. Vinding, hos hvem han studerede Klaverspil, om, at »een Ting er at dyrke Musikken con amore, en anden Ting at skulle leve af den«, bragte ham til at vælge Videnskaben. Han var fra 1910 Medlem af Bestyrelsen for Frbg. Kammermusikforening, hvis Formand han var ved sin Død. — 1890 var han blevet Medlem af Videnskabernes Selskab og var ligeledes Medlem af Videnskabsselskabet i Kristiania. — R. 1896. DM. 1908. — Portrætteret af P. S. Krøyer paa Maleri af Videnskabernes Selskab 1898.

Universitetsprogram Nov. 1886, S. 66. Vid. Selsk. Overs., 1914, S. 36. Tidsskr. f. Landøkonomi, 1914, S. 266. Maanedsskr. f. Dyrslægt, XXV, 1913—14, S. 641. Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole 1858—1908, 1908, S. 420. E. Grandjean: N. Edinger Balles Slægt, 1922.

Stig Veibel (S. M. Jørgensen).

Christensen, Ove Christian, 1856—1909, Musiker. F. 18. Aug. 1856 i Kbh. (Trin.), d. 5. Nov. 1909 sst., Urne paa Vestre Kgd. Forældre: Restauratør Peter C. (1824—97) og Mathilde Christine Heilmann (1818—90). Gift 25. Juli 1883 i Kbh. (Petri) med Alma Caroline Hedvig Wengler, f. 3. Marts 1860 i Kbh. (Petri), D. af Kurvemager Johan Frederik Robert W. (1825—1902) og Frederikke Henriette Riise (1833—1906).

C. viste tidligt musikalske Evner og undervistes allerede som Dreng i Klaver og Violin af Brødrene **Ramsøe**, senere, da han var tretten Aar gammel, studerede han Klaverspil hos Neupert og regnedes snart for en af dennes talentfuldeste Elever. 1876—77 gennemgik han Musikkonservatoriet, hvor Gade og Hartmann var hans Lærere, og hvor han fortsatte sin Uddannelse i Klaver og Violin hos Neupert og Valdemar Tofte. Kort efter sin Afgang fra Konservatoriet drog

han til St. Petersborg, hvor han blev Medlem af det kejserlige Kapel (kejserlig **Kammermusicus**), først i sin Egenskab af Violinist, senere som Pianist, en Stilling, han dog af Helbredshensyn en halv Snes Aar efter **maatte** opgive. Han vendte herefter hjem til **Kbh.**, hvor han blev en meget yndet Lærer i Klaver og ret hurtigt kom til at spille en Rolle i det københavnske Musikliv som Solist og Kammermusikspiller og ved sin intelligente Fortolkning høstede betydelig Anerkendelse. Et klaverpædagogisk Værk af ham benyttes den Dag i Dag, »Technik. Studien für Klavier zur höchsten Ausbildung« (1905). C. var Stifter af det private Musikselskab Vor Forening, der under selskabelig Form samlede en talrig Kreds af Musikvenner i Kbh. Hans sidste Aar var mærkede af hans svage Helbred. Til hans Minde oprettedes 1917 af Ernst Michaelsen og C.s Datter Vera Michaelsen et Legat, hvis Renteindtægt tildeles en dansk Musiker. — Tit. Professor 1900.

Kort Biografi af Angul Hammerich aftrykt paa Fundatsen for Professor Ove Christensens Mindelegat.

Erik Abrahamsen.

Christensen, Peter, 1877—1932, Kemiker. F. 4. Dec. 1877 i Ikast, d. 26. Juli 1932 i Odense, begr. sst. Forældre: Lærer Ludolph Christian C. (1840—1905) og Jacobine Christine Petersen (1846—1925). Gift 18. Maj 1913 i Rudkøbing med Clara Marie Espersen, f. 6. Febr. 1889 i Rønne, D. af Urmager, senere Telefontekniker Niels Peter E. (1854—1930) og Jensine Margrethe Christine **Folkmann** (1858—1924).

C. lærte praktisk Landvæsen 1892—97, blev Landbrugskandidat 1900 og var Assistent ved Landbohøjskolens agrikulturkemiske Laboratorium 1900—07. 1907 blev han Forstander for Dalum Landbrugsskoles nyoprettede kemiske Laboratorium, som han 1920 overtog og flyttede til Odense, hvor han til sin Død drev **det** under Navnet Dansk Landbrugs- og Handelslaboratorium. — I sin Assistenttid offentliggjorde C. flere Arbejder af **analytisk-kemisk** Indhold i danske og tyske Tidsskrifter, medens han senere kun meddelte sine Resultater og Erfaringer i »Ugeskrift for Landmænd« og i Publikationer fra Dalum Landbrugsskole. Alle hans Arbejder drejer sig om Stoffer, der har Betydning for Landbruget, eller hvor **Handelsanalyserne** frembyder særlig Interesse. Han havde forudset den Udvikling inden for Landbruget, der vilde gøre Laboratorieundersøgelser, f. Eks. af Jordens Kalktrang, af Landbrugets Raaprodukter og dets færdige Produkter, nødvendige og havde lagt Arbejdsprogrammet for det Laboratorium, hvis Forstander han var, derefter. Kendt er navnlig hans Kontrol af Foderstofblan-

dinger. — 1919—23 var C. Medlem af Udvalget til Undersøgelse af industriel Udvinning af Luftkvælstof til Gødningsfabrikation. 1927 udgav han »Danske Landbrugsplanters Indhold af Mineralstoffer«.

Tidsskr. f. Landøkonomi 1932, S. 565.

Stig Veibel.

Christensen, Peder, 1564—1610, Præst. F. 1564 i Ribe, d. 5. Dec. 1610 i Vejle, begr. sst. Gift med Mette Jacobsdatter, d. 12. Nov. 1607 (gift 1° 1601 med Kannik i Oslo Laurids Hansen Mule, d. 1603), D. af Biskop i Odense Jacob Madsen **Vejle** (s. d.) og Hustru.

P. C. blev 1584 Student fra sin Fødebys Skole. Fra den Tid af begyndte han en Række Almanakoptegnelser, der vel især drejer sig om hans egne personlige Forhold, men dog ogsaa indeholder adskillige værdifulde Bidrag til Tids- og Personalhistorien. Da Ripenseren Dr. Anders Krag 1586 blev Professor ved Kbh.s Universitet, blev P. C. en Slags Tjener eller Amanuensis hos ham, hørte stadig hans Forelæsninger og fulgte ham paa hans Rejser, naar han i Lægepraksis blev hentet ud til sjællandske eller skaanske Herregaarde. Han hørte til det første Sæt Alumner paa det ny-oprettede Valkendorfs Kollegium 1588, og n. A. ledsagede han Krag, da denne som Læge fulgte med Prinsesse Anna paa hendes mislykkede Rejse ad Skotland til. 1591 tiltraadte han en Huslærerplads hos Fru Kirstine Lykke, Enke efter Rigskansler Eiler Grubbe til Lystrup i Sjælland, og 1595—1601 ledsagede han hendes Sønner paa en Studierejse til forskellige kalvinske Universiteter i Tyskland og Schweiz. I Basel tog han Magistergraden. Efter sin Hjemkomst blev han 1603 Sognepræst i Vejle. Han var tillige Provst i Nørvangs Herred. — Maleri i Vejle K.

P. Terpager: **Ripæ Cimbricæ** Descriptio, 1736, S. 605 f. **Kirkehist. Saml.**, 3. Rk., II, 1877—80, S. 472—522.

H F Rørdam (*BjørnKornerup**).

Christensen, Peder, f. 1874, Politiker, Borgmester. F. 8. Juni 1874 i Skaade ved Aarhus. Forældre: Gaardmand Christen Rasmussen (1826—1915) og Ane Jensdatter (1836—77). Gift 1° 13. Sept. 1896 i Helsingør (Olai) med Nielsine Lovise Frederikke Nielsen, f. 1. Marts 1873 sst., d. 28. Maj 1909 sst., D. af Smedesvend Christian Rasmussen og Christine Nielsen (1840—1912). 2° 21. April 1914 i Helsingør (Olai) med Jenny Kirstine Nielsine Olsen, f. 3. April 1890 sst., D. af Husejer, Arbejdsmand Jens O. (1852—1924) og Grethe Jensen (1857—91).

C. kom 1890 i Mekanikerlære i Aarhus og arbejdede samtidig

paa en Mineralvandsfabrik. 1892 kom han i Forbundt paa Helsingør Skibsværft som Maskinbygger, blev udlært 1896. Han havde faaet Arbejde i Kbh., da Lockouten 1899 udbrød, benyttede saa Tiden til at tage Maskinpassereksamen og kom s. A. tilbage til Skibsværftet i Helsingør. Her blev han sine Kammeraters Tillidsmand, da Smedefaget 1901 fik oprettet den første Tillidsmands-overenskomst, var Afdelingskasserer 1903—06 og Formand 1906—13. 1906 forlod han Faget og blev lokal Medarbejder ved »Social-Demokraten« (til 1915), samtidig Forretningsfører for Arbejdernes Fællesorganisation. Allerede gennem Smedenens Bestyrelse havde han virket for Oprettelsen af kooperative Virksomheder, og disse Bestræbelser førte efterhaanden til, at der udviklede sig en vidt-forgrenet kooperativ Virksomhed i Helsingør med Kulforretning, Fællesbageri (1907), Teatervirksomhed, Billedteater (1910), Trælasthandel, Fællesslagteri, Barber- og Frisørforretning (1918). Disse Virksomheder blev drevet i Forbindelse med Fællesorganisationen med C. som Forretningsfører indtil 1919. 1923 traadte han atter til for at reorganisere Selskaberne, herunder ogsaa Brugsforeningen, og forblev herefter i Spidsen for Ledelsen. 1914 var han Hovedmand for Dannelsen af De sammensluttede Fælles- og Andelsbagerier i Danmark og var Formand til 1919. Fra Oprettelsen 1922 til 1925 og igen fra 1933 var og er han Formand for Det kooperative Fællesforbund i Danmark, der navnlig omfatter Brugsforeninger og Arbejdernes kooperative Selskaber i Kbh. og Provinsbyerne, og som har bidraget stærkt til at give den kooperative Tanke fast Fodfæste inden for Arbejderbevægelsen. Han var Medstifter af Forsikringsselskabet Dansk kooperativ Assurance og er dets Formand fra 1934. — Socialdemokratiet har i ham en fremtrædende Repræsentant i Nordsjælland; han har med en enkelt Afbrydelse (1920—22) siddet i Partiets Hovedbestyrelse siden 1908 og er Kooperationens Repræsentant i Forretningsudvalget. 1918—19 var han Medlem af det af Partiet, dets Rigsdagsgruppe og De samvirkende Fagforbund nedsatte Socialiseringsudvalg. 1918—20 var han Medlem af Folketinget (for Helsingørkreds) og i denne Egenskab bl. a. virksom for Gennemførelsen af Biblioteksloven, var Medlem af Biblioteksraadet 1920—33. 1924—34 sad han i Bestyrelsen for Arbejdernes Oplysningsforbund. 1930 indvalgte han i Landstinget (for 2. Landstingskreds) og er her stærkt benyttet af sit Parti ved Behandlingen af kommunale og erhvervspolitiske Anliggender. — Sin Hovedgerning har C. lagt i Helsingør. 1906 kom han ind i Kommunalbestyrelsens Kasse- og Regnskabsudvalg, fra 1909 var han den politiske Ordfører i Byraadet, 1919 valgte

han til Borgmester. Straks herefter blev den kommunale Administration reorganiseret, Alderdomsforsorgen sat i System og hele den sociale Forsorg efterhaanden moderniseret, Boligbyggeri og kommunal Udstykning fremmet og de kommunale Værker udviklet til værdifulde Aktiver. Især er C. gaaet i Brechen for en erhvervsmæssig Udbygning af de Muligheder, Helsingør frembyder i turistmæssig Henseende, og for Tilvejebringelse af kulturelle Goder for Byens Befolkning, bl. a. ved Erhvervelse af Lystarealer, Forbedring af Havne- og Badeforhold, Modernisering af Veje o. s. v. C. er Formand for Hornbækbanen (fra 1917), hvis Drift Helsingør Kommune direkte overtog 1928. Fra 1909 har han Sæde i Købstadforeningens Repræsentantskab, 1921—34 var han Formand for Foreningen af købstadkommunale Elektricitetsværker, der bl. a. beskæftiger sig med Fællesindkøb af Brændolie, Næstformand i Danske Elektricitetsværkers Forening 1923—34. Paa dette Felt (Elektriciteten) har C. haft en betydelig Indflydelse paa den organisationsmæssige Udvikling og paa Tilrettelægnngen af de fremtidige Retningslinier her i Landet. — C. har skrevet to Grundbøger for Studiekredse, sammen med Fr. Dalgaard »Koooperation« (1925, 2. Udg. 1931), sammen med Johs. Hansen »Kommunkundskab« (1933), og under Medvirkning af den kommunale Administration udgivet en stor Haandbog, »Kommunestyret i Helsingør 1890—1930« (1928). Han er Medredaktør af Tidsskriftet »Koooperation«. Endelig har han gennem Foreningen Norden interesseret sig meget for nordisk Samarbejde og navnlig udviklet dette i Praksis mellem de to Grænsebyer Helsingør-Helsingborg. — Buste af Rud. Tegner 1933.

Nordsjællands Social-Demokrat 29. Nov. 1931. Helsingør Avis 30. Nov. s. A. Social-Demokraten 8. Juni 1934. Oluf Bertolt.

Christensen, Poul, f. 1854, Politiker. F. 8. Juli 1854 i Assenløse ved Roskilde. Forældre: Husmand Christen Hansen (1827—60) og Sidse Poulsdatter (1819—1901, gift 2° 1863 med Husmand Anders Sørensen, Viby Sj., 1813—86). Gift 1. Dec. 1881 i Kirke-Flinterup med Karen Marie Pedersen, f. 16. Jan. 1854 i Næsby ved Sorø, d. 2. Nov. 1915 i Kbh., D. af Husmand og Hjulmand Morten P. (1821—1901) og Kirsten Thomasen (1823—98).

Oplært i Landbrug og som Træskomager overtog C. 1878 et Hus i Ødemark ved Sorø, hvilket han ogsaa under sin mangeaarige politiske Virksomhed drev som et Mønsterbrug. Han var fra sin Ungdom politisk interesseret og var Medlem af Sogneraadet 1882—88 og 1900—08. Efter C. Albertis Mandatnedlæggelse 1889

optraadte C. som Kandidat til det derved ledigblevne Folketingsmandat i Sorø. Han havde under Forsvarsagitationen deltaget i adskillige Møder og under megen Opmærksomhed imødegaaet **Forsvarsagitorerne**. Der var imidlertid langt fra Enighed om hans Kandidatur blandt Kredsens demokratiske Vælgere, og under Fremskridtsforeningens Auspicier tilkaldtes Overretssagfører, senere Folketingsmand **Alfr. Christensen** fra Kbh. Ved en **Sogneafstemning** fik C. 560 Stemmer, medens Alfr. Christensen fik 398, og sidstnævnte trak sig derefter tilbage. Ved Valget **21. Jan. 1890** opnaaede C. som Venstres eneste Kandidat **1181** Stemmer mod Højres Kandidats 743. Flere af de ledende Vælgere havde før Valget udtalt Haab om »senere at skaffe gamle Alberti en værdig Afløser«, men C. hævdede sig fortrinligt som Medlem af Tinget, hvor han straks sluttede sig til den Hørup'ske Gruppe, som han siden trofast fulgte. Han gik saaledes imod Forliget **1894**, deltog i Dannelsen af Venstrereformpartiet **1895** og udtraadte af dette **1905** for sammen med Zahle, **Fogtmann**, Alfr. Christensen m. fl. at danne den nye Gruppe, Folketingets Venstre, der senere antog Navnet Det radikale Venstre. C. holdt Sorøkredsen uafbrudt til **1918**. S. A. valgtes han til Landstingsmand fra 2. Kreds, men faldt **1920**. — Trods mangelfuld Ungdomsuddannelse viste C. sig at være en skolet Taler, hvis Sprog vakte Opmærksomhed ved sin **sætningsmæssige** Orden og akademiske Korrekthed. Sammen med Zahle og **Vilh. Lassen** har han været en af den begyndende Husmandsbevægelses dygtigste Talsmænd. Han var Det radikale Venstres Ordfører ved Behandlingen af Lovforslaget om kommunal Valgret **1907—08**, og ved Dannelsen af det første Ministerium Zahle Okt. **1909** indtraadte han i dette som Landbrugsminister. I denne Egenskab gennemførte han højere Løn for Skovarbejdere og fik Administrationen af forskellige Bevillinger paa Finansloven, bl. a. Landbrugslotteriets Overskud, overdraget til Husmandsforeningerne, hvorimod det ikke lykkedes ham at gennemføre sine Forslag om Nedsættelse af Tilskuddene til Husdyravl og om Handel med Smør m. m. — I Aarene fra **1905** til **1913** ændrede Det radikale Venstres Ideer paa Jordudstyknings Omraade sig til Fordel for Grundskyldtanken, hvorefter Husmændene skulde blive bedre stillede ved en Besiddelsesform, der forudsætter en konjunkturbestemt Grundafgift i Stedet for en fast Rente af den ved Udstykningen fastsatte Købesum. Paa dette Punkt var C. ikke i fuld Overensstemmelse med Partiets Standpunkt, men valgtes alligevel til saa vigtige Tillidshverv som Ordfører for et Afsnit af Finansloven og for Tillægsbevillingerne. Han var endvidere Medlem af

Grundlovsudvalget, af Rigsretten og desuden Ordfører for Loven om Amdraadsvalg 1915—16. Ved Siden af sin Rigsdagsvirksomhed har han været Revisor i Den sjællandske Bondestands Sparekasse 1896—1905, Medlem af Arbejdsraadet 1901—09 og 1913—31, Medlem af **Arbejderforsikringsraadet** fra 1916, Næstformand i Østifternes Brandforsikring fra 1901, Formand og Direktør i samme fra 1918. — Maleri af Oscar Matthiesen i Østifternes Brandforsikring og af samme i Privateje. Portrætteret paa Herman Vedels Grundlovsbillede 1918 og Oscar Matthiesens Maleri af den grundlovgivende Rigsdag 1923, begge i Rigsdagen.

N. P. **Bransager** og Palle Rosenkrantz: Den danske Regering og Rigsdag, 1901—03, S. 159—62.

J. Hassing Jørgensen.

Christensen, Christian Axel **Richard**, 1843—76, Filolog. F. 26. Jan. 1843 i Kbh. (Slotsk.), d. 2. Aug. 1876 i Trørød, begr. i Kbh. (Holmens). Broder til Maleren Godfred C. (s. d.). Gift 4. Okt. 1871 i Kbh. (Johs.) med Anthonie Eleonore (Anthonore) Tscherning (se Christensen, Anthonore).

C. blev Student 1861 fra Borgerdydskolen paa Christianshavn og tog 1868 filologisk-historisk Embedseksamen. Allerede fra 1863 virkede han som Lærer i Latin og Græsk ved Borgerdydskolen i Kbh. 1871 erhvervede han den filosofiske Doktorgrad ved sit Skrift »**Sophisterne**«, hvori han, til Dels i Tilslutning til Grote, søger at bestemme de græske Sofisters kulturhistoriske Betydning. Efter at have indgaaet Ægteskab begav han sig sammen med sin Hustru paa en henved toaarig Rejse, væsentlig til Italien og Grækenland, under hvilken han syslede med arkæologiske og topografiske Studier. Efter sin Hjemkomst genoptog han sin Skolevirksomhed og holdt tillige Forelæsninger ved Universitetet som Privatdocent. Han traadte desuden ind i Redaktionen af »Tidskrift for Filologi og Pædagogik«, i hvilket han skrev adskillige Afhandlinger om Athens Historie og Topografi. Hans Arbejder udmærker sig ved Grundighed og Nøjagtighed, men er noget tunge i Formen. I det filologisk-historiske Samfund, hvis Formand han var 1864—71, spillede han en fremtrædende Rolle ligesom ogsaa ved Ledelsen af det nordiske Filologmøde i Kbh. 1876. Af et større Arbejde om Grækenlands Historie i Oldtiden, som han syslede med i sine sidste Aar, udgav hans Enke den Del, han havde faaet færdig (»Grækenland i de ældste Tider«, 1878). — Breve til C. i Det kgl. Bibliotek. — Træsnit af H. P. Hansen.

Selvbiografi i **Universitetsprogram** Nov. 1871. S. L. Tuxen i Nordisk Tidsskrift for Filologi, N.Rk., III, 1877—78, S. 279—83. Hans *Ræder* (M. Cl. Gertz).

Christensen, Sophus Andreas, f. 1861, Matematiker, Skolemand. F. 18. Sept. 1861 i Holbæk. Forældre: Kreaturkommissionær Anders Frederik C. (1820—96) og Karen Marie Malling (1822—1900). Gift 6. April 1887 i Nykøbing F. med Frederikke Edvardine Rasmine Nielsen, f. 27. Sept. 1860 i Nykøbing F., D. af Skibsfører Rasmus N. (1812—60) og Marie Freuchen (1826—1908).

C. blev Student 1879 fra Roskilde, tog Magistergraden 1884, fik Universitetets Guldmedaille 1888 for en Afhandling om Euklids 10. Bog og blev 1895 Dr. phil. ved en Fremstilling af Matematikkens Udvikling i Danmark og Norge i det 18. Aarhundrede. Bogen gav Anledning til, at en forglemt Afhandling af Nordmanden Caspar Wessel blev fremdraget, hvori denne før Gauss havde behandlet imaginære Tal. 1883—90 virkede C. som Matematik- og Fysiklærer ved Schneekloths Skole og var Bestyrer af et Kursus til Maskinisteksamen 1884—90. Derpaa blev han 1890 ansat ved Odense Katedralskole, hvor han blev Overlærer 1902. Han kom 1909 som Rektor til Nykøbing Katedralskole, hvor han forblev til sin Afgang 1930. Fra 1901 har han været Revisor i Østifternes Hypotekforening. — C.s matematiske Studier har særlig været rettet mod Matematikkens Historie og Skolens Lærebøger. Han har dog væsentlig viet sine Kræfter til det praktiske Liv, hvor hans administrative Evner er kommet ham til Gode. Som Skolemand har han taget virksom Del i det højere Skolevæsens Udvikling og bl. a. været Medlem af Opgavekommissionen for Studentereksamen. Ogsaa det kirkelige Menighedsliv og Bibliotekssagen har haft hans Interesse. — R. 1918. DM. 1930. *Poul Heegaard.*

Christensen, Hans Severin, 1867—1933, Filosof. F. 19. Marts 1867 i Rønne, d. 19. Jan. 1933 i Kbh., begr. i Gentofte. Forældre: Købmand Hans Christian Julius C. (1830—94) og Laura Christine Margrethe Sørensen (1829—1901). Gift 5. Sept. 1896 paa Frbg. med Elna Emilie Henriques, f. 27. Maj 1866 sst., D. af Sekretær, senere Hospitalsinspektør og Justitsraad Vilhelm Moritz H. (1828—89) og Marie Christine Rasmussen (1826—1913).

C. blev Student 1885 fra Rønne og cand. med. 1892. Efter at have gjort Tjeneste som Kandidat foretog han en Studierejse til Udlandet og begyndte 1896 at praktisere i Kbh., hvor han 1905—10 var Assistent ved Poliklinikkens Afdeling for Børnesygdomme og fra 1913 til Aaret før sin Død Kommunalæge. 1918—23 var han Medlem af Værgeraadet. — C. forfattede en Række Skrifter foruden talrige Artikler, hvori han kraftigt, ofte stærkt polemisk, talte Individualismens Sag over for en Samtid, der efter hans Mening over-

saa Nødvendigheden og Værdien af Personlighedslivets Udvikling og i alt for høj Grad tolererede Statens Indblanding i Spørgsmaal, der **maatte** betragtes som ganske private. I sine rets- og moral-filosofiske Arbejder (»Naturlig Ret paa Grundlag af ækvivalent Kompensation« (1907), »Ret og Uret« (1909, s. A. paa Svensk), »Retsstaten. En Fremstilling af det offentlige Livs Etik« (1911, 2. Udg. 1922), der sammen med »Naturlig Ret« udkom i en svensk Bearbejdelse: »Social Etik« (1913), »Professor Torp som Retsfilosof« (1911), »Retsmoral i Privatliv og Statsstyre«, udg. i Fællesskab med Axel Dam og C. Lambek (1916, s. A. paa Svensk), »Fra Magtstat til Retsstat« (1924)) søgte C. at vise, at man med Udgangspunktet i den Tendens til Kompensation (»lige for lige«), der som en »social Naturlov« har dannet Grundlaget for alle Tiders og Steders Samfundsliv, vil kunne formulere et Moralprincip, der indeholder Minimumsbetingelserne for et roligt og trygt Samfundsliv og frembyder de bedste ydre Muligheder for Personlighedslivets Udvikling. Ud fra dette Princip er de Handlinger moralske, der er bestemt ved Hensynet til, at Ydelse og Modydelse (Vederlag) afvejes saaledes, at de er ækvivalente med hinanden, og som resulterer i, at »enhver faar og beholder sit o: det ved ækvivalent Ydelse erhvervede Eje«. Ved Dannelsen af Danmarks Retsforbund, der i væsentlig Grad er præget af C. og hans Tanker i Forbindelse med georgeistiske Synspunkter, tilsigtes Virkeliggørelsen af »Retsstaten«. Da C.s Moralprincip for ham havde Almengyldighedens Karakter, mente han, at der med det var aabnet Vej for en videnskabelig Etik (»Etikens logiske Begrundelse« (1912), »Om Muligheden af en objektiv eller videnskabelig Etik« (1929)). — Ud fra sin Opfattelse af Filosofien som »Læren om Livsværdier« fremstillede C. i en Række Afhandlinger (bl. a. »Livsfilosofiske Omrids« (1914), »Hvad Filosofi er« (Vor Tid, I, 1915), »Indad. Det sjælelige Værdigrundlag« (1918), »Ett kungarike for en livsåskådning. Till belysning av det kategoriska imperativet« (1926, paa Dansk 1933)) en Livsfilosofi, der i første Række tager Sigte paa det karakterdannende (til Dels i Tilslutning til L. Feilberg, men med bestemt Afstandtagen fra dennes Metode og naturvidenskabelige Analogier), men i øvrigt indeholder en teistisk farvet Livsanskuelse, hvor »den intuitive Vejning« af Livsværdierne spiller Hovedrollen. — Til C.s Forfatterskab hører ogsaa, foruden nogle lægevidenskabelige Artikler, en Novelle og en Række Oversættelser bl. a. af Nietzsche, G. Th. Fechner, John Ruskin, O. M. Donaldson.

H. Munch-Petersen i Ugeskr. f. Retsvæsen, 1908, B., S. 179—82. Carl Torp sst., 1911, B., S. 193—203. J. C. Kall: Filosofi og Religion, 1915, S. 87, 121—55. Jørgen Fr. Jørgensen i Vor Tid, II, 1918, S. 676—95. Viggo Cavling og Jørg. Fr. Jørgensen i Politiken 10., 15. og 16. Okt. 1918. Anathon Aall: Filosofien i Norden, 1919, S. 188 f. Svend Ranulf: Moralen og Samfundet, 1927, S. 18—23. C. Lambek i Højskolebladet 3. Febr. 1933. Axel Dam i Berl. Tid. 11. Febr. 1933. Alf Ross: Kritik der sogenannten praktischen Erkenntnis, 1933, S. 387-90.

S V. Rasmussen

Christensen, Sophy Adolphine, f. 1867, Møbelsnedker. F. 10. Jan. 1867 i Holbæk. Forældre: Skibsfører Frederik Adolph C. (1833—99) og Christiane Andersen (1841—84). Ugift.

S. C. var fra sit syttende Aar, da Moderen døde og Faderen anbragtes i en Stiftelse, henvist til at sørge for sig selv. Hun ernærede sig et Par Aar ved Husgerning, men kom saa ind paa Aksel Mikkelsens Sløjdkursus, og herfra søgte hun, der var blevet paa-virket af den moderne Kvindebevægelse, 1888 Optagelse som Lærling paa et Snedkerværksted, hvortil en Kreds af ligesindede Damer ydede hende pekuniær Støtte under Læretiden. Samtidig nød hun Undervisning paa Tegne- og Kunstindustriskolen for Kvinder, der lededes af Arkitekten, Professor Vilh. Klein og dennes Hustru Charlotte Klein. Dette Ægtepar fattede Interesse for den energiske og lærelystne unge Kvinde og støttede hende paa forskellig Vis, bl. a. tog de hende med paa Rejser til Tyskland, Italien og Frankrig. 1893 aflagde S. C. Svendeproeve og foretog derefter en Rejse til Chicagoudstillingen. 1895 grundlagde hun som den første kvindelige Snedkermester i Danmark et Møbelsnedkeri i Ravnsborggade. Efter en tre Aars Studierejse bl. a. til Frankrig for at lære moderne Kunsthåndværk at kende overtog hun 1907 Stillingen som Forstanderinde for Tegne- og Kunstindustriskolen, som hun ledede med Myndighed til 1916, da hun atter overtog sin Forretning som Møbelsnedker. Hendes Speciale som Snedker har været Montering af hele Hjem. En af de første Bestillinger, hun modtog som Mester, var et Skab, hun udførte for daværende Kronprinsesse Louise, en Gave til Prins Christian (X.). 1912 blev hun Honorary Member of the Art Teachers' Guild i London. — Maleri af Axel Bredsdorff 1927.

Sophy A. Christensen: Jeg vilde frem! Ungdomsoplevelser, 1928.

Georg Nygaard.

Christensen, Theodor Anton Emanuel, se Edelmann, Thod.

Christensen, Viggo, f. 1880, Socialpolitiker, Borgmester. F. 29. April 1880 i Hagendrup ved Jyderup. Forældre: Slatgersvend

Christen C. (1855—1933) og Sophie Amalie Collatz (1854—1930). Gift 1° 7. April 1905 i Kbh. (b. v.) med Nielsine Jacobine Knudsen, f. 23. Maj 1877 i Store Grandløse, d. 24. Dec. 1928 i Kbh., D. af Baneformand Niels Christian K. (f. 1842) og Sidse Margrethe Nielsen (d. 1928). 2° 29. Aug. 1929 i Kbh. (Helligg.) med Thora Hansine Nyegaard Sørensen, f. 24. Febr. 1885 i Bælum, D. af Snedkermester Lars Frands S. (1858—1916) og Ida Louise Nyegaard (1857—1912).

C. kom i Lære som Typograf paa »Holbæk Amts Dagblad« og blev udlært 1899. Efter at have gjort Ungsvendenes traditionelle Tur gennem Tyskland, Schweiz, Italien og hjem igen kom han 1902 til Kbh., hvor han ret snart blev Føreren inden for den socialistiske Ungdomsbevægelse. 1903—04 var han Formand for den 1900 stiftede Socialdemokratisk Ungdomsforening. Han rejste især Kampen mod Militarismen, agiterede ved Uddeling af Opraab blandt Soldaterne og var Sjælen i Arbejdet for Dannelsen af Landsammenslutningen Socialistisk Ungdomsforbund 1904. 1904—09 var han Formand for Diskussionsklubben Karl Marx, Medredaktør af »Socialisten« 1904—09 (og igen fra 1926), kom 1905 ind i Socialdemokratiets Hovedbestyrelse. Ved Folketingsvalgene 1910 og 1913 var han opstillet i Frbg. 1. Kreds. Ogsaa inden for sit Fags Organisation kom han frem i første Række, var 1907—14 Formand for Typografisk Forening (Sætterne i Kbh.), 1908 blev han Medlem af Fællesudvalget af 17. August, hvis Arbejde lagde Grunden til Den faste Voldgiftsret og Forligsmandsinstitutionen. 1914—17 var han Forretningsfører for Dansk Typografforbund (Provinstypograferne). 1909 indvalgte han i Borgerrepræsentationen i Kbh. og kom straks ind i dens Budgetudvalg, 1916—17 var han dets Ordfører. 1917 valgtes han til Borgmester for Magistratens 3. Afdeling. Naar Betegnelsen Fattigborgmester ikke længere passer paa dette Embede, skyldes det dels Sociallovgivningens Modernisering, men dels og især den Humanisering af den offentlige Forsorg og dennes Administration, som C. i høj Grad har medvirket til. Hans første Opgave som Borgmester blev ud af Alderdomshjemmet at skabe Mønsterinstitutionen De gamles By. I de følgende Aar, da Stiftelsesforsorg i stigende Grad afløstes af Alders- og Invaliderente og andre Former for Pengehjælp, foretog han en fuldstændig Omordning af Forsørgelsesvæsenets Stiftelser. Børneforsorgen har C. i særlig Grad viet sin Interesse, og han har lagt et betydeligt Arbejde i Udviklingen af baade kommunale og privatfilantropiske Børneværnsinstitutioner. For at sikre den daarligststillede Del af Befolkningen mod Krigstidens Ernæringsvanskeligheder udbyggede C. Folkekøkkenerne,

som har faaet Spisesale i Byens forskellige Kvarterer. En stor og vanskelig Opgave frembød Husvildeforsorgen fra 1918—19. Med Bolignødens Aftagen har C. søgt at afvikle de med Husvildefdelingerne forbundne Ulemper, bl. a. ved at tage Initiativet til Stiftelsen af Kbh.s socialfilantropiske Selskab til Afhjælpning af Bolignøden (1927). Under C.s Ledelse foretoges 1928 en Centralisering af den almene Forsorg i Kbh., men et langt mere krævende Arbejde medførte Socialreformen af 1933, der for Kbh.s Vedkommende henlægger det sociale Udvalgs Funktioner under Magistratens 3. Afdeling og dennes Borgmester. Ophævelsen af Hjælpekassen, Indretning af Socialkontorerne, Børneforsorgens Omlægning, Organiseringen af det store Administrationsvæsen paa delvis nyt Grundlag har i det væsentligste paahvilet C. Han er Formand for Børneværnet i Kbh. fra 1933. Sammen med P. J. Pedersen og A. Johansen har han skrevet »Socialreformen i korte Træk« (1934). — Maleri af E. Saltoft 1927.

Ungdom under rødt Flag. Festskrift ved **Socialdem.** Ungdomsforbunds 10 Aars Bestaaen, 1916. Social-Demokraten 14. Febr. og 8. Juni 1917.

Oluf Bertolt.

Christensen, Christian Villads, 1864—1922, Historiker, Arkivmand. F. 16. Febr. 1864 i Nørbæk, d. 17. Okt. 1922 i Kbh., begr. sst. (Ass.). Forældre: Lærer Christen C. (1833—80) og Ane Christensdatter (1840—1901). Ugift.

C. blev hjulpet til Studierne af sit Hjemsofns Præst, blev Student i Kbh. 1882 fra Cohns Kursus og tog 1888 Skoleembedseksamen med Historie som Hovedfag, erhvervede n. A. Universitetets Guldmedaille med en Afhandling om Danmarks Forhold til Sverige 1613—30 og 1900 Doktorgraden med en Bog om »Baareprøven«. 1889 blev han Assistent i Rigsarkivet, gjorde 1890—96 Tjeneste ved Provinsarkivet i Viborg, blev sidstnævnte Aar Oluf Nielsens Efterfølger som Arkivar ved Kbh.s Raadstuearkiv og beklædte dette Embede til sin Død. Jævnside **Embedsgerningen** udfoldede han en omfattende historisk Produktion. Af større Skrifter har han foruden Disputatsen udgivet »Nykjøbing paa Mors 1299—1899« (1902) — delvis bygget paa andres Forarbejder — og »København i Kristian VIII.s og Frederik VII.s Tid 1840—57« (1912), en Udgave af Kbh.s Privilegier (1911) med dertil føjede nyttige Fortegnelser over Medlemmerne af Hovedstadens Magistrat, de 32 Mænd og Borgerrepræsentationen, en Fremstilling af de københavnske Begravelsesskikke og Kirkegaardsforhold i ældre Tid (1920) samt Afslutningen af Sechers »Corpus Constitutionum« (1918). Alle

disse Arbejder skyldes Tilskyndelser udefra — Bogen om Kbh. 1840—57 fremkom saaledes efter Opfordring fra Komiteen for det Hvidt'ske Legat og skulde være en Fortsættelse af Rubins to Værker — og bærer for de flestes Vedkommende Præget af ikke ret at være udsprunget af indre Trang og Kærlighed til Emnerne. I Afhandlingen fandt C. den egentlige Udløsning for sin historiske Meddelelsestrang og har inden for denne Ramme ydet sit meste og bedste. 1896—1911 var han Redaktør af »Samlinger til jydsk Historie og Topografi« og udgav fra 1907 i nært Samarbejde med Herman Trier — der som Borgerrepræsentationens Formand havde taget Initiativet — »Historiske Meddelelser om København«. Som Redaktør viste han i ringere Grad Evnen til at samle Medarbejdere omkring sig, skræmte dem undertiden fra sig, men udfoldede til Gengæld som Afhandlingsforfatter en overordentlig Frodighed og Fantasifuldhed i Emnevalget. Alene til det københavnske Tidskrift har han skrevet saa meget, at det sammenlagt svarer til to af Rækkens otte Bind og af det sidste Bind over Halvparten. — C. blev aldrig Arkivmand i Ordets moderne Betydning. Rimeligvis fandt han sig bedre tilpas i Raadstuearkivets usle Kælderlokaler under det gamle Domhus paa Nytorv end i de smukke Magasiner og Arbejdsrum paa Kbh.s nye Raadhus. Han bibeholdt Oluf Nielsens Ordning og slog sig i Hovedsagen til Ro med Eksistensen af dennes to store Registraturer. Suverænt bestemte han de Arkivgrupper, Arkivets daglige Publikum burde benytte, men udfoldede inden for denne Ramme en fortjenstfuld Virksomhed ved Udarbejdelsen af store Navnregistre, navnlig til de københavnske Skifter fra Tiden indtil 1770. — Til en vis Grad var det imod C.s Natur og Anlæg, at han blev Leder af Hovedstadens Arkiv; i Virkeligheden følte han sig aldrig hjemme paa »Brostenene«, men bevarede sit Liv igennem Landboens Kærlighed til Jorden og til Hjemstavnen. Karakteristisk nok behandler de fleste af hans Afhandlinger og efterladte Samlinger Byens »Overdrev«, dens Forstæder og Vandløbene og Søerne i dens Omegn. Bogen om Kbh. 1840—57 er et dygtigt Arbejde, som bygger paa samtlige kommunale Arkiver og giver en udtømmende Skildring af Hovedstadens Forvaltning. Alligevel mærkes det, at den er skrevet af en »Udenforstaaende«. Datidens Kbh. var tilvisse en lille By, men bliver endnu mindre i C.s Fremstilling. Kun i ringe Grad spores det, at den ogsaa dengang var Midtpunktet for Regeringen og Nationens Aandsliv og Hjemstavn for den Generation af Borgerskabet, som i National-liberalismens Tidsalder blev Bærer af den politiske Udvikling. — C. var en Mand, i hvis Sind der gik mange Strømme, saarbar og

følsom, barsk og kantet, lyrisk bevæget — af og til har han skrevet smukke Digte og jævnlig i sine historiske Afhandlinger indflettet nydelige Naturskildringer — og med en mærkelig Sans for det menneskelige Sinds Dybder og uklare Drifter. Den samme Forkærlighed, som i Aarenes Løb vendte hans Forskertrang mod »Baareprøve« og Hekseprocesser, bragte ham særlig i de senere Aar i Kast med psykiske Fænomener og i nær Berøring med Spiritisme. Stærke politiske og sociale Interesser gjorde ham i god Overensstemmelse med hans Kærlighed til »Jorden« til en glødende Tilhænger af Georgeismen (Formand for den danske Henry George-Forening 1906—10).

Saml. t. jydsk Hist. og Top., 4. Rk., IV, 1922—24, S. 113—23. Hist. Medd. om Kbh., 1. Rk., VIII, 1921—22, S. 558—62. Hist. Tidsskr., 9. Rk., III, 1925, S. 93 f. Den lige Vej, 1922, Nr. 4.

Axel Linvald.

Christensen, William, f. 1866, Arkivar, Historiker. F. 6. Juni 1866 i Kbh. (Helligg.). Forældre: Grosserer Christian C. (1813—92) og Hansine Hendrine Berthelsen (1827—1910). Ugift.

C. blev Student 1883 fra Metropolitanskolen og tog 1889 Skoleembedseksamen med Historie som Hovedfag; 1895 forsvarede han sin Doktorafhandling: »Unionskongerne og Hansestæderne 1439—1466«. Allerede som Student havde han bistaaet Kr. Erslev og V. A. Secher ved deres Udgiverarbejder, 1891 ansattes han i Rigsarkivet som Assistent, 1898 blev han Arkivsekretær, men søgte 1912 sin Afsked paa Grund af Uoverensstemmelse med Rigsarkivar Secher. Da Erslev 1916 traadte i Spidsen for Institutionen, ønskede han at have denne kyndige Medarbejder ved sin Side, og C. vendte tilbage til Rigsarkivet, nu som Arkivar. Fra denne Stilling tog han sin Afsked 1934. — Studieaarene ved Universitetet i Erslevs tidlige Professortid og Embedsarbejdet har været bestemmende for C.s videnskabelige Udvikling og for hvad han har udrettet. Hans største fremstillende Værk »Dansk Statsforvaltning i det 15. Aarhundrede« (1903) — belønnet med Videnskabernes Selskabs Guldmedaille — er bygget op paa et meget omfattende arkivalisk Materiale og bærer i sin Styrke og i sin Begrænsning Præg af den Erslev'ske Skole, og hans Udgivervirksomhed er lige fra Begyndelsen knyttet til Kildeskriftselskabet og dette Selskabs ledende Kraft. Sammen med Anna Hude staar han som Medudgiver af Kr. Erslevs »Repertorium diplomaticum regni Danici mediævalis« (I—IV, 1894—1912) og har siden alene fortsat dette vejbrydende Arbejde (2. Række, I—VI, 1928—34), bunden til den Plan, der blev lagt, da man i 80'erne stod ved Foretagendets Begyndelse.

En overordentlig Viden er nedlagt i denne Publikation, som føres igennem med sejt Energi. For at aflaste Repertoriet har C. — ligeledes for Kildeskriftselskabet — udgivet »Missiver fra Kongerne Christiern I.s og Hans's Tid« (I—II, 1912—14). Overhovedet har C. efter gammel dansk Historikertradition gerne samarbejdet med Fagfæller i de lærde Selskaber. Han blev 1904 valgt til Medlem af Det kgl. danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog, 1912 blev han Selskabets Kasserer, 1927 tillige dets Arkivar. For dette Langebeks gamle Selskab har han udgivet »Dronning Christines Hofholdningsregnskaber« (1904) og 5. Bind af »De ældste danske Arkivregistraturer« (1910). — Uden for det Omraade, som C. fortrinsvis har dyrket, falder »Oluf Christensen og Sønner. En Købmandsfamilie i Aalborg omkring Aar 1800« (1913), et Stykke Historie om den jyske Slægt, af hvilken C. er udgaaet, og hvis Grundegenskaber han har taget i Arv.

Ellen Jørgensen.

Christesen, Frederik Christian Vilhelm, 1822—99, Guld- og Sølvvarefabrikant. F. 3. Juli 1822 i Kbh. (Frels.), d. 29. Dec. 1899 sst., begr. sst. (Holmens). Forældre: Værtshusholder Anders Christensen (1792—tidligst 1833, Ægteskabet opløst ca. 1830) og Vilhelmine Magdalene Augusta Grandjean (1796—1849). Gift 28. Juni 1846 i Bremen med Luise Sophie Dorothea Pape, f. 25. Aug. 1823 i Bremen, d. 10. Aug. 1882 i Kbh. (Garn.), D. af Postbud, fhv. Brændevinsbrænder Hermann P. (1790—1838) og Dorothea Margarethe Plöger (1799—1865).

Efter at være skilt fra sin Mand flyttede Moderen 1833 til Slagelse, hvor C. stod i Guldsmedelære og efter nogle udbytterige Svendear — herunder bl. a. tre Aars Ophold i Bremen — etablerede sig selvstændigt 1846. Ti Aar senere flyttede han til Hovedstaden, da han efter forskellige Vanskeligheder havde faaet Bevilling til her at anlægge en Fabrik for Prægning af Guld- og Sølvvarearbejder. Han var den første, der her i Landet optog fabrikmæssig Tilvirkning af Guld- og Sølvvarer, og hans Virksomhed udviklede sig — bl. a. understøttet af den 1857 indførte Næringsfrihed — hurtigt til et efter Datidens Forhold usædvanligt Omfang. Først virkede han hovedsagelig som Leverandør til Landets andre Guldsmede, men fra 1865 benyttede han eget Udsalg. C.s Virksomhed var vel hovedsagelig præget af industriel Massefabrikation, men hans Forbindelse med Kunstflidslotteriet (oprettet 1861) og de i dette virkende Kunstnere satte sig dog Spor i kostbare Udstillingsgenstande, for hvilke han høstede Anerkendelse paa en Række Udstillinger i Ind- og Udland. — Litografi 1871.

C. Nyrop: Vilhelm Christesen, 1871. Samme: Dansk Guldsmedekunst, 1885. Tidsskrift for Industri, I, 1900.

P. Koch Jensen (C. Nyrop).

Christian (Christiern) I., 1426—81, Konge. F. 1426, d. 21. Maj 1481 paa Kbh.s Slot, begr. i Roskilde Domkirke. Forældre: Grev Diderik den Lykkelige af Oldenburg og Delmenhorst (d. 1440, gift 1° med Adelheid af Delmenhorst) og Hedevig af Holsten (d. 1436, gift 1° med Balthasar af Güstrow, d. 1421). Gift 28. Okt. 1449 i Kbh. (Frue K.) med Dorothea af Brandenburg (s. d.).

C. tilhørte en grevelig Slægt, som fra Slutningen af 11. Aarh. havde haft hjemme i Egnen Vest for Nedre Weser. Faderen samlede og udvidede Slægtens Besiddelser; de gik i Arv til hans tre Sønner, der paa mødrene Side nedstammede fra den danske Konge Erik (V.) Glipping. C.s første Ungdom er lidet kendt; han har opholdt sig nogen Tid ved Kejser Frederik III.s Hof. Ulige mere betydningsfuldt er det, at hans Morbroder Hertug Adolf (s. d.) tidligt tog sig af ham; den barnløse Fyrste ønskede ham til Efterfølger og fik det slesvigske Ridderskab til at hylde ham.

En større Fremtid aabnede sig for C, da Christoffer af Bayern døde barnløs 1448. S. A. valgte Svenskerne Karl Knutsson til Konge; den danske Trone tilbødes derimod Hertug Adolf, som undslog sig, men henviste til sin Søstersøn. Tanken tiltalte de danske Stormænd, ogsaa fordi den ugifte unge Junker viste sig villig til at ægte Christoffer af Bayerns Enke, hvem man ellers havde maattet udbetale en større Affindelsessum. Afgørelsen blev truffet 1. Sept. i Haderslev, hvor C, Hertug Adolf og hans Raader samt det danske Rigsraad havde indfundet sig. C. beseglede her et Forpligtelsesbrev, hvori han lovede i alle vigtigere Regerings-handlinger at rette sig efter Rigsraadets Villie; nogen egentlig Haandfæstning kom han aldrig til at udstede. 28. Sept. hyldedes han paa Viborg Landsting. Kroningsfestligheden faldt sammen med hans Bryllup.

Mens C. saaledes uden Modstand anerkendtes i Danmark og dertil 1449 fik Gotland overdraget af Erik af Pommern, syntes Norge i Vinteren 1449—50 snarest at skulle tilfalde Karl Knutsson. Paa Mødet i Halmstad Maj 1450 blev den svenske Konge imidlertid svigtet af sine Rigsraader; han maatte derfor finde sig i, at C. 2. Aug. i Trondhjem kronedes til Konge i Norge. »Aldrig saa jeg en glidere Fyrste«, skriver et Øjenvidne. Samme Efteraar fødte hans unge Dronning ham en Søn, den første Kongesøn i Danmark i 100 Aar; han fik Navnet Oluf efter Norges Skytshelgen, men døde allerede som Barn. — Den svenske Krone viste sig vanskeligere

at naa end den norske; i det første Tiaar af C.s Regering beslaglagde Forholdet til Sverige hele hans Opmærksomhed. Paa Halmstadsmødet havde danske og svenske Rigsraader aftalt, at Unionen først skulde genoprettes, naar en af de to Konger eller de begge var døde; men Kongernes **utaalmodige** Krigslyst viste sig stærkere end Raadgivernes Fredsvillie. C.s militære Magt var utilstrækkelig til at fremtvinge en Afgørelse, men de svenske Stormænds Oprør mod Karl Knutsson medførte **1457** hans **Valg** til Konge i Sverige, endda paa ret gunstige Vilkaar. Under de foregaaende Aars Kampe havde han fundet god Støtte saavel hos sin Morbroder, sin Svigerfader og andre tyske Fyrster som hos det danske Aristokrati; Hansestædernes Velvillie **maatte** han derimod købe ret dyrt. — Endnu en stor politisk Triumfvar ham forbeholdt. Ved Hertug Adolfs Død ønskede Ridderskabet i Slesvig og Holsten fremfor alt at holde Landene samlet og bevare Freden med Danmark; derfor gik de holstenske Raader **1460** ind paa at vælge C. til Landsherre i begge Fyrstendømmer. Hans Magt strakte sig nu over det største Omraade, nogen dansk Konge siden Knud (I.) den Store havde behersket.

Et svimlende Held havde indtil da fulgt den unge Fyrste; men nu var Højdepunktet ogsaa naaet. Sejren **1460** havde paadraget ham betydelige finansielle Forpligtelser til Schauenburgerne og til hans Brødre, hvem han tillige maatte overlade sin Part af Oldenburg og Delmenhorst. Disse Gældsforhold medførte i de følgende Aar bestandige pinagtige Pengevanskeligheder. Blandt den svenske Bondealmue fremkaldte tyngende Skatter en farlig Gæring, som i Forening med Kongens vilkaarlige og ukloge Fremfærd mod Ærkebiskop Jons Benktsson førte til Oprøret **1464**, hvorved C. mistede Sverige. Endog det danske Aristokratis Paalidelighed syntes tvivlsom. **Al** denne bratte Modgang fremkaldte hos Kongen en levende Følelse af Bitterhed, som ledte ham til skarpe Forholdsregler mod flere af de Stormænd, der tidligere havde staaet ham nær. Allerede i 50'erne havde betroede Mænd som Hartvig Krummedige og Marcellus (s. d.) maattet føle Kongens Unaade, og den Heftighed, der i saa høj Grad havde præget hans Behandling af den svenske Ærkebisp, gav sig i Aarene **1466—68** stærkt Udslag i hans Fremfærd mod de mægtige Akselsønner (af Slægten Thott, s. d.), hvis Handlemaade ganske vist med god Grund maatte synes ham mistænkelig; haardt ramtes ogsaa deres Frænde Eggert Frille (s. d.). Kampen mod Aristokratiet drev Kongen til at søge Støtte hos Folkets brede Lag, en Tilbøjelighed, der tydeligst træder frem ved Indkaldelsen af det første danske **Stænder** møde **1468**; i de samme

Aar førte hans Broder Gerhard med hans Samtykke en tilsvarende Politik over for de holstenske Stormænd. Dette blev dog kun en Episode. 1470 brød C. med sin Broder, men sluttede Forlig med Ridderskabet og med Eggert Frille; efter Nederlaget ved Brunkeberg n. A. **maatte** han opgive at erobre Sverige, og 1472 indledte Stilstanden i Kalmar en 25-aarig Fredsperiode; s. A. udsonede Kongen sig med Akselsønnerne.

C.s sidste Tiaar blev den fredeligste Del af hans Regering. Bedre end før kunde han nu følge sin Lyst til Deltagelse i europæisk Storpolitik. Hans Ungdom ved Kejsershoffet og som tysk Greve gav ham Udsyn og Interesser, som vedligeholdtes gennem hans **Slægtskabsforbindelse** med Huset **Hohenzollern**. Hertil kom, at nordisk Handels- og Kirkepolitik i stigende Grad krævede en Udvidelse af den udenrigspolitiske Horisont; dansk Diplomati fik flere og større Opgaver end hidtil. Disse Forhold danner Baggrunden for C.s berømte Romerrejse 1474. Alt tyder paa, at Kongen ved denne Lejlighed forstod at optræde med en Værdighed og Glans, der gjorde udmærket Indtryk overalt, hvor han kom frem; endog ved Pavehoffet modtoges han med **al** mulig Honnør, selv om hans Ukyndighed i Latinen vakte Moro. De politiske Resultater var heller ikke ganske ringe; i Rothenburg forlenedes C. af Kejser Frederik III. med Holsten, Stormarn og Ditmarsken som et Hertugdømme; i Rom tilstod Paven ham adskillige Begunstigelser, deriblandt en Bulle mod Aager til Brug mod de holstenske Kreditorer; vigtigst var dog Retten til at præsentere til seksten af de højeste Prælaturer i Kapitlerne. N. A. udstedtes den Pavebulle, som blev Grundlaget for Oprettelsen af **Kbh.s** Universitet 1479. Mindre heldig var Kongen med sin Rejse til Rhinen 1474—75, hvor han forgæves søgte at mægle i Striden mellem Kejseren og Karl den Dristige.

C. var i mangt og meget Typen paa en senmiddelalderlig Ridderskikkelse. Hans usædvanlig høje, sværthyggede Legeme og myndige Ansigtstræk **maatte** virke umiddelbart imponerende. Til det ydre svarede en daadlysten, utrættelig virksom Natur, der dristigt satte sig store **Maal** og forfulgte dem uden smaalig Beregning af Omkostningerne og uden at sky personlige Anstrengelser eller Farer; i Felttogene mod Sverige deltog han med megen Tapperhed; ved Haraker (1464) var han i Livsfare, ved Brunkeberg saaredes han. De anførte Egenskaber, hvormed han forbandt Gavmildhed og et vindende Væsen, **maatte** — bortset fra uundgaelige Interessetvister — gøre ham til en Konge efter den danske Adels Sind; at Huitfeldt regner ham **»iblandt de gode**

Konger, dette Rige haver forestandet«, er kun naturligt. — Om C.s Tilslutning til fælleseuropæiske Ridderidealer vidner ogsaa Oprettelsen af det »Selskab«, som blev Udgangspunktet for den senere Elefantorden. Dette Broderskab var knyttet til det af Kongen opførte Hellig Tre Kongers Kapel ved Roskilde Domkirke; baade Gudstjenesten i Kapellet og selve Ordenen fik 1474 pavelig Stadfæstelse. — Naar C. trods sit umiskendelige Blik for de store Linier dog ikke kan kaldes nogen stor Statsmand, skyldes dette i første Række hans Mangel paa Virkelighedssans. Han savnede Ro til kølig Beregning af Mulighederne, Taalmod til at afvente det rette Øjeblik, Menneskekundskab i Forholdet til sine Raadgivere; navnlig synes hans mangeaarige Fastholden ved en løgnagtig Eventyrer som Marcellus at vidne om en vis Naivetet. C.s største Brist som Regent var dog hans fuldstændige Mangel paa økonomisk Sans — en Fejl, der hang nøje sammen med hans Fortrin. Ikke uden Grund kaldte Svenskerne ham »**bottenlös** tom taska«; gennem 50'ernes og 60'ernes Krigstog, senere ved de store Rejser, fremfor alt dog ved Erhvervelsen af Slesvig og Holsten paadrog han sig en efterhaanden aldeles uoverkommelig Gæld. Den stigende Pengeød stod atter og atter hans store Planer i Vejen og tvang ham samtidig til at paalægge alle sine Undersaatter, ikke mindst Aristokratiet, tyngende Ofre. Skatteudskrivningerne efter 1460 gjorde ham upopulær i Sverige og blev saaledes et væsentligt Led i den Udvikling, som endte ved Brunkeberg; da hans Datter Margrete 1469 ægtede Jakob III. af Skotland, sattes **Shetlands-** og Orkneyøerne i Pant for Medgiften og skiltes derved for bestandig fra Norge; ogsaa i Forholdet til Hansestæderne, hvem Kongen til Tider **maatte** gøre betænkelige Indrømmelser, virkede Pengevanskelighederne uheldigt ind. Naar Billedet af C.s Regering trods alt tegner sig med forholdsvis lyse Træk, **maa** det ikke overses, at Lykken ogsaa deri stod ham bi, at han blandt sine nærmeste, i sin Morbroder og senere i sin Dronning havde hengivne Raadgivere, hvis Besindighed og Pengeforstand paa den heldigste Maade dækkede over hans egne svage Sider.

Ludvig Daae: Kong C. I.s norske Historie 1448—1458, 1879. Hist. Tidsskr., 5. Rk., II, 1880—81. Kr. Erslev: Danmarks Riges Historie, II, 1905, S. 490—570. C. P. O. Christiansen i Det danske Folks Historie, III, 1928. Erik Arup: Danmarks Historie, II, 1932, S. 218—65. C. E. Reventlow: Freskerne paa Slottet Malpaga, 1903.

Henry Bruun.

Under C.s Ophold i Milano 1474 blev der ved Medailløren Bartolomeo Melioli slaaget to Medailler med Billeder, **maaske** Portrætter, af ham. — C.s Enke lod sit og hans Billede male paa Fløjene af en Altertavle i Nyborg; Tavlen kom senere til Thurø, og Fløjene

indsendtes for 100 Aar siden til Oldnordisk Museum, hvor Male-
rierne er gaaet til Grunde. Denne Fremstilling er Basis for alle
senere Portrætter, især paa Anetavlerne (**Fr.borg, Gripsholm**). I det
16. Aarh. begyndte en Forveksling mellem Portrætterne af C. og
Kong Hans, som snart blev helt gennemført, saa at man først i
19. Aarh. fik Forbytningen redresseret (C. J. Thomsen i Nord.
Tidsskr. f. Oldkyndighed, I, S. 197). Paa Slottet Malpaga ved
Bergamo malede Girolamo Romanino ca. 1550 for at mindes
C. s Besøg der en Række Fresker vedrørende hans Ophold (Ban-
ket, Jagt, Afrejse); han fremstilledes som en Mand med langt
hvidt Skæg, næsten som C. **III** (Kopi paa Fr.borg). *O Andrup*

Christian (Christiern) II., 1481—1559, Konge. F. 1. Juli 1481
paa Nyborg, d. 25. Jan. 1559 paa Kalundborg, begr. i Odense
Graabrødrekirke, 1805 flyttet til St. Knuds K. sst. Forældre: Kong
Hans (s. d.) og Dronning Christine (s. d.). Gift 12. Aug. 1515 paa
Kbh.s Slot med Elisabeth af Østrig (s. d.).

C. kom omtrent seks Aar gammel en kort Tid i Huset hos den
københavnske Købmand Hans Bogbinder, blev undervist først af
en Kannik ved Frue Kirke Jørgen Hintze, siden af den branden-
burgske Humanist Magister Conrad, der bl. a. meddelte ham gode
Kundskaber i Latin, og fik samtidig en **fortrinlig** legemlig Opdra-
gelse. Allerede 1487 blev han valgt og hyldet som Tronfølger i
Danmark, 1489 i Norge, 1497—99 i Sverige og deltog fra sidst i
1490'erne paa forskellige Maader i Regeringsforretningerne. Under
Stridighederne i Norge undsatte han 1502 Henrik Krummedige
(s. d.) paa Bahu og indtog **Elfsborg**, som Knut **Alvsøn** havde besat.
Da Uroen i Norge varede ved, blev han 1506 paa ny sendt derop
som Vicekonge med Erik Walkendorf som Kansler og styrede
Landet i seks Aar med stor Kraft og i nøje Overensstemmelse med
sin Faders politiske Tanker, der ogsaa kom til at præge hans
Regering i Danmark. En Ständerforsamling stadfæstede Konge-
husets Arveret til Norge, det norske Rigsraad blev saa godt som
ikke sammenkaldt, Danskere udnævntes til Slotshovedsmænd og
Bisper, det svenskvenlige Parti blev kuert og en af dets Hoved-
mænd, Bisp Karl af Hamar, fængslet; samtidig støttede C. den
norske Borgerstand, bl. a. ved at ophæve Rostockernes Privilegier
i Oslo og Tønsberg og ved at begunstige Nederlændernes Skibsfart.
Under et Ophold i Bergen traf han 1507 eller 1509 en ung **Hol-**
lænderinde Dyveke, der blev hans Elskerinde. Dyvekes Moder
Sigbrit Willemsson, en højtbegavet Kvinde af god hollandsk **Borger-**
familie, fik snart stor Indflydelse paa C; da han forlod Norge,

fulgte Moder og Datter med og tog Ophold først paa Hvidøre Kongsgaard, siden i Kbh.

I Betragtning af de Prøver, C. allerede i Faderens Levetid havde givet paa sit Sindelag, er det intet Under, at han ved Kong **Hans'** Død Febr. 1513 mødte en stærk Opposition inden for Adel og Gejstlighed. En Kreds af jyske Raader henvendte sig endog til Hertug Frederik for at søge at faa ham til at stille sig som Tronkandidat, men blev afvist. Den Haandfæstning, der fremgik som Resultat af et nordisk Rigsraadmøde i Kbh. Sommeren 1513, var ogsaa fuldt saa streng som Kong **Hans'**, Kongens Indflydelse paa Retsplejen blev trængt tilbage, den danske Adels Ejendomsret og Udnyttelsesret til det frie Jordegods blev yderligere sikret og dens Eneret til Lenene i Danmark betonet stærkere end før. Efter Haandfæstningens Vedtagelse blev G. 11. Juni 1514 kronet i Frue K. i Kbh., 29. Juli s. A. i Oslo; 18. Okt. 1513 var han blevet hyldet som medregerende Hertug i Hertugdømmerne. Samme Dag som Kroningen i Kbh. fandt Sted, blev Mogens Gjõe i Bruxelles som C.s Stedfortræder viet til Kejser Maximilians Sønnedatter, den senere Kejser Karl V.s Søster Elisabeth, men først næste Sommer kom hun til Danmark, hvor Brylluppet fejredes. Forinden havde Prinsessens Slægt forgæves krævet, at C. skulde opgive Dyveke.

De første fire Aar af C.s Kongetid blev forholdsvis rolige. I det store og hele holdt Kongemagten sig inden for de ved Haandfæstningen afstukne Grænser, og Niels Clementsens (s. d.) Afskedigelse som Landsdommer og Lensmand paa Kalø er et af flere Tegn paa Imødekommenhed over for Adelsens Krav. Paa den anden Side fortsattes i Centralstyrelsen Traditionen fra Kong **Hans'** Tid, Rigsembederne negligeredes, og det borgerlige Kancellis Organisation blev fuldendt. Ved tre store Forordninger 1515—16 søgtes, saavidt det kunde lade sig gøre uden direkte at ophæve Adelsens i Haandfæstningen hjemlede Handelsret, den danske Handel monopoliseret hos Købstædernes Købmandsstand, Mønten blev forbedret og Forhandlinger indledt med Hanseaternes Konkurrenter, bl. a. Hollændere og Russere. Med stor Flid deltog C. baade i Retsplejens Udøvelse og i Centraladministrationen, bistaat af en Kreds af Raadgivere, der endnu væsentlig bestod af adelige; allerede nu havde dog utvivlsomt den handels- og finanskyndige Sigbrit ikke ringe politisk Indflydelse.

I hvor høj Grad C. har præget den kongelige Politik i sin Regeringstid, er et omstridt Spørgsmaal, som Kilderne ikke tillader at besvare med Sikkerhed, saa meget mindre som det synes umuligt at naa til Klarhed over vigtige Sider af Kongens Personlighed og

Karakter. I flere Henseender var hans Begavelse betydelig, men han savnede saa væsentlige Statsmandsegenskaber som Besindighed og Evne til roligt Overblik, og hans abnorme Mistænkksomhed **maa** have gjort hans Dom over Mennesker usikker. Han var stærkt følelsesbetonet, religiøs med Hang til Overtro, og hans **Villiesliv** var underkastet Svingninger, der medførte Perioder afsygelig Slaphed; Kunstmuseets Portræt fra 1515 med det stive Blik og den vrantne Mund er **maaske** malet i en saadan Slaphedsperiode. Med disse Svagheder maa C. i hvert Fald til Tider have været stærkt modtagelig for Paavirkning fra sine Omgivelser, og vel-underrettede samtidige vidste at fortælle, at Sigbrit udøvede en næsten dæmonisk Magt over Kongen. Selv om Initiativet til de vigtigste Regeringshandlinger i mange Tilfælde ikke udgik fra C. selv, maa man dog antage, at den Politik, hvis Linie fra omtrent 1517 traadte stadig skarpere frem, i Hovedsagen har haft hans fulde Tilslutning.

I Sommeren 1517 døde Dyveke pludselig. Sigbrit mente, hun var forgivet, og det er naturligt, om Kongen har set Dødsfaldet som et Forsøg fra Højadelens Side paa at ramme Moderen gennem **Datteren**, saa at hans Forhold til Rigsraadskredsen derved er blevet forværret. Yderlig spændt blev det i hvert Fald som Følge af Rigsraadets **Frifindelsesdom** i Sagen mod Torben Oxe og dennes Henrettelse som aabenbar Tyv Nov. s. A. Rigsraadets Holdning i denne Sag fremkaldte et voldsomt Angreb fra C, der i haarde Ord skal have foreholdt Raadet, at det kun plejede sine egne Interesser og hindrede hvad Kongen vilde udrette til Gavn for den menige Mand. I de følgende Aar uddybedes Modsætningen mellem Kongen og de privilegerede Stænder. Rigsraadets Indflydelse svækkedes yderligere, og Sigbrit og hendes Kreds, først og fremmest Malmøborgmesteren Hans Mikkelsen, traadte i Forgrunden blandt Kongens Raadgivere. I direkte Modstrid med Haandfæstningens Bestemmelser skete der dybtgaaende Indgreb i Lensstyrelsen, og Kongen begik grove Overgreb mod Kirken ved flere Bispeembeders Besættelse.

Samtidig med, at Kongemagten **saaledes** med stor Styrke hævdedes indadtil, genoptoges Erobringspolitikken over for Sverige. Paa **Flaadeekspeditionen** til Stockholm **Juni—Okt. 1518** var C. selv Øverstbefalende, og efter Otte Krumpens sejrige Tog i Begyndelsen af 1520 afsejlede Kongen ca. 1. Maj til den belejrede svenske Hovedstad for personlig at lede Forhandlingerne med det overvundne Lands Repræsentanter. I det følgende halve Aar rejste han tre Gange frem og tilbage mellem Stockholm og **Kbh.**, hvor

han antagelig har raadført sig med Sigbrit og hendes Kreds om de Forholdsregler, der nu skulde træffes i Sverige. 7. Sept. kapitulerede Stockholm, 31. Okt. afgav det svenske Rigsraad en Erklæring om, at C. tiltraadte Regeringen i Sverige i Kraft afsin Arveret, ikke ifølge Valg, 1. Nov. hylledes han paa Brunkeberg af Repræsentanter for det svenske Folk som Arvekonge, og 4. Nov. salvede og kronede Gustaf Trolle ham i Stockholms Storkyrka til Sveriges Konge. S. D. overrakte en Gesandt fra Kejser **Karl C.** den gyldne **Vlies'** Ordenskæde. C.s Andel i de nærmest følgende Dages Begivenheder, der kulminerede i det stockholmske Blodbad, vel den oftest behandlede Episode i nordisk Historie, er endnu omstridt. Efter L. Weibulls Undersøgelser er det sandsynligt, at Gustaf Trolle og hans gejstlige Tilhængere har været den drivende Kraft under Kætterprocessen, der førtes for en kirkelig Domstol under Iagttagelse af den kanoniske Rets Former, og som resulterede i Henrettelsen af det tidligere Sturepartis Spidser og en Række af deres Tilhængere. C. har dog næppe kun været et villieløst Redskab i Kampen mellem de svenske Partier. Forskellige Omstændigheder tyder paa, at Blodbadet har været et velkomment Led i hans Politik, og det er derfor næppe helt med Urette, at særlig denne Daad for den svenske Eftertid gjorde ham fortjent til Tyrannavnet.

I Begyndelsen af **Dec.** forlod C. Stockholm og foretog ledsaget af Didrik Slagheck og Biskop Jens Andersen en Rejse gennem Sverige, paa hvilken endnu adskillige Henrettelser fandt Sted. I de første Dage af Febr. 1521 var han paa ny i **Kbh.**, og kort efter udfærdigede han den første Forordning af det store Lovkompleks, som bærer hans Navn, men hvis Hovedforfatter efter samtidige Vidnesbyrd var Hans Mikkelsen. Omkring Nytaar 1522 kom de to største Love, Byretten og Landretten, af hvilke den første, som bl. a. i Strid med Haandfæstningen yderligere begrænsede Herremændenes Handelsret, synes udstedt uden Rigsraadets Samtykke. Paa en Række Punkter omformede denne af humanistiske Ideer prægede Lovgivning Samfundsordenen. Købstædernes Forfatning, Retsplejen, Kirkens Forhold til Staten, Fæstebøndernes Retsstilling ændredes radikalt under stærk Betoning af Kongemagten og Borgerstandens Interesser. Først og fremmest i Kraft af disse Love kom C. til at staa for Samtid og Eftertid som Beskytter af de **smaa** i Samfundet, som Borgeres og Bønders Forsvarer. Samtidig fortsattes til Adels Skade Reformerne inden for Lensvæsenet. Fra ca. 1520 blev endog de adelige Lensmænd i stort Tal erstattet af borgerlige, og i Lensbrevene indsattes en Bestemmelse om, at Lensmanden efter Kongens Død skulde holde sit **Slot** til Sønnen Hertug

Hans' og siden til Dronningens Haand. Det var klart, at C. ogsaa i Danmark sigtede mod Arvemonarkiet. Udadtil virkede Regeringens handelspolitiske Forholdsregler og Planer, der gik ud paa at give Danmark Ledelsen af Nordeuropas Handel, som en Trusel særlig mod Hansestæderne. Denne kongelige Politik, der saaledes vakte **Uvillie** og Fjendskab hos vigtige Magtfaktorer i og uden for Danmark, var saa meget mere dristig, som Krigen og de militære Forholdsregler i Sverige førte en Møntforringelse og stadig tungere Skatter med sig.

I Sommeren 1521, da C. stod paa Højdepunktet af sin Magt, foretog han en Rejse til Nederlandene, hvor han blev modtaget med store Æresbevisninger af sin unge Svoger Karl V. Paa flere Punkter var Forholdene her Forbilledet for de Reformere, som nu blev gennemført i Danmark, og det synes at have interesseret C. levende at lære Livet i de rige og kulturelt højtstaaende nederlandske Byer at kende. Han knyttede Forbindelse med sagkyndige paa forskellige Omraader, **Stempelskærere** til Mønten, Bygmestre og forskellige **Haandværkere** blev antaget og sendt til Danmark; han fik ogsaa Lejlighed til Samvær med nogle af Tidens berømteste Mænd, Erasmus af Rotterdam, Albrecht Durer og Kardinal Wolsey, der har skildret Kongen som tilsyneladende hastig og hensynsløs, men i Virkeligheden forstandig og alvorlig. Et politisk Resultat bragte Rejsen, idet Kejseren, der synes at have været stærkt betaget af sin Svogers Personlighed, overlod ham Forleningsretten til Holsten, som Bisen af Liibeck hidtil havde haft, saaledes at Hertug **Frederik** nu ogsaa for Holstens Vedkommende blev C.s Lensmand, et Forhold, som i høj Grad forbitrede Hertugen; samtidig fik C. kejserlig Stadfæstelse paa de Rettigheder og Ejendomme, som hans Forfædre havde haft i Staden og Stiftet **Lübeck**. Derimod lykkedes det ham ikke at opnaa en tilfredsstillende Ordning af det finansielt vigtige Spørgsmaal om Dronning Elisabeths Medgift, der var fastsat til 250 000 Gylden, men af hvilken hidtil kun en Femtedel var betalt. Han **maatte** nøjes med et yderligere Afdrag.

Da C. i Eftersommeren kom hjem, havde Situationen i Norden imidlertid udviklet sig saaledes, at der ikke kunde blive Tale om at udføre de storpolitiske Planer, som Kejserens Indrømmelser synes at have været et Led i. Oprørsbevægelsen i Sverige blev stadig stærkere, og samtidig forværredes Forholdet til Hansestæderne, som C. havde forbudt Handel paa Sverige, og som ogsaa paa andre Maader følte sig truede af hans Handelspolitik. Aug. 1522 var Danmark i aaben Krig med Liibeck og Danzig. Under disse Omstændigheder opgav Kongen ved Bordsesholmforliget For-

leningsretten til Holsten og søgte at forsone Hertug Frederik; med Hensyn til Lensstyrelsen i Danmark indledede Regeringen et Tilbagetog, og det besluttedes at indkalde et **jysk Stændermøde** i Aarhus til 25. Jan. 1523; det har antagelig været Meningen, at Kongen paa dette skulde forsvare sine Handlinger. I Slutningen af 1522 traadte imidlertid en Gruppe jyske **Rigsraader** med Tyge Krabbe i Spidsen i Forbindelse med Hertug Frederik og tilbød ham Danmarks Krone, og 20. Jan. 1523 opsagde de i Viborg C. Huldskab og Troskab. En Forhandling mellem Udsendinge fra Kongen og Oprørerne g. Febr. blev afbrudt af de sidstnævnte, og C, der havde været paa Vej til Stændermødet, da Meddelelsen om Oprøret naaede ham, forlod derpaa Jylland. I sin **Tvivlraadighed** skal han henvend tyve Gange have ladet sig ro frem og tilbage over Lille Bælt, inden han endelig besluttede sig til at flygte østpaa. I de følgende to Maaneder sad han tilsyneladende uvirksom i **Kbh.**, medens Nørrejylland, der altid havde været Hovedsædet for Oppositionen mod ham, sluttede sig til Frederik. I Febr.-Marts synes der at have været gode Muligheder for at organisere det endnu store kongeligtsindede Parti til energisk Modstand, men de blev ikke udnyttet. 13. April, s. D. som Hertug Frederik gik over Lille Bælt, sejlede C, ledsaget af Sigbrit og Hans Mikkelsen, om Bord paa den danske Krigsflaade fra Kbh. for at prøve paa i Udlandet at rejse en Hær, der kunde tage Kampen op med hans Farbroders Lejetropper. 1. Maj landede Flaaden ved Veere i Zeeland.

Kongen blev køligt modtaget af Dronningens Faster, Regentinde Margrethe, hvem Frederik I. straks var traadt i venskabelig Forbindelse med, og som til sin Død i Nov. 1530 paa alle Maader modarbejdede C.s Planer, bl. a. af Hensyn til de nederlandske Byers Handelsinteresser. Kejseren var personlig villig til at hjælpe C. og sine Søsterbørn til at genvinde Danmark, men han var i Krig, og om Udbetaling af Resten af Medgiften kunde der derfor ikke være Tale. Efter en forgæves Henvendelse til Henrik VIII. søgte C. Juni 1523 til Tyskland, hvor han med Bistand af sine Slægtninge blandt de nordtyske Fyrster fik samlet store Troppstyrker, men i Okt. opløstes Hæren paa Grund af C.s Pengemangel. I sin nedtrykte Stemning lod han Luther kalde til sig, og hans Prædiken gjorde et dybt Indtryk. I de sidste Aar af sin Regeringstid havde C. støttet Reformkatholicismen, fra nu af synes han i sit Hjerte at være luthersk. Han opholdt sig længe i Wittenberg hos Maleren Lucas Cranach, omgikkes hyppig med Luther og lod sine Ledsagere oversætte det nye Testamente paa Dansk; selv fulgte

han Arbejdet med stor Interesse og lod mange Eksemplarer sende til Danmark. Ogsaa Dronningen nød efter hans Opfordring Naderen paa luthersk Vis, men Forholdet til den kejserlige Familie blev derved kun værre. Efter Tilbagekomsten til Nederlandene i Sommeren 1524 anvistest dem Ophold i Lier, en By i Brabant midtvejs mellem Antwerpen og Mecheln. Det Hus, hvori Hoffet holdtes, kaldes endnu »*het hof van Denemarken*«. Der tilstodes dem 500 Gylden maanedlig. Herfor skulde 60 Personer underholdes og alle Udgifter til Rejser, Hvervninger o. s. v. bestrides. Det var en Umulighed. Gælden blev stedse større, alle Klenodier, selv Børnenes Legetøj, vandrede til Pantelaanerne, Dronningen syede selv de aflagte Klæder om til Børnene; mange af Kongens Mænd led ofte Mangel paa alt, baade Føde og Klæder. I uafbrudt trøstesløs Virksomhed hjemsøgte han under disse Forhold ofte af den dybeste Melankoli. 1526 døde hans unge, altopofrende Dronning. Deres tre smaa Børn, Hans, f. 1518, Dorothea, f. 1520, og Christine, f. 1521, blev nu taget fra ham for ikke at blive kættersk opdraget. Mismodig rejste Kongen faa Dage efter til Tyskland og vendte først 1528 tilbage til Lier.

Efter Cambray-Freden 1529 blev Udsigterne lysere. I Danmark og Sverige støttede Frederik I. og Gustaf Vasa Lutheranismen. C. blev da atter Katolik. For at sikre sig Kejserens Bistand forpligtede han sig (8. Febr. 1530) til at holde alle sine Riger til den katolske Tro under kejserligt Tilsyn. Ved Sammenkomster med Kejseren i Innsbruck og Augsburg fik han Løfter om Udbetalingen af en Pengesum, efter at han i en pavelig Legats Nærværelse havde afsvoret sine Vildfarelser og modtaget Kirkens Absolution. Den lovede Pengesum blev ikke udbetalt; alligevel lykkedes det ham med stor Energi at faa samlet en Hær, og ved et Indfald i Provinsen Holland, hvis Byer var Garanter for Medgiften, tiltvang han sig Skibe og Penge. Okt. 1531 sejlede hans Flaade ud fra Medemblik i Holland og landede 5. Nov. i Norge, hvor C. havde Forbindelse med Højgejstligheden, som stod i et spændt Forhold til Frederik I. paa Grund af hans Kirkepolitik. I Løbet af faa Uger gik hele Landet med Undtagelse af de tre Hovedfæstninger over til C, og 5. Jan. valgte det norske Rigsraad ham til Konge. Hans Optræden var imidlertid vaklende og uenergisk. Det lykkedes ham ikke at indtage Bahus og Akershus, i Løbet af Foraaret kom der Undsætning fra Danmark og Lübeck, og efter lange Underhandlinger opgav han uden alvorlig Kamp Norge og Hæren og indgik 1. Juli 1532 paa en Overenskomst, ifølge hvilken han under Lejde førtes til Kbh. for nærmere at underhandle med sin Farbroder. Under

forskellige Paaskud brød man Lejdet og besluttede at sætte ham i Forvaring paa Sønderborg Slot. Frederik I. forpligtede sig over for sine danske og holstenske Raader til aldrig at frigive C, der ikke skulde betragtes som hans, men som Danmarks og Fyrstendømmernes Fange. Otte danske og holstenske Raader fik Tilsyn hermed, Slottet skulde ogsaa holdes til deres Haand, og uden deres Indvilligelse **maatte** Kongen og hans Efterfølger intet foretage sig, ja ikke engang uden deres Samtykke have nogen personlig Sammenkomst med Fangen. 9. Aug. 1532 ankom C. til Sønderborg. Af hans Ledsagere fik kun en Dværg ved Navn Lucas, der i mange Aar havde været hos ham, og et Par Kokke Lov til at følge med paa Slottet. I de samme Dage døde hans eneste Søn, Hans, hos sin Morbroder i Regensburg. Kejserens sidste svage Interesse for C. var dermed uddød.

C. blev anbragt i »det **blaa** Taarn« paa Sønderborg. Hans »Gemak« her var en lys og rummelig Hvælving med smuk Udsigt baade over Byen og Sundet. Maaske havde han i Begyndelsen ogsaa flere Værelser i Taarnet til Disposition. Om Dagen kunde han gaa temmelig frit omkring paa Slottet og Blokhuset. Fire Adelsmænd var sat til hans Opvartning og morede ham med Spil og lignende Adspredelser. Bevarede Lensregnskaber viser, at han **hele** Tiden blev rigelig forsynet med Mad, Drikke og Klæder. Da han gjorde Forsøg paa at sætte sig i Forbindelse med Omverdenen, blev hans Fængsel strengere, og i Begyndelsen af 1533 eller maaske ved Grevefejdens Udbrud blev han indemuret eller i alt Fald indespærret i sit »Gemak«. En gammel Soldat ved Navn Mikkell **blev** hans eneste Selskab og skal have moret ham med sine Krigshistorier. Under Grevefejden var der givet Ordre til at dræbe Kongen, hvis Slottet blev taget. Stengulvet viste Mærker af den tunge, ensomme Vandring rundt om Bordet i den lange Aarrække. Hvor længe denne Indespærring fandt Sted, er usikkert. 1540 befalede Christian III., at C.s Fangenskab paa forskellige Maader skulde lempes. I Freden i Speier 1544 fandtes en Artikel om større Frihed for Fangen, men da hans Svigersønner (især Pfalzgreve Frederik) ikke vilde opgive Døtrenes formentlige »Arvefordringer« og forlangte Fangens fuldstændige Frigivelse, hindredes dette Løftes Opfyldelse. 1546 blev da ved en Sammenkomst i Sønderborg mellem de to Konger indgaaet en Kontrakt, ifølge hvilken C. skulde have Indtægterne af Kalundborg og Samsø og frit opholde sig her, men dog ikke forlade Lenet og ikke tale med fremmede uden i Lensmandens Nærværelse samt have Ret til at jage; til Gengæld afstod han sin Titel og alle sine Fordringer for

sig og sine Arvinger; men en Betingelse for Kontraktens Iværksættelse var Kejserens og Døtrenes Ratifikation. Denne kom imidlertid aldrig; dog nød Fangen nu atter større Friheder, men misbrugte dem til at holde Gilder i Sønderborg. Pirrelig var han og vilde om Natten ikke igen i Taarnet. Sine Sorger slukkede han ofte i Vinen; han beklager i sine Breve til Christian III. »sin Skrøbelighed i Hovedet« og sin derved fremkaldte Heftighed under Forhandlingerne. Til andre Tider hensank han i Melankoli ved Tanken om sin Skæbne og sine Børns Mangel paa Hensyn. Hans tidligere stærke Helbred var ogsaa nu nedbrudt.

Efter mange Underhandlinger besluttede Christian III., der altid gerne havde villet formilde Fangens Tilstand, uden Hensyn til Børnene at give ham større Frihed. Han overførtes da paa stands-mæssig Maade i Begyndelsen af 1549 til Kalundborg; paa Hagenskov Slot havde han (17. Febr.) en Sammenkomst med Christian III., hvor de sidste Enkeltheder aftaltes. Dog var det næppe Sønderborg-Kontrakten af 1546, der herved lagdes til Grund. C. vedblev at være Fange. Han havde flere Adelsmænd til »at varte paa sig« og større Tjenerskab end tidligere, ogsaa en »Prædikanter«, men først 1550 faar Lensmanden Tilladelse til undertiden at lade ham ride, spasere og komme i Kirke (formodentlig i Byen), og først 1554 faar han Tilladelse til undertiden at drage paa Jagt, dog under nøje Tilsyn. En Sum stilledes efter hans Ønske til Disposition til Almisser. Religøs Læsning, Kærlighedsgjerninger, Smaaudflugter og Jagt synes at have adspredt hans sidste Dage.

H. Behrmann: Kong Christian II.s Hist., I—II, 1815. Samme: Christian II.s Fængsels- og Befrielses-Hist., 1812. C. F. Allen: De tre nordiske Rigers Hist. 1497—1536, I—V, 1864—72. C. P. O. Christiansen i Det danske Folks Hist., III, 1928, og den sst. S. 417 fif. anførte Litteratur. Hist. Tidsskr., 9. Rk., V, 1927, S. 439—46. N. Ahnlund i Svensk tidskr. 1928, S. 271—84. Kr. Erslev i Hist. Tidsskr., 9. Rk., VI, 1929, S. 249—63. L. Weibull i Scandia, V, 1932, S. 17—55. E. Arup: Danmarks Hist., II, 1932.

Povl Bagge (A. Heise).

— C. er afbildet mellem 1517 og 22 af Claus Berg paa den skaarne Altertavle i St. Knuds K. i Odense, tidligere i den gamle Graabrødre K. Malet af Mester Michiel 1515 (Kunstmuseet), hvorefter Helsingøraltertavlen (Nationalmuseet) er udført. I Udlandet skal C. være malet af flere berømte Kunstnere, Alb. Diirer (1521), Jan Gossaert (Mabuse), Quentin Massys, Gerard Horebout, B. van Orley, men disse Billeder er forsvundet. Under Opholdet i Mecheln 1521 malede »Mesteren for Magdalene Legenden« C. (Fr.borg; Max Friedländers Bestemmelse). Lucas Cranach har (fra 1523) malet C. gentagne Gange (Leipzig, Versail-

les, **Nürnberg**), og ikke uden Paavirkning af disse Portrætter har antagelig Sønnen Hans Cranach udført de forskellige Træsnit fra 1523, som af Agitatorer spredtes blandt Kongens Tilhængere. — Af Jan Gossaert-Typerne er bevaret Billedet fra 1526 paa **Fr.borg** (tidligere i Napoli; en Gave fra Italien til Danmark), Kopien deraf paa Pitti i Firenze og Portrættet i Andagtsbogen i Bruxelles; paa denne Type hviler Pergamenttrykket fra 1525 i Frankfurt og de Binck'ske Kopier fra 1526. Efter en Mabuse-Tegning af ændret Type (i sin Tid i Schneiders Samling i Paris) er Jac. Bincks store Stik med de mange Vaabenskjolde i Portalen udført. En tredie Hovedtype, hvis Mester (**Quentin Massys**?) endnu ikke er fastslaaet, og som viser **C.**, før han 1520 modtog den gyldne **Vlies**, er repræsenteret paa Rosenborg, paa Kunstmuseet og med et delikat Vandfarvebillede fra 16. Aarh. i den internationale Kunsthandel.

G. Falck i Kunstmuseets Aarbog 1916 og 1926. Karl Madsen i Tilskueren 1930. V. Thorlacius-Ussing: Claus Berg, 1922.

O Andrup

Christian **III.**, 1503—59, Konge. F. 12. Aug. 1503 paa Gottorp, d. 1. Jan. 1559 paa Koldinghus, begr. i Roskilde Domkirke. Forældre: Hertug Frederik af Holsten-Gottorp, senere Kong Frederik I. (s. d.) og Anna af Brandenburg (s. d.). Gift Efteraaret 1525 i **Lauenburg** med Dorothea af Sachsen-Lauenburg (s. d.).

Ved Moderens tidlige Død (1514) og Faderens nye Ægteskab kom C. og hans eneste Helsøster Dorothea til at staa temmelig ene. Af stor Betydning for ham blev det, at han i sit 15. Aar fik den unge højtbegavede Sachser, Mester Wolfgang v. Utenhof, der kom lige fra Wittenberg, til Lærer og snart efter fik en saa kraftig Personlighed som den unge Holstener Johan Rantzau til Hofmester. I Følge med Rantzau foretog han 1521 en længere Rejse til Tyskland, hvor han overværede Rigsdagen i Worms og af Luthers Optræden fik et Indtryk for Livet.

Kort efter C.s Hjemkomst blev hans Fader Konge (1523); men bortset fra at C. efter Hyldingen i Viborg — med Johan Rantzau ved sin Side som den egentlige Overanfører — ledede Besættelsen af Øerne og **Kbh.s** Belejring, kom han i de følgende Aar kun lidt til Danmark. Dette beror uden Tvivl paa gensidig Antipati i Forholdet mellem ham og ledende Kredse i Kongeriget.

Da Kongen 1525 ønskede at gøre C. til Statholder i Danmark, blev det afvist af det overvejende katolske Rigsraad, ganske sikkert fordi det kendte den aabne og ligefremme Hertugs lutherske Anskuelse. C., der s. A. giftede sig, **maatte** nøjes med de sparsomme Indtægter af Tørning og Haderslev Len, og her tog han

straks fat paa at gennemføre Reformationen. Dette **maatte** naturligvis yderligere forstemme Rigsraaderne, og saa viste C, der i sin Ungdom havde Ord for at kunne være noget kaad, dem endda den Haan at betegne dem som Forrædere mod deres rette »Arveherre«, Kong C. II., ja han lod sig endog forlyde med, at han ikke havde noget Ønske om at blive Konge i Danmark, men vilde slutte Forlig med C. II.

En saadan Optræden maatte virke frastødende paa Faderen, til hvem C.s Forhold altid var køligt, og **maaske** endnu mere paa hans fordums Lærer Utenhof, der nu var Kongens vigtigste Raadgiver, thi Hovedpunktet i Utenhofs Politik var en fortsat Forening af Danmark og Hertugdømmerne under Frederik I.s Slægt, og da C. ikke syntes utilbøjelig til at nøjes med at blive Hertug i Slesvig og Holsten, kunde man **vente**, at Danmark og Hertugdømmerne efter Kongens Død atter gik hver sine Veje.

Under disse Forhold kan det ikke undre, at Frederik I. kun betroede sin Søn faa større Opgaver. 1526 var C. dog under Faderens syv Maaneder lange Ophold i Danmark Statholder i Hertugdømmerne med en meget udstrakt Myndighed. 1528 foreslog det preussiske Hertugpar, C.s Søster og Svoger, Kongen at gøre ham til Statholder i Norge. N. A. blev han virkelig sendt derop paa Kongens Vegne — dog uden Tanke om noget varigere Ophold og under et ret ydmygende Formynderskab af danske og norske Raader, der sammen med ham skulde bringe Orden i de urolige Forhold i Landet. Men uden **Raadernes** Samtykke lod han ved Nattetid sine Drabanter trænge ind i Mariekirken i Oslo og fjerne dens Klenodier. I lige saa aabenbar Strid med hans Opgave var hans Forslag om væbnet Indskriden i Stridighederne mellem lutherske og katolske Stormænd og om Inddragning af nogle gejstlige Godser, og de blev da ogsaa afvist af Kongen.

Man kan ikke undre sig over, at det overvejende katolske Rigsraad betakkede sig for at faa en saadan Konge. 1529 blev C.s otteaarige Halvbroder Hans hentet til Danmark med den Tanke, at han gennem en katolsk Opdragelse med Tiden kunde blive en brugbar Konge — men 10. April 1533 døde Frederik I., uden at **Tronfølgerspørgsmaalet** havde faaet nogen egentlig Afgørelse. Kun havde Rigsraadet i Frederik I.s **Haandfæstning** forpligtet sig til at tage en af hans Sønner til Konge efter hans Død.

Ved Faderens Død tog imidlertid C. — under Indflydelse af sine kraftige holstenske Raader — hurtigt sit Parti. Han overtog straks Regeringen i Hertugdømmerne og modtog snart efter (8. Juni) Arvehylding i Kiel paa sine egne og sine umyndige Halv-

brødres Vegne. Forinden havde han sikret den lutherske Læres Udbredelse i Hertugdømmerne.

Paa Herredagen i Kbh. 1533, hvor Kongevalget skulde finde Sted, kunde C.s Tilhængere under Rigshofmester Mogens Gjøre intet udrette over for det katolske Flertal. Kongevalget blev udsat til den følgende Sommer. Men paa Trods af Rigsraadet — ud fra forskellige økonomiske og sociale Interesser, men forenede ved en fælles luthersk Indstilling — tilbød Kbh.s og Malmøs Borgere under Ambrosius Bogbinder og Jørgen Kock og den lutherske Adel under Mogens Gjøre C. Tronen. Naar han sagde Nej, har baade Uvillie mod at betræde ulovlige Veje og Hensynet til Broderen Hans spillet en Rolle. Betegnende nok havde han tilbudt sig som Formynder, hvis Rigsraadet vilde vælge denne til Konge. Først da Holstenernes svorne Fjender Lybækkerne i Maj 1534 havde angrebet Hertugdømmerne og med Grev Christoffer af Oldenburgs Landgang paa Sjælland i Juni truede med at tage Magten i Danmark i C. II.s Navn, da Adelen i de endnu af Lybækkerne uafhængige Dele af Landet, Jylland og Fyn, efter Møderne i Ry og Hjallesø i Juli sendte en Rigsraadsdeputation med hans bitre Modstander Børglumbispen Styge Krumpen i Spidsen til Holsten for at tilbyde ham Kronen, kunde C. ikke længere forsvare for sin Samvittighed at holde sig tilbage, selv om de i Ry og Hjallesø fremmødte Rigsraader og Adelsmænd ikke havde nogen Ret til paa egen Haand at vælge ham til Danmarks Konge. 18. Aug. modtog C. foreløbig Hylding i Horsens af de Dele af Jylland, der endnu ikke havde sluttet sig til Skipper Clement.

Han fremsatte her en højtidelig Erklæring om, at han, naar Borgerkrigen var forbi, vilde udstede en Haandfæstning i Lighed med sin Faders, blot skulde det, der i Frederik I.s Haandfæstning var Kongen, Rigsraadet og Adelen utaaeligt, ændres; med Hensyn til det religiøse Spørgsmaal skulde foreløbig den gamle Lære tolereres ved Siden af den nye, men naar der atter var kommet Ro i Landet, vilde han »med Danmarks Riges Raad og Adel gøre en kristelig og god Skikkelse derpaa i alle Maader«, hvad der var ensbetydende med den katolske Kirkes Fald. Denne Erklæring er tydeligt nok et Udtryk for en Forstaaelse mellem Kongen og den lutherske Adel, mens den ikke levner megen Plads for holstensk og anden fremmed Indflydelse. Den maa formentlig ogsaa opfattes som et Vidnesbyrd om C.s retsindige Forstaaelse af, at det gjaldt ikke at gøre Bruddet med Fortiden skarpere end nødvendigt; for en Mand af Utenhofs Type kunde det kun

være et Udtryk for Svaghed, naar C. ikke bedre — støttet paa sine holstenske Tropper — vilde udnytte Mulighederne for en radikal Styrkelse af Kongemagten.

Med Kbh.s Overgivelse 29. Juli 1536 var C. Herre i hele Danmark. Hans første **Regeringshandling**, Indkaldelsen af en Rigsdag, der skulde møde i Kbh. 15. Okt., falder godt i Traad med hans foregaaende Politik. Der syntes at være god Udsigt til, at den i Horsens 1534 bebudede Omvæltning nu kunde ske paa Lovens Grund. Men Utryghed udadtil og indadtil har faaet Kongen til at lytte til **Raadgivere**, der som Hærens **Officerer** og vistnok ogsaa Utenhof ønskede en kraftigere Optræden. Det kom dog ikke som først paatænkt til en Fængsling af samtlige Rigsraader; under Paavirkning af maadeholdne Elementer blandt sine danske og tyske Raadgivere nøjedes C. med Bisperne; men de fleste af de verdslige Raader maatte dog afgive en Erklæring om, at de billigede Bispenses Afsættelse og Magtens Samling hos Kongen og det verdslige Rigsraad.

Den paafølgende Nyordning, der godkendtes af Stænderne paa Rigsdagen i Okt., var præget af C.s Erklæring i Horsens 1534. Men det var først og fremmest det, der var netop Kongen utaaleligt, som blev ændret. Erfaringen fra 1533 gjorde det nødvendigt, at man nærmede sig Arvelighed i Tronfølgen; der blev dog kun taget Bestemmelse om, hvem der skulde være C.s nærmeste Efterfølger — man valgte hans toaarige Søn Frederik —, med Hensyn til de følgende Konger forbeholdt Rigsraadet sig sin Valgret. Mest i Kongens Favør var Inddragningen af Kirkegodset, der — efter Kr. Erslevs Beregninger — betød en Tredobling af Kongens Indtægter. I Sammenligning dermed var det ganske forsvindende, hvad Adelen fik tilbage af det Gods, dens Forfædre havde skænket til Sjølemesser. Der savnes dog heller ikke Bestemmelser, der skulde sikre Højadelens politiske Indflydelse; vigtigst var det, at Kongens Kansler, Statens betydeligste Embedsmand, for Fremtiden skulde være født Medlem af Rigsraadet, hvad der tvang Kongen til at tage ham inden for Højadelens Kreds, og samtidig hævedes Embedets Anseelse yderligere, idet Kansleren kom til at indtage Andenpladsen i Rigsraadet, nærmest efter Righofmesteren. Økonomisk og socialt bevarede Adelen desuden sin Stilling som Rigets første Stand.

Intet har dog ligget Kongen stærkere paa Sinde end Religionsforandringen. Mens Statsomvæltningen paa de verdslige Omraader er præget af C.s Ønske om at reformere paa det bestaaendes Grund, er der her Tale om en virkelig Revolution. Det skyldtes Kongens

ivrige personlige Bestræbelser, at Luthers nære Ven og Medarbejder Bugenhagen 1537 kom til Danmark for at give den nye Kirkeordning det rette lutherske Stempel. Naar C. dertil valgte en Tysker, har Bevidstheden om tysk Kulturs Overlegenhed nok ogsaa spillet en Rolle for den tysktalende og tyskdannede Konge; da han 1541 tilbyder Bugenhagen Slesvig Bispestol, motiveres det med, at denne jo nok ved, »hvad for Folk vi har i disse vore Lande.«

Med al god Villie til Hensyntagen til sit nye Folk var det naturligt, at C. — under den Utryghed, Grevefejden havde skabt — i den første Tid væsentlig holdt sig til sine tyske Raadgivere. Men betegnende nok skubbes den radikalt-monarkiske Utenhof i nogen Grad til Side, og den holstenske Aristokrat Melchior Rantzau bliver den Mand, der øver den største Indflydelse. Fremtrædende Holstenere blev Lensmænd paa vigtige danske Slotte, og danske Lensmænd fik undertiden tilforordnet en Tysker, der skulde kontrollere dem. Kongen opholdt sig i lange Tider ad Gangen i Hertugdømmerne (Nov. 1537—Sept. 1538 var han slet ikke i Kongeriget). Men der er næppe Tale om egentlige Fortrykkningsbestræbelser, kun Sikkerhedsforanstaltninger. C. synes imidlertid ret hurtigt at være blevet klar over, at den sikreste Vej til trygge og rolige Forhold maatte være en Udsoning med tidligere Modstandere. Efter C.s Hjemkomst til Danmark Sept. 1538 kan der spores stigende dansk Indflydelse. Efterhaanden løslades Bisperne — Joachim Rønnow dog undtaget —, og en efter en blev de udstødte verdslige katolske Rigsraader genoptaget i Raadet. Den fremmede Indflydelse trænges stærkt tilbage ved Melchior Rantzaus Død 1539, Utenhofs Bortrejse 1540 og endelig ved Johan Rantzaus Tilbagetræden som Statholder i Hertugdømmerne 1544. Efterhaanden gled Tyskerne ogsaa næsten ud af Lensstyrelsen i Danmark. 1556 kunde C. skrive til sin Svigersøn, Kurfyrst August af Sachsen, at hans Riger styredes og regeredes af indfødte Mænd, og at fremmede kun brugtes i Udenrigsstyrelsen (hvor det var vanskeligt at finde Danskere med tilstrækkelige sproglige og juridiske Kundskaber), og dette Forhold betegner Kongen som ganske rimeligt, saadan var det jo ogsaa andre Steder. Ejendommeligt er det at se, at Forholdene nu var vendt i den Grad om fra Begyndelsen af C.s Regering, at det i 1550'erne var fra Hertugdømmerne, der lød Klager over, at C. ikke viste deres Sager tilstrækkelig Interesse, og næppe uden Grund, thi fra 1553 satte C. ikke sine Ben paa Slesvigs og Holstens Jord; vaklende Helbred blev anført som Undskyldning, men 1557 var det i hvert Fald Rigsraadet, der i Virkeligheden fik Kongen til at

opgive en paatænkt Rejse til Hertugdømmerne. C. var nu først og fremmest Danmarks Konge.

Store indre Reformer blev gennemført i C.s Regeringstid. Gennem Inddragningen af Kirkegodset, Paalæg af overordentlige Skatter og den store Lensreform i 1540'erne og 50'erne, hvorved de for Adelen saa gunstige Tjeneste- og Afgiftsien i stor Udstrækning fortrængtes af de for Kronen mere indbringende Regnskabslen, fik man Midler til Betaling af den store Statsgæld fra Grevefejden, de hyppige Rustninger og de stigende Udgifter til Hof og Administration. I Centraladministrationen udskiltes fra Cancelliet særlige Organer for Udenrigs- og Finansstyrelsen (Tyske Kancelli og **Rentekammeret**). I Lokaladministrationen skabte Lensreformen en fastlønnet Embedsstand, der kom under ret skarp Kontrol fra oven til Bedste baade for Statskassen og det menige Folk. En Række Recesser skulde skabe større Retssikkerhed i Riget og gav bestemte, ensartede Retsregler for alle Grene af Erhvervslivet.

Paa Grund af Kildematerialets oftest upersonlige Karakter er det meget vanskeligt at bestemme Kongens og hans forskellige Hjelperes Indsats i Regeringsarbejdet. Erslev giver Kongen personlig Æren for Lensreformen, mens senere Forskere (Arup og Astrid Friis) betragter Kansler Johan Friis som Danmarks egentlige Styrer, en Opfattelse, der er blevet stærkt modsagt af Knud Fabricius. Af Besvarelsen af dette Hovedspørgsmaal maa Bedømmelsen af C. som Konge i væsentlig Grad afhænge. Meget taler dog for, at det er C. selv, der har bestemt Retningslinierne, som ligger i naturlig Fortsættelse af den monarkiske Statsomvæltning 1536, og der foreligger ogsaa Vidnesbyrd om, at C. har været fortrolig med Administrationens Enkeltheder. Niels Hemmingsen fremhæver i sin jævne og sobre Ligprædiken bl. a. Kongens Arbejdsomhed og **Forhandlingsdygtighed**, hans Handlekraft og kloge Forudseenhed og frem for alt hans Retfærdighedssans, der i udpræget Grad var parret med Mildhed. Sandheden er formodentlig den, at Kongen og Kansleren har arbejdet i god Forstaaelse, at den sindige og saa vidt muligt hensynsfulde, men dog faste og maalbevidste danske Indenrigspolitik i C.s Tid svarer til begge de to Mænds Ønsker og Temperament.

Ingen har bestridt C.s religiøse Begejstring og varme kirkelige Interesse. Ogsaa efter den nye Kirkeordnings Gennemførelse stod han ved Brevveksling i stadig Forbindelse med Bugenhagen og de andre Wittenberg-Reformatorer, saaledes baade Luther og Melancthon. Over for Luther især mærkes C.s dybe Ærbødighed

og Beundring. Forholdet til Bugenhagen havde Karakter af et hjerteligt Venskab mellem Ligemænd. Gennem Wittenberg-Teologerne holdtes C. stadig à jour med Forhandlingerne mellem Protestanter og Katolikker og med de lutherske Teologers indbyrdes Stridigheder, der fyldte ham med den inderligste Uvillie, baade fordi de var egnet til at vække Anfægtelser og Tvivl hos Menigmand og betød en farlig Svækkelse af Lutherdommens Kampkraft over for Katolicismen, og fordi han personlig med hjertelig Hengivelse sluttede sig til den rene Lære, med hvis Enkeltheder han var dybt fortrolig; teologiske Særstandpunkter var efter hans Anskuelse oftest Udslag af en forfængelig Lyst til at gøre sig personlig gældende. I Danmark tillod han da heller ingen teologisk Strid. Med Wittenbergerne raadførte C. sig ogsaa angaaende Nybesættelser af Professoraterne ved Kbh.s Universitet, og de skulde endelig forsyne ham med al nyudkommen teologisk og opbyggelig religiøs Litteratur. Sin Taknemmelighed gav han Udtryk i aarlige Understøttelser til de nævnte Mænd o. fl. a.

Mærkeligt længe forsømte C. at give Kirken, Skolen, Universitetet og Hospitalerne i Danmark det nødvendige økonomiske Grundlag. Aarsagen er rimeligvis de trykkede Finanser. Men da Forbedringerne kom (i 1550'erne) — i Form af Lønforhøjelser, Hjælp til fattige Studenter o. s. v. —, synes ingen at have vist større Iver for Sagen end Kongen selv.

Med C.s kirkelige og videnskabelige Interesser harmonerede udmærket hans fredelige Udenrigspolitik. Danmarks Tilstand efter Grevefejden gjorde rigtignok ogsaa en Fredspolitik til en Nødvendighed. Naar det — bortset fra en ublodig, men kostbar Krig med Karl V. og Nederlandene (1542—44) — lykkedes at holde Danmark uden for Tidens krigerske Forviklinger, tilkommer der C. personlig en væsentlig Del af Æren derfor. Efter 1544 overholdt han loyalt Freden, modstod ogsaa den nærliggende Fristelse at give efter for sine Trosfællers Bøn om Hjælp mod Kejseren i den schmalkaldiske Krig. Med C. II. sluttede han Forlig, efter at Karl V. (1544) havde opgivet den ulykkelige Mands Sag, og den fangne Konge blev frigivet (1549). Derimod lykkedes det ikke at komme til Forstaaelse med hans Børn, skønt C. efter Pfalzgreve Frederiks Død (1556) personlig var meget ivrig for at faa en Udsoning i Stand paa Grundlag af et Ægteskab mellem sin ældste Søn Frederik og en Datter af Christine af Lothringen.

Naar Forholdet til Sverige trods Indgaaelsen af et nært Forbund (Brömsebroforbundet 1541) ofte var mindre godt, kan det ikke lægges C. til Last. Selv den yderlig mistroiske Gustaf Vasa,

der — næppe uden Grund — nærede Frygt for, at formaaende Kredse i Danmark ønskede Genoprettelse af Unionen, stoledes paa Kong C. personlig. Betegnende er det ogsaa, at C, da Johan Friis 1558 ønskede en kraftig Indgriben i de fortvivlede Forhold i den **liflandske** Ordensstat, fulgte den tyske Kansler Andreas v. Barbys Raad om at vise den størst mulige Reservation. Dette virkede ogsaa tilbage paa Forholdet til Sverige, for Gustaf Vasa frygtede intet mere end en dansk Indkredsning gennem Landerhvervelser i **Lifland**.

Efter Delingen af Hertugdømmerne, som C. havde gennemført mod det holstenske Aristokratis Ønsker 1544, søgte han at lægge en Dæmper paa sin urolige Broder Adolfs Ærgerrighed. 1557 hindrede han ham saaledes — med det danske Rigsraads ivrige Tilslutning — i at angribe Ditmarsken.

C.s fredelige Politik bunder ikke i Svaghed — han roses for personligt Mod, og han sørgede godt for Rigerens Forsvar, navnlig Flaaden havde hans personlige Interesse —, men i en dyb Afsky for Krigen. Naar han ofte udtalte, at han ansaa ussel Ærgerrighed — eller som han gerne udtrykte det: »eine Handvoll Hoffart« — for den væsentligste Aarsag til Tidens frygtelige Krige, kaster det Lys tilbage paa hans egen uforfængelige Personlighed, der i Ungdommen kunde kaste Vrag paa Danmarks Krone.

C. kunde se tilbage paa en Regeringstid med betydelige Resultater. Med Rigsraaderne stod han paa en saare god Fod. Sine bedste Stunder havde han dog vistnok, naar han med Teologer og Præster drøftede religiøse og historiske Spørgsmaal. Ogsaa Stjerneverdenen — som et Vidnesbyrd om Guds Storhed og Visdom — og Musikken havde hans Kærlighed og Interesse. Hoffet paa Koldinghus var præget af Kongeparrets religiøse Alvor, uden at man kan tale om Hældøveri. Jævnlig læste Kongen selv højt i Bibelen eller Luthers Skrifter for sine Hoffolk og knyttede personlige opbyggelige Betragtninger dertil.

Med sin Hustru levede C. vistnok i et lykkeligt Ægteskab. De voksne Sønner Frederik (f. 1534) og Magnus (f. 1540) voldte ham en Del Bekymringer. Han tvivlede ofte om Frederiks Egnethed som vordende Konge, ligesom han stillede sig imod hans Ønske om at ægte Anna Hardenberg, og **Magnus'** Hang til Udskejelser **maatte** selvfølgelig bedrøve ham dybt. Lysest er Billedet af C.s Forhold til den ældste gifte Datter Anna (s. d.), der senere kom til at høre til den sachsiske Histories kendteste Skikkelser.

Skønt haard Sygdom i de senere Aar jævnlig tærede paa hans Kræfter, var C. virksom til det sidste. I Sommeren 1558 foretog

han en stor Rettertingsrejse i Jylland, men vendte dødssyg hjem til Koldinghus. Endnu paa Dødslejet var han optaget af Stats-sager: udadtil af Frygt for Angreb fra Sverige og Lothringen, indadtil af **Forbedringer** af Kirke-, Skole- og Fattigvæsen. Det lyder ikke som Mundsvejr, naar Rentemester Joachim Beck, der ligesom Kongens andre nærmeste Raadgivere var til Stede ved Dødslejet, skriver til Mogens Gyldenstjerne: »I kand icke tro then jamer oc gred, her er mett en sorgewld jwll«. Sorgen ved C.s Død har sikkert været almindelig, for Danmark havde mistet en Konge, der, som Niels Hemmingsen siger, i sit Regimente havde vist sig ikke »som en Løve, men heller som en from og venlig Fader«.

C. F. Allen: De tre nord. Rigers **Hist.**, V, 1872. C. Paludan-Müller: Grevens Fejde, I—II, 1853—54. A. Heise: Herredagen i Kbh. 1533 (i **Hist. Tidsskr.**, 4. Rk., III, 1872—73), Wulfgang von Utenhof (sst., 4. Rk., VI, 1877—78), og i Danmarks Riges **Hist.**, III, 1899—1902. G. Waitz: Lübeck unter Jürgen Wullenwewer, I—III, 1853—56. D. Schäfer: Geschichte von Danemark, IV, 1893. Kr. Erslev: Konge og Lensmand i d. 16. Aarh., 1879. Hans Lund i Det danske Folks **Hist.**, IV, 1928 (med Litteraturfortegnelse). Erik Arup: Danmarks **Hist.**, II, 1932. Knud Fabricius i **Hist. Tidsskr.**, 10. Rk., II, 1933. Astrid Friis i Scandia, VI, 1934. Georg Landberg: De nordiska rikena under Brömsebroförbundet, 1925. W. Møllerup: Danmarks Forhold til Lifland 1346—1561, 1880. H. F. Rørdam: Kbh.s Universitets Hist. 1537—1621, I, 1868—69. Breve fra Christian III. er trykt bl. a. i Aarsberetninger fra Geheimearchivet, I, 1852, og i Ny kirkehist. Saml., IV, 1867—68. Niels Hemmingsens og Livlægen Jacob Bordings Ligprædikener er trykt i Krag og **Stephanius: Christian III.s Hist.**, I, udg. af Sandvig, 1776.

Poul Colding (*A. Heise*).

Fra 1535 stammer den af **Jac. Binck** graverede Sølvplade paa Rosenborg med C.s Portræt; Aftryk almindelige. Fra sammes Haand skriver sig Modelleringen til en Guldskuepenning (1541, 1550) — en Type, som er gengivet i Glasskæring og senere Stik —, til en Sølvmedaille 1541 og til en forgyldt Medaille (dateret 1559, men ældre); Tegningen til Træsnittet i Biblen fra 1550 skyldes ogsaa **Binck**, ligesom han har udført det 1546 daterede, men vistnok tidligere skaarne Majestætssegl. Binck har muligvis malet Kongen omkring 1550, men Originalerne er forsvundet (et brændte 1859 paa **Fr.-borg**) og spores kun i Anetavlekopier og i Træsnittet fra »**Ræffue-bogen**« (1554); dette Billede har paavirket Jost Verheidens Portræt (paa **Fr.borg**, tidligere Dresden). Malet som Lig (Jost Verheiden) paa **Fr.borg**, tidligere Gaunø. Modellerede Portrætter paa Sarkofagen, af Corn. Floris fra Antwerpen, oprejst 1579 i Roskilde Domkirke.

O. Andrup.

Christian IV., 1577—1648, Konge af Danmark og Norge. F. 12. April 1577 paa Fr.borg, d. 28. Febr. 1648 paa Rosenborg, begr. i Roskilde Domkirke. Forældre: Kong Frederik II. (s. d.) og Sophie af Mecklenburg (s. d.). Gift 1° 27. Nov. 1597 paa Haderslevhus med Anna Cathrine af Brandenburg (s. d.). 2° 31. Dec. 1615 til venstre Haand med Kirstine (Kirsten) Munk (s. d.).

C, hvis Fødsel, efter at hans Forældre hidtil kun havde haft Døtre, sikrede Tronfølgen i Kongehusets Mandslinie, døbt 2. Juni 1577 i Vor Frue K. med Bedstefaderens Navn, valgtes April 1580 paa Herredag i Odense til Konge efter Faderens Død af Rigsraadet med Adelsens Samtykke og hyldedes paa Landstingene i Danmark 1584 og paa Hovedtangen ved Akershus 1591. Straks efter Daaben opholdt han sig to Aar hos Bedsteforældrene, det mecklenburgske Hertugpar. Vistnok Sept. 1582 udnævntes den pommerskfødte Adelsmand Henrik Ramel, Lederen af Tyske Kancelli, til hans Hofmester, og 29. Marts 1583 ansattes Slotspræsten i Fr.borg, tidligere Rektor ved Herlufsholm og Elev af den berømte tyske Pædagog Johann Sturm Mag. Hans Mikkelsen som hans Tugtemester. I Bestallingen for Hans Mikkelsen gav Frederik II. en Rettesnor for Sønnens Opdragelse, som tilsigtede at uddanne ham i alvorlig kristelig Aand, med streng Tugt og omhyggelig og alsidig Kundskabstilegnelse; særlig Vægt lagdes paa at holde al skadelig Omgang borte fra ham. 1584—86 opholdt C. og hans lidt yngre Broder Ulrik sig sammen med deres Lærere i Sorø Kloster, ellers rundt om paa de kongelige Slotte (Koldinghus, Skanderborg, Fr.borg, Kronborg). Hovedfagene var Religion og Latin. Af Sprog lærte C. desuden Fransk og Italiensk; det eneste Sprog, som han senere — ved Siden af Dansken — fuldt beherskede, var dog det tyske, som han især synes at have tilegnet sig ved Omgang med Moderen og den tyske Hofmester. Blandt de øvrige Fag var den anvendte Matematik, Tegning og Musik ham kærest. Han viste tidligt Interesse for Teknik, Skibsbygning og Navigation, Formsans — udtrykt bl. a. i hans smukke Skrift — og Evne til konkret lagttagelse, en Sans, som Hans Mikkelsen søgte at udvikle i Forbindelse med en klar skriftlig og mundtlig Udtryksform. I det hele synes Undervisningen, som belyses ved bevarede Stilebøger, at have givet Prinsen flere Værdier, inden for de Grænser, som hans Anlæg og Evner satte. En Tid opdroges nogle unge Adelsmænd sammen med Prinserne, men i øvrigt kom disse mindre i Berøring med jævnaldrende, end heldigt var. Det var sikkert ogsaa til Skade for C, at hans Fader døde (4. April 1588), da han selv endnu kun var et Barn. De Anlæg til overdreven Selvfølelse

og Selvtillid, som han gemte, og som **Tronfølgerstillingen** gav Næring, skærpedes ved, at han i saa ung en Alder blev Rigets vigtigste Person. Ogsaa den hidsige Kampstilling, som Enkedronning Sophie snart kom til at indtage over for den indsatte Formynderregering, Raadet og Hertugdømmernes Ridderskab, var egnet til at sætte Spor i C.s Udvikling. Det var i flere Henseender — især i Hertugdømmerne — dynastiske Interesser, som tørnede sammen med Rigs- og Stænderinteresser, og selv om den unge Konge i Spørgsmaalet om Hertugdømmerne stod paa Regeringens Side, mødte Moderens Uvillie og Mistænksomhed mod de adelige Regeringsherrer og Raader beslægtede Strengte i hans egen Natur. Striden gjaldt ogsaa C.s Opdragelse. Dronningen var harmfuld over, at man af nationale Grunde 1590 afskedigede den tyske Hofmester — samtidig med, at Formynderregeringens mest monarkisksindede Medlem Christoffer Walkendorf udtraadte af denne — og gav ham en dansk Efterfølger Hak Ulfstand, som hun, sikkert med Rette, beskyldte for at mangle Forudsætninger for at lede en vordende Regents Opdragelse. Hun beklagede sig ogsaa over, at Hans Mikkelsen stræbte at indpode sin Elev Had til alle Tyskere, og at man forsømte hans Uddannelse i legemlige og ridderlige Færdigheder. I alt Fald paa dette sidste Punkt delte C. sin Moders Opfattelse, og han var tillige utilfreds med, at man søgte at holde ham borte fra hende. — For at modarbejde den af Sophie til Fordel for hendes yngre Sønner tilstræbte Deling af Hertugdømmerne lod Regeringen Sept. 1593 C. som myndig overtage Styrelsen her. Efter den besindigt mæglende og samlende Kansler Niels **Kaas'** Død (1594) prægedes Formynderregeringen af stedse større Op-løsning; Kongens personlige Indflydelse gjorde sig stærkere gældende; Walkendorf optoges atter i Regeringen og blev Juni 1596 Rigshofmester; den Kongehuset nærstaaende Christian Friis til **Borreby** blev Kansler og Henrik **Ramel** Medlem af Raadet. 29. Aug. 1596 kronedes endelig den nu nittenaarige Konge i Vor Frue **K.**, efter 17. Aug. at have underskrevet sin **Haandfæstning**, som var ganske enslydende med Faderens.

Tidligt viste den unge Konge stærk Virkelyst og Trang til Selvstændighed over for Raadet og Rigsemdsmændene. Rigshofmesterembedet stod efter Walkendorfs Død 1601 ubesat det meste af hans Kongetid, og ogsaa Embederne som Statholder paa **Kbh.s** Slot, Rigsmarsk og **kgl.** Statholder i Hertugdømmerne var i længere Perioder uden Indehavere. Blandt Kanslerne har vistnok Chr. Friis til **Borreby** (d. 1616) i nogen Grad præget den indre Styrelse i C.s første Regeringsafsnit, medens hans Efterfølgere Chr. Friis

til Kragerup (1616—39) og Chr. Thomesen (Sehested) (1640—57) næppe ydede nogen afgørende Indflydelse paa Statsstyrelsens Retning. Over for Raadet viste C. en tydelig Tendens til at skyde det i Baggrunden, og det var baade i den ydre og den indre Politik i stigende Grad Kongen og hans uden for Raadet staaende Raadgivere, som tog Initiativet. I økonomiske Spørgsmaal synes den danske, borgerligfødte Sekretær i Tyske Kancelli Jonas Charisius til sin Død at have været C.s Hovedraadgiver; i Udenrigspolitikken havde især efter 1629 tyskfødte Embedsmænd i samme Kancelli (Ditlev Reventlow, Fr. **Günther**), tyske Hof- og Gehejmerraader og holstenske adelige Raader (især Svigersønnen Chr. Pentz) en mærkbar Indflydelse.

Ved Vurderingen af C. som Statsmand yder et Blik paa hans Udenrigspolitik det bedste Udgangspunkt. Her viser han tidligst en selvstændig Linie, og her traadte Uoverensstemmelserne mellem ham og Raadet tydeligst frem. Det var, i Fortsættelse af Frederik II.s Stræben, et Hovedmaal for C. at hævde sin Højhedsret over Østersøen og Nordsøen. Han indtog en stejl Holdning i Handels- og Fiskeristridigheder med England og Nederlandene og søgte tidligt at tilbagevise, hvad han ansaa for Overgreb fra svensk Side, bl. a. i Lapmarken og Nordland. Raadet sluttede sig her i Princippet til Kongen, men dets Flertal satte sig længst muligt mod den Krig med Nabostaten, som Kongen, kamplysten og opfyldt af Ønsket om at hævde den danske Konges Førerstilling i Norden, ansaa for nødvendig. Da han endelig gennemtvang Krigen (Kalmarkrigen 1611—13) med Sveriges Erobring i Tanken, viste det sig, at denne Opgave oversteg hans Kræfter. Der var ofret et betydeligt Arbejde paa Flaaden og Fæstningerne, men kun foretaget ufuldkomne Tilløb til at organisere en national dansk Hær; Krigen **maatte** overvejende føres med dyrt betalte hvervede Tropper, og det lykkedes ikke med disse at tilføje Sverige et afgørende Nederlag, skønt C. trods manglende militær Erfaring, ikke viste sig uden Hærførerevner. Krigens Hovedfølge var at skabe et bittert Nag i Sverige mod Danmark og at tilvejebringe en politisk Tilnærmelse mellem Sverige og Nederlandene, hvis Handelsinteresser C. havde krænket bl. a. ved sine Sundtoldforhøjelser. Raadets udenrigspolitiske Hovedtanke blev i de følgende Aar at sikre Danmark mod Sverige ved Forbund med Nederlandene, Hansestæderne og England, og at lægge Hovedvægten paa Rigets Forsvar. Forsøgene paa at skabe en national Bondemilits skyldtes sandsynligvis det mere end Kongen, som vilde have en Hær af hvervede Tropper, mere krigsøvede og mere anvendelige som Støtte for en

aktiv Udenrigspolitik. En saadan slog han ind paa i sine Bestræbelser for at vinde Erstatning for sit af Sverige truede **Østersø-imperium** ved at gøre sig til Herre over Elbens og Wesers Munding og den frie Rigsstad Hamburg, samtidig med at han vilde styrke sit Dynastis Magt ved at skaffe sine yngre Sønner verdsliggjorte Stifter i Nordtyskland. Han skabte herved Spænding baade til Nederlandene, Hansestæderne og Sverige, og da han **1625**, for at værne sine nordtyske Interesser, men især for atter at vinde Vestmagterne for sig og hindre Gustaf Adolf af Sverige i at blive Protestantismens nordiske Forkæmper, mod sit Raads indtrængende Advarsler kastede sig ind i Kampen mod Kejseren, uden sikre Alliancer og med en ret løst sammenhængende overvejende lejet Hær, bragte Tillys og Wallensteins overlegne Hære Danmark paa Opløsningens Rand. **Lübeckfreden (1629)** sluttedes vel uden danske Landafstaaelser, men C. **maatte** med dyb Skinsyge og Sorg se Gustaf Adolf indtage den Plads, han selv havde drømt om, og paa Tysklands Valpladser kæmpe Sverige frem til en europæisk Stormagts Stilling. Uden at opnaa varige Resultater af sin fortsatte Ekspansionspolitik i Nordtyskland hidførte han derpaa ved sine mod Sveriges Magtudvidelse rettede Bestræbelser for at blive Fredsstifter i Tyskland det svenske Angreb paa Danmark **1643**, som ramte dette uforberedt og uden allierede. Hans af fiskale Motiver dikterede, uden om og mod Raadet gennemførte Toldpolitik i Sundet og Norge havde tværtimod den Følge, at den Stat, som ved Siden af Danmark maatte se med størst Frygt paa en Udvidelse af Sveriges Østersømagt, Nederlandene, ved sine Flaadesendelser til de nordiske Farvande bidrog væsentligt til Sveriges Sejr. Tabet ved Brømsebrofreden (**1645**) til Sverige af gamle danske og norske Lande, tvungen Nedsættelse af Sundtolden, det endelige Ophør af Danmarks Stormagtsstilling ved Østersøen blev det sluttelige Facit af C.s Udenrigspolitik. — Naar C. havde stræbt at holde Sverige nede og hindre dets Udvikling til Stormagt, faldt hans Stræben — hvad der ikke med samme Sikkerhed kan siges om hans nordtyske Politik — sammen med det dansk-norske Riges Interesser. Naar Opgaven ikke lykkedes for ham, var Hovedaarsagen Sveriges større statslige Sammenhold og Styrke, den nationale svenske Hærs og dens Generalers ved Kampene mod Rusland og Polen og i Tyskland vundne Overlegenhed og Samarbejdet mellem en genial og storsindet Konge og den svenske Adels bedste Kræfter — Faktorer, som den historiske Udvikling havde skænket Sverige, men nægtet Danmark. Men Danmarks Nederlag behøvede næppe at være blevet saa stort, Ligevægts-

forholdet mellem Nordens Stater at være blevet saa afgørende forrykket, hvis C. i højere Grad havde overskuet den historiske Situation og indstillet sin Politik derefter. Han viste i sin Udenrigspolitik Mangel paa Evne til roligt Skøn, til at vurdere Forholdet mellem **Maal** og Midler, til at sætte personlig Ærgerrighed og Magtattraa til Side, naar Forholdene krævede det. Hans Initiativ var uroligt og bundede mere i Følelse og Stemning end i konsekvent politisk Tænkning. Gik Raadet **maaske** for vidt i forsigtig Tilbageholdenhed og i Ulyst til at hævde den danske Statsmagt udadtil med større Ofre af Penge og Vaabenmagt, saa viste dog Udviklingen, at dets Kritik af C.s Udenrigspolitik paa afgørende Punkter var berettiget.

Svagheder aflignende Art præger C.s indre Kongegerning. Naar han, især i Aarene efter Kalmarkrigens Opgør med Sverige, med Staten som Leder og aktiv Deltager som god Merkantilist virkede for at fremme sine Landes kommercielle og industrielle Udvikling, led han i rigt Maal af den Skavank, som i større eller mindre Grad er til Stede hos alle Tiders merkantilistiske Statsmænd: Mangel paa Blik for Forholdet mellem de satte Maal og de forhaandenværende Midler og Vanskeligheder. Ogsaa her saa hans Raader mere realistisk paa Tingene, naar de advarede mod et for hastigt Tempo. Kapitalfattigdommen og den ringe kommercielle Erfaring hos de danske Borgere, Mangelen paa gode Havne, den overmægtige udenlandske, især nederlandske Konkurrence og de daarlige Tider, hvis Følger Krigene saa stærkt bidrog til at skærpe, hindrede Udviklingen af de mange nystiftede privilegerede og statsunderstøttede Handelskompagnier og Industrivirksomheder, som støttedes ved Indkaldelse af fremmede Haandværkere og Købmænd og ved en protektionistisk Importforbuds- og Toldlovgivning, og til hvis Fremme C. havde aabnet en Kamp mod de bestaaende Lavs og Bymagistraters Indskrænkning af en friere Produktionsudfoldelse. Hans Merkantilpolitik var et storslaaet Anslag, som i Kraft af Fejlgreb og Tidernes og Forholdenes Ugunst paa de fleste Punkter mislykkedes. De varige Resultater af hans Virken til Fremme af Byerhvervene blev især Grundlæggelsen af et ordnet Postvæsen og af en Række nye Købstæder, fremfor alle **Glückstadt** ved Elben (1616), anlagt som Konkurrent til Hamburg, og Kristiania i Norge (1625). For det sidstnævnte Rige interessere C. sig i højere Grad end nogen af sine Forgængere paa Danmarks Trone; han besøgte det i alt henved 30 Gange og tog sig bl. a. med stor Iver af den norske Bjergværksdrift; heller ikke her svarede dog Resultaterne til de store Forventninger, og i Eksporten

af det norske Tømmer — den eneste Verdensartikel, hans Lande ejede — bevaredes Afhængigheden af den hollandske Tonnage. I Danmark nød især Kbh. godt af C.s Omsorg ved at blive Sæde for mange af de nye Kompagnier og Industrier, ved Opførelse af talrige nye Bygninger, Anlæg af en ny Havn og af Søsterstaden Christianshavn, Udvidelse af Byens Omraade m. m.; dens saa stærkt dominerende Stilling i Forhold til Provinsbyerne — mod hvilken der havde lydt Advarsler fra Raadet — skyldes i meget ham. — I sin Landbrugspolitik var C. fremfor alt Godsejeren, Landets største, som raadede over mere end Halvdelen af Danmarks Fæstegaarde. Han savnede ikke Blik for Ønskeligheden af Bondereformer baade ud fra fiskale og humanitære Synspunkter, men det blev kun til enkelte Tilløb; sine Planer om delvis Afskaffelse af Hoveriet paa Krongodserne mod Ydelse af Arbejdspenge og om Ophævelse af Vornedskabet lod han falde, da de mødte stærk Modstand hos Raadet og Adelen; hans Arbejde for at udvide sine **Hovedgaardsj** order førte til Nedlæggelse af mange Bøndergaarde; han mødtes i Enighed med de adelige Godsejere om Forholdsregler mod Bøndernes Øksnehandel og om en agrarprotektionistisk Forbuds- og Toldpolitik, og han paalagde uden Skaansel sine Bønder de haardeste Ægter og Arbejdsydelser til sine mange Byggeforetagender.

Naar C.s Finansstyrelse, som var begyndt med en næsten gældfri Statskasse og en stærk Øgning af **Lensafgifterne** og gennem mange Aar viste et **aarligt** Indtægtsoverskud, i den senere Halvdel af hans Regering medførte et voksende Skattetryk og havnede i en Statsgæld paa flere **Mill. Rdl.**, var Hovedaarsagen Udgifterne til Krigene og den staaende hvervede Hær og den derved og ved de fjendtlige Hæres Hærgninger skabte Forarmelse af Landet. Men ogsaa Udgifterne til de kongelige Bygninger, til kostbare Ambassader, til de mange Handels- og Industriforetagender, til C.s store Børneflok og - trods Kongens personlige Sparsommelighed i det daglige - til Hoffets Fester slutte uforholdsmæssigt store Summer. De Midler, C. greb til for at dække Deficitet: Forringelse af Mønten, store Laan, udvidede Toldsatser, som brød med den industriprotektionistiske Linie i Toldsystemet, og — i Slutningen af **1630'erne** — vældige Forhøjelser af Sundtolden, var af mislig Art og fik for de sidstes Vedkommende, som vist, skæbnesvangre Følger udadtil. Det lykkedes ham mod Raadets og Adelen Modstand kun delvis at gennemføre den store Reform af **Lensvæsenet**, som optog hans Tanker i hans sidste Aar, og hans voksende Afhængighed af Stændernes **Skattebevillinger** blev en Hovedgrund til, at Kongemagten ved hans

Død stod svagere end ved hans Tronbestigelse. Den Uddybning af Stændermodsætningen, som Krigene og de haarde Tider affødte, førte ikke til det politiske Samarbejde mellem Kongen og Borgerstanden, hvortil der spores Tendenser i hans første **Regeringsaar**. Han kunde holde Adelen Understændernes Nag mod dens Friheder truende for Øje; han hang, selv i Vaner og Livsanskuelse et Barn af det adelige Kultursamfund, for stærkt ved dette til at blive en Omvælter og en Borgerkonge. Handlelysten og ærgerrig vilde han være den, der regerede, og han vilde have de flest mulige Penge til at regere for og føre Krig for og til at kaste Glans over sin kongelige Person med. Men et støt Arbejde paa langt Sigt for at samle den danske Statsmagt hos Kongen eller lægge dens Tyngdepunkt varigt der, en Opgave, mod hvilken meget baade i Forgængeres Stræben, danske Samfundstilstande og europæiske Strømninger pegede hen, var ikke hans Sag. Han nøjedes med Tilløb, og han stod i sine senere Aar, baade paa Grund af Omstændighedernes Tryk og manglende politisk Evne, vel ogsaa paa Grund af den Svækkelse, som Alder og Sorger fremkaldte, magtesløs over for den Udvikling, som gennem Landkommissærinstitutionen og de hyppige Møder af Adelens befuldmægtigede fra 1638 gjorde Adelen til Hovedorgan for Befolkningens Kritik af baade Konge og Raad og svækkede Statsmagtens Centralisering ved at lægge Styrelsen af de til Forsvaret bevilgede Midler i de adelige Landkommissærers Hænder. Og saa meget han end, især i Udenrigspolitikken, skød Raadet til Side, endte det med, at dets forfatningsmæssige Stilling i Forhold til Kongemagten styrkedes ved Ophævelsen af Kongens Eneindflydelse paa Raadsemdedernes Besættelse. »Svigersønnepartiet«s Dannelse indførte vel et Splittelseselement i Raadet, men da dets Leder Corfitz Ulfeldt, som en Tid havde støttet C.s Sundtold- og Militærpolitik, 1643 blev Rigshofmester, og ved sin Myndighedsudøvelse og sine **Myndighedsmisbrug** i denne Stilling kom i Konflikt med Kongen, søgte han Støtte hos Raadet og bidrog 1647 til at bringe de kongelige Reformplaner til Fald. Samtidig indskrænkede han og de andre Raader i fuld Samdrægtighed den Selvstændighed, som hans højt begavede Svoger og Rival Hannibal Sehested, Tidens største danske Statsmandsevne og den eneste inden for Raadet, som i en stærkere Konge- og Statsmagt saa Udviklingens Løsen, i Forstaaelse med Kongen og til Gavn for Norge havde vundet som dette Riges Statholder.

Skuffedes saaledes C, til Dels som Følge af egne Fejl, i sit Ønske om at give sin Kongemagt Styrke og Storhed udadtil og indadtil og øge sine Landes Velstand, bar andre Sider af hans **Virken**

rigere Frugter. Retsplejen og Retssikkerheden forbedredes baade i Danmark og Norge, og en omfattende, om end ikke fuldstændig, Kodifikation af ældre og nyere Lovbestemmelser fandt Sted. Lykkeligst var dog C.s Haand, naar han skabte udfra de kunstneriske Anlæg, som udgjorde en Grundbestanddel af hans Væsen, og som forbandt sig med Renæssancens Trang til skøn og prægtig Livsudfoldelse og hans Ønske om at give sin Kongestolthed ydre Udtryk. I dansk Arkitekturhistorie har han gjort en lødig Indsats ved sine mange Bygningsværker, i hvis Planlæggelse han selv deltog, og hvis Opførelse han **overvaagede** med utrættet Omsorg. Hvad disse Bygninger har kostet af Penge, som kunde have været anvendt paa anden Maade, og af trælsomt Bondeslid, er en Sag for sig. Ogsaa paa Musikkens Omraade var C. Kender og Mæcen, og hans Interesse for Malerier fik Udtryk i talrige, skønt ikke altid heldige Indkøb til de kongelige Slotte, især i Nederlandene. Hvad der udrettedes til Gavn for Lærdomsliv og Undervisning i hans Tid (Regensen, Sorø Akademi, Stiftsskolerne m. m.), skyldtes derimod for en stor Del nok saa meget Indflydelse fra Raadets og Adelsens humanistiske Kredse som C.s eget Initiativ. Nogen dybere Interesse for Videnskab og Litteratur spores ikke hos ham, og den snævre og drøje lutherske Ortodoksi, som under H. P. Resens Førerskab kom i Højsædet, synes i det væsentlige at have tilfredsstillet hans personlige Aandsbehov.

I det hele gjaldt C.s Modtagelighed mere de ydre end de indre Kulturværdier. Hans Dyder var de primitive: utrættelig Arbejdssomhed, som bundede i det mægtige Fond af Vitalitet, som var ham medfødt, Pligtfølelse over for sit Kongekald, saaledes som han forstod dette, det uforfærdede Mod i Farens Stund, som han viste det i Slaget ved Lutter am Baremberge (1626) og i Søslaget paa Kolberger Heide (1644), som kostede ham Synet paa det højre Øje —, bred Vennesælhed i Omgang med Mennesker af alle Stænder, et djærvt og frisk Mandfolkelune. Det sidste træder ofte frem i hans utallige bevarede egenhændige Breve, Optegnelser og Udkast, som ved deres folkelige Fynd, deres malende Kraft, deres Beskæftigelse med alle Statsstyreisens og Hofholdningens Enkeltheder ned til de mindste, deres Mangel paa stilistisk Udformning og dybere tankemæssig Gennemarbejdelse kaster rigt Lys over C.s Personlighed. Ogsaa hans Fejl var de primitive Menneskes. Hyppigt var han lunefuld og opfarende, og Mistæksomhed og Frygt for at stilles i Skygge ved andres Udfoldelse lurede dybt i hans Sind og satte skadelige Spor baade i hans ydre og indre Politik. **Kun** ufuldkomment evnede han at tøjle den

Raahed, som **laa** i hans Natur, og de Drifter, som hans stærke Legeme rummede. Konsumet af Vin og stærkt 01 ved hans Bord virkede overvældende paa vesteuropæiske Iagttagere og hindrede Udviklingen af en finere Hoftone, og heller ikke i Forholdet til Kvinder var C. egnet til at afgive et Mønster for sine Undersaatter. Hans stærke Sanselighed førte allerede i hans Dronnings Levetid til Samliv med Friller. Gennem en længere Aarrække formaaede derpaa Kirstine Munk, den danske Adelsjomfru, som ifølge hans Kalenderoptegnelse Nytaarsaften **1615** »kom til« ham »udi Ægteskab«, ved sin unge og blomstrende Kvindeskønhed — thi om et dybere sjæleligt Fællesskab kan der i Betragtning af hendes Karakter ikke være Tale — at fastholde ham ved sig alene, indtil hendes Utroskab, som hos den aldrende og af Kejserkrigens Skuffelser forpinte Mand efterlod en Krænkelse og en Bitterhed, som han aldrig forvandt, **1630** medførte et ulægeligt Brud. Allerede forinden var C. traadt i Forhold til Fru Kirstens Kammerpige Vibeke Kruse, med hvem han samlevede til sin Død. Striden med Kirstine Munk, som ved flere Lejligheder lod Kongen udfolde sine daarlige Sider, og den indbyrdes Kiv og Skinsyge mellem de mange Børn af forskellige Kuld, som han omfattede med en Faderømhed, som hører til det bedste i hans Natur, kastede mørke Skygger over hans Alderdom. Det var ikke blot hans Politik, men ogsaa hans Livsførelses Skibbrud, som drog de dybe Furer i den gamle Herres Ansigt.

Uagtet dette dobbelte Skibbrud har ingen Konge af det oldenborgske Hus staaet Folkets Hjerter nærmere end C. Forklaringen ligger i, at han gennem sin lange Regeringsperiode, med sine Fortrin og sine Fejl, ved sin stærke Livsudfoldelse og sin Trang til overalt at være med og gøre en Indsats, sin Folkelighed og sin kraftige Mandsapparition fyldte i Rigets Husbondstol mere end nogen af Slægtens andre Konger, i, at Behovet efter en Konge at samles om blev stedse større, efter som Ulykkerne slog ind over Landet og Stændersplittelsen tog til, og i, at det brede Folk gjorde Raadet og Adelen til Syndebuk for meget af det, som skyldtes Kongens Fejl. Hans Søn og Efterfølger kom til at nyde godt af det Kongebillede, som C. efterlod i Mindet, da de fortsatte Ulykker og den voksende Splittelse gjorde en stærk Statsmagt til en Nødvendighed.

C.s mange bevarede egenhændige Breve, Optegnelser og Udkast findes nu for største Delens Vedkommende i Rigsarkivet. Brevene er udgivne for Tiden **1596—1632** af C. Molbech (**I—II, 1848**) og fuldstændigt, saa vidt de da kendtes, af C. F. Bricka og J. A.

Fridericia (»Kong Christian den Fjerdes egenhændige Breve«, I—VI og Tillæg, 1887—91); Supplementer er givne af L. Weibull i *Danske Mag.*, 5. Rk., V, 1904, S. 203—17 (Breve til Corf. Ulfeldt 1637—38) og af A. Kraus i *Gads Danske Mag.* 1908—09, S. 203—07 (Breve til K. Munk og Ellen Marsvin). Af Kongens Kalenderoptegnelser er de vigtigste udgivne i Schlegels *Samml. zur. Dän. Gesch.*, II, 1, 1774, S. 26—74; 3, 1776, S. 13—92; *Suhms Nye Saml.*, II, 3—4, 1793, S. 91—114; *Mag. f. Reiseiagttagelser*, IV, 1825, S. 401—577; *Nyt hist. Tidsskr.*, IV, 1843, S. 213—368; *Dsk. Saml.*, V, 1869—70, S. 49—88; 2. Rk., III, 1873—74, S. 365—91; *Kirkehist. Saml.*, 3. Rk., IV, 1882—84, S. 649—56.

N. Slange: *Christian den Fierdes Historie*, 1749 (tysk Udg. med Tilføjelser af J. H. Schlegel, I—III, 1757—71). J. A. Fridericia: *Danmarks ydre politiske Historie* 1629—60, I—II, 1876—81. Samme: *Adelsvældens sidste Dage*, 1894. Samme: *Remarques sur la conduite de Christian IV en économie politique et sur ses relations avec la bourgeoisie jusqu'en 1625*, *Oversigt over Viden-skabernes Selskabs Forhandlinger* 1896. Samme: *Danmarks Riges Historie*, IV, 1896—1902. Kr. Erslev: *Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Christian IV.s Tid*, I—III, 1883—90. Troels-Lund: *Christian IV.s Skib paa Skanderborg Sø*, I—II, 1893 (*Hist. Fortæll.*, III, 1911). D. Schäfer: *Geschichte von Danemark*, V, 1902. K. Rockstroh: *Udviklingen af den nationale Hær i Danmark i det 17. og 18. Aarhundrede*, I, 1909. L. Laursen: *Danmark-Norges Traktater* 1523—1750, III—IV, 1916—17. J. W. Wilcke: *Christian IV.s Møntpolitik* 1588—1625, 1919. Samme: *Møntvæsenet under Christian IV. og Frederik III. i Tidsrummet* 1625—1670, 1924. Povl Engelstoft i *Det danske Folks Historie*, IV, 1928, S. 177—326 (med Litteraturfortegnelse S. 325—26). E. Arup: *Danmarks Historie*, II, 1932. A. Nielsen, E. Arup, O. H. Larsen og Alb. Olsen: *Dänische Wirtschaftsgeschichte*, 1933, S. 80—284. Y. Nielsen: *Norges Historie*, IV, 2, 1911. Fr. Beckett: *Renaissancen og Kunstens Historie i Danmark*, 1897. Samme: *Frederiksborg*, II, 1914.

C O Bøggil Andersen.

Portrætter af C. er mangfoldige. Der gøres derfor her alene Rede for Hovedtyperne og inden for disse igen kun for de mest betydningsfulde Originaler. Gruppe I (Kongen skægløs, 1586—ca. 1600): Hans Kniepers Billede (ca. 1586) paa Rosenborg, gen-taget paa Kronborg-Tapetet (Nationalmuseet). Hieronymus Wierx' Stik 1593 og Crispin de Pas' 1595, hvilke synes at gaa tilbage til nu forsvundne Billeder af Cornelisz van Haarlem. Ringrendings-bægeret paa Rosenborg, udført af Brunsvigeren Heinrich Beust 1596. Nic. Svabes forskellige Medailler og Abr. van Nuis' 1598. En Fremstilling i Kobberstik af Kongen i Profil med en stor Hat (1603). — Gruppe II (C. har Skæg, tilbagestrøget Haar): Et Par Medailler fra Karrusellen i Hamburg 1603. Maleri paa Malmø Raadhus (1607), Kobberstik med en ombøjet Linkrave (1608),

Maleri fra en Series reg. Dan. (Gripsholm). Helfigurmaleri af Remmert Peeters (Fr.borg), Grundlag for den af Samtiden mest anvendte Billedtype af C., stukket bl. a. af Nicolaus Andreae fra Flensborg 1606 og af Johs. Muller. — Fra Tiden omkring Kalmar-krigen maledes C. af Jacob van Doort (1610 Rosenborg, 1611 Amalienborg, Gripsholm, Rosenborg, 1616 Rosenborg) og af Peter Isaacs (Malmø Raadhus, Rosenborg, Fr.borg ca. 1612, stukket 1625 af Johs. Muller). Kalmar-Medaillen og Th. Borstrops for Gullbergs Erobring 1612. Medaillerne af Nic. Svabe før Dronningens Død. Marmorhovedet (paa Nationalmuseet), det tiloversblevne af det store Gravmonument (til Roskilde Domkirke), som gik til Grunde ved Tøjhusets Brand 1647; det formodes udført ca. 1615 af Hans Steenwinckel eller af Peter Griffel (Gravile). Fra C.s Ophold i England ca. 1614 stammer William de Passes og Renold Eistrakes Stik. En Maleritype (Gaunø), af Karl Madsen henført til Wij brand de Geest, maa skrive sig fra Begyndelsen af 20'erne. Et Kobberstik (med Rustning, blød Pibegrave og lang Fip) af Lucas Kilian 1621 danner Skole. Jacob van Doorts Miniature 1623 (Rosenborg). Medaillen i Anledning af Indblandingen i Trediveaarskrigen. — Gruppe III (G. har fremredt Pandehaar): Maleri, dateret 1620 (Fr.borg), et andet malet af David Baily ca. 1627 (Rosenborg), Simon de Pas' Stik til Biblen (1633; mens sammes Stik 1629 ikke har Pandehaar). Omkring 1630 fremstod forskellige Rytterbilleder af C. (Valdemars Slot, Fr.borg, Hampton Court, A.-M. Billederne paa Rosenborg); Francis Beckett fører Hovedtypen tilbage til Anton Steenwinckel. Før sin Udenlandsrejse malede Karel van Mander ofte C., men Billederne synes sporløst forsvundet; fra Tiden efter hans Hjemkomst og fra Abr. Wuchters' samtidige Ansættelse (1638) kendes forskellige Malerier, af den sidste: Wienbilledet af C. med den polske Pelshue (Fr.borg) og Veste Coburg Billedet (sst.) fra 1638, og de forskellige Stik, udsendte af Abr. Wuchters selv (den galonnerede Dragt og Fløjten 1640) eller af A. Matham (Rustningen). Af K. van Manders Billeder er den ældste Type Portrættet med Dragten med Bølgelinier og Prikker (Fr.borg; Kobberstik af Alb. Haelwegh; Raderinger 1641); derefter følger antagelig Portrættet i Dragten med Tre-Kroner mønstret (Stik af Georg Holst 1641, Alb. Haelwegh, S. Savry 1643), Portrættet med Nældebladjuvelerne (Rosenborg), Rytterbillederne (Fr.borg, Eutin, nærliggende Stik af Haelwegh og Rombout van den Hoyer), Portrættet i Rustningen med den enkelte Linkrave (Alb. Haelwegh 1644) og de store Repræsentationsmalerier paa Fr.borg, Hampton Court, Amalienborg. Et

mærkeligt Portræt udsendtes 1641 i Madrid af Juan de Noort, der synes at have paavirket Greys' Stik fra 1644. En Marmorbuste paa Rosenborg er dateret 1644 og henføres af nogle til Francois Dieussart, medens andre tillægger denne den pragtfulde Bronzebuste (Rosenborg), som 1650 støbtes i Glückstadt, men skal være modelleret allerede 1643. — Efter at C. havde mistet Øjet 1645 i Slaget paa Kolberg Heide, afbildedes han i Profil (Fr.borg, Valdemars Slot, Rosenborg, Haelweghs Stik). Medaille af Joh. Blum efter Brømsebrofreden. — Som Lig maledes C. af Bernt Hilwaertz (Wedellsborg, Billedet tilhører Husby Kirke; Rosenborg), en Tegning fra 1648 af J. G. Reinold (Rosenborg). — Af de talrige Mindesmærker skal nævnes Bertel Thorvaldsens Bronzestatue fra 1840 (før foran Rosenborg, nu i Roskilde Domkirke; Skitse i Nysø Museet; Kopi paa Børsen), K. L. Jakobsens Statue i Oslo 1880, O. Evens' Statuetteudkast 1891 og Vilh. Bissens Statue i Nyboder 1900.

O. Andrup.

Christian V., 1646—99, Konge. F. 15. April 1646 paa Flensborghus, d. 25. Aug. 1699 paa Kbh.s Slot, begr. i Roskilde Domkirke. Forældre: Kong Frederik III. (s. d.) og Sophie Amalie af Braunschweig-Liineburg (s. d.). Gift 25. Juni 1667 paa Nykøbing F. Slot med Charlotte Amalie af Hessen-Kassel (s. d.).

Allerede paa en Rigsdag i Kbh. i Juni 1650 var C. af Stænderne blevet valgt til Tronfølger; 6. Aug. 1655 blev han hyldet som saadan i Kbh., i Sept. s. A. i Odense og Viborg og i Juli 1656 i Kristiania for Norge. Som Kronprins modtog han paa sin Faders Vegne Arvehylding af de norske Stænder i Kristiania 5. Aug. 1661. I Maj n. A. tiltraadte han under Ledelse af sin Hofmester Christoffer Parsberg en længere Udenlandsrejse, der gik over Holland til England, Frankrig og hjem gennem Tyskland. Han fik paa denne Rejse Lejlighed til at se den nu fremtrængende Enevælde i dens mest pragtfulde Udfoldelse ved den unge Ludvig XIV.s Hof. I Aug. 1663 var C. hjemme igen, men han fik som Kronprins saa godt som ingen Lejlighed til at deltage i Regeringsstyrelsen, selv om han fra 1664 fik Tilladelse til at overvære Forhandlingerne i Statskollegiet. Først ganske kort Tid før han blev Konge, blev han taget med i Konseillet og i Højesteret. Konge blev han ved Faderens Død 9. Febr. 1670. Da han var den første, der besteg Tronen som Enevoldskonge, blev der ved hans Kroning og Salving 1671 indført et helt nyt pragtfuldt Ceremoniel, ligesom der blev anskaffet nye kostbare Kronregalier.

Skønt C. havde haft flere dygtige Lærere, deriblandt den senere

Landsdommer **Villum** Lange, var hans Kundskaber ikke store og hans Synskreds noget snæver. Dette skyldtes **maaske** i nogen Grad, at Undervisningen ikke havde været helt heldigt anlagt, men sikkert væsentlig, at C. af Naturen kun var jævnt begavet, selv om han i flere Henseender kunde vise sig i Besiddelse af en vis sund Forstand. Dybere aandelige Interesser havde han ikke. Hans væsentligste Interesse var legemlig Idræt, Ridning og Jagt, særlig Parforcejagt. I det daglige var G. ikke særlig hengiven til Bordets Glæder, men undertiden kunde han, navnlig i sine yngre Aar, mere end heldigt var, deltage i raa Drikkegilder sammen med Halvbroderen Ulrik Frederik Gyldenløve og sine Yndlinge, Overjægmester Vincens Hahn og Overkammerjunker Adam Levin Knuth. Naar man i lang Tid har fremstillet C. som væsentlig tysk i Tale og Tankesæt, ja endog har villet paastaa, at han ikke kunde tale Dansk, saa modbevises dette til fulde af hans Resolutioner paa **Rentekammer-**forestillingerne fra hans unge Aar og hans Dagbøger og andre Optegnelser fra hans senere Aar. Disse viser, at Dansk var hans Modersmaal og det Sprog, hvori han lettest bevægede sig.

C. var i Besiddelse af flere Egenskaber, der gjorde ham vel skikket til at vinde Folkeyndest, noget der ikke var uden Betydning for den unge Enevælde. Han lignede i ikke faa Henseender sin Bedstefader Christian **IV.**, om end han var i mindre Format. Skønt han ingenlunde var smuk af Ydre, gav hans store Dygtighed i ridderlige Idrætter ham en heldig Optræden, naar han færdedes i det fri. Han var en fortrinlig Rytter, hvilket han gav sit Folk rig Lejlighed til at beundre ved de prægtige Karusellridt, han ofte foranstaltede i Kbh. Han var ligesom Bedstefaderen en modig og tapper Mand, ligesom denne kunde han ogsaa undertiden bruse op, men var ellers en venlig, godmodig og jævn Mand, der forstod at komme paa en god Fod med det københavnske Borgerskab. Det fortælles, at naar han red gennem Gaderne, stod Borgerne ofte ved de aabne Vinduer med Glas i Haanden og drak hans **Skaal**. Paa en Rejse til Norge **1685** vandt han ogsaa i den Grad den norske Befolkning for sig, at hans Minde var i høj Grad elsket i dette Land endnu langt op i det **18. Aarh.** En Gennemgang af Regeringskollegiernes Protokoller og Akter giver det samme Billede af C. som en venlig og godmodig Mand, der havde overordentlig vanskeligt ved at sige Nej, naar nogen søgte om Begunstigelser og Benaadninger, skønt fiskale Hensyn talte stærkt imod at give disse og de paagældende Supplikanter heller ikke altid fortjente eller trængte til at blive hørt. Det var heller ikke ubetydelige Summer, som C. skænkede til sine Yndlinge og til sin Mætresse

Sophie Amalie Moth og sine Børn med hende, selv om disse Udgifter af Skribenter som Riegels o. a. er blevet stærkt overdrevet.

C. havde fra Faderen arvet meget høje Tanker om, hvilket »uskatteligt« Klenodie Enevoldsmagten var, og hvor **magtpaaliggende** det var for Kongehuset at bevare denne. I forskellige Optegnelser, de saakaldte Testamenter, paalagde han sine Arvesuccessorer nøje at vaage over den og holde Mænd af den gamle danske Adel borte fra forskellige af de høje Stillinger i Staten, da han ikke mente, at Enevælden rigtig kunde stole paa den. Naar han **1671** oprettede Grevernes og Friherrernes Klasser som staaende over den almindelige Adel, var det ikke blot for at skabe disse alene af den kongelige Naade beroende højere Klasser, men ogsaa for at bryde den gamle danske Adels Sammenhold ved at friste fremragende og rige Medlemmer af den til at søge at komme op i disse Klasser. Da denne Ophøjelse, som sagt, ahang af Kongens Naade, bidrog den til at øge Kongedømmets Magt og Glans. Det samme Formaal forfulgte ogsaa den Rangforordning, som indførtes. Ligesom Ludvig XIV. stræbte C. eller maaske snarere Griffenfeld at gøre Kongens Naade til Kilden for al Magt og Indflydelse og gøre Hoffet til det Midtpunkt, hvortil alle søgte. Men selv om C. af disse Grunde drog Folk af borgerlig Herkomst, Adelsmænd fra Hertugdømmerne og enkelte Udlændinge frem, brugte han dog stadig et ikke ubetydeligt Antal af den gamle danske **Adel** i de forskellige Regeringskollegier.

C. mente ogsaa, at Enevoldsmagten stillede store Krav til ham selv. Han var, ligesom i det hele de første Enevoldskonger i Danmark, en meget flittig og arbejdsom Mand. Herom vidner noksom hans udførlige Dagbøger over alt hvad der passerede under ham, særlig paa det militære, finansielle og udenrigske Omraade. Han optegnede ofte sine Tanker om den udenrigspolitiske Situation for at kunne drøfte den med sine Ministre, gjorde Uddrag af alle mulige Regnskaber, arbejdede selv ivrigt med paa Udarbejdelsen af Budgetterne og var stærkt optaget af, hvorledes man skulde faa Indtægterne til at dække de store Udgifter. C. har sikkert ogsaa paa visse Omraader spillet en større Rolle i Styrelsen af Landet, end man hidtil har været tilbøjelig til at antage. Politikken over for Sverige, Hertugen af Gottorp, Hamburg og de nordtyske Fyrster har utvivlsomt i Hovedsagen været bestemt af ham selv. Hans Politik var her ikke heldig. Ligesom sin Bedstefader forstod han ikke altid at bedømme den politiske Situation og de foreliggende Magtforhold med tilstrækkelig Klarhed. Ved sin Deltagelse i Krigen **1675—79** kom han til at staa som Modstander af Frankrig,

og Ludvig XIV. viste sig stærk nok til, da Danmark tilmed svigtedes af sine Forbundsfæller, at hindre, at Danmark fik Lov til at beholde saa meget som en Landsby af det, som det havde erobret fra Sverige. Da Danmark senere sluttede sig til Frankrig, viste det sig, navnlig efter Vilhelm af Oraniens Erobring af den engelske Trone, ogsaa at være uheldigt. Frankrigs Magt var nu i Dalen, og Ludvig XIV. havde desuden ikke nogen Interesse i at yde Danmark virkelig Støtte i dets Forsøg paa at underkaste sig Hertugen af Gottorp og Hamburg, Forsøg, der tilmed bragte Danmark i et mindre godt Forhold til flere nordtyske Fyrster, særlig Hertugerne af Celle og Hannover. Baade over for Gottorp og Hamburg led C.s Politik derfor Skibbrud.

Naar C.s Udenrigspolitik i det store slog fejl og ofte fik en noget vaklende Karakter, var Grunden dog ikke alene de for Danmark ugunstige politiske Konstellationer i Europa, og at C. ikke selv havde den nødvendige Indsigt til at lede den, men det skyldtes ogsaa for en Del, at han ikke forstod at faa sine forskellige Ministre, hvoriblandt der fandtes flere duelige Mænd, **Griffenfeld**, Hertug Johan Adolf af **Pløn**, Fr. Ahlefeldt, Jens Juel, Michael Vibe, Ehrenschild og Jessen, til at arbejde sammen. Der var stadig Stridigheder mellem dem. C. var ogsaa bange for at lade nogen af dem faa for stor Magt. De **maatte** ikke, som Griffenfeld i sin allersidste Tid, tiltage sig en saadan Magt, at de, som han i sit bekendte Advarselsbrev fra Aug. 1675 til Griffenfeld skriver, drager al Magten til sig og vil afgøre alt, saa Kongen i Virkeligheden kun beholder Navnet. Denne Følelse har, ved Siden af de alvorlige Anker, der kunde rettes mod **Griffenfelds** Karakter og Styrelse, utvivlsomt været en stærkt medvirkende Grund til, at Griffenfelds Fald blev saa stort og uigenkaldeligt. Naar C. efter Griffenfelds Fald, ligesom Ludvig XIV., erklærede, at han nu vilde være sin egen Premierminister, er det forstaaeligt, men han var rigtignok langt fra i Stand til at udfylde denne Stilling saa godt som sit store Forbillede i Paris. For Militærvæsenet nærede C. megen Interesse. I den skaanske Krig viste han ogsaa stort personligt Mod, men Feltherreevner var han ikke i Besiddelse af.

Indadtil udrettedes der ikke saa lidt under C. Man behøver blot at nævne Matriklen af 1688 og C. V.s Danske Lov 1683, for hvilke Arbejder det dog var andre end Kongen, der havde Æren. Et svagt Punkt var stadig Styrelsen af Landets Finanser. Skønt C. arbejdede ivrigt for at faa disse i Orden og ogsaa til daglig var ret sparsommelig, slugte dog de store Hoffester, som han ansaa for nødvendige for at give den unge Enevælde forøget Glans,

betydelige Summer. C.s Svaghed over for sine Yndlinge og hans Udgifter til Sophie Amalie Moth og hans Børn med hende krævede ogsaa, som ovenfor nævnt, ikke helt ringe Summer. Hovedgrunden til den **daarlige** finansielle Stilling var dog foruden selve Udgifterne til den skaanske Krig og de mindre krigerske Ekspeditioner mod Hamburg 1686 og Ratzeburg 1693, at Danmark paa Grund af C.s Politik over for Gottorp og Nordtyskland (Modstanden mod den 9. Kur) stadig **maatte** holde en betydelig større Hær og Flaade, end Landets Indtægter tillod. Man søgte ganske vist at skaffe sig forøgede Indtægter ved Subsidier fra andre Magter og ved en Slags Udlejning af de danske Tropper, men det forslog ikke og gav navnlig i 1690'erne ofte den danske Politik et tvetydigt og uværdigt Præg.

Udsvævende var C. egentlig ikke, men som den store Ludvig XIV. og de fleste andre af Datidens Fyrster havde han ogsaa sin »**maitresse en titre**«, Sophie Amalie Moth (s. d.), Datter af Frederik III.s Livlæge Povl Moth. C. synes at være traadt i Forhold til hende kort efter sin Tronbestigelse, men først efter Griffenfelds Fald blev Forholdet officielt. Det vedvarede lige til Kongens Død.

Christian V.s egenhændige Dagbøger: 1689—90 (Nyt hist. Tidsskr., I, 1847, S. 469—530), 1691 (sst., II, 1848, S. 175—258), 1696 og Tillæg (sst., II, S. 555—621). Christian V.s egenhændige Dagregistre: 1692 (Aarsberetn. fra **Geheimarch.**, VI, 1881, S. 258—343), 1693 (sst., VII, 1883, S. 1—72), 1694 (Dsk. Mag., 5. Rk., IV, 1901, S. 231—322). Christian V.s Dagjournaler 1695—99 (sst., 6. Rk., II, 1914, S. 112—51). Kong Christian V.s Testamenter, udg. ved Worsaae, 1860. Museum, II, 1892, S. 114—65 (om Udenlandsrejsen 1662—63). A. D. Jørgensen: Hist. **Afhandl.**, III, 1898, S. 15—27.

L. Laursen.

Barnebilleder: Maleri af Karel van Mander (Rosenborg, stukket 1651); et Familiebillede fra ca. 1652 (forsvundet; Kopi i Emaillé af P. Prieur 1671, sst.); W. Heimbachs Billede fra ca. 1653 (sst.), Alb. Haelweghs Stik efter Abr. Wuchters (1655), Alex. Coopers fortrinlige Miniature fra 1656 (Rosenborg), et **Haelwegh-Stik** efter Wuchters ca. 1666; sidstnævnte Billede staar den følgende Hovedtype nær. Ved Brylluppet 1667 udførte Anton Meibusch en Medaille; kort efter maa Abr. **Wuchters'** Rytterbillede paa Fr.borg (forhen Gaunø) være udført. — Hovedtypen af Portrætterne fra Regeringstiltrædelsen skyldes Abr. **Wuchters'** Maleri (naturligt Haar, Halsklud sammenholdt af en Diamantring, senere ogsaa med smalle Tværsøjfer (Gisselfeld, Fr.borg, Rosenborg. **Emaillé**-kopier af P. Prieur 1670—78. Stik af Alb. Haelwegh og Hub. Schaten). **Tronbillederne** hører ogsaa til denne Gruppe, selv om

Lamb. van Haven opføres som Maler deraf (Stik af W. van der Laegh 1674). Salvingen i Fr.borg (Rosenborg) angives malet af P. Andersen. — Omkring 1680 dukker en ny Type frem. **C.s** Ansigt bliver plumpere og mere oppustet; Paryk; Kniplings-Halsklud med brede Tværsøjfer. Billederne henføres til Conrad Frandsen, I. Jebsen, Jacob Coning og P. Andersen, men intet **Original**-billede er hidtil fundet; Kopi i Emaillé af P. Prieur. Stik af **Phil.** Bouttats, H. **Dithmar**, Hub. Schaten, Louis de Chomont Boudan (1683), Sortkunstblade af J. **Gole** og P. Schenck. — Enkelte Stik, som P. v. Gunsts, et Rytterbillede og Claudin du Chastels Miniature (Rosenborg) falder dog noget uden for den gængse Type. — G. er fremstillet paa Rosenborg-Tapeterne fra den skaanske Krig (Christiansborg, enkelte Kartoner Rosenborg, **Fr.borg**); P. Andersen, W. Ribolt o. a. har tegnet Patronerne. Paa Gisselfeld hænger et stort Rytterbillede af C. med Helsingborg i Baggrunden, paa Brahetrolleborg et allegorisk Loftsbillede med C. paa. — Maleri af David **Krafft** (Gripsholm). — Da Jacob d'Agar 1683 var blevet indkaldt, var det snart hans Portræt, som blev Grundlaget for Fremstillingerne (**Glorificationsbilledet** i Audienssalen paa Fr.borg; Portrætter **sst.**, paa Rosenborg og Vemmetofte; Stik af Hub. Schaten. Kopier i Emaillé, bl. a. af Josie Barbette 1692—94). — S. Thomassin stak 1697 et Dobbeltbillede af Kongeparret som en Medaille. Af skulpturelle Portrætter kan nævnes: Buste paa Tøjhuset, Buste af Chr. Nerger (Frelzers Kirke), Heststatuen af Bly paa Kongens Nytorv af A. C. Lamoureux 1688, **Medaillon** (af Sturmberg) og Fremstillinger (af **Gercken'erne**) paa Sarkofagen i Roskilde Domkirke. — C. er ofte afbildet paa **Medailler**, saaledes af Christoph Schneider (f. Eks. Erteholmenes Befæstelse), Anton Meibusch, Bartold Meier (f. Eks. Flaadens Forflyttelse 1691) og Joh. Smeltzing (Ratzeburgs Bombardement 1693). — I en Række bornholmske Kirker er der indsat Mindetavler over C.s Besøg 1687. *O Andrub*

Christian VI., 1699—1746, Konge. F. 30. Nov. 1699 paa Kbh.s Slot, d. 6. Aug. 1746 paa Hirschholm, begr. i Roskilde Domkirke. Forældre: Kong Frederik IV. (s. d.) og Louise af Mecklenburg-Güstrow (s. d.). Gift 7. Aug. 1721 paa Slottet Pretzsch i Sachsen med Sophie Magdalene af Brandenburg-Kulmbach (s. d.).

C. havde i sin Barndom den senere Statsminister J. G. Holstein til Hofmester, til Lærer J. W. Schrøder, begge fødte Tyskere og begge alvorlige Mænd, hvis Religiositet havde en noget mørk Farve. Den Undervisning, han fik, var bedre end den, hans Fader og Bedstefader havde faaet, og han havde afgjort bedre Kund-

skaber end nogen af dem. Tung af Sind blev han som Barn og ung Mand endnu alvorligere ved at se sin Moder tilsidesat af Faderen for Anna Sophie Reventlow. Han lærte tidlig at forarges, og den Harm, han følte paa Moderens Vegne, lagde sig ikke efter hendes Død, da Anna Sophie fulgte hende paa selve Tronen. Baade Stifmoderen og Faderen behandlede ham med Velvillie, og Frederik IV. gjorde ham i de sidste Aar af sin Levetid i ikke ringe Grad fortrolig med Regeringssagerne. Hans Breve til Faderen strømmer over af ydmyge Udtryk, men hans virkelige Følelser var næppe varme, og Stifmoderen hadede han. Han fik Lejlighed til at vise denne Uvillie, da han som Konge efter Faderens Død (12. Okt. 1730) brød det skriftlige Løfte, han havde givet denne, at ville gennemføre hans testamentariske Bestemmelser til Fordel for hende. Men at hun dog fik et anstændigt Livsunderhold som Enkedronning, lader sig ikke nægte.

C.s Valgsprog som Konge var »Deo et populo« (For Gud og Folket), Ord, han tog yderst alvorligt. Han var som Regent uhyre flittig og pligtopfyldende, har efterladt sig en stor Masse Breve om Regeringssager, greb personligt meget ind i Styrelsen; men som han var for samvittighedsfuld til at bruge sin Magt hensynsløst og vilkaarligt, var han for usikker en Natur til at optræde med virkelig Selvstændighed.

Usikkerheden bundede dybt i C.s personlige Egenskaber. Allerede hans Ydre var lidet heldigt. Han var uanselig, uden noget vindende i sit Ansigt og med en underlig uharmonisk Røst. Og han formaaede ikke ved Personlighedens indre Magt at besejre disse ydre Vanskeligheder. Han forstod hverken at imponere eller at vinde. Der var noget forunderlig ængsteligt, kejtet over ham. Højest sandsynlig har hans Opdragelse i alt, hvad der vedrørte det ydre, været meget uheldig, og bedre blev det ikke ved den pietistiske Retning, hans virkelig dybe Religiøsitet antog. Han havde videnskabelige Interesser i forskellige Retninger, men der var noget snævert ved hans Synsmaader og en underlig Mangel paa Friskhed; den tungsindige Mand havde ondt ved at finde Fred i selve sin religiøse Tro, og først sent naaede han at faa Bugt med svære Anfægtelser. Men ved det indesluttede Væsen, en saadan Personlighed naturlig fik, kom han til at staa Folket fjernere end **maaske** nogen anden af sin Stamme. Der blev bragt ham Røgofre af Smiger, som overgaar enhver Beskrivelse, han blev prist som den, hvem Gud alene fyldte med sin Visdom, værdigede sit Venskab, styrkede med sine Lærdomme og fyldte med sin Guddomsmagt. Men bortset fra dem, der personlig kan have været knyttede til

ham, var det næppe andre end en lille Kreds af lærde og gejstlige, som havde virkelig varme Følelser for ham.

Hans Ægteskab virkede med til dette uheldige Forhold. Det var ham selv, der havde valgt sin Hustru, og deres Ægteskab var lykkeligt, for saa vidt han stedse bevarede stor Hengivenhed for hende. De samstemmede ogsaa nøje i vigtige Henseender, saaledes i det religiøse, og naar de (7. Aug. 1732) paa deres Bryllupsdag indstiftede Ordensdekorationen »de l'union parfaite«, var det ikke noget Komediespil. Man har vistnok i høj Grad overdrevet hendes Magt over ham; men selv om hun intet havde at sige i de egentlige Regeringssager, tog han i forskellige personlige Forhold meget Hensyn til hendes Ønsker. Hun vedblev som dansk Dronning at være den fuldblods tyske Prinsesse. Derfor blev Hoffet saa tysk, som det næppe havde været Aarhundredet igennem — et Forhold, der ikke kan bedømmes ud fra Nutidens nationale Forudsætninger (C. forstod naturligvis Dansk og resolverede i nogle Regeringssager paa Dansk, men talte og skrev helst Tysk). Mest karakteristisk for Livet ved dette Hof var i øvrigt dets Præg af Kongeparrets strenge pietistiske Livsanskuelse. »Vi lever som Eremitter«, skrev han engang til Grev Chr. E. Stolberg-Wernigerode, en i Tyskland residerende Fætter, der var hans fortrolige Korrespondent og Raadgiver; han spurgte ved samme Lejlighed denne, om det gik an at holde Assemblé ved Hoffet. Da den svenske Statsmand Grev Tessin med sin Frue kom til Hoffet, var han i den største Forlegenhed med, hvad han skulde underholde dem med. At Baller og Hofkomedier var bandlyste, følger af sig selv, man naaede højst engang imellem til en »concert de musique«. Hvad man havde til Adspredelse, var at gaa »paa det ostindiske Hus« for at se de Varer, der kom hjem fra Indien og Kina, at se Krigsskibe løbe af Stabelen, idelig at flytte om fra det ene Slot til det andet eller at foretage Rejser gennem Landet, under hvilke der blev Lejlighed til at se Regimentter eksercere, høre Præster prædike og en Gang imellem faa sig et lille Jagtparti. I Sommeren 1733 udstrakte C. sine Rejser sammen med Dronningen til Norge og naaede her op til Trondhjem og til Vesterlandet.

Hovedadspredelsen var vistnok at sysle med Byggeforetagender, baade i det store og det **smaa**, og at pynte op med kostbart Bohave eller andre Prydelser, fra Møbler til Guldservice og Ædelstenssmykker. Det var dyre Fornøjelser. Udgifterne til Christiansborg Slots Bygning løb op til 2 700 000 **Rdl.** Ogsaa Hirschholm Slot og andre mindre Lystslotte slugte mange Penge. C. mente rigtignok med Selvfølelse at kunne sige, at han havde bygget Christiansborg

Slot, uden at det kostede hans Undersaatter en Hvid, som om de Penge, der hørte til hans Partikulærkasse, i mindre Grad var Statens end de, der fandtes i Statskassen. I øvrigt fulgte det af Tidens merkantilistisk indstillede Tankegang, at der egentlig ikke kunde indvendes noget mod Forbrug af Penge, der blev i Landet, og det ansaas for politisk rigtigt paa enhver Maade at betone Kongemagtens Højhed og Værdighed. Det sidste skete ogsaa ved Kongeparrets personlige Optræden, hvorved dog en temmelig udpræget Menneskeskyhed har været væsentlig medvirkende.

Det var, som om Kongen og Dronningen formelig søgte at undgaa det Folk, paa hvis Vel i det mindste han oprigtig tænkte. Der var i Kbh. for andre end Hofpersonalet og visse Embedsmænd kun Lejlighed til at se Kongeparret, naar de gik til Alters. Kørte de igennem Gaderne, omgav en tæt Skare Ryttere deres Vogne som et Værn mod profane Blikke, og Gravens Stilhed herskede om den pragtfulde Kongeborg, som udspejlede Jernkæder forhindrede uvedkommende fra at nærme sig til. Naar C.s Regering senere gjaldt som Adelens gyldne Tid, var der stor Overdrivelse deri; en Hofadel eksisterede ikke, og de Mænd her hjemme, der stod hans Hjerter nærmest, var borgerlig fødte, Hofpræst **Bluhme**, Ministeren Schulin og General Løvenørn, den sidste oven i Købet en Mand, der var saa lidt pietistisk af Sind som vel tænkeligt. Ej heller fattedes det C. paa Sans for **Spørgsmaal** af folkelig Betydning. Baade Omsorg for Almueundervisning og Fattigvæsen laa ham nær. Men folkekær var det, han ifølge hele sin Personlighed og Optræden mindst kunde blive. Ogsaa Pietismen virkede dertil, skønt det netop var den personlige religiøse Grebethed, der satte Præg paa denne Konges alvorlige Stræben efter at gavne sine Undersaatter.

C. vilde som Landsfader det bedste for alle sine »**Børn**« og det baade Danske, Norske og Tyske uden Forskel, men ved Gennemførelsen af sine gode Hensigter var han efter hele sin Natur — og efter Kongedømmets faktiske Stilling i den enevældige Stat — bundet til andres Raad og Hjælp. Friest synes han at have staaet over for Kirkestyrelsen, der naturligvis laa ham særlig paa Sinde. Han støttede de maadeholdne Pietister, men lod træffe Foranstaltninger mod de yderliggaaende og sekteriske. Stavnbaandets Indførelse 1733, C.s vigtigste Regeringshandling, skyldtes den Guds-ejerregering, der udgjorde hans første Statsraad (J. Rosenkrantz og Brødrene G. L. og C. A. Plessen), og som ikke vidste anden Maade at komme det krigshærgede Landbrug til Hjælp paa. Fra 1735 var J. S. Schulin og J. L. Holstein Ledere af henholdsvis

Udenrigsstyrelsen og det danske Kancelli. Holsteins Arbejde til Gavn for Retsvæsen, Videnskab og Undervisning har haft C.s personlige Interesse; Schulins fredsvenlige Politik udadtil har han af hele sit kristelige Sind hjertelig bifaldet, og da der 1743 syntes Mulighed for at vinde den svenske Tronfølge for hans Søn Kronprins Frederik, var han ikke glad for at skulle føre Krig i denne Anledning, hvilket da heldigvis heller ikke blev til noget.

J. Møller: *Mnemosyne*, II—IV, 1831—33. L. Koch: *Kong Christian VI.s Historie*, 1886. H. L. Møller: *Kong Kristian VI. og Grev Kristian Ernst af Stolberg-Wernigerode*, 1889. *Dagbøger i Dsk. Saml.*, 2. Rk., IV—V, 1874—77. H. F. Rørdam: *Hist. Saml. og Studier*, II—III, 1896—98. *Dsk. Mag.*, 6. Rk., II, 1916, S. 330—65. E. Holm: *Danmark-Norges Historie 1720—1814*, II, 1894. *Kirkehist. Saml.*, 5. Rk., IV, 1908.

Hans Jensen (E. Holm).

Der findes ikke mange forskellige Portrættyper af C. Malerkunsten blev ikke særlig fremragende udøvet her hjemme i hans Tid, og hans Regering var relativ kort. Af Barnebilleder findes Malerier paa Rosenborg og Fr.borg. Som voksen Kronprins blev C. malet af **Balth. Denner** (Charlottenlund) og af **Joh. Salomon du Wahl** (1729 Holsteinborg, Vemmetofte), Stik udsendtes af G. P. Busch i Berlin og Jerem. Wolff i Augsburg. Kongeportrætter udførtes af du Wahl (Fr.borg, Rosenborg, Gaunø, stukket 1747 af J. M. Preisler) og af And. Møller (Charlottenlund); et Billede paa Eremitagen i Bayreuth er signeret J. F. Gerhard 1742; paa Rosenborg hænger Marcus Tuschers Gruppebillede fra ca. 1740. Der kendes Kobberstik af Fritzsche fra 1731, 1732 og 1733, det smukke Stik fra Salvingsakten af B. Picart (1733) og et Sortkunstblad af J. J. Haid. — Man kender en **Del Miniature** billeder af særlige Typer, malede af H. J. **Pohl**, J. J. Bruun (1737), T. Briand, C. Briand 1745, Chrf. Foltmar (1748) og flere smukke unavngivne (Rosenborg, Fr.borg) samt sidstnævnte Sted **Emaillen** af A. Dencker. Af skulpturelle Fremstillinger kendes et stort Voksrelief (i Kroningsdragt paa Fr.borg), en pragtfuld Buste (af **Fortling**?) (Porcellænsfabrikken, Marienlyst), **Wiedewelt** har udført en Medaillon (forhen Christiansborg, kendt i Stik); **Medailler** bl. a. af G. W. Wahl (1740, Christiansborgs Indvielse), M. G. Arbien (1742), Gabriel Lunder (s. A.), L. Natter (1744), D. Haesling, I. C. Hedlinger, Wermuth og P. C. Winsløw. Til de kongelige Repræsentationsværelser paa Christiansborg erhvervedes nylig et Gobelin, forestillende Landsdelenes Hyldest til C.; det hang oprindeligt i Ridder salen paa det første Christiansborg. Sst. findes et tidligt **Helfigursbillede** af C. — Kongens Sarkofag i Roskilde udførtes af Johs. Wiedewelt 1760—68.

O. Andrup.

Christian **VII.**, 1749—1808, Konge. F. 29. Jan. 1749 paa Christiansborg (Slotsk.), d. 13. Marts 1808 i Rendsborg, begr. i Roskilde Domkirke. Forældre: Kong Frederik V. (s. d.) og Louise af England (s. d.). Gift 8. Nov. 1766 paa Christiansborg (Slotsk.) med Caroline Mathilde af England (s. d.).

C. mistede sin Moder, før han blev tre Aar gammel, og hans degenererede Fader kunde ikke tage sig personlig af hans Opdragelse. Til Hofmester fik han Holsteneren D. Reventlow, en særdeles velmenende, men plump og hidsig Mand, der aldeles manglede pædagogisk Forstaaelse. Fra Seksaarsalderen havde han til Lærer en Teolog ved Navn Georg Nielsen, der skildres som en brutal og aandløs Indpisker af Kundskaber. 1760 begyndte E. Reverdil at undervise ham, særlig i Fransk, og denne begavede og idealistiske Schweizer stræbte bevidst at udvikle C.s Evner og Personlighed med hans kommende Gerning og Ansvar for Øje; han lod den vordende Regent læse baade Fénelons »Télémacque« og Montesquieus »Esprit des lois«. Naturligvis var den unge Prins under anden Paavirkning end sine Læreres. Til Kammerpage havde han en Nevø af Reventlow, Sperling, til Kammertjener en ung Person ved Navn Kirchhoff; begge disse to faar Skyld for at have øvet en højst uheldig Indflydelse paa ham, navnlig i seksuel Henseende ved at bibringe ham uheldige Forestillinger og Vaner. Det maa antages, at C, hvad Opdragelse og Paavirkning angaar, trods alt ikke har været stedt i værre Forhold end saa mange andre fyrstelige Børn, og at det afgørende for hans Skæbne laa i medfødte Anlæg.

Allerede under Opvæksten synes C. at have vist **Upaalidelighed** og en aparte Optræden, der ængstede Reverdil; men samtidig brillerede han ved Lærenemhed og Begavelse som en rigtig **Dukse**-natur. Hans Konfirmation (1765) forløb som en for de tilstedeværende meget opbyggelig Handling, der inspirerede Ove Høegh Guldberg til at udgive et særligt Skrift med Lovtale over den vidunderlige Kronprins, der havde vist en saa ualmindelig Kundskab og Indsigt. »Han svarede paa alle Biskoppens Spørgsmaal med en Veltalenhed, en Fasthed, en **Aandsnærværelse**, som var i Sandhed enestaaende«, skriver A. P. Bernstorff i et Brev.

1766 blev C. Konge, og omtrent fra denne Tid har Udviklingen af hans sygelige Anlæg taget Fart. »Kongens Letsindighed og Ustadighed overgaar enhver Beskrivelse« hedder det i en russisk Diplomats Skildring. »Kongen har intet Hjerte, der faar ham til at gøre godt og elske sine Medmennesker«. De gamle Ministre fra hans Faders Tid fik i hvert **Fald** at føle, at den unge Konge ikke nærrede nogen Kærlighed til dem. A. G. Moltke afskedigedes

og Ugeledes J. H. E. Bernstorff (hvilken sidste dog skulde blive taget midlertidig til Naade igen); ogsaa Reverdil maatte 1767 rejse bort. Det morede utvivlsomt C. at lade saadanne veltjente Mænd »gøre Springet«, som han onskabsfuldt udtrykte sig. Forholdene ved Hoffet og i Regeringen prægedes efter Tronskiftet af Intriger og Uro, om end der samtidig arbejdedes med frugtbare Reformplaner. Kongen selv nød i fulde Drag Livet og sin nye Frihed som Suveræn; hans Giftermaal med Caroline Mathilde (der 1768 fødte ham Sønnen Frederik (VI)) hindrede ikke, at han snart gled ud i de mest skandaløse Udskejelser. Sammen med Svirebrødre tumlede han i Vinteren 1767—68 ved Nattetid omkring i Kbh. paa de værste Steder; han lagde en vis Ødelæggelseslyst for Dagen og dyrkede den for en Enevoldskonge mærkelige Passion at slaas med Byens Natvægttere. Det var under alt dette, at han traadte i Forbindelse med Demimonden Støvlet-Kathrine, som det dog i Jan. 1768 lykkedes hans Omgivelser at faa bort fra Hovedstaden.

I Maj 1768 indledede C. en Rejse over Tyskland til Holland, England og Frankrig. Han syntes nu at have forbedret sig; hans Optræden prægedes af en værdig Anstand, der betog de fremmede og indgød hans egne et nyt Haab. Af og til kom det dog ogsaa under Rejsen til Udbrud af hans sindssyge Tilbøjeligheder. 14. Jan. 1769 var C. atter i Kbh. Det varede nu ikke længe, før Sygdommen helt slog igennem og tog Magten over hans Sind. Han kunde ikke mere opretholde en virkelig Stilling som Regent, og den første, der under disse Forhold gjorde sig til Landets Hersker, var J. F. Struensee, hans Livlæge under Udenlandsrejsen og snart efter Dronningens fortrolige og Elsker.

Væsentlig paa Grundlag af de meget oplysende Skildringer, der med Hensyn til Kongens Sygdom er givet dels af Reverdil, dels — med særlig Forstaaelse — af Struensee, er der af en Sindssygelæge i vore Dage (Viggo Christiansen) stillet en Diagnose, hvorefter C. skal have lidt af en udtalt dementia præcox eller »Ungdomssløvsind«, en Art Sindssyge, der bunder i arvelige Dispositioner og viser sig i Tiden omkring Puberteten, uden at det i det enkelte Tilfælde er muligt at angive et bestemt Tidspunkt for dens første Optræden. Hovedsymptomet er et ejendommeligt Sløvsind, der mere eller mindre giver sig Udtryk i Ophævelse af Initiativ og Handlekraft, medens den receptive Side af Bevidstheden er relativt velbevaret. Efter sin Hjemkomst fra Udenlandsrejsen tilbragte C. Størstedelen af sin Tid i fuldstændig Passivitet. Hans Forhold til Omgivelserne var præget dels af fuldstændig Uopmærksomhed,

dels af en vis »negativistisk« Trang til at gøre det modsatte af, hvad man ventede af ham; til Tider kunde han gribes af Raseri-anfald, og til Stadighed var han behersket af visse Vrangforestillinger om, at Verden var helt anderledes, end den viste sig for ham, og om, at han skulde sætte sit **Maal** i at blive aldeles »haard« og ufølsom over for Smerter. Hvad angaar Retningen af hans Driftsliv skulde det efter den nævnte Diagnose kunne antages, at han slet ikke har følt sig tiltrukket af Kvinder; men herimod kan føres visse Vidnesbyrd, der dels tyder paa virkelige Følelser fra hans Side over for Caroline Mathilde i deres Ægteskabs første Tid, dels paa stærke Lidenskaber i hans Forhold til Støvlet-Kathrine; paa den anden Side har han utvivlsomt været stærkt betaget af Yndlinge som Grev C. Holck.

Ved den daglige Behandling og Bevogtning af en sindssyg Person, der var enevældig Monark og den ukrænelige »Herrens Salvede«, frembød der sig pinlige Vanskeligheder. Struensee overlod i det væsentlige Opgaven til sin Ven, Enevold Brandt, der kom til at bøde haardt for, at han ved en enkelt Lejlighed forgreb sig paa C.s Person. Villieløst underskrev C. Jan. 1772 Ordrene om Struensees, Caroline Mathildes og deres Tilhængeres Fængsling. I den følgende Tid, da den af Struensee etablerede »Kabinetstyrelse« bortfaldt, blev han atter i højere Grad formelt regerende Konge og præsiderede paa ny i Statsraadet, om end naturligvis blot som en »Underskrivningsmaskine«. Da Kronprins Frederik 14. April 1784 havde overtaget Magten, blev det forordnet, at intet umiddelbart og direkte Kongebud kunde være gyldigt, medmindre det ved Siden af Kongens Underskrift var underskrevet af Kronprinsen. Dermed var der skabt den fornødne Garanti med Hensyn til de Ordre, der udtrykte et kongeligt Initiativ. I øvrigt vedblev Lovgivningen at finde Sted i Kongens eget Navn og at være knyttet til hans personlige Underskrift. Trods voksende aandelig og legemlig Svaghed vedblev C. til det sidste at meddele denne Underskrift i selve **Statsraadsmøderne**, som han altsaa overværede. Som en ren Undtagelse blev Deklarationen om Holstens Indlemmelse 1806, efter Kronprinsens Ordre, leveret ham til Underskrift uden for Statsraadet. Netop i den store Reformtid, da Enevoldsmagten i Danmark satte Frugt i saa vidtrækkende Foranstaltninger til Samfundslivets Omdannelse, er den formelt blevet repræsenteret af et Menneske som C.

Ogsaa i Hoffets daglige Liv, **saaledes** ved Taflerne, vedblev C. at optræde. Som oftest har han gjort en grotesk eller uhyggelig Figur, men havde lyse Øjeblikke, om end de blev stadig sjældnere.

Endnu i Begyndelsen af 1807 kan Hertug Frederik Christian af Augustenborg meddele Kronprinsen, at Kongen paa sin Fødselsdag har opført sig yderst anstandsfuldt. Legemlig var han paa dette Tidspunkt nedbrudt. Han led under epileptiske Besvimelsesanfald, og fra Sommeren 1807 imødesaa man hans Endeligt; han skulde dog endnu opleve, at hans Søn ved den engelske Flaades Ankomst i Aug. s. A. førte ham med sig fra Kbh. til Holsten.

C. **Blangstrup**: Christian VII. og Caroline Mathilde, 1890. E. Holm: Danmark-Norges Historie under Christian VII, 1902—09. V. **Christiansen**: Christian VII.s Sindssygdom, 1906. A. Fjelstrup: Skilsmisseprocessen mellem Christian VII. og Caroline Mathilde, 1908. E. Reverdil: **Struensee** og det danske Hof 1760—72, oversat af P. **Læssøe-Müller**, 1916. R. Neiiendam: Scenen drager, 1916. Vor Fortid, II, 1918. L. Bobé: Efterl. Pap. fra den Reventlowske Familiekrede, I—X, 1895—1932, passim. Se i øvrigt Caroline Mathilde og T. F. Struensee.

8 J

Hans jensen.

De vigtigste Portrættertyper: **Barne-** og Ungdomsbilleder: Maleri af C. G. **Pilo** 1752 (formentlig paa Amalienborg, stukket af J. M. Preisler 1754). **Emailler** af J. Brecheisen (Rosenborg). Miniature med sine Søskende 1756 af C. Foltmar (Fr.borg). Maleri af J. Thrane (Christiansborg). Stik af J. Haas 1761. Maleri af C. G. Pilo 1762 (Fr.borg), af A. **Brünniche** 1764 (Vemmetofte), af P. **Als** (Jægerspris, Charlottenlund). Stik af J. Haas 1764 og af C. Fritzsche efter P. Wichmanns Maleri. — Fra den store Udenlandsrejse: Malerier af Louis Michel van Loo (fuldført af Jens Juel) (Fr.borg), Tegning af P. Falconet (stukket af D. P.), Profilstik af P. Duret 1768. Malerier af Angelica **Kauffmann** (stukket bl. a. i Sortkunstblade af J. S. Negges og Rich. Houston). Maleri af Mrs. Ashley, af Mr. Dance, stukket af E. Fischer. Sortkunststik af G. Brasoni. Medailler af Monte, J. Kirk og Westwood. — Fra den tidlige **Regeringstid**: Stik af C. Fritzsche efter Tegning af J. F. Stein 1767, Malerier af C. G. Pilo, stukket af J. M. Preisler (ca. 1770). Kroningsbilledet til den gamle Riddersal paa Christiansborg af P. **Als** (ca. 1775, Fr.borg). Efter en Tegning af T. Bruun 1777 stak M. Haas C. i Hermelinskrud; T. A. Pplings Stik med A. Tischbeins Arrangement, en Hyldest i Anledning af Indfødsretsloven, gaar tilbage til en Medaille af D. J. Adzer udsendt i samme Anledning. J. F. **Clemens'** Stik 1779 efter Corn. Høyers Miniature. Fra de senere Aar findes J. Juels Billeder 1783 (stukket af T. Kleve), 1789 (Tronbilledet, Rosenborg) og Portrætterne i den grønne guldindvirkede Dragt og i Admiraluniform. G. **Sciptius'** Emaille 1783 (Fr.borg). B. J. Greve stak Kongens Silhouet 1788. 1790 malede N. A. Abildgaard til Christiansborg Riddersal Bil-

ledet: »C. VII. forener det hertugelige Holsten med Riget«. Fra 1794 er Kongen fremstillet paa W. Haffners »Thebillede« (Jægerspris) og paa J. C. F. Vierteis Gruppebillede (Gunderslevholm), ligeledes findes han paa Haffners Appartementsbillede (1781) paa Rosenborg. Det af J. Chapman 1801 i London stukne Portræt efter J. Juel gaar enten ændret tilbage til et tidligere Billede af C. eller er et forvansket Billede af Frederik VI. Efter C.s Død udsendte A. Flint et Stik efter Juel. — Johs. Wiedewelt udførte en Medaillon af C. til Riddersalen paa Christiansborg, stukket af Mme. Louise A. Boizot. Buste (Afstøbning paa Fr.borg). — Medailler foruden de nævnte bl. a. af J. H. Wolff (1766, Tronbestigelsen), D. J. Adzer (1767, 1771), C. Enhörning 1782, V. Bauert 1800, J. E. Bauert (Fortjenstmedaille).

O Andrub

Christian VIII. (Christian Frederik), 1786—1848, Konge. F. 18. Sept. 1786 paa Christiansborg (Slotsk.), d. 20. Jan. 1848 paa Amalienborg, begr. i Roskilde Domkirke. Forældre: Arveprins Frederik (s. d.) og Sophie Frederikke af Mecklenburg-Schwerin (s. d.). Gift 1° 21. Juni 1806 paa Ludwigslust i Mecklenburg med Charlotte Frederikke af Mecklenburg-Schwerin (s. d.). Ægteskabet opløst 31. Marts 1810. 2° 15. Maj 1815 paa Augustenborg med Caroline Amalie af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenborg (s. d.).

C.s Livsgerning er sammenvævet med den dansk-norsk-tyske Helstats Sprængning og med Enevældens Undergang. Hans Betydning og Ansvar for disse i Danmarks historiske Udvikling saa dybt indgribende Omvæltninger saavel som hans egen personlige Opfattelse af Begivenhedernes Forløb og Stilling til deres enkelte Faser er imidlertid langt fra udforsket og rummer stadig saa mange uoplyste Problemer, at en virkelig historisk Vurdering er udelukket. Endnu har ingen Forsker forklaret den menneskelige Udvikling eller paa-peget de dybtliggende Grundanskuelser, som slaar Bro mellem de tilsyneladende uforenelige Forudsætninger, der 1814 gjorde C. F. til det norske Folks Fører under dets Kamp for statslig Selvstændighed og politisk Frihed og som Konge bragte ham i Kamp med Liberalismens Fordringer om en fri Forfatning. Lige saa vanskeligt finder man den røde Traad, som forbinder C.s Holdning paa de forskellige Tidspunkter over for Slesvigholstenismen og Forkæmperne for den nordslesvigske Danskhed. Ligesom Datidens offentlige Mening svingede mellem Jubel over Indrømmelser og Forbitrelse over skuffede Forventninger, har Eftertidens Historie-skrivning vekslet mellem skaanselløs Fordømmelse af Kongens

formodede Holdningsløshed og unationale Tankegang og Lovprisning af overlegen Statsklogskab og sund national Følelse.

Arveprins Frederik er sikkert med Rette blevet vurderet ringe af Eftertidens Historieskrivning. Desto mere er der Grund til at fremhæve den omhyggelige og kloge Opdragelse af Sønnen, der gav dennes ypperlige Evner Vækst og Pleje. Dygtige Lærere, Filologen N. I. Schow, Naturforskeren H. S. Holten og Astronomen Thomas Bugge gav ham Kundskaber og Dannelse, vakte hans mangfoldige Interesser for Naturen og de humane Fag, for Kunst og for Videnskab. Omgang med Hjemmets Bekendte, der talte en Kunstner som Jens Juel, en Retslærd som Chr. Colbiørnsen, en Videnskabsmand som P. C. Abildgaard, anspændte ham yderligere og lagde Grunden til den brede humane Forstaaelse, der Livet igennem blev hans Væsens Særkende. Ydre Fortrin, Skønhed og Sikkerhed i Optræden, selskabelige Talenter, Sans for Musik og Dans fik han i Vuggegave og udviklede til Fuldkommenhed. Den bevidste Danskhed, der prægede Hjemmet og dets Omgang, gav ham yderligere Betingelser for Forstaaelsen af det nye Aandsliv, som voksede frem i hans Ungdomstid. Han fik tidligt militære Charger, blev allerede 1797 udnævnt til Oberst og 1802 til Generalmajor, varetog ogsaa sine Pligter, men forblev altid mærkværdig »civil« i Tankegang og Levevis. Han var oprigtig Kristen, men vistnok uden dybere religiøse Oplevelser. Livet bragte ham store Skuffelser og mange Nederlag. Det blev hans Svaghed, at de ikke formaaede at staalsætte hans Karakter og hærde hans Villie. Hans Begavelse havde ingen altbeherskende Træk, men spillede i alle Spektrets Farver. Det falder lige vanskeligt at bestemme Statslederens politiske Anskuelser som at karakterisere Kunstelskerens Sympatier. Medfødte Anlæg og Omgivelsernes Paavirkning, Livsskæbne og ydre Vilkaar bidrog i Forening til at gøre ham til den ypperlige Dilettant og smagfulde Livskunstner. Tilbøjelighed til epikuræisk Livsnydelse — Sans for Bordets Glæder og for Omgangen med det smukke Køn — lammede dog aldrig hans Flid og Arbejdsiver. Fra om Morgenen tidlig til om Aftenen sent var han ustandselig i Bevægelse. Alligevel fik han Stunder til en omfattende Læsning og en omfattende Brevveksling. Pennen faldt ham lige saa let i Haanden som Ordene paa Læberne. Allerede 1802 begyndte han at føre udførlige Dagbøger og fortsatte i de nærmest følgende Aar, genoptog Syslen 1814 og har fra 1819 til sin Død saa at sige Dag for Dag i stadigt større Omfang givet Beretninger om sin Færden.

C. F. blev konfirmeret 1803 og fulgte s. A. Faderen paa en

Baderejse til Nordtyskland, der ogsaa gav Anledning til Besøg hos Moderens Familie i Mecklenburg. Allerede ved denne Lejlighed satte Kusinen Prinsesse Charlotte Frederikke hans letfængelige Hjerter i Svingninger. Da han n. A. kom igen, blev de unge Mennesker yderligere betagne og forlovede sig. 1806 fejredes Ægteskabet, som — bortset fra en kort Tids hektiske Glød — blev til ringe Lykke for begge Parter. Prinsessens Bekendtskab med Komponisten Du Puy blev skæbnesvangert og foranledigede Ægteskabets Ophævelse 1810. Tilsyneladende trøstede Prinsen sig med Selskabslivets Glæder og var i de følgende Aar en feteret Gæst ved Aristokratiets og det rige Borgerskabs Fester. Til hans Ulykke fik han ingen egentlig Sysselsættelse. Han dyrkede sine Interesser og forøgede sin mineralogiske Samling, læste Digterværker og saa paa Kunst. Under **Troppesamlingerne** ved Rigets Sydgrænse 1806 — 07 opholdt han sig i Holsten, blev 1809 Generalløjtnant og 1812 General. Dog heller ikke efter Fredsbruddet blev der lagt større Beslag paa hans Virketrang. Mest var han vel optaget af Stillingen som Præsides for Kunstakademiet, som han tiltraadte 1809. Rimeligvis som en Virkning af Modsætningen mellem Frederik VI. og Arveprins Frederik fik han ingen politisk Indflydelse og kom vistnok i nogen Grad til at indtage en fronderende Holdning. Ved **Aarsskiftet** 1813 deltog han i **hvert** Fald i Oppositionen mod Kongens franskvenlige Politik og raadede i en Betænkning 28. Jan. til at opgive Forbundet med Napoleon og slutte Fred med England.

Den første politiske Opgave blev ham overdraget, da han 11. Maj 1813 blev udnævnt til Statholder og 24. Juni til kommanderende General i Norge. Efter en stormfuld Overrejse fra Fladstrand steg han 21. Maj i Land paa Hvaler i Smaalenene og ankom Dagen efter til Kristiania. Store Forventninger knyttedes til hans **Sendelse**. For Frederik VI. gjaldt det om, at Prinsen vandt Indflydelse i Norge og modarbejdede Sveriges hemmelige Forsøg paa at røkke Nordmændenes Troskab mod Kongen og den aarhundredgamle Statsforbindelse. C. F. selv drømte om at blive Fredsbringeren, som skaffede Landet Lykke og erhvervede Folkets Hengivenhed. Til Norge og Nordmændene var han knyttet med mange Traade. Hans Ungdom faldt i en Tid, da det var Mode at sværme for de norske Odelsbønder; hans mineralogiske Interesser havde tidligt bragt ham i Forbindelse med norske Videnskabsmænd og vakt hans Forkærlighed for Landet og dets Natur. Med Carsten Anker var han forbundet i et aargammelt Venskab. For Varetagelsen af sit Hverv havde han ogsaa andre Betingelser:

En overordentlig Evne til at omgaas og vinde Mennesker, en smuk og imponerende Fremtræden, en velklingende Veltalenhed. Den Tak for Oprettelsen af Universitetet i Kristiania, han 11. Dec. 1811 som Formand for Det norske Videnskabernes Selskab bragte Kongen ved en Fest, som afholdtes i den københavnske Afdeling af Selskabet for Norges Vel, skal have gjort et dybt Indtryk paa Frederik VI.

De positive Data i dette Afsnit af C. F.s Historie er følgende: 24. Jan. 1814 fik han den første Underretning om Freden i Kiel, plejede 29. Raad paa Ejdsvold med Carsten Anker og andre, afholdt 16. Febr. det berømte Notabelmøde sst., hvorefter han 19. underskrev Brevet om Indkaldelsen af en Rigsforsamling og 22. proklamerede sig som Norges Regent. Mellem 10. April og 19. Maj fuldførtes Ejdsvoldsværket. 17. Maj blev C. F. valgt til Norges Konge, forhandlede i Tiden 30. Juni til 18. Juli med Stormagternes Repræsentanter, gav 13. Juli Tilsagn om at lægge sin Skæbne i Folkets Haand og raade det til paa bestemte Vilkaar at godkende Foreningen med Sverige. 27. Juli begyndte Fjendtlighederne, der afsluttedes 14. Aug. ved Konventionen i Moss. To Dage senere sammenkaldte C. F. Stortinget og overdrog 19. Aug. Regeringen til Statsraadet, frasagde sig 10. Okt. Tronen og forlod Norge 26.

Til en Begyndelse var det først og fremmest Helstatens og Dynastiets Interesser, som C. F. følte sig kaldet til at varetage. Efterhaanden og navnlig efter Kielfredens Afslutning gjorde Norges Særkrav sig stærkere gældende. Haardnakket vægrede han sig i Efteraaret 1813 ved at udføre Kongens Ordre om et Angreb paa **Göteborg**, som han ansaa for uigennemførligt. Rimeligvis har han allerede paa dette Tidspunkt fantaseret om storpolitiske Begivenheder i Norden og ude i Europa, der kunde bringe Karl Johan til Fald, gøre ham selv til svensk Tronfølger og en Gang i Fremtiden forene Nordens tre Riger under hans Styre. Da han modtog Efterretningen om Freden i Kiel, kom hans Politik til at følge denne Linie. Utvivlsomt undervurderede han Karl Johans internationale Magtstilling og lagde alt for stor Vægt paa de legitimistiske Stormagters Mistillid til Napoleons tidligere Marskal. Sikkert nok kan der ogsaa paapeges begaaede Fejlgreb og Svagheder i hans personlige Holdning. I Kampens Hede er der tit med voldsom Overdrivelse blevet rettet bitre Anklager mod ham derfor. Norske Historikere vil dog i vore Dage være enige om at erkende, at hans Indsats har sikret Norges Selvstændighed og frie Forfatning. Navnlig Halvdan Koht har med Rette fremhævet hans selvfor nægtende Politik i de sidste Maaneder og betonet, at han inderst inde havde opgivet

sin egen Sag og mere og mere kæmpede for at redde Æren og Norges Interesse. Under den korte Fejde svigtede han utvivlsomt som Militær og som Feltherre, viste sig svag og raadløs. Delvis hænger det dog sammen med, at han paa Forhaand ansaa Kampen for haabløs og alene haabede paa en Overenskomst, der kunde redde Norges Selvstændighed og Forfatning under Foreningen med Sverige. Intet Under heller, at han ved Afslutningen brød sammen. Maaneder igennem havde hans Nerver været udsat for det voldsomste Pres. Paa Glæden over Medgangen og Stoltheden over at føle sig baaret frem som Nationens kaarne Høvding fulgte Mismodet og Fortvivlelsen over Nederlaget og Ydmygelsen. Som en syg Mand tilbragte C. F. de sidste Uger paa Ladegaardsøen ved Kristiania, og skuffet og knækket forlod han Norge og vendte 4. Nov. tilbage til Danmark. Folkets Hyldest paa Rejsen gennem Landet og under det første Besøg i Kbh. var ham vel en Trøst, men formaaede ikke at tilsløre de Vanskeligheder, der ventede ham.

Et nærmere Studium af C. F.s Udvikling vil rimeligvis lægge for Dagen, at han ikke uden varige Følger for sin Karakter har gennemlevet den norske Krise. I Forvejen var der ringe Fasthed og Haardhed i hans Naturel. I Ungdomstiden havde Selvtilliden til en vis Grad kunnet raade Bod paa Manglerne; da den blev undergravet, blev han usikker, og Skrøbelighederne traadte frem. Tilsyneladende var G. F. dog stadig fuld af Livsvillie og Mod til at begynde en ny Tilværelse. Allerede i **Dec.** forlovede han sig med Prinsesse Caroline Amalie af Augustenborg; nogle Maaneder senere fejredes Brylluppet. Adskillige faldt det for Brystet, at Prinsen saa hurtigt kunde falde til Ro efter de Storme, der var gaaet hen over hans Hoved. Frederik VI. havde vanskeligere ved at tilgive ham de Farer, hans norske Eventyr havde kunnet bringe over Land og Rige. Da de første Gang mødtes hos Carl af Hessen paa Louisenlund, var Modtagelsen kølig. Naar Kongen umiddelbart efter 1815 sendte C. F. som Guvernør og kommanderende General til Fyn, var det nærmest Hensigten paa en passende Maade at holde ham paa Afstand. I Virkeligheden var det dog en Velgerning, der i de følgende Aar gav Prinsen Følelsen af at udrette et Arbejde og Lejlighed til at tilfredsstille sin Trang til Repræsentation. Selv om Virksomheden næppe tilfredsstillede ham, tog han sig med Iver af Landsdelens Interesser, inspicerede Købstæder og nødstedte Godser, besøgte Skoler og Arrester og glemte heller ikke — som Præsident for Fyns Stifts patriotiske Selskab — at fremme **Aandslivets** Interesser.

Særlig Betydning for C. F.s personlige Udvikling fik hans store

Udenlandsrejse, 1818—22, i Tyskland, Italien, Schweiz, Frankrig og England. Dagbogsoptegnelserne viser, hvorledes han i det fremmede fik Luft under Vingerne, følte ny Glæde ved Livet og Interesse for Verden. Skønt man er vant til, at **Turister** kan overkomme en Del, virker det forbløffende, hvor meget C. F. har kunnet naa. Hans Optagethed gjaldt ikke alene Oldtidens og Renæssancens Kunstskatte, men ogsaa Samtidens Kunstneratelierer. Med næsten alle danske Kunstnere og Videnskabsmænd, som i Begyndelsen af 20'erne var i Italien, har han plejet Omgang. Hans virksomme Interesse for C. A. Jensen og andre vil altid bevare ham et Navn i dansk Kunsthistorie. Under Forhandlingerne om Thorvaldsens store Arbejder til Christiansborg Slot og Frue Kirke spillede han en Rolle. Overalt paa Rejserne deltog han i det internationale Selskabsliv. Utallige er de Mennesker, han har truffet, Medlemmer af Europas Fyrstehuse, ledende Ministre og Statsmænd, Kunstnere og Lærde. Med det altsammen fik han Tid til at overvære timelange Forhandlinger i de forskellige Landes lovgivende Forsamlinger. Sikkert nok har det fra første Færd været Prinsens Hensigt at benytte Opholdet i Udlandet til at fjerne mulige Fordomme og urigtige Forestillinger, til hvilke hans Optræden i Norge kunde give Anledning. Da han traf sammen med Kejser Frantz og Metternich, talte han med dem om de nordiske Stridigheder vedrørende Delingen af den dansk-norske Statsgæld, og med Kejser Alexander drøftede han den hellige Alliances Principper og dens Muligheder for at fremme Verdensfreden og Menneskehedens Lykke. Alligevel har Prinsen ikke helt kunnet fornægte den Liberalisme, for hvilken han 1814 ved Forholdenes Magt var blevet en Forkæmper. Som Øjenvidne til Revolutionen i Napoli kunde han ikke undlade at give Udtryk for en moderat-liberal Opfattelse af en Forfatnings Nødvendighed, dadle Ministrene, som havde forhindret dens rettidige Udstedelse og beklage Østrigs Indblanding i de italienske Anliggender. Hans Frisind fremkaldte et Par ubehagelige Efterspil. Frederik VI. fandt hans Ytringer ubetimelige og bød ham omgaaende forlade Revolutionens Arnested. Da han senere ankom til Paris, **maatte** den danske Chargé d'affaires underrette ham om, at den mægtige russiske Gesandt Pozzi di Borgo havde ladet ham vide, at man mistænkte ham for liberale eller endog revolutionære Anskuelser. Først efterhaanden lykkedes det C. F. at rydde disse ubehagelige Forestillinger af Vejen.

Paa Rejselivets mange Oplevelser fulgte en Række rolige og forholdsvis begivenhedsløse Aar. Prinsen plejede sine mange Interesser og var en virksom Præsident for Kunstakademiet og i Viden-

skabernes Selskab (fra 1838), dertil Medlem af Selskabet til Naturlærens Udbredelse og af adskillige udenlandske litterære og videnskabelige Samfund. Samtidig deltog han paa det livligste i Selskabslivet, samlede Videnskabsmænd og Kunstnere om sig, følte sig levende tiltrukket af den romantiske Digtning, plejede Omgang med dens Koryfæer og støttede dens mindre fremtrædende Repræsentanter. Paa Landets Politik havde han ingen Indflydelse. Frederik VI. nærede utvivlsomt Beundring for en Natur, som han følte besad Evner og Fortrin, som Skæbnen havde nægtet ham selv, men var samtidig ængstelig for dens Uberegnelighed. Sønnens, den senere Frederik VII.s, vanskelige Sind betragtede C. F. med fatalistisk Ro og Overbærenhed. At Prinsens Ægteskab med Kongens Datter Prinsesse Vilhelmine Marie blev opløst, **maatte** nødvendigvis forstyrre Harmonien og ogsaa bringe Vanskeligheder i Forholdet mellem Konge og Tronfølger. Det mærkelige Forhold, at Rigets Tronfølger var udelukket fra Deltagelse i Statsstyrelsen, fik for saa vidt sin Afslutning, som C. F. 2. Marts 1831 blev optaget som Medlem af Gehejmestatsraadet. Som saadan deltog han i Forhandlingerne om Organisation af **Provinsialstænderne**, men var uden nævneværdig Indflydelse paa de afgørende Beslutninger. Han billigede Stændernes Indførelse og har endogsaa tidligt givet Udtryk for sin Forstaaelse af, at man stod ved Begyndelsen af en politisk Udvikling, der **maatte** ende med Indførelsen af en repræsentativ Forfatning, »som er ønskelig«. Hvor der var Lejlighed til det, søgte han baade i Hertugdømmerne og i Kongeriget at forøge Ridderskabets og Godsejernes Indflydelse.

3. Dec. 1839 besteg C. Tronen. En Historieforskning, som frigjort for Datidens og Eftertidens politiske og nationale Lidenskaber stræber efter at naa frem til en upartisk Vurdering af hans Kongegerning, **maa** nødvendigvis erkende, at han stod over for en uløselig Opgave. Hans Stilling og dynastiske Forudsætninger **paa-lagde** ham Pligten til at bevare og give i Arv til sine Efterkommere den Helstat, som var blevet Resultatet af en **aarhundredgammel** Udvikling. Vort Lands Historie i de følgende Aartier har imidlertid godtgjort, at Opfyldelsen af de Forfatningskrav, som mødte ham ved Tronbestigelsen, nødvendigvis **maatte** medføre et Brud mellem Statens danske og tyske **Befolkningsdele**. Nærmere Undersøgelser **maa** afgøre, om C.s Standpunkt var en Følge af virkelig politisk Forstaaelse eller alene bundede i almindelige Følelser, personlig Magtlyst og Utilbøjelighed til at give Afkald paa Enevoldsmagten. Samtiden og delvis Eftertiden har været tilbøjelig til at karakterisere C. som den svage Mand, der var tilgængelig for ydre

Paavirkning. Adskilligt tyder dog paa, at Kongen vel med Iver lyttede til mange Raadgivere, men aldrig bøjede sig for deres Autoritet. Beslutningerne var sikkert hans eget Værk. Lige saa urigtigt er det, at han nationalt og politisk har fastlagt en enkelt Linie og urokkeligt fastholdt den. Dertil manglede han i alt for høj Grad politisk Instinkt. Svagheden var hans Intelligens, som gav ham Forstaaelsen af Problemernes forskellige Sider og af modsatte Standpunkters delvise Berettigelse.

Store og mangfoldige var de Spørgsmaal, han straks blev stillet overfor, og som fulgte ham hele Regeringstiden igennem: Liberalismens — Kongerigets og Hertugdømmernes — Ønsker om en virkelig Forfatning, det danske Nordslesvigs Krav om national Frigørelse og **Slesvigholstenismens** Fordring om Slesvigs og Holstens indbyrdes Forbindelse og nære Tilknytning til Tyskland. Endelig den danske Bondealmues Trang til en Genoptagelse og Videreførelse af det **18.** Aarhundredes sociale og økonomiske **Landbo-**lovgivning. Adskilligt tyder paa, at G. i de første fem-seks Aar — indtil omtrent **1846** — har næret Illusioner om at kunne beherske og lede disse farlige Strømme. Naar han ogsaa efter Tronskiftet bevarede Statsraadet, som han havde faaet det i Arv fra Frederik VI., hang det vel delvis sammen med hans almindelige Tilbøjelighed til længst muligt at holde fast ved Mænd, han engang var kommet i Forbindelse med. Delvis skyldtes det dog Ønsket om at fastholde Statsstyreisens historiske Kontinuitet. Liberalismens **Forfatningskrav** stræbte han at imødegaa gennem Bestræbelser for at gøre selve Enevælden liberal. Den københavnske Kommunalordning **1840** og Loven om Sogneforstanderskaber i Landkommunerne **1841**, den større Sparsommelighed i Statsforvaltningen og Reformen inden for Centraladministrationen saavel som Offentliggørelsen **1841** af Oversigten over Finansernes Stilling er altsammen Udslag af denne Politik. Lættelserne i Bondestandens Vejarbejde, Indskrænkningen i de offentlige Frikørsler og den delvise Afskaffelse af Bønderkarlenes Forpligtelse til at tage fast Tjeneste vidner ligeledes om oprigtig Iver for at imødekomme Almuens sociale Ønsker og saaledes tage Brodden af videregaaende Krav. Paa lignende Maade søgte han at optræde i det nationale Spørgsmaal. C. var utvivlsomt en bevidst nationalfølende Mand og overbevist om det danske Sprogs naturlige Ret. Naar han i Kongeriget støttede Grundtvigs Ønsker om Oprettelsen af »Skolen i Soer« og i Nordslesvig hjalp med til Oprettelsen af Folkehøjskolen i Rødding, først og sidst naar han **1840** fastsatte Indførelsen af dansk Rets- og Øvrighedssprog i den Del af Slesvig,

hvor Dansk var Kirkesprog og Skolesprog, var det utvivlsomt Udtryk for hans inderste Overbevisning. Lige saa sikkert har han haabet paa ved sine Afgørelser i Kampen om Stændernes Forhandlingssprog (1844) at forhindre en Udvikling af Sprogstriden, der kunde grave en varig Kløft mellem Rigets to Befolkningsdele, og ved Udnævnelsen 1842 af Prins Frederik af Nør til Statholder og kommanderende General i Hertugdømmerne at forebygge den hertugelige Slesvigholstenismes videre Vækst.

Alle ved nu, at Resultatet blev det modsatte og et Nederlag for Kongens Politik. Nationalpolitisk samledes alle Strømninger i to mægtige Bevægelser, som forberedte sig til den endelige Kamp. Socialt og forfatningspolitisk radikaliseredes Partierne i Bondevennernes og Nationalliberalismens store Oppositionsgrupper.

Fra omkring 1846 foreligger en Række kongelige Afgørelser, som tilsyneladende indleder en ny Politik: Det aabne Brev 8. Juli 1846 om Arvefølgen i Hertugdømmerne, der efterfølges af Prinsen af Nørs Afsked som Statholder og Forandringerne i Statsraadet, Bondecirkulærets Ophævelse i samme Aar og endelig i C.s sidste Regeringstid Drøftelserne inden for Statsmandskredsen om en Forfatningsændring, der skulde give Folkerepræsentationen baade skattebevilgende og lovgivende Myndighed. Det bliver en Opgave for Fremtidens Historieforskning at afgøre, om disse Beslutninger var enkeltvis Indrømmelser over for Kræfter, hvis Styrke Kongen tidligere havde undervurderet, eller Følgerne af en ny og samlet politisk Erkendelse. Givet er det, at C. kun fik Lejlighed til at vandre faa Skridt ad denne Bane. Da han 20. Jan. 1848 efter et Par Ugers Sygdom bukkede under for en Forkølelse, der hurtig havde taget en alvorlig Vending, brast de sidste Muligheder for at undgaa den store Krise og det skarpe Brud.

Christian VIII.s Dagbøger 1814 offentliggjort i Oversættelse af A. Ahnfelt 1883 og af A. Olafsen efter den franske Originaltekst og med Oversættelse 1914, Brudstykker af de øvrige Dagbøger ved C. F. Wegener i *Actmæssige Bidrag til Danmarks Historie* i det 19. Aarh., 1851, og A. D. Jørgensen i *Sønderjydske Aarbøger*, 1895. Christian Frederiks og Carsten Ankers Brevveksling, udg. af C. J. Anker, 1901, 2. Udg. 1904. — Mindeskrift over Kong Christian VIII. Udg. af Videnskabernes Selskab, 1848. C. F. Wegener: *Mindeblad om Kong Christian VIII.*, 1848. H. P. Giessing: *Kong Christian VIII.s Regjeringshistorie*, 1851—52. Yngvar Nielsen: *Christian Frederik 1813—1814*, 1915. Halvdan Koht i *Norsk biografisk lexikon*, II, 1925. A. D. Jørgensen i *Danmarks Riges Hist.*, VI, 1, 1896—98. Hans Jensen: *De danske Stændersamlings Historie 1830—48, I—II*, 1931—34. A. D. Jørgensen: *Kong Kristian VIII. og den danske Sag i Nordslesvig i Sønderjydske Aarbøger*, 1894. P. Lauridsen: *Da Sønderjylland vaagnede, I—VIII*, 1909—22.

Axel Linvald.

Afbildet som Barn paa J. C. F. Vierteis Gruppebilleder af Kongehuset (Jægerspris, 1794 Gunderslevholm) og paa J. Juels Billede af Arveprinsens Familie. Stukket Silhouet af B. I. Greve. Pastelportræt ca. 1800 af Jens Juel (Holsteinborg, Gisselfeld). Miniature af C. Horneman 1805 (Charlottenborg, stukket af V. Heuer 1806). Omtrent samtidig maa samme Stickers Blade efter F. C. Grøgers Maleri og Profilbladet efter hans egen Tegning være udført. I de følgende Aar udførtes af Horneman og Groger en Række næsten ens Billeder; den førstes Billede paa Rosenborg (1810; stukket 1811 af J. F. Clemens og ca. 1814 af H. R. Cook), ca. 1810 paa Giese-gaard, ca. 1815 som Miniature paa Rosenborg; den sidstes 1814 i norsk Uniform (Jægerspris, Gisselfeld, formentlig Forlæg for Sort-kunstbladet af Charles Turner 1814), 1815 i dansk Uniform (lito-graferet 1820 af Kunstneren selv). C. Bøhndel udsendte et Lito-grafi efter egen Tegning; 1812 malede han et Billede af Prinsen. — 1818 udførte Chr. Christensen et Relief, 1820 B. Thorvaldsen en Buste af C. (Fr.borg). Fra Udenlandsrejsen og de følgende stille Aar kendes Mme. Bonnigsen Romilis Tegning (Rosenborg), som efter en tegnet Kopi af Heuer blev litograferet af F. le Villain, og sammes Litografi efter Mme. Marie Pouilly. 1824 udstillede Horneman en Pastel, som han s. A. søgte at litografere (to Aftryk findes i Kongens Haandbibliotek). 1831 malede L. Aumont første Gang C. (Rosenborg), n. A. malede han ham i fuld Størrelse og i Ordensdragten til de vestindiske Øer (Christiansborg), et Maleri fra 1834 hænger paa Fr.borg. Af C. A. Jensen maledes han 1827 (Privateje, Gentagelse paa Mineralogisk Museum) og ca. 1832 (Kongehuset). 1830 og 33 udsendte J. F. Fritz nogle Litografier. Den Kunstner, hvis Billeder en Tid angav Hovedtypen af Kongeportrætterne, blev dog Em. Bærentzen, hvis Malerier 1835, 1837 og 1842 (deraf et paa Vemmetofte) blev litograferede dels af Kunstneren selv, dels af Kroymann o. a. og stukne af Carl Mayer; de dannede Grundlaget for de fleste Efterstik. — Da C. var blevet Konge, beskæftigede han i højere Grad de dygtigere Malere. Eckersberg malede et Billede fra Kroningen (Fr.borg) og et Par fra en Flaaderevy 1843. J. V. Gertner udførte flere Billeder fra Kroningen (Rosenborg), Major S. Schack et Kæmpelærred og den franske Maler J. Court et mindre (Amalienborg); sidst-nævnte malede ogsaa flere Portrætter af C. (Rosenborg (Fr.borg-Eje), Amalienborg), litograferede i Paris af Julien. Malerier af W. N. Marstrand 1843 (Rosenborg), af C. Rahl (litograferet af A. Kaufmann) og af J. V. Gertner 1845 (Gisselfeld). Tegninger af Gertner 1841, 1846 (Fr.borg). Miniaturer af Johs. Møller (1840

efter **Mme. Romili**; Rosenborg), 1841 (Gisselfeld) og 1844 (Charlottenborg; litograferet af samme og stukket 1846 af Félicie Tourniel). Profilbillede af I. Bense. Medailler af F. Krohn (1839, 1848) og af Chr. Christensen 1842. — Buste i Christiansgave ved Thisted og af Stramboe (**Rosenborg**). Sandstensobelisk paa Jomfrubjerg, Bornholm.

O. Andrup.

Christian **IX.**, 1818—1906, Konge. F. 8. April 1818 paa Gottorp, d. 29. Jan. 1906 paa Amalienborg, begr. i Roskilde Domkirke. Forældre: Hertug Frederik Vilhelm Povel Leopold af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Glücksborg (s. d.) og Prinsesse Louise Caroline (s. d.). Gift 26. Maj 1842 paa Amalienborg med Prinsesse Louise af Hessen-Kassel (s. d.).

C. var fra sin Fødsel nær knyttet til Danmark og det danske Kongehus, idet hans Fader fra 1803 havde staaet i dansk Militærtjeneste og gentagne Gange af Frederik VI. var blevet benyttet til fortrolige Sendelser, ligesom han havde ledsaget Kongen til Wienkongressen, og hans Moder var en Søster til Frederik VI.s Dronning Marie. C. var den fjerde i Rækken af ti Børn og levede et roligt Barndomsliv paa Gottorp og Louisenlund, hvor han modtog Undervisning af forskellige Privatlærere, indtil Faderens Død 1831. Frederik VI., som efter Hertugens Ønske sammen med Prins Vilhelm af Hessen-Philippsthal overtog Formynderskabet for Børnene, ønskede, at den trettenaarige Dreng skulde forberedes til Indtrædelse i den danske Hær, og han kom da paa Landkadetakademiet i Kbh., hvor han i de følgende Aar fik sit Hjem hos Chefen, Oberst Linde. Frederik VI. førte omhyggeligt Tilsyn med den unge Prins' Undervisning, der mest foregik i Enetimer, saa ham hyppigt hos sig og fik ham personlig meget kær: »Gid han var min Søn«, hørte man ham mere end een Gang sige. C. gengældte fuldt ud disse Følelser og hang Livet igennem med Kærlighed ved Mindet om Kongen og ved Traditionerne fra hans Tid. 1835 blev han konfirmeret og derefter udnævnt til Ritmester i Hestgarden, i hvis Kaserne han en Tid boede, indtil han flyttede ind i Det gule Palæ i Amaliegade, som 1842—63 blev hans og hans Families Hjem. — Fra Efteraaret 1839 til Foraaret 1841 gennemgik han sammen med Prins Frederik af Hessen og under Ledsagelse af senere Hofmarskal V. Oxholm et Universitetskursus i Bonn, hvor han særlig hørte Forelæsninger i Statsret og Historie og hvorfra han foretog Ferierejser til forskellige tyske Byer og Venezia. Paa Hjemrejsen besøgte han Berlin, hvor Kong Friedrich Wilhelm IV. tilbød ham en Ansættelse i Gardekorpset, som han

afslog. Fra hans ganske unge Aar var der blevet tildelt ham, som tidligt udmærkede sig ved streng Pligtopfyldelse og smuk og korrekt Optræden, forskellige repræsentative Hverv ved fremmede Hoffer, saaledes 1837 og 38 i England og 1842 og 44 i Rusland, hvilket sidste siden fik Betydning for ham paa Grund af det gunstige Indtryk, Kejser Nikolaus fik af hans Personlighed.

Første Gang Tidens politiske Uro kastede sine Skygger over Prinsens lykkelige Privatliv, var 1846, da Christian VIII. udstedte sit aabne Brev om Tronfølgen i det danske Monarki, der vakte saa stor Forbitrelse blandt Slesvigholstenerne. Hans ældste Broder, Hertug Carl af Glücksborg, protesterede imod det, men C. udstedte en Erklæring, i hvilken han godkendte det og fornyede sin Trokabsed. Da Krigen udbrød 1848, var det for ham en Selvfølgelighed at bevare sin Stilling i den danske Hær; baade 1848 og 1849 førte han Hestgarden i Felten, men kom ikke til at deltage i nogen Træfning. I de følgende Aar steg han efterhaanden i de militære Grader inden for Rytteriet: fra Major 1848 til Oberstløjtnant 1850, Generalmajor 1852, Generalløjtnant og Generalinspektør for Rytteriet 1857. — Da Tronfølgespørgsmaalet i de første Aar af Frederik VII.s Regering rykkede sin Afgørelse nær, fik Prinsens Stilling politisk Betydning. Efter Frederik III.s Mandsstammes Uddøen var de nærmeste Arvinger efter Kongeloven efter Christian VIII.s Søster Julianes Død 1850, Landgrevinde Charlotte og hendes Børn i følgende Orden: Prins Frederik af Hessen, Prinsesse Marie af Anhalt og Prinsesse Louise, gift med Prins C. For at holde Monarkiet sammen var det imidlertid nødvendigt at opnaa Forstaaelse om Tronfølgeordenen med Kejser Nikolaus som Chef for den ældre gottorpske Linie, der med Christian VII.s og Arveprins Frederiks Mandsstammes Uddøen havde Arvekrav paa en stor Del af Holsten. Dette i Forbindelse med Kejserens dominerende Stilling i den europæiske Politik gjorde faktisk Tronfølgervalget afhængigt af ham. Skønt den danske Regering i sin Henvendelse til Kejseren ikke lagde Skjul paa, at man vilde foretrække Prins C.s og Prinsesse Louises ældste Søn som Tronfølger, bestemte Nikolaus sig dog for Arvestorhertugen af Oldenburg, som ogsaa akcepteredes af den danske Regering, men da han ved sine stærkt udprægede slesvigholstenske og rigstyske Anskuelser siden forskertsede Kejserens Sympati, begyndte man fra dansk Side paa ny at arbejde for Prins C.s og Prinsesse Louises mandlige »Descendens« under stærk Fremhæven af den udpræget loyale Holdning, Prinsen stedse havde vist. Naar man fra dansk Side foreslog Prinseparrets »Descendens« og ikke Prinsen selv, til Fordel for

hvem baade Prinsesse Louise og de øvrige arveberettigede af det hessiske Hus var villige til at resignere, var det ikke, fordi der inden for Ministeriet var nogen Betænkkelighed ved Prinsens Kandidatur, men fordi Kong Frederik stillede sig køligt over for Prinseparret paa Grund af den afvisende Holdning, navnlig Prinsesse Louise indtog over for Grevinde Danner. Kejseren, som vedblivende nærede stor Velvillie over for Prinsen, erklærede sig imidlertid for denne selv som Tronfølger, og dette fik Udtryk i Warschauprotokollen af 1851 og siden i Londontraktaten af 8. Maj 1852, hvorved Prins C. og hans mandlige Descendens i Ægteskabet med Prinsesse Louise, efter at de fornødne Arveafkald havde fundet Sted, blev berettiget til Tronfølgen i hele Monarkiet efter Frederik III.s Mandsstammes Uddøen. Denne Ordning bekræftedes senere ved Tronfølgeloven af 31. Juli 1853, og naar denne Lov gav Anledning til saa heftige indre Kampe i Danmark, var det ingenlunde af nogen Uvillie mod Tronfølgervalget, som tværtimod fandt almindelig Billigelse, men udelukkende paa Grund af den Ophævelse af Kongelovens kvindelige Arvefølge efter den tronberettigede Mandsstammes Uddøen, som Loven hjemlede.

Prins C. var ved sit Valg til Tronfølger kommet til at indtage en fremskudt Stilling i dansk Statsliv, men selv efter at han saa sent som i Okt. 1856, da Andræ havde overtaget Konsejlspræsidiat, var blevet Medlem af Gehejmestatsraadet, levede han saa stille og tilbagetrukket, som hans repræsentative Pligter tillod ham det, og blandede sig det mindst mulige i Politik. Han var afgjort **konservativt-helstatlig** indstillet og saa desuden i Opretholdelsen af det danske Monarki til Elben under fælles Styre en Forpligtelse af europæisk Natur, hvis første Haandhæver han, ifølge den ham ved Londontraktaten overdragne Stilling, burde være. Han var altsaa en afgjort Modstander af enhver Deling af Monarkiet, enten det saa var ved Kongeaaen eller ved Ejderen, og fandt sine politiske Tillidsmænd i Mænd som Carl Moltke, **Bluhme**, Sponneck og David. Det var jo ikke den Vej, Strømmen gik, og C. var sig bevidst, at han i stigende Grad havde den national-liberale Opinion og de af den fremgaaede Ministerier imod sig. Heller ikke kunde han med nogen Tillid se hen til den politiske Skandinavismes stærke Vækst, dels fordi den stod i saa nær Sammenhæng med Ejderpolitikken, dels fordi den hos mange havde en dynastisk Bismag, som **maatte** være ham imod. At øve synderlig Indflydelse gennem Statsraadet formaaede han ikke, og enhver Intrigieren bag Kulisserne mod Kongen og hans Regeringer **maatte** ligge hans aabne og loyale Natur fjernt. Dog vidste man altid,

hvor man havde ham, og han veg ikke tilbage for bestemt at hævde sit Standpunkt, selv hvor han forstod, det var forgæves. Saaledes udtalte han i det afgørende Statsraad 7. Juli 1858, der førte til Andræs Udtræden af Ministeriet og Novemberkundgørelsen s. A. om Fællesforfatningens Ophævelse for Holsten og Lauenburg, at han afgjort **maatte** være imod at give noget saadant Tilsagn, hvis det skulde være det første Skridt til et Danmark til Ejderen, som han tog bestemt Forvaring imod. I lignende Retning udtalte han sig i de Statsraadsforhandlinger, som førte til Novemberforfatningen af 1863. — Under det kortvarige Ministerium **Rotwitt** 1859—60 var han Genstand for en stærk Pression baade fra sin Svoger Blixen Finecke som Udenrigsminister og fra Kongen for at bevæge ham til at overtage en Statholderpost over Holsten, men trods alt, hvad der kunde været tillukkende for ham ved dette Tilbud, indsaa han klart de Farer, det kunde medføre for hans og hans Dynastis Stilling i Fremtiden, og fastholdt bestemt sit Nej. — I **Spørgsmaalet** om Prins Vilhelms Modtagelse af den græske Krone 1862 kom han en Tid i ret skarp Modsætning til Kongen og Ministeriet, idet det bød hans legitimistiske Synsmaader imod, at hans Søn skulde modtage Kronen, uden at Kong Otto først havde givet Afkald, og han desuden følte det som sin Pligt som Fader at sørge for, at den unge Prins' Fremtid sikredes bedre, inden han indlod sig paa det farefulde Eventyr. Hensynet til den Betydning, det under Danmarks kritiske Stilling kunde have at sikre sig Englands Velvillie, bragte ham dog sluttelig til at modtage et Kompromis.

Frederik VII.s Død 15. Nov. 1863 stillede paa et ganske uventet Tidspunkt den nye Konge over for en Situation af den yderste Vanskelighed, og den skærpedes for ham derved, at han hidtil for den store Befolkning havde staaet saa ganske i Skygge for sin folkekære Forgænger og desuden savnede Talegaver og Evne til **effektfuld**, popularitetsvindende Fremtræden, medens de solidere Egenskaber, som han besad, kun var kendte af en snævrere Kreds: Karakterens Renhed og grundfæstede Paalidelighed og et sundt og nøgternt Skøn over Forholdene, særlig de udenrigspolitiske, der i Fremtiden ofte skulde give ham Ret over for Raadgivere, der var ham overlegne baade i Begavelse og Kundskab. Mange misvivlede ogsaa, ganske med Urette, om hans danske Sindelag. Den af den nationalliberale Presse ledede Opinion var ham ugunstig og forlangte som en Art Pant paa hans nationale og politiske Indstilling øjeblikkelig Sanktion af Novemberforfatningen, der jo ikke havde naaet at blive underskrevet af Forgængeren. Kongen,

der personlig var en Modstander af denne Forfatning og i de Dage, der var hengaaet siden dens Vedtagelse, havde faaet det ene Vidnesbyrd efter det andet om de Farer, den vilde berede Landet, stod paa sin konstitutionelle Ret til at forlange Tid til Overvejelse og søgte bl. a. Raad hos C. Moltke, Andræ og David, men ingen turde under den herskende Stemning i Befolkningen og Repræsentationerne tilraade Sanktionsnægtelse eller paatage sig Regeringsansvaret for en saadan. Saa underskrev han da 18. Nov., men da de neutrale Stormagters »Pression« satte ind i Dec, gjorde han, hvad han kunde, for at bane Vej for Forfatningens Tilbagetagelse eller Udskydelse af Tidspunktet for dens Ikrafttræden, først ved at faa Rigsraadets Hjemsendelse udskudt, siden ved at faa det genindkaldt inden 1. Jan., da Loven skulde træde i Kraft, men begge Dele forgæves. Under disse Forhandlinger opstod der et spændt Forhold mellem Ministeriet og Kongen, som forgæves søgte at faa dannet en Regering af mere helstatlig Karakter. Enden blev Halls Demission og Dannelsen 31. Dec. af et Ministerium under Ledelse af Monrad, hvem Kongen ansaa for mindre utilbøjelig til en Helstatsløsning end Hall. Ved Begyndelsen af 1864 begav Kongen sig til Hæren og kom tilbage til den igen efter Krigens Udbrud. Han opholdt sig ved Dannevirkestillingen 1.—3. Febr., overværede det østrigske Angreb og lod sig kun ved Overkommandoens indtrængende Forestillinger bevæge til at rejse tilbage til Sønderborg. Her modtog han Efterretningen om Dannevirkestillingens Rømning, der af en ophidset Opinion ganske uberettiget lagdes ham og Monrad til Last og gav Anledning til uhyggelige Demonstrationer mod Kongefamilien i Kbh. Efter at han havde modtaget nærmere Redegørelse for Aarsagerne til Rømningen, blev hans Opfattelse den, at de Meza havde handlet rigtigt, og saa længe det af politiske Grunde var ham muligt, modsatte han sig Ministeriets Krav om hans Fjernelse. — Marts 1864 inspicerede Kongen Dybbølstillingen og besøgte Skanserne under den natlige Beskydning. — Under Krigen og Londonkonferencen viste der sig gentagne Gange Meningsforskelligheder mellem Kongen og Ministeriet. Mod Lord Russells Forslag i Maj om Slesvigs Deling ved Slien og Afstaaelse af hvad der laa Syd for denne rejste Kongen heftig Modstand, ikke blot af dynastiske Grunde, men ogsaa fordi han saa Faren ved, at Danmark forlod Londontraktatens Grundlag uden at have nogen Garanti for hvilke yderligere Indrømmelser der vilde blive krævet for at opnaa de tyske Magters Accept. Sluttelig gav han dog efter for den Pression, der ogsaa fra de neutrale Stormagters Repræsentanter blev øvet paa ham, men dog kun mod et Tilsagn

af Monrad om, at denne ikke vilde understøtte noget nyt Forslag om en nordligere **Delingslinie**. Da Lord Russell i Juni opgav **Slinien** og stillede sit Forslag om Grænsens Fastsættelse ved Voldgift, modsatte Kongen sig med Ministeriets Tilslutning dette, og hermed var Londonkonferencen faktisk sprængt. En Sondering, som Kongen, støttet paa russiske Regeringsmænds Udtalelser, ønskede foretaget om, hvorvidt det mulig kunde undgaas, at ethvert **Baand** mellem Kongeriget og Hertugdømmerne blev brudt ved at rejse en Forhandling paa Personalunionens Grundlag, løb ligeledes ud i Sandet, og da ogsaa Haabet om et politisk Omslag i England brast og Krigens Genoptagelse kun førte til nye Nederlag, saa Kongen ingen anden Mulighed end at begære Vaabenstilstand og træde i direkte Underhandling med de tyske Magter under Ledelse af et Ministerium, som ikke havde haft nogen Del i de sidste Aars Politik. Ministeriet **Bluhme** dannedes 11. Juli, men da enhver Støtte fra de neutrale Magters Side udeblev, kunde de tre Hertugdømmers Tab ikke afværges.

Tabet af Hertugdømmerne, især af Slesvig, gik C. nær til Hjertet, men han opgav ikke Haabet om at genvinde i hvert Fald noget af det tabte. Det stod ham dog klart, at der her kun kunde være Tale om det dansksindede Slesvig, og at den Tale om en militær Revanche, støttet paa Alliance med Frankrig, som i de første Aar efter Wienfreden beskæftigede mange i Danmark, **maatte** opgives og en Overenskomst med Preussen om Tilbagegiveise af det danske Slesvig tilstræbes. I denne Sammenhæng **maa** det ses, at han trods den dybe Bitterhed, hvormed Preussens Fremfærd mod Danmark vedblivende opfyldte ham, i Foraaret 1866 gik ind paa Ministeriet **Frijs'** Plan om efter Frankrigs Tilskyndelse at rette en fortrolig Henvendelse til Bismarck om en begrænset militær Alliance under den forestaaende Krig med Østrig paa Betingelse af Nordslesvigs Tilbagegiveise. Henvendelsen, som det lykkedes at hemmeligholde, førte ikke til noget Resultat, men Pragfreden bragte paa Frankrigs Initiativ den Art. 5, til hvilken Kongen i de følgende Aar knyttede sine Forhaabninger og hvis Udførelse han i Overensstemmelse med sin Regering søgte at fremme bl. a. ved direkte og indirekte Henvendelser til Kejser Alexander II, med hvis Hus han var traadt i nær Forbindelse ved Prinsesse Dagmars Ægteskab med Storfyrsttronfølgeren. Ved Udbruddet af den fransk-tyske Krig 1870 var Kongen lige fra Begyndelsen for Danmarks ubetingede Neutralitet og var misfornøjet med det Forbehold angaaende Fremtiden, som ved et Kompromis mellem de stridende Retninger inden for Ministeriet

kom ind i vor Neutralitetserklæring. Ligeledes søgte han de ekstraordinære Indkaldelser begrænset til det mindst mulige. — Det Cumberland'ske Ægteskab **1878**, som sluttedes efter Hoffets Ønske og som havde vakt Betænkeligheder hos Ministeriet, virkede ikke heldigt paa Forholdet til Tyskland, om end Ophævelsen af **Prag-fredens** Art. 5 ikke skyldtes det, men forudgaaende Aftaler mellem Preussen og Østrig.

Kongens Forhold til Ministerierne **Bluhme** og Frijs havde ikke været uden Rivninger, der særlig skyldtes Fjernelsen af Justitsminister Heltzen, i hvem han saa sin særlige Tillidsmand, og militære Spørgsmaal, navnlig af personel Natur, men hverken under disse eller senere Ministerier kunde der være Tvivl om Kongens ubetingede Loyalitet over for sine konstitutionelle Raadgivere. Den Animositet over for C, der i hans første Regeringsaar havde givet sig ret stærke Udslag inden for nationalliberale Kredse, fortog sig efterhaanden, ligesom Kongen paa sin Side ved Minister-skiftet **1870** overvandt sit Ubehag ved atter at se de national-liberale Førere blandt sine Ministre. Over for Bondevennerne, der i **60'erne** havde taget Kongen i Forsvar mod nationalliberale Angreb og understreget deres monarkiske Loyalitet, var hans Stemning ret velvillig, og han synes **1870** ikke at have været utilbøjelig til at optage i hvert Fald en enkelt af dem i det nye Ministerium, men efter Det forenede Venstres Dannelse fremkaldte Partiets parlamentariske Krav og dets Holdning i militære Spørgsmaal et stigende Modsætningsforhold, og Kongen, der ellers var saa tilbageholdende i sin offentlige Optræden, fandt flere Lejligheder til under den politiske Kamp personlig at stille sig ved sine Ministres Side. Særlig nært knyttede han sig til Estrup og hans Ministerium, om hvis Grundlovsfortolknings Berettigelse han følte sig overbevist. Men da han **1901** var kommet til den Overbevisning, at Landets Velfærd krævede et politisk Systemskifte, gennemførte han det med samme Loyalitet over for den nye Tids Mænd, som han havde vist over for Forgængerne. — Blandt de Lejligheder, hvor C. personlig traadte frem over for en større Offentlighed, er der Grund til at nævne hans Rejse til Island — den første, nogen dansk Konge har foretaget — i Anledning af Tusindaarsfesten **1874** og hans om megen Takt og Klogskab vidnende Holdning under det norske Kongevalg **1905**.

Alt som Aarene gik, vandt C. ved sit jævne, ukunstlede Væsen, sin rene Karakter og sin Hjertensgodhed ikke blot sit Folks Højagtelse, men ogsaa dets oprigtige Hengivenhed. I sine ældre Aar stod han som den højt hædrede Patriark blandt Europas Fyrster

og saa sine Børn bestige Englands, Ruslands og Grækenlands Troner uden nogen Sinde at svigte Samhørigheden med det Hjem og det Land, hvorfra de var udgaet.

A. Thorsøe: Kong Christian IX., 2. Udg., 1906 og Mindeblade fra Kong Christian IX.s Ungdom, 1917. N. Neergaard: Under Junigrundloven, I—II, 1892—1916. H. P. B. Barfod: H. M. Kong Christian IX., 1888—1906. C. N. Davids Optegnelser i Hist. Tidsskr., 8. Rk., V, 1914. C. H. Rørdam: Hofliv under Christian IX., 1918, Hofdage hos Christian IX., 1929 og Mine Referatdage hos Kong Christian IX., 1930. Aage Friis: Danmark ved Krigsudbruddet Juli—August 1870, 1926. A. F. Kriegers Dagbøger, 1920—25, passim.

N. Neergaard.

En Tegning af en Dreng i en Børnegruppe angives at forestille C. (Prins Hans' Samling, Rosenborg). Børnebilleder i Slægtseje. Litografi af E. Lehmann efter Tegning af l'Allemand fra 40'erne. Portrætteret paa C. V. Balsgaards Billeder 1843 og 1845 af Kronprinsesse Marianes Indtog 1840 (Rosenborg) og paa E. Lehmanns Gruppebillede fra Teaterlogen 1852 (Rosenborg). Maleri af Aug. Schiøtt 1853 (Rosenborg, litograferet af I. W. Tegner). Tegning af J. V. Gertner 1854 (Litografi) og Stik af Carl Maaer i Nürnberg. Træsnit af H. Linton 1858. Maleri af P. Hagelstein, litograferet af Billoin. Træsnit 1863 af E. Bocourt efter Fotografi. Maleri af Aug. Schiøtt 1853 (Litografi) og 1863 (Tegning paa Fr.borg). Miniature 1867 af N. C. Hansen (Rosenborg). Litografier af C. i hel Figur af J. Thorsøe 1866. Tegning af C. i sit Værelse paa Amalienborg af Chr. Hetsch (Fr.borg). Maleri af H. Olrik 1870, gengivet i Farvetryk (den sorte Snorefrakke), og 1871 (Rosenborg; Helfigursbillede i Generalsuniform). Litografier af R. Hartnack (1873 med Chr. Hetsch's Arrangement), 1875—76 af I. W. Tegner. Maleri af H. C. Jensen 1878 (Gisselfeld; Træsnit der-efter); af samme 1887 (Fr.borg). Hovedfigur paa L. Tuxens Billeder af Kongefamilien 1883 (Christiansborg; Skitsen til Kongeparret 1884 (i Glyptotekets Eje) paa Fr.borg), paa sammes Kongefamilien paa Besøg paa Carlsberg (1893, Glyptoteket) og paa Aug. Jerndorffs Georg I.s Besøg paa Fredensborg 1903 (Christiansborg). Rytterbillede af Otto Bache 1896 (tilhører Glyptoteket, Fr.borg), Tegning af samme 1898 (Fr.borg); Bache malede ogsaa 1888 som Militærets Gave til Kongen Billederne: Hestgarden under Prins Christian indskibes 1848 i Korsør og Kongens Besøg i Dybbøl Skanser 1864. L. Tuxen: De fire Generationer 1902. Den norske Deputations Foretræde for C. 1905 (Paul Fischer 1907, Fr.borg). Foruden de nævnte Reproduktioner kan bl. a. anføres Stik af C. Weger, Raderinger af A. F. Jauque, J. Rosenbaum, P. Schramm (1890), Litografier af E. Lehmann, Tuschtryk af Joh. Hassel (Ryt-

terbillede) og G. Paulis kendte Træsnit af C. næsten i Profil (1888; efter Fotografi). — Buste af J. A. Jerichau (1863; Marmoreksemplar 1885 ved V. Bissen paa Fr.borg) og af Vilh. Bissen (1897, Kunstmuseet). Bronzestatuette til Hest af Laur. Jensen (1908, Fr.borg). Marmorstatue af Pedersen-Dan (Christiansborg). Buste af Nielsine Pedersen (Fredensborg Slotspark). Rytterstatue af Anne Marie Carl Nielsen (foran Christiansborg). Portrætmedaillon af A. Bundgaard (Jægersborg Allé). Rytterstatuer af L. Brandstrup i Slagelse og i Esbjerg, Bronzebuste af samme i Holstebro, Rytterstatue af Aksel Hansen (Odense), af Carl Bonnesen (Aalborg). Statue af Gyde Petersen (Thisted), af Pedersen-Dan (Nyborg), af Rasmus Andersen (Nykøbing Mors), Buster af A. Hassel (Ringkøbing), af V. Bissen (Skive). Medailler bl. a. af F. Schmahlfeld (1867, 1888, 1892), A. Dragsted (1888), S. Lindahl (s. A.), P. Petersen (1864, 1872), H. Conradsen (1892), Alphée Dubois, Gunnar Jensen og T. Szermaï.

O Andrup.

Christian X. (C. Carl Frederik Albert Alexander Vilhelm), f. 1870, Konge. F. 26. Sept. 1870 paa Charlottenlund Slot (Slotsk.). Forældre: Senere Kong Frederik VIII. (s. d.) og Dronning Louise (s. d.). Gift 26. April 1898 i Cannes med Alexandrine af Mecklenburg-Schwerin (s. d.).

C. tog Studentereksamen af den matematisk-naturvidenskabelige Retning 1889 ved Metropolitanskolen, men blev i øvrigt uddannet som Officer, 1888 Sekondløjtnant i Fodfolket (Livgarden), 1891 Premierløjtnant, var til Tjeneste ved Rytteriets Sekondløjtnantsskole (5. Dragonregiment) i Randers 1891—92 og ved 3. Dragonregiment i Aarhus Juni—Sept. 1892. Han blev 1898 Kaptajn og Kompagnichef i Livgarden, 1905 Oberstløjtnant og Chef for 28. Bataillon i Aarhus, 1906 Oberst og Chef for Garden, 1908 Generalmajor og en kort Tid Chef for fynske Brigade, derefter til Raadighed for 1. Generalkommando. 1909 ledede han Indøvelsen af Samarbejdet mellem Fodfolk og Artilleri under Kamp efter de Percin'ske Principper. C. blev 1906 Kronprins og Medlem af Statsraadet og besteg Tronen 15. Maj 1912 ved Faderens Død. Han og Dronningen besøgte Stockholm Nov. 1912, Kristiania Febr. 1913, Berlin s. A. og foretog i Foraaret 1914 en Rejse til London, Paris, Bruxelles og Amsterdam. Efter Verdenskrigens Slutning aflagde han Besøg i England, Frankrig og Italien, besøgte 1921 Island, Færøerne og Grønland og har i øvrigt ved talrige Rejser i selve Danmark, navnlig om Bord paa Kongeskibet, søgt at lære Landet og Befolkningen at kende. Han havde 1902 faaet Marselisborg Slot ved Aarhus foræret af en Kreds af jyske Borgere og erhvervede

siden Villa paa Skagen, opholder sig i øvrigt paa Amalienborg, Sorgenfri og Fredensborg. Han dyrker med Interesse Sejlsport og har gentagne Gange vundet Prisen ved internationale Regattaer i Cannes. — Som Konge har C. strengt overholdt de konstitutionelle Former, men dog til Tider lagt sin personlige Opfattelse tydelig for Dagen, saaledes i Spørgsmaalet om de kongevalgte Landstingsmænds Opløselighed 1914. Under de bevægede Forhandlinger om Tysklands Krav om Udlæggelse af Miner i Bælterne 5. Aug. s. A. fik hans bestemte Opfattelse af Udlæggelsens Nødvendighed, der tiltraadtes af Ministeriet Zahle, afgørende Betydning for den endelige Beslutning. Under Krigen stadfæstedes 1915 den nye Grundlov, og Island fik 1918 egen Forfatning, hvorefter C. blev Konge af Island. — Under Genforeningsdebatten 1918—20 stod C. de Kredse nærmest, der ikke ønskede Grænsen for det genvundne Land trukket for snævert. Da Ministeriet Zahle afslog at lade foretage Folketingsvalg, forinden den endelige Afgørelse var truffet, afskedigede C. det 29. Marts 1920, men det Ministerium, Højesteretssagfører Liebe paa hans Anmodning dannede, erstattedes fem Dage senere efter Forhandlinger med Partiførerne af et Ministerium M. P. Friis med parlamentariske Garantier. 10. Juli 1920 holdt C. under stor Deltagelse sit højtidelige Indtog i Sønderjylland, der fejredes Dagen efter ved en Fest paa Dybbøl. — Barneportræt (s. m. sine to ældste Søsken) af H. Olrik 1876; Tegning dertil paa Fr.borg. Portrætteret paa L. Tuxens Billede af Kongefamilien 1883 (Christiansborg) og paa sammes Besøg paa Carlsberg (1893). Rytterbillede af Otto Bache (1894). Portrætteret paa L. Tuxens De fire Generationer (1902) og paa Paul Fischers Billede af den norske Deputations Foretræde 1905 (Fr.borg). Malerier af N. V. Dorph 1913 og 1915, af Knud Larsen 1919 og L. Tuxen (s. A.). Portrætteret paa to af H. N. Hansens Genforeningsbilleder (Fr.borg) og paa H. Dohms Indtoget i Sønderjylland (Christiansborg), paa L. Tuxens Billeder fra Grønlandsrejsen 1921 (Fr.borg, Kronborg). Malerier af Herm. Vedel (1929; Fr.borg), af Osc. Matthiesen (1933), af Hans Henningsen og Edv. Saltoft. Rødkridtstegning af O. Neumann. Buster bl. a. af Rasm. Andersen (i Bronze i Nordborg 1918) og C. T. Wegener. Træsnit bl. a. af K. Almquist og Luplau Janssen. Medailler bl. a. af S. Lindahl og Gunnar Jensen.

Johanne v. Kohl: Kong Christian X., 1914. Social-Demokraten 19. Marts 1919. Edvard Brandes i *Sydsvenska* Dagbladet 21. Sept. 1930.

Povl Engelstoft.

Christian, 1603—47, udvalgt Prins. F. 10. April 1603 paa Kbh.s Slot, d. 2. Juni 1647 paa Slottet **Körbitz** i Sachsen, begr. i Roskilde Domkirke. **Forældre**: Kong Christian IV. (s. d.) og Dronning Anna Catharina (s. d.). Gift 5. Okt. 1634 i Kbh. med Prinsesse Magdalena Sibylla (s. d.).

Da en ældre Broder ved Navn Frederik var død meget hurtigt efter sin Fødsel 1599, blev C. den, hvem Faderen vilde sikre Tronen, og han fik ogsaa Rigsraadet og Stænderne til allerede i Maj 1608 at vælge ham til Tronfølger; 1610 foregik hans Hylding i de forskellige danske Provinser og i Norge. Med Omhu tog Kongen sig af hans Opdragelse; efter at have modtaget en forberedende Undervisning sammen med to unge adelige fik han 1610 den daværende Lektor i Lund Mag. Niels Jørgensen Ærylæus til saakaldt Tugtemester; Faderen gav samtidig selv nøje Regler for hans Leve-**maade** og indrettede for ham en hel lille Hofstat. 1615 udnævntes Christian Friis til **Kragerup** til hans Hofmester, og da denne n. A. overtog Kanslerembedet, blev Prinsens hidtidige Kammerjunker, den senere Kansler Christian Thomesen Sehested, hans Efterfølger. 1617 fik C. daværende Professor (senere Biskop) Jesper Brochmand til Tugtemester; ved hans Afskedigelse 1620 var Prinsens Opdragelse afsluttet. Han havde modtaget Tidens vanlige Undervisning, særlig i Religion, Sprog og Matematik, men hans Begavelse var ikke stor, og legemlige Øvelser havde størst Tiltrækning for ham. — Da Christian IV. i Foraaret 1625 begyndte sin Deltagelse i **Trediveaarskrigen**, overdrog han 9. Maj Sønnen det Hverv at føre Regeringen i sin Fraværelse sammen med tilforordnede Rigs-**raader**, og C. beklædte denne Stilling til Begyndelsen af 1627. Dog var han ikke bundet til Kbh.; baade 1625 og 1626 besøgte han gentagne Gange sin Fader paa Krigsskuepladsen, deltog i nogle Kampe og rantes endog i Nov. 1626 af to Skud; ogsaa i Danmark foretog han forskellige Rejser. Den Lejlighed, der ved denne ansvarsfulde Virksomhed gaves ham til at erhverve sig et Navn hos Befolkningen og Tillid hos sin Fader, forsømte han dog ganske. Han optraadte med paafaldende Ødselhed og var et let haandterligt Redskab for dem, der ønskede Privilegier eller andre Gunstbevisninger. Værst var dog den offentlige Skandale, hans Forhold til Adelsdamen Fru Anne Lykke vakte; fra Herredagen i Kolding i Sommeren 1626 fulgte hun ham Landet rundt og omgav ham med et Følgeskab, der gjorde ondt værre. Efterretningerne herom vakte Kongens Vrede; han kasserede adskillige af de Bevillinger, Prinsen havde givet, og lod Anne Lykke arrestere.

Det var sandsynligvis ogsaa en Følge heraf, at C. i Foraaret 1627 sendtes til Holsten, hvor han tog Ophold i Segeberg. Da senere paa Aaret de kongelige Tropper, forfulgte af Fjenden, trak sig nordpaa i Halvøen, fik Prinsen Ordre til at opbyde Landstormen i Vendsyssel; men han havde kun ringe Lykke med sig og havde tilmed det Uheld ved et Fald fra en Vogn at brække sit Ben. 1628 forlenedes han med Malmøhus Len, hvilket han beholdt til 1632; i Jan. dette Aar blev han en Slags Statholder i Hertugdømmerne, men skønt han opholdt sig nogen Tid derovre, var hans Virksomhed her dog kun ringe, og endnu s. A. forlenedes han med Lolland og Falster. — Bruddet 1628 mellem hans Fader og Kirstine Munk gik ikke sporløst hen over ham; Forholdet mellem ham og Faderens Hustru var paa denne Tid meget spændt, og endnu værre var Forholdet mellem ham og hendes Elsker, Rhingrev Otto Ludvig. Denne beskyldte endog C. for at have villet forgive ham ved et Gilde i Sommeren 1628, og dette gav Anledning først til en heftig og brutal Brevveksling mellem dem og senere til en Retssag for det svenske Rigsraad, da Rhingreven var traadt i Gustaf Adolfs Tjeneste. Ved Dommen dømtes Otto Ludvig til en høj Bøde, fordi han var udeblevet fra Retten, og Prinsen frikendtes for den mod ham rettede Beskyldning, hvilken Frikendelse den danske Gesandt i Stockholm dog protesterede imod, da den syntes at forudsætte, at Prinsen kunde dømmes af en svensk Ret. Denne Retssag kaster lige saa lidt som hans tidligere Liv noget værdigt Skær over Prinsen, og Billeder og Skildringer af ham fra denne Tid forbedrer ikke Indtrykket. Hans Ansigt, koparret, men omgivet af en smuk, nedfaldende Haarvækst, lignede nok Faderens, men dennes kraftige Træk var hos Sønnen blevet slappe; han var overanstrengt af forcerede Legemsøvelser, af Drik og af Udsvævelser. Naar Kongen og Rigsraadet ønskede at faa Prinsen gift, var det ikke alene af dynastiske Hensyn, men ogsaa for at faa ham til at forandre Levned; allerede 1630 var der Planer oppe om en Forbindelse med Kurfyrst Johan Georg af Sachsens Datter Magdalena Sibylla, men først 1633 fandt Forlovelsen Sted. Umiddelbart før Brylluppet maatte Rigsraadet dog paa ny klage over Fortsættelsen af Prinsens »Gemenskap med Kvindfolk og fortænelig Natomgængelse«. Efter Brylluppet tog Prinsen og Magdalena Sibylla fast Ophold paa Nykøbing Slot. Deres Ægteskab blev barnløst, men der forlyder intet om slet Forhold mellem Ægtefællerne. Kun i ringe Grad kaldtes C. til politisk Virksomhed; da Christian IV. forlod Hovedstaden ved Aarsskiftet 1644 i Anledning af Krigen med Sverige, blev Prinsen dog atter hans Statholder. Om Efter-

aaret var han i Malmø, uden for hvilken By den svenske Hær **laa**; paa Grund af Sygdom vendte han dog snart tilbage til Kbh. og fik kort efter imod sit Ønske Ordre fra Kongen om at begive sig til Falster. Den kortvarige Virksomhed kunde ikke dulme hans Misfornøjelse. Atter og atter klagede han i Breve, særlig til Corfitz Ulfeldt, med hvem han stod i venskabelig Forbindelse, over den Tilsidesættelse, der vistes ham. Mest trykkede hans Pengeforhold ham; flere Gange maatte Kongen betale hans Gæld, og dog steg den stadig, 1647 beløb den sig til over 215 000 Rdl. Hertil kom, at hans Helbred mere og mere undergravedes. I Efteraaret 1646 henvendte han sig til sin Fader og Rigsraadet med ivrige Anmodninger dels om forøgede Indtægter, dels om Tilskud til en Rejse til de bøhmiske Bade. Han fik ogsaa en Bevilling af Kongen, optog et Laan hos Hertugen af Gottorp og brød efter i nogen Tid at være opholdt af Sygdom 1. Maj 1647 op fra Nykøbing, men døde paa Rejsen i Sachsen. — Miniature (s. m. Moderen) af Jacob van Doort 1611 (Rosenborg). Stik fra ca. 1614 (R. Eistrake) og 1615. Malerier paa Malmø Raadhus og paa Fr.borg (bl. a. af P. Jsaacsz 1618). Stik af Simon de Pas 1635 efter Maleri af Anton Steenwinckel. Samme Maler skal efter Fr. Becketts Angivelse være Mester for Rytterbilledet paa Valdemars Slot. Malerier af A. M. paa Rosenborg (ca. 1638), af Karel van Mander 1642 (Fr.borg) med Gemalinden, Stik derefter af Alb. Haelwegh 1643. Simon de Pas' Stik udkom senere med nyt Hoved. Gruppebillede (Orebygaard). Portrætteret paa Adr. v. d. Vennes allegoriske Maleri paa Rosenborg (1643) og paa et makuleret Hyrdebillede paa Valdemars Slot. Miniaturer paa Rosenborg og (bl. a. som Lig) paa Fr.borg. Marmorbuste i Gotha.

C. F. Bricka og J. A. Fridericia: Kong Christian IV.s egenhændige Breve, I—VII, 1878—91. L. Laursen: Danmark-Norges Traktater, IV, 1917, S. 107—31. Det store Bilager i Kbh. 1634, 1914 (Memoirer og Breve, XX).

J. A. Fridericia (L. Laursen).*

Christian, 1675—95, Prins. F. 25. Marts 1675 paa Kbh.s Slot, d. 27. Juni 1695 i Ulm, begr. i Roskilde Domkirke. Forældre: Kong Christian V. (s. d.) og Charlotte Amalie (s. d.).

I en Alder af tolv Aar nævnes C. som Kongsemne i Polen; som fjortenaarig forestod han Festlighederne i Anledning af Faderens Fødselsdag, der bragte den første Opera frem i Danmark, og som fik en sørgelig Afslutning ved Amalienborgs Brand 1689. Han var et kraftigt og livligt ungt Menneske, da han under sin Marskal W. P. v. Vierecks Ledelse i Maj 1695 tiltraadte sin første

større Rejse, til Italien; men han døde paa Rejsen af Smaakopper. — Portrætteret af Jacob d'Agar paa Gruppebilledet paa Fr.borg og Rosenborg. Malerier af samme paa Vemmetofte og Fr.borg. Rytterbillede paa Valdemars Slot. Maleri af D. v. Krafft (Grips-holm). Emaill miniature af Josie Barbette 1691 (Landesmuseum, Kassel). Medaille 1695 af A. Meibusch. Stik.

Fr. Krarup (L.Laursen).*

Christian, 1627—98, Hertug af Sønderborg-Glücksborg. F. 19. Juni 1627 paa Glücksborg, d. 17. Nov. 1698 sst., bisat sst. Forældre: Hertug Philip af Slesvig-Holsten-Glücksborg (s. d.) og Hustru. Gift 1° 20. Sept. 1663 i Wolfenbüttel med Sibylla Ursula, f. 4. Dec. 1629 paa Hitzacker i Danneberg, d. 12. Dec. 1671 paa Glücksborg, D. af Hertug August af Braunschweig-Lüneburg (1579—1666, gift 1° 1607 med Clara Maria af Pommern, 1574—1623 (gift 1° 1593 med Hertug Sigismund August af Mecklenburg, 1560—1603, 3° 1635 med Sophie Elisabeth af Mecklenburg, 1613—76 og Dorothea af Anhalt-Zerbst (1607—34). 2° 10. Maj 1672 i Pløn med Agnes Hedewig, f. 29. Sept. 1640 i Pløn, d. 20. Nov. 1698 paa Glücksborg, D. af Hertug Joachim Ernst af Pløn (s. d.) og Hustru.

C. blev opdraget paa Lichtenberg hos Enkekurfyrstinde Hedewig af Sachsen, foretog 1647—48 en længere Rejse med Ove Juul til Villestrup (s. d.) som Hovmester og opholdt sig derefter flere Aar ved forskellige Hoffer. 1663 tiltraadte han efter sin Faders Død som eneste overlevende Søn Hertugdømmet Glücksborg i Angel, Sundevad og paa Ærø. Han roses som en god Husbond og stilfærdig Herre. Hans 1. Hustru Sibylla Ursula var anset for sin Lærdom, sine Sprogkundskaber og sin Interesse for tysk Digtning. — Maleri paa Fr.borg.

J. C. Gude: Bericht von der Halbinsul Sundewitt und dem Glücksburgschen Erblande, 1778, S. 163—67 og fl. St. J. R. Hübertz: Beskrivelse over Ærø, 1834, S. 64—67, 99 f., 185 f., 198 ff., 300 ff. Hist. Tidsskr., 3. Rk., III, 1862

4. • 500 3 •

A D Jørgense (C. O. Bøggild Andersen).*

Christian, Prins af Hessen-Kassel, 1776—1814, Officer. F. 14. Aug. 1776 paa Louisenlund, d. 14. Nov. 1814 paa Odense Slot, begr. i Odense, 1862 overført til Slesvig Domkirke. Forældre: Feltmarskal, Landgreve Carl af H. (s. d.) og Louise af Danmark (s. d.). Ugift.

C. fik allerede 1787 Patent som Oberst, 1790 som Generalmajor af Kavaleriet og Regimentschef. Sin militære Uddannelse fik han i Kiel under en saa fremragende Lærer som daværende Oberst-

løjtnant Binzer, Chef for Feltjægerkorpset. I Slutningen af 1793 overtog han sit Regiment, blev 1801 Kommandant i Slesvig By og førte under Troppekonzentrationen 1805 en Rytterbrigade. Da Kronprinsen 1807 rejste til Kbh., fulgte C. ham og fik Kommando over en Rytterbrigade paa Sjælland. I Anledning af de spanske Uroligheder i Roskilde 1808 fik han det Hverv at dæmpe disse og om fornødent afvæbne Spanierne. S. A. blev han General-løjtnant og var designeret til at føre en af de fire Divisioner under den i Begyndelsen af 1809 paatænkte Overgang til Skaane. Efter s. A. at være udnævnt til Kavaleriinspektør og kommanderende General paa Fyn med Bolig paa Odense Slot, blev han 1812 General af Kavaleriet og kaldtes til Kbh. for at deltage i Sjællands Forsvar. Hans i Forvejen svage Helbred kunde imidlertid ikke **taale** Kantonnementslivets Uro og Strabadser; en Sindslidelse, der ganske nedbrød ham, kom til, saa at han var fuldstændig sindssyg, da han atter tog Ophold i Odense. Hans sørgelige Skæbne beklagedes dybt, da han ikke blot havde Ord for at være velbegavet og dygtig i sin Tjeneste, men ogsaa »et honnet og godt Menneske«. Han var Sept. 1812 blevet forlovet med Prinsesse Caroline, den senere Arveprinsesse. — Bl. R. 1803. — Miniature af C. **Horne-**man paa Rosenborg.

J. D. Th. **Manthey**: Danske Ridderes Levnedsløb, 1818. Meddel. fra Krigsarkiverne, I—VII, 1883—96. Fra Hoffet og Byen. Stemninger og Tilstande 1793—1822, 1906 (Memoirer og Breve, III). Axel Linvald: Kronprins Frederik og hans Regering 1797—1807, I, 1923, S. 56.

Ro ckstro h (S.A. Sørensen).

Christian, 1570—1633, Hertug af Sønderborg-Ærø. F. 26. Nov. 1570, d. 14. Juni 1633 paa Graasten, Ærø, begr. i Egen K., 1813 flyttet til Nordborg K. Forældre: Hertug Hans d. Y. af Sønderborg (s. d.) og 1. Hustru. Ugift.

Paa Grund af C.s ringe Aandsevner **forbigik** Faderen ham, skønt han var ældste Søn, som Hovedarving (paa **Sønderborg**). Han fik tildelt det afsidesliggende Ærø, hvilken Arv han tiltraadte efter Faderens Død. Han fik her tre Hovedgaarde: Sæbygaard, Graasten og Gudsgave og, da der intet passende Herresæde fandtes, 5000 Rdl. til Opførelsen af et saadant. Han nøjedes dog med den beskedne Bolig paa Graasten og et Hus i Ærøskøbing. C. forblev ugift, men synes at have levet ret selskabeligt med sine Naboer baade paa Fyn og i Hertugdømmet. Han efterlod en Datter Sophie, hvis Moder var hans Husholderske Catharina Griebels, og som skal være blevet gift med en Klokker i Ærøskøbing.

Hans efterladte Arv deltes mellem Brødrene ved Forliget i Eckernførde (6. Febr. 1634).

J. R. **Hübertz**: Beskrivelse over Ærø, 1834, S. 45 ff., 210, 293—96.

A. D. *Jørgensen* (C. O. *Bøggild Andersen**).

Christian, d. 1313, Biskop i Ribe. D. 1. Juni 1313, begr. i Ribe Domkirke. Moder: Ælsuph.

»**Christiarnus**« skrives Biskop C.s Navn i de Breve, der udgik fra hans Skrivestue. Vi kender ikke hans Fader, men Biskop Esger af Ribe (d. 1273) nævnes som hans Onkel. Ligesom Esger var C. alle Dage Kongehusets tro Mand. Han var Ærkedegn i Ribe Domkapitel, da han 1288 blev valgt til Biskop. I 25 Aar styrede han sit Stift med Energi og tog desuden megen Del i Rigets Sager. Hans Tid falder i de urofyldte Aar efter Kongedrabet i Finderup Lade — med Strid og Forhandlinger med de fredløse, Hertugen af Sønderjylland, den norske Konge og Ærkebiskop Jens Grand. Straks efter at C. var blevet Biskop, tilsagde den unge Kong Erik (VI.) Mændved ham Erstatning for Tab og Skade, han **maatte** lide for Kongens Ære og Ret, og gav Løfte om at komme til Undsætning, hvis Bispens Borg og Kirke Møgeltønder blev belejret. Kong Erik er i disse Aar ofte i Ribe og har stadfæstet adskillige af C.s Dispositioner, og paa samme Vis finder man meget tit Biskoppen hos Kongen, hvor han færdes rundt i Riget; snart er han Vidne ved **kgl.** Breve, snart afgiver han vigtige Kendelser. Han var sammen med Slesvigbispens Kongens Sendemand i **Lübeck 1298**, da Legaten **Isarn** dømte i Jens Grands Sag, og paa Rigmødet i Nyborg 1304 blev det ham paalagt i Forening med andre ansete Mænd i Ribe Stift at foretage Undersøgelse og Beregning af hver Mands Indtægt, der skulde lægges til Grund for en ny Ledingsskat; paa samme Møde fik han det Hverv selv femte at oversætte fra Latin til Dansk de Retsoptegnelser, der gik under Thord Litles Navn, gennemgaa dem kritisk og forelægge dem til Stadfæstelse.

Mulig har C. styret Ribe Stift myndigt uden tilbørligt Hensyn til Domkapitlet. Det synes, som de Statutter, der blev vedtaget 1298, har Brod mod Bispens. De er ganske vist fra Tiden efter Biskop Esgers Død, da Bispestolen stod ledig, men at de drages frem paa ny 1298, har vel haft en Aarsag. C. faar i øvrigt godt Lov i Ribe Necrologium og i en samtidig Aarbog fra Ribe. Han forstod at drage rige Donationer til Domkirken, og selv gav han af sine betydelige Midler. 1292 indrettede han et Kapel i Domkirken, viet Vor Frue, St. Laurentius og St. Thomas af Canter-

bury, og 1298 skænkede han Gods til Underhold for tyve Peblinge fra Ribe Stift, der skulde bo sammen og spise sammen, et Kollegium efter middelalderlig Skik. N. A. betænkte han yderligere »de fattige Skolarer i Stenhuset i Puketoft« og skaffede 1303 pavelig Bekræftelse paa sin Stiftelse. — Fra C.s Tid stammer »Ribe Oldemoder«, den store Kopibog over Bispestolens og Domkapitlets Breve etc.

J. Kinch: Ribe Bys Historie og Beskrivelse indtil Reformationen, 1869.

Ellen Jørgensen.

Christian Adolf, 1641—1702, Hertug af Sønderborg. F. 3. Juni 1641, d. 11. Jan. 1702, begr. i Franzhagen, senere flyttet til Bücnen. Forældre: Hertug Hans Christian af Sønderborg (s. d.) og Hustru. Gift 1. Nov. 1676 med Eleonora Charlotte, f. 8. Aug. 1646 paa Marienflies i Brandenburg, d. 9. Febr. 1709, D. af Hertug Frantz Heinrich af Sachsen-Lauenburg (1604—58) og Maria Juliana af Nassau-Siegen (1612—58).

C. A. arvede 1653 ved sin Faders Død det lille Hertugdømme Sønderborg, som alt dengang var **haardt** tynget af Gæld. Under hans Moders Formynderskab forøgedes denne stadig, især i de ulykkelige Krigsaar, og samtidig voksede de resterende Skatter, medens hans Farbrødre forgæves krævede de dem tilkommende Deputater. 1664 nedsattes en kgl. Kommission til at ordne disse Forhold, n. A. en anden, 1666 en Revisionskommission og 1667 en fjerde til at tage Hertugdømmet under Konkursbehandling. Prioritets- og Eksekutionsdommene blev afsagt i Slutningen af s. A., og den kongelige Statholder Fr. Ahlefeldt tog derefter med Magt Sønderborg Slot og By i Besiddelse for Kongen, medens Godserne tildeltes forskellige Kreditorer med Indløsningsret for Kronen. C. A. protesterede forgæves mod denne Fremfærd baade indenlands og udenlands; han opnaaede kun senere at faa et livsvarigt Pengedeputat. Ved sit Ægteskab kom han i Besiddelse af Godset Franzhagen (Franzhof) i Lauenburg og blev derved Grundlægger af den saakaldte **Franzhagener-Linie** af det sønderborgske Hus. Dens legitime Gren uddøde 1709 med C. A.s Sønnesøn af samme Navn.

F. v. Krogh: *Beiträge zur älteren Geschichte des Hauses Holstein-Sonderburg*, 1877, S. 36—45. Zeitschr. d. Gesellsch. f. schlesw.-holst. Geschichte, XXXI, 1901, S. 36—38; XLVI, 1916, S. 217.

A. D. Jørgensen (C. O. Bøggild Andersen)*.

Christian Albrecht, 1641—94, Hertug af Slesvig-Holsten-Gottorp. F. 3. Febr. 1641 paa Gottorp, d. 27. Dec. 1694 sst., bisat i Slesvig Domkirke. Forældre: Hertug Frederik III. af Gottorp og Maria

Elisabeth af Kursachsen. **Gift** 24. Okt. 1667 i **Glückstadt** med Frederikke Amalia af Danmark (s. d.).

C. A. blev ved sin Farbroder Johans og sin ældre Broder Johan Georgs Død 1655 Biskop af Lübeck (Eutin); først 1666 afstod han Stiftet til sin yngre Broder August Frederik. Han voksede op paa Gottorp Slot, som under hans begavede Faders og dennes Kansler Johann Adolf Kielmans Styre var Centret for et rigt Kulturliv, en **maalbevidst** dynastisk **Magtstræben** og for en Politik, der i Modstrid med Slesvigs gamle Lensbaand til Danmark gjorde Gottorp til Sveriges Forbundsfælle mod dette Rige. 1658 oplevede han Danmarks dybe Nederlag over for Karl Gustaf af Sverige, hans Søster Hedvig Eleonoras Mand, og i dets Følge Ophævelsen af den danske Lenshøjhed over Slesvigs hertugelige Del og en betydelig gottorpsk Landudvidelse. Efter Svogerens Fredsbrud Aug. s. A. fulgte C. A. ham til Sjælland og var Vidne til Stormen paa Kbh. De danske og allierede Troppers Besættelse af Hertugdømmerne gjorde en Tid Stillingen meget vanskelig for ham, som efter Faderens Død (1659) var vendt hjem til Dynastiets eneste Støttepunkt Tønning, men ved Freden 1660 stadfæstedes det vundne, og C. A. kunde nu tage sine Lande i Besiddelse og lade sig hylde af Stænderne.

Begivenhederne 1658—60 imødekom den dynastisk-statslige Selvstændighedsstræben over for Danmark, som havde været en Hovedlinie i gottorpsk Politik. Men det var en tung Arv, den unge Hertug overtog. Den danske Kongeslægt **maatte** se paa de Gottorp gjorde Indrømmelser som noget, man burde stræbe at komme bort fra, naar Tiderne blev mere gunstige. Det svensk-gottorpske Forbund, som fornyedes ved en Traktat af Maj 1661 til Opretholdelse af Kbh.freden, betød politisk og militært en stor Fare, saa længe man fra dansk Side vedblev at føle sig truet af et nyt svensk Angreb gennem Hertugdømmerne; den danske Konge **maatte** derfor være imod Hertugens Fordring om fri Dispositionsret over de i hans egne Amter og Byer udskrevne og over Halvdelen af Fællesdelens Skatter, da han ikke ønskede, at **Gottorperne** fik Midler i Hænde til at skabe en selvstændig Militærforfatning. Saa længe den svensk-danske Modsætning vedblev at bestaa — og der var blandt de danske Statsmænd kun een (Hannibal Sehested), som vovede at drømme om dens Ophævelse —, var en varig Udsoning med Gottorp ikke mulig. Saa længe den danske Regering endnu ikke følte Styrke til at tage Revanchekampen med Sverige op, **maatte** den imidlertid bekvemme sig til at søge en nogenlunde fredelig Levefod med Hertuginien. C. A. og hans Statsmænd Kielman og A.

Cramer ønskede en Udsoning med Kongelinien, dog med Bevarelse af den vundne Selvstændighed og af Beskyttelsesforbundet med Sverige. Hans Historie kom til at vise Umuligheden heraf. I Resten af Kong Frederik **III.** s og Begyndelsen af Christian V.s Regeringstid bevaredes dog Freden. »**Perækvationsrecesserne**« af **1661** og **1663** bilagde forskellige Tvister vedrørende Skatteforholdene og stadfæstede Hertugens Ret til at oppebære Skatterne af sine egne Amter, Landskaber og Byer; om en Ophævelse af Fællesskabet over Ridderskab og Prælater kunde man derimod ikke enes. **1667** delte de to Fyrster i Fællesskab og med Forbigaaelse af den tredie **Arvekræver** Hertugen af **Pløn** Arven efter Grev Anton **Günther** af Oldenburg og Delmenhorst; s. A. blev C. A. den danske Konges Svigersøn, medens en Reces ordnede en Række Stridsspørgsmaal, og **1668** enedes man om en ny fælles Told- og Licenterulle. C. A. var endog tilbøjelig til Indrømmelser i Skatte-spørgsmaalet, men mødte her Modstand fra sine Raader. Med Christian V.s Tronbestigelse fik mere aktivistiske Tendenser Magten ved det danske Hof, og Forholdet mellem Kbh. og Gottorp prægedes af voksende Spænding. Den dansk-plønske Overenskomst **1671** om Oldenburg og Delmenhorst var et Slag i Ansigtet paa Gottorp; C. A., som atter viste sig svag over for den kongelige **Familiepaavirkning**, lod sig vel i Kbh. fralukke et mundtligt Løfte om at sælge sin Ret til Grevskaberne for **150 000 Rdl.**, men hans Raader tvang ham til at tilbagetage Løftet. Gottorp fornyede Traktaten med Sverige, samtidig med at Danmark og Sverige tog Stilling paa hver sin Side i Krigen mellem Frankrig og Nederlandene. Krisen indtraadte **1675**, da Hertugen hjemsendte **Land-**dagen for at standse Kongens egenmægtige Udskrivning af store Forsvarsskatter og derved tvinge ham til at holde sig neutral i Krigen mellem Sverige og dets Fjender. Lokket til Rendsborg under Paaskud af Fortsættelse af de tidligere indledede Forhandlinger om et Mageskifte mellem de oldenburgske Grevskaber og Dele af det gottorpske Slesvig blev han indesluttet af danske Tropper og tvunget til ikke blot at **tilstaa** Kongen hele Forsvarskontributionen og overlade ham sine Fæstninger og Tropper, men til ogsaa at opgive sine Alliancer med fremmede Stater og Suveræniteten over Slesvig og afstaa Svavsted Amt (»Rendsborgforliget« **10. Juli 1675**). Da C. A., som Marts **1676** havde taget Ophold i Hamburg, nægtede at opfylde den ham paatvungne Traktat, **beslag-**lagde Kongen **Dec. 1676** det gottorpske Slesvig og truede med at inddrage det som forbrudt Len. Gottorps allierede Sverige og Frankrig tillod ham dog ikke at beholde Byttet. Ved Freden

1679 maatte han give C. A. baade Suveræniteten og alle hans Lande tilbage. Det samme politiske Nederlag gentog sig, da han Maj 1684, støttet paa en Alliance med Frankrig, som nu opgav at støtte Gottorp, paa ny inddrog det gottorpske Slesvig. Pres fra England-Nederlandene, Sverige, Kejseren og de nordtyske Stater Brandenburg og Lüneburg tvang ham ved Altonaforliget (20. Juni 1689) til at genindsætte C. A. i alle hans Rettigheder. C. A. fik nu Lov at sidde paa Gottorp i Ro til sin Død, beskyttet af Sverige, som han søgte at knytte nærmere til sin Slægt ved et Ægteskab mellem sin Søn Frederik (IV., s. d.) og Karl XI.s Datter, og af England, men Forholdet til Danmark havde dog mest Karakter afen Vaabenstilstand. Personlig ønskede dog C. A. sikkert Freden bevaret; han modtog flere Gange Christian V. som sin Gæst og gjorde ham visse militære Indrømmelser.

Forholdet til Danmark fylder de fleste Blade af C. A.s Historie; de danske Fjendtligheder hemmede stærkt hans Landes indre Udvikling. De rolige Aar efter 1660 tillod ham at foretage en længere Udenlandsrejse til Nordtyskland, Holland, Frankrig, Schweiz og Vesttyskland (Febr.—Nov. 1662) og at virkeliggøre en af Faderen længe næret Plan ved Oprettelsen af Universitetet i Kiel (»Christiana Albertina«), som indviedes 3.—5. Okt. 1665. Han skabte ved denne sin vigtigste Regeringshandling, i hvilken Kielman havde væsentlig Del, et Centrum for Hertugdømmernes Tyskhed, som overlevede den gottorpske Stat. Selv var C. A. uden dyberegaaende videnskabelige Interesser, og naar han ved sin Udsmykning af Gottorp Slot og det 1670 til Ære for hans danske Gemalinde opførte Lysthus Amalienburg, bl. a. med Malerier af Holsteneren Ovens, gjorde en Indsats i sine Landes Kunstudvikling, var hans Hovedmotiv her, som ved hans pragtfulde Haveanlæg i »Neuwerk«, at kaste Glans over sin Fyrstemagt, den, som han, i Pagt med Tiden, søgte at betone ogsaa i sin Forvaltning og i Forholdet til Stænderne, selv om han lejlighedsvis kunde søge Støtte hos disse over for Kongen. Hans Finanser led stærkt under Konflikterne med Danmark, og han paadrog sig en meget stor Gæld, som øgedes ved hans dyre Hofholdning. De nævnte Konflikter var, som Forholdene laa, uundgaelige, og C. A. blev Offer for Ulykkerne uden egen Skyld, men ogsaa hans sluttelige Oprejsning skyldtes de for Danmark ugunstige politiske Konjunkturer og ikke hans personlige Indgriben. Hans bevarede Portrætter viser i den store Allongeparyks Indramning et Ansigt med regelmæssige, noget vege og slappe Træk og stigende Ansats til Fedme; med ham begynder den intellektuelle og karaktermæssige Nedgang inden for den

gottorpske Hertuginie. — Malerier af **Jürgen Ovens** (Fr.borg), Apoteose af samme 1661 (**Erholm**), Abr. Wuchters (**Gripsholm**), D. **Klöcker-Ehrenstrahl** 1663 (sst.) og efter 1667 (Privateje, Østrig), L. Weyandt (Rosenborg, stukket af Joh. Friedlein 1695). Portrætteret paa Stikkene af Kiel-Universitetets Indvielse 1666 og paa flere af **Ovens'** Malerier af den gottorpske Families Historie (**Gripsholm**, Fr.borg). Stik bl. a. af **Alb. Haelwegh** før 1659, af **Rich. Collin** 1664, **H. Straus** og hos **P. v. d. Berge**. Sortkunstblad hos samme.

A(dam) O(learius): Kurtzer Begriff einer holsteinischen Chronic . . . biss 1663, 1674, S. 138—48. Continuirte Fortsetzung **Adami Olearii Holsteinischer Chronica** von Anno 1662 biss 1702, 1703, S. 1—81. Auszug aus einer Reisebeschreibung des Herzogs Christian Albrecht, Staatsb. Mag., I, 1821, S. 612—22. H. Ratjen: Verhandlungen zwischen dem Könige zu Danemark und dem Herzoglich **Gottorfischen** Hause von 1658—1684, Nordalbingische Studien, IV, 1847, S. 139—200. Brewexling imellem Kong Christian V. og Hertug Christian Albrecht af Gottorp 1668—1676, Hist. Tidsskr., 2. Rk., III, 1850, S. 519—34. A. Ipsen: Die alten Landtage der **Herzogthümer Schleswig-Holstein** von 1588—1675, 1852. H. Ratjen: **Geschichte der Universität zu Kiel**, 1870. Zeitschr. der Gesellsch. f. schlesw.-holst. Geschichte, VI, 1876, S. 48—49, 166. O. Vaupell: Rigskansler Grev **Griffenfeld**, I—II, 1880—82. R. Schmidt: Schloss Gottorp, ein nordischer **Fürstensitz**, 1887, S. 47—55. A. D. **Jørgensen**: Peder Schumacher **Griffenfeld**, I—II, 1893—94. P. Lauridsen: Slesvig og Kronen 1660—71, 1906. C. Christiansen: Bidrag til dansk Statshusholdnings Historie under de to første Enevoldskonger, I—II, 1908, 1922. Quellen u. Forschungen zur Gesch. **Schlesw.-Holsteins**, III, 1915, S. 40—42. L. Laursen: Danmark-Norges Traktater 1523—1750, V—VIII, 1920—30. H. Schmidt: **Jiirgen Ovens**, 1922. L. Andresen u. W. Stephan: **Beiträge zur Geschichte der Gottorfer Hof- u. Staatsverwaltung von 1544—1659**, I—II (Quellen u. Forschungen zur Gesch. **Schlesw.-Holsteins**, 14—15), 1928.

C. O. Bøggild Andersen.

Christian August, 1696—1754, Hertug af Augustenborg. F. 4. Aug. 1696, d. 20. Jan. 1754 paa Sønderborg, begr. sst. (Slotskapellet). Forældre: Hertug Frederik Vilhelm af Augustenborg (s. d.) og Hustru. Gift 21. Juli 1720 i Kalundborg med Frederikke Louise **Danneskiold-Samsøe**, f. 2. Okt. 1699 paa **Akershus(?)**, d. 2. Dec. 1744 i Sønderborg, D. af Feltmarskalløjtnant Grev Christian Gyldenløve til Samsø, Lindenberg m. m. (s. d.) og 1. Hustru.

C. A. tiltraadte ved sin Faders Død 1714 Besiddelsen af Augustenborg Slot med Avlsgaard, **Rumohrsgaard** paa **Als** og Avnbølgaard i Sundeved. Sept. 1721 mødte han til Hyldingen paa Gottorp og aflagde her den bekendte Ed til Kongen og hans Efterfølgere efter Kongeloven; Dec. s. A. blev han General. 1725 købte han paa Auktion efter sin Fætter Grev Frederik Ahlefeldt Slottet Graasten med Gaardene Fiskebæk og **Kiding**, hvortil senere kom Aarup og Kelstrup. Af disse Godser oprettede han Hustru, for hvis

Penge de var købt, 1744 et Fideikommis. 1730 overdrog Kong Christian VI. Hertugen paa Livstid det betydelige Gods **Gammelgaard** paa **Als**, og 1732 blev han Farbroderen Ernst Augusts Efterfølger som Amtmand paa **Als** med Titel af Guvernør. Ved Successionsforliget med Kronen 1736 gik Gammelgaard over til at blive Ejendom i hans Mandsstamme. — **Bl. R. 1721.** — Malerier paa Fr.borg), bl. a. af J. S. du **Wahl 1724.**

F. v. Krogh: **Beiträge zur älteren Geschichte des Hauses Holstein-Sonderburg, 1877, S. 62.**

A D Jørgensen (C O Bøggild Andersen).*

Christian Carl Frederik **August, 1798—1869**, Hertug af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenburg. F. 19. Juli 1798 i Kbh. (Slotsk.), d. 11. Marts 1869 paa Primkenau i Schlesien, begr. sst. Forældre: Hertug Frederik Christian af Augustenburg (s. d.) og Louise Augusta (s. d.). Gift 18. Sept. 1820 paa Gisselfeld med Komtesse Louise Sophie Danneskiold-Samsøe, f. 22. Sept. 1796 paa Gisselfeld, d. 11. Marts 1867 paa Primkenau, D. af Lensgreve C. C. S. D.-S. (s. d.) og Hustru.

Familiens faste Opholdssted var i C. A.s første Leveaar Kbh. og fra Begyndelsen af 1806 Slottet Augustenburg, for Faderens Vedkommende dog først efter hans Udtræden af Statstjenesten 1810 efter det afgørende Brud med Kongen i Anledning af det svenske **Tronfølgervalg**. Han var derefter i langt højere Grad end tidligere i Stand til at følge sine Sønners Opdragelse, men fuldt saa meget var han i sine sidste Leveaar optaget af Slægtens Historie og Arveret. Han udarbejdede herom en udførlig Memoire, som han i Fortrolighed tilstillede enkelte Venner og Medarbejdere fra Embedstiden i Kbh. og ved sin Død efterlod sine Sønner som en Art politisk Testamente, der senere blev af største Betydning for dem begge. Efter hans Død 14. Juni 1814 kunde Forbindelsen med Kongehuset genoptages, saa meget lettere, som Tronfølgeren, Prins Christian Frederik, i **Dec. 1814** forlovedes med den unge Hertugs Søster, Caroline Amalie. Brylluppet fejredes i Maj 1815 paa Augustenburg, hvor ogsaa Kong Frederik aflagde Besøg paa Hjemvejen fra Wien. Kort efter rejste Enkehertuginen med begge Sønnerne over til Kroningsfestlighederne i **Kbh.**, ved hvilken Lejlighed den unge Hertug dekoreredes med Elefantordenen og udnævntes til Oberstløjtnant à la suite i den danske Hær.

Med det fyldte 18. Aar ophørte den egentlige Skoleundervisning, der efter Faderens Død var fortsat som hidtil, men i større Frihed. Men samtidig havde Faderens Død ogsaa medført, at der fra da af var givet frit Spil for Udviklingen af det rethaveriske, egen-

sindige Væsen og den ubøjelige Fastholden ved den engang fattede Mening, som C. A. allerede som Barn havde lagt for Dagen i saa udpræget Grad, og som Faderen havde gjort alt for at bekæmpe. Den følgende Vinter tilbragtes i **Kbh.**, hvor C. A. forelskede sig i den unge Komtesse **Louise Danneskiold**, hvis Familie i Forvejen stod den augustenburgske nær. Moderen modsatte sig dog, at han indgik en bindende Forpligtelse i saa ung en Alder. Det var i Forvejen bestemt, at han og Broderen skulde tiltræde en treaarig Studierejse til Udlandet; denne Tid skulde da tillige være en Prøvetid. Rejsen, der paabegyndtes i Juni **1817**, gik til Tyskland, Schweiz, Italien og Frankrig og for C. A.s Vedkommende tillige til England. Hjemkomsten til Augustenborg fandt Sted i **Maj 1820**. Allerede i Frankrig havde C. A. været stærkt interesseret i det politiske Liv, men ulige mere blev han grebet af, hvad han i saa Henseende saa og hørte under sit korte Ophold i England. Her vakte ogsaa hans Interesse for Hesteavl, for hvilken han senere blev en ivrig Foregangsmand. Som Helhed havde Rejsen været af stor Betydning for de to Brødre, og dog er der ingen Tvivl om, at den ogsaa har haft en mindre heldig Indvirkning. Efter de mange Aars stille Liv paa Landet kom de nu ud i den store Verden, modtoges, som den danske Konges Søstersønner, ved alle Hoffer paa bedste Maade. Intet Under, at dette bidrog til yderligere at styrke den Følelse af Selvsikkerhed og af egen Værdighed, der navnlig hos C. A. allerede i Forvejen var saa stærkt udviklet, ligesom ogsaa alt det nye, de havde set og hørt i det fremmede, ofte førte med sig en af Overlegenhed præget Kritik, naar Talen senere gjaldt hjemlige Forhold.

Kort efter Hjemkomsten tog C. A. til **Kbh.** for at udbede sig Kongens Samtykke til sit Ægteskab. At dette ikke saa nemt lod sig opnaa, kunde han ikke være uvidende om, og naar han ikke desto mindre, uden at afvente et endeligt Svar, tog til Gisselfeld og indgik Forlovelsen, skulde dette ikke stemme Kongen mildere. Det lykkedes vel den kloge Enkehertuginde at faa Broderen til at give efter, men tilbage blev en gensidig Misstemning, der kom til at sætte sine Spor langt frem i Tiden. Brylluppet fejredes i al Stilhed paa Gisselfeld, hvorefter det unge Par tog Ophold paa Augustenborg.

Det blev en stille Tid i Hjemmets Kreds, der fulgte efter. Den store Rejse havde kostet mange Penge, og dette i Forbindelse med Tidens øvrige Vanskeligheder manede til Sparsommelighed, dog uden at dette kunde hindre Hertugen i at dyrke sine Hovedpassioner, Jagt og Væddeløb, til hvilke Deltagere indfandt sig i stort Tal

baade fra nær og fjern. I hans Godsstyrelse gjorde saavel hans gode som de mindre gode Sider sig gældende. Det var et patriarkalsk Regimente, udøvet af en myndig, til Tider haard Mand, og afholdt var han ikke. De til hans fyrstelige Rang og til hans Godser knyttede Privilegier medførte tillige en Række Stridigheder med Regeringskollegierne i **Kbh.**, der ikke saa med særlig Velvillie paa den Slags Forrettigheder, som C. A. for sit Vedkommende til det yderste søgte ikke blot at hævde, men ogsaa at øge. Ogsaa i Hjemmet var han den myndige og eneraadende Mand, men det var dog som Helhed et lykkeligt Husliv, der førtes. Der var i Ægteskabet i alt syv Børn. Det første Barn, en Søn, døde tidligt, og først 1829 fødtes den næste Søn, den senere »Hertug Frederik VIII.«. Kongen stod Fadder, og en bedre Forstaaelse var atter raadende mellem ham og Augustenborgerne, da **Lornsens** Flyveskrift i Nov. 1830 satte Sindene i Bevægelse Landet over. C. A., der allerede længe havde gjort sig Forhaabninger om at blive Statholder, følte nu Timen kommen, tilbød Kongen sin Tjeneste og tog til Kbh. for at søge at gøre sig gældende. Han ansaa sig selv som den eneste rette Situationens Mand, men Kongen var, med al Anerkendelse af Hertugens loyale **Holdning**, af en anden Mening. Han havde ældre og prøvede Raadgivere, som han havde Tillid til, og end ikke mellem de til Drøftelse af de nye **Forfatningsformer** udpegede »erfarne Mænd« fik G. A. Sæde. Først ved Forfatningens Ikrafttræden fik han tildelt en arvelig Plads i den slesvigske Stænderforsamling, ganske som Statholderen, Carl af Hessen, fik det i den holstenske.

Det var 1835, at den slesvigske Forsamling første Gang traadte sammen, og kort efter udkom et lille Skrift af Kielprofessoren Chr. Paulsen, der for første Gang skulde stille C. A. Ansigt til Ansigt med den Situation, som hans Fader i sin Tid havde varslet vilde komme, om end paa en anden Maade end denne havde tænkt sig. Klart og skarpt fastslog Paulsen, at Kongelovens Arvefølge var gældende ikke blot i Slesvig, men tillige i Dele af Holsten, og at det derfor var i **Holstens** egen Interesse, at Kongelovens Arvefølge indførtes ogsaa i den resterende Del af dette Hertugdømme. Det var en Opfattelse, C. A. ikke kunde lade uimodsagt, og n. A. udgav han derfor anonymt Skriftet »Die Erbfolge in Schleswig-Holstein« (**Halle, 1837**), hvori han ud fra Faderens Memoire, dog i omskrevet og udvidet Form, hævdede sin Slægts Arveret til begge Hertugdømmer ved den kongelige Mandslinies Bortfald. Hermed var Kampen om Arvefølgen indledet, men foreløbig traadte dette Spørgsmaal atter i Baggrunden. Der var saa mange andre og for

de fleste mere nærliggende Sager, der optog **Sindet**, og det var da ogsaa nærmere ved sin Deltagelse i Stænderforsamlingen, at C. A. i disse Aar henledte Opmærksomheden paa sig, dels ved den ubestridelige parlamentariske Dygtighed, han derved lagde for Dagen, under afgjort Paavirkning af engelsk Forbillede, — »den første praktiske Politiker i stor Stil her i Landet«, har A. D. Jørgensen kaldt ham —, men samtidig tillige ved den Mangel paa nationalt Sindelag, som han udviste ikke mindst under Debatten om **Sprog-**sagen 1838, og som allerede nu lagde Grunden til en stærk Mistemning mod ham i Kongeriget. Uoverlagt var hans Optræden ikke; den var i nøjeste Kontakt med hans Standpunkt i Arvesagen. Siden Lehmanns Tale i Trykkefrihedsselskabet Nov. 1836 om Udvildelse af dettes Virksomhed ogsaa til den dansktalende Del af Slesvig, saa han den voksende danske Bevægelse, der fra 1838 havde sit Midtpunkt i »Dannevirke«, som Resultatet af en kongerigsk Propaganda, hvis endelige **Maal** var Slesvigs Inkorporation i Kongeriget. Det var hans egne formentlige Rettigheder, Grundlaget for Slægtens Forhaabninger, i større eller mindre Omfang, der derved blev truede, og Paulsens Skrift havde vist ham, at Bevægelsen ogsaa havde andre Midler i Hænde. Derfor **maatte** han se sin Opgave i at styrke Forbindelsen mellem Hertugdømmerne indbyrdes saa meget som muligt og at bekæmpe saavel »Nyholssteinismen«, der krævede Holstens nærmere Tilslutning til Tyskland, som enhver Bestræbelse, der i Slesvig kunde fremme Følelsen af Samhørighed med Kongeriget. Paa den anden Side er der ingen Tvivl om, at C. A. ikke var sig selv bevidst, hvor langt han i Virkeligheden var ude, idet der, set med hans Øjne, overhovedet ikke eksisterede noget nationalt eller sprogligt Spørgsmaal i Slesvig. Selv om Forholdet til den kongelige Svoger i de senere Aar var kølnet **noget**, var det da heller ikke uden visse Forventninger, at C. A. i Sommeren 1840 tog over til Kongeparrets Sølvbryllups- og Kroningsfestlighed i Kbh. Men Besøget bragte kun Skuffelse. Af Statholderskabet blev der intet, og Kongen indlod sig hverken i Samtale med ham om Arvespørgsmaalet eller overhovedet om noget Statsanliggende. Og samtidig viste det sig klart, at Christian VIII. selv agtede at tage Udviklingen i sin Haand og lede den i en anden Retning end den, C. A. ønskede. Det var ogsaa i de Dage, at de københavnske Blade bragte de første Meddelelser om den mecklenburgske Prinsesse, der n. A. skulde blive Kronprinsens Hustru.

Arvespørgsmaalet var dermed yderligere trængt i Baggrunden, men saa meget desto ivrigere kastede C. A. sig nu ind i Kampen

mod Danskheden og Nyholsteinismen. Allerede i Efteraaret 1840 fik han det store Flertal af den slesvigske Stænderforsamling paa sin Side i Sprogsagen og banede herved Vejen for en Sammenkædning af sine egne monarkiske med Slesvig-Holstenernes politiske Krav, samtidig med at han i det nu aabnede Pressefelttog paa det voldsomste gik frem mod de to nationale Yderpartier. Alt dette maatte yderligere uddybe Kløften mellem ham og Kongen, og hvor stor Uoverensstemmelsen allerede var, viste sig, da Kongen 1842 udnævnte Prinsen af Nør og ikke C. A. til Statholder. Det kom i den Anledning til en Meningsudveksling mellem de to Brødre, der giver et dybt Indblik i augustenburgsk Tankegang. Prinsen, til hvem Kongen havde udtalt, at Arvespørgsmaalet maatte man overlade til Tiden at løse, men at deres fælles Bestræbelse burde være, at Slesvig ikke maatte skilles fra Danmark, skrev straks et indtrængende Brev til sin Broder og opfordrede ham til nu at tage til Kbh. for længere Tid og søge at vinde Konge og Folk for sig og saaledes bane Vejen for den augustenburgske Succession. Men C. A. afviste Tanken, fordi han frygtede for at sætte sin Position i Hertugdømmerne over Styr, uden samtidig at være sikker paa at opnaa noget i Kongeriget. Lod han derimod Sagen roligt udvikle sig af sig selv, mente han, maatte Kongen til sidst søge ham, da hans egne Planer var uigennemførlige, thi hvor meget end Kongen var mod Tanken, var der kun een Maade, paa hvilken Monarkiet kunde bevares, og det var ved Antagelsen af den augustenburgske Arvefølge ogsaa i Kongeriget.

Alligevel tog C. A. af Sted noget efter, dog ikke for at følge Broderens Raad og søge Tilnærmelse til det danske Folk, men for i en Samtale med Kongen at komme til Klarhed over, hvorledes hans Udsigter stillede sig. Og Klarheden fik han. Kongen udtalte, at det vilde være en farlig Sag at forandre Tronfølgen, og tilbød Erstatning for de Dele af Holsten, som maatte have agnatisk Succession. Dette afslog G. A. under Henvisning til, at Faderen havde paalagt ham og hans Broder aldrig at renoncere paa deres Rettigheder, hvortil Kongen bemærkede, at det var beklageligt, naar man ansaa egne Rettigheder for højere end Statens Vel. Den anførte Samtale havde for Hertugen fjernet enhver Tvivl om Kongens Stilling, og ogsaa i anden Henseende blev 1842 et Mærkeaar, idet det store Sammenstød mellem Dansk og Tysk i Slesvig Stænderforsamling øgede Lidenskaben paa begge Sider. C. A. selv var som altid virksom gennem Pressen, og n. A. udsendte han endnu et Par anonyme Smaaskrifter (»Aabent Sendebrev til d'Hrr. Professorer Clausen og Schouw« og »Widerlegung über die

internationalen **Staatsverhältnisse** in der **dänischen Monarchie**»). Snart skulde han dog søge sig et endnu større Virkefelt, thi da Efterretningen sivede ud om det planlagte Ægteskab mellem den præsumptive Tronarving, Prins Frederik af Hessen og Tsar Nikolais Datter, tiltraadte han straks en Rundrejse til tyske Fyrstehoffer for at sikre sig Forbindelser, der senere kunde blive ham til Gavn, og n. **A.**, da det Algreen-Ussing'ske Forslag i Roskilde Stænderforsamling for Alvor havde sat Tanken om Statsenhedens Bevarelse paa Dagsordenen, sendte han i største Hemmelighed sin Fortrolige, **Samwer**, til Bruxelles for at bede Kong Leopold gøre sin Indflydelse gældende over for Vestmagterne til Gunst for Augustenborgerne. Samtidig fik Hertugen Samwer til i sin Bog om Arvespørgsmaalet at pege hen paa den augustenburgske Udvej til Monarkiets Bevarelse. C. A. søgte saaledes stadig at holde sig Vejen aaben for begge Muligheder, men han var en alt for impulsiv Natur til at kunne holde sig i Ro. Agitationen sattes i Gang Tyskland over, og C. A. indtog for fremskudt en Stilling til, at ikke alt hvad han foretog sig skulde blive bemærket.

Til dansk Side blev Forbindelsen som Følge heraf svagere og svagere. Med den **Danneskiold'ske** Familie drøftedes i Almindelighed ikke Politik, og Venner fra de unge Aar, som Carl Moltke og Scheel, stod snart som C. A.s argeste Modstandere. En Undtagelse danner Professor P. Hjort, hvem Hertugen i sin Tid havde lært at kende i Italien og med hvem han **40'erne** igennem vedligeholdte en stadig Brevveksling, der fra C. A.s Side førtes, ikke blot, som han skriver, paa »frimodig«, men ogsaa paa en overordentlig tiltalende Maade. Den nærmeste Forbindelse i Kongeriget var dog ifølge Sagens Natur Kongehuset, hvor ikke blot hans Søster, Dronningen, men ogsaa Frederik **VI.s** Døtre og Enkedronningen omfattede ham og hans Familie med største Sympati, medens for Kongens Vedkommende det personlige Venskab i alt Fald tilsyneladende var bevaret til Trods for den store Uoverensstemmelse, der i politisk Henseende mere og mere blev raadende imellem dem. Efter Sønnernes Konfirmation tog Hertugen da ogsaa i Sommeren **1846** med dem begge til **Kbh.**, hvor de ligesom i sin Tid han selv udnævntes til Oberstløjtnanter i den danske Hær. Derfra tog han videre til Sverige, hvor han havde tænkt sig at købe et Gods, en Plan, hvorom kun lidt er kendt, men som nærmest bærer Præget af en Føling over for de Nationalliberale, hvis skandinaviske Bestræbelser C. A. altid havde fulgt med største Opmærksomhed. Det var paa Hjemvejen fra denne Rejse, at han under Opholdet i **Kbh.** fik Meddelelse om det aabne Brev af 8. Juli **1846**, der snart

efterfulgtes af C. A.s Protest, Henvendelsen til Forbundsdagen, Statholderens Tilbage træden og Sprængning af saavel den holstenske som den slesvigske Ständerforsamling. Det var C. A., der var Sjælen i alt, og lige saa overbevist som han var om, at der, i alt Fald saa længe Christian VIII. levede, ikke fra dansk Side kunde ventes nogen Ændring i den fulgte Kurs, lige saa fast knyttede han fra nu af al Forventning til Tyskland, thi alt hvad han erfarede, baade paa sin nye Rundrejse 1847 og ad anden Vej, gik ud paa det samme, at Magterne vel alle ønskede det danske Monarkis Opretholdelse, men at man tillige fra tysk Side, under denne Forudsætning, støttede Tanken om Arvefølgens Ændring til Fordel for Agnaterne. I det hele taget bærer hans Udtalelser fra denne Tid Præget af den allerstørste Tillidsfuldhed i Forbindelse med den mest absolutte Overbevisning om fra første Færd at have bedømt Situationen rigtigt og til enhver Tid at have handlet, som han burde. Der var ingen Vej uden om Augustenborgerne. Christian VIII.s Politik havde lidt et totalt Nederlag og vilde, om den fastholdtes, før eller senere føre til Monarkiets Opløsning. Som Sagerne nu stod, var der ikke mere Spørgsmaal om, hvad de Danske *vilde* opnaa m. H. t. Hertugdømmerne, men kun om, hvad de *kunde* opnaa. Hertugdømmerne kunde med Rolighed se Fremtiden i Møde.

Efter Christian VIII.s Død fulgte Begivenhederne Slag i Slag, og C. A., der allerede bag Forfatningsreskriptet af 28. Jan. havde øjnet et nyt Angreb paa sine Rettigheder, **maatte** snart i den paa begge Sider voksende Bevægelse se en ny Fare, over for hvilken han foreløbig valgte at stille sig afventende. Rejsen til Berlin, som han tiltraadte straks efter at have modtaget Efterretning om Rendsborgmødet 18. Marts 1848, havde efter hans egen Forklaring til Formaal at faa Preussen til at afgive en Erklæring om at ville beskytte saavel hans egne som Hertugdømmernes Rettigheder, idet han hermed forbandt den Tanke, dels at hindre Angreb fra dansk Side, dels at stemme Gemytterne i Hertugdømmerne til Ro. Det blev alligevel Vendepunktet. Fra nu af havde han brudt alle Broer af bag sig, thi idet Kongen af Preussens Brev, med dets Anerkendelse af de tre slesvigholstenske Fundamentalsætninger, til hvis Opretholdelse det ikke blot gav Tilsagn om Preussens Støtte, men ogsaa varslede om Hjælp fra hele Tyskland — idet dette Brev var stilet til Hertugen og fremkaldt af ham, maatte nødvendigvis saavel det danske Folk som den danske Regering udpege ham som den, der stod bag ved den hele Bevægelse, der samtidig brød frem i Hertugdømmerne. At ogsaa andre Kræfter havde været **medvir-**

kende, og at det i Øjeblikket var dem, der havde Ledelsen i Hænde, formindskede ikke Berettigelsen heraf. Efter sin Tilbagekomst fra Berlin udstedte han da ogsaa, som var han regerende Fyrste, 31. Marts 1848 en Proklamation til Slesvig-Holstens Folk, hvori han gav sin fulde Tilslutning til det skete. Han havde selv tænkt sig, at den provisoriske Regering nu skulde vige Pladsen for ham som Regent i den ufrie Hertugs Navn, men fra ingen Side sympatiserede man med Tanken.

Dette var Begyndelsen til de Skuffelser, der fra nu af skulde møde Augustenborgerne i saa rigt Maal. Frederik af Nør, der hurtigt lagde sig ud med alle, traadte ud af den provisoriske Regering allerede i Efteraaret 1848, idet han samtidig nedlagde sin Kommando i Hæren, hvorimod C. A., om end kun lejlighedsvis og som passiv Deltager, var med til det sidste. Han fulgte de preussiske Tropper, da de efter Slaget ved Slesvig i Maj 1848 rykkede op i Jylland, og han var ved General Willisens Side i Slaget ved Isted. Det eneste officielle Hverv, han havde, var som Medlem af den slesvigholstenske Landsforsamling, men heller ikke her kom han til at spille en ledende Rolle. Han fik at føle, at det var en ny Tid, der havde holdt sit Indtog, og at den nye Tids Mænd kun med Mistillid saa hen til en Mand af saa reaktionær Støbning som ham. Ogsaa for de diplomatiske Forhandlingers Vedkommende var han i det væsentlige henvist til en Tilskuers Rolle, idet han dog med utrættelig Energi og aldrig svigtende Optimisme søgte at udnytte de skiftende Konjunkturer og de gode Forbindelser, han i Tidens Løb havde vidst at skaffe sig ved tyske Fyrstehoffer. Allerede i Maj 1848, efter Fremsættelsen af de første Mæglingsforslag, var han atter i Berlin. Han afviste den i »Times« fremsatte Plan, at hans ældste Søn skulde adopteres af Frederik VII. og saaledes blive Arving til hele Monarkiet, idet han var klar over, at en saadan Tanke nu ikke mere lod sig gennemføre. Som Forholdene nu laa, ønskede han en fuldstændig Adskillelse mellem Kongeriget og Hertugdømmerne, og som et Middel hertil bad han Preussen støtte Dannelsen af en nordisk Unionsstat under den svenske Konge, dog med Udskillelse af Hertugdømmerne, der skulde tilfalde ham selv. Ja, han pegede endog paa Muligheden af, at Nørrejylland, som paa det Tidspunkt var besat af tyske Tropper, kunde gaa med til hans Part, som en yderligere Kompensation til Tyskland.

Den danske Regering havde for sit Vedkommende fra første Færd stemplet C. A. og hans Broder som de egentlige Ophavsmænd til Begivenhederne 1848 og i Konsekvens heraf beslaglagt hans Godser og frataget ham danske Ærestegn. C. A. var ikke blind

for, hvilken Fare for hans Omdømme i Ind- og Udland dette rummede. Han protesterede hos den tyske Rigsforstander og udsendte Protesten som Flyveblad, han udgav et Skrift, hvori han søgte at vælte Skyld og Ansvar over paa den danske Regering som den angribende Part (»Hvem er Skyld i Krigen imellem Danmark og Tyskland«, 1849), og han udgav endelig 1850, som Modvægt mod Wegeners virkningsfulde Uddrag af den paa Augustenborg beslaglagte Korrespondance, det Skrift, for hvilket Droysen og Samwer staar som Udgivere, men til hvilket C. A. selv har leveret de væsentligste Bidrag (»Die Herzogthümer Schleswig-Holstein und das Königreich Danemark«, 1850). Ikke mindst til dette sidste Skrift havde han knyttet store Forventninger, dog alt til ingen Nytte. Strømmen var drejet, ogsaa i Tyskland, og C. A., der forgæves vendte sig fra den ene til den anden, maatte med Bitterhed føle, at der for de tyske Fyrster, trods al personlig Velvillie, var andre Interesser at varetage end hans.

Allerede 2. Juli 1850 undertegnedes Freden i Berlin, Maanedsdagen efter Protokollen i London, der fastslog Princippet om det danske Monarkis Integritet, og endelig 5. Juli 1851 Warschau-protokollen, ved hvilken Danmark og Rusland enedes om at udpege Prins Christian af Glücksborg som det danske Monarkis tilkommende Arving. Forinden Sagens endelige Afslutning, paa en Konference i London, resterede nu kun Spørgsmaalet om en Affindelse med C. A., et Spørgsmaal, i hvis Løsning ikke blot Kongen af Preussen, men ogsaa Dronning Victoria og hendes Gemal, Prins Albert, var stærkt interesserede. Forhandlingerne med C. A. overdroges Grev Bismarck, der i Marts 1852 kunde forelægge det af Stormagterne godkendte, endelige danske Tilbud. Svaret skulde afgives inden Udgangen af April, og saavel Prins Albert som Kongen af Preussen tilraadete alvorligt at give efter og nægtede C. A. al videre Støtte, om han skulde vægre sig herved. Der var saaledes intet at stille op, og C. A., der til det sidste havde haabet paa en eller anden gunstig Vending, tiltraadte 22. April det danske Forslag og udstedte 30. Dec. 1852 en højtidelig Akt, ved hvilken han overdrog sine Godser til den danske Stat mod en Afstaaelses-sum paa 3 Mill. Rdl., et Beløb, der var fastsat efter en af General-decisor Kirstein og Amtmand Heltzen foretagen Vurdering, beregnet efter Godsernes Gennemsnitsindtægt i Aarene 1843—47. Ved Afstaaelsesakten forpligtede Hertugen sig tillige ved sit hertugelige Ord og Ære, paa egne og sin Families Vegne, til intet at foretage sig, der kunde forstyrre Roen i det danske Monarki, og til ikke at modsætte sig den Arvefølge eller den Statsordning, som Kongen

maatte gennemføre. Man havde ikke fra dansk Side krævet et formeligt Afkald paa Hertugens Arverettigheder, idet man jo ikke anerkendte disse, og en Erklæring i den afgivne Form betragtedes da ogsaa fra alle Sider som tilstrækkelig bindende. Allerede 8. Maj **1852** var saaledes den endelige Traktat undertegnet i London, hvorved den nye Arvefølge i Danmark fik international Anerkendelse.

For C. A. betød alt dette dog intet. For ikke at miste sin Families hele Formue, hævdede han, havde han nødtvungent afstaaet sine Godser, men den i Forbindelse dermed afgivne Erklæring gik kun ud paa, at han for sit Vedkommende havde lovet at holde sig passiv; Arverettighederne havde han derimod ikke opgivet, og han var derfor meget forbitret, da Frederik af Nør, skønt C. A. havde gjort alt for at vinde ham for sin Opfattelse, alligevel offentligt protesterede mod den hertugelige Akt af 30. **Dec.**

Med sin evige Selvsikkerhed var G. A. saaledes hurtigt naaet til den Overbevisning, at det trods alt var ham, der havde overlistet sine Modstandere. Foreløbig gjaldt det imidlertid at tie stille og intet røbe, og derfor hindrede han ogsaa sin ældste Søn i at gøre sine Krav gældende allerede **1853**, og da det endelig skete **1859**, var det, efter C. A.s Mening, endnu for tidligt.

Den eneste Pligt, der paahvilede C. A., var efter hans egen Opfattelse den at holde sig passiv; men ikke desto mindre ses han i den følgende Tid atter i fuld Virksomhed, saa snart han synes at øjne en Chance. Det var først og fremmest den gamle Drøm om det danske Monarkis Deling mellem et skandinavisk Norden og et augustenburgsk Slesvig-Holsten, der optog hans Sind. Han fremsatte Tanken i Foraaret **1856** i »Grenzboten« og i revideret Skikkelse i et Memorandum, der tilstilledes Prins Wilhelm af Preussen og den svensk-norske Gesandt, og han vendte tilbage til Sagen **1861** i en ny Brochure (»Die *dänische* und skandinavische Frage«) og et nyt Memorandum, denne Gang til den preussiske Ministerpræsident, hvori han udviklede, hvad der burde gøres for at vinde Englands og Frankrigs Tilslutning. Af Hensyn til Frankrig foreslog han saaledes Folkeafstemning i Slesvig, med Kompensation til **Augustenborgerne** i Lauenburg for hvad de maatte miste mod Nord. Og Haand i Haand hermed gik fra G. A.s Side en stadig Kamp for Underminering af Londontraktaten. Det var hans Haab, at Begivenhedernes Udvikling vilde medføre en saadan Situation, at de tyske Magter kunde springe fra, og allerede i **Febr. 1860** tilstillede han den preussiske Udenrigsminister en Henvendelse gaaende ud paa, at da Danmark ikke havde opfyldt de **Forudsæt-**

ninger, under hvilke Preussen var gaaet med, havde det ikke længere Grund til at føle sig bundet af Traktaten. Endelig afholdt C. A. sig heller ikke fra den direkte Indblanding i Hertugdømmernes Forhold. Han understøttede Oppositionen med Penge, han havde Agenter, ved hvilke han søgte at ophidse til kraftigere Optræden, og endelig tog han i Sommeren 1863 Ophold i Hamburg for mere direkte at træde i Føling med Bevægelsen. Umiddelbart efter Frederik VII.s Død udstedte C. A. et Manifest, hvorved han overdrog Arveretten til begge Hertugdømmerne til sin ældste Søn. Nu endelig var den saa længe ventede Time kommen. Og atter gik det Hertugen som i 1848. Da Stormen brød løs, rev den ham med sig. Det var et besynderligt Spil af Skæbnen, at det netop var Bismarck, der stod ved Roret i Preussen, da det afgørende Tidspunkt var inde, den Mand, der fra Forhandlingerne 1851—52 kendte C. A. saa godt som nogen og vidste at vurdere ham og hans Rettigheder derefter. I Kampen mod ham led alle C. A.s Forhaabninger det endelige Skibbrud. Efter de preussiske Kronjuristers Kendelse fulgte Hertugdømmernes Indlemmelse i Preussen, og Hertugen selv **maatte** se sig angrebet og haanet i den tyske Presse.

Fra 1854 havde C. A. sit Hjem paa Godset Primkenau i Schlesien, som han Aaret forud havde erhvervet for de fra Danmark udbetalte Penge. Det var en Besiddelse paa ca. 22 000 Tdr. Land, hvoraf dog 17 000 Tdr. Land Skov, og det viste sig snart at være et fordelagtigt Køb. Ved flere Lejligheder udvidedes den i Forvejen saa store Ejendom, og 1865 havde han yderligere den Tilfredsstillelse midt i Modgangen at generhverve Graasten. Der arrangeredes en festlig Modtagelse, men Forholdene i Nordslesvig passede ham ikke mere, og hurtigt vendte han tilbage til Primkenau, hvor han levede sine sidste Aar, stadig beskæftiget med Ledelsen af den store Ejendom, men i øvrigt som en ensom, bitter og dybt skuffet Mand.

Tegning som Barn af H. **Plötz** (Fr.borg), Maleri af Hans Hansen (**sst.**). Ungdomsbillede i Miniature (Rosenborg). Buste af Thorvaldsen 1818 (Thorvaldsens Museum). Miniature i **Husar**-uniform af Aldenrath (Fr.borg), stukkert ca. 1818 af Heuer efter Tegning af Jacques. Lignende Maleri paa Primkenau. Tegning af Heuer 1827 (Fr.borg), litograferet af samme. **Maleri** af C. **Rahl** 1843 (Gissselfeld). Tegning af C. Hartmann 1845 og 46 (Fr.borg). Litografi af J. M. Graack. Tegning af C. Linde 1853 (Fr.borg). Buste af Ed. Muller 1869 (Altona Museum).

Kr. Erslev: **Augustenborgernes** Arvekrav, 1915. Joh. H. Gebauer: Christian August, 1910. Axel **Heils**: Augustenborgske Breve til J. G. Adler og P. Hjort, 1925. A. D. Jørgensen: Historiske Afhandlinger, III, 1898. *Axel Heils*

Christian August, 1768—1810, Prins af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenburg, General og norsk Statholder, fra 1809 Kronprins af Sverige under Navnet **Karl August**. F. 9. Juli 1768 paa Augustenburg Slot, d. 28. Maj 1810 i Kvidinge i Skaane, begr. i Riddarholmskyrkan i Stockholm. Forældre: Hertug Frederik Christian af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenburg (1721—94, s. d.) og Hustru. Ugift.

C. A. var Hertugparrets tredie og yngste Søn. Ved sit letbevægelige Sind og sin store Livlighed var han den direkte Mod-sætning til den ældre Broder Frederik Christian, og han voldte sine Opdragere megen Kval. Efter sin Konfirmation sendtes han sammen med de to ældre Brødre til Leipzig for at studere. Foruden med Sprog og med Filosofi beskæftigede han sig med Krigsvidenskab, og efter sin Hjemkomst 1785 traadte han, der allerede 1781 var blevet udnævnt til Oberstløjtnant, ind i aktiv Militærtjeneste, først som Oberstløjtnant i det danske Livregiment, derefter fra 1787 som Oberst i Kronprins Frederiks Regiment og fra 1788 som Oberst og Chef for Jyske Infanteriregiment. Som saadan havde han Garnison i Fredericia. Det stille Liv som Kasernekommandant kedede den ivrige og foretagsomme unge Mand, og da Revolutionshærene skyllede ind over Europa, maatte han af Sted. Efter at han, der 1790 var blevet Generalmajor, forgæves havde søgt Optagelse i Hertugen af Braunschweigs Hær, modtog han 1797 en mindre Kommando hos Østrigerne, og han kæmpede baade ved Rhinen og i Tyrol. Opholdet i de fremmede Hære udviklede hans medfødte militære Evner, og han fik et langt videre Udsyn end de fleste Officerer i den dansk-norske Hær. Efter Freden i Luneville 1801 gik Rejsen tilbage til det fredelige Fredericia, men Opholdet her blev kun ganske kort. Allerede 1803 modtog C. A. Udnævnelse til Chef for det søndenfjeldske Infanteriregiment og til Kommandant paa Frederikssten, og i de følgende Aar tilhører hans Liv og hans Gerning fuldt ud dette Land.

C. A. vandt i Norge en Popularitet, som er ganske enestaaende i Enevældens Historie. Hans behagelige og vindende Væsen, hans fordringsløse og spartanske Levemaade aabnede ham ikke alene Vej til Soldaternes Hjerter, men skaffede ham ogsaa i vid Udstrækning den brede Befolknings Sympati. Hvor stærk og oprindelig denne Følelse var, ses bedst af den Kendsgerning, at de frygtelige Aar efter 1807 ikke formaaede at faa den til at svinde.

Krigen med England og med Sverige stillede C. A. paa en yderst vanskelig Post. Ikke alene maatte han kæmpe mod den indtrængende Fjende fra Øst, men paa hans Skuldre hvilede den ikke mindre tunge

Byrde at sørge for, at Landet fik de nødvendige Tilførsler af Levnedsmidler og Krigsmateriel. Baade ved Toverud og ved Præstebakke leverede han heldige Træfninger mod Svenskerne, og et ret betydeligt Antal Fanger faldt i hans Haand. De overlegne svenske Korps blev drevet tilbage, og fra Sommeren 1808 satte ingen svensk Soldat mere sin Fod paa norsk Jord. Med fuld Kraft kunde C. A. derefter kaste sig over det vanskelige Provianteringspørgsmaal. Den engelske Spærring strammedes fra Maaned til Maaned, men han gav ikke op, og ud af de utallige Rapporter fra C. A. til Kongen lyser en aldrig svigtende Energi og en meget stærk Udholdenhed. Frederik VI. var ganske klar over, hvilke betydelige Tjenester C. A. ydede Dobbeltmonarkiet, og som Tegn paa sin Anerkendelse udnævnte han 1808 C. A. til Feltmarskal og 1809 til Statholder og Øverstbefalende over den norske Hær. Allerede fra Krigens Udbrud 1807 havde han fungeret som Præsident for den midlertidige **Regeringskommission**, hvorved baade den civile og den militære Magt var samlet i hans Haand.

Om C. A.s Virksomhed i Femaaret 1803—08 lyder kun en enig Dom, men denne Enstemmighed hører op, naar man kommer til det skæbnesvangre Aar 1809. I Begyndelsen af dette Aar var Sverige, under Fjendens Tryk fra alle Sider, bragt til Revolutionens Rand. I Marts brød Georg Adlersparre op med Vesthæren, marcherede mod Stockholm og tvang Gustaf IV. til at abdicere. Ved denne Begivenhed rullede Tæppet op for et stort politisk Skuespil, i hvilket der var tiltænkt C. A. en meget betydelig Rolle. Til Belysning af C. A.s Deltagelse i disse Begivenheder er der fra flere Forskere blevet ydet betydelige Bidrag, men Meningerne har været stærkt delte. Nogle har stemplet ham som en Forræder mod Konge og Rige, andre har ivrigt taget ham i Forsvar. Et rigt Materiale er i Aarenes Løb bragt sammen og venter kun paa at blive udnyttet.

Efter Revolutionens sejrige Gennembrud i Stockholm opstod den Tanke i indflydelsesrige norske og svenske Kredse at vælge Frederik VI. til svensk Konge og paa denne Maade skabe en ny politisk Union mellem de tre skandinaviske Riger. Den udtrykkelige Forudsætning herfor var imidlertid, at den danske Konge gav en fri Forfatning i alle sine Riger. Da denne Forudsætning bristede ved Kongens afvisende Holdning, dukkede Tanken om Halvøskandinavismen op: Sverige skulde have Erstatning for Tabet af Finland ved Norge, og ved sit Valg til svensk Tronfølger skulde C. A. som Morgengave bringe dette Rige. I Norge var den unge Grev Wedel Jarlsberg vundet for Planen, og fra Foraaret 1809 begynder det dristige Spil om Prinsens Person.

Saa vidt man kan skønne, var C. A. fra Begyndelsen en ærlig Tilhænger af Storskandinavismen og af Frederik VI.s Kandidatur, og for at bane Vejen for hans Valg lovede han Adlersparre ikke at bryde ind over Grænsen, medens denne var optaget i Stockholm. Men kort efter at Revolutionen havde sejret, bragtes C. A.s egen Kandidatur paa Bane, og fra da af var der kastet en Brand i den ellers saa pligtopfyldende Soldats Sind. C. A. følte sig smigret over det ærefulde Tilbud, men foreløbig holdt han sin Ærgerrighed nede, og det var først da Kongens Chancer for at blive valgt var ganske henvejret, at han viste sig lydhør over for de svenske Lokketoner og lod sig vælge til Tronfølger Juli 1809, men stadig stillede han som ufravigelig Betingelse, at han fik Kongens Samtykke. Hermed er ogsaa hans Stilling givet til de lønlige Forhaabninger, man i norsk-svenske Kredse nærede om, at en norsk Opstand let kunde rejses med G. A.s Hjælp. Paa det skarpeste afviste han enhver Fristelse hertil, og han blev paa sin Post som Norges kommanderende General, indtil Freden 10. Dec. var sluttet. Men trods denne loyale Holdning over for Dobbeltmonarkiet kan man dog ikke se bort fra, at C. A. til en vis Grad har spillet et farligt Dobbeltspil og paa et meget afgørende Punkt har gaaet sine egne Veje. Kongen forlangte gennem hele Sommeren 1809, at C. A. skulde angribe Sverige, og Kaas, der var blevet sendt til Norge for paa nærmeste Hold at kontrollere Regeringskommissionen, gjorde sit til at skubbe paa, men C. A. fandt hele Tiden paa Udveje til at slippe uden om. C. A. karakteriseres i Reglen som en vindende og behagelig Personlighed, men tillige som en noget svag Karakter, der let lod sig paavirke af sine Omgivelser. Hans Holdning i 1809 tyder imidlertid paa, at han ogsaa var en meget behændig og snu Politiker, der formaaede at balancere paa den knivskarpe Højderyg mellem Pligten og egne Interesser. Men Spændingen og den stadige Kamp med de forskellige Interesser sled voldsomt paa ham, og det var en Mand svækket af Sygdom, der i Jan. 1810 overskred Rigsgrænsen for at drage til sit nye Fædreland. Han blev adopteret af Kong Karl XIII. og antog Navnet *Karl August*. Ved sin jævne, ligefremme Optræden vandt C. A. hurtigt det brede Folk for sig, medens Højadelen modtog ham yderst køligt og gav ham Navnet »Pøbel-Prinsen«. Under en Revue paa Kvidinge Hede styrtede han af Hesten, ramt af et Slagtilfælde. Det pludselige Dødsfald vakte en kolossal Opsigt overalt i Landet, og det Rygte vandt almindelig Tiltro, at han var blevet ryddet af Vejen af Højadelen. Da hans Lig førtes ind i Stockholm, kastede en ophidset Folkemængde sig over Rigs-

marskalken Grev Axel **Fersen**, som blev dræbt i hele Militærets **Paasyn**. Beskyldningerne imod Højadelen synes at svæve fuldkommen i Luften. C. A. havde fra sine unge Dage et svagt Helbred, og de sidste Aars ophidsende Arbejde havde berøvet ham hans sidste Kræfter. — R.E. 1803. Storkommandør 1808. — Malerier paa Fr.borg samt paa Orebygaard, Sandbjerg og i andet Privateje. Maleri, Miniaturer og Silhouetter paa Fr.borg. Kopi af en Tegning fra 1806 paa Rosenborg. Stikkene og de fleste Miniaturer gaar tilbage til to Typer, et Profilbillede, hvoraf et Sortkunstblad er signeret E. L., og et en face Billede, hvoraf de bedste Stik er **Rosmässlers** fra Leipzig og A. Flints fra Kbh.

A. Ipsen: Christian August, 1852. Dansk **Maanedsskrift**, 2. Rk., I—II, 1868. **Yngvar** Nielsen: Grev Herman Wedel Jarlsberg og hans samtid, I, 1888. Medd. fra **Krigsarkiverne**, I—IX, særlig IV ff., 1883—1902. C. Th. Sørensen: Frederik VI.s fortrolige Brevveksling med Norge i 1809, 1889. Sverre Steen: Det norske Folks Liv og Historie, VII, 1933. G. **Söderbaum**: **Jac.** Berzelius, Levnadsteckning, I, 1929. Handlingar till kronprins Carl Augusts historia, udg. af S. Clason (Historiska Handlingar, XXII, 2, 1925). H. **Schulz**: Briefwechsel des Herzogs Friedrich Christians und König Friedrich VI. von Danemark, 1908. O. A. Johnsen i Norsk biografisk leksikon, II, 1925, S. 54 95.

Harald Jørgensen.

Christian August, 1673—1726, Biskop af Lubeck og Administrator af de gottorpske Lande. F. 1. Jan. 1673 paa Gottorp, d. 25. April 1726 i Hamburg, begr. i Domkirken i Lubeck. Forældre: Hertug Christian Albrecht af Holstein-Gottorp (s. d.) og Frederikke Amalia af Danmark (s. d.). Gift 2. Sept. 1704 i Eutin med Albertina Friederike, f. 3. Juli 1682 paa Carolsberg i Durlach, d. 22. Dec. 1755 i Hamburg, D. af Markgrev Friedrich Magnus af **Baden-Durlach** (1647—1709) og Augusta Maria af Holsten-Gottorp (1649—1728).

C. A. blev tidlig udset til sin Farbroder August Frederiks Efterfølger som Biskop i Lubeck, hvis Domkapitel 1647 havde forpligtet sig til at udvælge endnu seks Medlemmer af den gottorpske Slægt til denne Værdighed, som dens yngre Sønner havde beklædt gennem flere Generationer. Det danske Kongehus vilde ikke anerkende Gottorps Eneret til Stiftet, og da C. A. efter sin Broder Hertug Frederik IV.s (s. d.) Tronbestigelse (1694) ved Siden af denne var den eneste Mand i Slægten, erklærede det 1647-**Overenskomsten** for ugyldig, da Valg ikke kunde finde Sted, hvor der kun var een Kandidat. Ved Virken i Wien og Lubeck søgte Kongerne Christian V. og Frederik IV. at faa deres yngre Søn og Broder

Prins Carl valgt, med den Følge, at Domkapitlet Maj 1701 delte sig i et Flertal, som valgte Carl, og et Mindretal, som valgte C. A. Før en endelig Afgørelse fandt Sted, faldt Hertug Frederik ved Klissow (29. Juli 1702). Hans Svoger Karl XII. af Sverige vilde, at hans Søster Enkehertuginde Hedvig Sophie skulde overtage Styret i de gottorpske Lande som Formynder for sin toaarige Søn Carl Frederik (s. d.), men den danske Regering ønskede ikke Gottorp gjort til et svensk Lydland, og den endelige Ordning blev da, at C. A. som »Hertug og Administrator til Slesvig-Holsten« fik overdraget Regeringen paa Gottorp i Hedvig Sophies og sit eget Navn, saaledes at hun kun fik det personlige Formynderskab over Sønnen; i Fællesanliggender skulde dog, paa Grund af det spændte Forhold mellem Kongen og C. A. i Stiftssagen, Regeringen føres i den unge Hertugs Navn. Det blev en Hovedopgave for C. A. med de Midler, hans nye Stilling gav ham, at sikre sig Stiftet. Dagen efter August Frederiks Død (3. Okt. 1705) tog den afdødes Hofraad og Livmedicus Joh. Phil. Förtsch Bispedømmet i Besiddelse for C. A. og lod den biskoppelige Residens i Eutin besætte; n. D. satte han sig i Besiddelse ogsaa af Bispegaarden og Domkirken i Lübeck. Frederik IV. protesterede og lod 30. Dec. 1705 sine Tropper besætte Eutin for Prins Carl, men Sverige, som stod stærkt ved Karl XII.s Sejre, tvang ham til Eftergivenhed, støttet af England og Nederlandene, som vilde hindre, at Danmark gennem en Krig med Gottorp inddroges i den spanske Arvefølgekrig paa Frankrigs Side. Ved sit Forlig med Sverige 1707 anerkendte Kejseren C. A. som Biskop, og Marts 1708 gav Prins Carl, der til Erstatning fik en Aarspension af de to Sømagter, endeligt Afkald paa alle sine Rettigheder. — C. A. var som Administrator uden Evner; han var en Levemand, ganske afhængig af sine Raadgivere Magnus Wedderkopp og G. H. v. Gortz. Efter Wedderkopps Fængsling (Dec. 1709) fik Gortz Enemagten og udnyttede skamløst Landenes Indtægter til at berige sig selv og sine Kreaturer, samtidigt med, at de led haardt under Troppemarcher og Indkvarteringer i den store nordiske Krig. Det var hans Politik, som førte til, at C. A., efter at han endnu 13. Jan. havde forsikret den danske Konge om sin Neutralitetsvillie, ved en Traktat af 21. Jan. 1713 oplod Fæstningen Tønning for den svenske General Stenbock mod Sveriges Garanti for de gottorpske Lande og Løfte om Segeberg Amt og Herskabet Pinneberg. Da efter Tønnings Overgivelse ikke blot de gottorpske Lande, men ogsaa (Dec. 1714) Bispedømmet Lübeck sekvestreredes af Frederik IV., tog C. A., der allerede Jan.

1713 havde forladt Gottorp Slot, hvor siden ingen af Slægten skulde sætte sin Fod som regerende Fyrste, Ophold i Hamburg, hvorfra han forgæves paakaldte Stormagternes Hjælp. Først da Carl Frederik Jan. 1716 var erklæret for myndig i Slesvig, fik Farbroderen sit Bispedømme tilbage. April s. A. frifandt en af Hertugen paa **Görtz'** Foranledning nedsat Undersøgelseskommision i Stockholm Formynderregeringen fuldstændigt for alle Anklager mod dens indre og ydre Politik, og da Carl Frederik Juni 1719, efter sit Nederlag i Kampen om den svenske Trone, kom til Hamburg og overtog Regeringen i Holsten, gav han C. A. Generalkvittance for hans Formynderstyrelse og Løfte om 300 000 Rdl. i Erstatning for lidte Tab, sikret ved Pant i Amterne Oldenburg og **Cismar**. — Af C. A.s fire Sønner blev de tre efter hinanden Biskopper af **Lübeck**. Den næstældste, Adolf Frederik, blev 1751 Konge af Sverige, hans Broder og Efterfølger i Stiftet Frederik August 1774 Hertug af Oldenburg-Delmenhorst. Under hans Søn Hertug Peter Frederik Ludvig blev Stiftet 1803 sækulariseret og var derefter arvelig Besiddelse i den oldenburgske Hertuginie til Nov. 1918. — Barneportræt af **Jürgen** Ovens 1673 (Fr.borg), Malerier paa Gripsholm, et Gruppebillede (Blankenburg, Fr.borg) med Hertug August Wilhelm af Braunschweig antages stundom ogsaa at fremstille C. A. Maleri som ældre paa Fr.borg. Stik.

v. **Böhme** i *Staatsbürg. Mag.*, X, 1831, S. 710—54. A. C. Lindenhan i *Neue Schlesw.-Holst.-Lauenburg. Provinzialberichte*, 1833, S. 515—40. K. v. Warnstedt i *Jahrbücher f. d. Landeskunde der Herzogthümer*, VII, 1864, S. 313—23. C. v. Noorden: *Europäische Geschichte im 18. Jahrh.*, I. Abth., II, 1874, S. 517—22. A. Stille: *Studier öfver Danmarks politik under Karl XII:s polska krig (1700—1707)*, 1889. Bidrag til d. store nord. Krigs *Hist.*, udg. af Generalstaben, I-VI, 1899—1920. C O Bøggild Andersen.

Christian Frederik, se Christian VIII.

Christiane, 1626—70, Grevinde. F. 15. Juli 1626 paa **Haderslevhus**, d. i Foraaret 1670. Forældre: Kong Christian IV. (s. d.) og Kirstine Munk (s. d.). Gift 6. Nov. 1642 i Kbh. med Hannibal Sehested (s. d.).

Allerede 1636 bortlovedes C. af Kongen til Hannibal Sehested; men Brylluppet fandt først Sted seks Aar senere. Da hendes Ægtefælle i Foraaret 1642 var blevet udnævnt til Statholder i Norge, tog hun ligesom han Ophold paa Akershus, indtil hans Fald 1651 berøvede dem begge deres Magt og Rigdom. Hun selv maatte 6. Okt. 1651, efter at være kommet fra Norge til Kbh., for sit

Vedkommende underskrive en Erklæring, der stadfæstede hendes Mands i Juni udfærdigede Revers om Afstaaelsen af hans norske Godser. I de nærmest følgende Aar opholdt hun sig den meste Tid i Hamburg, men besøgte dog ofte sin Moder paa Boller i Jylland. Hendes Stilling var alt andet end glædelig. Efter sit eget Sigende havde hun aldrig været afholdt af sine Søstre, Ulykken forsonede dem ikke, og Bitterhed og Hadefuldhed synes at have præget hendes Stemning. Men heller ikke Forholdet til hendes Mand var godt. Medens han var paa Rejser, havde han efterladt hende i yderst slette pekuniære Omstændigheder i Hamburg, hun hævnede sig ved at sælge hans Gaard og Møbler og tænkte paa at forlade ham, hvad hun dog opgav paa Forestilling af sin Moder. 1658 vendte hun tilbage til Danmark i Anledning af sin Moders Død, og ligesom sin Mand tog hun fra Aug. s. A. Ophold i Karl Gustafs Lejr uden for Kbh. Hendes Tanker var her stærkt optagne af Ønsket om at faa udslettet den Krænkelser, der var tilføjet hende ved, at det var forbudt hende ligesom hendes Søstre at føre Titel af Grevinde af Slesvig og Holsten. Da hendes Mand i Sommeren 1660 blev taget til Naade af Frederik III. og hurtig steg til fornyet Magt, opnaaede hun ganske vist ikke Anerkendelse af sin Grevinde-titel, men i Maj 1662 fik hun dog et nyt Vaaben, hvorefter hun skrev sig Grevinde. Ved Skiftet efter sin Moder havde hun faaet Gaardene Tybrind, Vejlegaard og Lundegaard paa Fyn. Hun opholdt sig paa den sidstnævnte Gaard, da hendes Ægtefælle 1666 døde i Paris. Uden at tage sig synderlig af hans Sager førte hun derefter en temmelig ubemærket Tilværelse. Der findes i Det kgl. Bibliotek et haandskrevet Bind med Folkeviser, som skal være samlet af hende. — Malerier af Karel van Mander (Wedellsborg og Gaunø) og Abr. Wuchters (Fr.borg), af ukendte paa Løvenborg, Wedellsborg og Ovesholm.

T. Sehested: Hannibal Sehested, I—II, 1886.

J. A. Fridericia (L. Laursen).*

Christiani, Navnet paa flere danske, sønderjyske og tyske Slægter, af hvilke her skal nævnes en oprindelig tysk Slægt, hvortil hørte Købmanden Christian C, der i Slutningen af 18. Aarh. opholdt sig i Kbh. Han var Fader til Krigsraad, Sproglærer Christian Friedrich C. (1783—1854), der var Fader til Korttegneren, Oberst Frederik (Frits) Christian C. (1819—88) og til nedenn. Pastor Anton Carl Emil C. (1817—1901). Denne var Fader til den ligeledes nedenn. Komponist Emil C. (1851—1929) og til Sognepræst i Nibe Fritz Holger C. (1848—1931), hvis Søn er nedenn.

Ingeniør Fritz Rudolf C. (f. 1877). — Til en slesvigholstensk Slægt hørte Diakon ved St. Nicolai Kirke i Flensborg Wilhelm Carl C. (1723—81), hvis Søn, nedenn. Superintendent i Liineburg, Dr. theol. Christoph Johann Rudolph C. (1761—1841) var Fader til den i hannoveransk Historie kendte Politiker Rudolf C. (1797—1858).

F. E. Hundrup: Stamtavle over Laurits Foss' Descendenter, 1871, S. 6 f. Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, 1900, S. 99—101. Samme i Berl. arts 1931.

Albert Fabritius.

Christiani, Christoph Johann Rudolph, 1761—1841, Pædagog. F. 15. April 1761 i Nordby Præstegaard ved Eckernførde, d. 6. Jan. 1841 i Liineburg, begr. sst. (Rote Friedhof). Forældre: Sognepræst i Riseby, senere Diakon i Flensborg Wilhelm Carl C. (1723—81) og Anna Sophia Langreuter (1732—98). Gift 1° med Caroline Augusta Ferdinandine Venturini, f. 9. Aug. 1764 i Braunschweig, d. 25. Maj 1842 (gift 2° 1808 med Professor Christian August Fischer, 1771—1829), D. af fyrstelig braunschweigsk Hofmusicus og Hoffurer Carl V. (1735—1801) og Charlotte Juliane Wilhelmine Köchy (1742—1825). Ægteskabet opløst. 2° 2. Juli 1801 paa Frbg. med Anna Mette Hallager, f. 10. Juni 1772 i Bergen, d. 24. Okt. 1843 i Liineburg, D. af Skoleholder Niels Larsen H. (1742—1807) og Susanne Foss (1751—1840).

C. var rent tysk af Afstamning og Opdragelse. Han blev Student 1778 fra Kiel, cand. theol. 1787, var 1787—93 Sognepræst i Kalleby og Mollened i Gottorp Amt og forflyttedes derefter til Kbh., hvor han 1793—1810 var tysk Hofpræst. Det er udelukkende hans Virksomhed i dette Tidsrum, der har skaffet ham et Navn i dansk Aandslivs Historie. Hans gejstlige Embede lagde ikke stærkt Beslag paa hans Tid og Arbejdskraft, og da han var en virksom Mand og nærede levende Interesse for de nye Tanker om Opdragelse, som de tyske Filantropinister havde agiteret for og søgt at virkeliggøre, oprettede han 1795 med Støtte af Fonden ad usus publicos en Undervisningsanstalt, der til at begynde med ganske tog de tyske Filantropiner til Forbillede. C.s Institut havde sin Blomstringstid til 1802; derefter gik det tilbage og skiftede Karakter, idet Ledelsen for en Del kom over paa andre Hænder, og 1810 forlod C. Hovedstaden for at blive Præst i Oldenburg i Holsten. 1813 blev han Sognepræst og Superintendent i Eutin, 1814 i Lüneburg. 1817 blev han Dr. theol. i Marburg.

C.s Institut laa i landlige Omgivelser lidt uden for Hovedstaden, tæt ved den kgl. Skydebane; en Del af Bygningen eksisterer endnu.

Den opfyldte i Modsætning til Datidens sædvanlige Skolebygninger alle rimelige Krav til Hygiejne, og i umiddelbar Nærhed af den fandtes en stor Legeplads, en Gymnastiksal og en Række Skolehaver. C. lagde i det hele stor Vægt paa at fremme Elevernes Sundhed og legemlige Velvære. En Skolelæge kom daglig paa Instituttet og førte bl. a. Tilsyn med Elevernes Badning; gymnastiske Øvelser havde en fast Plads paa Skemaet; Kosten var tarvelig og sund, Tandbørstning — en dengang meget sjælden Foranstaltning — fandt regelmæssig Sted Morgen og Aften, og der blev jævnlig foretaget lange Fodture i Omegnen. Hvad den boglige Undervisning angaar, møder vi ogsaa der en ganske moderne Tankegang: selvstændig Brug af Bøger fra Skolens egen Bogsamling, Stilskrivning paa Grundlag af Elevernes egne lagttagelser o. s. v. Fagkredsen var som i de tyske Filantropiner urimelig omfangsrig, og der kan næppe være Tvivl om, at dette gik ud over Grundigheden, men Undervisningen var til Gengæld præget af Liv og Interesse. Lærerkrafterne var de bedste, der kunde opdrives, og Forholdet mellem Lærere og Elever var friskt og tiltalende. C.s egne pædagogiske Evner og hans vindende personlige Egenskaber fremhæves af flere af hans Lærere, af hvilke K. L. Rahbek og F. Nachtegall er de bedst kendte. — Sine pædagogiske Ideer søgte C. at udbrede og underbygge ved Udsendelsen af et Tidsskrift »**Beiträge zur Veredlung der Menschheit**« (1796—1802). Dets Indhold er uden Originalitet, men ingenlunde uden Værdi, og C.s Forfattervirksomhed maa som Helhed frikendes for den Svulstighed og Trang til Reklame, som flere af hans tyske Forbilleder undertiden henfaldt **til**. — Skønt C. en Tid vandt megen Anerkendelse, blev hans Virksomhed dog efterhaanden udsat for en Kritik, som den ikke kunde staa for. Den pædagogiske Bevægelse, som han repræsenterede, var ved at ebbe ud. I Tyskland var de **filantropinistiske** Skoleforsøg for en Del slaaet fejl, og Kritikken stod rede til Angreb, da C. oprettede sit Filantropin i Kbh. Ogsaa i anden Henseende gik Udviklingen ham imod: hans Skole var for velhavende Folks Børn, og den almindelige Velstand var i Tilbagegang. For hans Eftermæle har det været afgørende, at den Slægt, der ved Midten af det 19. Aarh. saa tilbage paa hans Virksomhed, var demokratisk og nationalt indstillet: C.s Skole var for Overklassen, og Undervisningen foregik for en stor Del paa Tysk. — Set med Nutidsøjne frembyder C.s pædagogiske Virksomhed Billedet af et interessant og som Helhed tiltalende Forsøg paa at virkeliggøre Skoletanker, som nu er almindelig anerkendte og til Dels gennemførte. — Tegning af Paul

Ipsen 1785. Stik af H. Lips efter Maleri af Jens Juel; et andet Stik som ældre.

K. L. Rahbek: Erindringer af mit Liv, V, 1829, S. 240 f., 248, 422. N. M. Petersen: Den danske Litteratur Hist., 2. Udg., V, 1, 1870, S. 72 f. Vor Ungdom, 1930, S. 66—72. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreds, I—X, 1895—1932, passim.

H. P Langkilde.

Christiani, Anton Carl Emil, 1817—1901, Præst. F. 27. Sept. 1817 i Køge, d. 6. April 1901 paa Frbg., begr. i Bjerregrav. Forældre: afsk. Sekretær i Krigskancelliet, Sproglærer, Krigsraad Christian Friedrich C. (1783—1854) og Helena Catharina Colding (1785—1869). Gift 26. Juni 1846 i Roskilde med Anna Jacobine Foss, f. 22. Dec. 1819 i Nakskov, d. 21. April 1892 i Kbh., D. af Borgmester i Roskilde, senere Etatsraad Lauritz F. (1788—1875) og Frederikke Agnethe Smith (1793—1858).

C. blev Student 1835 fra Borgerdydskolen i Kbh. og tog 1840 teologisk Embedseksamen. 1844 blev han Lærer i Latin ved Borgerdydskolen, 1846 Sognepræst i Bjerregrav, Aalum og Taanum i Viborg Stift. I sine sidste Kandidataar havde han, sammen med L. Helveg, stadig holdt Aftengudstjenester i Kbh. for at bringe den Del af Hovedstadens Indbyggere, der var hindret i at komme til Formiddags- og Eftermiddagsgudstjenesterne, under kristelig Paavirkning. 1871 blev han Sognepræst for Nysted og Herridslev, tog sin Afsked 1887 og boede siden dels i Kbh., dels i Hamburg, sysselsat med litterære Arbejder. — C. sluttede sig tidlig til den grundtvigske Kreds og gjorde meget ofte ved Prædikensamlinger, Smaaskrifter og Bladartikler Rede for sit religiøse og kirkelige Standpunkt. Hans første Prædikensamling, »Tiltaler i Herrens Hus« (1861), udmærker sig ved Liv og Friskhed, og den blev efterfulgt af flere andre, der røber hans betydelige Gaver som Prædikant. Det var en Artikel af C. om »Inspirationsbegrebet« (»Dansk Kirke-tidende« 1863, Nr. 5) og den dertil knyttede Forhandling, der bragte Biskop Martensen til ved Ordinationen 29. April 1863 at holde den Tale om »Apostlenes Inspiration« (»Taler ved Præstevielse 1860—68«, S. 82 ff.), der indledede den store Strid om Grundtvigianismen. I denne Strid tog C. ogsaa selv Del ved sit Skrift »Professor H. N. Clausen og det levende Ord« (1863). I de følgende Aar gav C. jævnlig sit Ord med i Laget, naar kirkelige Spørgsmaal blev drøftede, og da Professor Fr. Nielsen 1881 skrev sit Skrift om Frimureriet i Norden, optraadte C, skønt ikke selv Frimurer, i et lille Skrift som Logens Forsvarer. Foruden som Prædikant og Polemiker besad C. fortrinlige Gaver som Foredrags-

holder, hvorom især en 1887 under Titelen »Nutidsspørgsmaal i 15 folkelige Foredrag« udgivet Samling bærer Vidne. 1888 udgav C. efter Digteren A. Munchs Tilskyndelse en Rimordbog, og han har oversat F. W. Farrars Værker »Jesu Liv« (1880, 2. Opl. 1894) og »Apostlen Paulus« (1883).

H. Martensen: Af mit Levnet, III, 1883, S. 69. Minder fra gl. grundtvigske Hjem, VII, 1927, S. 139—51.

Fr. Nielsen (A. J. Rud).*

Christiani, Emil, 1851—1929, Kapelmester, Klaverspiller, Komponist. F. 6. Okt. 1851 i Bjerregrav ved Randers, d. 31. Dec. 1929 i Washington, begr. sst. Forældre: Sognepræst Emil C. (s. d.) og Hustru. Gift 1° 29. Aug. 1875 i Nysted med Nicoline (Ninna) Dorothea Louise Suhr, f. 18. Juni 1854 i Nysted, d. 12. Jan. 1895 i Helsingør, D. af Købmand Carelius S. (1822—76) og Adelheide Nyboe (1825—62). 2° 20. Maj 1895 i Washington med Koncertsangerinde Vilhelmine Sterzel, f. ca. 1871 i Tyskland, d. 6. Maj 1917 i Washington. Ægteskabet opløst 1902. 3° 1918 med Alaphare Melvin Davis, f. 27. Dec. 187? i New York, D. af Oberstløjtnant i Sydstaternes Hær Stephan D. og Ida Florence Smith. Ægteskabet opløst 1919.

Udgaaet af en Slægt med betydelige Musikinteresser bestemte C. sig tidligt for Musikstudier; han gennemgik Musikkonservatoriet 1870—73, hvor Gade, Neupert og G. Matthison-Hansen var hans Lærere, studerede senere Instrumentation hos Chemin-Petit i Leipzig og blev 1875 Kapelmester der, førte i de følgende Aar en omflakkende Tilværelse, var saaledes 1876 ved Teatret i Münster og Stadtteatret i Lüneburg, Kapelmester ved Stadtteatret i Hannover 1878, Musiklærer i Wismar 1880, Kapelmester i Hamburg 1887, drog til Amerika, hvor han var i San Francisco 1889, Kapelmester i New York 1890, i Boston 1892 og fra 1893 virkede som Musiklærer i Washington, hvor han var Organist ved Vor Faders Kirke, Dirigent i »Germania Männerchor«, og Medarbejder ved Tidsskriftet »The Etude«. Han har skrevet dramatiske Værker, af hvilke især Operetterne »Die letzte Nacht«, »Mariner Liebchen« og »Zola« gjorde Lykke, desuden Symfonier og Rhapsodien »The soul seeking the truth«, en Mængde mindre Klaverstykker (Danse, Marcher, Koncertstykker, Salonstykker, flere skrevet i Undervisningsøjemed) samt en Række Sange (»Lieder« Op. 9 og Op. 30), udkommet dels i Kbh., dels i Leipzig og i Amerika. Hans kompositoriske Talent giver sig smukke Udslag i de ældre Kompositioner, men synes efterhaanden at være blevet anvendt i en stedse lettere Genre, ved hvilken hans oprindelig betydelige melo-

diske Evne forfladigedes. — Hans Søn *Emil Carelius C.* (f. 8. Febr. 1877 i Lüneburg), der er uddannet ved Konservatoriet i Kbh., lever i Amerika (Doctor of Music), hvor han spiller en Rolle i Washingtons Musikliv; han virker som Lærer i Violin ved Musical Institute, hvis Leder han er.

Erik Abrahamsen.

Christiani, Fritz Rudolf, f. 1877, Ingeniør, Politiker. F. 8. Febr. 1877 i Sakskøbing. Forældre: Ordineret Medhjælper i Sakskøbing, senere Sognepræst i Nibe Fritz Holger C. (1848—1931) og Cecilie Ulrikke Birgitte Marie Pontoppidan (f. 1856). Gift 25. Maj 1909 i Kbh. (Helligg.) med Henriette Oldenburg, f. 28. Juli 1880 i Odense, D. af Byfoged, senere Overpræsident Valdemar O. (1834—1918) og Henriette Suenson (1839—95).

C. blev Student fra Slomanns Skole 1894 og n. A. cand. phil. 1900 tog han polyteknisk Eksamen som Bygningsingeniør. 1896 havde han skaffet sig praktisk Uddannelse ved i nogle Maaneder at arbejde paa Nya mekaniska Werkstad i Landskrona, og umiddelbart efter Eksamen blev han ansat hos Burmeister & Wain, for hvilket Firma han bl. a. kontrollerede et stort Arbejde i Tyskland. 1902—03 rejste han i Udlandet og studerede bl. a. ved École des ponts et chaussées i Paris, hvorefter han en kort Tid var ansat som Ingeniør ved Firmaet Hennebique i Paris. Det meste af Aaret 1903 arbejdede han som Ingeniør i Firmaet Karl Brandt i Diisseldorf. Efter Hjemkomsten stiftede C. 1904 sammen med fhv. Premierløjtnant i Marinen Aage Nielsen Ingeniør- og Entreprenørfirmaet C. & Nielsen, der senere har haft en stærk Udvikling og har faaet en fremskudt Stilling paa Jernbetonomraadet ved at have skabt en Række originale Brokonstruktioner, ved at gaa i Spidsen med Anvendelsen af Jernbeton til Funderingspæle og ved i det hele at anvende Jernbeton til Vandbygning, hvilket har muliggjort Udførelsen af Kajmure og Bropiller paa større Dybder end hidtil. Allerede 1906 fik Firmaet en Filial i Aarhus, og 1908 fulgte en Afdeling i Hamburg, 1910 en i St. Petersborg, 1913 i London, 1916 i Norge, 1918 i Sverige, 1919 i Frankrig, hvor Firmaet har haft store Arbejder, f. Eks. Havnearbejderne i Cherbourg og Saint Nazaire, og senere er fulgt Afdelinger i en Række Lande, bl. a. Argentina, Australien, Brasilien, New Zealand. Ogsaa i Sydamerika har Firmaet haft meget store Ingeniørarbejder. Ved den 1933 paabegyndte Bygning af Storstrømsbroen er Firmaet interesseret i Samarbejde med det engelske Firma Dorman Long & Co., der har faaet Arbejdet overdraget. — C, der 1917—20 var Medlem af Frbg. Kommunalbestyrelse

som Konservativ, sluttede sig sidstnævnte Aar til Venstre og opstilledes som dette Partis Folketingskandidat i Svendborgkredsen 1926 og 1929 uden at opnaa Valg. Ved Valget 1932 valgtes han i Æbeltoftkredsen som N. Neergaards Efterfølger. — 1910 var C. Medlem af Juryen for den internationale Udstilling i Bruxelles, 1914 Medstifter af Hafenbautechnische Gesellschaft i Berlin og Medarbejder ved Værket »Hamburg und seine Bauten«. 1927 blev han Dr. ing. h. c. ved den tekniske Højskole i Braunschweig for sine Fortjenester paa Jembetonomraadet. Han er Medlem af Bestyrelsen for Akts. Titan, Akts. Atlas, Recks **Opvarmningskom-**pagni, Alliance franSaise, Nationalforeningen til Tuberkulosens Bekæmpelse og for Vejlelfjord Sanatorium. Endvidere er han Medlem af den liberale Venstreforenings Hovedbestyrelse, var 1921—25 Medlem af Direktionen for Handels- og Kontoristforeningen og 1922—32 Formand for Venstreklubben. 1934 udgav han »Tanker og Taler«. — R. 1919. DM. 1928.

Christiani & Nielsen. Twenty five Years of Civil Engineering, 1929.

Povl Vinding.

Christiani, Wilhelm Ernst, 1731—93, Historiker. F. 23. April 1731 i Kiel, d. 1. Sept. 1793 sst., begr. sst. Forældre: Apoteker Conrad C. (d. 1745) og Margrethe Lucia Waldschmidt (d. 1764). Gift 22. Okt. 1765 i Hamburg med Maria Dorothea Mielck, f. 20. Febr. 1743 i Hamburg, d. 11. Juli 1798 i Kiel, D. af Linnedkræmmer Otto M. og Elisabeth Dorothea Sohn.

C. blev 1748 indskrevet som Student ved Universitetet i Kiel, hvor han studerede Teologi, men ved Siden deraf søgte Uddannelse i adskillige andre Fag. 1751 drog han til Jena, og efter et nyt Ophold i Fædrenebyen tog han 1757 Magistergraden i Rostock samt habiliterede sig s. A. i Kiel. 1761 blev han ekstraord. Professor i Naturret sst. og Politik, 1764 ord. Professor og føjede hertil 1766 Professorater i Talekunst og Poesi, 1770 tillige i Historie. Mere end et Aar (1769—70) var han det filosofiske Fakultets eneste Professor. Yderligere blev han 1764 udnævnt til Universitetsbibliotekar. Sin **Embedsgerning** røgtede han med Nidkærhed, og hans Arbejdsevne var overvældende stor. Biblioteket blev under hans Ledelse meget stærkt udvidet, og Antallet af hans Universitetsprogrammer, Taler og Afhandlinger overstiger langt hundrede. Deres Emner var i høj Grad varierende, mange af teologisk Karakter, andre af historisk eller »moralsk«. Hans religiøse Opfattelse var udogmatisk (»Die gute Sache der Dissidenten in Polen«, 1767), hans politiske Standpunkt frisindet, men med stærk Understregning

af Statsmyndighedens Autoritet (»Ueber die Leibeigenschaft« i **Schlesw.-Holst.-Provinzialberichte**, 1787; »Die Natur der uneingeschränkten Monarchie . . . und das Verhältniss der Pressfreyheit zur uneingeschränkten Monarchie«, 1793). Til sin Død var han en varm Beundrer af Ove **Høegh-Guldberg**, med hvem han stod i mangeaarig personlig Forbindelse. — Størst Betydning fik C. dog som Historiker. Foruden talrige Afhandlinger og enkelte mindre Skrifter udgav han »Geschichte der neuesten Weltbegebenheiten [1748—86]«, I—III (1788—91), som dannede en Fortsættelse af Millots omfattende Universalhistorie, og efter Overtagelsen af det historiske Professorat følte han det som sin Hovedopgave at udarbejde en bred Fremstilling af Hertugdømmernes Historie. 1775—79 udkom da »Geschichte der **Herzogthümer** Schleswig und Hollstein«, I—IV, der førte Skildringen op til 1459, efterfulgt 1781—84 af »Geschichte der Herzogthümer Schleswig und Hollstein unter dem Oldenburgischen Hause«, I—II, standsende ved 1588. Værket hviler paa omfattende Studier af baade trykte og utrykte Kilder, og det giver ikke alene den politiske Historie, men ogsaa den kulturelle og sociale. Som Helhed betragtet er det naturligvis stærkt forældet. Alligevel indeholder det som Forgængereren Lackmanns (s. d.) og Efterfølgeren Hegewischs (s. d.) mange Oplysninger af varig Værdi, og det er skrevet med redelig Sans for en objektiv Bedømmelse af de statsretlige Stridsspørgsmaal. 1779 og 1788 vandt C. Videnskabernes Selskabs Pris, 1790 optoges han som Medlem af Selskabet. — Storfyrstelig Kancelliraad 1770. Virkelig dansk Justitsraad 1777. — Stik af Arndt 1793. Akvaintablads derefter af Lahde 1797.

V. A. Heinze: Nachr. von Wilh. Ernst **Christiani's** Leben und Schriften, 1797. **Schlesw.-Holst. Provinzialberichte**, 1793, II, S. 229 f. **Intelligenzblatt** d. Neuen allgem. deutsch. Bibliothek, Nr. 43, 1793, S. 371 f. **Archiv** f. Staats- u. **Kirchen**-gesch. d. Herzogth. **Schlesw., Holst., Lauenb.**, V, 1843, S. 562 f. **Zeitschr.** d. **Gesellsch.** f. **Schlesw.-Holst.-Lauenb. Gesch.**, V, 1875, S. 372 f.

Vilh. la Cour.

Christiansen, Anders, 1819—82, Gaardejer. F. 12. April 1819 i Vester Tirsted ved Rødby, d. 4. Okt. 1882 paa St. Josefs Hospital i **Kbh.**, begr. i Tirsted. Forældre: Gaardejer Christian Clausen (1768—1839) og Anna Cathrine Rasmusdatter (1775—1847). Gift 26. Juli 1845 i Vejleby med Lucie Pedersdatter, f. 18. Jan. 1821 i Vejleby, d. 21. Aug. 1892 i Vester Tirsted, D. af Gaardejer Peder Jensen (1786—1844) og Maren Pedersdatter (1783—1864).

C. gik i en af de af Statsminister Reventlow grundlagte Almueskoler, hvortil hørte en god Bogsamling, som den lærelystne Dreng

saavel som hans Søskende flittig benyttede, da der var Sans for Oplysning i det gode Bondehjem, hvor han blev opdraget til Gudsfrygt, Flid og Nøjsomhed; af sin haandsnilde Fader oplærtes han til en flink **Husflidsmand**, som selv kunde forfærdige Møbler, Husgeraad, Redskaber m. m., og han erhvervede en Bronze-medaille paa Verdensudstillingen i Wien 1873. Han aftjente sin Værnepligt 1840—42 som Grenader i Kbh., hvor han var indkvarteret hos en Snedker og arbejdede en Del i dennes Haandværk og udførte nogle Arbejder for de Massmannske Søndagsskoler. I øvrigt forblev han i Fædre gaarden til 1845, da han købte en **Arvefæstegaard** paa 60 Tdr. Land i Vester Tirsted By. Gaarden var da i tarvelig Forfatning og blev overtaget paa økonomisk vanskelige Vilkaar. Den dygtige og **virkelystne** Mand fik dog snart Skik paa Ejendommen, han forbedrede Jorden, udfandt nye Metoder for Kartoffel- og Roedyrkning samt opfandt sindrige Landbrugsredskaber, der senere kom i Brug i vide Kredse. Mest kendt blev han dog for sin Virksomhed for Frugttræplantningens Fremme; han var ikke alene dygtig Frugtavler med godt Haandelag for Podning, Forædling og Plantning, saa hans Gaard paa alle Sider var omgivet af Frugthaver, men han **bortgav** rundhaandet forædlede Træer til sine Standsfæller for at vække Interesse for Frugtavlen. Den fremragende Bonde fik en Mængde Præmier for Husflid og Frugtavl; han modtog Landhusholdningsselskabets Sølvbæger og nød megen Anerkendelse i vide Kredse. Han var i en Snes Aar Korrespondent til »Ugeskrift for Landmænd« og har der, men navnlig i »Dansk Landbotidende« og »Husvennen« skrevet en Række Artikler. — DM. 1870. — Træsnit 1882.

Husvennen 1882—83, S. 57—59. Ugeskrift for Landmænd, 1882, II, S.

12 1 •

Anton Christensen.

Christiansen, Andres (Andreas), 1743—1811, Grosserer. F. 16. Okt. 1743 i Ellum ved Løgumkloster, d. 10. Juli 1811 i Flensborg, begr. sst. Forældre: Boelsmand Christen Andersen (d. før 1772) og Maren Petersen (d. 1772). Gift SI. Sept. 1776 i Flensborg (Nic.) med Maria Catharina Andersen, f. 18. Juli 1747 sst., d. 13. Okt. 1813 sst., D. af Købmand og Hospitalsforstander Christian A. (d. 1758) og Sophia Maria Johannsen (1709—75).

C. kom til Flensborg som en fattig Bondedreng, men døde som en af Byens største Mænd. Efter at have virket i Storkøbmanden M. Feddersens Forretning grundlagde han i en for Byens vestindiske Handel gunstig Tid et eget Handelshus, som han ved sin Dygtighed og Foretagsomhed formaaede at bringe op paa en

uanet Højde og som heldigt stod de senere Krigs- og Krisetider igennem. Paa Holmen (Nr. 12) rejstes en imponerende Handelsgaard; desuden anlagde han en Oliemølle og et Sukkerraffinaderi. I øvrigt traadte han ikke meget frem udadtil. Ved sin Død oprettede han et Legat for trængende paa 80 000 Rdl. — Maleri af ukendt.

A. C. C. Holdt: Flensburg fruher und jetzt, 1884. P. Lauridsen: Da Sønderjylland vaagnede, VII, 1922, S. 114. ff **P**Petersen.

Christiansen, Andreas, 1816—1900, Grosserer, Stempelpapirforvalter. F. 3. Aug. 1816 i Flensburg (Nic.), d. 16. April 1900 i Kbh., begr. sst. (**Garn.**). Forældre: Agent Christian Andreas C. (s. d.) og Hustru. Gift 6. Sept. 1844 i Flensburg (Nic.) med Catharine Wilhelmine Schmidt, f. 6. Febr. 1825 sst., d. 16. Juli 1906 i Kbh., D. af Købmand Peter Petersen S. (1774—1844) og Anna Christiansen (1785—1830).

Efter Faderens Død (1831) sendtes C. til et Opdragelsesinstitut i Braunschweig og kom derefter i Handelslære i Bremen. 1836 optoges han i Moderens Forretning i Flensburg og foretog med Husets Skibe flere Rejser til Vestindien for at tilse Firmaets Faktorer. 1842 overtog han Ledelsen af Handelshuset Andreas C, og 1845 udrustede han sin første Ostindiefarer. Af de tre Indehavere af Forretningen var han den, der deltog mest i det offentlige Liv: 1844 var det ham, som anmodede **Kloppenburg** om at oprette Ridehuset, og 1842 var han blandt Indbyderne til Dannelsen af Liedertafel, men da denne blev **slesvig-holstensk**, var han to Aar senere Fører for Oppositionen, der dannede en ny Sangforening med nordisk Indstilling. I Jernbanesagen virkede han for Tværbanen **Flensburg—Husum—Tønning**. Ligeledes kæmpede han i Borgerforeningen for Slesvigs ubetingede Tilslutning til Danmark. I Aarene umiddelbart før 1848 var han Chef for den **kgl.** Christiansgarde. 1847 aflagde Christian VIII. Besøg i hans Hus, ligesom Frederik VII. under Trearskrigen boede hos ham. Ogsaa den folkelige danske Vækkelse i Sønderjylland fik en god Ven og Støtte i C. Fra 1845 var han Medlem af Slesvigsk Forening og valgtes n. A. til Formand for Flensburg og Omegn. Skønt han paa Grund af sit lange Ophold i Tyskland skriftligt beherskede Tysk bedre end Dansk, gjorde han et stort agiterende Arbejde for den danske Sag, og altid var Flor, L. Skau m. fl. velkomne i hans Hus. 1848 faldt det **hele** Familien naturligt bogstaveligt at ofre Liv og Blod for Dannebrog uden at tage Hensyn til, at dens **anti-slesvigholstenske** Standpunkt skaffede den af med flere Handelsforbindelser. Medens

Byens Styrelse 26. Marts efter lang **Raadslagning** anerkendte den provisoriske Regering, samledes de Danske hos C, der til Slut sendte en Kurér til selve Kongen for at faa Besked om Begivenhederne i Hovedstaden og melde, at det ikke var Borgerne, der anerkendte den nye Tilstand. Under Krigens skiftende Gang var C.s Hus først Opholdssted for Kongen, erklæredes derefter for slesvigholstensk Statsejendom og blev Hovedkvarter for den preussiske General Prittwitz for senere at blive Bolig for Kongens **Regeringskommissær** Tillisch. Selv maatte han en Tid lang flygte og opholdt sig da sammen med sin ligesindede Broder *Johan Caspar C.* (1821—92) som **Ordonnansofficer** i de Mezas Nærhed paa **Als**. Ved C.s Hjemkomst gav hans Arrestation Anledning til en veritabel Gadekamp. 1849 var han Medopretter af en dansk Forening til Støtte for Regeringskommissionen og forsøgte (forgæves) at faa udgivet et nyt slesvigsk Blad. Efter Istedslaget fandt i alt 375 saarede og døende Soldater Pleje i hans Huse. Foruden at Krigen skadede hans Forretning, ramtes han midt i 50'erne af **Pengekrisen**, saaledes at Moderen maatte overtage Skibe og Huse. Ved Regenburs og andre formaaende Venners Hjælp udnævntes han 1857 til Stempelpapirforvalter for Hertugdømmet Slesvig med Bopæl i Flensborg. 1864 afskedigedes han af Tyskerne, og hans formentlige Malkonduite foranledigede, at Finansminister Fenger 1871 satte sig imod hans Udnævnelse til et andet Embede. Efter Moderens Død 1867 flyttede han til **Kbh.**, men bevarede Forbindelsen med Danskheden i Flensborg til det sidste. — R. 1850.

J. H. Kloppenborg: En gammel Soldats Erindringer, 1872, S. 224, 230. Sønderj. Aarbøger, 1889, S. 210; 1900, S. 121. General de Mezas Krigs-Dagbøger 1849—51 ved K. C. **Rockstroh**, 1928. Elisabeth Kardel: Die Stadt Flensburg und die politischen und nationalen **Zeitströmungen** um die Mitte des 19. Jahrhunderts, 1929, S. 20, 48, 83, 96.

H F Petersen.

Christiansen, Christian, 1843—1917, Fysiker. F. 9. Okt. 1843 i Vostrup i Lønborg Sogn ved Tarm, d. 28. Nov. 1917 paa **Frbg.**, begr. i Kbh. (**Vestre**). **Forældre**: Gaardejer, Folketingsmand Mads Peder C. (1817—1905) og Ane Marie Mortensdatter (1819—52). Gift 1° 7. Maj 1869 i Kbh. (Frue) med Anna Elline Marie Skovgaard, f. 4. Maj 1848 i Seest, d. 6. Jan. 1871 paa **Frbg.**, D. af Proprietær Jes Hansen S. (1805—73) og Hanne Cathrine Jørgensen (1811—90). 2° 30. Maj 1879 i Kbh. (Vartov) med Hansine Magdalene Ostensfeld, f. 8. Nov. 1861 i **Haasum** ved Skive, D. af Proprietær Carl Jens O. (1834—1919) og Johanne Antoinette Skovgaard (1835—95).

C. opdroges paa Øen Holmsland, hvorfra hans Forældre stammede, og hvortil de igen flyttede. Til sit 10. Aar undervistes han

af Faderen og kom derefter i Almueskole om Vinteren, men vogtede Kreaturer om Sommeren. Tretten Aar gammel kom han et Aar i Realskole i Ringkøbing, senere kort Tid paa Højskole i Staby og 1858 til Kbh. i den Hensigt at blive Ingeniør. Her tog han Præliminæreksamen, men besluttede efter Docent Fjords Raad at studere ved Universitetet. Han dimitteredes fra Kursus 1861, studerede Fysik, fik 1865 Universitetets Guldmedaille for en Undersøgelse af de Omstændigheder, der betinger **Draabestørrelsen**, tog 1866 Magisterkonferens og ansattes derefter som Assistent ved Fysisk Samling paa Polyteknisk Lærestalt hos Professor Holten. 1873—82 var han Lærer ved Søofficerskolen, 1876—86 Docent ved Polyteknisk Lærestalt og 1882—86 tillige Docent ved Landbohøjskolen. 1886—1902 var han Professor i Fysik ved Universitetet med Undervisningspligt ved Polyteknisk Lærestalt. Han har foretaget en Række kortere Studierejser til Udlandet. — C.s videnskabelige Arbejder, der hovedsagelig er eksperimentale, angaar fundamentale fysiske Problemer, som behandles ved simple Apparater; ofte har de været Pionerarbejder, der har bragt nye grundlæggende Resultater. Her skal kun de vigtigste Arbejder nævnes. C.s Ry grundlagdes allerede ved Opdagelsen 1870 af den anomale Dispersion i Opløsninger af Farvestoffet Fuchsin, den Omstændighed, at dette Stof (og andre stærkt farvede Stoffer) bryder Spektrets Farver i en anden Orden end den sædvanlige. 1872 konstruerede han den første **Vandstraaleluftpumpe** og skabte derved et Apparat, der siden bruges i ethvert Laboratorium. 1873 udgav han sammen med H. Topsøe »Krystallografisk-optiske Undersøgelser«, der var belønnet med Videnskabernes Selskabs Guldmedaille, 1881 en Undersøgelse over Varmeledning, hvori han angav sin ofte benyttede Varmeledningsstøtte, 1883—84 Undersøgelser over Varmestraaling med Angivelse af det første absolut sorte Legeme, saaledes at han ogsaa paa dette for Nutidens Fysik (Kvanteteorien) saa vigtige Felt har været Pioner, og endelig 1884 Undersøgelser over hvide Legemers optiske Egenskaber, hvormed hans optiske Undersøgelser i det væsentlige afsluttedes. 1895 udkom en vigtig Undersøgelse over Luftarters Strømning gennem snævre Spalter (**Atmolyse**). De senere Aar (1894—1917) optoges af en meget lang Række Undersøgelser over Gnidnings- og **Berøringselektricitetens** Oprindelse, der 1912 belønnedes med Ørsted-Medailen. men i øvrigt næppe har bragt Resultater, som staar i Forhold til det meget store Arbejde, der blev nedlagt i dem. De fleste Afhandlinger blev trykt i Videnskabernes Selskabs Skrifter og Oversigter og tillige paa Tysk.

C. var en frugtbar Forfatter af videnskabelige Lærebøger. 1887—89 udkom »**Indledning** til den matematiske Fysik«, hvorved denne Disciplin blev taget op ved vor videregaaende Universitetsundervisning og Spiren lagdes til Oprettelsen 1916 af Professoratet i teoretisk Fysik for N. Bohr. Denne Bog er oversat til Tysk, Engelsk og Russisk; den tyske Oversættelse er efterhaanden udkommet i flere Udgaver, dog stadig stærkere omarbejdet, saaledes at C.s Præg mere og mere er udvisket. 1892—94 kom »Lærebog i Fysik« (2. Udg. 1903, 3. Udg. 1910, 4. omarbejdede Udg. ved Martin Knudsen 1915), der foruden ved Universitetet og Polyteknisk Læreanstalt var meget benyttet i Norge og Sverige. Af C.s populærvidenskabelige Bøger maa nævnes »Røntgens Straaler« (1896) og Afsnit af »Hverdagfysik« (1898 sammen med P. la Cour og K. Prytz).

C. var usædvanlig belæst ikke alene inden for sit Fag og dets Historie, men ogsaa paa flere humanistiske Omraader (Filosofi, Æstetik, **Historie**). Hans Interesse for Fysikkens Historie og almene samfundsmæssige Betydning har sat sig Frugt i flere Arbejder (»H. C. Ørsted som Naturfilosof«, 1903; »Nogle Bemærkninger om Naturvidenskabernes Betydning for vor Tid«, 1905; »**Lucretius'** og **Descartes'** Fysik i Forhold til Nutidens«, 1913; »Ludvig August Colding«, 1916).

C.s ejendommelige, stærke og aandfulde Personlighed gav hans Lærervirksomhed et Særpræg. Hans Undervisning var ikke systematisk, men prægedes af hans Evne til at fremhæve det vigtigste gennem simple Betragtninger og oplivedes af hans jyske Lune og Tonefald. Hans elementære Undervisning af Polyteknikere blev næppe paaskønnet af alle, stillede vel ogsaa for store Krav til Selvarbejde, men hans videregaaende Undervisning var mønstergyldig. Hans Specialforelæsninger, hvori der nedlagdes et meget stort Arbejde ogsaa med de ledsagende Eksperimenter, var en Oplevelse for alle, der nærede alvorlig Interesse for Faget. C. indførte 1883 fysiske Øvelser for Polyteknikere, men overlod, da han blev Professor, Arbejdet hermed til K. Prytz. 1889 søgte han forgæves at skaffe Universitetet et fysisk Laboratorium, men opnaaede 1903 Udvidelse af Polyteknisk Læreanstalts fysiske Laboratorium og en større Bevilling til dets Udstyrelse til videnskabelig Undervisning og Forskning. Administrationen af denne Bevilling overlod han dog til K. Prytz.

C. var 1900—03 Medlem af Undervisningsinspektionen for de lærde Skoler og fra 1887 til sin Død Medlem af Carlsbergfondets Direktion. 1875 blev han Medlem af Videnskabernes Selskab,

1894 Dr. med. h. c. ved Kbh.s Universitet, 1896 Dr. jur. i Glasgow. Tillige var han Medlem af flere udenlandske Akademier. — Papirer i Det kgl. Bibliotek. — R. 1888. DM. 1894. K.² 1907. K.¹ 1912. — Malerier af Julius Paulsen 1913 paa Polyteknisk Lærestalt, af Carla Colsmann Mohr 1917 i Institutet for teoretisk Fysik og af samme s. A. i Familieej. Buste af V. Bissen paa Polyteknisk Lærestalt. Portrætteret af P. S. Krøyer paa Maleri af Videnskabernes Selskab 1898.

Af Professor Christiansens Erindringer i Vor Ungdom 1920. Slægterne Tinglev og Wiuff med Kvindelinier, 1917, S. 46. K. Prytz i Videnskabernes Selskabs Oversigt 1917—18, S. 31, og i Fysisk Tidsskrift 1917—18, S. 81. Martin Knudsen i Universitetets Festskrift Nov. 1918.

H. M. Hansen.

Christiansen, Carl Peder Ostenfeld, f. 1887, Højskolemand. F. 16. Marts 1887 paa Frbg. (Vartov). Forældre: Professor Christian C. (s. d.) og 2. Hustru. Gift 28. Dec. 1919 i Valgmenighedskirken i Askov med Margrethe Appel, f. 20. Aug. 1895 i Askov, D. af Højskoleforstander Jacob A. (s. d.) og Hustru.

C. blev Student 1905 fra Metropolitanskolen, tog 1912 Skoleembedseksamen i Historie, var et Aars Tid Journalist ved »Hovedstaden« og blev 1913 Lærer ved Askov, hvor han virkede, indtil han 1934 overtog Ledelsen af Fr.borg Højskole; fra 1920 ledede han Højskolelærerkursuset i Askov og blev 1927 Medlem af Askov Højskoles Bestyrelse. — Som Lærer ejer C. rige Evner til at gøre svundne Tiders Tildragelser og den historiske Sammenhæng levende for sine Tilhørere. Skønt han har været stærkt optaget af sin daglige Skolegerning, har han dog fundet Tid til historisk Forfatterskab. I »Verdenshistorien fra 1866 til vore Dage« (1922) skrev han Afsnittene om de romanske Folk og om Sydøsteuropa, han har udgivet en Oversættelse af Kildeskrifter om Bernard af Clairvaux, forsynet med en fyldig Indledning (1926), til »Det danske Folks Historie« har han skrevet Afsnittet om »Unionsopløsningen og Kirkebruddets Tidsalder« (1928), og 1932 udgav han en Række historiske Afhandlinger: »Fortidsliv bag Nutidsstrid«. 1933 paa-begyndte han et »Rids gennem Verdenshistorien« i tre Bd., beregnet for Seminarierne. Hans historiske Forfatterskab er præget af hans stærke Samfølelse med sit Folk, hans Sans for den historiske Udviklingslinie og hans redelige Villie til at finde den historiske Sandhed. I Grønlandsstriden mellem Danmark og Norge indtog han et Standpunkt, der vandt Tilslutning i Norge, men nærmest mødte Tavshed her hjemme. C. er Medredaktør af Askov-Tidsskriftet »Dansk Udsyn«, fra det begyndte at udkomme 1921; 1930—33

var han Medlem af Tilsynsraadet for »Flensborg Avis«, er fra 1932 Medlem af Grænseforeningens Presseudvalg og har i det hele stor Interesse for og nær Føling med sønderjyske Forhold.

Fred. Nørgaard.

Christiansen, Carl Sehested, f. 1868, Arkivar, Historiker. F. 8. Marts 1868 i Sneselev. Forældre: Lærer Jørgen Hansen C. (1840—1915) og Emma Antoinette Svarre (1841—1925). Gift 1° 21. Okt. 1898 i Ordrup med Jensine Caroline Marie (Mea) Frederiksen, f. 7. Juli 1873 paa Frbg., d. 29. Aug. 1932 i Charlottenlund, D. af Skolebestyrer, senere Professor H. C. F. (s. d.) og Hustru. 2° 8. Sept. 1933 i Kbh. (Jak.) med Johanne Larsen, f. 17. Jan. 1901 paa Vejlegaard, Fyn, D. af Proprietær Jacob Cornelius L. (f. 1860) og Sidsel Marie Hansen (f. 1860).

C. blev Student 1887 fra Sorø og cand. mag. 1893 med Historie som Hovedfag. Han virkede fra 1894 i en Række Aar som Lærer ved Ordrup Latin- og Realskole og blev 1898 Assistent i Rigsarkivet, 1912 Arkivsekretær og 1924 Arkivar. Han har taget ivrig Del i Organisationsarbejdet blandt sine Kaldsfæller og var 1917—21 og 1928—32 Formand for Arkivarforeningen og 1928—32 for Organisationen af fagligt uddannede Tjenestemænd ved Statens Arkiver, Biblioteker og Museer. Allerede 1893 havde C. faaet Universitetets Guldmedaille for Besvarelsen af en historisk Prisopgave og kastede sig efter sin Ansættelse i Rigsarkivet over Studiet af Danmarks Finansvæsen i den sidste Halvdel af 17. Aarh. 1902 offentliggjorde han en Afhandling om den store Revisionskommission og dens Forløbere (Hist. Tidsskr., 7. RL, IV). Siden har han i Afhandlingerne i Saml. t. jydsk Hist. og Topogr. (4. Rk., V—VI) behandlet Landsbypræsters, Herremænds og Herregaardsforpagteres økonomiske Vilkaar i Hald og Skivehus Amter i Slutningen af 17. Aarh. Hans Hovedværk er »Bidrag til dansk Statshusholdnings Historie under de to første Enevoldskonger«, I—II (1908—22), et særdeles grundigt og stofrigt Arbejde. — R. 1932.

L. Laursen

Christiansen, Christian Sophus, 1865—1919, Kommunalpolitiker, Borgmester. F. 17. Juli 1865 i Kbh. (Trin.), d. 13. Juni 1919 sst., begr. sst. (Vestre). Forældre: Snedkersvend Rasmus C. (1825—80) og Olivia Augusta Christine Borch (1839—1919). Gift 6. Nov. 1891 i Kbh. (b. v.) med Hedvig Sophie Christine Lauritzen, f. 18. Dec. 1865 i Døllefeldt ved Sakskøbing, D. af Skrædder Lars Herman L. (1822—1914) og Emma Martha Strena Thuge (1830—1916).

Som ung Møbelsnedker, udlært 1884 i Kbh., gik C. med sprud-

lende Begejstring op i det faglige Organisationsarbejde. 1885 kom han ind i Bestyrelsen for Snedkernes og Stolemageres Fagforening, var dens Formand 1893—98 og Forretningsfører for Snedkerforbundet i Danmark 1898—1901. Han havde ikke meget tilovers for luftige Teorier, men tog altid med et praktisk Greb om Tingene. Sammen med en tegnebegavet Kollega skabte han 1896 Snedkerfagets første Akkordpriskurant for Møbelarbejde, der gælder delvis endnu. Ved Udbruddet af Storlockouten 1899 stod han i Begivenhedernes Brændpunkt. 1901 etablerede han sig som Snedkermester i Kbh., men ved Hørdums Død 1910 blev han, der en Aarrække havde været et virksomt Medlem af »Social-Demokraten«s Kontrahentforsamling og Kontrolkomité, valgt til Forretningsfører for den socialdemokratiske Presse (til 1917). 1902 blev han Borgerrepræsentant, 1903 Ordfører for Budgetudvalget (efter J. Jensen). 1913 valgtes han til Formand i Borgerrepræsentationen, og da der 1917 oprettedes en ny (5.) Afdeling under Magistraten, omfattende Belysningsvæsenet, Vandforsyningen, Sporvejene, Kørsel m. m., valgtes C. til Borgmester og Chef for denne. Ved Udbygningen af denne kommune-socialistiske Virksomhed kom hans Realitetssans, hans Smidighed og store administrative Evner til rig Udfoldelse, men kun i to Aar, til han faldt som Offer for Kræften. 1906—18 var han som Medlem af Landstinget (valgt i Kbh.) en altid vaagen Forkæmper for Kbh.s Interesser. Han var Medlem af Boligkommissionen af 1916. — Maleri (posthumt) af Aksel Jørgensen paa Kbh.s Raadhus.

Social-Demokraten 14. Juni 1919. Snedkerforbundets Fagblad s. A., Nr. 4.

Oluf Bertolt.

Christiansen, Christian Aagaard, f. 1884, Musiker. F. 20. Dec. 1884 i Hillerød. Forældre: Musiker Niels C. (1847—90) og Mine Christine Larsen Aagaard (1857—1915). Ugift.

C. begyndte i den pureste Barnealder at spille Violin (hos Faderen) og fik samtidig Undervisning i Klaver, fra 1901 hos Otto Malling. 1902—04 gik han paa Konservatoriet, hvor han undervistes i Klaver af Wolfgang-Hansen, i Violin af Georg Høeberg, i Teori, Komposition og Orgel af Otto Malling; 1904 tog han Musikereksamen og Organisteksamen fra Konservatoriet. Efter en Studierejse til Berlin 1905 og Debutkoncert som Klaverspiller i Kbh. 1906 ansattes han som Lærer ved Konservatoriet i Klaverspil (1906), fik allerede n. A. Orlov og studerede paa ny i Berlin (1907—08), denne Gang hos Breithaupt, hvis Metode (den Carreño-Breithaupt'ske) han indførte i Danmark. Efter Hjemkomsten 1909

ansattes han som Operarepetitør ved Det kgl. Teater (1911—15), 1919 blev han Organist og Kantor ved Jesuskirken i Valby, fra 1927 ved Frederikskirken (Marmorkirken) i Kbh. Samtidig med sin Virksomhed ved Konservatoriet deltager han (fra 1931) i Konservatoriets Ledelse som Medlem af Bestyrelsen. Tidligt foretog C. Koncertrejser, 1907 Turné (Akkompagnatør og Solist) med Herold i den danske Provins, 1908 med den hollandske Sangerinde Tily Koenen i Tyskland, Rusland og Skandinavien, i 1920'erne koncerterede han i Wien, Berlin, Paris og Oslo, hvor han især spillede Carl Nielsen'ske Kompositioner og i høj Grad bidrog til at gøre dennes Værker kendte; desuden har han spillet ved Det internationale Selskab for ny Musiks Koncerter i Salzburg og været paa Turné med Telmányi i Spanien. Talrige Koncerter har han givet i Kbh., hvor han er lige skattet som (en Tid meget søgt) Akkompagnatør, Solist og Kammermusikspiller (Triolitteratur med Gerh. Rafn og Telmányi, Sonatelitteratur med Thorvald Nielsen). Som Dirigent optraadte han paa Det kgl. Teater 1913 og i Musikforeningen 1927. C. debuterede som Komponist 1905 med en Kantate ved Konservatoriets Indvielse af dets nye Bygning; ved sin Debutkoncert spillede han en egen Klaversonate; han har desuden komponeret en Violinsonate (1910) og Sange; til disse ældre Værker kommer et helt moderne: en Koncert for Kammerorkester (1933). Hans Kompositioner er ofte præget af en nænsom og inderlig Tone. Som Klaverspiller er C. en af Tidens ypperste, teknisk overlegen, i Besiddelse af en egen kunstnerisk Selvdisciplin og sjælden Stilfølelse; hans Gengivelse, ikke mindst af de Værker, der staar hans Hjerter særligt nær: Bachs, Mozarts og de moderne, er befriende ved sin musikermæssige Sikkerhed, helt i Pagt med Værkernes Teknik og Aand og vidner om en højt udviklet Evne for Indføling i vidt forskellige Tidsaldres Kunst. — Det offentlige Musiklivs praktiske Spørgsmaal har C. paa flere Maader vist sin Interesse; han var i Bestyrelsen for Dansk Tonekunstnerforening 1920—23, Formand for Foreningen Ny Musik 1923—26 og sad i Det unge Tonekunstnerselskabs Bestyrelse 1930—34; 1934 indtraadte han i Ledelsen af Dansk Organist og Kantor Samfund.

Erik Abrahamsen.

Christiansen, Christian Andreas, 1780—1831, Grosserer. F. 13. Maj 1780 i Flensborg, d. 11. Sept. 1831 paa Lehmkuhlen ved Preetz, begr. i Flensborg. Forældre: Grosserer Andreas C. (s. d.) og Hustru. Gift 17. Maj 1805 i Flensborg (Nic.) med Rahel Jeanette Kuhlenkampf, f. 25. Maj 1784 i Celle, d. 12. Maj 1867

i Flensborg, D. af Købmand Jean Hermann K. og Madeleine **Rahel** Gabain (d. 1795 el. 96).

Under C.s Ledelse (1811—31) fæstnedes og øgedes det rige Handelshus Andreas C.s Anseelse i Flensborg. Han var et Handelsgeni og havde Kærlighed til sin By. 1813 gjorde han sig fortjent ved Anlægget af Flensborgs første egentlige Kirkegaard (nu »den gamle Kirkegaard«). Aarene igennem bidrog han rundhaandet til Byens Forskønnelse. Da han 1820 overtog Købmand Stuhrs Besiddelser og Have (ved den nuv. Møllegade), som han forenede med »C.s engelske Have«, skabte han en storslaaet Park paa hele Vestsiden af Byens sydlige Del. 1826 købte han det holstenske Gods Lehmkuhlen, hvor han opholdt sig, da han døde. Hans Enke (af fransk Huguenotslægt) afhændede Godset 1842 for helt at slaa sig ned i Flensborg. Her dannede »Tante Agent« et straalende Midtpunkt for de toneangivende Kredses Selskabelighed. Baade før og under Treaarskrigen optraadte hun og hendes Familie dansk-patriotisk. — Kgl. Agent. — Maleri af C. A. Jensen 1817 i Privateje.

P. Rivesell: Versuch einer Beschreibung der Stadt Flensburg 1817, S. 216 fif., 270, 274, 316. A. C. C. Holdt: Flensburg fruher und jetzt, 1884, S. 64—69. Sønderj. Aarbøger 1926, S. 214—17.

H F Petersen

Christiansen, Asmus **Eduard**, 1831—84, Søofficer. F. 10. Okt. 1831 i Kbh. (Petri), d. 29. Nov. 1884 sst., begr. sst. (Holmens). Forældre: Grosserer Christian C. (1803—77) og Frederikke Charlotte Konopka (1811—64). Gift 14. Sept. 1860 i Søllerød med Karen Margrethe (Kamma) Hvidt, f. 24. Juni 1837 i Kbh. (Fred. ty.), d. 11. Maj 1924 sst., D. af Mægler, senere Direktør for De private Assurandører i Kbh. Edvard Julius H. (1806—82) og Elise Johanne Charlotte Schiffert (1812—80).

C. blev Kadet 1845, Sekondløjtnant 1852, Løjtnant 1858, Kaptein 1868 og Kommandør 1881. 1855—56 havde han Orlov for at føre en Brig i Koffardifart og var derefter nogle Aar paa Opmaaling. 1864 var han Chef for Kanonbaaden »Schrødersee« i Eskadren i Østersøens vestlige Del, dels ved Als, dels i Lille Bælt, hvor hans gode Forhold under Operationerne blev anerkendt af Kommandanten i Fredericia, Generalmajor Lunding, og af Eskadrechefen, der fremhævede hans Aktivitet og personlige Mod. Efter Krigen var han jævnlig udkommanderet og 1868—70 Næstkommenderende ved Krydstoldvæsenet. 1875—81 var han Chef for Flaadens Mærkevæsen, som han organiserede, og hvor han udførte et udmærket Arbejde, der blev til stor Gavn for Marinen, og 1876,

78 og 84 Flagkaptajn i Eskadren. 1881—82 var han Chef for Skonnerten »St. Thomas« paa Togt til Middelhavet og 1884 Chef for Panserskibet »Helgoland« i Eskadren. — Ved Siden af sin Tjeneste i Marinen var han fra 1878 til sin Død Medlem af Sø- og Handelsretten og et virksomt Medlem af Bestyrelsen for Dansk Forening for Lystsejlad. Han var en dygtig Sømand, en hæderlig, brav og solid Officer, hvis tidlige Død vakte almindelig Sorg i Marinen, hvor han hørte til de Officerer, til hvem man knyttede store Forhaabninger. — R. 1864. DM. 1877.

Tidsskr. f. Søv. 1886.

Th. *Topsøe-Jensen*.

Christiansen, Arne Einar, f. 1861, Forfatter. F. 20. Juli 1861 i Kbh. (Holmens). Forældre: Løjtnant, senere Kommandør Eduard C. (s. d.) og Hustru. Ugift.

De ydre Begivenheder i C.s Liv samler sig omkring det Sted, der ogsaa skulde blive Brændpunktet for hans **Forfattervirksomhed**: Teatret. Efter at være blevet Student 1878 fra Metropolitanskolen tog han, mere tilskyndet af andre end af egen fri Villie, fat paa det teologiske Studium. At blive Præst laa ham fra Begyndelsen fjernt; allerede som Student debuterede han paa Det kgl. Teater (1880) med sit første Skuespil »Lindows Børn«, og efter at have afsluttet Studierne med Embedseksamen 1886 foretog han en halv-andenaarig Rejse, der førte ham langt ud over de sædvanlige Dannelsesveje, helt til Ægypten og Palæstina. Efter Hjemkomsten til Kbh. beskæftigede han sig med Lærervirksomhed, litterær Journalistik og sit dramatiske **Forfatterskab**. Alle tre Virksomhedsgrene afbrødes, da han 1899 blev konst. Direktør for Det kgl. Teater. Lærer- og **Journalist-Virksomheden** vendte han ikke tilbage til, men Forfatter-skabet genoptog han efter Direktørtiden. Som Lærer underviste han i Dansk ved forskellige Kursus, og som Journalist ydede han sin største Indsats som Redaktør af »Illustreret Tidende« (1892—99). Han samlede en af Partierne uafhængig Skare om sit Blad — bl. a. Vald. Vedel og Vilhelm Andersen — og holdt en kultiveret Linie med klog Forstaaelse af det traditionelle og aabent Blik for det smagfuldt-nye. Hans Ledelse af Det kgl. Teater i Tiaaret 1899—1909 blev ført efter de samme Linier. Udadtil anlagde han en klog og behersket Politik over for Rigsdagen, der aldrig blandede sig saa lidt i Teatrets Anliggender som i hans Direktørtid, og indadtil forstod han at skabe Orden og sætte sig i Respekt. Hans Periode var præget af Ro og Arbejde. Hans kunstneriske Linie forbandt som hans redaktionelle paa en smagfuld Maade det traditionelle med det nye. Han skabte en Række Klassikerforestillinger — især

Holberg- og Shakespearefremførelser — og indførte som nye Navne i dansk Teater Tolstoj og Gorki. Tre Aar efter Afgangen fra Nationalscenen blev han Meddirektør for Folketeatret, en Stilling han bevarede til 1924. I hele denne lange Aarrække sørgede han for at indflette lodige Forestillinger mellem de lettere Ting, hans vekslende Meddirektører maatte sætte op af Hensyn til den ikke-statsunderstøttede Scenes Økonomi. Paa Folketeatret blev ogsaa hans senere Skuespil opført. Afslutningen paa C.s direkte Tilknytning til dansk Teater blev Perioden 1931—33, da han over halvfjerds Aar gammel var kunstnerisk Konsulent og Iscenesætter ved Det kgl. Teater.

C. har saaledes i flere Perioder gjort en stor og aktiv Indsats i dansk Teater, men det er dog især gennem sit store dramatiske Forfatterskab, han har tilført Skuepladsen Værdier. Kun den kongelige Direktørtid medførte en forbigaaende Afbrydelse i hans flittige Produktion, som med Operatekster løber op til omkring tredive Bind. Som Søn af et højt kultiveret københavnsk Bourgeois-hjem fik C. tidligt vakt Lysten til Bøger og æstetiske Sysler, og hans Barndom og første Ungdom prægedes af en i Forhold til hans Alder overordentlig stor Læsning. Til denne udprægede Læselyst sluttede sig tidligt en med den naturligt forbunden Kærlighed til Teatret. Fra det kultiverede Hjem søgte han til Læsningen og Teatret, og da han selv skulde give sit Bidrag til Litteraturen og Dramatikken, fandt han lige saa selvfølgelig tilbage til Hjemmet og dets Tone. Hans første Dramaer bringer Essensen af den fine og stilfærdige **København**-kultur, som havde sin Blomstring i 80'erne og 90'erne og gik i Graven med den gamle Konge, Christian IX. I den har han sine Rødder, og hvor han gaar ud over den, er det ikke for at søge et nyere **Samtidsstof** eller andre Kulturkredse — men for at søge ind i Refleksionens og Eftertankens fra Virkeligheden frigjorte Sfære. Hans Digtning falder derfor ad to meget tydeligt adskilte Linier: den borgerlige og realistiske, som henter sit Stof fra Familie kredsen og det kultiverede Kbh. tæt omkring den, og den »romantisk«-spekulative, som søger de uvirkelige, konstruerede Kredse og Omraader for saa uafhængigt som muligt at kunne reflektere over sit sjælelige — og absolut ikke sociale — Problem.

Den første Række aabnedes med »Lindows Børn« (trykt 1881), og inden for samme Milieu, Embedsklassen og det højere Borger-skab, spiller Stykkerne »En Egoist« (1882), »Frøken Bodil og hendes Broder« (1888), »Generationer« (1889), »Annette« (1893), »Mellem Brødre« (1896) og »Modne Mænd« (1897). Til denne Retning slutter sig ogsaa hans senere Dramaer fra Direktørtiden paa Folke-teatret, »Manden paa Højriis« (1915), »Onkel Stephan« (1916),

»Skyldige i Kærlighed« (1921), »Charites Portræt« (1922) o. fl. I disse borgerlige Skuespil, der i Teknik udspringer af det Ibsen'ske Drama, forsvaret C. — i det første med tydelig Adresse til »Et Dukkehjem« — **Slægtssammenholdet** og den traditionsrige **Familiekultur** over for Samtiden, der ogsaa i Tendens havde lært af Ibsen. Selv i sit realistiske Drama peger C. **saaledes** bort fra **Tendensskuespillets** Radikalisme, og ganske naturligt fulgte han derfor Udviklingen i Tiden og aabnede den anden Linie i sit Forfatter-skab med »Nero« (1885). Dette og de følgende Skuespil »Broder Rus« (1888), »Peter Plus« (1890) og »Letizia« (1891) er **nyromantiske** Dramaer: historiske i Emnevalg og for det meste i Drachmann'ske Vers. Det sidste Drama er utvivlsomt C.s betydeligste Digter-værk, men ikke saa intimt som de følgende Refleksionsdramaer, som nærmer sig mere til Læsedramaet, fordi de vil sige saa meget af det, der næsten ikke kan siges. Denne »intime« Række omfatter »Cosmus« (1897), der i Formen har lært af Tolstoj, »Fædreland« (1910) og »Thronfølger« (1913); de handler alle om den ensommes Smerte over at være uforstaaet. De to sidste Skuespil forener den første, borgerlige Rækkes Milieu med den »nyromantisk« Problemstilling, saa man kan sige, at C.s Dramaer paa en meget smuk Maade søger tilbage til Hjemmets Virkelighed igen efter at være blevet uddybede af den rene Spekulation.

Udadtill har C.s Skuespil altid mødt megen Anerkendelse og været livligt besøgte ved deres Opførelser, hvilket skyldes deres fortrinlige scenetekniske Egenskaber: de er alle velkonstruerede og vidner om kyndigt Blik for det inciterende og for »den gode Rolle«. De er ogsaa behageligt frie for traditionelle Tricks og i det hele **renligt-klare** i Personkarakteristik og Opbygning. Den Publikums-gunst, der har fulgt dem, har ikke strakt sig til Digterne »Mine Sange« (1896) og »Digte« (1927) og heller ikke til de tre fortrinlige psykologiske Romaner, som C. har skrevet, de to Familieromaner: »Jeppe. En ung Kvindes Historie« (1889), den bredere udførte »Ottilie« (I—II, 1925) og den meget uforbeholdne Udviklingsroman »Hjarl. En Ungdoms Historie« (1894). Den personlige Udviklingsroman har faaet et direkte Supplement i de interessante Erindringer »Nogle Træk af mit Liv og af dansk Teaters Historie« (1930), hvis Titel saa tydeligt som muligt røber, hvor intimt dette Liv var helliget Teatret. — Tit. Professor 1909. — R. 1903. DM. 1922. — Malerier af Brita Barnekow 1896 og af Vald. Irminger 1929. Træsnit 1896 og 1899.

III. Tid. 26. Sept. 1909. Berl. Tid. 9. Dec. 1918. Aarbog for Bogvenner, III, 1919, S. 1—8; VII, 1923, S. 160—64.

H¹
Hakon S¹tangerup.

Christiansen, Johan Ernst, f. 1877, sønderjysk Redaktør. F. 10. Sept. 1877 i Vejbæk, Bov Sogn. Forældre: Landpost Johan Ernst C. (1840—1903) og Gunder Marie Lassen (1847—1919). Gift 7. Maj 1904 i Flensborg (Danske K.) med Julie Cecilie Knudine Lieb, f. 16. April 1883 i Flensborg, D. af Bogholder Vilhelm Peter Frederik Christian L. (1858—1918) og Cecilie Knudine Nicolaisen (f. 1860).

C. fik sin Skolegang i Jørgensby tyske Borgerskole i Flensborg, men sin nationale Paavirkning fik han gennem sit danske Hjem og ved dansk Læsning, som bl. a. **Kollaborator** C. F. Monrad skaffede den læselystne Dreng. I Skolen høstede han megen Ros for sine Stile, og det nærede Forfatterdrømme. I Efteraaaret 1892 fik han, endnu ikke konfirmeret, Arbejde paa »Flensborg Avis«'s Kontor som Korrekturlæser m. m. og blev Marts 1893 Redaktionslærling. Redaktør Jessen fattede snart Interesse for ham, læste Fransk og Latin med ham og betroede ham mere og mere Arbejde, saa han efterhaanden voksede ind i en Redaktionssekretærs Stilling. Som han politisk prægedes af Jessens Syn, saaledes paavirkedes ogsaa hans oprindeligt fantasifulde og følelsesbetonede Sprog af Jessens Krav om Korthed, Klarhed og Fyndighed. Da Jessen blev Rigsdagsmand (1901), begyndte C. lejlighedsvis at skrive de politiske Ledere, og han var da saa stærkt præget af Jessen, at hans Artikler ofte opfattedes som skrevne af denne selv. 1906 tilbød »Dybbøl-Postens Bestyrelse ham Redaktør stillingen ved Bladet, da J. Moldt ønskede at trække sig tilbage, og han modtog Tilbudet. Men inden han skulde tiltræde Stillingen, døde Jessen, og 29 Aar gammel **maatte** han nu overtage Stillingen som Leder af Sønderjyllands førende danske Blad. Det lykkedes ham at løfte Arven baade journalistisk og politisk. Bladets Fremgang fortsattes (1906 var Oplaget 8800, 1912 over 10 000), og Jessens Proteststandpunkt hævdedes med Skarphed og Styrke under de haarde indre Brydninger, Danskheden gennemlevede i disse Aar. Da Flensborg Amt ramtes af Foreningslovens Sprogbestemmelser 1908, tog C. Initiativet til Dannelsen af en dansk Foreningsforening for Amtet, men Myndighederne greb ind, og Organisationsformen maatte ændres, før det lykkedes at faa Arbejdet videreført. Ved Krigens Begyndelse var C. blandt de fængslede. Sept. 1916 indkaldtes han som Artillerist, blev efter en Sygdomstid Armeringssoldat og kom først hjem i Dec. 1918. Han vendte sig straks mod den af H. P. Hanssen og Vælgerforeningens Flertal fastlagte Grænsepolitik. Hans Standpunkt var, at en Linie **Sli—Dannevirke—Frederiksstad** vilde give en fuldt retfærdig Grænse, men med Tilbagetrængen af egne særlige

Synspunkter virkede han nu samlende paa den før ret splittede Modstand mod Grænsen Nord for Flensborg, og under de stærke Brydninger omkring **Grænsespørgsmaalet** ydede han i de følgende Aar gennem sit Blad og som en af Førerne for Flensborggruppen inden for Vælgerforeningen den tungest vejende Modstand mod H. P. Hanssens Politik. I Okt. 1919 blev han en af de tekniske Raadgivere for den internationale Kommission. Som Medlem af det mellemslesvigske Udvalg var han førende i det danske Arbejde forud for Afstemningen i 2. Zone. Dens bittert skuffende Resultat lammede ikke hans Handlekraft. Dagen efter Afstemningen rejste han til **Kbh.**, hvor han ved sin Ankomst blev Genstand for stormende Hyldest og baaret i Guldstol til Amalienborg, for at virke for trods alt at faa Flensborg med til Danmark. I Maj var han Medlem af den mellemslesvigske Delegation, der sendtes til London og Paris for at arbejde for dette Maal og for i anden Række at prøve at opnaa 2. Zones Internationalisering. Da alle Sunde lukedes, var C. blandt de første til under de nye Kaar at tage Arbejdet op for Danskheden Syd for den nye Grænse. Juni 1920 dannedes under hans Ledelse Den slesvigske Forening, hvis første Formand han blev. Ogsaa gennem sit Blad søgte han at fastholde Forbindelsen med de Folkelag, hvis Sind var blevet vendt mod Danmark under Overgangsaaarenes Gæring, bl. a. ved et Arbejde for et paa Tysk skrevet Blad (**»Der Schleswiger«** — nu sammensluttet med **»Flensborg Avis«** sydslesvigske Udgave). Under meget vanskelige Forhold er det lykkedes ham frem til denne Dag at føre sit **Blad** videre: som det socialt ret forskelligartede danske Mindretals **Blad**, som Lokalavis især for Tønder Amt, som nationalt **Blad** for store Dele af det genforenede Nordslesvig og for sønderjysk interesserede Kredse i Kongeriget. Samtidig er han paa det danske Mindretals Vegne traadt i Samarbejde med andre nationale Mindretal inden for det tyske Rige. — Sine Krigsminder har han fortalt i **»Du kan, du maa og skal«** (1923), og Grænsekampens Kaar har han i skønlitterær Form skildret i **»Gretes Kamp«** (1927). — Maleri af Harald Slott-Møller 1921 paa Flensborghus.

Grænsevagten 1926, S. 1—5. A. Tardieu og Fr. v. Jessen: Slesvig paa Fredskonferencen, 1926, bl. a. S. 37 f., 441 f. Dagbogsoptegnelser fra Afstemningstiden i L. P. Christensen: Slesvig delt, 1922, S. 235—300. H. T. J

Christiansen, Gottlieb Bender, 1851—1929, Præst i Amerika. F. 27. Okt. 1851 i Vejlbj, Fyn, d. 27. Sept. 1929 i Brush, Colorado, begr. i Elk Horn, Iowa. Forældre: Husmand Christian Gottliebsen (1802—97) og Else Cathrine Nielsen (1816—91). Gift 25. Juni

1881 i Minneapolis (Minn.) med Jensine Larsen, f. 8. Nov. 1851 i Vejlbj, D. af Husmand Lars Christiansen (1819—81) og Maren Sørensdatter (1810—84).

C. kom til Amerika 1877 og begyndte s. A. at studere i Augsburg Seminarium i Minneapolis, Minn. Han blev teologisk Kandidat 1881 og blev s. A. ordineret i Rock Creek, Iowa, af Præsten Joh. Olsen, Formand for Den dansk-norske Konference. I sit Livssyn sluttede han sig til Indre Mission og blev der hele sit Liv. Han var Præst i Council Bluffs, Iowa, Albert Lea, Minn., Blair og Omaha, Nebr. og Audobon, Iowa. Da Den forenede dansk evangelisk-lutherske Kirke blev stiftet 1896, sluttede han sig straks til den og blev dens første Formand, hvad han var lige til 1921, og igen nogle faa Maaneder 1925. Han var en støt og sikker Formand, under hvem det nye Kirkesamfund stadig voksede. Sine sidste Aar tilbragte han paa det danske Alderdomshjem i Brush, Colorado. Han har udgivet: »Vink for Gennemlæsning af Bibelen« (1918), en populær Oversigt over de bibelske Bøger, og »Recollections of 50 years' work in America«. — R. 1912.

M. F. Blichfeld.

Christiansen, Jens Anton, f. 1888, Kemiker. F. 6. Sept. 1888 i Vejle. Forældre: Købmand Johan Frederik Leth C. (1853—1931) og Dosine **Semine** Helwig Nielsen (f. 1854). Gift 24. Febr. 1914 i Kbh. (Johs.) med Inger Marie Kristine Nybølle, f. 23. Febr. 1885 i Store Hedinge, D. af Tømrmester Jens Christian N. (1850—1912) og Eleonora Marie Petersen (1852—1916).

C. blev Student 1906 fra Vejle, cand. polyt. (Fabrikingeniør) 1911 og Dr. phil. 1921. Han var Assistent ved Carlsberg-Laboratoriets kemiske Afdeling 1911—15 og ved Universitetets kemiske Laboratorium 1915—31. Fra 1919 holdt han Forelæsninger over uorganisk Kemi for Medicinere og Stud. mag.'er under det matematisk-naturvidenskabelige Fakultet, var 1921—31 Lektor i Kemi ved Universitetet, blev Sommeren 1931 Docent i Kemi og samme Efteraar Professor i Kemi ved Universitetet og Bestyrer af Polyteknisk Lærestalts kemiske Laboratorium A (Fabrikingeniørernes Laboratorium). — C. kom hurtigt til at interessere sig for fysisk Kemi og for Grænseområdet mellem fysisk Kemi og teoretisk Fysik og har ved Studieophold dels i Udlandet (1921 England, 1928 Tyskland), dels hos Professor Niels Bohr (1922) søgt at knytte Forbindelse mellem de to nævnte Fagomraader. Blandt hans vigtigste Arbejder maa foruden Disputatsen »Reaktionskinetiske Studier« fra 1921 nævnes et større Arbejde (sammen med S. P. L.

Sørensen m. fl.) over **Æggehvide**stofferne osmotiske Tryk (1917) og en Række reaktionskinetiske Arbejder, heraf et enkelt i Samarbejde med Professor H. A. Kramers (Utrecht) under dennes Ophold i Danmark. Endvidere, sammen med G. v. Hevesy og Svend Lomholt, radiokemiske Metoder til Bestemmelse af Vismuts og Blys Cirkulation i Organismen, baseret paa Indblanding af radioaktive Isotoper i de Præparater, der anvendtes (1924). Og endelig en 1919 patenteret Metode til Fremstilling af Metylalkohol udfra Kulilte og Brint, et Arbejde, der staar i nær Forbindelse med hans Interesse for katalytiske Fænomener. — Ogsaa den praktiske Anvendelse af Termodynamikken har interesseret C, en Interesse, der har givet sig Udslag i nogle Overvejelser over **Inddampningsprocessens** Økonomi, offentliggjort i »**Ingeniøren**« 1919—20, medens de fleste af C.s videnskabelige Arbejder i øvrigt er offentliggjort i udenlandske Fagtidsskrifter. — Medlem af Videnskabernes Selskab 1934.

Universitetets Program Nov. 1921, S. 126 f.

Stig Veibel.

Christiansen, Jens, 1869—1903, Journalist. F. 22. Jan. 1869 i Sandstræde ved Næstved, d. 11. April 1903 i Aarhus, begr. sst. Forældre: Husmand Hans C. (1837—1910) og Maren Andersen (1833—1912). Gift 25. April 1894 i Faaborg med Dorthea Raun, f. 2. Febr. 1871 i Faaborg, D. af Købmand Henrik R. (1829—1904) og Pouline Thortsen (1834—97).

C, der var uddannet som Typograf, begyndte allerede i sin tidlige Ungdom at beskæftige sig med Journalistik, dels ved det Blad, »Næstved Avis«, i hvis Sætteri han uddannedes, dels som Meddeler fra Sydsjælland til københavnske Blade. Han kom omkring 1890 ind ved »Avisen«, senere ved »Dagbladet«, og fik som 23-aarig Ansættelse ved »Aarhus Stiftstidende«, hvor han senere blev Redaktionssekretær. Skønt der kun blev C. en forholdsvis kort journalistisk Løbebane beskaaret, fik han Lejlighed til at lægge særegne Evner for Dagen. Han er i ikke ringe Grad en Overgangstype i dansk Provinspresse. Han begyndte som mange af sine samtidige i et Blads tekniske Afdeling og udviklede sig ikke efter den fortrinsvis politiske Linie; han viste sine mest fremtrædende Egenskaber gennem den journalistiske Behandling af det nyhedsmæssige Stof, var rig paa Ideer og Initiativ ogsaa med Hensyn til den ydre Opstilling af Stoffet med Livfuldhed baade i typografisk Udstyr og journalistisk Tilrettelægning. Men han bevarede samtidig en dyb Interesse for den politiske Side af Bladarbejdet og skabte sig gennem et planmæssigt Selvarbejde en

mangesidig og dybtgaaende Viden, særlig om sin Tids nyere politiske Historie. Han blev Samlingsmærket for den Bevægelse, der i Aarene omkring 1900 for første Gang samlede Provinsens Journalister i en landsomfattende Organisation, Provins-Journalistforeningen, hvis første Formand han blev 1900. Samtidig tog han Initiativet til Afholdelsen af det første almindelige danske Journalistmøde i Aarhus 1901, hvis førende Mand han var, og her fremsatte han Tanken om den første danske Presseudstilling, der blev til Virkelighed i Kbh. 1902. Sygdom havde imidlertid nedbrudt hans Kræfter saaledes, at han ikke selv naaede at faa Udstillingen at se.

Aarhus Stiftstidende, Aarhus Amtstidende og Ringsted Folketidende 14. April 1903. Medlemsblad for Provins-Journalistforeningen 18. April s. A. Provins-Journalistforeningens Festskrift 1925.

~ V Ch ~

Christiansen, Johanne Ostenfeld, f. 1882, Læge. F. 12. Okt. 1882 i Kbh. (Vartov). Søster til C. P. O. C. (s. d.). Ugift.

Frk. C. blev Student 1901 fra Zahles Skole og medicinsk Kandidat 1907, gjorde derefter Kandidattjeneste paa flere Hospitaler til 1909, var klinisk Assistent paa Frederiks Hospitals Afdeling B. 1909—12 og studerede fysiologisk Kemi i Wien, Heidelberg og Oxford 1912—13. 1913—18 var hun Assistent ved Institutet for alm. Patologi, hvorefter hun atter skaffede sig praktisk Uddannelse især i intern Medicin med Fordøjelsespatologien som Speciale og var 1921—23 Reservelæge paa Kommunehospitalets 3. Afdeling. 1922—23 var hun Chef for Sygekassernes Laboratorium. 1912 blev hun Dr. med. ved et dygtigt Arbejde om Bestemmelse af fri og bunden Saltsyre i Maveindholdet og har siden præsteret en lang Række videnskabelige Arbejder, mest af fysiologisk-kemisk Art: om Fordøjelsens normale og patologiske Kemisme, om Kulsyre, Blod-sukkerets, Urinstoffets Forhold i Blodet (til Dels i Forbindelse med **Haldane**), Alkoholernes Kemi, hvorved hun paaviste Propylalkoholens overlegne desinficerende Egenskaber, m. m. Ogsaa rent fysiske Arbejder som Undersøgelser over **Gnidningselektricitetens** Oprindelse (i Forbindelse med Faderen) har hun foretaget. Desuden har hun i Fag- og Dagspressen skrevet skarpt mod Kvaksalveri (Zeileis) og polemiseret energisk med M. Hindhede (s. d.) om **Ernærings-**spørgsmaal, Diæt m. m. 1932 udsendte hun den interessante Bog »Gyldne Lægeraad«, illustreret af J. Dorph. — 1921 havde Frk. C. nedsat sig i Kbh. som Specialist i intern Medicin, især i Fordøjelsesorganernes Sygdomme, grundede 1930 Kuranstalten Casa azurra ved Gardasøen og tog 1932 italiensk medicinsk Eksamen. 1933

opgav hun denne Virksomhed paa Grund af Krisen, men fortsætter i Kbh. Siden 1919 har hun været Censor i almindelig Patologi ved Embedseksamen.

Fr Lützhoft

Christiansen, Kay Axel, f. 1891, Elektrotekniker, Overingeniør. F. 1. Maj 1891 i Kbh. (**Matth.**). Forældre: Maskinist, senere Belysningsmester paa Carlsberg Frederik C. (1860—1921) og Laura Georgine Christine Frederiksen (f. 1862). Gift 13. Maj 1919 i New York med Erna Lamp-Hansen, f. 28. Febr. 1896 i Kbh., D. af Værkfører Carl Christian L.-H. (f. 1866) og Olga Margrethe Henriette **Lamp** (f. 1869).

C. stod i Lære som Maskinarbejder paa Akts. Titan 1907—10 og forberedte sig samtidig til Maskinisteksamen, som han bestod 1910. N. A. tog han, der havde faaet Lyst til videregaaende Studier, polyteknisk Adgangseksamen og efter en kort Tid 1913 at have været ansat som Maskinmester paa Carlsberg tog han 1917 polyteknisk Eksamen som Elektroingeniør med Svagstrøms-elektroteknik som Speciale. Efter en kort Ansættelse paa »Titan« som Ingeniør og efter at have aftjent Værnepligt ved Ingeniørregimentet blev han 1918 Privatassistent hos Professor P. O. Pedersen, med hvem han allerede i Studietiden var kommet i nærmere Berøring. Efter at have virket i denne Stilling i henved et halvt Aar rejste C. i Foraaret 1919 til Amerika, hvor han uddannede sig yderligere ved at arbejde som Ingeniør i The Westinghouse Electric Co., The Federal Telegraph Co. og The Pacific Telephone and Telegraph Co. 1923 vendte han tilbage som Assistent hos Professor P. O. Pedersen og blev s. A. ansat som Ingeniør i Stats-telegrafvæsenet. 1926 konstitueredes han som Overingeniør sst., og 1927 udnævntes han, ved W. G. Thomsens Afgang, til Chef for Telegrafvæsenets tekniske Afdeling, en Stilling, der n. A., da Sammenslutningen af Post- og Telegrafvæsenet var foretaget, ændredes til Chef for Post- og Telegrafvæsenets tekniske Afdeling. 1926 blev C. Medlem af **Comité** consultatif international des Communications téléphoniques, 1927 blev han Medlem af Dansk elektroteknisk Komité og s. A. af den militære Telegraf- og Telefonkommission. Han er endvidere Medlem af **Comité** consultatif international technique des Communications radioélectriques og af Union internationale des **radiodiffusions'** tekniske Udvalg. 1930 blev han Sekretær for Videnskabernes Selskabs Komité for Union Radio Scientifique Internationale, og 1931 var han Præsident for den i Kbh. afholdte Radiokongres. 1932 blev han Sagkyndig i Telegrafi og Telefoni ved Folkenes Forbund. C. har skrevet en Del Afhandlin-

ger i inden- og udenlandske Fagtidsskrifter og var 1928 Medforfatter til Bogen »Teknikkens Vidunderland«. — R. 1929.

Povl Vinding.

Christiansen, Magnus Dorthenius, f. 1882, Veterinær. F. 20. Okt. 1882 i Krathus ved Viborg (Søndre Sogn). Forældre: Kgl. Skovfoged Jacob Dorthenius C. (1839—1913) og Ane Dorthea Jensen (1842—1926). Gift 17. Dec. 1910 paa Frbg. (Thomas) med Edith Margrethe Dora Juliane Jørgensen, f. 24. Okt. 1887 i Horsens, D. af Købmand Hans Peter Georg J. (1860—1904) og Johanne Helene Pauline Nissen (f. 1861).

C. tog almindelig Forberedelseseksamen i Silkeborg 1898, var derefter i nogle Aar Forstelev paa Silkeborg Statsskovdistrikt, men opgav det og paabegyndte Dyr lægestudiet 1901. 1906 tog han Dyr lægeeksamen og fik straks Ansættelse ved Forsøgslaboratoriets bakteriologiske Afdeling (1906—08). Bakteriologien blev saaledes fra Begyndelsen det Virkefelt, hvor C. arbejdede sig frem, idet han, efter at have været Assistent ved Veterinær- og Landbohøjskolens Serumlaboratorium 1908—16, blev Laborator sst. (1916—22); 1922 udnævntes han til Professor i Veterinærhygiejne og Bakteriologi ved Veterinær- og Landbohøjskolen. Dette Professorat kom efterhaanden til at omfatte følgende **Fag**: Bakteriologi, Parasitologi, Mælkekontrol, Kødkontrol og Sygdomslære for Mejeribrugsstuderende. Af disse Fag var Bakteriologi, Mælkekontrol og Sygdomslære nyoprettede og **maatte** tilrettelægges og organiseres fra Grunden. I Forbindelse med den betydelige Udvidelse af Faget indrettedes Laboratorium, Studiesamling og Sektionsafdeling. Paa en længere Studierejse til tyske Veterinærskoler og -institutter fuldendte C. 1922 sin Uddannelse. Han er Medlem af Bestyrelsen for Selskabet for Sundhedsplejen i Danmark fra 1923, af det veterinære Sundhedsraad fra 1928 og af det ministerielle lægelig-veterinære Hygiejneudvalg fra 1929. — C. har udfoldet en rig litterær Virksomhed, der særlig har omfattet smitsomme Sygdomme hos Kalve (syv Monografier 1913—22, deraf en af Videnskabernes Selskab prisbelønnet Afhandling 1916), Tuberkuloseundersøgelser og Yverbetændelser hos Kvæget. 1917 beskrev han en tidligere ukendt Bakterie (Bact. **purifaciens**), der var Aarsag til en Byldesygdom hos Faar, fandt 1922 (og 29) en ligeledes ukendt Skimmelsvamp — Infektion hos Svin (Mucor-Mykose) — og har endelig 1927 og 32 paavist, at Raadyrets Muskelintense er en selvstændig Art, og givet Beskrivelse af Tintens og Bændelormens morfologiske og biologiske Forhold. De fleste af disse Afhandlinger har været offentliggjorte i »Maanedsskrift for

Dyrlæger«, Veterinær- og Landbohøjskolens Aarsskrift samt i »Zeitschr. fur Infektionskrankheiten«. 1932 udgav han »Lærebog i Bakteriologi og bakteriologisk Teknik«, 1933 sammen med A. Følger 2. Udg. af dennes »Vejledning i mikroskopisk Teknik«. 1934 blev han Medredaktør af »Maanedsskrift for Dyrlæger«.

Hj. Friis.

Christiansen, Poul Simon, 1855—1933, Maler. F. 20. Okt. 1855 i Hudevad Sogn, Rolfsted, d. 15. Nov. 1933 paa St. Josefs Hospital i Kbh., begr. paa Vestre Kgd. Forældre: Møllebygger Christian Poulsen (1822—1906) og Maren Kirstine Johansdatter (1820—89). Ugift.

Som Kunstnerpersonlighed udspringer C. af den æstetiske Sans hos den fynske Bondebefolkning. Hans Levnedsløb viser, hvorledes denne Evne vokser i Kraft af hans Lyst til at tegne og male, næres af Indtryk udefra og af det Stof, som Fantasien samler sig, og endelig i en forholdsvis fremskreden Alder tvinger ham helt over i Kunstudøvelsen. Resultatet naas ved en urørlig Naivitet og en lysende Tro paa sig selv, ved sejt Energi og stædig Villie over for alle Vanskeligheder, ydre som indre. — C.s Fader var Landsbyhaandværker og Landmand. Han lærte Sønnen at tegne og at spille Violin og oplærte ham i sit Haandværk. Vinteren 1876—77 opholdt C. sig paa Emdrupborg, Jeppe Tangs Højskole ved Kbh., hvor Sigurd Mullers Omvisninger i den **kg1**. Malerisamling for Eleverne fik Betydning for ham. Derefter arbejdede han et Par Aar videre som Møllebygger, men tog saa paa Faderens Tilskyndelse til Blaagaards Seminarium og fik i Løbet af et Par andre Aar I. Del af Skolelærereksamen. Hidindtil havde han vel jævnlig tegnet eller malet lidt Akvarel. Nu begyndte denne Lyst imidlertid at **slaa** stærkere igennem hos ham, især under Sommerferierne paa Fyn, alt imens han fortsatte **Seminarie-Studierne**, og 1881, i sit 26. Aar, udførte han et af sine første Oliebilleder, Moderens Portræt. Først i sit 30. Aar kom han dog paa Kunstskole. Jan. 1885 meldte han sig — stærkt opfordret af sin Ven, Maleren Ludvig Kabell — hos Zahrtmann, paa dennes første Elevhold paa Kunstnernes Studieskole. Han **maatte** begynde forfra, med Gipstegning, arbejdede som Elev paa Skolen til 1890 og var derefter knyttet til den som »Formand« (3: Inspektør) til 1905. Denne Periode af C.s Liv betegner en alvorlig Trængselstid, navnlig Studieaarene, fordi han i det væsentlige **maatte** ernære sig ved forskellig Slags Bibeskæftigelse og kun med Møje kunde tjene til Udkommet. En af hans ivrigste Støtter var L. Kabell, der bl. a.

skaffede ham lidt Indtægt ved Oplæsning for sin gamle, blinde Fader. Derved lærte C. megen klassisk Litteratur at kende, der siden afgav Motiver for hans Maleri. Ogsaa Zahrtmann omfattede ham med varm Interesse, og C.s første Italienrejse skete helt eller delvis sammen med ham, saaledes Rejserne 1896 (Maj—Juni; over Berlin, München til Pisa, hjem over Firenze, Padova, Venezia), 1905 (Juni—Sept.; over Berlin, Miinchen, Verona, Firenze til Civita d'Antino og Rom; med et mindre Akademi-Stipendium) og 1911 (ca. fem Maaneder; Civita d'Antino og Rom). 1921 rejste C. paa det Ancker'ske Legat (tildelt 1918) paa ny til Italien, over Paris med længst Ophold i Rom.

C.s Debut over for Offentligheden fandt Sted paa **December-**udstillingen 1888. Derefter har han deltaget i følgende Udstillinger: Charlottenborg **Foraarsudstilling** 1890—94, Den frie Udstilling 1895—1934 (Parthaver 1898), Zahrtmann-Elevers Udstillinger Høst 1892 (hos Kleis) og Okt. 1893, Kunstnernes Studieskoles Udstilling 1896, Civita d'Antino-Udstillingen i Kunstforeningen 1908, den danske Udstilling hos Liljevalch i Stockholm 1919, Kunststævnet i Forum 1929; **Separat-Udstillinger** i Den frie Udstillings Initiativ Okt. 1925. Ved sidstnævnte Lejlighed bragte unge Kunstnere ham et Fakkeltog 24. Okt. under en Fest paa Udstillingen. Kunstakademiet valgte ham til Medlem af sin Plenarforsamling Okt. 1918. Han havde Sæde i Akademiraadet 1920—31 og var Akademiets Vicedirektør 1925—28. 1923 modtog han Thorvaldsens **Medaille** for »Skovvej. Dyrnæs«.

C.s Værk er i overvejende Grad en Fantasikunst. Indtryk og Ideer aflejres i Fantasien, den forstærker og sammensmelter dem til Helheder, der staar med forhøjet Glans, baade hvor det drejer sig om digtede Figurkompositioner, og hvor det gælder fra Naturen hentede landskabelige Motiver. Hans Billeder opstaar ved en Vekselvirkning mellem et naivt Forestillingsliv og en overlegen æstetisk Begavelse, der **maaske** er et Resultat af Intuition og bevidst, selvlært Viden. Begge Dele betegner den medfødte fynske **Bondenatur** i ham. Hans Produktion kommer da til at bestaa af en Række Monumentalværker, monumentale ikke blot ved deres Størrelse, men i Kraft af Fantasiens Styrke og deres kunstneriske Værdier. Det er Figurkompositioner, hvor de landskabelige Omgivelser ofte spiller en afgørende Rolle, og rene Landskaber, tillige en Række Portrætter, deriblandt ikke faa Selvportrætter. Uden om ligger mindre Billeder, delvis Naturstudier. Desuden har C. udført en Del **Raderinger**.

Betegnende for C. er den Helstøbthed, som hans Produktion har — alene i den **Maade**, hvorpaa han fastholdt og gennemførte sit kunstneriske Syn, ligger der Karakter og stor etisk Værdi. Der kan næppe tales om en egentlig, en skiftende Udviklingslinie hos ham, og allerede i **Faaborg-Museets** Portræt af Gunnar Sadolin (1888) træffer man hans karakteristiske Kolorit, hvor den brune Farve er Dominanten. C. arbejdede tungt, uden at opnaa (eller at ville opnaa) nogen teknisk Stil i Udførelsen. Hans Billeder er slidsomt gennearbejdede, hvilket dog sjældent berører deres Styrke eller frie Udtryk, og hans Figurtegning kan være urimelig klodset. Det stive og tilsyneladende ubehjælpssomme, som træffes i hans Billeder, vakte i sin Tid Anstød. Der gik mere end 25 Aar efter hans Debut, før han begyndte at vinde Anerkendelse ud over sin egen Kreds (ganske vist begyndte Kunstforeningen at købe af ham allerede 1898), og til Trods for Johan Rohdes velvillige Anmeldelse 1890 og Zahrtmanns utrættelige Paaskønnelse fandt han først Optagelse i Den frie Udstilling fire Aar efter dens Stiftelse. Det maa dog forstaas, at Stivheden til Dels er Resultat af en Stil-Bestræbelse, muligvis parret med en naturlig Opgivelse af Kampen med det tunge Haandelag. Den tager til med Aarene (jfr. »Paaskemorgen«, 1897—98, »Prometheus raner Ilden«, 1906—17, begge i Kunst-museet; »De kloge og de ukloge Jomfruer«, 1924), efterhaanden som C. fjerner sig fra Skoletiden, medens f. Eks. »Zahrtmanns Malerskole« (1899, Aarhus Museum) og Johan Rohdes Portræt (1903) er gjort med betydelig teknisk Smidighed. I kunstnerisk Henseende stræbte C. efter en storstilet Klassicisme, der byggede paa Zahrtmann-Skolens Interesse for Rumvirkning, Plastik og Kolorit, og som **maaske** ogsaa hentede Inspirationer hos Giotto. Det lykkedes ham at smelte alle tre Ting sammen — at lægge Billedrummet i Ro ved sin fine Sans for Billedets Balance og arkitektoniske Proportioner, at naa en Stil, der søger sig Udtryk gennem Figurernes Bevægelse og den Maade, hvorpaa plastiske Masser stables oven paa hinanden i indbyrdes Forskydning (»Prometheus raner Ilden«), og at mure det hele op i en Kolorit, hvis lysende Skønhed hæver Motivet op i et højere, digtet **Plan**, i et Paradis.

Saadanne kunstneriske Værdier er i sig selv ikke populære i vor Tids folkelige Kultur. Men C.s Værk vil paa den anden Side — ud fra det ægte naive Fantasiliv, hvoraf det er skabt — ogsaa kunne ses og nydes rent naivt som en farvestraalende Billedbog, som Fortælling om patetiske Optrin eller Beretning om Verdens Skønhed, ikke saa lidt i H. C. Andersens Aand. Motiverne til

sine Figurbilleder hentede C. i de fleste Tilfælde fra Litteratur. Dante blev hans Kunstnerlivs Bibel, ligesom Leonora Christina Ulfeldts »Jammersminde« blev Zahrtmanns (»Dante og Virgil ved Helvedes Port«, 1893, Faaborg Museum; »Dante og Beatrice i Paradis«, 1894—95, Kunstmuseet; »Dantes og Beatrices Møde«, 1895—96; »Beatrice hilser den unge Dante«, 1909, Goteborg Museum; »Indskibningen i Charons Baad«, 1910—13; »Dantes og Beatrices Ungdomsmøde«, 1919—22). Enkelte Gange søgte han til det nye Testamente (»Paaskemorgen«, »De kloge og de ukloge Jomfruer«), Historien (»Knud den Store ved Havet«, 1900, Faaborg Museum; »Den danske Vikingehøvding Rolf (Rollo) i Spidsen for Normannerne lander paa den frankiske Kyst i Aaret 911«, 1910—11) eller andensteds (»Thorvaldsen modellerer »Natten«, 1901, efter Thieles Biografi; »Elverhøj«, 1911—14; »Roselil og hendes Moder«, 1914—17), men han kunde ogsaa tage et Motiv fra den Virkelighed, han selv havde set, og digte en lyrisk Situation derover (»Uden for en lille Beværtning ved den gamle Langebro«, 1903).

Motiverne til sine Landskaber hentede C. i de tidlige Aar under Sommerophold i og ved Karise (1888—97, 1907). Senere malede han ved Frederikshavn (1900—01), Viborg-, Silkeborgegnen (1902—06), Kalundborg (1908), Skarridsholm (1909), Tibirke (1910), Dragsholm og Vejrhøj (1912—13), og fra 1914 holdt han sig til Dyrnæs og Roskilde Fjord. Ogsaa her veksler fine, mærkeligt intense Stemninger (»Udsigt fra Viborg Domkirkes nordre Taarn«, 1902; »Varm Sommerdag i Tibirke Bakker med Udsigt over Arresø«, 1910; begge i Kunstmuseet) med store Monumentalværker (»Landevej ved Karise«, 1907, Faaborg Museum; »Frisk Sommerdag paa Kalundborg Fjord. »Georg Stage« sejler ind«, 1908; »Civita d'Antino«, 1911; »Skovvej ved Dyrnæs«, 1915; »I Udkanten af Skoven paa Bakken. Fra Dyrnæs«, 1923). Hans Billeder af lukkede Skovveje med Solpletter, af Enge med fritvoksende Træer og af vide Strandenge med Staffage af Køer hører til den klassiske Landskabskunst i Danmark Side om Side med P. C. Skovgaard. — Foruden Kunstmuseet ejer Museer i Aarhus, Faaborg, Horsens, Maribo, Odense, Randers samt i Goteborg Billeder af C. Altertavler (til Dels Kopier efter Carl Bloch) i Bering Valgmenighedskirke, Klarup, Storvorde, Karby (Mors) og Ølby Kirker. — R. 1921. DM. 1925. — Talrige **Selvportætter**, bl. a. i Faaborg Museum og Statens Museum for Kunst. Malerier af Peter Hansen 1911 og Viggo Brandt 1920. Portrætteret af Peter Hansen paa Maleriet fra Faaborg Museets Indvielse 1910—11 (i Faaborg Museum). Buste af Th. H. Mogensen 1919. Træskaaren Buste af Jens Lund 1923

paa Fr.borg. Tre Raderinger af Juel Madsen 1918. Litografi af Johan Rohde (med Weie og Larsen Stevns) 1923.

Livserindringer i Tilskueren Okt. 1925, Febr. og Juli 1926 og Det nye Kunstblad Aug. 1910. Johan Rohde i Af Dagens Krønike April 1890, S. 360, i Kunstbladet 1909—10 og Samleren Okt. 1925. Leo Swane i Tilskueren Febr. 1910 og Jan. 1923, S. 75 ff., Kunstbladet Febr. 1924. Carl V. Petersen i Tilskueren Marts 1914, Nov. 1925, Ill. Tid. 24. Okt. 1915. S. Danneskiold-Samsøe: Fortegnelse over Maleren P. S. C.s Arbejder i Aarene 1874—1917, 1918. Samme: Kunst, set og skrevet, 1930. Samme i Ill. Tid. 8. April 1917 og Social-Demokraten 20. Okt. 1925. Elise Konstantin-Hansen i Højskolebladet 19. Dec. 1924. Nic. Lützhøft i Højskolebladet 20. Nov. 1925. Kristian Zahrtmann. En Mindebog, udg. af F. Hendriksen, 1919. Politiken 17. Jan. 1910 (af Nic. Liitzhøft), 3. Okt. 1925 (af Andreas Winding), 13. Okt. s. A. (af V. Wanscher), 25. Okt. s. A. Berl. Tid. 15.—16. Nov. 1933. Politiken (af Knud Pontoppidan), Social-Demokraten og Dagens Nyheder (af Sigurd Schultz) 16. Nov. s. A.

C: J C L H.
Sigurd Schultz.

Christiansen, Rasmus, 1840—1928, Landmand, Politiker. F. 3. Jan. 1840 i Ryslinge, d. 11. Juli 1928 sst., begr. i Gudbjerg. Forældre: Gaardejer, Landstingsmand Christian Rasmussen (1815—94) og Mariane Jørgensdatter (1811—82). Gift 31. Okt. 1866 i Ryslinge med Ane Margrethe Nielsen, f. 5. Nov. 1833 paa Rødegaard, Fjeldsted Sogn, d. 10. Febr. 1908 paa Brænderupgaard, D. af Boelsmand, senere Gaardbestyrer Niels Hansen (Brandt) (1782—1861) og Karen Marie Rasmusdatter (1797—1863).

C. gik i Ryslinge Folkeskole, fik senere Privatundervisning og gennemgik 1859—60 og 1860—61 fuldstændigt Kursus paa Fyns Stifts Landbrugsskole, hvorfra han tog Eksamen med Udmærkelse, var derefter tre Aar Lærer paa Ryslinge Højskole i Landmaaling, Nivellering, Agerdyrkning og Husdyrbrug. Han gik derefter over i praktisk Virksomhed, var nogle Aar Forvalter paa Tarupgaard ved Odense, 1865—1915 Forpagter af Brænderupgaard, 1879—95 tillige Forpagter af Eskelund; til hver af disse Gaarde hørte 185 Tdr. Land. 1881 købte han Stjernegaard i Gudbjerg Sogn med 117 Tdr. Land og ejede denne til 1910. C. blev navnlig kendt som Kvægopdrætter og modtog Hundreder af Præmier samt Statens Avlscenterpræmie for sin fortrinlige Kreaturbesætning, hvorfra der udgik en Mængde Avlsdyr. Han var anset som en af sin Tids dygtigste Kvægopdrættere og udførte et banebrydende Arbejde i den fynske Kvægavl. Tidlig tog han fat paa Kvægtuberkulosens Bekæmpelse efter den Bang'ske Metode, og det lykkedes ham ved Udholdenhed og streng Kontrol at faa sin Besætning fuldstændig rensat for Tuberkulose. Han var en begavet, vel oplyst og levende interesseret Mand, der nød stor Anseelse paa sin Egn, saa der

blev overdraget ham en lang Række landøkonomiske, kommunale og politiske Tillidshverv. Han var Medlem af Gislev-Elsted Sogneraad 1886—95, af Svendborg Amdsraad 1887—1910, tillige Medlem af Overskatteraadet, Formand i Kommissionen for Tilvejebringelse af Jord til Landarbejdere 1899—1910, for Fyns Stifts Kreaturforsikrings Forening, **Svendborg—Nyborg-Banens** Repræsentantskab, Næstformand i det fynske Telefonselskabs og Fyns Stifts Sparekasses Repræsentantskab, Landvæsenskommissær 1887—1910, Medlem af flere Jernbane-Ekspropriationskommissioner, 1872—1906 Sekretær og Kasserer i Svendborg Amds landøkonomiske Selskab, derefter Næstformand til 1922, da han fratraadte og samtidig udnævntes til Æresmedlem af Selskabet, Formand for Udvalget til Oprettelse af Brahetrolleborg Folkehøjskole og for Skolens Bestyrelse. Han stillede sig til Folketinget som Højremand i Kværndrup 1873, i Nyborg 1876, valgtes her 1879, men Valget blev kasseret, repræsenterede Kredsen i Folketinget **Maj—Juli 1881**, søgte forgæves Valg sst. 1887 og 1890, stillede sig 1903 og 1906 i Faaborg og var Folketingsmand for denne Kreds 1909—13. — R. 1892. DM. 1911.

Aftenposten 28. Marts 1904. De Tusind Hjem 3. Juli 1910. Faaborg Avis 24. Okt. 1912. Fyns Stifts Landbrugstidende 1928, S. 394.

Anton Christensen.

Christiansen, Rasmus, f. 1862, Redaktør. F. 12. April 1862 i Brændekilde. Forældre: Boelsmand Rasmus C. (1832—69) og Stine Jacobsen (1834—70). Gift 7. Juni 1899 i Randers med Hansine Marie Jacobsen, f. 25. Marts 1875 i Varde, D. af Hotelejer Adolph Nicolaj J. (1830—1904) og Micha Nielsen (1835—97).

Efter i Odense og Randers at have gennemgaaet den almindelige militære Uddannelse blev C. 1884 Sergent ved 5. Dragonregiment, 1895 Oversergent og ansat som Regimentsskriver. Tidlig vaagnede hos ham Interessen for at højne den daværende Underofficerstands økonomiske og sociale Kaar, og hans Arbejde herfor antog efterhaanden fastere Form; han deltog i den Underofficersdeputation, som i Febr. 1899 — uden Bemyndigelse ovenfra — havde Foretræde for Folketingets Finansudvalg (Formand J. C. Christensen) og for Tingets Lønningsudvalg. Over flere af Deputationens Deltagere — bl. a. over C. — blev afholdt Krigsforhør, der vel endte uden Dom, men havde til Følge, at Krigsministeriet bestemte, »at Underofficerer, naar de ønsker at andrage om noget, der staar i Forbindelse med deres Lønnings- eller Pensionsforhold, bør henvende sig til deres nærmeste foresatte«. C. besluttede sig da til at

søge sin Afsked — som han fik Sept. 1899 — for helt at kunne ofre sig for den Sag, han havde gjort til sin, og Okt. 1900 udsendte han det første Nummer af »Underofficersbladet« (fra 1923 »Officiantbladet«). Indtil 1907 var C. Bladets Ejer, derefter overgik det til Akts. Underofficersbladet, hvis Andelshavere alle var Underofficerer. Under Vanskeligheder fra flere Sider har C. gennem sit Blad og paa andre Maader ved sit aldrig svigtende, utrættelige Arbejde for sine Standsfæller ydet disse særdeles betydningsfuld Støtte. — R. 1932. — To Malerier af Sigurd Ethelberg i C.s Eje. Tegning af Axel Andreasen i Rigsdagens Presseloge.

J. Krøier og J. Hinge: Den danske Underofficer, 1916, S. 251 ff.

Rockstroh.

Christiansen, Rasmus, f. 1863, Maler, Tegner. F. 13. Febr. 1863 i Bjertrup, Hørning Sogn. Forældre: Gaardejer Christian Pedersen (1820—77) og Karen Marie Rasmusdatter (1836—1911). Gift 3. Juli 1903 i Kbh. (b. v.) med Herdis Sahlertz, f. 13. Nov. 1879 paa St. Hans Hospital ved Roskilde, D. af Kaptajn, Inspektør Christopher Severin S. (1832—90, gift 1° 1859 med Sophie Charlottte Smith, 1836—64) og Agnes Nicolowna Kemp (1836—1917).

C. var i Malerlære i Aarhus 1877—81 og dimitteredes fra Aarhus Tekniske Skole til Kunstakademiet 1881. Allerede n. A. forlod han Akademiet for at gaa over i de frie Studieskoler, hvor Tuxen blev hans Lærer. Han debuterede paa Decemberudstillingen 1883 med »Gammel Fisker ved Hardangerfjord« og gjorde n. A. Lykke paa Charlottenborgs Foraarsudstilling med »Toget kommer. Motiv fra en Jernbaneoverkørsel i Jylland«. 1885 rejste han til Berlin og Dresden og videre til Prag, besøgte 1889 Udstillingen i Paris og rejste 1893—94 gennem Holland og Belgien til Paris, hvor han blev Vinteren over. 1894 rejste han hjem over London, hvortil han atter vendte tilbage 1897—98. 1896 var han en længere Sejlstur i Middelhavet og Sortehavet, hvor han gjorde Studier til Illustrationerne til »Vore Søhelte«, var 1902 i Tyskland, Schweiz og Italien, 1906 atter i Tyskland og 1913 i Norditalien og Paris. — Som Elev af Tuxen lærte C. gennem Modelstudier at arbejde i en kraftigere og dristigere Figurstil, end man havde været vant til her hjemme (»Den fortabte Søn hos Svinene« 1888). 1883 hjalp han sin Lærer med Loftsmalerierne paa Fr.borg (»Venus' Triumf«) og senere i London med Billedet af Dronning Victorias Diamant-jubilæum. Hans egentlige Omraade blev dog snart jyske Landskabsbilleder og Dyrebilleder. Kreaturet skildrer han med et nøje Fagmands-Kendskab til Dyrets Anatomi, og han holder af i sine

Skildringer af Dyr at indføje et anekdotisk Samspil, f. Eks. mellem Koen og en gøende Hund eller mellem Børn og Dyr. C. er først og fremmest Fortæller, hvad hans Bogillustrationer ogsaa vidner om, og selv i hans Malerier er Motivet ofte opfattet mere med en Tegners Blik for »Situationen« end med Sans for Billedets maleriske Helhed. I hans Figurbilleder, hvor han skildrer Bønder og **Kreatur**-handlere, Proprietærer og Soldater, er Menneskene gengivet i et let karikerende Skær, som Typer. Hans Humor mangler dog undertiden i nogen Grad Lune og psykologisk Forstaaelse, og Morskaben virker derfor ikke altid smittende. Dette gælder i øvrigt ogsaa hans Karikaturtegninger (i »Klods Hans« og »Politiken«, hvor han var Medarbejder 1898—1915), som i sin Tid gjorde Lykke, men nu virker stærkt tidsprægede. — Af C.s større Figurkompositioner kan nævnes »Hestemarked paa St. Torv i Aarhus« (1885) i Aalborg Museum, »Et Møde paa Landevejen« (1889) (en gammeldags Dagvogn møder en Række Dragoner) i Museet i Maribo, og fra senere Aar »Kong Christian X.s første Militærparade paa Rosenborg Eksercerplads« (1913) og »Dragon Niels Kjeldsens Kamp med prøjsiske Husarer« (1932) i Kolding Museum. Desuden har C. malet en Række Portrætter, og til forskellige af vore Landbrugsmuseer har han udført farvelagte Kartoner, der som Anskuelsesbilleder skildrer dansk Bondeliv i 18. og 19. Aarh. — I Udlandet har C. været repræsenteret paa Udstillinger i **München** (i 1890'erne), Paris (1889), Chicago (1894) og Malmø (1914). Han var Medlem af Udstillingskomiteen ved Charlottenborg 1920—23, er Formand for Kunstnersamfundets Malersektion siden 1925, Viceformand i Kunst for Varer og Næstformand i Foreningen for Erhvervelse af Kunstnerboliger samt Medlem af Bestyrelsen for Charlottenborgs Malere. — Selvportræt 1923. Blyantstegninger af Eva Kalkau 1892—93 i den Been'ske Samling paa **Fr.borg**. Profiltegning af Sønnen Jørgen Christiansen 1933. To Raderinger af Ernst Hansen 1921.

Gads danske Mag., 1906—07, S. 772—78. Berl. Tid. 11. Jan. 1913. Erindringer i Samleren, 1928, S. 5—9, 39—44.

Merete Bodelsen.

Christiansen, Rasmus Bech, f. 1885, Skuespiller. F. 23. Maj 1885 i Vejlbj ved Aarhus. Gift 1° 13. Aug. 1920 i Valløby med Bianca Larsen Samuel, f. 24. Sept. 1895 i **Kbh.**, d. 27. Maj 1925 sst., D. af Handelsrejsende, senere Grosserer Oscar Frans Abraham Larsen S. (f. 1873) og Asta Henriette Lorentze Schmidt (1874—1922). 2° 31. Maj 1927 i **Kbh.** (Holmens) med Inga Fritzsche, f. 10. Juli 1904 i **Kbh.**, D. af kgl. Hofglashandler Carl Anders Emil F. (f. 1870) og Gerda Bjerre Knudsen (f. 1874).

Som **Maskinlærling** og Elev af Skuespiller Ludvig Nathansen medvirkede C. i Forestillingerne paa Aarhus Teater, hvor Henrik Malberg tog sig af ham; Sommeren 1904 debuterede han i Frederikshavn ved Carl Thomsens Selskab som Sandrup i »Familievist«, og fra Efteraaret 1905 var han ansat ved det af Emil Wulff ledede Frederiksberg Teater, hvor han virkede til 1908. Her lagde man Mærke til hans tørre, lattervækkende Lune og sikre Karakteriseringsevne i Roller som den forvaagede Kontorist Lille Sørensen i »Der er Forskel«, Morbroder Jakob i »Thummelumsen« og Johan v. Ehrenpreis i »Kærlighed uden Strømper«. Fra 1908 til 1911 tilhørte C. Det ny Teaters Aabningspersonale under Viggo Lindstrøm, i hvem han vandt en hjælpsom Ven; 1911—14 og 1923—25 var Dagmar-teatret hans Virkeplads, og 1914—17 og 1917—23 blev han paa Alexandrateatret og Det ny Teater en af Hovedstadens populære Skuespillere (Valentin i »Eventyret«, Robert Green i »Det sorte Faar«, Billy i »Den grønne Elevator«). Samtidig viste han i enkelte Holberg-Roller (Arv i »Julestuen« og navnlig Vielgeschrei i »Den Stundesløse«), at han ogsaa vilde kunne faa Betydning for den klassiske Komædie, og det var derfor en velmotiveret Handling af Direktør Norrie, da han 1925 ansatte C. ved Det kgl. Teater. Her har han i de følgende Sæsoner skabt sig en smuk Stilling saavel i det moderne som i det ældre Repertoire. Det individuelle i hans Komik fik frodige Udtryk i Kedelflikkerens Rolle i »Trolde kan tæmmes« og som Fængselsbetjenten i »Flagermusen«, men ogsaa hos Holberg formede han naturtro Figurer, f. Eks. Jeppe i »Erasmus Montanus«, Jeronimus i »Julestuen« og Arv i »Henrik og Pernille«. — C. er et scenisk Naturtalent med oprindeligt Lune og rap Forstand i sin Kunst. Han raader over ægte Udtryk for elskværdig Naivitet og for dens Modsætning, Fiffighed, og udstyrer sine Figurer med mange typiske og uimodstaaelige Træk, ikke mindst naar det gælder at bevare Aandsnærværelse og Anstand under en Rus. Jævne Borgere fra By og Land med jordbundne Ræsonnementer over Tilværelsen er C.s særlige Omraade. Hans Ideal blandt Komikerne i Ungdomsaarene var ikke Olaf Poulsen eller Sophus Neumann, men derimod Peter Fjelstrup, og det russiske Gæstespil fra Kunstner-teatret i Moskva (Dagmar-teatret 1922) betød for ham det højeste, Skuepilkunst kan naa. — Tegning af L. Find 1908 (Fr.borg).

Masken 23. April 1911.

Robert Neiiendam.

Christiansen, Villiam Richard, 1842—1912, Læge, Legatstifter. F. 25. Marts 1842 i Kbh. (Petri), d. 19. Febr. 1912 sst., begr. sst.

(Vestre). Broder til Eduard C. (s. d.). Gift 22. Juli 1884 i Kbh. (Frue) med Helene Sophie Bech, f. 12. April 1840 i Kbh. (Helligg.), d. 10. April 1926 sst., D. af Apoteker, senere Etatsraad og Ejer af Taarnborg Jørgen Albert B. (1808—76) og Lovise Mathilde Becker (1814—82).

C. blev Student 1863 fra Borgerdydskolen i Kbh., cand. med. 1876 og rejste derefter til Paris, hvor han 1884 tog Doktorgraden med en Afhandling om ulcerøs Syfilis. Han var 1879—87 Læge ved et Sanatorium i Menton, praktiserede senere nogle Aar i Kbh., men rejste derpaa til Firenze, hvor han virkede til 1901, da han opgav sin Praksis og vendte tilbage til Kbh. for at dyrke sin Interesse for Kunst og Musik. Hans Navn er bevaret gennem de store Legater, han stiftede (kgl. Konfirmation 24. Nov. 1926), og hvoraf tre Syvendedele tilfalder Det kgl. Bibliotek, medens de fire Syvendedele deles mellem Universitetsbiblioteket, Det lægevidenskabelige Fakultet, Kunstakademiets Bibliotek og Musikkonservatoriet. Naar Legaterne har naaet deres fulde Størrelse, vil den aarlige Rente andrage ca. 50 000 Kr. — Posthumt Maleri af J. C. Schlichtkrull i Det kgl. Bibliotek.

Svend Dahl.

. **Christiansen, Knud Viggo**, f. 1867, Nernelæge. F. 9. Dec. 1867 i Kbh. (Holmens). Broder til Einar C. (s. d.). Gift 1° 7. Juli 1897 i Kbh. med Marie Emma Bache, f. 19. April 1875 i Kbh. (Frels.), D. af Maleren, senere Professor Otto B. (s. d.) og Hustru. Ægteskabet opløst. 2° 28. Maj 1905 med Marie Oline Petrea Olesen, f. 12. Okt. 1878 i Guldager ved Esbjerg, d. 8. Sept. 1910 i Hellerup, D. af Gaardejer Niels O. (1828—1914) og Kirstine Marie Nielsen (1854—1925). 3° 23. Okt. 1911 i Kbh. med Ingeborg Elisa Klein, f. 3. Jan. 1892 i Kbh., D. af Premierløjtnant, senere Kaptajn Valdemar Anthon Carl K. (1864—1926) og Thyre Dagmar Mathiesen (f. 1870).

Efter at have været til Orlogs i et Par Aar blev C. Student 1888 fra Roskilde, tog medicinsk Embedseksamen 1895 og kastede sig straks med Iver over Studiet af Sinds- og Nervesygdomme, som han tidligt havde udset som sit Speciale. Under sin Ansættelse som Kandidat og Reservelæge paa St. Hans Hospital (1895—97) skrev han sin Doktordisputats (»Om Urinens Giftighed«), som han forsvarede 1898. 1897—98 var han paa Studierejse til London og Paris og studerede Neurologi paa The National Hospital hos Horsley samt Psykiatri. 1898—1901 havde han forskellige Kan-

didat- og Assistentstillinger ved københavnske Hospitaler og var derefter Reservelæge ved Kommunehospitalets Afdeling VI 1901—05. Desuden var han Assistent ved Kbh.s Polikliniks Nerveafdeling (1902—04) og Afdelingslæge der, til han 1913 blev Chef for Rigshospitalets neurologiske Poliklinik. 1929 blev han Overlæge ved den nyoprettede og til Poliklinikken knyttede Afdeling for Nervesygdomme paa Rigshospitalet og samtidig Docent i Neurologi ved Universitetet. Fra 1907 har han desuden en Privatklinik. — Som Reservelæge vakte C. Opmærksomhed ved sine elegante og vægtige kliniske Forelæsninger over Nerve- og Sindssygdomme (udgivet 1905—06), der 1907 efterfulgtes af den i stilistisk og klinisk Henseende udmærkede **Patografi** »Christian VII.s Sindssygdom«. C. var 1909—22 Sundhedsstyrelsens Konsulent i Sindssygdomme og i denne Egenskab Medlem af forskellige Kommissioner, hvorigennem han fik Lejlighed til at gøre en ikke ringe Indsats for at bringe moderne Synspunkter og Behandlingsmetoder ind i dansk Sindssygevesen. Imidlertid vakte Arbejdet paa Nervepoliklinikken i stigende Grad hans Interesse for Neurologien, som han efterhaanden helt helligede sig. Navnlig efter at han 1913 var blevet Chef paa Rigshospitalets **Nervepoliklinik**, fik hans sjældne Evner som Lærer for de unge Lejlighed til at udfolde sig. Han samlede her en større Tilhørerkreds til sine Forelæsninger og fik hurtigt en Række Elever, der med Begejstring sluttede op om ham, og under hans Ledelse blev den neurologiske Poliklinik et Centrum for Studiet af Neurologi ikke alene her hjemme, men i hele Skandinavien og gjorde C.s Navn kendt blandt Neurologer Europa over. C. er Skaber af den moderne Neurologi her hjemme, og som den ypperlige Lærer og fine Kliniker har han haft afgørende Betydning for de følgende Generationer af Neurologer. Hans utrættelige Kamp for at faa Neurologien knæsat som selvstændig Disciplin medførte 1929 Oprettelsen af en selvstændig neurologisk Afdeling ved Rigshospitalet med dertil knyttet Docentur, til hvilken Stilling C. var selvskreven. 1933 udvidedes Nerveafdelingen til sit dobbelte Omfang og med en selvstændig neuro-kirurgisk Afdeling, hvad der gjorde Afdelingen til en af Europas førende.

C. har været en flittig Gæst ved de internationale Neurologkongresser; han var saaledes Indleder ved Charcotfesten i Paris 1925, har desuden holdt Forelæsninger ved Universiteterne i Strasbourg, Lyon og Reykjavik. Til hans internationale Berømmelse bidrog især hans fængslende Bog om Hjernesvulster (1917), som 1921 og 1925 udkom paa Fransk. Desuden har han i den hjemlige

og internationale Fagpresse skrevet en Række mindre Arbejder overvejende af klinisk Natur. 1927 hædredes han ved Udsendelsen af et Festskrift af hans tidligere Elever.

C. er Stifter af de skandinaviske Neurologkongresser (1922) og har beklædt en lang Række Æreshverv her hjemme og i Udlandet, ligesom han er Medlem eller Æresmedlem af en større Række udenlandske videnskabelige Selskaber, saaledes Medlem af l' Académie de Médecine de Paris og Æresmedlem af British Medical Association. — Tit. Professor 1911. — R. 1917. DM. 1922. K.² 1927. F.M.G. 1934. — Malerier af Otto Bache 1897, Bertha Dorph s. A. og Mogens Gad 1909. Kultegning af Marie Christiansen, f. Bache. Buste af Rud. Tegner 1915.

Universitetets Program Nov. 1898. Politiken 5. Dec. 1927 og 15. April 1929. Berl. Tid. 8. Dec. 1927.

Max Schmidt.

Christiern, se Christian.

Christine, 1461—1521, Dronning. F. 24. Dec. 1461 i Torgau, d. 8. Dec. 1521 i Odense, begr. i Graabrødrekirken sst., nu i St. Knuds K. sst. Forældre: Kurfyrst Ernst af Sachsen (1441—86) og Elisabeth af Bayern (1442—84). Gift 6. Sept. 1478 paa Kbh.s Slot med Kong Hans (s. d.).

C. blev kronet 18. Maj 1483 i Frue K. i Kbh. sammen med Kong Hans, 4. Febr. 1499 i Uppsala. 1500 og 1501 ledsagede hun Kongen til Sverige, hvor hun Sept. 1501—Maj 1502 med stor Tapperhed ledede Forsvaret af Stockholms Slot under en af de haardeste Belejringer, Unionstiden kender. Efter Slottets Overgivelse blev hun tilbageholdt i Stockholm og Vadstena og først frigivet Okt. 1503. N. A. foretog hun en Pilgrimsrejse til Wilsnack og Sternberg i Mark Brandenburg og besøgte sin Datter Elisabeth, der 1502 var blevet gift med Kurfyrst Joachim I. Ved sin Tronbestigelse fik hun som Livgeding bl. a. Tranekær og Næsbyhoved ved Odense, hvor hun tog Ophold efter sin Mands Død. — C. var stærkt grebet af Senkatolicismens Fromhedsliv, især Franciscanismen. Hun støttede Laurens Brandsen, der søgte at genoprette Klostertugten i de danske Graabrødreklostre, og stiftede selv Klara-klostre i Odense og Kbh.; hendes yngste Søn, der døde 1511, var opkaldt efter Frans af Assisi, i hvis Aand hun øvede den storartede Godgørenhed, som hendes bevarede Regnskaber vidner om. Paa hendes Tilskyndelse skrev Odensepræsten Hr. Michael sine Rimværker, og for hende udførte Claus Berg sit Hovedværk, Højaltartavlen til Odense Graabrødrekirke; hun har rimeligvis ogsaa

bekostet **Sandstensepitafiet** over Kong Hans til samme Kirke. — Fremstillet paa nævnte Epitafium (nu i St. Knuds **K.**, Odense) og Højaltertavle (sst.). Stik fra 1760 med tvivlsom Lighed. Sent Maleri paa Charlottenlund. Afbildet paa Anetavler fra Christian IV.s Tid. En Radering af Magnus Petersen efter Bislagstenene fra Kbh.s Slot angives fejlagtig at gengive C. i Stedet for Dronning Elisabeth.

Nord. Tidsskr. f. **Hist.**, Lit. og Konst, I, 1827. G. F. Allen: De tre nord. Rigers **Hist.**, I, 1864. W. Christensen: Dronning Christines **Hof** holdningsregnskaber, 1904. V. Lütken: Bidrag til Langelands **Hist.**, 1909. F. Beckett: Danmarks Kunst, II, 1926.

Povl Bagge.

Christine, 1521—90, Hertuginde af Milano, senere af Lothringen. F. 1521 i **Kbh.**(?), d. 10. Aug. 1590 i Alessandria i Italien, begr. i Cordelier-Kirken i Nancy. Forældre: Kong Christian II. af Danmark (s. d.) og Elisabeth af Østrig (s. d.). Gift 1° 4. Maj 1534 i Milano med Hertug Francesco II. Sforza af Milano, f. 4. Febr. 1495 i Vigevano, d. 2. Nov. 1535 i Milano, Søn af Hertug Ludo vico Maria, kaldet »il Moro« (1451—1508) og Beatrice d'Este af Ferrara (1475—97). 2° 10. Juli 1541 i Bruxelles med Hertug Franz af Bar, senere I. af Lothringen, f. 23. Aug. 1517, d. 12. Juni 1545 i Remiremont, Søn af Hertug Anton af Lothringen (1489—1544) og Renata af Bourbon (ca. 1494—1539).

C. var knap to Aar gammel, da hun fulgte sine Forældre paa Flugten fra Danmark. Efter Moderens Død (1526) opdroges hun hos sin Grandtante, Statholderinden over Nederlandene Margaretha og derpaa hos dennes Efterfølgerske, sin Moster Dronning Maria af Ungarn, indtil hun, kun tretten Aar gammel, ægtede den meget ældre og sygelige italienske Fyrste. Da Hertugens Død snart efter udfriede hende af denne Forbindelse, tog hun 1537 atter Ophold i Nederlandene hos sin Moster. Den skønne Barneenke fik snart nye Bejlere (Hertugen af Firenze Alessandro af Medici, den skotske Hertug John af Albany, den fra Grevefejden kendte Grev Christoffer af Oldenburg), men de fik alle Afslag. Heller ikke de afhendes Morbroder Kejser Karl V. indledede Ægteskabsforhandlinger med Hertug Charles af Angoulême, yngste Søn af Frans I. af Frankrig, Hertug Vilhelm af **Kleve** og Kong Henrik VIII. af England førte til noget Resultat, og en Forbindelse med Prins René af Orange, som synes at have gjort Indtryk paa C., hindredes ved Kejserens Mellemkomst. Det var efter Karl V.s Villie, at hun ægtede Lothringerhertugen, men Samlivet med den unge **fintdannede** Mand gjorde hende, som hun selv skrev,

til »den lykkeligste Kvinde i hele Verden«. Lykken var dog kun kort. Fire Aar efter Brylluppet blev C. for anden Gang Enke. Ifølge sin Mands sidste Villie overtog hun sammen med hans Broder Formynderskabet for sin lille Søn Karl, men blev 1552 ved Henrik II. af Frankrigs Angreb paa Kejseren tvunget til at nedlægge det og tage Ophold i Bruxelles. Herfra fulgte hun interesseret Kampen mellem Habsburg og Bourbon, og hun bidrog sammen med den senere Kardinal Granvella til at føre Fredsforhandlingerne i Cateau-Cambrésis til Afslutning (1559). Hendes Fætter Philip II. omgikkes en Tid med Planer om at gøre hende til Statholderinde i Nederlandene, hvor hun var meget folkeyndet, men Granvella fik dette forhindret, og C. drog da tilbage til Lothringen, hvor Hertug Karl nu som myndig havde overtaget Regeringen. Som sin ældre Søster Dorothea (s. d.) fastholdt C. sin Arveret til Danmark, og Forsøg paa at faa en Udsoning i Stand, bl. a. ved et Ægteskab mellem Kong Frederik II. og hendes Datter Renata, hvorom der forhandlede 1557—62, førte ikke til noget Resultat. C. forbandt sig da med misfornøjede Danske, især Peder Oxe (s. d.), den tyske Eventyrer Wilhelm v. Grumbach, efter Syvaarskrigens Udbrud ogsaa med Erik XIV. af Sverige, som lod anholde om Renatas Haand og fremsatte en Plan om en Deling af Danmark-Norge mellem Sverige og Lothringen. Alle disse »Praktiker« savnede dog for meget Hold i Virkeligheden til at kunne føre til noget som helst Resultat og mødte ogsaa Modstand hos den nøgterne Hertug. 1578 drog C. af Helbredsgrunde til Italien og levede her til sin Død i Byen Tortona, som var tillagt hende som Livgeding (città dotale) af hendes første Mand. — C. var en af Senrenæssancens mest beundrede Damer. **Brantôme** og andre Forfattere priser hendes Skønhed — bl. a. hendes fine Hænder — og hendes mange Talenter: for Sprog, for Musik, for Jagt og for at klæde sig med den yderste Smag; »à la Lorraine« var Navnet for de af hende lancerede Moder. Hendes Holdning var værdig en Niece af Karl V. og en Datter af Christian II., og hendes lange Enkestand og Faderens Ulykke gav den et fint Skær af Tragik. Der var dem, hvem den faldt for Brystet. En tysk samtidig kalder hende »eine zimblich hochtragende Frau«. Streng katolsk Fromhed parredes i hendes Sind med stor dynastisk og politisk Ærgerrighed. Hendes betydelige Intelligens havde et Drag af Fantasteri, i hvilket det er fristende at spore en Arv fra Faderen. — Barnebillede af Mabase paa Hampton Court (stukket af G. Vertue 1748 med Titel: Henrik VIII.s Børn). Maleri af H. Holbein 1538 i National Gallery, London (Kopi paa Fr.borg), af andre i Palazzo Pitti, Firenze,

og Prado, Madrid. Samtidige Regnepenge med Portræt. Stik af Agostino Caracci fra 16. Aarh. P. A. Pazzis Stik efter Tegning af J. Magni saavel som St. Urbains Medailler ca. 1750 er Fantasi.

(H. de Mesmes de Roissy:) Le traité de paix, fait à Chateau-Cambrésis, 1632. Hans Gram: Om Christine af Danmark, Kong Christiern II Dotter, Hertuginde i Milan, og siden i Lothringen, i Det kbh.ske Selsk.s Skr., V, 1751, S. 1—126. Papiers d'état du cardinal de Granvelle (Documents inédits sur l'histoire de France, 1. série), især III, 1842, og V, 1844, passim. Fr. Ortloff: Geschichte der Grumbachischen Händel, I—IV, 1868—70. Fr. S(chiern): Nogle historisk mærkelige Malerier i England, Ill. Tid. 13. Juli 1869. L. Daae: Om Frederik II.s paatænkte lothringske Giftermaal og om Danmarks Forhold til de Grumbachske Uroligheder, i Norsk Hist. Tidsskr., II, 1872, S. 46—110. C. Herbst: Skuemønter over Kong Christiern II.s Datter Christine, i Dsk. Mag., 4. Rk., IV, 1878, S. 1 ff. H. Simonsfeld: Mailänder Briefe zur bayerischen und allgemeinen Geschichte des 16. Jahrhunderts (Abhandl. d. k. bayer. Akad. der Wiss., III. Cl., XXII. Bd., II—III. Abth.), 1902. Troels-Lund: Peder Oxe, 1906. Julia Cartwright: Christina of Denmark, 1913.

C. O. Bøggild Andersen.

Christine, 1543—1604, Hertuginde af Slesvig-Holsten-Gottorp. F. 29. Juni 1543 i Kassel, d. 13. Maj 1604 i Kiel, begr. i Slesvig Domkirke. Forældre: Landgrev Philip af Hessen (1504—67, gift 2° 1540 med Margarethe v. der Saal, d. 1566) og Christine af Sachsen (1505—49). Gift 17. Dec. 1564 paa Gottorp med Hertug Adolf af Slesvig-Holsten-Gottorp (s. d.).

C, der havde faaet en fortrinlig Opdragelse af sin Moder og efter hendes Død afsin Faster, Enkehertuginde Elisabeth af Sachsen, roses for sin Fromhed og sin Velgørenhed. Hun oplevede at se sine to ældste Sønner dø kort efter hinanden som regerende Hertuger, henholdsvis nitten og tyve Aar gamle, hvorefter den tredie, Johan Adolf, femten Aar gammel kom til Regeringen; hun tog sig energisk af deres Interesser, indtil de blev fuldvoksne. Hendes Datter Christine ægtede Karl IX. af Sverige og blev Moder til Gustaf Adolf. — C. udgav en Samling Salmer og en Bønnebog. — Malerier paa Gripsholm. Maleri fra 1564 brændte 1859 paa Fr.borg; en Tegning af F. C. Lund 1858 sst. er sikkert gjort derefter.

Nordalbingische Studien, V, 1850, S. 139—52.

A. D. Jørgensen (*Poul Bagge**).

Christmas, John, 1799—1873, Søofficer. F. 3. Febr. 1799 i Kbh. (Tysk Ref.), d. 3. Nov. 1873 paa St. Croix, begr. i Christiansted. Forældre: Grosserer, kar. Kaptajn John C. (1757—1822, gift 1° 1778 med Charlotte Marie Smith, d. 1796, Ægteskabet opløst

1788; 3° 1816 med **Eliza** Ferrall, 1778—1845, gift 1° 1808 med Grosserer Phillip Ryan, d. 1809) og Johanne **Henriette** Heinrich (ca. 1770—1802). Gift 24. Maj 1823 i Kbh. (Holmens) med Malvina Benner, f. 11. Jan. 1802 i Kbh. (Tysk Ref.), d. 23. Maj 1876 sst. (**Garn.**), D. af Grosserer Isaac Salomon **B.** til Kokkedal (ca. 1763—1841) og Marie Christine Applebye (1771—1831).

C. blev Kadet 1813, Sekondløjtnant 1820, Premierløjtnant 1827, Kaptajnløjtnant 1840, Kaptajn 1847 og Kommandørkaptajn 1852. Som ung Løjtnant var han 1821—22 med Korvetten »Diana« i Vestindien, som fra den Tid næsten tog ham helt. 1823—28 førte han Fregatskibet »Henriette Louise« og 1835—42 Barkskibet »Johanne Marie«, som han selv ejede, paa Vestindien, var 1843—45 Chef for Briggen »Mercurius« som Stations-skib i Vestindien og derefter i Eskadren i Middelhavet under H. G. Garde. Under Krigen var han 1848 Chef for Fregatten »Freja« og senere for »Havfruen«, 1849 Chef for Fregatten »Rota«, og 1850 fik han Permission for at rejse til Vestindien, hvor han nedsatte sig 1853 som Plantageejer paa St. **Croix**. 1855 stilledes han à la suite i Marinen og fik efter Ansøgning sin Afsked 1862 med Kontreadmirals Karakter. Paa St. Croix, hvor han ejede flere store Plantager, fik han **efterhaanden** en indflydelsesrig Stilling. 1859 sendtes han af den danske Regering i en diplomatisk Mission til St. Domingo, 1865 blev han Medlem af Kolonial-raadet og senere Viceguvernør. Ved Guvernør Birchs pludselige Død i Febr. 1871 blev han konstitueret som Guvernør og fungerede som saadan i fire Maaneder. Han levede paa Plantagen »Peters Rest« til sin Død. — M.D.R. 1817. R. 1845. DM. 1849. K. 1859. — Maleri af C. A. **Jensen** 1828 (Fr.borg).

Kay Larsen: Dansk Vestindien 1666—1917, 1928. Slægt i S. Elvius og H. R. Hiort-Lorenzen: Dsk. patr. Slægter, I, 1891, S. 70—74 og Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, 1900, S. 101 ff.

Tk Tnh 7

de **Christmas-Dirckinck-Holmfeld, John** Carl Constant Beresford, 1860—1916, Læge. F. 18. Febr. 1860 i Jægersborg, d. 22. Okt. 1916 i Paris, begr. sst. Forældre: Sekondløjtnant, senere Oberstløjtnant, Kammerherre og Hofjægermester Walter Edmund C.-D.-H. (1834—1916) og Baronesse Tusky Susanne Charlotte D.-H. (1839—1924). Sønnesøn af Admiral John C. (s. d.). Navneforandring fra D. H. C. 8. Marts 1880. Gift 18. Jan. 1889 i Paris med Adrienne Caroline de Sacy, f. 3. Sept. 1863 i Paris, d. 27. Juli 1931 sst., D. af Officer i Marinen Adrien Victor Alexandre de S. og Caroline **Gault** de Rougemont.

de C. blev Student **1878** fra Randers og cand. med. **1885**. Allerede som Student viste han levende videnskabelig Interesse, offentliggjorde i **1883** en histologisk-eksperimentel Undersøgelse om regio olfactorio og udgav **1884** sammen med sin samtidige Sofus Torup (senere Professor i Oslo) »Hvorledes skaffes god daglig Kost for den billigste Pris?«. Den lille Bog opnaaede to Oplag og en svensk Udgave. Det var dog særlig Bakteriologien, der fangede de C.s Interesse, og i C. J. Salomonsens nyoprettede Laboratorium i Botanisk Museums Kælder fandt han sin Arbejdsplads. Sammen med Salomonsen offentliggjorde han **1884** to interessante Arbejder om **Jequirityophthalmi** og om Pseudoinfektion, hvori et vigtigt almenpatologisk **Spørgsmaal** blev belyst. Efter at de C. havde taget Lægeeksamen, rejste han med Støtte af Universitetsstipendier til Paris for at arbejde paa Institut Pasteur, hvorfra han offentliggjorde forskellige Afhandlinger i »Annales de l'Institut Pasteur«. Han følte sig imidlertid saa tiltalt af fransk Aand og af Livet i Paris, at han tog fransk Lægeeksamen og paa Institut Pasteur udarbejdede sin thèse de doctorat »**Recherches experimentales sur la suppuration**« (**1888**). Samtidig med at han aabnede en Praksis i Paris, fortsatte han sine Arbejder paa Institut Pasteur og interesserede sig særlig for Studiet af de forskellige bakteriedræbende Stoffer. Han paaviste den i Forhold til Toksiciteten forhøjede antiseptiske Virkning, man kunde opnaa ved en Blanding af forskellige bactericide **Stoffer**, og fremstillede paa Basis heraf et antiseptisk Stof, Fenosalyl, som en Tid fik ret udstrakt Anvendelse ved kirurgiske Operationer o. 1. Hans Interesse va senere bl. a. optaget af Forsøg paa at fremstille et Serum til Helbredelse af Gonokoksygdommen. Hans Studier over Gonotoksinet er af Betydning, men sit **Maal** naaede han ikke. — de C. var en charmerende og elegant Verdensmand, der var yndet og søgt som Læge af Legationerne og af den danske Koloni i Paris. — Selvportræt i Pastel. Maleri af Baronesse E. Sparr. *Knud Faber*

Christmas-Dirckinck-Holmfeld, Walter, **1861**—**1924**, Forfatter. F. **10. Febr. 1861** i Jægersborg, d. **18. Marts 1924** i Kbh., Urne paa Garn. Kgd. Broder til Lægen John de C. (s. d.). Navneforandring fra Walther D. H. C. **8. Marts 1880**. Gift **1° 29. Juli 1886** i Svendborg med Ragnhild Jutta Weber (Navneforandring til Meldola **13. Nov. 1905**), f. **5. Nov. 1868** paa Soro ved Svendborg, D. af Grosserer Theobald Christian Frederik W. (s. d.) og Hustru. Ægteskabet opløst **1898**. **2° 8. Aug. 1898** paa Frbg. med Ellen Vilhelmine Margrethe Owen, f. Hansen, f. **8. Aug. 1872** i Kbh. (gift

1° 1892 mcd Grosserer Alexander Cunliffe O., 1863—1924), Adoptivdatter af Grosserer Ludvig Marcus Adolph H. (1834—1914) og Kirstine Thorsen (1844—96).

C.s stærkt blandede Afstamning, som fremgaar af Navnet, det irske Christmas, det hollandske Dirckinck og det dansk-norske Holmfeld, synes at have sat Spor i hans eventyrlige Liv. Allerede som Barn higede han mod store Bedrifter og tilfredsstillede sin Eventyrtrang gennem et raskt Drengeliv sammen med Skolekammeraterne og ved brogede Ferieoplevelser under Familiebesøg paa forskellige Herregaarde, bl. a. Tjele. Efter sin Konfirmation blev han »frivillig Lærling« først paa Fregatten »Jylland«, senere paa Korvetten »Dagmar«. Som sekstenaarig oplevede han at være Gæst hos Kong Georg af Grækenland. 1883 blev han Sekondløjtnant og n. A. Premierløjtnant i Søetaten. 1894 fik han Afsked, men gjorde senere Tjeneste som Kaptajn. Han deltog i »Fylla«s Ekspedition til Grønland, var gentagne Gange i Vestindien, rejste til Amazonfloden for at starte en Handelsrute mellem Danmark og Sydamerika, var i siamesisk Tjeneste (1891—93) og i græsk Tjeneste under den græsk-tyrkiske Krig 1897. Han interesserede sig en Tid virksomt for Salget af de dansk-vestindiske Øer. En kort Tid var han Direktør for Dagmar-teatret (1909—10). — Indtrykkene fra sine Rejser har han meddelt i de bredt anlagte Skildringer »Amazonfloden« (1892), »Et Aar i Siam« (1894), »Fremtidslande« (Australien og Ny Zealand—Sydamerika—Canada, 1903—04), »Under Tropesol. Af Torben Thais Roman« (1909), »Kong Georg I.« (1913) og »Under Tricoloren« (1922). Sin Interesse for Teatret har han lagt for Dagen i en Række Skuespil, hvoraf »Skærsild« (1906) og »Lige for Lige« (1923) er opført paa Det kgl. Teater og »Ulla« (1903), »En Sammensværgelse« (1904), »En Lektion« (1905), »Guldkalven« (1905), »Rivaler« (1908) m. fl. paa Privatteatrene. Ogsaa de eksotiske Noveller »Maima« (1895), Herregaardsromanen »Kærlighedens Ret« (1898), Løjtnantshistorien »Frits Banner« (1902) og især Drengébøgerne: »Peder Most«-Serien (1901—21), »Guldminen Malibræn« (1908), »Millionærdrengen« (1909) og »Svend Spejder« (1911) viser C. som en frisk og fængslende Fortæller. 1923 udkom første Bind og kort efter hans Død (med samme Aarstal) andet Bind af hans Livs-erindringer »Krydstogt gennem Livet«. — R. 1916. — Maleri af Ragna Norstrand, Tegning af Willy Gretor, begge i Familieej.

Ovenn. Erindringer. Publikum 1909—10, Nr. 7. Under Dannebrog 1915.

K. K. Nicolaisen.

Christmas Møller, Guido Leo John, f. 1894, Politiker. F. 3. April 1894 i Kbh. **Forældre**: Veksellerer Hans Christian M. (f. 1866) og Anna Cathinca Christmas (f. 1868). Gift 1° 28. Sept. 1919 i Kbh. (Pauls) med **Carmen Elisabeth Signe Munthe Riis**, f. 4. Juni 1890 i Montevideo, D. af Skibsfører Richard William R. og Elisabeth Julie Hanne Christiane Otto Lissner (1867—1929. Ægteskabet opløst; hun gift 2° 1901 med Godsejer Johan Knudsen, s. d.). Ægteskabet opløst. 2° 19. Maj 1923 i Kbh. (b. v.) med Gertrud Jessen, f. 14. Aug. 1894 i Taarbæk, D. af cand. polit., Skolebestyrer, senere Direktør for Brødfabrik og Assurandør Jes Valdemar J. (1865—1921) og 1. Hustru Anna Grandjean (1866—1931).

C. M. blev Student 1911 fra Rungsted, cand. jur. 1922. Allerede siden Gymnasiastaarene var hans politiske Interesse vakt. For ham saavel som for de Aargange af konservative Studenter, han tilhørte, var det især Kampene om Forsvarssagen, der fængede i Sindene. Højrepartiets udpræget forsvarspositive Indstilling drog dem og bestemte partipolitisk deres Plads. For C. M. betød dette dog ingenlunde nogen kritikløs Tilslutning til den Højrepolitik, Forfatningskampen endnu indtil Estrups Død 1913 havde til Eftersele. I Samarbejde med den seks Aar ældre (1918 afdøde) Aage Kidde, hvis Paavirkning C. M. for sit eget Vedkommende tilskriver en afgørende Betydning, oparbejdede han den konservative Ungdomsorganisation (Formand 1916—18), der forfatningspolitisk reagerede over for de Privilegier for Besiddelsen, som Højres Rigsdagsgruppe til det sidste mente at maatte fastholde. Det var derfor i fuldeste Samklang med C. M.s og Ungdomsorganisationens Standpunkter, da Højre 1915 under Navn af Det konservative Folkeparti drog den nye Forfatnings Konsekvenser og stillede sig ind paa den almindelige Valgrets Grund. Hans Arbejde inden for Ungdomsorganisationen førte til, at han ved Valgene 1920 var opstillet som Partiets Kandidat i Kertemindekredsen. Ved Septembervalget opnaaede han Valg og har siden været genvalgt. 1923 blev han Partiets Forretningsfører — en Post, han fremdeles beklæder, og paa hvilken han har udført et fra alle Sider beundret, overordentlig energisk og omsigtsfuldt Organisations- og Agitationsarbejde. Han har gennem Aarene været Partiets mest benyttede Taler ved Møder ude i Landet. 1924 valgtes han ind i Folketingsgruppens Bestyrelse; men først efter at han 1927 blev Gruppens Næstformand, traadte han frem i første Række paa Rigsdagen. 1928 afløste han **Pürschel** som Folketingsgruppens Formand. 1931 blev han Formand for den samlede Rigsdagsgruppe, og endelig valgtes han paa Repræsentantskabsmødet 1932 efter Tvedes Død

til Partiets Formand. Siden da forener han saaledes paa sin Haand samtlige Partiets ledende Funktioner.

Om det konservative Folkepartis Stilling i den borgerlige Politik har C. M. fremsat den Opfattelse, at det saakaldte »borgerlige Samarbejde« burde have været etableret oven paa Valgsejrene 1920. Efter at Lejligheden da blev forpasset, og efter at Partiet under Ministeriet Neergaard paa flere Punkter — f. Eks. med Hensyn til den af Ministeriet gennemførte Grundskyldslov — var traadt for svagt op, tog Venstre Føringer paa en saadan Maade, at der i Virkeligheden ikke var levnet det konservative Parti nogen Mulighed for at gøre sig politisk og sagligt gældende. Under Ministeriet Madsen-Mygdal tilbød C. M. gentagne Gange for-gæves Venstre en »Blokpolitik«, idet han herved opnaaede at konstatere, at Venstre da ikke ønskede noget Samarbejde »paa lige Fod« med de Konservative. Det var dette, der — ved Siden af de saglige Grunde, der forelaa for Partiet — førte til Begivenheden 21. Marts 1929, hvor de Konservative som Protest mod Ministeriets Forsvarspolitik undlod at stemme for Finansloven og derved hidførte Ministeriets Fald. Trods det Valgnederlag, der fulgte efter — seks Mandaters Tab —, svækkede Begivenheden næppe C. M.s Stilling indadtil i Partiet, og siden har hans Politik været præget af, at han — i det mindste foreløbig — anser Mulighederne for en »borgerlig Samling« for udelukkede. Særlig har dette været Tilfældet, efter at Krisesituationen i Sept. 1931 blev akut. Det Forlig, han i Okt. 1931 — trods delte Meninger i Rigsdagsgruppe og Presse og til at begynde med under Uro i betydelige Dele af Partiets Vælgerkorps — sluttede med Ministeriet Stauning om forskellige Støtteforanstaltninger til Gunst for Landbruget og de Arbejdsløse, ansaa han for at være principielt uforbindende for den fremtidige Politik, og det var ogsaa temmelig begrænset i sit Omfang, saaledes at det fik større politiske end saglige Virkninger. Det brød Venstres absolutte Førerskab i den borgerlige Politik og stillede det konservative Parti ind som en jævnbyrdig Faktor i Forhandlingerne med Ministeriet. Historisk vil det utvivlsomt blive betegnet som Indledningen til hele den senere planøkonomiske Politik, i hvis Udformning og Administration C. M. paa flere Omraader — f. Eks. som Medlem af Rigsdagens Valuta-udvalg — har taget fremtrædende Del. Af Natur er han positivt betonet: han er egentlig mere samlende og forhandlende end oppositionel. Han kunde derfor under Forhandlingerne i Foraaret og Sommeren 1932 for at imødekomme Landbruget gaa med til at »slække« Kronen ned til »skandinavisk Niveau« (Shillingkrone). Men under den senere Udvikling, hvor Venstre i Medfør af Krise-

bevægelserne i Landbruget har stillet videregaaende valutapolitiske Krav, og hvor Tendensen efter konservativ Opfattelse er gaaet mere og mere i Retning af »statssocialistiske« Forlig mellem Regeringspartierne og Venstre, har han ført sit Parti ud i en stadig skarpere Opposition.

Politiken 3. Maj 1933. Dagens Nyheder 1. og 3. April 1934. Berl. Tid.
1. pri s. .

P. Stavnstrup.

Christoffer I., ca. 1219—59, Konge. F. ca. 1219, d. 29. Maj 1259 i Ribe, begr. i Ribe Domkirke. Forældre: Kong Valdemar II. (s. d.) og Berengaria (s. d.). Gift 1248 med Margrethe Sambiria af Pommern (s. d.).

I sine yngre Aar (saaledes 1245) nævnes C. som Herre af Lolland og Falster; under sin Broder Erik Plovpenning's Regering sluttede han sig en kort Tid til Hertug Abel imod Kongen, men en Forsoning blev bragt til Veje. Efter Abels Fald 29. Juni 1252 blev C. hyldet som Konge. Abel havde ganske vist erkendt sin ældste Søn Valdemar som Tronfølger, dog uden at han endnu havde naaet at faa ham hyldet paa Tinge, og paa en Studierejse til Paris var han blevet indfanget af Ærkebiskop Konrad af Köln og sad nu paa andet Aar som hans Fange. Det var derfor forstaaeligt, at man i Stedet for den fraværende trettenaarige Dreng besluttede at vælge en erfaren Mand i moden Alder til Konge; C. synes heller ikke at have mødt Vanskeligheder, og han blev kronet Juledag i Lunds Domkirke. Der var dog herved lagt Udsæd til Splid mellem Kongeslægtsens to Linier, der skulde sætte ond Frugt.

De to holstenske Grever, Brødre til Abels Enke, paa talte deres Søstersøns formentlige Ret og faldt med Hære ind i Landet, ligesom de kaldte andre fremmede Fyrster til Hjælp. Norges Konge Haakon og ligeledes Birger Jarl i Sverige benyttede det gunstige Øjeblik til at paatale forskellige Krav og samlede Hære mod Danmark. Efter at have lidt et Nederlag over for sine sydlige Fjender indsaa C, at han maatte udsone sig med de mange Modstandere. Ved at overdrage Slesvig som Fanelen til den unge Valdemar (1253) opnaaede han ikke blot at faa Fred med Holstenerne, men det blev ham muligt at faa sin ældste Søn Erik erkendt som Tronfølger. Ved snilde Forhandlinger med Kong Haakon, hvem der lovedes Erstatning for Tab, der tidligere var paaført Nordmændene, lykkedes det ham ogsaa at faa Fred med Norge, og Birger Jarl opgav sin fjendtlige Stilling.

Snart skulde dog Landet tynges af nye Genvordigheder. I Trængselsaarene havde C. maattet søge Hjælp hos tyske Fyrster, og de havde som Betaling faaet tildelt Besiddelser i Danmark;

disse fremmede og ligeledes danske Stormænd plagede Bønderne med Arbejde, Skansebygning og anden Tynge, hvorfor den lavere Almue rejste sig til Kamp; som det hedder paa Dansk i en ellers paa Latin skrevet Krønike: »Kotkarle (Kot o: ringe Bolig) vare alle galne med Køller«. Disse Uroligheder blev dog dæmpede. Men Kong Haakon, som følte sig sveget ved den sluttede Overenskomst, faldt hærgende ind i Halland. Hertug Valdemar døde 1257 uden at have Livsarvinger, og C. inddrog Slesvig som hjemfaldet Len, saaledes som hans Ret var; men dette gav Anledning til nye Fjendtligheder fra holstensk Side.

Skæbnesvangert i Landets Historie skulde det dog især blive, da Jakob Erlandsen uden Samtykke fra Kongens Side blev valgt til Ærkebiskop og efter at have modtaget Pavens Bekræftelse drog til Lund (1254). Det gode Forhold til Kirken og til Paven i Rom, som hidtil i lange Tidsrum havde udgjort den danske Kongemagts Styrke, skulde nu blive brudt. Ved de sidste Pavers voksende Vælde, med den nu saa skarpt udformede kanoniske Ret i deres Haand, maatte en Kamp med den kongelige Myndighed begynde. Jakob Erlandsen fremsatte Kirkens Krav i den haardeste Form, han fordrerede Gejstlighedens Særstilling gennemført, i Modsætning til hvad Landets gamle Vedtægter, saaledes den skaanske »Skraa«, indeholdt. Hans Trods mod Kongen fik et særligt Udtryk, da han til samme Tidspunkt, da C. holdt sit aarlige Rigsmøde, kaldte Landets Bisper og mange andre af Kirkens Mænd til et Møde i Vejle, og da man her vedtog, at hvis en Biskop paa Kongens Bud blev fængslet eller led anden Overlast, skulde al Gudstjeneste i Landet ophøre (1256). Ærkebispens søgte endog Forbindelse med Landets Fjender, men da Kong Haakon med en Flaade kom til Øresund, fik C. ham ved imødekommende Tilbud gunstig stemt, og et Forbund med Norge blev indgaaet. Da Ærkebispens vægrede sig ved at krone Kongens Søn Erik, var C.s Taalmodighed udtømt, og han lod ham fængsle ved Hjælp af hans egen Broder Gælkæren Niels Erlandsen (1259). Nu skulde Interdiktet indtræde, men kun i et enkelt Bispedømme blev det gennemført. Venner af Ærkebispens greb dog til Vaaben; saaledes underlagde Fyrst Jarimar af Rugen sig den kongelige Del af Bornholm, og han besatte Kbh. Paa dette Tidspunkt døde C. i Ribe. Som saa ofte, hvor et pludseligt Dødsfald var indtruffet i et kritisk Øjeblik, opstod der Rygter om, at C. var forgiven, og man udpegede endog Gerningsmanden Abbed Arnfast i Ryd, men Beskyldningen var ganske grundløs.

Dommen over C. som Konge og Personlighed er vanskelig at fælde, da Kilderne er faa og mangelfulde. Kirkemagten i sin nye

Skikkelse **maatte** overalt kalde Kongerne til Forsvar for verdslig Myndighed. Sammen med ligesindede kamplystne og hensynsløse Prælater havde hin Ærkebisp Konrad, som havde holdt den unge Valdemar fangen, i en Aarrække kæmpet for Paverne mod Kejseren, og Følgen var blevet det tyske Riges Sammenbrud (1254). I Danmark skulde den indledede Kamp dog ikke i sit første Afsnit bringe Høj gejstligheden nogen Sejr over for Kongen, saaledes som dens Afslutning nogle Aar efter C.s Død udviste.

Om C.s Personlighed kan der i Kilderne findes gunstige Domme; saaledes roses han for sin Kyskhed, han levede i lykkeligt Ægteskab med sin Hustru; de havde Børnene Erik (Klipping), Valdemar, Niels og Mechtilde, gift med Markgrev Albrecht III. af Brandenburg.

Kr. Erslev i Danmarks Riges Historie, II, 1898—1905. L. Holberg: Kong Valdemars Lov, 1886. **Samme**: Dansk og fremmed Ret, 1891. Scandia, V, 1932. M. Cl. Gertz: *Scriptores minores*, I—II, 1917—20. Ellen Jørgensen: *Annales Danici medii Ævi*, 1920. Alfr. Krarup: *Bullarium* 1198—1316, 1931. **Samme** og W. Norvin: *Acta processus litium*, 1932. J. Olrik: Valdemar Sejrs Sønner og den store Ærkebispespejling, 1906—08. *Johannes Steenstrup*.

Christoffer II., 1276—1332, Konge. F. 29. Sept. 1276, d. 2. Aug. 1332 i Nykøbing F., begr. i Sorø K. Forældre: Kong Erik Klipping (s. d.) og Agnes (s. d.). Gift nogle Aar før 1307 med Euphemia af Pommern (s. d.).

Den første Handling af C, hvorefter der meldes, var den med særlig Grumhed udførte Fængsling af Ærkebisp Jens Grand (1294). Af sin Broder Kong Erik udnævntes han til Hertug af Estland, men de estiske Vasaller vægrede sig ved at have nogen anden end Kongen til Overherre, og Erik overlod da sin Broder Sønder Halland som Len. Sit Løfte om at tjene Kongen med Troskab overholdt C. saa lidt, at han indgik hemmelig Forbindelse med de svenske Hertuger Erik og Valdemar, og i en udbrudt Krig lod C. sig overrumple af dem. Senere kom C. dog atter i venligt Forhold til sin Broder, og ved den prægtige Fest ved Rostock (1311) skal denne have slaaet ham til Ridder. I Aarene 1315—16 blev dog hans Fjendskab mod Kongen saa aabenlyst, at han maatte gaa i Landflygtighed. I Udlandet søgte han stadig at vække Fjender mod Danmark, saaledes indgik han Forbund med Markgreven af Brandenburg og de svenske Hertuger.

C. opholdt sig i Pommern paa den Tid, da hans barnløse Broder døde (13. Nov. 1319), og vel havde Kongen paa Dødslejet advaret imod, at man tog C. til Konge, men de Egenskaber, C. manglede, stillede ham netop i gunstigt Lys hos mange af Stormændene, saaledes hos den mægtige Marsk Ludvig Albertsen. For første

Gang blev det gjort til Vilkaar for Valget af en Konge, at en Haandfæstning blev underskrevet, og de Betingelser, han **maatte** underkaste sig i Viborg (Jan. 1320), var saa haarde, at der levnedes ham liden Magt. Gejstligheden og de øvrige Stænder fik deres Friheder stadfæstede, en aarlig Rigsforsamling tillagdes der den øverste Magt, ingen Skat **maatte** paalægges, og sin Broders Gæld skulde C. betale.

De nærmest følgende Aar gik dog uden store Brydninger; det lykkedes C. at komme til en Udsoning med den fordrevne Ærkebisp Esger Juul, saa at denne atter kunde vende tilbage til Lund og endog paa ny faa Hammershus paa Bornholm i Hænde. Derfor kunde da ogsaa Esger foretage Kroningen af Kongen og hans Søn Erik, der paa Tingene var blevet hyldet som **C.s** Medkonge og Arving; Kroningen skete i Kirken i Vordingborg (1324), hvilken Borg og By C. i det hele gjorde til sin Residens.

C. var stærkt optaget af at knytte Forbindelser med Fyrster i Nordtyskland, mellem hvilke der stadig var indbyrdes Strid. Det lykkedes ham da ogsaa at faa en Datter gift med Markgreven af Brandenburg, og han fik Rostock anerkendt som staaende under Danmarks Konge, men Fordelene ved hele denne Politik var dog kun **smaa**; han bragtes i Gæld og **maatte** paalægge Skatter. Da Hertug Erik af Sønderjylland døde (1325), vilde han tilrive sig Værgemaalet for hans Søn Valdemar, men da greb de holstenske Grever Gerhard og dennes Fætter Johan til Vaaben, og C. blev nødsaget til at overlade Slesvig til Valdemar under Formynderskab af Grev Gerhard. Samtidig var der andensteds i Riget megen Misfornøjelse over **C.s** nye Skattekrav og hans øvrige Styrelse. Stormændene havde Ludvig Albertsen til Leder, og denne forbandt sig med Grev Gerhard; det besluttedes at gøre Valdemar til Konge under **Værgemaal** af Gerhard; denne erkendtes som Rigets egentlige Forstander (Administrator), og han blev tillige Hertug i Slesvig; Grev Johan og de andre i Forbundet modtog store Forleninger.

Det første Afsnit af C.s Kongedømme var til Ende (1326), og han tog Ophold paa forskellige Steder i Nordtyskland. Men i Danmark kunde Uroen kun med Vaabenmagt holdes nede; særlig i Jylland gjordes der forskellige Forsøg paa at styrte de fremmedes Vælde, mellem de styrende var der Uenighed, og C. arbejdede stadig paa at vinde Hjælp hos udenlandske Fyrster. Det lykkedes ham da ogsaa at faa Bistand af Grev Johan; de havde jo dog samme Moder. I Sommeren 1329 førte Johan G. til Sjælland, og her og i Skaane blev C. erkendt som Konge, om det end var Johan, der

var den egentlige Overherre. Snart fik C. ogsaa Nørrejylland under sig, og Valdemar **maatte** træde tilbage til sin Hertugstilling i Slesvig. Men den genvundne Krone var dyrt købt. Grev Johan fik Femern som arveligt Len, og endvidere sattes Lolland, Sjælland og Skaane ham i Pant; Grev Gerhard modtog andre Landskaber som Pant og desuden Fyn som arveligt Len.

Det var stramme **Baand**, der var lagt om C, og med Bistand af Grev Johan søgte han at frigøre sig. Han rykkede ned gennem Slesvig for at foretage et Angreb paa Grev Gerhards holstenske Lande, men denne kom ham ved et Modangreb i Forkøbet. C. blev overrasket ved tæt Nord for Dannevirke at støde paa en holstensk Ridderhær, der efter at have kæmpet haardt vandt Sejrr; paa Flugten ned mod Kiel styrtede Erik med Hesten, og Faldet var saa haardt, at han døde efter Ankomsten til Kiel. Paa ny havde C. lidt et afgørende Nederlag. Ved Fredsslutningen **maatte** han overlade Grev Gerhard Nørrejylland og Fyn som Pantelen for en uhyre Sum; hvad der af Riget **laa** Øst for Store Bælt tilfaldt Grev Johan.

Som afsat Fyrste tog C. Ophold inden for Grev Johans Omraade i Sakskøbing. Her **maatte** han endda opleve, at to tyske Adelsmænd Henneke Breide og Johan Ellemose brændte Huset over ham og førte ham til Aalholm som Fange; først en Befaling af Grev Johan skaffede ham atter Frihed.

Til C.s Regeringstid knytter sig ikke et eneste lyst Minde. Som C. var troløs, var han venneløs, og ingen Efterretning meddeler noget smukt Træk af hans Karakter, men det **maa** indrømmes, at i denne Tidsalder var ethvert idealt Hensyn til Stat, Kirke eller Slægt forladt, og at kun den personlige eller Stands-Egoismen raadede.

Med sin Hustru havde C. Sønnerne Erik, Otto og Valdemar (Atterdag), Døtrene Agnes, Margrethe, gift med Markgrev Ludvig den Ældre af Brandenburg, og Helvig.

Mindesmærke i Sorø K. med liggende Figurer, der forestiller C, Dronningen og en lille Datter.

Kr. Erslev i Danmarks Riges Historie, II, 1898—1905. M. Cl. Gertz: *Scriptores minores*, I—II, 1917—20. Ellen Jørgensen: *Annales Danici*, 1920. L. Moltesen: *Acta pontificum Danica*, I, 1904. Alfr. Krarup og W. Norvin: *Acta processus litium*, 1932. Ellen Jørgensen: Erik Klipping og hans Sønner, 1927.

Johannes Steenstrup.

Christoffer (III.) af Bayern, 1416—48, Konge. F. 26. Febr.(?) 1416, d. 5. el. 6. Jan. 1448, begr. i Roskilde Domkirke. Forældre: Pfalzgreve Johann I. af Neumarkt (d. 1443) og Catharina af Pom-

mern (s. d.). Gift 12. Sept. 1445 i Kbh. med Dorothea af Brandenburg (s. d.).

Som Dreng sendtes G. til Kejser Sigmunds Hof; han fik her en omhyggelig Opdragelse, som først afbrødes ved hans Deltagelse i det mislykkede Tog mod Hussiterne 1431. Forsvarskampen mod disse optog ham ogsaa i de følgende Aar; de Erfaringer, han her gjorde, er utvivlsomt kommet ham til Nytte over for de jyske Bønder 1441. Han nedstammede paa mødrene Side fra det danske Kongehus, og da Erik (VII.) af Pommerns Ægteskab forblev barnløst, stod han som nærmeste Arving til de tre nordiske Riger. Erik foretrak imidlertid sin Fætter Bogislav, og da C. 1434 besøgte Danmark, skal Morbroderen have taget det Løfte af ham, at han ikke uden særlig Tilladelse vilde komme igen. I Aarene derefter voksede imidlertid Misfornøjelsen med Erik, og da denne 1436 rejste til Gotland og blev der, steg Søstersønnens Chancer betydeligt. Efter pfalzisk Overlevering skal C. fra først af have stillet sig ret afvisende, men efterhaanden ladet sig omstemme, bl. a. under Pres fra Kejserne Albrecht af Østrig og Frederik III.; da det danske Rigsraad Okt. 1438 sendte ham sit endelige Tilbud, tog han i hvert Fald hurtigt sin Beslutning. Næste Sommer mødtes han i Lübeck med de danske Stormænd, som derfra sendte Kong Erik deres Opsigelsesbrev. Kort efter overtog C. Danmarks Styrelse, foreløbig som Rigsforstander. 9. April 1440 hyldedes han som Konge paa Viborg Landsting; n. A. blev han Konge i Sverige, 1442 i Norge; endelig kronedes han Nytaarsdag 1443 i Ribe Domkirke til Danmarks »archirex«.

C.s Indkaldelse var en Følge af Rigsraadspartiets Sejr over Erik af Pommern og betegner derfor paa alle Omraader et Systemskifte. Forbindelsen med Norge og Sverige indskrænkedes til en ren Personalunion; i Danmark lovede C. ved sit Valg at udstede en Haandfæstning, hvad baade Margrete og Erik havde undgaaet. Forsøget paa at genvinde Slesvig opgaves; Hertug Adolf fik 1440 Arveforlening paa hele Hertugdømmet, Haderslev og Ærø ikke undertaget; Hansestæderne opnaaede 1441 at faa deres Privilegier stadfæstet og at slippe for den af Erik indførte Øresundstold. Saaledes købte C. Kronen ved Indrømmelser til alle Sider.

I de første Aar af C.s Regering bevarede tilmed Herrestænderne fuldt ud den Magtstilling, de 1439 havde erobret. Kongens personlige Indflydelse var i denne Tid stærkt begrænset; det laa jo ogsaa i Sagens Natur, at den unge sydtyske Fyrste, der saa uformodet var blevet Hersker over tre vidtstrakte Riger, maatte have Tid til at gøre sig bekendt med de fremmedartede nordiske For-

hold. Nogen stærk Energi satte han næppe ind paa at akklimatisere sig. I hvert Fald vedblev han at omgive sig med en Hofstat af bayerske Adelsmænd; en af dem forsøgte han uden Held at trænge frem som Hofmester; derimod var Kammermesterembedet gennem største Parten af hans Regering besat med Tyskere. Den afgørende politiske Magt laa i Aarene 1439—43 hos Rigsraadets Førstemand, Ærkebiskop Hans Laxmand (s. d.); han brugte den ikke blot til at sikre selve Ærkebispestolen store Begunstigelser, men ogsaa til i al Almindelighed at styrke Bispernes Magtstilling. Dette skete navnlig gennem to Forordninger, som gennemførtes paa Kroningsmødet 1443, og i hvis Indledninger Konge og Ærkebisp paa ret enestaaende Maade nævnes Side om Side; den ene af disse Love lagde Klostrene helt ind under Bispernes Tilsyn, den anden indførte Bispetienden i Nørrejylland. Saaledes høstede Kirken Frugten af C.s Sejr over det store Bondeoprør 1441. Fra de samme Aar maa nævnes Udstedelsen af en Række Byprivilegier, hvis Række i det væsentlige afsluttedes med Kbh.s Stadsret af Okt. 1443.

Maj s. A. var imidlertid Hans Laxmand død. Rigsraadet mistede dermed sin førende Kraft; hans Afløsere var ikke Arven voksne, og der er derfor Grund til at tro, at Kongen i de følgende Aar har faaet noget friere Hænder. 1443 arvede C. Faderens Besiddelser i Øvrepfalz; i det hele vedligeholdte han en levende Forbindelse med sit Hjemland, og Bayrere som Christoffer Parsberg og Albrecht Morer var stadig hans fortrolige Raadgivere. Disse Forhold kunde ikke være tilfredsstillende for de nordiske Stormænd; og da Kongen 1445 fejrede sit Bryllup med en Vrimmel affornemme tyske Gæster, flød Bægeret over. Den svenske Karlskrønike beretter, hvorledes svenske og danske Rigsraader efter Festlighedernes Afslutning tog Kongen alvorligt i Skole for hans Begunstigelse af Bayrerne og forlangte dem hjemsendt — et Krav, som C. til sin Forbitrelse saa sig nødsaget til at opfylde. Sandsynligvis har denne Episode en politisk Baggrund; under de samtidige betydningsfulde Forhandlinger med Hansestæderne lod Kongen i hvert Fald Morer og Parsberg underhaanden føle sig for hos de lybske Sendebud med Hensyn til Stemningen for et Forbund, og Bayrerne i Kongens »hemmelige Kammer« var i det hele øjensynligt mere imødekommende over for Hansestæderne end Rigsraaderne. — I de følgende Aar gik der i Tyskland stadig Rygter om C.s spændte Forhold til sine Undersaatter; ved hans Død paastod man endog, at han var blevet forgiven. Sandsynligvis rummer disse Rygter den Kærne af Sandhed, at de bestandige Hofintriger havde vakt Stormændenes Mistro og vanskeliggjort deres Samarbejde med Kongen, som derfor

atter følte sig usikker i Sadlen. Man vil da heri have Forklaringen paa den Forsigtighed, hvormed han paa alle afgørende Punkter undgik at stille sig i skarp Modsætning til Rigsraadernes **Villie**. Som et Tegn paa Aristokratiets Overmagt **maa** ogsaa den Kendsgerning opfattes, at han aldrig kom til at indfri sit Løfte om en **Haandfæstning**; man ansaa det for overflødigt.

Var Kongens Myndighed saaledes stærkt begrænset, følger deraf, at man kun med største Varsomhed tør benytte hans Regerings-handlinger som Grundlag for Slutninger om hans politiske Maal og Evner. I Danmark er tilmed Aarene 1443—48 fattige paa Begivenheder. Større Interesse har for saa vidt C.s Stilling i Norges Historie, der i hans Tid næsten helt beherskes af Kampen mod Hanseaternes **Handelsvælde**. Ældre Historikere (navnlig Allen) tillagde Kongen betydelige Fortjenester paa dette Omraade; nyere Undersøgelser (særlig Will. Christensens, 1895) har imidlertid vist, at Æren for Selvstændighedskampen først og fremmest tilkommer det norske Rigsraad, hvis Forslag C. i sine første Aar villigt gav sin Underskrift; ogsaa de samtidige danske **Byprivilegier** indskrænkede Tyskernes Rettigheder. Senere, da Kongens Selvstændighed vokser, bliver hans Politik mere usikker i sin Linie, og Hensynet til de mægtige Hansebyer gør sig stærkere gældende; 1445 stadfæstede han deres Privilegier ogsaa i Norge og Sverige. — I Styrelsen af dette sidste Rige holdt C. sig forsigtigt tilbage og indrømmede de indfødte Stormænd ret vidt Spillerum; den Landslov, der bærer hans Navn, har han ikke haft megen Del i. Sin Haandfæstnings strenge Bestemmelser holdt han sig i det store og hele efterrettelig; dog opfyldte han ikke Løftet om Gotlands Tilbagegivelse til Sverige. Erik af Pommern, som var Øens Hersker, fik Lov at beholde den; og Klagerne over den afsatte Konges Sørøverier skal C. have slaaet hen med en Spøg, der (efter Huitfeldt) gerne gengives med Ordene »Min Morbroder skal ogsaa leve«. Af denne og andre Aarsager opnaaede C. aldrig nogen større Folkeyndest i Sverige. Misvækst-aar skaffede ham det ufortjente Øgenavn »Barkekongen«, og den store svenske Rimkrønike tillægger ham **alle** mulige Laster: Sanselighed, Drikfældighed, Spillelidenskab o. s. v.; Krøniken, der stammer fra Karl Knutssons Tid, dømmer dog alt andet end uvildigt, og dens Skildring af Kongen tør næppe regnes for mere end en ondsindet politisk Karikatur. **Pfalzisk** Tradition har da ogsaa bevaret et helt andet og anderledes tiltalende Billede af C.s Karakter. Snarest maa man vistnok forestille sig ham som en velnæret og gemytlig lille sydtysk Junker, der foretrak kostbare Fester og pragtfulde Optog fremfor byrdefulde Regeringsbeslut-

ninger, og hvis naturlige Magelighed lod ham slippe let til den Art politisk Klogskab, som bestaar i at bøje af i Tide.

I en Serie bayerske Fyrster (Cabinet des estampes, Paris) findes en næsten samtidig Fremstilling af C. Billedet i den danske Kongeserie (**Fr.borg**, Gripsholm) stammer fra Frederik II.s Tid (litograferet af A. M. Petersen ca. 1850).

Johan af Pfalz-Zweibrücken: Oratio de Christophoro **Bavaro** (Haandskrift i Kungliga Biblioteket, Stockholm). Andr. F. Oefe: *Rerum Boicarum Scriptores*, I—II, 1763. Kr. Erslev: Erik af Pommern, 1901, S. 394—422. Samme: *Danmarks Riges Historie*, II, 1905, S. 473—89. Erik Arup: *Danmarks Historie*, II, 1932, S. 213—18. Will. Christensen: *Unionskongerne og Hansestæderne* 1439—1466, 1895, S. 32—161. H. Koht i *Norsk biogr. leks.*, III, 1926, S. 147—50. Erik Lönnroth: *Sverige och Kalmarunionen* 1397—1457, 1934, S.

3 •

Henry Bruun.

Christoffer, ca. 1150—73, Hertug. C. var uægte Søn af Kong Valdemar I. og Tove; Faderen tog sig varmt af hans Opdragelse og gav ham gode Lærere. Allerede inden C. blev voksen, fulgte han med paa Hærtogene mod Venderne og var endog, med Absalon ved sin Side, Anfører for et af disse. Omtr. 1167 blev han Høvedsmand i Sønderjylland og krigede mod Vagrerne. Han døde 15. Juni (efter Ringstedstavlen 11. April) 1173 og ligger begravet i Ringsted Kirke.

Saxo: *Gesta Danorum*, ed. Olrik et Ræder, 1931. Joh. Steenstrup i *Danmarks Riges Historie*, I, 1897—1904, S. 615, 627 f., 636.

Johannes Steenstrup.

Christoffer, Kongesøn, d. 1363. Forældre: Kong Valdemar (IV.) Atterdag (s. d.) og Helvig (s. d.). Begravet i Roskilde Domkirke. Ugift.

C, der sandsynligvis er født 1341, nævnes tidligst 1354 og 1355. Allerede 1358 betroede Kong Valdemar ham et vanskeligt Hverv, idet han sendte ham tillige med nogle Herrer af Raadet over til Nyborg for at forhandle med Udsendinge fra de oprørske Jyder. I de følgende Aar droges C. ind i Styrelsen; han tager Del i saa at sige alle Regeringshandling og Forpligtelser; Breve og Kvitteringer udstedes til Kongen og Kongens Søn. Ligesom Valdemar i sin Tid kaldte sig »sand Arving til Danmarks Rige«, skriver C. sig »Hertug af Lolland, Daners og Slavers sande Arving«, og hans Segl bærer Indskrift: »Arving til Danmarks Rige og Hertug af Lolland«. Da Valdemar rensede sig for al Del i Drabet paa Niels Bugge, stod C. ved hans Side sammen med fem Riddere, og han for sin Part sluttede Broderskab med Knud Bugge, den dræbtes

Søn; og ved det store Rigsmøde i Kalundborg Pinsedag 1360, hvor de stridende Parter søgte Udsoning og Forlig, gav saavel Valdemar som C. deres kongelige Ord paa, at de vilde holde gammel Lov og hver Mands Ret; til Gengæld forpligtede de tilstedeværende Stormænd sig over for dem — baade over for Kongen og over for Hertug C. Da Valdemar ikke længe efter drog til Skaane for at vinde Landet tilbage, fulgte C. med ham, ligesom han i Sommeren 1362 deltog i Kampen med Hanseaterne ud for Helsingborg, hvor han blev saaret eller haardt ramt paa en eller anden Maade; senere paa Aaret var han i Halland og vistnok paa Krigstogt ind i Småland; men næste Sommer døde han efter nogle Ugers Sygdom.

C. var Kong Valdemars eneste Søn; hans Død har sikkert været et tungt Slag for Faderen. I Roskilde Domkirke, hvor den unge Fyrste hviler i en Sarkofag i Højkoret, holdtes en Aartid 11. Juni for »C., Lollands og Hallands Hertug, den berømmelige Valdemar IV.s Søn«. Af Gravmælet er nu kun bevaret C.s Billede, en Kriger-skikkelse i fuld Rustning, udført i Alabast, som oprindeligt laa oven paa Sarkofagen tillige med Skjolde med Danmarks, Hallands og Lollands Vaaben.

H. Petersen og A. Thiset: Danske kgl. Sigiller, 1917, Nr. 44, 45. Ellen Jørgensen: Annales Danici, 1920, S. 178, 185—88, 210. Samme: Valdemar Atterdag, Udvalg af Kilder i Oversættelse, 1911. D. Schäfer: Die Hansestädte und König Waldemar von Danemark, 1879.

FII ~

Christoffer, ca. 1504—66, Greve af Oldenburg. F. ca. 1504, d. 4. Aug. 1566 paa Rastede Kloster i Oldenburg, antagelig begr. i Lamberti K. i Oldenburg. Forældre: Kong Christian I.s Brodersøn Grev Johan af Oldenburg (d. 1526) og Anna af Anhalt (d. 1531). Ugift.

C. var som yngre Søn bestemt for den gejstlige Stand og blev 1524 Domherre i Köln, men viste tidligt større Interesse for Soldaterlivet og deltog under Landgrev Philip af Hessen bl. a. i Slaget ved Frankenhäusen 1525. Ved Landgrevens Hof blev han vundet for Lutheranismen og virkede ca. 1530 ivrigt for at indføre Reformationen i Oldenburg. Senere gik han i nederlandsk Tjeneste og var Anfører paa den Flaade, der i Sommeren 1533 blev sendt til Østersøen mod Liibeck. Ved denne Lejlighed traadte han i Underhandling med Jørgen Kock og senere med Jürgen Wullenwever om fælles Optræden til Gunst for Christian II., med hvem C. allerede før 1531 havde været i Forbindelse. Maj 1534 kom han til Forstaaelse med Lübecks Raad, s. M. gjorde han med sine Lejetropper Indfald i Holsten, officielt for at befri Christian II.,

i Virkeligheden for at gøre Erobringer til Fordel for **Lübeck**, og 19. Juni afsejlede han med 1500 Landsknægte paa en lybsk Flaade til Sundet for at undertvinge Danmark. Forinden havde han afsluttet en Overenskomst med **Lübeck**, der i Tilfælde af **C.s** Sejr sikrede Hansebyen Christian **II.s** Udlevering og en overvældende Magtstilling i Danmark. Hvad C. selv vilde opnaa, er ikke klart, men det er ikke usandsynligt, at han har sigtet mod den danske Krone. Af Hensyn til de danske Borgeres og Bønders Tilslutning **maatte** han imidlertid officielt angive Christian **II.s** Befrielse og Evangeliets Frihed som sit **Maal**, og i Danmark optraadte han bestandig i Christian **II.s** Navn og kaldte sig selv Gubernator eller Tutor. 25. Juni landede han ved Hvidøre, n. D. besatte han Roskilde og 24. Juni Køge. I Midten af Juli overgav Kbh. sig, og i Aug. var han Herre over hele Danmark Øst for Lille Bælt. Overalt blev han paa Christian **II.s** Vegne hyldet af Borgere og Bønder, som han tilsagde forskellige Friheder, men det lykkedes ham tillige ved sin maadeholdne Optræden at sikre sig Adelsens formelle Tilslutning. Hans Stilling blev imidlertid snart svækket paa Grund af Uoverensstemmelser baade med Liibeck, der opstillede Hertug Albrecht af Mecklenburg som Tronprætendent, og med Borgerpartiets Ledere, der sluttede sig til denne. Under disse Forhold søgte C. Støtte hos Kejseren og sendte Okt. 1534 sin Kansler Melchior Colditz (s. d.) til det burgundiske Hof med Tilbud om at tage Danmark til Len af Huset Burgund. Samtidig prøvede Christian III. uden Held at udnytte Spliden mellem Forbundsfællerne til at drage C. over paa sin Side; i **Dec.** havde han i Kolding en resultatløs Sammenkomst med Greven, og Maj n. A. søgte de skaanske Rigsraader, ligeledes forgæves, at vinde C. for Kongens Sag. Paa dette Tidspunkt var hans Indflydelse stærkt aftagende. For at sikre sig nødvendig Forstærkning fra Mecklenburg havde han Jan. 1535 maattet anerkende Hertug Albrechts Repræsentant Grev Johan af Hoya som sideordnet med sig, dog saaledes at Forvaltningen skulde vedblive at være i **C.s** og hans Tjeneres Hænder. S. M. kom Wullenwever til Kbh. og i April Hertugen selv, kort efter at det mod **C.s** Ønske var blevet besluttet at optage Kampen med Johan Rantzaus Tropper paa Fyn i Stedet for at rømme Øen. C. var ganske vist stærk nok til at nægte at efterkomme **Lübecks** Befaling om at overgive Styret til Hertugen, men bl. a. under Hensyn til den stadig voldsommere Folkebevægelse kunde han ikke hævde sin tidligere adelsvenlige Politik, og i de for den militære Stilling afgørende Maaneder i Forsommeren 1535 synes han næppe at have forladt **Kbh.**, hvor

han endnu opholdt sig, da Byen i Juli blev indesluttet. Ved Kapitulationen Juli 1536 fik han Lov til frit at drage tilbage til Tyskland, men **maatte** sværge aldrig mere at foretage sig noget mod Kongens Riger og Lande.

I de følgende Aar var han Landsknægtfører i forskellige tyske Fyrsters og i nederlandsk Tjeneste og deltog under Kurfyrst Johan Frederik af Sachsen i den schmalkaldiske Krig. Sine sidste Aar tilbragte han dels i Bremen, hvor han var Senior ved Domkapitlet, dels paa Rastede Kloster i Oldenburg. Sin Formue testamenterede han til Kirker, Skoler og faderløse Børn. — C.s Personlighed er interessant og tidstypisk ved dens uformidlede Blanding af høje aandelige Interesser og meget jordbundne Tilbøjeligheder. Han var humanistisk dannet, besad en stor Bogsamling og førte gerne en Homer med sig paa sine Krigstog, men var tillige i højeste Grad levelysten. Han er vel uddannet, men har en **Alkibiades'** Natur, sagde Melanchton om ham. — Træsnit 1599.

F. v. Alten: Graf Christoff v. Oldenburg und die **Grafenfehde**, 1853. C. **Paludan-Müller**: Grevens Feide, I—II, 1853—54. G. Waitz: Lübeck unter **Jürgen Wullenwever**, I—III, 1855—56. D. Schäfer: Geschichte von **Dänemark**, IV, 1893.

Povl Bagge.

Christoffersen, Hans, 1845—1908, Landbrugsmaskinfabrikant. F. 3. Juni 1845 i Bandholm, d. 9. Marts 1908 i Holeby, Lolland, begr. sst. Forældre: Arbejdsmand Christoffer Iversen (1811—69) og Ane Mortensdatter (ca. 1814—86). Gift 6. Marts 1870 i Fuglse med Sophie Jensen, f. 30. Sept. 1846 i Øster Ulslev, d. 25. Marts 1919 i Nykøbing F., D. af Væver Jens Larsen (1793—1868) og Ane Margrethe Rasmussen (1803—65).

C. fik almindelig Almueskoleundervisning og kom efter Konfirmationen i Lære hos Smed og Jernstøber Frederiksen, Bandholm; han arbejdede derefter som Svend hos Maskinbygger Jørgensen, Fuglse o. a. St. 1872 blev han af Sukkerroedyrkningens Skaber, Chr. Erhard Frederiksen antaget som Smed paa Højbygaard, **Saksfjed** og **Nøbøllegaard**. 1877 nedsatte han sig som selvstændig Smedemester i Godsted, men overtog 1883 Smedien i Holeby, hvor han senere oparbejdede en betydelig Fabrikation af Landbrugsmaskiner. Allerede medens han var paa Højbygaard, konstruerede han efter Samraad med Erhard Frederiksen en torækket Radrenser, der kom frem med Sukkerroeavlen; Fabrikationen blev optaget i det større, da C. flyttede til Holeby; Radrenseren fik Navn efter Fabrikationsstedet og tjente som Forbillede for andre Fabrikater. 1894 optoges Fabrikation af **Radsaamaskiner**. Virk-

somheden udvidedes stadig, fra 1897 optoges Fabrikation af Petroleumsmotorer, 1902 af Tærskværker og 1906 af Halmpresser. De nye Fabrikationer krævede Udvidelser, hvorfor C. 1902 købte en Nabogrund og opførte nye Fabriksbygninger, der atter maatte udvides 1905 og 1908. Maskinerne fra Holeby solgtes ikke alene i Danmark, men der udførtes et betydeligt Antal til Nabolandene. Fabrikken i Holeby var en af Landets største i sin Art, idet den en Aarrække beskæftigede ca. 150 Mand, saa C.s Virksomhed fik i høj Grad Indflydelse paa Udviklingen af Stationsbyen Holeby. Den energiske og dygtige Mand vedblev ogsaa som Storfabrikant at optræde i Væsen og Væremaade som den jævne Landsbysmed, og han nød megen Anseelse paa sin Egn. Hans Søn Jens C. (1870—1924), der havde uddannet sig i Amerika, havde en Aarrække en ikke ringe Andel i Virksomhedens Vækst og Fabrikkens Udvidelse. Virksomheden ejes og fortsættes nu af Burmeister & Wain.

Dansk Ungdom 6. Aug. 1904.

Anton Christensen.

Christonje, Ferdinand Valdemar, 1837—1917, Genealog. F. 10. Juli 1837 i Kbh. (Frue), d. 7. Okt. 1917 paa Frbg., Urne paa Vestre Kgd. **Forældre:** Teatermaler, senere Professor, kgl. Teatermaler Christian Ferdinand Christensen (s. d.) og Hustru. Navneforandring 2. Okt. 1906. Gift 1° 24. Okt. 1869 paa Frbg. med Frederikke (Vilhelmine) Christensen, f. 13. Jan. 1836 i Sakskøbing, d. 20. Juni 1874 i Kbh. (Holmens), D. af Brygger Rasmus C. (f. ca. 1801) og Johanne Jensdatter (f. ca. 1805). 2° 17. Maj 1882 i Kbh. (Trin.) med Ernestina (Erna) Jacobine Marie Karen Lütken Janssen, f. 16. Dec. 1851 paa Frederikslund ved Grenaa, d. 18. Jan. 1930 paa Frbg., D. af Landmand, senere Krigsassessor, Hovedkasserer ved De danske Vaabenbrødre Ludvig Conrad Thomas J. (1825—90) og Caroline Elise Margrethe Albinus (1827—1917).

C. var musikalsk efter Faderen, og da denne havde gode Forbindelser ved Det kgl. Teater, og man der opdagede, at C. var i Besiddelse af en smuk Tenor, tog Teatret ham bort fra hans Studier ved Polyteknisk Lærestalt (han var polyteknisk Eksaminand) og lod ham uddanne i Sang. Han maatte imidlertid opgive Teaterbanen paa Grund af Nervøsitet og var en Del Aar ansat ved »Dagbladet« og som Korrektør ved »Politiken«, indtil han 1886 kom ind i Stadens statistiske Kontor, hvorfra han afgik 1911. Arbejdet her i Forbindelse med Slægtsstudier gav ham Interesse for Genealogi. Som den flittige Mand, han var, gik han i mange Aar fra Kontoret ud i Sjællands Landsarkiv og foretog Uddrag af Købstædernes og nogle Landsognes Kirkebøger. I sit

Hjem omskrev han delvis Uddragene, hvad der desværre i nogen Grad gik ud over deres Paalidelighed, ligesom han ordnede dem alfabetisk. Naar han tre Aar før sin Død tilbød og solgte dem til Sjællands Landsarkiv for 100 Kr., var det ikke alene et Vidnesbyrd om hans store Beskedenhed, men ogsaa et Udtryk for, at han ønskede dem bevaret for Offentligheden. Samlingen fylder ti Kasser med ca. 15 000 Sedler, hvoraf mange omfatter flere Personer. Inden de kom i Landsarkivets Eje, var Begyndelsen blevet trykt som Tillæg til »Genealogisk Tidsskrift«. De benytttes nu daglig af de studerende, for hvem C.s Arbejde er en stor Lettelse. I Litteraturen er C. kun optraadt ved et Par Lejligheder, nemlig anonymt med en Stamtavle over hans Moders Slægt Thaning (1895) og Stamtavle over hans 2. Hustrus Slægt, trykt i »Personalhistoriske Samlinger«, I, 1906—07, S. 277—304. — Akvareller af Chr. Ferd. Christensen.

Th Hauch-Fausbøll.

Christoph, Christian Ferdinand, 1846—1932, Industrimand. F. 13. Maj 1846 i Christiansfeld, d. 16. Aug. 1932 i Berlin-Wannsee, begr. i Niesky, Schlesien. Forældre: Snedkermester Sigmund Conrad C. (1815—1900) og Marie Magdalene Johansen (1815—78). Gift 1° 20. Dec. 1867 i Kbh. (Holmens) med Anna Vilhelmine Catharina Ecksteen, f. 16. Marts 1840 i Neksø, d. 2. Marts 1915 i Berlin (gift 1° med Skibsfører Anders Hansen), D. af Skipper Hans Casper E. (1802—56) og Karen Margrethe Larsen (f. 1796). 2° 15. Sept. 1915 i Berlin med Agnes Martha Hedwig Brechler, f. 13. Juli 1861 i Lukacz i Posen, d. 30. Dec. 1932 i Berlin-Wannsee, D. af Garver, Læderhandler B. og Marie Hanecke.

Efter Skolegang i Brødremenighedens Skole var C. 1859—64 i Snedkerlære hos sin Fader. I Begyndelsen af 1865 rejste han til Holland og derfra videre til Mainz og Berlin, hvor han arbejdede i Møbelfabrikker. Kort efter Udbruddet af den tysk-østrigske Krig 1866 rejste han tilbage til Danmark for at uddanne sig videre paa Teknisk Skole, og 1869 paabegyndte han Møbelfabrikation i Kbh. Efter at have faaet 1. Præmie ved Udstillingen her 1872 begyndte han sammen med Arkitekt C. R. Unmack at arbejde med Ritmester Døckers endnu noget ufuldkomne Opfindelse til Fremstilling af let sammenfoldelige og transportable Barakker og Filttelte (købte Patentet for Danmark 1882). Ved den første Hygiejneudstilling i Berlin blev der tilkendt en forbedret Sygebarak Guldmedaille, og ved en Konkurrenceudstilling 1875 i Antwerpen arrangeret af Røde Kors opnaaede C. & Unmack 1. Præmie og Guldmedaille. Herefter fik man Mod til at ofre betyde-

lige Summer paa Udtagelse af Patenter i alle mulige Lande. Da det preussiske Krigsministerium viste sig stærkt interesseret og bestilte 50 Lazaretbarakker, blev det nødvendigt at oprette en Fabrik i Tyskland, og G. traf da et Arrangement med sine Fætre i Neuhoft ved Niesky, Øvre Lausitz i Schlesien, som her havde en Maskinfabrik. Imidlertid havde hans Kompagnon, G. R. **Unmack**, i Fécamp i Nordfrankrig hos et derværende **Bygningsfirma** under Ledelse af en dansk Mester ladet fremstille et større Antal Barakker til det franske Krigsministerium. Denne Mester og tre andre øvede Folk tog C. med til Tyskland, og efter at de nødvendige Specialmaskiner var blevet indkøbt, startedes **1882** Virksomheden i Niesky, som efterhaanden skulde faa et meget betydeligt Omfang. Kort Tid efter Starten brændte hele Værkstedbygningen, netop som man **laa** inde med en Række nye Bestillinger. Det lykkedes at faa Leveringsfristerne forlænget og at faa bygget en ny, større Værkstedbygning paa et nærliggende, nyerehvert Areal. Interessen for Filtbarakkerne bredte sig nu viden om. Barakkerne blev bl. a. demonstreret for de Fyrster, som besøgte det danske Hof paa Fredensborg, hvilket resulterede i flere store Bestillinger, bl. a. **125** Barakker til en stor Udstilling i Nisnij Novgorod. De stigende russiske Bestillinger medførte Oprettelsen af en Filialfabrik i Warszawa. Virksomheden kom efterhaanden til at omfatte transportable Pavilloner baade til Hospitaler, Skoler og Villaer o. s. v., og mange specielle Bestillinger indløb: Soldaterbarakker leveredes til Kina under Boxeropstanden, **Husvildepavilloner** til Italien under Jordskælvet i Messina, endvidere til Tripolis, Marokko o. s. v. under Epidemier. I Aarenes Løb udvidedes Fabrikkens Virksomheder stadig, og de overgik **1898** til et Aktieselskab med G. som Generaldirektør. Under Verdenskrigen paatog Firmaet sig ogsaa Reparationer af Jernbanevogne, senere — efter Overtagelse af Fætrene Maskinfabrik — tillige af Lokomotiver og Udførelse af Jernkonstruktioner, efterhaanden ogsaa Fremstilling af Sporvogne, Omnibusser, Kontormøbler, Motorer, Dampmaskiner, Kedler m. m. Virksomhedens Omfang kan illustreres med nogle Tal: Firmaet ejer Grundarealer paa to Mill. **m²**, hvoraf **150 000 m²** er bebygget. Arbejderantallet var **1924—25** 4500, men gik i de følgende Aar ned til **1500** i **1933**. Aktiekapitalen er otte Mill. **Rmk.**, hvoraf 80 pCt. ejedes af den danske Mineejer Arnth Thun, Rio de Janeiro (d. 1933). **1921** fratraadte G. som Generaldirektør og indtraadte i Tilsynsraadet. C. nærede stor Interesse for Arbejdernes Vel; han lod bygge over 300 gode Arbejderboliger og vandt i udpræget Grad Arbejdernes Tillid. Inden for den danske Koloni nød C. stor Anseelse og øvede

Velgørenhed i stor Udstrækning. Han var meget virksom ved Oprettelsen af den danske Kirke i Berlin, var Formand for Byggeudvalget og Medlem af Kirkens Repræsentantskab. — 1898—1907 var C. dansk Konsul i Warszawa. — R. 1895. DM. 1908. K.² 1916. — Maleri paa Firmaets Kontor i Niesky. A Kamp

Christophersen, Gerda Amalie Holst, f. 1870, Skuespillerinde, Teaterdirektrice. F. 1. Marts 1870 i Kbh. (Slotsk.). Forældre: Operasanger Harald Edvard C. (s. d.) og Hustru. Gift 9. Aug. 1918 i Fredericia med Skuespiller Carl Worm, f. 3. Aug. 1889 i Thisted, Søn af Købmand, Sparekassedirektør Niels Petrus W. (1845—1922) og Sophie Antoinette Obbekjær (1849—1930). Ægteskabet opløst.

Forældrene var meget musikalske, og G. C. fik i Vuggegave en stor og smuk Sangstemme, en Slægtarv fra Mormoderen, kgl. Kammersangerinde Catharine Simonsen (s. d.). 16. Aug. 1889 debuterede hun som **Gervaise** i »Faldgruben« paa Casino, hvor hun spillede flere Roller, men n. A. søgte hun videre Uddannelse ved Elevskolen paa Det kgl. Teater; tre Sæsoner (1894—97) var hun ansat ved Teatret uden at vække synderlig Opmærksomhed (Roller som Dina Dorf i »Samfundets Støtter«, Gabrielle i »En Kone, der springer ud af Vinduet« og Leonore i »Pernilles korte Frøkenstand«). Fra 1897 tilhørte hun Albert Helsingreens Selskab i de danske Provinser, og her vandt hun i et stort Repertoire den fornødne sceniske Sikkerhed; fra 1900 udførte hun en Mængde Roller paa Aarhus Teater, og 1902 kom hun til Casino, hvor hun i Perioder bar Repertoiret, og hvis Direktrice hun var 1912—14. Senere har hun optraadt som Gæst paa Teatrene rundt omkring i de nordiske Lande, og 1917—19 været ansat ved Betty Nansen-Teatret; 1920 var hendes Provinsselskab det første danske, som med »Elverhøj« gæstede Sønderjylland efter Genforeningen, og siden har hun med sin Trup berejst Provinserne som oftest med Operetter, men ogsaa med Skuespil (f. Eks. Kaj Munks »Ordet«) paa Programmet. — Der findes næppe den dramatiske Genre, C. ikke har dyrket. Hendes Perfektibilitet, som strækker sig fra fordringsfulde Operetteroller som den skønne Helene over Madam Blomkvist i G. Esmanns »Magdalene« til Ammen i Strindbergs »Faderen«, er paa een Gang hendes Styrke og hendes Svaghed: Den har gjort hende til en teknisk dygtig, meget benyttet og populær Skuespillerinde, men samtidig hindret hende i at finde et Omraade, som i kunstnerisk Forstand fuldt ud var hendes eget. 1919 udgav hun sine »Memoirer«. — Ingenio et arti 1930. — Tegninger af Bertha Dorph og Emil Krause.

Herman Bang og Gustav Hetsch i Teatret, VI, 1906—07.

Robert Neiiendam.

Christophersen, Harald Edvard, 1838—1919, Operasanger. F. 11. Febr. 1838 i Odense, d. 30. Sept. 1919 paa Frbg., Urne paa Solbjerg Kgd. Forældre: Skomagermester Ole C. (ca. 1803—1860) og Karen Marie Knudsen (ca. 1808—94). Gift 20. Aug. 1869 paa Frbg. med Ernesta Felicita Simonsen, Plejedatter af Forfatteren H. P. Holst (s. d.), f. 17. Jan. 1843 i Kbh. (Slotsk.), d. 7. Okt. 1916 paa Frbg., D. af Kapelmusikus Hans Sophus S. (1810—57, gift 2° 1853 med Gommene Christine Graae, 1810—96, gift 1° 1836 med Skibsfører Ole Bondo, 1811—37) og Cathrine Elisabeth Rysslænder (se Simonsen, C. E.).

C, hvis Barndom var præget af Fattigdom, skulde oprindeligt have været til Handelen. Sin Teaterbane begyndte han ved Ehlers' omrejsende Skuespillerselskab, hvor han i nogle Elskerroller i Synge-spil allerede fik Lejlighed til at dokumentere, at han ejede usædvanlig gode Stemmehidder. I Sommeren 1864 optraadte han i Bays »Lazarilla« paa den københavnske Forstadsscene »Alhambra«. Her blev han opdaget af Thomas Overskou, der s. A. (14. Sept.) skaffede ham en Debut paa Casino som Lelio i »God rolig Nat, Hr. Pantalon«, en Præstation, der gav Anledning til, at han fik Ansættelse ved Det kgl. Teater, hvor han 12. Sept. 1865 debuterede som Edmond i »Væringerne«. I den første Tid blev han næsten udelukkende anvendt i Skuespil, og det var først som Hertug Leopold i »Jødinden« (1866), at han fik Lejlighed til at benytte sin udmærkede Tenor, der var blevet uddannet af H. Rung. Fra nu af var hans Karriere som Operasanger sikret, og med sin ganske vist noget skarpe, men meget høje og lyse Tenor blev han gennem en længere Aarrække en af vor Operas førende Kræfter. Skønt den flittige Sanger hurtigt blev en af Publikums Yndlinge, arbejdede han dog energisk med sin Stemme, som han yderligere søgte at uddanne i C. Helstedes solide Skole. Sit Livs største Succes fik C. ved sin Udførelse af Chapelou i »Postillonnen i Lonjumeau«, et Parti, han udførte med saavel sanglig som dramatisk Bravur. Med Rette kunde Direktionen skrive, at det »for en væsentlig Del skyldtes ham, at Stykket, der tidligere gjorde ringe Lykke, nu ses med Fornøjelse«. Af hans øvrige Partier kan særlig nævnes George Brown i »Den hvide Dame«, Rose i »Ungdom og Galskab«, Alfonzo i »Den Stumme«, Narren i »Liden Kirsten«, Lorenzo i »Fra Diavolo«, Rane i »Drot og Marsk« og David i »Mestersangerne«. Hans Udførelse af det sidstnævnte Parti karakteriserede Direktionen som »en i musikalsk og dramatisk Henseende lige fortrinlig Præstation«. C. afgang 1893; men han kunde ikke helt opgive sin Kærlighed til Scenen, og han virkede da ogsaa en Tid lang dels i Provinsen, dels paa Casino. — Akvarel i Kostume.

Th. Overskou: Den danske Skueplads, VII, 1876. P. Hansen: Den danske Skueplads, III, 1889—96. Nationaltid. 10. Febr. 1918. Politiken 2. Okt. 1919. Robert Neiiendam: Det kgl. Teaters Historie 1874—1922, I, 1921. Gerda Christophersen: Memoirer, 1919.

Torben Krogh.

Chronich (Chronius), **Niels Svendsen**, ca. 1608—tidligst 62, Separatist. F. ca. 1608 i Kolding, d. tidligst 1662, mulig i Amsterdam. Gift 1639 med Maren **Jensdatter Jersin**, f. ca. 1622, d. efter 1658, D. af Biskop Jens Dinesen J. (s. d.) og 1. Hustru.

Efter at være blevet Student fra Kolding 1628 og nogle Aar senere at have taget teologisk Attestats rejste N. S. C. udenlands. 1633 blev han immatrikuleret i Groningen, hvor han 1635 udgav en Disputats, der viser hans Interesse for de orientalske Sprog, og han besøgte desuden tyske Universiteter, hvor han formodentlig har stiftet Bekendtskab med de separatistiske Retninger af weigeliansk Karakter, som han senere viste sig paavirket af. 1636 var han hjemme igen, blev s. A. Rektor i Kolding og tog 1637 Magistergraden. Han synes at have interesseret sig for sin Skoles Vel, men allerede 1639 blev han ganske uventet forflyttet til Kristiania som teologisk Lektor ved Gymnasiet. Ikke længe efter begyndte hans sværmeriske Tilbøjeligheder at ytre sig. Hertil bidrog vistnok, at han var kommet i et spændt Forhold til Byens Præster, særlig til Sognepræsten, Mag. Truels Nielsen. N. S. C. benyttede da de Tolvprædikener, det paahvilede ham at holde, til de skarpeste Angreb paa Statskirkens Præster, hvem han kaldte Belials Børn, Satans Apostle, skinhellige Hyklere, sladrende Papegøjer eta, og han samlede private Smaakredse, Konventikler, afligestemte Sjæle, hvori han med glødende Veltalenhed drog til Felts mod den herskende Kirke som det store Babel. Sig selv ansaa han derimod for den hellige Aands udvalgte Redskab til at udrense den fordærvede Kirke. N. S. C.s ubeherskede Optræden medførte flere Gange, især 1641 og 1648, aabne Sammenstød med Byens Præsteskab, og det var vistnok kun, fordi Statholderen Hannibal Sehested holdt sin Haand over ham, at Sagen bilagdes i Mindelighed. N. S. C. fortsatte dog stadig med sine skarpe Udfald, som ogsaa blev bekendt i videre Kredse, især ved det Skrift, han 1651 (anonymt) udsendte under Titel: »Troens Erindring oc Prøfvelse«. Da der s. A. fandt et Statholderskifte Sted, synes dette at have medført, at der nu blev skredet alvorligt ind mod N. S. C. Han blev forhørt for Konsistorium i Kbh. og siden stillet for en gejstlig Ret i Kristiania. Skønt Dommens Ordlyd ikke nøjagtigt kendes, synes han ikke ligefrem at være blevet afsat, men nødtes dog 1652 til at

opgive sin Stilling og **maatte** forpligte sig til at forlade Kristiania. Til Gengæld fik han tillagt en temmelig rundelig Pension. Denne lemfældige Afgørelse skyldes formodentlig, at det havde vist sig, at hans Hovedmodstander Truels Nielsens Embedsførelse ikke havde været helt uadælelig. I Kbh. slog N. S. C. sig ned paa Christianshavn, gav Manuduktion i Hebraisk og traadte i Forbindelse med forskellige Præster og teologiske Studenter, hvem han søgte at vinde for sine Synspunkter. En Del af Studenterne greb med Begejstring hans Tanker, men da de havde tilstillet flere af Byens Præster højtidelige Skrivelser med profetisk formede Formaninger til at arbejde med større Nidkærhed i deres Kald, medførte det, at der **1655** blev rejst Sag ikke blot mod dem selv, men ogsaa mod N. S. C. som den formentlige Ophavsmand til disse »Pasqviller«. Hans Lære og Forhold blev nu underkastet en grundig Prøvelse af Konsistorium, og det viste sig da, at han ikke blot stillede sig kritisk over for Statskirkens Præsteskab, men ogsaa afveg fra den augsburgske Trosbekendelse paa flere vigtige Punkter (Treenighedslæren, Kristologien o. fl.). Dommen over ham kom til at lyde paa Landsforvisning, og det henstilledes til Øvrigheden, om han ikke »anderledes exemplariter« skulde straffes. Regeringen bestemte sig for at **lade** ham hensætte i Statsfængslet paa Dragsholm. **1658** lykkedes det ham dog ved den engelske Gesandt Philip Meadows Mellemkomst og mod at afgive en Revers at komme paa fri Fod, hvorpaa han som saa mange andre Separatister drog til Holland. **1659** udstedte **Kbh.s** Konsistorium et Program for at advare alle Studenter, der drog til Nederlandene, mod N. S. C., der stempleses som en af sin Tidsalders afskyeligste Kættere. Endnu **1662** boede han i Amsterdam hos den bekendte Pædagog, den **mähriske** Biskop **Amos Comenius**. Derefter taber hans Spor sig. I Landflygtigheden skal han være blevet fulgt af sin Hustru, der som sin Fader Biskop J. D. Jersin var en dybt religiøs Natur, og som bl. a. har gjort sig bekendt ved **1653** fra Hollandsk at udgive en Oversættelse af et spansk Andagtsskrift »Siælens Skat«. — N. S. C. blev bedømt med stor Streghed af sin Samtids ledende Teologer. Senere Forskere af højst forskellig Støbning har været enige i at fremhæve Mandens ideelt anlagte, redelige og modige Personlighed.

P. Coucheron i *Theol. Tidsskr. for den evangelisk-lutherske Kirke i Norge*, I, 1858, S. 234—55, 257—98; II, 1859, S. 46—67. H. F. Rørdam i *Kirkehist. Saml.*, 3. Rk., III, 1881—82, S. 508—609; IV, 1882—84, S. 561—628; VI, 1887—89, S. 562. *Personalh. Tidsskr.*, 5. Rk., VI, 1909, S. 263. Georg Bruun: *Dronning Dorotheas Skolehus*, 1928, S. 126. L. J. Moltesen: *Fredrik Brekling*, 1893, S. 49, 57, 71. A. Chr. Bang: *Den norske Kirkes Historie*, 1912, S. 387 f.

Bjørn Kornerup.

Chrysostomus (Gyldenmund), **Oluf**, d. 1553, Superintendent. F. i Hjørring, d. 8. Sept. 1553. Gift med Mette, der overlevede ham.

Om C.s Liv indtil 1527 vides kun, at han i et Digt (1533) kalder sig **Hæringianus**, ☩: fra Hjørring. — Da Biskop Lauge Urne i Juli 1527 som Universitetskansler indskrænkede Adgangen til Immatriculation, hørte »Magister Oluf« sammen med **Karmeliterlek-torerne** Paulus **Helix** og Fr. Vormordsen til de Universitetslærere, der fik en alvorlig Røffel, fordi Universitetet havde gradueret Mænd, som brød med den katolske Kirke. At C. da tilhørte den bibel-humanistiske Reformretning, godtgjorde han paa opsigtvækkende Maade ved den latinske Tale (»**Lamentatio ecclesiæ**«), han 18. Maj 1529 holdt i Frue Kirke paa Opfordring af Universitetets Rektor, Claus Urne (en Brodersøn af den kort forinden afdøde **Roskildebisp**). Om ham siger C. her, at han skylder ham »sin Velfærd, ja sig selv«; Claus Urne har da vel forinden været hans særlige Mæcen. Talen, der forudsætter Universitetslærernes humanistiske Indstilling, viser, at Reformmændene nu haabede paa bedre Tider. Den er affattet i Heksametre, thi, som C. siger, han har fra Barndommen af foretrukket poetisk Stil for prosaisk. C. lader her Kirken selv udslynge de voldsomste Klager over Tiden som en Jernalder, hvor ogsaa sand Fromhed ringeagtes; men navnlig gennemhegles Datidens Munkevæsen og Biskopperne, der forsømmer Præsternes Uddannelse og ringeagter alvorlige Studier. Samtidig tages imidlertid Afstand fra »de nye Sekter«, der gentager gamle Kætterier, forkaster Helgendyrkelse og ringeagter Cølibatet. Manuskriptet sendte C. sin tidligere Kollega, Fr. Vormordsen, der siden Febr. var i Malmø, og denne lod allerede i Aug. Talen trykke med en Efterskrift, der forstærkede Angrebene paa Bisperne og Munkene, og med Randnoter, der bortforklarede Angrebene paa Lutheranerne. C. tog dog ikke Afstand fra denne Udgave, der kompromitterede ham baade i de københavnske Kannikers og de katolske Reformvenners Øjne, thi han befandt sig i stærk Udvikling henimod Lutherdommen. Rimeligvis har H. Tausens Komme til Kbh. i Høsten bidraget hertil. — I alt Fald tog C. nu til det fuldt lutherske Malmø og ansattes her som »Læsemester« i de klassiske Sprog ved det »Studium for Klerke«, som Frederik I. i Juni 1529 havde tilladt Magistraten at oprette. Tillige blev han Latinskolens Rektor. Om C. allerede i Slutningen af 1529 er kommet til Malmø eller først i Maj 1530, da »Gymnasiet« indrettedes i det rømmede Graabrødrekloster, maa staa hen. Men i Juni 1530 er han blandt de lutherske »Prædikanter«, der indkaldtes

af Kongen til Herredagen i Kbh. og her affattede »de 43 **Artikler**«, der redegjorde for evangelisk Lære, og C. underskrev de tolv skarpe Klagepunkter mod Prælaterne. Det var ham (»deres Poet«), der oversatte, delvis skærpende, Prædikanternes »**Gensvar**« paa Prælaternes 27 Klagepunkter paa Latin. — Da **Kannikerne** i Lund 1533 efter Herredagen i Kbh. erklærede Malmøs Prædikanter for Kættere, forsynede han P. Laurensens og Fr. Vormordsens Forsvarsskrifter med anbefalende latinske Digte. — Sandsynligvis hørte C. til de Prædikanter, der under Rigsdagen i Kbh. i Okt. 1536 i en Supplik til Christian III. krævede Gennemførelse af ensartet evangelisk Guds-tjenestehold og Oprettelse dels af »et drabeligt Universitet« med Undervisning i Biblen og dens Grundsprog Hebraisk og Græsk, dels af Latinskoler i alle Byer. I alt Fald indkaldtes C. til det »generale **Concilium**« i Odense i **Jan.** 1537, der netop skulde gøre Forslag om Ændringer i Ceremonierne, men hvis Mandat udvidedes, saaledes at det, efter Henlæggelsen til Haderslev, affattede en fuldstændig Kirkeordinans paa Latin. C. kalder sig i sin Underskrift af denne endnu »politioris litteraturæ Malmogiæ professor«; men i Slutningen af Aaret udnævntes han til Professor i Retorik ved det genoprettede Universitet i Kbh. og blev tillige J. Sadolins Efterfølger som Sognepræst ved Frue Kirke; han fungerede ogsaa i nogle Aar som Universitetets Kvæstor. Antagelig er det først nu, han giftede sig; vi hører, at han havde unge Adelsmænd som Kostgængere i sit Hjem, hvis Undervisning han i øvrigt, efter den senere Rigsraad Jørgen **Rosenkrantz'** Udtalelser, forsømte. 1539 rykkede han op i det teologiske Fakultet, og som teologisk Professor spillede han en fremtrædende Rolle ved de pinlige Forhandlinger med Repræsentanterne for Kbh.s, Roskildes og Lunds Kapitler 1543—44, som nødte dem til at underskrive Augsburgbekendelsen og nogle særlige Læresætninger. Efter at have fungeret som Respondens ved en Disputats om disse Teser blev C. i øvrigt i Nov. 1544 kreeret til Dr. theol. 1544—47 var han ogsaa Frue Kirkes akademiske Værge, og 1546 deltog han i Bispemødet i Antvorskov, der vedtog vigtige Bestemmelser for at videreføre den danske Kirkes evangeliske Præg.

I Marts 1548 kaldtes han til Superintendent over Vendelbo Stift og indviedes af P. Palladius 12. Juni. Han tog Bolig i sin Fødeby Hjørring, hvor Kongen lod opføre en Embedsbolig for ham. I sin korte Bispetid stræbte han af al Kraft mod at faa Kirkeordinansens Bestemmelser gennemført i det af Reformationsrøret lidet berørte Stift. Det lykkedes ham at faa oprettet Latinskoler i Hjørring og Thisted og antagelig ogsaa i Sæby og Skagen.

Ved Ordination lod han Præsterne skriftlig forpligte sig til at fratræde Embedet i Tilfælde af Ulydighed mod Biskop eller Provst. De Optegnelser, han ved Visitatser gjorde om Præsternes Bog-samlinger, og det Materiale, han 1553 skaffede til Veje til Belysning af Præsternes elendige Lønningsforhold og Kirkernes økonomiske Nødstilstand, beretter os klart om de mærkelige **Overgangs-**tilstande, der endnu herskede. Om hans Iver for at skaffe Præster bedre Kaar vidner ogsaa den Bekendtgørelse, han Aug. 1552 udstedte sammen med Biskopperne i Ribe og Aarhus paa et Møde i Ribe. 1550 fik han endelig sat en Stopper for det Uvæsen med Trolddomskunster, som en tidligere Lægbroder i Mariager Kloster, der havde indtrængt sig som Præst i Mov ved Limfjorden, ogsaa drev i Vendelbo Stift. — Noget tyder paa, at allerede C. har haft Bolig i Aalborg og ordnet Skolevæsenet der og saaledes foregrebet den Ordning, der 1554 stadfæstedes af Kongen, hvorefter hans Efterfølger skulde bo der og tilse Skolen, medens Viborg Biskop vedblivende skulde »have Befaling« over Præsterne. Hans Enke boede ogsaa efter hans Død skattefrit der.

H. F. Rørdam: Kbh.s Univ. **Hist.**, I, 1869, S. 485—94, jfr. Kirkehist. **Saml.**, 3. **Rk.**, III, 1881—82, S. 388—94; VI, 1887—89, S. 147—51. Diplomatarium Vibergense, 1879, S. 218, 276 f., 296 f. — *Lamentatio ecclesiæ*, nyudgivet af H. F. Rørdam 1886 (med tilføjet dansk **Prosaoversættelse**); M. Kristensen har oversat den paa danske Heksametre i Askov Lærings Aarskrift 1909. Latinske Digte af C. i C. **Bruun**: Den danske Literatur til 1850, II, 1875, S. 78 og 80 f. C.s Optegnelser om Præsternes Bøger i Kirkehist. **Saml.**, 3. **Rk.**, I, 1874—77, S. 165—212. Registreringen af Præsternes Indtægter, jfr. D. H. Wulff: Statistiske Bidrag til Vendelbo Stifts Historie, 1872—74. Formularen for Præsternes »**Forpligt**« i Kirkehist. **Saml.**, 3. **Rk.**, VI, 1887—89, S. 151 f.

J. Oskar Andersen.

Chytræus, Herman Pedersen, —1590—, Forfatter. C. var født i Væ i Skaane, hvorfor han paa Dansk skriver sig Væbo, medens det græske Navn C. vistnok antyder, at Faderen var Pottemager. Han var i 1580'erne Rektor i Halmstad og, som det synes, tillige Kapellan. En Sindssygdom bevirkede imidlertid, at han blev afsat. I Maj 1585 forlangte han et Vidnesbyrd angaaende sit Forhold, da han vilde klage til Øvrigheden over, at Biskoppen havde fjernet ham fra Skolen. 1587 kalder han sig dog stadig »Skolemester wdi Halmsted«, nemlig paa Titelbladet til sin danske Oversættelse af **Eusebius'** Skrift om Kejser Konstantin (»Keyser Constantini Magni **Leffnet**: først sammenskreffuit aff Eusebio **Pamphilo** . . . paa **Græiske**«). 1589 opholdt han sig uden Embede i Gaardstange i Skaane, vistnok hos Præsten, der var fra Halmstad. Her forfattede han Kong Frederik II.s Levned »paa danske Rim vdsæt«. S. A.

fik han kgl. Anbefaling til at blive Præst i det nærliggende Hellinge og Røring, men har næppe naaet sit Ønskes Opfyldelse, eftersom han 1593 opholdt sig i Lund, hvor han forfattede en Art Danmarks-historie i let flydende latinske Vers (*»Opusculum Hermanni, Chytræi, Wæjanj in octo libros distinctum. Rerum Danicarum quarundam, quæ sub regibus christianis contigerunt, memoriam carmine heroico conscriptam comprehendens«*). I Fortalen beklager han sin kranke Skæbne og den ringe Løn, han havde haft for sine anstrengende Studier. Senere vandrede han om i de skaanske Provinser og samlede alle Haande antikvariske og historiske Efterretninger (*»Monumenta præcipua, quæ in Scania, Hallandia et Blekingia inveniuntur, observata et cum historica brevi enarratione illustrata«*, 1598, publiceret 1748 af Lagerbring i hans *»Monumenta Scanensium«*, I.). Intet af sine Skrifter fik C. selv udgivet. De førstnævnte to Arbejder findes i Manuskript i Det kgl. Bibliotek (Thott. 4° 507 og Gl. kgl. S. 4° 2584), det tredie paa Universitetsbiblioteket (A. M. Saml. 4° 848).

C. W. Skarstedt: Göteborgs stifts herdaminne, 1885, S. 418. Personalh. Tidsskr., VI, 1885, S. 174.

ff

F. Rørdan(Øjv. Andreasen*).

Cibber, Cajus Gabriel (egtl. Gabriel, Kaj), ca. 1630—1700, Billedhugger. F. ca. 1630 i Flensborg, d. 1700 i London, begr. i den danske Kirke sst. Forældre: Møbelsnedker i Flensborg, senere kgl. Snedker paa Fr.borg og Kronborg Claus Gabriel el. Gabrielsen (d. 1654) og Margrethe Jørgensdatter (d. tidligst 1655). Gift 2° 1670 i London med Jane Colley, f. 1646, d. 1697, D. af William Colley, Glaston, Rutland, og Jane Wirly.

C., der endnu 1655 var i Helsingør, skal som ung være blevet sendt udenlands paa Frederik III.s Bekostning. For sin Uddannelses Skyld skal han have studeret i Italien og er derfra sikkert over Amsterdam kommet til England, hvor han først arbejdede hos John Stone, indtil han efter dennes Død 1667 blev selvstændig. I sine senere Aar, vist fra 1693, var han *»Sculptor in ordinary of the King«*. Til Trods for, at C. med sin anden Hustru fik en betydelig Medgift, var han dog en saa slet Økonom, at han 1670'erne igennem Gang paa Gang kom i Gældsfængsel. — En Del af C.s Arbejder er gaaet til Grunde, men adskillige kendes endnu. Fra 1667 til sin Død havde han næsten uafbrudt Bestillinger, ofte fra det offentliges Side. Af hans endnu bevarede og kendteste Arbejder kan nævnes: Relieffet paa Søjlen til Minde om Londons Brand 1667, tegnet af Wren (udf. 1673—75), Gravmonumentet over Thom. Sackville i Withyham Church, Sussex (1677

—78), to Figurer paa Bedlam Hospitalet, nu i Guildhall Museum (1680; Model til den ene Figur i Kaiser Friedrich Mus. i Berlin), fire Statuer til Trinity College i Cambridge (1681), forskellige Arbejder paa Chatsworth, hvor C. arbejdede Dec. 1687—Dec. 1690, bl. a. allegoriske Figurer paa Altertavlen i Kapellet, Østfrontonen »Herkules' Triumf« paa Hampton Court (1694—95) og endelig fra hans sidste Aar (1698—1700) dekorative Arbejder til St. Pauls Cathedral. — En særlig Interesse fortjener dog C.s Opførelse og Udsmykning af den nedrevne danske Kirke i London paa Wellclose Square. Menigheden stiftedes 1692, og 1694 begyndte Opførelsen af Kirken med Woodstock, en Elev af Wren, som Arkitekt. Efter et Par Maaneders Forløb blev Arbejdet dog overdraget til C, der paa et i Anledning af Kirkens Indvielse udført Kobberstik betegnes som dens Arkitekt. C. smykkede ogsaa Kirken med Billedhuggerarbejder, bl. a. en smukt komponeret Gruppe over Hovedindgangen forestillende en »Caritas«. Denne Gruppe kom sammen med Sidefigurerne »Troen« og »Haabet« 1908 til Ny Carlsberg Glyptotek. I det indre af Kirken udførte C. et stort Barokalter, skaaret i Træ, med Figurer af Peter, Paulus, Moses og Johannes Døberen. — C. synes ikke alene i det rent tekniske at have været en Dygtighed, men ogsaa paa sine Rejser at have tilegnet sig god barok Skoling paa Grundlag af Michel-angelos, Giovanni Bolognas, Taccas og Berninis Arbejder. Men ogsaa den flamske Barokkunst har han kendt godt, hvad alene Sackville Monumentet afgjort viser. Indflydelsen fra Flandern var paa den Tid stærk i England, og et Medlem af Billedhuggerfamilien **Quellinus**, nemlig Artus el. Arnold **Quellinus** III. levede i England og udførte 1686 en Statue til The Royal Exchange, hvortil ogsaa C. leverede nogle nu forsvundne Statuer, bl. a. en forestillende **Thom. Gresham**. — Maleri (forsvundet?) af M. Laroon d. **Æ.** Kobberstik fra Midten af 18. Aarh. af A. Bannerman efter Chr. Richter.

E. Beresford **Chancellor: Lives of British sculptors**, 1911, S. 61—70. Harald Faber: *Danske og Norske i London*, S. 16, 1915. Samme: *Caius Gabriel* er, 192

V. Thorlacius-Ussing.

Cicignon, Johan Caspar, d. 1696, Officer. F. i Luxembourg, d. 12. Dec. 1696 paa Trosvig ved Frederikshald, antagelig begr. i Glemminge K. Forældre: George Frédéric de C. til Mechern og Oberwampach og Anne Marie de Lachen, kaldet Wampach. Gift 1662 (Bevilling 6. Juni) i Kbh. med Anna Sophie Hagedorn (gift 1° med Gæstgiver, senere Renteskriver Niels Nielsen **Rølde**,

d. 1661, gift 1° 1644 med Nille Thor Schyren, d. 1652, gift 1° med Jørgen v. Hamb), f. 13. Marts 1636, d. i Nov. 1690 paa Trosvig, D. af fyrstelig hessisk Raad og Intendant ved de **schaumburgske** Godser i Holsten Philip Johan H. (1586—1641) og Anna Elisabeth Badenhaupt (ca. 1612—80, gift 2° 1664 med Præst i Wedel Johan Rist, 1607—67, gift 1° 1635 med Ilsabe Stapel, d. 1662).

C. var af gammel lothringisk Adel. 1677 erklærede han gentagne Gange, at han da havde tjent den danske Konge i tyve Aar, og det tør antages, at han er den Zitzenav (m. fl. lignende Navne), der 1657—59 som Kornet, Løjtnant og Kaptajn stod ved **Gyldenløves** Dragoner, og hvis Kompagni blev ruineret paa Fyn i Jan. 1658. Stormnatten 1659 havde han Post i Vestre Ravelin. I Jan. 1662 blev han Oberstløjtnant i Bergenhusiske Regiment, i Marts 1667 Oberst og Chef for Regimentet. 1664—71 var han, der var en habil Ingeniør, med en kort Afbrydelse Kommandant paa Bergenhus, efter at **Ulfr.** Fr. Gyldenløve m. fl. havde været der, »den **Fortification** (af Bergen) at dømme paa, som Oberstltn. Casp. v. Cicignon har udi Sinde.« C. deltog 1665 i Kampen mod Englænderne i Bergens Havn og kom i høj Gunst hos Gyldenløve, der gav ham Haab om Kongens Portræt »pour ma petite diligence, qui na-t-esté que mon simple debuvier (devoir)«. Han fik dog kun en Fisketold. Herefter traadte han i Handel med Kommandanten i Nyborg, Oberst Bendix v. Hatten, om at bytte Plads, hvad Kongen tillod; i Maj 1671 afventede han med Længsel v. Hattens Ankomst, og fra Okt. s. A. overtog han Kommandoen i Nyborg og over Fynske Regiment. Han var en dygtig og bjærgsom Forretningsmand og førte med sig fra Norge mindst fem Galejer, hvormed han besørgede en Del af Færefarten mellem Nyborg og Korsør. Med Borgerskabet og Magistraten i Nyborg og Guvernøren paa Fyn Generalmajor Baron Ejler Holck paa Holckenhavn havde han langvarige Stridigheder og Processer om økonomiske Anliggender. 1672 lod han sit Regiment eksercere »krigsmæssig« for Kongen til dennes store »Fornøjelse«. I Felittoget 1675 deltog han i Erobringen af **Wismar**, men var atter fra Marts 1676 i Nyborg. Der var Tale om, at han med sit Regiment skulde være Soldateske paa Flaaden, i hvilken Anledning Baron Jens Juel bad **Griffenfeldt**: »Fra Oberst C. og deslige Vildbasser fri os, kære Herre og Gud«. I Maj s. A. lod Kongen C. arrestere i **Kbh.**, fordi han ikke skyndsomt nok havde rekrutteret Regimentet efter de ved Wismar lidte Tab. Ved Aabningen af Felittoget i Skaane s. A. blev C. med det meste af sit Regiment og paa sine egne Galejer overført til Ystad, som han indrettede til Forsvar, men

blev kort efter beordret til at **demolere** Værkerne og med sin Styrke slutte sig til Hæren ved Landskrona. Han deltog i Aug. i Stormen paa Kristiansstad og i Dec. i Slaget ved Lund, hvor han førte 2. Træfnings Fodfolk og var med til at erobre Fjendens Artilleri. Under det svenske Modangreb blev Hesten skudt under ham; han blev skilt fra sine Batailloner og **maatte** søge ind til Landskrona. I Begyndelsen af 1677 erfarede han af **Krigssekretær** Mejer, at man havde forebragt Kongen, at C. var ankommet til Landskrona før Kongen i Stedet for at søge op til den sejrige højre Fløj, efter at den venstre var slaaet. C. bad om Undersøgelse af sit Forhold, da han havde en god Samvittighed. Navnet paa sin Angiver ønskede han opgivet for at kunne søge sin »Satisfaktion« paa denne. Sagen blev overgivet til den Kommission, der dømte General Anders Sandberg. Efter indgaaende Undersøgelser fældedes endelig den Kendelse, at C. ved Lund havde ført sig som en ærlig Mand; men for mangelfuld Administration af sit Regiment, der efterhaanden næsten var gaaet til, fradømtes han sin Charge (som Regimentschef). — Herefter beordredes han til Norge, hvor Gyldenløve havde Kommandoen, blev Generalmajor i den norske Hær og Kommandant i Frederikshald. Han deltog med Dygtighed i Toget ind i Bahus Len m. m. Efter Krigen stod han vedblivende indtil 1692 i Gyldenløves Generalstab, beskæftiget med forskellige Ingeniørarbejder, bl. a. Ombygningen af Trondhjem By og Opførelsen af Kastellet Kristiansten her. Endnu kort før sin Død underviste han yngre Officerer i Fortifikation. — Hv. R. 1686. — Stik af W. van der Laegh 1674 efter nu forsvundet Maleri af Karel van Mander.

N. P. Jensen: Den skaanske Krig 1675—79, 1900. J. Johansen: Fortællinger af 4. Bataillons Krigshistorie, 1914, S. 9 f., 14 ff. Personalh. Tidsskr., 7. Rk., V, 1921, S. 49—92, 230, 240. Norsk kunsthistorie, I, 1925, S. 284 ff.

Rockstroh.

Clan, Martin Julius Charles Theodor, 1866—1932, Departementschef. F. 20. Juli 1866 i Kbh. (Frels.), d. 13. Juli 1932 paa Slettestrand, begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: Skibstømrer Carl Theodor Jensen (ca. 1832—76) og Martine Vilhelmine Clausen (ca. 1833—99). Navneforandring 1. Aug. 1895. Gift 19. April 1910 i Kbh. (Holmens) med Dagmar Clara Ragnhild **Grüner** f. 19. Maj 1881 paa Ravnstrup, Herlufmagle Sogn, D. af Godsejer, Hofjægermester, senere Kammerherre Johan Georg Røbye G. (s. d.) og Hustru.

C. blev Student 1886 fra Herlufsholm, cand. juris 1894, Trans-

latør i Engelsk 1895. Efter at være indtraadt i Udenrigsministeriet sendtes han 1896 som Vicekonsul til London, hvor han 1901 repræsenterede den danske Regering ved Kommissionen angaaende Erstatningskrav efter Boerkrigen. 1902 blev han Generalkonsul for Nederlandene i Rotterdam, 1905 Konsul i New York og var Maj 1911 dansk Delegeret ved Washingtonkonferencen om industriel Ejendomsret. — Anset som en dygtig Konsul var C. en af Hoveddeltagerne ved Udarbejdelsen af Konsularinstruktionen af 1912 og hjemkaldtes 1913 for som Departementschef at gøre sine konsulære Erfaringer frugtbringende ved Ledelsen af Udenrigsministeriets Handels- og Konsulatsafdeling (2. Departement). Som Følge af Verdenskrigen fik hans Departement et uhyre forøget og betydningsfuldt Arbejde ved de stadige Forhandlinger med de to Grupper af krigsførende Magter om Danmarks Skibsfart og Varetilførsler. Dec. 1914—Jan. 1915 sendtes C. som særlig Forhandler til London, og Sommeren 1918 deltog han i de vanskelige Forhandlinger i Washington om Handels- og Skibsfartsoverenskomsterne med De forenede Stater af 20. Sept. 1918, hvorved Standsningen af Varetilførsler til Danmark hævedes. Da det efter Verdenskrigen ansaas nødvendigt at reorganisere Udenrigsministeriet, ophævedes de to Departementschefsposter, Direktørstillingen overdroges O. C. Scavenius (s. d.), og C. tog sin Afsked som karakteriseret Gesandt (1921). — Han vedblev dog fortsat at yde Udenrigsministeriet sin Bistand i mange forskellige Hverv. 1919—30 var han Formand for Traktatkommissionen til Forberedelse af de efter Verdenskrigen nødvendige nye Handelstraktater og førte Forsædet i forskellige Handelstraktatforhandlinger med andre Lande, saaledes Juli 1921 i Stockholm og Marts—April 1923 i Moskva med den russiske Sovjetregering, Okt.—Nov. 1924 i Riga med Letland og 1925 i Kbh. med Siam. Endvidere var han Danmarks Delegerede paa en Række internationale Konferencer om Handel og Økonomi, bl. a. i Geneve 1927 og 1928 om Indskrænkning af Handelsrestriktionerne, 1930 sst. om international Told-Vaabenhvile og s. A. i Oslo om økonomisk Tilnærmelse mellem de skandinaviske Lande samt Holland-Belgien. Siden 1928 var han Medlem af Folkeforbundets økonomiske raadgivende Udvalg. — Efter sin Afsked fra aktiv Embedstjeneste var C. paa Grund af sin Facilitet og sine repræsentative Evner stærkt søgt i Bestyrelser og Formandsskaber. Han var saaledes Formand i Repræsentantskabet for Danmarks Amerikanske Selskab fra 1922, i Præsidiet for Turistforeningen for Danmark fra 1923 og for Herlovianersamfundet fra 1923. — Kammerherre 1915. — R. 1901. DM. 1909. K.² 1917.

K.¹ 1921. — Maleri af Jul. Paulsen 1929 (Fr.borg); Kopi heraf og Tegning 1912 af Henrik Lund i Familieej. *Fr. de Fontenay.*

Clar, Christian Friedrich Gottlob, 1725—98, Keramiker. F. Dec. 1725 i Nedre Lausitz, d. 4. Juli 1798 i Rendsborg, begr. sst. Faderen var Forpagter paa kurfyrstelig-sachsiske Godser. Gift 5. Dec. 1760 i Rendsborg med Salome Charlotte Roleff, d. tidligst 1798, D. af Garnisonsapoteker i Rendsborg Ditlev Theodorus R. (d. 1749).

C. blev 1748 Provisor paa **Garnisonsapoteket** i Rendsborg, som han overtog 1760. Han drev kemiske Eksperimenter og indgav i Slutningen af 1764 sammen med Købmand Jaspar Lorentzen en Ansøgning til Kongen om et Privilegium paa en Fajancefabrik i Rendsborg; kort efter kunde han indsende forskellige Prøver, og 11. Okt. 1765 opnaaede han Privilegiet, 1768 omdannedes Fabrikken til et Aktieselskab, og 1771 ændredes den til en Fabrik for engelsk Stentøj (paille), da C. havde udfundet Midlerne til denne Tilvirkning. Opfindelsen forbedredes i de følgende Aar, især Glasurens Modstandskraft; Staten støttede Foretagendet, og G. høstede baade Anerkendelse og en aarlig Gave paa 200 Rdl. for sine Forsøg; samtidig forpligtede han sig til ikke mere at eksperimentere med Fremstilling af ægte Porcellæn, da Staten nu oprettede en Fabrik for saadant i **Kbh.**, eller at røbe, hvad han vidste om denne Fabrikation. Hans Stentøjsprodukter opnaaede en Guldmedaille fra Landhusholdningsselskabet. Ved Fabrikken i Rendsborg arbejdede han som Kemiker, lavede Glasuren og Farverne og syslede stadig med Forbedringer og Nyopfindelser. 1784 gik baade Fabrikken og C. fallit, men med Statens Støtte førtes Fabrikken videre (af Toldinspektør J. H. Hallensen), og C. var stadig knyttet dertil. Han opfandt Masser som den til »de hessiske Stentøjskrukker« benyttede, hvilken Opfindelse Staten belønnede med 100 Rdl., særlig glasurstærke Apotekerkrummer og komponerede 1789 en sort Terrakottamasse (Basaltvare), der af de faglige Eksperter i Kbh. rostes stærkt, hvorfor han fik Hjælp til at grunde sin egen Fabrik for denne Vare og 600 Rdl. i Belønning. Fabrikken udvidedes til ogsaa at lave røde Varer, og han kom ind paa Fabrikationen af glaseret rødt og sort Stentøj. — C. var en fremragende Opfinder og ivrig Arbejder, hvis Opfindelser stadig roses og anerkendes af Samtiden. Selv spandt han — trods betydelige Tilskud og Gaver fra Staten — ikke Silke derved; han døde i Gæld; Enken opnaaede en **kg1.** Pension paa 80 Rdl. — Naturaliseret 1777.

C. Nyrop i Personalh. Tidsskr., 4. Rk., IV, 1901, S. 189 ff. J. W. Frohne: Danske Fajancer, 1911. Justus Brinckmann: Das Hamburgische Museum, 1894. E. Hannover: Keramisk Haandbog, I, 1919, S. 449. K. Hüseler: Gesch. der Schleswig-Holsteinischen Fajancemanufacturen, 1929.

O. Andrup.

Clasen, Christian, ca. 1718—96, Officer. F. ca. 1718 i Laage i Mecklenburg, d. 5. Jan. 1796 i Kristiania, begr. i Aker. Forældre: Pastor Christian Friedrich C. (1684—1741) og Auguste Christiani. Ugift.

C. har i de unge Aar muligvis studeret ved Universitetet i Rostock; siden gik han i dansk Militærtjeneste som Sergent. 1742 blev han Fændrik *reformé*, 1744 virkelig Fændrik, s. A. Sekondløjtnant, 1752 Premierløjtnant. 1756 fik han Karakter af Overkonduktør (Premierløjtnant i Ingeniørerne) og Tilladelse til at gaa i fremmed Tjeneste; han deltog paa fransk Side i Syvaarskrigen som Kaptajn *reformé* ved Oberst, Baron v. Bergs Regiment. Under Krigen blev han 1757 kar. og 1761 virkelig (dansk) **Ingeniør**-kaptajn. Da Generalfeltmarskal, Greve Saint-Germain i Marts 1762 kom i Spidsen for den danske Hær, blev C. Generaladjutant hos ham, 1772 udnævntes han til Ingeniørmajor og blev s. A. Chef for Norske Ingeniørdetachment. Ved Oprettelsen af Norges militære (nu Norges geografiske) Opmaaling 1773 blev han Bestyrer af Opmaalingens Økonomi. 1775 blev han Oberstløjtnant, 1779 kar. Oberst (»af Infanteriet«), 1780 i. Direktør, 1788 Generalmajor af Infanteriet og Enedirektør ved Opmaalingen, hvilken Stilling han synes kun modstræbende at have modtaget, men som han beholdt til sin Død. 1793 afgik han fra Ingeniørkorpset. Fra Sept. 1788 havde han en Tid været Kommandant paa Akershus. Den norske militære Skole modtog testamentarisk efter hans Død de fleste af hans (utrykte) Afhandlinger, der navnlig vedrørte Matematikkens praktiske Anvendelse paa militære Problemer.

J. H. Rawert: Det danske Krigsbibliothek, III, 1796, S. 65—82. D. Hegermann: Den norske milit. mathemat. Skoles Hist., 1796. C. M. de Seue: Hist. Beretn. om Norges geogr. Opmaaling, 1878, S. 275. Fra Prins Carl af Hessens Arkiv ved C. J. Anker, 1896, S. 51. C. O. Munthe i Norsk biografisk leksikon, III, 1926, S. 37 f.

V. E. I ynsen (Rockstroh*).

Clasen, Joachim Friedrich, 1772—1851, Skolemand og Præst. F. 11. April 1772 i Ulsnæs i Angel, d. 23. Nov. 1851 i Tønning, begr. sst. Forældre: Sognepræst Johan Joachim C. (1735—1800) og Augusta Magdalene Esmarch (1739—1826). Gift 10. Okt. 1800 i Marne, Syd-Ditmarsken med Dorothea (Doris) Margrethe Sophie

Matthiessen, f. 21. Aug. 1782 sst., d. 20. Okt. 1845 i Tønning, D. af Sognefoged Johan Nicolaus M. (ca. 1748—1806) og Cæcilia Hinz (ca. 1755—1832).

C. gik i Slesvig Domscole, blev 1791 Student i Kiel og tog 1796 teologisk Eksamen først i Kbh., siden paa Gottorp. 1797 blev han Konrektor i Meldorf, kort efter Dr. phil., 1802 Rektor i Wilster, 1809 Præst i Tønning. Han var meget interesseret i Undervisning, udgav »Gesetz-katechismus für die Stadt- und Landschulen in den Herzogthümern Schleswig und Holstein« (1805), »Katechisationen verschiedenen Inhalts, zum Gebrauch für Jugendlehrer« (1804), »Freimüthige Gedanken und Vorschläge betreffend die Lehr- und Erziehungs-Institute für die Schuljugend in einigen Städten der Herzogthümer Schleswig und Holstein« (1814) og »Leitfaden bei dem christlichen Religionsunterricht« (1850). Paa Grund af indkomne Klager foretog Kammerherre Moltke og Etatsraad Esmarch en Undersøgelse af Kirke- og Skolevæsenet i Tønning; C. blev da 1834 idømt en Mulkt og fik en streng Irettesættelse for Overtrædelse af kongelige Forordninger. 1838 tog han sin Afsked. Teologisk var han Rationalist, skarp Modstander af den Fornyeelse af Ortodoksi og Pietisme, som især bredte sig gennem Claus Harms, der havde været hans Discipel i Meldorf; han bekæmpede den i »Freimüthige Gedanken über die verkehrten Religionsansichten der Pietisten oder Frommmer in unserm Zeitalter« (1839) og »Die christlichen Grund- und Glaubenslehren der Orthodoxen und Rationalisten oder der Blind- und Denkgläubigen in der ev. prot. Kirche« (1841). Politisk var han udpræget Slesvigholstener; i »Eine kurze Uebersicht der Geschichte von Schleswig-Holstein und deren Verhältnis zum Königreiche Dänemark« (1843) udtrykker han vel sin Loyalitet ved at misbillige Slesvigs Delinger og Gottorpernes anti-danske Politik og slutter med en Hyldest til Christian VIII., men han ikke blot hævder Hertugdømmernes uadskillelige statsretlige Forening, men ogsaa, at Slesvigs Beboere fra gammel Tid mest har talt Plattysk, kun de til Jylland grænsende Dele Dansk.

M. D. Voss og F. Feddersen: Nachrichte von den Propsten und Predigern in Eiderstedt seit der Reformation, 1853, S. 37 f.

Valdemar Ammundsen (L. Koch).

Classen, borgerlig Embedsmandsslægt, der føres tilbage til Borger i Sønderborg Claus Clausen, hvis Søn Johan Clausen (1674—1755), der var Organist i sin Fødeby, var Fader til Organisterne Johan Frederik Clasen (1697—1775) i Kristiania og Nicolaj Clasen (1699—1767) paa Kongsberg. Af disse var Johan Frederik Clasen Fader

til de nedenn. Brødre Legatstifteren, Generalmajor Johan Frederik C. (1725—92) og Gehejmekonferensraad Peter Hersleb C. (1738—1825). Organist Nicolaj Clasen var Fader til Gehejmelegationsraad Micael C. (1758—1835), hvis Søn var den nedenn. Gehejmekonferensraad Peter Hersleb C. (1804—86).

G. Nyrop: Johan Frederik Classen, 1887.

Albert Fabritius.

Classen, Johan Frederik, 1725—92, Industridrivende, Godsejer og Legatstifter. F. II. Febr. 1725 i Kristiania, d. 24. Marts 1792 paa Arresødal, begr. i Vinderød K. Forældre: Organist Johan Frederik Clasen (1697—1775) og Maria Walter (1702—68). Gift 16. Aug. 1783 i Kbh. (Garn.) med (Anna) Elisabeth Iselin, f. Fabritius(-Tengnagel), f. 20. Aug. 1735 i Kbh. (Ty. ref.), d. 17. Marts 1786, begr. i Kbh. (Fred. ty.) (gift 1° 1752 med senere Friherre Reinhard Iselin, s. d.), D. af Handelsmanden Michael F. (s. d.) og Hustru.

Efter at have gennemgaaet Latinskolen i sin Fødeby blev C. 1741 immatrikuleret ved Kbh.s Universitet og tog 1744 teologisk Eksamen. Han synes imidlertid straks at have kastet sig over praktisk Virksomhed og herunder at være kommet i Forbindelse med norske Forretningsmænd. 1749 optræder han som Leverandør af Krigsmateriel til Staten og særlig som Kommissionær for Moss Kanonstøberi, hvilken sidste Stilling han beholdt til ca. 1759. 1753 udnævntes han til Sekretær i **Kommercekollegiet**. — Allerede straks efter Købmanden Andreas Bjørns Død 1750 havde C. efter ham deltaget i Leveringen af de »Presenter« af Ammunition m. m., som Danmark havde forpligtet sig til aarlig at yde Barbareskstaten Algier, og efter faa Aars Forløb overtog han den samlede Leverance. Herved kom han i Forbindelse med en Række industridrivende, og hans Tanke henvendtes efterhaanden paa selv at blive Forretningsmand. 1754 søgte han at oprette et Glasværk, som dog ikke kom i Stand, men n. A. anlagde han uden for Østerport en Fabrik for Fajanceovne; han havde her købt en de Danneskiold-Laurvig'ske Arvinger tilhørende Lystgaard og Have ved det saakaldte Fiskerhus, en Besiddelse, som han 1765 forøgede ved af Gehejmeraad Hans Ahlefeldt at købe en tilgrænsende Ejendom, »Fiskerhuset forhen kaldet«; herved grundlagdes den senere C.ske Have.

Det blev imidlertid ikke Fajancefabrikken, som skulde bringe ham frem i industriel Henseende. 1756 skænkede Frederik V. ham i Kompagni med Just Fabritius (s. d.) den ved Arresøens Afløb til Isefjorden liggende saakaldte Agatmølle, som en Franskmand, de Peyrembert, forgæves havde søgt at gøre til et Etablissement for Fremstilling af smedede Jernkanoner. C. og Fabritius

skulde her anlægge et Krudtværk, men de anlagde tillige et Støberi for Metalkanoner, saaledes at baade Raavad Krudtmølle og **Kanonstøberiet** paa Gjethuset i Kbh. kunde nedlægges. Fabritius skød Kapital til, men C. blev den virkelige Leder af Frederiksværk, som Stedet fra nu af kaldtes. Han interesserede sig for den tekniske Ledelse af Driften og skal have haft særligt Kendskab til Metalblandinger, men sin betydeligste Indsats gjorde han som Administrator og Forretningsmand. I Løbet af faa Aar skabte han af Frederiksværk Danmarks eneste egentlige Fabriksby. Med Hensyn til Kvaliteten af Krudt og Kanoner viste Værket sig hurtigt konkurrencedygtigt. **1765** var Arbejdertallet steget til ca. 400, og selv om Staben senere reduceredes noget, gav Værket dog til Stadighed Underhold til en Befolkning som en lille Købstads. Paa forskellige Maader blev C.s Virksomhed støttet af Staten. **1760** blev der tillagt Værket Hoveriet af en Del Bøndergods i Omegnen, og **1764** fik det overdraget alt Bøndergodset i Kregome, Vinderød, Melby og Torup Sogne samt Halsnæs, Rorup og Hageise Skove. C. blev **1757** Generalkrigs- og Ammunitionskommissær med 800 Rdl. aarlig Gage, **1760** Generalkrigskommisær og Deputeret i Landetatens Generalkommissariat, det Kollegium, med hvilket han som Leverandør til Hæren stadig afsluttede Kontrakter. Da Fabritius ønskede at trække sig tilbage, købte Kongen **1761** Værket for 130 000 Rdl., men C. beholdt Ledelsen, saaledes »at han dermed efter eget Behag kan skalte og valte, som han vil«. Blandt C.s Velyndere var Saint-Germain, som bl. a. virkede for at forbedre det danske Artilleri, og det af denne ledede Generalkrigsdirektorium erhvervede **1767** Kongens Stadfæstelse paa nogle »Preliminair Puncte« til en Kontrakt med C, hvorefter Frederiksværk og dets eneste virkelige Konkurrent Kronborg **Geværfabrik** gratis skulde tilskødes C, samtidig med at Staten skulde forpligte sig til aarlig i 30 Aar at overtage for 120 000 Rdl. Vaaben og Ammunition fra de samlede Værker. C.s gamle Plan om at skabe et stort Vaabenetablissement syntes herved at skulle blive realiseret. Kort efter blev imidlertid Saint-Germain afskediget, og April **1768** blev der nedsat en Undersøgelseskommision med hans Modstander Ditlev Reventlow som Formand. Kommissionen fandt, at hele Forholdet »var indrettet til Fordel for C«, og Resultatet blev, at denne **maatte** give Afkald paa Kronborg **Geværfabrik**, der overtoges af H. C. Schimmelmänn, og betale Frederiksværk med 100 000 Rdl., uden endda at faa Tilsagn om nogen som helst Statsleverance. Et Forsøg paa at genoprette Gjethuset som Kanonstøberi blev imidlertid opgivet, og **1770** sluttede C. med Landetaten Kontrakt

om Levering af Etatens samlede Forbrug af Krudt og **Metal-kanoner**; Kontrakten, der sikrede ham et aarligt Tilskud til Værkets Drift foruden Betalingen for Leverancerne, blev fornyet til hans Død. Foruden til denne Hovedaftager solgte Frederiksværk Vaaben og Ammunition til nogle af de store Handelskompagnier og lejlighedsvis til Søetaten. **1769** udvidedes Virksomheden med et Jernstøberi, der bl. a. leverede Kakkellovne og Gryder. Derimod mislykkedes de fleste af C.s mange Forsøg paa at knytte andre Industrier til Værket.

C.s efter Tidens Forhold storslaaede Virksomhed bragte ham baade Rigdom og Anerkendelse. **1768** fik han Rang som og **1775** Titel af Generalmajor, s. A. blev han hv. R. og **1783** Excellence. De store Begunstigelser, C. og hans Foretagender nød, kan til Dels forklares ud fra de almindelige Grundsætninger for Tidens Militær- og Erhvervspolitik og ved de betydelige Resultater, han naaede paa Frederiksværk; at han forstod at bevare en venskabelig Forbindelse med de skiftende Magthavere har dog utvivlsomt ogsaa haft sin Betydning. Blandt hans Venner eller Velyndere var A. G. Moltke, Hans Ahlefeldt, **Bernstorfferne**, Saint-Germain, Guldberg og Generalerne Huth og **Gähler**; Venskabet med den sidste bestod i øvrigt ogsaa efter Regeringsskiftet **1772**, hvad der tjener C. til Ære. At hans Broder P. H. C. (s. d.) gennem mange Aar var en indflydelsesrig Embedsmand i Centraladministrationen, er sikkert ogsaa kommet ham til gode. Meget vedrørende C.s Forhold til Regeringskredsene er imidlertid endnu uoplyst. Det er formodet, men ikke bevist, at han anvendte Bestikkelser til at skaffe sig Indflydelse; sikkert er det, at den vennesæle **Grandseigneur** havde en aaben Pung, og at han ofte forstrakte sine fornemme bekendte med Laan.

Ved Siden af sine industrielle Foretagender (til hvilke maa regnes Frolands Jernværk i Norge, som C. gennem en Aarrække var Med-ejer af) og en omfattende Handelsvirksomhed var C. levende interesseret i Landbrug og Skovbrug, bl. a. af Hensyn til Frederiksværks og dets Arbejderes Forsyning. **1768** købte han Godserne **Korselitze** og Carlsfeldt paa Falster af Prins Carl af Hessen, og **1773** og **1776** fik han af Godset ved Frederiksværk oprettet Hovedgaardene Arresødal og Grønnesøgaard. Paa forskellige Maader kom hans Initiativrigdom og betydelige administrative Evner ogsaa Godserne til gode; bl. a. grundlagde han Sølager og Liseleje Fiskerlejer og lod foretage storstilede Plantninger ved Frederiksværk, medens hans Iver for at lære Bønderne bedre Driftsmetoder ikke synes at have ført til store Resultater. Paa Godserne som i sin

industrielle Virksomhed yndede han at herske selvstændigt, og en Række Privilegier gav ham en vidtgaaende Myndighed særlig paa de Frederiksværk'ske Godser. Bortset fra, at han 1777 fik Bønderne her fritaget for Vejhoveri og Fadebursrejser, foretog han ikke systematiske Forbedringer af sine Fæsteres Stilling, tværtimod modsatte han sig det navnlig for Værket betydningsfulde Hoveris Regulering, men i hans Testamente (af 28. Jan. 1789 med **Kodicil** af 23. Marts 1792) bestemtes det, at Arvefæste skulde indføres paa Godserne, Hoveriet fastsættes paa lempelige Vilkaar, og Hjælp ydes til Fællesskabets Ophævelse. Hans Ejendomme og Formue, med Undtagelse af Frederiksværk, som blev tilbudt til og overtaget af Prins Carl af Hessen mod en aarlig Afgift, overgik til et Fideikommis, hvis Indtægter ifølge Testamentet skulde anvendes til »at danne nyttige Mennesker til Statens Bedste, til at understøtte og befordre Vindskibelighed og Arbejdsomhed i de nødvendigste Dele for Landets Vel og til at hjælpe og lindre Fattigdom og Elendighed«. Fideikommisset bestaar endnu med en rørlig Formue paa henved ti Mill. Kr. og driver bl. a. en ifølge C.s Testamente oprettet Agerbrugsskole (paa Næsgaard). C.s Bogsamling, der ved hans Død talte ca. 20000 Bd., væsentlig landøkonomisk, geografisk og naturvidenskabelig Litteratur, blev tilgængelig for Offentligheden, og Hovedparten deltes 1867 mellem Landbohøjskolen og Universitetsbiblioteket. — Papirer i Det Classenske Fideicommis' Arkiv. — Kancelliraad 1751. Justitsraad 1757. — Hv. R. 1775. — Gravmonument af Johs. Wiedewelt 1795. Mindestøtte paa Sandviggaard ved Hillerød, Mindesten i Liseleje. Buster (af Johs. Wiedewelt) paa Kunstmuseet, Fr.borg, Kbh.s Tøjhus, Næsgaard, i Frederiksværk og (af H. V. Bissen) i Universitetsbiblioteket. Malerier af Erik Pauelsen(?) paa Moesgaard og C. A. Lorentzen paa Fr.borg (Kopi heraf af C. A. Jensen 1834 paa Museet i Frederiksværk, litograferet 1852 af I. W. Tegner). Relieffer af Johs. Wiedewelt indmurede paa Arresødal. Relief paa Bymuseet. Medaille af S. A. Jacobson.

C. Nyrop: Johan Frederik Classen, 1887. Astrid **Paludan-Müller**: Generalmajor Classen, 1923.

Povl Bagge.

Classen, Peter Hersleb, 1738—1825, Embedsmand, Direktør for Det Classenske Fideicommis. F. 10. Marts 1738 i Kristiania, d. 19. Maj 1825 i Kbh., begr. sst. (Holmens K.). Broder til J. F. C. (s. d.). Gift 19. Sept. 1763 paa Christiansholm med Marie Justine Fabritius, f. 13. Okt. 1738 i Kbh. (Tysk Ref.), d. 20. Dec. 1816 sst. (Holmens), D. af Handelsmanden Gothilf Just F. (s. d.) og Hustru.

C. blev dimitteret 1756 fra Kristiania, s. A. Volontær i Kommercekollegiet, 1759 Kommercesekretær, 1764 Kommitteret og Sekretær i Kollegiets danske og norske Sekretariat, 1765 tillige Decisor for den almindelige Brandforsikring, 1768 endvidere Kommitteret i Toldkammeret, 1771 Medlem af Kommercedeputationen, s. A. Kommitteret i Danske Kammer under Finanskollegiet, 1773 Deputeret i det paa ny oprettede Kommercekollegium, 1787 entlediget efter Ansøgning. **Bomuldsfabrikken** paa Blegdamsvejen havde hans særlige Interesse, og efter at den 1782 var gaaet over til privat Eje, fungerede han, skønt han var Aktionær i den, som Statens Tilsynshavende for den og bidrog væsentlig til dens Udvildelse. Da han imidlertid ved en enkelt Lejlighed syntes i højere Grad at ville varetage Fabrikkens end Statens Tarv, skaffede dette ham en skarp Kritik paa Halsen fra Rentekammerets Side, og hans Forslag blev ikke billiget af Kongen. En yderligere Krænkelser tilføjedes ham, da han efter Hofrevolutionen 1784 for at give Plads for Johan Ludvig Reventlow blev gjort fra 2. til 3. Deputeret i Kommercekollegiet. Under Paaskud af at være svagelig gav han fra den Tid ikke mere Møde i Kollegiet, men opholdt sig indtil sin Broder J. F. C.s Død 1792 hovedsagelig i Paris. Skønt han med Rette følte sig tilsidesat ved Broderens Testamente, arbejdede han med utrættelig Iver og Offervillighed for dettes Fuldbyrkelse. Han var til sin Død Sjælen i Direktionen for Det Classenske Fideicommis, der vel var grundlagt af Broderen, men med stor Energi blev ordnet og sat i System af ham, og han ydede i sit eget Testamente ikke uvæsentlige Bidrag til det. Han havde kunstneriske Anlæg, og bl. a. den Classenske Biblioteksbygning i Amaliegade er bygget efter hans Udkast. — Æresmedlem af Videnskabernes Selskab 1815. — Justitsraad 1764. Etatsraad 1770. Konferensraad 1776. Gehejmekonferensraad 1810. Rang med R.E. 1821. — Hv. R. 1793. R.E. 1823. — Maleri af C. A. Lorentzen (Kopi af C. A. Jensen ca. 1835, **Fr.borg**, og derefter af D. Monies, Museet i Frederiksværk). Buster af H. V. Bissen i Universitetsbiblioteket og af A. Jacobson 1826. Malet Mindetavle i Aastrup K., Falster. Medaille af S. A. Jacobson 1826. Portræt graveret i **Karneol** af samme s. A.

C. **Nyrop**: Johan Frederik Classen, 1887. Fr. **Thaarup**: Fædrenelandsk Nekrolog 1821—26, 1835—44.

G. N. Kringelbach (Poul Bagge)*

Classen, Peter Hersleb, 1804—86, Direktør for Det Classenske Fideicommis. F. 18. Jan. 1804 i Paris, d. 22. Febr. 1886 i Kbh. (Holmens), begr. i Vinderød. **Forældre**: Generalkonsul, senere Gehejmelegationsraad Micael C. (1758—1835) og Anne Elisabeth

Treville (1766—1834). Gift 6. Maj 1828 paa Frbg. med Clara Charlotte Fanny Skeel (Scheel), f. 20. Nov. 1809 i Kbh. (Garn.), d. 10. Nov. 1898 sst., D. af Kaptajn, senere Major og Majoratsbesidder Christian Frederik Erik S. (1777—1837) og Komtesse Clara Charlotte Fanny Trampe (1774—1852, gift 1° 1796 med Baron Adam Christopher Holsten, s. d.).

C. blev Student 1820 fra Nykøbing F., cand. jur. 1824 og var fra 1825 til sin Død Medlem af Direktionen for Det Classenske Fideicommis. Fra 1828 havde han Bopæl paa Korselitze og varetog særlig Administrationen af Fideicommissets Godser paa Falster. Han virkede her for Forbedringer af Driften, ogsaa paa Bøndergaardene, for Oprettelse af Skoler af forskellig Slags og af filantropiske Foretagender som Asyler, Plejehjem o. 1. Han var en from og velmenende Mand, men havde til Tider vanskeligt ved at gøre sig gældende over for Direktionens mere betydelige Medlemmer. — Kammerjunker 1825. Kammerherre 1843. Gehejmekonferensraad 1871. — R. 1850. K. 1865. S.K. 1876. — Mindestøtte ved Korselitze. Mindetavle i Vinderød K. Portrætrelief af R. Bøgebjerg 1893. Litografi 1871 af E. Fortling.

Søndagsposten 30. Juni 1872. A. la Cour: Den Classenske Agerbrugsskole paa Næsgaard, 1899.

Povl Bagge.

Claudi, Christopher Berent, 1799—1880, Stifter og Bestyrer af det jyske Redningsvæsen. F. 7. Juli 1799 paa Nygaard i Brøndbyøster, d. 6. Maj 1880 i Kbh. (Jac), begr. paa Frbg. Forældre: Birkedommer i Rysensteen Birk Bendix Ahlefeldt C. (1758—1826, gift 1° 1789 med Kirstine Feldt, 1772—93) og Anna Marie Birkholtz (f. 1775). Gift 1° 14. Marts 1828 i Lemvig med Cathrine Ibsen, døbt 1. Okt. 1808 i Humlum, d. 28. Nov. 1829 i Vandborg, D. af Gaardejer Peder I. (1781—1848) og Ane Margrethe Breinholt (1776—1814). 2° 12. Nov. 1830 i Ljørslev med Louise Frederikke Holst, f. 4. Jan. 1801 i Ellidshøj, d. 19. Febr. 1887 i Kbh. (Johs.), D. af Sognepræst, sidst i Højby, Odsherred, Amtsprovst hon. Erik Begtrup H. (1766—1838) og Else Kirstine Erdmann (1765—1857).

C. voksede op i et Hjem paa Jyllands Vestkyst og blev tidlig Vidne til Strandinger, saaledes 1811, da de to store engelske Krigsskibe »St. George« og »Defence« forliste. Som voksen kom han først til Handelen, men overtog i sit 25. Aar Opsynet med den kgl. Rysensteen'ske Forstrand, fik 1828 Bevilling som Translatør i Tysk og Engelsk, blev 1838 Strandingskommissionær, 1841 Sandflugtskommissær og 1848 Landvæsenskommissær. Han ejede Gaar-

den Grydsbæk i Vandborg Sogn (som han først solgte 1860), og han havde rig Lejlighed til at overvære Strandinger, hvoraf der sidst i 30'erne forefaldt flere af stort Omfang. Han blev klar over Ufuldkommenheden af de hidtil benyttede Redningsmetoder og satte sig i Forbindelse med det engelske Redningsvæsen for at lære af det, ligesom han fik sat igennem, at enhver Strandfoged kom i Besiddelse af en Line. 1845 rejste han paa egen Bekostning til England og studerede Redningsmetoder, og efter sin Hjemkomst indgav han et Forslag til Generaltoldkammeret om Organisation af det danske Redningsvæsen. Samtidig rejstes Spørgsmaalet i Almenheden; Stænderne androg 1846 Regeringen om Anskaffelse af Apparater, og private Institutioner skænkede et Par Redningsbaade. 1847 bevilgede Regeringen en Sum i lignende Øjemed og sendte C. paa en ny Rejse til England. Efter denne overdroges det ham at give Forslag om Benyttelsen af de anskaffede Apparater, og Okt. 1849 nedsatte Indenrigsministeriet en Kommission paa tre Medlemmer, hvoraf C. var det ene, og som skulde gøre Forslag om Redningsvæsenets Ordning. Den afgav Betænkning Marts 1850, og i de følgende to Aar organiseredes Redningsvæsenet efter dens Forslag og med C. som midlertidig Leder. Loven af 26. Marts 1852 stadfæstede i det hele det skete, og C. var siden, til han 1869 tog sin Afsked, konstitueret Inspektør for det nørrejske Redningsvæsen, af hvis Udvikling den energiske og uegenlyttige Mand har den største Fortjeneste. Ved hans Afgang indsamlede Personalet ved Redningsstationerne en Sum, som han selv betydeligt forøgede, og hvorfor der stiftedes et Legat med hans Navn til Fordel for gamle Redningsmænd. — Kammerraad 1852. Justitsraad 1858. — R. 1852. DM. 1865. — Træsnit 1880 efter Fotografi.

Nationaltid. 8. Maj 1880. C. P. Eisenreich: Det nørrejske Redningsvæsen, 1927, S. 15 ff. Ove Hansen og E. Juel Hansen: Slægten Bom, 1925, S. 16. Max Groshennig: Slægten Breinholt, 1907, S. 60.

C. P. Ei · h

Claudi Westh, se Westh, Claudi.

Claudius, Carl August, 1855—1931, Samler. F. 1. Maj 1855 i Kbh. (Helligg.), d. 22. Febr. 1931 paa Frbg., begr. sst. Forældre: Buntmagersvend, senere Rekvisitforvalter ved Det kgl. Teater Carl Johan Edvard Jensen (fra 1882 Jensen C.) (1829—95, gift 2° 1878 med Johanne Kirstine Jensen, 1854—1931, gift 2° 1900 med Skræddermester Jens Truelsen Thulin, 1846—1922) og Caroline Jensine (Signe) Marie Carlsen (1836—76). Navneforandring 11. Nov. 1882.

Gift 15. Nov. 1883 i Kbh. (Helligg.) med Johanne Sophie Mathilde Lynge, f. 2. Maj 1861 i Kbh. (Frue), d. 31. Maj 1926 i Fredensborg, D. af Boghandler, senere Kancelliraad H. H. J. L. (s. d.) og Hustru.

C, der oprindelig var Lærer ved Mariboers Skole i Kbh. og derefter 1877—82 Inspektør ved Det forenede Velgørenheds Selskabs Skole, gik snart over i praktisk Forretningsvirksomhed og boede 1884—1906 i Malmø, hvor han grundede en Tekstilfabrik. Endnu ved sin Død var han Indehaver af et blomstrende svensk Etablissement for Tilvirkning af Possemen tvarer. 1914 blev han dansk Konsul for Peru, 1915 Generalkonsul. Tidligt udrustet med en levende musikalsk Interesse samlede han saavel i Hjemmet i Malmø som i Kbh., hvor han paa ny bosatte sig 1906, en talrig Kreds om sig af førende Navne inden for de to Landes Musikliv. Under Opholdet i Sverige foranledigede han Oprettelsen af den der-værende Sektion af Internationalt Musikselskab og var dennes Formand indtil Krigen 1914. Ligeledes var han Sjælen i Grundlæggelsen af Musikhistoriska Museet i Stockholm 1899, inden for hvis Rammer han 1910 fik oprettet et Gunnar Wennerberg Minnesrum, hvis Forhistorie er skildret af ham i Tidsskriftet »Musik« (1917). Ogsaa Musikhistorisk Museum i Kbh. nød stedse godt af hans Storsyn, hans Sagkundskab og ikke mindst af hans rige Samlinger. Han indtog derfor ogsaa en fremskudt Plads inden for Ledelsen af begge de to Museer samt af Dansk Folkemuseum og Kronborgmuseet. Endelig var han virksom ved Stiftelsen af den musikologiske Forening Dansk Musikselskab og var i sine sidste Aar dettes Formand, ligesom han selv skrev i dets Publikationer, »Aarbog for Musik«. Som født Samler med mangesidige Interesser fyldte han sit Hjem med righoldige Skatte af græske og romerske Mønter, Kobberstik, Autografer, Exlibris o. s. v., men navnlig vil hans Navn være knyttet til den omfattende og betydningsfulde Samling af historiske Musikinstrumenter, en af de største Privatsamlinger i Europa, der efter testamentarisk Bestemmelse skal bevares som en sluttet Enhed under hans Navn og under suspensive Betingelser er tilbudt den danske Stat. Af denne med Rette højt ansete Samlings Tilblivelse har han givet en Skildring i »Musik« (1921), oversat til forskellige Sprog, samt i Indledningen til det af ham selv affattede, men først efter hans Død udgivne storstilede Katalog (»C. Claudius' Samling af gamle Musikinstrumenter« ved Godtfred Skjerne, 1931), hvori han har nedlagt hele sin Viden om sine kære Instrumenter. Sammen med sin Hustru, der var Billedhuggerinde og Forfatterinde (»En Herregaardsroman«,

1925), hørte han gerne ved Koncerter i Hjemmet de gamle Instrumenter bragte til Live under fremragende Kunstneres Hænder. Af hans herhen hørende Studier foreligger fremdeles trykt de to Kongresforedrag »Die schwedische Nyckelharpa« (1906) og »Schwedische Bauernspielmänner« (1914). Som en Anerkendelse fra svensk Side blev han 1928 Medlem af Kungl. Musikaliska Akademien. C. var gennem mange Aar Formand for Sundby Asyl. — R. 1898. DM. 1920. K.² 1923. — Maleri af Bernhard Österman 1902 i Privateje. Buste udført af Hustruen, hugget i Marmor af H. P. Pedersen Dan ca. 1925, i Instrumentsamlingen.

Der deutsche **Instrumentenbau** 8. Dec. 1899. Svensk Musiktidning 8. Juni 1900. Johs. Svanberg: **Musikhistoriska** Museet, 1910. *C. i C. 1910.*

Claudius, Marius Mathias Christian, f. 1872, Læge. F. 29. Jan. 1872 i Fredericia. Forældre: Telegrafassistent, senere **Telegraf**-bestyrer Ludvig Heinrich C. (1836—1909) og Caroline Roose (1837—1907). Gift 2. Nov. 1900 paa Frbg. med Agnete Lütken, f. 30. Marts 1871 i Kbh. (Johs.), D. af Fuldmægtig i Finansministeriet, senere Amtsforvalter i Rønne og i Vejle Johannes Sylvester L. (1830—96) og Friederikke Elise Buchwald (1843—1924).

C. blev Student fra Horsens 1889 og cand. med. 1897, var derefter Reservelæge paa Vejle Amtssygehus og Kandidat paa Frederiks og Frbg. Hospitaler til 1900, klinisk Assistent i Kirurgi til 1902 og Prosektor ved St. Josefs Hospital til 1904. Foruden med praktisk Medicin beskæftigede C. sig indgaaende med patologisk Anatomi, Bakteriologi og især Kemi, som han har studeret saavel her som i Udlandet, og han har paa disse Omraader leveret mange dygtige og fuldt ud originale Arbejder, der har haft videnskabelig og ikke mindst stor praktisk Betydning. 1906 kom hans Disputats, »Undersøgelser over Jodcatgut«, hans vigtigste Indsats i Videnskaben og af stor Rækkevidde, idet i Virkeligheden alt Catgut, der nu forhandles, er steriliseret med Jod. I øvrigt har han i sine bakteriologiske Arbejder bl. a. givet nyttige Bidrag til den mikroskopiske Farveteknik og paa kirurgisk Omraade angivet Midler til Sterilisering af Katetre m. m. 1912 beskrev C. en nøjagtig og overalt anerkendt Metode til kolorimetrisk, kvantitativ Albuminbestemmelse i Opløsninger, senere af **Acetonlegemerne** i diabetisk Urin, Klor i Blodet m. m. Siden 1903 har han praktiseret paa Frbg., blev s. A. Laboratorieførstander paa dets Hospital, studerede 1908 Epidemiologi i Hamburg og har siden 1913 været Overlæge paa Frbg. Hospitals Epidemifdeling. **F. Lützhoft**

Clausager, Anders Jensen, 1834—1928, Politiker. F. 23. Juni 1834 paa Clausager, Sædding Sogn ved Skern, d. 21. Marts 1928 i Sædding, begr. i Skern. Forældre: Gaardejer og Smed Jens Andersen C. (1809—85) og Ane Katrine Madsdatter (1811—96). Gift 6. Okt. 1861 i Sædding med Katrine Marie Jørgensen Kjærgaard, f. 13. April 1837 paa Kærgaard, Sædding Sogn, d. 22. April 1907 paa Skernbrogaard, D. af Gaardejer Jørgen Peder Hansen (1803—91) og Karen Vendelboe (1803—75).

C. var oplært ved Landbrugsarbejde, men fik under en dygtig Lærers Vejledning tidlig Sans for boglig Syssel. 1852 var han paa Staby Højskole og 1852—54 Biskolelærer i Hanning Sogn, Ringkøbing Amt. Derefter deltog han i Hedeopdykningsarbejdet paa sin Hjemgaard og aftjente sin Værnepligt som Dragon (deltog som saadan i Feltoget 1864). 1861 blev han ved sit Giftermaal Ejer af sin Hustrus Fødegaard og fra 1885 tillige af Skernbrogaard i Skern Sogn. Særlig paa denne sidste Ejendom udførte han et betydeligt Arbejde for Mergling, Engvanding og Plantning, som paa disse Omraader gjorde ham til en af Vestjyllands Foregangs-mænd. 1885—1912 var han Branddirektør under Landbygnin-gernes alm. Brandforsikring. — C.s Slægt blev tidlig nær knyttet til Landsdelens politiske Venstrebevægelse, idet hans Fader var Medlem af Folketinget 1850—54 og 1858—61. Da Grundlovs-kampen rejstes 1864—66, var C. en af dem, der gik ind for Juni-grundlovens Bevarelse, og ved Valget 4. Juni 1866 stillede han sig i Skernkredsen og besejrede dennes ansete Folketingsmand J. J. Christensen, der var en Tilhænger af Grundlovskompromisset. Denne Kreds bevarede han ubestridt eller med betydeligt Flertal indtil 1878, da han valgtes til Landstingsmand for 10. Kreds. Sept. 1886 opgav han frivillig Landstingsmandatet, men lod sig, da hans yngre Broder, *Anders Bjergbo C.* (1845—1926), der havde været Skern-kredsens Folketingsmand siden 1878, ikke ønskede at stille sig mere, overtale til at modtage Valg i denne Kreds Jan. 1887. — C. sluttede sig oprindeligt til G. Winthers Gruppe, men gik ved Det forenede Venstres Dannelse ind i dette Parti og udøvede der en ikke ringe Indflydelse, ikke blot paa Grund af den ledende Stilling, han indtog inden for det vestjyske Venstre, men ogsaa ved sin saglige Dygtighed og Selvstændighed. Han var Medlem af vigtige Udvalg og talte ikke sjældent i Salen, altid hørt med Op-mærksomhed og Respekt. I Landstinget, hvor han med sin sindige Natur følte sig bedst hjemme, gjorde han sig især stærkt gældende. Han vilde frem ad Forhandlingens Vej og fandt den Berg'ske Ledelse for aggressiv, hvorfor han ogsaa ved Bruddet 1877 gik til

den moderate Side. I Perioden 1887—90 var han blandt de jyske Rigsdagsmænd, som gerne havde set et Forlig tilvejebragt. Til den Berg'ske Særpolitik efter Foraaret 1887 følte han sig i stærk Mod-sætning og ønskede at hemme dens Overtag i Vestjylland ved, trods sin oprindelige Beslutning om 1890 at trække sig ud af det politiske Liv, forgæves at stille sig imod J. C. Christensen i Ring-købingkredsen. — 1912 nedlagde C. sin Stilling som Branddirektør paa Grund af en Synssvaghed, der snart udviklede sig til fuld-stændig Blindhed. — To af C.s Sønner har deltaget i det politiske Liv som Venstremænd, nemlig Kreditforeningsdirektør Jens C. (f. 22. Marts 1866 i Sædding) som Folketingsmand for Herningkredsen 1924—26 og Gaardejer Hans C. (f. 21. Marts 1874 i Sædding) som Folketingsmand for Odsherredkredsen fra 1920. Den sidste har ind-taget en betydende Stilling inden for sit Parti som Finansudvalgs-medlem (1929—32) og Ordfører i Skattesager. — A. J. G. er portrætteret paa Litografi af Det forenede Venstre 1874. Træ-snit 1889.

V. Bendtsen og V. Milthers: Slægten fra **Fastergaard**, 1906, S. 127 f. H. Wulff: Den danske **Rigsdag**, 1882.

N. Neergaard.

v. **Clausberg, Christlieb**, 1689—1751, Regner. F. 24. Dec. 1689 vistnok i Danzig, d. 7. Juni 1751 paa Solitude ved Kbh., begr. i Petri K. Forældrene var Jøder, men han selv døbt 28. Okt. 1716 i Klausthai. Gift 21. Nov. 1737 i Kbh. (Garn.) med Anna Margrethe Heymann, f. 1715, d. 1. Okt. 1760 i Fredericia (gift 2° 1758 med Kaptajn, Baron Johan Frederik Bothmer, 1720—99), D. af Kaptajn Nicolai Didrik H. (d. 1721) og Elisabeth Sophie Lützow.

v. C. underviste i Danzig i Regning og Hebraisk og optraadte senere som Regnemester i Hamburg, Lübeck og Leipzig og synes omkring 1716 at have været ansat ved Bjergamtet i Klausthai. I Leipzig udgav han 1732 »Demonstrative Rechenkunst«. Dette ret omfangsrige Arbejde, der bl. a. udmærker sig frem for Datidens andre Regnebøger ved omhyggelige Begrundelser og en paa Forfatterens egen Undersøgelse grundet Sammenligning mellem euro-pæiske Vægte, er udkommet gentagne Gange og brugtes meget i Tyskland indtil Begyndelsen af det 19. Aarh. Dets Forfatter, der ansaas for sin Tids dygtigste Regner, kom 1733 til Kbh. for at undervise Kronprinsen (senere Frederik V.) i Regning, blev kort efter Revisor ved Partikulærkassen og nød i denne Stilling aabenbart i høj Grad Christian VI.s Tillid, 1746 Kæmmerer og Revisor ved Øresundstolden. — Justitsraad 1740. Etatsraad 1744.

H. F. Rørdam: Hist. Saml. og Studier, II—III, 1898—1902 (se Register).
L. Bobé: Efterl. Pap. fra den Reventlowske Familiekrede, VII, 1906, S. 460 f.

H. G. *Zeuthen* (Poul *Heegaard**).

— Som Revisor ved Partikulærkassen havde v. C. meget med Christian VI.s *Byggeforetagender* at gøre. Ved Opførelsen af det *Württemberg'ske* Palæ (Slotsholmsgade Nr. 10, nu en af *Ministerialbygningerne*) 1741—42 havde han selv Ledelsen, dog med Assistance af Hofbygningsinspektør J. A. Soherr, og da Eigtved 1743—44 byggede Prinsens Palæ, fik v. C. af Kongen en udstrakt Fuldmagt til at føre Kontrol med Bygmesteren og Haandværkerne; han ønskede ogsaa selv at udarbejde Tegningerne, men det vilde Kongen ikke gaa ind paa.

Architekten, XXVI, 1924, S. 217. Fra Arkiv og Museum, Serie 2, I, 1925, S. 391—406.

Fr *Weilbach*.

Clausen. Af de talrige Slægter, der fører dette Patronymikon, skal her nævnes en Præsteslægt, der nedstammer fra Klædehandler i Kbh. Claus Iversen (d. 1688), hvis Sønnesøn Sognepræst i Vilstrup Claus Henrik C. (1712—73) var Fader til Sognepræst i Glud og Hjarnø Poul Christian C. (1753—95), til nedenn. Stiftsprovst Henrik Georg C. (1759—1840), og til Etatsraad, Professor og Rektor ved Christianeum i Altona Gottlieb Ernst C. (1762—1850), hvis Søn Dr. phil. Rudolph Heinrich C. (1807—40) var Professor i Greifswald. Stiftsprovst H. G. C. var Fader til de nedenn. Brødre, Præsten Emil Theodor C. (1802—51) og Professor, Dr. theol. Henrik Nicolai C. (1793—1877). Af disse var Professoren Fader til nedenn. Biskop Johannes C. (1830—1905), hvis Søn Pastor Henrik Nikolaj C. (1858—1901) 1892 ægtede ovenn. Forfatterinde Jenny **Blicher-C.** (1865—1907).

Henrik Nicolai Clausen Gad: Stamtavle over Familien Clausen, 2. Udg. 1896. Th. Hauch-Fausbøll: *Slægthaandbogen*, 1900, S. 103 ff. *Personalh Tidsskr.*, II, 1881, S. 243.

Albert *Fabritius*

Clausen, Claus Christian, f. 1863, Handelsmand, Bankdirektør F. 14. Aug. 1863 i Marstal. Forældre: Skibsreder Hans Jacob C (1830—1915) og Karen Kristine Eriksen (1832—80). Gift 28. Maj 1890 i Kbh. (Holmens) med Maren Kristine Jensen, f. 10. Juli 1864 i Gerlev, Sorø Amt, d. 5. Maj 1930 i Vedbæk, D. af Husmand Anders J. (1834—1917) og Christiane Nielsen (1830—91)

C. kom i sin tidlige Ungdom i Købmandslære, først i Sønderborg, siden i Kbh. og endelig i Antwerpen, hvor han lærte at tale Fransk, hvad der siden hen kom ham til gode i hans mange repræ-

sentative Stillinger. Han blev uddannet i Korn- og Foderstofbranchen, der i øvrigt spillede Hovedrollen i alle Datidens større Købmandsforretninger, navnlig i Provinsen. 1888 nedsatte han sig som Købmand i Kbh., hvor hans Firma, Kopp & C, indtog en fremskudt Stilling. 1908 blev han Direktør i Privatbanken og udraadte af Firmaet. Som Købmand var han af den gamle Skole, hvis Traditioner han søgte at opretholde. Den Anseelse, han hurtigt havde erhvervet, førte ham tidligt til Standens Tillidsposter. Han blev Medlem af Voldgiftsudvalget for Korn- og Foderstofbranchen og 1903 handelskyndigt Medlem af Sø- og Handelsretten. Da han 1907 trak sig tilbage herfra, blev han valgt ind i Grosserer-Societetets Komite, hvis Formand han blev 1915. I denne Egenskab førtes han ind i den Gerning, der fik en overordentlig Betydning for hele det danske Samfund. Krigen havde allerede varet nogen Tid, og Landets Forsyning, navnlig med Korn og Foderstoffer, begyndte at svigte. Den engelske Blokade trak Nettet tættere og tættere. Hvad der slap igennem af oversøiske Varer, var langt fra tilstrækkeligt til den blot nødtørftige Opretholdelse af Handel, Landbrug og Industri. Hertil kom, at Købmændene for overhovedet at faa Varer maatte underkaste sig meget haarde Betingelser fra de engelske Myndigheders Side, idet disse nærede en stadig Frygt for, at de Varer, der slap igennem Blokaden, skulde gaa videre til de blokerede Fastlandsstater. Under disse Omstændigheder fik C. Lejlighed til at gribe ind. Han medbragte hertil de nødvendige Forudsætninger; til hans høje, robuste Skikkelse svarede en stærk og retlinet Karakter, der paa Forhaand indgød Tillid; aldrig unddrog han sig noget Ansvar, og med en naturlig Myndighed, for hvilken hans Kolleger bøjede sig, forbandt han en absolut Mangel paa Trang eller Lyst til at søge egen Fordel. Disse Egenskaber gjorde ham i Krigsaarene til den førende i alle Købmandsstandens Anliggender. C. havde paa et tidligt Tidspunkt af Krigen indset, at Regeringen var alt for bundet af alle Haande Hensyn til paa effektiv Maade at kunne forsvare Købmændenes Interesser over for England, ligesom han af forskellige Kendsgerninger (Englændernes tidligere Optræden over for de danske Andelsselskaber og navnlig deres Forhandlinger med den hollandske Importør-Trust) havde faaet den Opfattelse, at man fra engelsk Side vilde se med Velvillie paa et Forslag om direkte Forhandling med den danske Købmandsstand. Hertil ansaa han det gamle og ansete, om end paa dette Tidspunkt i Udlandet lidet kendte Grosserer-Societet (The Merchants' Guild, som det i den engelske officielle Oversættelse kom

til at hedde) for vel egnet. Han indledede med Udenrigsministeriets Billigelse Underhandlinger med den engelske Legation i Kbh., hvilket førte til, at Grosserer-Societetets Komite sendte en Delegeret til London. Efter et knapt halvt Aars Forløb var Forhandlingerne mellem denne Delegerede og det engelske Foreign Office bragt til Ende, saaledes at C, sammen med Industriraadets daværende Formand, Alex. Foss, kunde rejse til London for at afslutte Forhandlingerne og i Fællesskab med ham undertegne den for Handelsstanden og Industrien og derved for hele Samfundet betydningsfulde Overenskomst, det saakaldte **Anglo-Danish Agreement**. Hele den danske Import, for saa vidt Købmandsstanden angik, blev nu paa Grundlag af denne Overenskomst ledet fra Grosserer-Societetets Komite, hvor en omfattende Organisation blev sat op i denne Hensigt. Gennem dette nyskabte Organ forsvarede C. som Komiteens Formand modigt og ansvarsbevidst Handels Interesser, og den Magt og Indflydelse, Grosserer-Societetets Komite saaledes opnaaede, bevarede under hele Krigen, og saa længe Krigens Virkninger endnu gjorde sig gældende. Efter den engelske Overenskomst fulgte lignende Aftaler med Tyskland og Frankrig, ved hvis Afslutning C. ligeledes spillede en vigtig Rolle, ligesom C. var den selvskrevne Deltager i de mange Kommissioner, der paa Regeringens Foranledning sendtes til England, Tyskland og Frankrig for at forhandle om Sager af ikke blot kommerciel, men ogsaa finansiell Natur. Først 1920, da Krigens Eftervirkninger i Retning af Restriktioner for Importens og Eksportens Vedkommende begyndte at ebbe ud, trak C. sig tilbage som Formand for Grosserer-Societetets Komite, og han helligede sig nu helt til sin Virksomhed som Direktør i Privatbanken og Medlem af talrige Aktieselskabers Bestyrelser. Da Privatbanken 1928 brød sammen, trak C. sig helt tilbage til Privatlivet. — R. 1909. DM. 1913. K.² 1917. K.¹ 1920. — Malerier af E. Saltoft 1921 paa Børsen og af Herman Vedel i Familieejee ca. 1927. Bronzebuste af Kai Nielsen 1925. *Holger Federspiel.*

Clausen, Carl Christian, 1868—1934, Journalist, Forfatter. F. 25. Okt. 1868 i Aalborg, d. 13. Jan. 1934 i Kbh., Urne i Bispebjerg Urnehave. Forældre: Skibsfører Peter Christian C. (1835—1912) og Andrea Jensine Nielsen (1848—1929). Gift Febr. 1903 med Margrethe Magdalene Caroline Dietz, f. 15. Sept. 1878 i Mou, D. af Forpagter af Høstemark Fritz Wegge D. (1850—1911) og Maren Christine Olsen (1848—1917). Ægteskabet opløst.

C. blev Student 1885 fra Aalborg og cand. phil. 1886. Han studerede Historie og deltog med Iver og Udbytte i Kr. Erslevs

Øvelser, men fik ikke taget nogen afsluttende Embedseksamen. 1890 fik han Accessit for en Besvarelse af Universitetets Prispørgsmaal: En kritisk Vurdering af Taines Værk om den franske Revolution, og Censuren fastslog hans »ikke almindelige Greb paa videnskabelig Reflexion«; 1894 vandt han Guldmedaillen for en Karakteristik af Edmund Burke som Statsmand og Taler. Imidlertid var han 1891 blevet Stenografassistent i Rigsdagen, 1895 Stenograf sst. og beholdt denne Stilling til sin Død, de senere Aar som den ledende inden for Staben. Samtidig var han kommet ind paa populær-historisk Forfatterskab. I Studentersamfundets Skriftserie udgav han 1892 »Kristoffer Kolumbus« og 1896 »Det moderne Italien«; 1898 kom »Vore store Mænd udgaaede fra smaa Hjem«, 1899—1900 fire topografisk-personalhistoriske Byhistorier (Aarhus, Fredericia, Middelfart, Odense) i den af ham selv redigerede Serie »Vore Byer og deres Mænd«, 1900 i »Frem« »Vore Fædres og vor egen Tid« (2 Bd.) og 1903—04 sst. sammen med J. J. Nielsen »Danmarks Land«. I Journalistik kom C. ind 1899 ved »Hver ottende Dag«, hvis Redaktør han var 1907—09, og hvor han bl. a. som en Nyhed for Datiden skrev en Række stenografiske Interviews. Fra 1906 til sin Død arbejdede han ved »Politiken«. Han havde som Motto til sin af Universitetet belønnede Afhandling valgt et Citat af Charron: »La vraie science et la vraie étude de l'homme c'est l'homme«, og hans første Bøger saavel som en hel Side af hans senere Journalistik var bestemt netop af denne Interesse for Biografien. I »Politiken« skrev han under Mærkerne Alonso og Antonio en lang Række Nekrologer og Festartikler især om Politikere, prægede af en livlig og overbevisningstro Aands Samfølelse, en stærk Hukommelse og kyndig Beherskelse af Stoffet. Hans Stil, der oprindelig skæmmedes af en vis Maner, blev i Aarenes Løb sikker og rolig. Et helt andet Omraade dyrkede han under Mærket »Tres«, Rejse- og Turistlivet. I »Politiken« og i en Række »Tres-Førere« (fra 1908) gav han ypperlige Anvisninger til Rejser i det meste af Europa; han forstod at lægge Rejseplan, at fortælle Folk om Stederne, hvad de behøvede at vide, og med sin medfødte økonomiske Sans at kalkulere et Budget. Hans Indsigt og Forbindelser i dansk og udenlandsk Trafikliv var betydelige. Endelig var han Bogelsker og -samler og skrev ogsaa herom med Kyndighed. Alt i alt var han en i god videnskabelig Skole oplært, nøjagtig og flittig Journalist af en Type, der ikke er alt for talrig repræsenteret, en med sine Særheder retsindig og levende Aand. — Akvarel af Karl Jensen 1932.

Politiken 15. og 21. Jan., 27. April 1934. Journalisten 15. Jan. s. A.

Povl Engelstoft.

Clausen, Claus Lauritzen, 1820—92, Præst i Amerika. F. 3. Nov. 1820 i Borgnæs, Tranderup Sogn, Ærø, d. 20. Febr. 1892 i Poulsbo, Wash., begr. i Austin, Minn. Forældre: Landhandler, senere Boelsmand Erik C. (ca. 1795—1847) og Karen Pedersdatter (ca. 1796—1861). Gift 1° 25. Nov. 1842 i Simmerbølle med Martha Rasmusdatter, f. 19. Sept. 1815 i Rifbjerg, Simmerbølle Sogn, d. 15. Nov. 1846 i Rock Prairie, Wisc, D. af Gaardmand Rasmus Hansen Kragholm (ca. 1779—1830, gift 2° 1819 med Cathrine Larsdatter, f. ca. 1797, gift 2° 1833 med Christen Jensen, f. ca. 1810) og Marie Cathrine Pedersdatter (1781—1819). 2° 1847 i Rock Prairie med Enken Birgith Pedersdatter Hjorth, f. 29. Maj 1819 i Rollag Præstegæld, Numedal, Norge, d. 2. Dec. 1887 i Austin, Minn., D. af Peder Knudsen og Birgith Holgersdatter.

C. gennemgik Kommuneskolen med stor Lærelyst og kom ganske ung paa et Godsforvalterkontor paa Lundegaard for at uddannes til dansk Jurist. Her blev han kristelig vakt, og stærkt grebet heraf vendte han tilbage til Ærø, hvor han blev Huslærer i sit Fødesogns Præstegaard. Men for sit Helbreds Skyld foretog han en lang Rejse til Norge og kom her i Forbindelse med Hans Nielsen Hauges Søn og Pastor Wexels. Han havde Planer om at blive Missionær, men da han fra Norge blev opfordret til at rejse til en norsk Koloni i Wisc, U. S. A., for at blive Børnelærer og **maaske** senere Præst, modtog han Tilbudet efter nogen Tøven. Aug. 1843 landede han med sin Hustru i Amerika, men han mærkede snart, at skulde han udrette noget, **maatte** det være som Præst, ikke som Lærer. 18. Okt. 1843 blev han derfor ordineret i Muskego, Wisc, af Pastor Krause, en tysk Præst blandt **Gammel-Lutheranerne**. Han blev en dygtig og anset Præst, og som en god Organisator fik han stor Betydning i de grundlæggende Aar, da mange Kolonier og Menigheder oprettedes. Paa mange Rejser kom han langt omkring, ogsaa til Chicago, og var vistnok den første, som holdt luthersk Gudstjeneste der. Allerede 1844 fik han bygget en rummelig Trækirke i Muskego. Da nogle Aar efter norske Menigheder sluttede sig sammen til en Synode, blev C. den første Formand og blev ogsaa Redaktør af »Kirkeligt Maanedssblad«. Ogsaa danske Menigheder viste han Interesse og hjalp flere af dem til at blive organiserede. — 1853 anlagde han den norske Koloni St. Ansgar i det nordlige Iowa, den voksede godt og blev en stor Koloni. Nogle Aar var han ogsaa Medlem af den lovgivende Forsamling i Staten Iowa, blev Emigrant-Kommissionær og var under Borgerkrigen et Aar ansat som Feltpræst ved det kendte skandinaviske Regiment, 15. Wisconsin. To Aar efter Krigen blev han som

Delegeret fra Staten Iowa sendt til Verdensudstillingen i Paris. Derfra besøgte han Danmark (1867) og gjorde sit til at vække kirkelig Interesse for danske Emigranter i Amerika. 1872 oprettede han en dansk Koloni i det nordlige Virginia, men den mislykkedes, og C. tabte derved de fleste af de Penge, han ejede. Saa boede han nogle Aar i Philadelphia og grundlagde der en dansk Menighed. Senere kom han igen som Præst til Vesten og tilbragte her sine sidste Aar, til han 1887 maatte holde op med at være Præst paa Grund af Sygdom. Han var en mild, taktfuld, men bestemt Karakter, en god Prædikant, en praktisk og anset Mand. Han vilde gerne forene Danske og Nordmænd i samme Menigheder og Kirkesamfund, men det lykkedes ikke. Flere Gange blev han af Nordmænd miskendt og mistænkt for sine grundtvigske Synspunkter.

R. Andersen: Pastor Claus Laurits Clausen, 1921.

M P Blichfeld

Clausen, Carl Theodor Emil, f. 1857, Søofficer. F. 7. Aug. 1857 i Kbh. (Holmens). Forældre: **Skriver** i Søetaten Carl Frederik Ferdinand C. (1829—78) og Johanne Sophie Lyder (1833—95). Gift 1° 29. Aug. 1894 i Kbh. (Holmens) med Anna Caroline Kathrine Kochen, f. 4. Okt. 1848 i Ahrensboök i Fyrstendømmet Lübeck, d. 7. Jan. 1912 i Kbh. (gift 1° 1869 med Løjtnant, Proprietær Johan Theodor Nicolai Ingomar Ammitzbøll, 1845—86, Ægteskabet opløst; han gift 2° 1879 med Armgaard Marie Kirstine Nyholm, 1860—91), D. af Læge Hermann Friedrich Georg Karl K. og Katharina Maria Klentz (1824—94). 2° 26. Juli 1914 i Kbh. (Holmens) med Julie Johanne Mortensen, f. 13. Dec. 1874 i Nykøbing F., D. af Vognmand Christian M. (1844—1932) og Birthe Henriksdatter (1846—1932).

C. blev Kadet 1875, Sekondløjtnant 1879, Premierløjtnant 1881 og Kaptajn 1897. Som ung Officer gennemgik han 1882—84 Hærens Officerskoles ældste Klasse, Artilleriafdelingen, og var 1885—1903 Lærer paa Søofficersskolen i Navigation og samtidig næsten hvert Aar med Kadetskibet som Lærer for Kadetterne. 1885—89 var han tillige attacheret Prins Georg af Grækenland, medens denne som Kadet gennemgik Søofficersskolen. 1904 overtog han Stillingen som Bestyrer af Flaadens Kompassvæsen og Prøvekommeret for Skibsslys og Kompasser, i hvilken Stilling han virkede til Udgangen af Marts 1926. Han var en dygtig Lærer i Navigation og har skrevet en udmærket »Astronomisk Navigation« (1894) og forskellige Afhandlinger i nautiske Fagblade og Tidskrifter. Særlig som Lærer i praktisk Navigation var han frem-

ragende, og hans stadige Syslen med nautiske Instrumenter i Forbindelse med medfødte tekniske Anlæg førte ham ind paa Konstruktion af nye og praktiske Instrumenter, hvoraf særlig skal fremhæves **Kontroldybdemaaleren** og **Deflektoren**, der begge indførtes her hjemme saavel i Orlogs- som Handelsmarinen samt i de fleste fremmede Mariner. — R. 1901. DM. 1909. K.² 1923.

Th. Topsøe-Jensen.

Clausen, Christian Valdemar, 1862—1911, Maler. F. 17. Febr. 1862 i Kbh. (Garn.), d. 26. Sept. 1911 paa Frbg. Urne paa Bispebjerg. Forældre: Skomagermester Carl Michael C. (1808—76) og Ida Vilhelmine Jantzen (1828—1906). Gift 27. April 1894 i Kbh. (b. v.) med Christiane Frederikke Louise (Lischen) Nielsen, f. 3. Juli 1869 i Kbh. (Garn.), d. 16. Jan. 1925 i Roskilde, D. af Oversergent, senere Stabssergent Niels David Ferdinand N. (1832—96) og Christiane Poulsen (1835—1909).

Som Dreng kom C. i Lære hos Murermester Fussing for at blive Arkitekt og blev Murersvend 1880. 1878 dimitteredes han af Teknisk Skole til Akademiet, hvor han 1879—82 gennemgik Forberedelsesklassen. Han besluttede sig imidlertid til at blive Maler og gik 1882 over i Kunstnernes Studieskole under L. Tuxen. 1883 debuterede han paa Decemberudstillingen med »En Kone, som karter« og var fra 1884 næsten aarligt repræsenteret paa Charlottenborgs Foraarsudstilling. C.s Produktion er ikke meget omfangsrig. Hans Omraade var foruden Portrætter hovedsagelig Interiøret, hvor Indendørslivet undertiden skildredes med et fortællende Moment, men han gjorde sig ogsaa bemærket ved at dyrke det nøgne i Livsskildringer, og hans Billede »Paa Badehustrappen« (1891) vakte en Del Opsigt. C. er repræsenteret i Aalborg Museum med »Interiør« og paa Hirschsprungs Samling med »Den røde Stue« (1897). Han deltog i Verdensudstillingen i Paris 1900. — Maleri af L. A. Ring 1886. Selvportræt 1900 forhen hos Johan Hansen. Akvarel i Beens Samling paa Fr.borg. Blyantstegning af L. Find 1896.

Merete Bodelsen.

Clausen, Emil Theodor, 1802—51, Præst. F. 12. Febr. 1802 i Kbh. (Frue), d. 31. Aug. 1851 sst. (Fred. Hosp.), begr. i Boeslunde. Forældre: Residerende Kapellan, senere Stiftsprovst H. G. C. (s. d.) og Hustru. Gift 1° 1833 med Maria Elisa Jensine Petrine Storm, f. 5. Nov. 1810 paa Agersø, d. 1. Dec. 1835 i Gimlinge, D. af Kaptajn, senere Major Hans Tvede S. (1769—1826) og Francisca Margrethe Hjersing (1778—1858). 2° 19. Sept. 1838 i

Kbh. (Helligg.) med Elisabeth Davidsdatter Monrad, f. 16. Marts 1813 sst. (Helligg.), d. 7. Jan. 1892 i Vejlø, D. af Direktør i Generalpostamtet, senere **Generalpostdirektør**, Konferensraad David M. (s. d.) og Hustru.

C. blev Student 1819 fra Metropolitanskolen og tog 1824 teologisk Attestats. Han var da endnu Rationalist som Faderen, og det teologiske Fakultets Senior, C. F. Horneman, ventede, at han skulde »tjene til Mur mod den indbrydende Mysticisme og Obskurantisme«, thi han var en alsidig og meget begavet ung Mand. Men paa en Udenlandsrejse 1826—29 foregik der en aandelig Omvæltning i hans Indre. Under Opholdet i Berlin fik Professor Neander stor Indflydelse paa ham, og da han kom hjem, mærkede hans Fader med Sorg, at Sønnen havde brudt med »den fornuftige Kristendom«. Efter Hjemkomsten blev han først Mynsters, siden Grundtvigs Discipel. 1831 skrev han for den teologiske Licentiatgrad en meget fortjenstfuld Afhandling om Synesius fra Cyrene, men efter den religiøse Vækkelse stod Prædikestolen, ikke Katedret som hans Maal. 1833 blev han Sognepræst i Gimlinge paa Sjælland, 1840 i Boeslunde. Han stillede sig venlig over for den religiøse Bevægelse, der gav sig Udslag i gudelige Forsamlinger, men søgte tillige at holde Forsamlingsfolkene i et sundt og kirkeligt Spor. Medens han var i Boeslunde, blev Spørgsmaalet om Tvangsdaab af Baptistbørn brændende, og da han nægtede at døbe de ved Politiet bragte Børn af baptistiske Forældre, var han efter en Samtale med Kongen forberedt paa at faa sin Afsked. Stormen drev dog over, og han blev i Embedet. — Litografi af P. Gemzøe 1852 efter Daguerreotypi.

Emil Theodor Clausens Minde, 1851. L. N. Boisen i Dansk Kirketidende, VI, 1851, Sp. 645. J. F. Fenger: Det Sydvestsjællandske Broderkonvent, 1890. H. N. Clausen: Optegnelser af mit Levned og min Tids Hist., 1877, S. 41, 293.

Fr. Melsen (A. J. Rud).*

Clausen, Hans (Andreas), 1760—1831, Skuespiller og Regissør. F. 4. Nov. 1760 i Kbh. (Holmens), d. 5. Dec. 1831 sst. (Frue), begr. sst. (Ass.). Forældre: Tjener hos Overhofmester Vind Anders C. og Lisbeth Johansdatter. Gift 30. Maj 1789 i Kbh. (Nic.) med **kgf.** Skuespillerinde Inger Birgitte Aaslew, f. 25. Jan. 1762 i Kbh. (Fødsst.), d. 21. Juli 1843 sst. (Helligg.).

C. blev **exam. jur.** 1782 og var i nogle Aar paa Kammeradvokatens Kontor, indtil han 1790 blev Hof- og Stadsretsprokurator. Da Frydendahl havde taget midlertidig Afsked, og Preisler var flygtet, henvendte Teaterchefen, Grev Ahlefeldt, sig til C, der var en af Byens mest kendte Dilettantskuespillere, og tilbød ham

Stillingen som Skuepladsens muntre Elsker og Bonvivant. C. frygtede, at Forsøget, hvis det glippede, skulde skade hans borgerlige Erhverv, og derfor forlangte han kgl. Ansættelse inden Debuten. Overbevist om, at C.s smukke Ydre og utvungne Fremtræden nok skulde bringe ham frelst over alle Skær, opfyldte Chefen hans Forlangende. Men Kunsten stiller andre Krav end de praktiske. Fra sin Debut 24. Sept. 1793 som Lord Trinket i »Den skinsyge Kone« til sin sidste Optræden 18. Dec. 1828 som Capito i »Tiberius« var C. kun en tom Rutinier med en glat, traditionel Form i sit Spil. En Aften kastede Kong Christian VII. fra Logen sin Kikkert ned i Hovedet paa ham, idet han raabte: »Tag den op!« Da C. ikke parerede Ordre, mumlede Kongen imponeret: »Courage hat er dennoch!« Denne rolige Myndighed skaffede C. megen Indflydelse i de mange Aar, fra 1799 til 1827, i hvilke han virkede som Regissør, men hans Embedsskrivelser til Direktionen vidner mindre om Aandsdannelse end om en Prokurators Øvelse i at dreje Sagerne til Opfyldelse af egne Formaal. C. var en flittig Mand med Orden i sin Gerning, men hans Indflydelse paa Repertoiret og Rollefordelingen var ingenlunde altid til Kunstens Tarv. — Hans Hustru, *Inger Birgitte Aaslew*, var derimod et Talent, og hendes Historie blev ret ualmindelig. Hun debuterede 3. Marts 1778 som Lisette i »Kærlighedsbrevene« og var i de følgende Aar en takkelig Fremstillende af Ingenuer og Syngespillets unge Piger, men medens dette Rollefag i Reglen tvinger sin Dyrkerinde til at forlade Scenen, naar Ungdomstiden er forbi, udviklede C. sig til at blive en dygtig Kunstnerinde i ældre komiske Roller, hvori hun uden at overdrive udfoldede tørt Lune i sin skolede Diktion. Navnlig for Holberg fik C. ikke ringe Betydning; de store Typer laa over hendes Kræfter, men i adskillige af Komedierne avancerede hun med Held fra Leonore til Magdelone; naturlig, naiv Komik udmærkede to saa forskellige Figurer som Lisbeth i »Erasmus Montanus« og Moder Gunild i »Mester Geert Westphaler«. Hun tjente Teatret i 50 Aar og afgik med sin Gage i Pension. 10. Maj 1828 optraadte hun sidste Gang som Therese i »Den unge hidsige Kone«. Rahbek kaldte hende »sin alle Aldres Veninde«.

Th. Overskou: **Den danske Skueplads**, III—IV, 1860—62. Samme: Af mit Liv og min Tid, I—II, 1915—16. K. L. Rahbek: Om Holbergs Lystspil, I 17, 17

Robert Neiiendam.

Clausen, Henrik Georg, 1759—1840, Stiftsprovst. F. 12. Marts 1759 i Karlum, d. 25. Febr. 1840 i Kbh. (Frue), begr. sst. (Ass.). Forældre: Sognepræst, sidst i Vilstrup Claus Henrik C. (1712—73)

og Christine Boldich (1717—1804). Gift 16. April 1790 i Halsted med Sophia Magdalene Schiern, f. 26. Okt. 1769 i Halsted, d. 11. Okt. 1817 i Kbh. (Frue), D. af Sognepræst, senere Provst Niels S. (1742—1819) og Anna Cathrine Thestrup (1746—1825).

Efter Faderens Død tog en velhavende Slægtning, Præsten i Glud og Hjarnø, Konsistorialraad H. P. Glud sig af den trettenaarige Dreng. Efter i et Par Aars Tid at være blevet undervist privat blev han sat i Horsens Latinskoie og kom i Huset hos Skolens Rektor, den fortræffelige Pædagog J. H. Tauber, hvem C. altid siden mindedes med megen Pietet. 1777 blev han Student, men da han **maatte** tjene til Livets Ophold ved at undervise, bl. a. fordi han ikke vilde søge Stipendier, kunde han først 1784 tage teologisk Embedseksamen. Hans Studietid faldt i en aandeligt stærkt bevæget Periode, hvori man paa Teologiens Omraade var levende optaget af at efterprøve alle overleverede Forestillinger om de bibelske Skrifters Ægthed og Kristendommens hele Karakter. C. følte det derfor som sin Pligt at sætte sig grundigt ind i den nyeste Forsknings Resultater, og han dannede sig allerede nu den liberale Grundopfattelse af Religionen, som han i det væsentlige blev tro Livet igennem. Samtidig hørte han til den Kreds, der med Begejstring samledes om Bastholms Prædikestol. Efter Attestats var han i fem Aar Huslærer paa Juellinge (Halsted Kloster), og 1789 blev han residerende Kapellan i Maribo. De følgende syv Aar var i mange Henseender et lykkeligt og behageligt Afsnit af hans Liv, men det var ham en stor Skuffelse, at han ikke kunde samle nogen virkelig Menighed, da han som Kapellan var henvist til at prædike til Aftensang paa et Tidspunkt, der passede daarligt til Borgernes Levevis. Han søgte derfor flere Gange Forflyttelse, men først 1796 lykkedes det ham at blive residerende Kapellan i Kalundborg. Her fik han et fast Tag i Menigheden, men stod i et alt andet end venskabeligt Forhold til Sognepræsten, den meget ortodokse Dr. **theol.** Rasmus Fleischer.

I Modsætning til saa mange af sine **Kaldsfæller**, der ansaa Skolevæsenet for Præstens egentlige Felt, havde C. fra Begyndelsen først og fremmest følt sig som Præst, især som Prædikant. En lille Prædikensamling, han 1795 havde udgivet, vidnede om en selvstændig, tidligt modnet Personlighed, der forstod at lægge sine Tanker frem i en Stil, der var som mejslet. Denne Prædikensamling bidrog vistnok til at bane Vejen for ham til Hovedstaden. Sin rette Virkeplads fandt han nemlig først 1797, da han efter at have holdt en Prøveprædiken af Konsistorium blev kaldet til anden residerende Kapellan ved Vor Frue Kirke i **Kbh.**, samtidig med at hans nære

Ungdomsven L. N. Fallesen blev ansat som øverste Kapellan ved samme Kirke. Som Fallesen var C. sig ved sin Tiltrædelse klart bevidst, at han stod ved et vigtigt Vendepunkt i Tiden. Paa den ene Side gjaldt det at dæmme op for den Foragt for Kirke og Kristendom og det Moralforfald, som var blevet almindeligt siden ca. 1790, paa den anden Side ansaa han det for umuligt at vende tilbage til en svunden Tids supranaturalistiske Kristendomsopfattelse, »Fortidens raae og indskrænkede Religionsbegreber«, som han kaldte den i sin Tiltrædelsesprædiken. Midlet, der kunde raade Bod paa alle Onder, fandt C. i »at udbrede religiøs Oplysning«. Derfor vedblev Prædikenen at være Hovedhjørnestenen i al hans Præstegerning. Det siges ikke sjældent, at C. og hans Fæller indskrænkede sig til blot at forkynde Moral. Dette er urigtigt. Hvor vigtig den moralske Islæt i C.s Prædiken end var, saa hævdede han altid bestemt, at Religionen nødvendigvis **maatte** være den Grundvold, hvorpaa Moralen byggede, og det gjaldt derfor først og fremmest om at skabe »religiøst Hjertelav« hos Mennesker. Indholdsmæssigt set er C.s Prædikener et klart og karakteristisk Udtryk for en rationalistisk Kristendomsopfattelse, der, uden at ville skyde Aabenbaringen helt til Side, hovedsagelig samlede sig om den »naturlige« Religions Indhold: Gud, Dyd og Udødelighed. Aabenbaringen blev nærmest betragtet blot som en Genvej til at erkende dette, de egentlige kristologiske Dogmer, især Forsoningen, blev trængt i Baggrunden, og Hovedvægten lagt paa Forkyndelsen af den første Trosartikels Indhold og af den kristne Moral, som den vise Lærer Jesus havde forkyndt og paa forbilledlig Maade virkeliggjort. Med særlig Styrke fremhævede C. Tanken om det guddommelige Forsyn, hvad der skulde gøre Mennesker skikkede til med Fasthed og Værdighed at bære Livets forskelligartede Tilskikkelser. C. vilde kun være Talsmand for en »fornuftig« Kristendom og hævdede bestemt, at det var protestantiske Kristnes Ret selvstændigt at undersøge enhver Religionsmening og blot at bøje sig for, hvad Fornuften kunde antage som evig, guddommelig Sandhed.

I den danske Prædikekunsts Historie danner C. det store Mellemled mellem Bastholm og Mynster. De talrige, enkeltvis udgivne Prædikener, der foreligger fra hans Haand, og de større Samlinger »Prædikener holdne i Frue-Kirke i Kjøbenhavn« (I—III, 1800—05) og »Prædikener med Hensyn til Tidsomstændighederne« (1813) belyser tilstrækkeligt tydeligt hans Ejendommelighed som Prædikant. Som hans Personlighed bærer ogsaa hans Prædikener et ualmindelig helstøbt og harmonisk Præg. De er fremfor alt behær-

skede af en mærkelig Klarhed i Tankegang og Udførelse, og Stil og Sprog vidner i høj Grad om C.s fremtrædende Sans for klassisk Formskønhed. Selv har han udtalt som sit Ideal paa dette Omraade, at han ikke ønskede at føre »Hverdagssproget«, ikke heller »det philosophiske, abstrakte Bogsprog« paa Prædikestolen, men at bruge et Foredrag, »der hverken er plat eller svulstigt, men let og simpelt og ædelt, som Sandheden selv«. Hans egne Prædikener kan **taale** at bedømmes efter dette Ideal, og ved sin krystalklare, noget kølige Fremstillingsform har han paa sit Omraade sikret sig en Plads blandt Danmarks betydelige Prosaister. Ogsaa C.s mundtlige Foredrag besad usædvanlige Fortrin. Hans Diktion var klar og naturlig, fjern fra al gammeldags Prædiketone, hans Optræden og Gestikulation værdig og frigjort for alt søgt og uægte. Mest af alt virkede dog det levende Indtryk af, at der **laa** en fast personlig Overbevisning bag det talte Ord. Ingen, end ikke af C.s bitreste Fjender, har nogen Sinde betvivlet hans personlige Oprigtighed eller kunnet bebrejde ham, at han af Menneskefrygt var vejet blot et Skridt tilbage, hvor han burde have talt.

C.s Kaldelse til Kbh. kom i flere Henseender til at danne et Skel i Hovedstadens Kirkehistorie. Ved sin Forkyndelse samlede han snart en talrig Tilhørerskare i Vor Frue Kirke, der igen blev Midtpunktet i Byens religiøse Liv. I en Aarrække var C., ikke mindst for de dannede, en mægtig Forkynder af ideelle Værdier, og ved sin uforfærdede Kamp mod Arven fra de foregaaende **Aartier**, Materialismen og Kirkefjendskabet, bidrog han i høj Grad til at vende Strømmen. En særlig Betydning fik C. for de teologiske Studenter, som han fra 1799 samlede i et homiletisk Selskab, der blev en Forløber for Pastorseminariet, for hvilket C. ved dets Oprettelse 1809 blev Meddirektør (indtil 1834). Sine første ti Aar i Kbh., 1797—1807, betragtede C. som den lykkeligste Periode i sit Præsteliv. Dog var det ikke lutter Medbør, disse Aar bragte ham. Bortset fra et i nogle Aar spændt Forhold til sin Sognepræst, Dr. Fr. Plum og fra Modstand fra visse Kredse i sin Menighed, der allerede ved hans Ansættelse havde bedt Konsistorium forskaane dem for »Fornuftsværmeren og Oplysningshelten H. G. C.», var det især hans Tilbøjelighed til uden Personsanseelse at sige sin Hjertens Mening, der skaffede ham Bryderier. Da han saaledes 1798 i en Prædiken havde indskærpet Undersaatternes Pligt til at vise Lydighed mod Øvrigheden, faldt man over ham fra liberal Side, fordi han skønt Frihedsmand og Medlem af det radikale Selskab »For Sandhed« »hyklede« for Regeringen. Intet **laa** C. fjernere, og at han ikke var en »Smigerpræst«, som Otto

Horrebow kaldte ham i en i den Anledning udgivet Satire, viste han faa Aar efter, 1804, da han kom paa Kant med den modsatte Side, fordi han i en anden Prædiken havde dadlet Regeringens passive Holdning over for Kirken, særlig med Hensyn til Helligdagslovgivningen. Kancelliet affordrede ham nu en Erklæring, og i denne tog han Bladet fra Munden og hævdede sin Ret og sin Pligt til overalt at paatale moralske og religiøse Brøst. Sagen var lige ved at tage en for C. meget farlig Vending, da den blev bilagt i Mindelighed ved Kronprinsens personlige Indgriben.

Et meget haardt Slag for C. var det, at Vor Frue Kirke, som han elskede, 1807 blev fuldstændig ødelagt ved Englændernes Bombardement. Indtil 1829 maatte han da prædike i Trinitatis Kirke. 1808 blev C. ved Fallesens Afgang Enekapellan og 1811 Sognepræst og Stiftsprovst. 1811—28 havde han J. P. Mynster til Kapellan. Trods den dybtgaaende teologiske Uoverensstemmelse mellem de to Mænd var deres Forhold i det store og hele godt, omend det fra Mynsters Side aldrig blev mere end køligt. 1813 blev C. Medlem af Kommissionen for Kirkelovenes Revision, hvori han tog Ordet for en Fornyelse af Kirketugten, og s. A. af Direktionen for det københavnske Borger- og Almueskolevæsen, hvori han især kæmpede mod Indførelsen af den indbyrdes Undervisning. Som administrativ Embedsmand var C. i høj Grad dygtig og virksom, men undgik ved sin meget myndige og selvbevidste Optræden ikke altid skarpe Sammenstød baade med Enkeltpersoner og Autoriteter. Ikke for intet døbte Folkevittigheden ham »den lille protestantiske Pave«.

Som Præst vedblev C. efter 1807 at have et fast Tag i selve Frue Menighed, der til det sidste følte sig nøje knyttet til ham, og indtil ca. 1825 øvede han ogsaa en betydelig Indflydelse i videre Kredse, men efterhaanden som Aarene gik, kom han i en afgjort Modsætning til Tidsaanden. Vel maatte han erkende det som et Gode, at Hovedfjenden fra hans første Præstetid »den lede Vantro« var ved at forsvinde, men han saa med den største Bekymring og Uvillie paa den Tilbagevenden til en konservativt farvet Teologi, han maatte opleve. Den fornyede Supranaturalisme forekom ham blot at rumme »dunkle Følelser og mystiske Forestillinger«, og han frygtede, at »Mørkets Magter« skulde tilrane sig Førerskabet i det 19. Aarhundrede. Som Prædikant blev han sig selv lig. Det laa fjernt fra hans selvstændige Natur af Hensyn til Øjeblikkets Modestrømninger at vige blot et Haarsbred fra, hvad han ansaa for Sandhed og Ret. Det var da intet Under, at C. for den yngre Slægt kom til at staa næsten som Symbolet paa alt det, Tiden i kirkelig Hen-

seende havde brudt med. Fra ingen Side blev C. betragtet med saa stor Mistillid som fra den grundtvigske. 1810 havde C. været Hovedmanden til at udvirke Klagen over Grundtvigs **Dimisprædiken**, 1826 blev han Aarsag til, at Grundtvig nedlagde sit Embede, da han fik udstedt Forbud mod, at Grundtvig lod sine egne Salmer uddele til Afsyngelse ved Tusindaarsfesten, men de egentlige Sammenstød mellem C. og den grundtvigske Retning ligger først efter 1830. Under det Røre, som Grundtvigs og hans Fællers Kamp mod Rationalismen fremkaldte, rettedes der ogsaa mange Sidehug mod C., der bl. a. af J. C. Lindberg beskyldtes for at udgive »Hovedindholdet af Hedenskabet for at være Hovedindholdet af Christendommen«. Til sidst førtes Angrebet direkte mod C.s egen Sakramentforvaltning. Gennem sin lange Præstetid havde han nemlig tilladt sig at gøre forskellige Forandringer i Formularerne ved Daab og Nadver. Saaledes erstattede han f. Eks. Ordet »Djævelen« med »Synden« i Forsagelsen og udelod Leddet »nedfor til Helvede« i Trosbekendelsen. Da han 4. Nov. 1832 i denne Form forrettede en Daab i Vor Frue Kirke, protesterede Barnets Fader, en Skomager Jensen, dog uden at Stiftsprovsten tog det fjerneste Hensyn hertil. Skomageren klagede til Biskoppen, Lindberg ydede velvilligt sin Bistand til at faa Klagen udgivet i Trykken, og der fulgte en lang Brevveksling mellem Autoriteter. Grundtvig imødegik C. i et særligt Fejdeskrift, som igen affødte forskellige litterære Forhandlinger, men det tegnede til, at den hele Sag skulde løbe ud i Sandet, da der igen forefaldt en ny forargelig Scene ved en Daab i Vor Frue Kirke 8. Dec. 1833, idet en af Fadderne, Smedemester Lundberg, protesterede under Trusler og Skældsord og med Magt søgte at hindre, at Barnet blev ført til Døbefonten. C. lod ham derfor sætte ud af Kirken, men dette Optrin førte til nye Klager over C. I Kancelliet kom Bølgerne til at gaa højt, men til sidst sejrede i det væsentlige et Parti med Stemmann i Spidsen, der fik udvirket, at der af Kongen tildeltes C. en Misbilligelse af hans Adfærd med Paalæg om for Fremtiden at holde sig Ritual og Alterbog efterrettelig. C. manglede aabenbart ganske Blik for det ulovlige i sin egenmægtige **Fremgangsmaade** og stod bestemt paa sin Ret til i Aandsfrihedens Navn at foretage uvæsentlige Forandringer i de kirkelige Formularer. Kancelliets Afgørelse var derfor et haardt Slag for ham, og han følte sig dybt saaret ved efter et helt Livs Arbejde at modtage en offentlig Irettesættelse af den Konge, som han altid havde omfattet med de mest loyale Følelser. Da han ikke vilde handle mod sin Overbevisning, overlod han det for Fremtiden til Kateketen ved Vor

Frue Kirke at forrette Daaben af de Børn, han selv skulde have døbt. Faa Aar efter ramtes han af et Slagtilfælde, der medførte, at han 1838 maatte søge sin Afsked.

C. er blevet haardt bedømt af store Dele af sin Samtid og den nærmeste Eftertid. Over Utilfredsheden med hans dogmatiske Standpunkt har hans Modstandere været kun alt for tilbøjelige til at glemme hans store historiske Betydning i mere end een Henseende og hans menneskelige Fortrin. Fremfor alt fortjener hans Tankeklarhed, Selvstændighed og uforfædtede Sandhedskærlighed at fremhæves. Med god Grund kunde hans Søn, Professor H. N. C. ved hans Jordefærd kendetegne ham som »den selvstændige Mand, der, sig selv lig, ingensinde fraveg eller fordulgte sin Overbeviisning«, og som ikke havde kendt anden Ledestjerne for sin Gøren og Laden end Samvittigheden.

Tit. Professor 1809. Rang med Biskopper 1818. Dr. theol. h. c. i Kbh. 1838. — R. 1812. DM. 1817.

Malerier af Kratzenstein-Stub 1815 og af C. A. Jensen 1823 (Privateje; litograferet af D. Monies 1832) og 1827 (Fr.borg). Silhouet i Træsnit 1853. Stik 1813.

H N Clausen: H. G. C.s Eftermæle, 1840. Bjørn Kornerup: Vor Frue Kirkes og Menigheds Historie, 1929—30, S. 312—24, 341—47 (Litteraturfortegnelse S. 411, 413—14). Kirkehist. Saml., 3. Rk., IV, 1882—84, S. 28 f., 378—95. Lolland-Falsters historiske Samfunds Aarbog, 1931, S. 61—76.

Bjørn Kornerup.

Clausen, Henrik Nicolai, 1793—1877, Teolog og Politiker. F. 22. April 1793 i Maribo, d. 28. Marts 1877 i Kbh. (Frue), begr. sst. (Ass.). Broder til Emil C. (s. d.) Gift 8. Dec. 1821 i Kbh. (Frue) med Birgitte Francisca Swane, f. 13. (efter Familiens Opgivelse 7.) Jan. 1797 i Kbh. (Helligg.), d. 9. Febr. 1875 sst. (Frue), D. af Brygger og Tømmerhandler Hans S. (1753—1803) og Johanne Marie Gad (1767—1842).

Fra sit fjerde Aar til sin Død levede C. i Kbh.s Quartier latin, og hans Livsvirksomhed omspændtes af dette Kvadrat: Universitetet, Kirken, Rigsdagen og Studenterforeningen. Fra sit Hjem modtog han en Arv af Frihedssans og Fromhed, der blev bestemmende for hans Liv, om end han i nogen Grad følte sin Udvikling hemmet ved saa længe at være under Hjemmets direkte Indflydelse. Faderen var præget af Kants moralske og kritiske Rationalisme, optimistisk og aaben over for alle menneskelige Værdier i Viden-skab, Musikkens og Maleriets Kunst og en varmhjertet Talsmand for Folkefrihed. Moderens Religiositet var en følelsesbetonet, men

stærk Fromhed, der modnedes under legemlige Lidelser. De trange økonomiske Kaar omkring 1807 opdrog til heroisk Nøjsomhed. 1809 blev C. Student fra Metropolitanskolen og 1813 teologisk Kandidat. 1815 vandt han Universitetets Guldmedaille (»Fremstilling og Bedømmelse af Apologeternes Beviser for Kristendommen imod hedenske og jødiske Modstandere«), 1817 skrev han en filosofisk Disputats (»De fortheodosianske Kirkefædres Betragtning og Bedømmelse af Platon og Platonismen«), og 1826 vandt han den teologiske Doktorgrad (»Augustinus som Skriftfortolker«). 1818—20 foretog han en stor Udenlandsrejse, over Göttingen til Berlin, videre til Dresden, Wien og Rom. Rejsens Hovedoplevelse, som gav ham de for Livet bestemmende Impulser og Synspunkter, Foreningen af frygtløs Kritik og inderlig Kristustro, blev Opholdet i Berlin under Schleiermachers Kateder og Prædikestol og i hans Hjem. Dennes idealistiske Teologi med dens Betonning af det subjektive Gemyt som Fromhedens Kilde forløste udtalte, men beslægtede Tanker hos den unge C, om end det tør siges, at han i sin Selvbiografi har idealiseret Fremstillingen af sin Udvikling ved at hævde at have gennemløbet en »jævn Selvudvikling«, en fortsat spirende Proces, hvori han stadig har ment at kunne genkende sig selv, men har forbigaaet de mindre harmoniske Sider i sin Natur. I Berlin saa C. paa nærmeste Hold den vaagnende Nationalisme og Frihedsbegejstring; han overværede Drøftelser om Kirkens Selvstyre, han fulgte Striden om Unionen i Preussen og blev en afgjort Tilhænger af en fælleskirkelig Forbindelse mellem den lutherske og reformerte Kirkeafdeling. Opholdet i Berlin fik saaledes afgørende Betydning baade for hans teologiske Tænkning og for hans senere kirkepolitiske Virksomhed. Rejsens anden store Oplevelse blev Opholdet i Rom, som aabnede sin Rigdom af Kunst og Kirkeliv for ham. Her fattede han Planen om at skrive en omfattende Fremstilling af den romerske Kirkes Lære og Liv. Under Udarbejdelsen blev Planen forskudt, idet han indsaa Nødvendigheden af foruden den rent historiske Fremstilling at give en Bedømmelse af Romerkirkens Lære og af den evangeliske Kirkes Trosopfattelse. Under Opholdet i Napoli fik han Breve fra P. E. Muller og L. Engelstoft, som tilskyndede ham til at søge om Ansættelse ved Universitetet og at lægge Vægt paa Studiet af orientalia. C. havde tænkt sig sin Fremtid i Kirkens Tjeneste, Studiet af østerlandsk Filologi havde ingen særlig Tilløkkelse for ham, men han indgav Ansøgning, og kort efter sin Hjemkomst (23. Dec. 1820) blev han 3. April 1821 udnævnt til Lektor i Teologi, 23. Juni 1822 til ekstraordinær Professor; 1830 blev han ordinarius.

C. kom med de nye, af den idealistisk-følelsesbetonede Teologi bestemte Synspunkter, paa een Gang med et kritisk Mod, der virkede forløsende, og tillige med Respekt for det Trosforhold, der med Schleiermacher bestemtes som den absolutte Afhængighedsfølelse. For de unge kom han Livet igennem til at staa som en ædel Repræsentant for Forbindelsen af videnskabelig Aabenhed og religiøs Inderlighed, aandelig Frihed og afklaret Fromhed. 21. Aug. 1825 udkom C.s Bog: »Catholicismens og Protestantismens Kirkeforfatning, Lære og Ritus«, et omfangsrigt Værk paa henved 850 Sider, et Arbejde, der paa mange Felter baade ved sine Kundskaber og Iagttagelser er værdifuldt den Dag i Dag. Katolicismen byggede paa Kirken, men sluttede sig ikke til Kristus ved noget aandeligt, indre Baand, men blot ved et historisk udvortes; Protestantismen byggede derimod paa Skriften, det vil sige Ny Testamente som Norm og Trosgrund, men ogsaa denne er underkastet den videnskabelige Forskning, Fornuftens Metode, da Friheden er Protestantismens Princip. Den evangeliske Opgave saa C. deri, at den enkelte indoptog Jesu Sindelag som sit aandelige Livs Rettesnor. For Troen var Følelsen og Andagten af væsentlig Betydning; dertil kom Belæring og overbevisende Ræsonnementer. Han imødegik Forsøgene paa at forny gamle kirkelig-teologiske Formler, ønskede Kirken frigjort fra Staten, og den gejstlige Stand skulde være et staaende Organ for Skriftens Lære; Teologien skulde retlede Kirken. Med de videnskabelige Metoder, som det 18. Aarh.s Neologi havde indvundet til Brug i den historiske Forskning, tog C. det nytestamentlige Stof op til kritisk Behandling og lod den religiøse Idé udvikle sig af Tænkningens inderste Væsen. Med sin rationelt kritiske Aand stod C. endnu aflukket over for den **Fromhedstype**, der er udtrykt i Johannesevangeliets Mystik og i det ny Testaments Dualisme. — Indholdets Skarphed faldt straks i Øjnene. De Synspunkter, C. gjorde gældende, **maatte** under den **nyvaagnende** stærkere Betoning af det konfessionelle føles som »Rationalisme«, selv om C. senere (1829) erklærede, at »Rationalismen var hans aandelige Personlighed fremmed«. Det var som Svar paa dette Værk, Grundtvig udsendte sit for Grundtvigianismen som kirkelig Retning banebrydende Fejdeskrift »Kirkens Gjenmæle mod Prof. theol., Dr. H. N. Clausen« med Fortale af 26. Aug. (udkom 5. Sept. 1825). Grundtvig havde i Advent 1823 oplevet en »Genoplivelse«, som han skildrede i »Nyaarsmorgen«; han ventede »heltelig Færd« og vilde værgе det vakte Lægfolk mod de rationalistiske Præster; han arbejdede i denne Periode med at klare det Spørgsmaal: »Hvad er sand **Kristendom?**«. I Juli 1825

havde han fundet Maalestokken for den sande Kristendom i den apostolske Trosbekendelse; nu ventede han blot paa, at en af Kirkens »Fjender« skulde vove sig ud, for at han kunde faa Lejlighed til at prøve og forsvare sit Synspunkt. Dette er den psykologisk-historiske Baggrund for Grundtvigs voldsomme Angreb paa C.s Bog, som han fandt netop var af den Aand, han vilde bekæmpe. Han udfordrede C. som den, der havde stillet sig i Spidsen for Kirkens Fjender og Guds Ords Foragtere, og forlangte, at han enten skulde gøre Kirken Afbigt eller nedlægge sit Embede og aflægge sit Navn som Kristen. C. saa i Grundtvigs Skrift et personligt Overfald og valgte en tredie Udvej, som Grundtvig ikke havde ventet, idet han anlagde Sag mod ham; for C. var Spørgsmaalet: er der akademisk Lærefrihed eller ej? Han afslog Grundtvigs Tilbud om at afgive en Erklæring, hvori denne sagde, at han ikke havde tilsigtet at fornærme C.s borgerlige Ære. Fra 88 Akademikere modtog C. en uforbeholden Sympatitilkendegivelse, selv om hans Værk langtfra blev modtaget med ubetinget Anerkendelse. 30. Okt. faldt der Dom i Injuriesagen; Grundtvigs stærke Udtryk blev mortificeret, og han blev idømt en mindre Bøde; i de følgende Aar holdt J. C. Lindberg, der for C. stod som »en psykologisk Mærkværdighed«, Mistilliden til C. vedlige ved Smaaskrifter »med pikante Titler og nærgaaende Sigtelser« og i »Maanedsskrift for Christendom og Historie«.

For C. var disse Angreb i høj Grad pinagtige; han var en indsluttet Natur, og den Udløsning, han fandt, fik han dels gennem sin akademiske Virksomhed, der gav ham indre Styrke i Visheden om at arbejde i Sandhedens Tjeneste, dels gennem sin politiske Virksomhed, hvis Krav til Handling blev en Erstatning for Arbejdet i Kirkens Tjeneste. Hans teologiske Arbejder er dels eksegetiske (»Fortolkning til de synoptiske Evangelier«, 2 Bd., 1850; »Johannes-Evangeliet«, 1855; »Pauli Brev til Romerne«, 1863), dels dogmatiske (i populær Form »Udvikling af de christelige Hovedlærdomme«, 1844; med videnskabelig Metode »Christelig Troeslære«, 1853, og »Det evangeliske Kirkelivs Nutid og Fremtid«, 1859, hans betydeligste Arbejde). Ved sin »Det Nye Testaments Hermeneutik« (1840) gav han den metodiske Skriftfortolkning en anerkendt Plads i det teologiske Studium. Sammen med M. H. Hohlenberg udgav han fra 1833 »Tidsskrift for udenlandsk theologisk Litteratur« (fra 1863 »Nyt theologisk Tidsskrift«) og var en flittig Medarbejder ved »Maanedsskrift for Litteratur« 1829—38. Hans Lærebøger er gennemarbejdede; sproglige, historiske og arkæologiske Oplysninger fordunkler ikke Klarheden. Som Teolog var

han formidlende mellem Modsætninger, paa den ene Side den kirkelige Ortodoksi og deroverfor den opløsende **Kriticisme**; det samme gælder hans Indlæg i Striden om den religiøse Ideologi mellem Grundtvig (»en sælsom Blanding af en fantasifuld Idealisme med Sky for enhver Samfundsform og en snæverhjetet Dogmatisme«) og **Søren** Kierkegaard (»en sygelig ekstatisk **Over-spænding**«). Mellem disse Modsætninger vilde han løfte sin Stemme »begrundende, klarende, udsonende, beroligende«. Selv gjorde han Fordring paa at regnes som bibelsk ortodoks. Mellem Luther og Calvin søgte han en »evangelisk« Union, og hans Psyke, der stræbte efter Klarhed, **maatte** ofte finde større Tilfredsstillelse hos Calvin end hos Luther. **Baade** hans Teologi og Tro gennemgik en positiv Udvikling ved den stadige Syslen med det bibelske Stof og ved hans ideale Formaal: at bringe den teologiske Videnskab i Forbindelse med det kirkelige Liv. Af største Betydning blev dog den »Livets Ildprøve«, hans Tro førtes igennem »i vaandefulde Nætter, i de lange Vintersolhvervs-Nætter«, under den alvorlige Sygdom 1858—59 efter en Lammelse, hvis Virkninger dog fortog sig.

C. ønskede Kirken frigjort fra Staten ved en særlig Forfatning (Medlem af de i denne Henseende resultatløse Kirkekommissioner 1853—54 og 1868—70), og selv om han Livet igennem forfægtede Friheden som den protestantiske Kirkes dyreste Eje, var han en bestemt Modstander af den grundtvigske Retnings Indsats for kirkelig Frihed gennem Sognebaandsløsning (1855) og Valgmenigheder (1868).

1848 tilbød Monrad C. Odense Bispestol, men han følte sig saa stærkt knyttet til Hovedstaden, at han afslog Tilbudet. Da Mynster døde 1854, meldte C. sig som Kandidat til den ledige Bispestol, men A. S. Ørsted meddelte ham, at hans politiske Virksomhed vilde medføre, at Ministeriet »vilde tabe al Holdning«, hvis man kaldte ham, og Ørsted drev »med Staalhandsker« Martensens Ud-nævnelse igennem. I den Anseelse, han nød ved Universitetet, hvis Rektor han var seks Gange, og i den Hengivenhed, Studenterne viste ham, fandt han Trøst for sin Skuffelse. Hans frisindede Aand, hans aandeligt fornemme og repræsentative Personlighed og hans omfattende Viden har givet ham en Hædersplads foran vort Universitet, og baade dette, Thorvaldsens Museum og Frue Kirke har nydt godt af hans Kunstforstand.

R. 1836. K. 1850. DM. 1869. S.K. 1871. — Rang med Biskopper 1840, med Sjællands Biskop 1856. — Malerier af C. A. Jensen 1820 i Privateje, 1827 paa Fr.borg og 1836 paa Vedbygaard (litograferet af E. Lehmann 1837; samtidigt Maleri paa Universitetet, før Fr.borg), af W. Marstrand ca. 1842 i Familie-

eje (litograferet af C. **Henckel** 1842), af J. P. **Bless** 1862 i Familieje og af Fru Jerichau-Baumann. Studie af Constantin Hansen 1849 i Rigsdagen, Skitse af samme 1861 paa Fr.borg. Portrætteret af samme paa Maleri af den grundlovgivende Rigsdag 1860—64 paa Fr.borg. Portrætteret paa J. V. Sonnes Frise paa Thorvaldsens Museum 1847—48. Tegning af E. Bærentzen sst. Silhouetter sst. Buster af H. V. Bissen 1853, i Bronze af V. Bissen efter Faderens Buste (opstillet foran Universitetet 1880), af **Th. Stein** 1866. Marmorbuste i Studenterforeningen. Træsnit bl. a. fra 1861, 1866 (af H. P. Hansen), 1867 (af E. **Skill**), 1876 og 1877 (af H. P. Hansen). Litografi af E. Bærentzen ca. 1844 og af I. W. Tegner efter Daguerreotypi 1853.

Selvbiografi i Universitetets Programmer 1817 og 1826. H. N. Clausen: Optegnelser om mit Levned og min Tids Historie, 1877. Samme: Henrik Georg Clausens Eftermæle, 1840. Samme: Af min Rejsedagbog 1818, udg. af Carl S. Petersen, 1918. Samme: Kirkelige Forhold og Anliggender, udg. af J. Clausen, 1885. C. G. Clausen: Om Professor, Dr. H. N. Clausen, som Broder betragtet, 1846. Fr. Nielsen: Karakteristiker og Kritiker, 1884, S. 1—12. Otto Borchsenius: Literære Feuilletoner, 1880, S. 127—41. Erik Henriksen: Mændene fra 48, 1911. Orla Lehmann: Efterladte Skrifter, IV, 1874, S. 147—54. V. Topsøe: Politiske Portrætstudier, 1878. J. P. Mynster: Meddelelser om mit Levned, 1854. H. L. Martensen: Af mit Levnet, III, 1883. H. Wieselgren: Bilder och minnen, 1889. H. Schwanenflügel: J. P. Mynster, 1900. N. M. Plum: H. N. Clausen i Forhold til Protestantismens Principper, 1908. Dansk Kirketid., 1877, Nr. 44 f. J. Oskar Andersen i Dansk Kirkeliv, 1925, S. 115—217. Samme i Teologisk Tidsskrift, 4. Rk., VII, 1926, S. 177—209. Fr. Torm: Hermeneutik des Neuen Testaments, 1930. Breve i Udvalg af Breve til P. Hjort, 1867—69, og Breve fra og til H. C. Ørsted, II, 1870. C. L. N. Mynster: Nogle Blade af J. P. Mynsters Liv og Tid, 1875, S. 416 f. F. L. Mynster og G. **Schepelern**: O. Laubs Levned, II, 2. 1887. Blade af en Familie-Krønike (Memoirer og Breve, XIX), 1913.

Michael Neiiendam.

— I sin Ungdom og første Manddom havde C. staaet fjernt fra politiske Interesser. Det var først Stænderanordningen af 1831, som fik ham til at beskæftige sig nærmere med de offentlige Anliggender. Han hilste Stænderinstitutionen velkommen som en Løftestang for hvad man dengang kaldte »Almenaandens Oplivelse«, og deltog, undertiden ogsaa som Taler, i **Majfesterne** paa Anordningens Mindedag. Ved nærmere Overvejelse og under stadige Samtaler med sin Kollega og Ven J. F. Schouw kom C. til den Overbevisning, at for at Folket kunde blive virkelig lodtaget i Ledelsen af Landets Anliggender, maatte dets Repræsentanter have mere end raadgivende Myndighed, og konstitutionelle Tilstande indføres. Processen mod C. N. David og Schouws Meddelelser om, at der paatænkte en Indskrænkning i den allerede saa karrigt

tilmaalte Trykkefrihed, førte til, at C. i Forening med ham (1835) satte sig i Spidsen for en Henvendelse til Kongen imod den paa-tænkte Foranstaltning, som blev underskrevet af 572 kendte og ansete københavnske Borgere. »Bønskriftet«, som var forfattet af C. og holdt i de forsigtigste og loyaleste Vendinger, blev af Frederik VI. besvaret med det bekendte »Vi alene vide«, men de frygtede Indskrænkninger udeblev, og efter de samme to Mænds Initiativ stiftedes s. A. Selskabet for Trykkefrihedens rette Brug, som fik et efter den Tids Forhold meget stort Medlemstal, over 5000 i Landets forskellige Dele. Selskabet, af hvis Bestyrelse G. blev et ledende Medlem, udgav et Ugeblad, »Dansk Folkeblad«, og en Række oplysende Skrifter, og dets Forhandlingsmøder og øvrige Virksomhed blev for C. og adskillige andre, hvad han selv har kaldt en »Forskole til Deltagelse i det statsborgerlige Liv«. — C. deltog fra nu af, særlig i Trykkefrihedsselskabets Møder og i dets Ugeblad, jævnlig i Drøftelsen af offentlige Anliggender og blev kendt i videre Kredse. Hans videnskabelige Anseelse og hans klare, solidt underbyggede, om end lidt **akademisk-kølige** Indlæg i den offentlige Debat bragte ham snart frem i første Række blandt den konstitutionelle Oppositions Mænd. Da der 1840 ved Døds-fald blev et Mandat ledigt i de mindre Landejendomsbesidderes 10. Kreds (**Præstø**), blev det tilbudt ham, som ved Overtagelse af sin Faders Landsted i Taarbæk var blevet valgbar; han modtog det og beholdt det hele Stændertiden igennem. I sin første Stændersamling (1840) blev han Ordfører for det Udvalg, som skulde behandle de til Forsamlingen indsendte Petitioner angaaende Indførelsen af en konstitutionel Forfatning. Skønt Kongen havde advaret Forsamlingen imod at befatte sig med disse Petitioner, og **Kommissarius** (Ørsted) havde erklæret dem for uforenelige med Kongeloven, anbefalede Udvalget dog, at de skulde indsendes til Kongen, og C. udtalte som Ordfører sin personlige Samstemning med deres Indhold. I denne Samling stillede han ogsaa et Forslag, som i høj Grad **laa** ham paa Sinde, nemlig om en særlig Fællesbestyrelse for Kirke- og Undervisningsvæsenet, uafhængig af det danske Kancelli; han fik det vedtaget baade i Roskilde og Viborg, men uden at det satte Frugt. — I Stændersamlingerne 1842—44—46 valgtes C. imod en betydelig Opposition fra konservativ Side og meget imod sit eget Ønske til Præsident. Det fjernede ham noget fra Forhandlingerne i Stændersalen og Udvalgene, men han forbeholdt sig dog udtrykkelig Retten til ved særlige Lejligheder at tage Ordet i Salen og benyttede den undertiden i Sager, som i særlig Grad **laa** ham paa Sinde, navnlig vedrørende Forholdet til Slesvig og Trykkefrihedssagen. Skønt han ellers stod

de landbopolitiske Spørgsmaal ret fjernt, sympatiserede han som Regel med Drewsens og B. Christensens Optræden i disse Sager, og een Gang overraskede han Forsamlingen ved med en ham uvant, næsten lidenskabelig Varme at tage Ordet for en Forbedring af Husmændenes Kaar og protestere mod, at man fra Godsejerbanken paaberaabte sig Ejendomsretten mod de fremsatte Reformkrav: »At søge Betyggelse af Ejendomsretten mod egenlyst og ubarmhjertig Brug af samme, er i Virkeligheden at betrygge Ejendomsretten selv«. Ogsaa den fortsatte Modstand mod de konstitutionelle Krav vakte hans Indignation, og han sluttede Stændersamlingen 1846 med fra Præsidentpladsen at udtale de dristige Ord: »Dersom der ingen Udvikling af Ständerinstitutionen finder Sted, da mener jeg, at der kan forudses ikke blot en Hensygnen af Institutionen, men at der vil forestaa en mere afgørende Katastrofe, der turde være endnu mindre i Regeringens end i Folkets Interesse«.

En varm national Følelse var Nerven i C.s Virke i det offentlige Liv, og ganske naturligt fik dette Udslag i, at han blev en af de førende Talsmænd for de danske Slesvigeres nationale Ret. Gennem hans nære Forbindelse med Professor Chr. Paulsen i Kiel var hans Opmærksomhed tidligt blevet vakt for den Vanrøgt, dansk Sprog og Nationalitet var Genstand for i det danske Slesvig, og i Trykkefrihedsselskabet var han ivrigt medvirkende til den Beslutning, der 1836 toges om at udvide Virksomheden til »den dansktalende Del af Slesvigs Befolkning«, og i de følgende Aar holdt han ved en Række Artikler i »Dansk Folkeblad« Opmærksomheden for disse Forhold vedlige. Efter P. H. Lorenzens Optræden 1842 lykkedes det ham at faa en Indsamling i Gang til dansk Undervisnings Fremme i Slesvig; den indbragte forholdsvis betydelige Penge midler, som administreredes af en Centralkomité paa syv Medlemmer, »Syvstjernen« kaldet, med C. i Spidsen. Komiteen traadte i livlig Forbindelse med Professor Flor og de ledende danske Slesviger, der oprettedes en dansk Folkehøjskole i Rødding, og gennem en 1844 stiftet »dansk Hjælpeforening« støttedes bl. a. den danske Presse i Nordslesvig, danske Bogsamlinger m. m. Ved Tale og Skrifter og ikke mindst ved gentagne Udtalelser og Forslag i Ständerforsamlingen virkede C. i disse Aar utrættelig for at samle Opmærksomheden om Danskhedens Stilling i Slesvig og for at bringe Regeringen til at tage **kraftigere** Foranstaltninger til dens Beskyttelse. Da det historiske Grundlag for Christian VIII.s aabne Brev af 1846 var blevet anfægtet ved et Fællesskrift udgaaet fra Kiels Universitet, tog C. Initiativet til en Række Modskrifter af danske Retslærde og Historikere under Fællestitlen »Antislesvig-holstenske Fragmenter«. — I nær Forbindelse med C.s konstitu-

tionelle og nationale Virke stod ogsaa hans Arbejde for Skandinavismen. Det var hans Overbevisning, at kun ved at skabe en aandelig og politisk Samhørighedsfølelse mellem de nordiske Folk kunde hvert enkelt af dem finde Styrke til sund national Selvhævdelse. For Danmarks Vedkommende ansaa han et nordisk Rygstød nødvendigt for i Længden at hævde et dansk styret Slesvig over for den voksende Fjendtlighed sydfra. 1843 var han med at stifte Det skandinaviske Selskab, hvis Formand han var, saa længe det bestod. **Formaalet** var at fremme Kendskabet til de øvrige nordiske Landes Kultur og Statsliv og at foranstalte nordiske Sammenkomster i **Kbh.**, udgive **Smaa skrifter** og lade holde Foredrag om nationale Emner. I Studentermøderne var C. selvfølgelig en af de virksomste Deltagere. I **Maanederne Jan.—Marts 1848** var C. en af Hovedlederne for den Bevægelse, som førte til Martsministeriets Dannelse. Allerede 21. Jan., Dagen efter Kongens Død, udsendte han og J. F. Schouw et tidligere forberedt Skrift: »Ved Tronskiftet«, i hvilket der krævedes en konstitutionel Fællesforfatning for Kongeriget og Slesvig. C. holdt sig i sin Indledning væsentlig til den nationale Side af Sagen, medens Schouw fremsatte et Forslag til en dansk-slesvigsk Forfatning, bygget paa den bestaaende Stændervalglov. Skriftet modtoges med begejstret Hyldest fra saa godt som alle Sider inden for Oppositionen. C. deltog i Modstanden mod Forfatningsreskriptet af 28. Jan. og var med at foranstalte de to store Casinomøder 11. og 21. Marts; ved det første af dem holdt han selv Hovedtalen, der drejede sig om Kongerigets og Slesvigs Forening i en fri Fællesforfatning. Tanken om en væbnet Indblanding fra tysk Side betegnede han som »Spøgelsefrygt«. Under Ministerkrisen efter det gamle Ministeriums Afgang blev han tillige med de øvrige liberale Hovedledere kaldet til Kongen, men blev ikke opfordret til at indtræde i Martsministeriet. Under den kortvarige Stændersamling i Roskilde, som skulde drøfte Ministeriets Forslag om Valgloven til den grundlovgivende Rigsforsamling, blev C. Medlem af det nedsatte Udvalg og skrev dets Betænkning. Han udtalte her, at der vel kunde være Grund til at frygte Følgerne af at sammensætte Forsamlingen saa overvejende af »Vælgere, af hvilke der ikkun tør tiltros det langt ringere Antal tilstrækkelig Indsigt i Opgavens Betydning og Storhed«, men sluttelig var han dog, ogsaa under Hensyn til Kongevalgene, villig til at anbefale Forslaget. Ved Valgene til Rigsforsamlingen stillede C. sig efter Opfordring i sin gamle Valgby Præstø, men bekæmpedes af Bondevennerne, fordi han havde stemt for Kongevalgene, og faldt for den personlig meget omstridte

Væver Hans Hansen fra Mern. Valget vakte Harmen i vide Kredse og **maatte** ret naturligt bidrage til at øge C.s Mistro til den almindelige Valgret og hans Ringeagt for Bondevennerne. Ved Kongevalgene kom han dog ind i Rigsforsamlingen og udtalte sig under Behandlingen af Kriegers Udsættelsesforslag mod en Afgørelse af Forfatningssagen uden Deltagelse af Repræsentanter fra Slesvig. Efter Martsministeriets Fald, væsentlig paa **Spørgsmaalet** om Slesvigs Deling, indtraadte C. i Novemberministeriet af 1848 som Minister uden Portefeuille. Sammen med Madvig skulde han staa som Garant for, at Martsprogrammet ikke opgaves. C.s Standpunkt var og blev det ejderdanske, men han var allerede ved sin Indtræden i Ministeriet paa det rene med, at Vanskelighederne ved at hævde det var i Stigen, og han tog derfor straks det Forbehold, at han, hvis det viste sig umuligt at fastholde det, vilde gaa ind paa en Deling, som han tænkte sig foretaget ved Slilinen, dette dog kun ganske subsidiært og hvis det foresloges af de fremmede Magter. Saa længe som muligt kæmpede han for, at det principielle Standpunkt fastholdtes som Underhandlingsbasis, og først til sidst gik han ind for, at Delingstanken officielt fremførtes fra dansk Side. Da dette ikke kunde sættes igennem i Ministeriet, og Helstaten syntes uundgaaelig, **udtraadte** han Juli 1851.

Ved Valgene til den første ordentlige Rigsdag Dec. 1851 valgtes han til Folketingsmand for Helsingørkredsen (1851—53) og efter at have nedlagt dette Mandat til Landstingsmand for Kbh. (Juni 1853). C. betragtede sig aldrig som egentlig Politiker og holdt sig i en vis kølig Afstand fra Partivæsen og Agitation, men han vedblev at staa som en af Hovedmændene for den nationale Opposition med skarp Front mod Ministerierne **Bluhme** og Ørsted saavel som mod Bondevennerne. Da Ministeriet Ørstedes Politik skærpedes, hørte han til den Kreds af oppositionelle Embedsmænd, som Sommeren 1854 trak sig tilbage fra Rigsdagen, men Juni 1855 blev han paa ny Landstingsmand for Kbh. og var det, til han 1863 trak sig tilbage. I Oktoberforfatningens Rigsraad indvalgtes han af Landstinget og i Novemberforfatningens Landsting af **Kbh.kredsen**, indtil han frivillig traadte tilbage i Forsommeren 1866. — C. betragtede kun Oktoberforfatningens konstitutionelle Helstat som en Overgang til Ejderstaten, og inden for de National-liberales Kreds hørte han til dem, der, uden at bryde med Ministeriet Hall, søgte at drive det frem til en kraftigere Politik i ejderdansk og skandinavisk Retning. Han var ogsaa Medlem af Dannevirkeforeningen 1861, men vægrede sig dog ved at tage Sæde i dens Repræsentantskab. Novemberforfatningen modtog han med

Glæde, hovedsagelig af nationale Grunde, men ogsaa fordi den skabte et Landsting med stærkt indskrænket Valgret, som det var hans Haab ogsaa skulde blive overført paa Kongerigets særlige Anliggender. Med Hensyn til Slesvigs Styrelse var han en varm Tilhænger af Sprogreskripterne. Under Grundlovskampen 1864—66 fulgte han de Nationalliberales Hovedstyrke i Forsvaret for de konstitutionelle Rettigheder og Bestræbelsen for at skabe et Landsting, der kunde danne en kraftig Modvægt mod det fremtrængende Demokrati.

N. Neergaard: Under Junigrundloven, I—II, 1892—1916. A. F. Kriegers Dagbøger 1848—1880, I, II, III, IV, VI, 1920—25, passim. Hans Jensen: De danske Stænderforsamlings Historie 1830—48, I—II, 1931—34.

N. Neergaard.

Clausen, Hans Victor, f. 1861, Historiker. F. 14. Jan. 1861 i Odense. Forældre: Farver og Klædefabrikant Niels Julius Victor C. (1836—99) og Caroline Nielsen (1834—1919). Gift 10. Aug. 1901 i Taps med Cathrine Nielsen, f. 15. Juli 1874 paa Vojens ved Haderslev, d. 3. Febr. 1929 i Kbh., D. af Grosserer, senere Landdagsmand Julius N. (s. d.) og Hustru.

C. blev Student 1878 fra Odense, tog 1885 Magisterkonferens i Historie og knyttedes 1887 til Frbg. Gymnasium, hvor han virkede, indtil han 1926 tog sin Afsked (Overlærer 1916, Lektor 1919); for de Elever, der havde Sans for andet end Dagens Lektie, var han en fortrinlig Lærer. — C. ynder at kalde sig Topograf, og allerede i Barndommen hørte Studiet af Kort og topografiske Værker til hans kæreste Sysselsættelse. Efterhaanden erhvervede han sig et paa Selvsyn bygget indgaaende Kendskab til store Dele af Danmark, som han har givet Udtryk i sin smukke lille Bog »Det danske Landskab« (1926), medens han har skildret sin Yndlingsegn Nordvestsjælland i »Fra Holbæk Amt« (1918), en af de bedste **Hjemstavnsskildringer**, vor Litteratur ejer, hvor han ypperlig har forstaaet at sammensmelte Landskab, Folk og Mindesmærker. I det af ham redigerede, endnu ikke afsluttede Billedværk »Danmark« (1931 ff.) har han fortalt om sin Fødeø Fyn, ligesom han i Samleværket »Odense Bys Historie« (1926) har behandlet Oldtid og Middelalder. Betydeligst i videnskabelig Henseende er hans store Afhandling »Studier over Danmarks Oldtidsbebyggelse« (Aarb. f. nord. Oldkyndighed, 1916), hvor han paa Grundlag af det ældste Navnestof søger at tegne et Billede af Landets Bebyggelse i Folkevandringstiden. Om end adskillige af hans Hypoteser ikke har vist sig holdbare, har **Afhandlingen** dog i sjælden Grad virket inciterende

paa Forskningen. I Forbindelse hermed kan nævnes, at han har været Medlem af Stednavneudvalget fra dets Stiftelse 1910. — Størst Betydning har C. dog faaet ved sin Indsats i den nord-slesvigske Sag. Allerede 1879 foretog han den første af sine utallige Fodture i Slesvig, der skaffede ham det enestaaende Kendskab ikke blot til Landet, men ogsaa til Menneskene og de nationale Forhold fra Sogn til Sogn, som gjorde ham til en af Nordslesvigernes bedste Støtter i Kongeriget og gav den stille Mand, hvis Ildhu er parret med den strengeste Saglighed, Ret og Myndighed til at tale, da Øjeblikket kom. Betegnende for Tiden gjaldt Rejsen dengang Sydslesvig, og endnu 1885 var han et Fjerdingaar i Flensborg som en Slags Volontør ved »Flensborg Avis«. Hele hans Indstilling var dog saa forskellig fra Redaktør Jessens, at det faldt ham naturligt at slutte sig nøje til H. P. Hanssen, ligesom han fra Slutningen af 80'erne kom i nær Forbindelse med A. D. Jørgensen. Fra nu af begyndte han at træde aktivt frem. Sammen med Joh. Ottosen stiftede han 1887 Foreningen »4 S« inden for Studentersamfundet. 1888 udsendte han et Sprogkort, som han senere ud fra sit Kendskab til Mellemslesvig forsvarede mod tyske Angreb i Afhandlingen »Folkesproget i Sønderjylland« (Sønderj. Aarb., 1892, 93), og 1890 udgav han sin kendte Rejsehaandbog »Sønderjylland« (6. Udg. 1932). Endelig gav han i den store Afhandling »Nordslesvig 1863—93« (Sønderj. Aarb. 1894) en detailleret Oversigt over den nationale Forskydning af Ejendomsforholdene paa Landet bygget paa et underhaanden indsamlet mægtigt statistisk Materiale, der nu i revideret og forøget Skikkelse opbevares i Rigsarkivet. Da noget senere Kampen om Jorden traadte i Forgrunden, undfangede han 1898 Ideen til Foreningen af 5. Oktober, en hemmelig Kreditforening, der organiseredes af hans nære Ven og Skolekammerat Niels Hjort, og for hvilken han det første Aar foretog ikke mindre end 22 Rejser til Slesvig. Ganske naturlig tildrog hans Virksomhed sig de preussiske Myndigheders Opmærksomhed, og efter 1904 heldig at have undgaaet en Udvisningsordre blev han udvist 1910, ret ubekvem, da han netop nu skulde til at indsamle Materiale til en paatænkt Nyudgave af Traps »Slesvig«. Verdenskrigen hindrede dens Fremkomst, men ved 4. Udg. af Traps »Danmark« blev han sammen med M. Mackeprang Redaktør af Bindet om »De sønderjyske Landsdele« (IX, 1930), hvor de fortrinlige orografiske Sognebeskrivelser skyldes ham. — Da Verdenskrigens Udfald kunde forudses, skrev C. i »Nationaltidende« en Række Artikler, som han kort efter samlede i Pjecen »Før Afgørelsen« (1918), der kom til at spille en betydelig Rolle i Grænsestriden.

Han kortlægger her den Grænse, der i det hele og store blev den endelige, den samme, han for øvrigt allerede 1901 paa et Kort i »Haandbog i det nordslesvigske Spørgsmaals Historie« havde betegnet som Nordslesvigs Sydgrænse, og viser, hvorledes den falder sammen baade med de naturlige Skel og Sindelaget. Selv om han ogsaa havde markeret den sydligste Grænse, han fandt »forsvarlig«, altsaa en Forløber for »2. Zone«, blev han dog stærkt angrebet, ikke mindst fordi Flensborg ikke var medtaget, og Angrebene voksede i Styrke, da Regeringen 1919 sendte ham til Paris som sagkyndig Raadgiver for vor Gesandt under Fredsforhandlingerne. Afstemningen 1920 viste imidlertid til fulde, at han havde set rigtigt, og selv Modstandere har senere anerkendt, at ligesaa energisk han modsatte sig den under Forhandlingerne opdukkende »3. Zone«, ligesaa loyalt forsvarede han Mellemslesvigs Sag. — Fra Ungdommen af stærkt grebet af Tanken om det nordiske Fællesskab har G. efter 1920 med særlig Iver kastet sig over denne Sag. Han er et meget virksomt Medlem af Foreningen »Norden«s Bestyrelse, og den af Clara Lachmanns Fond udgivne Encyklopædi »Nordisk Kultur« (1931 ff.) skyldes hans Initiativ. — K.² 1925. — Maleri af Sven Schou 1922 paa Fr.borg. Buster af Hansen-Jacobsen 1927 i Vejen Museum og af Gunnar Hammerich 1933 i Privateje.

Fyns Tid. 18. Nov. 1928 og 19. Jan. 1930. Politiken 14.—15. Jan. 1931. Hejmdal 13. Jan. s. A.

M Mackeprang

Clausen, Hans Arreboe, 1806—91, islandsk Købmand. F. 15. Juli 1806 i Kbh. (Frels.), d. 27. Marts 1891 sst. (Frels.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Islandsk Købmand, senere Direktør i Kbh.s Brandforsikring Holger Peter C. (1779—1825, gift 2° med Anna Margrethe Hølter, f. Kirkerup, 1782—1852, gift 1° med islandsk Købmand Peter H., 3° 1826 med Grosserer (Jens) Jacob Holm, s. d.) og Walgerda Petersen (ca. 1762—1807, gift 1° med islandsk Købmand Ernst Mathias Heidemann, ca. 1762—1800). Gift 3. April 1830 i Utskalar med Asa Sandholdt, f. 6. Okt. 1815 i Reykjavik, d. 14. Jan. 1899 paa Frbg., D. af Faktor Ole Egilsson S. (1790—1835) og Gudrun Arnadottir (ca. 1793—ca. 1860).

Efter Faderens Død blev C. optaget som Søn i Grosserer Jacob Holms Hus. 1830 etablerede han sig i Kbh. som islandsk Købmand. Han foretog gentagne Rejser til Island og Spanien og drev med Dygtighed og Energi sin islandske Forretning saaledes op, at den i en lang Aarrække var den betydeligste i sin Branche her. Paa Vest- og Nordlandet af Island havde han fem—seks Etablissementer, og med ti—tolv Skonnerter førte han om Foraaret Varer

til Island for om Efteraaret at eksportere islandske Produkter til England, Spanien og Danmark. Han blev som ung af Regeringen sendt til Færøerne for at gøre Indberetning om Fiskeriets Tilstand og fremkomme med Forslag til Forbedring. 1866 tog han Borger-skab som Grosserer. 1890 hævdede og likviderede han Forretningen. Den repræsentative og vennesele Mand var ualmindelig afholdt og kendt for den store Godgørenhed, han i sine Velmagtsdage udviste. 1890 oprettede hans Venner et Legat: Hans A. C. og Hustrus Guldbryllupslegat, der bestyres af Grosserer-Societetets Komite. — C. var Kirkeværge for Frelserens Kirke, Borgerrepræ-sentant 1857—70, Medlem af Sø- og Handelsretten 1862—81, Bankraadsmedlem i Privatbanken 1860—91, Næstformand i De private Assurandører 1864—82, Formand 1882—85, græsk Gene-ralkonsul. — Kgl. Agent. Etatsraad 1867. — R. 1860. DM. 1865. K.² 1886. — Maleri af D. Monies ca. 1860 i Familieeje. Litografi af I. W. Tegner 1876 efter Fotografi.

III. Tid. 5. April 1891.

J. Werner.

Claus(s)en, Henning Ditlev, ca. 1690—1734, Kirurg. F. ca. 1690, begr. 11. Maj 1734 i Kbh. (Holmens K.). Forældre ukendte. Gift med Agnete Schjøtt, f. ca. 1709 i Kbh., begr. 21. Nov. 1732 sst. (Holmens K.), D. af Urtekræmmer Baltzer Poulsen S. (1677—1744) og Else Marie Salling (1680—1772).

C. praktiserede i Kbh., skønt han ikke havde egentlig Eksamen og ikke hørte til Barberlavet. Ifølge kgl. Bevilling af 9. Marts 1725 havde han Tilladelse til at foretage kirurgiske Operationer. Amtsmestrene søgte først at faa nedlagt Forbud mod hans Virk-somhed, derefter at faa ham optaget i Lavet, men han nægtede at lade sig inkorporere. Han var en Tid Kbh.s eneste Accoucheur og har uden Tvivl været en Dygtighed, idet flere af den følgende Tids ansete Kirurger, saaledes J. F. G. Schønheyder og Hof-kirurgen Wohlert er uddannede af ham. — Hans Søn *Lorentz (Laurentius) C.* (1725—71) fik en legitim Uddannelse i Kbh. og i Udlandet, blev Dr. med. i Leipzig 1757, var Læge ved den franske Hær i Syvaarskrigen, kom til Kbh. 1760 og blev Hof-medicus og Medlem af *Collegium medicum* 1763.

V. Ingerslev: Danmarks Læger og Lægevæsen, II, 1873, S. 232, 349, 405. Fr. Wulff: *Barbervæsenet* i Danmark, 1906, S. 131 f., 157 f. G. Norrie: Kirur-ger og Doctores, 1929, S. 36. Samme: *Theatrum* Anatomico-Chirurgicum, II, 1932, S. 72 f. Vid. *Selsk. Skr.*, Ny Saml., II, 1783, S. 126.

V. Meisen (*Jul. Petersen*).

Clausen, Inger Birgitte, se Clausen, Hans Andreas.

Clausen, Jenny Blicher, se Blicher-Clausen.

Clausen, Jens, 1840—1916, Husmand. F. 14. April 1840 i Smerup, Hvidbjerg Sogn, Thyholm, d. 9. Dec. 1916 paa Herning Sygehus, begr. i Klim. Forældre: Gaardejer, Skrædder Claus Sørensen Istrup (1810—45) og Ane Kirstine Pedersdatter (1816—87, gift 2° 1847 med Husmand Hans Christian Andersen, 1812—1902). Gift 1. Juni 1869 i Skyum med Marie Kirstine Madsen, f. 6. Jan. 1845 i Karby paa Mors, d. 26. Maj 1903 i Klim, D. af Husmand Mads Olesen (1820—94) og Anne Poulsdatter (1812—80).

C. kom i Møllebyggerlære og blev efter en Del Omflakken Hus-tømrer paa Egebaksande 1870. I de følgende Aar levede han forskellige Steder i Thy, indtil han 1887 flyttede til Han Herred, hvor han i mange Aar ejede et Husmandssted i Klim. C. blev Stifteren af den første danske Husmandsforening. Ved et Møde i Klim 26. Jan. 1896 fremsatte han Tanken om at danne en Forening, der skulde være et Redskab til at oplyse Husmændene, gøre deres Arbejde mere lønnende og løfte dem som Stand. Han mødte kun ringe Forstaaelse, men gav ikke op, og 23. Sept. s. A. lykkedes det ham at faa stiftet en Husmandsforening, hvis Formand han blev. — C. var en urolig, rastløs og grublende Natur. Efter sin Hustrus Død, som han tog sig meget nær, gav han sig atter til at flakke om, indtil han omkring 1910 slog sig ned hos en Svigersøn i Herningegnen. I sin Ungdom sluttede C. sig til Højre (han var engang Stiller for den kendte Kaptajn Jagd), men blev senere Venstremand. Højt op i Aarene lod han af og til høre fra sig i Bladene med Indlæg om sociale eller kirkepolitiske Emner. — Mindesmærke i Klim 1934 med Portræt.

Jens Damsgaard: Husmand Jens Clausen og hans Samtid, 1918. Samme: Den moderne Husmandsbevægelse, 1916, S. 38 ff., 61, 69, 143. P. Jeppesen: Husmandsbevægelsens Historie, 1927, S. 88 f., 93 f.

Olaf A. A.

Clausen, Johannes, 1830—1905, Biskop. F. 7. Juni 1830 i Taarbæk, d. 31. Dec. 1905 i Aarhus, begr. sst. Forældre: Professor H. N. C. (s. d.) og Hustru. Gift 17. Okt. 1857 i Kbh. (Frue) med Charlotte Laurentze Margrethe Frimodt, f. 22. Dec. 1833 paa Birkendegaard, Vørslev Sogn, d. 17. Jan. 1902 i Aarhus, D. af Godsinspektør paa Lerchenborg, senere Kammerraad, Landvæsenskommissær, exam.jur. Johan F. (1792—1855) og Nicoline Cathrine Nielsen (ca. 1798—1882).

C. gik først i nogle Aar i Metropolitanskolen, men nød siden privat Undervisning blandt andet af sin Fader under et længere Ophold i Italien 1845—46. H. N. C. siger selv i sine Erindringer, at til de skønneste Oplevelser i hans Liv hørte det, at han ved den romerske Lampe læste Livius og Virgil med sin Søn. 1848 blev C. Student og 1853 cand. theol., hvorpaa han 1855—56 foretog en Studierejse til Tyskland, Schweiz og Italien. Især opholdt han sig længe i Rom for at studere Kirkehistorie og Kirkearkæologi. 1857 blev han Andenlærer ved Jonstrup Seminarium, 1861 Dr. phil. paa en omfattende Afhandling om »Laurentius Valla, hans Liv og Skrifter«, 1863 Sognepræst ved Trinitatis Kirke i Fredericia og i Vejlbj, 1872 i Horsens og 1884, ved B. J. Fogs Forflyttelse, Biskop over Aarhus Stift, fra hvilken Stilling han 1905 tog sin Afsked. C. er jævnlig optraadt som Forfatter. Foruden en Oversættelse af to Smaaskrifter af Poggio »Om Roms Ruiner og Bøhmeren Hieronymi Martyrdød« (1862), der ligesom hans Disputats er typisk for hans humanistiske Interesser, har han forfattet adskillige teologiske og kirkelige Indlæg og enkelte særskilt udgivne Skrifter, hvoriblandt især bør nævnes den kirkehistoriske Undersøgelse »Lov og Evangelium i Forhold til Kristendoms-Forkyndelsen, forhandlet imellem Reformatorerne i Vittenberg og Agrikola fra Ejsleben« (1872). Hans Forfatterskab udmærker sig især ved en smuk og afrundet Fremstillingsform, præget som den er af den C.ske Slægts Sans for Klarhed og Harmoni. Som Prædikant besad han lignende Fortrin. Navnlig betød han meget som Præst i Fredericia, hvor det skyldtes hans Prædikener, at der fremkaldtes en ret stærk Vækkelsesbevægelse. I teologisk Henseende var han en afgjort Tilhænger af en positiv Kristendomsopfattelse og som Kirkemand en typisk Repræsentant for den højkirkelige Retning, dog med en Hældning mod (den københavnske) Indre Mission. Trods al Beundring for sin Fader (jfr. især den smukke Mindetale over H. N. C., 1877) stod han teologisk set Martensen nærmere, hvis Forelæsninger han i sine Studenteraar havde fulgt med Begejstring. Han gjorde skarp Front mod alle rationaliserende Bevægelser og stod i øvrigt især den grundtvigske Retning fjernt. Det viste han bl. a. ved sin Deltagelse i Kampen mod Valgmenighedsloven af 1868 og ved sit Stridsskrift mod Grundtvig »Om Kirkens Eenhed og Grundtvigs »Kirkespejl«« (1874). I sit Bispestyre var han meget konservativ og saa ikke med Sympati paa sin Tids demokratiske Frihedsbestræbelser. Han deltog dog nu og da med Iver i Forberedelsen af visse kirkelige Reformer, f. Eks. Indførelsen af nye Prædikentekster, og stillede sig forstaaende over for det moderne kristeligt-filantro-

piske Arbejde. Inden for hans Bispegering var **Visitatserne** hans kæreste Syssel. Ganske vist havde han ikke noget godt Greb paa at eksaminere i Skolerne, og ofte kom han til at støde Skolelærerne ved sin myndige og overlegne Optræden, men desto mere betød han for Præsterne. Selv Modstandere, f. Eks. Otto Møller i Gylling, **maatte** indrømme, at han ved sin Retsindighed og sin medfødte Sans for Aandsfrihed i ikke ringe Grad evnede at forstaa og respektere forskelligartede Typer og forskelligartet Forkyndelse, ligesom han ved sin hele formfulde, kulturprægede Fremtoning var udmærket egnet til at danne det naturlige Midtpunkt ved saadanne Lejligheder. — R. 1875. DM. 1887. K.² 1892. K.¹ 1905. — **Ungdomsmaleri** af Elisabeth Jerichau-Baumann 1853 i Familieej. Maleri af D. Kauffmann 1900 ligesaa, af Otto Haslund 1899 i Aarhus Domkirke. Træsnit af H. P. Hansen 1884. Litografi af Harald Jensen 1898.

Universitetets Program Nov. 1861, S. 44 f. Aarhuus Stiftstid. 2. Jan. 1906. Aarhus Amtstid. 2. Jan. 1906. Nutiden, VIII, 1884, Nr. 395. H. N. Clausen: Optegnelser om mit Levned og min Tids Historie, 1877, S. 300, 436, 449, 473, 489, 549. W. Hjort: Nikolaj Gottlieb Blædel, 1881, S. 173. Otto Møller og Skat Rørdam. En Brevveksling. Udg. af H. Skat Rørdam, I, 1915, S. 199; II, .9.6, S. 14, 135, 161 f., 311, 377. 384 f.

Bjørn Kornerup.

Clausen, Johannes Carl Emil, 1832—1908, Præst. F. 20. April 1832 i Adslev, d. 21. Marts 1908 i Vonsild ved Kolding, begr. i Ryslinge. Forældre: Sognepræst, sidst i Vejlbj by paa Fyn Nicolai Edinger Balle C. (1801—65) og Johanne Frederikke Schiødt (1807—61). Gift 3. Maj 1861 i Gerslev med Birgitte Sophie Magdalene Petersen, f. 27. Marts 1837 i Borum, d. 26. April 1929 paa Frbg., D. af Sognepræst, sidst i Gerslev Jens Christian P. (1800—95) og Marie Kirstine Jespersen (1814—1900).

C. blev Student 1851 fra Nykøbing F., teologisk Kandidat 1857. 1858—63 var han personel Kapellan i Stenmagle og Stenlille i en Egn, der ikke var uden religiøst Røre, fremkaldt dels af Sekterne, dels ved den af Lægmand rejste Bevægelse for Indre Mission. Til denne sluttede C. sig, ligesom hans Ven, Vilh. Beck; ved utrættelig Forkyndelse af Ordet, bl. a. paa store Møder under aaben Himmel, gav de Vækkelsen Næring, samtidig med at de søgte at bevare den i et sundt kirkeligt Spor. Paa et Møde i Stenlille Skole 13. Sept. 1861 stiftedes Kirkelig Forening for indre Mission i Danmark, og C, der indtraadte i dens Bestyrelse, har en væsentlig Del i, at Indre Mission fik en god Indgang i vor Folkekirke. For at antage sig Soldaternes aandelige Pleje og for at modarbejde Sekternes Indflydelse iblandt dem fik han, udsendt af Indre Mission, under Krigen 1864 Tilladelse til at virke frit

i Hæren og senere Beskikkelse som Feltpræst. Efter Krigen tilbragte han nogen Tid i Vejlbj paa Fyn, hvor han skulde have været Kapellan hos sin Fader, der imidlertid døde før hans Udnævnelse; senere var han Rejsepræst i Indre Missions Tjeneste, gjorde bl. a. sammen med Vilh. Beck en stor, følgerig Rejse over store Dele af Jylland. Da Vilhelm Birkedal i Sept. 1865 af politiske Grunde blev afskediget som Sognepræst i Ryslinge, blev C. af Myndighederne under Pres opfordret til at søge dette Embede, hvor han var Præst 1866—77. Derfra forflyttedes han til Nørre Lyndelse og Højby, et Par Mil fra Ryslinge. 1885—95 var han Sognepræst ved St. Peders Kirke i Slagelse og fra 1895 til sin Død Sognepræst i Vonsild. I Ryslinge samlede han en stor Kreds, indensogns og udensogns fra, om sin varme, veltalende Forkyndelse. Efter nogle ventelige Rivninger kom han og hans Menighed efterhaanden i et fredeligt Forhold til den nydannede Valgmenighed, og han og Birkedal blev meget gode Venner. C., der var en alsidig bevæget og usædvanlig frisindet Natur med stærk Sans for Betydningen af Fordragelighed mellem de kirkelige Retninger, opgav under Birkedals Paavirkning sit oprindelig pietistiske Livssyn og nærmede sig det grundtvigske Stade uden dog nogen Sinde at blive Grundtvigianer i dogmatisk Forstand. Paa samme Tid som han holdt talrige Forsamlinger og Missionsmøder omkring paa Fyn, oprettede han en Folkehøjskole i Ryslinge, hvor Birkedal var en skattet Taler, og under Forhandlingen om Valgmenighedsloven optraadte han som Talsmand for Lægfolkets Krav. Gennem Kirkelig Forening for Fyns Stift (1869) tilsigtede han at danne et Supplement til Foreningen for indre Mission, med det Formaal at drøfte kirkelige Spørgsmaal og at arbejde for Løsningen af praktiske kirkelige Opgaver. 1874 deltog han sammen med Birkedal i G. Appels Ordination paa Askov, og s. A. udtraadte han af Bestyrelsen for Kirkelig Forening for indre Mission, med hvis skarpe Holdning over for det grundtvigske han ikke længer kunde samstemme. Men han mistede aldrig Kærligheden til »den indre Mission«, og det varme Venskab med dens Høvding Vilh. Beck kølnedes aldrig.

C. ejede en glødende Kærlighed til sit Fædreland. Han flyttede fra en rig og lykkelig Virksomhed i Slagelse til det i kirkelig Henseende mere stillestaaende Vonsild for at kunne være til saa stor Hjælp for Nordslesvigerne som muligt i deres Nationalitetskamp, stiftede Grænsemissionen med Møder for de fraskilte Landsmænd i alle Sognene langs Kongeaagrensens, udgav Bogen »Frimenigheden« med Henblik paa det nordslesvigske danske Kirkeliv og

virkede utrætteligt for at vække Danmarks og Nordens Interesse for Nordslesvigerne. Et andet Udslag gav hans Fædrelandskærlighed sig i den ivrige Virksomhed, han udfoldede fra 1879 for Forsvarssagen, bistaaet af sin Svoger, Generalmajor, senere Forsvarsminister H. V. Madsen. Paa talrige offentlige Møder førte han Sagen frem; hans Skrift »Om vort Fædrelands Forsvar« tryktes s. A. i 4000 Eksemplarer og uddeltes gratis over hele **Landet**, ligesom han var en af Hovedmændene for Oprettelsen af Forsvarsforeningerne. — Den initiativrige C. har givet Stødet til Rejsning af forskellige smukke Mindesmærker Danmark over. — Foruden at oversætte et Par tyske Skrifter »Erindringer af en Landsbypræsts Liv« (1862) og »Præsten og de kirkelige Handlinger« (1867) har han udgivet »Prædikener over Kirkeaarets Evangelier« (1882—84) og har i talrige **Smaaskrifter** taget Del i Drøftelsen af kirkelige og folkelige Spørgsmaal, Søndagens Brug, Kongedømmet, Bispestillingen, Ligtaler, Tyendesagen o. m. a. — Mindesten paa Graven. Buste af Johs. Mølgaard 1907 paa Fr.borg og af R. Bøgebjerg i Salen paa Skamlingsbanken. Litografier bl. a. af E. Fortling 1869 og efter Fotografi 1870. Stik af A. Weger 1882.

J. Kj. Carlsen: Johannes Clausen, **Grænsepræsten**, 1933. J. Kj. Carlsen.

Clausen, Julius Emil Ferdinand, f. 1868, Biblioteksmand, Forfatter. F. 17. Aug. 1868 i Kbh. (Trin.). Forældre: Varemægler Edouard Carl Zacharias C. (1827—1901) og Johanne Jensine Sørensen (1838—1921). Gift 9. Nov. 1895 i Kbh. (Slotsk.) med Charlotte Kirstine Mathilde Friderichsen, f. 9. April 1871 i Vordingborg, D. af Borgmester Rasmus Severin F. (1822—95) og Sophie Charlotte Friis (1832—90).

C. blev Student 1886 fra Metropolitanskolen, vandt under Studierne (nordisk Filologi og Historie) 1888 Universitetets **Guldmedaille** (»En Vurdering af Fr. Chr. Eilschov's videnskabelige Virksomhed og Stilling i den danske Literatur«) og tog 1891 Skoleembedseksamen, men havde allerede 1890 faaet Ansættelse som Vikar ved Det kgl. Bibliotek og blev der i 43 Aar: Assistent 1891, Bibliotekar 1907—33 (indtil 1914 Leder af Udlaanet, derpaa A. C. Larsens Efterfølger som Inspektør paa Læsesalen). Til **Embedsgerningen** føjedes fra første Færd et flittigt og mangesidet Forfatter-skab af overvejende litterær- og personalhistorisk Karakter og ofte med Udgangspunkt i Bibliotekets righoldige **Manuskript-samling**. C.s første større Arbejde »Kulturhistoriske Studier over Heibergs Vaudeviller« (1891, udg. i Anledning af Hundredaarsdagen for J. L. Heibergs Fødsel) efterfulgtes bl. a. af »Dansk

Literaturhistorie i Omrids« (1894, sammen med Poul Levin), »Jens Baggesen. En literær-psykologisk Studie« (1895), »Chr. Winthers Digt-Cyclus »Til Een«. En Studie over Digt og Virkelighed. Med 51 utrykte Digte« (1918) og »En Kvindes Kærlighed. P. L. Møller—Mathilde Leiner« (1928). Hertil sluttede sig Redaktionen af »Illustreret dansk Verdens-Litteraturhistorie«, I—III (1898—1901), hvori C. selv skrev om Sverige. Mellem de mere historiske eller personalhistoriske Arbejder var bl. a. »Frederik Christian, Hertug af Augustenborg« (1896), »Fra Krinolinens Dage« (1897), »Skandinavismen« (1900), »Kunstnerforeningen af 18. Nov.« (1902) og »Den danske Tartuffe« (1916). Som Udgiver har C. tilrettelagt og kommenteret »P. V. Jacobsens Breve« (1899), »Af Orla Lehmanns Papirer« (1903), »P. Fr. Suhm: Hemmelige Efterretninger om de danske Konger« (1918) og navnlig — i Forbindelse med P. Fr. Rist — den statelige Række »Memoirer og Breve«, I—L (1905—27), der er blevet en meget benyttet Kilde til dansk Kultur- og Personalhistorie fra det 17. til det 19. Aarhundrede. Alene har C. redigeret »Vor Fortid. Tidsskrift for dansk Kulturhistorie«, I—III (1917—19). Desuden har han skrevet talrige Afhandlinger, Anmeldelser og Artikler i historiske og litterære Tidsskrifter. — Endvidere har C. samtidig været aktiv Journalist, idet han fra 1899 har været Litteraturanmelder og fra 1901 tillige Teateranmelder ved »Berlingske Tidende« — bestandig med udpræget common sense og med Evne til at fælde en altid velovervejede Dom. Andre Udtryk for C.s stærke Teaterinteresse er Udgivelsen af »Plakater fra Teatret i Lille Grønnegade« (1912) m. m. (for Selskabet for dansk Teaterhistorie), en Karakteristik af Anna Bloch (1918) (i Serien »Sceniske Kunstnere«), forskellige Oversættelser til københavnske Scener og flere Hørespil til Statsradiofonien. En musikalsk Særinteresse har frembragt et Par Førere gennem Richard Wagners Musikdramaer — »Tristan og Isolde« (1914) og »Parsifal« (1915) —. C. har fra 1902 været Medlem af Selskabet for Historie, Litteratur og Kunst (1914—18 Formand, nu Æresmedlem), fra 1904 korresponderende Medlem af Svenska Literatursällskapet i Finland, 1904—05 ledende Senior i Studenterforeningen, fra 1911 Medlem af Bestyrelsen for Selskabet for dansk Teaterhistorie og Sekretær i Richard Wagner-Foreningen, fra 1912 Medlem af Bestyrelsen for Kammermusikforeningen. 1932 modtog han Jubilæumsaarets Goethemedaille. — R. 1924. DM. 1933.

Bogen om Studenterne fra 1886, 1911. Riget 3. Jan. 1911. Masken 22. Nov. 1914. Bogvennen Nov. 1916. Berl. Tid. 16. Aug. 1918 og s. D. 1933. København 17. Aug. 1918. Politiken s. D.

Carl Dumreicher.

Clausen, Niels, ca. 1450—1531, Biskop. D. 15. Dec. 1531 paa Silkeborg Slot, begr. i Aarhus Domkirke. Forældre: Claus Henriksen i Ramløse og Gjertrud Jensdatter (Present). N. C. førte et Vaaben, der lignede Slægten Skades, hvorfor han jævnlig, om end med Urette, er blevet henregnet til denne Slægt.

N. C. forekommer 1489 som Kannik i Roskilde, siden nævnes han som Kannik i Aarhus, og 1490 blev han ved Ejler Madsen Bølles (s. d.) Resignation Biskop i Aarhus. Han blev udnævnt ved pavelig Provision og fik som særlige »Værneherrer« beskikket Biskoppen i Slesvig samt Abbederne i Vor og Øm Klostre. Som Biskop synes han især at have optraadt som en fremragende Godspolitiker og i øvrigt at have indlagt sig megen Fortjeneste af sin Domkirkes Udsmykning. Blandt andet har han af endnu bevaret Inventar bekostet Topstykket med Marias Himmelkroning paa Altertavlen, Korstolene, de to Korskabe til Opbevaring af Alterklæder og 1515 den skønne syvarmede Lysestage af lybsk Arbejde i Koret. Derimod er det pragtfulde Pulpitur, som han 1508 lod rejse, enkelte Brudstykker fraregnet, forsvundet. N. C. nævnes af og til i Tidens officielle Dokumenter og var ca. 1503—16 forlenet med Skanderborg. 1520 afstod han paa Grund af Alder Bispeembedet til Ove Bille (s. d.) mod at beholde Silkeborg Slot og Indtægterne af en Række jyske Herreder, hvad der tilsammen repræsenterede Halvdelen af Bispestolens aarlige Indkomst. 1523 blev han af Christian II. beskikket til at deltage i de i øvrigt frugtesløse Forhandlinger mellem denne og de oprørske jyske Rigsraader, s. A. underskrev han Frederik I.s Haandfæstninger og 1524 det danske Rigsraads Beslutning om Straf over dem, som prædikede »Luthers Kætteri«. Derefter synes han at have levet i Stilhed. Han ejede meget betydelige private Godser, bl. a. Rygaard paa Sjælland og Holm (**Rosenholm**). Ved Testamente af 1520 bortskænkede han sit Jordegods til sine Søkendebørn Fru Anne Nielsdatter (Present), Enke efter Eiler Hack til Egholm, og Fru Birgitte Olufsdatter (Thott), Enke efter Rigshofmester Niels Eriksen (**Rosenkrantz**). — Ligsten i Aarhus Domkirke.

Scriptores Rerum Danicarum, VII, 1792, S. 214. H. F. Rørdam: *Monumenta Historiæ Danicæ*, I, 1873, S. 19, 20; 2. Rk., II, 1887, S. 172, 488. *Acta Pontificum Danica*, IV, 1910, Nr. 3190—92, 3195, 3201; VI, 1915, Nr. 4782—83, 4787. Henry Petersen: *Danske gejstlige Sigiller*, 1886, Nr. 311, 741. *Personalh. Tidsskr.*, 5. Rk., IV, 1907, S. 23 f. *Kirkehist. Saml.*, 2. Rk., I, 1857—59, S. 183; III, 1864—66, S. 505; VI, 1872—73, S. 574 f.; 5. Rk., II, 1903—05, S. 652. *Dsk. Mag.*, 2. Rk., II, 1806, S. 148; 3. Rk., I, 1842, S. 164 f.; III, 1851, S. 220. A. Heise: *Familien Rosenkrantz's Historie i det 16de Aarhundrede*, II, 1882, S. 99 f.; *Diplomat.*, S. 48—52. C. F. Wegener:

Aarsberetn. fra det kgl. Geheimearchiv, II, 1856—60, S. 56, 65. Hist. Tidsskr., 4. Rk., III, 1872—73, S. 473. C. F. Allen: De tre nordiske Rigers Historie, III, 2, 1867, S. 347 f. Fr. Munter: Den Danske Reformationshistorie, I, 1802, S. 526—30. Edv. Egeberg: Silkeborg Slot, I, 1923, S. 61 f.

Bi. Kornerup

Clausen, Peter, 1721—84, Generalguvernør. F. 2. Dec. 1721, d. 24. Juni 1784 paa St. Croix, begr. i Zebaoths K. i Christianssted, 1835 flyttet til Byens nye K. Forældre ukendte. Gift 18. Aug. 1756, vistnok paa St. Croix, med Anna Maria Creutzer, f. 2. Nov. 1734 paa St. Thomas, d. 11. Sept. 1783 paa St. Croix, D. af Planter, Militskaptajn Johan Jacob C. (d. 1736, gift 1° 1713 med Else Rasmusdatter, 1689—1731, gift 1° med Mester Jacob Hofman) og Anne Marie Seger.

Som attenaarig kom C. i Det vestindiske Kompagnis Tjeneste som Kopist og avancerede i Løbet af en halv Snes Aar til Købmand og Kasserer. Direktionen forfremmede ham 18. Sept. 1751 til »Opperhoved« paa St. Croix, og Udnævnelsen bekræftedes af Kongen n. A. C. ejede da Plantagen Nr. 26 i Kongens Kvarter paa St. Croix, og han fik drevet den ret beskedne Ejendom op til at blive en værdifuld Besiddelse. Som Embedsmand var han pligt-opfyldende og tjenstivrig, støttede Handelen, forbedrede Forsvarsværkerne, særlig Fortet Christiansværn o. s. v. Da Staten 1755 overtog Øerne, fratraadte C. efter Ønske, men Regeringen opgav ikke Forbindelsen med ham og gav ham 1758 Titel af Oberstløjtnant og 1762 af Oberst ved de vestindiske Tropper. Da der nogle Aar efter blev Brug for en haandfast og forretningskyndig Afløser for Generalguvernør v. **Pröck**, udnævntes C. 13. Maj 1766 til Generalguvernør foreløbig for tre Aar, der forlængedes til seks, og han fik 1767 tillagt Generalmajors Rang. Kommandanten for St. Thomas og St. Jan Ulr. Wilh. v. Roepstorff, der var aldeles typeforskellig fra C. og paa forskellig Maade modsatte sig ham, blev afskediget. Hjemme tog imidlertid Struensee sig af Roepstorffs Anliggender og lod ham afløse C. som Generalguvernør baade for at bekæmpe »l'ancien regime« og for at vinde en Tilhænger. C. vendte hjem og indrettede sig en Lystejendom i Nordsjælland, men efter Struensees Fald udnævntes han 5. April 1773 igen til Generalguvernør. I Vestindien var C. meget afholdt og anset. Han havde store Indkomster og førte stort og gæstfrit Hus og kaldte sig »Generalgouverneur over alle de danske Eijlande udi America«. 1780 udnævntes han til Generalløjtnant. — Hv. R. 1773. — Monument rejst af St. Croix' Borgere 1835 i Christianssted K.

Kay **Larsen**: Dansk Vestindien 1666—1917, 1929, S. 110—55, S. 381 f.

Kay Larsen.

Clausen, Rasmus Buch, 1840—1904, Indremissionær. F. 21. Jan. 1840 i Sandbjerg, Løjtofte Sogn, Lolland, d. 12. Maj 1904 paa Lyngby Sygehus, begr. i Kbh. (Garn.). Forældre: Gaardejer og Sognefoged, senere Ejer af Proprietærgaarden Louisehøj i Øster Ulslev Sogn Jens Peter C. (1800—88) og Anne Kathrine Olesen (1798—1868). Gift 5. Juni 1874 i Øster Ulslev med Henriette Christiane Dahlerup, f. 28. Marts 1838 sst., d. 1. Jan. 1876 sst., D. af Sognepræst Christian Georg D. (1807—88) og Christiane Thomasine Kraglund (1809—81).

Som eneste Søn i et velstillet Hjem havde C. en lykkelig Barn-dom, blev vel undervist, fik tidlig Interesse for Læsning og ønskede at blive Præst. Faderen satte ham dog til Landvæsenet, og da han sidst i 60'erne overtog Faderens Gaard Louisehøj blev han en ivrig og dygtig Landmand, interesseret i Tidens Fremskridt paa dette Omraade. En stærk **aandelig** Vækkelse — som det synes, fremkaldt ved Læsning i den hellige Skrift — bragte en Ændring i dette Forhold, særlig efter hans Hustrus og et nyfødt Barns Død. Han var nu helt optaget af at forkynde for andre den Frelse, han selv havde fundet. Enden paa det blev, at han først bortforpagtede, siden solgte Gaarden og 1882 flyttede til Hovedstaden. Her blev Mødet med Indremissionær V. Wright bestemmende for hans Fremtid. Sammen med ham holdt C. i en Aarrække Møder i Byens fattigste og usleste Kvarterer, i Gaarde og paa aabne Pladser. Han, der var en Kæmpe af Vækst med langt graat Skæg, sædvanlig i en stor Slængkappe og med en høj Filthat, blev en kendt Skikkelse i Kbh., tit spottet, men ogsaa afholdt og beundret af mange. Særlig i Midnatsmissionens Arbejde kom det ikke sjældent til Sammenstød, ogsaa med Datidens Politi. Han, der af Kbh.s Indre Mission var ansat som »Bymissionær«, levede som en ensom Mand, nøjsomt og tarveligt. Af Naturen havde han et **hæftigt** Sind; men prøvet i Livets Skole og glad i Troen paa Guds Naade blev han en mild og næsten munter Mand, hvis eneste **Maal** syntes at være at vidne om sin Herre og Frelser.

M. Thomsen: Gaardmissionær R. B. Clausen, 1904.

Hans Kock.

Clausen, Thomas, 1677—1724, Generalsuperintendent. Døbt 7. Okt. 1677 i Flensborg, d. 23. April 1724 i Hamburg. Forældre: Skrædder Thomas C. og **Silia** Nissen. Gift med Mette Ulrikke Martinsdatter **Selmer**, D. af Skipper i Flensborg Martin Ulrichsen S.

T. C. studerede i Sachsen, var dernæst Lærer paa **Glücksborg** og blev 1704 ansat ved Flensborg Skole. Han optraadte bittert mod

Sværmere, især Otto Lorentzen Strandiger. 1706 avancerede han til Tertius, 1709 til Konrektor. S. A. overrakte han Frederik IV. et Hyldestskrift ved hans Hjemkomst fra Italien og Tyskland. Snart blev han Kongens haandgangne Mand og viede ham 1712 til Anna Sophie Reventlow til venstre Haand, skønt han endnu næppe var ordineret. Rimeligvis var han dog foruroliget herover; han spurgte den djærve Præst Morten Reenberg, om han havde gjort ret, og fik det Svar, at da Kongen var David, Anna Sophie Bathseba, maatte han selv være Nathan. Men den Rolle laa ikke for T. C. Han blev tysk Hofpræst hos Fyrstinden, 1714 Dr. theol. efter kgl. Udnævnelse. 1721 offentliggjorde han en Tale ved en Jødindes Daab. Da han s. A. straks efter Dronning Louises Død atter havde viet Kongen til Anna Sophie, denne Gang til højre Haand, blev han 1722 Generalsuperintendent over Slesvig og den kongelige Del af Holsten samt Provst over Gottorp og Rendsborg Amter, hvortil 1722 føjedes Ejdersted. Den paa allerhøjeste Sted saa meget formaaende Mand modtoges med latinske og tyske Lovtaler og Digte. Han var en energisk, men ogsaa magtkær Tilsynsmand, skarp Modstander af Pietisterne, som Enevold Ewald. I Flensborg drev han med Energi paa Gennemførelse af den allerede paabudte Konfirmation. Han holdt 1723 atter Provstemøde (Synode), men stod ellers ikke i et godt Forhold til Provsterne. Disse havde i Holsten haft Ordinationsret; med kgl. Approbation fik T. C. sat igennem, at denne med Tiden skulde gaa over til Generalsuperintendenten. — Rang med Konsistorialraader 1721.

E. Pontoppidan: *Annales ecclesiæ Danicæ*, IV, 1752, S. 137 f. H. N. A. Jensen og A. L. J. Michelsen: *Schleswig-Holsteinische Kirchengeschichte*, IV, 1879, S. 136. A. Dahl: *Sønderjyllands Bispehistorie*, 1930, S. 56. *Kirkehist. Saml.*, 3. Rk., III, 1881—82, S. 780 (om Reenberg; Replikken sigter maa-ske til den anden Vielse). E. Hansen: *Geschichte der Konfirmation in Schleswig-Holstein* (*Schriften des Vereins für schleswig-holsteinische Kirchengeschichte*, I. Rk., VI, 1911, S. 180, 200, 347 f.). S. C. Burchardi: *Ueber Synoden, besonders über die im 17. und 18. Jahrhundert gehaltenen Schleswig-Holsteinischen, Königlichen Anthells*, 1837, S. 80. *Præstehist. Saml.*, 1931, S. 278 ff.

Valdemar Ammundsen.

Clausen, Thomas, 1801—85, Astronom. F. 16. Jan. 1801 i Snogbæk, Sottrup Sogn i Sundeved, d. 11. Maj 1885 i Dorpat, begr. sst. Forældre: Boelsmand, senere Indsidder Claus C. (1772—1851) og Cecilie Thomasen (d. 1862). Ugift.

Faderen maatte gaa fra Gaarden og ernære sig som Dag-lejer. C. kom ud at tjene som Vogterdreng hos Præsten Georg

Holst i Snogbæk. Heldigvis sørgede denne for, at han fik en god Skoleundervisning, saa at han endog ved Konfirmationsalderen skal have kunnet en Del elementær Matematik. Præsten, der selv interesserede sig for Matematik, underviste ham nu videre, og det lykkedes ham ved sin Anbefaling 1824 at skaffe C. en Plads som Beregner ved Observatoriet i Altona under Schumacher, der modtog ham med megen Venlighed og allerede Aaret efter forfremmede ham til Observator. 1827 blev C. ansat ved det optiske Institut i München (Utzschneider), hvor han blev i 13 Aar. Da han 1840 følte sig forbigaaet ved Besættelsen af Direktørposten for Instituttet, tog han sin Afsked og vendte tilbage til Altona, som han igen forlod 1842, da han blev Observator i Dorpat. Med Direktøren her, Mädler, stod han paa den bedste Fod. Efter at Mädler var gaaet af, var han fra 1866 Direktør for Observatoriet, indtil han 1872 tog sin Afsked med Pension. Talrige matematiske og astronomiske Arbejder af ham, deriblandt 14 Kometbaner, er publicerede i »Astron. Nachrichten«, Grelles »Journal für Mathematik«, Grunerts »Archiv für Mathematik« og flere andre Steder. Særlig hans Undersøgelser af Bielas Komet er vigtige. For en Bestemmelse af Banen for Komet 1825 II fik han det danske Videnskabernes Selskabs Guldmedaille. Han har beregnet π med 250 Decimaler. — Dr. phil. h. c. ved Universitetet i Königsberg 1844.

Nær og Fjern 1879, Nr. 371. Astronom. Nachrichten, II, 1824, Sp. 281 f.

Aug. Svedstrup (Poul Heegaard*).

Clauson-Kaas, Jens Adolph Frederik, 1826—1906, Husflidslærer. F. 16. Maj 1826 i Langenfelde ved Altona, d. 28. Okt. 1906 i Klampenborg, begr. i Kbh. (Garn.). Forældre: Hofmarskal, Kammerherre Conrad Frederik C.-K. (1782—1853, gift 1° 1811 med Komtesse Ferdinandine Jeanette Agnes Luckner, 1790—1818) og Karen Magdalene Mathiesen (1804—34). Gift 10. Aug. 1853 i Lyngby med Sophie Caroline Christine Øelund, f. 18. Maj 1833 i Kbh. (Trin.), d. 28. Marts 1909 i Klampenborg, D. af Møller, senere Skov- og Vildtfoged paa Fortunen Christian Ø. (1805—74) og Louise Magdalene Cathrine Schrøder (ca. 1808—60).

C. kom 1844 paa Landkadetakademiet i Kbh., blev 1847 Sekondløjtnant med Anciennitet fra 1845, først ved Dragonerne, senere ved Hestgarden, og blev Premierløjtnant 1849. Han gjorde 1853—56 Tjeneste i Grænsegendarmeriet, traadte derefter atter ind i Rytteriet og blev kar. Ritmester 1864. Ved Hærreduktionen afskedigedes han, men gjorde 1870—74 Tjeneste som Kaptajn i

Kbh.s Væbning. 1866 havde han oprettet et Institut til Husflidens Fremme og begyndte 1871 sammen med N. C. Rom (s. d.) Udgivelsen af »Nordisk Husflidstidende«. Ved begges Initiativ stiftedes 1873 Dansk Husflidsselskab, hvis Sekretær **C.-K.** blev. Tillige var han Lærer ved Husflidskursus, som fra 1873 modtog Støtte fra Staten. C.-K. var en meget virksom og initiativrig Mand, men hans iltre Gemyt gjorde Samarbejdet med ham vanskeligt. Hans Bestræbelser for at faa Husfliden anerkendt som Skolefag og faa oprettet en central Uddannelsesanstalt for Lærere lykkedes ikke, og den Kritik, han mødte fra tidligere Medarbejdere og Venner, tvang ham 1881 bort fra Sekretærposten i Husflidsselskabet, en Afskedigelse, der vakte en Del Opsigt og affødte flere Pjecer. C.-K. drog til Tyskland og tog fast Ophold i Dresden, hvorfra han udfoldede et stort Agitation **sar bej** de for sine Ideer. Han blev Husflidslærer i det derværende Blindeinstitut, indførte Modellering i **Blindeskolerne** og organiserede **Husflidsar bej** de som Vinterbeskæftigelse for Beboerne i det sachsiske Schweiz, der om Sommeren væsentlig levede af Turister og hidtil havde døjet trange Kaar under Vinterens Uvirksomhed. Da C.-K. nærmede sig de 80 Aar, drog han tilbage til Danmark. Paa en Rejse til Tyskland et halvt Aars Tid før sin Død hyldedes han som »Talsmanden for Haandens Uddannelse i Opdragelsens Tjeneste«. — Kammerjunker 1849. — R. 1874. — Maleri af Chr. Asmussen 1901. Kobberplaque af P. Sturm 1892. Træsnit 1874.

Personalh. **Tidsskr.**, V, 1884, S. 28g. N. C. Rom: Den danske Husflid, 1871, S. 101 f. Industriforeningens **Maanedsskrift**, 1877, S. 1 ff. Aksel Mikelsen i Meddelelser fra dansk Sløjdforening, II, 1907, S. 138—41.

Georg Nygaard.

Clauson-Kaas, Gustav Adolph Frederik, f. 1865, Hippolog. F. 7. Juli 1865 i Næstved. Forældre: Ritmester A. C.-K. (s. d.) og Hustru. Gift 1° 28. Nov. 1893 i Odense med Selma Hviid, f. 27. Okt. 1873 i Los Angeles, D. af Toldembedsmand, Kaptajn, senere Ejer af Kroghenlund paa Fyn Ivar Alexander Munch H. (1837—1903) og Marie Sophie Elisabeth Magnus (f. 1846); Ægteskabet opløst. 2° 6. Okt. 1900 med Else Krum, f. 28. Juni 1882 i Skovhus i Toelt, Asminderød Sogn, D. af Solodanser Jacob Daniel K. (s. d.) og Hustru.

C.-K. blev Sekondløjtnant 1885, Premierløjtnant s. **A.**, Lærer ved Sekondløjtnantskolen i Randers 1888, afgik som kar. Ritmester 1900. Under Sikringsstyrkens Indkaldelse 1914 stillede han sig midlertidig til Raadighed og blev ansat ved **Fæstningsoversvøm-**

melsen, senere (1916) ved Frontkommandoen ved Nordfronten. — Sammen med Baron Lerche købte C.-K. 1900 Christiansholm ved Klampenborg, det udstykkedes til Villabebyggelse. — Som Hestesportsmand og Fuldblodsopdrætter har C.-K. gjort en betydelig Indsats, og denne Gerning har især haft hans store Interesse. Det skyldtes hans Idé og Planer, at den nye Galopbane blev anlagt Syd for Dyrehaven, og 1906 blev han administrerende Direktør for Aktieselskabet Klampenborg Væddeløbsbane. Paa forskellig Maade har han taget Initiativet til Fremme af Fuldblodsavl, idet han bl. a. ønskede at skabe Betingelser for hjemlig Remontavl. Stutteriet Hvidegaard oprettedes 1909; det overgik senere til Akts. Dansk Fuldblodsstutteri, der nu har fem Fuldblodshingste og 56 Fuldblodshopper udstationeret rundt om i Danmark (Hovedsæde paa Rævehøjgaard i Lundtofte). 1916 stiftede C.-K. Foreningen for Fuld- og Halvblod for Kbh.s Amt; han var ogsaa den ledende i Aktieselskaberne Dyrehavegaard, Bjelkager og Lundtoftegaard. Det skyldtes C.-K.s Initiativ, at der 1906 blev givet Koncession paa Landbrugslotteriet. — Buster af Jenny Salicath og J. Nielsen-Sondrup i Privateje.

Hi Friis

Claussen, Christian August Carl, 1736—1804, Forstmand. F. 28. Dec. 1736 paa Augustenborg, d. 10. Dec. 1804 i Blovstrød, begr. sst. Fader: Overførster Herman C. (ca. 1702—59). Gift 1. Juni 1764 paa Augustenborg med Frederikke Christiane Nielsen, f. 2. Marts 1740 paa Augustenborg, d. 9. Sept. 1807 i Kbh., begr. i Blovstrød, D. af Kusk, senere Kroejer og Forpagter af Augustenborg Hovedgaard Marcus N. (1712—97, gift 2° 1756 med Susanne Schmidt, 1729—1800) og Hustru (ca. 1715—56).

C. lærte det **praktiske** Jagt- og Skovvæsen hos sin Fader og kom tidlig i Hertugen af Augustenborgs Tjeneste. 1763 blev han Skovrider ved Grevskabet Rantzau i Holsten, og efter Anbefaling at Overforstmaster D. N. v. Warnstedt blev han 1780 kaldet til Sjælland, hvor han blev adjungeret den gamle Overførster Anders Olsen, som han senere afløste. — C, der navnlig virkede som Medhjælper hos Overforstmasteren C. H. v. Linstow, var trods sin mangelfulde boglige Uddannelse en meget dygtig Embedsmand, der, til Dels i Forening med G. W. Brüel, har udfoldet en betydningsfuld Virksomhed ved Udskiftningen af Statsskovene, ved Anlæg af de nye Naaleskove i Nordsjælland o. fl. St. og ved de omfattende Forarbejder, der førte til Driftsplanen af 1804 for de nordsjællandske Statsskove. — Rang med virkelige Etatsraader.

A. Oppermann: Bidrag t. d. danske Skovbrugs Hist. 1786—1886, 1889.
Samme: Den danske Skov-Lovgivning 1660—1924, 1929, S. 30.

A. Oppermann (C. Syrach Larsen*).

Claussen, Heinrich Ferdinand **Emil**, 1832—1902, Præst. F. 18. Sept. 1832 i Tønder, d. 11. Marts 1902 i Dybbøl, begr. sst. Forældre: Vajsenhus- og Seminarielærer Hans C. (1790—1861, gift 1° 1815 med Henrikke Petersen, 1782—1816) og Mette Marie Schmidt (1795—1849). Gift 12. Febr. 1874 i Dybbøl med Karen Marie Olsen, f. 24. Nov. 1835 i Rode, Dalby Sogn, Fakse Herred, d. 4. Sept. 1902 i Dybbøl, D. af Bomforpagter Zacharias O. (1808—52) og Maren Iversdatter (1809—86).

Opvokset i et fromt Hjem var C. først bestemt til Lærer, men fik saa Mulighed for at studere. I Haderslev lærde Skole, hvorfra han blev Student 1856, og ved Kbh.s Universitet, hvor han fik Bolig paa Regensen, modtog han rig **aandelig** Paavirkning, kirkeligt mest fra Martensen, dog ogsaa fra Grundtvig og Kierkegaard. 1862 tog han teologisk Embedseksamen; en **Halslidelse** nødte ham til længere Tids Ro, men 1865 blev han Sognepræst i Dybbøl, hvortil Grev F. C. O. Reventlow som Ejer af Sandbjerg havde Patronatsret. I 37 Aar voksede han sammen med Menigheden, skattet som en nidkær, myndig Præst, en god Prædikant og særlig fortrinlig ved Konfirmationsundervisning. Han var høj Kirkelig Missionsmand. Da Pastor Wacker i Rinkenæs 1876 blev Forstander for Diakonissestiftelsen i Flensborg, overtog C. hans Hverv som Redaktør af »Kirkeligt Søndagsblad« og Formand for en Forening for ydre og indre Mission, der — i Samarbejde med Missionen i Herrmannsburg — underholdt en Missionær i Tirupati i Indien; C. udgav en lille Sangbog: »**Missionsharpen**«. C. var ogsaa nær forbunden med de af Pastor Paulsen ledede Anstalter i Kropp. Men da den senere Indre Mission gik over til at bruge Lægprædikanter, offentliggjorde C. sammen med fire andre Præster i »Schlesw.-Holst.-Lauenb. Kirchen- und Schulblatt« 23. April 1887 en Protest mod dette Indgreb i det gejstlige Embedes Ret. C. var Medlem af den Kommission, som udarbejdede den autoriserede nordslesvigske danske Salmebog. Han var dansk, men blandede sig ikke i Politik. Dog forsvarede han paa **Fællessynoden** i Rendsborg 1894 under Debatten om de foreslaaede to danske Sprog-timer varmt det danske Sprogs Skønhed og Ret, og 1897 udtalte han sst., at **medens** man **maatte** fordømme Frelsens Hær, saa stod Grundtvigianerne paa luthersk Grund; derfor **maatte** man beklage,

at medens der frit kunde aabnes et Buddhatempel i Berlin, saa havde man lukket Frimenighedskirker i Bovlund og Haderslev.

L. **Blauenfeldt**: Indre Mission i Sønderjylland indtil 1911, 1919. Kirkeligt Søndagsblad 1902, Nr. 14—17. Schleswig-Holsteinischer Sonntagsbote 1902, Nr. 34. Verhandlungen der VI. ordentlichen **Gesammtsynode** 1894, 1895, S. 100: der VII., 1897, 1898, S. 22.

17 13 A J
Valdemar **Ammundsen**.

Claussen, Georg Friedrich, 1806—90, historisk Forfatter. F. 31. Jan. 1806 i Toftlund, d. 30. Nov. 1890 i Haderslev, begr. i Lübeck. Forældre: Justitsraad, Herredsfoged, sidst i Tyrstrup Herred Ernst Julius C. (1772—1840) og Sophie Christine Charlotte Langreuter (1785—1840). Gift 24. Sept. 1832 i Haderslev med Catharine Elisabeth Langheim, f. 24. Febr. 1811 i Haderslev, d. 20. Juni 1857 i Liibeck, D. af Apoteker Carl Heinrich Paul L. (1776—1848, gift 2° 1814 med Catharine Birgitte Hoskjær, 1793—1852) og Catharina Elisabeth Hallensen (1780—1811).

C. gik i Haderslev Latinskole, studerede Jura i Kiel og Heidelberg og blev 1829 Kancellisekretær ved Overretten paa Gottorp. 1838 valgtes han til Stænderdeputeret for Aabenraa og senere til Suppleant for Haderslev. I Stændersalen i Slesvig stod han sammen med sin Ungdomsven P. Hiort Lorenzen og Grev M. Moltke som Leder af det demokratisk-liberale Parti. Hans Embedsstilling, der gav ham Adgang til Regeringens og Overrettens Arkiver, medførte vel, at han *maatte* holde sig noget i Baggrunden, men gjorde ham samtidig paa mange Punkter til den kyndigste og mest velunderrettede i det lille Parti, for hvilket han tit var »et Slags Leksikon«, der var i Stand til at »løse de for alle andre dunkle Gaader baade i Administrationen og Retsplejen«. Efter Hiort Lorenzens Svingning i dansk Retning, tog C. Afstand fra ham og gik efterhaanden helt over til det slesvigholstenske Parti. Da den slesvigske Overret 1850 blev ophævet, fik C. sin Afsked uden Pension, blev 1853 Sekretær ved Handelskamret i Liibeck, 1864 Tingskriver for Gram Herred, 1867 **Amtsdommer** i Toftlund, pensioneret 1869 og levede derefter i Haderslev optaget af historiske Studier, der dog kun satte Frugt i en tysk Oversættelse af nogle Afsnit af det første Bind af P. A. Munchs »Det norske Folks Historie« og i Udgivelsen af en lille Bog: »Beiträge zur **Geschichte** und Beschreibung von Hadersleben und Umgebung« (1877), der især giver god, paa Dokumenter bygget Oplysning om Byens Forvaltning og Retsvæsen. Paa andre Punkter er den lovlig fantasifuld.

Sønderjydske Aarbøger, 1892, S. 145—49. T. O. Achelis: Haderslev i gamle Dage, I, 1926, S. 6 f.

Thade Petersen.

Claussen, Johan Christian Gerhard, 1750—1801, Skolemand. Døbt 27. Dec. 1750 i Kiel, d. 26. Aug. 1801 i Kbh. (Frue), begr. sst. (Ass.). Forældre: Smedemester Bernd C. og Maria Margretha Stoltings. Gift 26. Marts 1790 i Blenstrup med Elisabeth Marie Byrum, døbt 14. Nov. 1757 i Aalborg, d. 9. Dec. 1839, D. af Købmand Christen B. (ca. 1725—60) og Gundel Marie Heug (1735—77).

C. var 1774—81 Lærer ved forskellige Skoler i Tyskland og Frankrig og uddannede sig derefter ved det nyoprettede Seminarium i Kiel. Han opholdt sig saa en Tid paa Brahetrolleborg, hvor Grev Ludv. Reventlow ivrigt virkede for Skolernes Forbedring, for at lære det danske Sprog og blev 1785 Skoleinspektør paa Grev Schimmelmans Gods i Jylland. Da Schimmellmann blev Formand i den store Regeringskommission til de danske Skolars bedre Indretning, blev C. 1790 udnævnt til Førstelærer ved Skolelærerseminariet paa Blaagaard. Her virkede han fra Seminariets Aabning 14. Marts 1791 til sin Død, navnlig som Lærer i Religion og som Leder af de kateketiske Øvelser. Seminariet i Kiel blev Mønster for det paa Blaagaard, hvis Elever blev ensidige Forstandsmennesker og dygtige Kateketer. Mangelen af Optagelsesprøve og Hovedstadslivets Indflydelse paa Eleverne i hin Klubbernes og Drikkevisernes Periode skabte Seminariet Modstandere, hvis Angreb — ogsaa paa Seminaristernes Overvurdering af egen Dygtighed — C. dog altid var rede til at imødegaa, idet han beraabte sig paa gunstige Udtalelser fra Seminariets Venner, f. Eks. Biskop Balle. C. var en nidkær og samvittighedsfuld Lærer, utrættelig og alvorlig i al sin Færd. Sammen med sin Kollega ved Seminariet, Forfatteren H. V. Riber, udgav han 1796 1. Hæfte af en Oversættelse efter C. J. R. Christiani med *den for Datiden* karakteristiske Titel: »Bidrag til Menneskets Forædling«.

J. Jensen: Hist. Efterretn. om det blaagaard-jonstrupske Seminarium, 1841. Joakim Larsen: Den danske Folkeskole 1784—1818, 1893, S. 70—88.

Joakim Larsen (Chr. Buur*).

Claussen, Niels Hjelte, f. 1866, Ingeniør, Bryggeridirektør. F. 13. Jan. 1866 paa Prøvelyst i Karlebo Sogn. Forældre: Proprietær, senere Ejer af Rosendal og Gæstgiver i Hobro Lauritz Ernst C. (1835—1904) og Caroline Petrine Hjelte (1837—1919). Gift 1904 med Lene Kirstine Sørensen, f. 4. Maj 1868 paa Johannelyst ved Randers, D. af Gaardejer Søren Møller S., senere Holbæk Møllegaard, Rougsø Herred (1837—1921) og Anna Susanne Elisabeth Smith (1835—1911).

C. blev Student 1883 fra Herlufsholm og 1888 cand. polyt. (Kemiker). 1887 fik han Universitetets Guldmedaille for Besvarelse af Prisopgaven i Kemi. Efter nogle Maaneder at have assisteret Stadsingeniøren i Kbh. ved Undersøgelse af Kommuneskolars Varme- og Ventilationsapparater blev han 1889 ansat hos Burmeister & Wain og arbejdede her specielt ved Forsøg med Centrifuger indtil 1894. 1894—97 var han Assistent paa Carlsberg Laboratoriets kemiske Afdeling, 1898—1904 Laboratorieførstander paa Bryggeriet Ny Carlsberg. 1905—11 var han ansat paa det af Danskeren Max Henius (s. d.) sammen med Dr. Robert Wahl i Chicago oprettede gæringsfysiologiske Laboratorium. Institute of Fermentology, hvortil ogsaa var knyttet en Bryggerskole. 1911 vendte han tilbage til Danmark og blev atter knyttet til Carlsberg, først som Laboratorieførstander og fra 1912 som Overinspektør, for endelig 1931 at blive udnævnt til teknisk Underdirektør og 1934 ved Direktør Poul C. Poulsens (s. d.) Død til teknisk Direktør. — Straks efter Hjemkomsten lykkedes det C. at løse Spørgsmaalet om Opnaaelse af den rette Surhedsgrad i Mæsken, hvilket var af stor Betydning, da Carlsberg-Bryggerierne paa det Tidspunkt gik over til i større Stil at brygge det lyse Pilsnerøl. — Af litterære Arbejder fra C.s Haand foreligger følgende: i »Meddelelser fra Carlsberg Laboratoriet«, 1903, »Om Øllets Sarcinasygdom og dens Ophav«, i »Journal of the Institute of Brewing«, 1904, »On a Method for the Application of Hansen's System in the Manufacturing of well conditioned English Stock Beers«, i Allen Roger's »Industrial Chemistry«, 1912, Kapitlet »Wine Making«, i »Minde-skrift for Pasteur«, 1922, »Pasteurs Betydning for Industrien«, og i »Die Hefereinzucht in der Entwicklungsgeschichte der Brauerei«, 1931, »Aus dem Leben und Wirken Emil Chr. Hansens«. — 1904 fik C. dansk Patent Nr. 6907 paa Fremgangsmaade til Fremstilling af engelske Ølsorter saasom Ale, Stout og Porter. Siden 1924 har han virket som Censor i Bioteknisk Kemi ved 2. Del af polyteknisk Eksamen for Fabrikingeniører. 1933 blev han for sin Indsats i Bryggeriindustrien hædret med den af Emil Chr. Hansen Fondet indstiftede Emil Chr. Hansen Medaille.

Chr P Jørgensen

Claussen, Rasmus, 1835—1905, Politiker. F. 3. Febr. 1835 i Helletoft, Bøstrup Sogn, paa Langeland, d. 5. Aug. 1905 paa Frbg., begr. i Idestrup paa Falster. Forældre: Gaardfæster Claus Anders Christensen (ca. 1790—1848) og Ane Christine Rasmusdatter (1794—1879). Girt 4. Jan. 1856 i Bøstrup med Hanne Sophie Henriksen, f. 14. Juni 1836 sst., d. 1. Sept. 1897 i Jægersborg, D. af Gaard-

fæster Henrik Nielsen (1796—1857) og Johanne Kirstine Madsdatter (ca. 1798—1878).

C. fik ikke anden Undervisning end Folkeskolens, men livlig og opvakt som han var supplerede han i ikke ringe Grad sine Kundskaber ved Læsning. 1859 overtog han Fæstegaarden efter sin Moder. **Han** viste sig som en flink Landmand, der ogsaa var paa Udkig efter andre Erhvervsfelter og anlagde en Benmølle til Fabrikation af kunstig Gødning. Jævnlig bistod han de langelandske Bønder i deres Mellemværender med Øvrigheden, og da J. A. Hansen, i hvem han tidligere havde set sin politiske Fører, havde sluttet sit Grundlovsforlig med Grev Frijs, var han med at bekæmpe ham ved Vælgermøderne 1866. Hans Navn var vel kendt over hele Øen, og ved Folketingsvalget 1869 blev han opfordret til at stille sig i Kredsen, men sagde Nej. N. A. solgte han sin Fæstegaard, rejste til Falster og købte en Gaard i Sillestrup i Idestrup Sogn, som han nogle Aar efter ombyttede med et Avlsbrug tæt ved Nykøbing. I sin nye Hjemstavn blev C. hurtig kendt som en kyndig Forkæmper for stedlige Interesser, som baade havde Ordet og Pennen i sin Magt. Ved Folketingsvalget 1872 blev han opfordret til at stille sig i Nykøbing **F.-Kredsen** som Det forenede Venstres Kandidat. Han valgtes med stort Flertal, men ved **Opløsningsvalget 1873** fik han en farlig Modstander i Grosserer C. Hage, som støttedes af Biskop Monrad. Han sejrede kun med ringe Flertal, men styrkede sin Anseelse ved selv over for Monrad at have vist sig som en dygtig og slagfærdig Debattør. Siden sad han urokkelig i Kredsen, indtil han 1903 frivillig trak sig tilbage. Efter at C. var blevet Folketingsmand, befæstede han sin politiske Indflydelse og udstrakte den til hele Maribo Amt ved Stiftelsen af »Lolland-Falsters Folketidende«, som oprindelig var en Filial af »Stubbekøbing Avis«, men snart blev et selvstændigt Blad med eget Trykkeri i Nykøbing (1874); 1876 købte han »Nakskov Tidende«, som han selv redigerede, indtil det (1878) overtoges af hans Svigersøn N. Th. Petersen. Siden udstrakte han sin Bladvirksomhed til Fyn gennem »Nyborg Dagblad« (1888—91), som redigeredes af hans Søn, Sophus C. (s. d.). — C. øvede baade ved sine Blade og sin mundtlige Agitation og ved ihærdigt Virke for Lolland-Falsters økonomiske Interesser en betydelig Indflydelse paa Øerne og var den, det mere end nogen anden skyldtes, at Venstre i 70'erne og 80'erne fik en saa stærk Stilling her. Selv blev han, særlig ved den store Udbredelse, »Lolland-Falsters Folketidende«, hvis Redaktion han 1879 overlod til sin Svigersøn, Aage Jordan, fik, en velhavende Mand. Paa Rigsdagen gav hans

dominerende Indflydelse paa de sydlige Øer ham Relief, men i øvrigt gjorde han sig ogsaa stærkt gældende ved sin Deltagelse i Tingets Forhandlinger og i Partiraadslagningerne. Han var selvstændig og kritisk anlagt, og skønt han i det hele fulgte Det forenede Venstre, gjorde han dog ikke sjældent sine egne Meninger gældende over for Førerne. Ved Partiets Deling 1878 fulgte han Berg og Hørup, men skilte sig, misfornøjet med Bergs skrappe Partikommando og Tilløb til et Militærforlig 1879, atter fra dem og dannede sammen med Alberti o. a. en egen Gruppe, De udtraadte. 1881 gik han dog tilbage til sit tidligere Partiforhold, og da Berg sammen med Bojsen 1884 dannede Det danske Venstre, blev han i Folketingets Venstre under Hørups Førerskab. 1880—92 var han med korte Mellemrum Medlem af Finansudvalget og 1892 dets Formand. 1889—94 var han Folketingets 2. Viceformand. — I Provisorietidens første Aar var han ikke sjældent at finde paa Yderfløjen af sit Parti med Opfordringer til Skattenægtelse og Dannelse af Riffelringe, for hvilket sidste han 1885 idømtes en Fængselsstraf paa tre Maaneder. — C. kom efter nogle Aars Forløb til den Overbevisning, at en Fortsættelse af Protestpolitikken vilde være haabløs, og sluttede sig tillige med flere andre af den Hørup'ske Gruppe (bl. a. Pingel, V. Bjørnbak og C. Ravn) til Bojsens Forhandlingsprogram og deltog med ham i Ledelsen af den Politik, som førte til Forliget 1894, bl. a. ved en Række fortrolige Møder med Tillidsmænd fra Landets forskellige Egne. Han valgtes i denne Periode til Statsrevisor (1892—95) og til Folketingets Formand (1894—95). Efter Valgnederlaget 1895 fjernede han sig efterhaanden fra Bojsen og udtraadte 1899 af Det forhandlende Venstre. Dog søgte han ikke Optagelse i Venstrereformpartiet, men indtog indtil sin frivillige Udtræden af Folketinget 1903 en kritisk-iagttagende Stilling. — Mindesten med **Portrætmedaillon** 1907 i Nykøbing F. — Træsnit 1883 af C. Hammer og 1889. Satirisk Tegning 1894 paa Fr.borg.

N. P. Bransager og Palle Rosenkrantz: Den danske Regering og Rigsdag, 1901—03, S. 164—69. Soph. Claussen i Verden og Vi 2. Nov. 1917. Samme: Foraarstaler, 1927. Loll.-Falsters Folketid. 7. Aug. 1905 og 22. Sept. 1907. Ill. Tid. 13. Aug. 1905. Frederik Graae: Falster Minder, I, 1928, S. 63—69.

N. Neergaard.

Claussen, Sophus Niels Christen, 1865—1931, Forfatter. F. 12. Sept. 1865 i Helletoft paa Langeland, d. 11. April 1931 i Gentofte, begr. sst. **Forældre:** Gaardfæster, senere Bladudgiver og Statsrevisor Rasmus C. (s. d.) og Hustru. Gift 1° 12. Sept. 1896 i Hatting med Anna Cathrine Christensen, f. 8. April 1868 i Horsens, D. af

Sadelmager Harald Lorentz Carstens C. (1836—1914) og Jessigne (Signe) Pouline Hansen (1837—1908). Ægteskabet opløst. 2° 10. April 1931 i Gentofte med Inger Katrine Nielsen, f. 6. Aug. 1888 i Kbh. (Frue), D. af Fuldmægtig Frederik Julius N. (1867—1920) og Anna Cathrine Eggert (1860—1919).

C. kom fem Aar gammel med Forældrene til Falster, 1881 til Kbh. og blev Student 1884 fra Mariboers Skole. 1886 blev han Journalist ved »Horsens Folkeblad« og kort efter 1890 Medarbejder ved »Politiken« (Mærker bl. a. Antonius og Proteus). Han var blevet nært knyttet til de to omtrent jævnaldrende Digtere Johannes Jørgensen og Viggo Stuckenberg. I Tidsskriftet »Taarnet«, som Jørgensen udgav i 90'ernes Midte, bidrog C. med baade Poesi og Prosa. Navnlig Venskabet med Jørgensen har sat væsentlige Spor i begges Produktion. Jørgensens Digt »Efter Læsningen af Frøken Regnvej« (»Bekendelse« 1894) giver et Indtryk af den dybe poetiske Bevægelse, der fyldte hans Sjæl og Sanser, da han som **helt** ung hørte C. læse Digtet op. I »Sommer« beretter han om et Sommerbesøg hos C. paa Fyn; han har skildret Vennen og sig selv i Personerne Albert og Oluf, og deres lange virkelige Samtaler er i Bogen genopstaaet i en syntetisk Transfiguration. Til Gengæld har C. i et af »Pilefløjter« s mesterligste Digte givet et overraskende dybt og rigtigt Billede baade af Vennen og sig selv, — det var første Gang, C. viste, hvor knapt og slaaende han kunde karakterisere det inderste, væsentligste, mest organisk bestemte i menneskelige Gemytter. Uoverensstemmelse i Livsopfattelse og Livsførelse skilte gennem lange Tider de to Venner, men i C.s senere Leveaar fandt de hinanden igen.

I 90'ernes Begyndelse gjorde C. længere Ophold i Paris og Italien, og en Del af Kapitlerne i de to Rejsebøger »Antonius i Paris« og »Valfart« fremkom først som Breve i »Politiken«. Efter Faderens Død 1905 blev han Medudgiver af »Lolland-Falsters Folketidende«, efterhaanden omtrent Eneejer og blev derved en ikke blot økonomisk uafhængig, men meget velhavende Mand. Under et mangeaarigt Ophold i Paris (1905—12) kom han i nær Forbindelse med flere moderne Malere, hvilket resulterede i, at han selv begyndte at male; det var dog først i hans senere Leveaar, da den digteriske Evne ebbede ud, at han for Alvor kastede sig over Maleriet; hans maleriske Produktion blev efterhaanden omfattende, og han forsøgte sig ogsaa som Billedhugger i stor Stil. Men mens han i sin Poesi blev en Nyskaber og Foregangsmand, var hans Maleri nærmest Epigonkunst i en fransk impressionistisk Manér.

Hans litterære Produktion indlededes med Digtsamlingen »Naturbørn« (1887); derefter fulgte Prosafortællingerne »Unge Bander« (1894, med det henrivende Forpil paa Vers »Frøken Regnvejrr«, hvor hans lyriske Talent pludselig brød frem i al sin Originalitet) og »Kitty« (1895). Lidt senere kom Rejsebøgerne »Antonius i Paris« og »Valfart« (1896), 1898 Skuespillet »Arbejdersken«, der s. A., under Herman Bangs Instruktion, opførtes paa Folketeatret og blev en Fiasko. 1899 fulgte Novellesamlingen »Naturbørn« og den fremragende Digtsamling »Pilefløjter«, det første næsten fuldstændige Vidnesbyrd om hans lyriske Geni. N. A. kom hans eneste større Roman »Junker Firklover«, der var tænkt som første Del af en Romanserie, der aldrig blev skrevet. 1901 udsendte han det litterært polemiske Digt »Trefoden«, der faldt, grundet paa dets **Sammenhængsløshed** i Komposition og dets **Bizarritet** i Formen, 1904 den straalende, vekselvis dystre og overstadige Digtsamling »Djævlrier«, der efterfulgtes af endnu fire Samlinger »Danske Vers« (1912), »Fabler« (1917), »Heroica« (1925) og »Hvededynger« (1930). Antologier af hans Lyrik findes i »Eroter og Fauner« (1910) og »Den danske Sommer« (1922). Prosaarbejdet »Løvetandsfnug« (1918) rummer Erindringer og Stemningsbilleder, Samlingen »Foraarstaler« (1927) Afhandlinger, Foredrag og Memoirer; hans Apologi for hans for Dunkelhed eller fuldkommen Uforstaaelighed angrebne Digte (»Pan og Diamanter«, »Væk ikke Svanerne«, o. a.) er pretentiøs i Formen og med et mildt Udtryk utilstrækkelig i Indholdet; Bogens vægtigste Afsnit er »**Fabius'** Slægtstavle«, hvor han bl. a. giver et sønligt kærligt, baade sjæleligt og legemligt lige livfuldt Billede af sin Fader. Nogle højt fremragende Oversættelser har C. leveret i Heines »Atta Troll« (1901) og Shelleys »Den følende Blomst« (1906).

C.s Berømmelse hviler paa hans Lyrik. Skønt hans Prosa, fremfor alt i Rejsebøgerne, ejer en betydelig Charme, rig som den er paa distinkte og fint nuancerede Udtryk, lunefuld og skiftende i sine Stemninger, men altid underlagt en streng og aarvaagen sproglig og stilistisk Kontrol, saa er det dog Verset, der blev hans naturligste Udtryksmiddel. C. er blevet anset for en »vanskelig« Digter, og adskilligt i de fleste af hans Værker berettiger dette Ry, der gjorde, at den store Læseverden vendte sig fra ham. Men det kan ikke noksom understreges, at det meste i hans lyriske Produktion er fuldkommen tilgængeligt, og at alt det i hans Poesi, der er skæmtefuldt og drilsk, gratiøst og ømt, vemodigt eller dulgt smilende gennem Taarer, alt det, der nynner, fløjter, sukker og hvisker, er dansk i egentligste Forstand. I »Pilefløjter« var hans Kunst

udsøgt og simpel paa samme Tid. De ganske enkle Vers var valgt med saa virkningsfuld en Sikkerhed, at de videde sig ud, fortonede sig i stadig dybere Perspektiver og efterlod en Resonans, der blev ved med at tone i Ens Sind — selv de Digte, der synes født af Øjeblikket, faar et varigt Efterliv i vort Gemyt.

C. har været paavirket baade af Heine, Aarestrup, **Baudelaire** og Mailarmé, men han blev aldrig en Efterligner, han forvandlede det, han modtog, fyldte det med sit eget Stof. I hans tidlige Produktion blev Slutningsdigtet i »Pilefløjter«, »Røg«, det største Vidnesbyrd om hans Originalitet og Mesterskab; det blev skrevet just paa Skillevejen mellem hans Ungdom og Manddom, det er roligt og trygt i sin Følelse af en stadig rigere Vækst og et stadig mere fortroligt Forhold til Menneskene. Et andet Digt i »Pilefløjter« **maa** nævnes som et Eksempel paa den **Del** af C.s Lyrik, der langt overskrider den specifikt danske Stemningspoesi, alt det skæmtefulde, ironiske og erotiske: »Buddha«; det ejer en majestætisk Musik, det er stærkt, næsten strengt i sin Grundfølelse, men de Billeder, hvorigennem denne enkle og mørke Livsfilosofi meddeler sig, er dybt **anelsesvækkende** og indspundne i et musikalsk Trylleri. Den Gruppe af Digte, som »Buddha« tilhører, er **maaske** C.s vægtigste og magtfuldeste og den, der udøver den intenseste Suggestion: Digtet til Ingeborg Stuckenberg, en Klagesang af en uforlignelig Dybde i Følelsen og Visionen, »**Imperia**«, den vældige Hymne til Naturens ophøjede Umenneskelighed, saa fundamentalt forskelligt fra Romantikkens Naturpoesi. C. var noget af en Ordets Troldmand: mens de fleste af hans begavede Samtidige var optaget af at skildre minutiøst og redeligt objektivt, havde han en særlig Evne til at gengive ikke Tingene selv, men deres Spejlbillede i hans eget Gemyt. Derfor er de bedste af hans Billeder dobbelttydige, Naturen og Sjælen har indgaaet en intim Forening. Han ejede den intuitive Indfølgelse. Hans Billeder er den sande og hemmelighedsfulde Inspirations, der »**slaar**« En i samme Øjeblik, man møder dem, men man udtømmer dem saa langt fra ved første Bekendtskab, at de tværtimod bevarer en æggende Uro i Ens Erindring.

C. har digtet skønt og simpelt om de evigt menneskelige Følelser, han har givet Forelskelsen og Sværmeriet, Forventningen og Vemodet de ægteste Udtryk, han har mere organisk naturligt end nogen anden kunnet forkynde: »Min eneste Grund til at være, er dette **Foraarsbegær!**«. Men han har ogsaa frembragt subtile og fortryllende Kunstværker af ganske upopulær Art. Han har skabt ufor-gængelige Drømmerier blot paa Klangene af en enkelt Glose. Der

ulmer en mystisk Skønhedsglans over hele »Ekbatana«-Digtet. Disse Digte hører **til** det mest artistiske i vor Poesi, det er Lyrik i Renkultur uden forstyrrende »andelige« Motiver — her nyder man, gennem selve Glosernes Evne til at fremkalde følelses- og fantasi-betonede Associationer, Digterens intuitive Viden om, at Ordene ikke er Abstraktioner, der er blevet lutter Mening tømt for Farve, Duft og Musik. Men C. udartede ikke til at blive ren Artist, han havde en indre Virkelighed, en intim **Menneskeforstaaelse** at øse af, og det er denne indre Realitetssans, som skabte netop en Række af hans ædlest Digte (om Bellman og Heine, om Herman Bang og det ovennævnte om Ingeborg **Stuckenberg**). Alle disse Digte, saa reelle de end er, fortøner i en Musik, der efterlader et Ekko som fra det ubekendte og ubegrænsede.

Samlede Værker i 7 Bd. 1918. — Efterladte Papirer i Det **ggl.** Bibliotek.

Flere Selvportrætter. Malerier af Marie Hauge (Ungdomsbillede) og Karl Schou. Buster af E. Walter, G. Borjeson og Arne Bang 1928. Portrætteret af J. F. Willumsen med H. Rode og Kunstneren selv 1915.

Selvbiografisk: Ill. Tid. 26. Maj 1912. Nationaltid. 7. og 9. Aug. 1915. Horsens Folkeblads Jubilæumsnummer 1916. Politiken 1. April s. A. Verden og Vi 2. Nov. 1917. — G. Brandes: Saml. **Skr.**, XV, 1905. C. E. Jensen: Vore Dages Digtere, 1898. Chr. Rimestad: Digtere i Forhør, 1906. Johs. Jørgensen: Mit Livs Legende, I—VII, 1916—28. Kjeld Elfelt i Den nye Litteratur 17. Sept. 1930. Chr. Rimestad i Gads *dsk. Mag.*, XXV, 1931, S. 284—92. *Berl. Tid.* 11. April 1932. *Chr. Rimestad.*

Claussen, Niels Christian, 1724—94, Præst, landøkonomisk Forfatter. F. 28. Marts 1724 i Kristiania, d. 23. Juni 1794 sst., begr. sst. Forældre: Købmand Claus Fridericksen og Maren Nielsdatter. Gift 28. Juni 1757 i Risør med Martha Stub, døbt 27. Febr. 1738 sst., d. 23. Nov. 1811, D. af Sognepræst Samuel S. (1696—1774) og 2. Hustru Else **Tellefsdatter** Dahl (ca. 1716—50).

C. blev Student 1743 fra Kristiania, teologisk Kandidat 1751, hvorefter han ansattes som personel Kapellan for Østre Moland og **Tromø** i Kristianssand Stift og siden som Feltpræst. 1763 blev han Sognepræst i Brande i Ribe Stift og 1786 for Trinitatis Kirke i Fredericia og Vejlbj. 1790 blev han Dr. theol. — 1771 og 72 fik han en Guld- og en Sølvmedaille for Besvarelsen af to af **General-Landvæsenskollegiet** stillede Prisopgaver. Begge Afhandlinger udgaves for Kollegiet af J. H. Schlegel i »Økonomiske **Prisskrifter**« (1774). Den første handler om Bøndergaardens rette Størrelse; i den anden fremstilles de Aarsager, der hindrer Folkemængdens

Tiltagen i Bondestanden. Det fremhæves, at hverken Bøndergaarde eller Hovedgaarde bør være for store. I den landbopolitiske Diskussion umiddelbart før Stavnsbaandsløsningen deltog C. 1787 med et Par Pjecer, hvoraf den ene, hvis Indhold gaar i Retning af at hævde Kontraktfrihed som det retfærdige Grundlag for Forholdet mellem Godsejer og Fæstebonde, bærer den i saa Henseende karakteristiske Titel »Proprietærernes Eyendom lige saa hellig i Regieringens Øine som Bondens **Frihed**«.

E. Holm: Kampen om Landboreformerne, 1888, S. 172 f.

Hans Jensen (L. Koch).

Clavus, Claudius (Claudius Claussøn Swart), —1400—, Kartograf. F. 14. Sept. 1388 i Sallinge, Hillerslev Sogn paa Fyn, d. uvist naar og hvor. Forældre: Niels Pedersen, Tyges Sønnesøn, rimeligvis Væbner, og Margareta Christiernsdatter, Sønnedatter af Strange i Vindinge ved Nyborg.

Det maa have været i Italien, at C. C. stiftede det Bekendtskab med **Ptolemæus'** 1409 til Latin oversatte Geografi, der gjorde ham til Kartograf. Med ham som Forbillede, støttende sig til Rejsebøger, italienske Søkort, nordiske **Kursforskrifter** og sine egne brudstykkeagtige, i Detailler ofte svigtende Kundskaber tegnede han de første Kort (i alt to) over de nordiske Lande og ledsagede dem med en beskrivende Tekst. Det ene er fuldentst senest 1427, da en fransk Kardinal skaffede sig en Afskrift; i øvrigt har det ikke sat sig paaviselige Spor i Kartografiens Historie. Langt større og videre Udbredelse fik til Gengæld hans andet Arbejde, for hvilket 1425 er den tidligste Tilblivelsestid. Af dets Tekst gjorde tyske Kartografer og Historikere om ved Aar 1500 flittigt Brug; Kortet kom i 15. Aarh. ind i Ptolemæusudgaverne, først de haandskrevne, siden de trykte, og selv efter Midten af 16. Aarh., da Kundskaben om Skandinaviens sydligere Dele var blevet langt fyldigere end den, C. C. besad, beherskede det længe Fremstillingen af Polarlandene; det optoges for Grønlands Vedkommende 1558 paa Zenikortet, der tjente Martin **Frobisher** til Vejledning, da han 1576 styrede mod Nord, og var endnu saa sent som 1778 i visse Maader det bedste Kort over Grønland. Hvorvidt dette skyldes, at C. C., hvad Tekstens Udtryk giver Anledning til at tro, personlig har gæstet Landet, derom hersker Uenighed, men i hvert Fald er den Distinktion, han gør mellem de to Former for Eskimoernes Skindbaade (Kajak og **Umiak**), rigtig og den første, der foreligger. En Ejenommelighed ved hans andet Arbejde er de selvlavede Opkaldelsessystemer til Floder og Forbjerge: i Sverige danske Talord, paa

Island Runenavne, paa Grønland et Folkevisevers i fynsk Mundart og i Norge samt paa Gotland en hidtil ikke tydet Remse. — Som af Gustav Storm udtalt er C. sandsynligvis identisk med den Nicolaus **Gothus**, der i 1420'erne færdedes i lærde Humanistkredse i Rom og omtales som en Mand, der havde gennemvandret en stor Del af Verden, et godt Hoved, men urolig af Temperament og noget upaalidelig af Karakter; hans Meddelelse om, at der i Sorø fandtes et fuldstændigt Eksempplar af Livius, fremkaldte i den følgende Tid den ene Henvendelse til Danmark efter den anden, alle lige frugtesløse.

P. F. **Suhm**: Historie af Danmark, XIV, 1828, S. 304, 573 (Væbneren Niels Pedersen). Jean **Blau** i *Mémoires de la société royale des sciences, lettres et arts de Nancy*, 1835 (1836), S. LIII—LXIV og 66—97. Georg **Waitz** i *Nordalbingische Studien. Neue Ausg.*, I, 1858, S. 175—90. Gustav Storm i *Ymer* 1889, S. 129—46; 1891, S. 13—37. A. A. Bjørnbo og Carl S. Petersen: *Fyenboen Claudius Claussøn Swart* (Claudius Clavus), Nordens ældste Kartograf, 1904 (tysk Udg. 1909). A. A. Bjørnbo: *Cartographia Groenlandica*, 1911, S. 89—119. Fridtjof Nansen: *Nord i taakeheimen*, 1911, S. 471—504.

Carl S. Petersen.

Clemens, Gustav Adolph, 1870—1918, Maler, Raderer. F. 22. Juli 1870 i Kbh. (Johs.), d. 21. Okt. 1918 paa Frbg., begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: Garversvend, senere -mester Gustav Adolph C. (1848—1901) og Mariane Sørensen (1845—1912). Gift 19. Dec. 1901 i Kbh. (Zions) med Emily Hermanda Jensen, f. 10. Maj 1873 paa Frbg., D. af Papirhandler Poul Christian J. (1830—84) og Hulda Nathalie Hagelberg (1843—1921).

C. tilbragte nogle af sine Barndomsaar (1880—84) i Berlin, men 1884 flyttede Familien tilbage til Kbh., hvor han kom i **Porcelænsmalerlære** hos Bucka & Nissen (1884—88). 1889 dimitteredes han fra Teknisk Skole til Kunstakademiet, hvor Exner blev hans Lærer. Han fik Afgang 1896, men allerede 1892 havde han debuteret paa Charlottenborg med »Gaardinteriør fra en Maskinfabrik«, som købtes af Kunstmuseet. Siden udstillede han næsten aarligt paa Charlottenborg, 1905 og 1907—10 tillige paa Efteraarsudstillingen. Fra sin tidligste Barndom led han under et svaageligt Helbred, som ofte i lange Perioder forhindrede hans Arbejde. Hans største Interesse havde de store Figurkompositioner, og af disse gennemførte han en Del, bl. a.: »En Operation paa Landbohøjskolen« (1900, tilhører Landbohøjskolen), »Juleaften paa Hospitalet« (tilhører Frbg. Hospital), og en Række Billeder, der skildrer Arbejdet i Garverier. Sit sidste store Maleri, »Fra Statsbanernes Lokomotivremisse«, naaede han ikke at fuldføre. —

Under sine Sommerophold ved Vesterhavet malede C. Land-skaber (Klitbilleder fra Tannishus), og undertiden har han ogsaa udført Portrætter (Kunstnerens Søster 1894, Randers Museum). Af Carl Locher lærte han at radere, og denne Kunst dyrkede han med stor Interesse. Mest kendt er Portrætraderingerne af Holger Drachmann og Jul. Lange. — Selvportræt 1891 i Familieej.

S. Clod Svensson i Ill. Tid. 22. Dec. 1918.

Merete Bodelsen.

Clemens, Johann Friderich, 1748—1831, Kobberstikker. F. 29. Nov. 1748 i Gollnow ved Stettin, d. 5. Nov. 1831 i Kbh. (**Garn.**), begr. sst. (**Ass.**). Forældre: Klædemager Johann David C. (ca. 1710—81) og Anna Francken (ca. 1712—73). Gift 1° 27. Aug. 1781 i Paris (Danske Gesandtskabs Kapel) med Marie Jeanne Crévoisier, f. 16. Nov. 1755 i Paris, d. 20. Marts 1791 i Berlin, D. af Urmager Claude Joseph C. (d. senest 1781) og Marie Thérèse Blot. 2° 1795 i London med Ann Rees, døbt 28. Jan. 1769 i Bristol, d. 28. Jan. 1824 i Kbh. (**Garn.**), D. af Bygmester Edmund R. og Mary.

C.s Fader indvandrede til Danmark, da Sønnen endnu var ganske lille, og levede i Kbh. under vanskelige økonomiske Forhold; i de senere Aar skaffede Sønnen ham en Stilling som Spindemester ved Almindelig Hospital. Drengen **maatte** altsaa tidligt arbejde for Brødet, som Malerlærling, samtidig med at han søgte Undervisning paa Kunstakademiet, allerede fra først i 60'erne. Han vandt her et Par Medailler og gik derefter over til **Kobberstikning**, i hvilket Fag Akademiet havde en Dygtighed som J. M. Preisler **til** Lærer. Han blev imidlertid Malersvend og fik Arbejde hos Mandelberg, hvor han bl. a. lærte Abildgaard at kende. Omkring 1770 kom han i Forbindelse med **Wiedewelt**, der havde Brug for en Kunstner til at stikke sine Tegninger til Pragtudgaven af Holbergs »Peder Paars«. Arbejdet blev overdraget C, og efter dets Fuldførelse fik han ad forskellige Veje Midler til at foretage en større Udenlandsrejse, hvis **Maal** — selvfølgelig for en Kobberstikker — var Paris.

I Eftersommeren 1773 rejste han fra **Kbh.**, og ved Introduktion fra Preisler kom han i Forbindelse med den bekendte J. G. **Wille** og andre ansete Kunstnere i Paris. I de tre Aar, han blev her, arbejdede han flittigt baade med Modeltegning og Kobberstikning og naaede da ogsaa saa vidt, at han uden Tvivl var blevet Medlem af det franske Akademi, om ikke den danske Regering ved et utidigt Pres havde tvunget ham til at rejse hjem. Han fik dog Lov til at lægge Vejen over **Genève**, hvor den schweiziske Naturfilosof

Bonnet gjorde ham til Medarbejder ved en Pragtudgave af sine Værker, til hvilke han bl. a. stak Juels kendte Portræt af Bonnet. Efter en lykkelig Tid her i Samliv med Juel og andre danske Kunstnere vendte han i Slutningen af 1778 tilbage til Kbh., blev agreeret af Kunstakademiet og udnævnt til Hofkobberstikker. Medlem af Akademiet blev han først 1786.

I Aarene efter Hjemkomsten udfoldede han en rig Virksomhed, først med Tavlerne til Wandals **Jægerspris-Mindesmærker** og Illustrationer efter Abildgaard til Ewalds Værker, siden hen med Illustrationer, ligeledes efter Abildgaard, til Baggenses Oversættelse af Holbergs »Niels Klim«, først og fremmest dog med en Mængde Enkelt-Blade, Portrætstik efter Jens Juel, Sokrates og Ossian efter Abildgaard. I Sommeren 1781 rejste han til Paris og giftede sig med sin første Hustru, som han havde lært at kende under sit tidligere Ophold der og med hvem han nu vendte tilbage til Kbh. Han fik i hende en Hustru, der i høj Grad delte hans kunstneriske Interesser og selv i en Række Tegninger og Stik har vist sig som en Kunstnerinde med betydelige Evner.

1787 fik C. en ærefuld Indbydelse til at tage Ophold i Berlin for at udføre et stort Stik efter E. F. Cunninghams Maleri af Frederik den Store, der rider hjem efter en Revy ved Potsdam. Med kongelig Tilladelse modtog han Indbydelsen og rejste fra Kbh. i Foraaret 1788; først 1791 havde han fuldendt det store Arbejde. Opholdet i Berlin var **maaske** økonomisk fordelagtigt og bragte Æresbevisninger som Udnævnelse til Medlem af Kunstakademiet i Berlin (1788), men blev ellers en Skuffelse for C; da han tilmed 1791 mistede sin Kone, der døde af Brystsyge, byttede han gerne Berlin med London, hvorfra han fik Opfordring til at stikke et stort Blad efter den nordamerikanske Maler John **Trumbulls** Billede »Montgomerys Død«; han fik atter kongelig Tilladelse hertil, og 1792—95 var han nu bosat i London og fuldt optaget af det nye Kæmpearbejde. Her giftede han sig 1795 anden Gang og vendte endelig i Sommeren s. A. tilbage til Danmark, som han ikke mere forlod. Forholdene hjemme blev dog ikke synderlig gunstige for hans Arbejde, og Akademiet viste sig mærkelig vrangvilligt over for ham ved 1810 at forbigaa ham ved et Professorvalg; først 1813 blev han Professor i Kobberstikkunst og 1818, da han var 70 Aar gammel, Professor ved Modelsolen. I Aarhundredets første Tiaar døde begge de Malere, Juel og Abildgaard, der havde staaet ham særlig nær og efter hvis Billeder han havde udført sine bedste Stik; men det er et smukt Vidnesbyrd om hans levende

Sind, at han endnu sluttede sig nær til de bedste af den yngre Generation, navnlig Eckersberg, efter hvem han ogsaa har stukket forskellige rigtignok ikke fremragende Blade. Bl. a. gennem sit Venskab med Johan Bülow paa Sanderumgaard kunde han give de yngre mangan Haandsrækning.

For personlige Sorger var han ikke blevet sparet, de tre Børn af første Ægteskab døde alle tidligt, og af de fire i andet Ægteskab overlevede kun de to ham; 1824 mistede han sin anden Kone; endnu ved denne Tid udførte han nogle svage Arbejder, det sidste 1827.

C. har frembragt enkelte Originaltegninger af Værdi, navnlig det udmærkede Portræt af Johannes Ewald (i **Kobberstiksamlingen**); men hans egentlige Arbejde er det reproducerende Stik, det er derfor nøje knyttet til de Kunstnere, hvis Værker han gengav. Den hurtigt stigende Linie i hans tidlige Produktion, fra 70'ernes Begyndelse, viser, at hans Evner var betydelige, Stikkene fra **Pariser-tiden**, f. Eks. Blome og de seks kongelige Portrætter, at han hurtigt kunde tilegne sig den ypperlige Teknik, der var at lære i Paris; især blev det dog i Arbejderne efter Juel og Abildgaard, at han fik Lejlighed til at udfolde sine bedste Egenskaber, en sikker Følelse for Formen, en fin Sans for de maleriske Valører og en god Smag, der holdt ham tilbage fra de Fristelser i Retning af teknisk Bravur, som ofte vildledte den Tids Kobberstikkere. Til de bedste af hans Portrætter efter Juel hører Kronprins Frederik og Louise Augusta (1784 og 1785); i en lignende behersket rolig Stil er det store Blad efter Abildgaards Sokrates (1786) gennemført, medens Stikkene til Niels Klim (ca. 1786—88) og det af Abildgaards Ossian (1787) smukt viser hans Sans for det koloristiske og malerisk livfulde. De store i Udlandet udførte Arbejder, af hvilke det efter Trumbull i og for sig er overordentlig dygtigt, har mindre Interesse, og vi har Følelsen af, at de for bestandigt har givet C. en vis Træthed i Arbejdet; dog bør det store Blad fra ca. 1802—05 af Slaget paa Reden endnu nævnes for dets fine Holdning i Lysets Toner.

Foruden Liniestikket har C. enkelte Gange forsøgt andre grafiske Metoder, saaledes i de senere Aar den litografiske, som han trods sin Alder tilegnede sig med forbavsende Sikkerhed. Hans Værker er udtømmende repræsenteret i **Kobberstiksamlingen**.

Billedet af C. som ung er bevaret gennem en Tegning og et Stik af hans første Hustru og Jens Juels malede Portrætter (Kunstmuseet, **Fr.borg** og Privateje), alle fra Paristiden; som gammel er han malet af Eckersberg og C. A. Jensen (begge 1824, i Kunstakademiet; Portrættet af Eckersberg er stukket og litograferet af C. selv).

Selvbiografi i Museum 1896. J. C. Fick: J. F. Clemens, i **Selmers** Nekrologiske Samlinger, 1849. Leo **Swane**: J. F. Clemens, Biografi samt Fortegnelse over hans Kobberstik, 1929.

¹
Leo **Swane**.

Clement, »Skipper« (Klemen Andersen), ca. 1485—1536, jysk Folkefører. F. ca. 1485 i Vedsted, Aaby Sogn, Hvetbo Herred, d. 9. Sept. 1536 i Viborg. Faderen var Fæster under Vitskøl Kloster, Moderen af Bondeætten Kjærulf. Hans Hustru var efter Tradition fra **Torngaard** i Aaby Sogn.

C. skal efter Udsagn af sin Slægtning Bertel Kjærulf (f. ca. 1582) have været en velstillet Købmand og Skipper i Aalborg, maaske identisk med Clement Munck, der 1511 blev Gildebroder der; noget sikkert vides dog ikke om hans Ungdom. I Efteraaret 1523 fik Christian II. i Nederlandene udrustet fire Skibe til Undsætning for Kbh. og Malmø, og da Kbh. overgaves til Frederik I., fik Statholderen Henrik Gjøe Ret til at beholde disse, blandt hvilke var »Peter van Hull«. Frederik I. fik dog Skibene, hvor C. vel allerede da var »Skipper«, og i Sept. 1525 laa de paa Kbh.s Red. C, der vel var Chef for Eskadren, lod Mandskab og Skyts fra to af Skibene føre over paa »Peter van Hull«, og med dette og et af de mindre Skibe forlod han om Natten Kbh., vist for at slutte sig til Klaus Kniphoff, der fejdede i Nordsøen mod Christian II.s Fjender; men Kniphoff var da blevet overvundet, og C. fejdede saa paa egen Haand, inddrev Skat i Christian II.s Navn paa den norske Kyst, truede Bergen og opbragte Hansestædernes Skibe til Frisland. Nytaarsaften 1525 takkede Christian II. ham skriftlig for god Tjeneste med »Peter van Hull« og gav ham Anbefalings-skrivelse til Kongen af Skotland, for at han kunde faa Tilhold der. I Foraaret 1526 forliste »Peter van Hull« ved Skotland, og C. kom i Fængsel, men kom dog snart til Søs igen og fejdede paa Norge. I Juli s. A. var han i Amsterdam, da Christian II. søgte at sende Hjælp til Søren Norby, og i Aug. laa han i Kattegat, men blev fordrevet af Kong Frederik og Lybækkerne, og efter et Ophold i Østfrisland gik han atter paa Kaperi i Nordsøen, hvor vi ogsaa finder ham den følgende Sommer; men derefter høres ikke videre til ham før Febr. 1529, da han laa under Norge med nogle Skibe. 1531 deltog han i Christian II.s Togt til Norge, men var i Holland for at reparere, da Overenskomsten i Oslo sluttedes i Juni 1532. Uden at kende Christian II.s Skæbne begav C. sig til Kattegat og førte i Juli Forhandling fra Æbeltoft Vig med Henrik Rosenkrantz til Bjørnholm om at faa frit Lejde. Frederik I. søgte at faa Skibene overgivet til sig eller at faa Vaabenstilstand med C. i fire

Uger, og det endte med, at C. og hans Medfølgere fik Lejdebrev »udi sin Behold igen«. I Sommeren 1533 laa C. ved Götaelven, og Kong Gustaf var meget ivrig for at faa ham i Tjeneste, men C. foretrak Fribytterlivet og undskyldte sig med, at han var i hollandsk Tjeneste. Han bevarede sit Tilhold paa den svenske Kyst, og da den hollandske Flaade med Grev Christoffer i Aug. 1533 kom til Øresund, sluttede C. sig til den, men blev i Kattegat, da Hollænderne rejste hjem. Da Greven i Sommeren 1534 indtog Malmø, traf han her C. og adskillige andre »Sørøvere« (Arild Huitfeldt), og Greven fik dem til at overtage det Hverv at rejse Jyderne for Christian II.s Sag. C. valgte Aalborg som Udgangspunkt, kom 14. Sept. hertil og indtog Byen og Slottet og blev i Løbet af en Maaned Herre i Vendsyssel, Thy og Viborg Stift, hvorefter Rejsningen bredte sig i Vestjylland til Varde og i Østjylland til Gudena, i alt i 49 Herreder, og C. indsatte nye Lensmænd i Christian II.s Navn. De fleste Adelsmænd flygtede, og deres og Bispernes Hovedgaarde blev afbrændt. Bagge Griis til Hjermelevgaard gjorde i Aalborg et mislykket Attentat paa C, der altid bar Panser under Vamsen. Adelen samlede sig i Aarhus og gjorde herfra et forhastet Fremstød mod Aalborg, men blev 16. Okt. slaaet ved Leregaardene Syd for Aalborg, hvor C. mødte Adels hæren. Han gik derefter mod Randers, men Angrebet afsloges, og C. kunde ikke længer styre sine demoraliserede Tropper, men maatte gaa tilbage. I Viborg havde han en Tid Hovedkvarter, men da Johan Rantzau rykkede op i Jylland langs Vestkysten og nedslog Rejsningen, trak C. sig tilbage til Aalborg, der 18. Dec. indtoges af Rantzau. C. fik et Skud i Armen, men kom til Hest ud af Byen til Storvorde Kær, hvor han skal have haft Tilhold under en stor Sten, men her blev han fanget af Mads Mikkelsen fra Klarup og Esbern Nielsen fra Storvorde, som bragte ham til Johan Rantzau, der lod Claus Sehested føre ham til Christian III. paa Gottorp, og herfra førtes han til Flensborg Slots underjordiske Fængsel, hvor en danzigsk Gesandt saa ham og fandt, at han saa modfalden ud som en Ulv i en Ulvegrav. Senere førtes C. til Koldinghus og henrettedes 9. Sept. 1536 ved Viborg Landsting. Hans Hoved blev opsat paa Stage kronet med en Blykrone, der indtil Branden 1726 saas ophængt paa et af Domkirkens Kapeller, og hans Krop blev lagt paa fire Stejler. Museet i Randers har et Sværd, som skal have tilhørt C, og fra Formens Side er der intet til Hinder derfor. C. skal have haft nogle Døtre, hvoraf en var gift Popp og en var »Oldemoder« i Slægterne Rhus og Sur i Aalborg. I Aug. 1570 bortskænkede Kronen en Have i Kbh., som »Skipper

Cleminetz« Hustru havde forbrudt. I Universitetsbiblioteket fandtes 1640 et **Haandskrift**: »Kundschaft om Skipper Clemendts fødzell, liff och leffnets fremdragels och endeligt«. — Granitstatue af Johs. Bjerg i Aalborg 1932.

C. Klitgaard: Skipper **Klemen**, Vendsysselske Aarbøger, 1925, S. 1—20.

C. Klitgaard.

Clément, Charles Adolphe Antoine, 1860—1933, Ingeniør. F. 4. Aug. 1860 i Kbh. (Fransk Ref.), d. 16. Okt. 1933 paa Frbg., begr. sst. Forældre: Guldmedemester Pierre Louis C. (1825—99) og Christiane Dorthea Lund (1823—1903). Brodersøn af D. L. C. (s. d.). Gift 1° 27. Okt. 1888 i Kbh. (Stef.) med Thora Møller, f. 16. Juli 1861 i Kbh. (Holmens), d. 30. Jan. 1913 sst., D. af Kobberstikker Emil Christian M. (1827—1907) og Jensine Boline Sundbye (ca. 1828—75). 2° 28. Maj 1914 i Kbh. (Fransk Ref.) med Juliette (Jutta) Louise Catharine Friederichsen, f. Schultz, f. 15. Maj 1868 i Kbh. (Petri) (gift 1° 1892 med cand. pharm., Assistent hos V. Stein Frederik Vilhelm F., 1861—1901), D. af Blikkenslagermester Peter Johan Frederik S. (1833—1908) og Johanne Sørensen (1827—1912).

C. blev Student 1878 fra Borgerdydskolen i Kbh., cand. phil. 1879 og polyteknisk Kandidat i anvendt Naturvidenskab 1883. Straks efter Eksamen blev han knyttet til Den kgl. Porcellænsfabrik som Assistent, 1885 blev han Inspektør sst. og forblev i denne Stilling til 1892. Han gennemarbejdede Underglasurfarvernes og de farvede Glasurers Teknik i Porcellænsindustrien og berigede herved Underglasurteknikken paa forskellig Maade. Han fremstillede farvede Glasurer og Krystalglasurer og holdt Foredrag herom paa Kongressen i Wien for anvendt Kemi 1898. 1892—94 var C. Assistent ved Danmarks geologiske Undersøgelse og kom derefter ind i Svovlsyreindustrien. Til 1902 var han teknisk Direktør for Akts. Fredens Mølles Fabrikker i Kbh. og ombyggede og udvidede samtidig Selskabets Superfosfat- og Svovlsyrefabrik i Mundelstrup. Efter fra 1896 tillige at have bestyret Svovlsyrefabrikken i Kastrup og reformeret Driften af denne var han 1902 Medlem af Likvidationskomiteen for Fredens Mølles Fabrikker. Fra Nytaar 1904 til Udgangen af 1910 var han derefter teknisk Direktør og Medlem af Bestyrelsen for Akts. Dansk Svovlsyre- og Superphosphatfabrik, i hvilken Stilling han 1904 i Kastrup byggede den første Svovlsyrefabrik efter Intensivmetoden. Senere opførtes en ny Fabrik i Mundelstrup, og 1907 ledede C. Bygningen af Fabrikken i Nørre Sundby. — 1899—1910 var C. Medlem af Bestyrelsen for

Blaakilde Mølles Fabrikker, 1900 byggede han en Benekstraktionsfabrik i Utterslev, 1911—18 var han Medlem af Bestyrelsen for Akts. Kronborg, Dansk Vinduesglasværk. Fra 1910 var han endvidere Medlem af Bestyrelsen for Dansk Forening til Beskyttelse af industriel Ejendomsret. 1916, 1918 og 1920 var han Formand for Dansk geologisk Forening. 1919 tog han Initiativet til Oprettelsen af Polyteknisk Lærestalts Fond for teknisk Kemi og var fra 1921 Medlem af Bestyrelsen for dette. 1909—27 var han Censor ved Polyteknisk Lærestalt. 1914 udgav C. »Notice historique sur la famille Vaudoise C. de Valcluson«, 1917 »Molerets ældre Historie«. 1918 paabegyndte han Udgivelsen af »Geologiens Historie i Danmark«, 1920—22 kom »Breve til og fra J. G. Forchhammer« i 2 Bd., 1921 »W. C. Zeise og J. J. Berzelius' Breve 1823—1897«, 1928 »Breve fra og til Gregers Wad 1790—1812« og 1930 »J. J. A. Worsaaes Breve 1840—85«. Desuden har C. i Tidsskrifter udgivet J. G. Forchhammers Rejsedagbog fra Færøerne 1821 og H. C. Ørsteds Bornholms-Dagbøger. — Maleri af J. Aabye 1916 i Familieej.

Ovenn. Notice historique sur la famille Vaudoise C. de Valcluson, 1914. Berichte der 3. internationalen Kongres für angewandte Chemie, 1898. C. Nyrop: Fredens Mølle, 1905. Taschenbuch für Keramiker, 1911. Naturen, 1914, S. 252. Ingeniøren, 1914, S. 376, 448; 1917, S. 592; 1918, S. 80, 611; 1930, S. 373. H. I. Hannover i Ingeniøren, 1933, S. 301. Th. Hauch-Fausbøll i Berl. Tid. 17. Okt. 1933.

ftrf

Vinding

Clément, Daniel Louis, 1820—77, Bogbinder. F. 15. Juni 1820 i Aalborg, d. 15. April 1877 i Kbh. (Fransk Ref.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Handskemager Daniel Louis C. (1787—1843) og Marie Elisabeth Busse (1791—1850). Gift 15. Juni 1854 i Kbh. (Fransk Ref.) med Sara Elise Petrine Nilsson, f. 18. Nov. 1811 i Kbh. (Fransk Ref.), d. 6. Nov. 1911 sst., D. af Urmager Jonas N. fra Sverige (1784—1838) og Marguerite Hermann fra Frankrig (1780—1841).

C. tilhørte en fransk reformert Familie, der 1685 forlod Fædrelandet og tog Ophold i Hessen. Faderen blev 1815 kaldt her til Landet af Handskefabrikant Mattat i Randers, hvorfra han senere rejste til Aalborg. Da Familien flyttede til Kbh., kom G. i Lære hos Bogbinder M. Friis, blev udskrevet som Svend 1841 og løste allerede Borgerbrev 1844. Embedet som Graver ved Fransk reformert Kirke i Kbh. arvede han efter sin Fader. Fra 1855 til sin Død var han Oldermænd for Kbh.s Bogbinderlav. 1856 blev han Universitetsbogbinder; s. A. valgtes han til Næstformand i Haandværkerforeningen og virkede meget for dennes Industri-

lotteri og for Stiftelsen Alderstrøst. 1859—76 beklædte han Posten som Formand for Det tekniske Selskab, der forestod Det tekniske Institut; han var endvidere Medlem af Bestyrelsen for Stiftelsen for trængende **Haandværkere** og deres Enker. C. interesserede sig levende for Bogbinderkunstens Udvikling her hjemme og var den første, der indførte Brugen af Maskiner. Han optog den engelske Metode at lave løse Shirtingsbind, der blev pressetrykte, og **de** heftede Bøger indhængte. Han viste ved mange Lejligheder **ud-**mærkede Prøver paa sjældent fint og kunstnerisk udført Bogbinderarbejde, bl. a. de Bind, han leverede til den Bogsamling, der var en af Brudegaverne til Prinsesse Alexandra fra det danske Folk 1863. C. var barnløs, og Forretningen overtoges efter hans Død af Immanuel Petersen. — C. udgav 1870 »Notice sur l'église réformée française de Copenhague«. — F.M.G. 1870. — Buste af V. Bissen 1874 paa Alderstrøst, i Haandværkerforeningen og paa Gravstenen. Træsnit af G. Pauli 1877.

D. L. Clément: Notice sur l'église réformée française de Copenhague, 1870, S. 69. III. Tid. 29. April 1877. Dansk Bogbinder-Tidende, Nov. 1911. C. Nyrop: Bidrag til dansk **Haandværkerundervisnings Hist.**, 1893.

Edw. C. J. Wolf (C. Nyrop).

Clement, Gad Frederik, 1867—1933, Maler. F. 9. Juli 1867 paa Frbg., d. 7. Jan. 1933 i Kbh., begr. sst. (Vestre). Forældre: Revisor Frederik Christian C. (1834—67) og Mathilde Louise Hjorth (1839—1905). Gift 27. Maj 1902 paa Capitol i Rom, siden i den tyske K. sst. med Malerinden Martha Caroline (Topsy) Jebe, f. 13. April 1871 i Trondhjem, D. af Sanitetsmajor Hakon Gabriel J. (1831—1900) og Hedvig Jørgine Klingenberg (1846—1925).

Som Dreng kom C. i Lære hos Malermester Øigaard og var et Par Aar paa Teknisk Skole, hvorfra han 1885 dimitteredes til Akademiet. Her blev han til 1888, da han gik over til Kunstnernes Studieskole (1888—92), hvor han drog særlig Nytte af Tuxens og navnlig Frans **Schwartz'** Undervisning. Vinteren 1900—01 besøgte han en kortere Tid Zahrtmanns Skole. — Af største Betydning for C.s tidlige Udviklingsaar blev Venskabet med Mogens Ballin, som begejstrede ham for det moderne franske Maleri. Navnlig fængsledes de to unge Kunstnere af den Samling af Gauguins Arbejder, der fandtes her hjemme, og da de kom til Frankrig (1891, 92), søgte de ud til Bretagne, hvor de traf en Kreds af Gauguin-Elever og navnlig sluttede Venskab med Serusier. Ved C.s Debut paa Den frie Udstilling 1893 kom hans Arbejder ved deres syntetiske og dekorative Opfattelse til at virke som en kraftig Reaktion mod den

stadigt blomstrende Naturalisme, og han stod i disse første Aar af 90'erne som en af Foregangsmændene for de nye Bestræbelser her hjemme. I Vinteren 1893—94 opholdt han sig i Italien sammen med Ludvig Find. Her ledte Mødet med den italienske Kunst ham ind i et andet Spor, idet han fraveg den franske Dekorativisme og stræbte mod den store Form, som det italienske 15. Aarh.s Maleri viste ham. Han kopierede Masaccio og Lorenzo di Credi, og ved sin Hjemkomst malede han Portrættet af Pastor Vaupell (tilhører Kunstforeningen) i tidlig italiensk Renæssancestil. Somrene tilbragte han nu i Nymindesgab og malede her nogle af sine mest karakteristiske Billeder: »Madsine« (1895), hvor den præcise Form og stramme Linievirkning var gennemført, og »Fiskerpige fra Nymindesgab« (1896), hvis minutiøse Detailstudium viser Retningen tilbage til gammel dansk Figurkunst (Roed, Vermehren). Et af Hovedarbejderne fra disse Aar er det smukke og karakterfulde Portræt af Fru Brandstrup, f. Hirschsprung (1898). — Efter Aarhundredskiftet, da Stilbestræbelserne afløstes af en ny Naturalisme, gled C.s Kunst ind i en ny Fase, idet han til Dels fulgte denne Udvikling. Han blev hurtig en meget yndet Portrætmaler, og den manuelle Dygtighed, den gamle Kunst havde lært ham at sætte saa højt, kom ham her til gode. Foruden Portrætter malede han en Del Figurbilleder og mange Landskaber, mest fra Italien, i lette, lyse Farver. — Paa sine Studierejser søgte han altid til Italien, navnlig til Rom og Civita d'Antino, og Aarene lige før og efter 1900 opholdt han sig der til Stadighed (med Akademiets Stipendier 1900, 1903—04). Senere tilbragte han en Aarrække Somrene paa Skagen, men efter 1920 næsten altid i Italien. — C. er repræsenteret paa Museerne i Horsens, Randers, Aalborg, Maribo samt Skagens Museum. Paa Fr.borg findes hans Portrætter af Poul Reumert, Grev Brockenhuus-Schack, Xylograf F. Hendriksen og Dronning Alexandrine (1931); til Charlottenborgs Udstillingskomité malede han 1922 (efter et Fotografi) et Portræt af Arkitekt J. H. Nebelong. Fra 1893 var C. Parthaver i Den frie Udstilling, som han aarligt deltog i. 1920 havde han en retrospektiv Udstilling i Kunstforeningen, og en Mindeudstilling for ham afholdtes sst. 1934. 1918 blev han Medlem af Akademiets Plenarforsamling, 1920—29 Medlem af Akademiraadet. — Maleri af Topsy Clement ca. 1927. Tegninger af L. Find 1895, 97, 1902, 03 (Fr.borg, i Been'ske Samling o. a.) og af F. Guldbrandsen 1895 sst.

Sigurd Schultz i Dagens Nyheder 8. Jan. 1933. Politiken 8. Jan. s. A.

• Jan. s. •

Merete Bodelsen.

Clement, Knut Jong Bohn, 1803—73, historisk Forfatter. F. 4. Dec. 1803 i Norddorp paa Amrum, d. 9. Okt. 1873 i Jersey City, U. S. A., begr. sst. Forældre: Sømand Boi Olde C. og Kerrin Knudsen. Gift 1843 med Hulda Johanne Amalie Caroline Louise Fries, f. 21. Maj 1813 i Heidelberg, d. 29. Marts 1855 i Hamburg, D. af Bankier Christian Adam F. og Christine Louise Heddäus.

C. besøgte Gymnasiet i Altona, hvorfra han 1830 kom til Universitetet. Han studerede Teologi og Filologi i Kiel og Heidelberg og tog Doktorgraden 1835 i Kiel. N. A. rejste han til Kbh.; efter at have fremsat nye Teorier om de keltiske og germanske Folks Oprindelse opnaaede han kgl. Understøttelse til en Studierejse til England, Skotland, Irland og Orknøerne (1836—39). Han fik derefter fornyet Understøttelsen til sine Studier og skrev en »Erklærende Einleitung zur Geschichte Danemarks« (1839), i hvilken han, under stærk Paavirkning af Grundtvig, fremhævede de nordgermanske, især det danske, Folks Storhed og Betydning i Vikingetiden paa Bekostning af de romanske og keltiske Lande. Sine Tanker udviklede han nærmere i Bogen »Die nordgermanische Welt oder unsere geschichtlichen Anfänge« (1840), der var tilegnet Kongeparret. 1841—47 var C. imidlertid Privatdocent i Historie i Kiel, og under den voksende nationale Modsætning forsvandt hans danskvenlige Indstilling. 1849 søgte han at gendrive Allens Afhandling om Sprog- og Folkeejendommelighed i Slesvig (Antislesvigholstenske Fragmenter Hft. 6). Det skete i Skriftet »Das wahre Verhältniss der süderjütschen Nationalität und Sprache zur deutschen und friesischen im Herzogthum Schleswig«; C. indtog en tysksindet Slesvigigers Standpunkt og angreb ogsaa i senere Skrifter den danske Politik i Slesvig. Han udfoldede en betydelig litterær Virksomhed og beskæftigede sig særlig med Frisernes Historie, som han skildrede i »Die Lebens- und Leidens-Geschichte der Friesen« (1845). Sine sidste Aar levede han i Hamburg og døde paa et Besøg hos en Søn i Amerika.

V. Bennike: Nord-Friserne og deres Land, 1890, S. 54—59.

Svend Larsen (*A.D. Jørgensen*).

Clementin, Niels Hiersing, 1721—76, Skuespiller. F. 2. Dec. 1721 i Hvorslev ved Randers, d. 4. Jan. 1776 i Kbh. (Nic), begr. sst. (Høyers Kgd. ved Nic. K.). Forældre: Sognepræst Søren Jacobsen C. (ca. 1676—1729) og Anna Christence Hiersing (ca. 1687—1765). Gift 13. Sept. 1753 i Kbh. (Trin.) med Sophie Magdalene Schrøder, f. ca. 1735, begr. 15. Jan. 1796 i Kbh. (Nic), D. af Gartner og Øltapper Søren S. og Anna Barbara.

Da C. 1740 var blevet Student fra Viborg, studerede han Teologi som sin Slægt og havde, vidner Fr. Schwarz, flere Gange prædikeret, før han 1747 blev Aktør i den yngre v. Qyotens Bande, der opførte Skuespil paa Dansk og Tysk i St. Kongensgade, inden Teatret paa Kongens Nytorv blev aabnet. Vi ved ikke, hvornaar han der optraadte første Gang; det er muligt, at han paa selve Aabningsaftenen 18. Dec. 1748 udførte Skrædderen i »Dobleren« og Philidor i »De tre Rivaler«, da hans Navn i gamle Regiebøger staar opført for disse Roller, men der gik i hvert Fald nogen Tid, inden alle fik den Forstaaelse af hans Begavelse, som hans Kolleger M. U. Hortulan og Utilia Lenkiewitz straks nærede, og som gav sig Udslag i, at de anbefalede hans Ansættelse. Aaret 1750 betød hans Gennembrud, idet han med afgjort Held spillede baade Mester Herman i »Den politiske Kandestøber« og Vielgeschrei i »Den Stundesløse«, til hvilken Rolle Holberg gav ham Anvisning paa at iagttage en Renteskriver, der var et typisk stundesløst Menneske. C.s Replik var gennemtænkt i alle Detailler, og hver Situation blev udnyttet til det yderste. Da der intet Billede er bevaret af ham, ved vi ikke, hvorledes han saa ud, men vi kan af hans Roller og af de spredte Træk, som Rosenstand-Goiske bevarede for Eftertiden i »Den dramatiske Journal«, gætte, at C. var en mager Mand med et markeret, livfuldt Ansigt, store Øjne og en udtryksfuld Mund. Dette Ydre, præget af tørt Lune og et talende Blik, svarede fortrinligt til Jeronimus'erne, Corfitz, Per Degn og andre Gammelmandsroller, men derimod ikke til Jacob v. Tyboe og Diderich Menschengraben, hvis brede Tale han ikke beherskede. Foruden hos Holberg fandt C. navnlig hos Molière Figurer, der var beslægtet med hans Talent, og hvoraf han med et diskret Valg af Midlerne kunde skabe Mesterværker af sand Karakteristik: Harpagon i »Den Gerrige«, Argan i »Den indbildt Syge« og Argante i »Scapins Skalkestykker«. Disse Roller blev i hans Udførelse endog beundret af Hoffets franske Skuespillere, og at Holberg satte Pris paa hans Kunst, kan vi se deraf, at han lod ham udbetale et Gratiale. Det rørende laa uden for C.s Omraade, men inden for sin Begrænsning var han en stor Skuespiller, og det Filigranarbejde, han nedlagde i sine Figurer, gjorde ham til Mønstrer for det yngre Slægtled, især for Fr. Schwarz. I den Holberg'ske Komædie repræsenterede C. baade Taabeligheden og den vidfulde Forstand; Virkningen af hans Komik forhøjedes, fordi han til Medspiller i Reglen havde sin Modsætning, den sprælske og uberegnelige Geert Londemann. De tog som Jeronimus og Henrik »hver sin Halvpart af Holbergs Natur« (Edv. Brandes). — Typiske for

C.s Nøjagtighed er de næsten kalligraferede skriftlige Arbejder, han har efterladt, især en »Samling af Danske Comoedier, som ere oversatte af andre Sprog og opførte paa Den kongl. Danske Skueplads«, en Afskrift i elleve Bind (Det kgl. Bibliotek), udført med mosaikagtig Udpensling. Den Ro og Orden, der prægede hans Færd paa Scenen og i Livet, gjorde ham velegnet til efter Iver **Als** at blive den, der sørgede for »Indretningen« af Forestillingerne, i hvilken Egenskab hans Arbejde uden Tvivl hvilede paa de naturalistiske Principper, som Riccoboni fremsatte i »L'art du Théâtre«, modificeret efter dansk Smag. 4. Dec. 1775 optraadte han sidste Gang som Geronte i »Det gavmilde Testament« — det samme Skuespil, hvori Londemann et Par Aar forud havde afsluttet sit Kunstnerliv. C. staar som Ordensmesteren blandt det første løse Kuld af Nationalscenens Kunstnere; han var Refleksionens og **Situationsfølelsens** tidligste Repræsentant paa vor Skueplads.

P. **Rosenstand-Goiske**: Den dramatiske Journal, 1771—73. Fr. Schwarz: Lommebog for Skuespilyndere, 1784. Edv. Brandes: Holberg og hans Scene, 1898. Robert Neiiendam: Breve fra danske Skuespillere og Skuespillerinder, I, 1911. J. C. Normann: **Holberg paa** Teatret, 1919. *Robert Neiiendam.*

Clementsén, Niels, d. 1518, Rigsraad. D. 1518, før 10. Marts. Forældre ukendte. Gift med Anne Mikkelsdatter, der levede endnu 27. Maj 1545.

N. C. var — saa vidt vides — foruden den omtrent samtidige Rigskansler Niels Henriksen Arenfeldt (s. d.) den eneste Mand af ringe Herkomst, der ad verdslig Vej har opnaaet et af de ellers for Højadelens Medlemmer forbeholdte Rigsraadsembeder. Om han, som man i ældre Tid antog, var af egentlig ufri Slægt, er ret tvivlsomt; snarere har han tilhørt den kun lidt kendte Adelslægt, hvis Vaaben han førte, og af hvilken en Væbner Godske Nielsen nævnes endnu 1499; men da han lige fra sin første Fremtræden til sin Død snart betegnes som Adelsmand, snart som ufri, og begge Dele endog af selve Regeringen, kan han næppe have modtaget Adelsbrev af Kongen; derimod har sandsynligvis særegne Omstændigheder ved hans Fødsel — saasom en illegitim Forbindelse mellem Forældrene eller en Mesalliance enten fra Faderens eller Moderens Side — bevirket den Særstilling, han bestandig indtog. Han forekommer første Gang 1490 og kaldes da straks Væbner; n. A. var han kongelig Skriver. I denne Stilling vandt han i høj Grad Kong **Hans'** Yndest og blev lidt efter lidt en meget betroet Mand. Han forlenedes med Hind, Ulvborg og Vandfuld Herreder samt med Forstanderskabet i Ring Kloster; desuden var han Tolder

i Aalborg, men den kongelige Tjeneste andetsteds lagde saa stærkt Beslag paa hans Tid, at Kongen **1505** **maatte** bemyndige ham til at **lade** en anden opkræve Tolden, og endnu s. A. **maatte** han formodentlig **helt** fratræde denne Stilling, idet han udnævntes til Landsdommer i Nørrejylland og Rigsraad; senest n. A. blev han tillige Lensmand paa **Kalø** med underliggende fem Herreder (foruden de tre, han i Forvejen havde, og nogle mindre Len). Desuden indsatte Dronning Christine ham til sin Foged i Rougsø og Hids Herreder. N. C. bestred sine mange Hverv paa en Maade, der tyder paa, at hans fremtrædende Stilling ikke har beroet paa **Kongegunst** alene, men ogsaa paa hans egen Paalidelighed og overordentlige Arbejdskraft. Om hans store Dygtighed vidner ogsaa hans private Virksomhed. Ved Arv eller egen Flid havde han erhvervet en ikke ringe Formue i rede Penge, hvormed han drev omfattende Forretninger, saa at han efterhaanden ved Køb og Pant erhvervede meget betydeligt Jordegods i Jylland, saavel ufrít som frit, deriblandt Avnsbjerg og flere mindre Hovedgaarde.

Skønt N. C. navnlig i Kong **Hans'** Tid synes at have staaet i et ret venskabeligt Forhold til en stor Del af Aristokratiet, var der dog en stærk Stemning imod ham blandt Adelen, **maaske** ikke mindst blandt hans Kolleger i Rigsraadet, i hvilket han i øvrigt ikke vides at have spillet nogen større Rolle. Denne Uvillie gav sig, til Dels endog direkte, Luft i de Klagepunkter, som Adelen og Rigsraadet fremførte efter Kong **Hans'** Død. Christian II. **maatte** i sin **Haandfæstning** love at styre Danmark og Norge med »gode Rigens Ædlinge« og at »om nogen Vanbyrding, eller ikke Ædling født er, have nu i Danmark eller Norge enten **Slot**, Len eller Landsting, da skal de med det første afsættes«. N. C. **maatte** som Følge heraf opgive Kalø Len og trække sig tilbage fra Rigsraadets Møder; Landsdommerstillingen fik han derimod efter den nye Konges Henstilling Lov at beholde »nogen Tid« endnu; senest **1515** fratraadte han dog ogsaa dette Embede. At Christian II. i øvrigt ingenlunde personligt var ham ugunstigt stemt, ses ikke mindst af, at Kongen **1516** overlod ham det største af alle jyske Len, Aalborghus, som han beholdt, saa længe han levede. Straks efter hans Død **1518** beslaglagde Kongen vel alt hans Gods, men Anledningen hertil kendes ikke. Der vides ikke at have foreligget Anklager mod ham enten for hans Embedsførelse eller hans private Liv, og da Christian II. snart efter tilbagegav hans Arvinger en stor Del af det beslaglagte Ejendoms- og Lensgods og det udtrykkelig »for Troskab og villig Tjeneste«, som N. C. havde vist Kongen og Riget, **maa** Beslaglæggelsen sikkert have været lige saa

daarlig begrundet som den strenge **Fordømmelsesdom**, ældre Forskere som Allen og Heise har fældet over ham.

N. C.s Hustru, som vistnok var en ufri Kvinde, fødte ham en Søn og to Døtre. Med en anden ufri Kvinde havde han uden for Ægteskabet flere Børn, deriblandt Rasmus C. (s. d.).

Saml. t. jydsk Hist. og Top., 2. Rk., I, 1886—88, S. 143—251.

Thiset (Henry Bruun).*

Clementsén, Rasmus, d. 1529, Lensmand. D. 1529, før 24. April, sandsynligvis før 10. Febr. Forældre: Niels C. (s. d.) og Birgitte Jensdatter (d. tidligst 1529). Gift med Margrete Mogensdatter, d. tidligst 1532, sandsynligvis D. af Mogens Thomesen Kaas til Damsgaard (d. ca. 1521) og Eline Pedersdatter Friis (d. tidligst 1523).

R. C. er en lige saa ejendommelig og gaadefuld Skikkelse som Faderen, og det skyldes sikkert kun hans tidlige Død, at han ikke kom til at spille en lige saa fremtrædende Rolle som denne. Saa vanbyrdig som næsten muligt var han af Fødsel, og dog behandles han i Modsætning til Faderen overalt af sin Samtid som fuldblods Adelsmand. Trods hans raa og brutale Karakter viste Christian II. ham megen Tillid; saaledes skænkede Kongen ham 1519 en Del af det ved Niels C.s Død beslaglagte Gods; n. A. forlenedes han med Fædrenegaardens Blæsbjerg (ved Holstebro) samt med Hind, Ulvborg og Vandfuld Herreder, som Faderen i sin Tid havde haft. Ikke des mindre var R. C. blandt de første, der i Jan. 1523 sluttede sig til Oprørspartiet, og for dette var denne Frillesøns Tilslutning af ubegribelige Grunde saa betydningsfuld, at de oprørske Rigsraader ikke blot tillod ham og hans Søkende at tilbagetage saa godt som alt Faderens beslaglagte Gods — derunder ogsaa Blæsbjerg —, men endog tilføjede den mærkelige Forpligtelse, at de ikke vilde vælge nogen ny Konge, med mindre denne forbandt sig til at stadfæste den givne Tilladelse. Allerede 15. Maj udstedte Frederik I. denne Stadfæstelse; endnu s. A. antog han R. C. som Hofsinde og gav ham Brev paa al Kronens Rettighed i Avnsbjerg Hovedgaard, skønt Niels C. havde efterladt sig en ægtefødt Søn. Disse Begunstigelser forstod R. C., der havde arvet Faderens sjældne Forretningsdygtighed, til fulde at udnytte; saa snart Forholdene havde fæstnet sig lidt, tog han fat paa en Godssamlervirksomhed, der var helt i Faderens Aand. Som Lensmand forekommer han derimod ikke under Frederik I.

Saml. t. jydsk Hist. og Top., 2. Rk., I, 1886—88, S. 175—80.

Thiset (Henry Bruun).*

Clemmensen, Andreas Lauritz, 1852—1928, Arkitekt. F. 7. Aug. 1852 i Læk i Slesvig, d. 5. Dec. 1928 i Kbh., begr. sst. (Ass.). Forældre: Sognepræst i Læk, senere Kateket ved Petri K. i Kbh. Carl Frederik C. (1820—91) og Charlotte Laurence Hass (1821—1907). Gift 12. Sept. 1884 i Slagelse med Dagmar Sofie Becker, f. 19. Marts 1859 i Slagelse, d. 6. Maj 1917 i Kbh., D. af Tapetserer Christoffer Gottfried Theodor B. (1827—92) og Christiane Birgitte Petersen (1834—65).

C. dimitteredes fra C. V. Niensens Tegneskole til Akademiet, som han gennemgik fra 1867 med Afgang som Arkitekt 1875. Hans Lærere paa Bygningsskolen var Chr. Hansen, F. Meldahl, J. D. Herholdt og Hans J. Holm. Sin Uddannelse som Arkitekt supplerede han med et Kursus i Dekorationsklassen. Efter Studietiden arbejdede han som Tegner og Konduktør hos Herholdt og Holm. 1876 vandt han den lille **Guldmedaille** for »Et rigt udstyret Hotel«. 1880—83 var han for det Stoltenberg'ske Legat i Tyskland, Italien, Spanien, Frankrig og England. 1887 vandt han den Neuhausen'ske Præmie for »En mindre, dansk Herregaard«. Sin egen Virksomhed begyndte C. med det, han havde lært, navnlig hos Herholdt. Af større Arbejder fra denne Periode kan nævnes hans første selvstændige Bygning: Schledermanns Villa, Allehelgensgade 19, Roskilde (1883—85), med en særlig keramisk Udsmykning af de røde **Murstensfacader** (C. udførte selv denne og lignende Ornamentik hos Wallmann i Utterslev samt dekorerede nogle Fade og Krukker, men fortsatte i øvrigt ikke med dette Arbejde; af stor Betydning var det, at han forinden i Vennernes Kreds, hos Th. Bindsbøll, Aug. Jerndorff og hos Niels og Joakim Skovgaard, havde vakt Interessen for **Keramik**). Endvidere kan fra den »Herholdt'ske« Periode nævnes: Øhlenschlägersgades og Randersgades Kommuneskoler (1884—86, Øhlenschlägersgades med **Ovenlysrum** i Midten af Bygningen, en Spire til den senere Type med Centralhal); Kreditkassen for Husejere i Kbh., Ny Vestergade 12 (1888—89, nedrevet 1933); Badeanstalten ved Lægeforeningens Boliger paa Østerbro (1891—92). Villaer gav C. ligesom Herholdt ofte et italiensk Præg. Navnlig i den øvre Del af Nordsjælland (Hornbæk) byggede C. mange Smaahuse af denne Art. Han vedblev for øvrigt at benytte den italienske Villastil ogsaa efter den Herholdt'ske Periode, f. Eks. Hvide Hus, Viggo Rothes Vej 5, Charlottenlund (1895). Snart nærmede dog C. sig mere til Hans J. Holms Retning. Han kom ind paa en friere og mere personlig Opfattelse baade af Planløsningerne og af det stilistiske; de danske Motiver, selv ganske jævne, vinder større Indpas, den

ornamentale Udsmykning indskrænkes og faar en nøjere Sammenhæng med det stoflige. Denne Indstilling holdt sig for Livet, men for øvrigt gjorde ved Siden deraf i forskellige Perioder Indflydelsen fra forskellige Stilarter sig gældende. Fælles for næsten alle C.s Bygninger er en kraftig, plastisk udformet Husblok, hvilket Stilpræg der saa end gives Bygningen. Stilen var Husets maleriske Præg, saaledes som dette gaves gennem Inddeling, Stofbehandling og Detailler. Undertiden fik dette maleriske yderligere en dramatisk Betoning, f. Eks. Herredshøvding Lilienbergs Villa i Mølle paa Kullen (1915). Det er henimod 1890, at C, samtidig med at han faar en omfattende Praksis, saa at sige finder sig selv. — I Slutningen af 80'erne og i 90'erne byggede C. flere Kirker i romansk Stil (fra sin første Ungdom havde han holdt af denne): Øster Marie ny Kirke paa Bornholm (1887—91), Immanuelskirken for Kbh.s Valgmenighed i Forhaabningsholmsallé (1892—93), Lumbsaas Kirke med Kapellanbolig (1895) og Lynæs Kirke (1899). Meget fremragende blandt disse er Immanuelskirken, selv om den virker fremmed, næsten trodsigt over for sine københavnske Omgivelser (»som en lukket Hjem« sagde Martin Nyrop); ogsaa det tilstødende Anlæg: Klokketaarn, Forsamlings bygning m. m. (1905) skyldes C, dog sammen med R. W. Rue. Fra C.s Alderdom stammer endnu et Arbejde i romansk Stil af Betydning: Glücksborgernes Kapel ved Roskilde Domkirke (1915—18), et lille, meget differentieret Centralanlæg med Kuppel, sikkert ogsaa byzantinsk paa-virket. Desuden har C. udført Reguleringen af Pladsen uden om Kirken (1922—26). Fra 90'ernes første Halvdel til et Stykke ind i det nye Aarhundrede udløser der sig en stærk Indflydelse fra barok Arkitektur i en Række Bygninger i Palæstil (C. var den første her hjemme, der dyrkede denne): Farmaceutisk Læreanstalt (1892); Huse i Stockholmsgadekvarteret (1893—97); Otto Benzons Villa, Kristianiagade 1 (1896—97); Statens Seruminstitut paa Amager Boulevard, hvortil Forarbejder fra 1898, men i øvrigt bygget fra 1902 og i Perioder til 1927; Villaen Kristianiagade 9 (1898); Glacis-Karreen ved Østbanegaarden (1899—1903); Direktørboligen Villa Solbakken paa Carlsbergvej (1901—02); Fabrikant Færchs Villa i Holstebro (1904). C. reagerede senere stærkt imod denne Stil (»den forbistrede Palæstil«, Architekten, VIII, S. 211), og naar han efter Tiden omkring 1906 anvender barokke Motiver ved mindre og mellemstore Bygninger, er det i Reglen uden Præg af Palæ: Posthusene i Maribo og Høng (1907—09); Stations- og Postbygningen fra Mønsterbyen paa Landsudstillingen i Aarhus (1909). 1901 foretog C. for det

Kaufmann'ske Legat en Rejse til England og Italien. Opholdet i England frigjorde yderligere C., samtidig med at det indførte nye Elementer i hans Kunst; saavel den rigere Differentiering af Helheden som Anvendelsen af Bindingsværkspartier og den særlige Udarbejdelse af Indgangens Parti viser hen til engelsk Indflydelse. Eksempler fra denne Periode er: Hjørneejendommene Forchhammersvej 12—16 (1901—02); Udvidelsen af Det danske Selskabs Skole paa samme Vej (1902); Major v. Dardels Villa Thalassa i Pålsjö ved Helsingborg (1901—03); det smukke lille Købstadhus Blaagaardsstræde 17, Roskilde (1902—04); C.s egen festlige og hyggelige Villa, Tingskiftevej 4, lig Svanemøllevej 80 (1903—05); Rekonvalescenthjemmet Hegels Minde i Fredensborg (1905, med Tilbygning 1923). Ogsaa Komponisten J. P. E. Hartmanns Gravmæle ved Garnisons Kirke (1902) viser hen til engelske Forbilleder. Sikkert i Sammenhæng med den Retning, der havde udviklet sig under engelsk Indflydelse, kommer C. undertiden ved mindre Bygninger ind paa en jævn, dansk Type uden noget bestemt Stilpræg: Hannenov Skovridergaard paa Falster (1906); Postbygning i Tølløse (1907); Maleren L. A. Rings Hus, Uglebjergvænget 25, Roskilde (1913). C. var naaet til »at forsværge Forfængelighedens Djævel og alle hans Kruseduller« (Architekten, VIII, S. 535). Mere periferisk gør i C.s Kunst Indflydelser sig gældende fra oldnordisk Ornamentik (Drageslyng) og fra pompejansk Stil. Den antikke Kunst stod ellers som Helhed C.s djærve, varmtblodige, ikke altid helt ligevægtige Natur fjern. Kun til Gravmæler anvendte han ofte klassiske Former, f. Eks. til sin egen Gravsten. — Af C.s Produktion kan i øvrigt nævnes: Grosserer Volds Villa i Rungsted (1890—91); Otto Benzons Villa i Taarbæk (1894); Hovedbygning paa Godset Talnoe i Sydrusland (1902—07); Bispebjerg Kirkegaards Bygninger (det store Kapel af Træ i Stavkirkestil samt Hovedindgangen med dens Pavilloner 1903—04, Nordre Kapel 1909—11, Søndre Kapel 1912—13); Mariakirken i Istedgade (1903—09, men Udkast allerede fra 1895; ogsaa Bebyggelsen paa den anden Side Kirkepladsen, Nr. 2, 4, 6, skyldes C.); Gefion Springvandet paa Langelinie, sammen med Billedhugger A. Bundgaard (1907); Bebyggelsesplan for Rødby Havn, sammen med J. Munch-Petersen (1910—11); Udkast til Værelse paa Christiansborg (1911); Hellerup Kirkegaards Kapel (1913—14); Julemærkets Børnehjem i Svendborg (1913—14); Monument ved Femvejen i Ordrup for Christian IX. og Dronning Louise, sammen med A. Bundgaard (1913); A. C. Illums Forretningsbygning, Østergade 52—54, sammen med H. P. Jacobsen (1914); Vodskov Aandssvageanstalt (1914—17);

Ombygning og Tilbygning ved Post- og Telegrafstationen paa Købmagergade (1916—25); Paladsteatret ved Axeltorv, sammen med Johan Nielsen (1916—18); Udvidelse af St. Hans Hospital i Roskilde (1918—21); Blaagaards Kirke ved Blaagaards Plads, sammen med Johan Nielsen (1924—26). — Af Restaureringer kan nævnes: Spiret paa Vor Frelzers Kirke (1896); Kalundborg Kirke, sammen med Sønnen Mogens C. (1916—20). — G. deltog i mange Konkurrencer og Projekteringer, ikke altid med Held. Men der er ofte noget sundt og naturligt ved hans Ideer, selv ved flere af dem, der ikke sejrede. I sit Forslag til Reguleringen af Nicolai Kirketaarns Omgivelser (1907, tilvejebragt af Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse) vilde C. lægge lave Bygninger (til Folkemuseet) omkring en Plads bag ved Taarnet, i Bygningernes underste Etage skulde være Buegange ind imod Pladsen, en ligeledes overhvelvet Passage førte ud til Østergade; det var C.s Hensigt at gøre Pladsen til »en aaben Festsal . . . som en Udvidelse af Strøget« (Architekten, X, S. 21—24). Ved Christiansborg Slots Genopførelse kæmpede C. for at faa Rigsdagen lagt i en særlig Bygning og beholde Slottet som Kongeborg og tegnede ogsaa Udkast dertil (se bl. a. Architekten, XXIV, S. 180). — C. var ikke primitiv i Forhold til Tingene som de moderne Arkitekter, men hans formende Evne var sikkert et oprindeligt og ubrudt Anlæg. Derfor har de bedste af hans Bygninger, f. Eks. Immanuelskirken og Otto Benzons Villa i Kristianiagade, Præget af stærk Inderlighed og konkret kunstnerisk Oplevelse. C.s Arkitektur er paa sit Omraade maaske det fornemste Udtryk for det trygge, økonomiske Velvære og den sentromantiske Liberalismes individuelle og nationale Livsfølelse i Tiden før Verdenskrigen 1914. — C. har sammen med J. B. Løffler udgivet »Sjællands Stiftslandsbykirker« (1880); endvidere »Beskrivelse og Tegninger af Øster Marie Kirke med særligt Hensyn til den oprindelige Form« (1894). Sammen med Hans J. Holm og H. B. Storck var han Redaktør af »Johan Daniel Herholdt og hans Værker« (1898—99). Hans Konkurrenceprojekt fra 1905 til Genopførelsen af Christiansborg er udgivet sammen med Th. Jørgensens og Martin Nyrops. — C. var bl. a. Formand for Akademisk Arkitektforening 1904—07, kgl. Bygningsinspektør 1904—11 (gik af efter et Sammenstød med en Departementschef), Medlem af Akademiraadet 1906—23, af Skoleraadet 1907—14, i det særlige Kirkesyn fra 1907, Arkitekt for Roskilde Domkirke fra 1914, Æresmedlem af Akademisk Arkitektforening 1922. — R. 1916. — Maleri af L. A. Ring hos Udstillingskomiteen paa Charlottenborg.

Th. Bindsbøll i Tidsskr. f. Kunstindustri, I, 1885, S. 28, 30. Karl Madsen sst., III, 1887, S. 72, 78. Samme sst., IV, 1888, S. 152. V. Koch i Kunst, I, 1899. C. Leuning-Borch i Ill. Tid. 7. og 21. Juli og 18. og 25. Aug. 1901. P. V. Jensen Klint i Tidsskr. f. Industri, VIII, 1907, S. 267, 269. Dansk Arkitektur gennem 20 Aar 1892—1912, 1912, S. 17—22. G. Brøchner: Nordiske Villaer og Hjem, 1912, S. 20—23, med C.s egne Udtalelser om Villabygning m. m. Samme: Skønhed i Hjemmet, I, 1914, S. 81. St. E. Rasmussen i De danske Byggefag, udg. af Berl. Tid., 1929, S. 73 ff. F. Hendriksen: Mennesker og Oplevelser, 1932. Architektur des XX. Jahrhunderts, Verlag von Ernst Wasmuth, III, T. 88 og IX, T. 92. Holger Mundt i Architekten, XXIV, 1922, S. 173—82; sst., XXX, 1918, Ugehæfter, S. 271; Carl Schiøtz sst., XXXI, 1929, Maanedshæfter, S. 1—14. Knud Millech.

Clemmensen, Christian Albert, f. 1869, Journalist, Forfatter. F. 19. Febr. 1869 i Kbh. (Garn.). Forældre: Over-, senere Stabssergent Mads C. (1831—1915) og Sidsel Albrechtsen (1829—1909). Gift 5. Maj 1899 paa Frbg. med Fanny Greibe, f. 3. Febr. 1873 i Kbh. (Holmens), D. af Grosserer, Mægler Frederik August G. (1836—86) og Andrea Nielsine Thoersen (1841—1910).

C. blev Student 1887 fra Østre Borgerdydskole, var Privatlærer i Latin og Fransk 1890—99, Medarbejder ved »Samfundet« 1899—1905 og ved »Nationaltidende« (fra 1931 »Dagens Nyheder«) siden 1905. Han var Formand for Journalistforeningen 1926—30, er Medlem af Dansk Arbejdes Repræsentantskab og af Den internationale journalistiske Æresret i Haag. — C.s journalistiske Virksomhed har særlig omfattet københavnsk Kommunalpolitik, hvor han har støttet den borgerlige Politik i dens forskellige Faser som »antisocialistisk« og »fællesborgerlig«, samt de faglige Konflikter paa Arbejdsmarkedet. Endvidere har han offentliggjort Detailstudier i Kbh.s Historie og en Række fine københavnske Stemningsbilleder. — Ved Siden heraf har han udfoldet et omfattende erhvervs- og kulturhistorisk Forfatterskab. Han har saaledes skrevet Murer-, Bødker- og Blikkenslagerlavenes Historie samt Monografier af Vest- og sønderjysk Kreditforenings Stifter, Etatsraad E. Møller (1919) og af Forlagsboghandler G. E. C. Gad (1930). Paa Opfordring af Kbh.s Magistrat skrev han »Omkring Københavns Kvægtorv« (1929). Alment kendte er »Vægter-Bogen« (1926), en fornøjelig Skildring af den gamle Vægterinstitution, samt navnlig »Tivoli gennem 75 Aar« (1918), en litterært præget Bog, som ikke mindst interesserer ved en Fremstilling af københavnske Tilstande paa den Tid, da Tivoli blev grundlagt. C.s historiske Arbejder udmærker sig i det hele ved en livfuld kulturhistorisk Milieuskildring og en gennemført Omhyggelighed i Stoffets Behandling. — En Søn af C. er Journalist Carl Henrik C. (f. 28. Marts 1901 i Kbh.),

Student 1919, cand. phil. 1920, siden 1919 Medarbejder ved »Nationaltidende« og »Dagens Nyheder«, fra 1932 som Korrespondent i London.

P Stavnstrup.

Clemmensen, Erik Christian, f. 1876, Kemiker. F. 12. Aug. 1876 i Odense. Forældre: Mægler Hans Christian C. (1839—1918) og Caroline Vilhelmine Mangor (1842—1902). Gift 12. Okt. 1900 i Kbh. (Johs.) med Augusta Jacobine Franciska Hansen, f. 15. Okt. 1877 i Kbh.

C. tog Adgangseksamen til Polyteknisk Lærestalt 1894 og blev cand. polyt. (Fabrikingeniør) 1900. Han assisterede 1900—01 cand. polyt. A. E. J. V. J. Theilgaard ved Laboratorieforsøg vedrørende Afvulkanisering af Kautschuk, var 1901—19 ledende Kemiker ved Parke Davis & Co.s Forsøgslaboratorium i Detroit og er fra 1920 Leder af egen kemiske Fabrik i New Jersey. — C. har offentliggjort forskellige Arbejder med **organisk-kemiske** Emner i amerikanske og tyske Fagtidsskrifter, og navnlig en Metode til Reduktion af Karbonylgruppen i Aldehyder og Ketoner helt ud til Metylen (1913—14) er blevet kendt og omtales almindeligt i den kemiske Litteratur som »Reduktion efter C«.

Sti Veibel

Clemmensen, Mogens Becker, f. 1885, Arkitekt og Arkæolog. F. 18. Juni 1885 i Kbh. (Johs.). Forældre: Arkitekt A. L. C. (s. d.) og Hustru. Gift 23. April 1913 i Kong Georgs Slotskapel i Athen med Malerinden Augusta Thejll, f. 11. Nov. 1884 i Charlottenlund (gift 1° med Kunsthistorikeren Ernst Goldschmidt, s. d.), D. af Arkitekt, Bygningsinspektør, senere Professor Andreas Jacob Carl Adolph T. (1852—1908) og Betzy Steenberg (f. 1860).

C. har faaet Uddannelse baade som Arkitekt (Teknisk Selskabs Skole, Arkitekturskolen 1905—06 samt hos M. Nyrop og Faderen), som Billedhugger (hos A. Bundgaard), som Maler (Akademiets Malerskole 1904—05) og som Arkæolog, det sidste navnlig ved Arbejder for Nationalmuseet og paa Rejser (bl. a. Sydgrønland 1910, École française d'Athènes og franske Udgravninger i Grækenland 1912—13 samt de dansk-græske Udgravninger i Kalydon 1926). For det arkæologiske Studium særligt af den danske Middelalders og den klassiske Oldtids Bygningskunst har C. haft stor Betydning ved grundige Undersøgelser og Opmaalinger samt som Forfatter til en lang Række lærde **Værker**: »Kirkeruiner fra Nordbo-tiden i Grønland« (1911); »Danske Teglstenskirker« (1918), »Venge Klosterkirke« (1921), »Kalundborg Kirke« (sammen med Vilh. Lorenzen, 1922), »Spøttrup« (1923), »Lombardisk og dansk Tegl-

stensarkitektur« (1924), »Le sanctuaire d'Aléa-Athéna à Tégée« (sammen med Ch. Dugas og J. Berchmans, 1924), »Le temple de Zeus à Némée« (sammen med R. Vallois, 1925), »Ringsted Kirke« (sammen med Poul Nørlund, 1927), »Vestervig Klosterkirke« (1928); under Udarbejdelse er et Værk om Bulhuse. Desuden har C. skrevet Artikler i Tidsskrifter og Aarbøger som »Architekten«, »Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie«, »Meddelelser om Grønland«, Købstadmuseet »Den gamle By«s Aarbog og »Geografisk Tidsskrift«. Han har foretaget talrige og betydningsfulde Restaureringer. Han har tillige bygget Privathuse (f. Eks. Villaen Lundevangsvej 2, lig Gl. Vartovsvej 1, Hellerup) samt 1933 udført Reguleringen af Pladsen omkring St. Mikkel's Kirke i Slagelse med tilhørende Nybygning. Først og fremmest er C.s Navn som Arkitekt dog knyttet til Ombygningen og Udvidelsen af Nationalmuseet (Prinsens Palæ), paabegyndt 1929. Ogsaa dekorative Arbejder har han tegnet (Gengivelser i »Architekten«, IX og XII, samt i »Skønvirke«, II). C. har deltaget i Foraarsudstillingen paa Charlottenborg. Af Tillidshverv kan nævnes: 1914—19 Assistent ved Akademiets Dekorationsskole og i samme Tidsrum Medlem af Akademiets Plenarforsamling, fra 1918 Arkitekt for det særlige Bygningssyn, 1920—22 Medlem af Akademiraadet, fra 1921 Arkitekt for Aarhus Domkirke samt Udgiver og Redaktør, den første Tid sammen med H. B. Storck, af »Ældre nordisk Architektur«, 1924—26 i Akademisk Arkitektforenings Bestyrelse og Redaktionsudvalg, fra 1927 Medlem af det særlige Kirkesyn, fra 1929 Lektor i Dansk Arkitekturhistorie ved Arkitekturskolen, desuden Arkitekt for »Den gamle By« i Aarhus. — Malerier af H. Vedel 1911 i Tønder Museum og af Augusta Thejll Clemmensen 1927.

G. Brøchner: Skønhed i Hjemmet, 2. Saml., 1920, S. 15 og 93—97.

Knud Millech.

Clerc, le, se Le Clerc.

Cleyn (Klein, Kleine), **Frantz**, 1582—1658, Maler. F. 1582 i Rostock, d. 1658 i London. Fader: Guldsmed Hans C. Gift.

F. C. rejste som ung til Rom for sin Uddannelses Skyld, maaske med Støtte fra den danske Konge. Han opholdt sig der i fire Aar, mulig mellem 1611 og 1616, og fik ved sin Hjemkomst Arbejde for Christian IV. Et Portræt fra 1611 (Fr.borg) af Kongen tillagdes allerede i 17. Aarh. ham. I Regnskaberne træffes F. C. første Gang her hjemme i Juli 1617, da han modtog Betaling for »18 Ansigter og to Hoveder«; s. A. afregnedes der med ham for »nogle Historier« og adskilligt Arbejde til Rosenborg, 1619 leverede han »et Fyr-

værkeris **Historie**« (fra Engelsborg, nu paa Fr.borg) og »en Børneleg« (2: »Allegori paa Lærdommens Vej, som de unge saa nødig vil betræde«. Fr.borg, udlaant til Christiansborg). S. A. malede han Kongen og den udvalgte Prins. I de følgende Aar leverede han dels en Del store Plafondmalerier til Rosenborg — **maaske »Amme-stuen**« (Fr.borg), sikrere **»Daaben**« og **»Brudevielsen**« (**Kunstmuseet**); »Skakspillere i et fyrsteligt Telt« brændte 1859 — dels andet Arbejde, saasom en Karton til et vævet Bordtæppe og Prospekter af Kbh. Han lærte 1620—24 Chr. U. Gyldenløve at tegne (»affridze efter **Malerkunst**«). I Kbh. sluttede han Bekendtskab med den engelske Ambassadør Rob. Anstruther, som i hvert Fald var her omkring 1613, og denne, samt hans Ven Sir Henry Wotton i Venezia, skal have overtalt F. C. til at gaa i engelsk Tjeneste og anbefalet ham stærkt til Prinsen af Wales. Han rejste 1624 til England, modtoges i Prinsens Fravær af Jakob I., som knyttede ham til sig med fast Aarsløn, som der siges efter Forhandlinger med Christian IV. Hans Hovedopgave blev at levere Kartoner til Gobelinværkstedet i Mortlake, og hans Arbejder paa dette Felt har vundet den største europæiske Anerkendelse, men han beskæftigedes ogsaa stærkt med at dekorere Sale i Palæerne; ja endog helt kunstindustrielle Opgaver overdroges ham. Efter Borgerkrigen gav han W. Hollar Fortegninger til Stikkene i **Æsop** (1651) og **Virgil** (1654). Han udsendte ogsaa flere fortræffelige Ornamentstik. I London var han meget højt anskrevet af sin Samtid; han betragtedes som **»miracolo del secolo**« og forstod at hævde sig under de stærkt vekslende Forhold. Eftertiden har tillagt van Dyck enkelte af hans dekorative Arbejder. Der er Fantasi, Rigdom og Fylde over hans ornamentale Værker. Han tegnede fortrinligt, havde udpræget stilistiske Evner og medførte fra Italienopholdet Smag for forenklet Linievirkning og for den store Stil; det er i Maleriet Linien **Correggio—Parmeggianino—Tintoretto**, som har paavirket ham, i det ornamentale tilsyneladende Bologneseren Polifilo **Zan-carli**. Hans danske Arbejder er mest Kopier efter italienske Billeder, stærkt forskellige i Farveholdning og Komposition. — Efter et (nu forsvundet) Portræt udførte T. Chambars 1762 et Stik af ham. Et Familiebillede i engelsk Privateje.

Ph. Weibach: *Kunst og Æstetik*, 1870, S. 161. H. C. Bering Liisberg: *Rosenborg og Lysthusene i Kongens Have*, 1914. H. Göbel: *Wandteppiche*, III, 2, 1934.

O. Andrup.

Clitau, Thomas Christensen, ca. 1695—1754, Forfatter. F. ca. 1695 paa Bygholm ved Horsens, d. 9. Jan. 1754 i Bergen, begr. i Domkirken sst. Faderen var antagelig Jordbruger. Ugift.

C. blev Student 1714 fra Odense Gymnasium, rejste udenlands 1727 og studerede Jura i Halle. Efter sin Hjemkomst var han en Tid Auditør ved et Rytterregiment, levede senere i Kbh. som Skribent, juridisk Manuduktør og Sproglærer, indtil han 1748 blev Notarius publicus i Bergen, hvor der efter hans Død for hans Efterladenskaber oprettedes et Blindelegat; han var selv svagsynet. — Som Forfatter spiller C. paa flere Streng. Han udgav et Par juridiske Haandbøger; den ene, »Overensstemmelse og Forskiæl imellem den Romerske og Danske Ræt« (1736) er den første Behandling af Romerretten paa Dansk. Af senere Dato er en Filosofiens Historie »Theatrum Sapientiae et Stultitiae«, som aldrig blev trykt (Manuskriptet i Det kgl. Bibliotek). Fra 1735 var han Medarbejder ved Wielands »Lærde Tidender«, 1740—48 Redaktør deraf, og staar som den, der har indført litterær Kritik i dansk Presse. Som Journalist førtes han ind i flere Polemikker; hans Stridsskrift »Journal over den Grammaticalske og Orthographiske Krig« (1742) imod N. v. Havens (s. d.) Retskrivnings-Reformforslag fik Betydning ved at give Stødet til Jens Høysgaards Forfatterskab. Som Deltager i den store Spectator-Fejde forfulgte han sin Modstander Jørgen Riis (s. d.) ad Rettens Vej (1745), men tabte ved Højesteret (1747); i Mellemtiden var det dog lykkedes ham at faa Ram paa Riis i det periodiske Skrift »Dubia og Correctioner over Den Politiske Tilskuer« (1745—46). — C.s mest kendte Værk er »Poetisk Tidsfordriv« (1738 med »Continuation« 1740), hvori Størstedelen af hans Digte er samlet, heriblandt latinske, franske, tyske og italienske Vers, i hvilke han brillerer med sit store Sprog-talent. I den meget pralende Fortale slaar han sig til Ridder paa Bording, Kingo og Holberg, som han mener at overgaa i prosodisk Korrekthed, og ved at anvende 80 forskellige Strofereformer prøver han at være Forbillede for unge Digtere. Man maa ogsaa indrømme ham stor metrisk Færdighed og Variationsevne, og der findes enkelte nette Ting iblandt, medens andet skæmmes af tørt Pedanteri. Hans Stil svinger mellem Barok og Klassik; i sin Diktion kan han undertiden minde om Bording. — Om C. som Person er den samtidige Dom — før han blev gammel og gudelig — ikke gunstig. Han har været temmelig indbildsk og arrogant, unødig voldsom i sin Polemik. Baggrunden for hans Selvfølelse er en ubestridelig Perfektibilitet, men Reversen af hans Evners Mangesidighed (han var ogsaa musikalsk begavet) var Mangelen paa fornøden Koncentration. — Stik af J. H. Thiel 1735 efter Maleri af F. la Croix.

Danske Samlinger, IV, 1868—69, S. 81. P. M. Stolpe: Dagspressen i Danmark, IV, 1882, Registeret S. 299. Dansk Tidsskr., 1899, S. 625—35. H. F.

Rørdam: Hist. Saml., IV, 1902, S. 204—07. H. Gram: Breve, 1907, S. 138 f. J. Paludan: Fremmed Indflydelse paa den danske Nationallitteratur, II, 1913, Registeret S. 501. Danske Magazin, 6. Rk., III, 1923, S. 48—51. H. Bertelsen: J. P. Høysgaard, 1926, S. 68—76, 94. Vilh. Andersen: Den danske Litteratur i 18. Aarh., 1934, S. 212—15, 334 f.

R. Paulli.

Clod-Hansen, Abraham, 1857—1925, Karantænelæge, idrætslig Foregangsmand. F. 18. Juni 1857 i Odense, d. 10. Juni 1925 i Kbh., begr. sst. (Vestre). Forældre: Prokurator Johan Jørgen Hansen (1802—76) og Marietta Caroline Emilie Basse (1817—83). Broder til Professor V. Falbe-Hansen (s. d.). Gift 21. Aug. 1891 i Nykøbing F. med Juliane Theodora Leifer, f. 16. Okt. 1863 i Nykøbing F., D. af Herredsfuldmægtig, senere Kancelliraad Niels Erik L. (1829—1900) og Vilhelmine Marie Tornøe (1825—77).

C.-H. blev Student 1878, privat dimitteret, og tog medicinsk Embedseksamen 1887, hvorefter han indtraadte som Elev ved det gymnastiske Centralinstitut i Stockholm og afgik herfra 1888 som Gymnastikdirektør. Han virkede dernæst Resten af sit Liv som Læge i Kbh., fra 1894 som Karantænelæge, og har skrevet Bøger om Karantænevæsen. 1895—1905 var han Leder af Anstalten for fysikalsk Behandling paa Garnisonssygehuset, 1903—15 af Rigshospitalets Massageklinik. Bedst blev han dog kendt som Foregangsmand paa idrætsligt Omraade. Fra sin tidlige Ungdom var han en ivrig og dygtig Idrætsmand, der særlig interesserede sig for Gymnastik, Roning og Fægtning. Han skrev 1889 »Kortfattet Haandbog i Roning og den for samme passende Træning« (sammen med V. Nielsen) og n. A. (sammen med Fægtelæreren Jens Bertelsen) »Fægtekunsten« (2. Udg. 1911), endvidere 1892 »Legemsøvelsernes Forhold til aandelig Overanstængelse« og 1900 »Vor Skolegymnastik« (Særtryk af Artikler i »Berlingske Tidende« Juli 1899). Sidstnævnte Skrift er et Indlæg i den da standende Strid mellem »dansk« og »svensk« Gymnastik, under hvilken C.-H. var en af den førstnævnte Retnings behændigste Penneførere. Ved at indtræde i Bestyrelsen for forskellige Idrætsforeninger blev han endvidere en værdifuld Støtte for dansk Idrætsliv under dets første Fremvækst. Foruden de ovennævnte Skrifter har han udgivet »Jagtskydning med Hagelbøssen« (1923) og skrevet talrige Artikler om Legemsøvelser, bl. a. om Kvindegymnastik, for hvis Udvikling han nærede stor Interesse. C.-H. talte og skrev godt for sig og kunde jævnlig finde vittige og rammende Udtryk for sine Meninger, hans Skrivemaade var Journalistens, og naar han gav sit Bidrag til Døgnets idrætslige Drøftelser, kunde der være en vis Friskhed og Elegance over hans Indlæg. Hans Forsøg paa at

angive Retningslinier for en særlig dansk Gymnastik («**Vidar**». Den danske Gymnastik«, 1911, og »**Vidar**«. Dansk Kvindegymnastik«, 1913) fik derimod ingen Betydning. C.-H.s omfattende Bogsamling skænkedes efter hans Død til Idrætshusets Bibliotek. — R. 1921. DM. 1924. — Pastel og Maleri (1888) af Johanne Krebs. Tegning som Student af V. Jastrau. Buste af Frk. Lodberg. Bronzerelief paa Gravstenen af Aksel Hansen. *H P Langkilde*

Clod Svensson, Sophus Maximilian, f. 1867, Maler og Raderer. F. 10. Maj 1867 i Kolding. Forældre: Hotelejer Sven Henning Svensson (1834—1900) og Sophie Dorteia Vilhelmine Gunner (1829—94). Gift 4. April 1896 i Kbh. (Jac.) med Cathrine Christiane Hansen, f. 5. Maj 1868 i Kolding, D. af Købmand Hans Rudolph H. (1827—99) og Nicoline Marie Rasmussen (1837—1916).

Efter at have været et Par Aar i Handelslære dimitteredes C. S. til Akademiet 1889 af Maleren Axel Hou og gennemgik her Forberedelsesklassen og Perspektivskolen. 1891 forlod han Akademiet og videreuddannede sig under Studieophold, særlig i Tyskland (Berlin og **München**). 1894—95 rejste han med Støtte af det Reiersen'ske Fond til Tyskland og Italien, var 1898 igen i Tyskland og 1908 i Italien og Frankrig. 1915 og 1916 fik han Købkes Legat for Grafikere. — 1890 debuterede C. S. som Landskabsmaler paa Charlottenborg med »Aften ved Sortedamssøen«, og en Del Aar efter (1903) fulgte hans næste Billede, det meget store »Der staar et Slot i Vesterled —«. Siden 1907 har han næsten aarligt været repræsenteret paa Charlottenborg med baade Malerier og Grafik og havde her i Efteraaret 1932 en større Udstilling af grafiske Arbejder. Ved Siden af Malerkunsten har C. S. nemlig udfoldet en omfattende Virksomhed som Tegner, Illustratør og Raderer, og hans Interesse for den grafiske Kunst gav sig bl. a. Udslag i, at han 1909 stiftede Grafisk Kunstnersamfund, for hvilket han har virket som Formand og Sekretær. Med den dekorative Kunst har han ogsaa arbejdet, og den største Opgave, der er tilfaldet ham paa dette Omraade, er Udsmykningen af det af Arkitekt Carl Brummer 1906—07 opførte Sommerhus »Belkolle« ved Rungsted (tidligere i Søllerød), hvor C. S. gav Udkast til Møbler, Træudskæringer og kalkmalede Vægdekorationer i Skønvirkestil. — Siden 1898 har C. S. virket som Lærer i Tegning, Perspektiv og Grafik ved Det tekniske Selskabs Skole og har desuden undervist paa Akademiets grafiske Skole. Han var Medstifter af Selskabet for dekorativ Kunst og Formand for samme 1919—25, og 1926 stiftedes paa hans

Initiativ Udstillingen af Kunst ved Det danske Købestævne i Fredericia. Han har i en længere **Aarrække** virket som Kunstkritiker, bl. a. ved »Kristeligt Dagblad«. Fra 1932 er han Formand for Kunstnerforeningen af 18. Nov.

Vilh. Lorenzen i Skønvirke, III, 1917, S. 65—80. *Merete Bodelsen.*

Cloetta, Christoph, 1836—97, Chokoladefabrikant. F. 24. Sept. 1836 i Bergün, Kanton Graubünden, Schweiz, d. 30. Marts 1897 i Kbh., begr. sst. (Ass.). Forældre: Landmand Nuttin G. (1803—83) og Jacobea Janett (1810—99). Gift 14. Maj 1869 i Købelev med Ida Friis, f. 16. Marts 1848 i Kbh. (Frue), d. 21. Febr. 1901 sst., D. af Krigssekretær Nis Fritz F. (1809—84) og Axeline Louise Adelaide Tuxen (1816—98).

Omkring Midten af det 19. Aarh. indvandrede Brødrene Bernhard, Christoph og Nuttin C. til Kbh., hvor de forsøgte sig med forskellige mindre **Schweizerkonditorier**, indtil de 3. Nov. 1862 startede en Chokoladefabrik — Brødrene C. —, hvori C. snart blev den drivende Kraft. Virksomheden begyndte med et Par Maskiner i en Ejendom ved **Sortedams-Møllen**, men flyttede faa Aar efter til Niels Hemmingsensgade, og nu fulgte en hastig Udvikling, hvorunder Brødrene C. blev en af de førende Chokoladefabrikker i Norden. 1873 fik Firmaet Prædikat af kgl. Hofleverandør, s. A. anlagdes Fabrik i Malmø (ledet af Nuttin C.), og 1896 fik ogsaa Kristiania en Søsterfabrik, der navnlig fik Betydning, da **Mellemrigsloven** Aaret efter ophørte, hvorved Chokoladeeksport fra Sverige til Norge umuliggjordes af Tolden. 1888 blev C. Konsul for Schweiz. Efter hans Død førtes Firmaet videre af Enken i Forening med Sønnen, Generalkonsul *Fritz Bernhard C.* (f. 12. Febr. 1876 i Kbh.), der 1901 blev Eneindehaver. S. A. flyttedes **Hovedfabrikken** til sit nuværende Domicil i Hørsholmsgade, hvor Driften har været Genstand for en lang Række Udvidelser og Moderniseringer. 1929 omdannedes Firmaet til et Aktieselskab, der overtoges af Aktieselskabet Christian F. Kehlet, hvorefter Fabrikationen for de to Virksomheder koncentreredes i Hørsholmsgade. — Buste af Christoph C. af Thod Edelmann 1897 i Familieeje. Portræteret af P. S. Krøyer paa Børsbilledet 1895.

Børsen 5. Febr. 1898, 30. Aug. 1929 og 22. Nov. s. A. De danske Byerhverv. Kbh., 1904—11. Bernhard C. 1849—99, 1899. *P. Koch Jensen.*

Cloos, Christian, f. 1863, Købmand. F. 27. Juni 1863 i Frederikshavn. Forældre: Købmand Christian Ludvig C. (1825—1912) og Oline Henriette Barfred (1825—1902). Ugift.

Oplært i Faderens Forretning tilegnede C. sig ved Rejser i Udlandet og længere Ophold i Frankrig, Skotland og Nederlandene et Udsyn og sproglige Kundskaber, der skulde blive afgørende for hans Løbebane. Efter at han 1899 havde løst Borgerbrev som Købmand, optog Faderen ham som Kompagnon i sin Forretning, hvilken han overtog efter dennes Død. 1893 valgtes han til Formand for Frederikshavns Handelsforening, og 1895—1909 sad han i Byraadet. En Række konsulære Tillidshverv blev ham efterhaanden betroet: 1894 belgisk Konsul, 1904 fransk Konsularagent — 1922 Titel af Consul *honoraire* — 1906 norsk Konsul, 1912 nederlandsk Vicekonsul. — C. havde som frederikshavnsk Købmand og Borger vundet sig et anset Navn, men naar dette blev landskendt og paa fremtrædende Vis vil staa indskrevet i vor Købmandsstands Historie, skyldes det fornemmelig hans utrættelige og uegennyttige Arbejde i den danske Handelsstands Tjeneste. At skabe og fremme Samvirke og Samoptræden inden for denne gennem dens Organisationer blev C.s Livsopgave. Fra 1895 Medlem af Centralforeningen af jyske Handelsforeningers Bestyrelse blev han 1901 sammes Formand. Virksomt Medlem af det 1901 oprettede Provinshandelsforeningernes Fællesudvalg valgtes han, da det 1917 konstitueredes som Provinshandelskammeret, til dets Formand. Inden for den danske Handelsstands Fællesrepræsentation — Fællesorganet for Grosserer-Societetet og Provinsernes Centralformænd — var C. fra 1899 Medlem af Forretningsudvalget og deltog i de paa Børsen afholdte Handelsmøder og i de skandinaviske Handelsmøder. Bramfri i sin Optræden, men dog en Formens Mand, arbejdsom og kundskabsrig, loyal og charmerende i sit Væsen, forlenet med en sjælden Forhandlings- og Fremstillingsevne blev han og hans ledende Virksomhed paaskønnet fra alle Sider; det vakte almindelig Beklagelse, at han 1932 bestemte sig til at vige Pladsen for yngre Kræfter. — Maleri af H. Vedel 1924 paa Børsen.

Frederikshavns Handelsstandsforening 1883—1933, 1933. C. J. Hedemann: Stamtavle over Familierne Cloos og Lorentzen, 1929, S. 41 f. 7 147

— C har tidlig været en varm Tilhænger af Tankerne om en forbedret *Sprogundervisning* paa Grundlag af fonetisk Skrift, og han var i mange Aar Styrelsesmedlem i det internationale fonetiske Forbund, ikke blot af Navn, men i høj Grad af Gavn, idet han gentagne Gange dækkede dets Underskud og bekostede Bygningen af den første fonetiske Skrivemaskine (1902). Han har ogsaa været fonetisk Raadgiver for J. V. Lindgren (»Dansk och norsk gram-

matik», 1894) og udarbejdet Kapitlet »Lyd og Skrift« i Ingeborg Tvede og Margareta Meybooms »Vejledning i Hollandsk« (1906).

Le Maître Phonétique, 1902.

Marius Kristensen.

Clüver, Ditlev (Detlev), ca. 1646—1708, Matematiker og Astro-
nom. F. ca. 1646 i Slesvig, d. 21. Febr. 1708 i Hamburg. Forældre:
Domkapitelfoged Peter C. (d. 1653) og Mette (d. 1681, gift 2° med
Sognepræst i Slesvig Theodor Niemann, 1601—66, gift 1° 1630
med Ida Flor). Sønneson af Johan C. (s. d.). Ugift.

Fra Slesvig Katedralskole kom D. C. til Jena, hvor han 1663—66
studerede Litteratur, Teologi og især ren og anvendt Matematik.
1667 immatrikuleredes han i Kiel og fik 1673 Magistergraden der.
Han foretog derpaa en Rejse gennem Italien og Frankrig, hvor
han stiftede Bekendtskab med Filosofer, Matematikere og andre
lærde Mænd. Efter at have brugt tre Aar til disse Rejser kom han
til England, hvor han tog fast Ophold i London. Han fik her paa
Grund af sin Lærdom ikke alene tildelt Indfødsret, men blev 1678
valgt til Medlem af Royal Society. Han udfoldede her en stor
Virksomhed og indrettede et Trykkeri i sit Hus for selv at udgive
sine Skrifter, der omfatter næsten hele den Tids Matematik og Filo-
sofi. Han blev angrebet af Teologerne paa Grund af sine Meninger,
men blev taget i Beskyttelse af Kong Jacob II. Efter tolv Aars
Ophold i England **maatte** han 1688 vende tilbage til sit Fædreland
i Anledning af Stridigheder med en Svoger om Arven efter sin
Moder, der var død 1681. Det kom til en Proces, der varede i ti
Aar, og som han tabte. Han havde ved den mistet næsten hele
sin Formue, og i London var hans Bogtrykkeri og Skrifter blevet
ødelagt af hans Modstandere under Borgeruroligheder. Nedtrykt
af saa megen Modgang begav han sig 1698 til Hamburg, hvor han
levede kummerlig af Resten af sin Formue og Indtægterne af
sine Skrifter. De væsentligste af disse er: »Tabulae astronomicae
in R. Mosis Maimonidis **librum** de consecratione calendarum et
ratione **intercalandi**« (1683), »Philosophia divina« (1692 og 1712),
»Schediasma **geometricum** de nova **infinitorum** scientia« (i »Nova
septentrionis litteraria **Lubecens.**«, Sept. og Okt. 1698), »Geologia
sive philosophia de genesi **ac** structura **globi** terreni« (1700), »Nova
crisis temporum«, egentlig Tidsskrift, to Aargange (1700—01),
»Schediasma de arte **mnemonica**« (i »Nova **litt. Germ.**«, 1705),
»**Observatio** de conjunctione Solis et **Mercurii**, d. 5. Maji Ao.
1707 visa« (i »Nova **litt. Germ.**«, Juni 1707).

Johs. Moller: Cimbria lit., I, 1744, S. 99—103. Allg. Deutsche Biogr.,
IV, 1876, S. 351 f. *Aug. Svedstrup (Poul Heegaard*)*.

Cliiver, Johan, 1593—1633, Teolog, Historiker. F. 16. Febr. 1593 i Krempe i Stormarn, d. 25. Dec. 1633 i Meldorf, begr. sst. Forældre: Skrædder, siden Købmand Michael C. og Margrethe Meitzendorf. Gift 4. Juli 1614 med Anna Rogg, d. 1632, D. af Sognepræst i Holekerken (Hohenfeld) i Stormarn Peter R. (d. 1617, gift 2° med en Datter af Senator i Krempe Ludolf v. Ancken) og Catharina (gift 1° med Sognepræst sst. Johan Sahar, d. 1590).

Under stadig Kamp med fattige Kaar fuldførte J. C. sin Skolegang, først i Krempe, siden i Hamburg, hvorfra han 1609 gik til Universitetet i Rostock. Her blev han 1613 Magister og snart efter Adjunkt i det filosofiske Fakultet. Efter at have afslaaet at blive Konrektor i Haderslev blev han 1614 Diaconus i Meldorf, hvor han gjorde sig bekendt baade ved sin samvittighedsfulde Embedsførelse og ved at udgive flere Skrifter («Grundfeste der . . . catholischen Wahrheit von der Person Jesu Christi», 1617, og »Erstes Morgenlicht der Offenbahrung Johannis«, 1620). 1621 blev han Præst i Marne i Ditmarsken, og 1623 disputerede han for den teologiske Doktorgrad i Rostock, men naaede ikke at blive kreeret, da Christian IV., hvis Opmærksomhed vistnok ved Holger Rosenkrantz den Lærde var blevet henledet paa J. C., kaldte ham til teologisk Professor og tysk Præst ved det nyoprettede Akademi i Sorø. 1624 tiltraadte J. C. sit Embede, og 1626 blev han — efter Overenskomst med Fakultetet i Rostock — kreeret til Dr. theol. ved Universitetet i Kbh. I Sorø stod han i vensabelig Forbindelse baade med Forstanderen Just Høg og med sine Kolleger og nød i det hele megen Anseelse i teologiske og lærde Kredse. F. Eks. var han meget vel **anskrevet** hos Holger Rosenkrantz. Med Jernflid udarbejdede han flere Skrifter, deriblandt sit Hovedværk »*Epitome historiarum totius mundi*« (1631, senere oftere optrykt). Efter eget Sigende havde han ved Udarbejdelsen af denne svære Kvart benyttet utallige Forfatteres Arbejder. Vist er det, at han paa Grundlag af et flittigt Studium af den foreliggende historiske Litteratur har formaaet at levere en Oversigt over Verdenshistorien fra de ældste Tider indtil 1630, der udmærker sig ved godt Overblik, forholdsvis Upartiskhed og en behagelig, klar Fremstillingsform. Endnu mange Aar efter J. C.s Død var denne Haandbog i høj Kurs. Den blev benyttet meget især i Tyskland og blev endog — med fornødne Ændringer — udgivet i katolske Lande. 1630 blev J. C. Superintendent i den kongelige (søndre) Del af Ditmarsken og Sognepræst i Meldorf. Kun tre Aar virkede han i sit nye Embede, en sørgelig Tid, formørket ved hans Hustrus Død, hans egen Svagelighed og talrige Genvordig-

heder i hans Embedsførelse. Trods alt søgte han at gøre Fyldest, hvorom bl. a. hans skærpede Bestemmelser om Prøvelsen af ny-kaldede Præster vidner. — Fra sin Ungdom havde J. C. omfattet Apokalypsen med særlig Interesse, og ved sin Død efterlod han sig Manuskriptet til en omfattende Kommentar til dette Skrift. Det blev siden (1647) udgivet af hans Søn, Præsten i **Süder-Hastedt** Michael C. og taler med sine tre Bind i Folio sit tydelige Sprog om Forfatterens store Flid og Lærdom. Saavel dette Arbejde som nogle Katekismeforelæsninger fra Sorø-Perioden »*Elementa elo-quiorum dei*« (1628) viser J. G. som en strengt ortodoks Teolog, der dog i Modsætning til saa mange af hans Meningsfæller lagde den største Vægt paa Fordragelighed og ikke ønskede at fordybe sig i subtile Spørgsmaal, hvorom Skriften ikke indeholdt Oplysninger. — Stik af Dirk Diricks 1647.

Vita i J. Clüver: *Diluculum Apocalypticum*, I, 1647. Johs. Møller: *Cimbria literata*, III, 1744, S. 217—21. *Schriften des Vereins f. schleswig-holsteinische Kirchengeschichte*, 2. Rk., III, 1904—05, S. 484—87. *Kirkehist. Saml.*, 3. Rk., VI, 1887—89, S. 77. *Dsk. Mag.*, 5. Rk., I, 1887—89, S. 67. *Personalh. Tidsskr.*, 7. Rk., VI, 1921, S. 129. J. F. Noodt: *Beyträge zur Erläuterung der Civil-, Kirchen- und Gelehrten Historie der Herzogthümer Schleswig und Hollstein*, I, 1744, S. 264-84.

Bjørn Kørnerup.

Coclicus, Adrian Petit, ca. 1500—ca. 63, Sanger, Komponist. F. ca. 1500 i Hennegau, d. ca. 1563 i **Kbh.**(?). Gift 1546 med en ung Kvinde fra Wittenberg, **Ilsebe**(?), d. 6. Marts 1582(?).

Efter i sin Ungdom at have forestaaet Musikken i Klosterkirken i Condé kom C. til Rom, hvor han blev Sanger i Pave Paul III.s Kapel, udnævntes senere til Biskop og Pavens Skriftefader. Paa Grund af anstødeligt Levned fængsledes han, blev tre Aar efter løsladt, forlod Italien og begav sig til Tyskland, hvor han i Wittenberg plejede Venskab med Melanchton og gik over til den protestantiske Lære (1545). Hans musikalske Virksomhed var i de følgende Aar delt mellem Lærergerning og praktisk musikalsk Udøvelse. Han søgte Embede som Professor i Musik, men fik ikke Ansøgningen bevilget. 1546 var han i Frankfurt a. d. O., hvor han var Lærer i Musik ved Akademiet, desuden har han opholdt sig i Königsberg og i **Nürnberg**, en Tid vistnok ogsaa i England. Omkring 1550 var han Musiker hos Christian III.s Svoger, Hertug Albrecht af Preussen i Königsberg, men **maatte** forlade sin Stilling, anklaget for Bigami. Som Afslutning paa et bevæget Liv modtog han 3. Juli 1556 livsvarig Ansættelse som Sanger og Musiker i det kgl. Kantori i **Kbh.**, blandt hvis Medlemmer han endnu findes 1562—63. C. er mest kendt for sin Indførelse i Musikken: en

»Compendium musices« (1552), der giver interessante Oplysninger om det 16. Aarhundredes Musikanskuelser, især om Josquin de Pres-Tidens Tonekunst (C. nævner Josquin som Lærer). Desuden udgav han en Samling Davids Salmer (firstemmige) under Titlen »Musica reservata« (Nürnberg 1552), hvilken Betegnelse (netop taget fra C, der anvender den om Josquins Musik) gik ind i Musikhistorien som Betegnelse for den dramatiske og affektive Stil, der kendetegner store Dele af det 16. Aarhundredes Musik, i Modsætning til den mere »matematisk-objektive«. I det kgl. Kantoris Stemmebøger findes nogle Kompositioner af C: »Venite exultemus domino« i to Dele, »Nulla quidem virtus«, begge 5stemmige, og et 8stemmigt »Si consurrexistis« — Motetter, der nøje holder sig til den Josquin de Prés'ske Form, uden i nogen Maade at naa dens Indhold.

Musikforeningens Festskrift, 1886, I, S. 7 ff. To Breve i Monatshefte f. Musikgeschichte, VII, 1875, S. 166—71 med Angivelse af videre Kilder. S. A. E. Hagens Papirer i Det kgl. Bibliotek. A. Hammerich: Dansk Musikhistorie indtil ca. 1700, 1921, S. 138—41. O. Kade i Monatshefte f. Musikgeschichte, XXI, 1897, S. 1—13 og 17—29. Erik Abrahamsen.

Coffre, le, se Le Coffre.

Cohen, Asser Daniel, 1794—1863, jødisk Teolog og Forfatter. F. 9. Aug. 1794 i Hamburg, d. 9. Juli 1863 i Frederiksstad, begr. i Odense. Forældre: Købmand Gedalia (Daniel) Asser C. (d. 1803) og Vogel Ulm (1770—1823, gift 2° med Købmand i Hamburg Tobias Moses Franck, d. 1811). Gift 9. Nov. 1818 i Nakskov med Kasse (Caroline) Hertz, f. 12. Sept. 1798 i Nakskov, d. 20. Aug. 1886 i Odense, D. af Købmand i Nakskov Levin H. (1754—1845) og Sara Marcus (ca. 1759—1831).

C. nød Undervisning i jødisk Teologi i sin Fødeby og kom, efter at Moderen var blevet gift igen, 1811 til Slægtninge i Kbh., hvor hans Halvfætter, M. L. Nathanson, tog sig af hans videre Uddannelse, særlig i Dansk. Efter i kort Tid at have virket som Lærer for Jødernes Børn i Slagelse, blev han 1813 ansat i lignende Stilling i Nakskov. 20. Nov. 1817 tog han den i Anordningen af 29. Marts 1814 foreskrevne Kateketeksamen og fik 20. Febr. 1818 kgl. Beskikkelse som Kateket for Jøderne i Fyns Stift, fra 23. Nov. 1822 tillige for Lolland-Falsters Stift, med Sæde i Odense. Ved Siden af sin Lærergerning udfoldede han en rig Udgivervirksomhed og gjorde sig særlig fortjent ved at give en Fremstilling af Jødernes Historie i Danmark og samle alle Love og Forordninger vedrørende

Jøderne i »De mosaiske Troesbekjenderes Stilling i Danmark før og nu« (1837). Af hans øvrige Skrifter fremhæves Beskrivelsen af Treaarskrigen med en Fortegnelse over Deltagerne i den: »Krigen 1848, 1849, 1850 og de Faldnes Minde« (1850—51, 2. Opl. 1853). Universitetsbiblioteket besidder et Manuskript af ham: *Concordantia Bibliorum hebraica et caldaica*. Ved kgl. Resolution af 31. Aug. 1855 blev han forflyttet til at være Kateket for de jødiske Menigheder i Slesvig med Bopæl i Frederiksstad, hvor han forblev til sin Død. - R. 1852. *Josef Fischer (D. Simonsen).*

Cohen, Just Egmond, 1858—1919, Varemægler, Politiker. F. 2. Dec. 1858 i Kbh. (Mos.), d. 29. Maj 1919 paa Frbg., begr. i Kbh. (Mos. Vestre). Forældre: Købmand Julius Levin C. (1819—68) og Sara Salomon (1828—1919). Gift 13. Marts 1887 i Kbh. (Mos.) med Fanny Hannover, f. 11. Sept. 1863 i Kbh. (Mos.), d. 13. Nov. 1933 sst., D. af Professor, Etatsraad Adolph H. (s. d.) og Hustru.

C. fik sin merkantile Uddannelse i Firmaet J. P. F. Ekman 1871—84 og bestod Varemæglerprøven 1882. 1884 etablerede han sig som Grosserer (Firma Sachs & C), og 1889 optoges han som Deltager i Vare- og Vekselmæglerfirmaet Martin Hertz & Co., af hvilket han var Eneindehaver fra 1915 til sin Død. Hans Interesse for Politik førte ham ind i Kbh.s radikale Vælgerforening, af hvis Bestyrelse han var Medlem 1906—09. Af Partiets Hovedbestyrelse var han Medlem 1909—19 og af det radikale Landsforbunds Hovedbestyrelse 1918—19. — Han var Medlem af Kbh.s Borgerrepræsentation 1908—09 og fra 1913 til sin Død og var her den radikale Gruppes Formand 1917—19. 1913 blev han valgt til Medlem af Skatteraadet og Markudvalget, og i Forsamlingens Møder deltog han i Forhandlinger om Torvesager, Droskevæsen, Sporveje og Byggesager samt i Spørgsmaal om Byens Økonomipolitik. Skattevæsenet havde hans særlige Interesse, og en Maaned før sin Død fremsatte han sammen med nuværende Borgmester Hedebo Forslag til Nedsættelse af en Kommission, der skulde udarbejde Forslag til Afløsning af de københavnske Ejendomsskatter med en Skat paa Grundværdien og Grund værdistigningen. — I den vanskelige Periode under Verdenskrigen udførte han et betydeligt Arbejde i det saakaldte Velfærdsudvalg, som 7. Aug. 1914 blev nedsat til Varetagelse af Befolkningens Interesser under Krigsforholdene. Endvidere valgtes han ind i Prisreguleringskommissionen, i det kommunale Kornnævn og senere i den overordentlige Kommissions

udvidede Kornudvalg og Majsnev, hvor hans Indsigt i Korn- og Foderstofhandelen i betydelig Grad kom Samfundet til gode. — C. var ikke nogen betydelig Taler, men hans skarpe Forstand, store Sagkundskab og hjælpsomme og vindende Karakter gav ham en fremskudt Stilling inden for Kommunalbestyrelsen. — Foruden sine kommunale Hverv var han Medlem af Sø- og Handelsretten 1908—19, af Mosaisk Trossamfunds Repræsentantskab og var Direktør for Friskolen for Drengene af den mosaiske Tro. — Minderude i Borgerrepræsentationens Sal paa Kbh.s Raadhus.

August Nielsen.

Cohn, Einar David, f. 1885, Statistiker. F. 25. Juli 1885 i Naksbo. Forældre: Buntmager Moses C. (1839—1909) og Augusta Rubin (1846—1916). Gift 17. Aug. 1910 i Kbh. (b. v.) med Jeannette Magdalene Steenberg, f. 29. Sept. 1881 i Horsens, D. af Adjunkt, senere Overlærer og Professor Andreas Sch. S. (s. d.) og Hustru.

C. blev Student 1903 fra Sorø og statsvidenskabelig Kandidat 1907; s. A. ansattes han som Assistent — som det dengang hed — i Det statistiske Departement, blev Fuldmægtig 1913, kst. Kontorchef 1918 (Departementets **Fordelingskontor**) og Kontorchef i Departementet 1919. I Det statistiske Departement har C. i særlig Grad beskæftiget sig med den økonomiske Statistik (behandlende Erhvervsforhold og Pengevæsen). Under sit Arbejde hermed — som ogsaa i væsentlige **Dele** af den nedennævnte frie litterære Produktion — har han særlig interesseret sig for de **Omraader** inden for Statistikken, som grænser op til Nationaløkonomien, ligesom han har været ivrig for at gøre det statistiske Arbejdes Resultater tilgængelige og anvendelige for Almenheden. Dette har f. Eks. givet sig til Kende i Indretningen af Departementets Engros-Pristal og dets Nytaarsoversigter. C. har siden 1909 været Korrespondent for Danmark til Det internationale Landbrugsinstitut i Rom, siden 1923 statistisk Konsulent for Nationalbanken og har i disse Egenskaber deltaget i en Række internationale Konferencer (herunder den økonomiske Verdenskonference 1927). Han var 1914—29 Sekretær i Nationaløkonomisk Forening og Redaktør af »Nationaløkonomisk Tidsskrift«. — Flere Gange har C.s Arbejds-eyne været taget i Brug til administrative Opgaver af største Betydning. Det gælder saaledes i Aarene 1916—20, hvor han ledede den af Krigstidens særlige Forhold nødvendiggjorte Rationering med Hensyn til Befolkningens Forsyning med Levnedsmidler (Mel og Brød, Sukker, Smør, Flæsk, Kaffe o. fl. a.) og Kontrol med

forskellige af de nævnte Varers Priser. Det gælder endvidere hans Arbejde med Hensyn til de pengepolitiske Spørgsmaals Behandling og Løsning i Efterkrigstiden (som Sekretær i Valutafællesraadet 1919 og i Nationalbankens Valutakommission 1923 og som Medlem af Valutacentralen 1924), og endelig fra 1932, da han blev Medlem af Bestyrelsen for og den daglige Leder af Nationalbankens Valutakontor (Valutacentralen), der i det nævnte Aar oprettedes til Ledelse af det meget krævende og brydsomme Arbejde med Begrænsningen og Fordelingen af Landets Vareindførsel. — C. har skrevet »Oversigt over de økonomiske Tilstande m. v. i Danmark 1914—15« (1915), »Danmark under den store Krig« (1928), Festskrift for Kolding Sparekasse (1931) og — sammen med H. N. Skade — »Margarineindustrien i Danmark« (1933); desuden Afhandlinger i »Nationaløkonomisk Tidsskrift«. — R. 1922. — Tegning af Gerda Ploug Sarp 1932.

Jens Tojtegaard.

Cohn, Georg, f. 1887, Retslærd. F. 14. Aug. 1887 i Frankfurt a. M. af gammel dansk Familie, hvis Navn oprindeligt var Koch. Forældre: Købmand Hermann C. (1858—1929) og Emilie Perlstein (f. 1864). Gift 11. Nov. 1924 i Kbh. (b. v.) med Elfriede Bamberger, f. 9. Dec. 1906 i Kitzingen i Bayern, D. af Overlærer Naphtali B. (f. 1875) og Irma Schwartz (f. 1878).

C. blev Student 1906 fra Slomanns Skole, cand. jur. 1912, fik 1913 Universitetets **Guldmedaille** for en filosofisk Afhandling, »Forholdet mellem Etik og Sociologi, med Henblik paa den nyere Litteratur om dette Emne«, offentliggjort 1913 under Titlen »Etik og Sociologi« (oversat paa Tysk 1915, 2. Udg. 1917), blev Volontær i Udenrigsministeriet 1913, Assistent (Sekretær) 1914, Fuldmægtig 1915, s. A. Overretssagfører, 1918 Chef for Udenrigsministeriets Folkeretsafdeling (kgl. Udnævnelse 1919), 1921 Udenrigsministeriets Raadgiver i Folkeret samt Leder af Ministeriets Folkeforbunds-kontor, 1930 Delegeret ved den 1. Konference til Folkerettens Kodificering i Haag som overordentlig Gesandt og befuldmægtiget Minister, 1931 Dr. jur. i Frankfurt a. M. med Afhandlingen »Kriegsverhütung und Schuldfrage. Mit einer Einleitung iiber die Mischung völkerrechtlicher und landesrechtlicher Elemente«, hvori han bl. a. paaviste den praktiske Værdiløshed ikke blot af Kellogg-Pagten, men ogsaa af de Veje til Forhindring af Krig, som Forbundspagten i dens nuværende Artikel 16 anviser. — Ligesom sin nedenn. Broder N. C. havde C. ved Universitetet under Høffdings Ledelse med stor Energi beskæftiget sig med Filosofi — 1911 udgav han saaledes »Platons Gorgias. En kritisk Redegørelse for Tanke-

gangen», men det blev hans Ansættelse i Udenrigsministeriet, der praktisk og teoretisk førte ham ind paa indgaaende folkeretlige Studier. Fra 1915 har han enten som Sekretær, Advokat eller Kommissionsmedlem optraadt som Danmarks folkeretlige Repræsentant i mellemfolkelige Forhandlinger — Sekretær saaledes ved de nordiske Ministermøder i Stockholm 1919, Oslo 1920 og Kbh. 1920, Medlem af Kommissionen til Overvejelse af Danmarks Tiltræden af Folkenes Forbund 1919, af Luftfartskommissionen 1920—26, Delegeret i Folkeforbundets Forsamlinger i Geneve 1920, 1925 og 1929, Medlem af den internationale staaende Voldgiftsret i Haag 1929, af den danske Delegation til Førelse af Processen om Østgrønland for den faste Domstol for mellemfolkelig Retspleje 1932—33 o. m. a. Af særlig Betydning har C.s Arbejde været for Opretholdelse af Danmarks Neutralitet under Verdenskrigen, hans Arbejde i Folkenes Forbund og sidst, men ikke mindst, hans Tilrettelægning af Grønlandsproceduren. 1931 lykkedes det C. som Eneforhandler paa dansk Side under Forhandlingerne med Sverige at opnaa en for Danmark gunstig Ordning af det vanskelige Spørgsmaal om Grænseforholdene i Øresund, et Spørgsmaal, som havde staaet aabent Uge siden Roskildefreden 1658 (jfr. Deklaration af 30. Jan. 1932 med tilhørende Søkort og Noteveksling, Lovtidende A. 1932, S. 67 ff.). — Ogsaa som Forfatter har C. været meget virksom. Foruden de i Samarbejde med Broderen publicerede Skrifter og Afhandlinger har han saaledes skrevet »Den juridiske Fiktion« (Juridisk Tidsskrift, III, 1917), »Den Renault'ske Undertagelse« (sst., IV, 1918), »Folkenes Forbund«, »Hævdelsen af Danmarks Neutralitet under Verdenskrigen«, »Neutralitetens Fremtid« (sst., henholdsvis IV, VI og X, 1919, 1920 og 1924) o. m. a. Til »Les origines et l'oeuvre de la Société des nations«, II (1924) og til »Folkeforbundets første Tiaar« (1930) bidrog han henholdsvis med Afhandlingen »Neutralité et Société des Nations« og »Forbundspagtens Udvikling«. 1925 udgav han »Pagten for Folkenes Forbund og Forsamlingernes Forretningsorden samt den faste mellemfolkeretlige Domstols Patent og Reglement«. — R. 1919. DM. 1923. K.² 1931. K.¹ 1933.

Frantz Dahl.

Cohn, Naphtali, f. 1888, Retslærd. F. 16. Aug. 1888 i Frankfurt a. M. Broder til Georg C. (s. d.). Gift 15. Okt. 1926 i Kbh. (b. v.) med Minna Ansbacher, f. 14. Febr. 1909 i Frankfurt a. M., D. af Fabrikant Joseph A. (f. 1881) og Recha Rosenbaum (f. 1885).

G. blev Student 1906 fra Slomanns Skole, fik 1911 Universitetets Guldmedaille for en filosofisk Afhandling om Forholdet mellem

Lockes og Kants Erkendelseslære, blev cand. jur. 1912, Overrets-sagfører 1915, Dr. jur. 1918 med Afhandlingen »Livsforsikringskravets formueretlige Behandling« (1918), Højesterets-sagfører 1920. — Medens C. som Sagfører har viet Proceduren sin særlige Interesse, viser hans Forfatterskab, der vidner om omfattende Lærdom, logisk Evne og stor Skarpsindighed, en sjælden Alsidighed, fra Romerret — »Romerske Retskilder til Brug for Studerende« (1914) — til Retshistorie — »Retshistoriske Studier«, I—IV (Juridisk Tidsskrift, II—IV, 1916—18) — Retsfilosofi, Stats- og Folkeret og Proces — »Den moderne Retsmetode« (sst. XIV, 1924), »Rigsdagen efter den nye Grundlov«, »Bidrag til Statsborgerretten«, »Folkeretskilder« (1911), »Moderne Krigsret« (sst. I, 1915 — de fire sidste Arbejder sammen med Georg Cohn), »Vidnepsykologi« (sst. I, 1915), »Indiciebeviset i Nævningesager« (sst. VIII, 1922) o. a.; til hans Disputats slutter sig en Række andre formueretlige Afhandlinger baade af forsikringsretligt og mere almindeligt Indhold, saaledes »Skaden som forsikringsretligt Grundlag« (sst. IV, 1918), »Undtagne Farer i Forsikringskontrakter« (sst. V, 1919), »Bidrag til Læren om Tredjemandsretshandler med særligt Hensyn til dansk Ret« (Tidsskrift for Retsvidenskab, XXVII, 1914), »Erstatningsretlige Spørgsmaal«, »Statens Erstatningsansvar« (Juridisk Tidsskrift, IX og X, 1923 og 1924) o. a. Sammen med Georg Cohn og Landsdommer E. Oldenburg var han Udgiver af »Juridisk Tidsskrift« I—V (1915—19), fra VI (1920) kun sammen med sin Broder, nu alene. 1919—21 var C. det sønderjyske Ministeriums juridiske Konsulent, udgav bl. a. »Oversigt over de vigtigste Forskelligheder mellem den i Sønderjylland gældende og den danske Privatret« (1919) og »Grundbogslovgivningen i de sønderjydske Landsdele« (1920), ligesom han ogsaa var legislativt virksom ved Udarbejdelsen af en Række Lovforslag vedrørende de sønderjyske Landsdele. Som Retstænker har C. altid betragtet det som en Hovedopgave for en retsvidenskabelig Behandling at søge at udrede de mere almengyldige Retshensyn, som ligger bag ved Enkeltreglerne og Enkeltafgørelserne, ikke ved Abstrahering eller Deduktion, men ved en indtrængende Analyse af **Retsstoffet**.

Selvbiografi i Universitetets Program Nov. 1918, S. 170 ff. *Frantz Dahl*

Cohr, Carl Mads, 1862—1925, Fabrikdirektør. F. 11. Aug. 1862 i Fredericia, d. 25. Aug. 1925 i Silkeborg, begr. i Fredericia. Forældre: Guldsmid Ditlev Madsen C. (1829—83) og Cathrine Caspersen (1837—1909). Gift 1° med Sophie Frederikke Petersen, d. 4. Sept. 1888 i Fredericia. 2° 29. Nov. 1890 i Vejle med Elfrieda

Christine Berg, f. 24. Nov. 1872 i Vejle, d. 26. Jan. 1934 i Fredericia, D. af Købmand, Agent Frederik Adolph B. og Holdine Maria Petrea Wind.

C. overtog 1887 for egen Regning Faderens Guldsmedeforretning i Fredericia, der var grundlagt 1860, og i hvis Ledelse han efter Faderens Død havde bistaaet Moderen. Til Guldsmedebutikken var efter Tidens Skik knyttet et lille Værksted, og ved Hjælp af dette begyndte C. at fabrikere Sølvskeer, som han solgte til Guldsmede i andre jyske Købstæder. I Løbet af en halv Snes Aar var Værkstedet naaet til at beskæftige seksten Mand, men nu slog C. ind paa Storfabrikation, hvorunder han jævnsides med et stort indenlandsk Marked sikrede sig Eksport til Sverige og Norge. 1906 overtoges Flérons Sølvvarefabrik i Kbh. S. A. overgik Virksomheden til et Aktieselskab med C. som administrerende Direktør og Hovedaktionær. I C.s Personlighed forenedes den forudseende Købmand med den dygtige Kunsthaandværker, og under hans Ledelse blev Selskabet — der 1921 ogsaa optog Fabrikation af Sølvplet — den største Sølvvarefabrik i Skandinavien. Inden for det fredericianske Erhvervsliv fik C. betroet en Række Tillidsposter, og han var Æresmedlem af Haandværkerforeningen samt 1905—13 Medlem af Byraadet. — R. 1923. *P Koch Jensen.*

Colbiørnsen, norsk-dansk Embedsmandsslægt, en Gren af den kendte norske Arneberg Æt, der føres tilbage til Colbiørn Olufsen Arneberg, der sad paa Gaarden Arneberg i Hof Præstegæld i Solør omkr. 1600. Hans Søn Lensmand i Hof Torsten C. Arneberg (d. ca. 1669) havde fem Sønner, af hvilke Jubellæreren Pastor Colbiørn Torstensen (1628—1720) i Sørum regnes for Slægten C.s Stamfader. Han var i første Ægteskab Fader til den fra Svenskernes Indfald i Norge 1716 bekendte Anna Colbiørnsdatter (ca. 1665—1736), der var gift med Forfatteren, Sognepræst, Mag. Jonas Ramus (1650—1718). Colbiørn Torstensen var endvidere Fader til Handelsmændene Hans (ca. 1675—1754) og Peder C. (1683—1738), der begge fremhæves for deres kraftige Optræden under Frederikshalds Belejring 1716, samt til Gaardbruger Jacob C. paa Nordre Sørum, hvis Søn Regimentskvartermester Colbiørn Jacobsen (1714—61) var Fader til de nedenn. Brødre Højesteretsjustitiarius, Professor Jacob Edvard C. (1744—1802) og Gehejmekonferensraad, Højesteretsjustitiarius Christian C. (1749—1814). Af disse var Jacob Edvard C. Fader til Hofjægermester Hans Christian C. (1790—1849) til Kirstineberg, hvis Søn Assistent i Finansministeriet Christian C. (1814—53) var gift med nedenn.

Forfatterinde Annette Marie Christine C, f. Østergaard (1818—87).

C. Giessing: Jubellærere, III, 1, 1786, S. 309—36. Wilhelm Lassen: Norske Stamtavler, I, 1868, S. 167 f. Norsk historisk Tidsskrift, 3. Rk., I, 1890, S. 48 f. Personalh. Tidsskr., 9. Rk., III, 1931, S. 183—88. *Albert Fabritius.*

Colbiørnsen, Annette Marie Christine, 1818—87, Forfatterinde. F. 25. Jan. 1818 i Kbh. (Frue), d. 30. Aug. 1887 i Kbh. (Jac.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Fuldmægtig i Rentekammeret, Fiskebensfabrikant Andreas Østergaard (1784—1842, gift 1° 1809 med Jørgine Brynn, d. 1873, Ægteskabet opløst) og Henriette Secunda Gundelach (1789—1863). Gift 17. Maj 1841 paa Frbg. med Assistent i Finansministeriet, cand. jur. Christian C, f. 14. Dec. 1814 paa Kirstineberg, Falster, d. 18. Aug. 1853 i Kbh. (Helligg.), Søn af Sekondløjtnant, Kammerjunker, senere Hofjægermester Hans Christian C. (1790—1849) og Wilhelmine Lisette Maack (1793—1865).

A. C. har skrevet »En Bedstefaders Fortællinger for sine Børnebørn« (1852), »Fortællinger for Ungdommen« (1853), »Skildringer af Hverdagslivet for den barnlige Alder« (1853), »Jule- og Nytaarsgave for Børn, 7 Fortællinger« (1854), »Jule- og Nytaarsgave for Ungdommen, nye Fortællinger« (1855), »En ung Piges Dagbogsblade, Fortælling for den modnere Ungdom« (1855), »Smaating for Børn« (1856), »Paa Juletræet, Fortællinger« (1857) og »Familiehistorier I. To Søstre« (1859). Ingen af disse Bøger har formaaet at hævde en Plads i Litteraturen; men i sin Tid samlede de et ikke lille Publikum, især blandt Ungdommen.

Nic. Bøgh (K.K. Nicolaisen).*

Colbiørnsen, Christian, 1749—1814, Statsmand og Jurist. F. 29. Jan. (el. 1. Febr.) 1749 paa Gaarden Sørum i Romerike, d. 17. Dec. 1814 i Kbh. (Holmens), begr. sst. (Ass.). Forældre: Regimentskvartermester Colbiørn Jacobsen (1714—61) og Anna Dorothea Røring (1710—72). Gift 1° 19. Juli 1776 paa Bellevue (Slotsk.) med Johanne Laurentie Piper, døbt 27. Maj 1743 i Kbh. (Frcls.), d. 30. April 1782 i Kbh. (Holmens) (gift 1° 1766 med Superkargo Morten Engelbrecht Mouritzen, ca. 1724—73), D. af Læge, senere Livmedicus og Etatsraad Hans P. (1703—76) og Anna Magdalene Holst (1711—76). 2° 26. Sept. 1782 i Kbh. (Frue) med Engelke Margrethe Falbe, f. 11. April 1763 sst. (Trin.), d. 31. Dec. 1848 sst. (Frue), D. af Sekretær, senere Zahlkasserer og Etatsraad Johan Christian F. (1740—1801) og Anna Catharina Hagerup de Gyldenpalm (1741—1815).

Ni Aar gammel kom C. i Kristiania Latinskole. Efter Faderens Død tog en Slægtning, Amtmand **Chr.** Petersen, sig af ham; efter at han en Tid — indtil **1763** — havde holdt ham i Latinskolen, lod han ham arbejde paa Amtmandskontoret, hvorved han tidlig kom ind i praktisk juridisk Arbejde. **1768** fulgte C. sin Onkel, der var blevet Stiftamtmand i Bergen, til denne By; omkring **1771** forlod han Norge, som han aldrig fik Lejlighed til at gense; **17. Juli 1773** blev han indskrevet ved **Kbh.s** Universitet, to Dage(!) efter blev han juridisk Kandidat, og endnu i Nov. s. A. fik han Bestalling som Højesteretsadvokat — en Løbebane, der uanset Tidens lempelige Eksamensfordringer naturligvis kun kan forklares ved et paa Forhaand gennemført Studium. Sandsynligvis er det C.s fem Aar ældre Broder E. C. (s. d.), der har taget sig af ham og hjulpet ham med at tilrettelægge alle Forberedelser. C. fik hurtigt god Anseelse, Søgning og Indtægt som Sagfører; han var skarp i Tanken og raadede over stor Veltalenhed og **Slagfærdighed**; men han var svag af Helbred, følte sig overanstrengt og søgte **1778** Ekspektance paa Amtmandsstolen i Stavanger Amt, et Embede, der dog **1781** blev givet til en anden (en **adelig**).

Imidlertid var C. **1780** blevet Kammeradvokat, en Stilling, der knyttede ham nær til Rentekammeret, hvor Chr. D. Reventlow efter Regeringsforandringen **1784** blev Chef. Allerede **1781** havde C. **søgt** Afsked fra Stillingen som Kammeradvokat, men Ansøgningen var blevet afslaaet med nogle stærke Udtryk om den kongelige Tilfredshed med ham. **1785** kom det til et Brud mellem C. og Højesteret i Anledning af, at Retten i en Sag, han havde ført for Rentekammeret, havde tilkendt ham et Salær, han fandt for ringe; C. klagede til Kammeret i Udtryk, der var temmelig nærgaaende for Højesteret, Sagen blev forelagt Kancelliet, og efter en skarp Erklæring fra Højesterets **Justitiarius**, v. Osten, endte den med, at C. ved **kgl.** Resolution af 25. Maj **1785** fik en **mild** Irettesættelse. Han nedlagde derefter sin **Højesteretsadvokatur** og søgte Afsked som Kammeradvokat, der blev ham bevilget 28. Sept. **1785** i meget naadige Udtryk; han forlod Kbh. og tog Bolig paa en Bondegaard, han ejede i Nærum. Det **fremgaar** af alt dette, at C. var en noget uligevægtig Natur, der temmelig let indviklede sig i Strid, let grebes af Misfornøjelse og Mismod; hans kommende store **Livsgerning** skulde vise, hvilken Kraft og Maalbevidsthed han evnede at sætte ind paa en Sag, han for Alvor tog fat paa.

Som Kammeradvokat var C. kommet i Føling med de **landbo-**politiske Spørgsmaal. **1785** afgav han efter Rentekammerets Opfordring en Erklæring om Forholdet mellem Godsejer og Fæster;

klart opstiller han allerede her sit landbopolitiske Program: »Fæstebønders Rettigheder bør bestemmes ved en Lov, og denne maa, naar den skal beskytte en ringe Stand mod en mægtigere, gives en saadan Styrke og Fasthed, at den sidste ikke ved *sin* Vælde og *hins* Svaghed skal kunne rokke den eller hindre dens alvorlige Haandhævelse«. Det bestemmende for C.s Indsats i Landbolovgivningen blev fra først til sidst den Opfattelse, at Bondestanden som den svagt udviklede Stand, den var, ikke blot behøvede en Frigørelse fra Stavnsbaandet, men herefter tillige en langt kraftigere Beskyttelse fra Statsmagts Side, end der hidtil var blevet den til Del.

Da den store Landbokommission blev nedsat 1786, lykkedes det Chr. D. Reventlow at faa overtalt C. til at blive dens Sekretær. Han følte dog store Betænkeligheder over for dette Hverv; efter eget Sigende har han henvendt sig til A. P. Bernstorff for at faa Kronprinsen til at fritage ham, men forgæves. Med Rette har man ment, at han var den bedste Mand til Sagerne og ikke paa nogen Maade kunde undværes. Der var i Landbokommissionen et overvældende Flertal for Stavnsbaandets Ophævelse; men et brændende Spørgsmaal i Forhandlingerne blev det, hvorledes Bondestandens Vilkaar og Stilling skulde være under de nye Forhold, i hvilken Grad og paa hvilken Maade Lovgivningsmagten fremtidig skulde gribe regulerende og beskyttende ind i det hele Forhold mellem Fæstere og Godsejere. Det blev saavel inden for som uden for Kommissionen med ikke ringe Styrke gjort gældende, at »frie Kontrakter«, altsaa i det væsentligste ingen Statsindblanding, var den naturlige og retfærdige Ordning under en Tilstand med gennemført personlig Frihed, hvor den ene Part i Princippet og efter Loven skulde være lige saa »fri« som den anden. Mod disse Tendenser, der kunde være blevet meget farlige for Bondestanden og Bondebrugets Fremtid i Danmark, hævdede og gennemførte C. heldigt sine Anskuelser om Nødvendigheden af at beskytte de svage over for de stærke. Paa Grundlag af hans Udkast udarbejdedes Forordningen af 8. Juni 1787, den epokegørende Lov, der bl. a. fastslog, at der skulde være lovlig Synsforretning af uvildige Mænd ved en Fæstegaards Overtagelse og Fratrædelse, gav Bestemmelser om den fuldstændige Besætning og Forsyning, der skulde overleveres med Gaarden, forbød Godsejeren paa egen Haand at sætte Bonden fra Gaarden eller som Skifteforvalter i hans Dødsbo at paakende sine egne Krav i dette eller paa nogen Maade at optræde som straffende Myndighed over for Bonden (med Træhest o. s. v.). En Forordning af samme Dato bestemte, at det med enkelte Und-

tageiser, der udtrykkelig nævnedes, skulde være Godsejeren forbudt uden Bondens Minde at skille ham fra den Jord, han havde i Fæste, og fastsatte tillige, i hvilket Omfang Bønderne, naar der fandt Udflytning Sted fra en By, skulde være forpligtet til at medvirke dertil. Gennem hele denne Lovgivning udtrykkes ikke blot C.s juridiske Sans for klare, faste Retsregler, men ogsaa og først og fremmest hans hele sociale Indstilling; det er ikke nok, at Retsreglerne i sig selv er klare og tydelige, de **maa** tillige være omhyggeligt indrettet paa at yde saa megen Beskyttelse som muligt til dem, der ikke er tilstrækkelig rustet ved Formue og **Kundskaber** til at kunne yde et tilfredsstillende Forsvar for deres egne Interesser.

Den Forordning, hvorved Stavnsbaandet blev ophævet 20. Juni **1788**, var ikke i samme Grad som den lige nævnte C.s Værk; som Hovedmand for denne Lovs Udarbejdelse kan man snarere betegne Reventlow. Dog ydede ogsaa C. en betydelig Indsats, særlig **gennem** en Betænkning af 6. Jan. **1788**. C. fremhæver stærkt, hvorledes Stavnsbaandet er skadeligt for Bondestandens moralske og politiske Forfatning og tillige skadeligt for Landets **Forsvarsvæsen**; men det Argument mod dets Opretholdelse, han først fremfører, er det for ham meget karakteristiske, at Stavnsbaandet »kommer ikke overens med **Regeringsformen**«, det skyder et Led ind mellem Kongen og en **Del** af hans Undersaatter, skønt Godsejeren er »Undersaat ligesaa vel som de, der bebor hans Grund« — og altsaa ikke principielt og i offentlig Henseende bør staa i et andet Forhold til disse end den ene Medborgers til den anden.

C. var gennemtrængt af »**Oplysningstiden**«s Ideer om Menne-skers Ret til Frihed og Lykke; i sit historiske Syn var han Lærling af Tyge Rothe, efter hvis Opfattelse der i Nordens Oldtid havde raadet en almindelig Folkefrihed, der senere var blevet ødelagt af Lensaristokratiet. Men paa en ejendommelig skarp Maade, bundende dybt i hans Tankegang og Temperament, fremtraadte hos C. den politiske Anskuelse, at Enevælden i den ved Begivenhederne **1660** bestemte Form var det rette og formaalstjenlige Middel til at udrydde alle Levninger af Samfundsforhold, der skrev sig fra Fortidens »Lenstyranni«, og saaledes gennemføre den fulde »Borgerfrihed«. I en Tale, han holdt i Det **kgl.** Landhus-holdningsselskab i Febr. **1794**, har han med stor Begejstring hyldet Kongens »af Folket overdragne Magt« og fremhævet, hvorledes »Tronens Rettigheder er uadskillelige fra Folkets, fordi begges Fordele er **væsen** **ilg** de samme«. C. var lige saa godt **Enevældens** Mand, som Ove Høegh-Guldberg havde været det; men bedre end denne forstod han de naturlige Konsekvenser af et enevældigt

System som det danske; han forstod, hvorledes dette efter sine historiske Forudsætninger var som kaldet og skabt til den virkningsfulde Gennemførelse af »den oplyste Enevælde«s bedste Idealer.

I Aug. 1787 var C. blevet Højesteretsassessor, og i Aug. 1788 udnævntes han til Generalprokurør, hvorved han blev den egentlig ledende Kraft i Danske Kancelli. Han nedlagde derefter sit Hverv som Sekretær i Landbokommissionen og blev ikke senere fremtrædende i dens Forhandlinger; hans Betydning for Landboreformen var dog ikke dermed forbi. Det blev netop meget betydningsfuldt, at Kancelliet nu under hans Ledelse førtes til langt ivrigere Deltagelse i det hele Reformarbejde som den værdifulde og — ved Lovenes praktiske Udførelse — uundværlige Forbundsfælle af Landbokommissionen og Rentekammeret. C.s Aand præger bl. a. Forordningen af 19. Marts 1790, der i skarpe Udtryk stempler det som lovstridigt at give Gaarde i Fæste paa kortere Tid end for Ejerens og hans Hustrus Livstid, en Forordning, der vender sin Brod meget skarpt mod Kravet om Indførelse af »Frihed« i Jordens Besiddelse og Udnyttelse — det Krav, der som tilsyneladende naturligt og konsekvent havde Tilslutning fra endog meget fremtrædende Reformvenner.

Harmen over Stavnbsbaandsløsningen og navnlig over de kraftige Indhug, der ved Landbolovene blev gjort i Godsejernes »Ejendomsret« til Bøndergodset, foranledigede den kendte Klage fra de jyske Godsejere til Kronprinsregenten 1790. C. har følt denne Klage som et personligt Angreb paa sig selv og vendte sig mod den i en voldsom Pjece, hvori han aftrykte Klageskriftet og Punkt for Punkt gendrev det. Hans Had mod »Aristokrater« finder her Udtryk i forbitret Spot og hvasse Angreb paa disse Godsejere, der ikke vil unde andre Borgerret, og hans politiske Tankegang — som Enevældens Mand uden nogen udpræget Sans for Undersaatters Ret til at kritisere og klage — desuden i en Sigtelse mod dem for ulovligt og utilbørligt at have lastet Kongens Regering og Raadgivere. C.s Skrift fremkaldte heftige, injurierende Modangreb fra Godsejernes Fører, T. Lüttichau til Tjele (s. d.), og Affæren endte med Proces og en Højesteretsdom, der mortificerede alle sidstnævnte Beskyldninger mod C. og idømte ham en Bøde. Sejrrigt og under allerhøjeste Bifald havde C. hævdet og forsvaret sin Sag. Landbolovgivningen fortsattes i samme Spor. Det synes ikke af Akterne at fremgaa, i hvilken Udstrækning C. kan have øvet direkte Indflydelse paa den Lovgivning om Bestemmelse og Begrænsning af Hoveriet, der sluttelig førte til den paa dette Omraade afgørende Forordning af 6. Dec. 1799; givet er det, at denne

Lovgivning, der ikke gennemførtes uden visse Betæneligheder fra Chr. D. Reventlows Side, ganske var i C.s Aand og stemmende med hans Idealer.

Frugtbringende blev C.s Virksomhed som Generalprokurør ogsaa for den almindelige juridiske Lovgivning. Der kan nævnes Forordningerne af 20. Febr. 1789 angaaende en mere lempelig Bestemmelse af Straffe for Tyve og Hælere, af 5. April 1793 om Fængslernes bedre Indretning, af 5. Juli 1793 om en forbedret Indretning af Kbh.s Politi, af 10. Juli 1795 om Forligelseskommissioners Stiftelse, af 3. Juni 1796 om Rettens vedbørlige og hurtige Pleje. Den sidstnævnte skal — saaledes er Motiver og Maal opridset med C.s skarpe Pen — tjene til at bekæmpe Rettergangens Langsomhed, at sætte Skranker for Lovtrækkeriets Krogveje, at sætte de underordnede Retsbetjente saaledes under Opsigt af Overdomstolen, at de ikke skal undgaa Straf, dersom de vover at gaa Krogveje og tillader, at Medborgernes Ret forhindres eller spildes.

C. var Ophavsmand til Reskriptet af 3. Dec. 1790 om Trykkefriheden, det, der gjorde Ende paa den vilkaarlige Straffemyndighed, Politimesteren siden Forordningen af 20. Okt. 1773 havde haft i Pressesager. Som Drivkraft i Landboreformerne, som Værner af Trykkefriheden synes C. en Tid lang at have nydt megen Popularitet. Paa den europæiske Baggrund, som forelaa gennem den franske Revolution, var det kun rimeligt at opfatte ham som en hjemlig Revolutionsmand, der øvede sine revolutionære Gerninger paa det her givne, 3: Enevældens, Grundlag. »Hvis vor berømte C. ikke var dybt inde i Sagerne her, vilde han være en farlig Demagog«, skrev Grevinde Schimmellmann om ham. Imidlertid opstod der, under Indtrykkene fra Frankrig, i Løbet af 1790'erne en litterær politisk Bevægelse, der ikke vilde slaa sig til Taals med nogen Tilpasning efter danske Forhold, men aabent ytrede republikanske Synspunkter over for den bestaaende danske Enevælde. En af de vigtigste Penneførere for denne Bevægelse var P. A. Heiberg, der mødtes med C. i dybt Had til Adelen, men kom i Modsætningsforhold til ham som den, der angreb en Forfatningsform, C. fra sin Side vilde forsvare. Heiberg har desuden følt sig personlig tilsidesat af C. Han rettede grove offentlige Angreb paa ham, saaledes i sin »Sproggranskning«, hvor C. tydeligt sigtes for at have efterlignet Historien mellem Kong Achab og Naboth ved — dels af privat Hævnlyst, dels af simpel Egen nytte — at berøve Kromand Jokum Jensen i Nærum hans Privilegium (Anledningen til denne Sigtelse lader sig ikke fyldestgørende belyse, men man kan roligt gaa ud fra, at Heibergs Motiver til at rejse

den var Had og Hævnlyst). Snart slap C. for at være Skydeskive for denne hensynsløse Journalist. Under et Pres fra den russiske Kejser **maatte** den danske Regering udstede den strengere Trykkefrihedsforordning af 27. Sept. 1799, en Lov, det næppe kostede C. nogen Selvovervindelse at udarbejde; den skaffede Regeringens Mænd den Ro, de ganske sikkert længtes efter, men det **lidt** tragiske i C.s personlige Situation var, at dens Bestemmelser særlig ramte **Folk**, der i Virkeligheden var hans egne **aandsbeslægtede**. Han synes personlig at have været meget forbitret paa Urostifterne; en fanatisk Iver udviste han 1797 for at faa P. Collett afskediget.

C. var efterhaanden blevet meget lidt populær; han var, med stor Uret, af adskillige blevet anset for at være en Overløber til reaktionære Anskuelser. I Virkeligheden havde han jo altid været det enevældige Systems Mand, og man oversaa desuden, hvor lidet frugtbare og betydningsfulde de fransk paavirkede Journalisters teoretiske Skrivelser var i Sammenligning med hans praktiske **Livsgerning** i den Embedsstilling, hvor han saa klogt forstod at udnytte det bestaaende System som Redskab til Samfundets radikale Omdannelse. A. S. Ørsted har ment, at C.s store Upopularitet paa denne Tid skræmmede Regeringen fra at udnævne ham til Stillingen som Kancellipræsident, da denne 1799 blev ledig; selv har C. følt sig som et Offer for Tilbøjeligheden til at besætte de formelt højeste Poster med adelige; sandsynligvis er det virkelig denne Tendens, der har ført Regeringen til nu at udnævne Fr. Moltke til Efterfølger af Chr. Brandt som Chef for Danske Kancelli.

Samarbejdet mellem ham og C. blev ikke holdbart, og det kom 1803 til et Brud, hvis Anledning var et Stridsspørgsmaal om, hvorvidt Døtre af borgerlige Rangspersoner skulde have Adgang til Vemmetofte adelige Kloster. C. forsvarede her over for Moltke de borgerliges Sag og gav i sine Betænkninger om Sagen Luft for en indestængt Bitterhed. Han angreb ikke blot med sædvanlig Voldsomhed »Lensaristokratiet«, men ogsaa i heftige og fornærmelige Ord Moltke personlig. Resultatet af Striden blev, at begge de stridende fjernedes fra Kancelliet. I Begyndelsen af 1804 udnævntes C. til Justitiarius i Højesteret, en Stilling, med hvilken han kom til at føle sig fuldt tilfreds, og som han beholdt til sin Død.

C. havde i sine sidste Aar stor Del i en Anordning, der blev gennemført med Hensyn til de for den norske Odelsret gældende Bestemmelser; han viste sig ikke her som nogen særlig Ven og Vogter af de nationale Traditioner i den norske Retsorden. Han var overhovedet en »Helstatsmand« med **Ønske** om, at Norge og Danmark saa vidt muligt skulde være underkastet samme Styrelse

og Lovgivning. Han havde kun taget Hensyn til, hvad der var mest praktisk ved Nyordningen af de norske Domstole 1797, hvorved den norske Overhofret var blevet ophævet, medens der var indført fire Stiftsoverretter med direkte Appel til den danske Højesteret; han fandt det at være »egoistiske Patriots Tale«, naar man vilde finde, at denne Ordning mere understregede Norges Afhængighed af Danmark. Hvad angaar Betydningen af hans Afstamning i øvrigt, har den samtidige K. L. Rahbek talt om hans »Nordmandsiver for Frihed og Ret«; vistnok vil de fleste finde hans stejle Temperament mere norsk end dansk præget, og i hans politiske Tænke- og **Følemaade** mærkes **maaske** Sporene af en Opvækst i det af Kongens Riger, hvor der gaves mindst »Aristokrati«.

I alle Henseender bar C. Præg af sin Tids herskende Tanker og Idealer, saaledes ogsaa i religiøs Henseende — han var vel nærmest Deist. Dybe videnskabelige Studier havde han ikke drevet; som Jurist var han Praktiker og ikke Teoretiker. Hvad der inspirerede ham under Landbolovgivningen, var **heller** ikke omfattende Selvoplevelser blandt Landboer, men en ejendommelig sikker social og politisk Sans for, hvorledes paa disse Omraader Tidens Tanker bedst og nyttigst for den Menigmand, hvis Tarv han vilde tjene, kunde tilpasses efter danske Forhold. Han blev derved en af den danske Enevældes store Statsmænd, den, der mest maalbevidst og mest virkningsfuldt af **alle** har øvet folkelig Gerning paa det faste statsretlige Grundlag, der ved **Griffenfelds** Kongelov var givet for Regeringsarbejdet.

I sit allersidste Leveaar oplevede C. Norges Adskillelse fra Danmark; han **tilraadede** Nordmændenes selvvalgte Konge, Christian Frederik, at gaa paa Forlig med Sverige for dog saaledes at skaffe Norge Stillingen som »et føderativt Rige«. Dybt følte han det danske Fædrelands Ulykke. Under Sygelejet før sin Død var han, trods haabløs Svaghed, optaget heraf. En af de sidste, der besøgte ham, var Kongen selv, Frederik VI., der bagefter sagde til sine Omgivelser: »Han var min sande Ven«. Fra anden Side stammer en Skildring, der vidner om hans rolige Holdning over for Døden og om hans usvækkede Interesse til det sidste: »Han talte endnu om Politik og Danmark«.

Justitsraad 1776. Etatsraad 1790. Konferensraad 1792. Gehejmekonferensraad 1812. — K. 1809. S.K. 1811. DM. 1813. — Maleri af Jens Juel paa Fr.borg; et senere i Uniform (Privateje) er stukket af J. F. Clemens ca. 1815. Ofte fremstillet paa Samtidens satiriske Blade (»Kast Brillerne bort« 1789, »Kromanden« 1799). Portrætmaske af A. Bundgaard paa Christiansborg.

A. S. Ørsted: Af mit Livs og min Tids Hist., 1851—57. E. Holm: Kampen om Landboreformerne, 1888. Samme: Den offentlige Mening og Statsmagten, 1886. Samme i Hist. Tidsskr., 6. Rk., I, 1888, S. 426—34. Samme: Danmark-Norges Hist. 1720—1814, V—VI, 1906—09. L. Daae i Norsk hist. Tidsskr., 3. Rk., I, 1890, S. 45—78. Anton Bing i Tidsskr. f. Landøkonomi 1915, S. 65—86. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreds, I—X, 1895—1932, *passim*. Hans Jensen.

Colbiørnsen, Jacob Edvard, 1744—1802, Retskyndig. F. 19. Nov. 1744 paa Gaarden Sørum, Romerike, d. 13. Febr. 1802 i Kbh. (Holmens), begr. i Stadager K. Broder til Christian C. (s. d.). Gift 1° 14. Okt. 1773 i Kbh. (Garn.) med Marie Hansen, f. 1739, d. 10. Juli 1782 i Kbh. (Frue). 2° 14. Febr. 1789 i Kbh. (Garn.) med Kristine Hofgaard, f. 18. April 1754 i Kbh. (Helligg.), d. 7. April 1806 sst., begr. i Stadager K. (gift 1° 1775 med Kancelliraad Hans Tersling til Vennerslund, 1735—85), D. af Kasserer, Vekselerer, senere Direktør for Kvæsthuset i Kbh., Borgmester, Justitsraad Gerhard H. (1715—88) og Margrethe Moss (1715—70).

C. blev Student 1760 fra Kristiania, afslog et Tilbud om en Officersplads ved det Regiment, hvor han allerede fra sin Fødsel var ansat og lønnet, blev Baccalaureus 1761, studerede først Teologi, derefter under P. Kofod Anchers Vejledning Lovkyndighed, hvori han selv *manuducerede* bl. a. sin Broder Christian C. (s. d.). Først 1770 blev han cand. jur., medens Studietiden endnu saa sent som i Werlauffs Dage i Almindelighed kun var 1 $\frac{1}{4}$ Aar, fik 1771 Bestalling som Prokurator i Højesteret saavel som Over- og Underretterne i Danmark og Norge, blev 1773 efter Konkurrence med L. Nørregaard og Andreas Bang overordentlig Professor i Lovkyndighed og tillige Notarius ved det juridiske Fakultet, 1774 Dr. jur. med Dissertationen »De dominio minus pleno, quod in fundos habent rustici Danici, qui in Cod. Dan. lib. III. cap. XII. Selveyer Bønder dicuntur«, tilegnet hans Mester og Velynder Kofod Ancher, s. A. ekstraordinær ulønnet Assessor i Højesteret, 1776 Generalauditør ved Søetaten, 1787 Deputeret i Rentekammeret, 1799 Justitiarius i Højesteret.

C. var fremfor nogen anden en Studiernes Mand, mere receptiv end produktiv. Hans alsidige Begavelse og polyhistoriske Viden vakte Samtidens Beundring. Ikke alene var han en grundig Kender af den dansk-norske Lovgivning og romersk og tysk Ret, men han besad tillige ualmindelige sproglige Kundskaber, saaledes f. Eks. ogsaa i Hebraisk og Arabisk; i latinsk Filologi kunde han efter sin Discipel J. F. W. Schlegels Udsagn med Hæder have beklædt en

akademisk Lærestol. Som Skribent betød C. intet; foruden den ovennævnte Dissertation foreligger kun trykt forskellige klare, men noget brede Responsa og Betænkninger i Christian Krohgs »Juridisk Arkiv«, I—II (1803—04) og Ørsteds »Arkiv for Retsvidenskaben«, VI (1831). Det var ved sin **Virkksomhed** som Docent, at C. kom til at udøve en overvældende Indflydelse. Nogen videnskabelig Banebryder har han ikke været. Systematisk og metodisk fulgte han de sædvanlig brugte tyske Forbilleder — Heineccius og Struve — og i sit naturretlige Syn naaede han ikke ud over Chr. Wolf, men hans Forelæsninger, hvoraf adskillige er opbevarede i Manuskript i Det **kgl.** Bibliotek og Universitetsbiblioteket, blev betragtet som Mønstre, saaledes følger Nørregaard i sin Privatret C.s Plan og Form. C. stod ubestridt som sin Generations første Lærer i Lovkyndighed, og efter § 34 i den nye forbedrede Fundation for Kommunitetet og Regensen af 25. Juni 1777 skal In jure Patriæ C.s »Syntagma« lægges til Grund. Mulig har Grunden til C.s Uproduktivitet som Forfatter været den, at hans vigtige og ansvarsfulde Embedsforretninger ikke levede ham Tid til at føre Pennen. Overalt virkede han med utrættelig Energi. Han var Forfatter af Anordningen 7. Jan. 1782 om Justitiens Pleje i en og anden Del ved Sømilitæretaten og af adskillige Memoirer i Anledning af de ved den »væbnede Neutralitet« opstaaede Spørgsmaal. Han var Medlem af Landbokommissionen, hvor han støttede Chr. D. Reventlow og sin Broder Christian, af den store Finanskommission og **Straffelovskommissionen** af 1800. Den offentlige Mening havde udpeget C. til Justitiarius i Højesteret, og han virkede ogsaa i denne Stilling med vanlig Kraft bl. a. ved Udvidelse af Justitskontorets Omraade og ved, at de vidtløftigste og mest indviklede Sager i Modsætning til tidligere udgik til skriftlig Behandling. Med Nidkærhed bestred C. talrige Tillidshverv uden for sin **Embeds**stilling, var saaledes Medlem af Direktionen for Søassurancekompagniet, af Bestyrelsen for det Classenske Agerdyrkningsseminarium og for det Arnamagnæanske Legat, 1796 Medlem af Administrationskommissionen for **Bistrup** Gods. Om C.s sjældent sympatiske Personlighed og fremragende Dygtighed var Tidens Dom kun een. Hans Bortgang i en forholdsvis ung Alder vakte almindelig Sorg, den senere Biskop J. Bloch holdt Mindetalen, Th. Thaarup, G. H. Olsen, J. H. Bærens og andre skrev Digte og Udkast til Gravskrifter over ham. I sit lille Skrift »J. E. C.s Minde ærbødigen helliget« (1802) har K. L. Rahbek samlet disse og andre Udtalelser om C. — Medlem af Videnskabernes Selskab 1792. — **Justitsraad** 1775. Etatsraad 1781. Konferensraad 1784. — Malet Skitse af

Jens Juel til et Familiebillede paa Vennerslund. Kobberstukket Silhouet af A. Flint 1803. Det Maleri af Jens Juel, som alm. udgives for C., forestiller Chr. C.

Selvbiografi i Acta Academica, 1774, S. 23—27, jfr. Kofod Anchers Promotionstale S. 56—59. J. F. W. Schlegel i Astræa, IV, 1802, S. 371—95 (ogsaa som Særtryk). Joh. Winding i Minerva April, Maj, Juni 1803, S. 1—42. G. L. Baden: Den Danske og Norske Lovkyndigheds Historie, 1809, S. 104 ff. Troels G. Jørgensen: Danmark-Norges Højesteret, 1930, passim. Kai Fr. Hammerich: Den danske Dommerstand under Enevælden, 1931, S. 69 og 72. Axel Linvald: Bistrup. Byens Gods 1661—1931, 1932, passim. *F t D hl*

Cold, Christian Magdalus Thestrup, 1754—1826, Retskyndig. F. 9. Febr. 1754 i Sorø, d. 13. Jan. 1826 i Kbh. (Helligg.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Overhofrets-Justitiarius I. A. C. (s. d.) og 2. Hustru. Gift 1° 11. Febr. 1781 i Kbh. (Petri) med Berta Nissen, f. 2. Marts 1760 sst. (Petri), d. 5. April 1791 sst. (Helligg.), D. af Kræmmer Johan Adolph N. (1722—75) og Frederikke Margrethe Brandt (ca. 1734—87). 2° 18. Nov. 1791 i Kbh. med Anne Marie Elisabeth Fabricius, f. 14. Nov. 1773 i Kbh. (Helligg.), d. 15. Febr. 1839 sst. (Helligg.), D. af Generaladministrator, senere Etatsraad Christian Albrecht F. (s. d.) og 1. Hustru.

C. blev Student 1769, privat dimitteret, studerede først Teologi, senere Lovkyndighed, cand. jur. 1781, s. A. Prokurator ved Hof- og Stadsretten, 1788 overordentlig Professor ved Universitetet efter Konkurrence med J. J. Gudenrath og J. F. W. Schlegel, 1790 Dr. jur. med Dissertationen »de salario tutorum ex jure Danico-Norvegico vetero et hodierno«, 1794 Politimester i Kbh., 1799 Deputeret i Danske Kancelli og tillige Chef for 2. Departement, 1. Deputeret 1804 og tillige Chef for 1. Departement til 1810, fungerende Generalprokurør 1804—25, Medlem af Karantænedirektionen 1804, af Pensionskassedirektionen 1812, af den ekstraordinære Finanskommission 1813, kongevalgt Direktør i Kjøbenhavns Brandforsikring 1807, Medlem af den Arnamagnæanske Kommission 1804 og ekstraordinær Assessor i Højesteret 1790—1825. Hverken som Universitetslærer eller Forfatter har C. efterladt sig Spor af varig Betydning — foruden nogle Festtaler og Disputatser har han kun offentliggjort Universitetsprogrammet fra 1792 »De decimarum prædialium præstatione« —, men han var Typen paa Enevældens pligtro og kundskabsrige Embedsmand, hvis Interesser i øvrigt ogsaa omfattede andet og mere end det rent faglige, saaledes Æstetikken. I Striden om »Freias Alter« paaberaaber Oehlenschläger sig en privat Udtalelse fra C. som Argument imod Stykkets Forkastelse, og Modparten Rahbek hylder selv C. som sin »Mester

og **Lærer**«. I Universitetsbibliotekets Manuskriptsamling findes en af C. 1783 i det juridisk-praktiske Selskab holdt Tale i Anledning af Danske Lovs Hundredeaarsdag. — Etatsraad 1799. Konferensraad 1810. Gehejmekonferensraad 1825. — R. 1809. K. 1811. DM. 1815. — Maleri af Chr. Horneman paa Politigaarden og antagelig af C. W. Wiehe (efter 1817) i Privateje.

Selvbiografi i Solennia *academica*, 1790, S. 14 f. K. L. Rahbek: Erindringer af mit Liv, I—IV, 1824—27, passim. Kjøbenhavns Brandforsikring 1731—1911, 1913, passim. *Frantz Dahl*.

Cold, Christian Magdalus Thestrup, f. 1863, Søofficer, Minister. F. 10. Juni 1863 i Kbh. (Frbg.). Forældre: Assistent i Overformynderiet, senere Forretningsfører ved **Kunstflidslotteriet** Christian Magdalus C. (1820—1900, gift 1° 1851 med Emilie Signe Cathrine Maribo, 1813—53) og Vilhelmine Margrethe Foss (1828—1903). Gift 1. Okt. 1895 i Kbh. (Frederiks) med Karen Marie Hedegaard Bock, f. 22. Marts 1873 paa Frbg., D. af Proprietær Harald Alfred B. (1838—84) og Oline Nielsine Hedegaard (1837—1920).

C. blev Kadet 1879, Sekondløjtnant 1883, Premierløjtnant 1885 og Kaptajn 1901. Efter forskellige Togter, bl. a. med Skonnerten »Fylla« til Grønland 1886, var han 1887—91 i russisk Tjeneste, hovedsagelig i østasiatiske Farvande. Hjemkommen var han 1891—94 Skoleofficer ved Søværnets Underofficerskole og 1895—97 Formand i **Sø-Lieutenant-Selskabet**. Ved det Østasiatiske Kompagnis Start blev han, dels paa Grund af den Anseelse, han allerede paa dette Tidspunkt nød, og dels paa Grund af sit Kendskab til østasiatiske Farvande og Forhold, Fører af Kompagniets første store Dampskib paa Østasien 1898—1901. 1901—05 gjorde han Tjeneste i Marineministerens Stab og udførte i disse Aar et stort Arbejde dels ved Forberedelsen af de nye Forsvarslove og dels ved Indførelsen af en mere rationel Uddannelse af Personellet ved mere systematiske Øvelser, særlig i de aarlige Eskadrer, hvor han var Stabschef 1902 og 03. 1905 gik han uden for Nummer i Søværnet og blev Guvernør over de dansk-vestindiske Øer, hvor han præsterede et godt Arbejde og fik indført gode Reforme, idet Embedsstanden blev reduceret, den vestindiske Hærstyrke afløst af et Gendarmeri, hvorved Politistyrken tillige kunde indskrænkes, den nye Koloniallov traadte i Kraft i April 1906 og St. **Thomas'** Havneforhold blev ordnede. Samtidig hermed begyndte Asiatisk Kompagni paa Anlægget af et stort Kulværft, Plantageselskabet kom i fuld Virksomhed, og en Opgangstid begyndte for Øerne. Foraaret 1908 **fratraadte** C. Guvernørstillingen og udnævntes til

administrerende Direktør for Det forenede Dampskibsselskab, som han ledede i de for Skibsfarten saa vanskelige Aar under og lige efter Verdenskrigen, indtil han 1921 paa Grund af Uoverensstemmelse med Selskabets Bestyrelse tog sin Afsked. 1916—21 var han tillige Formand i Fragtnævnet, der var oprettet under Verdenskrigen som en Overledning af hele den danske Handelstonnage, og 1910—21 Formand i Dansk Dampskibsrederiforening, hvor han ved sin Afgang blev udnævnt til Æresmedlem. S. A. udnævntes han til Formand i Dansk Røde Kors, hvorfra han trak sig tilbage 1932. 1922—24 var C. Udenrigsminister i Ministeriet Neergaard. I hans Ministertid gennemførtes Loven om det udenrigske Nævn, Handelstraktater med flere af de nyoprettede Stater samt Handelsaftalen med Rusland. — R. 1902. DM. 1906. K.² 1908. K.¹ 1916. F.M.G. 1922. S.K. 1926. — Maleri af Knud Larsen 1916.

Th. Topsøe-Jensen.

Cold, Isaac Andreas, 1716—61, Retskyndig. F. 6. Dec. 1716 i Frederikshald, d. 13. April 1761 i Kristiania, begr. i Akers K., 1852 flyttet til Kgd. sst. Forældre: Sognepræst, senere Provst Johan C. (1683—1762) og Anna Maria Henriksdatter Morbach (ca. 1688—1773). Gift 1° 22. Nov. 1747 i Kbh. (Petri) med Elisabeth Cathrine Nissen, f. 16. Okt. 1717 i Kbh., d. 2. April 1751 i Sorø, D. af Købmand, Kirkeældste Peter N. (d. 1749) og Anna Agatha Beckmann. 2° 5. April 1752 i Kbh. (Helligg.) med Magdalene Thestrup, døbt 7. Nov. 1732 sst. (Frue), begr. 16. Febr. 1754 i Sorø, D. af Professor Christian T. (1689—1750) og Karen Fogh (1709—47). 3° 19. Sept. 1755 i Odense med Anna Sophie Baar, døbt 30. Juli 1737 i Gerlev ved Slagelse, d. 5. Maj 1783 i Hurum (gift 2° 1762 med Magistratspræsident i Kristiania Hannibal Stockfleth, 1733—74), D. af Regimentsskriver, senere Amtsforvalter og Etatsraad Jens B. (ca. 1703—88, gift 2° 1741 med Birte Catharina v. Bergen, ca. 1717—88) og Anna Ursin (ca. 1718—37).

C. blev Student 1734 fra Helsingør, **Baccalaureus** 1735, studerede 1735—38 ved forskellige tyske Universiteter, i Halle saaledes under Heineccius og Ludewig, ansøgte 1738 om at disputere for det ved Andreas Hojers Død ledigblevne juridiske Professorat, hvortil han konkurrerede 1740 sammen med P. Kofod Ancher, H. Stampe, N. Horrebow, P. Wartberg og B. Møllmann, s. A. Dr. juris med Dissertationen »de juramento purgatorio«, hvori han hævdede, at Benægtelsesed var uanvendelig i kriminelle Sager, 1741 Prokurator ved Højesteret og alle Over- og Underretter i Danmark og Norge,

s. A. Sekretær ved det juridiske Fakultet, 1747 Borgmester i Skien, s. A. Professor juris i Sorø, 1759 Justitiarius ved Overhofretten i Norge. Størst Betydning har C. haft som Docent, baade ved sine Forelæsninger, af hvilke Afskrifter foreligger i Universitetsbiblioteket og Det kgl. Bibliotek, og ved sin Forstaaelse af et nøje Samarbejde mellem Teori og Praksis; i en Henvendelse til Kofod Ancher af 1751 udkaster han Tanken om Dannelsen af et juridisk Selskab med det Formaal at samle og udgive Observationer til den danske og norske Lov. Som Forfatter var han ikke produktiv. Foruden nogle Anmeldelser i Büschings »Nachrichten«, I (1754) af H. Paus' Samling af gamle norske Love og III (1757) af E. Hesselbergs »Juridiske Collegium« offentliggjorde han en Disputats »De præcellentia marium juridica præ feminis« (1749) og nogle Taler fra sin Sorøtid, saaledes »Anniversaria restitutæ Academiæ equestris Soranæ memoria die 27. Julii anni 1750« (1750); det af ham udarbejdede »Kongelige Instructioner for Høieste-Ret i Danmark og Norge« (1753[?]) blev »supprimeret efter højere Ordre« og først senere optrykt i P. F. Suhm: »Nye Samlinger til den danske Historie«, IV (1795), S. 111—88. — Justitsraad 1755. Etatsraad 1759. — Maleri af J. Horner 1758 i Højesteret samt i norsk Eje.

G. L. Baden: Den danske og norske Lovkyndigheds Historie, 1809, S. 91—95. William Norvin i Sorø, Klostret, Skolen, Akademiet, II, 1, 1928, passim. H. Hjorth-Nielsen i Tidsskrift for Retsvidenskab, Ny Rk., V, 1926, S. 91 f. Slægt i S. Elvius og H. R. Hiort-Lorenzen: Dsk. patr. Slægter, 1891, S. 75—82, Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, 1900, S. 105 ff., Jørgen Cold: Nogle Oplysninger om den fra Norge stammende Slægt Cold, 1930 og Norsk tidsskr. f. genealogi, III, 1926, S. 250—56.

Frantz Dahl.

Colding, Ludvig August, 1815—88, Stadsingeniør, Fysiker. F. 13. Juli 1815 paa Arnakkegaard ved Holbæk, d. 21. Marts 1888 paa Frbg., begr. i Kbh. (Ass.). Forældre: Forpagter, tidligere Skibskaptajn og Maanedsløjtnant, senere Ejer af Nygaard ved Kbh. Andreas Christian C. (1780—1836) og Anna Sophie Fønss (1778—1844). Gift 14. Nov. 1845 i Kbh. (Frue) med Henriette Louise Lange, f. 11. Maj 1816 paa Jægerspris Færgesgaard, d. 4. Aug. 1873 i Marburg, D. af Transportforvalter ved Jægerspris Torben L. (1769—1847) og Louise Fønss (1778—1862).

C, der fra sit andet Leveaar kom til at bo paa Nygaard i Brøndbyøster Sogn, fik sin første Undervisning i Landsbyskolen i Rødovre, men den livlige Drengs Fantasi fik samtidig rig Næring derved, at hans Farmoder, som var i Huset hos Forældrene, fortalte om Farfaderen Andreas C.s (1740—1808) eventyrlige Oplevelser som

Skibsfører paa Rejser til Finmarken, Vestindien og Frankrig under Revolutionen og om Faderens Oplevelser som Kaperkaptajn. Det var Faderens Mening, at C. skulde overtage Gaarden, men hans Lyst stod ikke til Landvæsenet. Faderen havde købt Gaarden for dyrt, og hans økonomiske Forhold blev efterhaanden saa daarlige, at det at drive Gaarden var en Opgave, der voksede ham ganske over Hovedet. Gennem sine Forældre, der omkring Aarhundredskiftet havde ejet en stor Købmandsgaard i Holbæk, var C.s Fader kommet i Berøring med H. C. Ørsted, der havde Slægtninge i Holbæk, og ham raadførte Faderen sig nu med angaaende C.s Uddannelse. Ørsted raadede til at sætte Drengen i Snedkerlære hos Snedkermester A. C. Olsen i Kbh., en dygtig og anset Haandværker, der var Tegnelerer ved Kunstakademiet, og Raadet blev fulgt. C. kom til Kbh., hvor han blev indlogeret hos en Karetmager Madsen. En Gang om Ugen spiste han til Middag hos Redaktøren af »Berlingske Tidende« M. L. Nathanson, hvor hans Faster var Husbestyrerinde. 1836 blev C. Svend, men blev stadig hos sin Læremester, der beskæftigede ham med Udførelsen af nogle Tegninger af Dampmaskiner, som Den kgl. Mønt havde bestilt. Ved dette Arbejde fik C.s Interesse for mekaniske Problemer saa stærk Næring, at han besluttede at søge videregaaende Uddannelse. Han gik til H. C. Ørsted, og ved sin Broders og nogle Venners Hjælp blev han i Stand til 1837 at tage baade almindelig Forberedelseseksamen og Adgangseksamen til Polyteknisk Lærestanstalt og at begynde Studierne paa Lærestalten. Paa dette Tidspunkt var Moderen og Farmoderen efter Faderens Død flyttet til Kbh. for at give de to studerende Sønner et Hjem i Byen. I Studietiden kom C. i nærmere Berøring med Ørsted og baade ved dennes Undervisning og ved private Samtaler med denne vakte der hos C. en stærk Interesse for Ingeniørgerningen og ikke mindst for dennes videnskabelige Sider. Allerede 1840 var han saaledes inde paa Tanken om Energiens Konstans, og Ørsted skaffede ham en Understøttelse fra Selskabet for Naturlærens Udbredelse for gennem Forsøg at faa denne Tanke uddybet nærmere. 1841 blev C. polyteknisk Kandidat »i Mekanik«. Efter Eksamen ernærede han sig ved Undervisning og ved i Vinteren 1841—42 at holde nogle Forelæsninger i Nakskov for Selskabet for Naturlærens Udbredelse. Hjemkommen herfra fik han Ansættelse som Lærer ved Vajsenhuset og som Assistent ved Tegneundervisningen paa Polyteknisk Lærestanstalt, hvor Professor Hummel var Lærer. 28. Juli 1845 blev C., der efter Moderens Død 1844 var flyttet sammen med en Ven, den senere kendte Geolog J. F. Johnstrup, ved C. Carlsens Afgang

konstitueret som Brolægnings- og Vejinspektør i Kbh. Ansættelsen af Polyteknikere under den **kg.** Vandkommission og den **kg.** Brolægnings- og Vejkommision, der indtil Kommunalloven af 4. Marts 1857 blev gennemført, bestyrede de tekniske Sider af **Kbh.s** Administration, var først begyndt 1843, og der var rigeligt at tage fat paa for de nye Kræfter. Navnlig var Vandforsyningen og Afløbsforholdene ganske utilfredsstillende. Allerede 1844 havde man anmodet Salineinspektør i Oldesloe cand. polyt. F. C. Kabell om at udarbejde et Forslag til Forsyning af Kbh. med Trykvand og til Kloakering af Byen paa lignende Maade som Forholdene var ordnede i Hamburg, men Forslaget var ikke helt tilfredsstillende, idet det bl. a. forudsatte, at Søerne kunde levere tilstrækkeligt Vand. Under Drøftelsen af dette Forslag blev ogsaa Tanken om at bygge et Gasværk og Nedlægning af Gasledninger samtidig med Nedlægningen af Vand- og Kloakledninger taget op, men da man savnede kyndig og erfaren teknisk Arbejdskraft, kom man ind paa den Tanke at faa en af de polytekniske Kandidater uddannet til at forestaa de herhen hørende Projekteringsarbejder, og Valget faldt paa C, som derfor fra 1. Juni 1847 afløste Professor Hummel som Vandinspektør. Han begyndte sit Arbejde med at udarbejde en Oversigt over **Kbh.s** Vandforsyning, som blev trykt 1850, og foretog i Begyndelsen af s. A. en tre Maaneders Studierejse til England, hvor han kom i Forbindelse med en af Tidens mest ansete **Vandværksingeniører** Hauksley. For at fremskaffe den bedst mulige Løsning af Vand-, Gas- og Kloaksagen var der allerede 1848 nedsat en Komité paa fem Medlemmer, deriblandt L. N. Hvidt og H. C. Ørsted, og denne udskrev 1849 en international Konkurrence. I denne deltog C. med et Projekt til Vandværket og fik den største Præmie. Der indkom otte engelske, syv danske, to tyske og et fransk Projekt, hvoraf intet var umiddelbart brugeligt for alle tre Anlæg. 1851 besluttede Borgerrepræsentationen derfor, efter at have faaet Komiteens Indstilling, at det paa Grundlag af de præmierede Projekter skulde overdrages C. og Professor Hummel at udarbejde Planer til de tre Anlæg. 1852 var Planerne færdige; Vandforsyningen var baseret paa de artesiske Boringer i Damhussøens Opland, som C. havde foreslaaet og som havde givet rigeligt Vand, og 9. Aug. s. A. vedtog Borgerrepræsentationen at udføre alle tre Anlæg og at optage et Laan paa **3½ Mill. Rdl.** til Arbejdets Udførelse. Imidlertid var Overpræsidenten Mich. Lange en Modstander af Kloakplanen, og han havde i saa høj Grad A. S. Ørsteds Øre, at han fik denne til i Landstinget at gaa imod de nødvendige **Ekspropriationsforslag**, indtil Planerne

var gennemarbejdede paa ny. Man fik et Responsum fra den ansete engelske Ingeniør James Simpson, som sagde god for Planen, men Lange søgte saa paa andre Maader at hindre Forslagets Fremme. Imidlertid kom Koleraepidemien i **Juni—Okt. 1853**, der ogsaa gav C. en Del at bestille, idet han og den senere berømte Kemiker Julius Thomsen i et meget anset Arbejde: »De sandsynlige Aarsager til Choleraens ulige Styrke i de forskellige Dele af Kjøbenhavn« paaviste Mulighederne for Drikkevandets Forurening, Jordbundens og Befolkningstæthedens Betydning o. s. v. Epidemien havde tydeligt vist Betydningen af en afgørende Forbedring af de hygiejniske Forhold, og i Sept. 1853 indsendtes Planerne til alle tre Anlæg af Magistraten til Ministeriets Approbation, men A. S. Ørsted, der i April s. A. var blevet Indenrigsminister, nægtede at approbere **Kloakplanen**; paa ny sejrede Langes Standpunkt til stor Skade og stor Bekostning for Byens Borgere. Borgerrepræsentationen **maatte** i April 1854 meget mod sit Ønske vedtage Vandværket og Gasværket uden den fuldstændige **Kloakplan**. Arbejdet som projekterende Ingeniør overdroges enstemmigt den da 39-aarige C, der nu gik i Gang med Udbydelsen. Samtlige Planer og Udkast blev godkendt af James Simpson, og 1856 blev Arbejdet overdraget Firmaet **Cochrane & Co.**, Birmingham. Arbejdet blev fremmet under Ledelse af Firmaets ansete Ingeniør John Aird og hans Sønner. I Dec. 1857 tændtes Gassen første Gang, og i Jan. 1858 aabnedes den stadig eksisterende Ledningstunnel i Saltholmskalken fra Gammelholm til **Christianshavn**. I Sommeren 1859 aabnedes Vandværket. I Nov. s. A. kunde C. aflevere Regnskabet. Ved Kbh.s nye Kommunalforfatning af 4. Marts 1857 blev der oprettet et Embede som Stadsingeniør til C. Der tilsigtedes hermed at give ham tilfredsstillende Arbejdsvilkaar som Kommunalbestyrelsens tekniske Raadgiver i alle vigtige Spørgsmaal, idet den daglige Drift af Værkerne nu overdroges til en Gasværksbestyrer og en Vandinspektør. I den lange Aarrække, i hvilken C. var Stadsingeniør i Kbh., nemlig til han 1886 afløstes af **Ambt** (s. d.), har han haft en betydelig Indflydelse paa mange vigtige tekniske Spørgsmaal. Allerede 1855 havde han udarbejdet et reduceret Kloakprojekt til Erstatning for det strandede. Det bestod kun af enkelte Ledninger i den indre By og ledte Spildevandet til Havnen. Under Udarbejdelsen af Kloakplanerne for de ydre Distrikter tog C. flere Gange til Orde for at planlægge Bebyggelsen, men talte her for døve Øren. 1856—73 var C. Medlem af Bygningskommissionen. 1860 afgav han Erklæring om de Synspunkter, der burde lægges til Grund for den 1862 givne Kon-

cession paa Drift af **Sporvejslinierne**. 1861 afgav han Erklæring om **Banegaardsordningen** og tog til Orde for en Bane langs **Fæstningsterrænet**; desværre fulgte man ikke C.s Forslag før langt senere. 1865 afgav C. Erklæring om **Voldterrænet** og fraraadede at bebygge dette, men beholde det som et Parkbælte, hvilket jo delvis skete gennem Udlægningen af Aborreparken, som nu er bebygget, Ørstedsparken, Botanisk Have og Østre Anlæg som Parkarealer.

Jævnside med sin Embedsvirksomhed udfoldede C. en ikke ringe Forfattervirksomhed. 1849 fik han Videnskabernes Selskabs **Sølvmedaille** for en Afhandling om Magnetens Indvirkning paa blødt Jern. 1852 kom »Om Vanddampene og deres bevægende Kraft i Dampmaskinen« (Vid. Selsk. Skr., 5. Rk., III), 1853 det tidligere nævnte Skrift om Koleraens forskellige Styrke. 1854 udarbejdede han paa Opfordring en Plan for forbedret Vandforsyning af **Göteborg**. 1856—58 omordnede han Aabenraas Vandforsyning og afgav Betænkninger vedrørende dette Spørgsmaal til Odense, Randers, Helsingør o. fl. a. Byer. 1857 kom »Om Lovene for Vandets Bevægelse i lukkede Ledninger« (Vid. Selsk. Skr., 5. Rk., IV), hvori han gjorde Rede for **Modstandskoefficientens** Variation med Strømningshastigheden, et Arbejde, der i lange Tider har dannet Grundlaget for alle Kloakberegninger i Kbh. C. fortsatte med Studier over de frie Vandspejlsformer, over Strømninger i Havet, samt over en fælles Lov for flydende Legemers Bevægelse; det sidste Emne kom han ind paa gennem Spørgsmaalet om Træk i Skorstene. Hvirvelstormen paa St. Thomas 1871 gav Stødet til Studier over Luftens Strømningsforhold og Stormfloden 1872 til nogle Undersøgelser over de af Vindens Kraft foranledigede **Havstrømninger**. Ogsaa Spørgsmaalet om Vandforsyningen fra Boringer og Brønde samt om Principperne for Dræning arbejdede C. med gennem Forsøg over Vandets Bevægelse i Jordbunden. Hans Arbejder over Varmeækvivalentet og Varmeledning omtales nedenfor. 1856 blev C. Medlem af Videnskabernes Selskab i Kbh., i hvis Skrifter de fleste af hans Arbejder optoges, 1875 af Videnskabernes Selskab i Stockholm. 1864—84 holdt han paa Polyteknisk Lærestalt Forelæsninger over Opvarmning og Ventilation, Kloakering og Forsyning med Vand og Gas. 1871 blev han Dr. jur. h. c. ved Universitetet i Edinburgh. 1860—82 var han Medlem af Kbh.s Havneraad, 1873—87 Medlem af Bestyrelsen for det tekniske Institut og det 1876 heraf udgaaede Tekniske Selskab, 1873 blev han Medlem af Kommissionen angaaende Indførelse af det metriske System. 1875 afgav han til Kultusministeriet Betænkning over offentlige Bygningers Sikring mod Lynnedslag.

Fra 1876 til sin Død var han teknisk Konsulent for Indenrigsministeriet. 1872—77 var C. Medlem af en Kommission angaaende Oprettelse af et meteorologisk Institut; han var den første, der tegnede synoptiske Vejrkort. Da Meteorologisk Institut blev oprettet, blev Direktørstillingen tilbudt C, som dog afslog Tilbuddet paa Grund af Alder. Omkring 1880 holdt C.s produktive Virksomhed op, han havde haft svært ved at komme over Hustruens Død 1873, og han led stærkt under, at Byens Udvidelser ødelagde hans idylliske Tjenestebolig paa Vandværkets Areal. Han afgik som Stadsingeniør 1886. Paa hans Gravsten lod hans Sønner indhugge nogle Ord, som gav Udtryk for den Tanke, han havde arbejdet med hele sit Liv, nemlig: »Naturens Kræfter ere ufor-gjængelige.« — Papirer i Universitetsbiblioteket. — Tit. Professor 1869. — R. 1867. D.M. 1886. — Maleri 1888 af L. Grundtvig i Familieej. Træsnit af G. Pauli s. A.

III. Tid. 1. April 1888. Vilh. Marstrand: Ingeniøren og Fysikeren L. A. C. Ingeniørvidensk. Skrifter, A, Nr. 20, 1929. Harald C. Borregaard: Stadsingeniørens Direktorat, 1931. Stamtavle over Familien Frisch, 1872, S. 11. C. Christiansen i Fysisk Tidsskrift, XIV, 1916.

Povl Vinding.

— Ved Siden af sin praktiske Virksomhed havde C. megen Interesse for *Fysikken*. Allerede 1840 var han, samtidig med og uafhængig af Robert Mayer i Tyskland og Joule i England, inde paa Overvejelser angaaende »Naturkræfternes« Uforgængelighed, eller som det nu udtrykkes, Energiens Uforgængelighed. For C. var Udgangspunktet for Overvejelserne af religiøs Natur. Ørsted, der paa forskellig Maade havde grebet ind i hans Uddannelse, fraraadede ham at forelægge sine Tanker paa Naturforsker mødet 1840, før de var prøvet ved Forsøg, men skaffede ham samtidig Understøttelse til disse. 1843 indsendte C. den første Redegørelse for disse Forsøg til Videnskabernes Selskab. Det var lykkedes ham at vise, at den ved Gnidning frembragte Varmemængde var proportional med den medgaaede Arbejdsmængde og uafhængig af de gnidende Legemer. Heri saa han en Bekræftelse paa sin Antagelse, som han tillige begrundede med, at man kun under den Forudsætning kunde bevise Umuligheden af et perpetuum mobile. Trods en ret velvillig Bedømmelse bl. a. af Ørsted, der dog ikke fuldt ud forstod Arbejdets Rækkevidde, blev Afhandlingen ikke trykt, men der bevilgedes C. Understøttelse til fortsatte Forsøg. Disse offentliggjordes ved Naturforsker mødet 1847 og tryktes 1849 i Mødeberetningen. Da forelaa imidlertid de grundlæggende Arbejder af Mayer, Joule og Helmholtz. C. beregnede Varme-

ækvivalentet af sine Forsøg og ogsaa paa Grundlag af Ørsteds Forsøg over Varmeudviklingen ved Vands Sammentrykning, men hans Forsøg tillod ikke stor Nøjagtighed. Efter at C. 1856 var blevet Medlem af Videnskabernes Selskab, tryktes s. A. ogsaa den første Afhandling i en større Oversigt over Spørgsmaalet, hvori han prøvede at hævde, at han var Hovedopdageren af Naturloven om Energiens Uforgængelighed. Men C.s Indsats paa dette Punkt fik ingen Indflydelse paa Videnskabens Udvikling; dog blev han, som ovenfor nævnt, 1871 (tillige med Joule) Æresdoktor i Edinburgh. C.s andre videnskabelige Arbejder, bl. a. om Luftstrømninger og Vandstrømninger, havde alle væsentlig Tilknytning til hans praktiske Arbejder.

ff

M Hansen

Colditz, Melchior, ca. 1523, kongelig Sekretær, kaldes sædvanlig Mester Melchior de Germania, et enkelt Sted ogsaa Danrop. Han var en Søstersøn af Kong **Hans'** og Dronning Christines Livlæge, Dr. Carl Egen. 1515 blev han indskrevet ved Universitetet i Köln og har formodentlig ogsaa her erhvervet sig sin Magistergrad. Han kom i Dronning Elisabeths Tjeneste som hendes første Sekretær, hvortil han anbefalede ved sin store Sprogkundskab, thi han skrev danske, tyske, franske og latinske Breve. Han blev Kannik ved Frue Kirke i Kbh. og opnaaede tillige flere andre gejstlige Stillinge. 1521 og 1522 udførte han forskellige diplomatiske Hverv for Christian II. i Tyskland og var ogsaa straks til Stede hos Kongen i Landflygtigheden. Han blev et af Kongens mest betroede Sendebud og var som saadan 1523 i England og Spanien, 1524 ved Rigsdagen i Nürnberg, 1524—25 og 1526—27 i Spanien, 1528 i England. Efter Dronning Elisabeths Død blev han ansat ved de kongelige Børns Hof og begyndte at deltage i Børnenes Undervisning, men dette blev forbudt af den nederlandske Regering, skønt M. C. altid synes at have været en god Katolik. 1529 udnævnte Kongen ham til Raad og første Sekretær hos sin Søn Hertug Hans. Han har vistnok været til Stede hos Hertug Hans ved dennes Død i Regensburg 1532, samtidig med at Christian II. sattes paa Sønderborg. Senere traadte han i Forbindelse med Grev Christoffer af Oldenburg og fulgte Greven til Danmark som hans Kansler. Ogsaa i denne Stilling sendtes han 1534 og 1535 paa diplomatiske Rejser til Tyskland og til Nederlandene for at knytte Forbindelser mellem Greven og det burgundiske Hof. Formodentlig er han efter Kbh.s Overgivelse fulgt med Grev Christoffer til Tyskland.

C. F. Allen: Breve og Aktstykker til Oplysning af Christiern II.s og Frederik I.s Hist., I, 1854.

A Heise (*Poul Bagge**).

Collett, norsk Handels- og Embedsmandsslægt, hvis Stamfader **Kommerceraad** James C. (1655—1727) 1683 indvandrede fra London til Kristiania, hvor han i en Aarrække var Faktor for sin Fødebys Købmænd og 1703 tog Borgerskab. Af hans Sønner skal nævnes Købmændene James C. (1687—1724) — der var Fader til Amtmand Matthias C. (1708—59) — og Peter C. (1694—1740), der var Fader til Kammerraad Johan C. (1734—1806), Godsejer, Højesteretsassessor Peter C. (1740—86) til Buskerud og James C. (1728—94), der 1755 stiftede det kendte Kristiania-Handelshus C. & Leuch, senere G. & Søn. Kammerraad Johan C. var Fader til den fra sin Deltagelse i Regeringsraadet 1814 og sin Andel i Moss-Konventionen kendte Statsraad Jonas C. (1772—1851) og til nedenn. Hof- og Stadsretsassessor Peter C. (1767—1823). **Ovenn.** Godsejer Peter C. (1740—86) var Bedstefader til Kvæstor Bernt Anker Collet (1803—57) til Lundbygaard, fra hvem den danske Gren af Familien nedstammer.

A. Collett: Familien Collett og Christianialiv i gamle Dage, 1915. Haagen Krog Steffens: Norske Slægter 1912, 1911, S. 95—100. Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, 1900, S. 108 f.

Albert Fabritius.

Collett, Peter, 1767—1823, Jurist, Forfatter. Døbt 4. Juli 1767 paa Rønnebæksholm, d. 21. April 1823 paa St. Croix, begr. sst. Forældre: Godsejer, Kommitteret i det Vestindisk-Guineiske Rentesamt **General-Toldkammer**, Kammerraad Johan C. (1734—1806) og Else Elisabeth Jensen (1746—88). Gift 1° 25. Sept. 1797 paa Frbg. med Margarethe Caroline Holm, døbt 25. Juli 1766 i Kbh. (Slotsk.), d. 22. Febr. 1803 paa St. Croix (gift 1° med Kontorchef i Admiralitets- og Kommissariatskollegiet, Kancellisekretær Adolph Fibiger, 1750—89), D. af **Koffardikaptajn** Peter Hansen H. (1725—86) og Christence Morsleth. 2° 21. Okt. 1803 paa St. Croix med Christine Sophie Constance v. Wickede, f. 22. Dec. 1777 i Lübeck, d. 2. Juli 1830 paa Frbg., D. af Institutbestyrer Friedrich Bernhard v. W. (1747—1825, gift 2° med Margaretha Elisabeth **Halle**, Enke efter Johan Balthasar Dehnke, d. 1784) og Magdalene Augusta Dorothea Vanselow (1751—86).

Da C. var ti Aar, solgte Faderen Rønnebæksholm, og Familien flyttede til Kbh. Han indskreves 1783 som Privatist ved Universitetet og tog 1785 juridisk Embedseksamen, hvorefter han 1790 blev Protokolsekretær i Højesteret og 1793 Assessor i Hof- og Stadsretten. Han paavirkedes stærkt af Tidens revolutionære Ideer, og da Birckner (s. d.) 1797 havde udgivet sit Skrift om Trykkefriheden, lod han i »Lærde Efterretninger« trykke en Recension

over det, som samtidig udkom særskilt. Her gik han endnu videre end Birckner med Hensyn til Spørgsmaalet om det Omfang, Trykkefriheden burde have; han udtalte sig for, at en Forfatter ikke burde tiltales eller straffes, der endog ligefrem raadede til *Opstand*, men vel den, der raadede til *Oprør*, ligesom han hævdede det tilladelige og værdifulde i »**dydig** Atheisme«. Som Følge af denne Recension blev C. ved kgl. Resolution af 30. Sept. 1797 uden Lov og Dom afskediget uden Pension fra sit Embede, noget, der var aldeles uhørt siden Struensees Dage og vakte den største Bevægelse. Resolutionen henviste til, at Kongen, efter at denne Mand saaledes havde kundgjort sin Tænkemaade, ikke kunde betro ham at være Dommer iblandt sit Folk, hvis Sikkerhed var Hans Majestæt for kær til, at han kunde **taale** at se Domstolene beklædte af en Person, der ansaa Edsbrud for en god Handling og Gudsfor nægtelse for den største Hæder. Det er Chr. Colbjørnsen (s. d.), der som Kancelliets Referent i Statsraadet ganske særlig har lagt sig i Selen for at faa denne Resolution fældet. Vennerne kappedes om at lette C.s vanskelige Kaar. R. Nyerup ilede med at overdrage ham Redaktionen af »Lærde **Efterretninger**«; denne ledede han derefter, indtil Forordningen 27. Sept. 1799 udkom. Rahbek tilbød ham at være Medudgiver af »Minerva«, i hvis Aargange 1798—99 der findes adskillige Stykker, mest af politisk og juridisk Karakter, af C. Efter Udstedelsen af Forordningen af 27. Sept. 1799, der væsentlig indskrænkede Trykkefriheden, nedlagde C. fuldstændig sin Pen og levede mest af juridiske Manuduktioner. Imidlertid var Regeringen dog ikke mere uvenlig stemt imod ham, end at han, da han 1800 søgte Bestalling som Prokurator paa St. Croix, fik denne. 1817 blev han Skifteforvalter paa St. Croix og Medlem af Skifteretten paa St. Thomas og St. Jan. — Træsnit af H. C. Olsen 1883 efter Maleri af Jens Juel i Privateje.

A. Collett: Familien Collett og Christianialiv i gamle Dage, 1915, S. 220—29. K. L. Rahbek: Erindringer af mit Liv, V, 1829, S. 53—63. A. S. Ørsted: Af mit Livs og min Tids Hist., I, 1851, S. 65 ff. Edv. Holm: Danmark-Norges Historie 1720—1814, VI, 2, 909.

A. *Jantzen* (*Hans Jensen**).

Collin, borgerlig dansk Embedsmandsslægt, der føres tilbage til Præsten Niels Baltzersen (ca. 1623—59) i Aastrup og Starup. Hans Søn Vejer og Maaler i Kolding — hvoraf Navnet C. — **Jens Nielsen** (Aastrup) var Bedstefader til Jonas Baltzersen C. (1705—70), der kom til Kbh. som Handelsbetjent og senere ved sin Foretagsomhed blev en velstaaende Mand; han drev Veksel- og Kommissionshandel, var Interessent i Tobakspibe- og Klædefabrikker og ud-

nævntes 1753 ved Statens Overtagelse af Lotteriet til Fordel for Opfostringshuset, for hvilket C. havde været Inspektør, til kgl. Lotteriinspektør. Hans Søn Niels C. (1736—97), der efterfulgte ham som Lotteriinspektør, var Fader til nedenn. Finansdeputeret Jonas C. (1776—1861); af dennes tre Sønner var Kammerassessor Michael Gottlieb Birckner C. (1806—85) Fader til nedenn. Dramaturg og Journalist Edgar C. (1836—1906) — hvis Datter er nedenn. Skuespillerinde Jonna Neiiendam, f. C. (f. 1872) — medens nedenn. Departementschef Edvard C. (1808—86) havde Sønnen nedenn. Zoolog Jonas Sigismund C. (1840—1905). Denne var Fader til Overlæge, Professor Jonas C. (f. 1877), nedenn. Forfatterinde Inga Nalbandian, f. C. (f. 1879) og Radiologen Eduard C. (f. 1886).

E. Collin: H. C. Andersen og det Collin'ske Hus, 1882. *Albert Fabritius*

Collin, Edgar, 1836—1906, Journalist og Teaterhistoriker, F. 26. Okt. 1836 i Kbh. (Helligg.), d. 30. Juni 1906 i Charlottenlund, begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: Registrator, Kammerassessor Michael Gottlieb Birckner C. (1806—85) og Alexandrine Josephine Augusta Petzholdt (1801—65). Gift 4. Maj 1866 i Kbh. (Slotsk.) med Augusta Magdalene Hansen, f. 25. Febr. 1841 i Kbh. (Slotsk.), d. 20. Nov. 1894 sst., D. af kgl. Kammersanger Christian H. (s. d.) og Hustru.

C. ledsagede 1855 H. C. Andersen paa en længere Udenlandsrejse, og n. A. blev han Student fra Borgerdydskolen. Han vilde være slesvigsk Jurist, men da han ikke havde faaet Eksamen, inden **Krigen 1864** skilte os fra Landsdelen, gled han over i journalistisk Virksomhed, først (1864—68) ved »Dags-Telegraphen«, senere (1868—78) som Teateranmelder ved »Dagens Nyheder« og derefter ved »Nationaltidende«, hvis Feuilleton han redigerede og oversatte indtil sin Død. C. var en godmodig, velmenende Mand med Slægtskultur og Retfærdighedssans, men uden personlig Stil. Hans Bekendtskab med Teatrets gamle Historiograf Th. Overskou og den Adgang, han fik til hans Arkivalier, samt til Bedstefaderens, Jonas C.s Breve, dannede i Forbindelse med Kærlighed til Nationalscenens Fortid Grundlaget for C.s litterære Produktion. 1871 udgav han »Af Jonas Collins Papirer«, der indeholder vægtige Bidrag til Oplysning om Teatrets og dets Kunstneres Liv; 1876 fuldførte han efter Overskous Død og med Benyttelse af hans Metode de sidste to Bind af »Den danske Skueplads' Historie«; 1879 besørgede C. den sidste, à jour førte Udgave af Overskous Haandbog, og 1888 afsluttede han i Jubeludgaven af Holbergs Komedier sit bedste Arbejde, »Holbergske Skuespillere«. Et Værk,

som blev senere Forskere til stor Nytte, »Det danske Nationalteater 1748—1889. En statistisk Fremstilling«, udgav han 1896—1900 sammen med A. Aumont, og uden for sit Omraade var han Forfatter til »Fremragende danske Frimuerere« (1872—75). C. efterlod en stor, udmærket Autografsamling, som solgtes 1906 til Det kgl. Bibliotek; dog blev dens Klenodie, Manuskriptet til »Mit Livs Eventyr«, givet C. af H. C. Andersen selv, først 1930 erhvervet af Odense By til Digterens Museum. — Tit. Professor 1906. — Maleri af L. Tuxen; Tegning af Otto Bache 1860, begge i Familieejee.

H. C. Andersen: Mit Livs Eventyr (Fortsættelse), 1877. Dagens Nyheder 27. ep. 191.

Robert Neiiendam.

Collin, Edvard, 1808—86, Departementschef, litterær Samler. F. 2. Nov. 1808 i Kbh. (Helligg.), d. 10. April 1886 sst. (Trin.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Fuldmægtig i Finanskollegiets Sekretariat, senere Finansdeputeret Jonas C. (s. d.) og Hustru. Gift 10. Aug. 1836 i Søllerød (Trin.) med Henriette Oline Thyberg, f. 22. Okt. 1813 i Kbh. (Trin.), d. 20. Nov. 1894 sst. (Trin.), D. af Tømrermester Henrik T. (1776—1844) og Birgitte Oline Cathrine Falenkam (1781—1853).

C. dimitteredes 1825 fra Borgerdydskolen i Kbh. og tog juridisk Embedseksamen 1831, blev 1832 Auskultant i Finansdeputationen, 1835 Assessor auscultans, 1840 virkelig Assessor, 1842 Kommitteret og 1848 Direktør i Finansministeriets Departement for Assignations- og Møntvæsen samt Skattesager. Ved Hertugdømmernes Tab afskedigedes han 28. Okt. 1864. Det var store og vigtige Interesser, som var betroede hans Ledelse; Overgangen fra det kollegiale til det ministerielle Regeringssystem falder nær sammen med hans Udnævnelse til Departementschef; Krigen 1848—50 stillede store Fordringer til Finanserne, og ikke længe efter den gennemførtes den vanskelige Operation at erstatte Kurantmønten i Hertugdømmerne med en for hele Monarkiet fælles Møntfod; om dette sidste Spørgsmaal udgav han 1855 paa Dansk og Tysk Skriftet »Om Rigsmønt og Courant«. 1832 afløste han sin Fader som Sekretær ved Fonden ad usus publicos og beklædte denne Stilling, indtil Institutionen ophævedes 1842. Som Embedsmand udmærkede C. sig ved en høj Grad af Orden, Pligtfølelse og Samvittighedsfuldhed. 1851 var han blevet Medlem af Direktionen for Sparekassen for Kjøbenhavn og Omegn; efter sin Afsked fra Statstjenesten virkede han 1864—86 som administrerende Direktør. Han betragtede Sparekassen som en filantropisk Institution, og hans Ledelse var præget af forsigtig Konservatisme. C. havde

arvet sin Faders humane Interesser og hans Virketrang, var saaledes Bestyrelsesmedlem i Selskabet for Efterslægten, Foreningen for uformuende Embedsmænds Døtres frie Undervisning, Idiotanstalten, Lægeforeningens Boliger, Børnehospitalet, Haandværkerforeningens Lotteri m. m. Han var Medstifter af Musikforeningen, i næsten 40 Aar Medlem af dens Administration og stod J. P. E. Hartmann personligt nær. Men hans største Interesse var dansk Sprog og Litteratur. Hans 25 000 Bind store Bogsamling var anlagt som et nationalt Universalbibliotek; den splittedes ved to Auktioner efter hans Død, men den af C. grundlagte og af hans Søn Jonas (s. d.) stærkt udbyggede Manuskript- og Brevsamling, hvis fineste Navne er H. C. Andersen, Poul Møller, Drachmann, Henrik Ibsen og Kjelland, testamenteredes 1905 til Det kgl. Bibliotek og indtager den ubestridte Hædersplads mellem Samlingerne fra det 19. Aarh. Frugter af hans litterære Syslen er Skriftet »Anonymer og Pseudonymer i den danske Litteratur indtil 1860« (1869), som dog nu maa betegnes som utidssvarende og meget ufuldstændigt, samt Samlinger til en ny Udgave af Molbechs Ordbog. — Længst vil C. dog huskes som H. C. Andersens Ven og utrættelige Støtte gennem et langt Liv, Raadgiveren i alle praktiske Anliggender. I »H. C. Andersen og det Collinske Huus« (1882) har han skildret sit Hjem og dets Forhold til den store Digter. Med al sin Begrænsning — thi ganske forstod han ikke Vennen — er denne Bog en Grundpille i Andersen-Litteraturen. Selv var C. en elskværdig Lejlighedsdigter til Glæde for en snævrere Familiekræds. — Uden at kunne sammenlignes med sin beundrede Fader som offentlig Personlighed var C. i alle Forhold en praktisk, tjenstvillig og uegennyttig Mand, jævn og nøgtern, men et lyst Hovede, i Besiddelse af en aldrig svigtende Sindsligevægt og et jovialt, studentikost Lune. C. og hans betydelige Hustru hviler i samme Grav som Andersen, men Gravstenen er 1914 flyttet til Frbg. Kgd. — Papirer i Det kgl. Bibliotek. — Justitsraad 1843. Etatsraad 1852. — R. 1850. DM. 1860. K.² 1870. — Malerier af W. Marstrand 1842 og 1853 og af F. Vermehren 1876 i Sparekasen for Kjøbenhavn og Omegn. Træsnit bl. a. af H. P. Hansen 1886.

Selvbiografi (Brudstykke) i Gads danske Magasin 1927, S. 658—64. H. C. Andersens Brevveksling med Edvard og Henriette Collin, udg. af C. Behrend og H. Topsøe-Jensen, I ff., 1933 ff. Ill. Tid. 18. April 1886. P. Hansen i Danmark, ill. Kalender for 1887, S. 150—53. Rigmor Stampe: H. C. Andersen og hans nærmeste Omgang, 1918, S. 193—263. Paul V. Rubow i Nyudgaven af H. C. Andersen og det Collinske Huus, 1929, S. V—IX. Carl S. Petersen: Den Collinske Manuskriptsamling i Bogvennen 1930, S. 1—36.

H. Topsøe-Jensen (C. St. A. Bille).

Collin, Inga, se Nalbandian.

Collin, Jonas, 1776—1861, Finansdeputeret. F. 6. Jan. 1776 i Kbh. (**Helligg.**), d. 28. Aug. 1861 sst. (**Frbg.**), begr. paa Frbg. Forældre: Inspektør i Klasselotteriet Niels C. (1736—97) og Ingeborg Bolten (1735—1817). Gift 13. Nov. 1803 i Ledøje med Henriette Christine Birckner, f. Hornemann, Enke efter Sognepræst Michael Gottlieb B. (s. d.).

C. var Enebarn og opdroges i største Tarvelighed i den fædrene Gaard i Bredgade. **A**l sin Undervisning modtog han i Hjemmet, først ved sine Forældre, senere ved Privatlærere, af hvilke navnlig den senere norske Højesteretsassessor Christopher Frimann Omsen og Præsten M. G. Birckner fik Betydning for ham. 1792 dimitteredes han, tog s. A. anden Del af filologisk Eksamen og blev 1795 juridisk Kandidat. Efter Moderens udtrykkelige Ønske indtraadte han derefter paa Faderens Kontor, og skønt denne Stilling aldeles ikke behagede ham, medførte den det Gode, at han fik rigelig Tid til sin egen Raadighed. Flittig som han var, studerede han ivrigt fremmede Sprog, fulgte Forelæsninger paa Universitetet over Filosofi, Matematik og Fysik, tog 1800 Landmaalereksamen og søgte i det hele taget at skaffe sig omfattende Kundskaber og en alsidig Dannelse. Han var ivrigt Medlem af Drejers Klub, hvor Datidens betydeligste Forfattere satte hinanden Stævne, og han optraadte selv som Skribent med flere Bidrag til Rahbeks »Minerva« og andre Tidskrifter. Ved Faderens Død sagde C. Lottoet Farvel. Takket være sine gode Forbindelser blandt højere Embedsmænd blev han Volontør i Rentekammeret og kom navnlig til at arbejde i Landvæsenskontorerne. 1801 udnævntes han til Kopist, og hermed begynder hans hurtige Karriere inden for Administrationen. Allerede inden Aarets Udgang blev han Fuldmægtig, 1807 Bankkommissær, 1812 Assessor i Finanskollegiet og 1816 Deputeret for Finanserne. Hans allerede dengang anerkendte Dygtighed og imponerende Arbejdssomhed havde bragt ham frem.

Til sine Foresatte kom C. hurtigt i det bedste Forhold. **S**chimmelmann satte megen Pris paa den unge Embedsmand og benyttede ham i høj Grad under Forarbejderne til den skæbnesvangre Forordning om Pengevæsenet af 5. Jan. 1813. Hvorvidt C. har haft nogen direkte Indflydelse paa dens Tilblivelse lader sig vanskeligt afgøre; sikkert er det derimod, at det skyldes ham, at A. S. Ørsted blev draget ind i de endelige Forhandlinger og kom til at affatte vigtige Dele af Loven. Ogsaa til Schimmelmanns Efterfølger kom C. i det bedste Forhold, og bortset fra den Deputerede

Chr. Birch var der ingen Mand, Møsting hyppigere henvendte sig til end C. Atter og atter udbad han sig hans Betænkning om vigtige Lovforslag, og altid modtog han et velskrevet Svar med klare, præcise Forslag. Kun faa Love har set Dagens Lys, uden at C. paa et eller andet Tidspunkt har taget Stilling til dem.

Allerede tidlig beskæftigede C. sig med Tankerne om en gennemgribende Forandring af Administrationen. 1815 offentliggjorde han i »Minerva« en lille anonym Artikel, hvori han haanede de slappe og uduelige Embedsmænd, der kun tænkte paa deres Embeder, saa længe de sad paa Kontoret, men ikke »bærer Forretningerne med sig overalt, lægger sig med dem og staar op dermed«. Allerede her foreslog han at samle Statens Indtægts- og Udgiftsvæsen i eet Departement, en Idé, han samtidig i levende og slagfærdige Indlæg til Møsting kæmpede for i Kollegiet, men forgæves. Mere Held havde han med sine Forslag til Ændringer i Nationalbankloven. Selv om Møsting forsøgte at jage denne Lov igennem i **Iltogetempo** uden om det ansvarlige Kollegium, lykkedes det dog C. at faa optaget vigtige Realitetsændringer. Sammen med Møsting maa C. overtage Ansvaret for Bankolaanets Optagelse 1819, og hans Arbejde i Komiteen til at undersøge Statsbalancen fik Betydning, da man omkring Midten af 20'erne forandrede Signaler og slog ind paa en kraftig Nedskeringspolitik. »Orden og Sparsomhed« var C.s evindelige Motto, og for det kæmpede han i den store Finanskommission, der 1836 blev nedsat under Forsæde af A. W. Moltke. Ogsaa her hævdede han, at »ingen tilstrækkelig Indskrænkning eller Besparelse ved de danske Finanser er tænkelig, uden at Statens hele Udgiftsvæsen samles i et Centralpunkt«. Blandt C.s nærmeste Arbejdsfæller var der Stemning for Forslaget, men det strandede paa Modstand i Kancelliet.

Det var utroligt, hvad C. kunde overkomme af Arbejde. Foruden de egentlige Embedsforretninger fik han Gang paa Gang Sæde i de mange Kommissioner, der blev nedsat for at tage særlig vanskelige Spørgsmaal under Overvejelse. 1821 var han Medlem af Kommissionen, der skulde stille Forslag om Forbedring af Gejstlighedens Kaar, og han forfærdede Kancelliet med sine dristige og frimodige Betænkninger. En saa løssluppen Tone var man ikke vant til i Kancelliet. 1832 fik C. Ordre til at bringe Orden i Stutteridirektionens Sager. Han forefandt en frygtelig »Muserede«, og hans dristige **Kritik** af de foreliggende Forhold nedkaldte et Uvejr over hans Hoved fra Møstings Side. C.s vidunderlige Evne til at skære gennem alt Vrøvlet og bringe Fart i en Sag fejrede store Triumfer under Diskussionerne om Havneanlæg i Helsingør

og Frederikshavn, og det skyldtes ligeledes ham, at man 1833 nedsatte en Kommission til at stille Forslag om et selvstændigt statistisk Kontor. Sin Interesse for Statistik havde C. allerede vist ved Udgivelsen af de to Bind »For Historie og Statistik især Fædrelandets«, der kom 1822—25, og ved sin Virksomhed i Rentekammeret, især under Behandling af Skattesager, havde han ofte savnet gode og nøjagtige statistiske Oversigter. Ved C.s Initiativ blev dette Savn afhjulpet, og til den lange Række af Bind i »Statistisk Tabelværk« ydede han mange Bidrag. Sammen med sin Kollega H. Bech fra Generaltoldkammeret stiftede han 1820 Sparekassen for Kjøbenhavn og Omegn, han arbejdede for Oprettelsen af en Søbadeanstalt ved Rysensteen og skaffede den nye Brønd- og Mineralvandsanstalt passende Lokaler i Rosenborg Have. Hans Embedsforretninger forøgedes bestandig. 1831—40 sad han som Deputeret i Rentekammeret, og sin Stilling som Finansdeputeret bevarede han til Systemskiftet. Med Interesse fulgte han de nye Ideers Frembrud, men han lod sig ikke bevæge til at arbejde aktivt med paa deres Virkeliggørelse. I Dec. 1848 tog han sin Afsked, og da man tilbød ham Sæde i Landstinget, afslog han det. Nye Tider kræver nye Mænd, hævdede han, og selv betragtede han sig som det gamle Systems Mand.

Naar C. blev den af Frederik VI.s Mænd, hvis Navn trængte videst ud i den jævne Befolkning, skyldtes det ganske afgjort ikke hans Virksomhed i Finansdeputationen, men derimod hans Arbejde inden for Landhusholdningsselskabet. Allerede 1805 optoges han som ordinært Medlem, og 1809—55, altsaa i 46 Aar, fungerede han som Selskabets Præsident. Hvad den berømte Albrecht Thaer var for Preussen, søgte C. at blive for Danmark. Reventlow'erne havde skaffet Bonden den personlige Frihed, C. vilde lære ham, hvorledes han skulde bruge denne Frihed for at skaffe sig selv og sit Land det størst mulige Udbytte heraf. Derfor arbejdede han paa, at Bondebedrifterne kunde blive dyrket efter en fast Plan, at Vekselbruget blev fremmet, og at Mergling, Brak og Indhegning af Markerne blev gennemført. Henved 200 Bønder fik Præmier for særlig veldrevne Bedrifter, og C. haabede, at disse Mønster-gaarde maatte blive en Spore for hele den danske Bondestand. Det skyldtes C.s personlige Initiativ, at man her i Landet fik indført den moderne Svingplov og den lette Svenskharve, hvorved hele Jordbehandlingen ganske revolutioneredes. Ogsaa Beplantningssagen havde hans mest levende Interesse. Planteskolerne ved Avedøre og paa Vesterfællad blev oprettet paa hans Forslag. Ved Udskiftningen 1816 af St. Magleby Fællad paa Amager erhvervede

han 160 ha til Skovplantning, Landhusholdningsselskabet udførte Anlægget med pekuniær Støtte fra Rentekammeret. De første Træer blev plantet 1819, og efter C.s Forslag blev Skoven kaldt Kongelunden. Til Hest og til Fods færdedes C. her ude, saa ofte han kunde faa Tid, og han fandt stort Behag i praktiske Samtaler med de dygtige Amagerbønder. Selv til litterære Arbejder fik C. Tid. Han var Redaktør af Landhusholdningsselskabets Skrifter, Ny Samling, ydede selv Bidrag til forskellige landøkonomiske Skrifter og forberedte Udgivelsen af de fleste af Amtsbeskrivelserne. Paa hans Initiativ udsendtes en dansk Oversættelse af Sinclairs Agerdyrkningslære. Ingen kendte bedre end han selv Betydningen af solide Kundskaber, og aldrig blev han træt af at virke for Udbredelsen af nyttige Skrifter blandt Landalmuen. C. blev Formand for den 1833 oprettede Forsteksaminationskommission, der skulde ordne og kontrollere Skovbrugsundervisningen ved Kbh.s Universitet. Han gennemførte, at der blev ansat en særlig, ved Studier i Udlandet uddannet Forstdocent (Fallesen) og hindrede 1848 en paatænkt Ophævelse af Kommissionen. Endelig skyldtes det ogsaa ham, at man fik oprettet en særlig Veterinær- og Forsteksamen, og at Begyndelsen blev gjort til et moderne Landmaalerstudium. 1832 stiftedes paa hans Initiativ Selskabet til Hesteavlens Fremme. Da 50 Aarsdagen for hans Udnævnelse til Præsident for Landhusholdningsselskabet nærmede sig, vedtog Bestyrelsen at præge en Medaille, der blev Jubilaren overrakt paa selve Højtidsdagen. Med jævne Ord takkede C. for den Hæder, man havde vist »en gammel Arbejder ved hans Banes Ende«.

1803—33 fungerede C. som Sekretær i Fonden ad usus publicos, en Stilling, der bragte ham i Forbindelse med alle de store Navne inden for Litteratur, Kunst og Videnskab. Utallige Gange maatte han mægle, naar en Konflikt opstod mellem den ret paaholdende Finansminister og en stærkt trængende Kunstner eller Videnskabsmand, der ydmygt bønfaaldt om et Bidrag af Statens Kasse. I saadanne Tilfælde var det af Betydning, at der netop paa denne Plads sad en Mand, som paa samme Tid formaaede at varetage baade Statens og Kunstens virkelige Interesser. Hvor stærk en Position C. indtog i Hovedstadens aandelige Liv, derom vidner bedst den Kendsgerning, at han var Medstifter af baade Athenæum og Selskabet til Naturlærens Udbredelse og 1841 optoges som Æresmedlem af Akademiet for de skønne Kunster. I de mangfoldige Vidnesbyrd, der er bevaret om C.s Virksomhed til Støtte for Kunst og Videnskab, lyder der kun een Dom om C, nemlig, at han altid forstaaende, ja tit faderligt tog sig af enhver, der henvendte sig

til ham om Hjælp. Dette er smukkest kommet frem i hans Forhold til H. C. Andersen. Paa et Tidspunkt, hvor alle Mennesker i Andersen saa en sær og løjerlig Snegl, man kun kunde gøre Nar af, havde C. Blik for, at der bag al Særheden **laa** noget værdifuldt og talentfuldt gemt, som man **maatte** prøve at faa til at spire frem. C. sørgede for, at Andersen fik lært noget og fik set sig om, og naar det var nødvendigt, var han der straks med et opmuntrende Ord og en hjælpende Haand. I det **C.ske** Hus gik Andersen ud og ind som i sit eget Hjem, og selv om Forholdet mellem ham og Husets egne Børn ikke altid var lige godt, har Digteren dog i sine Memoirer sat dette Hjem et overmaade smukt litterært Minde. Ogsaa Danmarks største Billedhugger, Bertel Thorvaldsen, maatte C. ved en given Lejlighed række en hjælpende Haand. Thorvaldsen havde bestemt at testamentere sit Fædreland ikke alene sine mange fuldførte Værker og Modeller, men ogsaa de værdifulde Samlinger af Kunstsager fra Oldtiden, som lidt efter lidt havde hobet sig op i hans Hjem i Rom. Men der var Tusinder af Ting at ordne, og Sagen vilde ikke rigtig glide. Da henvendte Digteren Bødtcher sig til **C.**, og nu kom Sagen i Drift. En Landsindsamling blev organiseret, Kongen skænkede Grunden til Museet, og Thorvaldsens Ønske om, at der skulde sikres hans Datter en livsvarig Pension, gik ligeledes i Orden. **1848** stod Bygningen færdig, og Indvielsen kunde finde Sted. Med fuld Ret har **Constantin** Hansens Maleri af C. fundet sin Plads paa Museet ved Siden af Bindsbøll.

Af C.s mange Hverv staar det endnu tilbage at skildre hans Virksomhed som Direktør for Det **kgl.** Teater. To Gange kaldtes han til at beklæde denne Post, **1821—29** og **1842—49**. Hans Arbejdsomraade var først og fremmest det økonomiske, og paa dette Punkt lykkedes det ham at opnaa gode Resultater. En hidtil ukendt Orden blev bragt til Veje, og en haardt tiltrængt Ombygning af Teatret fandt Sted. Men naturligvis var det umuligt for C. alene at indskrænke sig til disse Forretninger; atter og atter maatte han træffe Afgørelser i Sager, der laa uden for hans egentlige Omraade, og hans Afgørelser var ikke altid lige heldige. Dog **maa** det fra den første Periode ikke glemmes, at det var C., der førte de heibergske Vaudeviller frelst gennem Brændingen. Rahbek var til det yderste forbitret og kaldte Heibergs Arbejder Stykker i »Fjellebodsstilen«, men C. hævdede, at det var hans Pligt at sørge for, at der blev opført saadanne Arbejder, der kunde trække Folk til Teatret. **C.s** sidste Teaterperiode var mindre betydningsfuld. Han laa i en evig Kiv med sin Meddirektør Levetzau, og mange af de nye

Stykker, hvis Antagelse han gennemtvang, maatte snart tages af Plakaten. Allerede omkring Midten af 40'erne var han ked af Teatret, men han havde lovet ikke at vige sin Plads, før en passende Efterfølger var sikret. Da Teatret 1849 henlagdes under Kultusministeriet, fandt C. Øjeblikket modent, og J. L. Heiberg overtog Stillingen som EneDirektør.

C.s Indflydelse paa dansk Samfunds- og Aandsliv i Enevældens Slutningstid kan vanskelig overvurderes. Paa alle Omraader, hvor hans stærke Initiativ og frodige Virketrang fik Lov til ret at udfolde sig, voksede Frugterne frem. Fra alle Sider henvendte man sig til ham i Tillid til hans sunde Dømmekraft og store Indflydelse. Alt dette til Trods kan C. ingenlunde karakteriseres som en stor Mand i den Betydning, at han havde store revolutionerende Ideer, men han var en overmaade nyttig og dygtig Mand, der formaaede at skabe blivende Værdier ikke alene for sin Samtid, men ogsaa for Fremtiden. Han var desuden en overordentlig flittig Mand, der kunde overkomme det utrolige, og til Trods for, at Aktbunkerne undertiden dyngede sig faretruende op paa Skrivebordet, blev han aldrig forjaget af den Grund. Han havde altid Tid til at tale med Folk, der henvendte sig til ham for at interessere ham for en Sag, og i selskabelig Omgang med mange Mennesker fandt han den nødvendige Afspænding og Rekreation fra sit anstrengende Arbejde. I hans Hus i Bredgade gik alle Tidens betydeligste Mænd ud og ind, Kunstnere, Skribenter og Embedsmænd. C. var selv det naturlige Midtpunkt i dette Selskab, altid levende og interesseret. Han formaaede at skabe Fest omkring sig, og i hans Kontorer fik Støvet aldrig Tid til at lægge sig. Efter hans Afsked 1848 blev alt anderledes. Der blev stille om den gamle Embedsmand, hans Navn var ikke mere paa alles Læber. I sine sidste Aar boede han i Amaliegade lige over for Casino, og kun sjældent forlod han sin Bolig. Fru Heiberg opsøgte ham tit her, og i sine Erindringer har hun tegnet et ualmindelig smukt Billede af den forud saa virksomme Mand, der nu sad tilbagetrukket og beskedent i sine store stille Stuer.

Efterladte Papirer i Rigsarkivet. — Justitsraad 1813. Etatsraad 1815. Konferensraad 1829. Gehejmekonferensraad 1847. — R. 1813. DM. 1826. K. 1836. S.K. 1840. — Mindesten 1899 i Kongelunden. Buste paa Landbohøjskolen. — Barnebillede af Bolten (kopieret af O. Bache), Maleri af C. A. Jensen 1834 (Fr.-borg), af W. Marstrand 1844 (sst., stukket s. A. af E. C. W. Eckersberg), af J. Roed 1845 (sst., litograferet af I. W. Tegner) og af Constantin Hansen 1851 (Thorvaldsens Museum) og 1871

(Sparekassen for Kjøbenhavn og Omegn). Portrætteret paa J. V. Sonnes Frise paa Thorvaldsens Museum 1847—48. Buster af H. E. Freund (Glyptoteket), H. V. Bissen og Emilie Voigt. Tegning af Em. Bærentzen (Fr.borg). Litografi af C. Henckel 1833 efter Maleri af Const. Hansen, af E. Fortling efter et af J. V. Gertner 1840, af I. W. Tegner 1855 efter Daguerreotypi. Stik af Meno Haas. Træsnit bl. a. efter Tegning af H. Olrik 1861 og af W. Obermann efter Tegning af O. Bache s. A.

E. Collin: H. C. Andersen og det Collinske Hus (heri Selvbibliografi), 1882. Tidsskrift f. Landøkonomi, 3. Rk., IX, 1861, S. 406—24. Ill. Tid. 1. Sept. 1861. M. Rubin: 1807—14, 1892. Samme: Frederik VI.s Tid, 1895. Hans Jensen: De danske Stænderforsamlings Historie 1830—48, I—II, 1931—34. Den danske Centraladministration, 1921. C. Bruun og L. P. Fenger: Thorvaldsens Museums Historie, 1892. H. C. Andersen: Mit Livs Eventyr, 1855.

Harald Jørgensen.

Collin, Jonas Sigismund, 1840—1905, Zoolog. F. 8. April 1840 i Kbh. (Trin.), d. 9. Juli 1905 i Brørup, begr. paa Frbg. Forældre: Departementsdirektør, Etatsraad Edvard C. (s. d.) og Hustru. Gift 23. Sept. 1876 i Vedbæk Kapel med Benedicte Knudtzon, f. 23. Sept. 1856 i Kbh. (Garn.), D. af Grosserer P. Chr. K. (s. d.) og 2. Hustru.

C., der som sin Fader og Farfader havde mange og forskelligartede Interesser, blev Student 1859 fra v. Westens Institut, hvorefter han studerede Zoologi og 1865 tog Magisterkonferens. Han deltog som frivillig i Krigen 1864, og Studietiden afbrødes yderligere af flere lange Rejser til Sydeuropa og Nordafrika, som han foretog sammen med Digteren H. C. Andersen. Han kom som ung i Forbindelse med J. C. Schiødte, der paavirkede ham meget, og til hvis Kreds han sluttede sig. Nogen egentlig videnskabelig Ansættelse opnaaede han aldrig, men han virkede fra 1870 til sin Død som Landbrugsministeriets Konsulent i Sager vedrørende Østersfiskeriet. Hans Virksomhed i denne Stilling satte sig dog ikke væsentlige Spor, han foretog ingen Undersøgelser for at udfinde Aarsagen til Bestandsvingningerne, lige saa lidt som han søgte Fiskeriet forbedret eller øget i driftsmæssig eller anden Henseende. Til Trods for, at han i sin 35-aarige Virksomhed oplevede baade den store Opgang i 70'erne og Nedgangen i 80'erne, vidste man ved hans Fratræden saa godt som intet om Østersens Biologi og de Faktorer, der regulerer Fiskeriet. Som videnskabelig Forfatter lykkedes det heller ikke C. at præstere noget større og betydningsfuldt Arbejde. Han har skrevet en Del faunistiske Afhandlinger, saaledes »Danmarks Frøer og Tudser, Iagttagelser og kriti-

ske **Bemærkninger**« (Naturhist. Tidsskr., 3. Rk., VI, 1869) og »**Faunula molluscorum Hellebækiana**« (sst., XII, 1880). De mest betydningsfulde af hans Arbejder er Nyudgaven af Kjærbøllings »**Danmarks Fugle**« (1875—77) med to Supplementhæfter og Bogen »**Om Limfjordens tidligere og nuværende marine Fauna, med særligt Hensyn til Bløddyrfaunaen**« (1884), der giver det første Bidrag til dette ejendommelige Farvands Faunistik, til hvilken han erhvervede sig betydeligt Kendskab gennem sin Virksomhed som **Østers-konsulent**, og som **maa** betegnes som hans bedste videnskabelige Arbejde. Han har desuden skrevet »**Danmarks Fiskerier**« (Nord. Tidsskr. for Fiskeri, 1873—78) og et enkelt systematisk Arbejde, idet han bearbejdede »**Dijmphna**«-Ekspeditionens Materiale af Bløddyr og Brachiopoder. Han var en ivrig og flittig Samler, navnlig af Bløddyr fra danske Farvande, paa hvilket Omraade han har givet Zoologisk Museum betydelige Bidrag. Han havde i øvrigt mangfoldige Interesser paa historiske og andre Felter. Han var saaledes Medarbejder ved »**Dagbladet**« i en lang **Aarrække**, idet han skrev Anmeldelser af naturhistorisk Litteratur, ligesom han har skrevet forskellige Biografier o. **lign.**, f. Eks. Biografier af Zoologen O. A. L. Mørch, af P. C. Abildgaard, en lille **Afhandling** »**Vort Sprog**« o. fl. mindre Artikler paa forskellige Omraader. Han virkede ogsaa som Oversætter af populærvidenskabelig Litteratur og udgav bl. a. en udmærket Oversættelse af Berlepsch: »**Alperne**«. Faderens og sin store Manuskript- og Brevsamling skænkede han ved Testamente til Det **kgl.** Bibliotek. — **Etatsraad** 1900.

C. C. A. Gosch: Danmarks zoologiske Litteratur, **II—III**, 1875—78. Samme: Jørgen Christian Schiødte, **II—III**, 1899—1905. **III.** Tid. 22. Juli 1905.

R. Spärck.

Collin, Jonna, se Neiiendam.

Collstrop, Andreas, 1847—1933, Grosserer, Legatstifter. F. 19. April 1847 i Kbh. (Frbg.), d. 21. Juli 1933 paa Lundehave ved Helsingør, Urne paa Frbg. Kgd. Forældre: Tømmerhandler, Sekondløjtnant, senere Oberst i det borgerlige Artilleri Rudolph C. (1812—77) og Henriette Claudine Martine **Oppermann** (1810—58). Gift 8. Okt. 1878 paa Frbg. med Fanny Emilie Christensen, f. 20. Aug. 1853 i Kbh. (Helligg.), d. 26. Marts 1883 sst. (**Matth.**), D. af Hof-Urmager, Kaptajn i det borgerlige Artilleri Johan Peter C. (1803—84) og Ida Sophie Emilie Møller (1831—98).

C. tilhørte en københavnsk **Tømmerhandlerslægt**, der stammede

fra Aabenraa-Eggen. Efter endt Skolegang fik han sin første Handelsuddannelse hos J. P. Suhr & Søn og sendtes herefter nogle Aar til England, hvilket Ophold fik stor Betydning baade for hans forretningsmæssige Uddannelse og for hans Personlighed; han var hele sit Liv meget engelsk-interesseret. 1871 løste han Grossererborgerskab, og ved Faderens Død 1877 blev han Eneindehaver af dennes 1838 stiftede Firma R. C. Efter faa Aars Forløb omlagde C. Forretningen, idet han opgav Pladsforretningen og oparbejdede Trælast-Agentur og Engros-Forretning i et saadant Omfang, at Firmaet snart blev et af de mest ansete ved Østersøen. 1888 byggede han et Svelleskæreri i Køge, som senere blev flyttet til Danzig, hvor den Fornylse af Skæringsmetoderne, som han praktiserede, blev af stor Betydning for Svelleindustriens Udvikling paa denne Plads. 1889 anlagde han Imprægneringsanstalten i Køge, hvormed rationel Imprægnering blev indført i Danmark, og 1900 byggede han Imprægneringsanstalten i Horsens. C.s Forretninger med Danzig førte efterhaanden til kapitalmæssig Deltagelse i Skovproduktion i Tyskland og Rusland, og midt i 90'erne paabegyndte han sammen med den tyske Storindustrimand Julius Rütgers en Imprægneringsvirksomhed i Rusland, der efterhaanden omfattede ikke mindre end otte Fabrikker, alle i den sydøstlige Del af Landet. Men hele denne omfattende Virksomhed gik tabt ved den russiske Revolution. — 1914 overgik C.s Forretninger til et Aktieselskab med Edv. Biilow som Direktør, efter at en Del af Virksomheden nogle Aar forinden var overgaaet til Firmaet Schmidt & Bloch. C. var dog lige til sin Død Formand for R. C. Akts. Foruden i sin egen Virksomhed udførte han navnlig et betydeligt Arbejde for Kbh.s Flydedok og Skibsværft, som han var Medstifter af, og af hvis Bestyrelse han var Medlem gennem mange Aar. Fra 1907 var han tillige Medlem af Den danske Landmandsbanks Bankraad og fra 1914 af Bankraadets Delegation (Bestyrelse). I sidstnævnte Egenskab blev han ved Bankens Sammenbrud 1922 inddraget i Landmandsbanksagen og i det dermed i Forbindelse staaende Erstatningsspørgsmaal. Som sin Andel i Erstatningerne maatte han indbetale ca. 1 Mill. Kr. til Banken umiddelbart efter Dommen. For C. har utvivlsomt Landmandsbankens Sammenbrud været en af de mest triste Oplevelser i hans lange og daadrige Liv. Hans Økonomi var imidlertid selv trods denne Tildragelse i saa god Orden, at han i Marts 1925 kunde oprette et Legat under Navnet Grosserer C.s Hjem for en dansk Videnskabsmand, omfattende foruden hans store, smukke Villa Lundehave ved Helsingør en Kapital paa 300 000 Kr., hvilken Kapital yderligere voksede

i Tiden, inden Legatet traadte i Funktion ved Legatstifterens Død. Den første Videnskabsmand, der (1934) kom til at nyde godt af dette Legat, var Sprogmanden Otto Jespersen. — K.² 1927. — Malerier af Knud Larsen 1912, af H. Vedel 1915 samt af Jul. Paulsen 1917 paa Aktieselskabets Kontor, i senere Gentagelse paa Lundehave. Portrætteret af P. S. Krøyer paa Børs billedet 1895.

Sofus Elvius: En slesvigsk Slægt, 1911, S. 32. Martin Knudsen i Oversigt over Vidensk. Selsk. Virksomhed 1933—34, 1934, S. 73—76. Jens Vestberg.

Colnet, Robert, d. 1694, Glasbrænder og Artilleriofficer. D. 7. Febr. 1694 i Kbh., begr. sst. (Petri). Vistnok Tysker. Gift antagelig 1660 (efter 13. Nov.) i Kbh. med Birgithe Cathrine Dupont, begr. 6. Sept. 1677 i Kbh. (Petri), D. af Tolder i Ribe, kgl. Vognmester Maturin D. (d. 1681, gift 2° 1665 med Ida, Enke efter Carsten Olsen til Nebbe, 3° med Ingeborg Friis, d. tidligst 1689, Enke efter Borgmester Morten Lassen) og Cecilie Sødztz (d. 1665).

R. C. fik 5. Dec. 1652 Bestalling som kgl. Glasbrænder (Glas-mester); for 100 Rdl. aarlig skulde han bl. a. levere et Antal »Spidsglas« til Kongens Vinkælder. 1654 og flere Gange senere i de nærmest følgende Aar, indtil han betraadte Krigerbanen, blev hans Kontrakt fornyet og udvidet. I den kortvarige Fredsperiode før Kbh.s Belejring 1658 fik han af Kongen overdraget en Byggegrund ved Løngangen for der at opføre et Glasværk, men Belejringen hindrede dette, og R. C. ses ikke senere at have beskæftiget sig med sin Profession. Derimod avancerede han hurtigt i Artilleriet, idet han 1658 blev Stykfændrik, 1659 Stykløjtnant og et Par Maaneder senere, efter at være blevet indviet i »Fyrværks (Laboratorie) Videnskab«, Kaptajn i Artilleriet. Det maa antages, at han fra en tidligere Periode var uddannet som Artillerist. Under Stormen paa Kbh. havde han Post i Helmers Skanse. — I Marts 1660, efter at Belejringen faktisk var ophørt, sejlede R. C. ud med et Kaperfartøj og et Strejfkommando og kom bl. a. til Samsø, hvor han erfarede, at en svensk Regimentschef, Prins Emanuel af Anhalt-Plötzkau, laa indkvarteret hos Sognefogeden i Landsbyen Vindkilde, tæt ved det nuværende Dragsholm. Efter i nogle Dage fra Sejro at have udspejdet Forholdene nærmere sejlede R. C. 21. Marts om Natten med nogle af sine egne Folk og et Antal Bønder fra Sejro over til Sjællandskysten og overraskede Prinsen i Kvarteret. Efter en kortvarig Kamp og lidt Mandefald paa begge Sider maatte Prinsen give sig fangen og blev med sit Tjenerskab og nogle Ryttere ført over til Fyn, hvor han blev afleveret til Felt-herre Schack. S.A. blev C. Kompagnichef og Major. I Aarene indtil

Skaanske Krig var han optaget af sin militære Tjeneste og en udstrakt Byggevirksomhed. Han opførte efterhaanden et Antal Gaarde i det nye Kvarter ved Bryghuset, Magstræde, den nye Vestergade samt paa den Runde Kirkes og »Guldhuset«s Grunde ude ved Østerport. De sidste solgte han til Militæretaten, der oprettede et stort Lazaret her 1677. Skønt han samtidig drev anden Forretningsvirksomhed, kæmpede han stadig med økonomiske Vanskeligheder. Disse af-fødte jævnlige og langstrakte Processer med civile og militære, hvorved han udviklede sig til Procesmager af et selv for hin Tid usædvanligt Omfang. Ved Krigens Udbrud 1675 blev han højstkommanderende Artilleriofficer i Kbh. m. m., og da Krigen 1676 førtes over til Skaane, deltog han i Belejringen og Indtagelsen af Landskrona, blev i Aug. Oberstløjtnant og var derefter en Tid i Helsingborg. Fra Slutningen af 1676 havde han atter Kommandoen over Artilleriet i Kbh m. m. og paatog sig at hverve to Artillerikompanier. Endnu 1680 var han tjenstgørende.

Hist. Tidsskr., 5. Rk., I, 1879, S. 503—07; III, 1881—82, S. 241 f., 246. Bircherods Dagbøger ved Molbech, 1846, S. 54 ff. O. Bauditz i Fra Holbæk Amt, 6, III, 1928, S. 5—17.

Rockstroh.

Colsmann, Johannes, 1771—1830, Læge. F. 31. Okt. 1771 i Kbh. (Tysk Ref), d. 3. Aug. 1830 sst. (Tysk Ref.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Præst ved Reformert Kirke Dr. theol. Johan Heinrich C. (1738—90) og Gebeta Margaretha Oehlers (ca. 1750—1808). Gift 31. Okt. 1808 i Kbh. (Garn.) med Charlotte Elisabeth Callisen, f. 16. April 1782 i Kbh. (Tysk Ref.), d. 26. April 1864 sst. (Tysk Ref), D. af Lægen Henrich C. (s. d.) og 2. Hustru.

C. blev 1788 privat dimitteret til Universitetet, 1794 — endnu før han havde taget kirurgisk Eksamen — Reservekirurg ved Kirurgisk Akademi. 1797 tog han kirurgisk Eksamen, blev 1798 Reservekirurg ved Frederiks Hospital og tiltraadte 1799 en Udenlandsrejse, hvor han først studerede Krigskirurgi, baade paa de Allieredes og paa fransk Side, og senere almindelig Medicin i Paris. Ved sin Hjemkomst 1803 blev han **Regimentskirurg** og 1808 Professor ved Kirurgisk Akademi. 1811—19 var han Overkirurg ved Frederiks Hospital, og ved sin Afgang 1819 udnævntes han til Medlem af Hospitalets Direktion og Hofkirurg. Fra 1813 havde han været Medlem af Sundhedskollegiet. Ved Callisens Død 1824 succederede han Svigerfaderen som Generaldirektør for Kirurgien og beklædte dette Embede til sin Død. C. har givet sig noget af med Botanik, og en Planteslægt, **Colsmanniana**, er bleven opkaldt efter ham. Han har offentliggjort en Redegørelse for Erfaringerne

fra sin lange Udenlandsrejse, men synes i øvrigt ikke at have hævet sig over Jævnmaalet. — Maleri af J. L. Lund i Familie-eje. Stik af Chrétien efter Tegning af Fournier.

J. K. Høst: Erindringer, 1835, S. 164. G. Norrie: Chirurgisk *Academis Historie*, II, 1923, S. 139 f., 145; III, s. A., S. 64, 88.

V. Meisen (*Jul. Petersen*).

Colsmann Mohr, Carla, f. 1887, Malerinde. F. 17. April 1887 paa Frbg. Forældre: Grosserer Poul Jacob Johannes Colsmann (1855—1908) og Nathalie Lobedanz (1864—1918). Gift 11. Juni 1928 i Kbh. (Chr.) med Handelsgartner Sofus Mohr, f. 16. Juni 1864 i Kvorning (gift 1° 1900 med Ane Cathrine Elisabeth Plambeck, f. 1879, Ægteskabet opløst), S. af Gaardejer, senere i Harlev, Anthon Theodor Werner M. (1832—1920) og Frederikke Schmidt (1838—1921).

Fru C. M. kom ind paa Akademiet 1904, dimitteret fra Frkn. Sode og Meldahls Tegneskole, og gik her i en Aarrække uden dog at tage Afgang. Hendes Lærere var Schlichtkrull, Sigurd Wandel, Irminger og Viggo Johansen, og af disse blev hun især paavirket af sidstnævnte. En Tid lang tog hun tillige Undervisning i Grafik hos Aksel Jørgensen. Ved Siden af sin grundige Akademi-Uddannelse har Fru C. M. søgt Lære i Udlandet, hvor hun særlig har helliget sig Studiet af gammel Kunst. Hendes Rejser, som til Dels er foretaget med Akademistipendier, er 1908 og 1909 gaaet til Holland, 1911 til Paris og Bretagne og 1921 til Italien (Rom, Assisi). — 1907 debuterede hun paa Kunstnernes Efteraarsudstilling og n. A. paa Charlottenborgs Foraarsudstilling, hvor hun siden aarligt har været repræsenteret. 1917 vandt hun den Neuhausen'ske Præmie for »Digitalis. Motiv fra Lerchenborg Stenhøj«. I Udlandet har Fru C. M. deltaget i en Udstilling i Göteborgs Kunstforening 1913 samt udstillet paa Verdensudstillingen i München (1913) og den baltiske Udstilling i Malmø 1914. Her hjemme har hun haft Udstilling i Kunstforeningen 1911 (med fire andre Malerinder) og 1916 og 1924 i den Frie Udstillings Bygning sammen med Sophie Pedersen og Olivia Holm Møller. — Fru C. M. maler Figurmalerier, Landskaber, Blomsterbilleder og Portrætter, baade i Olie og Akvarel. Af større Arbejder kan nævnes »Arbejdet hviler« (1908), »Polakpigerne i Roerne« (1910), »Besøg i Atelieret« (1911) samt Portrætter af Professorerne Karl Meyer (1915) og Christian Christiansen (1917, tilhører Institutet for teoretisk Fysik). Fru C. M. var Medlem af Censurkomiteen paa Efteraarsudstillingen 1916 og 1917 og af Charlottenborgs Censurkomité

1926 og 1927. Indtil 1928 havde hun en Malerskole, der nød megen Anseelse. — Selvportræt 1907. Maleri af Sophie Pedersen 1909.

Merete Bodelsen.

Como, Antonio, levede i Kbh. 1755—63, italiensk Balletmester. Gift med Danserinden Anna Geringhelli.

Sammen med sin Hustru kom C. 1755 til Kbh. med Pietro Mingottis Operaselskab og optraadte fra Nov. s. A. paa Det kgl. Teater, hvortil han fra 1. Okt. 1756 blev engageret som Balletmester, Solodanser, Lærer og Balletforfatter, den tidligste Indehaver af disse Stillinger ved vor Skueplads. Ægteparret C. indskrev dog ikke deres Navne i dansk Kunsthistorie, ihvorvel hun var en dygtig og dristig Danserinde med en stærk Sangstemme, hvis Toner hun lod lyde i Arier til Afveksling mellem sine Solodanse. Men desto mere tilhørte de Byens chronique scandaleuse, hun ved sit aabenlyse Forhold til Tidens berygtede Teaterdirektør og Viceborgmester, tidligere kgl. Lakaj Christian Fædder, en Forbindelse, der 1761 skaffede hendes Mand Stillingen som Hofdansemester, han ved sin tyranniske Adfærd over for de Elever, hvis Uddannelse var ham betroet. To af disse, det senere Ægtepar Barch, vakte i saa høj Grad Madame C.s Skinsyge, at hun fik sin Elsker til at afskedige dem, men da Offentlighedens Sympati var paa deres Side, maatte Direktionen efter nogle Optøjer i Teatret ansætte dem igen. Snart efter Fædders Fald som Direktør sluttede Ægteparret C.s urobringende Virksomhed paa det danske Teater (Marts 1763). De efterlod intet Savn, og ingen af hans Balletkompositioner fik Betydning paa længere Sigt.

Th. Overskou: Den danske Skueplads, II, 1856. J. Davidsen: Fra vore Fædres Tid. 1884, S. 109—15.

Robert Neiiendam.

de **Coninck**, en af de mest fremtrædende københavnske Storhandelsslægter. Den antages oprindelig at høre til Familien Steenweghe og saaledes at være af brabantisk Adel. Den sikre Stamrække tager dog først sin Begyndelse med Jean (Hans) de C. (d. 1675) i Antwerpen. Hans Sønnesøns Søn Jean de C. (1692—1774), der var gift med en Datter af Historikeren Paul de Rapin de Thoyras, var Fader til nedenn. Etatsraad, Grosserer Frédéric de C. (1740—1811) og til Købmand i Kbh., kejserlig russisk Agent Jean de C. (1744—1807), hvis Søn Pierre de C. (1790—1842) var Fader til nedenn. Legationsraad William Frederik de C. (1822—1906). Den nævnte Etatsraad Frédéric de C. var Fader til nedenn. Kommandørkaptajn Louis de C. (1788—1840) og til Kammerer

ved Øresunds Toldkammer Jean de C. (1781—1847), hvis Søn var nedenn. Politiker Adolphe Louis Charles de C. (1814—72).

Charles Good: Tableau **généalogique** de la famille de Coninck, 1861. Paul Hennings: Familien de Coninck (Personalhistoriske Samlinger, I, 1906, S. 73—97). Samme: Ahnetavle for fire Søskende Hennings, 1917, Tavlen og S. 38 f. Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, 1900, S. 109 f.

Albert Fabritius.

de Coninck, Adolphe Louis Charles, 1814—72, juridisk Embedsmand, politisk Skribent. F. 3. Juni 1814 i Kbh. (Fransk Ref.), d. 27. Jan. 1872 sst. (Frue), begr. sst. (Ass.). Forældre: Grosserer, senere Toldkammerer i Helsingør Jean de C. (1781—1847, gift 2° 1829 med Henriette Fisker, 1802—39) og Anna Elisabeth (Betzy) de C. (1787—1826). Gift 14. Nov. 1844 i Helsingør med Vilhelmine Marie Louise Herløw, f. 7. Jan. 1818 i Kbh. (Holmens), d. 22. Aug. 1889 sst. (Frue), D. af Premierløjtnant, senere Kaptajn-løjtnant i Marinen Knud Erik H. (1791—1825) og Johanne Gorine Preuss (1785—1833).

de C. blev Student 1831 fra Borgerdydskolen i Kbh. og cand. jur. 1836. Han blev Kopist i Landsover- samt Hof- og Stadsretten og Fuldmægtig 1848. S. A. blev han den grundlovgivende Rigsforsamlings Bureauchef og siden Rigsdagens, indtil han 1855 vendte tilbage til Landsoverretten som Chef for dens Justitskontor. Han var livligt interesseret i Tidens Bevægelser, sluttede sig tidligt til den nationalliberale Retning og skrev talrige Artikler, først til »Fædrelandet«, siden til »Dagbladet«. De var skrevet med megen polemisk Verve og særlig skarpt rettet mod Bondevennerne. Saa længe han beklædte sin Stilling ved Rigsdagen, var de dog som Regel anonyme. Selv den store Artikelrække i »Dagbladet« 1860, som udkom i Bogform under Titlen: »Bidrag til det bondevenlig-menigmandige Partis Karakteristik« kom først anonymt, og først da den affødte en stor Polemik, navngav Forfatteren sig. Artiklerne indeholdt et voldsomt Angreb paa Bondevennerne og et Krav om væsentlig Indskrænkning af den almindelige Valgret. De var, som Forfatteren selv udtalte det, inspirerede af »et stærkt og levende Had«, men var, trods de lidenskabelige Overdrivelser, egnede til at øve en betydelig Virkning. De mødte Modsigelse fra mange Sider, bl. a. ogsaa fra »Fædrelandet«, og selv »Dagbladet« tog Afstand fra Forslagene om **Valgretsindskrænkning**, som de C. i øvrigt i sine Tilsvaer paa Angrebene trak i Land paa. Men Tilslutningen var stor og gav sig praktiske Udslag i en Bevægelse Landet rundt, som førte til, at Bondevennegrupperne ved Folketingsvalget 1861 blev bragt i Mindretal. — Senere skrev de C.

især til »Dagens Nyheder«, men kastede sig navnlig over Bearbejdelsen af fremmede Skuespil til Folketeatret, hvor han i nogle Aar var Censor, og Indsamling af Bøger til danske Bogsamlinger i Sønderjylland. Han var 1840—71 Redaktør af »Juridisk Tidsskrift«. — Efterladte Papirer i Rigsarkivet. — **Kancelliraad** 1851. — Akvarel af Edv. Lehmann. Træsnit 1872 bl. a. af H. P. Hansen.

C. St. A. Bille: Tyve Aars Journalistik, II, 1876, S. 658 fif. Dagbladet 28. Jan. 1872. Ill. Tid. 4. Febr. s. A. Jakob Petersen i Festskrift til H. P. Hanssen, 1932, S. 191 ff.

N. Neergaard.

de Coninck, Frédéric, 1740—1811, Storkøbmand. F. 5. Dec. 1740 i Haag, d. 4. Sept. 1811 paa Dronninggaard (Fransk Ref.), begr. i Kbh. (Ass.). Forældre: Købmand Jean de C. (1692—1774) og Susanne Esther de Rapin de Thoyras (1710—85). Gift 7. Jan. 1770 i Haag med Marie de Joncourt, f. 22. Juli 1747 i Haag, d. 7. Maj 1821 i Kbh. (Fransk Ref.), D. af Sekretær og Bibliotekar hos Prins Wilhelm af Oranien Louis Gertrude de J. (1711—88) og Marie Madeleine Rachel d'Amberbos (d. tidligst 1798).

de C. blev ansat i et engelsk Handelshus i Amsterdam 1757; ulykkelig Kærlighed drev ham udenlands, og han kom 1763 til Kbh., hvor han ved sine gode Forbindelser opnaaede Ansættelse som Superkargo ved Asiatisk Kompagnis Faktori i Kanton. I sidste Øjeblik tog han anden Bestemmelse og slog sig ned i Kbh., hvor han 1765 tog Grossererborgerskab. Under de daværende gunstige Handelsforhold trivedes hans Virksomhed, der hovedsagelig omfattede Skibsudredning og Handel med oversøiske Produkter, i en Aarrække (1775—90) i Forbindelse med Niels Lunde Reiersen. Ved at ordne forskellige Laan i Holland for den danske Regering opnaaede han 1768 at blive Leder af »Generalmagasinet« med Titel af kgl. Agent, men opgav Embedsstillingen 1778 for helt at dyrke Privatvirksomhed. Forholdene ude i Verden gav vor Søhandel glimrende Chancer, som de C. forstod at udnytte. En Tid havde han 64 Skibe og Fartøjer i Fart. 1790 stiftede han eget Firma, de C. & Co., og optog sin yngre Broder Jean (1744—1807) som Associé. Med syv store Skibe hjemførte han Varer fra Vestindien samt fra Ostindien og Guinea, hvorfra Slaver førtes til Vestindien. Firmaet var omkring 1797 Kbh.s femte største Rederi. De C. blev en hovedrig Mand, førte stort Hus, skønt han personlig var nøjsom, købte det senere Moltkeske Palæ i Bredgade samt Dronninggaard ved Furesøen, hvor han lod opføre Næsseslottet og indrettede Haveanlæg (»Stemningshave«), som blev vidt bekendt. — 1790 var de C. Medstifter af Grosserersocietetet (dengang: Groshandlernes **nøiere**

Forening). Ved Aarhundredskiftet florerede hans Virksomhed, der i Omfang kun blev overgaaet af een dansk Grosserers, C. W. Duntzfeldt, som var gift med hans Datter. Danmarks Forviklinger med England voldte ham siden megen Skade. Økonomisk kom hans Handelshus dog ret godt derover (1804 ansloges hans Nettoformue til 700 000 Rdl.), men 1807 efter den engelske Landgang, medens Kbh.s Omegn var besat, kom han personlig i Fortrædeligheder. Sammen med to andre ansete og brave Mænd, Grev Schulin paa Frederiksdal og Pastor B. F. Rønne i Lyngby, ordnede han for at fri Egnen fra **Brandskatning** Provianteringen af den engelske Armé, hvorfor han senere anklagedes for **Landsforræderi**. de C., som havde skænket Staten en fuldt udrustet Kanonchalup, frifandtes ved Højesteretsdom 1809, men Sagen havde nedbrudt ham. Han døde som en velhavende Mand, men en halv Snes Aar efter gik Handelshuset de C. & Co. fallit. De C. har skabt sig et smukt Eftermæle ved sin Dygtighed, Redelighed og Godtgørenhed. — Kgl. Agent 1768. Etatsraad 1783. — Maleri af Jens Juel paa Fr.borg, af samme 1789 i Privateje, af Daniel Orme ca. 1799 paa Dronninggaard, af F. C. Gröger(?) og C. Horneman 1808. Stik af J. F. Clemens ca. 1801 efter Maleri af Arlaud.

Selvbiografi i Personalh. Tidsskr., 5. Rk., III, 1906, S. 91—99. Paul Hennings i Berl. Tid. 19. Dec. 1901. Johs. Werner: En dansk Storkøbmand, 1927. E. Nystrøm: Søllerød Sogn, 1911. Samme i Tilskueren, 1915, I, S. 266—75. J. T. Ræder: Danmarks Krigs- og Politiske Hist., I, 1845, S. 129 f., 486—93.

Kay Larsen.

de Coninck, Louis, 1788—1840, Søofficer. F. 24. Febr. 1788 i Kbh. (Fransk Ref.), d. 28. Jan. 1840 sst. (Fransk Ref.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Grosserer, senere Etatsraad Frédéric de C. (s. d.) og Hustru. Gift 15. Sept. 1809 i Kbh. (Holmens) med Marie Christine Herløw, f. 11. Okt. 1788 i Kbh. (Trin.), d. 26. Dec. 1842 (Fransk Ref.), D. af Passkriver ved Toldboden, senere Mægler Hans Jørgen H. (1763—1837) og Martine Wilhelmine Westmann (ca. 1790—1842).

de C. blev Kadet 1800, Sekondløjtnant 1804, Premierløjtnant 1809, Kaptajnløjtnant 1815, Kaptajn 1825 og Kommandørkaptajn 1838. 1807 var han Chef for en af hans Fader til Marinen skænket Kanonchalup ved Nyborg og n. A. for en Peloton af to Kanonbaade ved Taars. Han deltog under Chr. Wulff i Erobringen af den engelske Orlogsbrig »The Tickier« i Store Bælt 4. Juni, men Ugedagen efter blev den ene af hans Baade taget ved Taars, medens han selv med den anden var gaaet til Nakskov for at faa

den efterset. Baade de C. og Maanedsløjtnant Groth, der kommanderede den Baad, der blev erobret, blev stillet for Krigsret, hvor de C. blev frikendt, men Groth for Forsømmelighed afskediget. 1809—12 var de C. ved **Kanonbaadsflotillen** i Sundet. 1814 stilledes han å la suite og førte i tre Aar Briggen »Marie« i Koffardifart. Af hans senere Kommandoer skal nævnes, at han 1823 og 24 var Chef for Skonnerten »Atalante«, Vagtskib paa Elben, og 1835 for Fregatten »Bellona« til Middelhavet, hvor han afhentede en Del af Thorvaldsens Kunstværker. Han var Medstifter af »Archiv for Søvæsen« og 1827—39 Redaktør ved dette først sammen med Kaptajn P. M. Bruun, senere sammen med daværende Kaptajnløjtnant H. B. Dahlerup. 1835 modtog han Videnskabernes Selskabs Sølvmedaille for en indsendt Afhandling »om Clinometret og dets Nytte« (trykt i Archiv for Søvæsen 1835). Clinometret er et Instrument til at bestemme et Skibs Styrlastighed; det indførtes ikke alene i vor Marine, men ogsaa efter en Rejse, som de C. 1832—33 foretog til Udlandet, i den engelske, franske og hollandske Marine. Han har skrevet mange lødige Artikler i »Archiv for Søvæsen«, der alle vidner om hans Flid og store Interesse for sin Metier. Han ejede en Tid Dalsgaarden ved Furesøen. — R. 1835. — Maleri af F. C. Groger ca. 1810 i Familieeje.

Th. Topsøe-Jensen (C. With-Seidelin).

de **Coninck**, William Frederik, 1822—1906, Legationsraad, Oversætter. F. 9. Marts 1822 i Kbh. (Fransk Ref.), d. 8. Okt. 1906 sst., begr. sst. (Ass.). Forældre: Grosserer, Konsul Pierre de C. (1790—1842) og Mathilde Pauline Duntzfeldt (1800—80). Ugift.

de C. blev Student 1839 fra Borgerdydskolen i Kbh., juridisk Kandidat 1844, og 1849 blev han ansat som Kancellist i Udenrigsministeriet, hvor han 1851 avancerede til Fuldmægtig, 1855 til Legationssekretær, 1856 til Departementssekretær og Bureauchef og 1859 til Legationsraad. 1889 traadte han ud af Stats-tjenesten. Som Oversætter havde han navnlig Fortjeneste af sin Gengivelse af Pascals »Tanker«, der vandt god Indgang hos det danske Publikum (3. Udg. ved de C. og Thor Sundby, 1883). I Pascals »Provinsialbreve« (1876) formaaede han, med sit milde Sind og sin Forkærlighed for det salvelsesfulde, ikke altid ret at gengive det dristige og skarpe i Pascals ironiserende Fremstilling. Foruden disse Oversættelser, samt Pascals »Breve, Afhandlinger og Samtaler« (1868), fordanskede han ogsaa Ernest Navilles Afhandlinger: »Den himmelske Fader«, »Det onde«, »Det evige Liv«, »Christus«, flere af Al. Vinets Taler og hans »Studier over Blaise

Pascal«, samt Ad. Monods Erindringer. Som hans Oversættelser vidner om en levende religiøs Følelse, viste han ogsaa stor Interesse for den fransk-reformerte Menighed, hvor han virkede som »Ældste« og som Medlem af Kirkens »Consistoire«.

Thor Sundby (*Kr. Sandfeld**).

Coning, Jacob (Jacobsen), ca. 1648—1724, Portræt- og Prospektmaler. F. ca. 1648 i Amsterdam, d. 16. Juli 1724 i Kbh. (Ty. Ref.), begr. sst. (Ty. Ref.). Forældre: Maleren Jacob Aertsen C. (ca. 1611—68?, gift 1° 1636 med Maria Cotermans, d. 1637; 2° formentlig med Jannetje Cornelis, d. 1644) og Susanna Dalbenij (gift 1° med Job Hackaert). Gift 1° før 1680 med Dorothea Ehrenburg, vistnok begr. 7. Juni 1709 i Kbh. (Trin), 2° 12. Juli 1715 i Kbh. (Ty. Ref.) med Catharina Hindal (el. Kindal), begr. 29. Nov. 1735 i Kbh. (Ty. Ref.), D. af kgl. Skipper Johann H. (el. K.).

J. C. lærte Malerkunsten og skal have været Elev af Adriaen van de Velde, der dog kun var en halv Snæs Aar ældre end han. J. C.s og hans Faders Historie og Arbejder er stadig blevet sammenblandet, og hvem af dem der har udført det smukke Landskabsbillede i Museet i Rotterdam, henstaar i det uvisse; Faderen har næppe været i Danmark. Efter de sidste Undersøgelser maa det nemlig anses for givet, at det er J. C., som har underskrevet alle de Dokumenter, der vedrører Opholdet i Danmark. 1676 slog han sig ned i Kbh. og kom straks i Konflikt med Malerlavet, over for hvilket han hævdede sin Ret som fri Kunstner til at arbejde uden Lavstvang. N. A. fik han efter Ansøgning kgl. Bevilling til at »bruge og fortsætte sin Skilderkonst i Kbh.« 1680 udførte han for Hoffet nogle Taftesskilderier til Dronningens Værelse. 1683 tog han en Slægtning Daniel Danielsz. C. i Lære og havde forskellige Vanskeligheder, da denne, som senere blev en kendt Blomstermaler i England, løb af Pladsen. 1690 fik han Borgerskab. 1698 sendtes han med kongelig Understøttelse til Norge for at male Prospekter og opholdt sig der 1698—99, men næppe, som før antaget, 1704—05. 1701 var han en af de københavnske Kunstnere, som søgte Kongen om Oprettelsen af et Akademi. De følgende Aar leverede han Prospekter fra Norge til Frbg. Slot, udførte Malerier til Operahuset, reparerede Billeder for Kongen og var beskæftiget med halvt haandværksmæssigt Malerarbejde. Hans Formueomstændigheder var daarlige; han opnaaede gentagne Gange Til-ladelse til ved Lotteri at afhænde sine Arbejder; sine sidste Aar tilbragte han i de Reformertes »Fattighus« i Kbh. Fra J. C.s

Haand haves dels en Række daterede Portrætter (Sofie Amalie Vind 1696 (Fr.borg), Baron Jens Juel 1696 (Taasinge), Amtmand Stockfleth 1699 (Privateje), Oberst N. de Seue 1699 (Privateje i Norge) foruden en Del usignerede Billeder af Landets mere fremstaaende Embedsmænd og Adelspersoner (Fr. Krag og hans Hustruer (Fr.borg)), dels en Mængde Prospekter (Haven bag Gyldenløves Palæ 1694 (Fr.borg), deraf adskillige i Norge. Hans Prospekter er vel tegnede, nøjagtigt gengivende alle Detailler, men af større historisk end kunstnerisk Interesse. Portrætterne er ret enkelt udførte, men tungt og massivt; sikkert lignende, dog baade banale og materialistiske i deres Opfattelse. — Selvportræt 1713 i Privateje. — Johan Herman C. angives sædvanlig at være J. C.s Søn, men var det ikke. Det synes at være ham, som 1705 var i Kristiania, og de senere norske Portrætter maa vel henføres til ham. Han arbejdede 1728—35 for Kongen, malede en Del Portrætkopier og Prospekter og udførte et større Konserveringsarbejde i Kongehusets Malerisamling. Af hans Arbejder kendes Portrættet af Mette Bille 1729 (Fr.borg) og to norske Prospekter (Gaunø).

A. Aubert i (Norsk) Morgenbladet 21. Juni og 19. Juli 1896, 7.—8. April 1900 og 19. Juni 1901. S. H. Finne Grønn i Norsk Tidsskrift for Genealogi, III, 1926, S. 446 ff. L. Bobé i Fra Arkiv og Museum, 2. Rk., I, 1925, S. 214 ff. Oud'Holland, I, 1883, S. 304—10. Carl W. Schnitler: Malerkunsten i Norge,

Conradi, Georg Johann Danielsen, 1679—1747, Præst og General-superintendent. F. 27. Febr. 1679 i Riga, d. 21. Sept. 1747 i Rendsborg, begr. sst. Forældre: Haandværker Daniel Conrad C. (d. 1695) og Elisabeth Münster. Gift 8. Okt. 1713 i Stockholm med Maria Eleonora König, f. 7. Jan. 1695 i Stockholm, d. April 1778 i Altona, D. af Købmand i Stockholm, senere kgl. svensk Kommissær i Hamburg Henrich K. (1642—1720) og Helena Daurer (1653—1736).

Udgaet fra tyske Borgerkredse i Riga var C. først bestemt til Købmand; han sendtes 1687 til Kovno for at lære Polsk og tilbragte tre Aar først i et Kamaldulenser-, saa i et Jesuiterkloster. 1690 kom han i Latinskolen i Riga, men da Faderen døde, syntes Moderen ikke at kunne holde ham til Studierne; en lille Tid var han bestemt paa at blive Soldat. Men 1697 drog han til Stade nær Bremen, hvor Slægtninge af hans Moder hjalp ham til at studere Teologi i Halle under A. H. Francke; han blev her grebet af den pietistiske Vækkelse. 1699 blev han Huslærer i Quedlinburg, hvor han traf den yderliggaaende Pietist Gottfried Arnold.

1700 tog han tilbage til Universitetet i **Halle**, 1701 til Leipzig, hvor han 1702 blev Magister. 1703—10 var han Feltpræst ved svenske Tropper i Tyskland og kom som saadan 1708—09 til Hamburg, hvor han prædikede under stor Tilstrømning. Han blev endog valgt til Sognepræst ved Domkirken, men gik i Stedet 1710 til Stockholm som Præst ved St. Gertruds tyske Kirke. Han kom i Forbindelse med Poul **Løwenørn** og derigennem med Frederik IV., som 1720 kaldte ham til tysk Hofpræst i Kbh. 1728 mistede han sit Hus og Indbo ved den store Brand. Da var han allerede udnævnt til Generalsuperintendent for Slesvig og den kongelige Del af Holsten. Han tiltraadte Embedet i Rendsborg 1729 og virkede her til sin Død. — I Pietismens bevægede Tid var C. en af Hovedskikkelserne i Hertugdømmerne. Han synes at have været en kraftig, frodig Natur, rig paa indre Modsætninger. Som ung havde han kunnet byde sig vældige Anstrengelser; senere blev han skrøbelig og hypokonder. Han havde set sig meget om, med stor Evne til at færdes i Verden, men **maatte** klage over Fristelser til Forfængelighed og Uforsigtighed i Tale. Under **alle** Kampe holdt han fast ved den Pietisme, han i sin Ungdom havde sluttet sig til, men han begrænsede sig ikke til den **Halle'ske** Skole; i Kbh. skaffede han Dippel Opholdstilladelse. Han var en stor Ven af Brødremenigheden og søgte at støtte dens kortvarige Koloni i Holsten (Pilgerruh 1736—41); **Zinzendorf**, der besøgte ham baade paa Hen- og Hjemrejsen fra Kbh. 1731, var den Prædikant, der gjorde stærkest Indtryk paa ham. Han afslog vel den ham tildelte Titel som Biskop i Brødremenigheden, men sendte sin Søn til dens Skole i Marienborn. Han saa i dens Arbejde et Værn mod Separatister. Han skærmede pietistiske Præster, saaledes N. Brorson i Bedsted og J. Kastrup i Stepping. Paa Synoden (Provstemødet) 1730 og de følgende foreslog han en Række Reformer. En Del blev ikke udført, saaledes det ham givne **Paalæg** om at udarbejde en Katekisme; Planen om at erstatte den tyske Flensborgsalmebog af 1729, som han selv havde approberet, men som endnu ikke indeholdt pietistiske Salmer, med f. Eks. Schraders Tønderske blev foreløbig ikke til noget; han fik **vel** 1737 et **kgl.** Reskript til Modarbejdelse af Eksorcismen (Djævlbesværgelsen) ved Daaben, men hans Udkast til en ny Agende blev henlagt; senere **blev** det bearbejdet af A. Struensee, men atter henlagt. Derimod udvirkede C. 1733 et Reskript om Ordningen af Konfirmationen. Synoden 1737 vedtog »Wohlgemeynthe und **herzliche** Ansprache an **sämmtliche** Lehrer«, et af C. og Schrader udarbejdet alvorligt Hyrdebrev om Præsternes Liv og Tjeneste; det **blev** ud-

givet med **kgl.** Approbation og **blev** i **lang** Tid udleveret til alle vordende Præster. Efter Kongens Ordre indgav han 1738 Beretning og Forslag om Skoleindretningen. For Holstens Vedkommende **blev** hans vidtgaaende Krav kun delvis gennemført 1745 og 1747; for Slesvig saa man foreløbig bort fra en fælles Ordning. Her spillede Sprogspørgsmaalet ind. I C.s baltiske Hjemegn var Tysk det selvfølgelige Kultursprog, og samme Indtryk havde han faaet i Stockholm og Kbh. Ganske naturligt kunde han ikke yde det danske Folkesprog Retfærdighed. **Anglermaalet** var for ham et forvirret Dansk, og han fandt det naturligt, at ingen Præst eller Lærer i Gottorp Amt magtede Dansk; dog saa han det mislige i den Plads, Tysk havde faaet i nogle nordslesvigske Kirker. Han ængstedes for den begyndende Oplysningsfilosofi og døde med Ordene: »Ved Korset er min Krone«. — Maleri i St. Gertruds K. i Stockholm.

G. Langreuter: Bey dem **Leichenbegängnis** des Herrn G. J. C. 1737, 1739. E. Pontoppidan: *Annales ecclesiæ Danicæ*, IV, 1752, S. 140—44. H. N. A. Jensen og A. L. J. Michelsen: *Schlesw.-Holst. Kirchengesch.*, IV, 1879, S. 137 f. A. Dahl: *Sønderjyllands Bispehistorie*, 1931, S. 61 f. L. N. Helveg: *Den danske Kirkes Historie efter Reformationen*, 2. Udg., 1883, II, S. 11 f., 68 f., 86 f., 129 f. J. Brodersen: *Fra gamle Dage*, 1912, S. 61 ff., 66, 101 f. S. C. Burchardi: *Ueber Synoden, insbesondere über die im 17. und 18. Jahrhr. gehaltenen Schlesw.-Holst., Königl. Anteils*, 1837, S. 85 f. *Ny kirkehist. Saml.*, I, 1857—59, S. 667 f. *Kirkehist. Saml.*, 3. Rk., VI, 1887—89, S. 668 f.; 5. Rk., II, 1903—05, S. 614 f.; III, 1905—07, S. 438. *Schriften des Vereins für Schleswig-Holsteinische Kirchengeschichte*, 1. Rk., II, 1902, S. 284 f., 297; VI, 1911, S. 220 ff., 241, 245 f.; 2. Rk., IV, 1906—09, S. 282 ff., 303, 306—18, 323—26, 336, 345, 349 f., 357, 404 ff.; V, 1910—13, S. 453 f. C. F. Allen: *Det danske Sprogs Historie i Slesvig eller Sønderjylland*, I, 1857, S. 179 f. *Sønderjydske Aarbøger* 1933, S. 48 f. G. Walli i *Svenskt biografisk lexikon*, VIII, 1929, S. 778-83.

Valdemar Ammundsen.

Conradsen, Harald, 1817—1905, Medaillør. F. 17. Nov. 1817 i Kbh. (Trin.), d. 10. Marts 1905 sst., begr. sst. (Ass.). Forældre: Hofmedaillør Johannes C. (s. d.) og Hustru. Gift 17. Nov. 1850 i Kbh. (Frels.) med Regine Louise Ørgaard, f. 7. Juli 1816 i Kbh. (Frels.), d. 22. April 1900 sst., D. af Koffardikaptajn Svend Vilhelm O. (ca. 1761—1832) og Anna Kirstine Altevelt (ca. 1777—1868).

C. begyndte i sit 15. Aar at besøge Kunstakademiet og kom n. A. til Billedhugger H. E. Freund. Faderens Forbillede og Friends Paavirkning styrkede hans Lyst til Medaillørkunsten, medens han dog, uden Tvivl til Gavn for sin senere Virksomhed, gennemgik Kunstakademiet som Billedhugger. Efter at have vundet de to

Sølvmedailler vandt han 1843 den mindre Guldmedaille for »Boas og Ruth« og 1845 den store for »Hektors Afsked med Andromache«. Samtidig havde den talentfulde og flittige unge Kunstner formaaet at gøre sig til Herre over MedaiUørkunstens vanskelige Teknik og udførte allerede 1837 Medaillen pro meritis, som Freund foreviste i Akademiet, hvor den vandt meget Bifald. N. A. vandt han den Neuhausen'ske Pengepræmie for Modellen til en Specie og kom, rimeligvis som Følge deraf, til at skære Stemplerne til Christian VIII.s nye Specie med Kongens Portræt og det fuldstændige Rigsvaaben med Hermelinskaabe og Vildmænd. Da Faderen trak sig tilbage, blev han 1841 ansat som Medhjælper ved Mønten, hvor Krohn var blevet Medaillør, og forblev i denne Stilling til 1873, da han ved Krohns Tilbagetræden blev Medaillør og som saadan udførte Stemplerne til alle de nye Kronemønter. — Under denne Embedsvirksomhed, der først afsluttedes 1901, var han dog fra 1846 med Kunstakademiets store Stipendium paa Udenlandsrejse i fire Aar, under hvilken han bl. a. i Rom udførte Medaillerne til Thorvaldsens og Oehlenschlägers Minde. Denne sidste blev tillige hans Receptionsarbejde, hvorpaa han 10. Marts 1851 blev Medlem af Akademiet. I det med Medaillørkunsten beslægtede Fag, Udskæring i ædle Stene eller i Konkylier, udførte han samtidig en Række fortjenstfulde Arbejder, ligesom han ogsaa som Billedhugger arbejdede meget flittig, uagtet han tit beskedent ikke gjorde sit Navn gældende, f. Eks. ved de talrige Modeller efter Thorvaldsen til den kgl. Porcellænsfabrik og ved sin Deltagelse i sin Ven og Kunstfælle Jerichaus Arbejder. Hans Hovedværker som Billedhugger er »En Pige, som henter Vand«, Statuette i Malm (Kunstmuseet) og »Evangelisten Marcus« til Slotskirken. — C. har udført i alt 28 Medailler; foruden de ovennævnte kan fremhæves Medaillerne over Jonas Collin (1860), Grundtvig (1861), Prinsesse Alexandra (1863), Zoologen Henrik Krøyer (1870), J. N. Madvig (1879) og Eckersberg (1883) samt Universitetets Prismedaille (1866). — R. 1860. DM. 1890. K.² 1901. — Malerier af Fru Jerichau-Baumann 1850 og af Siegumfeldt hos Udstillingskomiteen paa Charlottenborg. Buste af E. H. Bentzen 1898 (Fr.borg).

Nic. Bøgh i Ill. Tid. 19. Marts 1905. J. Wilcke: Sølv- og Guldmonfod 1845—1914, 1930.

Ph Weilbach (Georg Galster*).

Conradsen, Johannes Just, 1783—1856, Medaillør. F. 24. Sept. 1783 i Vester Aaby, d. 16. Sept. 1856 i Kbh. (Freks.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Kromand og Smed Hans Frederik Conrad Rasmussen (ca. 1754—1810) og Anne Kirstine Larsdatter (f. ca. 1750). Gift 1. April 1809 i Gentofte med Dorothea Laurine Møller, f. 24.

Maj 1784 i Odense, d. 13. Maj 1874 i Kbh. (Frels.), D. af Forstander for Enkekassen Fynske Societet Povel M. (f. 1751) og Anna Marie Caspersen.

C. var først bestemt til Handelen, men blev Bogbindersvend i Odense, lærte derefter at gravere og opnaaede i sit 21. Aar paa Anbefaling af Kobberstikker Clemens at komme til Kbh. og i Lære hos Medailløren P. Gianelli. Samtidig besøgte han Kunstakademiets Skoler, hvor han dog kun vandt den mindre Sølvmedaille 1810. S. A. blev han Stempelskærer ved Mønten i Kbh.; paa Grund af Uoverensstemmelse med Møntdirektøren afskedigedes han 1813, dog med Titel af Hofmedaillør; han genansattes 1823 og virkede derefter ved Mønten til 1841. Blandt de ti—tolv Medailler, han har udført, kan nævnes **Medaillerne** over Kongens Helbredelse (1822), Prins Frederiks (VII.) Bryllup (1828), for ædel Daad og **Redningsmedaillen**. Han var en dygtig, om end ikke fremragende, Kunstner i sit Fag. — **Portrætmedaillon** paa Gravstenen af Harald C.

Øst: Archiv f. Psychologie, Hist. osv., X, 1828. J. Wilcke: Specie-, Kurant- og Rigsbankdaler, 1929.

Ph Weilbach (Georg Galster*).

Conradt, Jørgen, 1771—1851, Kobbersmed. F. 20. Febr. 1771 i Kbh. (Petri), d. 1. Febr. 1851 sst. (Helligg.), begr. sst. (Helligg. K.s Kapel). Forældre: Kobbersmed, Borgerkaptajn Johan Joachim C. (ca. 1739—1816) og Berthe Bentzen (ca. 1748—1814). Gift 15. April 1796 i Kbh. (Frue) med Sophie Amalie Holm, f. 7. April 1769 i Kbh. (Frue), d. 4. Dec. 1842 sst. (Helligg.), D. af Kobbersmed Christian Berntsen H. (ca. 1722—89, gift 1° 1756 med Inger Kirstine Jensdatter, d. 1766, Enke efter Feldbereder **Gulich** Erichsen Tanne, d. 1756) og Kirstine Magdalene Haderslev (ca. 1731—tidligst 89).

Efter at have lært Faget hos Faderen, der en Tid lang var Oldermænd for Kobbersmedelavet og drev en betydelig Forretning, blev C. Svend 1788. Han tog 1790 til England for at lære at lakere, og 1792 nedsatte han sig i Kbh. som Kobbersmed og Metallakerer. Han ombytte dedog snart Benævnelsen Kobbersmed med Kobbertøjsfabrikant (eller **Kobberfabrikant**). Som Grundlægger og Bestyrer af Institut for Metalarbejdere blev han banebrydende Foregangsmand for Haandværkets faglige Skolebevægelse. Spørgsmaalet om Haandværkeruddannelsen gjorde sig gældende fra Slutningen af 18. Aarh., bl. a. gennem Affattelsen af **Pris-**skrifter angaaende dette Emne. C. var selv Medlem af Committéen i Selskabet til Haandværkerstandens Forædling i Danmark. Man nærede Planer om Oprettelsen af en Række Institutter for forskellige Fag, men den, der greb Sagen praktisk an, var C, da han i Nov.

1807 aabnede Institut for Metalarbejdere i sin Gaard paa Købmagergade (Gadenummer 11 siden 1859). Her skulde hver Aften Kl. 8—10, undtagen i Sommermaanederne, indtil otte Lærlinge fra Metalarbejdsfagene undervises i Drejning, Graving, Drivning og Ciselering. I Løbet af ganske faa Aar blev der skaffet Plads til det dobbelte Antal Elever, og det var ikke Lærlinge alene, der søgte Instituttet; der kom ogsaa Mestre og Svende. Efterhaanden udvidedes Rammerne for Undervisningen. 1832, da Virksomheden kunde fejre 25 Aars Jubilæum, trak C. sig tilbage fra Bestyrerposten, idet Instituttet blev lagt ind under Polyteknisk Læreanstalt og fik fælles Bestyrelse med denne. I Slutningen af 1850'erne overgik det til Det tekniske Selskab. Institut for Metalarbejdere bestaar stadig som et Led i dette Selskabs omfattende Skolevirksomhed. — C. steg højt paa Rangstigen inden for Kbh.s Borgervæbning, hvor han begyndte som Korporal. Han avancerede efterhaanden til Oberst, Chef for det borgerlige Infanteri og Artilleri, og 1836—48 var han Stadshauptmand i Kbh. — R. 1829. DM. 1836. — Litografi af Edv. Lehmann 1837.

C. Nyrop: Bidrag til dansk **Haandværkerundervisnings** Historie, 1893. Aage Sølvér: Institut for Metalarbejdere 1807—1923, 1923. **CA Clemmensen.**

Conring, Louise Martinie Laurette, 1824—91, Diakonisse, Forstanderinde. F. 1. Marts 1824 paa Rungstedgaard, d. 1. April 1891 paa Frbg., begr. sst. (Solbjerg). Forældre: Premierløjtnant, senere Kaptajn og Toldforvalter August Georg Carl C. (1790—1878) og Hanne Christiane Braem (1794—1839). Ugift.

Faderen, der var født i Hannover, kom som trettenaarig til Danmark. Frk. C.s Barndomshjem blev i Rendsborg og senere i Neustadt, hvor Faderen havde sin Virksomhed, dog afbrudt af lange Perioder, som hun tilbragte hos sin Morfader, Oberst M. Braem paa Rungstedgaard. Hun var som Barn ofte syg, og et skrøbeligt Helbred fulgte hende Livet igennem. Tidligt blev hun grebet af Kristendommen, som prægede hele hendes Færd. 1848—51 opholdt hun sig hos sin Morbroder Kommandørkaptajn J. F. Braem i Kbh., hvor hun kom i Forbindelse med en Kreds af fremragende Kvinder, som førte an i Velgørenhedsarbejdet, i hvilket hun tog ivrig Del. Særlig Betydning for hende fik Bekendtskabet med Enkedronning Caroline Amalie, hos hvem hun var en hyppig Gæst. Disse Forbindelser blev Anledning til, at hun fik Tilbud om en Stilling som Inspektrice ved den kgl. Fødsels- og Plejestiftelse i Kbh., som hun modtog og tiltraadte 1. Juli 1855. Frk. C. var den første Kvinde her i Landet, som ansattes af det offentlige

i en saadan Stilling. Imidlertid havde Prinsesse, senere Dronning Louise taget Initiativet til at faa oprettet et Diakonissehus her hjemme. Paa Forslag af Pastor Blædel opfordrede Prinsessen Frk. C. til at søge den fornødne Uddannelse for senere at kunne overtage Stillingen som Forstanderinde ved den kommende Diakonissestiftelse. Villig hertil rejste hun 1861—63 til Sverige, Tyskland og Frankrig, hvor hun fik nogen Uddannelse i Sygepleje paa de stedlige Sygehuse og samtidig forberedtes til Diakonissegerningen. Hun indviedes til Diakonisse 29. Marts 1863 i Kaiserswerth og blev saaledes den første danske Diakonisse og den første uddannede Sygeplejerske i Danmark. Diakonissestiftelsen indviedes 1863 i sit første Hjem i Smallegade og begyndte med fire Søstre, men under Frk. C.s Ledelse og dygtige Administration forøgedes stadig Søstrenes Antal og Institutionens Omraade i betydelig Grad. Hun var et klogt og villiestærkt Menneske, urokkelig i sin Overbevisning, og havde derfor lidt svært ved at bøje sig for Tidens Krav. Dette foranledigede undertiden ret stærke Angreb paa hende og Diakonissestiftelsen, og hendes Ubøjelighed i Spørgsmaalet angaaende Mandsplejen, hvor hun krævede, der skulde tages bestemte Hensyn til Søstrenes Blufærdighedsfølelse, resulterede i, at Formanden Pastor — senere Biskop — Stein og Overlæge Holstein forlod Diakonissestiftelsen 1880. Den dybere Aarsag til dette Brud laa dog i, at Frk. C. havde givet en enkelt begavet Søster (Anna Buch) en næsten ubegrænset Indflydelse inden for Diakonissestiftelsen. — I de vanskelige som i de gode Tider stod Dronningen altid paa Frk. C.s Side, og den omfattende Brevveksling mellem dem vidner om et inderligt Venskab forenet om Bestræbelserne for at værne og fremme Diakonissesagen. Frk. C. var i Besiddelse af stor Menneskekundskab, der gjorde hende det muligt at sætte Søstrene paa de Pladser, hvor deres særlige Evner kunde finde bedst Anvendelse. Over for Fremmede virkede hun noget kølig og beklagede selv, at hun manglede Evnen til at være umiddelbart elskværdig, men af Søstrene var hun baade afholdt og beundret. — Tegning af J. V. Gertner i Privateje. Træsnit af H. P. Hansen 1900.

Den danske Diakonissestiftelse 1863—1913, 1913. Søster Sophie Zahrtmann: Frøken Louise Conrings Person og Liv, 1918. Diakonissestiftelsens Aarbog, I 92 3—24. Cornelia Petersen.

Coopmann, Peter, 1794—1850, Portrætmaler. F. 25. Febr. 1794 i Rudkøbing, d. formentlig under Jordskælv 1850 paa Guadeloupe. Forældre: Herreds-, Birke- og Byskriver Peder C. (1736—1812,

gift 1° med Berthe Molpidan, 1730—83) og Margrethe Sophie Degn (1764—99). Gift Sommeren 1849 i Basseterre paa Guadeloupe med »en spansk Fyrstinde du Dauphine«, d. 1850 tillige med C.

C. stod allerede fra 1805 i Malerlære indtil sit 18. Aar, arbejdede derefter med Miniaturemaleriet og Pastelmaling og rejste rundt paa Landet for sin Kunsts Udnyttelse. 1818 fik han fri Skolegang paa Akademiet, kopierede Billeder paa Malerisamlingen og malede Portrætter i Pastel, hvoraf han 1819 og 20 udstillede nogle. Han rejste derefter udenlands, over Slesvig, hvor han malede tre Billeder af Landgrev Carl (Pastel; det ene maaske paa Fr.borg), til Hamburg og Dresden, arbejdede siden atter i Kbh. og drog til Bremen, hvor han opfandt en Anordning til Beskyttelse af Pasteller. 1829 udstillede han en Kopi af Carlo Dolcis Cecilie i Hamburg, 1832 i Kbh.; Kongen købte 1833 hans Kopi efter Rubens' Billede af sin Hustru (Undervisningsministeriet). C. rejste derpaa til Amerika og slog sig endelig 1848 ned i Basseterre paa Guadeloupe, hvor han giftede sig og skal være blevet adlet, og hvor Døden snart indhentede ham. Af hans Pastelbilleder kendes endvidere Joh. Biilow (1824), C. L. Reinhold (1820), Statsminister Ove Ramel Sehested (1832, Fr.borg) og Komponisten Kuhlau (1832, Fr.borg), Maleri af Grevinde Reventlow, f. Schimmelmann (1817, Brahetrolleborg). — C. udstillede fem Gange paa Christiansborg i alt femten Arbejder. — Han udsendte ogsaa litograferede Blade, f. Eks. Portrætter af Kantor J. C. Ryge, af Skuespilleren af samme Navn og af ovenn. C. L. Reinhold (1821).

Anna Waidtlow: Efterkommere af Cathrine Copmann og Poul Svendsen, 1892, S. 8—10.

O. Andrup.

Coopmans, Gadso, 1746—1810, Læge og Kemiker. F. 12. Jan. 1746 i Franeker, d. 5. Aug. 1810 i Amsterdam, begr. sst. (Nieuwe Kerk). Forældre: Læge Georgius C. (1717—1800, gift 2° 1755 med Aurelia Fontein, 1732—99, gift 1° 1749 med Dr. jur. Jacob Braam) og Johanna Wildschut (d. 1747). Gift 1° 1776 i Franeker med Wilhelmine Catharina Lewe, f. 1753 i Groningen, d. 20. Nov. 1787 i Aachen, D. af Oberstløjtnant Edzard Willem L. og 1. Hustru Margaretha Josina Albarda van Dyksterhuis. 2° 10. Juli 1808 i Haag med Jacoba Elisabeth Stavenisse Pous (gift 1° 1777 med Borgmester i Zierikzee, Dr. jur. Daniel van der Haer, 1749—95), døbt 8. Dec. 1754, d. 27. Aug. 1827 i Haag, D. af General i Kavaleriet Marinus S. P. og Susanne Elisabeth de Keyser.

C. studerede først ved Universitetet i Franeker, senere ogsaa i Amsterdam og Groningen. 1770 tog han den filosofiske og medicinske Doktorgrad i Franeker, hvor han 1774 efter at have praktiseret som Læge blev Professor i Medicin og Kemi ved Universitetet. Paa Grund af sin Deltagelse i de frisiske Konspirationer mod den hollandske Regering maatte C. imidlertid 1787 forlade Landet. Han førte derpaa nogle Aar et omflakkende Liv, indtil han 1791 blev indkaldt til Kbh. som Professor i Kemi ved Universitetet. Her mødte han dog straks Modstand. Professor Abraham Kall benyttede endog Lejligheden til under sine Forelæsninger over Hollands Historie paa en nedsættende Maade at omtale C.s Andel i den frisiske Oprørsbevægelse, hvilket han senere gentog paa Tryk. Disse Injurier fik C. ganske vist mortificeret ved en Højesteretsdom, og sin svage videnskabelige Stilling søgte han at styrke ved Udgivelsen af Taler og Forelæsninger: »Opuscula physico-medica«, I (1793), men han blev alligevel 1793 forflyttet til Kiel. Allerede 1796 opgav han imidlertid sit Embede og købte Herregaarden O (Ohe) i Gelting Sogn i Slesvig. 1807 solgte han Gaarden og rejste tilbage til Amsterdam, hvor han døde som praktiserende Læge. — Ved Siden af Videnskaben dyrkede C. ogsaa latinsk Digtekunst. Fra hans Haand stammer saaledes bl. a. et latinsk Fødselsdagsdigt til Kronprins Frederik: »Carmen elegiacum in natalem XXVII Friderici« etc (1795) og et ufuldendt Heltedigt om Peter den Store: »Petréis«. — Stik af Quenedey.

V. Ingerslev: Danmarks Læger og Lægevæsen, II, 1873, S. 525 ff. A. J. v. d. Aa: Biographisch Woordenb. d. Nederlanden, III, 1858, S. 691 f.

Peter Jørgensen.

Cordsen, Stephan Hofgaard, 1727—1800, Retskyndig. F. 22. Okt. 1727 i Horsens, d. 17. Jan. 1800 i Kbh. (Nic), begr. sst. (Ass.). Forældre: Købmand Claus C. (ca. 1673—1740) og Gertrud Hofgaard (ca. 1696—1766). Gift 7. Juli 1778 med Sophie Elisabeth Cathrine Brinck-Seidelin, døbt 11. Sept. 1752 i Hagested, d. 15. Juni 1820 i Kbh. (Helligg.), D. af Assessor, senere Konferensraad Hans Diderik B.-S. til Hagestedgaard (1720—78) og Ingeborg Bering (1727—96).

C. blev Student 1745 fra Horsens, 1748 cand. jur., 1754 Assessor i Hofretten, 1759 Auskultant og Assessor uden Votum i Højesteret, s. A. Tilforordnet sst., 1788—90 fungerende Justitiarius, 1790 »til Beviis paa Kongens Velbehag over hans udviiste Flid og Duelighed« Vicejustitiarius, en hidtil i Rettens Historie ikke anvendt Titel, 1794—99 Justitiarius. En enkelt af de af C. i Embeds Medfør

afgivne Erklæringer angaaende **Højesteretssagernes** Fremskyndelse er trykt i S. Vedel: »Den Dansk-Norske Højesterets **Historie**«, S. 45¹ ff. C. var Medlem af Landbokommissionen af 25. Aug. 1786. Tre af hans **Promemorier** — om Landsoldaternes **Vilkaars** Forbedring, om Stavnsbaandets Løsning og om Bondens Lydighed m. m. — er offentliggjort i »Den for Landboevæsenet nedsatte Commissions Forhandling«, I, 1788, S. 185—89, 254—58, og II, 1789, S. 597 f. I Litteraturen er C. i øvrigt ikke optraadt. 1793 blev han Medlem af Danske Selskab. — Justitsraad 1762. Etatsraad 1769. Konferensraad 1776. Gehejmeraad 1799. — Maleri i Horsens Statsskole.

Sophus Vedel: Den Dansk-Norske Højesterets Historie under Enevælden fra 1661 indtil 1790, 1888, S. 399 f, 45¹ ff. Troels G. Jørgensen: Danmark-Norges Højesteret 1790—1814, 1930, S. 77 f. og passim. Frantz Dahl

Cordts, Carl Christian Larsen, 1844—1910, naturhistorisk Tegner. F. 9. Marts 1844 i Nyborg, d. 17. Sept. 1910 paa St. Josefs Hospital, **Kbh.**, begr. paa Frbg. (Solbjerg). Forældre: Sergeant, senere Fyrværker og Oversergent Albert Georg Christian Theodor C. (1817—85) og Edel Larsen (1825—1912). Gift 21. Okt. 1870 i Kbh. (Holmens) med Marie Sofie Jensine Nielsen, f. 8. April 1852 i Horsens, D. af Møllebygger Jens N. (1827—1902) og Johanne Marie Pedersen (1827—1900).

C. kom paa Kunstakademiet 1859 og gennemgik alle dets Klasser, havde bl. a. Marstrand til Lærer. Han deltog i Krigen 1864 som Officersaspirant og rejste derefter over til en Onkel, der havde en Skole i Australien. Han blev derovre i tre Aar og tegnede og malede, men da det ikke lykkedes ham at skabe sig en Stilling, rejste han hjem. Paa Zoologisk Museum, dengang i Stormgade, hvor han derefter gik og tegnede, lærte han Professor J. Reinhardt at kende, der fik Øje for hans Talent og lod ham tegne for sig. For at C. kunde faa et økonomisk Rygstød, tilraadede Reinhardt ham at blive Telegrafist ved Siden af at være Tegner, og da **Reinhardt** var en Ven af Telegrafdirektør Faber, fik C. uden Vanskelighed 1870 en Plads som Telegrafist, som han bevarede til sin Død; i mange Aar telegraferede han dog ikke, men havde Regnskabsarbejde ved Stationen, som han kunde udføre om Aftenen, saaledes at han kunde tegne om Dagen.

Som naturhistorisk, særlig zoologisk og anatomisk, Tegner udviklede C. sig hurtig til noget ganske udmærket. Som Tegner af zoologiske Objekter var der meget snart ingen i Europa, der overgik ham, og kun meget faa, der kunde sættes ved Siden af

ham. Han havde den fineste Opfattelse af Objekterne og en yderlig Samvittighedsfuldhed i Gengivelsen, og det var ikke saaledes, at Trofastheden i Fremstillingen af Enkeltheder ødelagde Helheden. Foruden Tegninger paa Papir, Blyants- og Tuschtegninger saavel som Pennetegninger, præsterede han ogsaa ypperligt Arbejde som Litograf, Kridttegninger af den største Finhed og Omhu. Han arbejdede i mange Aar særlig for Professorerne Reinhardt og Lutken, senere især for J. E. V. Boas; i næsten alle disse Mænds Arbejder fra hans Virketid vil man kunne finde udmærkede Prøver paa hans Kunst. Desuden arbejdede han ogsaa for en Række andre Videnskabsmænd. Hans kunstneriske Kraft blev ikke ringere med Aarene; tværtimod staar de Tegninger, han tegnede faa Uger før sin Død, fuldt ud paa Højde med det bedste, han har ydet. En Udstilling af hans Arbejder blev holdt i Kunstmuseet 1911 (Katalog af Simon Paulli). — Maleri 1864 i Familieeje.

J. E. V. Boas.

de **Cormailion**, Charles **Damas**, d. 1712, Officer. D. 7. Maj 1712 i Kbh. Af fransk Oprindelse (Katolik). Gift med Margueritte de Grand (el. **Irland**) fra Frankrig.

Efter at have været i lüneburgsk Tjeneste blev de C. 1684 opfordret til at indtræde i dansk og blev straks udnævnt til Generalmajor i Infanteriet. Han synes at have været uddannet som Ingeniør og deltog i Foretagenderne mod Hamburg 1686 og ved Ratzeburg 1693. Under det kortvarige Felttog ved Sydgrænsen 1700 besatte han med et lille Korps de gottorpske Amter i Slesvig og deltog i Indeslutningen af Tønning, men ved Efterretningen om Karl XII.s Landgang paa Sjælland sendtes han til Kbh. og blev Medlem af »Slotsloven«. I Nov. s. A. blev han Generalløjtnant og Kommandant i Kbh. m. m., idet han efterfulgte H. C. Schack, med hvem han i Forvejen havde haft et voldsomt Sammenstød. Da Jørgen Rantzau var blevet haardt saaret i Slaget ved Helsingborg 10. Marts 1710, udfærdigedes der s. D. Patent for de C. som Overgeneral for Hæren i Skaane; men da han n. D. ankom til Helsingborg, var Skaanes Rømning i fuld Gang. De C. var en baade brav og dygtig Mand, der efterhaanden havde faaet overdraget andre Hverv ved Siden af Kommandantstillingen, bl. a. var han Generaladjutant baade hos Christian V. og Frederik IV. I Pesttiden 1711 virkede han med megen Omhu, men under mange Vanskeligheder for at forbedre Sundhedsforholdene saavel for Garnisonen som for Befolkningen. — Rang med Gehejmraader 1703. — Hv. R. 1695.

Rockstroh (P. F. Rist).

Cornelissen, Christian, d. 1684, Koloniembedsmand. Begr. 13. Sept. 1684 i Kbh. (Holmens K.). Vistnok Dansker, men om hans Oprindelse vides intet. Gift 1° 1658 i Kbh. med Maria Morjan, der levede endnu 1682. Ægteskabet opløst 1668. 2° 9. Juni 1670 med Anne Jensdatter Grove, f. 15. Juli 1630 i Helsingør, begr. 29. Juni 1705 i Kbh. (Holmens K.) (gift 1° med Tolder og Raadmand i Kristianstad Jonas Clausen Heinemark, d. 1653), D. af Borger i Helsingør, Fyrmester Jens Pedersen (G.) (1584—1639, gift 1° 1613 med Anne Andersdatter, 1586—1629) og Dorete Mortensdatter Rasch (d. 1650, gift 2° 1647 med kgl. Kommissarieskriver i Skaane, senere Indbygger i Helsingør Bendix Mortensen).

C. C. var i syv Aar i svensk Tjeneste paa Carolusborg i Guinea. Efter Fortets Erobring gik han i dansk Brød og har hurtigt vist sig brugbar; 1660 el. 61 blev han Overkøbmand og Kommandant paa det nye Fort Christiansborg. Det dansk-afrikanske Kompagni i Glücksborg havde samtidig Fortet Frederiksborg, Hovedfortet, og Opperhoveden dér var Øverstbefalende. C. C. fik et anset Navn ved sin Dygtighed og Bravhed, og Eftertiden har hævet ham til Skyerne for hans Godhed over for Negerbefolkningen og urigtigt tildelt ham Guvernørværdigheden. Han viste en for sin Tid sjælden Paapasselighed. Fortet Christiansborg kom i fortræffelig Stand, Handelen trivedes, Negerbefolkningen paaskønnede ham i høj Grad. Et drastisk Eksempel gaves, da en Negerkonge oppe i Landet sendte en af sine unge Døtre til ham med Gaver af Guld og med ærbødig Anmodning til ham om at besvangre hende, saa at hun kunde hjemføre et velsignet Afkom. C. C. forlod »Kysten« efter seks Aars Tjeneste. Hans første Ægteskab ophævedes 1668 paa Grund af Hustruens Utroskab i C. C.s Fravær, og hun fik Tilhold om at forlade Landet. Ved sin anden Hustrus Forbindelser fik C. C. 1673 Bestalling som Fyringsforvalter, 3: Forstander for Fyranlæggene ved Skagen og Anholt. Hans første Hustru kom 1682 til Kbh. igen, og Myndighederne maatte tage sig af hendes Fjernelse. — Stik af G. C. Schule 1796 efter Maleri af Erik Pauelsen s. A.

E. Tideman: Beretning om det Landskab Gvinea, 1697. Ove Malling: Store og gode Handlinger, 1777. Kay Larsen: De Danske i Guinea, 1918. Fr. Barfod: Folke, 1, 1859, S. 396. Personalh. Tidsskr., 9. Rk., IV, 1932, S. 123 f.

Kay Larsen (G. L. Grove).

Cornelisz (van Haarlem), **Gerrit**, d. 1601, Maler. F. formentlig i Haarlem, begr. 23. Okt. 1601 i Kbh. (Nic). Gift formentlig i 1580'erne med Willemcke Cornelisdatter, begr. 19. Febr. 1602 i Kbh. (Nic).

Efter Becketts Formodning har G. G. lært hos Pieter Pietersz i Amsterdam, Aert **Pietersz'** Broder; endnu 1584 skal han have været i Holland og overværet Vilhelm den Tavsес Ligbegængelse. Kort efter maa han dog være draget til Danmark, hvor han med Svend og Dreng i Juli 1585 fik Betaling for Arbejde indenbords paa Orlogsskibet »Gefion«; han malede Frederik II. som Lig, ordnede Optoget ved hans Begravelse 1588 og synes kort efter at være blevet ansat i kongelig Tjeneste, idet han fra 18. Marts 1589 til sin Død oppebar Huslejegodtgørelse, senere ogsaa Naturalydelser fra Hoffet. G. C. udførte en stor Del Portrætter af Enkedronningen og af Frederik II. (1590 ff.), af Christian IV. (1591 ff.); de følgende Aar var han ofte i Arbejde paa de kgl. Slotte (Antvorskov, Fr.borg, Koldinghus). Regnskaberne taler ogsaa om Portrætter af Dronning Anna Cathrine og otte Billeder af hendes nyfødte Søn. 1595 blev han Medlem af det københavnske Borgerskab. 1597 var han i Holland. Han har ogsaa malet Allegorier og historiske Billeder (»Dødens Triumf«, Gaunø). Af hans mange arkivalsk dokumenterede Portrætter er intet bevaret i Original; men omkring Aarene ved Frederik II.s Død dukker der her hjemme en ny Portrætttype frem, en mere levende, udadvendt, aandeligt bevæget Karakteristik fulgt i male-risk Henseende af en lettere, blondere, mere kunstnerisk indstillet Farveholdning. Det er sikkert G. C.s Indsats, som her dokumenteres. Allerede Klevenfeldt henførte en Række Adelsportrætter til ham og paaførte falskelig Billederne hans Signatur. Med Sikkerhed tør man bestemme forskellige Portrætter af Hoffets nærmeste Kreds som hans; bedst er Billederne af Sofie Galt (Fr.borg) og Margrethe Krabbe (1596, Stensgaard). — G. C. hans Hustru og deres to Børn døde med faa Maaneders Mellemrum (Pest?).

Personalh. Tidsskr., 7. Rk., II, 1917, S. 300 f. F. R. Friis: Bidrag til dansk Kunsthist., 1890, S. 146 f., 242. F. Beckett: Renæssancens Portrætmaleri, 1932, S. 22—25. Karl Madsen: Baroniet Gaunøs Malerisamling, 1914. Medd. fra Rentekammerarkiverne, 1872, S. 193, jfr. sst. 1873, S. 206. O. Andrup i Danske malede Portraiter, VIII, 1902, S. 232 ff. og Frederiksborg Museets Nyerhvervelser, 1925, S. 11. Oud Holland, VII, 1889, S. 13.

O. Andrup.

Cornelius, Laurits **Peter**, f. 1865, Operasanger. F. 4. Jan. 1865 paa Lerbjerggaard ved Nivaa. Forældre: Proprietær Niels Pedersen (1806—89) og Thora Camilla Kock (1841—1910). Navneforandring fra Lauritz Peder C. Pedersen 7. Nov. 1900. Gift 1° 21. Nov. 1891 i Kbh. (Garn.) med Ane Cathrine Nicoline Sophie Andersen. Ægteskabet opløst 1900. 2° 16. Maj 1900 i Kbh. (Andr.) med Eugénie Alberti, f. Møller (gift 1° med P. A. Alberti,

s. d.). Ægteskabet opløst 1910. 3° 2. Juli 1910 i Kbh. (Andr.) med Linda Gudrun Lund, f. 11. Okt. 1886 i Kbh. (Jac.), D. af Gartner, senere Fuldmægtig Jacob Johan L. (1854—1919) og Linda Sophie Bech (f. 1856).

C. fik først Uddannelse som Mejerist i Pedersborg ved Sorø. Senere drog han til Kbh., hvor han slog sig paa Restaurationsfaget, var saaledes en Tid Køkkenmester hos å Porta paa Kongens Nytorv. Det var her i den kendte Kunstnerkafé, der besøgte af saa mange af Det kgl. Teaters Personale, at den navnkundige Opera-sanger J. L. Nyrop opdagede hans ualmindelige vokale Evner. Nyrop og L. Rosenfeld uddannede hans store klangfulde Baryton, som gav Løfter om en smuk Teaterkarriere, og 22. Maj 1892 debuterede han paa Det kgl. Teater i et saa krævende Parti som Treadoren i »Carmen«. Den heldige Debut foraarsagede en Ansættelse, og C. udførte herefter i en længere Periode en Række betydelige Barytonpartier, som f. Eks. Valentin i »Faust«, Don Juan, Jago, Amonasro og Sverkel i »Liden Kirsten«. En yderligere Gevinst for Teatret blev han, da han, efter at have studeret hos to saa berømte Sangpædagoger som Lieban og Devilliers, fik sin i Forvejen lyse Baryton forvandlet til en malmfuld Tenorstemme. Fra nu af blev han gennem en lang Række Aar Operaens førende Heltetenor og vandt sig en smuk Position ved sin Udførelse af Partier som Kong Erik i »Drot og Marsk«, Achilles i »Iphigenia i Aulis«, Severus i »Norma«, Pedro i »Dalen«, Samson i »Samson og Dalila« og Masaniello i »Den Stumme«. Først og fremmest er C.s Navn dog knyttet til de store Wagnerpartier, for hvilke han ejede usædvanlig gode Betingelser, og det var ikke mindst hans Skyld, at Det kgl. Teater var i Stand til at give de store Musikdramaer en fuldgod Opførelse. Hans Udførelse af Lohengrin, Tannhäuser, Siegfried, Siegmund og Tristan skabte ham ikke alene et betydeligt Navn her hjemme; men ogsaa Udlandet havde Bud efter ham. 1906 sang han Siegmund i Bayreuth, 1907 Lohengrin og Siegmund paa Tysk paa Covent Garden i London, og 1908 sst. Siegfried og Siegmund paa Engelsk. Han var den første, der førte disse Partier frem paa det engelske Sprog. I øvrigt optraadte den nu verdensberømte Wagnersanger baade i Stockholm, Budapest, Paris og Karlsruhe. Som Koncertsanger, ikke mindst som Fortolker af populære Romancer og Sange, vandt C. stor Folkeyndest. I denne Henseende fortsatte han i N. J. Simonsens Spor, og ved store Fester, ikke mindst i fri Luft, har han altid været en skattet Kraft. 1924 trak han sig tilbage fra sin Teatervirksomhed, men optraadte siden paa talrige Koncertrejser rundt omkring i Landet. 1907

var han blevet **kgl.** Kammersanger. — R. 1906. DM. 1914. F.M.G. 1924. — Malerier af **Vilh.** Rosenstand og Axel Hou (1908). Tegning af Gerda Ploug Sarp. Buste af A. Bundgaard 1921. Statuetter af Jens Locher og Elna St. Hertel.

Erindringer i Nationaltid. 26. Dec. 1918. G. Skjerne: Peter Cornelius, 1917. Jul. Clausen i Teatret Maj 1917. E. **Valeur-Fausbøll**: Kammersanger Peter Cornelius, 1917.

*T. L. K. L.
1orben Krogh.*

Corper, Georg, se Corper.

Cortes, Thomas, 1819—1901, Skuespiller, Teaterdirektør. F. 1. Sept. 1819 i Kbh. (Fødsst.), d. 24. Okt. 1901 sst., begr. i Odense. Faderen var mulig Spanier, Moderen var født Oldenbustel. Gift 1° med Skuespillerinde, Danselærerinde Petrine Georgine Andersen, f. ca. 1825 i Kbh. Ægteskabet opløst. 2° 19. Aug. 1859 med Skuespillerinde Emma Sørensen, f. Meyer, f. 9. Juni 1829 i Kbh., d. 11. Marts 1890 i Odense (gift 1° med Skuespiller, Danselærer Frederik S., 1819—1915, gift 2° med Marie Jensine Børresen, 1849—1930).

C. debuterede ved Titchens Selskab 30. April 1842 i Frederikshavn som Schønnemann i »De Danske i Paris« og udviklede sig til en teknisk dygtig Karakterskuespiller, hvis bedste Figurer var Iversen i »Abekatten«, Skolemesteren i »Julestuen« og Ahasverus i »Genboerne«, i hvilken Rolle han 30. April 1892 paa Odense Teater fejrede sit 50 Aars Jubilæum. Betydning fik C. ved som Provinsteaterdirektør i 44 Aar (1855—99) i disciplineret Udførelse at opføre ældre og nyere Digterværker, især af Heiberg, hvori adskillige unge, senere navnkundige Scenekunstnere uddannede deres Evner. Hans Virksomhed omfattede ogsaa Norge; 1865—70 var han Direktør for Bergens Teater. C. var et godt Hoved med megen Sarkasme i sin Tale, en ejendommelig Personlighed, om hvem der fortæltes en Mængde Anekdoter, men som bag sin Snurighed var en fiffig og maalbevidst Forretningsmand. — Hans anden Hustru, *Emma C.*, blev ham en stor Støtte. Hun debuterede 11. Dec. 1845 som Julie i »Romeo og Julie« paa Det kgl. Teater, og den sceniske Kultur, hun modtog der, fik Betydning ikke alene for hende selv, men ogsaa — gennem hendes intelligente Instruktion — for Forestillingerne ved hendes Mands Trup. Hun var et kraftigt Talent, **hemmet** af sine alt for markerede Ansigtstræk og sin lille Konefigur, men adlet af Temperament, en klar Stemme og et fint Øre for Modersmaalets Nuancer. To af hendes betydeligste Skikkelser var Hjørdis i »Hærmændene paa Helgeland« og Ragn-

hild i »Dronning **Margrethe**«. Herman Bang kaldte hende »en nobel Dyrkerske af den store **Stil**, det skønne Sprog og det fuldt-tonende Vers«.

Th. Overskou: Den danske Skueplads, V, 1864. H. Bang: Teatret, 1892. Aarhus **Stiftstid.** 3. Jan. 1894. Karl Schmidt: Meddelelser om Skuespil- og Teaterforhold i Odense, I, 1896. H. **Wiers-Jensen** og Johs. Nordahl-Olsen: Den nationale Scene, 1926. Robert Neiiendam.

Cortsen, Carl **Emil** Thomas, 1848—1909, Tømrermester. F. 5. Nov. 1848 i Kbh. (Frue), d. 7. Sept. 1909 sst., begr. sst. (**Ass.**). Forældre: Snedkermester Johan C. (s. d.) og Hustru. Gift 7. Maj 1875 i Kollerup ved Fjerritslev med Margrethe Alvilda Charlotte Amalia Poulsen, f. 26. Jan. 1849 i Fjerritslev, d. 3. Okt. 1932 i Stockholm, D. af Postmester Jens Henrik P. (1812—82) og Onze Cortsen (1817—1900).

Efter sin Konfirmation kom C. i Tømrerlære. Han blev Svend 1866, øgede sin teoretiske Uddannelse paa **Bygningsskolen** i **München** og arbejdede en Tid i Tyskland og Østrig. Nogle Aar efter sin Hjemkomst blev han Konduktør ved Opførelsen af Det **kgl.** Teater (1871—74), og han tog 1874 Borgerskab som Tømrermester i Kbh. — Som Søn af Haandværkerforeningens højt ansete Formand Johan C. mødte C. paa Forhaand særlig Tillid inden for Haandværksstanden, og hans faglige Dygtighed, store Arbejdskraft og organisatoriske Anlæg godtgjorde snart hans Adkomst til en fremskudt Plads i Standens Foreningsliv. Da Rejsestipendieforeningen for Haandværkere og Industridrivende blev stiftet 1882, indvalgte han i Bestyrelsen, og han var Medlem af denne indtil 1899. C. gjorde et betydeligt Arbejde for Tilrettelæggelsen og **Gennemførelsen** af Foreningens **Fællesrejser**, der vandt saa stort et Ry. Han var Medbestyrer af det Fremmedbureau, som Rejsestipendieforeningen arrangerede under den store Udstilling i Kbh. 1888, og deltog virksomt i Ledelsen af de Fagmøder, der i **Udstillings**sommeren samlede Hovedstadens og Provinsens Haandværkere. Paa **Udstillingsomraadet** fik C. rig Anvendelse for sine Evner og sin Virksomhedstrang. Gennem en **lang** Aarrække var han den bærende Kraft ved Industriforeningens Udstillinger. Som Formand for **Udstillingsudvalget** ledede han Industriforeningens egne Forevisninger, og han installerede de danske Afdelinger paa Udstillinger i Chicago, Malmø, Stockholm og Paris. Hans iltre Naturel kunde jævnlig bringe ham i Konflikt med hans Medarbejdere, men Kollegerne respekterede ham og hans Arbejde, og de, der kendte ham nærmere, lærte at bære over med hans Heftighed. Fra 1898

til sin Død var C. Medlem af Bestyrelsen for Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk; han forestod med stor Dygtighed dens Vandreudstillinger i Provinsen. C. var Medlem af det Udvalg, der 1901 paa en Udenlandsrejse undersøgte **Spørgsmaalet** om statslige Foranstaltninger til Fremme af Haandværk og Industri. Ved Teknologisk Instituts Oprettelse 1907 blev han Medlem af dets Bestyrelse. — Fra 1884 indtil sin Død var C. Repræsentant i Borgervennen af 1788 og 1899—1904 Formand for Forretningsudvalget. Han øvede en væsentlig Indflydelse paa den Omformning af det gamle Selskab, hvorved dettes Virksomhed omkring **Aarhundredskiftet** blev bragt i Overensstemmelse med en nyere Tids Krav. — DM. 1874. R. 1896.

Medlemsblad for Haandværkerforeningen i Kbh., X, 1909, Nr. 18.

C. A. Clemmensen.

Cortsen, Johan, 1814—88, Snedkermester. F. 3. Maj 1814 i Randers, d. 30. Okt. 1888 i Kbh. (Frue), begr. sst. (**Ass.**). Forældre: Købmand Rasmus C. (1775—1843) og Christiane Hansen (1774—1841). Gift 5. Nov. 1846 i Kbh. (Helligg.) med Johanne Frederikke Schultz, f. 4. Aug. 1820 i Kbh. (Petri), d. 1. Febr. 1913 i Kbh., D. af Skræddermester Johan S. (ca. 1782—1841) og Cathrine Keller (1787—1867).

C. kom i Snedkerlære i Aarhus, hvor han blev Svend 1832. Derefter arbejdede han tre Aar i sin Fødeby og drog 1835 til Kbh., hvor han gjorde Mesterstykke og tog Borgerskab 1842. I Løbet af kort Tid skabte han sig som dygtig Bygningssnedker en stor Virksomhed. 1854 blev han Medlem af Kbh.s Snedkerlavs Bestyrelse. Han deltog i sin Stands Bestræbelser for at hævde den gamle Lavsinstitution. Han repræsenterede Snedkerlavet ved det store Haandværkermøde, der under Næringslovskampen blev afholdt i Kbh. i Juni 1856 og som talte 76 Delegerede fra Hovedstaden og Repræsentanter for 35 Købstæder, og gjorde sig bemærket ved sin Deltagelse i Forhandlingerne. Nogle Uger efter indmeldte han sig i Haandværkerforeningen, og da der var gaaet tre Maaneder, blev han valgt til Foreningens Næstformand. Da Foreningen havde lidt Nederlag i Kampen mod Næringsfriheden, blev andre Opgaver taget op, særlig filantropiske. C. gjorde et betydeligt Arbejde for Grundlæggelsen af Haandværkerforeningens Stiftelse Alderstrøst. Gennem tyve Aar sad han i Snedkerlavets Bestyrelse. Omtrent lige saa længe, fra 1869 til sin Død, var han Formand for Haandværkerforeningen — med sin værdige Optræden og sit statelige Ydre en meget repræsentativ Formand, i det hele en af det køben-

havnske Borgerskabs bedste Mænd. En Tid havde han siddet i Bestyrelsen for Snedkernes Tegneforening. 1857—58 var han Borgerrepræsentant. 1876 indvalgte han i Bestyrelsen for Det tekniske Selskabs Skole, og da Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk stiftedes 1879, blev C, hvis Navn havde en god Klang ogsaa blandt Provinsens Haandværkere, Medlem af dennes Repræsentantskab. I en Aarrække sad han i Bestyrelsen for Vridsløselille Fængselsselskab. — Posthumt Maleri i **Haandværkerforeningen** af Fr. Vermehren efter Fotografi. — DM. 1851. R. 1871. F.M.G. 1887.

Haandværkerbladet, V, 1888, Nr. 31. Medlemsblad for **Haandværkerforeningen** i Kb., III, 1902, Nr. 5. C. Nyrop: Ved Alderstrøts 50-Aars-Jubilæum, 1912.

C A Clemmensen.

Corvinus, se Ravn.

la Cour, dansk Landmandsslægt, der føres tilbage til Forpagter af Strandet Pierre **Dornonville de la C.** (1716—75), der var født i Kopenick af franske Forældre. Forbindelse mellem ham og franske Adelsslægter af dette Navn er ikke paavist. I første Ægteskab havde Pierre D. de la C. Sønnen Kancelliraad, Kaptajn og Postmester i Randers Niels **la C.** (1754—1827), der var Fader til nedenn. Officer Niels Georg **la C.** (1797—1876) og til Stænderdeputeret, Landmand Otto August **la C.** (1796—1860), hvis Søn var nedenn. Landskabsmaler, Professor Janus Andreas Bartholin **la C.** (1837—1909). — Pierre D. de la C.s Søn af andet Ægteskab Landmand, Degn i Odder Jørgen **la C.** (1767—1809) var Fader til nedenn. Stænderdeputeret Lauritz Ulrik **la C.** (1802—75) til Skærsø og til Sognepræst i Odder, Politikeren Peter Christian **la C.** (1805—65), hvis Søn var nedenn. Landbrugsskoleforstander Albert Philip **la C.** (1841—1906). Lauritz Ulrik **la C.** var Fader til de nedenn. Søskende Landøkonomen Jørgen Carl **la C.** (1838—98) til Skærsø, Politikeren Hans Christian Ditlev **la C.** (1842—1922), Fysikeren **Poull** **la C.** (1846—1908) og Væversken Jenny Erasmie **la C.** (1849—1928) samt til Jacob Ludvig Vauvert **la C.** (1844—1912) til Skærsø, hvis Søn er nedenn. Elektroingeniør Jens Lassen Faur-schou DornonviUe de la C. (f. 1876). Den nævnte Landøkonom Jørgen Carl **la C.** var Fader til de nedenn. Landbrugsredaktøren Jørgen Carl Barfod DornonviUe de la C. (1872—1917) — hvis Søn er Forfatteren **Paul** Arvid DornonviUe de la C. (f. 1902) — og Historikerne Lars Frederik Barfod **Dornonville de la C.** (f. 1869) og Vilhelm Birkedal Barfod **Dornonville de la C.** (f. 1883). Nedenn.

Fysiker Dan Barfod la C. (f. 1876) er Søn af den nævnte Fysiker Poul la C.

L. F. la Cour: Slægten la Cour, 1917. Th. **Hauch-Fausbøll**: Slægthaandbogen, 1900, S. 110—21. Albert Fabritius.

la **Cour**, Albert Philip, 1841—1906, Landbrugsskoleforstander. F. 9. Dec. 1841 i Nimtofte ved Grenaa, d. 28. Febr. 1906 paa Næsgaard Agerbrugsskole ved Stubbekøbing, begr. i Aastrup. Forældre: Sognepræst, sidst i Odder, Peter Christian la C. (1805—65) og Caroline Jacobine Bregendahl (1809—71). Gift 11. Maj 1870 i Middelfart med Henriette Vilhelmine Blicher, f. 2. Maj 1848 i Ringkøbing, D. af Distriktslæge Jens Peter B. (1814—89, gift 2° 1871 med Petrine Marie **Raffenberg**, 1847—1909) og Juliane Johanne Marie Henriette Mantzius (1822—69).

la C. gik 1854—55 i sin Farbroder Peter la C.s Kostskole paa Margretelund, lærte Landvæsen hos Landstingsmand O. Larsen i Tøstrup, hos sin Fader og paa Mallinggaard; 1860 kom han til **Kbh.**, tog Præliminæreksamen s. A. og Landbrugseksamen 1862, var i to Aar Underforvalter paa Gedsergaard under N. P. J. Buus (s. d.), deltog som Underofficer i Krigen 1864 og blev 1865 ansat af Landhusholdningsselskabet som Tilsynsførende ved den første direkte Forsendelse af levende Kreaturer fra Danmark til England, i hvilken Egenskab han ledsagede hver Transport af Kvæg fra dansk til engelsk Havn. 1866—70 var han Overforvalter paa Ourupgaard og 1870—77 paa Sædingegaard ved Rødby, som han drev og forbedrede med stor Energi og Dygtighed. I elleve Aar virkede han saaledes i ledende Stilling under Edw. Tesdorpf, der forstod at vælge sine Medhjælpere og som paaskønnede la C.s Dygtighed. — Da N. Chr. Fangel 1877 trak sig tilbage som Forstander paa Den Classenske Agerbrugsskole paa **Næsgaard**, blev la C. hans Efterfølger og var i denne Virksomhed til sin Død. la C. var gennem sin teoretiske og praktiske Uddannelse moden og vel udrustet til at overtage Ledelsen af Næsgaard Skole med dens store Landbrug; hans Person og Optræden var præget af tilforladelig Myndighed; han havde let ved at gøre sig gældende saavel i sin store Virksomhed som i det offentlige Liv og de landøkonomiske Foreninger, i hvilke han en Aarrække hørte til de ledende paa Lolland-Falster, hvor hans Indsigt og Arbejdskraft blev taget stærkt i Brug, og hvor han havde betydelig Indflydelse. Han var fra 1897 Næstformand for De samvirkende lolland-falsterske Landboforeninger og for Maribo Amts økonomiske Selskab, fra 1887 Formand for **Statstyreskuekommissionen** og for Udvalget for Kvæg-

avl og Kontrolforeninger; han viede navnlig Husdyrbruget sine Kræfter og Interesser, deltog i Bedømmelsen af Malkekvæg ved flere Landmandsforsamlinger og var 1894 Ordfører i Randers. Inden for Landhusholdningsselskabet var han Medlem af Bestyrelsen for Fond til Landmænds Uddannelse. Han stillede sig som Højres Kandidat i Nykøbingkredsen 1898 og 1900 uden at opnaa Valg. Af la C.s litterære Arbejde kan bl. a. nævnes »Om kunstig Gjødning« (1870), »Om Kvæghold og forskellige Gjødningsspørgsmaal« (1881), »Landøkonomisk Foreningsvirksomhed i 76 Aar« (1885), »Maal og Midler ved Udvikling af Malkekvæg« (1888), »Præmiering af Kvæghold ved Maribo Amts økonomiske Selskab 1894—95« (1896), »Stambog over Tyre af rødt dansk Malkekvæg i Lolland-Falsters Stift« (1897), »Den Classenske Agerbrugsskole paa Næsgaard 1799—1849—1899« (1899). Desuden har han skrevet en Række Artikler i Fagblade, navnlig »Tidsskrift for Landøkonomi« og »Ugeskrift for Landmænd« samt i Møller-Holsts »Landbrugs-Ordbog«, »Landmandsbogen« o. fl. St. Ved adskillige Møder og Landbostævner holdt han Foredrag, af hvilke flere er offentliggjorte. — la C. var en selvstændig, myndig, til Tider noget stejl Mand, der i Tale og Skrift med Tydelighed udtalte sin Mening, som han begrundede ud fra sin Indsigt og rige Erfaring. Han hørte til Fortropperne blandt dem, der 1860—80 lagde Grunden til Gennembruddet i vort Landbrug. — R. 1889. DM. 1902.

Lolland-Falsters Stifts-Tidende 28. Febr. 1906. Næsgaardbogen 1917. Tidsskrift for Landøkonomi, 1906, S. 273—80. Ugeskrift for Landmænd, s. A., S. 143—44. L. F. la Cour: Slægten la Cour, 1917, S. 189—92.

Anton Christensen.

la Cour, Hans Christian Ditlev, 1842—1922, Landmand, Politiker. F. 6. Maj 1842 paa Skærsø ved Æbeltoft, d. 28. Sept. 1922 paa Trinderup ved Hobro, begr. i Hvornum. Forældre: Proprietær Lauritz la G. (s. d.) og Hustru. Gift 29. Maj 1868 i Hvornum med Marie Sofie Utzon Vandborg, f. 11. Nov. 1841 paa Trinderup, d. 11. Maj 1909 sst., D. af Proprietær, Stænderdeputeret Mathias Peter V. (1800—59) og Johanne Steenild (ca. 1815—89).

la C. gik i Aarhus Borgerrealskole 1849—53, i Latinskolen 1853—55 samt hos Farbrødrene Peter la C. paa Margrethelund og Christian la C. i Aalsø 1856—58, lærte Landvæsen i Hjemmet samt hos Morbroderen Peter Poulsen paa Dalsgaard 1858—59. Fra 1860 studerede han paa Landbohøjskolen, hvorfra han 1862 tog Landbrugseksamen. Derefter var han Forvalter hos Kammeraad J. B. H. Andersen, Gunderslevholm (s. d.) og deltog som

frivillig i Krigen 1848, hvor han gjorde Tjeneste som Sergent. Sammen med Fætteren A. la C. (s. d.) ansattes han af Landhus-holdningsselskabet til at lede Kreaturtransporterne fra Kbh. til Leith 1865. 1866 blev han Forvalter paa Trinderup ved Hobro og købte 1868 Havmøllen ved Æbeltoft. 1874 forpagtede han af sin Svigermoder Hovedgaarden Trinderup, som han købte 1880; s. A. solgte han Havmøllen til en Broder, der havde bestyret den siden 1873. — la G. var en dygtig og anset Landmand med Interesse for offentlige Anliggender. Han var Formand for Draaby Sogne-raad 1871, Medstifter af og 1874—89 Formand for Landboforenin-gen for Hobro og Omegn, Formand for Maskinafdelingen ved Landmandsforsamlingen i Randers 1894, 1888—1900 Medlem af den Kommission, som søger mindelig Overenskomst ved Skaden ved Troppeøvelser, Medlem af Bestyrelsesraadet for Det kgl. danske Landhusholdningsselskab 1898—1909 og af Overskyldraadet. 1898 valgtes han til Landstingsmand for 9. Kreds og genvalgtes, indtil han trak sig tilbage 1918. Han sluttede sig til Højre, men stod ret selvstændigt, hævdede en agrarisk farvet Politik og stod i For-handlingerne om Skolevæsen, Told- og Landboreformer paa den yderste højre Fløj. Han holdt sig uden for det 1915 dannede kon-servative Folkeparti, men indtraadte i det nye Højre, som stiftedes 1917. Han var en dygtig Taler og solid Arbejdskraft, Sekretær i Landstinget 1900—01, Medlem af Finansudvalget 1901—07. Han var Medlem af Jernbanekommissionen 1901, af Forsvarskommis-sionen 1902—08 og af Højres Repræsentantskab. Han var en djærv Landmandsnatur, som i politiske og faglige Spørgsmaal stod fast ved sin Overbevisning, som han forsvarede med Kraft og Myndighed. 1899 bortforpagtede han Trinderup til sine to ældste Sønner og afstod den 1919 til den ene af disse. — R. 1894.

Jydsk Landbrug 1922, S. 662. Tidsskrift for Landøkonomi 1922, S. 542.
L. F. la Cour: *Slægten* la Cour, 1917, S. 46 f.

Anton Christensen

la Cour, Dan Barfod, f. 1876, Fysiker, Meteorolog. F. 12. Sept. 1876 i Kbh. (Vartov). Forældre: Fysikeren Poul la C. (s. d.) og 1. Hustru. Gift 13. Febr. 1903 i Folding med Maren Anna Sophie Momsen, f. 6. Juni 1876 i Folding, D. af Proprietær Frederik (Fritz) M. (1813—1901) og Vilhelmine Aarestrup (1839—1916, gift 1° 1856 med Sognepræst Julius Theodor Dorscheus, 1816—71).

la C. blev Student 1895 fra Lyceum og tog Magisterkonferens 1902. Forinden havde han været Assistent et Aar hos Professor C. Christiansen og halvandet Aar hos Professor C. Bohr, deltaget i Adam Paulsens Nordlysekspektion til Island (1899—1900), ledet

en Nordlysekspedition til Finmarken (1900—01) og var blevet ansat som Medhjælper ved Meteorologisk Institut 1900. 1903 blev han Afdelingschef ved (Leder af Vejrtjenesten, fra 1920 tillige af magnetisk Afdeling) og 1923 Direktør for Instituttet. Fra 1908 er han Docent i Meteorologi ved Polyteknisk Læreanstalt. Allerede la C.s første videnskabelige Arbejder, Bearbejdelser af forskellige Observationer, viser hans originale videnskabelige Begavelse, saaledes Bearbejdelsen af Vandstandsobservationer (*»Quasinivellement«* 1913), der bl. a. anviser en interessant Metode til ud fra Vandstandsobservationer at korrigere Generalstabens Nivellement. Senere har han især interesseret sig for Jordmagnetisme og paa dette Felt dels givet Kritik af tidligere Arbejder, dels konstrueret originale og værdifulde nye **Maaleapparater**. En Del af disse Apparater fremkom i Forbindelse med den af la C. foranledigede Opretelse af det magnetiske Observatorium i Godhavn, en anden Del i Anledning af det internationale Polaraar 1932—33. For den internationale Kommission for dette Polaraar var la C. Præsident og havde en meget væsentlig Andel i dets heldige Gennemførelse. Hans originale Begavelse, der paa mange Punkter minder om Faderens, har tillige sat sig Frugt i forskellige patenterede Opfindelser: *»Pyknosonden«* til hurtig Bestemmelse af Lagdeling i Havet; en Anvendelse af Termit til hurtig Opvarmning bl. a. af Mad og Drikke i det fri under ugunstige Vejrforhold. Af mere populære Arbejder maa nævnes *»Populær Vejledning til Benyttelse af Vejrkort«* (1911), *»Atmosfærens Udforskning i det nittende Aarhundrede«* (*»Det nittende Aarhundrede«*, XIX, 4, 1926). la C. er Medlem af Videnskabernes Selskab fra 1927 og af talrige internationale videnskabelige Kommissioner inden for Meteorologi og Geofysik. — R. 1920. DM. 1925. K.² 1933.

H. M. Hansen.

la Cour, Jørgen Carl, 1838—98, Landøkonom. F. 8. Juni 1838 paa Skærsø ved Æbeltoft, d. 21. Febr. 1898 paa Diakonissestiftelsen, **Frbg.**, begr. i Lyngby. Broder til Chr. la C. og Poul la G. (s. d.). Gift 20. Sept. 1867 i Kbh. (Vartov) med Agathe Johanne Gote Birkedal Barfod, f. 29. Jan. 1845 paa Søvang ved **Kbh.**, d. 31. Jan. 1929 i Charlottenlund, D. af Historikeren Povl Frederik B. (s. d.) og Hustru.

la C. gik 1846—48 i sin Farbroder Peter la C.s Kostskole paa Margrethelund, 1848—54 paa Real- og Latinskolen i Aarhus, hvorfra han tog Realeksamen 1854; han læste derefter fra 1855 paa Polyteknisk Læreanstalt og tog Landbrugseksamen 1857. Paa Læreanstalten blev han navnlig paavirket af Professor J. G. Forch-

hammer og Docent **B. S. Jørgensen**, der underviste i de egentlige Landbrugsfag. Efter aflagt Eksamen var han halvandet Aar ved praktisk Landvæsen, bl. a. Forvalter hos Faderen paa Skærsø. **1858—67** var han Assistent ved Landbohøjskolens Landbrugsafdeling under **B. S. Jørgensen**; han blev **1861** Reserveløjtnant i Fodfolket og deltog i Krigen **1864**. Med offentlig Understøttelse foretog han **1865—66** en Studierejse til Belgien, Holland, Skotland, Irland, England, Frankrig, Schweiz og Tyskland, og **1867** gjorde han for Landhusholdningsselskabet en Rejse til England. Ved Midler fra Det Classenske Fideicommis oprettedes Arresødal Folkehøjskole ved Frederiksværk, og la C. kom til at bestyre den i Vinteren **1864—65**, idet han havde Orlov fra sin Stilling paa Landbohøjskolen.

Paavirkning fra forskellig Side havde øvet Indflydelse paa la C.s Karakter og aandelige Udvikling og modnet ham til hans kommende rige Manddomsgerning. Mange kendte Kvinder og Mænd ogsaa uden for den nærmeste Slægt har med Beundring og Taknemlighed skildret hans Forældre og det Hjem, de grundlagde paa Skærsø, hvor de oprindelig ret trange økonomiske Kaar ved Flid, Nøjsomhed og Dygtighed efterhaanden afløstes af relativ Velstand, saa der kunde udøves Godgørenhed og føres et gæstfrit Hus. la G. var kvik og livlig med levende Indbildningskraft og optaget af de mange Emner, som drøftedes i Hjemmet; Skolens regelbundne Lektielæsning huede ham ikke; Skolegangen i Aarhus faldt netop i Krigsaarene, hvis mangfoldige og rige Begivenheder ogsaa har optaget og adspredt ham. Imidlertid udvikledes hans Kundskabstrang; efter at have opgivet Tanken om at gaa til Søs besluttede han at uddanne sig i Landvæsenet; han vilde dog ikke nøjes med at lære det praktisk, men studere de Naturfag, der ligger til Grund for Landbruget; han søgte derfor til Polyteknisk Lærestalt, hvor der paa den Tid, da Landbohøjskolen endnu ikke var oprettet, holdtes Forelæsninger over Landøkonomi. I sin Studietid i Kbh. var han flittig Gæst hos Frederik Barfod (s. d.), der var indlevet med den gryende Tids nationale, aandelige og kristelige Bevægelse. I dette Hjem fandt la C. ikke alene sin senere Hustru, men han modtog som mange andre en livsvarig Paavirkning; de varme Følelser for Fædreland og Folk, som var ham indpodet i Barndomshjemmet, blev her yderligere næret og udviklet. Navnlig for hans senere Gerning som Ungdomslærer og Skoleforstander har Paavirkningen fra den Grundtvig-Barfod-Birkedalske Kreds utvivlsomt haft stor Betydning. Om hans Skudsmaal fra Krigen **1864** har Erik Skram, der da var en af hans undergivne,

bl. a. skrevet: »Han var en ideel **Officer**, mild, fast, klog og omhyggelig uden Vidtløftighed. Der stod ligesom usynlige Straaler af Menneskelighed omkring hans Person Hans Folk elskede ham.« Han viste særlig Mod og Snarraadighed ved Overgangen til **Als**.

Allerede ved Landmandsforsamlingen i Odense **1863** gjorde den da 25-aarige la C. sig i et veltalende Foredrag til Talsmand for Folkehøjskolen og paaviste, at dens Hovedformaal **laa** i den aandelige Vækkelse, men fremhævede samtidig, at Landboerne **maatte** kræve, at der gaves Undervisning i Landbrug støttet paa Naturvidenskaberne. Det var Spiren til det af la C. senere formulerede og ofte citerede Landboskoleprincip: »Den danske Landboskole er et Barn af den danske Folkehøjskole og **maa** som denne bygges paa Troens og Folkelivets Grund«. — Det var dette Ideal, han søgte at realisere, da han i Efteraaret **1867** begyndte en Landboskole i lejede Lokaler i Nærum. **1868** flyttedes Skolen til en nyopført Bygning ved Lyngby. Med Undtagelse af Aarene **1884—89**, da han overvældet af anden Gerning havde indsat S. P. Jensen som Forstander, varetog han Skolens Ledelse indtil sin Død. **1889** købte han den nærliggende Brede Ladegaard for at knytte et praktisk Landbrug til den teoretiske Undervisning.

Skønt la C. ved sin Almendannelse, rige Kundskabsfylde, æggende og veltalende Foredragsform havde ypperlige Gaver som Skolemand, blev det dog paa andre Felter, han kom til at yde Landbruget de største Tjenester. **1860** blev han fast Medarbejder ved »Tidsskrift for Landøkonomi«, **1867** indtraadte han i Redaktionen, **1868** blev han Eneredaktør af Tidsskriftet, som han redigerede til sin Død; i disse 30 Aar offentliggjorde han talrige Artikler, der behandlede saavel tekniske som økonomiske og agrariske Forhold i Ind- og Udland; han skrev udtømmende Aaroversigter, der læstes med Interesse og afgiver et værdifuldt Materiale for Dyrkere af Landbrugets Historie. Som Redaktør af Tidsskriftet kom han i nøje Forbindelse med Landhusholdningsselskabet, der **1875** valgte ham til Sekretær; i denne Stilling arbejdede han med Flid, Iver og Dygtighed, hvorved han i Selskabet, der ledes af tre Præsidenter, skaffede sig en Indflydelse, saa han undertiden spøgende benævntes »Overpræsidenten«. **1891** valgtes han til Præsident og forblev i denne Stilling til kort før sin Død. la C.s Virksomhed er enestaaende i Landhusholdningsselskabets Historie; han var den ledende Aand i Selskabet og tilførte det Initiativ og Handlekraft, som bar rige Frugter i Foranstaltninger til Landbrugets Fremme. I sidste Fjerdedel af det forløbne Aarhundrede var la C. utvivlsomt en af Land-

brugets mest betydende Mænd; hans Interesse og Indsigt spændte over alle landøkonomiske Felter. Han beskæftigede sig ikke meget med Landbrugets tekniske Enkeltheder, men virkede med Iver for Formaals til Fremme eller Bedring af Markeds-, Transport- og Afsætningsforhold, Forsøgsvæsen, Oplysning, Konsulentsager m. m. Som Raadgiver for Landbrugsdepartementet deltog la C. i Forberedelsen og Tilrettelæggelsen af forskellige Lovforslag og fik derved en betydelig Indflydelse paa den landøkonomiske Lovgivning. 1894 blev han Tilsynsførende ved Landbrugets Udførselsforhold. Han var Sekretær ved Landmandsforsamlingen 1878, Dommer ved Landmandsforsamlingernes Maskinudstillinger i 1870'erne og 1880'erne og Forfatter eller Medforfatter til en Del af Beretningerne herom. Han var Generalsekretær ved den første nordiske Landbrugskongres 1888, ved hvilken han holdt Foredrag om Udsiftningen i Danmark, i Komiteen for den anden nordiske Landbrugskongres i Stockholm 1897, hvor han talte om det landøkonomiske Foreningsvæsen i Danmark; han tog virksom Del i Ordningen af Udstillingen 1888 og i Tilvejebringelsen af et Landbrugsmuseum. — Allerede som Assistent ved Landbohøjskolen stiftede han 1863 Landboforeningen for Ballerup og Omegn, hvor han jævnlig holdt Foredrag og deltog i Diskussioner; han var Medlem af Lyngby Sogneraad, fra 1879 Næstformand og fra 1892 til sin Død Formand for Kbh.s Amts Landboforening. 1873 blev han Medejjer af Fødegården **Skærsø**.

la C. havde en uhyre Arbejdsevne og en utrættelig Arbejdssiver; i travle Perioder kendte han ikke Forskel paa Nat og Dag, gav Afkald paa Hvile og Maaltider. Han besad en Del Selvtillid og kunde daarlig finde sig i Opposition; der opstod derfor undertiden et Modsætningsforhold mellem ham og andre ledende Mænd i Landbruget, men alle anerkendte hans uselviske Trang til at tjene Samfundet og fremme Landbruget. Det skyldtes la C, at Landhusholdningsselskabet ved Stiftelsen af Det danske Hedeselskab 1866 stillede sig meget køligt over for de af E. Dalgas fremsatte Planer om Hedens **Kultivering**. la C. kritiserede navnlig **Engvandsprojekterne**. Han mente, det vilde betale sig bedre at udvikle Agerbruget i intensivere Retning, hvor det allerede fandtes, fremfor at begynde et nyt, hvor der intet fandtes. — la C.s litterære Produktion foreligger ikke i samlet Bogform; den er spredt i talrige Artikler i Tidsskrifter, Beretninger, **Aarsskrifter** m. m.; navnlig **maa** fremhæves hans ovenn. Aarsoversigter i »Tidsskrift for Landøkonomi«. — 1881 udnævntes han til Kaptajn i Forstærkningen (afgik 1890). Udenlandsk Medlem af det svenske **Landbrugs-**

akademi 1881. — R. 1864. DM. 1878. F.M.G. 1888. — Lito-
grafi af Harald Jensen 1895. Træsnit af H. P. Hansen 1892, af
A. Bork 1898. Gamle Elever har sat en Mindesten paa hans Grav.
En (1895) af Rasm. Andersen modelleret Marmorbuste er op-
stillet i Landhusholdningsselskabets Bestyrelsesraadssal. Mellem
Lyngby Landboskole og Grundtvigs Højskole rejstes 1903 en af
Rasm. Andersen modelleret legemsstor Bronzestatue.

K. Hansen: J. C. la Cour, 1916. H. Hertel: Det kgl. danske Landhushold-
ningsselskabs Historie, 1920, II, S. 20—23. Lyngby Landboskole 1867—1917,
1917. Ill. Tid. 27. Febr. 1898. Tidsskrift for Landøkonomi, s. A., S. 337—
53. Ugeskrift for Landmænd s. A., S. 97 ff. Landmandsblade s. A., S. 112—
15. L. F. la Cour: Slægten la Cour, 1917, S. 131—37. C. Nyrop: Det dsk.
Hedeselskab 1866—1916, 1916, S. 45, 213.

Anton Christensen.

la Cour, Jørgen Carl Barfod Dornonville de, 1872—1917, Land-
brugsredaktør. F. 1. Sept. 1872 paa Lyngby Landboskole, d. 18.
Sept. 1917 i Lyngby, begr. sst. Forældre: Landboskoleforstander
J. C. la C. (s. d.) og Hustru. Gift 7. Okt. 1898 i Kbh. (Vartov)
med Helen Charlotte Margrethe Anderson Rode, f. 9. Febr. 1871
paa Krogerup, D. af Godsforvalter Hans Christian Valdemar R.
(1834—77) og Helen Anderson (1834—81).

la C. gik i Thyssens Realskole i Lyngby og senere i Schneekloths
Latin- og Realskole i Kbh., hvorfra han tog 4. Kl. Hovedeksamen
1888; derefter lærte han Landvæsen paa Vesterbygaard ved Sve-
bølle 1888—89, paa Brede Ladegaard 1889—90, var Forvalter
sst. 1891—93 og læste samtidig ved Landbohøjskolen, Forvalter
paa Kalundborg Ladegaard 1893, paa Skærso 1893—94 og paa
Vedbygaard 1894—97, Inspektør paa Bjørum 1897—98; købte
1898 Søgaard ved Næstved, som han afstod 1903, og var en Tid
Lokalredaktør for »Præstø Avis«. 1905 flyttede han til Aarhus og
blev nu kendt af Offentligheden for sin Virksomhed i den land-
økonomiske Presse. Med paagaaende Energi, Sans for Reklamens
Magt og Agitationens Betydning paabegyndte la C. 1905 Redak-
tionen og Udgivelsen af Ugebladet »Dansk Landbrug«. Hans Plan,
at Bladet skulde være Samlingsorgan for alle Medlemmer i de
danske Landboforeninger, lykkedes ikke. Skønt Bladet var stort
anlagt og en Aarrække bød paa et righoldigt Stof, fik det aldrig
den solide Rod i Befolkningen, som nogle havde ventet efter dets
storstilede Start. la C.s Navn var knyttet til »Dansk Landbrug«
til og med 1910; 1917 gik Bladet ind. Han oprettede desuden en
Forlagsvirksomhed og udgav det store statistiske og historiske Værk

»Danske Gaarde«, 1.—3. Samling, ialt tolv tykke Bind (1906—18). la C. var en poetisk Natur med varm Følelse for Slægt og Fædreland, dertil iderig og med mange charmerende Egenskaber, men Udholdenheden stod ikke Maal med Opfindsomheden.

L. F. la Cour: *Slægten* la Cour, 1917, S. 140 f.

Anton Christensen.

la Cour, Jens Lassen Faurschou **Dornonville** de, f. 1876, Elektrotekniker, Ingeniør. F. 15. Maj 1876 paa **Skærsø** ved Æbeltoft. Forældre: Proprietær Jacob Ludvig Vauvert la C. (1844—1912, gift 2° 1883 med Thora Vilhelmine Herskind, 1853—1917) og Johanne Cathrine Faurschou (1851—80). Gift 27. Dec. 1905 i Draaby med Anna Maria Kapferer, f. 18. Marts 1884 i Schübelbach i Schweiz, D. af Funktionær ved de badiske Statsbaner Cornelius K. (1844—1908) og Josephine Ruckle (1849—1925).

la C. blev Student 1894 fra Aarhus og blev 1899 Diplomingeniør fra **Eidgenössisches Polytechnikum** i **Zürich**. Efter en kortere Tid at have været Konstruktør og Beregner hos det store elektriske Firma Brown Boveri & Co. i Baden i Schweiz blev han 1900 Assistent hos den dengang meget bekendte Elektrotekniker Professor Arnold ved den tekniske Højskole i Karlsruhe og blev i denne Stilling til 1904, det sidste Aar tillige som Docent i Projektering af elektriske Kraft- og Baneanlæg. I videre Kredse blev la C. allerede dengang bekendt som Medarbejder ved Udgivelsen af Arnolds store Værker: »Die Gleichstrommaschine«, I—II, og »Die Wechselstromtechnik«, I—V, der kendtes over hele Verden. Efter Arnolds Død 1912 har la C. helt overtaget Udgivelsen. 1904 kom la C. til Edinburgh som Chief engineer ved det store Firma Bruce Peebles & Co. Ltd. og var her, til han 1907 blev teknisk Direktør for **Allmänna Svenska Elektriska Aktiebolaget** i **Västerås**. Denne Stilling forlod han 1914 for at blive Direktør i Norsk Hydro Elektrisk Kvælstof **Akts.**, Kristiania, en Stilling, han beklædte i fire Aar. 1918 blev han Direktør for Svenska elektrokemiska Industri A. B., i hvis Start han havde deltaget, og fra 1921 endvidere for Svenska elektromekaniska Industri A. B., **Hälsingborg**, som han selv ejer. la C, der har drevet en Del store Mosebrug i Sverige, overtog 1914 Fædrenegaarden **Skærsø** og 1917 Mødrenegaarden Frederiksmine. I elektrotekniske Kredse er la C. særlig kendt som Opfinderen af Kaskadeomformerer og Dobbeltpolomformerer, Maskiner, der tjener til paa økonomisk Maade at omforme Vekselstrøm til Jævnstrøm. Han er Medlem af **Ingeniörs Vetenskapsakademien** i Stockholm og af **Kungl. Fysiografiska Sällskapet**

i Lund, endvidere er han Dr. ing. h. c. ved den tekniske Højskole i Karlsruhe og blev Dr. techn. h. c. ved Polyteknisk Lærestalt i Kbh. ved dennes 100 Aars Jubilæum 1929.

L. F. la Cour: Slægten la Cour, 1917, S. 153 f.

Poul Vinding.

la Cour, Janus Andreas Bartholin, 1837—1909, Landskabsmaler. F. 5. Sept. 1837 paa Thimgaard, d. 13. Okt. 1909 i Odder, begr. sst. Forældre: Proprietær Otto August la C. (1796—1860) og Ane Cathrine Strandbygaard (1796—1879). Ugift.

Familien skiftede Bolig mellem Jyllands Øst- og Vestside, alt efter som Faderen ejede Gaarde. Som Barn opholdt la C. sig længe i Egnen Syd for Aarhus, han kom i Aarhus Latinskole, tegnede hos Dyremaleren E. L. Høegh-Guldberg, lærte at male og kopierede flere Landskabsmalerier af Eckersbergs yngre Elever. 1853 rejste han til Kbh. for at søge Uddannelse som Kunstner, han lærte hos Kiærskou, men kom snart ind paa Akademiet som **Marstrands** Privatelev, 1857 blev han optaget som virkelig Elev og arbejdede der indtil 1864. Under Paavirkning af Høyen gav han sig ind under P. C. Skovgaards Indflydelse (fra 1856); fra 1855 havde han udstillet paa Charlottenborg. 1861 flyttede han til P. C. Skovgaard og blev boende i hans Hjem til 1884, uden at han dog kom i et helt positivt Lærlingeforhold til ham, men mere paavirkedes af hans Syn og hans Kritik. 1861 vandt han den Neuhausen'ske Præmie (»Tidlig Sommermorgen udover en Eng«), 1865, 66 og 68 Akademiets Rejsestipendium (i alt 1600 Rdl.), hvorfor han besøgte Frankrig, Rom og Napoli og 1868—70 Schweiz og Italien (»Aftenstund ved Nemisøen«, 1871, der skaffede ham Udstillingsmedaillen og blev købt af **Kunstforeningen**). Han havde nu opnaaet Ry her hjemme som fremragende Landskabsmaler, indtraadte 1872 i Akademiet og blev 1883 Medlem af det svenske Kunstakademi. 1884 flyttede han til Mariendal (under **Vilhelmsborg**), Syd for Aarhus, 1888 købte han Langballegaard nærmere ved Aarhus, og her boede han Resten af sit Liv, naar han ikke var paa sine Rejser i Syden. Udviklingen i dansk Malerkunst var imidlertid gaaet hans Dør forbi. Den nyere franske Skole stod han ret fjernt; han dyrkede sin Kunst tungt, gedigent, gennemført og følsomt over for de velkendte, nationale Landskaber, især fra Aarhusegnen, en Kunst i Høyens og gamle Skovgaards Aand, og han malede sine smukke schweiziske eller italienske Landskaber (»Villa d'Estes Have«) roligt og delvis uanfægtet af de nyere **Strømninger**. la C. opnaaede inden for Godsejerstanden og Borgerskabet en overordentlig Popularitet og blev højt værdsat af sine samtidige. Paa Statens Museum

hænger nu seks af hans Landskaber, bl. a. »I Egeskoven« (1864), »Imod Castel Gandolfo« (1868), »Foraarsmorgen i Roms Campagne« (1871) og »Villa d'Este« (1899); hos Hirschsprung en Række Billeder og Studier. Paa Nivaagaard, Aalborg Museum, Aarhus, Odense, Maribo, Randers, Skagen, Ribe og Varde Museer træffer man Værker af ham, og rundt i offentlige Bygninger findes hans Lærreder, deponerede fra Statens Samlinger. Han malede ofte det samme Motiv flere Gange og arbejdede ogsaa som Akvarelmaler; man kender op imod 900 Malerier af ham; han har udstillet 128 Arbejder paa Charlottenborg. — I Arbejdet for at fremme Folkets Interesse for Kunst har la C. gjort en betydelig Indsats; hans Arbejder er veludførte Landskabsbilleder, ægte klingende, naar de berører de hjemlige Motiver, hvor han nøje karakteriserer Landskabsformer, de jagende Skyer og Vejrliget, Vandets Spil mod Kysten og det vækstlige i Naturen, som ejer saa stor Dragningssevne over for Danskeren. Hans sydlandske Billeder kan have Storhed og Kraft, men er hyppigere Udslag af Drømme om romantisk betonet Stilhed under rige storslaaede eller yndige Naturforhold. I den kunstneriske Udvikling her hjemme kom han ikke til at spille nogen Rolle; Øjeblikket for hans Indsats var gledet forbi. Men hans Kunnen inden for de af ham valgte Rammer skabte Respekt. la C. var en ensom og sær Natur, der mest levede sit Liv i det stille, ligesom hans Kunst bar Ensomhedens Præg. — Tit. Professor 1888. — R. 1892. — Maleri af Otto Haslund hos Udstillingskomiteen paa Charlottenborg 1892; Tegning dertil i Fyens Stifts Museum. Tegning af A. Fritz 1862 paa Fr.borg. Træsnit af C. Poulsen 1884.

Rikard Magnussen: Janus la Cour, 1928. J. Skovgaard: Kunstbladet 1909, S. 265—69. Ill. Tid. 20. Okt. 1907 og 24. Okt. 1909. L. F. la Cour: Slægten la Cour, 1917, S. 56—61.

O Andrup

la Cour, Jenny Erasmie, 1849—1928, Højskolelærerinde. F. 20. Maj 1849 paa Skærsø ved Æbeltoft, d. 8. Febr. 1928 i Askov, begr. sst. Søster til Christian, J. C. og Poul la C. (s. d.). Ugift.

J. la C. kom til Askov 1878 for at styre Hus for sin Broder Poul, og underviste i Haandarbejde paa Højskolen. Da Højskolens Ledere 1885 besluttede at aabne Adgang til Vinterskolen ogsaa for unge Kvinder, blev hun Husmoder for disse, og selv om der senere kom flere Hjem, hvor de kunde bo, var J. la C. en Slags Medforstander for den udvidede Højskole, indtil den gik over til at være en selvejende Institution. En Mængde unge Kvinder har været taknemmelige for at bo i hendes Hjem, hvor hun 1893—1918 havde en god Hjælper i sin Søsterdatter Anna Katrine la C.

Om Sommeren gav hun Undervisning i Vævning, i mange Aar hjulpen af en anden Søsterdatter, Johanne Hendrine Marie la C. **Siegunfeldt**, sammen med hvem hun udgav en meget benyttet »Vævebog for **Hjemmene**« (1897). For denne Virksomhed fik hun Husflidsselskabets Diplom. Størst Betydning har hun dog nok haft ved at skabe Betingelserne for, at den udvidede Højskole kunde blive Fællesskole, og naar dette lykkedes, skyldes det ikke mindst den fine Kultur og Taktfølelse, som hun besad, og hendes Evne til at skabe et Hjem for mange. — Portrætteret paa E. Henningsens Maleri Fra Askov Højskole 1902 paa **Fr.borg** (Gentagelse i Ribe Stiftsmuseum).

L. F. la Cour: Slægten la Cour, 1917, S. 171—75. Højskolebladet 28.
192

Marius Kristensen.

la Cour, Lars Frederik Barfod Dornonville de, f. 1869, historisk Forfatter. F. 15. Juni 1869 paa Landboskolen ved Lyngby. Forældre: Landboskoleforstander J. C. la C. (s. d.) og Hustru. Gift 5. Sept. 1901 i Brændekilde med Marie Louise Ottilia Olsen, f. 27. Febr. 1873 i Ribe, D. af residerende Kapellan i Ribe, senere Sognepræst i Brændekilde og Provst Carl Frederik (Frits) Vilhelm O. (1826—1910) og Louise Augusta Krarup (1840—86).

la C. blev Student 1888 fra Schneekloth's Skole, cand. mag. (Dansk, Engelsk, Latin) 1896. Efter adskillige Aars Lærergerning ved Grundtvigs Højskole og Landboskolen i Lyngby (1896—1909) købte han Hindholm Højskole, hvis Ejer og Forstander han var 1909—14. Da Historisk Samfund for Sorø Amt 1911 stiftedes, skete det i overvejende Grad paa hans Initiativ, og han ledede som dets første Formand Virksomheden indtil 1932. 1916 overtog han Stillingen som Fuldmægtig ved Sorø Akademi; siden 1921 er han Akademikasserer sst. Han stiftede 1915 Sorø Amtsmuseum og var 1915—28 Formand for Museumsforeningen for Sorø Amt. — Stærkt historisk og nationalt interesseret har la C. i Aarenes Løb udfoldet et rigt historisk Forfatterskab, har saaledes udgivet flere værdifulde personalhistoriske Arbejder (»Zacharias Topelius og Frederik Barfod. En Brevveksling«, 1908, »Danske Stormænd fra de senere Aarhundreder«, 1912 (sammen med Knud **Fabricius**), »Slægten la Cour«, 1917); desuden har han udgivet et Par store **Købstadtopografier** (»Korsør. Bidrag til Egnens, Byens og Havnens Historie«, 1923—25, og »Skelskør. Bidrag til Byens Historie«, 1932—34). I forskellige historiske Tidsskrifter, især i de af Historisk Samfund for Sorø Amt udgivne Aarbøger, har han skrevet en Række Afhandlinger. Hans Fremstilling præges overalt af de overordentlig sam-

vittighedsfulde og grundige Arkivundersøgelser, hvorpaa den er grundet.

L. F. la Cour: Slægten la Cour, 1917, S. 137 f.

Albert Thomsen.

la Cour, Lauritz Ulrik, 1802—75, Landmand. F. 6. April 1802 i Odder, d. 27. Febr. 1875 paa Skærsø ved Æbeltoft, begr. i Draaby. Forældre: Degn i Odder, cand. theol. Jørgen la C. (1767—1809) og Christine (Charlotte) Guldberg (1777—1826, gift 2° 1817 med Sognepræst i Lyngby og Albøge, senere Provst Hans Peter Barfoed, s. d.). Gift 5. Okt. 1833 i **Rolse** med Ellen Kirstine Poulsen, f. 26. Dec. 1809 paa Nørlund, d. 5. Marts 1875 paa Skærsø, D. af Proprietær, Forpagter af Nørlund, senere Ejer af Rolsegaard Niels P. (1767—1830) og Dorte Dinesdatter (1773—1834).

la C. uddannedes hos den dygtige Landmand, Forpagter, Krigsraad Hans Christian Møller, Rodstenseje, 1820—23 bestyrede han Avlsbruget for **Stiffaderen** i Lyngby **Præstegaard**, var 1823—25 Forvalter paa Rugaard, derefter en kort Tid Forpagter af Hyllested **Præstegaard**. 1825 købte han Hovedgaarden Skærsø i Randers Amt, som Staten 1823 havde overtaget for Skatterestancer; den store Ejendom med Tiende og Bøndergods blev ved Auktion tilslaaet la C. for 2400 RdL, som han laante hos en Slægtning. Til Gaarden, der ved Overtagelsen var i høj Grad forfalden og forsømt, hørte udstrakte Kærarealer, som la C. fik opdyrket. Han indførte Brak, forbedrede Avisredskaber, brød Sten, jævnedes Huller, ryddede Buskads og forvandlede Skærsø til en fortrinlig Avlsgaard. 1827 dyrkede han Raps og havde allerede i 20'erne en udstrakt Avl af **Kartofler**, som dels blev sejlet direkte til Kbh. og dels anvendtes til Studefedning, som han drev med Kenderblik for Dyrenes Trivsel og med Evne til at vurdere deres Egenskaber som Fededyr. En Aarrække havde han et stort Faarehold. Den lette Sandjord blev beplantet med Naaletræer, som han selv oplevede at se anvendt som Bygningstømmer. Han blev Banebryder for en Række Fremskridt og var samtidig anset og afholdt for sin Hjælpssomhed, Humanitet og hjertelige Følelse for Fædrelandets og Medmenneskers Vel. — Pauline Worm, Morten Pontoppidan o. fl. har lovprist la C. og hans Hustru for deres storladne Gæstfrihed og **Godgørenhed**. la C. var personlig meget beskeden, stilfærdig og tilbageholdende. Han valgtes 1834 til Stænderdeputeret og deltog i Stændermøderne i Viborg 1836, 1838 og 1840. 1841—45 var han Formand for Draaby Sogneforstanderskab, 1841—49 Skolepatron, 1845—49 og 1854—58 Medlem af Randers Amtsraad, 1858—61 Folketingsmand for Randers Amts 5. Valgkreds, blev Land-

væsenskommissær for Randers Amt 1858. 1871 overdrog han Skærsø til to Sønner. — Mindesten i Skærsø Skov 1902. Litografi af Harald Jensen 1898 efter Fotografi fra ca. 1860.

Morten Pontoppidan: En dansk Landmand, Laurits la Cour til Skjærsø 1914. L. F. la Cour: Slægten la Cour, 1917, S. 118—28. *Anton Christensen.*

la Cour, Niels Georg, 1797—1876, Officer. F. 11. Dec. 1797 i Viborg, d. 21. Dec. 1876 i Kbh. (Garn.), begr. sst. (Garn.). Forældre: **Kommandersergent**, Opsynsmand paa Vajsenhuset, Spisevært, senere Kaptajn, Postmester i Randers og Kancelliraad Niels la G. (1754—1827, gift 2° 1810 med Karen Elisabeth Lund, 1772—1836) og Georgia Nicoline Mørch (1760—1804). Gift 14. Maj 1835 paa Frbg. med Emilie Antoinette Bruun, f. 22. Jan. 1812 i Kbh. (Holmens), d. 9. Marts 1872 sst. (Garn.), D. af Kaptajnløjtnant, Kommandant ved Kbh.s Toldbod og Havn, senere Kommandør Eusebius B. (1754—1834) og Marica Sophie Christiane Gether (1766—1838).

la C. blev Landkadet 1810, Sekondløjtnant 1813, Premierløjtnant 1824. Gymnastikken og **Vaabenøvelserne** havde under hele hans Tjenestetid hans levende Interesse, og han skyede intet Besvær for at kunne gøre sig fuldt fortrolig med disse Uddannelsesgrene, ligesom han skrev forskellige Afhandlinger om dem. **Gymnastikdirektøren**, Professor Franz Nachtegall fattede derved særlig Interesse for ham og fik ham 1829 ansat som Inspektionsofficer og Lærer ved det militære Gymnastikinstitut og som Medhjælper ved de Direktøren paahvilende civile **Forretninger**. la C.s 1830 udarbejdede Forslag til Kavaleriets Brug af de blanke Vaaben vandt Kongens Bifald, og han ansattes 1833 som Landkadetkorpsets Lærer i Gymnastik og som Lærer i Vaabenøvelser for Prins Frederik (Frederik VII). 1834 fik han Kaptajns Karakter og blev ved Hærgenorganisationen 1842 Forstander for det militære Gymnastikinstitut samt efter Nachtegalls Død 1847 Direktør for Gymnastikken i Danmark. Ved Krigens Udbrud 1848 blev la C. som Major Forstander for Central- og Kommandoskolerne i Kbh. I Felttoget 1849 udmærkede han sig i Kampen ved Kolding og ved Forsvaret af Gudsøpasset, hvor han kommanderede en Styrke paa fire Batailloner og et Batteri. Han blev s. A. Oberstløjtnant og deltog 1850 i Slaget ved Isted, hvor han fik sin Hest dræbt under sig. Et af ham s. A. i Detailler udarbejdet Forslag til at afhjælpe den ved Krigens Udbrud saa følelige Mangel paa Officerer ved at anvende Kongens Livkorps (Akademisk Skyttekorps) som Uddannelsesskole for Reserveofficerer, fremkom i »Tidsskrift for Krigs-

væsen« **1855** og har sikkert senere faaet sin Betydning, da **Reserve-officersproblemet** fik sin Afgørelse i Aarene før **1864**. **1855** blev la C. Oberst, men tog paa Grund af Øjensvagthed sin Afsked med Generals Karakter **1858**. Sin Stilling som Gymnastikinstituttets Forstander beholdt han dog, indtil Hærloven af **1867** traadte i Kraft. For det civile Gymnastikvæsen vedblev han at være Direktør til **1870**. — R. **1834**. DM. **1848**. K. **1859**. — Litografi **1853** efter Tegning af L. A. Smith. Træsnit **1876** efter Fotografi.

L. J. Flamand: Slagene ved Fredericia og **Isted**, **1853**. Den dansk-tyske Krig **1848—50**. Udg. af Generalstabens, **1875**, II, S. 577 ff. L. F. la Cour: **Slægten** la Cour, **1917**, S. 67—79. *fockstroh* (P. N. Nieuwenhuis).

la Cour, Poul, **1846—1908**, Fysiker, Højskolelærer. F. **13. April 1846** paa Skærsø ved Æbeltoft, d. **24. April 1908** i Askov, begr. paa Valgmenighedens Kirkegaard sst. Forældre: Proprietær Lauritz U. **la C.** (s. d.) og Hustru. Gift **1° 4. April 1873** i Kbh. (Vartov) med **Hulda** Christine Nielsen Birkedal Barfod, f. **28. Juni 1850** i Kbh. (**Frue**), d. **5. Dec. 1878** i Askov, Adoptivdatter (**1851**) af Historikeren Frederik B. (s. d.) og Hustru. **2° 2. Juni 1882** i Kbh. (Vartov) med Christine Marie Marstrand, f. **30. Juli 1851** i Kbh. (**Helligg.**), d. **11. Jan. 1927** paa Rønshoved Højskole, D. af Bager og Brygger Troels M. (s. d.) og **1. Hustru**.

la C. blev Student fra Randers **1864**. Tidligt — under Paa-virkning fra hans Hjem — havde det været hans **Maal** at blive Præst, men hans udprægede Evner for Matematik og Fysik førte ham naturligt ind paa den naturvidenskabelige Bane, og **1869** tog han Magisterkonferens i Fysik med Meteorologi som Hovedfag. — Vinteren **1868—69** og **1870—71** var la C. Lærer ved Landboscenen i Lyngby, hvor hans Broder var Forstander. Efter at have foretaget adskillige Studierejser i Udlandet blev han **1. April 1872** Underbestyrer ved det nyoprettede meteorologiske Institut i **Kbh.**, **1. April 1877** søgte han sin Afsked for at sysle med videnskabeligt Arbejde. Syv Aar efter blev Stillingen som Direktør ham tilbudt, men han afslog Tilbuddet, da en anden Gerning nu helt tog hans Tanker og Evner. Da Askov Højskole **1878** udvidedes til at give en toaarig Undervisning, blev la C. Lærer ved Skolen i Naturfagene. Disse fik gennem hans Undervisning en Jævnstilling med de historiske Fag, og ikke alene for Askov, men for Højskolen som Helhed fik dette Betydning. I god Samklang med Højskolens Syn anvendte han i sine Fag den historiske Fremstilling. — Som Lærer havde la C. sjældne Evner; han forbandt med stor Klarhed et dybt følsomt Sind, og hans rige, ædle Menneskelighed gjorde ham

elsket og beundret. Han var ikke alene den kundskabsgivende Faglærer, men en stiltfærdig Forkynder af en kristen Livsanskuelse med en stærk etisk Grundtone. Ogsaa som Foredragsholder uden for Skolen var han meget søgt og yndet. — Ikke alene i sin daglige Gerning var han Ungdommens Ven og Hjælper, men for en større Kreds virkede han i samme Linie. Han var en af Banebryderne for den Ling'ske Gymnastik her hjemme, og han indtog en ledende Stilling inden for Skyttebevægelsen. Ogsaa gennem dette Arbejde vilde han hjælpe de unge til Sædelighed, Sundhed og Livsglæde. Hans Gerning og Hjemliv var dybt præget af hans Kristentro. Præst blev han ikke, men i Taler og Prædikener vidnede den ydmyge Videnskabsmand om det Kristenliv, han levede. Da Askov Valgmenighed dannedes 1899, var han den, der gik i Spidsen, Valgmenighedens Formand var han til sin Død, og han tjente i Menigheden ved om Søndagen at bede Indgangs- og Udgangsbønnen ved Gudstjenesten. — Tit. Professor 1894. — R. 1902. — Mindesmærke af N. Hansen-Jacobsen i Skibelund Krat 1913. — Maleri af J. C. Schlichtkrull 1914 paa Askov Højskole. Portrætteret paa E. Henningsens Maleri fra Askov Højskole 1902 paa Fr.borg (Gentagelse i Ribe Stiftsmuseum). Buste af Johs. Kragh 1908 paa Fr.borg. Litografi 1913 af I. W. Tegner efter Fotografi, 1895 af Harald Jensen. Træsnit af A. Bork 1900.

Selvbiografi i Julebogen, 1903. Even Marstrand: Poul la Cour (Askov Lærlinge 1912, ogsaa som Særtryk). Samme: Omkring Askov, 1924. Højskolebladet 1908, Sp. 615—18, 625—36, 643—52, 673—78, 721—26; 1927, Sp. 115—20. H. Holst i *Fysisk Tidsskr.*, VI, 1907—08, S. 185—99. J. Appel i *Dansk Aarbog*, 1908. L. Moltesen i *Gads dsk. Mag.*, 1907—08. III. Tid. 30. Dec. 1900, 3. Maj og 6. Dec. 1908. M. Andersen-Nexø i *Politiken* 29. April 1908. *Studerterhjemmets Julebog*, 1911, S. 49. L. F. la Cour: Slægten la Cour, 1917, . 15 .

Fred. Nørgaard.

la C.s originale og betydningsfulde Virken inden for *Fysikken* og *Teknikken* begyndte med meteorologiske Arbejder, allerede før han 1869 tog Magisterkonferens i Fysik. Han bearbejdede meteorologiske Iagttagelser, foretagne 1861—70 paa Landhusholdnings-selskabets Foranledning, foretog flere meteorologiske Studierejser, bl. a. en Sørejse for at lære Sømandens Trang til meteorologiske Meddelelser at kende, angav 1871 en Metode til Maaling af Sky-lags Højde ved Iagttagelse fra eet Sted (belønnet med Videnskabernes Selskabs Sølvmedaille) og udgav Tyge Brahes Vejroptegnelser. 1872—79 var han Underbestyrer ved det nyoprettede meteorologiske Institut. Men hans Opfindergenit drog ham fra

Meteorologien. 1874 opfandt han en **Mangefoldstelegrafi** grundet paa Stemmegaflers Evne til at slutte og bryde en elektrisk Strøm i bestemt Takt og en saadan »**Tonestrøm**«s Evne til at sætte en bestemt Stemmegaffel i Svingninger. Denne Opfindelse belønnedes med Videnskabernes Selskabs Guldmedaille, og han fik Støtte fra flere Sider til dens videre Udformning. Men efter et anstrengt og frugtbart Arbejde hermed erfarede han, at Gray i Amerika havde taget Tanken op, og denne gik af med Sejren, da la C.s Midler ikke tillod ham at tage Kampen op. Hans næste Opfindelse (1875—76) angik ogsaa en Mangefoldstelegrafi baseret paa »**Tonehjulet**«, den første Form for en synkron Motor. Tonehjulet anvendes i vore Dage i mangfoldige Apparater. Af denne Opfindelse fik la C. et om end beskedent pekuniært Udbytte. 1883 opfandt han en ejendommelig Form for optisk Telegrafi, Spektrotelegrafien. For de to første Opdagelser fik han 1883 John Scott-Medailen paa Foranledning af Franklin-Instituttet. 1891 begyndte i Askov la C.s Arbejde paa Udnyttelse af Vindens Energi, støttet ved aarlige Finanslovsbevillinger af vekslende Størrelse. Dette til **Forsøgsmøllen** i Askov knyttede Arbejde er sikkert la C.s største teknisk-videnskabelige Indsats. Han blev derigennem Foregangsmand inden for Aerodynamikken, som i de senere Aar har undergaaet en meget hurtig Udvikling, foranlediget især af Krav fra Flyvningen under og efter Verdenskrigen, men har maattet anerkende næsten alle la C.s **Resultater**. la C. begyndte fra Grunden med Undersøgelse af Vindtrykket ved Beregning og Modelforsøg og fandt, at dette ikke er vinkelret paa Vingeflader, men nærmere vinkelret paa den relative Vind og betydeligt større paa buede og knækkede end paa plane Flader. Han blev klar over, at en Flade modtager mere Energi fra Vinden, end der er i den Luftsøjle, som rammer Pladen, og forklarer dette ved Sugningen bag Pladen, hvilket, som han fremhæver, allerede Voigt og Irminger har henledt Opmærksomheden paa. la C.s Resultater angaaende Vindmølleteori er offentliggjort i »Ingeniøren« 1897 og »**Forsøgsmøllen**« 1900 og refereret af P. Vinding i Salmonsens Konversationsleksikon, 2. Udg., Artikel Vindmotor. Da disse Undersøgelser var ført til en saadan Afslutning, at de kunde resultere i tilfredsstillende Møllekonstruktioner, og la C. samtidig havde løst den Opgave at faa den ujævne Vindkraft til at drive en **Aksel** jævnt dels ved sin sindrige og fuldkomne »Kratostat«, dels senere ved det langt simplere og tilstrækkeligt brugbare »Vippeforlag«, kunde han vende sig til Spørgsmaalet om Anvendelse af Vindkraften og i Forbindelse hermed Spørgsmaalet om at opsamle

Vindenergien til Benyttelse i Vindstille. Dette søgte la C. først løst ved at lade en af Vindkraften frembragt elektrisk Strøm spalte Vand i Ilt og Brint, der kunde gemmes hen hver for sig og bl. a. anvendes til Belysning. Denne Metode blev dog opgivet til Fordel for Indretning af Vindelektricitetsværker kombineret med et almindeligt Akkumulatorbatteri, idet **Vippeforlaget** og en »Automatnøgle« reducerede Kravene til Anlæggets Pasning til et Minimum. Denne Ændring i Arbejdets Retning stod i Forbindelse med, at Utaalmodighed hos Lovgivningsmagten bevirkede, at Bevillingen nedsattes og bestemtes alene til Forsøg angaaende Elektricitetens Anvendelse i Landbrugets Tjeneste. 1903 stiftede la C. **Vindelektricitetsselskabet**, der afholdt Kursus for Elektrikere, udgav et Tidsskrift, projekterede Vindelektricitetsværker o. s. v. Ved la C.s Død var et ikke ringe Antal Vindelektricitetsværker i Drift. Senere har Udviklingen ført bort fra disse, idet Højspændingsteknikken og Udviklingen af Forbrændingsmotorer har anvist nye Veje for Landbrugets Forsyning med Elektricitet. Men la C.s Arbejder har utvivlsomt haft stor Betydning for Landbrugets Indstilling over for Anvendelsen af Elektricitet, og **Forsøgsmøllen** har med den udmærkede Tradition fra la C.s Dage bevaret sin Betydning som en Art Forsøgslaboratorium til Støtte for **Landbruget**. la C.s Fortjeneste af Landets Elektrificering bevirkede, at han blev den første Formand for Elektricitetskommissionen (1907).

Til sin Undervisning skabte la C. de to i sin Art helt enestaaende Værker »Historisk Matematik« (trykt som Manuskript 1881, udg. 1888, 2. Udg. 1898) og (sammen med J. Appel) »Historisk Fysik i den ældre Naturforskning« (1896—97, oversat til Finsk og Tysk, ny Udg. 1906—10), hvorfra især Lærere kan hente værdifulde Impulser. Af hans øvrige populære Værker maa nævnes »Menneskelegemets Bygning og Livsvirksomhed« (1889), »Tidens Naturlære« (1899) og hans Medarbejderskab ved »Hverdagsfysik« (1898 sammen med C. Christiansen og K. Prytz) og ved »Menneskeandens Sejre« (1903—04 sammen med Helge Holst).

H. M. Hansen.

la Cour, Vilhelm Birkedal Barfod **Dornonville** de, f. 1883, Historiker. F. 23. Dec. 1883 paa Lyngby Landbrugsskole. Broder til J. C. B. D. de la C. og L. F. B. D. de la C. (s. d.). Gift 2. Juni 1909 i Bodø med Asbjørg Nielsen, f. 24. Okt. 1886 paa Haug i **Vardal**, D. af Landbrugsskolebestyrer Lorents Peter N. (1844—1916) og Marie Lovise Wexelsen (1850—1934).

la C. blev Student 1902 fra Birkerød og allerede fra Hjemmet

stærkt historisk interesseret begyndte han straks at studere Historie og tog Magisterkonferensen 1909. Fra **Drengaaarene** havde han i Nationalmuseets Arkiv beskæftiget sig med vore middelalderlige Borge, og efter at være blevet Student deltog han 1903—09 i Museets Undersøgelse af Voldsteder. Allerede 1906 havde han dog udgivet en Pjece »Dansk Selvfølelse«, foranlediget ved et af pangermansk Tankegang præget Foredrag, Bjørnson havde holdt paa **Skamlingsbanken**, og efterhaanden tog de stærke nationale Interesser, der som Arv fra begge Sider af hans Slægt laa ham i Blodet, ham mere og mere fangen. Han opgav derfor Museumsvejen, hvortil han ellers havde været selvskreven, og blev Lærer ved Realskolen i Lyngby, for hvilken han 1911—16 var **Medbestyrer** efter dens Overgang til højere Almenskole. Efter et toaarigt Studieophold i Norge ansattes han 1918 som Adjunkt ved Kostskolen i Birkerød, til hvilken han stadig er knyttet, fra 1931 som Lektor. — Jævnside med sin Lærergerning har han udfoldet en stor Forfattervirksomhed, der dels samler sig om nationale eller nationalpolitiske Emner, hvis Formaål i kort Begreb har været at vække »Villien til Danskhed«, dels er af rent videnskabelig Art. I »Fædrelandet. Grundtræk af Danskhedsfølelsens Vækst« (1913) søger han gennem en Analyse af de skiftende Tiders Opfattelse, som den genspejler sig i Skrift og Digtning, at give Nationalitetsfølelsens Udviklingshistorie, men ellers har han væsentlig koncentreret sig om sønderjyske Emner. Efter en Biografi af »Redaktør Jens Jessen« (1913) behandlede han Jordkampen i det af De samvirkende sønderjyske Foreninger som en Fortsættelse af »Haandbog i det nordslesvigske Spørgsmaal« 1915 udgivne Skrift »Le Slesvig du Nord« og gav i »Sønderjylland under Verdenskrigen« (1916) en Oversigt over Stemninger og Tilstande i Landet. En Parallel hertil danner »Stemninger og Standpunkter under Krigen 64« (1917), medens han i »Elsass-Lothringen efter Annexionen« (1918) har skildret beslægtede fremmede nationale Forhold. I Okt. 1918 paabegyndte han Udgivelsen af **Maanedsskriftet** »Grænsevagten«, for hvilket han stadig er Redaktør, og i de følgende Aars indre Brydninger om Grænsespørgsmaalet kastede han sig med hele den Energi og Kampglæde, der er ham i Kød og Blod, ind i Striden og blev en af Hovedmændene i Bestræbelserne for at sikre Flensborgs Genforening, for hvilken han bl. a. kraftigt slog til Lyd i en Række Artikler i Dagbladet »København«. Derimod tog han bestemt Afstand fra den Retning, der ønskede Grænsen skudt ned til Slien og Danevirke. Et Udvalg af sine Artikler og Taler fra disse Aar har han samlet i den 1923 udgivne »I Kamplinien«.

— En Overgang mellem de to Sider af hans Forfatterskab dannes naturlig af »Danevirke og Kampene paa vor Sydgrænse« (1917). Ikke blot giver han her en Fremstilling af Mindesmærkets Historie, der paa mange Punkter afviger fra den tidligere Opfattelse, men, efter hvad han selv fortæller, genvakte dette Arbejde hans Lyst til at sysle med vor ældste Historie. Hans Maal blev nu at skrive Folkets Tilblivelseshistorie og vise dets ældste Udvikling. Første-grøden blev hans Disputats »Sjællands ældste Bygder« (1927), hvor han paa Grundlag af aarelange dybtgaaende Studier af det i Nationalmuseet værende Oldsagsstof og dets systematiske Registrering af Mindesmærkerne med stor Dygtighed ud fra den bebyggelseshistoriske Metode, hvortil Sophus Muller havde givet Stødet, søger at kortlægge de ældste Bygdekærner i den yngre Stenalder og Bebyggelsens Udvikling og delvise Forskydning i Bronzealderen. Ligesom han i »Tilskueren« (1925) har fremsat en Slags Arbejdsplan, har han i »Vort Folks Oprindelse og ældste Historie« (Det danske Folks Historie, I, 1927) givet en Skitse, der viser, hvorledes han tænkte sig Opgaven løst. Længe havde det ogsaa været hans Tanke gennem Samarbejde med andre at skaffe vor historiske Litteratur en samtidig videnskabeligt underbygget og folkeligt skrevet Sønderjyllands Historie, og paa hans Initiativ paabegyndtes 1930 den til fem Bind planlagte »Sønderjyllands Historie«, af hvilken han blev en af Redaktørerne, og for hvis udmærkede Illustrering han helt har Æren. Ganske naturlig overtog han selv det første Afsnit (til 1241), hvor han i et klart og myndigt Sprog har fremsat en Række nye Synspunkter ikke mindst for de Tider, der aabenbart ligger hans Hjerter nærmest, og af hvilke han allerede 1923 havde givet en Forstudie i »Geschichte des schleswigschen Volkes«, I (til ca. 850). Som Privatdocent ved Universitetet har han fra 1928 holdt Øvelser og Forelæsninger over sønderjysk Historiografi og Sønderjyllands ældre Historie. — Maleri af Axel Bredsdorff 1919 i Museet paa Sønderborg Slot.

Universitetets Festskrift Nov. 1927.

M. Mackeprang.

Courländer, Bernhard, 1815—98, Klaverspiller. F. 2. Jan. 1815 i Kbh. (Mos.), d. 14. April 1898 i Baltimore, begr. sst. Forældre: Købmand, fhv. Fredsofficer og Generalpolitinspektør Siegmund Wolf (Martin Siegmund Wilhelm) C. (ca. 1784—1832) og Caroline Henriette Wallach (ca. 1786—1853). Gift med Elise, f. ca. 1837, d. 27. Jan. 1908 i Baltimore.

C. havde allerede flere Gange spillet offentlig, da han 1832 optraadte ved en Koncert paa Det kgl. Teater. Hans Lærere var

Conrad Luders samt Moscheles under dennes Ophold i Kbh. Med offentlig Understøttelse rejste han til Udlandet, hvor han studerede Klaver hos Aloys Schmidt og F. Ries. Efter Hjemkomsten **1836** blev han en fejret Virtuos i **Kbh.**, optraadte ved talrige Koncerter (bl. a. paa Det **kgl.** Teater **1836**, i Musikforeningen **1839** og **1845**), altid overordentlig respektfuldt omtalt i »Københavnsposten«, der fremhæver »vor talentfulde Landsmand« og omtaler hans »Smag og ualmindelige Færdighed«. Ved disse Koncerter og Aftenunderholdninger spillede C. især Tidens yndede Klaverstykker, hvis Komponister er Klassicismens Epigoner: Ries, Kalkbrenner, Moscheles, Worzischek, Hertz, **Henselt**, **1836** dog ogsaa Mendelssohn-Bartholdy. En Overgang var han Lærer ved Hoffet og foretog Koncertrejser (med **Prume** og **Kellermann**); han udnævntes til **kgl. Kammermusikus 1842**. Trods den megen Virak, der blev ham til Del, forlod han alligevel Danmark og drog **1846** til Amerika, koncerterede i flere Aar paa de dansk-vestindiske Øer, i Venezuela og paa Trinidad, bosatte sig endelig i Baltimore, hvor han blev Lærer ved det med **Peabody-Institutionen** forbundne Konservatorium (for hvilket Asger Hamerik blev Direktør). Han virkede her til **sin** Død. Allerede inden sin Afrejse til Amerika havde C. udgivet Klaverkompositioner, der alle er af samme letløbende Karakter som de Værker, han yndede at optræde med ved Koncerter, nærmest i den virtuose Salonstil (Valse, Mazurkaer, Nocturner, Transskriptioner, Cinq morceaux Op. 5).

I. Réé i **Tidsskrift** f. Musik, **1858**, Nr. 8—9, **Till.** Th. Overskou: Den danske Skueplads, V, **1864**. Musikforeningens Festskrift, II, **1886**.

Erik Abrahamsen.

Crage, Nicolaus, d. **1559**, Hofpræst. D. **1559** i Salzwedel. Gift; Enken ægtede Borgmester Rademin i Salzwedel.

N. C, der skrev sig selv Craghe, af andre sædvanlig blev skrevet Krage, træffes første Gang **1526**, da han blev evangelisk Hofprædikant hos Grev Erik af Hoya paa Slottet Stolzenau i Hannover. **1530** blev han kaldet til Minden for at reformere Kirkevæsenet her. Ved sin Dristighed, Buldren og forfærdelige Tordenrøst fik han hurtigt Munke og Kanniker fordrevne og udgav derpaa en »kristelig Ordning« for Staden. Men da han mere egnede sig til at vække Uro end til at stifte Fred, blev Borgerne i Minden kede af ham og fordrev ham fra Byen, hvorpaa han **1536** blev Præst i **Emden** i Friesland; men heller ikke her kunde man finde sig i hans urolige og trættekære Væsen. Han gik da til Holsten, hvor man **1539** træffer ham som Præst og Dekan i det **münsterdorfske** Kon-

sistorium. Johan Rantzau, der vel næppe har kendt nærmere **til** hans tidligere Liv, men derimod vidste, at han var en Mand, der besad store Talegaver, synes at have anbefalet ham til Christian **III.**, der var i Forlegenhed for en tysk Hofprædikant; og da Bugenhagen ogsaa mente, at han var brugbar, tog Kongen ham **1543** i sin Tjeneste. Ved Hoffet synes N. C. i Begyndelsen at have vundet ikke ringe Anseelse, saa han efter Kongens Ønske **1544** af **Kbh.s** Universitet blev hædret med den teologiske Bakkalaurog Doktorgrad, og i fire Aar fulgte han Kongen paa hans Rejser omkring i Danmark og Hertugdømmerne. Men til sidst forspildte han ved sit anstødelige Levned den Yndest, hans Begavelse havde forskaffet ham, og **1547** blev han afskediget. Dog aflagdes han med et **Kanonikat** i Slesvig, hvor han tog Bolig. Men kort efter trak der et nyt Uvejr op over ham, idet han med Ret eller Uret beskyldtes for at have staaet i Forhold til en Stifdatter af den **kgl.** Sekretær Jesper Brochmand. Biskoppen og Kapitlet i Slesvig dømte ham til fem Aars Suspension fra gejstligt Embede og Len. Kong Christian, til hvem han henvendte sig i nogle højst karakteristiske Breve, i hvilke han snart forsvarede, snart anklagede sig selv, vilde ikke mere have noget med ham at gøre; derimod tog Hertug Adolf, hvis Forhold til Kongen og til Kapitlet i Slesvig sædvanlig var spændt, sig af ham og gjorde ham **1548** **til** sin Hofprædikant og til Kirkevisitator eller Provst i den gottorpske Del af Sydslesvig, i hvilken **Stilling** han fungerede indtil **1552**, da han af Kurfyrst Joachim af Brandenburg beskikkedes **til** Præst i Salzwedel. Ogsaa her blev hans Komme en Aarsag **til** Strid, da Borgerne, der havde faaet Nys om de Beskyldninger, hans tidligere Færd havde givet Anledning til, vægrede sig ved at modtage ham. Men de **maatte** dog til sidst bøje sig for deres Landsherres Villie, og paa dette Sted endte C. sit urolige Liv.

Johs. Møller: *Cimbria literata*, II, 1744, S. 433 f. H. F. Rørdam: *Monumenta historiae Danicæ*, 2. Rk., II, 1887, S. 232, 577. *Schriften des Vereins für schlesw.-holst. Kirchengeschichte*, 2. Rk., VI, 1914—17, S. 105, 120, 124. Joh. Fr. Danneil: *Kirchengeschichte der Stadt Salzwedel*, 1842. *Kirkehist. Saml.*, 2. Rk., IV, 1867—68, S. 45—66, 547, 550 ff., 677.

H. F. Rørdam (*Bjørn Kornerup**).

Craigengelt, Genete Jacobsdatter, d. 1567, skotsk Adelsdame. D. 17. Aug. 1567 paa Harlevholm, begr. i Harlev K. Muligvis gift 1° 31. Aug. 1525 i Leith med Mogens Lauridsen Løvenbalk til Tjele, d. ca. 1536, S. af Laurids Mogensens **til** Tjele (d. 1500, gift 1° med Anne Jakimsdatter Flemming, d. ca. 1488, gift 1° med

Anders Ebbesen Galt) og Karen Bille (d. tidligst 1511). 2° med Hans Skriver, der overlevede hende.

Mogens Lauridsen synes kun at have behandlet G. C. »den skotske Kvinde paa Tjele«, som sin Slegfred. Skønt han havde Sønnen Knud Mogensen med hende, efterlod han Arvegodset med Tjele til sin Svoger Erik Skram, og G. C. **maatte** oven i Købet ved et Forlig med denne 1536 afstaa en Del af den betydelige Formue i Løsøre og rede Penge, som Mogens Lauridsen ved et Gavebrev havde skænket hende. Knud Mogensen rejste senere Krav paa Tjele og søgte under Retssagen at bevise, at Forældrene var blevet lovformeligt viiede i Skotland, men Rettertingsdommen 1554 gik ham imod, uden at det ses, om det navnlig var **fordi** Forældrene ikke havde levet sammen som rette Ægtefæller, eller fordi Sønnen ikke i Tide havde hævdet sin Arveret. Efter at han havde faaet gunstige Erklæringer om Ægteskabets Gyldighed fra Universiteterne i Wittenberg og København, opnaaede han 1571 Forlig med Erik Skrams Børn, hvorved disse anerkendte ham som deres rette Morbrodersøn og tillod ham at føre Løvenbalkernes Vaaben, mod at han opgav **alle** Krav paa dem. G. C. købte efter Mogens Lauridsens Død Harlevholm. Paa Gravstenen kaldes hun »ærlig og velbyrdig Frue«, men ingen af hendes Mænd nævnes.

Hist. Tidsskr., 5. Rk., I, 1879, S. 414—22. Danmarks Adels Aarbog, XX, 1903, S. 292. Aarhus Stifts Aarbog, 1915. Povel Bagge (*A. Heise*).

Cramer, Navnet paa flere tyske og sønderjyske Slægter. En Præsteslægt føres tilbage til Hans Christian C. i Haderslev, der var Fader til nedenn. Klokker og Regnebogsforfatter Christian C. (1699—1764). Hans Søn, Hans Christian C. (1727—92), der fulgte ham i Klokkerembedet i Aarhus og udgav flere af hans Arbejder, var Fader til nedenn. Sognepræst, Dr. **phil.** Peter Christian C. (1762—1818), hvis Sønnesøn var den ligeledes nedenn. Dyr læge Vilhelm Rudolph C. (1839—1918); dennes Søn Kaptajn Frits C. (f. 1869) var 1921—27 Gesandt i **Siam**. — Nedenn. Professor Johan Andreas C. (1723—88), hvis Fader var Præst i Sachsen, var Fader til den ligeledes nedenn. Retslærde Andreas Wilhelm C. (1760—1833).

Albert Fabritius.

Cramer, Andreas Wilhelm, 1760—1833, Retslærd. F. 24. Dec. 1760 i Kbh. (Slotsk.), d. 23. Jan. 1833 i Kiel, begr. sst. **Forældre**: Professor J. A. C. (s. d.) og 1. Hustru. Gift 19. Juli 1787 i Kiel med Friedrike Charlotte Zachariae, døbt 22. Marts 1764 i Bützow, d. 7. Juni 1832 i Kiel, D. af Professor i Teologi, Kirkeraad

Gotthilf Traugott Z. (1729—77) og Margaretha Dorothea Wuesthoff (ca. 1743—1809).

1773—79 afsluttede C. sin Skolegang i Sachsen, Oschatz og Grimma, studerede derefter i Kiel og Leipzig. Dr. jur. 1785 i Kiel, 1786 Prof. *extraord.*, 1792 ord. sst., 1826 Overbibliotekar sst. G. G. Haubold var C.s videnskabelige Ideal, han hyldede i udpræget Grad den **antikvarisk-filologiske** Retning inden for **Retsvidenskaben**, med større Anlæg for den enkelte Undersøgelse end for den systematiske Helhed, mere Tilløbenes end det afsluttede Værks Mand. Han leverede Kommentarer til Sueton, Juvenal, Tacitus o. a., hans Yndlingsforfatter var **Aulus Gellius**. 1837 udgav H. Ratjen hans »Kleine Schriften nebst G. G. Nitzsch' Memoria Crameri« med biografisk Indledning m. m. Størst Betydning af C.s romanistiske Arbejder har hans Forstudier til en Udgave af Pandekterne »Tituli pandectarum ex codicis de verborum **significatione cum variæ lectionis apparatu**« (1811) og hans »Supplementi ad Barnabae Brissonii Opus de verborum **quam ad ius civile pertinet significatione specimen**« (1813). Karakteristisk for C.s ejendommelige Ener-Natur med dens Ironi og Lune er hans »Haus-Chronik **meinen** Anverwandten und Freunden **zum** Andenken gewidmet« (1822) og det mere politisk farvede »Ein Wort an Freunde und Bekannte und die es sonst **lesen mogen**« (1830). De suppleres godt med Udtalelser af Mænd som Henrik Steffens, C. Th. Welcker og G. C. Burchardi. — Etatsraad 1810. — Lito-grafi efter Tegning af J. J. F. **Bünsow**.

Foruden det ovenfor nævnte: H. Ratjen: A. W. C.s Leben und Schriften, 1837. M. Liepmann: Von Kieler Professoren, 1916, *passim*. *r t n hl*

Cramer, Andreas, d. 1679, gottorpsk Statsmand. F. i Magdeburg, d. 11. Dec. 1679 i Slesvig. Forældre ukendte. Gift 1° 3. Nov. 1639 i Hamburg med Maria Elisabeth Schultz (gift 1° med Raadmand i Hamburg Hans Trapp). 2° 19. April 1655 i Slesvig med Clara Danckwerth, d. Maj 1656, D. af gottorpsk **Rentemester** Joachim D. (ca. 1606—56) og Clara Luth. 3° 27. Febr. 1659 i Tønning med Augusta Maria Hecklauer, f. 28. Juli 1634 i Slesvig, d. 7. Marts 1668 sst., D. af gottorpsk **Amtsinspektør** Johannes H. (s. d.) og Hustru.

Om A. C.s Herkomst og tidligste Uddannelse vides intet. Han tog, formodentlig som ganske ung, Tjeneste i Gustaf Adolfs Hær og saaredes haardt i Slaget ved Breitenfeld (1631). Senere opholdt han sig en Tid i Magdeburg, tog Doktorgraden i Jura

og traadte 1639 i Tjeneste hos Grev Anton Günther af Oldenburg. April 1655 kaldes han hertugelig gottorpsk og grevelig oldenburgsk Raad, 1659 fik han ny Bestalling som gottorpsk Hof- og Kancelliraad, 1665 som Kammerraad, 1671 som Gehejmerraad. Ved sit første Ægteskab erhvervede han 1656 det adelige Gods Hoyersworth i Ejdersted. Han indtog under Hertug Christian Albrecht en meget fremtrædende — vistnok ved Siden af J. A. Kielman den mest betydende — Stilling inden for gottorpsk Politik og Forvaltning og anvendtes meget i diplomatiske Sendelser og Forhandlinger. Han var saaledes i 1660'erne og 1670'erne en af Hertugens Hovedforhandlere i den oldenburgske Successionssag, hvor han forfattede de vigtigste Indlæg fra gottorpsk Side (bl. a. den udførlige Deduktion af 1663). Over for Danmark virkede C., som allerede 1658 havde næret Frygt for, at Gottorp kunde faa Vanskelighed ved at bevare det vundne, for en Forstaaelse, selv om det vilde vække Mishag i Sverige (saaledes i en Betænkning til Kielman af April 1667), og medvirkede ved de Forhandlinger, som afsluttedes med Glückstadtrecessen og Ægteskabstraktaten af Okt. 1667. Under de oldenburgske Mageskifteforhandlinger 1672—73 klagede Kielman ganske vist over C.s ringe Imødekommenhed over for de danske Fordringer, men ved Rendsborgunderhandlingen Juni 1675 stemte han for Kielmans Forslag om at give baade Tønder og Løgumkloster Amter i Mageskifte for Grevskaberne, hvis det viste sig nødvendigt for at tilfredsstille den danske Konge. Han deltog senere i Forhandlingerne om det tvungne Rendsborgforlig og fulgte 1676 Hertugen i Landflygtighed til Hamburg. Han oplevede 1679 sin Herres Genindsættelse, men døde kort efter. Indadtil var C. en energisk Forkæmper for Fyrstemagten over for Ridderskabet. I en interessant politisk Betænkning, som han ca. 1660 forelagde Christian Albrecht, tilraader han meget vidtgaaende Forholdsregler til at kue og helst helt udrydde den indfødte Adel, samtidig med at han ivrer for at dygtiggøre Landets egne Børn af borgerlig Stand til Statens Tjeneste. Inden for Statsstyre og Forvaltning arbejdede han med Fremgang for at lægge Tyngdepunktet i Gehejmerraadet.

Benedictus Martini: Ligrædiken over Augusta Maria Cramer, f. Hecklauer, 1669. J. Møller: *Cimbria literata*, II, 1744, S. 154. A. D. Jørgensen: Peter Schumacher Griffenfeld, I, 1893, S. 381 ff.; II, 1894, S. 13 ff., 56 f., 254 o. fl. St. L. Laursen: Danmark-Norges Traktater, IV, 1917, S. 591; V—VI, 1920, 1922. L. Andresen og W. Stephan: *Beiträge zur Geschichte der Gottorfer Hof- und Staatsverwaltung* von 1544—1659, I—II, 1928, især I, S. 278—81; II, S. 279-83.

C O Bøggild Andersen.

Cramer, Christian, 1699—1764, Skolemand. F. 26. Febr. 1699 i Haderslev, d. 24. Jan. 1764 i Aarhus, begr. sst. Forældre: Hans Christian C. og Guner Jesdatter. Han underskrev sig H. C. C. Gift 1° med Else Kirstine Weidemann, døbt 5. Sept. 1697 i Borum, begr. 12. Aug. 1756 i Aarhus, D. af Rytter Christian W. (1632—1731). 2° 28. Jan. 1757 i Aarhus med Kirstine Espensdatter, f. ca. 1709, begr. 24. April 1775 i Aarhus (gift 1° 1734 med Sømmand Jens Thomesen Sabroe, d. 1756, 3° 1764 med Klokker og Underdegn Jens Jensen Mundelstrup, 1718—89, gift 2° 1776 med Kristence Skorup Stæhr, 1733—91).

Efter at have tjent ved Hestgarden blev C. 1721 Skoleholder i Aarhus, hvor han n. A. blev indblandet i den Strid om Natmandens Børns Skolegang, der til Dels berøvede Byens danske Skoler deres Elever. 1728 tog han Artium og fortsatte derefter sin Skole i Aarhus. Fra 1741 til sin Død var han Klokker og Alterdegn ved Domkirken. C. havde megen Interesse for Undervisning og en klar Forstaaelse af Købstadskolens Opgave og Organisation. 1754 indsendte han til Kongen »Betænkninger om Kiøbstæd Skoelers Tilstand og Forbedring«, og det heri stillede Forslag vakte saa megen Opmærksomhed, at Regeringen anmodede Universitetet og samtlige Stiftsøvrigheder i Danmark og Norge om at erklære sig derom. Tiden til dets Gennemførelse var dog ikke kommet. Først Skoleordningen af 1814 gennemførte de fleste af C.s Reformforslag. — Mest kendt er C. blevet som Forfatter af en Række Lærebøger i Regning og Matematik, af hvilke den første »Arithmetica tyronica eller grundig Veiviisning practice at lære ald fornøden Huus-og Handels-Regning« (1735) afløste Søren Mathiesens Regnebog og udkom i en Mængde Oplag langt ind i 19. Aarh. 1744 udgav han en Aritmetik »Algebra tyronica eller Regnebogs anden Part« og 1748 »Algebraisk Nullo Regning eller Tydelig Differentialregning«. Den sidste er ganske vist kun en lille Pjece paa seks Sider, men Skriftet har dog Interesse som den første danske Differentialregning. Efter hans Død udkom 1768 »Geometria tyronica eller Maale-Konst for Børn og Begyndere«, en populært formet og meget praktisk Lærebog. — C. har mere end nogen anden Lærebogsforfatter i 18. Aarh. arbejdet for Regningens og Matematikkens Fremgang her i Landet. — Ved Aarhus Domkirke siges han at have indført den Skik at kræve Indtegningspenge af Kommunikanter. I hvert Fald samlede han sig i sit Klokkerembede og ved sin Regnebog en ret betydelig Formue og døde som en meget velhavende Mand.

S. A. Christensen: Matematikens Udvikling i Danmark og Norge, 1895, S. 25—28, 35 ff., 41—44, 190 ff. Saml. til jysk Hist. og Topogr., 4. Rk., II, 1914—16, S. 444—84. C. Buur: Folkeundervisning i Aarhus før 1814, 1915, S. 31 f. C. V. Hertel: Forsøg til en **antiq.-hist.** Beskr. af Aarhus Domkirke, II,

, * .

Chr. Buur (Joakim Larsen).

Cramer, Johan Andreas, 1723—88, Teolog. F. 27. Jan. 1723 i Johstadt i Erzgebirge, d. 12. Juni 1788 i Kiel, begr. sst. (St. Jiirgens **Frdh.**). Forældre: Sognepræst Casper Anton C. (1681—1750) og Juliane Coith (1702—29). Gift 1° 28. Jan. 1749 i Leipzig (Thomask.) med Juliane Charlotte Radick, f. 25. Aug. 1726 i Leipzig (Thomask.), d. II. Juni 1777 i Kiel, D. af Kgl. Skrædder Georg Gottfried R. (d. senest 1749) og Catharina Elisabeth Schreiber. 2° 12. Jan. 1781 paa Søbo, Fyn, med Margrethe Marie Scherewien, f. de Falsen, f. 12. Maj 1738 paa Søbo, d. 8. Maj 1795 sst. (gift 1° 1759 med Kaptajn, senere Major, Landsdommer og Konferensraad Carl Leopold S., 1718—79), D. af Kommerceraad, senere Justitsraad Johan Eskild de F. til Søbo (1689—1758, gift 1° 1725 med Margrethe Maria Frawn, 1689—1729) og Johanne Tommerup (1710—40).

C. gennemgik den navnkundige Skole i **Grimma** og kom 1742 til Leipzig, hvor han studerede Teologi og tog Magistergraden 1745. Hans æstetiske Anlæg var vakt ved Forbindelsen med den unge litterære Vennekreds, der repræsenterede Førromantikens moralistiske og schwungvolle Følsomhed. Her var Klopstock det store Navn i Kredsen af Mænd som Gellert, Rabener, Johann Adolph Schlegel, Ebert og Gartner. Ved sit Fadderskab til det litterært causerende Tidsskrift »**Bremer Beiträge**« knyttede han Forbindelsen med Klopstock. I nævnte Tidsskrift tryktes de første Brudstykker af »Messiaden«s Heksametre, som betog den ældre Bernstorff og foranledigede ham til at lade Klopstock indbyde til Danmark. 1748 blev C. Præst i Crellwitz i Sachsen og fortsatte flittigt sine litterære Sysler med Kirkehistorie og Retorik (Chrysostomus og Bossuet); allerede nu vandt han Ry som Retor og Digter. 1750 blev han Hofprædikant i **Quedlinburg**. 1751 var Klopstock kommet til Danmark, og omkring Bernstorff som Mæcen samledes en Del af Digterens Venner; paa Klopstocks Anbefaling blev ogsaa C. indbudt, og kun 31 Aar gammel overtog han 1754 Embedet som tysk Hofpræst i Kbh. Den i Hovedstaden toneangivende Tænke- og Følemaade blev i disse Aar bestemt sydfra, hvad der gav dansk Aandsliv Bevægelse og Udsyn. I de følgende Aar erhvervede C. sig baade ved sin smagfulde Forkyndelse og

ved sin efter Tidens Opfattelse formfuldendte Poesi en anset Stilling. Ved Hoffet var han skattet, i særlig Grad af Enkedronning Sophie Magdalene, i hvis Nærhed han boede om Sommeren, idet han **1761** købte Sandholmsgaard ved Hørsholm. I den **Bernstorff'ske** Familie var han den højt paaskønnede Sjælesørger og Ven, og i den tyske Kreds af Embeds- og Videnskabsmænd, der samlede sig om Petri Kirke og **Balth.** Munter, havde han sit aandelige Hjemsted, og han følte Danmark som sit andet Fædreland. Hans Anseelse blev yderligere befæstet ved Udnævnelsen til Professor i Teologi **1764**, og ved Christian VII.s Salving fik han den teologiske Doktorgrad. En omfattende Produktion viser hans store Arbejds-kraft. Sin Sans for det gamle Testamentes poetiske Skønhed, som Herder senere gjorde opmærksom paa (»Vom Geist der ebräischen Poesie«, **1782**), viste han i sin digteriske Oversættelse af Davids Salmer (**I—IV**, **1755—64**); yderligere kommenterede han **Hebræer-**brevet (**I—II**, **1757**), offentliggjorde henved 25 Bind Prædikener og udgav **1760** en Salmebog for den tyske Menighed. Men det Arbejde, der vil bevare C.s Navn, er den kritiske Ugejournal, »Der nordische Aufseher«, som han udgav **1758—61**. Holberg havde med den engelske Spectatorlitteratur brudt Bane for en læselig Vejledning i almenmenneskelige Emner, nogle periodiske Skrifter af lignende Art som C.s havde tidligere set Lyset, men C.s blev banebrydende. Thi selv om det ikke paa nogen Maade kom til at incitere Digterkunsten, gav det i Tværsnit en velskrevet Oversigt over Tidens filosofisk-æstetiserende Smag og styrkede den kristelig-sociale Interesse. Et Digt som Tullins »Majdagen« skyldte C.s Tidsskrift den Anerkendelse, det fik. Dertil kom dets Stilling som »Regeringspresse«, da det var en Støtte for den **Bernstorff'ske** Regerings Synsmaader. Det fortsattes fra **1761** af Sneedorffs »Den patriotiske Tilskuer«.

Ivrig for al menneskelig Virksomhed, der i Kunst, Videnskab eller Praksis kunde tjene det almindelige Vel, var C. **1759** med til at stifte det prisbelønnende Selskab til de skønne og nyttige Videnskabers Forfremmelse. Uden Frygt talte han djærvt mod de moralsk bedærvede Forhold ved Christian VII.s Hof. Da Struensee **1771** overtog Regimentet, blev C.s Embede inddraget, om end der blev tillagt ham Pension. Han modtog s. A. Kaldelsen som Superintendent i **Lübeck** og udgav her en Katekismus i Oplysningens optimistisk-eudaimonistiske Aand. Efter Struensees Fald kaldte den nye Regering C. til Kiel som teologisk Professor og Universitetets Prokansler. Her indførte han Forbedringer baade i Universitetets Administration og Undervisning og fik oprettet et Pastoralsemi-

narium. Hans Ry som Salmedigter og Salmebogsudgaven fra 1760 gjorde det naturligt, at det var til ham, Tyske Kancelli henvendte sig 1775 om en ny Salmebog for Hertugdømmerne. 1780 forelaa Resultatet: »Allgemeines Gesang-Buch«; den indførtes distriktsvis i fem Etaper 1781—90. Den er i det store og hele præget af Samtidens Digtning (Klopstock, Gellert, Sturm) og naturligt nok af C.s egen Fromhedstype med Forkyndelse af Forsynstroen, Jesu ophøjede Eksempel og den moralske Pligtfølelse i Næstekærlighed. Af de 914 Salmer, inddelte efter dogmatiske og etiske Læresætninger, skyldtes 255 C. selv. Dens Levetid blev henved 100 Aar; længst holdt den sig i Ditmarsken, kortest i Haderslev. C. savnede Kbh.; for sine Skuffelser i Kiel fandt han Trøst gennem Brevveksling med de gamle Venner, og han havde ogsaa sin, om end kun ekspeditions-mæssige Part i Regeringsskiftet 1784, idet han besørgede Munters og Kronprinsens Breve med Oplysninger om Forholdene i Kbh. videre til A. P. Bernstorff paa Borstel og Dreilützow. — C. var efter Tidens Format en humanistisk Lærd med mange Kundskaber og alsidige Interesser, en Skønaand med et livligt Lynne og et aabent, optimistisk Sind. Det smukkeste Træk i hans Væsen er hans Uselviskhed og Taknemmelighed mod sit nye Fædreland. — Tegnet og stukket af J. M. Preisler 1774.

L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekrede, I—X, 1895—1932. Aage Friis: Bernstorffske Papirer, I—III, 1904—13. Samme: Bernstorfferne og Danmark, I—II, 1903—19. A. W. Cramer: Haus-Chronik, 1822. Ungdoms-Erindringer af Friederike Brun, f. Munter, ved L. Bobé, 1917. Phoebe M. Luehrs: Der nordische Aufseher, 1909. Adolf Langguth: Christian Hieronymus Esmarch und der Göttinger Dichterbund, 1903. David Fr. Strauss: Gesammelte Schriften, X, 1878, S. 40 ff. P. F. Suhm: Samlede Skrifter, X, 1793, S. 28 f. Dansk Maanedsskrift ved M. G. G. Steenstrup, I, 1865, S. 95, 97. Hist. Tidsskrift, IV, 1843, S. 346. Schriften des Vereins für schleswig-holsteinische Kirchengeschichte, 1. Rk. (grössere Publikationen), 13. Heft, 1922. Leopold Magon: Ein Jahrhundert geistiger und literarischer Beziehungen zwischen Deutschland und Skandinavien 1750—1850, I, 1926. K. F. Plesner: Jens Schiøderup Sneedorff, 1930. L. Bobé: Die deutsche St. Petri Gemeinde, 1925.

g j

Michael Neiiendam.

Cramer, Peter, 1726—82, Maler. F. 24. Aug. 1726 i Kbh., d. 17. Juli 1782 sst., begr. sst. (Petri). Forældre: Gartner Peter C. (ca. 1688—1756) og Anne Dorothea (ca. 1697—tidligst 1771). Ugift.

C, der allerede tidlig røbede usædvanlige Anlæg for Malerkunsten, synes ikke at have haft nogen egentlig Lærer. Ved sine Tegninger til Nordens »Voyage d'Égypte« (1755) gjorde han sig første Gang fordelagtig bemærket, og, da Videnskabernes Selskab

støttede ham, søgte han 1754 Akademiets Rejsestipendium, men da han ikke havde gennemgaaet Akademiet, fik han kun Tilladelse til at konkurrere om **Guldmedaillen**, som han dog ikke opnaaede. C. blev af sin Samtid anset for en højst betydelig Genremaler, hvad Eftertiden ikke helt har kunnet godkende. Han er stærkt paavirket af Folkelivsskildrere som Ostade og Teniers, og man hædrede ham da ogsaa med Tilnavnet den »danske Teniers«. I hans Billeder fandt Datiden »harmoniske Farver, friske Teinter, en vittig Pensel, en sindrig og fornøjelig Sammensættelse«, ja endogsaa »flere Forandringer og et ædlere Valg end i de fleste af Teniers' Stykker«. 1778 blev C. endelig Medlem af Akademiet, og s. A. udstillede han paa Salonen paa Kunstakademiet tolv Malerier, som gjorde betydelig Lykke, ikke mindst »tre herlige Bondestykker«. Paa Kunstmuseet findes to Billeder fra 1781, paa **Fr.borg** »Kirsten Piils Kilde« (1765), en Sepiategning af Drakenberg, Selvportræt og foregivet Maleri af Enevold Brandt. Størst Betydning fik C. dog som Teatermaler. Sine første Teaterdekorationer malede han sandsynligvis til Operaen »Gram og Signe«, hvis Tekst skyldes N. K. Bredal. Ved Opførelsen 1757 udførte C., som raadede over gode Stemmemedler, selv et større Sangparti. 1758 søgte man i Komediehuset paa Kongens Nytorv at skabe en dansk Opera, men da man ikke inden for Teatrets egne Mure raadede over tilstrækkelig gode vokale Kræfter, der kunde udføre de vanskelige Sangpartier, var man tvunget til at søge andet Steds hen. Blandt de nye Sangere, som dog kun blev engageret til nogle enkelte Forestillinger, var ogsaa C., der paa denne ejendommelige Maade kom i nærmere Forbindelse med Komediehuset. Mod Slutningen af 1750'erne ser vi ham virke som Teatermaler. Nogen egentlig Ansættelse fik han ikke til at begynde med; efterhaanden steg det Arbejde, der skulde udføres, meget betydeligt, og 1762 blev C. ansat, dog først senere med en fast aarlig Gage (500 Rdl.). Som Modkandidat havde han en udenlandsk Teatermaler, og først gennem Akademiets Mellemkomst gik Sagen i Orden. Datiden beundrede i højeste Grad C. som Teatermaler. I hans sidste Aar synes hans Arbejdskraft en Del svækket, og der mødte ham inden for Teatret ikke saa faa Besværligheder; men trods det følte man ved hans Død, at han vilde blive meget vanskelig at erstatte. Han havde i sin lange Virksomhed forfærdiget Dekorationer af alle Arter, havde givet baade Komedier, franske Tragedier, Balletter, italienske Operaer og franske Syngespil den dekorative Indramning. Han virkede i en Periode, hvor den hjemlige dramatiske Litteratur ikke stod

synderlig højt; men han naaede dog at se Begyndelsen af en Renæssance med Johannes Ewald, til hvis dramatiske Hovedværker »**Balders Død**« og »**Fiskerne**« han malede Dekorationerne. Bedømmelsen af C. som Teatermaler vanskeliggøres af den Omstændighed, at alle hans Dekorationsudkast synes at være gaaet tabt. Derimod findes der fra hans Haand en Række nydelig udførte Tegninger, i hvilke han med betydelig Livfuldhed har gengivet forskellige **Teaterscener**. Disse Tegninger, der viser C. fra hans værdifuldeste Side som Kunstner, er en af de vigtigste Kilder til den danske Teaterhistorie i det 18. Aarhundrede. — Selvportræt paa **Fr.borg**. Miniature af Corn. Høyer sst. Maleri af Vig. Erichsen paa Kunstakademiet. Blyantstegning og klippet Silhouet paa **Fr.borg**.

Th. Overskou: Den danske Skueplads, **II—III**, 1856—60. V. C. Ravn i Musikforeningens Festskrift, **II**, 1886. A. Hennings: Essai sur les arts et leur progrès en **Dannemarc**, 1778. Det almindelige danske Bibliotek Marts 1778. F. J. Meier: Wiedewelt, 1877. Ude og Hjemme 1878. H. Weitemeyer i Personalh. **Tidsskr.**, 5. **Rk.**, VI, 1909. Aarbog for Musik 1922. T. Krogh: Danske Teaterbilleder fra det 18. **Aarh.**, 1932.

T h K h

Cramer, Peter Christian, 1762—1818, Præst, landøkonomisk Skribent. F. 15. Marts 1762 i Aarhus, d. 6. Juni 1818 i Mern, begr. sst. **Forældre**: Klokker Hans Christian C. (1727—92) og Dorothea Frederikke Ipsen (ca. 1727—93). Gift 8. Sept. 1794 i Kbh. (**Nic.**) med Marie Charlotte Hecquet, døbt 24. **Dec.** 1772 i Kbh. (**Nic.**), d. 5. Jan. 1836 i Mern, D. af **kgl.** Mundkok Jan H. (ca. 1734—97) og Charlotte Rasmusdatter.

C. blev Student 1783 fra Aarhus, tog 1787 filologisk Embedseksamen og blev s. A. Alumnus paa Borchs Kollegium. 1792 fik han Dispensation fra teologisk Embedseksamen med Tilladelse til i Stedet for at disputere, og efter i fire Aar at have været Decanus paa Kommunitetet var han fra 1794 til sin Død Sognepræst i Mern. Han har forfattet en Del Disputatser, enkelte Prædikener og nogle landøkonomiske Afhandlinger. De Forbedringer af Landbruget, som han er Talsmand for, er især Tilvejebringelse af **Markfred**, Indførelse af et bedre Sædskifte, **Afskaffelse** af Tienden in natura samt Brugen af rent Sædekorn. Som flere andre landøkonomiske Teoretikere i Samtiden gik han for vidt i sine Krav til den Driftsplan, han vilde have Bønderne til at følge; han tog ikke tilstrækkeligt i Betragtning, hvad der efter Tidens økonomiske og tekniske Forudsætninger var Mulighed for at gennemføre.

Aarbog for Historisk Samfund for Præstø Amt, 1933, S 61 f.

Hans Jensen (L. Koch).

Cramer, Vilhelm Rudolph, 1839—1918, Veterinær. F. 10. Juli 1839 i Vejlbj ved Grenaa, d. 3. Nov. 1918 paa Frbg., Urne paa Bispebjerg. Forældre: Sognepræst, sidst i Vester Skerninge Carl C. (1796—1860) og Mariane Elisabeth Holm (1795—1873). Gift 16. Maj 1867 i Kbh. (Helligg.) med Emma Nicoline Kolthoff, f. 28. Maj 1845 i Kbh. (Holmens), d. 23. Aug. 1931 paa Frbg., D. af Handelsbogholder, senere Grosserer, amerikansk Konsularagent Louis Antoine K. (1812—56) og Maren Cathrine Møller (1812—83).

C. tog Dyr lægeeksamen 1862 og kom som Reservedyr læge med i Krigen 1864. Han var Guvernementsdyr læge paa St. Thomas 1867—73 og praktiserede efter sin Hjemkomst i Lyngby indtil 1888, da han overtog Stillingen som Driftsbestyrer og Dyr læge ved Sølvgadens Hestesporvejsselskab; senere var C. i en Aarrække Driftsdirektør for de københavnske Sporveje (1898—1905). Da han 1893 valgtes til Formand for Bestyrelsen for Kreaturforsikringsforeningen for Kongeriget Danmark, kom han ind i en Gerning, som fik hans store Interesse, og hvor han indtil 1916 ydede et meget fortjenstfuldt Arbejde, saaledes at Foreningen, der var inde i en meget alvorlig Krise, nu under C.s Ledelse voksede til det tredobbelte og konsolideredes ved Henlæggelse af et betydeligt Reservefond. Som Dyr læge var C. stærkt interesseret i sin Gerning, hans litterære Produktion var dog ringe, idet han kun har skrevet mindre Afhandlinger om Svineavl (1886) og Kreaturforsikring (1909). For Dyr lægernes Foreningsliv nærede C. varm Interesse og deltog ivrigt i Arbejdet for Reorganisationen 1908, da Den danske Dyr lægeforening blev oprettet. Dyr lægekredsforeningen for Nordsjælland stiftedes paa hans Initiativ 1887, og han var dens Formand i over 25 Aar. — R. 1909. — Maleri i Familieej.

N. S. Lorentzen i **Maanedsskr.** f. Dyr l., XXX, 1918—19, S. 465 ff.

Hj. Friis.

Crappé, Roland (Roelof) nederlandsk Købmand, d. mellem Nov. 1642 og 15. April 1645 (begr. i Petri K.).

Om R. C.s Ungdom vides meget lidt. Han skal være kommet til Ostindien i det hollandske ostindiske Selskabs Tjeneste og synes at have staaet i Forbindelse med Fyrsten af Tanjore og Kejseren af Ceylon, før han 1616 el. 1617 kom til Kbh., hvor man lige havde stiftet et ostindisk Kompagni og beredte sig til at sende nogle Skibe til Ostindien. Det var oprindelig Meningen at sende Skibene til Koromandelkysten, men da Kejseren af Ceylons Afsending Marcelis de Boshouwer, Prins af Migomme, samtidig var kommet til

Kbh. for at søge Hjælp mod Portugiserne, besluttede man i Stedet for at lade Skibene sejle til Ceylon. Det danske ostindiske Kompagni skulde tillige omfatte en ceylonsk Afdeling, for hvilken **R. C.** skulde være Generaldirektør. I Aug. 1618 sejlede R. C. i Forvejen med Jagten »Øresund« for at meddele Kejseren af Ceylon den med Boshouwer sluttede Overenskomst, medens selve Flaaden under Admiral Ove Gjeddes Ledelse først afsejlede fra Kbh. i Okt. Da Ove Gjedde i Maj 1620 kom til Ceylon, havde R. C. i en Strid med Portugiserne mistet »Øresund«, men havde af Fyrsten af Tanjore faaet anvist Trankebar paa Koromandelkysten med Tilladelse til at anlægge en Fæstning der, hvis han vilde drive Handelsvirksomhed. Ove Gjedde og R. C. begav sig nu til Fyrsten, af hvem de fik Trankebar overdraget til Danmark. Der var dog forskellige Stridigheder mellem dem, da R. C. hævdede, at Trankebar var overdraget ham, hvorfor han og hans Folk burde have nogen Erstatning, hvilket Ove Gjedde ikke vilde gaa ind paa. R. C., der ved Ove Gjeddes Hjemrejse var blevet Guvernør i Trankebar, vendte ogsaa snart efter hjem til **Kbh.**, hvor der i Nov. 1622 sluttedes en Kontrakt mellem ham og Det ostindiske Kompagni, hvorefter han til næste Foraar skulde sejle tilbage til Ostindien. Han skulde være Overkommandør paa Rejsen og for det i Ostindien oprettede Kontor. 1629 kaldes han Kongens General i Ostindien. Han var meget virksom i sin Styrelse og foretog ofte Rejser for Kompagniet til Nabolandene. 1637 vendte han tilbage til Kbh. Der var forskellige Stridigheder mellem ham og Kompagniets Direktører, der klagede over hans Embedsførelse og Regnskabsaflæggelse. Christian IV. satte dog Pris paa ham. 1635 havde han adlet ham, og 1639 udnævnte han ham til en af de tre Direktører for Kompagniet i Kbh. R. C. synes at have været en formuende Mand. Han ejede en stor Gaard i Strandkvarteret, hvori 1645 den kejserlige Gesandt boede.

J. H. Schlegel: **Samml.** zur Dän. Gesch., I, 1773, 3.—4. Stück. **Kanc.** Brevb. 1621—23, 1922, S. 465; 1627—29, 1929, S. 750. **Kbh.s Dipl.**, III, 1877, S. 204 f.; VI, 1884, S. 242. L. Laursen: **Danm.-Norges Trakt.**, III, 1916. Kay Larsen: *De dansk-ostindiske Koloniers Historie*, I, 1907, S. 13—30.

L. Laursen.

Criminil, se Reventlow-Criminil.

Croi, se Croy.

Croix, la, se Lacroix.

Crone, Martin Anton Christian, 1817—1903, Præst, Historiker. F. 20. Sept. 1817 i Odense, d. 10. Nov. 1903 i Nyborg, begr. i Herrested. Forældre: Købmand David Eberhard C. (1786—1843) og Frederikke Caspara Briand (1793—1866). Gift 12. Maj 1857 i Mesinge med Sophie Kirstine Gnudtzmann, f. 9. Okt. 1834 i Kbh. (Frue), d. 23. Nov. 1903 i Hellerup, Fyn, D. af Hørkræmmer, Kaptajn i det borgerlige Infanteri Jens Frederik Gottlob G. (1798—1847) og Johanne Susanne Lutken (1807—53).

C. gik i Skole i Odense, hvor han bl. a. havde Caspar Paludan-Müller til Historielærer, hvad der blev af stor Betydning for ham. 1834 blev han Student, 1839 cand. theol. og var derpaa 1840 i et halvt Aar **Paludan-Müllers** Vikar ved Odense Katedralskole. S. A. blev han Adjunkt sst., og 1843 antog Vedel Simonsen ham til sin Medhjælper ved Udgivelsen af sine historiske Arbejder, der udkom i Odense. Samtidig begyndte C. at anlægge Samlinger til Fyns Historie. 1849 blev han efter Kammerherre Ove Chr. Sehested-Juels Indstilling udnævnt til Sognepræst i Herrested og ved Kapellet paa Ravnholt. Han var den sidste Præst, der i Danmark blev kaldet paa Grundlag af adelige Patronatsrettigheder. I Herrested tilbragte C. over 45 Aar, indtil han 1895 tog sin Afsked, og passede sit Embede med saa stor Pligttroskab, at han indtil Sommeren 1894 ikke havde forsømt Gudstjenesten en eneste Søndag. Ved sin Forbindelse med Ravnholt fik han Adgang til det der opbevarede righoldige Sehested-Juelske Privatarkiv, som det blev ham overdraget at ordne. Hans Syslen med dette Arkiv satte Frugt i Udgivelsen af forskellige af Statsminister J. O. Schack Rathlous Papirer (i Danske Samlinger, V og VI, 1869—71) og af Ove Juels Dagbog (i Historisk Tidsskrift, 3. Rk., III, 1862—64, S. 417—650). Med Forkærlighed dyrkede C. kirkehistoriske Studier. Allerede 1849 udgav han en Afhandling om Biskop Valdemar Knudsen i Slesvig, s. A. kom en Fremstilling af Herrested Præstehistorie (i Kirkehist. Saml., I, 1849—52, S. 291—324), og 1861 offentliggjorde han Samlinger til Odense Bispekrønike i Katolicismens Tid (i Saml. til Fyens Hist. og Top., I, 1861, S. 245—328). Hans betydeligste Arbejde er dog den fortjenstfulde Udgave efter Originalen i Odense Bispearkiv af »Mester Jakob Madsens Visitatsbog« (1853), dette vigtige Kildeskrift til Fyns Kirkehistorie i den første efterreformatoriske Periode. — R. 1890. — Blyantstegning af O. Bache 1865 (Fr.borg).

Nyborg-Posten 12. Nov. 1903. G. L. Wa 1: Fra Fyens Fortid, I, 1916, S. 204. H. J. Møller: Jacob Møller og hans Slægt, 1889, S. 55.

Bjørn Kornerup.

Crone, Hans Christian Rasmus, 1851—1930, Matematiker. F. 11. Juli 1851 i Helsingør, d. 30. Dec. 1930 paa Frbg., begr. i Kbh. (Holmens). Forældre: Byfoged, senere Politidirektør V. C. C. (s. d.) og Hustru. Gift 19. Okt. 1881 i Blovstrød med Clara Henriette Crone, f. 3. Nov. 1857 paa Engelholm ved Præstø, d. 20. Sept. 1890 i Kbh. (**Jac.**), D. af Forpagter af Engelholm, senere Ejer af Høveltegaard og Justitsraad Frederik Lønborg C. (1819—88) og Sophie **Antonie** Fischer (1820—99).

C. gik først i Helsingør Realskole, men ved Faderens Forflyttelse til Kbh. 1863 kom han til **Metro politanskolen**, hvorfra han blev Student 1869. N. A. tog han Filosofikum og Adgangseksamen til Polyteknisk Læreanstalt og hørte nogle Aar Forelæsninger der. Saa valgte han at studere Matematik ved Universitetet og tog 1875 Magisterkonferens. N. A. fik han Universitetets Guldmedaille for en Afhandling om Cirkelsystemer i Planen (trykt i »Tidsskrift for **Matematik**«). Han havde allerede flere Aar undervist i københavnske Skoler og været Assistent paa Tegnestuen paa Polyteknisk Læreanstalt, da han 1878 blev Lærer ved Søofficerskolen, hvor han blev til 1899. 1881 tog han Doktorgraden ved et Arbejde om Flader af fjerde Orden med Tilbagegangskeglesnit. 1895—1921 var han Docent i Matematik ved Landbohøjskolen. Han virkede desuden som Eksaminator og Censor ved almindelig Forberedelseseksamen (til 1916) og ved den matematiske Bearbejdelse af Meteorologisk Instituts Vandstandsobservationer. 1878—79 var han Senior i Studenterforeningen. 1896 kom C. ind i Forsikringsvirksomhed som Medlem af Kontrolkomiteen for Dansk Folkeforsikringsanstalt og blev 1922 Formand for denne; 1898—1905 var han Medlem af Bestyrelsen for Livsforsikringsselskabet Mundus og fra 1910 af Kontrolkomiteen for Livsforsikringsselskabet Hafnia. — Han har skrevet en Række Afhandlinger i det danske Tidsskrift for Matematik, i »**Mathematische Annalen**« og i »**Acta mathematica**«. De viser stor Færdighed og Sikkerhed i Brug af geometriske Metoder og udmærker sig baade ved Omhyggelighed og Sans for geometrisk Skønhed. Desuden har han været Medudgiver af nogle geometriske Modeller af udfoldelige Flader samt Forfatter af **hydrografiske** Undersøgelser, matematiske Lærebøger for Søofficerskolen og Landbohøjskolen samt et Skrift i Anledning af Matematisk Forenings **Halvtredsarsjubilæum**. Ved sidstnævnte Lejlighed (1925) blev han Foreningens Æresmedlem. — R. 1899. DM. 1921. — Tegning af Anna Wengberg 1927 i Familieeje.

H. J. Møller: Jacob Møller og hans Slægt, 1889, S. 59 f.

H. G. *Zeuthen* (Poul *Heegaard**).

Crone, Vilhelm Christoffer, 1813—87, Politidirektør i Kbh. F. 10. Nov. 1813 i Nyborg, d. 18. Okt. 1887 i Hornbæk, begr. i Kbh. (Holmens). Forældre: Amtsforvalter, Justitsraad Rasmus C. (1757—1827, gift 1° med Vilhelmine Hendrine Brasch, 1762—1811) og Anna Frederikke Lønborg (1784—1819). Gift 9. Maj 1843 i Rynkeby med Erica Henriette Elise Berg, f. 11. Febr. 1817 paa Skovsbo ved Kerteminde, d. 30. Dec. 1912 i Kbh., D. af Kancelliraad, senere Justitsraad Jens Magnus B. til Skovsbo (1768—1824) og Johanne (Hanne) Francisca v. Westen (1775—1861).

C. blev Student 1830 fra Herlufsholm, cand. juris 1835, Auditør 1840, senere Overauditør og 1849 Byfoged og Politimester i Helsingør. Embedet var betydningsfuldt, idet Helsingør dengang blandt Provinsbyerne var relativt langt større end nu. C. lagde her sine fremragende administrative og praktiske Evner for Dagen i saa høj Grad, at de, i Forbindelse med hans nære Tilknytning til det nationalliberale Parti, 1863 førte ham frem i første Række som Bræstrups Efterfølger i Politidirektørstillingen, hvor han kom til at virke i 24 Aar, indtil han kort før sin Død tog sin Afsked. Han fik straks den interessante Opgave at føre den kort forinden vedtagne Lov af 11. Februar 1863 ang. Omordning af Kbh.s Politidirektion i Livet og bragte derved Kbh.s Politidirektion fuldt paa Højde med Tiden. Ved Loven var der oprettet tre Politidirektioner, henholdsvis Ordens-, Opdagelses- og Sundhedspolitiet. Samtidig var Kbh. inddelt i seks Politikredse, hver med en Politistation under Ledelse af en Politiasistent, hvortil 1885 kom en syvende Kreds Østerbro. Hele denne Nyordning stillede selvsagt store Krav til Politidirektøren, Krav, som C. i fuldt Maal honorerede. Stykke for Stykke byggede han med sin meget betydelige Arbejdskraft og Evne til at trænge ind i alle Enkeltheder Politiets Organisation op, i det væsentlige som den staar endnu i Dag. Ikke mindst for Opdagelsespolitiet, der i Virkeligheden med M. Hertz som Leder skulde organiseres fra Grunden, blev C.s Direktortid af Betydning. 1867 oprettedes Bladet »Politiefterretninger«, et uundværligt Hjælpe-middel ved Efterforskningen af Forbrydelser, og s. A. henlagdes det vigtige Pantelaanertilsyn under Opdagelsespolitiet, idet det samtidig blev gjort mere effektivt. 1880 indførtes Generaliablade. At de mange Reformer i Politiets Organisation og C.s talrige Politivedtægtsforskrifter nu og da mødte Modstand fra Borgerne, vil ikke undre, men C. forstod dog i det store og hele at opretholde et taaleligt godt Forhold til Byens stærkt voksende Befolkning (1863 ca. 160 000, 1887 ca. 290 000) selv i den fremtrængende Socialismes politisk urolige Kampaar, hvor han viste paa een Gang

Fasthed og Retsind og bortset fra sjældne Tilfælde ikke uden Held værnede Byens og Borgernes Fred. — Foruden som Politidirektør afløste C. 1863 Bræstrup som Formand i Kbh.s Bygningskommission, hvilket Hverv dog allerede 1871 overdroges til Borgmester Ehlers. — Justitsraad 1854. Etatsraad 1863. — R. 1860. DM. 1872. K.² 1878. K.¹ 1884. S.K. 1887. — Maleri paa Politigaarden af H. C. Jensen. Litografi af I. W. Tegner 1883. Træsnit 1873 efter Fotografi og 1887 af G. Pauli.

H. B. Melchior og A. Leth: Herlufsholms Stiftelse, 1865. Ill. Tid. 26. Juni 1887. Søndags-Posten 31. Juli s. A. Th. Graae: Moderne Profiler, 1892. C. N. David: Hist. Tidsskr., 8. Rk., V, 1914—15, S. 50, 68. C. E. Jensen og F. J. Borgbjerg: Socialdemokratiets Aarh., 1901—04. M. Galschiøt: Helsingør, 1921. Kbh.s Opdagelsespoliti 1863—1923, 1923. Heinrich Hansen: Kbh.s Bygningsvæsen, 1931. A. F. Kriegers Dagbøger, V, 1923. H. J. Møller: Jacob Møller og hans Slægt, 1889, S. 59. Th. Hauch-Fausbøll i Berl. Tid. 4. Jan. 1931.

H. Vestberg.

du Cros, Joseph August, ca. 1640—1728, diplomatisk Eventyrer. F. ca. 1640 i Gascogne, d. 8. Febr. 1728 i Slesvig, begr. sst. (Domk.). Gift 1° ca. 1670 med Clara Urrie, af skotsk Slægt. 2° 19. Nov. 1703 i Homburg med Elisabeth v. Rotzmann, d. efter 1747, Niece af Fyrstabbed Adalbert af **Fulda** og Hofdame hos Landgrevinden af Hessen.

Du C., som tilhørte en anset Slægt af la noblesse de robe, aflagde som ung Munkeløftet i et Dominikanerkloster, men forlod dette, rejste i nogle Aar i Orienten under Navnet Abbé du C. og skildrede sine Rejser i en 1669 i Paris udkommet Bog. I Begyndelsen af 1670'erne slog han sig ned i London, hvor han gennem sin første Hustrus Indflydelse, efter at han var gaaet over til den reformerte Trosbekendelse, blev politisk Agent for Kurland. Han vandt senere Karl II.s Tillid og blev 1676 af denne sendt paa en hemmelig Mission til Kbh. og Stockholm. Paa Hjemvejen besøgte han Hertugen af Gottorp og fik 1677 Kreditiv som dennes Minister i London. I denne Egenskab bidrog han 1678, i Samvirken med den franske Gesandt Barillon, i hvis Sold han var, og den svenske Gesandt Olivekrans, til at fjerne Hindringerne for den fransk-hollandske Fredsslutning i Nijmegen og derved tage Grunden bort under den af Sir W. Temple sluttede engelsk-hollandske Alliance-traktat. Temple søgte senere i sine 1691 udgivne »Memoirs« at reducere Betydningen af du C.s Virksomhed ved denne Lejlighed, hvad der fremkaldte et Modskrift fra dennes Side. Han synes 1680 at have mistet sin gottorpske Ministerpost og maatte flygte fra London paa Grund af Gæld, men 1681 dukker han op som

gottorpsk Minister i Stockholm, hvorfra han dog hjemkaldtes **1682**, da det ikke lykkedes ham at bevæge Sverige til aktiv Indskriden over for de danske Overgreb mod Hertugen. Han gik nu, med en af de **volte-faces**, som er ejendommelige for ham, i dansk Tjeneste, blev 7. Juli **1683** dansk Etatsraad og gik s. A. til Danzig og derfra til Polen i en diplomatisk Sendelse for den danske Konge. Før han havde udrettet sit Ærinde, forlod han imidlertid Landet i hovedkulds Flugt, af Frygt for paa det anti-franske Partis Anstiftelse at blive fængslet af den pavelige Nuntius som bortløben Munk (Maj **1684**) og fik derpaa, dog i rosende Vendinger, sin Afsked af dansk Tjeneste. I de følgende Aar opholdt han sig i Tyskland, hvor han udførte diplomatiske og andre Hverv for Hofferne i Baireuth, Brandenburg, Hannover og **Braunschweig-Wolfenbüttel**. **1704—08** var han den sidstnævnte Stats Resident i Hamburg. Sine sidste Aar (**1710—28**) levede han i Slesvig By af Pensioner fra det braunschweigske og det gottorpske Hof, i hvis Tjeneste han, udstyret med en gottorpsk Etatsraadstitel, havde virket baade i Berlin og Hamburg, og af at skrive Korrespondancer til franske Statsmænd om Forholdene i Norden og Nordtyskland, i Besiddelse af sin fulde Aandsfriskhed til sin høje Alderdom. Hans Enke oprettede **1747** et større Legat ved Kiels Universitet for teologiske Studenter.

Slesvigske **Provindsialetterretninger**, Ny Rk., IV, **1863**, S. **240—47**. H. Bresslau: **Actenstücke zur Geschichte Joseph August du Cros**, **1875**. Samme: J. A. du C, Raumers Hist. Taschenbuch, 6. Folge, IV, **1885**, S. **197—247**. The English **Historical Review**, XXXIX, **1924**, S. 545 f.

C. O. Bøggild Andersen.

Croy (Croi, **Croüy**), Carl Eugenius, Fyrste af, ca. **1651—1702**, Officer. F. ca. **1651**, d. 22. Jan. **1702** i Reval. Fader: Greve af **Roculx**, senere Rigsfyrste Jacob Philipp C. (**1609—81**).

C. tilhørte en berømt fransk(-tysk) Adelsslægt fra Picardiet. **16. Juli 1676** blev han Oberst i dansk Tjeneste og Regimentschef og deltog i Erobringen af Kristiansstad. I Slaget ved Lund blev hans Regiment saa stærkt medtaget, at det blev understukket, hvorefter C. selv skulde hverve et Regiment. Han gjorde dog saa mange Vanskeligheder, at han i Febr. **1677** fik overdraget Oberst Bartholds Regiment, og samtidig blev han Generalmajor. Ved Stormen paa Malmø s. A. førte han en Angrebskolonne mod Sønderport, blev kastet tilbage og selv saaret og **maatte** atter afgive sit Regiment. Ved Erobringen og Forsvaret af Rugen s. A. viste han baade Energi og Dristighed. Fra Nov. s. A. var han en kort Tid Kommandant i Landskrona. Juni **1678** søgte han ved et Overfald at

erobre Helsingborg; den svenske Kommandant hævdede imidlertid Besiddelsen af Slottet, og C. **maatte** trække sig tilbage. Men endnu samme Maaned lykkedes det C. ved Krigslist — en med den svenske Konges Chifferskrift og Signetaftryk udfærdiget falsk Skrivelse — at **formaa** Kommandanten til at overgive Slottet. Herefter blev C. Guvernør i Helsingborg og om Efteraaret s. A. General-løjtnant. — **1681** fik han Kongens Tilladelse til at søge kejserlig Tjeneste. **1683** fulgte han Johann Sobiesky ved Wiens Undsætning, hvorved han blev saaret. Efter at have tjent i forskellige andre Hære traadte han i russisk Tjeneste, blev taget til Fange ved **Narva 1700** og døde i Fangenskab. *P F Rist (Rockstroh*).*

Cruse (Crusius), **Philipp**, adlet von Kruus, senere von Krusenstiern, **1597—1676**, gottorpsk Raad, senere Statholder i Reval. F. **1. Maj 1597** i Eisleben i Grevskabet Mansfeld, d. **10. April 1676** i Reval, begr. sst. (**Domk.**). Forældre: Diaconus ved Nicolai K. og Pastor ved **Katharinenstift** i Eisleben Johannes C. (d. **1616**) og Barbara Kreijer. Gift **1° 1623** med Barbara Voigt (Voigten), d. **1634**. **2° Maj 1639** i Reval med Maria Muller, d. efter **1687**, D. af **Raadsforvandt** i Reval Johan M. til Kunda og Margaretha Probsting.

P. C. studerede i Leipzig, blev **Lic. jur.**, var en Tid Hofraad hos Greven af Mansfeld og sendtes **1621** som Legat til Wallenstein i Prag. **1622** gik han i Hertug Frederik III. af Gottorps Tjeneste som hans Raad »von Haus aus« og benyttedes **1627** af Hertugen i flere Sendelser til de kejserlige Generaler og som Kommissær i Ditmarsken. Maj **1628** blev han kejserlig Krigskommissær i Marsklandene, **1629** deltog han i Fredsforhandlingerne i **Lübeck** paa kejserlig Side, og **1630** gik han som Kejserens Legat til Italien. Okt. **1632** sendtes han af Wallenstein til Hertugen af Gottorp og anvendtes nu fra **1633** af denne i flere diplomatiske Sendelser: Jan. **1633** til Axel Oxenstierna i Halle, Maj s. A. til Dronning Christina, Nov. **1633—April 1635** til Rusland og Okt. **1635—Aug. 1639**, sammen med Otto **Brüggemann**, Paul Fleming, Adam Olearius o. fl., til Rusland og Persien for at bringe en Handelsforbindelse i Stand mellem det sidstnævnte Land og Holsten-Gottorp. Efter Hjemkomsten var han med til at rejse de Anklager mod **Brüggemann**, som medførte dennes Henrettelse **1640**. S. A. tog han Ophold i Reval, til hvilken By han ved sit andet Ægteskab var blevet knyttet, med Titel af gottorpsk Resident, men gik efter Torstensonkrigens Udbrud **1644** i svensk Tjeneste. Han beklædte i de følgende Aar forskellige betydende Stillinger i Est-

land og Ingermanland og anvendtes ogsaa i diplomatiske Hverv, bl. a. en Sendefærd til Rusland, hvor han sad fængslet 1655—58. 1659—70 var han Statholder i Reval. Han havde store Fortjenester af Estlands Udvikling, navnlig paa kommercielt Omraade, udarbejdede en Samling af de for Landet gældende Retsbestemmelser (trykt 1821) og oversatte den svenske stads- og landslag paa Tysk. Under sit Fangenskab i Moskva skrev han en Samling religiøse Digte paa Latin. Han blev svensk Adelsmand 1649 (introd. paa Riddarhuset 1650) og modtog flere Godsdonationer i Estland og Finland. — Stik ca. 1647.

Ph. Crusius: *Idea pessimi calumniantis*, 1642 (Forsvarsskrift mod et af Oberst Chr. Hübner mod C. rettet Smædeskraft). Ad. Olearius: *Beschreibung der Newen Orientalischen Reise*, 1647. J. Møller: *Cimbria literata*, II, 1744, S. 158 f. G. Elgenstierna: *Den introducerade svenska adelns ättartavlor*, IV, 1928, S. 285—86.

C O Bøggil Andersen

Cruys (Kreutz), **Cornelius** (Niels), 1657—1727, Admiral. F. 14. Juni 1657 i Stavanger, d. 14. Juni 1727 i St. Petersborg, begr. i Amsterdam (Oude Kerk). Forældre: Købmand Ole Gudfastesen (d. 1680) og Abelone Nielsdatter Koch (ca. 1623—1705). Gift med Catharina Voogt, f. i Holland, d. tidligst 1742 sst.

C. C., der oprindeligt hed Niels Olsen, rejste som ung til Holland, hvor han hollændiserede sit Fornavn og erstattede Efternavnet med C. Allerede 1680 førte han en hollandsk Ostindiefarer. Han var tillige uddannet som Skibsbygger, erfaren i Opmaaling og Korttegning og meget kundskabsrig. 1696 blev han Underekvipagemester ved Admiralitetet i Amsterdam og traf her n. A. Tsar Peter, der fik ham overtalt til som Viceadmiral at gaa til Rusland, hvortil han kom Okt. 1698. Han tog straks fat paa Anlægget af Krigshavnen ved Taganrog, paa Opmaaling af Dons sydlige Løb og det asovske Hav, paa Kanalarbejder og paa at bygge og organisere den russiske Flaade. Han vandt ved sin Dygtighed og Ærlighed Tsarens Tillid og Venskab, hvilket dog ikke hindrede, at han 1700 paa Admiral (senere Generaladmiral) Apraxins Foranledning maatte finde sig i en barbarisk Afstraffelse for en ringe Forseelse. 1703 sendtes han til Holland for at faa sine Kort trykt og for at hverve Officerer og Matroser til den russiske Flaade m. m. Under Krigen med Sverige forsvarede han to Gange St. Petersborg, og 1710 spillede han en vigtig Rolle ved Viborgs Erobring. Hans Dygtighed og den Tillid, der vistes ham, opvakte ganske naturligt de fornemme Russeres Skinsyge, og 1713 lykkedes det disse at ramme ham. Han var det Aar sendt til Søs med nogle

Skibe for at dække Finland mod den svenske Flaade. Under Forfølgelse af de svenske Skibe kom et af hans Skibe paa Grund i **Skærgaarden** ud for Helsingfors og **maatte** brændes. Han blev stillet for en Krigsret og dømt til Døden, men benaadet med Forvisning til Kasan. Herfra kaldtes han dog tilbage efter et Aars Forløb 1715, og Tsaren forsonede sig med ham ved at skænke ham 20 000 Rubler og forskellige Godser. 1718 blev han Vice-præsident i Admiralitetet og efter Freden i Nystad Admiral. G. C. betragtes med Rette som den russiske Flaades Skaber. Han var almindelig agtet for sin Ædelmodighed, Retsind og Gæstfrihed og var dertil en gudfrygtig Mand, der blev den reformerte Kirke tro, beskyttede sine Trosfæller og byggede en Kirke for dem i St. Petersborg. Efter hans Død flyttede Enken med Børnene til Holland og medtog C. C.s Lig. — Maleri i Marinemuseet i Leningrad.

L. Daae i Norsk hist. Tidsskr., 2. Rk., IV, 1884, S. 413—33. G. L. Grove i Tidsskr. f. Søvn. 1899. Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek, IV, 1918, Sp. 484 ff. (med Litteraturhenvisninger). S. Finne-Grønn: Den vestlandske Slægt Sundt, 1917, S. 68. *Th. Topsøe-Jensen.*

Crüger, Simon, ca. 1687—1760, Kirurg. Fødested ubekendt, d. 26. April 1760 i **Kbh.**, begr. sst. (Petri). Forældre ubekendte (man nævner Skoleholder Johann Kroger og Helvig Andersdatter, men der er ogsaa Mulighed for, at C. er Søn af Løjtnant Simon C, hvis Fader, ligeledes S. C, levede i Stralsund, og Dorothea Maria Prætorius). Gift 1714 med Margareta Schmidt, f. 24. Juli 1695 i Tønder, d. 22. Juni 1763 i Kbh. (Petri), D. af Caspar S. og Abigael.

Om C.s Barndom ved man intet, men han **maa** være uddannet som alle andre Kirurger paa den Tid: tre Aars Læretid paa en Barberstue og derefter **fire** Aars Udenlandsrejse. Det vides, at han ivrig fulgte Johannes de Buchwalds private Forelæsninger og Øvelser, og Buchwald omtaler ham og Mensing som sine bedste Elever. 1712 blev han **Skibskirurg** i Flaaden, og han og Mensing kaldes dengang de to bedste Kirurger i Kbh. Han blev Regimentskirurg ved Livgarden til Fods, men søgte sin Afsked 1714. Det omtales, at han har været **Amtsmester**, og det maa i saa Fald have været paa denne Tid. Da Buchwald blev Professor, har C. muligvis fortsat hans Undervisning for Kirurger, i alt Fald fik han 1720 Tilladelse til paa Forlangende at faa et eller andet Kadaver fra Børnehuset af dem, der paa deres Liv har været kondemnerede, og det siges da udtrykkelig, at han i nogle Aar har holdt private kirurgiske Kollegier.

4. Marts 1720 blev han Hof- og Livkirurg og tillige Kammer-tjener, og 1724—25 sendtes han til Frankrig særlig for at studere Fødselsvidenskab. Han fik Adgang til Fødeafdelingen paa Hotel Dieu, hvilket yderst sjældent gaves Udlændinge, og han siger selv, at han studerede Fødselsvidenskaben fra Grunden i lang Tid. Da han kom hjem, gjorde han 1726 Indstilling om Oprettelsen af en **Fødselsstiftelse** og en Jordemoderskole, men det førte ikke til noget. 1728 fik han pludselig sin Afsked paa Grund af Intrigerne mod Dronning Anna Sophie, og han rejste da atter til Paris. Naar det siges, at han tog sin Søn med, er dette næppe rigtigt; dels var Drengen kun tretten Aar, dels opgives han som boende hos Moderen ved Mandtallet 1728.

I Paris studerede han igen et Par Aar og det under de allerbedste Forhold, idet han var i Forbindelse med den berømte Anatom Jacques Benigne Winslow, der ligesom C. var Elev af og Ven med Buchwald, og desuden fandtes paa det Tidspunkt ikke blot Verdens bedste Kirurger i Paris, men der var stærkt Røre i den kirurgiske Verden. Undervisningen forbedredes væsentligt, der udnævntes en Generaldirektør for Kirurgien m. m., saa man med Rette taler om en Reformbevægelse i Frankrig. G. har sikkert haft Lejlighed til at skaffe sig en glimrende kirurgisk Uddannelse, og man kan næppe tvivle om, at den energiske Mand har benyttet sig af Lejligheden.

Efter Frederik IV.s Død 12. Okt. 1730 vendte C. hjem, det siges hjemkaldt af den nye Konge. Han begyndte nu at arbejde paa Oprettelsen af en kirurgisk Læreanstalt. Allerede 1732 kom han med et Par Indstillinger, men Sagen syntes at være stillet i Bero, indtil J. L. Holstein blev Oversekretær i Kancelliet. 8. April 1736 kom der en ny Ansøgning fra C, og allerede 30. April s. A. kom Forordningen om Oprettelsen af en kirurgisk Læreanstalt: Theatrum anatomico-chirurgicum og om Ansættelse af C. ikke blot som eneste Lærer ved Anstalten, men som Generaldirektør for Kirurgien, ♂: at alt Kirurgien vedkommende blev henlagt under ham.

Denne Forordning kom ganske overraskende og vakte stor Bestyrtelse. Buchwald var glad over den, men han var gammel, og hans yngre Kollega, Detharding, fik sat igennem, at Fakultetet klagede over, at det var blevet krænket og tilsidesat. Barberkirurgerne var forfærdede over de store Afgifter, der paalagdes dem — hvilket for øvrigt ikke skyldtes C. —, og de klagede ogsaa. En lidt uforsigtig Bekendtgørelse fra C. vakte endnu mere Harme, og der nedsattes da en Kommission, som i Hovedsagen gav C.

Medhold, men foreslog Oprettelsen af et Collegium medicum som øverste Ledelse af hele Medicinalvæsenet. Meningen havde været, at C. og nogle Kirurger samt Apotekere skulde have været Medlemmer ligestillede med Medici, men disse fik det indrettet saaledes, at kun Medici blev Medlemmer, de andre Assessorer — som i Reglen ikke tilkaldtes til Møderne. C.s Myndighed indskrænkedes derved noget, men han forstod dog at hævde sig. Der førtes voldsomme Stridigheder med det medicinske Fakultet i den første halve Snes Aar, men C. var næsten altid den overlegne.

Undervisningen ledede C. selv assisteret af sine Reservekirurger, hvoriblandt særlig hans Søn, som døde 1748, og C.s Efterfølger Hennings nævnes. I C.s Tid var Undervisningen vistnok god, og mange Aar efter erklærer det medicinske Fakultet, at man ikke noksom kan prise denne Skole, og et Medlem af Konsistorium udtaler uden Modsigelse, at C, skønt ej literatus, var sær habil som Lærer. Under alle Omstændigheder har C. den Fortjeneste i Danmark-Norge at have bevirket Oprettelsen af den første offentlige kirurgiske Skole, hvorfra i de følgende halvhundrede Aar udgik det aldeles overvejende Antal Læger i Landene, deriblandt de mest fremragende (Heuermann, Berger, Callisen, Tode m. fl.).

Paa et Punkt endnu kom C. til at spille en betydelig Rolle, idet han var et fremragende Medlem af den Kommission, der udarbejdede Fundatsen for Frederiks Hospital, og derefter blev Medlem af Bestyrelsen.

C. har næppe været nogen behagelig Mand at komme i Strid med, hans Ansigt har et bestemt, næsten brutalt Udtryk, forstærket ved Indadskelen paa venstre Øje. Han forsvarede sine Meninger udmærket og blev næsten altid støttet af Oversekretæren i Kancelliet, Holstein, og da han 16. Dec. 1740 blev Justitsraad, stilledes han paa lige Fod med Universitetsprofessorerne. Han var dertil en flittig Mand, der arbejdede til det sidste, idet han endnu holdt Eksamen 25. April 1760, men døde ganske pludseligt den følgende Nat. Han hørte ikke til den lærde Skole, og hans Betydning er formentlig derfor reduceret stærkt af forskellige Forfattere, men efter alt hvad der er kommet frem i de senere Aar, maa han anses for en af Landets betydeligste Læger, særlig som Administrator og Lærer. — Maleri af ukendt i Rigshospitalets Lægeraadssal. Buste af A. Weidenhaupt paa Kirurgisk Akademi.

A. Buntzen: Chirurgen i Danmark i Midten af forrige Aarhundrede, Universitetsprogram 1869. V. Ingerslev: Danmarks Læger og Læge væsen, II, 1873, S. 345. Jul. Petersen: Den danske Lægevidenskab 1700—1750, 1893. G. Norrie: Theatrum anatomico-chirurgicum, I—II, 1931—32. Samme:

Kirurger og Doctores, 1929. Personalh. Tidsskr., 9. Rk., I, 1929, S. 279. Hospitalstid. LXXIII, 1930, S. 29—44, 105 f., 214 f., 281—85. Ugeskrift for Læger, XCX, 1933, S.

Gordon Norrie.

Cunningham, John, ca. 1575—1651, Søofficer, Ekspeditionsrejsende. F. ca. 1575 i Skotland, muligvis paa Godset Barons, d. 1651 antagelig paa Gerdrup, begr. 9. Dec. s. A. i Egeslevmagle K. Forældre ukendt; Faderen tilhørte en skotsk Friherreslægt. Gift 1° med en ukendt. 2° 4. Sept. 1625 paa Bodø med Ellen **Hundermark** (gift 1° med Anders Skram, d. senest 1612, gift 1° med Mette Skram Fasti (Enke efter Jørgen Munk, d. 1589), d. senest 1606), D. af Claus H. til Gerdrup (d. 1593) og Dorte Daa (ca. 1563—1624).

C. blev 1603 paa Kong Jacob I.s Anbefaling taget i Tjeneste som Skibshøvedsmand i den danske Flaade, rimeligvis især paa Grund af sit Kendskab til arktiske Farvande, idet han, da Christian IV. 1605 realiserede sin Plan om Udsendelse af en Ekspedition til Genopdagelse af Grønland, valgtes til Leder af denne. Ekspeditionen bestod af tre Skibe, »Trost«, »Løven« og »Marekatten«, af hvilke C. selv førte det førstnævnte og havde James Hall (s. d.) om Bord som »Kendtmand«. Ekspeditionen afgik fra Kbh. 4. Maj og naaede i Slutningen af Maaneden op under Grønland, hvor et fremtrædende Forbjerg døbttes Kap Christian efter Kongen. Skibene skiltes nu, idet »Løven«, ført af Godske Lindenov, søgte Land ved Fiskeræset og efter kort Ophold sejlede hjem. C. søgte med de to andre Skibe nordover i Davisstrædet, tog Landkending omkr. 67° n. Br., hvor det højeste Fjeld i Landskabet, **Qáqatsiaq**, døbttes Mount C, medens andre Lokalteter fik Navn efter Dronning Anne og Enkedronning Sophie. I Midten af Juni løb de ind i Fjorden Itivdleq (66½° n. Br.), som døbttes Kong Christians Fjord og hvor C. tog Station, kom i Forbindelse med Indfødte, der trods Forsøg paa at vinde dem stillede sig ret uvenligt og til sidst fjendtligt, og i de følgende Uger undersøgte Omegnen og rejste Varder forskellige Steder i Itivdleq, medens Hall sendtes ud for at udforske Landet nordefter til ca. 69° n. Br. I Juli forenedes de igen og tiltraadte Hjemreisen, der endtes heldigt i Løbet af fire Uger. Ekspeditionen hjembragte nogle Grønlændere, en Del Varer og noget Mineral, der antoges for sølvholdigt. Dens betydningsfuldeste Resultat var dog Kyststrækningens Kortlægning og geografiske Undersøgelse. I den n. A. udsendte nye Ekspedition paa fem Skibe deltog C. som Chef paa »Løven«, medens Ledelsen var overdraget Lindenov. — C. var derefter Skibschef i Flaaden, til han 1619 blev Lensmand for Vardøhus og Finmarken. Ved sit andet Giftermaal blev han Ejer eller Medejher af Gerdrup.

Grønlands hist. Mindesmærker, III, 1845, S. 67—78. H. D. Lind: Christian IV. og hans Mænd paa Bremerholm, 1889. Dsk. Mag., 5. Rk., VI, 1905, S. 307 f. Det grønlandske Selskabs Aarsskr. 1916.

H. Osterman (*P. Lauridsen*).

Cypræus, Hieronymus, 1516—73, Ærkedegn og Historiker. F. ca. 1516, d. 8. Maj 1573, begr. i Slesvig Domkirke. Fader: Raads-herre og Borgmester i Slesvig Nicolaus Koppersmit (d. tidligst 1569). Gift ca. 1552 med Petronella (Belga), mulig fra Nederlandene, Enke efter Biskop i Slesvig Tileman von Hussen (s. d.).

H. C. maa have modtaget en omfattende humanistisk Uddannelse (jfr. den af ham — og senere af hans yngre Broder Paul — benyttede græciserede Navneform C), inden han knyttedes til sin Hjemby Slesvig, hvor han 1552 var Domskolens Rektor. 1555 indtraadte han i Domkapitlet, s. A. eller 1556 blev han Ærkedegn, og som saadan holdt han Sørgetalen ved Slesvig- og Hildesheim-bispen, Hertug Frederiks Jordefærd (trykt 1557). I de følgende Aar kæmpede han ivrigt for Kapitlets Rettigheder, som gentagne Gange truedes af Hertug Adolf, hvis Kansler, Adam Tratziger, gik meget haardt til Værks. 1565 fængsledes saaledes H. C. sammen med to andre Domherrer, hvorefter Tratziger gennemtvang et Forlig; men 1569 brød en ny Strid mellem Hertugen og Domkapitlet ud, og H. C. maatte atter sammen med flere Kolleger vandre i Fængsel, indtil de lydigt bøjede sig. Fængslingen 1565 udsprang af Hertugens Krav om Kapitlets Medvirken ved et planlagt **Pædagogium** i Slesvig. Da han paa dette Punkt havde faaet sin Villie, blev H. C. ved Pædagogiets Aabning 1567 dets Rektor med Pligt til at forelæse i Græsk og Hebraisk. Hans Skolevirksomhed kender vi intet til; men des klarere tegner sig den litterære Virksomhed, der optog ham i hans Fritid. Af mindre Betydning er hans Ungdomsarbejde »Catalogus **Episcoporum** Slesvicensis«, 44 latinske Epigrammer om Slesvigs Bispe- og Kirkehistorie (1560). Allerede da dette lille Skrift udkom, varslede H. C. en »fuldstændig Fremstilling af Slesvigbispernes Levnedsløb«, og denne Opgaves Løsning sysselsatte ham i hans sidste Leveaar. Hans »Cronicon **Episcoporum** Slesvicensium« (Autogr. i Det kgl. Bibl.; trykt hos Westphalen, III, S. 185—254) blev dog ikke afsluttet, idet Skiltringen kun naaede indtil ca. 1350. Alligevel fik Arbejdet stor Betydning, baade for hans nedennævnte Broders, Paul C.s slesvigske Kirkehistorie og for al senere Forskning. Det var ganske vist efter Tidens Skik et kompilatorisk Arbejde, med flittig Brug af trykte Kilder (Saxo, **Widukind**, Helmold, Adam af Bremen o. s. v.) og Historieværker (f. Eks. Biondo, Cuspinianus, Krantz); men tillige

byggede det paa et omfattende Brevmateriale, hentet bl. a. fra Bispestolens, Kapitlets, Johannesklosterets og Byens Arkiver. H. C. er den første her hjemme, som i større Udstrækning anvender diplomatariske Kilder, og hans Sans for Brevstoffets Værd fremgaar baade af hans »Diplomatarium coenobii Slesvicensis S. Johannis ab an. 1250—1566« (trykt hos Westphalen, III, S. 359—80) og af en (tabt) Samling Breve til Slesvig Bys Historie. Endvidere har hans mange Oplysninger, der hviler paa Selvsyn (Egnens historiske Mindesmærker), stadig en ikke ringe Interesse.

E. J. Westphalen: Monumenta inedita rerum **Germanicarum**, III, 1743, Praef. S. 29—31. J. Møller: Cimbria literata, I, 1744, S. 118 f. Kr. Erslev: **Repertorium diplomaticum**, IV, 1906—12, S. 51, 126 ff. Zeitschr. d. Gesellsch. f. Schlesw.-Holst. Gesch., LX, 1931, S. 297—312, 325—32. *Vilh. C*

Cypræus, Hieronymus jun., d. tidligst 1642, Jurist. Søn af her-tugelig Raad Paul C. (s. d.).

H. C. uddannedes til Jurist og studerede i sin Ungdom ved baade tyske og franske Universiteter (saaledes 1596 i Leipzig, 1599 i Marburg). Efter endt Studium gjorde han 1605 en kort Tid Tjenes-te ved Kammerretten i Speyer, hvor han tog Licentiatgraden, blev 1607 kaldet til Sverige af Karl IX., der knyttede ham til sig som Raad og Sendemand (f. Eks. til Tyskland), og først efter Kongens Død 1611 vendte han tilbage til Slesvig, hvor han tilbragte Resten af sin Levetid. Som sin Farbroder, sin Fader og sine Brødre var han historisk interesseret. Han skal have skrevet Kommentarer til Helmholds Slavekrønike, han udgav Faderens Arbejde »De originc . . . Saxonum, Cimbrorum, Vitarum et Anglorum« (1622), som han tilegnede Kansleren Christian Friis, og han sørgede s. A. for en ny Udgave af Faderens »De iure connubiorum«. Ligeledes paa-tænkte han at udgive dennes »Historia Slesvicensis«. Det blev dog ikke ham, men Broderen Johan Adolf C. (s. d.), som omsider fik Værket publiceret. Endelig har H. C. tilrettelagt Trykningen af Faderens »Leges Slesvicenses«, ligeledes uden selv at faa Pub-likationen gennemført.

J. Møller: Cimbria literata, I, 1744, S. 119. Zeitschr. d. Gesellsch. f. Schlesw.-Holst. Gesch., LX, 1931, S. 322 f., 340 f., 345 f.

Vilh. la Cour

Cypræus, Johan Adolf, —1600—, Præst. Broder til den yngre Hieronymus (s. d.).

C, der var opkaldt efter Hertug Johan Adolf af Gottorp, angiver selv i sin Udgave af Faderens »Historia Slesvicensis« sit Fødeaar til 1592. Her maa dog foreligge en Trykfejl, da man 1596 finder

ham indskrevet som Student ved Universitetet i Leipzig. **Hans** Studietid (Teologi) er for øvrigt ukendt; men som sin Fader har han tilbragt en længere Aarrække i Udlandet, hvor han ca. 1610 paa Universitetet i Giessen holdt to offentlige Disputatser (udg. 1616) under Dr. Balthazar Mentzers Forsæde. Fra Giessen skal han være draget til Wittenberg og er noget senere vendt hjem til Slesvig. Her prædikede han nu og da i Slotskirken paa Gottorp, blev 1618 Præst ved St. Michaelis Kirke i Byen og virkede som saadan, indtil han under en alvorlig Sygdom 1631 blev grebet af Tvivl om den lutherske Læres Sandhed. Tvivlen øgedes under hemmelige Samtaler med en pavelig Emissær, og da han efter overstaaet Sygdom foretog en **Rekreationsrejse** til Nederlandene og kom i Forbindelse med Dr. Leonhard Marius i Amsterdam, modnedes hans Beslutning om at gaa over til Katolicismen. Han drog til **Köln**, søgte fra denne By 1633 skriftligt sin Afsked som Præst og traadte ind i den derværende Dominikanerorden. Hans senere Liv er ukendt. — Medens han opholdt sig i Slesvig har han følt Slægtens stærke historiske Interesser vaagne i sig, og som to af sine Brødre, Hieronymus og Philip, har han syslet med den Tanke at udgive Faderens efterladte »Historia Slesvicensis«. Det nødvendige Materiale maa han have haft med sig paa Rejsen; thi allerede Aaret efter sin Afsked kunde han lade »Annales **Episcoporum Slesvicensium**« gaa i Trykken (1634). En Del af Oplaget tilegnede han Hertug Frederik III. I denne Form lærte Eftertiden da Paul C.s Værk at kende, og dets overordentlige Indflydelse paa Forskningen kan spores lige til vore Dage. Men i mange Henseender havde Manuskriptet før Trykningen været Genstand for en Omarbejdelse, som ikke havde holdt sig alene til stilistiske Ændringer eller en delvis fortsat Kapitelinddeling. C. havde bl. a. indføjjet baade sin Farbroders »Catalogus« (1560) og sin Broder Philips »Genealogia« (1622) i Teksten uden dog at nævne deres Navne. Ikke heller Faderens Navn var anført i Værkets Titel, hvis fulde Ordlyd viste en anden Ejendommelighed ved Bogen: dens katolicerende Tendens, mærkbar dels ved forskellige Udeladelser, dels ved den kortfattede Behandling af Tidsrummet 1526—ca. 1550, som skyldtes J. A. C. selv, og i hvilken den teologiske Polemik ofte truede med at tage Luven fra den historiske Fremstilling. Af megen Interesse var den Redegørelse for Faderens Liv, som sluttede Værket, og de autobiografiske Bemærkninger, som fandtes i Dedikationen til Hertugen, og i hvilke J. A. C. begrundede sin Overgang til Katolicismen.

J. Møller: *Cimbria literata*, I, 1744, S. 119 f. Samme: *Isagoge ad historiam Chersonesi Cimbricæ*, I, 1690, S. 124—27. J. C. H. Dreyer: *Notitiæ librorum*

manuscriptorum hist. Cimbr., 1759, S. LXVII—LXX. Kr. Erslev: Repertorium diplomaticum, IV, 1906—12, S. 51, 126 fif. Zeitschr. d. Gesellsch. f. Schlesw.-Holst. Gesch., LX, 1931, S. 323 f., 334—37. *Vilh. la Cour.*

Cypræus, Paul, 1536—1609, Jurist, hertugelig Raad og Historiker. F. 16. April 1536 i Slesvig, d. 2. Juni 1609 sst., begr. i Domkirken sst. Broder til den ældre Hieronymus C. (s. d.). Gift 1° vistnok med Oda (Etta) Ivars, D. af Staller i Ejdersted Junge Ivar (d. 1563) og Oda (Etta). 2° ca. 1572 med Gertrud, D. af Superintendent Paul v. Eitzen (s. d.) og Hustru.

P. C. fik sin første Uddannelse i Slesvig og drog derefter i Begyndelsen af 1550'erne paa en mangeaarig Udenlandsrejse. Efter tre Aars Ophold ved Universitetet i Louvain (Rets- og Statsvidenskab, Sprog) rejste han over Wittenberg til Leipzig (1557) og videre til England, hvor han atter anvendte tre Aar til Studier, bl. a. i London, vel modtaget af indflydelsesrige Mænd inden for engelsk Politik og Diplomati. Herfra fortsatte han sin Færd til Frankrig, slog sig ned i **Orléans**, som netop nu led stærkt under Kampene mellem de franske Protestanter og Katolikker, var fra Dec. 1563 til Marts n. A. »den tyske Nation«s Parlamentsadvokat ved det derværende Universitet, overtog 1564 Stillingen som Nationens Kvæstor og blev Dec. 1566 Dr. jur. paa et Arbejde om Ægtefællers Retsforhold. S. A. indtegnedes Arild og Jakob Huitfeldt som Studenter ved Universitetet, og mellem dem og P. C. udviklede der sig et Venskab, som frem gennem Aarene fik stor Betydning for begge Parter. Fra **Orléans** rejste P. C. til Italien og Spanien, inden han langt om længe vendte hjem til Slesvig, ypperlig skolet som Jurist, en god Latiner, kyndig i de europæiske Hovedsprog og fuldt fortrolig med Tidens almindelige Politik. — Hans alsidige Uddannelse kom ham i høj Grad til Nytte. Han fik en omfattende Praksis som Advokat, blev 1568 Medlem af Domkapitlet, 1576—80 Professor (Jura) ved det genaabnede Pædagogium og knyttedes til Hertug Adolf som dennes betroede Raad. Da man ved Nytaarstid 1578 tilbød ham et juridisk Professorat i **Kbh.**, foretrak han at blive i Slesvig, og ikke bedre Held havde en af hans Ungdomsvenner, som vilde drage ham til Kejsershoffet. Han var i udpræget Grad sin Hjemby's Søn, og hans mangeartede Virksomhed bragte ham tilstrækkelig Afveksling i Tilværelsen. Gang paa Gang sendtes han i Hertugens Ærinde paa kortere Rejser til Kongeriget eller til Udlandet (Spanien, Nederlandene, Tyskland). Denne indflydelsesrige Stilling opretholdt han ogsaa efter Hertug Adolfs Død 1586, i Domkapitlet havde han vedvarende en anset Position, og først fra Midten af 1590'erne svækkede tiltagende Sygdom hans

Kræfter, saa det faldt ham vanskeligt at gennemføre sit Arbejde. — Skønt praktiske Gøremaal saaledes fyldte det meste af hans Liv, drev hans **vaagne** historiske Sans ham dog til stadig Syslen med Hjemegnens Fortid. Allerede i **Orléans** havde han arbejdet paa Kommentarer til den yngre slesvigske **Bylov** (»Leges Slesvicenses«, trykt i Kofod Ancher: En dansk Lov-Historie, II, 1776, Tillæg S. 19—184, efter et af Sønnen Hieronymus C. tilrettelagt Manuskript), og til hans juridiske Hovedværk, »De iure connubiorum« (1605), var Grunden ligeledes lagt i **Orléans** ved hans ovenn. Doktorafhandling. Den egentlige Hjemstavns historie tog han først op i sine senere Aar. Hans Afhandling »De origine . . . Saxonum, Cimbrorum, Vitarum et Anglorum« (udg. 1622 af Sønnen Hieronymus C.) var en etnologisk Studie i Tidens almindelige Stil, vidnende om dens fantasifulde Brug af et højst uensartet Kildemateriale og derfor uden Interesse for Nutiden. Helt anderledes forholder det sig med hans »Historia Slesvicensis«. I den søgte han at udfylde og afslutte sin ovenn. Broders ufuldendte Arbejde, og derfor byggede han i alt væsentligt sin Skildring af Tiden indtil ca. 1350 paa dette, men gjorde Fremstillingen bredere, citerede med større Omhu de benyttede Kilder, og føjede nye Kilsteder til, meget belæst som han var. Hans selvstændige Behandling af det følgende Tidsrum savnede i nogen Grad den faste Komposition, som havde præget det forudgaaende; men ogsaa her gik han ad de samme Veje, som Broderen havde anvist: han indsamlede diplomatarisk Kilstof fra Bispearkivet (som han 1588 selv havde været med til at registrere), fra Kapitelarkivet, Helligaandshusets Arkiv, Hertugens Arkiv o. s. v. Paa denne Maade naaede han at føre Skildringen frem indtil 1526 — Resten blev kun til spredte Notitser. Ved hans Død forelaa dog intet i trykfærdig Stand (Autogr. i Det kgl. Bibl. med Tilføjelser og Ændringer, der skyldes Sønnen J. A. C.), og en Udgivelse fandt først Sted 1634, da hans ovenn. Søn Johan Adolf C. paatog sig dette Hverv. — Epitafium i Slesvig Domkirke, gengivet i Stik af **Püschel** 1743.

J. A. Cypræus: *Annales Episcoporum Slesvicensium*, 1634, S. 463—67. J. Møller: *Cimbria literata*, I, 1744, S. 120 f. *Slesv. Provindsialetterretninger*, Ny Rk., III, 1862, S. 11—15. Kr. Erslev: *Repertorium Diplomaticum*, IV, 1906—12, S. 51, 126 ff. *Zeitschr. d. Gesellsch. f. Schlesw.-Holst. Gesch.*, LX, 1931, S. 315—22, 332—47.

Vilh. la Cour.

Cypræus, Philip, d. mellem 1641 og 1654, gottorpsk Hofembedsmand og Historiker. Broder til den yngre Hieronymus C. og Johan Adolf C. (s. d.).

P. C. har næppe som sine Brødre Hieronymus, Johan Adolf og Niels tilbragt sine Ungdomsaar paa Studierejser i Udlandet, men hans Families nære Forhold til Hoffet paa Gottorp skaffede ham Ansættelse ved dette. 1623 fik han Bestalling som Køkkenforvalter, 1625 som Fiske- og Køkkenmester (først traadt i Kraft 1627), en Stilling, der i Rang svarede til en Kancellisekretærs. Som saadan nævnes han endnu 1641. At han ikke har savnet Kyndighed i Latin, og at han som Faderen og Brødrene har været levende historisk interesseret, viser hans lille Skrift »*Genealogia Regum Daniæ Christianorum et Ducum Schlesvicensium antiquorum*« (1622). Det indføjedes 1634 af Broderen Johan Adolf i dennes »*Annales Episcoporum Slesvicensium*«. Ligeledes skal C. have afskrevet og stærkt forøget sin Faders »*Historia Slesvicensis*«; men hans Manuskript synes tabt.

J. Møller: *Cimbria literata*, I, 1744, S. 122. J. C. H. Dreyer: *Notitiæ librorum manuscriptorum hist. Cimbr.*, 1759, S. XLVIII—XLX. L. Andresen og W. Stephan: *Beiträge zur Geschichte der Gottorfer Hof- und Staatsverwaltung von 1544—1659*, I—II, 1928, passim. *Zeitschr. d. Gesellsch. f. Schlesw.-Holst. Gesch.*, LX, 1931, S. 323, 344.

Vilh. la Cour.

Czernichow (Zernichow), **Christian Diderich**, Friherre, —1647—, Officer. Forældre: Muligvis Oberst, Kommandant i Lübeck Diderich v. C. og Sidonia v. Bose. Gift 1° ca. 1640 med Ellen Budde, d. Dec. 1654 i Helsingør, D. af Oberst Frederik B. til Rødslet (1589—1650) og Anne Urup (1595—1674). 2° i Sverige og før 1. Hustrus Død med en D. af **Malcolm** Hamilton, Bisp af Irland (?), d. 1655.

C. tjente i den danske Hær under Krigen med Sverige 1643—45 som Oberstløjtnant over Artilleriet ved Hæren i Skaane. 1644 fik han Patent som Oberst. N. A. var han som Major Kommandant paa Øsel, og 1646 udnævntes han til Oberstfelttøjmaster efter Generalmajor Ebbe Ulfeldts anbefaling. Som saadan havde han Kommandoen over det danske Artilleris Hovedcentral, Tøjhuset ved Kbh.s Slot, og dermed Ansvaret for dette, da det brændte Aaret efter. Han paadrog sig herved Christian IV.s Vrede og stilledes for en Krigsret, men frikendtes. Han forlod dog kort efter dansk Krigstjeneste og tog til Sverige, hvor han 1650 benævnte sig Gesandt fra Hertugen af Mecklenburg. Hans Spor tabte sig faa Aar senere i Tyskland. — C. var en dygtig og foretagsom Mand, en udpræget »*Partigænger*« fra Trediveaarskrigen.

H. J. Huitfeldt (-Kaas) i *Personalh. Tidsskr.*, III, 1882, S. 197—204. C. F. Bricka og J. A. Fridericia: Kong Christian IV.s egenhændige Breve, VI, 1885

—86. Kr. Erslev: Aktstykker til Rigsraadets og Stændermødernes Historie, III, 1888—90. *Rockstroh*.

Czernichow, Hans Jacob, 1749—1830, Officer. F. 23. Maj 1749 i Kbh. (Cit.), d. 14. Jan. 1830 i Rendsborg, begr. sst. Forældre: Afsk. Kaptajn, Premierløjtnant ved Garnisonsregimentet Christian Ulrich C. (ca. 1676—1757) og Cathrine Paulsen (der overlevede **Manden**). Gift 23. Okt. 1790 i Rendsborg med Sophie Charlotte Friboe, f. 17. Okt. 1769 i Rendsborg, d. II. Juni 1835 sst., D. af Major, senere Oberstløjtnant Peder Svane F. (1736—96) og Margrethe Lucia Louise Bauditz (1739—1820).

C, der var født i meget fattige **Kaar**, blev 1763 Kadet, 1769 Underkonduktør ved Ingeniørkorpset, 1772 kar. Konduktør, 1774 Ingeniørsekondløjtnant, 1778 Premierløjtnant. 1788 deltog han i det kortvarige Felttog i Sverige. 1789 blev han kar. Kaptajn i Infanteriet, 1793 kar. og n. A. virkelig Ingeniørkaptajn, 1803 Ingeniørmajor, 1804 kar. Oberstløjtnant og 1809 kar. Oberst i Infanteriet samt Kommandør for Holstenske Ingeniørbrigade, 1813 Generalmajor og Interimskommandant i **Glückstadt**, afgik 1816. Han ledede Forsvaret af Glückstadt indtil Overgivelsen til Svenskerne 5. Jan. 1814. Maaneden efter nedsattes der en Kommission til Paadømmelse af Forholdene ved Fæstningens Forsvar. Undersøgelsen stod paa over tre Aar, og for C.s Vedkommende kom Dommen til at lyde paa Kassation af Afskedspatentet og Tab af Pension, hvad Kongen formildede til seks Maaneders streng Fæstningsarrest. — Der var meget, der talte til Undskyldning for C, og et senere, sagkyndigt Skøn har udtalt, at hans eget Forhold **maa** kaldes paaskønnelsesværdigt. Han var vel ikke nogen meget energisk Mand, og han var blottet for egentlig militær Indsigt, men han savnede ikke personligt Mod. Derimod havde Besætningen, der mest bestod af **Landeværnsafdelinger**, vist et meget slet Forhold.

Meddelelser fra Krigsarkiverne, VIII, 1900, S. 303—56; IX, 1902, S. 220, 357.

Rockstroh (V. E. Tychsen).

Cæcilia, —1131—, Kongedatter. Forældre: Kong Knud (II.) den Hellige og Edel af Flandern (s. d.). Gift med Erik, »Gøtternes Jarl«.

Da Kong Knud var blevet dræbt 1086, rejste Dronning Edel tilbage til sit Hjemland med sin Søn, medens Døtrene C. og Ingerd blev tilbage. De blev begge gift med svenske Stormænd, Ingerd ægtede Folke og er Folkungeættens Stammer, C. ægtede Erik, hvis **Jarledømme** blandt Gøterne vi ene kender fra Saxo. I Dan-

mark fik han — efter samme Hjemmelsmand — Styrelsen af Falster og boede med sin Hustru paa Gaarden Haraldsted. Her gæstede C.s Fætter Knud Lavard dem efter at have fejret Julen hos Kong Niels i Roskilde; forgæves søgte C. at holde ham tilbage fra at mødes med Magnus. I Haraldsted Skov blev Knud myrdet 7. Jan. 1131. — C. og hendes Mand havde to Sønner. Jarl Erik og Sønnerne Karl og Knud er Vidner ved Ærkebiskop Eskils Gavebrev til Lunds Domkirke 1. Sept. 1145.

Saxo: Gesta Danorum, 1931, S. 328, 354. M. Cl. Gertz: Vitæ sanctorum, 1908—12, . 197.

Hans Olrik (Ellen Jørgensen*).

Cæcilia, ca. 1439, Kong Erik (VII.) af Pommerns Frille.

Medens Rygterne om, at Kong Erik levede daarlig sammen med sin Dronning, Philippa, er noget tvivlsomme, er det sikkert, at han efter Dronningens Død (1430) traadte i Forhold til en af hendes Møer, C. I sit Klageskrift mod Erik omtaler Rigsraadet Forholdet som almindelig bekendt, og Huitfeldt har bevaret en Adelstradition om, hvorledes Oluf Akselsen Thott engang mødte C. »agende i en grøn Karm« og først hilste ærbødigt uden at vide, hvem han havde for sig, men saa, da hans Svende lo, væltede Karmen, gav C. tre Slag med sit Sværd og »befol hende at sige hendes Herre, at hun engang skulde skille ham ved Danmark«; mærkelig nok hentyder Erik ogsaa selv til en personlig Strid med Oluf Akselsen. C. var i alt Fald sin Herre tro; hun fulgte ham til Gotland og til Pommern, hvor hun i et Klosters Gavebog ligefrem kaldes Eriks Hustru.

Kr Erslev (Henry Bruun*).

Cæsar, Philip, —1602—42—, Teolog. F. i Cassel. Gift 1608 el. 09 i Marburg med Christine Pincier (gift 1° med Johann Peter Ebers), formentlig D. af Borgmester i Wetter Daniel Christiansen P. og Anna Rhode.

Efter at have gaaet i Skole i Cassel studerede P. C. fra 1602 i Marburg, hvor han tog Magistergraden. Da Lutheranerne 1605 blev fordrevet fra dette Universitet, kastede han sig ivrigt over Teologi hos de nye kalvinskisindede Professorer. Faa Aar senere blev han 1610 som særlig skikket til at arbejde for de kalviniserende Tendenser, man ønskede fremmet i Hertugdømmerne, af Hertug Johan Adolf af Holsten-Gottorp kaldet til at erstatte den strengt lutherske Generalprovst Jacob Fabricius den Ældre, idet han blev udnævnt til Hofpræst samt Provst i Amterne Gottorp, Husum, Svabsted og Nordstrand. Sammen med den hertugelige Raad Johann v. Wowern arbejdede P. C. med stor Nidkærlighed for at bringe den kalviniserende Retning til Sejr. Saaledes blev 1610

Symbolforpligtelsen ændret, 1613 Eksorcismen afskaffet, og 1614 (af Hensyn til Calvinisterne) Forbud udstedt mod al Polemik fra Prædikestolen. Desuden var P. C. Sjælen i personlig og litterær Propaganda for kalvinske Ideer. Da imidlertid Hertugen pludselig døde 1616, og Enkehertuginde Augusta ikke var nogen Ven af sin Mands Kirkepolitik, maatte P. C. i Unaade forlade Gottorp og blev nu Pastor primarius ved St. Ansgarkirken i Bremen, Kannik i St. Ansgarskapitlet samt teologisk Professor ved Byens Gymnasium. Han kom snart i et spændt Forhold til sine Embedsbrødre og maatte vistnok derfor 1624 opgive sit Embede. Til Trods for, at han havde Tilhængere blandt Borgerskabet, kom han dog ikke tilbage, men blev 1628 Præst ved Martinikirken i Bremen. Efter at have skilt sig fra sin Hustru gik han 1630 i Verden over til Katolicismen og skal være blevet Munk i et Kloster i Bonn og siden være død i Köln. Af P. C.s nu meget sjældne Skrifter maa især fremhæves »Triapostolatus Septentrionis« (1642), hvori han efter et senere forsvundet **Hamburg-Haandskrift** leverede den første Udgave af Ansgars Levned (tillige med Willehads og Rimberts). Hertil var føjet en Række vigtige Aktstykker til Ærkesædet Hamburg-Bremens ældste Historie. P. C. var ikke nogen ubetydelig Teolog, men hans Modstandere ankede næppe med Urette over hans Karakter. Han var stridslysten og hovmodig og besad ikke altid den fornødne Fasthed. Hans Livsførelse synes ikke at have været pletfri.

Johs. Møller: *Cimbria literata*, II, 1744, S. 133 f. J. M. Krafft: *Zweyhundert-jähriges Jubel-Gedächtnis*, 1723, S. 378—86, 598—613. Kirkehist. Saml., 5. Rk., I, 1901—03, S. 285 f. J. M. Kohlmann i *Bremisches Jahrbuch*, II, 1866, S. 14—47. *Zeitschrift der Gesellschaft für Schlesw.-Holst.-Lauenb. Gesch.*, XIX, 1889, S. 21 f. *Schriften des Vereins für schlesw.-holst. Kirchen-gesch.*, 2. Rk., II, 1901—03, S. 146; VIII, 1926—28, S. 374—80. *Quellen und Forschungen zur Gesch. Schlesw.-Holst.*, XIV, 1928, S. 316, 338, 342—46; XV, 1928, S. 315. Fritz Curschmann: *Die älteren Papsturkunden des Erzbistums Hamburg*, 1909, passim. Wilhelm M. Peitz: *Untersuchungen zu Urkundenfälschungen des Mittelalters*, I, 1919, passim. *Biørn Kornerub*

Corper (Corper), Georg, d. 1563 el. 64, Kancelliembedsmand i dansk og gottorpsk Tjeneste. F. vistnok i Hessen, d. før 5. April 1564 i Kiel(?). Forældre ukendte. Gift 1^o(?) med Magdalena, D. af Raadmand i Kiel Mathias Knutzen (ca. 1495—1559) og Ursula (d. 1569). 2^o(?) ca. 1538 med Clara **Herge** (Harge), d. før 2. Marts 1562, D. af Borgmester i Kiel Paul H. (d. 1531, gift 1° med **Anneke**) og Elsebe (levede 1547).

G. C. optræder 1532 som Sekretær i Kong Frederik I.s Kancelli, i hvilket han i den følgende Tid synes at have været stærkt anvendt ved Udarbejdelsen af Statsakter. Han deltog 1541 i Forhandlingerne om Brømsebrotraktaten med Sverige, hvortil han opsatte

Udkast, og sendtes efter Traktatens Afslutning i Kongens Ærinde til Stockholm. Dec. 1543 medvirkede han ved Afslutningen af Traktaten med Pommern og forhandlede 1544 sammen med Johan og Schack Rantzau med Ærkebisen, Kapitlerne og Stænderne i Bremen og Verden om Kong Christian III.s yngste Broder Frederiks Valg til Koadjutor. Ved Siden af sit Arbejde i Udenrigstjenesten skal han have virket for at fremme Bjergværksdriften i Norge. Efter Hertugdømmernes Deling Aug. 1544 traadte han helt i Hertug Adolfs Tjeneste, medens han tidligere som tysk Kancelliforvandt vistnok var edsforpligtet over for alle tre Hertuger, og deltog som dennes Repræsentant i Forhandlingerne om Forleningen med Slesvig 1545—46. 1540 havde Christian III. givet ham Ekspektance paa et Vikarie i Haderslev; 1546 forlenedes han af Hertug Adolf for sin Tjenestetid med Landsbyerne Arnholt, Lyrskov og Isted, og s. A. udvirkede Hertugen, at Slesvig Domkapitel gav ham Godset Apenstorp ved Slesvig By i Forlening. Senest fra 1542 havde han Bopæl i Kiel. Som Hertugens »vortruwliker Secretarius« spillede han i Kraft af sin store Dygtighed, Paalidelighed og **Verdenserfaring** en meget betydende Rolle i gottorpsk Forvaltning og Politik. Han var Grundlægger og som Kancelliforvalter den egentlige Leder af det gottorpske Kancelli, indtil Kansleren Tratziger (s. d.) 1559 overtog dettes Styrelse. Fra selve Kanslerembedet synes alene hans manglende Universitetsgrad at have udelukket ham. Samtidig bestyrede han Hertugens Finanser, var under Adolfs lange Udenlandsrejse 1548—52 Mellemand mellem ham og de adelige Raader, til hvilke han synes at have staaet i det bedste Forhold, og hørte til de Raader, som adjungeredes Statholderen Heinrich Rantzau i Regeringen, da Hertugen 1560 atter drog til Udlandet; s. A. repræsenterede han sin Herre paa den nedersachsiske Kredsday. I Kiel, hvor han trods sin Virksomhed i Statsforvaltningen vedblev at have Bolig, blev han 1553 Raadmand, 1559 Borgmester. Han var desuden en Tid Forstander for Neugasthausklostret her, et Fattighus, for hvilket han viste varm Omsorg.

Archiv für Staats- u. Kirchengesch. der **Herzogthümer Schlesw., Holst., Lauenbg.**, II, 1834, S. 386. Dsk. Mag., 3. Rk., VI, 1860, S. 149; 4. Rk., III, 1871, S. 242. L. Laursen: Danmark-Norges Traktater 1523—1750, I, 1905—07, S. 129, 175, 346 f., 400, 442 f., 474 f., 488; II, 1912, S. 186, 189. L. Andresen: G. C, Die Heimat, XXXVI, 1926, S. 179—86. L. Andresen og W. Stephan: Beiträge zur Geschichte der Gottorfer Hof- und Staatsverwaltung von 1544—1659, I—II, 1928, især I, S. 203 ff. C O. Bøggild Andersen.

Daa, Uradelsslægt, der formentlig oprindelig var hjemmehørende i Sønderjylland; der kendes flere Medlemmer af Slægten omkring Midten af 14. Aarh., men de ældste Leds Genealogi er ikke sikkert udredet. Palle D., der 1358 nævnes paa Als og Sundeved, var formentlig Fader til Brødrene Claus D. og Henrik D. (nævnes 1388 og 1411), der var Fader til Biskop Oluf D. (d. 1461). Den nævnte Claus D. (nævnes 1397 og 1424) havde flere Sønner, blandt hvilke **Christiern** D. (nævnt 1439 og 46), der var Fader til Claus D. til Ravnstrup — den yngre sjællandske Linies Stamfader — og Jørgen D. (d. 1503), fra hvem den fynske Linie udgaar. Claus D. (d. ca. 1496) til Ravnstrup var Fader til Ridderen Søren D. (nævnt 1485 og 1502) — hvis Sønnesøn Jørgen D. (1532—98) til Snedinge var Fader til nedenn. Admiral Herluf Trolle D. (1565—1630) til Snedinge — og til Oluf D. (d. 1532) til Ravnstrup. Denne var Farfaders Fader til nedenn. Rigsadmiral Claus D. (1579—1641) til Ravnstrup og Holmegaard, der var Fader til de nedenn. Halvbrødre Rentemester Oluf D. (1606—71) og Guldsmageren Valdemar D. (1616—91), hvis Søn, nedenn. Generalmajor Gregers D. (1658—1712), døde som Slægtens sidste Mand. Rentemester Oluf D. var Fader til Claus D. (1640—78) til Krængerup og Vedtoftegaard, hvis Enke, Sophie Amalie Lindenov 1681 ophøjedes til Friherreinde af Lindenberg. — Den fynske Linies Stamfader Jørgen D. (d. 1503) var Bedstefader til Hans D. (d. tidligst 1597) til Enggaard, hvis Søn var nedenn. Admiral Jørgen D. (d. 1619) til Sørslev.

Danmarks Adels Aarbog, VII, 1890, S. 165—83; VIII, 1891, S. 490; X, 1893, S. 539; XIV, 1897, S. 493; XVIII, 1901, S. 545; XXIII, 1906, S. 488; XXVIII, 1911, S. 566; XXXII, 1915, S. 591.

Albert Fabritius.

Daa, Claus, 1579—1641, Rigsadmiral. F. 10. Aug. 1579 paa Ravnstrup, Sjælland, d. 30. Marts 1641 paa Fravdegaard, begr. i Herlufmagle K. Forældre: Oluf D. til Ravnstrup (1547—1600) og Dorthe Henriksdatter Friis (1543—1618). Gift 1° 22. April

1604 i Aarhus med Dorthé Henriksdatter **Below**, f. 21. Juli 1588 paa Spøttrup, d. 9. Dec. 1609 paa Ravnstrup, D. af Rigsraad **Henrik B.** (s. d.) og Hustru. 2° 2. Maj 1613 i Viborg med Ingeborg Valdemarsdatter Parsberg, f. 1593 paa Bonderup, d. 10. April 1641 paa **Fravdegaard**, D. af Valdemar P. til Jernit og Bonderup (1557—1607) og Ide Jørgensdatter Lykke (1560—1618).

C. D. blev i en Alder af tolv Aar sendt til Udlandet og opholdt sig særlig i Gent, men kom tilbage til Christian IV.s Kroning 1596. 1600—03 var han Hofsinde hos Kongen, blev 1606 Lensmand paa Skivehus og 1609 Løjtnant ved den røde Fane afjyske Rostjeneste. Han deltog i Kalmarkrigen og blev forfremmet til Ritmester. 1613 ombyttede han Skivehus med Trondhjem Len, dette 1620 med Vestervig og dette 1624 med Dragsholm. 1625 blev han Medlem af Rigsraadet og var n. A. **Krigskommissær** i Tyskland og Sendebud til Fredsmødet i Braunschweig, men **maatte** Aug. s. A. rejse hjem paa Grund af Sygdom. Han synes ved forskellige Lejligheder at være traadt i bestemt Modsætning til Kongens Politik, men blev ikke desto mindre 1630 udnævnt til **Rigsadmiral** og førte under Kongens Overkommando den Flaade, der i Aug. s. A. afgik for at angribe den hamburgske Flaade, der blokerede **Glückstadt**. Storm i Nordsøen sinkede Flaaden, hvorved Hamburg fik Tid til at sætte sig i bedre Forsvarsstand. 4. Sept. begyndte Angrebet, der varede i fire Dage, hvorefter den hamburgske Flaade hævede Blokaden og trak sig tilbage. Kongen var imidlertid ikke fornøjet med C. D. og bebrejdede ham hans Vaklen og Mangel paa Aktivitet. N. A. sendtes han som Gesandt til Haag sammen med Frederik **Günther** dels for at mægle Fred mellem Generalstaterne og Spanien, dels for at forhandle om Fornyelse af Forbundet med England og om Udbetaling af Subsidier, men Sendelsen førte ikke til noget Resultat. 1632 var han Sendebud ved Landdagen i Rendsburg og fungerede derefter flere Gange ved de norske Herredage. 1640 var han atter en kort Tid Admiral for Flaaden, der var udrustet paa Grund af Hollændernes truende Holdning. — C. D. ejede Holmegaard, hvis Hovedbygning han opførte 1635, **Borre** by paa Sjælland, Fravdegaard paa Fyn og Bonderup i Jylland. — Hv. R. 1633. — Epitafium med Portræt-medailon fra 1634 i Herlufmagle K.

Hans Mikkelsen: Ligprædiken over C. D., 1641. H. D. Lind: Kong Kristian og ans æn, 1 9. J. A. Fridericia (*Th. Topsøe-Jensen**).

Daa, Gregers, 1658—1712, Officer. F. 8. Nov. 1658 paa Borreby, d. 20. Dec. 1712 ved Gadebusch, begr. i Viborg Domkirke. For-

ældre: Valdemar D. **til Borre** by (s. d.) og Hustru. Gift **1694** med Baronesse Johanne Marie **Rüse til Rysensteen**, f. ca. **1660**, d. **17. Dec. 1712**, begr. i Viborg Domkirke (gift 1° **1675** med Poul Rantzau til Rodstenseje, **1648—75**; 2° **1678** med Oberst, Lensbaron **Christian Juell til Rysensteen**, **1651—91**), D. af General, Baron Henrik Rysensteen (s. d.) og Hustru.

G. D. var først Page og blev **1676** Fændrik. Han blev fanget i Slaget ved Lund, men udveksledes kort efter. **1679** blev han kar. Premierløjtnant, men blev n. A. afskediget paa Grund af uheldig Optræden over for en foresat. Taget til Naade blev han **1683** virkelig Premierløjtnant og n. A. sat uden for Nummer som Kap-tajn. Maaske gik han derefter i udenlandsk Tjeneste, men ud-nævntes **1688** her hjemme til Oberstløjtnant ved et Dragonregiment. Med dette var han **1692** i kejserlig Sold i Ungarn og blev **1695** Oberst. S. A. tog han sin Afsked og købte **1703** Hald, hvor han lod en ny Hovedbygning opføre og en storstilet Have i fransk Stil anlægge. **1710** blev han Generalmajor og faldt **1712** ved Gadebusch som Slægtens sidste Mand.

Militært **Repertorium**, V, 1839. H. F. Rørdam: Hist. Saml. og Studier, II, 1896. Bidrag til den store nordiske Krigs Historie. Udg. af Generalstaben, IV, 1910. Saml. t. jydsk Hist. og Top., 3. Rk., III, 1901—03.

Rockstroh (P. F. Rist).

Daa, Herluf Trolle, 1565—1630, Admiral. Døbt 18. Aug. 1565 i Bergen, d. 7. Febr. 1630 paa Snedinge, begr. i Ørslev K. ved Skelskør. Forældre: Jørgen D. til Snedinge (1532—98) og Kirsten Joakimsdatter Beck (1537—98). Gift 1° (trolovet) 8. Marts 1585 i Enckhuysen i Holland med Vinike Villumsdatter, d. tidligst 1602, D. af Gjertrud Janssen (gift 2° med Isebrandt Claussen). Ægteskabet ophævet 1596. 2° 13. Jan. 1600 paa Snedinge med Hilleborg Poulsdatter Skinkel, f. 1558 paa Østrupgaard, d. 27. Aug. 1612 paa Snedinge, D. af Poul S. til Egeskov og Østrupgaard (d. 1565) og Ide Andersdatter Dresselberg (d. 1587). 3° 24. Sept. 1615 med Karen Pedersdatter Grubbe, f. 19. Sept. 1591 paa Olstrup, d. 1. Febr. 1658 i Store Hedinge (gift 2° 1631 med Vincents Bille til Voldbygaard, f. 1599), D. af Peder G. til Olstrup (d. 1614) og Karen Jørgensdatter Rud (1560—1612).

Paa en Udenlandsrejse trolovede H. T. D. sig i Holland med en ung borgerlig Pige, som han dog kort efter forlod og søgte at blive kvit. Hun fulgte efter ham til Danmark og søgte for Domstolene at hævde sin Ret som hans Ægtehustru. Skønt disse gav hende Medhold, og Kong Frederik II. og Dronning Elisabeth af England

støttede hende, **maatte** hun dog efter i over elleve Aar at have kæmpet for sin Sag give tabt, da Roskilde Kapitel ved Dom erklærede Ægteskabet for ugyldigt, idet H. T. D. og hans Fader ikke fandt noget Middel for lavt i deres Bestræbelser for at fortrænge hende. H. T. D. førte i disse Aar et omflakkende Liv, **1590** var han i Spanien og **1594** »mod Tyrken«. Han var en højst upaalidelig Person, der dog en Tid var ret velanskrevet hos Christian IV. **1597** blev han Skibshøvedsmand og førte **1599** et af Skibene paa Kongens Nordkapsrejse og kommanderede **1602—03** som Admiral den Eskadre, der overførte Prins Hans til Rusland. Under Kalmarkrigen førte han **1611** en Eskadre i Østersøen, men hverken her eller som Lensmand paa Nonnekloster **1601—03** og paa Island **1606—19** indlagde han sig Fortjeneste. Islænderne klagede over ham, og **1618** sendtes en **kgl.** Kommission op for at undersøge hans Forhold, hvorefter han blev afskediget og **maatte** betale en stor Bøde. Ved hans Død **maatte** Enken fragaa Arv og Gæld.

Hist. Tidsskr., 6. Rk., I, 1887—88, S. 79—147. H. D. Lind: Kong Kristian IV. og hans Mænd, 1889.

Thuset (Th. I opsøe-Jensen).*

Daa, Jørgen, d. **1619**, Admiral. D. **1619**. Forældre: Hans D. til Enggaard (d. tidligst **1597**) og Dorthе Vernerdsdatter Svale (d. **1587**). Gift ca. **1605** med Magdalene Sørensdatter (Baden) fra Skaane (d. senest **1619**).

J. D. havde **1604** opholdt sig hos Tyge Brahes Børn i Bøhmen. Efter sin Hjemkomst giftede han sig og bosatte sig i Sørslev i Skovby Herred. Ægteskabet var ikke lykkeligt, Hustruen fik det Skudsmaal, at hun »skikkede sig ilde«. **1607** fik han Bestalling som Skibshøvedsmand og var s. A. paa Togt til Spanien. Under Kalmarkrigen var han **1611** Admiral paa en Eskadre, der blokerede Elfsborg. Nov. s. A. angreb han den svenske Flaade og erobrede seks Skibe, hvorefter han vendte tilbage, men **maatte** paa Grund af Isen gaa til Kalundborg, hvor Eskadren overvintrede. N. A. blokerede han atter Elfsborg og bidrog til Fæstningens Overgivelse. Som Belønning for sin gode Tjeneste forlenedes han med Holbæk Slot, som han beholdt til sin Død, men han vedblev dog at tjene til Søs, sidste Gang **1617**, da han kommanderede den Eskadre, der førte Kongen til Norge, og derefter »krydsede i Vestersøen«.

H. D. Lind: Kong Kristian IV. og hans Mænd, 1889.

Thiset (Th. Topsøe-Jensen).*

Daa, Oluf, 1606—71, Godsejer. F. ca. 11. Nov. 1606 paa Spøttrup, d. 1671. Forældre: **Rigsadmiral** Claus D. (s. d.) og 1. Hustru. Gift 22. Maj 1636 i Kbh. med Anne Tygesdatter Brahe, døbt 27. Juni 1619 paa Matrup, begr. 16. Aug. 1648 i Næstved, D. af Tyge B. til Matrup (1593—1640, s. d.) og Hustru.

O. D. kom 1616 i Sorø Skole og studerede siden i Leiden (1623) og i Padova (1630). Efter sin Hjemkomst tjente han som **Hofjunker** 1630—31 og 1633—35. Han opnaaede ikke at faa noget Len, men blev 1645 Kommandant paa Møen, 1646 Landkommissær i Sjælland. 1648—51 var han Rentemester. I øvrigt levede han paa sine Godser. Han havde efter Faderen arvet Holmegaard paa Sjælland og en Part i **Borreby**. Med sin Hustru fik han Matrup i Jylland og Eskebjerg og Vedtofte paa Fyn. Matrup mageskiftede han bort 1646 for Bavelse paa Sjælland. **O. D.** hørte til den mest **yderliggaaende** aristokratiske Fløj af Adelen. Allerede 1638 nedlagde han Protest imod, at nogen adelig ved Flertalsbeslutninger af Standen kunde forpligtes til at betale Kontributioner, som han ikke selv havde samtykket i. Personlig og ved Pengeforhold var **O. D.** stærkt knyttet til Righofmester Corfitz Ulfeldt og dennes Kreds og mistede efter Ulfeldts Fald 1651 sit Embede som Rentemester. 1652 besøgte han Ulfeldt i **Stralsund**, og Rentemester Peder Vibe skrev ved den Lejlighed om ham: »Han har altid været noget ilde forvaret i Hovedet, hvilket nu bryder rigtig ud«. Fra Stralsund rejste han til Hamburg. Da man herfra berettede Frederik III. de heftige Ytringer, **O. D.** havde fremsat om den Uret, der var overgaaet Ulfeldt, skrev han et Brev til Kongen for at retfærdiggøre sig; Kongen burde ikke høre efter Bagvaskere, men efter »ces nobles, dont on connait la race, la grandeur, la renommée, les vertus et les services des pères et ayeux«. 1654 var han atter hjemme i Danmark, men allerede n. A. rejste han tilbage til Hamburg. Han tilbød herfra ganske vist Kongen at underkaste sig, men da han dels selv betalte Corfitz Ulfeldt, hvad han skyldte denne, dels opfordrede andre til at gøre det samme, indstævnedes han i Efteraaret 1655 for Rigsraadet; han mødte ikke, og Dommen gik ham imod. I Febr. 1657 skrev han et højtravende Brev til Kongen, der endte med de Ord: »Tag dig i Agt, Perikles, du hersker over frie Folk og har at gøre med Atheniensere«. Forholdet til Ulfeldt blev dog senere mindre godt; navnlig bebrejdede **O. D.** denne, at han ikke havde sørget for, at han fik Amnesti ved Roskildefreden. Uvist naar vendte **O. D.** tilbage til Danmark og fik 1664 **Hevringholm** i Jylland mod at afstaa Holmegaard til Kronen. Hans Formueforhold var efter-

haanden blevet meget slette. Der blev gjort Udlæg i hans Godser, og hans Sønner, hvis Udenlandsrejser havde kostet ham mange Penge, fik ved en Højesteretsdom 1667 Hevringholm udlagt som Mødrenearv; dog skulde han have frit Ophold paa Gaarden, saa længe han levede, men da de kort efter solgte Gaarden, faldt denne Indrømmelse bort. Han protesterede mod Salget, men en Højesteretsdom 1668 stadfæstede det. Da han døde, gik hans Arvinger fra Arv og Gæld.

K. Hansen: Danske Ridderborge, I, 1832, S. 88—98. Fr. Hammerich: Christiern II. i Sverige og Carl X. Gustav i Danmark, 1847, S. 262. F. Richardt og T. A. Becker: Prospector af danske Herregaarde, IV, 1850, Holmegaard. C. F. Bricka og J. A. Fridericia: Christian IV.s egenhændige Breve 1632—35, 1880, S. 227. Danmarks Adels Aarbog, VII, 1890, S. 175f.; XIV, 1897, S. 494.

L. Laursen (*J. A. Fridericia*).

Daa, Valdemar, 1616—91, Adelsmand, Alkymist. F. 15. el. 16. Maj 1616 i Trondhjem, d. 5. Febr. 1691 i Viborg, begr. i Domk. sst. Forældre: Rigsadmiral Claus D. (s. d.) og 2. Hustru. Halvbroder til Oluf D. (s. d.). Gift 1645 i Kbh. med Else Kruse, f. 1627, d. 1667 paa Borreby, D. af Jørgen K. til Ryumgaard (d. 1666) og Beate Jokumsdatter Bülow (1606—57).

V. D. var 1640—44 Hofjunker, blev 1644 Løjtnant ved Ritmester Mogens Arenfeldts Kompagni, 1655 Ritmester, deltog i Krigen 1657—60 og skal ved Svenskens Indrykning i Holsten være flygtet med en Sko og en Støvle paa. Han arvede 1641 efter Faderen Bonderup (Lerkenfeld) og ved Broderen Jørgens Død 1652 Borreby sammen med Broderen Christian. Gaarden deltes saaledes, at V. D. fik Hovedbygningen, hvortil han byggede en ny Ladegaard, og Christian fik en to Lofter høj Bygning i Borggaarden, forsynet med Taarn og Spir. V. D., der var meget ærekær (*»storhjertet«*), skønt han kun var »af liden Natur«, lod Broderens Taarn nedrive under hans Fraværelse. Efter Krigen 1657—60 kom V. D. i store Pengevanskeligheder; han maatte pantsætte sine Gaarde, og til sidst voksede Gælden ham over Hovedet; han mistede Bonderup ved Indførsel 1677 og Borreby 1681, og skønt den nye Ejer af Borreby, Ove Ramel, tilbød ham at bo der sin Livstid »som en Ven og Broder«, var han dog endnu saa »storhjertet«, at han med Stav i Haand og et alkymistisk Glas ved Barmen vandrede til et Hus i Smidstrup (Egeslevmagle S.), som han havde lejet for Sommeren. Efter samtidige Udsagn skal han have ødt sine Midler paa Guldageri, og der fortælles, at han den sidste Tid boede paa Borreby under saa kummerlige Forhold, at han ikke ejede Brændsel og derfor i flere Uger om

Vinteren **laa** i Seng med sine Kemikalier, der ikke kunde **taale** Kulde. Han skal have hugget Godsets store Egeskove. Fra Smidstrup **flyttede** han **1682** til Viborg og levede sine sidste Aar af nogle Tiender, han fæstede af Kronen. Af hans tretten Børn synes kun Sønnen Gregers (s. d.) og fire Døtre at have overlevet ham.

C. Testrup i Saml. t. jysk Hist. og Top., II, 1868—69, S. 6. Aug. **Fjelstrup**: Guldmagere i Danmark, 1906, S. 46—100. Dsk. Saml., 2. Rk., V, 1876—77, S. 69—73. C. Klitgaard i Personalh. Tidsskr., 5. Rk., IV, 1907, S. 268—82.

C. Klitgaard.

Dael, Niels, f. 1857, Frimenighedspræst. F. 20. Juni 1857 i Bjergby ved Hjørring. Forældre: **Gaardejer** Christen Andersen Dal (1792—1881) og Sara Marie Pedersdatter (1820—1905). Gift 1° 27. Maj 1886 i Hjørring med Martine Eugene Jacobsen, f. 4. Marts 1859 i Bindslev, d. 23. Okt. 1901 i Kbh., D. af Møller Jacob Sørensen (1826—1900) og Caroline Johannesdatter (1828—1907). 2° 29. Dec. 1915 i Havrebjerg Frimenighedskirke med Amelie **Ståhl**, f. 21. Okt. 1887 i Norrhvedinge, D. af Stationsinspektør Svend S. (f. 1858) og Marie Mohlin (f. 1865).

D. arbejdede i sin Ungdom ved Landbruget ude og hjemme, fik en stærk kristelig Paavirkning, navnlig fra sin Moder, var Elev paa Tune Landboskole 1875—76, aftjente sin Værnepligt og tog, tvungen dertil, sit Livs eneste Eksamen: Korporalseksamen. Atter arbejdede han ved Landbruget forskellige Steder og opholdt sig med enkelte Afbrydelser paa Askov Højskole 1881—86. Holger Begtrup, Jakob Knudsen og navnlig Ludvig Schrøder fik stor Betydning for ham; blandt Kammeraterne stod han især H. P. Hanssen nær. Efterhaanden blev det ham klart, at han vilde være Præst; 1886 blev han præsteviet i Frimenighedskirken paa Mors, drog s. A. til Argentina og var med Bopæl i Tandil Præst for de Danske i Argentina til 1897. Efter sin Hjemkomst blev han 1897 Præst for Høve Frimenighed, tillige 1904 for Havrebjerg og 1909 for **Fr.borg** Frimenighed og er Præst for adskillige smaa Kredse forskellige Steder. — 1908 købte D. Landstedet Liselund ved Slagelse, og fra 1909 er her holdt store kristelige Vennemøder, fjorten Dage om Sommeren, **otte—fjorten** Dage om Vinteren, i Aug. 1931 et nordisk Menighedsmøde. Siden 1912 er der holdt Menighedsskole fire Maaneder om Vinteren, en Slags kirkelig Folkehøjskole; 1915 tilbyggedes en Kirke- og Mødesal, 1932 fandt en større Ombygning og Udvidelse Sted, og en Væveafdeling oprettedes. — I sin store Virksomhed har D. vist frisk Initiativ og megen praktisk og samlende Evne. Hans Forkyndelse er præget

af stor Oprindelighed, af megen Oplevelse og Menneskekundskab, hvilket ogsaa de tre Bind Prædikener, han har udgivet, vidner om. — Malerier af Johs. Krogh (1914) og Agnes Smidt (ca. 1924), begge paa Liselund.

Sorø Amtstid.s Søndagslæsning 9. Jan. 1910. Nationaltid. 5. April 1914. Højskolebl. 1927, Sp. 737—52, 801 — 12, 871—74, 874—84. Menighedsbl. 1927, S. 489—90, 504—08, 520—22. Holger Begtrup: Dansk Menighedsliv i grundtvigske Kredse, II, 1932, S. 68—97.

Fred Nørgaard.

Dagmar, d. 1212, Dronning. D. 24. Maj 1212 i Ribe, begr. i Ringsted K. Forældre: Kong Přemysl Ottokar I. af Bøhmen (gift 2° med Constantia af Ungarn) og Adela af Meissen (d. 1211). Gift 1205 med Kong Valdemar Sejf (s. d.).

Kong Ottokar havde levet i henimod en Snes Aar i Ægteskab med sin første Hustru, da han under Paaskud af Nærhed i Slægtskab mellem dem søgte Skilsmisse (ca. 1198) og giftede sig paa ny. Adela drog med sine Børn, en Søn og tre Døtre, til sin Hjemstavn og søgte forgæves ved Pavens Hjælp gennem en lang Aarrække at blive genindsat i sine Rettigheder; hun døde i et af hende stiftet Kloster i Meissen. En af Døtrene blev Abbedisse og betragtedes efter sin Død som Helgen, en anden giftedes til Bayern. Den tredie, **D.**, førtes til Danmark som Kong Valdemars Brud 1205. Formodentlig har Moderens haarde Skæbne tidlig modnet D. og bragt de smukkeste Sider af hendes Karakter til Udvikling, vist er det i alt Fald, at ingen dansk Dronning har som hun vundet Plads i Folkets Kærlighed og naaet at blive skildret i Samtidens og den nærmeste Eftertids Digtning som Mønsteret paa en trofast Hustru og ydmyg Kristen og som den Fyrstinde, der ikke mindre paa Bryllupsmorgen end i Dødsøjeblikket virker og beder for Lettelse i de lidendes Kaar.

Allerede det Navn, som de Danske gav hende, vidner herom. »Margareta var hendes rette Navn, D. hed hun for hendes Vænhed«, siger en gammel Krønike. Hendes kirkelige Navn var Margrethe; det andet, slaviske Navn **Dragomir** (»Fredsæl«) blev af de Danske omdannet til D. — som tidligere Vladimir var bleven til Valdemar — og opfattedes folkelig som Dagens Mø (Dag-Maar). I øvrigt melder de historiske Kilder kun lidet om hende; dog ved de, som Folkeviserne, at hun hos Kong Valdemar udvirkede Frihed for hans Slægtning Bisp Valdemar, der i tretten Aar havde været hans Fange. 1209 fødte hun Sønnen Valdemar. Om hendes Ankomst til Danmark som Valdemars Brud fortæller en af vore Folkeviser. Om D.s sidste Sygdom og Valdemars ustandselige Ridt, da han kaldes til

hendes Sotteseng, synger en af vore skønneste Folkeviser med gribende Enfold; da Valdemar knæler ved **Baaren**, kaldes hun endnu en Gang til Live og udtaler for sin Ægtefælle sine sidste fromme Ønsker ligesom ogsaa den nagende Selvbekrejdelse over den ene Synd at have »om Søndagen sine Ærmer snørt«. D.s Graver i Ringsted Kirke ved Siden af Valdemars; da den aabnedes **1855**, fandtes den tom. — Mindesmærke af Anne Marie Carl Nielsen **1913** paa Riberhus Slotsbanke.

F. E. Schiern: Hist. Studier, II, **1857**, S. 208—79. Sv. Grundtvig: Danmarks gamle Folkeviser, III, **1862**, Nr. 132—35. E. v. d. Recke: **Fornviser**, II, **1928**, Nr. 81—83. Joh. Steenstrup: Vore Folkeviser, **1891**, S. 241—53. N. P. Nielsen i Varden **1912**, S. 227—32. J. Alsted i Vejle Amts Aarbog, **1912**, S. 158—75. H. Brix: Analyser og Problemer, I, **1933**, S. 24—27.

Johannes Steenstrup.

Dagmar (Marie Sophie Frederikke D.), **1847—1928**, russisk Kejserinde. F. 26. Nov. **1847** i Det gule Palæ, Kbh. (**Garn.**), d. **16. Okt. 1928** paa Hvidøre, begr. i Roskilde Domkirke. Forældre: Prins Christian af **Glücksburg**, senere Kong Christian IX. (s. d.) og Louise (s. d.). Gift 9. Nov. **1866** i St. Petersborg med Storfyrst Alexander Alexandrovitsch, senere Kejser Alexander **III.** af Rusland, f. **10. Marts 1845** i St. Petersborg, d. **1. Nov. 1894** paa Livadia, Krim, Søn af Kejser Alexander II. (**1818—81**, gift 2° **1880** med Prinsesse Katharina Michailovna Dolgorukova **Jurjevskaja**, **1846—1922**) og Maximiliana Vilhelmina Maria (Maria Alexandrovna) af Hessen (**1824—80**).

D. fik en omhyggelig Opdragelse ved det lille, stilfærdige Tronfølgerhof. Efter at hendes Fader havde besteg Tronen, forlovedes hun 28. Sept. **1864** i Fredensborg med den russiske Storfyrsttronfølger Nikolaj Alexandrovitsch (f. 20. Sept. **1843**), og efter at han var død 23. April **1865**, forlovedes hun 23. Juni **1866** sst. med Broderen, og 22. Sept. s. A. forlod hun Kbh. 24. Okt. gik hun i St. Petersborg over til den ortodokse Kirke og fik som Storfyrstinde Navnet *Maria Feodorovna*. 9. Nov. fandt Formælingen Sted i Vinterpaladset. I Ægteskabet fødtes fire Sønner og to Døtre. **13. Marts 1881** besteg hun Tronen. Hun fandt en kærlig og hensynsfuld Ægtefælle, og hendes Elskværdighed og repræsentative Egenskaber gjorde hende afholdt overalt, hvor hendes Personlighed kunde virke. Hun arbejdede ivrigt for Sygepleje (uddannet under den russisk-tyrskiske Krig) og **Opdragelsesvæsen**. Hendes Danskvenlighed, der ogsaa kom Landsmænd i Rusland til gode, har øjensynlig i nogen Grad bidraget til at understrege de Anskuelser hos Alexander, der pegede bort fra Tilnærmelsen til Tyskland.

Paa indre Politik har hendes Indflydelse ikke været stadig eller afgørende; men hun havde ofte meget bestemte Meninger, og hun greb f. Eks. ind til Bedste for Skobelef og Stolypin og til Skade for **Bobrikov**. Sin Stillings Farer udstod hun modigt og søgte Hvile under hyppige og lange Ophold paa Fredensborg. Efter at være blevet Enke levede hun tilbagetrukket i Anitschkovpalæet; Rasputins Indflydelse paa Nikolaj II. søgte hun at modvirke. Under Verdenskrigen traadte hun frem som Præsident for russiske Røde Kors; efter Revolutionen 1917 fik hun Lov at leve paa Krim, hvorfra hun April 1919 paa et engelsk Krigsskib blev ført til England. Sine sidste Aar tilbragte hun mest paa Hvidøre, som hun havde købt 1906 i Forening med Søsteren Alexandra. Med Værdighed bar hun sin tunge Skæbne og hjalp af al Evne de russiske Landflygtige.

Maleri som Barn af E. **Jerichau-Baumann** 1856 (Rosenborg; s. m. Dronning Alexandra); Enkeltportræt af samme (sst.). Maleri af A. **Hunæus** 1865. Tegning af Aug. Schjøtt 1865 (Fr.borg; s. m. Prinsesse Thyra og Prins Valdemar). Portrætteret paa L. Tuxens Besøget paa Ny Carlsberg Glyptotek 1873 og Kongefamilien 1883 paa Fredensborg (Christiansborg; Skitsen til D.s Gruppe paa Fr.borg) og paa Paul Fischers Christian IX. modtager den norske Deputation 1905 (Fr.borg). Miniature paa Rosenborg 1883. Statue af J. Gautherin (Glyptoteket; Nevers). — Af de talrige Reproduktionsblade nævnes: Fra 60'erne et Træsnit af W. Obermann efter et Fotografi, der ogsaa dannede Grundlaget for Wegers Stik og et **Bærentzen'sk** Litografi. Litografi 1867 efter J. Thorsøes Tegning, et samtidigt fra Søborgs Forlag og et fra Lemercier i Paris med russisk Underskrift. Fra senere Tid farvelagt Radering af M. Deville, Radering af H. C. Caspersen 1895, Stik af C. Geyer og E. P. Tate. Raderinger fra 1879 og 1891 af Ivan **Pozjalostin**. Træsnit af **Butterworth** og Heath 1863. — Kroningsmedaille 1883.

Paul Vasili: La Société de Saint-Pétersbourg, 1884. Samme: La sainte Russie, 1890. E. Flourens: Alexandre III, sa vie, son œuvre, 1894. N. Novtovich: Alexandre III et son entourage, 1895. R. Besthorn: Alexander III. og Nikolaj II., 1895. P. Vassili: **Behind the veil of the Russian court**, 1912. Vladimir **Poliakoff**: The Empress Maria of Russia and her times, 1926.

Paul Læssøe Muller.

Dagmar Louise Elisabeth, f. 1890, Prinsesse. F. 23. Maj 1890 paa Charlottenlund Slot. Forældre: Senere Kong Frederik VIII. (s. d.) og Louise (s. d.). 22. Okt. 1922 deklareredes paa Egelund hendes Forlovelse med Løjtnant, Kammerjunker, senere Hofjægmester Jørgen Carl Gustav Castenskiöld til Kongstedlund, f. 30.

Nov. 1893 i Kbh., Søn af Premierløjtnant, senere Ritmester og Kammerherre Anton C. (f. 1860) og Sophie Steensen-Leth (f. 1870). Vielsen fandt Sted i Fredensborg Slotskirke 23. Nov. 1922, hvorefter Ægteparret tog Bolig paa Kongstedlund. Prinsesse D. har frasagt sig Titel og Rang som Prinsesse.

Poul Engelstoft.

Dahl. Flere danske Borger-slægter har optaget dette Stednavn. En Slægt, hvis Indsats navnlig **ligger** inden for Filologien, føres tilbage til Sognepræst i Faarevejle Jacob Christensen D. (d. 1718), hvis Søn, nedenn. Regimentskriver Hans Jørgen D. (1694—1779) var Fader til Sognepræst til Skævinge Frederik Peter Jacob D. (1749—1813), hvis Søn var nedenn. Professor Frederik Peter Jacob D. (1788—1864). Denne var Fader til de nedenn. Brødre, Sprogmanden Bendt Treschow D. (1836—1918), Professor Frederik Clemens Bendtsen D. (1822—1920) og Sognepræst Kristen Hans Jørgen D. (1830—1921). — Rytteren Laurs Nielsen (—1755—) var Fader til Købmand i Randers Jesper Laursen D. (1757—1812), hvis Sønnesøn var den kendte københavnske Hof-Ur- og Kronometermager Stephen Emil D. (1832—90). Blandt dennes Sønner var Urfabrikant Alvild Julius Emil D. (1861—1919), Kunstmaler Charles Valdemar D. (1863—1930) og nedenn. Professor Frantz Johannes D. (f. 1869), hvis Sønner er Historikeren, Raadstuearkivar Flemming Rietz Granzow D. (f. 1896) og Filologen, Professor ved Universitetet i Aarhus Sejr Torsten Frantz Granzow D. (f. 1897). — En københavnsk Handelsslægt, der stammer fra Sandefjord i Norge, tog først Navnet D. efter Indvandring til Kbh. i Slutningen af 18. Aarh.; Slægten føres tilbage til Hans Thoresen (1730—79), der var Bedstefader til William Frederik D. (1805—97), hvis Sønner, nedenn. Niels Peter Smith D. (1840—1916) og William Sophus D. (1842—1910) grundlagde Firmaet Brødrene D. Den førstnævnte var Fader til Wilhelm Smith D. (1868—1917) og nedenn. Christian Smith D. (f. 1875).

Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, 1900, S. 122, og i Berl. Tid. 21. April 1931. Carl Bratli: Brødrene Dahl 1867—1917, 1917.

Albert Fabritius.

Dahl, Bendt Treschow, 1836—1918, Sprogmand. F. 25. Juli 1836 i Hillerød, d. 14. Maj 1918 paa Frbg., begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: Overlærer, senere Professor F. P. J. D. (s. d.) og Hustru. Gift 10. Juni 1873 i Slagelse med Frederikke Marie Louise Henriette Molbech, f. 11. Okt. 1848 i Køge, d. 28. Juni 1895 i Kbh., D. af Malermester Anton M. (1821—53) og Caroline Vilhelmine Peter-

sen (1815—99, gift 2° 1856 med Malermester Rasmus Carlsen Jensen, 1824—72).

D. blev Student 1856, privat dimitteret, og cand. philol. 1868, var 1869—72 Privatlærer i Slagelse, 1872—83 Organist, Musik- og Sproglærer i Korsør, 1883—89 i Nakskov; derefter bosatte han sig i Kbh., hvor han til 1905 var Lærer ved Statens Lærerhøjskole. Medens han tidligt gav sig af med Komposition (bl. a. »7 Sange med Piano-Akkompagnement«, 1872), falder hans sproglige Forfatterskab væsentlig efter Flytningen til Kbh. Han tog sit Udgangspunkt fra den romerske Veltalenhed (Quintilian, et Par Afhandlinger i »Vor Ungdom«), men fandt snart Vej til Modersmaalets Stilistik og Betydningslære. 1884 udgav han »Bidrag til dansk Sætningslære«, som 1889 efterfulgtes af »Dansk Stillære«, hvortil slutter sig Samlinger af Stileopgaver. I »Vor Ungdom« har han offentliggjort en Række værdifulde Afhandlinger, som »Omdannelser og Overgange i det danske Sprog« (1897), »Brugs- og Funktionsovergange og Betydningsændringer i det danske Sprog« (1918), »Betydningsovergange indenfor Stedordenes Omraade« (1900), »Lidt om Forholdet mellem Tænke- og Sproglære« (1917). Desuden har han sammen med H. Hammer udgivet »Dansk Ordbog for Folket« (1907—14) og sammen med Broderen F. C. B. D. og dennes Søn J. P. F. D. D. besørget henholdsvis 5., 6. og 7. Udgave af L. Meyers Fremmedordbog (1878—1902).

Marius Kristensen.

Dahl, Christian Florus Balduin, 1834—91, Musiker, Dirigent. F. 6. Okt. 1834 i Kbh. (Garn.), d. 3. Juni 1891 paa Skjoldgaards-høj ved Charlottenlund, begr. i Kbh. (Holmens K., 1905 flyttet til Garn. Kgd.). Forældre: Musiker og Musiklærer ved Kbh.s Borgervæbning Jens Peter D. (1800—66) og Ane Christine Lindberg (1800—87). Gift 30. April 1859 i Kbh. (Garn.) med Flora Marie Louise Bagger, f. 9. Dec. 1836 i Kbh. (Frue), d. 20. Juli 1925 i Skibstrup ved Hellebæk, D. af Urtekræmmer Frederik Wilhelm B. (1797—1890, gift 2° med Louise Christiane Collin, 1823—1901) og Johanne Charlotte Amalie Sørensen (ca. 1806—39).

D. uddannedes af Faderen og af den ældre Broder, Hofpianist *Peter Waldemar Emil D.* (1823—72), spillede allerede som Dreng i Pantomimeteatrets Orkester, hvor Faderen dirigerede, og medvirkede senere i Militærorkester. 1864 blev han Leder af Tivolis Hornorkester og 1873 paa Gades, Hartmanns og Paullis Anbefaling H. C. Lumbyes Efterfølger som Dirigent i Tivolis Koncertsal, en Stilling, der var vanskelig at overtage efter en saa folkekær Dirigent som Lumbye. Om end D. til at begynde med mødte megen

Uvillie hos Publikum (Pibekoncerten 1881, da han under Feltmarskal Moltkes Besøg i Tivoli lod spille »Heil dir im Siegerkranz«), lykkedes det ham dog ret hurtigt at tiltvinge sig Respekt ved sit gedigne **Musikerarbejde**, sin Evne til at sammenstille Programmer med saavel ældre som yngre Musik, der baade kunde interessere et bredere, folkeligt Publikum og samtidig i nogen Grad tilfredsstille ogsaa de musikkyndige (saaledes adskillige **Symfoniopførelser**); en lykkelig Evne til at **finde** de rette Folk til Orkestret og bringe Orden og Disciplin i Ensemblet skaffede ham yderligere **Publikumsgunst**. Nogen dybere Musikbegavelse var D. ikke, men de nævnte Egenskaber i Forbindelse med en utrættelig Flid og Iver for at højne sit Orkesters Præstationer gjorde ham vellidt baade i Kbh. og hos Publikum i Provinsen og i det fremmede, hvor han koncerterede med sit Orkester (Sverige, Hamburg). I nogle Sæsoner samlede han Publikum til Koncerter Søndag Eftermiddag i Koncertpalæet, hvilket gav Stødet til Oprettelsen af Folkekoncerterne (1886, Forløberne for de senere **Palækoncerter**); ogsaa her havde han altid den fineste Assistance af Solister og Sangforeninger. De sidste Aar var hans Helbred svækket, og han kunde ikke gennemføre første Aftens Koncert i Tivoli i den nye Sæson Foraaret 1891. D. interesserede sig meget for de danske Musikers sociale Kaar og stiftede 1865 Musikerforeningen i Kbh., der arbejdede paa en Forbedring af Musikernes økonomiske Forhold. Hans Kompositioner er for det meste Danse i Lumbye'sk Maner (Valse, Polkaer, Divertissementer, Kvadriller, Marscher — »Frederik VIII.s Honnørmarsch« —, Galopper m. m.), let konciperede og litlegnelige, uden væsentlig Værdi. — Datteren *Agnes Christine Dahl* (f. 1861) er en dygtig Harpenistinde, der 1886—1907 var ansat i Det kgl. Kapel efter nogle Aar at have spillet i Faderens Orkester i Tivoli. — F.M.S. 1870. R. 1884. — Maleri af Ludovica Thornam i Familieej. Buste af Thod Edelman efter Dødsmaske. Litografi 1870. Træsnit 1873 efter Fotografi, 1879 og 1888.

III. Folkeblad, Nr. 586, 1879. A. Guthmann og A. Melbye: Tivoli, 1888. Tivolis officielle Festalbum, 1893. Will. Behrend i III. Tid. 14. Juni 1891. G. Skjerne: H. G. Lumbye og hans Samtid, 1912. *F: ik Ah h*

Dahl, Carl Bodilius August, 1810—70, Stiftamtmand. F. 1. Aug. 1810 i Aarhus (Frue), d. 20. Aug. 1870 paa Moesgaard, begr. i Moesgaard Park. Forældre: Kaptajn, Ejer af Aarhus Mølle, senere Overkrigskommissær og Landinspektør Johannes D. (1775—1815) og Kjerstine Fogh (1780—1855, gift 2° 1823 med Ejer af Aarhus Mølle Christian Thansen Guldager, 1786—1834). Ugift.

D. blev Student 1829 fra Aarhus, 1834 cand. jur., var derefter **Amtsfuldmægtig** i Aarhus og Randers, blev 1836 Volontør i Danske Kancelli, 1841 Kancellist sst., 1845 Kancellisekretær, 1847 Fuldmægtig i Kancelliets 3. Departement og 1848 Kontorchef og **Departementssekretær** i Justitsministeriet. Ved Indenrigsministeriets Oprettelse i Dec. s. A. overtog han Stillingen som Chef for Kontoret for Kommune- og Næringssager, konstitueredes 1850 som Departementsdirektør i Indenrigsministeriet, i hvilken Stilling han 1852 fik fast Ansættelse, fungerede 1855—56 som Direktør for det samlede Indenrigsministerium og 1859—62 — med Undtagelse af den korte Tid, i hvilken det **Rotwittske** Ministerium bestod — tillige som Direktør for Veterinær- og Landbohøjskolen for Finansminister C. E. Fenger. 1862 blev han Amtmand over Vejle Amt og 1868 efter sin Broder Christian D. (s. d.) Stiftamtmand over Aarhus Stift og Amtmand over Aarhus Amt, men allerede 1870 maatte han tage sin Afsked paa Grund af Svagelighed. Han var 1851—62 Formand i Eksaminationskommissionen for Landmaaler- og Landinspektør-Eksamen, 1852—55 Medlem af den overordnede **Tiende-**kommission og blev 1857 Medlem af Bestyrelsen for den i Anledning af Pengekrisen s. A. oprettede midlertidige Laanekasse for Kongeriget. — D. var en human indstillet, kundskabsrig og handlekraftig Personlighed, der med udmærket Dygtighed og Energi udfyldte de Stillinger i Landets Administration, der tildeltes ham. Siden 1855 ejede han Østergaard i Ning Herred. — Virkelig Kancelliraad 1848. Virkelig Justitsraad 1850. Virkelig Etatsraad 1854. Konferensraad 1859. — R. 1852. DM. 1856. — **Maleri af Constantin Hansen** 1863 paa Moesgaard. *A Falk-Jensen (G. Kringsbach).*

Dahl, Niels **Carl** Michael Flindt, 1812—65, Maler. F. 24. Marts 1812 i Faaborg, d. 7. April 1865 paa Frbg. (Holmens), begr. i Kbh. (Holmens). Forældre: Toldinspektør, senere Kammerraad Arndt D. (1778—1819) og Anna Cathrine Elisabeth Lund (1793—1869). Gift 26. Okt. 1844 i Kbh. (Frue) med Pauline Birgitte Weber, f. 27. Dec. 1815 paa Frbg., d. 25. Marts 1850 i Kbh. (Holmens), D. af Slagtermester Rudolph Ferdinand W. (ca. 1786—1843) og Else Cathrine Sørensen

D. kom som Malersvend til Kbh. 1830, blev Elev af J. P. Møller og derefter af G. F. Hetsch (Perspektiv) og C. W. Eckersberg (**Marinemaleri**), gik paa Akademiet 1835—42 og var Lærer ved Perspektivklassen 1842—48, Tegnelærer ved Søkadetakademiet 1840—52. Han udstillede paa Charlottenborg 1837—65. 1840 var han i Lissabon med Korvetten »Flora«, 1852—55 i Frankrig, Holland,

Belgien, Schweiz og Tyskland, 1861 i Norge, 1862 i London og paa Færøerne. D. specialiserede sig som Marinemaler og har som saadan malet: Lissabons Rhed (ca. 1840, Statens Museum for Kunst), Fregat i Storm (1846, sst.), *Søtræfningen* ved Helgoland (1865, Fr.borg). 1849 fik han Neuhausens Præmie for »Skibe passerer Kronborg«, blev 1857 agreeret paa »Franske Linieskibe i Middelhavet«. Paa Eckersbergs gamle Dage hjalp D. denne, der beundrede ham for hans nøje Kendskab til Perspektivens Regler, med at male *Skibsrigningerne* paa hans Billeder. Trods Korrekthed i Konstruktion og Tegning og trods hans store Viden om hver Enkelthed paa et Skib er hans Billeder uden egentlig malerisk Værd, blottet for Temperament og kunstnerisk Liv, som de er. — Træsnit bl. a. efter Tegning af A. Dorph 1865.

III. Tid. 23. April 1865. H. Drachmann i *Nyt dansk Maanedsskrift*, 1870, 447 -

Jørgen Sthyr.

Dahl, Christian Smith, f. 1875, Grosserer. F. 29. Sept. 1875 paa Frbg. Forældre: Grosserer N. S. D. (s. d.) og Hustru. Gift 3. Nov. 1900 i Kbh. (Jesusk.) med Gerda Christensen, f. 18. Juli 1881 paa Katrinedal, Møen, D. af Proprietær Arnold William Emil C. (1847—1934) og Doris Elisabeth Fléron (f. 1846).

Efter at være blevet Student 1893 fra Sorø stillede D. to Dage senere i det fædrene Firma og fik her et Aars Lageruddannelse, samtidig med at han forberedte sig til Filosofikum (1894). N. A. benyttedes til Kontoruddannelse, hvorefter fulgte tre Læreaar i de store tyske, engelske og franske Industricentrer. Sidst i 1897 traadte han atter ind i den fædrene Forretning, hvor han 1. Jan. 1901 i Forening med sin ældre Broder, *Wilhelm Smith D.* (1868—1917) blev optaget som Medindehaver sammen med de oprindelige Stiftere. 1. Jan. 1906 trak disse sig imidlertid helt ud af Ledelsen, og 1917 døde Broderen. — Under den anden Generation af Brødrene D. tog Firmaets Vækst yderligere Fart, navnlig fordi D. hurtig forstod, at der *maatte* gives Plads for unge og initiativrige Folk. Hele Forretningsorganisationen blev lagt om, og nye Afdelinger droges ind under Firmaets Virkefelt, saaledes først og fremmest en Afdeling for Sanitetsartikler, ligesom Forretningen paa *Opvarm-*ningsområdet udvidedes meget stærkt. 1911 oprettedes en Filial i Aarhus, 1919 aabnedes et Kontor i Odense, og 1928 kom hertil en Filial i Nykøbing F. 1917 oprettedes Filialer baade i Stockholm og Oslo, 1919 i Göteborg og 1927 en Underfilial i Bergen. Endelig oprettede Firmaet 1923 et Kontor i Helsingfors. I denne vældige Ekspansion havde D. en meget god Støtte i sine Prokurister O. L.

Olsen (f. 1875) og O. V. Rosenquist (1880—1929), som i øvrigt fra 1. Jan. 1919 blev optaget som Kompagnoner i Firmaet. — D. har haft en udmærket Evne til at knytte endog meget dygtige Folk til sit Firma, og da han i sine Forretninger er hurtig i Opfattelse og tillige er i Besiddelse af megen personlig Charme, har han forstaaet at løse mange øjeblikkelige Vanskeligheder til Gavn for Helheden. 1934 antog Firmaet Aktieselskabsform med Navnet Brødrene D. Akts. med en Aktiekapital paa 4,5 Mill. Kr. — Ud over sin store Forretning, som paa sit Omraade er langt den største i hele Norden, har han ogsaa haft Tid til at virke for sin Stands Interesser. Saaledes valgtes han 1922 til Medlem af Grosserer-Societetets Komite og allerede n. A. til 1. Viceformand, hvilket Hverv han beklædte til Udgangen af Marts 1930. Med Hensyn til D.s Virksomhed inden for Komiteen skal særlig fremhæves, at han efter Besættelsen af **Ruhrdistriktet** 1923 som Komiteens Repræsentant foretog ikke mindre end tre Rejser til de besatte Distrikter og Frankrig for at forhandle med tyske og franske Myndigheder om Opnaaelsen af Udførselslicens for Varer, der inden Besættelsen var købt af danske Firmaer. I alt opnaaedes ved disse Rejser Licenser til et Beløb af ca. 1 ½ Mill. Kr., hvilket var af ikke ringe Betydning for de hjemlige Beskæftigelsesforhold. En Overgang var D. desuden Medlem af det af Handelsministeriet nedsatte Eksportkredit-Udvalg. — Ogsaa uden for Handels Omraade har D. vist Samfundsinteresse, bl. a. som Medlem af Repræsentantskabet for Foreningen for Friskolebørns Asyler, for Trængendes Landophold samt af Foreningen Broen. — R. 1924. DM. 1928.

Carl Bratli: Brødrene Dahl 1867—1917, 1917. Danske Byerhverv, Kbh. 1904—11.

Jens Vestberg.

Dahl, Torkild Christian, 1807—72, Stiftamtmand, Politiker. F. 11. Sept. 1807 i Aarhus, d. 4. April 1872 paa Moesgaard, begr. i Moesgaard Park. Broder til C. B. A. D. (s. d.). Gift 28. Maj 1852 i Aarhus med Eleonore Emilie Andersen, f. 12. Febr. 1824 i Bordeaux, d. 1. Nov. 1911 paa Moesgaard, D. af norsk Skibskaptajn Eric A. (ca. 1792—1834) og Anne Rosine Weise (1796—1834).

D. blev Student 1827 ira Aarhus, 1834 juridisk Kandidat, derefter Amts- og Herredsfuldmægtig og 1837 Prøveprokurator ved Viborg Overret, 1840 Overretsprokurator i Aarhus. 1838 købte han sammen med en Ven Godset Moesgaard Syd for Aarhus og blev 1844 Eneejer. Som Student revs D. med af det liberale

Røre og sluttede sig siden til de Nationalliberale. Uden at være udpræget Partigænger valgtes han **1847** til Stænderdeputeret for **Sædegaardsejerne** i Aarhus Stift og mødte som saadan i Viborg **1848**. Under den spændte Situation, som Tronskiftet i Jan. **1848** fremkaldte, **fremtraadte** D. som en af de radikaleste jyske Oppositionsførere, idet han var Medindbyder til Mødet i Randers 29. Jan. **1848**, hvor en Kreds af jyske Stænderdeputerede — endnu inden L. N. Hvidt i Kbh. havde organiseret den nationalliberale Protest mod Reskriptet af 28. Jan. — fremsatte skarpe, i Realiteten oprørske Krav om en fri Forfatning. Den paa Mødet vedtagne Adresse førte intet til, og Hovedstadens Nationalliberale blev toneangivende i Oppositionen; men D. udgjorde dog i **Febr.**—**Marts** sammen med B. Rée, C. M. Jespersen, S. L. Køster og F. V. Schytte et staaende, privat Udvalg til fortsat Ledelse af de jyske Liberale. Som Følge heraf fik han ved Valget af »de erfarne **Mænd**«, der skulde drøfte den bebudede Helstatsforfatning, **17.** Marts i Viborg kun een Stemme i sin Valgklasse, idet Sædegaardsejerne tog skarp Afstand fra ham. Til Gengæld var det det staaende liberale Udvalg, der beherskede det paafølgende Folkemøde i Viborg, Sidestykket til Casinomødet, og D. blev jævnsides C. M. Jespersen Fører for Deputationen, som overbragte Kongen Mødets Resolution og tilsagde de trods Sejren tøvende københavnske Nationalliberale Provinsens Støtte.

Da Orla Lehmann snart efter som **Regeringskommissær** fik til Opgave at reorganisere Jyllands Lokalforvaltning, gjorde han sit **maaske** lykkeligste Greb ved 8. Maj at konstituere D. som Amtmand i Skanderborg. D. fandt hele Administrationen i Op-løsning, men i Samarbejde med bl. a. den dygtige, reaktionære Borgmester N. Ræder i Horsens reorganiserede han hurtigt Amtet, saaledes at det uden større Ulemper kunde præstere den af den preussiske Okkupationshær udskrevne Kontribution, ligesom han ved klog Forhaling forskaaenede Amtet for yderligere Kontributioner. Han nød endog saa stor Respekt, at den preussiske Rekvissionschef undlod at efterkomme Hertugen af Augustenborgs Arrestordre mod ham, en paatænkt Foranstaltning, der viser, hvilken Betydning Modstanderne tillagde D. Denne ledede Amtet, indtil han i Okt. **1848** valgtes til Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling som Deputeret for Aarhus Amts 3. Distrikt, Skjoldelevkredsen, paa et Program, hvis væsentligste Særkende var Ønsket om virksomme Landboreformer, hvori han faktisk stod Bondevennernes Program nærmere end nogen anden Nationalliberal. Men da Bondevennerne ønskede at vælge ham til Viceformand i Rigs-

forsamlingen, afslog han Valget og blev en af Venstre Centrums **Forgrundsskikkelser**, Gruppens betydeligste Landbopolitiker og sammen med C. M. Jespersen den, der i det kritiske Øjeblik naaede Kontakt med Bondevennerne om Valgretskompromisset. Som Formand i 5. Afdeling var D. en fast og smidig Forhandlingsleder, og da han ved Afdelingens Valg af Medlemmer til Grundlovskomiteen opnaaede Stemmeligbed med C. N. David, men **maatte** vige for dennes Aldersfortrin, valgtes han ved de almindelige Valg i Salen ind i Grundlovskomiteen, hvis Sekretær han blev. Længst muligt arbejdede han sammen med L. N. Hvidt paa at faa Monrad og Lehmann ind i Rigsforsamlingen — D. var endog villig til selv at vige sin Valgkreds til Fordel for Monrad —, idet begge ansaa Centrums Ordførere Krieger og Hall for at være for ministerielle. Gradvis lod D. sig i Komiteen fortrænge fra sin Modstand mod enhver Form for indirekte **Valg**; ved Forhandlingerne i Venstre Centrums Klub og i smaa Gruppemøder hos ham holdt han fast paa Grundlovsudkastet, indtil Højres Forsøg paa ad afstemningsteknisk Vej at vælte **hele** Forfatningsreformen drev ham til at tage endog betydelig Andel i det **Bruun-Jespersenske** Kompromis. Imidlertid var hans Interesse blevet ganske fangen af Spørgsmaalet om Landboreformernes Fremme; da han ikke kunde faa nogen Løfteparagraf herom optaget i Grundloven og ikke kunde faa sit Parti med sig til at bringe Sagen til Afgørelse i Rigsforsamlingen, forsøgte han at faa Indenrigsminister P. G. Bang til at forelægge Forslag, men opnaaede kun, at Bang nedsatte en Landbokommission, paa hvis Sammensætning D. øvede afgørende Indflydelse. Arbejdet i Landbokommissionen, af hvilken D. blev et virksomt Medlem, hæmmedes dog, efter hans Mening, af Bondevennernes Taktik med at vige uden om selve Fæstesagen for at kunne bevare denne agitatorisk.

Trods sin store Andel i Grundlovens Gennemførelse faldt D. ved **Skjoldlevkredsens** første Folketingsvalg 4. Dec. 1849, men valgtes 29. s. M. til første Landstingsmand for 9. Kreds. Uden at være nogen fremragende Taler medvirkede han i Landstinget til en Række betydelige Landboloves Gennemførelse, navnlig Lens og Stamhuses Afhændelse af Fæstejord; men da Ministeriet Ørsted 1853 satte ind med sin skarpe Reaktion, undlod han at søge Valg dette Aar og holdt sig i Ro ved sin store Sagførerforretning i Aarhus. Efter Systemskiftet i Dec. 1854 kom han paa ny ind i Landstinget ved et Suppleringsvalg Nov. 1855; 1856—59 var han tillige umiddelbart valgt Medlem af Rigsraadet, men var i det hele mindre virksom som Politiker i denne Periode, hvor

Administrationen af Indenrigsministeriets Landvæsenssager slutte hans Tid. Efter at være konstitueret Okt. 1855—Juni 1856 udnævntes han i Aug. s. A. til Chef for Indenrigsministeriets 2. Departement og vandt ogsaa her stor Anseelse som en fremragende Administrator. Kort efter sin Udnævnelse til Stiftamtmand i Aarhus Stift 1857 nedlagde han i Maj 1858 sit Landstingsmandat og trak sig fra Sommeren 1859 ud af aktiv Politik og afslog Monrads Tilbud i Febr. 1860 om Indenrigsministerportefeuillen. Efter ti Aars paaskønnet Embedsvirksomhed som Stiftamtmand tog han 1868 af Helbredshensyn sin Afsked.

Naar D. ikke trods sin fremskudte Stilling 1848 og sin store Andel i Junigrundlovens Gennemførelse fik den Førerplads, hans nøgterne Realitetssans og fremragende Administrationstalent gjorde ham selvskreven til, skyldtes det de Nationalliberales svigtende Tilslutning til hans Landbopolitik og den Uvillie mod Bondevennerne, som ogsaa han delte uden nogen Sinde at forfalde til gængs national-liberal Arrogance over for dem. Ud over sin store Sagførerforretning, ved hvilken han gav Stødet til Aarhus Bys fornyede Opsving ved Anlægget af et nyt Kvarter omkring sin Ejendom i Byen, medvirkede han 1851 som Medstifter af, senere ogsaa Bestyrelsesmedlem i Kreditforeningen for jyske Landejendomme til hele Landsdelens økonomiske Udvikling. Jævnside sin administrative Hovedinteresse var D. en højt kultiveret, særpræget Personlighed med betydelige litterære og historiske Interesser — hans Dagbøger og Brevveksling er en Hovedkilde til 1848—49's Historie —, og han var saaledes Medstifter af Det jyske Selskab for Historie og Topografi. — Efterladte Papirer paa Moesgaard. — Justistraad 1854. Etatsraad 1856. Kammerherre 1861. — R. 1852. DM. 1860. K.¹ 1866. — Portrætteret paa Constantin Hansens Maleri 1860—64 af den grundlovgivende Rigsforsamling paa Fr.borg. Studie hertil i Rigsdagen. Maleri af Constantin Hansen 1863 og posthum Kultegning af J. Krarup 1894, begge paa Moesgaard. Træsnit af C. L. Sandberg 1872 efter et ældre Fotografi.

Frederik Barfod: Dansk Rigsdagskalender, 1856. Ill. Tid. 21. April 1872. C. Dumreicher i Aarbog for Bogvenner, II, 1918, S. 119. E. Haugsted i Danske Herregaarde ved 1920, III, 1923, S. 482.

V G

Dahl, Frederik Peter Jacob, 1788—1864, Sprogmand. F. 5. Aug. 1788 i Slingerup, d. 16. Jan. 1864 i Kbh. (Frue), begr. sst. (Ass.). Forældre: Residerende Kapellan i Slingerup, senere Sognepræst i Skævinge Frederik Peter Jacob D. (1749—1813) og Anna Margrethe Dahl (1745—1813). Gift 6. Aug. 1819 i Hillerød med

Tønnesine Antoinette Langøe, f. 4. Marts 1795 i Kbh. (Frue), d. 9. Juli 1864 i Kbh. (Frue), D. af Koffardikaptajn Tønnes L. (1753—94) og Kirstine Clemmensen (1761—1839).

D. blev Student 1804 fra Fr.borg og teologisk Kandidat 1812. 1816 blev han konst. Docent i Filosofi i Kristiania, men maatte n. A. af Helbredshensyn trække sig tilbage. 1818 blev han Overlærer ved Fr.borg lærde Skole, 1834—36 fungerede han som Skolens Rektor, men maatte 1840 paa Grund af Øjensvaghed søge Afsked. N. A. valgtes han til Stænderdeputeret, men flyttede 1842 til Kbh. og mistede derved sin Valgbarhed. Som Lærer havde han efter sin berømteste Discipel, J. N. Madvigs Udsagn særlig Betydning ved sin Undervisning i Modersmaalet, og hans vigtigste Skrifter har ogsaa dette til Genstand. Over for Torkel Baden (1834—35) og senere (1844) over for I. Levin tog han Molbech i Forsvar, og med Baden havde han (1838) en ny skarp Strid i Anledning af den ubetimelige Genudgivelse af »Roma Danica«. Uden Polemik er hans klare og forstandige »Oversigt af den danske Retskrivningslære« (1823) og Brudstykket »Om Toneholdet i det danske Sprog« (1. Hæfte 1836), begge igen udg. af hans Søn, Sognepræst F. P. J. D. (1891), som ogsaa har optrykt de i D.s Haandeksemplar tilskrevne senere Bemærkninger. Ikke mindst disse viser, hvorledes D. stadig paa ny har tænkt over Spørgsmaalene og drøftet fra anden Side fremsatte Tanker. Endvidere maa nævnes D.s omhyggelige Besørgelse af 2. Udg. af P. E. Mullers »Dansk Synonymik« (1853) og 3.—4. Udg. af L. Meyers Fremmedordbog (1852—63), begge med betydelige Tilføjelser. — Papirer i Det kgl. Bibliotek. — Tit. Professor 1854. — Maleri af G. Rump 1848. Litografi.

III. Tid. 24. Jan. 1864. J. N. Madvig: Livserindringer, 1887, S. 60. Vor Ungdom, 1898 og 1902. Fr.borg lærde Skoles Progr. 1897. Personalh. Tidsskr., 5. Rk., I, 1904, S. 185—231; VI, 1909, S. 99—143, 185—207. Forordene i L. Meyers Fremmedordbog, 6. Udg., 1884. Bjørn Kornerup: Frederiksborg Statsskoles Historie, 1933. Marius Kristensen.

Dahl, Frantz Johannes, f. 1869, Retslærd. F. 25. Okt. 1869 i Kbh. (Holmens). Forældre: Hof-Ur- og Kronometerfabrikant Stephen Emil D. (1832—90) og Alvilda Juliane Frederikke Alstrøm (1839—1906). Gift 10. Maj 1895 i Kbh. (Jesusk.) med cand. phil. Maria Vilhelmina Granzow, f. 9. Juni 1872 i Kbh. (Johs.), D. af Arkitekt Carl Herman Gerhard G. (1841—91) og Hulda Christina Georgina Rietz (1842—1927).

Med sine tidligt vakte litterære Interesser, maaske en Arv efter Slægtningen Digteren F. J. Hansen (s. d.), droges D. som ung Student

(1886, Efterslægtens Skole) mod Filologien og Journalistikken, men tog 1892 juridisk Embedseksamen og opnaaede efter nogle Aars Virksomhed som juridisk Manuduktør i Kbh. 1896 Ansættelse som Assistent i Kultusministeriet, blev 1908 Fuldmægtig sst., 1909 Ekspeditionssekretær, s. A. kst. og 1910 kgl. udnævnt Kontorchef. 1905—08 supplerede D. sin praktisk-juridiske Uddannelse ved Konstitutioner som Assessor i Overretterne i Viborg og Kbh., og i Forbindelse med hans ministerielle Virksomhed lagdes der i stigende Grad Beslag paa hans Arbejdskraft til Løsningen af kulturelle og filantropiske Opgaver, bl. a. (fra 1909) som Medlem af Bestyrelsen for Ny Carlsberg Glyptotek, Medlem af Rosenborg Kommissionen, (fra 1913) Præsident for Det kgl. Teaters Jury og (fra 1914) Formand for Stednavn-Kommissionen. 1911 beskikkedes D., efter at have fungeret allerede 1910, til Censor ved de juridiske Eksaminer, et Hverv, han beholdt til 1919, efter at han 1916 var overgaaet til Stillingen som Departementschef i Konsejlspræsidiat (Statsministeriet) og Statsraadssekretær. Det maatte imidlertid staa mere og mere klart for D., at den Tid, som levnes en højstaaende administrativ Embedsmand, ikke vilde slaa til til Dyrkelsen af de videnskabelige Interesser, som i stigende Grad optog ham, navnlig paa det Felt, hvor hans Evner har naaet deres fulde Udfoldelse: den juridiske Litteraturhistorie. Sørgeligt forsømt som dette Omraade har været her hjemme, staar D. i Virkeligheden for Danmarks Vedkommende som Grundlæggeren af denne Disciplin, og hele hans Produktion, ogsaa vedrørende de fagligt-juridiske Emner, som i øvrigt staar hans Hjerte nærmest, Retsfilosofien og Strafferetten, samler sig i et litterærhistorisk Brændpunkt. Det er D., der i Anledning af den da stedfundne Publicering af Kildematerialet ved en Artikel i »Ugeskrift for Retsvæsen« 1903 henledte Nordens Juristers Opmærksomhed paa Hammurabis Lovgivning og dens Betydning for en sammenlignende Retshistorie, og faa er de blandt Samtidens mere fremtrædende Jurister, som han ikke, støttet til et omfattende Personalkendskab og en polyhistorisk Viden — D. er Ejer af et af Nordens største Privatbiblioteker — har biograferet som Medarbejder — fra 1918 (efter Goos) som Medredaktør — ved »Tidsskrift for Retsvidenskab«, i Salmonsens Konversationsleksikon, i Dagspressen o. a. St.

Fra 1. April 1919 blev D., der allerede 1914 havde virket som konst. Professor i Strafferet, da knyttet til Universitetet som Professor i Retsvidenskabens Historie. Foruden i denne Egenskab at have holdt nogle, af de interesserede studerende stærkt paaskønnede Forelæsninger over Afsnit af dansk og norsk

Retsvidenskabs Historie — som alle D.s Arbejder trukket op paa bred europæisk og almen aandshistorisk Baggrund — har han i en Aarrække varetaget Universitetets Undervisning i Strafferet og i de senere Aar i Romerret, og der foreligger fra hans Haand — bortset fra hans Virksomhed som Udgiver (af Straffeloven af 1866, 5. Udg. 1926, Jul. Lassens »Udvalgte Afhandlinger«, 1924) eller Medudgiver (af »Gejstlig Reskriptsamling«, 1908—10) — nu Samlingen »Juridiske Profiler« (1920), »Frederik VI. og A. S. Ørsted i 1826« (1929) og »A. S. Ørsted som Retslær« (1927; engelsk Udgave 1932; fransk Udgave 1934). Det sidste Arbejde kaster paa dobbelt Maade Lys over sin Forfatter; det er karakteristisk for D. netop at drage Ørsted frem som den centrale Skikkelse i hidtidig dansk Retslitteratur, og det er karakteristisk for ham, at han drager Omsorg for, at Kundskaben om denne Aandens Stormand bliver tilgængelig paa Hovedsprogene. D.s Betydning som Formidler mellem dansk og fremmed Videnskab er ikke den ringeste Side af hans Indsats; som Medredaktør af »Archiv für Beiträge zum deutschen, schweizerischen und skandinavischen Privatrechte«, som fast Medarbejder ved fremmede videnskabelige Tidsskrifter og Medlem aflærde Selskaber har han gjort sit til at sprede Kundskab om nordisk Jura; Hamburgs Universitet hædrede ham 1921 med den juridiske Doktorgrad h. c., og 1933 blev han Æresmedlem af The American Academy of Arts and Sciences. D. har i en Aarrække til »Tidsskrift for Retsvidenskab« og til »Svensk Juristtidning« leveret Oversigter over nordisk Retslitteratur og er knyttet til Det kgl. Bibliotek som retsvidenskabelig Konsulent. — R. 1911. DM. 1917. — Maleri af H. Siegumfeldt 1885. Tegning af Gerda Ploug Sarp 1925. Portrætteret af Aksel Jørgensen paa Karton paa Studentergaarden 1923.

Eyvind Olrik i Berl. Tid. 24. Okt. 1929. Helge Refsum i Medlemsblad for politiembedsmennenes landsforening, Oslo, V, 1930, S. 17. Knud Bokkenheuser: Da man var ung —, 1926.

Carl Popp-Madsen.

Dahl, Frederik Clemens Bendtsen, 1822—1920, Realskolebestyrer. F. 10. Febr. 1822 i Hillerød, d. 23. Febr. 1920 i Kbh., begr. sst. (Ass.). Broder til B. T. D. (s. d.). Gift 10. Nov. 1847 i Kristiania med Constance Maria Døderlein, f. 27. Sept. 1817 i Kristiania, d. 10. Juli 1897 i Kbh., D. af Lic. med., senere Livmedicus Jens Grønbech D. (1787—1867) og Eremine Catharina Holst (1791—1843).

D. fik sin første Undervisning i Hjemmet, kom i Fr.borg lærde Skole og senere i Metropolitanskolen, hvorfra han dimitteredes

1842. Han studerede derefter dels ved Polyteknisk Læreanstalt, dels ved Universitetet Naturvidenskab, Matematik og Filosofi, vandt 1845 Universitetets Guldmedaille for Besvarelse af en **historisk-geografisk** Prisopgave og tog 1852 Magisterkonferens i Filosofi. Baade før og efter denne Eksamen underviste han privat i Kbh., ved Metropolitanskolen og det v. Westenske Institut 1848—54, ved Mariboers Skole 1848—50 og havde senere en Tid Kursus til Studentereksamen. Samtidig drev han filosofiske Studier, der satte Frugt bl. a. i »Om Naturbegrebets Grundmomenter« (1859), som han Aaret før havde indsendt til det filosofiske Fakultet som Doktorafhandling, men ikke fik antaget, og Oversættelse af Platons Dialoger »Theaitetos« og »Menon«. 1867 forlod D. Kbh. og blev Bestyrer af Slagelse Realskole, men kaldtes sædvanlig Rektor, da Skolen var en Fortsættelse af den nedlagte Latinskole. I denne Stilling forblev han i 29 Aar og vandt baade sine Elevers Hengivenhed, Skoleautoriteternes Anerkendelse og sine Medborgeres Tillid. Efter disses Opfordring stillede han sig 1876 til Folketinget i Slagelse i Tilslutning til Højre, valgtes 1879 og holdt Kredsen, til han 1892 nedlagde sit Mandat. Han kom ikke til at spille nogen fremtrædende Rolle i Politik. Kultusministeriet indhentede hans Erklæring ved flere Lejligheder, saaledes 1876 angaaende Forslag til en Forbindelse mellem Almueskolen og den lærde Skole. Han havde allerede tidligere i Pjecerne »I Skolesagen« (I—II, 1870) og »Grundtræk til en Omordning af Borger- og Almueskolevæsenet« (1873) taget til Orde for en Indskrænkning af den lærde Skoles Kursus til fire Aar fra fjorten-atten Aars Alderen, »saaledes at det ved en virkelig Optagelsesprøve muliggjordes Skolen at vælge og vrage mellem sine Aspiranter«. Hans Forslag, der næppe var upaavirket af, at mange af hans Elever i en tidlig Alder søgte Optagelse ved Sorø Akademi, er i øvrigt det første, der er stillet her i Landet om Forbindelse mellem højere og lavere Skoler. 1891 blev han Medlem af den af Ministeriet nedsatte Kommission, der skulde afgive Erklæring om Retskrivningsbekendtgørelsen af 1889. D. ønskede Paabudet om Benyttelse af Retskrivningsreglerne ændret til en Anbefaling. Foruden de nævnte litterære Arbejder har D. skrevet om en Mængde forskellige Emner i Skoleprogrammer og Tidsskrifter. Sammen med sin Broder B. T. D. besørgede han 6.—7. Udgave af L. Meyers Fremmedordbog. Hans Interesser strakte sig vidt: Han holdt Foredrag om Afholdssagen og interesserede sig for Frelsens Hærs Arbejde. — Papirer i Det kgl. Bibliotek. — Tit. Professor 1891. — R. 1886. DM. 1903. — Medaillon paa Gravstenen af H. Pedersen-Dan 1922. Litografi

af Ad. Lønborg efter Fotografi. Træsnit **1879** af H. P. Hansen og **1889**.

C. A. S. Dalberg og P. M. Plum: Metropolitanskolen gennem 700 Aar, **1916**, Tillæg, S. 24. H. Wulff: Den danske Rigsdag, **1882**, S. **106**. Lindes Medd. om de lærde Skoler, **1884**, S. 83. *Berl. Tid.* 24. Febr. **1920**. Sorø Amtstid. 29. Nov. **1932**. A. Thorsøe: *Erindringer*, **1929**, S. 52 f., **115** f.

K. Kroman (*Chr. Buur**).

Dahl, Kristen Hans Jørgen, **1830—1921**, Præst, Sprogrenser. F. **31. Aug. 1830** i Hillerød, d. **11. Okt. 1921** paa *Frbg.*, begr. i Kbh. (*Ass.*). Broder til B. T. D. (s. d.). Gift **15. Dec. 1865** i Kbh. (Frue) med Andrine Henriette Henriksen, f. 22. Jan. **1842** i Kristiania, d. 28. Juni **1902** i Kbh., D. af Skræddermester Morten H. og Andrine Olsdatter og Plejedatter af Frederik D. (s. d.).

D. blev Student **1849** fra Metropolitanskolen og teologisk Kandidat **1855**, var **1855—63** Kommuneskolelærer i Kbh., blev Kapellan i Fjelsted ved Bogense **1863**, Kateket og Overlærer i Svendborg **1865**, Sognepræst til Skorup og Tvilum **1873**, til Havrum og Sal **1881** og til Keldby paa Møen **1889**. **1901** tog han sin Afsked og bosatte sig i Kbh. D. har særlig virket for Udrensning af unødige Fremmedord i Dansk, og han har mere fremdraget, hvad der allerede fandtes af brugelige »Afløsere«, end han selv har skabt nye Ord. En Forfatter som Sibbern tiltaler ham særlig ved sit ejendommelige Ordvalg, og han har behandlet hans Sprog i »F. C. Sibbern og Modersmaalet« (**1884**). Til Hjælp ved Afløsning af Fremmedord har D. foruden »100 danske Ord« (**1868**) udgivet den omfangsrige »Dansk Hjelpeordbog« (**1875**) og givet mange Bidrag til »Dansk Ordbog for Folket«, ligesom han har skrevet talrige Afhandlinger, til Dels samlede i »Alvors- og morskabslæsning om modersmaalet« (**1891**). Gennem sin Paavirkning af sine Studenterkammerater H. F. Feilberg, hvem han gav Stødet til Arbejdet med den jyske Ordbog, og Skat Rørdam, hvis Oversættelse af det ny Testamente er stærkt paavirket af D. og igen har paa virket den nye godkendte Oversættelse af **1907**, har han maaske endda øvet større Indflydelse end umiddelbart gennem sine Skrifter. — Papirer i Det kgl. Bibliotek. — R. **1888**.

Danske Studier, **1915**, S. **164—73**.

Marius Kristensen.

Dahl, Hans Jørgen, **1694—1779**, Regimentskriver, Landmand. F. **1694** i Vig i Odsherred, d. **16. Sept. 1779** i Kollekolle, begr. i Værløse. Forældre: Sognepræst i Faarevejle Jacob Christensen D. (d. **1718**) og Ane Jensdatter Riber (d. **1745** el. 46). Gift med

Dorothea Magdalene **Schäffer**, f. 11. Febr. 1715 i Hillerød, d. 14. Sept. 1792, D. af Stutmester Anton Frederik S.

D. opdroges fra sin tidlige Ungdom til Landvæsenet, blev 1736 Forvalter over det ene frederiksborgske Rytterdistrikt, 1745 **Regimentskriver** over Kbh.s Amts Rytterdistrikt og forblev i denne Stilling til 1771, da han efter længere Tids Svagelighed afskedigedes med Pension ved en Kabinetsordre. Snart efter blev der dog anlagt Sag mod ham for Mangler i de Regnskaber, han havde at gøre Rede for, og denne Sag trak ud til efter hans Død. Dommen gik hans Bo imod og kunde vel ikke andet; men at han ikke havde handlet af Egen nytte, og at han til almennyttige Foranstaltninger havde anvendt — om end uden Bemyndigelse — langt større Summer end dem, han droges til Ansvar for, synes sikkert. Han var en nidkær Embedsmand og tillige en erfaren og virksom Landmand, en Foregangsmand for den rent praktiske Side af Landboreformerne, der paa mange Maader arbejdede for Landbrugets Fremme i sit Distrikt ved at indføre forbedrede Agerdyrkningsredskaber, udgrave Tørvemoser, sætte udyrkede Jorder i frugtbringende Stand, besaa betydelige Strækninger med Skovfrø, udbedre Vejene o. s. v. Paa højere Sted var han en varm Talsmand for Distriktets Bønder, som han ved selv at udsætte Præmier og paa andre Maader utrættelig opmuntrede til Flid og Vindskibelighed. Forskellige af sine Erfaringer paa det landøkonomiske Omraade lod han offentliggøre i Trykken. — Maleri i Familieeje.

G. Kringelbach (Hans Jensen).*

Dahl, Holger Adolph Emil, 1850—1916, Pianist, Komponist. F. 13. Juni 1850 i Kbh. (Frue), d. 30. Marts 1916 paa Frbg., begr. sst. (Solbjerg). Forældre: Hofpianist Peter Waldemar Emil D. (1823—72) og Lisette Sophie Johanne Westphal (1809—1900). Brodersøn af Balduin D. (s. d.). Gift 19. April 1873 i Kbh. (Helligg.) med Anna Dorthea Kirstine **Thim**, f. 7. Maj 1851 i Nakskov, d. 1. Juli 1931 paa Frbg., D. af Økonom ved Arbejdsanstalten Johan Frederik T. (ca. 1795—1869 og 2. Hustru Anne Jensen (ca. 1821—90).

Efter at have været Elev hos sin Fader kom D. ind paa Konservatoriet 1866, hvor han gik indtil 1868 og saaledes tilhørte det nystiftede Konservatoriums første Hold; han havde her Gade, Hartmann og Winding til Lærere. Efter sin Afgang fra Konservatoriet blev han hurtigt en meget søgt Klaverlærer og Akkompagnatør, spillede desuden i Orkester, først som Harpenist og Violinist, senere som Bratschist. Som Komponist havde han 1875

—76 det **Ancker'ske** Legat; hans Kompositioner er mest for Klaver og er i flere Tilfælde skrevet i Undervisningsøjemed (Danse, Tolv Klaverstykker Op. 5, Lyriske Stemninger Op. 10, Skizzer, Undervisningsmusik Op. 12), desuden foreligger nogle Romancer, deriblandt »Svensk Lyrik«, og nogle Børnesange.

Berl. Tid. 31. Marts 1916. København s. D. og Politiken s. D.

Erik Abrahamsen.

Dahl, Johan Christian (døbt Johan Matthias), 1764—1821, Læge. F. 13. Juni 1764 i Preetz, d. 5. Okt. 1821 i Nikolajev. Forældre: Senere Herredsfoged i Lø Herred Johan Matthias D. (ca. 1736—1810) og Christiane Jordahl (1735—1819). Gift 11. Febr. 1793 med Marie Freytag, D. af Kollegieassessor F. (d. 1817) og Marie de Mailly.

D. blev 1783 Student fra Ribe. En Onkel, der havde Ansættelse i Rusland, foranledigede ham til 1786 at drage til St. Petersburg, hvor han blev Privatlærer i sin senere Svigerfaders Hus. Med Understøttelse af ham begav han sig 1789 til Jena for at studere Medicin. 1791 promoveredes han i Erlangen og vendte tilbage til Rusland, hvor han efter en Eksamen for Collegium medicum i St. Petersburg 1792 blev Fysicus i Gatschina, 1796 Guvernementslæge i Petrosovodsk og kort efter i Lugansk. 1804 udnævntes han til Hofraad og samtidig til Medicinalinspektør for Sortehavsfleaden med Station i Nikolajev. I denne vigtige Stilling vandt han megen Anerkendelse og blev 1809 Kollegieraad, 1816 Statsraad. — En Søn, *Valdemar Ferdinand* (Vladimir Ivanowitsch) D. (Dalj) (1801—72), gjorde sig berømt som Læge, Naturforsker, Lingvist og skønlitterær Forfatter (i sidstnævnte Henseende under Pseudonymet Kazak Luganskij).

Fr. Thaarup: **Fædrenelandsk** Nekrolog 1821—26, 1835—44, S. 6—18.

Jul. Petersen (V. Meisen).*

Dahl, Jacob, f. 1878, Præst, færøsk Forfatter. F. 5. Juni 1878 i Vaag, Suderø. Forældre: Købmand Peter Hans D. (1843—1931) og Elsebeth Susanne Wilhelm (1845—1913). Gift 16. Dec. 1908 i Kirkebø med Cathrine Marie Hansen, f. 8. Dec. 1874 i Thors-havn, D. af Bager, senere Musiklærer Georg Casper H. (1844—1924) og Mariane Elisabeth Christiane Jacobsen (1847—75).

D. tog Lærereksamen fra Færøernes Lærerskole 1896, var Vikar ved samme og Thorshavns Realskole 1896—97, blev Student 1899 fra Undervisningsanstalten »København« (Lyceum), cand. theol. 1905. Han var derefter Lærer ved Karise Højskole 1907—08, ved Færøernes Seminarium og Færøernes Mellem- og Realskole 1908

—12, er Sognepræst for Sydstrømø Præstegæld fra 1912 og Provst for Færøernes Provsti fra 1918. Han var kongevalgt Medlem af Færøernes Lagting 1918—23, hvor han sluttede sig til **Selvstyrep**artiet, er Medlem af Bestyrelsen for Føroya **Fólkaháskúla** fra 1909, Formand for Søndamshjemmet i Thorshavn siden dets Oprettelse 1923 og for Lagtingets Kommission for Udgivelse af færøske Skolebøger fra 1920. Han var Redaktør af »Kristeligt Ungdomsblad for Færøerne« 1914—19 og redigerer »Færøsk Kirketidende« fra 1925. Han har udgivet »Føroysk mállæra« (1908), »Thomas Tarnovius: Ferørsers Beskrivelser, við einum fororði av J. D.« (1908), »Sálmarair ur gamla testamenti« (1921), »Orðtøk Sálomos og Prædikarin« (1926), »Evangeliið eftir Matteus« (1923), »Evangeliið eftir Markus« (1924), »Evangeliið eftir Lukas« (1926), »Ápostlasøgan og hini almennu brævini« (1928), »Paulusar bræv, Hebrearabrævið og Johannesar opinbering« (1931), »Luthers lítla katekismus« (1922), »Selma Lagerlöf: Halgisøgur« (1922), »Balslevs bíbliusøgur« (1924), »Føroysk ritual« (1930), »Glottar« (1928), »Jol og nýggjar« (1928), »I ódn og logn« (1929), »I lýsing (ein lestrabók)« (1934) samt enkelte Prædikener. — D. har gjort et grundlæggende Arbejde for at skabe et færøsk Bibel- og Kirkesprog. Han er den første Præst paa Færøerne, som har gennemført Gudstjeneste paa Færøsk alene.

Anton Degn.

Dahl, Kristian (døbt Christian) Anton Anders, 1861—1934, Journalist. F. 29. Marts 1861 i Gimsing ved Struer, d. 18. Okt. 1934 i Kbh., Urne paa Frbg. Kgd. Forældre: Lærer Jørgen D. (1809—87) og Signe Constantia Ægidius (1824—82). Gift 1° 16. Okt. 1885 paa Frbg. med Olga Ulrikke Hasselbalch, f. 22. Aug. 1862 paa Vibeholm, Brøndbyøster, d. 6. Dec. 1915 i Kbh., D. af Forpagter Siegvard Charlo H. (1835—67) og Johanne Frederikke Magdalene Iversen (1835—1921). Ægteskabet opløst. 2° 21. Nov. 1913 i Kbh. (b. v.) med Johanne Josephine Goldschmidt, f. 3. Dec. 1884 i Kbh. (Mos.), D. af Grosserer **Selmar** G. (1851—1922) og Henriette Nathan (1852—1919).

D. blev efter at have taget Præliminæreksamen 1878 i Thisted ansat paa By- og Herredsfogedkontoret i Holstebro. Han læste til Artium, men opgav Læsningen, rejste til Kbh. for at tage dansk-juridisk Eksamen, men afbrød et Par Aar efter ogsaa dette Studium, optaget som han var af æstetiske Interesser. Han havde 1884 faaet nogle Smaaating trykt i Jul. Schiøtts Ugeblad »Nordstjernen«, og da han havde Lyst til Scenen og var i Besiddelse af et fordelagtigt Ydre — sin Militærtjeneste havde han aftjent som Garder — og

et smukt Organ, engageredes han som Skuespiller til Folketeatret. Han var knyttet til dette Teater i Sæsonerne 1885—87, men opnaaede kun at spille nogle mindre Roller. Efter disse Ungdomsaars Omskiftelser og forskellige Tilløb var det først i **Udstillings**-aaret 1888, da D. knyttedes som Journalist til »Politiken«, at han fandt sin **Livsbeskæftigelse**. Han debuterede i »Politiken« med nogle **Udstillingsartikler**, og dette blev Indledningen til en journalistisk Virksomhed, der strakte sig over 42 Aar ved samme Blad. Han var en af de mest benyttede Penne ved Bladet, varetog baade Storreportage og, navnlig i de senere Aar, det økonomiske og **kommunal-politiske** Stof. I de urolige Aar med hyppige Konflikter mellem Arbejdsgivere og Arbejdere var det D.s Opgave at bringe Bladets Læsere Underretning paa disse Omraader. Hans altid **sagligt-korrekte**, grundige og loyale Behandling af Strids-spørgsmaalene vandt ham Respekt og Agtelse fra begge Sider. Hans Mærke, Plutus, var i alle disse Aar et af de mest ansete i Pressen.

Det blev dog i Organisationsarbejdet, at D.s største Betydning kom til at ligge. Han var 1902 blevet Medlem af **Journalist**-foreningens Bestyrelse og n. A. Foreningens Næstformand; men da Henrik Cavling, Stifter af og første Formand for det 1904 stiftede Københavns Journalistforbund, ved sin Overtagelse af Stillingen som »Politiken«s Redaktør **maatte** nedlægge sit Mandat, valgtes D. til Formand, en Værdighed, han Aar efter Aar genvalgtes til. Med udpræget repræsentative Evner forbandt D. en uhyre Arbejdsevne og Flid. Han lagde et meget stort Arbejde i Ledelsen af Journalistforbundet, der i Rundskuedagen, stiftet 1910 og fra første Færd tilrettelagt og organiseret af D. som et kulturelt Oplysningsværk, opnaaede en økonomisk Basis af stor Betydning, der muliggjorde Løsningen af de mange Opgaver, Forbundet efterhaanden paatog sig til de arbejdende Journalisters Gavn (Rejsestipendier, Sommerhuse, Pensionssag, **Arbejdsløshedshjælp**, Enkeforsorg m. m.). I alt dette Arbejde var D. den initiativrige og energiske Fører og Leder, ligesom hans smidige Forhandlingsevne ofte hjembragte Resultater ved Forhandlinger med Udgifterne om Forbedringer i Journalisternes økonomiske Forhold (Sygepenge, Ferier o. s. v.). 1919 blev D. valgt til Formand for Journalistforeningen med det Formaal at finde Udveje til en Sammenslutning af de to Foreninger, men disse Forsøg mødte Modstand, og 1924 opgav D. Foreningen og helligede sig Ledelsen af Forbundet, indtil han 1930 trak sig tilbage baade fra Bladet og fra Organisationsarbejdet. Han hædredes af Journalistforbundet med Udnævnelsen til Æresmedlem.

I Tilknytning til Stillingen som Forbundets Formand havde D. tillige været Formand for Danske Journalisters Fællesrepræsentation, Den danske Presses Fællesraad, Nordisk Journalistkomité, Københavnske Journalisters Pensionsfond m. m., Stillinger, han **alle** frasagde sig **1930**. — En enkelt Bog foreligger fra **D.s** Haand, en populær Skildring, »Edison, hans Liv og hans Opfindelser« (**1897**). — R. **1921**. DM. **1929**. — Maleri af Viggo Johansen. Buste af Gyde Petersen.

Johs. Dam: **Provinsjournalistforeningens** Medlemsblad **1**. Sept. **1918**. Journalisten **Dec. 1929**. Victor Foss i Journalisten **1931**; sst. **15**. Marts **1934**. Politiken **10**. Okt. s. A.

Georg Nygaard.

Dahl, Niels Peter Smith, **1840—1916**, Grosserer. F. 22. Nov. **1840** i Korsør, d. 15. Sept. **1916** i **Kbh.**, begr. i Gentofte. Forældre: Gas- og Vandmester, senere Kancelliraad Wilhelm Frederik D. (**1805—97**) og Sophie Marie Magdalene Harreschou (**1818—1907**). Gift 4. Sept. **1867** paa Frbg. med Nanna Meta Johanne Kramp, f. 22. Marts **1843** i **Kbh.** (**Trin.**), d. 9. Jan. **1917** paa Frbg., D. af Snedkermester J. L. K. (s. d.) og Hustru.

D. tilhørte en Slægt, der oprindelig stammer fra Norge. Faderen drev først en Forretning i Korsør, men flyttede **1857** til **Kbh.**, hvor han etablerede sig som Blikkenslager samt Vand- og Gas-mester paa Højbroplads. I Begyndelsen af **1866** opfordrede D., der arbejdede i det fædrene Firma, sin yngre Broder *William Sophus D.* (**1842—1910**), der paa den Tid var ansat i en Manufakturforretning i Stege, til i Fællesskab med ham at starte en Forretning med Rør og Fittings samt andre Artikler for Installation af Gas- og Vandedninger; og efter at Faderen havde givet Tilsagn om at indskyde 3000 Rdl. i Forretningen, startedes Firmaet i Efteraaret **1866** under Navnet: Smith og William D. Allerede 23. Dec. **1867** skiftede Firmaet Navn til det oprindelig paatænkte: Brødrene **D.**, efter at et andet Firma under samme Navn var ophævet samme Efteraar. Takket være de to energiske Chefers Dygtighed og fortræffelige Samarbejde arbejdede det unge Firma sig i en forbausende kort Aarrække op til en meget anselig Forretning, og til Eks. steg Omsætningen alene i Udstillingsaaret **1872** med 50 pCt. i Forhold til det foregaaende Aar. **1873** lejede Firmaet Lokaler i den store Industribygning, og først her fandt det sit blivende Domicil. Forretningen saa Aar for Aar sin Omsætning vokse stærkt, og den kom efterhaanden til at spænde over alle Arter af trukne og støbte Rør og Fittings, Metalarmaturer, Haner, Smørekoppe, Dunkrafte, Ventiler, Taljer, Skruestikke, Ambolte, Pumper, Lygter,

Lygtepæle, Kedler o. m. a. De stadig mere omfattende Kataloger og Prislister, Firmaet udsendte — fra 1888 ogsaa paa Svensk — afgav det bedste Vidnesbyrd om en utrættelig Ekspansionstrang ikke blot paa det danske, men ogsaa paa det svenske og norske Marked. Det var næsten altid D., der tog Initiativet til de nye Skridt og Udvidelser, og i en sjælden Grad forstod han at overvinde alle Vanskeligheder, ligesom han besad en usædvanlig Evne til at instruere sine Repræsentanter, saa at de altid forstod at handle i hans og dermed i Forretningens Aand. Broderen W. D. repræsenterede derimod i langt højere Grad Forsigtigheden, Overvejelserne og en vis Skepsis, som baade hindrede overilede Skridt og styrkede Tilliden hos Forretningsforbindelserne. Om begge Chefer kan siges, at de viede Forretningen hele deres Arbejdskraft, til de i Begyndelsen af indeværende Aarhundrede successivt trak sig tilbage. 1906 lod W. D. sig indvælge til Medlem af Sø- og Handelsretten, hvilket Hverv han beklædte til 1910. — Malerier (af N. S. D.) af H. Olrik ca. 1867 i Familieej, af M. Engelsted (som ældre) paa Forretningens Kontor i Industribygningen.

Carl Bratli: Brødrene Dahl 1867—1917, 1917.

Jens Vestberg.

Dahl, Nicolai Thomas, se Dall.

Dahl, Niels Peter(sen) Lorentsen, f. 1869, Kirkeminister. F. 1. Okt. 1869 i Sønder Bjært ved Kolding. Forældre: Matros, senere Toldbetjent Lorents Mathiesen Dall (1840—1926) og Ane Katrine Nielsdatter (1833—1913). Gift 4. Sept. 1900 i Kbh. (Frels.) med Angelica Marie Sørensen, f. 23. Febr. 1870 i Kbh. (Garn.), D. af **Stillingskommissær**, senere Distriktsforstander, Kancelliraad Henrik S. (1827—1913) og Anna Helene Elisabeth Nissen (1825—96).

D. gik i Landsbyskolen og kom efter Konfirmationen to Aar ud som Skibsdreng paa en Toldkrydser. Faderen blev 1883 forflyttet til Aarhus. Her tog D. 1887 Præliminæreksamen, kom efter privat Forberedelse ind paa Latinskolen og blev Student 1890. Efter at have taget teologisk Embedseksamen 1896 blev han 1897 Kateket ved Vor Frelses Kirke i Kbh. og var 1900—07 Sognepræst i Brande. En Interesse for sociale og politiske Spørgsmaal, der blev vakt i Studenteraarene, ikke mindst ved Borghjergs agitatoriske Virksomhed, førte efterhaanden D. til at tage Stade inden for Socialdemokratiet. Han holdt mange kirkeligt oplysende, senere ogsaa politiske Foredrag. 1907 blev han Sognepræst i Sædder ved Køge (til 1924), 1913 Medlem af og Formand for Sædder Sogneraad (til 1925). S. A. blev D., der ved et Par Valg havde været

Stiller for Th. Stauning i Faksekredsen, valgt ind i Folketinget i Vordingborg, genvalgt 1915, men traadte ud, da Valgkredsen 1918 blev nedlagt. S. A. blev han Medlem af Landstinget (for 2. Kreds) og er genvalgt siden. 1913—18 var han Medlem af Folketingets Lønningsudvalg, dets Sekretær 1915—18, 1917—19 Medlem af den store Lønningskommission. Da D. var den første Præst i Socialdemokratiet og stod Stauning nær, var det naturligt, at han blev Kirkeminister i det første socialdemokratiske Ministerium 23. April 1924—14. Dec. 1926, og han blev paa ny Kirkeminister 30. April 1929. Rørdam-Sagen fra Ryslinge 1924 gav ham Anledning til Jan. 1925 at fremsætte Forslag om Nedsættelse af en Kommission til Drøftelse af Forholdet mellem Stat og Folkekirke, eventuelt en Adskillelse, idet D. deler den af Borgbjerg gennem Aarene hævdede Opfattelse, at dette maa kunne ske paa et demokratisk Grundlag og uden Grundlovsændring. Forslaget blev ikke gennemført, men Tanken toges op senere og førte til Nedsættelsen af det kirkepolitiske Udvalg af 1928, der siden har været Forum for den kirkepolitiske Debat. D. er Medlem af dette Udvalg og har her sammen med de øvrige socialdemokratiske Repræsentanter fremsat et væsentlig af ham udarbejdet Forslag om en Adskillelse efter de nævnte Linier. 1925 indledede han uden Resultat Forhandling med Kbh.s Kirkefond om en Ændring i den Særstilling, Fondens Kirker indtager; herom blev der dog 1930 truffet en Overenskomst. Som Kirkeminister har D. ved sin saglige, lidenskabsløse Form virket formidlende mellem de religiøse Modsætninger inden for sit Parti og i øvrigt bestræbt sig for at undgaa, at en Kirkestrid rejstes i en Tid, hvor store samfundsøkonomiske Spørgsmaal trænger sig frem i første Række og kræver Løsning.

Social-Demokraten 24. April 1924 og 1. Okt. 1929. Studenterne fra 1890, 1915.

Oluf Bertolt.

Dahl, Svend, f. 1887, Biblioteksmand. F. 24. Sept. 1887 paa Frbg. Forældre: Kommunelærer, senere Skoleinspektør Christian Jørgensen D. (1853—1920) og Vilhelmine Margrethe Hansen (f. 1858). Gift 9. Juni 1922 i Havdrup med Ellen Kring, f. 9. Sept. 1891 i Kobberup ved Skive, D. af Sognepræst, sidst i Havdrup og Solrød, Knud Kristian K. (1853—1929) og Kirsten Kirstine Larsen (1856—1931).

D. blev Student 1906 fra Metropolitanskolen, n. A. Assistent ved Det kgl. Bibliotek og havde allerede, før han 1914 tog Skoleembedseksamen i Zoologi, vundet et kendt Navn som Biblioteksmand. 1909—11 var han Assistent ved Universitetsbiblioteket og

1911—20 Underbibliotekar ved Det kgl. Bibliotek. Efter at have deltaget i det **Kommissionsarbejde**, der gik forud for Oprettelsen af Statens Bibliotekstilsyn, overtog D. 1920 den nye Stilling som Biblioteksinspektør og kom saaledes til, sammen med Th. Døssing og J. Banke, at føre Nyordningen af det folkelige Biblioteksvæsen ud i Livet. 1925 udnævntes han til Overbibliotekar ved Universitetsbiblioteket, som han trods vanskelige økonomiske Forhold har reorganiseret under Hensyntagen til de Retningslinier, der angaves af den 1924 nedsatte Bibliotekskommission, hvorefter han ogsaa var Medlem. Den Udflytning af Universitetsbibliotekets natur- og lægevidenskabelige Partier, som nu forberedes, vil betegne Realisationen af en Del af den Plan, han allerede 1918 fremsatte om en Koncentration af de naturvidenskabelige Museer og Institutter. — D. har en meget betydelig Udgivervirksomhed bag sig. 1912 udkom under hans Ledelse »Haandbog i Bibliotekskundskab«, den første i sin Art (3. Udg. 1924—30, svensk Bearbejdelse 1924—31). 1915 udgav han den første danske »Biblioteksfører«, og s. A. startede han sammen med Th. Døssing »Dansk Tidsskrift-Index«. Han redigerede Statsbibliotekernes Accessionskatalog for 1914—21 og Tidsskriftet »Bogens Verden« 1920—25; til Aflastning af dette Organ oprettede han »Den nye Litteratur«, hvorefter han var Redaktør (senere Medredaktør) 1923—31. Desuden har han offentliggjort Pjecer om aktuelle Biblioteksspørgsmaal og faglige Tidsskriftartikler. 1925 samlede han den første danske »Bibliotekarstat«, og ved Universitetsbibliotekets 450 Aars Jubilæum 1932 forfattede han »Universitetsbibliotekets Bygninger gennem Tiderne« med flere nye bygningshistoriske Oplysninger. — D. har endvidere udarbejdet adskillige Bibliografier, bl. a. »Bibliotheca zoologica Danica 1876—1906« (1910) og »Danish theses for the doctorate 1836—1926« (1929). — Inden for Bibliofiliens og Boghistoriens Omraade har D. gjort sit Navn kendt som Grundlægger og Redaktør af »Aarbog for Bogvenner« (1917—25), og i Fortsættelse deraf redigerede han Forening for Boghaandværks »Bogvennen« (1926—31). Hans »Ordbog for Bogsamlere« kom i to Oplag 1919 (svensk Udg. 1927), og sammen med C. Dumreicher udgav han 1921 »Haandbog for Bogsamlere«. Desuden har han skrevet en »Bogens Historie« (1927), hvis overskuelige Form har skaffet den Indpas viden om (tysk Overs. 1928, svensk 1929, fransk 1933). — Ogsaa litterære Foretagender uden for de egentlige Bogfag har nydt godt af D.s store Arbejdskraft og praktiske Sans. Det gælder saaledes de store Værker »Sønderjylland« (1919) og »Dansk biografisk Haandleksikon« (1920—26), som han udgav i Samarbejde med henholdsvis Axel Linvald og

Povl Engelstoft; sidstnævnte Samarbejde er fortsat i nærværende Værk. Endelig har D.s gamle Kærlighed til Naturhistorien givet sig Udslag i en populær Bog »Den danske Strand« (1930, under Pseudonym Magister M. A. Ris) og »Livets Udforskning fra Oldtid til Nutid« (1934, sammen med J. Anker). — Ved sit alsidige Kendskab til og sin initiativrige Virksomhed i alle Grene af dansk Bog- og Biblioteksvæsen indtager D. en central Position inden for dette. —R. 1928.

R. Paulli.

Dahl, Viggo Albert, f. 1860, Arkitekt. F. 3. Dec. 1860 i Kbh. (Trin.). Forældre: Murersvend, senere -mester Carl Einar D. (1835—91) og Anna Olsen (1831—1904). Gift 28. Febr. 1920 i Kbh. (Holmens) med Ellen Wilhelmine Kristiane Sander, f. 25. Juni 1884 i Hillerød, D. af Købmand, senere Sygehusinspektør Marius August S. (1859—1913) og Marie Elseline Kirstine Friderichsen (f. 1856).

Efter at have gjort Svendep prøve som Murer 1878 gennemgik D. Teknisk Selskabs Skole med Afgang 1884 og Arkitekturskolen fra 1878 med Afgang 1886. I de følgende Aar var han Konduktør hos forskellige Arkitekter, af hvilke særlig H. B. Storck havde Betydning for ham. Fra 1892 har han haft selvstændig Virksomhed i Kbh. D. har bl. a. opført Arbejderboliger i Sundbyøster for Byggeforeningen Godthaab (Architekten, I, 1898—99, S. 203 f.) og Villa Skrænten i Vedbæk, Strandvej 381, i Louis Seize Stil og med fladt Tag af Monier, for Arkitekt Mønster og sammen med denne, 1900—01. For Herregaarde har D. haft meget Arbejde, af hvilket kan nævnes: Forpagterbolig m. m. ved Petersgaard, Staldbygning ved Sierhagen i Holsten, Avlsbygninger og Hovedbygning ved Gelskov, Avlsbygninger ved Brobygaard, Skovridergaarden Søgaard under Pederstrup, Hovedbygning til Wenberga i Skaane, Hovedbygning m. m. til Herregaarden paa Eskilsø (under Selsø), Avlsbygning ved Lindholm og Skovridergaard under samme Stamhus. Lindholms Hovedbygning restaurerede D. 1910. Ved Brahetrolleborg genopbyggede og nyindrettede han Kai Lykkes statelige Ladebygning, der var brændt 1900, med Bibeholdelse af de gamle Ydermure. Ved samme Herregaard har D. fra ny opført Overinspektørboligen, der med sit skarpt skaarne, nøgterne og dog værdige Præg tydeligt viser, hvad D. har lært af Storck (Architekten, V, 1902—03, S. 445); til selve Slotsbygningen har han bl. a. tegnet den nye Hovedtrappe, i Renæssancestil, istandsat Cistercienserrefektoriet 1920 og genopbygget Fraterbrønden i Gaarden efter Model i Cluny Museet. 1920—24 istandsatte D. Rahbeks Bakke-

hus paa Frbg. Af Kirkerestaureringer kan nævnes: Tirsted Kirke 1890—92, som Konduktør hos Ove Petersen og efter dennes Død; Viby 1896; Glæsborg 1898; det indre af Dybbøl Kirke 1904; Avnslev Kirke 1913. D. har ogsaa tegnet nogle dekorative Arbejder som Møbler, Kirkeinventar og Gravmæler samt mange Aar deltaget i Foraarsudstillingen paa Charlottenborg. Siden 1932 har han ikke praktiseret. D. har været Medlem af Akademisk Arkitektforenings Udvalg for Honorar- og Retssager og Konkurrenceudvalget, desuden af Udvalget til Præmiering af gode Bygninger i Frbg. Kommune. — R. 1926.

Architekten, II, 1899—1900, S. 59 f.; VI, 1903—04, S. 297 ff.; XVIII, 1915—16, S. 238—42. Ill. Tid. 21. Juli og 15. Dec. 1901. G. Brøchner: Skønhed i Hjemmet, 1914, S. 86.

Knud Millech.

Dahl-Jensen, Jens Peter, f. 1874, Billedhugger, Porcelænstekniker. F. 23. Juli 1874 i Nibe. Forældre: Snedkermester Anders Peter Jensen (1831—1918) og Karen Kirstine Dahl (1833—1917). Navneforandring 2. Sept. 1926. Gift 29. Dec. 1900 i Kbh. (Stef.) med Martha Elisabeth Bertha Haugaard, f. 13. Marts 1871 i Kbh. (Trin.), D. af Tømrer, senere Inspektør Lorens H. (1830—1904) og Bertha Christine Schønweiler (1835—1911).

D.-J. stod i Snedker- og Billedskærerlære i Aalborg 1888—93 og arbejdede derefter som Svend i Kbh. Fra Aalborg tekniske Skole dimitteredes han til Kunstakademiet, hvor han optoges Sept. 1894 og opnaaede Tilladelse til Afgangsprøve Maj 1897. I samme Tidsrum fik han privat Undervisning hos Vilh. Bissen. D.-J. har udstillet paa Charlottenborg Foraarsudstilling fjorten Gange 1901—25 og Kunstnernes Efteraarsudstilling 1908—10, overvejende Dyrefigurer i Bronze. Efter en Studierejse til Udlandet (Tyskland og Italien) 1896—97 ansattes han 1897 paa Bing & Grøndahls Porcelænsfabrik. Her udførte han i Aarenes Løb Hovedbestanden af Modellerne til Fabrikkens omfattende Produktion af Dyrefigurer i Underglasur-Porcelæn. De er blevet udstillet paa mange Udstillinger i Udlandet og har ofte gjort Lykke. Efterhaanden vakte hans Interesse for Fabrikationsteknik. Han konstruerede Maskiner og Apparater til Fremstilling af teknisk Porcelæn, der var nye i dansk Porcelænsindustri (bl. a. en Presse-Maskine til elektriske **Porcelæns-Isolatorer**), og som gjorde det muligt for Fabrikken at optage Fabrikation af teknisk Porcelæn i stort Omfang (f. Eks. forøgedes Fabrikationen af Telegrafklokker hos Bing & Grøndahl fra 600 til 30 000 Stk. pr. Aar). Paa dette Grundlag besluttede man at opføre Fabrikken Norden i Valby,

der blev taget i Brug 1917 med D.-J. som Driftsbestyrer. Her virkede han til 1925. I Aug. s. A. aabnede han sin egen Fabrik paa Frederikssundsvej i Kbh. for Fabrikation af Luksus-Porcelæn, i hvilken figurlig Skulptur i Underglasur-Porcelæn indtager en stor Plads. 1933 grundlagde D.-J. Kbh.s Slibeskivefabrik.

V. Wanscher i Politiken 21. Nov. 1907.

Sigurd Schultz.

Dahlberg, Peter Oscar **Quirin**, f. 1850, Geograf og Skolemand. F. 5. Dec. 1850 i Kbh. (Frels.). Forældre: Malermester Jens Edvard D. (1813—97) og Cathrine Marie Harss (1818—1903). Gift 15. Juni 1889 paa Frbg. med Anna Hermine Lemming, f. 25. Aug. 1863 i Kbh. (Frels.), D. af Urtekræmmer Hans Peter L. (1824—73) og Valborg **Wilhelmine** Berg (1830—98).

D. blev Student 1869 fra Borgerdydskolen paa Christianshavn, cand. theol. 1875, Magister i fysisk Geografi 1881 og var derefter Lærer i Geografi ved forskellige højere Skoler i Kbh., 1870—1911 Lærer ved Foreningen til unge Handelsmænds Uddannelse, 1894—1921 ved Statens Lærerhøjskole, 1897—1915 ved Officerskolen, 1886—1925 Eksaminator ved Almindelig Forberedelseseksamen, 1890—94 Medlem af Eksamenskommissionen til Af holdelse af Skolelærereksamen, 1894—1920 Censor ved Lærereksamen. D. har udgivet et stort Antal Lærebøger for Realskoler, Mellem- og Underskoler, bl. a. »Større Lærebog i Geografi«, beregnet for Realskoler og Lærerseminarier (1888, 15. Opl. 1923). Under Titlen »Dahlbergs Atlas« besørgede han 1888 en dansk Udgave af Debes' **Skoleatlas** (12. Opl. 1925). Sammen med R. Thye udgav han »Geografi for Folkeskolen« med Atlas (1905, 2. Udg. 1914) og »Danmarks Geografi« for Seminarier (1892, 6. Udg. 1913). Til Oplysning for Lærere skrev han »Vor Jords Atmosfære« (1922) og »Jordkloden« (1923). D. øvede i en lang Aarrække stor Indflydelse paa Geografiundervisningen i Danmark baade ved sin Virksomhed som Censor ved Lærereksamen og ved sine Skolebøger. Det store Antal Oplag, hvori nogle af hans Bøger udkom, vidner tilstrækkelig om hans Betydning. Han lagde i Undervisningen mere Vægt paa **Hukommelsesstoffet**, end man i Nutiden er tilbøjelig til, mindre paa Anskueliggørelse og Forstaaelse af Stoffet. tø **Vahl**

Dahlén, Carl, 1770—1851, Solodanser. F. 9. April 1770 i Stockholm, d. 1. Dec. 1851 i Kbh. (Helligg.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Jernkræmmer Henrik D. (d. 1800) og Kristine **Sörquist**. Gift 16. Nov. 1792 i Kbh. (Petri) med Skuespillerinde Johanne Caroline Elisabeth Morthorst, f. 15. Juli 1770 paa Rugen, d. 28. Juli 1845

i Kbh. (**Trin.**), D. af Bogtrykker Johan Frederik M. (ca. 1730—92) og Dorothea Margrethe Piper (ca. 1733—1809).

D. var som Førstedanser ved Operaen i Stockholm under Gustaf **III.** beundret for sin smukke Skikkelse og den lette, yndefulde Kunst, han udfoldede i Tidens idylliske Hyrdeballetter, men efter et korporligt Sammenstød, der tjente hans Karakter til Ære, med en af Kongens Kammerherrer, fandt han det raadeligst at flygte til **Kbh.**, hvor han optraadte første Gang 25. Okt. 1791 i »Friskytterne og Malkepigen«. De Egenskaber, der havde betinget hans Succes i Stockholm, skaffede ham straks en smuk Stilling og fast Ansættelse ved Det **kgl.** Teater. Men hans Periode som udøvende Kunstner blev kun kort, fordi stærk Fedme ødelagde hans Figur og gjorde ham uegnet til Dansens Anstrengelser. Som Ækvivalent drev han fra 1798 et Bogtrykkeri i Kbh. Han forblev dog ved Teatret dels som Balletarrangør, dels som Lærer for Dansebørnene, og det fremgaar af Indberetninger, at han havde gode pædagogiske Evner. Derimod var han ubetydelig som **Ballet-**forfatter; hans heroiske Værk »Armida« (1821) har kun bevaret et vist Navn i Historien, fordi H. C. Andersen optraadte deri som en Trolde og **D.s** Elev Jfr. **Pätges** (Fru Heiberg) som en Amarin. D. afskedigedes fra 1. Juli 1823. — Hans Hustru debuterede purung 21. Sept. 1784 som Charlotte i »Det foregivne Hexeri«, og da hun var en køn og meget musikalsk Pige med en blød, bøjelig Sopran, blev hun af Betydning for Syngespillet og anvendtes samtidig i Skuespillets naive, muntre Elskerinderoller. Hun gjorde Lykke, men hendes Naturel savnede Temperament, hvad der skadede hendes Spil, men hjalp hende til at blive den første, som Direktionen hædrede »for Dyd og ulasteligt Levned« med en Præmie, der stillede Teatrets øvrige Damer i et noget grelt Lys. Madame D.s Godmodighed udbredte i de senere Aar et hyggeligt Præg over hendes Personlighed, som da passede til Skuespillets værdige Mødre og ældre Koner; 4. Maj 1827 optraadte hun sidste Gang som Baronesse Diithelm i »Det sidste Middel«. Rahbek og andre af Tidens Skribenter besang hende, og H. C. Andersen vidner, at »den milde, hjertelige Kone var mig som en Moder«. — Malerier af Carl D. og Hustru i Familieeje.

Rahbeks Papirer (Det kgl. Bibl.). F. A. Dahlgren: Anteckningar, 1866. Th. Overskou: Den danske Skueplads, **III—IV**, 1860—62. H. C. Andersen: Mit Livs Eventyr, 1855, S. 42 ff. Johanne Luise Heiberg: Et Liv, I, 1891.

Robert Neeiendam.

Dahlerup. Slægten, der stammer fra Dallerup i Tyrsted Sogn, føres tilbage til Gaardejer Søren Jensen (ca. 1700), hvis Sønnesøn,

Hospitalsforstander, Postmester i Hillerød Hans (Jensen) D. (1758—1838) var Fader **til** Sekondløjtnant Jens Vilhelm D. (1787—1808), der faldt ved Sjællands Odde, **til** de nedenn. Brødre, østrigsk Vice-admiral, Baron Hans Birch D. (1790—1872) og Livlæge, Konferensraad Edvard August D. (1812—82) — hvis Søn er den ligeledes nedenn. Overklitfoged **Carl** Frederik D. (f. 1857) — samt til Stiftsprovst Michael Henrik Ludvig D. (1802—89). Denne var Fader **til** nedenn. Arkitekt, Etatsraad Jens Vilhelm D. (1836—1907) og til Herredsfoged Hans D. (1832—96), hvis Søn er nedenn. Professor Karl Verner Hornemann D. (f. 1859).

Stamtavle over Familien Dahlerup, 4. Udg. 1913. Th. **Hauch-Fausbøll**: **Slægthaandbogen**, .900, S. 123—29.

Albert Fabritius.

Dahlerup, **Edvard** August, 1812—82, Læge. F. 9. Marts 1812 i Hillerød, d. 24. Febr. 1882 i Kbh. (Holmens), begr. sst. (**Garn.**). Forældre: Vejfiskal, Hospitalsforstander og Postmester Hans (Jensen) D. (1758—1838, gift 1° 1786 med Sophie Marie Birch, 1767—99) og Vilhelmine Marie Birch (1776—1850). Gift 3. Maj 1848 i Kbh. (Fransk Ref.) med Elizabeth (**Lizzy**) **Mac-Dougal**, f. 16. Juli 1827 i Kbh. (Fransk Ref.), d. 23. Nov. 1898 sst., D. af Plantageejer paa St. Croix, Bibliotekar ved det Classenske Bibliotek George Gordon M.-D. (1798—1835) og Julie Martini (1803—47).

D. blev Student 1828 fra Hillerød og tog 1835 den kirurgiske og kort efter den medicinske Eksamen, var derpaa i nogle Aar Kandidat paa Frederiks Hospital og foretog 1838—39 en Udenlandsrejse, under hvilken han i Paris studerede den nye franske Medicin. Kort efter sin Hjemkomst blev han Reservemedicus ved Frederiks Hospital og tog 1840 Licentiat-, 1841 Doktorgraden. Efter sin Svoger **O. L. Bangs** Fratræden fra Hospitalets Overmedicat 1841 var han i nogen Tid konstitueret i Stillingen, 1843 blev han efter Svogerens Forslag Rejselæge hos Christian VIII., og fra 1845 til Kongens Død var han dennes Livlæge. 1846 blev han Medlem af Frederiks Hospitals Direktion. 1849 var han konst. Overlæge ved Garnisonshospitalet. 1852—60 redigerede han »**Bibliotek for Læger**«, 1854 blev han Medlem af Direktionen for Fødselsstiftelsen. 1856—68 var han Borgerrepræsentant og som saadan et meget aktivt og indflydelsesrigt Medlem af Kommissionen for Kommunehospitalets Oprettelse. 1860—73 var han Overmedicus paa Frederiks Hospital, idet der 1873 blev truffet den Bestemmelse, at Stillingen skulde besættes med en Universitetslærer; fra 1862 og til sin Død var han Medlem af Sundhedskollegiet, 1865—70 af Direktionen for det Classenske Litteraturselskab. D. besad ikke

ringe administrativ Evne og var en omhyggelig Læge og en dygtig Lærer for de studerende. Nogen større videnskabelig Virksomhed udfoldede han ikke. — Tit. Professor 1848. Etatsraad 1854. Konferensraad 1874. — R. 1845. DM. 1848. K.² 1870. — Malerier af A. H. Hunæus 1840 og D. Monies 1860 i Familieeje. Litografi af E. Fortling 1860. Træsnit 1882.

Bibl. f. Læger, 6. Rk., XII, 1882, S. 331 f. Ill. Tid. 5. Marts 1882. Oluf Lundt Bang: Livs Minder. Udg. af Vilhelm Maar, 1929, S. 291 f. H. J. Møller: Jacob Møller og hans Slægt, 1889, S. 66.

Jul. Petersen (V. Meisen).*

Dahlerup, Carl Frederik, f. 1857, Forstmand. F. 20. Juni 1857 i Kbh. (Slotsk.). Forældre: Læge Edvard August D. (s. d.) og Hustru. Ugift.

Efter at være blevet Forstkandidat 1879 assisterede D. ved private Planlægninger, indtil han 1886 blev Skovrider paa 1. Frijsenborg Distrikt. To Aar efter blev han Skovrider paa Boller og var fra 1892 Overplantør og Overklitfoged i Hjørring Amt indtil sin Afsked 1928. Ved sin mangeaarige Virksomhed i Klitvæsenets Tjeneste har D. øvet Indflydelse paa Klitplantningens praktiske Udformning og har særlig virket for Løvtræernes Anvendelse i dette Arbejde. — R. 1915. — Portrætteret af P. S. Krøyer paa Skagens Jægere. Studie hertil 1898 i Skagens Museum. Blyants-tegninger af samme 1895 og 1898.

C. Syrach Larsen.

Dahlerup, Hans Birch, Baron, 1790—1872, Søofficer. F. 25. Aug. 1790 i Hillerød, d. 26. Sept. 1872 paa Frbg., begr. i Kbh. (Holmens). Forældre: Vej fiskal, senere tillige Hospitalsforstander og Postmester Hans (Jensen) D. (1758—1838, gift 2° 1800 med Vilhelmine Marie Birch, 1776—1850) og Sophie Marie Birch (1767—99). Halvbroder til E. D. (s. d.). Gift 2. Dec. 1829 i Kbh. (Holmens) med Louise Margrethe van Dockum, f. 26. Jan. 1799 i Kbh. (Holmens), d. 15. Marts 1840 sst. (Holmens), D. af Kontre-admiral Joost v. D. (s. d.) og Hustru.

D., der oprindelig var bestemt til Studeringer, fik, som saa mange andre unge Mænd, efter Slaget paa Reden Lyst til at blive Søofficer; han blev Kadet 1802 og allerede 1806 Sekondløjtnant med Udmærkelse og Gerners Medaille. Ved Krigens Udbrud 1807 var han med Briggen »Lougen« ved Norge, herfra overgik han til Linieskibet »Prins Christian Frederik«, under hvis sidste heltedmodige Kamp ved Sjællands Odde, hvor hans Broder Jens Wilhelm (f. 1787) faldt, han selv laa meget syg. Han kom nu i engelsk Fangenskab,

først i **Göteborg** og derefter i Reading. N. A. udløstes han og kom til Bergen som Chef for en Deling, bestaaende af to Kanonskonnerter og en Kanonjolle, der 22. Juli 1810 i Søndre Pollen ved Stadt blev angrebet og til Dels ødelagt af en overlegen engelsk Styrke. Paa ny kom han i engelsk Fangenskab i Reading, hvorfra han udveksledes i Juli 1811 og vendte tilbage til Bergen; her blev han stillet for en Krigsret i Anledning af Tabet af Kanonfartøjerne og frifundet med fuld Honnør. D. var nu atter ved Bergens Flotille, indtil han i Dec. 1812 paa Grund af svækket Helbred rejste til Kbh. Her ansattes han foreløbig som Lærer paa Søkadet-akademiet, indtil han den følgende Sommer blev Chef for en Kanonchalup i Sundet og derfra med en Rekognosceringsbaad sendtes til Store Bælt, hvor han 8. Okt. under et Angreb paa en engelsk Konvoj ved Refsnæs for tredie Gang blev fanget af Englænderne, sendtes atter til Reading og forblev her indtil Fredsslutningen. D., der 1813 var forfremmet til Premierløjtnant, gik nu i Koffardifart, først som Styrmand paa en Brig til Middelhavet, derefter som Skibsfører paa Vestindien og England. 1819 tiltraadte han atter Tjeneste i Søetaten, blev s. A. Kaptajnløjtnant og var 1820—26 Lærer ved Søkadetakademiet og 1820—22 Formand i Søe-Lieutenant-Selskabet, 1826—27 Chef for Briggen »St. Croix« til New York og Vestindien, blev Kaptajn 1829 og var n. A. Chef for Vagtskibet i Sundet, Korvetten »Flora«. 1835—44 var han Redaktør af »Archiv for Søvæsen«, de første tre Aar sammen med L. de Coninck (s. d.), og har i dette skrevet adskillige lødige Afhandlinger. 1838 var han Chef for Fregatten »Rota«, der hjemførte Thorvaldsen fra Italien, og 1840 forfremmedes han til Kommandørkaptajn. 1846 var han Chef for Fregatten »Gefion« til Madeira og Cadix; Kronprins Frederik var med paa Togtet for at være borte, medens hans Skilsmisse med Prinsesse Charlotte Mariane blev ordnet, og 1847 blev D. Kommandør. Han var tillige virksomt Medlem af adskillige Kommissioner: 1833—39 af Navigationskommissionen, 1840—41 af Karantænekommissionen i Hertugdømmerne, 1846—49 af Konstruktions- og Regleringskommissionen og af Kommissionen til Udarbejdelse af Instruktioner og Reglementer for Flaaden. 1841 sendtes han til Vestindien for at afholde Forhør i Anledning af en Neutralitetskrænkelse fra dansk Side mod England, da en dansk Officer havde forfulgt nogle flygtede Negre ind paa engelsk Grund.

Jan. 1849 opfordrede den danske Regering D. til at modtage en Stilling som Leder af Østrigs Marine og lagde et stærkt Pres paa ham, at han for Danmarks Skyld ikke **maatte** undslaa sig. Med megen Betænkelighed fulgte han Opfordringen, idet man

samtidig lovede ham, at hans Nummer skulde staa ham aabent, naar han vendte tilbage, og tillagde ham Kontreadmirals Karakter. Febr. s. A. rejste han til Østrig, hvor han efter at have meldt sig til Kejseren udnævntes til Viceadmiral og Højstkommanderende i Marinen. Det var en stor og vanskelig Opgave, der her stilledes ham. Venezia og de østrigsk-italienske Provinser var i Oprør, og Marinen havde saaledes mistet sin Flaadestation i Venezia, Halvdelen af Flaademateriellet og den største Del af Personellet. Det tilbageværende Materiel var i slet Forfatning, Personellet demoraliseret, og Organisationen yderst mangelfuld. Ved sit faste og myndige Væsen og sine udmærkede Evner som Organisator og Administrator lykkedes det D. i Løbet af kort Tid at bringe Flaaden i krigsberedt Stand og begynde en virksom Blokade af Venezia, der samtidig fra Landsiden indesluttedes af en Hær under Kommando af Radetzky. Efter Anconas og Venezias Overgivelse fik D. sin velfortjente Del af Paaskønnelsen, først ved det festlige og højtidelige Indtog i den overvundne Stad, dernæst ved hans Udnævnelse til Gehejmerraad og ved Tildelingen af Jernkroneordenens Storkors, hvormed fulgte Optagelse i den østrigske Friherrestand.

Da Felttoget var endt, tog D. med Energi fat paa Marinens Reorganisation. Værftet i Venezia blev genoprettet, Flaadestationen i Triest udvidet, og en ny Hovedstation for Flaaden i Pola blev paabegyndt. Skibe sattes under Bygning, et Søkadetakademi blev oprettet og nye Reglementer for Tjenesten indførte. Men Modstanden mod den fremmede, energiske Admiral udeblev ikke, og mange Intriger spandtes mod ham. Da han i Aug. 1851 mærkede, at han ikke længere havde Kejserens fulde Tillid, søgte han sin Afsked, som han ogsaa fik med Pension.

D. tog nu tilbage til Danmark, hvor han i Henhold til det ham givne Tilsagn ventede at kunne træde i Nummer. En af hans Eftermænd C. C. Zahrtmann, var imidlertid avanceret til Kontreadmiral, og man tilbød nu D. at indtræde som Kommandør i Ekstranummer med Anciennitet efter hans tidligere Formand. Dette, mente D., var et Brud paa det givne Løfte, og han nægtede at modtage Tilbuddet. Man krænkede yderligere D. ved at nægte ham Pension, da han modtog en saadan fra Østrig. Han anlagde Sag mod Statskassen for at faa tilkendt Pension, men tabte Sagen. Opfyldt af Vrede og Bitterhed over den Uretfærdighed og Uaknæmmelighed, han mente at have været Genstand for i sit Hjemland og særlig fra sine nærmeste Venner, skrev han nu efter sine Optegnelser »Mit Livs Begivenheder«, der, som han selv udtrykker sig, »skal give ham Oprejsning og værne om hans Navn«. D. har

her givet en livlig og interessant Skildring af sit Liv og af den danske Marine i den første Halvdel af det 19. Aarhundrede, der dog i nogen Grad er præget af hans bitre Stemning, samt af sine Oplevelser og Virksomhed under sit Ophold i Østrig 1849—51. — Da Ærkehertug Ferdinand **Maximilian**, den senere ulykkelige Kejser af Mexiko, 1861 var blevet den østrigske Marines Chef, anmodede han D. om at komme til Østrig som sin militære og tekniske Raadgiver. D. kom straks og blev i Østrig, til han 1865 paa Grund af svækket Syn **maatte** trække sig tilbage, hvorefter han atter vendte hjem og henlevede sine sidste Aar i Danmark næsten blind.

Rektor Bendtsen i **Fr.borg** Skole skrev 1801 om D., da han som elleve Aars Dreng søgte om at blive Kadet, at han i Tiden vilde gøre Fyldest i hvilket Fag han end vilde blive ansat i. Denne Profeti gik i Opfyldelse; i Danmark, hvor han blev en af Marinens bedste Officerer, og særlig i Østrig, hvor der var Anvendelse for hans store Evner og Kundskaber. Hans Fædreland paaskønnede ham ikke efter Fortjeneste og forsømte Lejligheden til atter at tage ham i sin Tjeneste, da han, endnu i sin fulde Arbejdskraft, første Gang vendte tilbage fra Østrig. Der skabte han den Flaade, der Aaret efter hans endelige Afgang sejrede ved Lizza. Han er den Søofficer i det 19. Aarhundrede, der mest har bidraget til at gøre den danske Marine kendt og agtet i Udlandet. — Efterladte Papirer i Det **kgl.** Bibliotek og Rigsarkivet. — R. 1840. DM. 1845. S.K. 1851. — Maleri af N. P. Holbech 1866 (Fr.borg). Klippet Silhouet af P. N. J. (**sst.**). Blyantstegning af Blunck i Thorvaldsens Museum. Portrætteret paa J. V. Sonnes Frise paa Museet 1847—48. **Litografi** af Ed. Kaiser 1850. Træsnit af C. L. Sandberg 1870.

Tidsskr. f. Søvæsen 1872. H. B. Dahlerup: Mit Livs Begivenheder, **I—IV**, 1908—12. Ursula Dahlerup: Fra gammel Tid, 1927. C. G. van **Dockum**: **Livserindringer**, 1893. M. K. Zahrtmann: Admiral C. C. Zahrtmann, 1927.

Th. Topsøe-Jensen.

Dahlerup, Karl **Verner** Hornemann, f. 1859, nordisk Filolog. F. 31. Okt. 1859 paa Frbg. (Vartov). Forældre: Birkefuldmægtig, senere Auditor, Herredsfoged Hans D. (1832—96) og Vilhelmine Margrethe Kristine Clausen (1831—90). Gift 18. Maj 1889 i Helsingør med Marie Jacobine Sophie Muller, f. 13. Febr. 1862 i **Heisingør**, D. af Overlæge, senere Stadsfysicus Niels Peter Vilhelm M. (1832—1910) og Fanny Sophie Constance Hansen (1837—1914).

De tidligste Barndomsaar i Flensborg afbrødes med Krigen 1864,

hvori Faderen deltog (Moderens Virksomhed som frivillig Sygeplejerske paa Lazaretterne i Flensborg er skildret af hende selv i Karl Larsens »Under vor sidste Krig«, 1897, S. 216—26). Efter 1876 at være blevet Student fra Sorø, hvor senere Rektor **B. Hoffog** Skolekammerater som Herman Bang og P. A. Rosenberg havde styrket de i Hjemmet vakte **nationalt-litterære** Interesser (jfr. Skildringen af Hjemmet i de af H. P. B. Barfod udgivne »Minder fra gamle grundtvigske Hjem«, II, 1922, S. 121—33), tog D. straks fat paa Studiet af nordisk Filologi under Universitetslærerne **Konráð Gíslason**, Svend Grundtvig og især **Ludv. Wimmer**, idet **Vilh. Thomsen** og N. L. Westergaard medvirkede til at give dette Studium en overvejende sproglig Karakter; navnlig Skolevirksomhed (fra 1881) medførte imidlertid Optagelse af den litterære Side, hvortil efter Magisterkonferensen (1883) kom en **Biblioteksuddannelse** (1887—99 Assistent ved Det **kgf.** Bibliotek). 1899 blev D. **Viggo Saabys** Efterfølger som Docent i Dansk ved Universitetet, 1911 Professor i nordiske Sprog efter **Ludv. Wimmer**, 1918 ved Lunds Universitets **250-Aars-Jubilæum** Dr. phil. h. c. 1926 tog D. af **Helbredshensyn** sin Afsked som Professor.

Allerede før Magisterkonferensen kom (1880) D.s første videnskabelige Arbejde, Udgaven af »**Ágrip** af Noregs **konungasögum**«, en Frugt af hans Studium af de gammelislandske Haandskrifter og sammen med de følgende Udgivelsesarbejder — »Den første grammatiske Afhandling i Snorres Edda« (1886, sammen med **Finnur Jonsson**), »**Physiologus**« (1889) — **Vidnesbyrd** om hans Sikkerhed som Haandskriftlæser, hans solide og omfattende Viden, hans grundige Arbejdsmaade og sunde filologiske Sans, Egenskaber, der gør disse Arbejder til et trygt Grundlag for senere Forskning. Litteraturstudiet afsatte i den nærmest følgende Tid den med en fyldig Indledning og Noter forsynede Udgave af **Chr. Winthers** »**Hjortens Flugt**« (1890; senere i talrige nye Oplag), og i Tidsskrifter o. 1. fremkom forskellige Afhandlinger, bl. a. om sproglige Emner, om gammeldanske Haandskrifter og om **Holberg** (hvis Breve D. 1926 udgav, med Indledning og Noter). En »**Svensk-dansk Ordsamling**« udkom 1919, »Forelæsninger over I. Bog af **Jyske Lov**« (Tekst med fyldig Kommentar) 1920, og sammen med **Finnur Jonsson** besørgede D. nye reviderede Udgaver af N. M. Petersens **Sagaoversættelser** og var sammen med **Otto Jespersen** og **Kr. Nyrop** Redaktør af Tidsskriftet »**Dania**« (1897—1903).

Inden for dansk Sprogforskning er D.s Hovedindsats dels Bogen »**Det danske Sprogs Historie**« (1896; 2. Udg. 1921), der i letlæselig og klar Fremstilling giver en fortrinlig Oversigt over Sprogets

Udvikling gennem de forskellige Perioder (for Tiden efter 1700 den første udførlige Skildring af det danske Sprogs Historie), dels hans Grundlæggelse af det store Ordbogsværk »Ordbog over det danske Sprog«. Forarbejder til dette sidste paabegyndtes allerede 1882, og i de følgende Aar fortsatte D. med sin Hustrus Hjælp Citatindsamlingen med tiltagende Styrke; 1909 udkom et Prøvehæfte, der viste Stoffets Rigdom og Planens Omfang og Art. Efter at Udgivelsen paa Lis Jacobsens Initiativ var overgaaet til Det danske Sprog- og Litteraturselskab, skred Redaktionsarbejdet frem saaledes, at Ordbogens Udgivelse kunde paabegyndes 1919 og fortsættes med et Bind om Aaret; naar den er afsluttet, vil den danne et Monumentalværk af enestaaende Betydning (om Arbejdets Gang og Fordeling mellem en Række Redaktører med H. Juul-Jensen som Leder gives Oplysninger i Ordbogens Indledninger, navnlig til I. og III.). — D. er Medlem af Bestyrelsen for Det kgl. nordiske Oldskriftselskabs Oldskriftsafdeling, Universitetsjubilæets danske Samfund, Samfundet til Udgivelse af gammel nordisk Litteratur, Holberg-Samfundet og af Kommissionen for det Arnemagnæanske Legat. — R. 1918. DM. 1926. — Buste af V. Gustafsson 1928.

Johs. Brøndum-Nielsen.

Dahlerup, Jens Vilhelm, 1836—1907, Arkitekt. F. 4. Aug. 1836 i Norup ved Mariager, d. 24. Jan. 1907 i Kbh., begr. sst. (Vestre). Forældre: Sognepræst i Vindblæs, senere Stiftsprovst i Aarhus, endelig Sognepræst i Ballerup Michael Henrik Ludvig D. (1802—89) og Susanne Marie le Sage de Fontenay (1805—85). Gift 18. Dec. 1885 i Kbh. (Jac.) med Marie Vilhelmine Koch, f. 17. Jan. 1861 i Damsholte, d. 22. Juni 1926 i Kbh., D. af Sognepræst, senere Provst Hans Peter Christian K. (1803—87, gift 1° 1830 med Petroline Diderikke Molrup, 1805—54, 3° 1867 med Marie Kornerup, 1845—1919) og Alvilde Cordelia Vilhelmine Jensen (1833—62).

D. blev dimitteret til Akademiet 1853 af sin Tegnelærer paa Aarhus Katedralskole, Dyremaleren E. L. Høegh-Guldberg, og kom efter først et Aars Tid at have arbejdet som Maler 1854 ind paa H. J. Nebelongs Tegnestue og var knyttet til denne indtil 1860, først som Elev, senere som Assistent og Konduktør. 1856 optoges han som Elev i Akademiets 2. Frihaandsklasse og vandt allerede i sin Studietid en lang Række Udmærkelser, saaledes 1857 den Neuhausen'ske Præmie i Dekoration, 1859 den samme i Arkitektur samt den Hansen'ske Æresmedaille, 1861 den lille Guldmedaille og 1862 den store for Opgaven »en Hovedkirke for Kbh., indrettet

til luthersk Gudstieneste«. Fra Eftersommeren 1864 til Eftersommeren 1866 besøgte han paa Akademiets store Stipendium Tyskland, Frankrig, Spanien og Italien. Denne Studierejse satte Skel i hans Udvikling. Før havde han følt sig mest tiltrukket af Gotik; efter Rejsen blev det fortrinsvis Renæssancestil, han anvendte, ofte iblandet Elementer fra maurisk Stil. D. havde en omfattende Praksis, og hans Monumentalbygninger i Kbh. hører til Byens mest kendte. Sammen med Ove Petersen opførte han 1872—74 det nye Kongelige Teater. For Ny Carlsberg Bryggeri var D. Arkitekt fra Grundlæggelsen og i en lang Aarrække (Bryggeribygninger 1880—83, »Dipylon«s Dobbeltportbygning 1892, Maskinhuset med den efter Carl Jacobsens Anvisning snoede Skorsten 1898—99 og Elefanttaarnet 1900—01); det var ved Bygningerne for Bryggeriet dog mest kun **Façaderne**, D. tegnede. D. har endvidere sammen med Havnebygmester H. C. V. Møller tegnet Frihavsanlægget og Langeliniepromenaden 1892—94; ogsaa en Del af Frihavnens Bygninger blev opført af D. selv, f. Eks. det store Silopakhus. Havneforvaltningens Bygning paa Nordre Toldbod (sammen med Fr. Böttger), Hotel d'Angleterre (sammen med Georg E. W. Møller, senere ombygget), Jesuskirken i Valby, Kunstmuseet i Sølvgade (sammen med Georg E. W. Møller), den første Del af Ny Carlsberg Glyptotek med Kuppelbygning og Vinterhave, Jorcks Passage, Højbro, Holmens Bro, Børsbro (nedrevet 1932), Dronning Louises Bro (sammen med Stadsingeniør Ambt) og Langebro (nedrevet 1932), L. N. Hvidts Monument i Ørstedsparken og Iver Huitfeldts Søjle paa Langelinie (sammen med F. E. Ring og N. Fristrup) var Arbejder, der hurtigt gled ind i Hovedstadens Fysiognomi som velkendte Træk. Af Villaer kan nævnes Rosenvængets Allé 46 og Kristianiagade 5 (Otto Mønsteds), af Herregaardsarkitektur Knabstrups Hovedbygning og Iselingen, den sidste sammen med Fr. Böttger. For Burmeister & Wain tegnede D. Udstyrelsen til det russiske Kejserskib »Standart«. Talrige dekorative Arbejder; som et Eksempel paa disse kan nævnes de dragekronede Buelampestandere paa Nordre Toldbod.

D. var ikke nogen banebrydende Aand, og de fleste af hans Arbejder hæver sig ikke over Tidens almindelige Smagsretning: en let og fornøjelig Maskerade af forskellige Stilarter. Selv sagde D.: »Jeg arbejder aldrig med større Lyst, end naar jeg har flere Arbejder for, helst i forskellige Stilarter, og kan gaa fra det ene til det andet«. Men inden for denne Ramme udmærker D.s Kunst sig ved Indfaldenes Rigdom, Livlighed og Elegance. Fortjenstfuld var ogsaa D.s Interesse for nye Materialer og Konstruktioner. Ligeledes be-

tød han meget for Forbindelsen med Udlandets Strømninger. — D. har tegnet: Snedkerfagtegninger, udgivet af det tekniske Selskabs Skole, og sammen med Tegneinspektør Carl F. Andersen »Vægtavler til Brug ved Undervisning i Frihaandstegning« (1885). — Aftalrige Tillidshverv og Æresbevisninger kan nævnes: fra 1868 Tivolis Arkitekt (bl. a. det kinesiske Pantomimeteater 1874); fra 1870 kunstnerisk Konsulent for Kbh.s Havnevæsen; 1871—83 Medlem af Akademiet (udtraadte paa Grund af Misfornøjelse med den nye Fundats); 1872—84 Medredaktør af »Ældre nordisk Arkitektur«; 1880 medvirkende ved Akademisk Arkitektforenings Stiftelse og Foreningens første Formand 1880—84, atter Formand 1885—86; fra 1880 i udstrakt Grad kunstnerisk Raadgiver for Orlogsværftet (Udstyrelsen af Kongeskibet »Dannebrog«); 1884 valgt af Haandværkerforeningen til Medlem af Bedømmelseskommisionen for Svendeprøver; 1887—89 og 1890—99 Medlem af Akademiraadet; 1888—90 Medlem af Skoleraadet; fra 1889 Akademiraadets Delegerede ved Det tekniske Selskabs Skole. — Tit. Professor 1875. Etatsraad 1892. — R. 1883. DM. 1896. — Gravmæle af Holger Jacobsen. — Portrætfigur i Legemsstørrelse paa Dipylon, paa Siden mod Valby, længst til venstre. Maleri af Luplau Janssen hos Udstillingskomiteen paa Charlottenborg. Portrætteret af P. S. Krøyer paa Aftenselskab i Glyptoteket 1888. Buster af Jørgen Larsen 1898 paa Fr.borg og af L. Brandstrup paa Glyptoteket. Træsnit 1875 efter Fotografi, 1896 og af H. C. Olsen 1906.

Erik Schiødt i Tidsskr. f. Kunstindustri, VIII, 1892, S. 1—14. Ph. Weilbach i Ill. Tid. 6. Aug. 1893. Ill. Tid. 17. Maj 1896. C. Nyrop (og Carl Jacobsen): Ny Carlsberg, et Jubilæumsskrift, 1896. V. Koch i Kunst, I, 1899. V. Dahlerup i Architekten, VI, 1903—04, S. 331. O. Langballe sst., VIII, 1905—06, S. 401—12. Architekten, IX, 1906—07, S. 177—87. Anton Rosen i Gads dsk. Mag., 1906—07, S. 489—96. Andr. Bruun: Jens Vilhelm Dahlerups Liv og Virksomhed, udg. af hans Medarbejdere, 1907. Dansk Arkitektur gennem 20 Aar, 1892—1912, S. X, XIII og 23—25. M. K. Michaelsen i Architekten, XXXI, 1929, Maanedshefter, S. 157 f.

K. 'Mill h

Dahlgaard, Bertel, f. 1887, Politiker. F. 7. Nov. 1887 paa Hesthave, Rødding Sogn ved Skive (døbt i Krejbjerg). Forældre: Proprietær Poul D. (1848—97) og Johanne Primdal (1848—1933). Gift 27. Dec. 1913 i Viborg med Dortha Poulsen, f. 3. Sept. 1885 i Viborg, D. af Sergeant, senere Stabssergent Lauge P. (1852—1934) og Christiane Kristensen (1854—1934).

Det var D.s oprindelige Forsæt at blive Landmand og overtage **Fædrengaarden**; 1904—05 tog han paa Dalum Landbrugsskole, men blev n. A. meget syg og **maatte** for lange Tider anses for

uegnet til fysisk Arbejde. Efter et Ophold paa Askov Højskole rejste han til **Kbh.**, hvor han tog Artium 1909 og statsvidenskabelig Eksamen 1912. 1914 blev han Assistent i **Kbh.s** Statistiske Kontor, hvor han særlig beskæftigede sig med Boligforholdene og bl. a. udarbejdede en værdifuld Afhandling: »Statistiske Oplysninger om Husejere i København og Frederiksberg«, som ledsagede Boligkommissionens Betænkning. Ogsaa i Udarbejdelsen af »Statistisk Aarbog for København og Frederiksberg«, som udkom første Gang 1920, sporedes D.s flittige Medarbejderskab og Initiativ; men hans Hovedbedrift var Grundlæggelsen af det københavnske Folkeregister, som oprettedes jævnsides med Folkeregistrene paa Frbg. og i Gentofte og i Samarbejde med disse, Aaret før Rigsdagen 1924 havde vedtaget den Lov, hvorefter Folkeregistre indførtes over hele Landet; da Kontorchef Cordt Trap tog sin Afsked 1922, blev D. Chef for Kontoret. Syv rige Arbejdsaar fulgte, i hvilke ikke blot Folkeregistrets Organisation udformedes, men ogsaa Stadens statistiske Tabelværker paa alle Omraader blev udvidet i et saadant Omfang, at de kommunale Aarbøger efterhaanden er blevet et Spejlbillede af Storbyens kommunale, sociale og erhvervsmæssige Liv.

Under hele denne Uddannelses- og Embedsgernings-Periode brændte i D.s Sind en tidlig vakt og stadig næret politisk Interesse. Allerede fra 1911 skrev han i den radikale Provinspresse o. a. St. talrige personligt prægede politiske Artikler, i hvilke han bekendte sig til Det radikale Venstres Ideer. D. er i denne sin Udvikling stærkt paavirket af Jakob E. Lange. Allerede ved Stiftelsen 1905 havde Det radikale Venstre knæsat Grundværdibeskatningen som et vigtigt Led i Partiets Program, og ved alle senere Programudtalelser har Partiet stedse stærkere bundet sig til denne Idé under nogen Modstand fra de ældre, af et mere liberalistisk Livssyn prægede Medlemmers Side. D. har ydet en betydelig Indsats i denne Udvikling.

1918 stillede D. sig som Det radikale Venstres Kandidat i Østbirk, men opnaaede ikke Valg. Ved Folketingsvalget i April 1920 valgtes han i Skive og har siden holdt Kredsen. Efter Valget 1924 dannede Socialdemokratiet Regering med Stauning som Statsminister og med Støtte af Det radikale Venstre. D. var en af dem, som først ønskede at tage Afstand fra Regeringens Politik, der under Trykket af den ved **Krone-Paripolitikken** indtraadte Arbejdsløshedskrise antog en efter det radikale Partis Anskuelser saa ensidig Karakter i Retning af Understøttelser, at ogsaa Ove Rode indsaa Nødvendigheden af Samarbejdets Sprængning. Efter Valget 1926

indtog D. sammen med P. Munch en fremskudt Stilling inden for Partiet. Da efter Valget 1929 Socialdemokratiet atter kom i Flertal sammen med Det radikale Venstre, opnaaedes en Overenskomst mellem de to Partier om Dannelse af en socialdemokratisk-radikal Regering, i hvilken D. indtraadte som Indenrigsminister. I denne Egenskab har D. udført et betydeligt sagligt og politisk Arbejde. Af gennemførte Love kan nævnes: **Købstadkommunalloven** og Landkommunalloven, begge af 25. Marts 1933 til Afløsning af Kommunallovene af 1867 og indeholdende en fuldstændig Reform af den for Købstæderne saa vigtige Indlemmelseslovgivning. Endvidere Love om Ændringer i den kommunale Valglov med Indførelse af direkte Valg til Amsraadene og en Række Love angaaende Sundhedsvæsenet, indeholdende en fuldstændig Reform af dette. Af Lovforanstaltninger i Forbindelse med Landbrugskrisen kan nævnes den meget interessante Rekonstruktion af Jydske Landhypothekforening, gennem hvilken en relativt tilfredsstillende Afvikling synes sikret og Mulighed for Virksomhedens Genoptagelse forberedt. Landmændenes Krav om Ophævelse af Amtsskatterne paa Landejendomme er paa Forslag af D. imødekommet ved en midlertidig Nedsættelse, men naar en vis Forrentning er opnaaet i Landbruget, vender Skatterne tilbage under Form af Grundskyld. Til Afhjælpning af Boligmangel og Arbejdsløshed har D. gennemført en Lov om Tilskud til Boligbyggeri. Ved de forskellige **Kriseforlig**, særlig den omfattende Overenskomst mellem Regeringspartierne og Venstre Jan. 1933 (**»Kanslergadeforliget«**) har D. været en virksom Medarbejder, navnlig ved Udarbejdelsen af Konverteringslovgivningen, som i ikke ringe Udstrækning ved Pengeinstitutternes Medvirkning, men unægtelig med en ikke ringe Risiko for Staten (Krisefondens Opkøb af **Kreditforeningsobligationer**) har banet Vej for en Lettelse af Landbrugets Rentebyrde. Derimod har han ikke formaaet at gennemføre sine Forslag om Ændringer i den kommunale Beskatning med nye Principper for Ejendomsbeskatningen, ligesom hans Forslag om Forlængelse af den københavnske Huslejelov 1934 strandede paa Oppositionspartiernes Modstand.

D. har i sin politiske Virksomhed i disse Aar søgt at neutralisere de yderliggaaende Bevægelser inden for Landbruget (L. S. og J. A. K.) ved omhyggelig Prøvelse af, i hvilken Udstrækning det var muligt og forsvarligt for Staten at støtte Landbruget gennem Krisen, og han har ganske sikkert ved Udfoldelse af megen Veltalenhed i Rigsdagen og en lang Række Møder Landet over bidraget væsentligt til at holde disse Bevægelser i Skak. Han er

som Taler meget klar i sin Fremstilling, underbygger sin Argumentation med en Rigdom af Oplysninger og er meget slagfærdig, men skarp og lidet godmodig over for sine Modstandere.

J. Hassing Jørgensen.

Dahlmann, Friedrich Christoph, 1785—1860, Historiker og Politiker. F. 13. Maj 1785 i Wismar, d. 5. Dec. 1860 i Bonn, begr. sst. Forældre: Syndicus, senere Borgmester Johann Ehrenfried Jacob D. (1739—1805, gift 2° 1790 med Friederike Christiane Jensen, 1764—1810) og Lucia Augusta Frederikke Jensen (1756—88). Gift 1° 23. April 1817 i Kiel med Julie Hegewisch, f. 8. Maj 1795 i Kiel, d. 17. Dec. 1826 sst., D. af Professor Dietrich Hermann H. (s. d.) og Hustru. 2° 3. April 1829 i Kiel med Wilhelmine Albertine Louise Horn, f. 28. April 1800 i Altona, d. 9. Febr. 1856 i Bonn, D. af Oberstløjtnant Frederik Bogislav H. (1740—1813, gift 1° 1792 med Elisabeth Risakowska, 1742—97) og Sophie Georgine Louise Warnstedt (1768—1801).

D. gik i Latinskolen i Wismar 1797—1802 og kom, paa Foranledning af sin Onkel, den Kancellideputerede Friedrich Christoph Jensen, derefter til Kbh. for at studere klassisk Filologi; 1804—05 studerede han i Halle, var 1805—09 i Wismar og proklameredes 1810 til Dr. phil. ved Universitetet i Wittenberg. S. A. rejste han til Kbh., hvor han 1811 fik dansk Indfødsret, blev Dr. phil. og Docent ved Universitetet. Han interesserede sig for nordisk Aandsliv og skrev 1812 »Betragtninger over Oehlenschlägers dramatiske Værker«. S. A. fik han — efter D. H. Hegewischs Død — overdraget at holde Forelæsninger i Historie i Kiel og ansattes Juni 1813 som overordentlig Professor. — I D.s Ungdom havde det tyske Riges Sammenbrud virket stærkt paa ham, og 1809 havde han sammen med Heinr. v. Kleist foretaget en Rejse til Bøhmen for at søge at udvide den østrigske Krig til en tysk. Men der var samtidig hos ham en Rest af det 18. Aarh.s Kosmopolitisme, som først forsvandt i Kiel. Der følte han »Daniseringen« og Virkningen af Banksammenbruddet som en Krænkelse af Hertugdømmernes Rettigheder. Efter D.s Opfattelse sikrede de gamle Landsrettigheder, hvoraf Ridderskabets Privilegier var en Rest, Hertugdømmernes Selvstændighed og indre Forbindelse. Da Kongeloven ikke var indført i Slesvig 1721, mente D., at Forfatningen stadig var hvilende; den skulde genoplives tilpasset efter den gamle Landsret og med den engelske som Forbillede. Uden Forstaaelse for Slesvigs særlige nationale Forhold opfattede D. begge Hertugdømmer som tyske og gav det bl. a. Udtryk i den Festtale, han holdt paa Kiels

Universitet efter Sejren ved Waterloo 1815. S. A. var han Medstifter af »**Kieler Blätter**«, hvortil han leverede flere politiske **Bidrag**, bl. a. »Ein Wort über Verfassung«. Paa samme Tid blev D. Sekretær for Ridderskabets »**fortwährende Deputation**« og fik derved Lejlighed til at støtte Ridderskabet i Kampen for Privilegierne og at tilrettelægge Henvendelsen til Forbundsdagen, som imidlertid endte med Nederlaget 1823. 1829 modtog han en Kaldelse til Universitetet i **Göttingen** og deltog fra da af ikke aktivt i slesvigholstensk Politik, bortset fra den Støtte, han gav Slesvigholstenerne i Frankfurt 1848. Efter at have deltaget i de syv **Göttinger-Professors** Protest mod Ophævelsen af den hannoveranske Forfatning 1837 blev han jaget i Landflygtighed; fra 1842 til sin Død var han Professor i Bonn. — Af D.s historiske Værker er »Forschungen auf dem Gebiete der Geschichte« (I—II, 1822), Udgaven af **Neocorus' »Chronik des Landes Ditmarschen«** (I—II, 1827) og »Geschichte von Danemark« (I—III, 1840—43) værdifulde Bidrag til nordisk Historie. — D.s Virksomhed i Kiel fik overordentlig Betydning for Udformningen af den slesvigholstenske Idé. Skønt han i sin Opfattelse af Hertugdømmernes statsretslige Forhold byggede paa Tanker, der tidligere havde været fremme i ridderskabelige Kredse, evnede han som ingen tidligere at føre disse Tanker fra Ridderskabet over paa Hertugdømmernes Statsret i sin Helhed og at give dem større Slagkraft; han tiltrak Studenterne ved »sin milde Alvor og indre Lødighed« (C. F. Heiberg) og gav dem en Paavirkning, der spores i den senere slesvigholstenske Liberalisme. — Papirer i Preuss. Staatsbibliothek i Berlin. — Maleri af O. Feckert. Marmorbuste. Litografi fra 1829 efter Maleri af J. L. Hansen, af Fr. Pecht 1838, af Cä. Brandt, af P. Rohrbach 1838, A. Hohnneck 1844, af F. Hickmann og af Ph. Winterweib. Stik efter Fotografi af Wolf.

Anton Springer: F. C. Dahlmann, I—II, 1870—72. Hille i Zeitschr. f. Schl.-Holst. Gesch., XV, 1885. Hermann Christern: Friedrich Christoph Dahlmanns politische Entwicklung bis 1848, 1921. Otto Brandt: Geistesleben und Politik in Schleswig-Holstein um die Wende des 18. Jahrhunderts, 1925 (jfr. Register). Otto Scheel: Der junge Dahlmann (Schriften d. Baltischen Kommission zu Kiel, II, 1926). Carl Petersen i Veröffentlichungen der Schl.-Holst. Universitätsgesellschaft Nr. 10, Jahrbuch 1926, S. 103—11. Otto Brandt: Zur Vorgeschichte der schleswig-holsteinischen Erhebung (Einzelschriften zur Politik u. Geschichte) 1927, S. 37 ff. L. Bobé: Efterl. Pap. fra den Reventlowske Familiekrede, VII, 1906, S. 477 f. (jfr. Register i X).

Svend Larsen (A. D. Jørgensen).

Dahlstrøm, Frederik (**Fritz**) Christian Emil, 1815—94, Stiftamtmand. F. 20. Dec. 1815 i Roskilde, d. 26. Nov. 1894 i Asminderød,

begr. sst. Forældre: **Krigskommissær**, senere **Overkrigs** kommissær, Prokurator i Køge Nicolai Christian D. (1784—1824) og Louise Frederikke Lund (1786—1871). Gift 23. Maj 1843 i Kbh. (Frue) med Sophie **Wilhelmine** Bertha Ørsted, f. 4. Jan. 1821 i Kbh. (Frue), d. 17. Marts 1889 i Asminderød, D. af Fysikeren H. C. O. (s. d.) og Hustru.

D. blev Student 1831 fra Roskilde, 1835 cand. jur., 1838 Volontør i Danske Kancelli, 1840 Auditør i Armeen og Kancellist ved Generalprokurørforretningerne, 1842 tillige Kancellist i Danske Kancelli, 1847 Fuldmægtig i Danske Kancellis 2. Departement og 1848 Departementschef i Justitsministeriet. 1856 udnævntes han til Stiftamtmand over Aalborg Stift og Amtmand over Aalborg Amt, fra hvilket Embede han 1886 tog sin Afsked. 1838—46 fungerede han som Sekretær hos de kgl. Kommissarier ved Provincialstænderforsamlingerne i Roskilde og Viborg; 1864 beskikkedes han til overordentlig Regeringskommissær for Nørrejylland under den paa Londonkonferencen besluttede Vaabenhvile, og 1871 var han Medlem af den i Aabenraa sammentraadte internationale Kommission til Undersøgelse af de fra Slesvig udvandrede Værnepligtiges Stilling. D. var en arbejdsom og strengt pligtopfyldende Embedsmand, der bag et noget tilknappet Væsen var i Besiddelse af et varmt og retskaffent Sind. Gennem sit Ægteskab kom han i Venskabsforhold til A. S. Ørsted, hvem han ydede virksom Hjælp baade i hans senere Embeds- og til Dels i hans litterære Gerning. 1864—66 var han Medlem af Rigsraadets Landsting. — Virkelig Justitsraad 1848. Virkelig Etatsraad 1850. Kammerherre 1865. — R. 1851. DM. 1859. K.² 1871. K.¹ 1872. S.K. 1879. — Malerier af A. H. **Hunæus** (1846) og af D. Monies (1874), begge i Familieeje. Træsnit efter Fotografi 1881.

Sagføreren 1931, Nr. 5 og 6.

A. **Falk-Jensen** (G. Kringelbach).

Dahlstrøm, Young Harald, 1878—1928, Ingeniør, Professor. F. 26. April 1878 i Kbh. (Frels.), d. 15. Febr. 1928 sst., begr. sst. (Bispebjerg). Forældre: Maskinfabrikant Young Harald D. (1839—1904) og Clara Rosaura Emilie Hassing (1844—1903). Ugift.

D. tog polyteknisk Adgangseksamen 1894 og blev 1899 polyteknisk Kandidat som Bygningsingeniør og som den yngste Kandidat, der indtil da var udgaaet fra Læreanstalten. Allerede i sin Studietid havde han assisteret Professor Ostenfeld ved Projekteringen af den lange Kulbro ind til Vestre Gasværk, og lige efter Eksamen kom han til Kbh.s Havnevæsen, hvor han blev beskæftiget ved de da under Udførelse værende store Arbejder: Projektering og Bygning

af en ny Langebro og en ny Knippelsbro. 1900 blev han tillige ansat som Assistent ved Polyteknisk Lærestalt i Bygningsstatik og Jernkonstruktioner, en Stilling, der 1905 ændredes til en Hjælpe-docentstilling i det stærkt voksende Fag. 1906 forlod D. Havne-væsenet for at hellige sig Undervisningsarbejdet, 1909 blev han Docent og 1911 Professor i Bygningsstatik. 1909 havde han deltaget i Konkurrencen om Professoratet i Vandbygning efter Professor Tellers Død sammen med Palle Bruun og G. Schönweller, en Konkurrence, der førte til Palle Bruuns Ansættelse, men som ogsaa gjorde D. megen Ære. — D. foretog en Række Studierejser i sit Fag. 1904 var han i Tyskland, 1906 i England, 1908 i Østrig-Ungarn og Sydtyskland, 1909 i Holland og Belgien, 1912 atter i Tyskland og Schweiz; 1913 var han paa Studieophold i Leipzig og Paris og 1915 i Amerika. 1926 var han Medlem af Bedømmelseskomiteen for Konkurrencen om en Højbro over Kbh.s Havn og af Kommissionen til Bedømmelse af Tilbuddene paa Lille Bælts-Broen. — D. var en meget dygtig og omhyggelig Lærer i sit store Fag, han lagde megen Vægt paa aldrig at miste den ingeniørmæssige Forbindelse med Praksis, og hans Form var fjern fra al akademisk Højtidelighed. — R. 1921.

A. Ostenfeld i Ingeniøren, 1928, S. 93. J. T. Lundbye: Den polytekniske Lærestalt 1829—1929, 1929, S. 397.

Poul Vindi

Dajon, Nicolai, 1748—1823, Billedhugger. F. 21. Jan. 1748 i Kbh. (Nic.), d. 14. Dec. 1823 sst. (Helligg.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Bygningsskriver, senere Materialforvalter og Bygningskommissær Frantz D. (1719—94) og Agnete Plum (1718—87). Ugift.

D. tilhørte en — formentlig fransk — Slægt, der allerede 1624 kan paavises her i Landet og som gennem flere Slægtled havde beklædt Stillingerne som kgl. Boldmestre, Bygningsskrivere eller Materialforvaltere. Fra 1759 uddannedes han til Billedhugger paa Kunstakademiet og vandt 1766 den store Guldmedaille for et Relief »Israeliterne samle Manna i Ørken«. I de følgende Aar arbejdede han i Wiedewelts Atelier, og først 1775 fik han Reise-stipendiet, saa han over Tyskland kunde rejse til Italien, hvor han forblev til 1781, uden at Opholdet dog synes at have betydet noget særligt for hans kunstneriske Udvikling. Han hjemsendte 1778 en nu forsvundet »Paris« i halv naturlig Størrelse og blev efter Hjemkomsten 1783 Medlem af Akademiet paa den yderst ringe Figur »Østersøen«. Forholdene var paa det Tidspunkt meget vanskelige for en yngre Billedhugger, thi de faa større Bestillinger tilfaldt

Wiedewelt; og **D.**, der 1787 betegner sig selv som trængende, opnaaede i en lang Aarrække kun et beskedent Honorar for Undervisning i Modellering i Ornamentskolen. Først 1803 efter Wiedewelts Død blev han Professor i Billedhuggerkunst ved Akademiet; 1815—21 var han dets Direktør. — Nogen meget omfattende kunstnerisk Virksomhed kom **D.**, der var en elskværdig, men ikke meget energisk Natur, aldrig til at udfolde. Hans bedste Arbejder stammer fra 1780'erne og 90'erne, der er i dem ofte baade en vis Skarphed og en Ynde, der i langt højere Grad skyldes hans Læreaar paa Akademiet i **Salys** Tid end den klassicistiske Form, Tiden tvang ham til at anlægge. Som hans vigtigste Arbejder fra disse Aar kan nævnes Figurerne til Vodroffslund af »Foraaret« og »Høsten« (Kunstmuseet), »Tapperhed« og »Borgerdyd« til Frihedsstøtten, **maaske** efter Abildgaards Udkast, samt forskellige Portrætter som den fortrinlige Marmorbuste af Frederik VI. som Kronprins (1783—84, Sorø Akademi), Medaillonerne af A. C. Hviid (Regensen) og Jens Lowson (Kunstmuseet) samt Marmorbusten af A. P. Bernstorff til Landhusholdningsselskabet (nu paa Fr.borg). Efter 1800 indskrænkede **D.s** Virksomhed sig næsten udelukkende til Fremstilling af Gravmæler, ofte af ret ringe kunstnerisk Værd; en Række af disse findes paa Assistens Kirkegaard. Nu og da havde han en Portrætbestilling, og et Par Gange udførte han sammen med andre Kunstnere dekorative Arbejder, saaledes sammen med N. A. Abildgaard Mindedekorationen for Frederik VI. og Slaget paa Reden paa Nørrejylland's Tøjhus i Randers (ca. 1805) og sammen med P. Malling (1818—19) Monumentet i Holmens Kirkes Kapel for Tordenskjold, hvis **Portræt-medailon** han udførte efter Denner's Maleri. — Malerier af Hans Hansen 1809 paa Charlottenborg og (som ung) af Jens Juel paa Fr.borg. Tegning af samme i Kobberstiksamlingen. Radering. Silhouet paa Fr.borg.

Personalhist. Tidsskr., 6. Rk., VI., 1915, S. 45—53. Gravminder fra Københavns og Frederiksbergs Kirkegaarde, 1912. V. P. Christensen i Kunstmuseets Aarsskrift, 1919, S. 112 f. og 1921—23, S. 56 ff. Abildgaard, **Architektur** og Dekoration, 1926, med Tekst af Leo Swane V. Thorlacius-Ussing i Kunstmuseets Aarsskrift, 1929—31, S. 258—61.

— — —
V. Thorlacius-Ussing.

Dal, Anders Kristian Povlsen, 1826—99, Højskoleforstander. F. 31. Maj 1826 i Øster Mølle, Fabjerg Sogn ved Lemvig, d. 1. Aug. 1899 i Jørsby, begr. paa Frimenighedens Kirkegaard i Øster Jølby. **Forældre:** Møller, senere Gaardejeri Heltborg Povl Kristian Andersen D. (1789—1853) og Gertrud Marie Nielsdatter (1803—

85). Gift 22. Okt. 1865 i Øster Velling med Mathilde Nathalie Bøggild, f. 10. April 1844 i Hersom, d. 9. Jan. 1929 i Tøving, D. af Sognepræst, sidst i Øster Velling, Daniel B. (1799—1885) og Anne Magdalene Jacobsen (1813—89).

D. tog 1846 Lærereksamen fra Snedsted Seminarium, hvis Forstander Ludv. Chr. Muller paavirkede ham stærkt. 1846 blev han Huslærer paa Rydbjerg ved Ringkøbing og stiftede Bekendtskab med C. Kold, der var Huslærer i Holmslands Præstegaard. 1848 meldte de to Venner sig frivilligt, men kom ikke med i noget Slag og tog Nov. 1848 Afsked med Feltlivet. 1848—51 var D. Andenlærer i Hals, blev 1851 Lærer ved Kolds Højskole i Ryslinge, fulgte med til Dalby og Dalum og var i tolv Aar en dygtig Medhjælper i Kolds Højskolevirksomhed. 1863 drog han til Mors for at holde Friskole og søge en Højskole oprettet. 1864 begyndte han en Højskolegerning i Galtrup, og Højskolen her blev Midtpunkt for et stærkt kristeligt, folkeligt og politisk Liv, en Valgmenighed blev dannet 1871, et stort Forsamlingshus blev rejst ved Siden af Højskolen, 1879 oprettedes en Fortsættelsesskole for Drenge i Overgangsalderen, men da Valgmenigheden 1883 omdannedes til Frimenighed, kunde D. ikke følge sine Venner. Højskolens Elevtal dalede stærkt, og 1885 solgte D. Skolen og rejste n. A. med sin Familie til Amerika, drev en Mælkeforretning i Omaha i Nebraska og kunde afbetale sin Gæld hjemme. 1892 vendte han tilbage til Mors og overtog en Gaard i Jørsby. — Mindesten rejst af Venner paa Frimenighedens Kirkegaard i Øster Jølby.

Jakob Lykke: Anders Kr. P. D. og Galtrup Højskole 1864—1914, 1914. Tidens Strøm, 1889—90, S. 126 ff. Højskolebladet 1896, Sp. 673—78; 1899, Sp. 1031—34; 1900, Sp. 1065—72, 1111—18, jfr. 1153—58, 1221—24, 1295—98, 1357—58, 1385—89, 1389—92, 1411—20, 1477—80; 1905, Sp. 553—60, 595—602; 1914, Sp. 929—36, 1009—16; 1929, Sp. 183—86. Fr. Nygård: Kristen Kold, 1895, I, S. 168—98; II, S. 92—113 og passim. P. Bukh i Fra Vallekilde Højskole, XIII, 1906, S. 29—42. N. P. Jespersens Erindringer i Bavn, 1913—14.

Fred Nørgaard.

Dalager, Christopher Carl, 1726—99, grønlandsk Pionér. F. 8. April 1726 paa Dragsminde ved Rødby, d. 1. Jan. 1799 paa Arveprinsens Ejland, Diskobugt, begr. sst. Forældre: Jens Laursen (D.) (ca. 1680—1742) og Anna Goe (1688—1769). Gift 24. Maj 1759 i Christianshaab med Juliane Marie, f. 1734 i Diskobugt (døbt som halvvoksen), d. 7. Maj 1817 i Jakobshavn, ublandet Eskimo.

Nitten Aar gammel traadte D. i sin Fætter og Svoger Jac. Severins Tjeneste ved Handelen i Grønland og blev 12. Juni 1745 Assistent i Jakobshavn. Her gjorde han sig hurtig gældende som

en særdeles dygtig og driftig Handelsmand, og hans Sprogneemme og vennesaale Væsen gjorde ham afholdt af den indfødte Befolkning. Allerede 1746 fik han overdraget Bestyrelsen af Nordgrønlands ældste Koloni, Christianshaab. Ved Severins Tilbageføden gik D. over i Det almindelige oktrojerede Handelskompagnis Tjeneste og afløste 1752 sin Broder som Købmand i Frederikshaab. 1755 overdroges det ham at anlægge en ny Koloni, som døbtas Ritenbenck (ved Omstilling af Bogstaverne i Handelskompagniets Præses, Grev Berckentins Navn) og placeredes ved Sarqaq paa Nugssuaq-Halvøens Sydsida (1782 flyttet til sin nuværende Plads). Herfra foretog D. med stor Foretagsomhed dristige Handelstogter helt op i Umanakbugten, som han delvis »opdagede«. Det skyldtes hans Forslag, at der besluttedes Nyanlæg her, og Grundlæggelsen af Kolonien Umanak 1758 foretoges fra Ritenbenck og under hans Overledelse. Ligeledes skyldtes det D.s gentagne Forestillinger, at der fra 1768 foretoges Rekognosceringer længere nordpaa, hvilket resulterede i Anlæggelsen af Kolonien Upernavik 1771. Fra Sommeren 1770 havde D. personlig ledet Rekognosceringen og Forberedelserne til Anlægget paa den foreløbige Overvintringsplads kort Nord for Svartenhuk-Halvøen. 1771 overtog han Jakobshavn, hvor han etablerede Hvalfangstanlæg, og endelig 1783 anlagde han Hvalfangstlogen Arveprindsens Ejland eller Klokkehuk, som han drev stærkt i Vejret og ledede til sin Død.

Personalh. Tidsskr., 6. Rk., VI., 1915, S. 4—21.

H. Ostermann.

Dalager, Lars, ca. 1719—72, grønlandsk Forfatter. F. ca. 1719, sandsynligvis i Kbh., d. 7. Jan. 1772 i Vadsø. Broder til Carl D. (s. d.). Gift 27. Sept. 1770 i Vadsø med Anna Kirstine Fuchs, Alder og Herkomst ubekendt.

Efter endt Skolegang kom D. ud »at tjene sit Brød ved grovt og strengt Arbejde«. Sandsynligvis har dette været paa hans Fætter og senere Svoger, Grosserer **Jac.** Severins grønlandske Skibsværft og Oplagsplads ved Hals, hvor han lærte »at brase et Sejl og at ro med en Aare« samt »at rode i Beeg og Tran«. Herfra sendtes han i Severins Tjeneste til Grønland, hvor han fra 1742 var Assistent ved Handelen i Frederikshaab og sammen med Købmanden forestod Koloniens Anlæggelse. Allerede fra 1743 bestyrede han den som Købmand. Det skyldtes hans energiske Virksomhed, at denne Koloni, hvis Besejling de første Aar voldte store Vanskeligheder, ikke blev opgivet. Hans Sprogneemme, friske Væsen og djærve Maade at omgaas Befolkningen paa skaffede ham god Indgang hos denne og befordrede Handelen. Efter Severins Til-

bagetræden traadte han i Det almindelige oktrojerede Handelskompagnis Tjeneste. — D. er den første Europæer, der er trængt ind over Indlandsisen og har skrevet en Beretning derom. I Efteraaret 1751 fik en Grønlanders Fortælling om paa en Jagttur at have set Landtoninger hinsides »den store Is« ham til sammen med nogle Indfødte at foretage en Ekspedition derind i den Tanke, at det kunde være »Østerbygdens Fjelde«. De naaede ogsaa ind til det omtalte »Land«, der viste sig at være en Indlandsis-Ø (Nunataq). Denne fik senere Navnet »Dalagers Nunatakker«. Beretningen om denne Tur er vedføjet som Tillæg til D.s ved Frederikshaab i Vinteren 1752 skrevne »Grønlandske Relationer«, der tryktes i Kbh. sandsynligvis 1758 og som har gjort ham kendt som en fremragende Iagttager og Skildrer af primitivt Folkeliv. De danner et værdifuldt og paa flere Punkter korrigerende Supplement til Egede's Beretninger. — 1754 forflyttedes D. til Landets ældste Koloni Godthaab. Her gjorde han det til sin Opgave at føre Grønlanderne tilbage til deres oprindelige nationale Erhverv, Sælfangsten, uden at det dog kan siges at være lykkedes ham helt. Derimod udvikledes han dels herunder og dels ved sine hernutiske Sympatier i stadig bitrere Stridigheder med Missionen, og det pinlige Forhold tilspidsedes til sidst i den Grad, at hans Forbliven i Landet umuliggjordes. 1767 forflyttedes han til den finmarkske Handel og blev Købmand i Kjøllefjord og Tanen, hvorfra han 1770 forflyttedes til Vadsø. Ogsaa i Finmarken skaffede hans Energi og Virketrang Handelen Fremgang, og hans kloge og vel gennemtænkte **Foranstaltninger** »til Almuens Bedste« vandt hans foresattes Bifald.

Personalh. Tidsskr., 6. Rk., VI, 1915, S. 4—21. Grønlandske Relationer, genudgivet ved L. Bobé som 2. Bd. af Det grønlandske Selskabs Skrifter, 1915. Kirkehist. Saml., 5. Rk., VI, 1911—13, S. 313—19.

H Ostermann.

Dalberg, Carl Anthon Sciawitzky, 1835—1925, Officer. F. 5. Marts 1835 i Frederiksværk, d. 31. Maj 1925 paa Frbg., begr. i Kbh. (Garn.). Forældre: Kaptajn, senere Major og Skovkasserer Carl Gunder D. (1800—62) og Albertine Andrea Tscherning (1806—89). Gift 16. Nov. 1869 i Kbh. (Garn.) med Gerhardine Louise de Serène d'Acqueria, f. 3. Nov. 1846 i Kbh. (Frue), d. 14. Jan. 1908 paa Frbg., D. af Kancellist, Hofjunker, senere Kammerjunker og Arkivar i Udenrigsministeriet Prosper Léon de S. d'A. (1812—70) og Marie Sophie Utke (1820—1900).

D. blev Landkadet 1848, Sekondløjtnant i Infanteriet 1853 og gennemgik den militære Højskoles Generalstabsafdeling 1856—61.

I Dec. 1863 ansattes han ved den aktive Armés Hovedkvarter og gjorde under Krigen (Dannevirkes Forsvar, Dybbøls Belejring) »med Duelighed og utrættelig Nidkærhed« Tjeneste som Adjutant. Efter Krigen var han til Tjeneste i Generalstaben og i Krigsministeriet 1865—67. D., der 1864 var blevet Premierløjtnant, blev Kaptajn 1867 og gjorde derefter i to Aar Tjeneste ved den franske Hær i Algier. Ved sin Hjemkomst ansattes han ved Krigstelegraphen, blev 1870 Stabschef ved Fynske Brigade, forsattes til Generalstaben 1873 og gjorde Tjeneste i Krigsministeriet fra 1878 som Sekretær i Kommissionerne 1879 om Fodfolkets Udrustning og Søtransporten og 1880 om Hærordningen. 1883 blev han Oberstløjtnant, 1885 Stabschef ved 1. Generalkommando, 1888—89 var han Medlem af Kommissionen om Befæstningsvæsenet, blev 1890 Oberst og 1896 Generalmajor og Chef for Fynske Brigade, 1901 Generalinspektør for Fodfolket. Afsked 1905. Uden for sin egentlige Tjenestevirksomhed var han militær Medarbejder ved »Opfindelsernes Bog« og korresponderende Medarbejder ved »Loebells militärische Jahresberichte« samt 1884—90 Redaktør af »Militært Tidsskrift«. 1900—12 var han Formand for den danske Sektion af den paa Pariskongressen dannede internationale Kommission for legemlig Opdragelse. — R. 1864. DM. 1879. K.² 1892. K.¹ 1898. — Maleri af Oluf Dalberg 1909.

Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, 1900, S. 131. Ill. Tid. 5. Marts 1905.

P. N. Nieuwenhuis (*Rockstroh**).

dal Borgo di Primo, se Borgo.

Dalgas, reformert Slægt, hvis Stamfader Antoine D. under Religionsforfølgelserne i Frankrig udvandrede til Schweiz. Hans Sønnesøn Jean Marc D. (1756—1811), der var født i Lausanne, kom til Danmark som Præst ved den reformerte Menighed i Fredericia; blandt hans Sønner var nedenn. Landøkonom Carl Frederik **Isac** D. (1787—1870) og dansk Konsul, Købmand i Livorno Jean Antoine D. (1788—1835), der var Fader til nedenn. Brødre, **Dyremaleren** Carlo Eduardo D. (1821—51) og Hedens Dyrker **Enrico Mylius D.** (1828—94) samt til **Susette D.** (1825—89), gift med Skolemanden C. R. F. Mariboe (1800—60) og kendt som Forstanderinde for Caroline Amalies Asylskole i Kbh. 1853—84. **Enrico Mylius D.** var Fader til de nedenn. tre Brødre, Forstanderen **Christian D.** (f. 1862), Fabrikdirektøren **Frederik D.** (1866—1934) og Forfatteren **Ernesto D.** (1871—99).

E. Dalgas: Familien Dalgas, Slægtregister fra 1685—1891, 1891. J. Ludwig: Stamtavler over Slægter i den fransk-reformerte Coloni og Menighed i Fredericia, 2. Udg., 1896, S. 22—24. H. L. Hiort-Lorenzen: De Fredericia Bruun'ers Slægtbog, 2. Udg., 1880, S. 21 f. Samme: Legatstamtavle for Muus-Bruuns Legat, 3. Udg., 1910, S. 22 f. *Albert Fabritius.*

Dalgas, Carl Frederik Isac, 1787—1870, landøkonomisk Forfatter. F. 13. Marts 1787 i Fredericia, d. 27. Marts 1870 paa Aldeberts-minde ved Vejle, begr. i Højen. Forældre: Præst ved Fransk-reformert Kirke i Fredericia Jean Marc D. (1756—1811) og Marie (Manette, Mariette) Aldebert (d. 1813). Gift 9. Okt. 1813 i Vejle med Christiane Nisson, f. 28. Okt. 1788 i Varde, d. 14. Nov. 1853 i Højen, D. af Toldkontrollør i Ringkøbing Hans Peder N. (ca. 1756—95) og Anna Jensdatter (ca. 1753—1835).

D. blev opdraget til Gudsfrygt, Arbejdsomhed og Nøjsomhed; han fik ved Omgang med Jordbrugerne i Faderens Menighed Lyst til Landvæsenet og modtog 1804 sin første praktiske Uddannelse paa en Gaard ved Haderslev hos en holstensk Landmand, Valentiner, der var Farbroder til A. Valentiner, Gjeddesdal. 1805—07 var han paa Valdemars Slot, Taasinge, hvor General Fr. Juel efter Albr. Thaers Anvisning havde indført et Mønsterlandbrug, som dengang vakte megen Opmærksomhed. D. omtaler Opholdet paa Taasinge som en meget lykkelig og lærerig Tid; herfra drog han 1807 til Kbh. for at studere ved Veterinærskolen. Under Bombardementet s. A. gjorde han Tjeneste som Livjæger, deltog i de fleste Udfald og blev let saaret. Hjemkommen til Fredericia i Marts 1808 fik han Ansættelse som Tolk og Magasinbestyrer ved de franske og spanske Tropper. Med offentlig Understøttelse paa-begyndte han 1808 en Studierejse, der strakte sig over 2¼ Aar og gik til Tyskland, Frankrig og Schweiz. Vinteren 1808—09 var han hos den førnævnte Albr. Thaer paa Möglin og medbragte derfra et udmærket Vidnesbyrd for Indsigt i Landbrugets Teori og Praxis; en Maanedes Tid lærte han Ostefabrikation hos Fellenberg paa Hofwyl ved Bern. Herfra tog han til Frankrig for at studere Hampeavl; han maatte afbryde Studierne, før han havde ønsket det, da Faderen havde købt Margrethelund i Højen Sogn ved Vejle og anmodede D. om at vende hjem for at overtage Bestyrelsen af Gaard en, hvilket skete i Nov. 1810. Efter Forældrenes Død blev han 1813 Ejer af Gaarden, som han senere gav Navnet Aldeberts-minde af Taknemlighed mod sin Morbroder Købmand Aldebert i London, som havde været Familiens Velgører. Her levede D. i 60 Aar og udfoldede en betydelig Virksomhed baade for sin nærmeste Egn, hvor han vandt Befolkningens Tillid og Hengivenhed

paa Grund af sin Hjælpsomhed og sit Frisind, og for videre Kredse ved sin omfattende litterære Produktion. D. var en af Tidens flittigste faglige **Skribenter**; han udgav **21** landøkonomiske Bøger, hvoraf otte var Oversættelser, fortrinsvis af tyske Landbrugsskrifter; desuden skrev han ca. 500 Artikler til Blade og Tidsskrifter. Af hans originale Arbejder kan bl. a. nævnes: »Iagttagelser over Hampens Dyrkning« (1812), »Forsøg til en kort og fattelig Lærebog i Agerbruget« (1822, 2. Udg. 1832), der blev prisbelønnet af Landhusholdningsselskabet, »Huusdyrenes Behandling« (1831) og »I hvilket Forhold stiger Productet og den rene Indtægt af en Jordlod efter den paa Dyrkningen anvendte forøgede Arbeidskraft?« (1837), hvilket sidste Skrift fremkom som Besvarelse paa et af Videnskaberne Selskab fremsat **Spørgsmaal**. Blandt de af Landhusholdningsselskabet udgivne Amtsbeskrivelser har D. skrevet om Vejle (1826), Ribe (1830) og Svendborg Amter (1837). Af fremragende tyske Landbrugsforfattere har han bl. a. oversat J. G. Koppe, J. N. v. **Schwerz**, K. L. Kruttsch og J. D. Martens. D. var ikke blot en meget produktiv, men desuden en original og forudseende Skribent; herom vidner bl. a. en Artikel i »Ugeskrift for Landmænd« 1863, hvor den da 76-aarige Mand forfægter Meninger vedrørende **Malke**-tegn og Dyrskuebedømmelse, som langt senere Tider har knæsat. Brodersønnen E. M. D. skriver, at D. **maaske** var den eneste, som paa de Tider havde et rigtigt Syn paa Hedeforholdene, navnlig Engvandingens Betydning, og som bedømte Ahldannelsen forstandigt. D. var Bondens og Husmandens Ven og Talsmand; hans frie Tænkemaade og Ilterhed indviklede ham i Avisfejder, hvori han med sydlandsk Temperament kritiserede og angreb Autoriteter og Embedsstanden, saa han undertiden kom i Konflikt med Censuren og engang idømtes en Bøde, som Egnens Bønder betalte.

1821—36 var han Landvæsenkommissær for Vejle Amt. 1847 blev han valgt til Suppleant til Nørrejylland's Stænderforsamling, men gav ikke Møde som saadan; han afslog flere Opfordringer om at stille sig til Folketingsvalg. Tolv Gange blev han valgt til Formand for Sogneforstanderskabet i Højen og Jerlev Kommune; han var Formand for et Brandassurance-Selskab og havde adskillige andre Tillidshverv. Som uegennyttig Raadgiver for Bønderne og de mindre Jordbrugere erhvervede han sig stor Popularitet. — Selvbiografi og Dagbog i Det kgl. Bibliotek. — Kammerraad 1836, opgav Titlen i 1850'erne.

C. Dalgas: Min Selvbiographie (i For Landmænd, Nr. 2), 1860.

Anton Christensen.

Dalgas, Carlo Eduardo Johan, 1821—51, Dyremaler. F. 9. Nov. 1821 i Napoli, d. 2. Jan. 1851 paa Lazarettet i Slesvig, begr. i Slesvig. Forældre: Købmand i Napoli, senere Konsul i Livorno Jean Antoine D. (1788—1835) og Johanne Thomine Stibolt (1792—1871). Ugift.

Da Faderen kom i økonomiske Vanskeligheder, bragte Naturforskeren Joakim Frederik Schouw, der var gift med D.s Faster Susette, i Efteraaret 1830 D. med til Danmark og optog ham som Søn i deres Hjem, indtil hans Moder som Enke vendte hjem 1835. S. A. kom D. i Malerlære og 1837 ind paa Akademiet, hvor han 1845 opnaaede Sølvmedaille for en Modeltegning. Blandt D.s Venner og Omgang siden Begyndelsen af 40'erne kan nævnes Lundbye, Skovgaard, Købke, Svend og Johan Grundtvig. 1843 udstillede han første Gang paa Charlottenborg: et foregaaende Aar malt Billede, Kvæg i Skoven. Dette ligesom flere af hans senere Arbejder købtes til Kunstforeningen. Som Dyremaler opnaaede D. i de faa Aar, han helt kunde hellige sig sin Kunst, en aldeles forbløffende Færdighed. I de fuldførte Billeder mærkes Indflydelse fra Galleriets Hollændere særlig i den ideale Lysstemning, men i de mindre Dyre-Studier fremtræder en frigjort Kunstner. D. har sjældent arbejdet med rent landskabelige Motiver; baade Tegninger og enkelte Malerier (Nysø set fra »Hesteparken«, 1847) vidner om, at ogsaa denne Side af hans Kunst rummede usædvanlige Muligheder. — D. deltog fra 1848 i Trearskrigen som frivillig og avancerede til Premierløjtnant 1850; kort efter saaredes han dødeligt ved Möhlhorst.

D.s Billede »En Faareflokk« (1847) købtes paa Udstillingen 1848 til Den kgl. Malerisamling, hvor det stadig er fremhængt. Flere Billeder af ham findes i Hirschsprungske Samling; Tegninger sidstnævnte Sted og i Kobberstiksamlingen. — Maleri af C. A. Jensen 1830 i Familieeje. Tegning af P. C. Skovgaard 1845. Litografi af samme 1848.

Rigmor Bendix: Carlo Dalgas, 1901.

Erik Zahle.

Dalgas, Christian, f. 1862, Forstmand. F. 7. Maj 1862 i Aarhus. Forældre: Kaptajn, senere Oberstløjtnant E. D. (s. d.) og Hustru. Gift 17. Nov. 1887 i Hobro med Jensine Emilie Scheele, f. 2. Marts 1861 i Hobro, D. af Bødkermester Frederik Vilhelm S. (1831—1913) og Karen Marie Jensen (1833—1918).

Som Søn af Hedeplantningssagens Leder blev D. naturligt Forstmand med Virkefelt inden for Hedeselskabets Plantningsarbejde. Han blev Student 1880 fra Aarhus, cand. phil. 1881, Forstkandidat

1885 og n. A. ansat som Skovrider under Hedeselskabet med Bolig i Birkebæk ved Herning. 1910—33 var han Kommitteret ved Hedeselskabet, 1912—33 Direktør for samme. Han virkede samtidig som Skovrider for Hedeselskabets 5. Distrikt og som Redaktør af »Hedeselskabets Tidsskrift« til 1926. — D.s mangeaarige Virksomhed i Hedeselskabets Tjeneste har i første Række været præget af Bestræbelser for at arbejde videre efter de af Faderen udstukne Retningslinier. Noget egentligt nyt med Hensyn til Grundprincipperne for Hedeselskabets Træplantningsvirksomhed har han ikke indført, dog har han været meget foretagsom med Hensyn til Prøvelsen af nye Udnyttelsesmuligheder for Plantageprodukterne saasom Trækulsbrænding og Oliedestillation af Bjergfyrnaale. Han har offentliggjort en Mængde Afhandlinger og kortere Artikler i »Hedeselskabets Tidsskrift« om Udhugnings- og Vækstforholdene i de jyske Hedeplantager, om Skovplantningen Indflydelse paa de klimatiske Forhold samt i stort Omfang af polemisk Art som Forsvar over for den Kritik, der til forskellige Tider er blevet rejst mod Hedeselskabets Plantningsvirksomhed. - R. 1904. DM. 1908. F.M.G. 1916.

A. Howard Grøn.

Dalgas, Enrico Mylius (døbt Heinrich D.), 1828—94, Officer, Hedeopdyrker. F. 16. Juli 1828 i Napoli, d. 16. April 1894 i Aarhus, begr. sst. Broder til Carlo D. (s. d.). Gift 13. Juni 1855 i Fredericia med Maria Magdalene Købke, f. 18. Sept. 1832 i Fredericia, d. 24. Maj 1916 i Aarhus, D. af Kaptajn, senere Oberstløjtnant Niels Christian K. (1793—1849) og Mette Marie Bruun (1798—1888).

Efter Faderens Død bosatte Moderen, der sad i meget smaa Kaar, sig i Kbh. D. gik her i Efterslægtsselskabets Skole, hvis Rektor i en Censur karakteriserede ham saaledes: »Han er lidt tung af Nemme, men i Besiddelse af en Flid og Energi, der søger sin Lige«. 1846 tog D. Adgangseksamen til den militære Højskole. 1849—50 deltog han som Artilleriløjtnant i Krigen. 1853 bestod han Afgangseksamen fra den militære Højskole og blev straks efter udnævnt til Premierløjtnant ved Ingeniørtropperne. Endelig 1854 beordredes han til Tjeneste under Ingeniørkorpsets Vejdirektion med Kvarter i Viborg. Han kom her navnlig til at beskæftige sig med Anlægget af den nye Chaussé fra Randers over Viborg til Holstebro.

Under sit Ophold i Viborg havde D. paa Jagter og Spadsereture sammen med Overretsprokurator G. Morville rig Lejlighed til at se og harmes over Følgerne af den Letsindighed, hvormed man

gennem Tiderne havde behandlet Midtjyllands Skove, saa de var svundet ind til Krat eller helt var veget for Lyngen. Samtidig underviste de to Venner hinanden i Naturvidenskabens forskellige Grene, og hvad den vel stedkendte Morville vidste gennen Historien og Amtsforvaltergerningen, knyttedes sammen med den Viden, som D. erhvervede sig gennem Vejarbejderne, der paa mange Maader fik Betydning for hans Udvikling. Han lærte at administrere store Foretagender, at holde de mange Traade fast i sin Haand og at arbejde sparsommeligt. Ved de omfattende Jordarbejder, som Vejbygningen medførte, fik han indgaaende Kendskab til Jordbundsforholdene i Hedeegnene. Rejser og Nivellementer aabnede hans Blik for Vestjyllands karakteristiske Terræformer og Vandløbsforhold. Ved at færdes blandt Befolkningen lærte han den at kende, at forstaa dens Meninger og Ønsker. Venskabet med Morville fortsattes med hyppige Besøg paa Viborg-egnen, ogsaa efter at D. 1856 var blevet forfremmet til Kaptajn, fra 1859 med Kvarter i Aarhus. Under Krigen 1864 var han med i Kampen ved Vejle 8. Marts og i det efterfølgende Tilbagetog op igennem Jylland, hvor han ledede Forskansningen af Skive.

Da Vej administrationen 1867 gik over fra Staten til Amterne, blev D. Assistent hos Overvejsinspektøren. Han beholdt dog sin militære Charge, indtil han 1880 faldt for Aldersgrænsen og fik Afgang som Oberstløjtnant. 1885 blev han selv udnævnt til Overvejsinspektør. Stillingen som Assistent hos Overvejsinspektøren gav ham kun mindre Arbejde, saaledes at han fra 1867 i vidt Omfang kunde ofre sine Kræfter for Hedesagen. Han færdedes da mere end 200 af Aarets Dage paa Heden.

Beplantningen af de jyske Heder var, da D. kom til Viborg som ung Løjtnant, allerede vidt fremskreden. Syd for Viborg laa de store Statsplantager paa Alheden. Plantningsarbejdet var begyndt her ca. 1790. Store Granbevoksninger vidnede nu om, at der meget vel kunde gro Naaletræskov paa Heden, naar man valgte de rette Steder, de rette Fremgangsmaader og de rette Træarter. Fra 1830, da Landets økonomiske Kaar bedredes efter de foregaaende strenge Tider, var der ogsaa fra privat Side arbejdet paa at fremme Træplantningen. Landhusholdningsselskabet havde opmuntret Befolkningen til at udføre Smaaplantninger og havde direkte støttet Sagen ved gratis Uddeling af Planter. St. St. Blicher havde 1839 anbefalet Bønderne at slaa sig sammen om større, samlede Plantninger, og enkelte Besiddere af større Hedeejendomme havde selv anlagt betydelige Plantager. 1848 havde H. C. Riegels paa Viborg Bys Hede udført

ret omfattende Plantninger. 1850 havde C. F. Carstens, der var Præst ved de tyske Kolonier paa Alheden, foreslaaet Dannelsen af et Selskab til Hedens Frugtbargøreise, og 1852 havde et Interesseselskab, hvori Morville var den ledende Kraft, anlagt **Margrethelund** Plantage tæt Vest for Viborg. Efter 1864, da man talte om at erhverve et nyt Slesvig i Jyllands Hedeegne, kom Opdyrknings-spørgsmaalet stærkt i Forgrunden, og Dagspressen bragte mange Indlæg om Sagen. Stemningen gav sig 1865 og 1866 Udslag i en Række Forsøg paa at stifte Selskaber eller Aktieforetagender til Hedens Opdyrkning. Alle Forsøgene paa eet nær strandede imidlertid enten allerede i Starten eller efter kortere Tids Forløb. Alene Det danske Hedeselskab, stiftet 1866, fik under D.s Ledelse blivende Betydning for Hedesagen.

D. traadte første Gang offentligt frem som Talsmand for **Hedesagen** ved to Artikler i »Berlingske Tidende« 15. og 16. Nov. 1865, »Om Opdyrkningen af de jydskes Heder«. Hans Forslag om, at Sagen skulde løses ved private Kræfter, men med meget betydelig finansiel Støtte fra Staten, faldt imidlertid ikke i god Jord. Dette bragte ham — som han selv skriver — paa den lykkelige Idé at henvende sig direkte til Hedens egne Folk. Efter Korrespondance med et stort Antal Personer, som D. ansaa for interesseret i Sagen, men hvis Svar i mange Tilfælde kun bragte ham Afslag og Skuffelse, lykkedes det ham 20. Dec. 1865 at faa foranstaltet et Møde i Silkeborg med **Overretsprokurator** Morville, Godsejer G. Bruun til **Asmild** Kloster, Etatsraad R. Westenholz til Matrup og **Fabrik**-ejer Drewsen, Silkeborg. Her enedes man om Oprettelsen af et Hedeselskab efter de Grundtræk, som senere gik over i Selskabets Love. I Jan. 1866 kunde D. meddele offentligt, at Selskabet vilde blive stiftet, og derefter indbød man 100 kendte og ansete Mænd i Jylland til et konstituerende Møde i Aarhus 28. Marts. Under Halvdelen mødte. Ikke desto mindre fik man stiftet Det danske Hedeselskab og valgt en første Bestyrelse. Denne kom til at bestaa af D., Morville og Jægermester **Mourier-Petersen** til Rugaard med sidstnævnte som Formand og D. som Direktør for Selskabet. Uden D.s enorme personlige Indsats og brændende Tro paa Sagen var det dog næppe gaaet dette Selskab væsentlig bedre end de andre, tidligere stiftede Selskaber til Hedens Frugtbargøreise. Hedeselskabets Historie med dets sikkert fremadskridende Udvikling under efterhaanden rig Tilslutning fra alle Egne af Landet og alle Lag af Befolkningen er derfor ogsaa indtil D.s Død 1894 sammenslættende med en Skildring af D.s Personlighed og Virke.

Som Skovplanter og Hedeopdyrker var D. Autodidakt, men

som saadan forstod han paa fortrinlig Maade at tilegne sig og praktisk udnytte sin Tids Viden paa de **Omraader**, hvor det havde Betydning for hans Gerning. Hans egen Opfattelse i saa Henseende er karakteriseret ved hans Svar paa en fra videnskabelig Side fremsat Kritik af Hedeselskabets Engvandingsprojekter: »Jeg har den største Respekt for Videnskaben, men det kan ikke hjælpe at analysere alene; man **maa** ogsaa ud i Marken«. Det mest slaaende Bevis paa D.s store Evne til Naturiagttagelse og til rigtig Fortolkning af det iagttagne haves i hans **Afhandling** fra 1867—68 »Geografiske Billeder fra Heden«. Den heri givne Karakteristik af Midtjyllands Terræn- og Jordbundsforhold med den geniale Adskillelse mellem Bakkeøer og Hedeflader og med Redegørelse for disse Omraaders forskellige Oprindelse og ulige Anvendelighed til Opdyrkning eller Skovplantning er blevet staaende uantastet til Nutiden. Mere agitatorisk præget og i mindre Omfang byggende paa iagttagne Naturforhold er hans anden store Afhandling »Fortids- og Fremtidsskovene i Jylland« (»Hedeselskabets Tidsskrift« 1881—85). Foruden disse to større Afhandlinger skrev D. en Del Pjecer om Spørgsmaal vedrørende Hedens Frugtbargørelse og talrige kortere Artikler i Dagspressen og forskellige Tidsskrifter, først og fremmest i »Hedeselskabets Tidsskrift«. Den samlede For-tegnelse over D.s Forfattervirksomhed tæller 81 Numre.

Med Hensyn til den praktiske Udnyttelse af Tidens Erfaringer og Viden angaaende Mulighederne for Trædyrkning paa Heden traf D. to Foranstaltninger af vidtrækkende Betydning. Han indførte konsekvent Anvendelsen af den hannoveranske Reolplov til dybtgaaende Bearbejdning af albunden Hede. Han bestemte, at der altid skulde blandes Bjergfyr i Grankulturer paa egentlig **Hede**-bund. I begge Tilfælde var det ikke noget nyt, han fandt paa. Anvendelsen af den hannoveranske Reolplov var forud beskrevet og anbefalet af to af Statens Hedeskovridere. Bjergfyrens Evne til at gro, hvor Rødgranen slog **fej**l, var ogsaa forud en Erfaringssag fra **Statsplantagerne**. Det var imidlertid D.s Fortjeneste at bringe disse to for Hedeplantningerne saa vigtige Foranstaltninger til almindelig Anvendelse ved de af Hedeselskabet ledede Plantningsforetagender.

D.s store Menneskekundskab viste sig klart ved den Maade, hvorpaa han fra Hedeselskabets Start søgte at faa forskellige Kredse af Befolkningen interesseret i Sagen. Vel havde han udtalt, at Arbejdet **maatte** tages op af Hedeboenderne selv, men han indsaa, at det ikke kunde nytte at komme til disse med Forslag om Skovplantninger, der først i en fjern Fremtid vilde give Udbytte. Her

maatte noget til, hvis Nytte var umiddelbart iøjnefaldende, saaledes som det var Tilfældet med Aareguleringen og Engvandingen, til Dels ogsaa med **Merglingen** af den kalktrængende Hedejord. Først og fremmest for disse Foretagender søgte han derfor at vinde den stedlige Befolkning. For Skovplantningen, der havde hans Hovedinteresse, og som han ogsaa ansaa for den vigtigste Del af Opgaven, søgte han derimod at interessere mere velstaaende Kredse fra **alle** Egne af Landet, navnlig Godsejere og rige Købmænd i Kbh. Det lykkedes i forbløffende Omfang. Den overvejende Del af de Pengemidler, som under Hedeselskabets Ledelse er blevet ofret paa Anlægget af store Hedeplantager, er kommet fra Mennesker, som ikke har indladt sig paa disse Foretagender for at blive rige — det var de i Forvejen —, men for at støtte en patriotisk Virksomhed, der havde deres Sympati. Herved er Brodden taget af den alvorligste Del af den Kritik, som i visse Henseender kan rettes imod D.s Agitationsargumenter for Hedeplantningen. D. mente og agiterede ivrigt med, at det foruden at være en patriotisk Handling ogsaa vilde være en god Pengeanbringelse at plante paa Heden. Dette er kun i faa Undtagelsestilfælde **slaaet** til. De store Plantageanlæg har i de fleste Tilfælde vist aldeles svigtende Forrentningsevne.

Endelig skyldtes det alene D.s Personlighed, hans Myndighed parret med et stærkt vindende Væsen, at Hedeplantningssagen vandt frem til at blive en Folkesag, hvorom alle kunde samle sig i en politisk stærkt splittet Tid. Selv forsøgte D. sig ogsaa som Politiker, idet han **1876** blev valgt ind i Folketinget for Viborg, men han nedlagde efter faa Maaneders Forløb sit Mandat. Den politiske Virksomhed passede ikke for hans Naturel. Han forstod imidlertid at vinde Bevillingsmyndighedernes **Velvillie** for Hedeplantningen. Allerede i sine første Virkeaar modtog Hedeselskabet mindre aarlige Tilskud fra Staten, og **1885** opnaaede D., at Staten refunderede en betydelig Del af Kulturudgifterne ved private Plantageanlæg, mod at de paagældende Plantager fik paalagt Fredskovspligt. Dette Statstilskud medførte en stærk Forøgelse af **Plantningsvirksomheden**.

Efterhaanden som Hedeselskabets Arbejde satte sig mere og mere synlige Spor viden om i Jylland, voksede D. som den ledende Aand i Arbejdet ogsaa i Anseelse og Navnkundighed. Hans Person blev et Symbol for de bedste Egenskaber ved den danske Folkekarakter, et Forbillede og Samlingspunkt at se op til i en Tid, da Nederlaget **1864** virkede stærkt trykkende paa den nationale Selvtillid. Utrættelig i Flid, sejj i Udholdenhed, i Efterstræbelse af

det een Gang satte **Maal** trods alle Vanskeligheder og al Modstand, personlig nøjsom og beskeden i Færd, lystseende og glad ved Livet, vennetsæl og ligefrem over for alle, saaledes beskrives han afsin Samtid, for hvilken han i sine sidste Aar var en Nationalhelt. Hans Død føltes som en Landesorg.

Saa stor har **D.s** Betydning for Hedesagen været, at Hedeselskabet efter hans Død har kunnet bestaa og udvikle sig videre hovedsagelig paa Traditionerne fra hans Førertid, paa Venerationen for det Kæmpearbejde, han satte i Gang, et Arbejde, for hvilket ikke blot Jylland, men hele Danmark, trods de mulige Fejlgreb i visse Henseender, trods al saglig Kritik, **maa** være D. taknemlig til sene Tider.

R. 1864. DM. 1867. K.² 1887. F.M.G. 1875.

Malerier af Aug. Jerndorff 1897 paa **Fr.borg** og af Frode Esken 1894 efter Fotografi. Bronzestatue i Aarhus af Rasmus Andersen 1901. Træsnit 1891, 1894 og 1895 efter Fotografi fra 1893. Granitstatue paa Høilund Søgaard ved Vorbasse af A. Bundgaard 1916. Buste af Aksel Hansen i Tislund Plantage 1895, Maske af A. Bundgaard paa Herredsmærket i Holme Aa ved Boldersbæk 1912, Medailloner af F. Hammeleff 1897 paa Gravstenen, i Herning 1896, af A. Paulsen paa Mindesmærke i Svanelunden i Hjørring 1898, af Lemmich ved St. Knuds Kilde sst., af L. Brandstrup ved Brande K. 1895 og af J. Lauritzen Thomsen i Ansager 1910. Mindesten paa Venø, i Dejbjerg Bakker 1898, i Grindsted, i Vorbasse 1896, i Langebjerg Plantage, Gesten Sogn 1901, i Hoven 1896 og efter Martin Borchs Udkast paa Risbakkerne i Plantagen Dalgas, Fjends Herred 1893.

E. Dalgas: Familien Dalgas, 1901. A. Oppermann: Dalgas og Hedeplantningen, Tilskueren 1894. Samme: Dalgas, Hedesagens Forkæmper, Studenter-samf. pop. Smaaskrifter, 1895. Samme: Det danske Hedeselskab 1866—1916, 1916. Dansk Skovforenings Tidsskrift 1916. L. Schrøder: Enrico Mylius Dalgas, Hedeselskabets Tidsskrift 1894. Samme: Ved Oberstløjtnant Dalgas' Grav, Danskeren 1894. Samme: Ved Afsløringen af Dalgas-Statuen, Højskolebladet 1901. C. Nyrop: Det danske Hedeselskab 1866—1916, 1916. Mindeblade om Enrico Dalgas. Redigeret af F. v. Jessen, 1894.

A. Howard Grøn (A. Oppermann).

Dalgas, Ernesto Emil, 1871—99, Forfatter. F. 22. Juli 1871 i Aarhus, d. 11. Juli 1899 ved Damhussøen, Urne paa Bispebjerg. Broder til Christian og Frederik D. (s. d.). Ugift.

D. blev Student 1889 fra Aarhus og studerede Filosofi bl. a. hos Høffding, men **maatte** paa Grund af et skrøbeligt Helbred opgive den paatænkte Magisterkonferens. Alligevel lykkedes det ham at

tilegne sig omfattende Kundskaber, især inden for Erkendelses-teorien og Religionsfilosofien, hvilket man ser et stærkt Genskær af i hans Digtning. Han vilde gerne meddele andre af sin Viden, men da han søgte en beskeden Stilling som Lærer i Matematik paa Askov Folkehøjskole, strandede hans Ansættelse paa, at han ikke havde den rette Tro — Tvivlen førte ham længere og længere bort fra Kristendommen. Til sidst drog han Konsekvensen af det negative Livssyn, han var naaet frem til, og døde for egen Haand knap 28 Aar gammel. Han fik kun udgivet to ret ubetydelige Bøger, »Geografiske Digte« (1896) og »Krøniker og Æventyr« (1896). Men han efterlod sig en temmelig omfattende Samling Manuskripter, hvoraf Axel Mielche, den Ungdomsven, D. selv havde udset til sin litterære Eksekutor, udgav de betydeligste: »Lidelsens Vej« (1903), »Dommedags Bog« (1903), »Sangbog« (1903), »Digt og Skuespil« (1904). Blandt disse Arbejder vil de to førstnævnte sikre D. en varig Plads i dansk Litteratur. »Lidelsens Vej«, som ligger paa Skellet mellem Romanen og Essayet, er kendelig paa-virket af Kierkegaard. I den lille Ravnekrog, som kort og godt kaldes Staden, sidder Kæmner Salomon Simonsen og nedskriver sine Erindringer for at komme til Klarhed over sit Livs Resultater. Han behandler sit fordums Jeg som en uvedkommende og skriver om sig selv i tredje Person. Han studerede en Tid Jura og stod paa Nippet til at gøre Karriere og erobre Etatsraadens Datter, Prosa, der var blevet Poesien i hans graa og begivenhedsløse Liv. Men saa bryder han pludselig af og rejser hjem til Staden, hvor han overtager en uanselig Stilling som Kæmner. Han har nemlig forstaaet, at der kun er een Vej til at opnaa den Sjælefred, som er det vigtigste af alt, Lidelsens og Forsagelsens Vej. Han giver Afkald paa Prosa af samme Grund som Kierkegaard hævede Forlovelsen med Regine Olsen: han kan umulig indvi hende i det ulægelige Tungsind, der er hans Sjæls Hemmelighed; men uden en gennem-ført Fortrolighed kan Forbindelsen mellem Mand og Kvinde ikke faa det Præg af Sandhed, der er afgørende i **alle** Livets Forhold og det Ideal, D. stiler imod. Det er i Lyset af denne dybe Respekt for Sandheden, man bedst forstaar det skarpe Angreb, D. rettede paa den lutherske Lære, hvis Forsoningstro forekom ham hul og forløjet, og det er ud at den samme Trang til Sandhed, at han, næsten blind, dikterede sin sidste Bog, »Dommedags Bog«, som den svenske Filosof Vilhelm Ekelund ikke uden Grund betegnede som Verdenslitteratur. D. meddeler her i en rent filosofisk Afhandling, der rummer Syner saa vældige, at de faar en til at tænke paa

Dantes »**Guddommelige** Komedie«, en Række Erfaringer fra den Vandring gennem Eksistensens, o: Kulturens og Religionernes Verden, som han sender Sjælen, Peregrinus Peripateticus, ud paa. Beretningen om denne Pilegrimsvandring i de store Aanders Hindsides er skrevet ud af en saa dybtgaaende Skepsis over for alle de filosofiske og religiøse Tankeformer, i hvilke Menneskeheden har søgt at forklare sig Tilværelsen gennem **Aarhundrederne**, at der ikke synes at blive andet tilbage end det ubestikkelige Sandhedskrav. — Maleri af Johs. Nørretranders ca. 1893.

Carl-August Bolander: Tidens oro, 1923, S. 201—07. Jørgen Bukdahl: Det moderne Danmark, 1931, S. 25 f. Axel Garde: Dansk Aand, 1908, S. 57—84. Otto Gelsted i Sirius, Dec. 1924, S. 139 f. K. F. Plesner i Dagens Nyheder 26. Juni 1931. Cai M. Woel: Troubadourer, I, 1930, S.

Peder Hesselaa.

Dalgas, Frederik, 1866—1934, Fabrikdirektør. F. 21. Marts 1866 i Aarhus, d. 3. April 1934 i Hellerup, begr. paa Frbg. Broder til Christian D. (s. d.). Gift II. Maj 1897 paa Frbg. (**Emmaus**) med Ingeborg Hanna Schou, f. 17. Juli 1878 paa Frbg., D. af Fabrikant, senere Konferensraad Philip S. (s. d.) og Hustru.

Oprindelig bestemt for Købmandsvejen uddannedes D. hos Elias B. Muus i Kerteminde og hos B. Muus & Co. i Kbh. 1891 ansattes han af Philip Schou som Sekretær i Aktieselskabet Alumina — dengang fælles Selskabsnavn for Fajancefabrikken og Den kgl. Porcelainsfabrik —, hvor han 1897 avancerede til Underdirektør og 1902, ved Philip Schous Tilbagetræden, blev administrerende Direktør. I Svigerfaderens Tid havde **Porcelænsindustrien** haft sit Gennembrud. Det blev D.s Fortjeneste, at han ogsaa førte Fajancefabrikationen frem til en smuk kunstindustrial Position, samtidig med at han teknisk og kunstnerisk forfulgte de Sejre, det kgl. Porcelæn alt havde vundet. Han var en myndig Industrileder præget af en vis patriarkalsk Aand, der kunde slaa over i Stejlhed, men tillige var han udrustet med betydelig købmandsmæssig Smidighed, og gennem et vidtspændende Eksportsalg, hvortil han sikrede en Række udenlandske Forbindelser, skabte han Den kgl. Porcelainsfabrik et Verdensry. Under Konjunkturedgangen mod Slutningen af hans Direktørperiode, da Verdensmarkedet svandt ind, paabegyndte han en senere fortsat Omlægning af Produktionen fra Luksusvarer til Brugvarer. D. trak sig tilbage fra Direktørposten 1931 og tog Sæde i Selskabets Bestyrelse. Til sin Død var han Indehaver af en Række faglige Tillidsposter,

bl. a. i Industriraadet, hvor han var indvalgt 1924. — R. 1906. DM. 1927. — Maleri af Sally Philipsen 1932 paa Den kgl. Porcelainsfabrik.

Børsen 5. April 1934. Tidsskrift for Industri 15. April s. A.

P. Koch Jensen.

Dalhoff, Jørgen **Balthasar**, 1800—90, **Kunsthåndværker**. F; II. Nov. 1800 i Ønslev, Falster, d. 2. Marts 1890 i Kbh. (Trin.), begr. sst. (Holmens). Forældre: Sognepræst Peder D. (1757—1827, gift 2° 1822 med Johanne **Erasmie** Grundahl, 1798—1867, gift 2° 1830 med Ritmester, senere Major Caspar Elberg, 1776—1855) og Anna Margrethe Plesner (1766—1817). Gift 1° 28. Okt. 1829 i Kbh. (Ty. Ref.) med **Wilhelmine** Henriette Hanuschke, f. 29. Marts 1807 i Kbh. (Ty. Ref.), d. 18. Dec. 1853 sst. (Trin.); D. af Skræddermester Johan H. (ca. 1766—1831) og Sophia Magdalene Wagner (ca. 1769—1833). 2° 9. Aug. 1856 i Kbh. (Garn.) med Olivia Francisca **Eddelien**, f. 4. Juli 1811 i Kbh. (Trin.), d. 27. Jan. 1892 sst. (Helligg.) (gift 1° 1839 med Maleren Heinrich **E.**, s. d.), D. af Naalemager F. C. Hjorth (s. d.) og Hustru. Ægteskabet opløst 1866.

Femten Aar gammel blev D. sendt til Kbh. og kom i **Guldsmed**-lære, 1820 blev han Svend, kendt som en dygtig Gravør og Ciselør, der bl. a. for Broderen, Gørtler **Knud Plesner D.** (1794—1832), udførte flere finere Arbejder, bl. a. otte Bronzekandelabre til Christiansborg. Prins Christian Frederik, den senere Christian **VIII.**, skaffede ham Understøttelse til en treaarig Udenlandsrejse 1824—27; han besøgte Berlin, Wien, Rom, Napoli og Paris og arbejdede flere af disse Steder, ivrigt studerende, hvor der var nye Metoder at lære. I Rom knyttede han et senere i Kbh. fortsat Venskab med Thorvaldsen, af hvem han modellerede en Buste. Efter sin Hjemkomst blev han ved kgl. Resolution 1829 **Guldsmedemester** uden Mesterprøve med Ret til at arbejde i alle Metaller, fra 1833 Hofguldsmed. Sin ualmindelige Duelighed lagde han for Dagen i højst forskellige Værker. Han veg ikke tilbage for Støbning af store Bronzearbejder. Det første af disse Arbejder var Freunds Springvandsgruppe, Drengen paa Svanen, til Kongens Have 1837 (nu i **Kunstmuseet**). Andre store Støbninger var de fire Kolossalstatuer efter Thorvaldsen til Christiansborg (nu i Højesteretsgaarden) og Kvadrigaen til Thorvaldsens Museums **Facade**. Ogsaa Brændingen af den store Jupiter-Fronton til Christiansborgs Frontispice paatog han sig. Et særlig fint gennemciseret Bronze-arbejde er Thorvaldsens Statue af Christian IV. (nu i Roskilde

Domkirke), hvis nedfældede Guld- og Sølvtraade forhøjer Arbejdets Stofvirkning. Efter Christian VIII.s Død kastede D. sig i større Omfang over industriel Virksomhed, særlig udførte han mange Arbejder i Galvanoplastik og Nysølv, fabrikerede lakerede Bakker, fortinnede Kogekar af Jern m. m. Hans Snilde var utrætteligt. Han udtog en Mængde Patenter paa forskellige Opfindelser af teknisk Art — **Pressemaskiner**, **Geværviserer**, en **Filehuggermaskine** m. m. Ogsaa Centralvarmeapparater syslede han med og indlagde saa tidligt som 1859 et saadant i Polyteknisk Lærestalt. Ofte foretog han Rejser til de store Udstillinger i Tyskland, Østrig, Frankrig og England, og altid kom han hjem med friske Impulser. Ved Siden af sin omfattende Virksomhed — der forbigaaende lammedes ved et økonomisk Sammenbrud — bevarede han sin store Interesse for **Haandværkerundervisningen**. Han var uddannet paa Kunstakademiet under G. F. Hetsch, hvis klassiske Stilformer han stedse blev tro. I 37 Aar, 1827—64, var han Lærer ved Akademiet. 1838 gav han Stødet til Industriforeningens Stiftelse, sad i Foreningens Bestyrelse til 1865 og blev 1885 udnævnt til Æresmedlem. Fra 1876 havde han været Æresmedlem af **Haandværkerforeningen**. Han var virksom helt op i sin høje Alder. Sin ualmindelige Livskraft tilskrev han en radikal tre Maaneders **Vandkur**, han i 45 Aars Alderen gennemgik i **Gräfenberg**. D. var en ualmindelig alsidig Haandværkerbegavelse. Han havde gennemgaaet en streng Skole, det prægede ham som Lærer og Mester. Med Strenghed og Alvor og som den dybt religiøse Natur, han var, stillede han store Krav til sine Medarbejdere som til sig selv. Han har efterladt sig nogle karakteristiske selvbiografiske Optegnelser. — Blandt flere Søskende havde han foruden den ovenn. Broder ogsaa Broderen *Herlov D.* (1806—86), der 1835 overtog den af Knud D. 1815 grundlagte Forretning, nu Firmaet Hofgørtler H. D.s Søn, der stadig er i Slægtens Eje. — Buste af J. Gelert i Industriforeningen, Kopi i Teknisk Skole, Kbh. Litografi af C. Simonsen 1859 efter Fotografi. Træsnit, bl. a. efter Fotografi 1885 og af H. P. Hansen 1888.

Victor Freund: Hermann Ernst Freunds Levned, 1883, S. 214 f. Museum, 1893, II, S. 175—83. C. Nyrop: Industriforeningen i Kbh. 1838—88, 1888. Tidsskr. f. Kunstindustri, 1888, S. 105—14. Tidsskr. f. Industri, 1900, S. 257—70. N. Dalhoff: Jørgen **Balthasar** Dalhoff, 1915—16. *G N d*

Dalhoff, Johannes Christian Herløv, f. 1880, Departementschef. F. 24. Maj 1880 i Roskilde. Forældre: Pastor N. C. D. (s. d.) og Hustru. Gift 15. Okt. 1907 i Horsens med Carla Marie Creemers,

f. 4. Nov. 1883 i Horsens, D. af Fabrikkdirektør, Konsul Otto C. (1848—1905) og Carla Marie Haubroe (1855—83).

D. blev Student 1899 fra **Metropolitanskolen** og tog 1904 statsvidenskabelig Eksamen. 1905 blev han ansat som Assistent i Statistisk Departement, hvor han 1913 blev Fuldmægtig og 1914 kst. Kontorchef med kgl. Udnævnelse i dette Embede 1917. Samtidig var han 1908—14 Assistent ved Universitetets statistiske Laboratorium. I Departementet var hans særlige Omraade Erhvervsstatistikken, Industri og Haandværk samt sociale Forhold, og i Behandlingen af disse omfattende og forskelligartede Emner har han ydet en meget betydelig Indsats. Ogsaa Tjenestemandsförhold har haft hans store Interesse, hvorfor han 1917 knyttedes som statistisk Medarbejder til den s. A. nedsatte Lønningskommission, og da Lønningsloven af 1919 medførte Oprettelsen af Statens Lønningsraad, blev han straks Medlem af dette. Den fremtrædende Stilling, han gennem Aarene havde naaet, bevirkede, at man 1924 under meget vanskelige Forhold i Handelsministeriet anmodede ham om at overtage dettes Departementschefpost. Hertil føjede han, da Søfarten 1929 udskiltes fra Handelsministeriet og henlagdes under et særligt Ministerium, ogsaa dettes Departementschefembede. Straks efter D.s Tiltræden i Handelsministeriet stod dette over for Løsningen af store Opgaver, først Valutaspørgsmaalet og derpaa Landmandsbanksagen, hvor D. indtraadte i begge de Udvalg, der nedsattes med Henblik paa Bankens endelige Rekonstruktion. Denne fandt Sted 1928, hvorefter D. blev Formand for Landmandsbankens **Afviklingsafdeling** og beklædte denne Plads til 1930. 1924—28 var han yderligere Medlem af Likvidationskomiteen for Kbh.s Diskontobank og Revisionsbank. Samtidig med hele denne Virksomhed blev der fra det offentliges Side ogsaa uden for Ministeriets Omraade lagt stærkt Beslag paa D.s Arbejdskraft. Efter at han 1914 var blevet Sekretær hos Forligsmanden og 1920 dennes Stedfortræder, blev han 1922 selv Forligsmand og medvirkede 1925 som Forligsinstitutionens Formand stærkt til Afslutningen af Landets hidtil største Arbejdskamp. 1930 opgav han Forligsmandshvervet. Jævnside med sin ministerielle Gerning fik D. i sine yngre Aar ogsaa Tid til litterært Arbejde. 1906 udgav han sammen med E. Mackeprang »De bedrestillede Familiers Udgifter« og 1914 Forsikringsaktieselskabet »Nye Danske«s Festskrift ved 50 Aars Jubilæet. Tillige har han skrevet adskillige Afhandlinger af statistisk og socialt Indhold saavel som om Forsikringsemner. Yderligere var han 1906—19 Redaktør af »Dansk Forsikringstidende«. — F.M.G. 1925. K.² 1927. P. Grønvold.

Dalhoff, Nicolai Christian, 1843—1927, Præst, Filantrop. F. 18. Juni 1843 i Kbh. (Frue), d. 29. Dec. 1927 paa Frbg., begr. sst. (Solbjerg). Forældre: Hofguldsmed J. D. (s. d.) og I. Hustru. Gift 9. Maj 1876 i Kbh. (Holmens) med Helene Marie Christiane Munch, f. 25. Aug. 1850 i Horsens, d. 6. Febr. 1929 i Kbh., D. af Købmand J. M. (1817—1903) og Christiane Thomsen (1813—1900).

D. blev Student 1862 fra Borgerdydskolen paa Christianshavn, meldte sig som **Officersaspirant** i Dec. 1863, men kom ikke til at deltage aktivt i Krigen 1864, blev cand. theol. 1869, var derefter i halvsjette Aar Huslærer paa Broholm, en kort Tid Kapellan i Skørpinge og Faardrup og blev 1875 Præst ved St. Hans Sindsygehospital ved Roskilde. Arbejdet med de sindssyge optog D. meget og satte bl. a. Frugt i en Bog »Vore sindssyge« (1879), hvori han tager til Orde for en bedre og mere forstaaende Behandling og et bedre Plejepersonale. Da det blev ham klart, at Sindsygdом ofte var en Følge af Drikfældighed, optog han med stor Iver et Arbejde for Ædruelighedens Fremme gennem Bladartikler, f. Eks. i »Fædrelandet« og »Berlingske Tidende« og Bøger (»En farlig Ven«, 1884, udk. i tre Oplag, »Skitser fra en Studierejse i specielt Øjemed«, 1892, og »Göteborg og Göteborg-Systemet«, 1894) og som Medstifter af Samfundet til Ædruelighedens Fremme 1885 og af det første Redningshjem for Drikfældige i Danmark 1893. Han repræsenterede i en Aarrække den danske Stat ved de internationale Antialkohol-Kongresser og var Medlem af Danske Ædruelighedsvenners Fællesudvalg. — 1880 blev D. Præst ved Diakonissestiftelsen og beholdt denne Stilling til 1913. Han tiltraadte sin Stilling under Forhold, der i mange Henseender var vanskelige, men han fandt her en Opgave, der laa særdeles godt for ham. Han virkede i Skrift og Tale for Diakonissesagen og var meget hyppigt paa Rejse i Ind- og Udland for at deltage i Møder og Kongresser. Diakonissestiftelsens Kolportage af religiøs Litteratur skylder ham sin Tilværelse, og ved Oprettelsen af Stiftelsens mange Filialer for Børn, Epileptikere, kronisk syge og brystsvage samt for vildfarne Kvinder var han en drivende Kraft. Han udgav 1881—1913 Tidsskriftet »Føbe« og fra 1883 Diakonissestiftelsens Almanak. 1888 udgav han Festskriftet »Den danske Diakonissestiftelse«, der behandlede Stiftelsens Historie gennem de første 25 Aar, og 1913 et nyt Festskrift i Anledning af Stiftelsens 50 Aars Jubilæum. D. stod i nær Forbindelse med kristeligt filantropisk Arbejde i andre Lande og har i sin Selvbiografi fremhævet den Betydning, Pastor Friedrich v. Bodelschwingh og dennes Arbejde

i Bethel ved Bielefeld har haft for ham. Han fandt her Forbilleder for de Institutioner, han selv virkede for at faa oprettet i Danmark, særlig for hjemløse og arbejdsløse Mænd. D. var Medstifter af Kjøbenhavns **Arbejdshjem**, der oprettedes 1894, og var den drivende Kraft ved Stiftelsen af Landsforeningen Arbejde adler, der oprettedes 1911 for at modarbejde Tiggeriet ved at oprette Hjem, hvor arbejdsløse og hjemløse Mænd kunde faa Ophold mod at udføre et vist Arbejde. D. var Foreningens Formand 1911—22 og derefter Æresmedlem af Styrelsen. Ogsaa paa andre Omraader virkede han for en Udvikling af Filantropien. Han var saaledes med til at stifte Selskabet af 7. Sept. 1898 til Støtte for faderløs Ungdom, der særlig hjælper faderløse Børn til Uddannelse i Haandværks- eller Handelslære, og var i en Aarrække Medlem af Styrelsen for St. Stefans Foreningen, der havde sat forskelligt filantropisk Arbejde i Gang i østjyske Købstæder. 1885—95 var D. Medlem af **Tilsynsno mi teen** for De Kellerske **Aandssvageanstalter** og 1888—90 af en Kommission angaaende Ordningen af Aandssvage- og Døvsstummesagen. 1902 fremkaldte han Dannelsen af de samvirkende Menighedsplejer i Kbh., 1905 var han en af Lederne af det første nordiske Børnesagsmøde i Kbh. 1900 udgav han »Gak hen og gør du ligesaa«, en Række Forelæsninger paa Pastorseminariet over Diakonik. — R. 1890. DM. 1905. F.M.G. 1913.

Selvbiografi: Af Guds Naade til Guds Ære i Diakonissestiftelsens Almanak 1924. Ovenn. Festskrifter. Diakonissestiftelsens Aarbog 1927—28 og Almanak 1929. Filantropiens Førere og Former i det 19. Aarhundrede, 1921.

Oluf J. Skjerbæk.

Dalhoff-Nielsen, Victor, 1853—1923, Officer. F. 20. Juni 1853 i Odense, d. 1. Nov. 1923 i Kbh., begr. sst. (Garn.). Forældre: Skuespiller Carl Christian Conradin Nielsen (1825—65) og Skuespillerinde ved Det kgl. Teater Regina Optata Dalhoff (1827—56). Navneforandring 5. Okt. 1889. Gift 16. Aug. 1888 paa Bjurstätt ved Goteborg med Mathilda Hedlund, f. 9. Sept. 1858 i Goteborg, d. 11. Nov. 1926 i Kbh., D. af Redaktør fil. dr. Sven Adolf H. (1821—1900) og Kristina Maria Rudenschöld (1832—1905).

D.-N. blev Sekondløjtnant i Fodfolket 1879, Premierløjtnant 1881, gennemgik Officerskolens Stabsafdeling 1885—87 og blev Kaptajn 1894. 1900—01 var han til Assistance for Kommissionen ang. Befæstning af Havnestæder, 1903—05 til Tjeneste hos Kommandanten i Kbh. Ved sin Afgang som Kaptajn 1905 blev han Oberstløjtnant i Forstærkningen, 1909 i Reserven, Afsked 1918. Som Skribent interesserede han sig særlig for militær-pædagogiske Emner

og udgav 1889 en interessant Studie om »Infanteripatrouiller« og blev, efter at have hørt Forelæsninger over Politik og Historie ved Berlins Universitet 1900—01, en flittig og ved sine Arbejders klare og koncise Form paaskønnet Medarbejder ved Tidsskrifter og Dagblade. Hans 1905 udgivne Studie »Kunsten at eksercere« gav en historisk-psykologisk Begrundelse af Eksercitsens Væsen og Betydning. I den af Karl Larsen anonymt udgivne Fremtids-novelle »Dommens Dag« (1908) forfattede D.-N. den militære Operationsplan. Under Verdenskrigen skrev han adskillige vejledende Artikler (saaledes i »Berlingske Tidende«), ligesom han var Medarbejder ved det af P. A. Rosenberg redigerede Samleværk »Verdenskrigen« og 1918—19 Medredaktør af »Dansk militært Magasin«. Efter hans Død udgav hans Enke et Udvalg af hans Arbejder under Titlen »Militarisme — Civilisme« (1924). — R. 1902. DM. 1916.

Rockstroh.

Dall, Hans Matthias Holten, 1862—1920, Landskabsmaler. F. 24. Juni 1862 i Øster Skerninge, d. 5. Dec. 1920 i Amalfi, begr. paa Frbg. (Solbjerg). Forældre: Skolelærer Peder D. (1825—91) og Johanne Oline Jensen (1828—87). Gift 17. Maj 1893 i Søllerød med Kathrine Krarup, f. 19. Maj 1867 paa Severinsminde, Butterup Sogn, D. af Forpagter Alfred K. (1842—73) og Thora Mathilde Margrethe Henckell (1842—77).

D. fik Tegneundervisning i Svendborg og tog 1879 til Kbh., hvor han kom i Malerlære og gik paa Teknisk Skole. Sept. 1880 optoges han paa Kunstakademiet, som han forlod Jan. 1889 med Afgang som Maler. Han debuterede paa en Decemberudstilling 1885 og hørte fra 1886 til sin Død til Charlottenborg-Udstillingens faste Stab. Desuden udstillede han paa Kunstnernes Efteraarsudstilling 1905—08, ligesom Foreningen for national Kunst arrangerede en Udstilling af hans Arbejder 1909. Akademiet tildelte ham Sødrings Opmuntringspræmie 1890 for »Bygevej. Motiv fra Hundested«, Neuhausens Konkurs-Præmie 1891 for »Landskab fra Thy. Efter en regnfuld Nat« og sin Aarsmedaille 1916 for »Morgensol i Vængerne«. Anckers Legat 1914. — Paa Rejser besøgte D. Tyskland, Frankrig og Italien (tre Gange). Han var udelukkende Landskabsmaler. Naturen bød ham for saa vidt Motiver overalt, hvor han kom hen. Han malede en Del i Sydfyn, det nordlige Jylland og Silkeborgegnen, i sine sidste Aar tillige i Sydsverige (Kullen-Eggen), men frem for alt søgte han til Nordsjælland (Tisvilde-Hundested), og fra 1890 blev han fortrinsvis der. D. var en af Charlottenborg-Udstillingens solide og ansete naturali-

stiske Akademikere. Han havde megen Sans for virkningsfuld dekorativ Holdning og holdt bl. a. af Motiver med Trægrupper, som han kunde give plastisk Monumentalitet, undertiden sat op mod Solnedgangshimmel. Arbejder i Museerne i Maribo, Randers, Aarhus, Ribe. — Maleri af Marie Thymann i Familieeje i New York. Portrætteret paa Gruppebillede af Sigurd Wandel.

Berl. Tid. 7. Dec. 1920. Politiken 8. Dec. 1920. København s. D.

Sigurd Schultz.

Dall, Nicolai (Nicolas) **Thomas**, d. 1777, Landskabs- og Teatermaler. F. i Danmark, d. 6. Jan. 1777 i London. Gift.

D. omtales 1760 som bosat i London og Medlem af Society of Artists. 1761 udstillede han »Landskab med Ruiner«. 1768 tilkendtes Førstepremien for Landskabsbilleder ham af Society of Arts, og 1771 blev han Medlem af Royal Academy, hvor han udstillede til sin Død. Hans af Tiden ret rosende omtalte Billeder var ikke mange, da han væsentlig arbejdede som Teatermaler for Covent Garden, hvor han blev meget beundret. Fra Yorkshire malede han en Del prospektlignende Landskaber og solgte dem især til Hertugen af Bolton, Lascelles og lignende større Godsejere. Efter hans Død gav Covent Garden en Beneficeforestilling til Fordel for hans Enke og Børn.

O Andrup.

Dalsgaard, Christen, 1824—1907, Maler. F. 30. Okt. 1824 paa Krabbesholm ved Skive, d. 11. Febr. 1907 i Sorø, begr. sst. Forældre: Proprietær Jens D. (1788—1870) og Christiane Rasmussen (1788—1855). Gift 21. Aug. 1857 i Skive med Hansine Marie Hansen, f. 19. Okt. 1831 i Viborg, d. 3. Nov. 1917 i Sorø, D. af Byskriver i Skive og Herredsskriver i Salling, senere Kammerraad Morten H. (1790—1864) og Jane Gustava Blom (1803—84).

D. er født og opvokset i økonomisk gode Forhold paa Herregaarden Krabbesholm, som hans Fader ejede. Da han allerede som Dreng altid tegnede, og efter at Landskabsmaleren Rademacher havde tilskyndet ham til at uddanne disse Anlæg, rejste han 1841 til Kbh., hvor han gik paa Kunstakademiet til 1847. Han havde her bl. a. de gamle Malere C. W. Eckersberg og J. L. Lund til Lærere, men fik størst Udbytte af den Undervisning, Martinus Rørbye gav ham privat. Meget betydningsfuldt var ogsaa Venskabet med Constantin Hansen, Exner, Vermehren, P. C. Skovgaard og N. L. Høyen, ligesom hans Beundring for Jørgen Sonne og Marstrand førte til personligt Bekendtskab. 1847 udstillede han første Gang paa Charlottenborg og vandt sig nu i

Løbet af 1850'erne et berettiget Navn som en af vore bedste **Folkelivsmalere** særlig ved sine **Bondelivsskildringer**, hvor han naar »en psykologisk Dybde i Skildringen af Karakter og Udtryk, som ikke tidligere havde været at se i vor Malerkunst« (Julius Lange). Han er ogsaa den første, der vederhæftigt og uden Effekthjægeri eller Sentimentalitet skildrer Landbefolkningen. Figur- og **Dragtstudier** i Kobberstiksamlingen og Fisker- og Bondestuerne i Den Hirschsprungske Samling viser i Omhuen for Enkelthederne hans Kærlighed til Motiverne. Men i sine bedste Arbejder nøjes D. ikke med Dagliglivet; med stor digterisk Følelse lægger han en som oftest dybt alvorlig eller tragisk Handling ind, der netop i de menneskeligt saa naturligt opfattede Forhold virker umiddelbart gribende. Hvor stor en Rolle det indholdsmæssige spillede, ses af de omhyggelige Titler, han gav sine Billeder. Fra de første tyve Aar, hans bedste Tid som Maler, skal følgende Hovedværker nævnes: »Julemorgen hos en Bondekone« (1848, Aarhus Museum), »En Fisker, der viser sin Datter en Baad« (1854, Aalborg Museum), »To Mormonere er paa deres Vandring kommet ind i et Tømmerhus paa Landet, hvor de ved Prædiken og ved Fremvisning af nogle af deres Sekts Skrifter søger at vinde nye Tilhængere« (1856, Statens Museum for Kunst), »En hjemforlovet Artillerist fra Morsø og hans yngste Søster overrasker gamle Venner i Salling, hvilke i et Udhús er beskæftigede med at istandsætte en Ruse« (1857 Aarhus Museum), »Snedkeren bringer Ligkisten til det døde Barn« (1857, Statens Museum for Kunst), »En Pige, der pynter en Grav« (1858), »Et Par gamle jydské Bønderfolk, der nyder Alterens Sakramente i Hjemmet« (1859), »Hos en fattig Bødker paa Landet foretages en Udpantnings-Forretning af Sognefogden med hans to Vidner« (1859, Statens Museum for Kunst), »En Afsked« (1860, Aarhus Museum), »En Kones højtidelige Kirkegang efter Barselfærd, en endnu paa Landet almindelig Skik« (1860, Randers Museum). Særlig Udpantningsscenen fra 1859 er et storladent, gribende Billede, gennemtænkt og fast i Kompositionen og med en malerisk Følelse for Lysvirkning, der sætter D. blandt vore bedste Malere. »I Studiet af Lyset hørte D. sammen med Bendz til Banebryderne« (P. Johansen). I Modsætning til sine samtidige rejste D. aldrig udenlands, men arbejdede sig mere og mere ind i de hjemlige Motiver. Talrige Studier i Vandfarve (en Del i Kobberstiksamlingen og Hirschsprungs Samling) fra 1840'erne og 50'erne: ejendommeligt og stort opfattede Landskaber, Studier efter Sallingbønder, der er helt Bruegel'ske, og kunstnerisk fremragende Dragt- og Drapperistudier viser med deres mættede og

lysrige Kolorit, at han er en af vore bedste Akvarelmalere. I **Blyantsstudierne** findes en præcis plastisk Sans og en meget fin Følelse for Tone og Lys. Desværre begravede han sig **1862** paa Trods af sine Venners Raad, stejl og selvraadig som han ogsaa var, i Sorø som Tegnelerer ved Akademiet, og her blev han boende, ogsaa efter sin Afsked **1892**, til sin Død. Artistisk mistede han ganske Kontakt med Omverdenen, og selv om han havde en rig Skat at øse af i sin Ungdoms Studier og samtidig gennem Paavirkning fra Fotografier efter gammel Kunst søgte at forenkle sin Billedopbygning, blev hans Farve sødlig og fad, hans Formgivning udvisket og smaalig, og hans Friskhed og »stortskaarne Naturalisme« (K. Søborg) afløstes af Spidshed og Slikket, især i de mange ofte sentimentale Motiver med unge Piger, f. Eks. »Mon han dog ikke skulde komme« o. 1. Hans personlige religiøse Overbevisning gav sig til Kende i mange bibelske Billeder især fra Sorø-Perioden (Altertavler f. Eks. i Skive, Skanderborg, Thisted, Ryslinge, Fejø). Til Vallekilde Folkehøjskole malede han **1876—78** »Ansgar og Ødbert døbes«. Ellers kan nævnes: »St. St. Blicher paa Heden« (**1866**, Fr.borg), »Grundtvig under Salmesangen i Vartov Kirke« (**1868**), »Stengangen paa Sorø Akademi med Portræt Figurer« (**1872**), »To Kvinder aflægger Besøg hos Landsbykunstneren for at se det hos ham bestilte Gravkors« (**1873**, udført paa Grundlag af Studier fra **1850'erne**, Statens Museum for Kunst). Til Charlottenborg Udstillingsbygning malede D. **1882** det virkelig monumentale Selvportræt. Med absolut ringe Held har han arbejdet med Sagamotiver, hvorimod der findes smukke Illustrationer til Blicher og Chr. Winther. Til Sorø Akademis Skoleteater har D. malet en Del Dekorationer, f. Eks. **1884** en Holberggade til »Jean de France«. D.s Plads i dansk Kunst er imidlertid udelukkende betinget af hans Arbejder før Sorø-Perioden. Hos faa Kunstnere findes et saa udpræget Kvalitetsskel. **1859** fik han Neuhausens Præmie for »Et Par gamle jyske Bønderfolk, der nyder Alterens Sakramente«, **1861** Udstillingsmedaillen og atter Neuhausen for »En Kones højtidelige Kirkegang«. **1872** blev han Medlem af Akademiet. **1891** havde han Udstilling i Kunstforeningen. — Tit. Professor **1892**. R. **1879**. DM. **1904**. — Selvportræt hos Udstillingsko miteen paa Charlottenborg. Gipsbuste af C. C. Peters **1862** (Fr.borg). Maleri af C. Wentorf (sst.). Portrætteret (som Tilhører) paa Constantin Hansens Maleri af den grundlovgivende Rigsforsamling **1860—64** (Fr.borg). Træsnit efter Fotografi **1875** og af C. Poulsen **1884**.

Julius Lange: Nutidskunst, 1873. Ill. Tid. 13. Dec. 1896, 30. Okt. 1904 og 17. Febr. 1907. S. Michaelis i Julealbum 1900. K. Søborg: Chr. Dalsgaard og hans Kunst, 1902. Fra Vallekilde Folkehøjskole, XIV, 1907. P. Johansen i Kunstakad. Aarsberetning 1907. A. Glahn i Soransk Tidsskr., 1909. A. D. Dalsgaard i Skivebogen, XXI, 1929.

Jørgen Sthyr

Dalsgaard, Jens Peter Jensen, 1853—1923, Politiker. F. 31. Marts 1853 i Roslev, Salling, d. 10. Dec. 1923 paa Frbg., begr. i Roslev. Forældre: Gaardejer Jens Andersen D. (1804—79) og Mette Cathrine Christensen (1812—98). Gift 3. Maj 1881 i Hjerl med Kirstine Jensen Tang, f. 8. April 1858 paa Bøjlungaard ved Roslev, D. af Gaardejer Jens Jensen T. (1805—65, gift 1° med Else Larsdatter, 1816—48) og Mette Marie Christensen (1821—98).

D. besøgte 1872—80 Gedved, Skovgaard og Askov Højskoler og 1880 Tune Landboskole, var 1881—99 Gaardejer i Harre og 1899—1910 i Roslev. 1883 blev han Folketingsmand for Skivekredsen, som han repræsenterede, indtil han 1902 gik over i Landstinget som valgt i 8. Landstingskreds og fra 1918 som tingvalgt. Han tilhørte den Bojsen'ske Venstregruppe, saa længe den bestod, og fra 1910 Partiet Venstre. D. indtog blandt Folketingets Bonderepræsentanter en fremtrædende Stilling ved sin dengang ualmindelige Aandskultur og ved sit utrættelige Arbejde for ved Selvstudium at udvide sine Kundskaber især paa det historiske og økonomiske Omraade. Han havde ikke særlige Evner som Taler og holdt sig derfor tilbage i det agitatoriske Arbejde, men saa meget stærkere gjorde han sig gældende i den saglige Debat og i Udvalgsarbejdet. Især i Skattespørgsmaal og Bank- og Kreditforeningssager erhvervede han sig efterhaanden en ikke ubetydelig Autoritet og var ofte sit Partis Ordfører og Medlem af den parlamentariske Skattekommission 1900. Ogsaa sociale Spørgsmaal havde hans levende Interesse, og 1914—20 repræsenterede han sit Parti i Arbejdsløshedsnævnet. Fra 1913 var han Medlem af Landstingets Finansudvalg. Ogsaa uden for Rigsdagen blev der lagt stærkt Beslag paa hans Kundskabsrigdom og praktiske Evner. Han var Medstifter af Kreditforeningen for Kommuner i Danmark og Medlem af dens Repræsentantskab, men sin betydeligste Indsats kom han dog til at gøre i Kreditforeningen af Landejendomsbesiddere i Nørrejylland, i hvilken han en Aarrække var Repræsentant og Revisor og derefter Direktør (1906—12). 1912 udnævntes han til administrerende Direktør for Kongeriget Danmarks Hypotekbank og gik derfra over til at blive landbrugskyndig Direktør i

Nationalbanken (1920—23). — R. 1901. — Portrætteret paa Oscar Matthiesens Maleri af den grundlovgivende Rigsdag 1923 (Rigsdagen). Træsnit 1889.

N. Bransager og Palle Rosenkrantz: Den danske Regering og Rigsdag, 1901—03. N. Olesen Husted: Blade af den politiske Udviklings Historie i Salling, II, 1923, S. 110—66.

N. Neergaard.

Dam, Axel Otto Markus, f. 1868, Filosof. F. 4. Maj 1868 i Aakirkeby. Forældre: Kaptajn, Folketingsmand, Redaktør, Postekspeditør, senere Telegrafbestyrer og Borgmester Philip Rasch D. (1823—1900) og Charlotte Louise Johanne Jørgensen (1836—1905). Gift 1° 29. Marts 1896 i Neksø med Charlotte Kirstine Sonne, f. 20. Aug. 1872 i Neksø, d. 12. April 1928 i Hellerup, D. af Skibsfører Peter Johan Randers S. (1832—94, gift 1° med Marie Johanne Holst, d. 1866) og Karoline Margrethe Rebekka Funch (1845—1919). 2° 20. Dec. 1930 i Charlottenlund (b. v.) med Amanda Caroline Edemann, f. 2. Juli 1888 i Svanke, D. af Malermester Johan Peter Kristian E. (1845—1905) og Sophie Jørgensen (1852—1909).

Efter at være blevet Student 1886 fra Rønne studerede D. Sprog, Filosofi og Pædagogik og opnaaede 1891 Accessit for Besvarelsen af Universitetets Prisopgave i Pædagogik. 1892 tog han Magisterkonferens i Filosofi med Psykologi, delvis Pædagogik som Hovedfag. Efter en Englandsrejse blev han 1894 Lærer ved Realskolen i Neksø og 1896 tillige Lærer ved Seminariet sst. 1899 rejste han paa C. N. Starckes Opfordring til Kbh. for at medvirke ved Oprettelsen af Det danske Selskabs Skole, ved hvilken han havde Ansættelse til 1908. Fra 1903 underviste han tillige bl. a. ved københavnske Seminarier og paa Statens Lærerhøjskole. 1903 og 1905 ledede han Feriekursus for Lærere paa Færøerne, og paa de skolehygiejniske Kongresser i London (1903) og i Paris (1910) talte han den danske Sløjdundervisnings Sag. 1907 tog han Sløjdlærereksamen. 1912 disputerede han for den filosofiske Doktorgrad med Afhandlingen »Om Muligheden af formel Opdragelse af de intellektuelle Evner. En psykologisk-pædagogisk Undersøgelse«. Efter at have forelæst som Privatdocent deltog han 1916, og senere 1922, i Konkurrencen om det filosofiske Professorat. 1926 fik han Ansættelse som Bibliotekar ved Dansk Skolemuseum, nu Statens pædagogiske Studiesamling, hvis Direktør han blev 1929. Siden 1925 har han været Formand for Censorerne ved den filosofiske Prøve. D. har medvirket ved Dannelsen af Danmarks Retsforbund, i hvis Ledelse han har deltaget siden 1916, og som

han (fra 1926) repræsenterer i Folketinget. Han er endvidere Bestyrelsesmedlem i Nationalforeningen Bornholm. — Foruden sin Disputats har D. offentliggjort en Mængde Skrifter, Afhandlinger og Artikler om filosofiske, psykologiske, pædagogiske, sociale og politiske Emner. Af disse Arbejder, der ogsaa omfatter en Række meget benyttede Lærebøger, kan nævnes: »Undervisningslære i Hovedpunkter« (1906, 4. Udg. 1921; de senere Udgaver under Titlen »Skole og Undervisning«); »Opdragelseslære i Hovedpunkter« (1907, 3. Udg. 1923; de senere Udgaver under Titlen »Opdragelsens Hovedopgaver«); »A Skeleton English Grammar« (1907); »Opdragelsens Stormænd« (1912, 2. Udg. 1923); »Hvorfor er vi til?« (1914); »Logik til Brug under Læreruddannelsen« (1915); Forelæsningsrækken »Indledning til Vurderingsfilosofi« (1916); Konkurrenceafhandlingen »Den menneskelige Tænkning som psykisk Virksomhed og som gyldigt Erkendelsesmiddel« (1916); »Retsmoral i Privatliv og Statsstyre«, udg. sammen med Severin Christensen og C. Lambek (1916; s. A. paa Svensk); »Resumé af Pædagogikken« (1916; 2. Udg. 1924); »Studentens Kald og den akademiske Aand« (Vor Ungdom, 1917); »Lærebog i Retsmoral« (1917; overs. til Ido 1927); Forelæsningsrækken »Livets Værdiproblemer« (1921); Konkurrenceforelæsningen »Begrebet Følelse i Psykologien og i almindelig Sprogbrug« (Vor Ungdom, 1922); »Menneskets Sjæleliv i Grundtræk fremstillet til Selvstudium og til Undervisningsbrug« etc. (1923); »Om indre og ydre erfaring« (Arkiv for psykologi och pedagogik, 1924); »Erkendelse og Vurdering« (sst. 1925—26); »Skal Staten være moralsk?« (1925); »Retsmoralen i det offentlige Liv« (1927); »Social Retfærdighed og dens Forhold til Kristendommen« (Tidens Krav, 1928); »World-peace through Education« (Studier tillägnade Efraim Liljeqvist, II, 1930; paa Dansk i Tidsskr. f. dansk Folkeoplysning, 1930—31); »Opdragelsens Stilling til Demokrati og Diktatur« (1934). Desuden har D. udgivet Severin Christensens »Efterladte Arbejder. . . trykt som Manuskript for Venner« (s. A.). — Som Filosof har D., der betegner sig som Agnostiker, særlig beskæftiget sig med Værdiproblemerne, idet Filosofi for ham først og fremmest er Vurderingsfilosofi. Mens han frakender de livsfilosofiske Vurderinger Objektivitet, mener han i Tilslutning til Vennen Severin Christensen, hvis Minde han pietetsfuld værner om, at Retsmoralen afgiver Grundlaget for Dannelsen af almengyldige Værdidomme. — **Portrætmedaillon** i Gips af A. Paulsen ca. 1888. Tegning af Gerda Ploug-Sarp.

L. Dam og N. Hansen: Stamtavle over Familien Dam, 1907, S. 27. Bogen om Studenterne fra 1886, 1911, S. 98. Universitetets Program Nov. 1912,

S. 158. Arthur Christensen i *Berl. Tid.* 4. April 1916. Carl Koch i *Højskolebladet*, 1916, Sp. 873—76 og 1917, Sp. 849—52. O. Münster i *Tilskueren*, 1916, S. 454—57. N. A. Larsen i *Vor Ungdom*, 1918, S. 46 ff. Anathon Aall: *Filosofien i Norden*, 1919, S. 210 f. Th. Adler Lund i *Vor Ungdom*, 1919, S. 336—40. Severin Christensen i *Det frie Blad*, 1921, S. 592 f. C. Lambek i *Ill. Tid.* 15. Jan. 1922. J. P. Bang i *København* 17. Jan. 1922. Frode Sadolin i *Vor Ungdom*, 1922, S. 36 f. Severin Christensen o. fl. i *Retsstatsbladet* 4. Maj 1928. Janus Nielsen i *Fredsbladet* 15. Dec. 1931. C V R

Dam, Edvard Emil, 1853—1934, Højskoleforstander. F. 9. Marts 1853 i Havnelev i Stevns, d. 27. Sept. 1934 i Brøderup, begr. i Snesere. Forældre: Skolelærer Hans Johan Ferdinand D. (1808—76) og Dorteia Rheinländer (1816—93). Gift 30. Maj 1884 i Seest med Sophie Severine Bonnesen, f. 20. Juni 1847 i Skanderup, d. 5. Febr. 1920 i Brøderup (gift 1° 1869 med Gaardejer Thomas Olsen Høy, 1845—81), D. af Gaardejer og Kromand Martin Christian B. (1814—66) og Johanne Jensen (1804—73).

D. tog Lærereksamen fra Jonstrup 1874, var et Aars Tid Lærer ved Ask Højskole, senere Hjælperlærer hos sin Fader, 1876—77 Lærer ved Høng Højskole, 1877—80 Friskolelærer i Seest og 1880—90 atter Lærer ved Høng Højskole. I 80'erne deltog D. som Venstremænd ivrigt i det politiske Arbejde, men søgte ikke Valg til Rigsdagen. 1890 købte han Brøderup Højskole i Sydsjælland, var dens Forstander til 1913 og virkede i de følgende tolv Aar som Lærer ved Skolen. Brøderup Højskole havde i en Række Aar haft et meget ringe Elevtal, men under D.s Ledelse voksede den til at være en af Landets større Højskoler, navnlig søgt af sjællandsk Ungdom. I sjælden Grad nød D. den sydsjællandske Befolknings Tillid; Brøderup Højskole blev gennem hans Virksomhed et Midtpunkt for det aandelige Liv i Sydsjælland, og for sine Elever var han gennem sin jævne og erfarne Tale en sand Vejleder i Livets store Spørgsmaal. — R. 1923. — Maleri af H. A. Brendekilde.

Højskolebl., 1913, Sp. 284—94; 1918, Sp. 1117—24; 1920, Sp. 289—92; 1923, Sp. 289—94; 1933, Sp. 133 ff.

Fred Nørgaard.

Dam, Carl Frederik Emil, 1863—1915, Apoteker og farmaci-historisk Forfatter. F. 2. Maj 1863 i Kbh. (Garn.), d. 27. Jan. 1915 i Taarbæk, begr. sst. Forældre: Urtekræmmer Carl Christian D. (1828—75) og Emilie Christine Witkov (1839—1902). Gift 31. Juli 1890 i Lellinge med Kommunalærerinde Emilie Margrethe Peterson, f. 3. Maj 1857 sst., d. 15. Nov. 1920 paa Frbg., D. af Lærer Jonas Peter P. (1824—97) og Caroline Frederikke Dam (1822—1920).

D. var Discipel paa Svaneapoteket i Kbh. 1878—82, havde derefter Plads i Nykøbing S. og blev 1885 Kandidat. Han konditionerede paa flere Apoteker, bl. a. i 21 Aar paa Gl. Torvs Apotek i Kbh., fik 1910 Privilegium paa Apoteket i Taarbæk, hvor han forblev til sin Død. — D. havde ved Siden af sin bundne Gerning mange Interesser og arbejdede ivrigt paa at forbedre sine Kollegers trange Kaar. Han var saaledes Formand for Farmaceutisk Medhjælperforening 1901—03, Redaktør af Foreningens Blad 1898—1902 og Medlem af dens Voldgiftsret 1897—1904. Desuden var han fra 1907 Formand i Guitarklubben Canto og var med til at stifte Medicinsk-historisk Museum 1908 og Medicinsk-historisk Selskab 1913. Han udnævntes 1911 til Æresmedlem af Sveriges Farmaceutiska Foreningen. — Mest kendt blev D. som Farmaci-historiker, og en Mængde Apoteks-Jubilæumsskrifter saavel som mange kulturhistoriske og personalhistoriske Artikler vidner om hans meget indgaaende Studier i vore Arkiver. Derimod naaede han ikke at faa sit Livsværk, »De danske Apotekers Historie«, hvortil Materialet opbevares i Det kgl. Bibliotek, trykt; først efter hans Død begyndte Udgivelsen heraf. — Mindesten paa Graven af Kay Fisker og Johs. Bjerg, bekostet af Venner.

Farmaceutisk Tid., 1915, S. 73—76. E. Dam og A. Schæffer: De danske Apotekers Historie, III, S. 277—81.

Poul *Hauberg.*

Dam, Mads Gregers (i Tyskland: **Georg** Heinrich; døbt Mads Jørgensen), 1791—1863, Violinist. F. 2. April 1791 i Svendborg, d. 15. Dec. 1863 i Zielenzig i Brandenburg, begr. sst. Forældre: Rebslagersvend Jørgen Madsen D. og Kirsten Rasmusdatter. Gift med Charlotte Frederikke Caroline Eberlein, f. 30. Dec. 1792 i Berlin, d. 3. Okt. 1860 i Zielenzig, D. af Silkemagermester Georg Ludwig E. og Marie Louise Krieg.

D. har formentlig antaget Navnet Gregers efter sin første Lærer, Stadsmusikant, Organist og Borgerkaptajn Gregers Hiort Simonson i Svendborg, hos hvem han som otte Aars Dreng kom i Lære; ved hans Undervisning bragte han det saa vidt, at han, tolv Aar gammel, kunde give sin første Koncert 19. Nov. 1803 paa Det kgl. Teater, hvor han vandt meget Bifald. En Koncert blev foranstaltet for at skaffe det unge Talent Subsistensmidler, og han fik en Understøttelse af Kongen for at kunne uddanne sig videre under du **Puys'** Vejledning. Fra sit 15. Aar gjorde han Tjeneste i det kgl. Kapel, hvor han senere fik Ansættelse; men ked af de trykkede Forhold her hjemme opgav han 1810 sin Stilling, gav Koncerter flere Steder i Tyskland og bosatte sig i Berlin, hvor

han 1815 blev ansat i Kapellet som kgl. preussisk Kamtermusikus. 1827 blev han »Symfonidirigent« (2. Kapelmester) og pensioneredes 1859. Sit Fædreland gensaa han ikke mere med Undtagelse af et kort Besøg 1819. Blandt hans faa udgivne Kompositioner kan nævnes Kamtermusik, heriblandt en Strygekvartet i D-Dur. — En Søn af ham, ligeledes kgl. preussisk Kamtermusikus, *Georg Hermann D.* (f. 5. Dec. 1815 i Berlin, d. 27. Nov. 1858 sst.) har komponeret flere Operaer og Kantater m. m.

Th. Overskou: Den danske Skueplads, IV, 1862, S. 46. Musikforeningens Festskrift, I, 1886, S. 109 f. C. Thrane: Fra Hofviolonernes Tid, 1908.

S. A. E. Hagen (*Erik Abrahamsen**).

Dam, Johannes August, 1866—1926, Journalist, Forfatter. F. 29. April 1866 i Aalborg, d. 9. Jan. 1926 i Kbh., Urne paa Frbg. Kgd. Forældre: Sognepræst Markus Andreas D. (1835—96) og Augusta Ulrikka Thomsen (1838—1925). Gift 4. Juli 1893 paa Frbg. med Anna Sophie Louise Hornbech, f. 21. Sept. 1870 paa Frbg., D. af Particulier Theodor Hjalmar Augustus H. (1818—1900) og Abalone Sørine Hjorth (1840—78).

D. blev Student 1884 fra Schneekloths Skole og tog 1893 juridisk Embedseksamen, men var allerede 1887 begyndt paa Journalistik og gik hurtigt helt over til fri Pressevirksomhed paa højst forskellige Felter. I 90'erne var D. saaledes — snart som Medarbejder og snart som Redaktør — ansat bl. a. ved »Aftenbladet«, »Børstidende«, »Klokken 12« og »Tiden«. En Artikel i sidstnævnte Blad, som kom paa uden D.s Vidende og Villie, men under hans redaktionelle Ansvar, skaffede ham tre Maaneders simpelt Fængsel (Jan.—Marts 1898). Det ufrivillige Otium blev benyttet til at studere italiensk Sprog og Litteratur — den første Tilskyndelse til hans senere saa fortjenstfulde Oversættelsesvirksomhed. Ogsaa ved den københavnske Uge- og Vittighedspressen »Illustreret Tidende«, »Hver 8. Dag«, »Verden og Vi«, »Klods-Hans« etc. blev D. snart en flittig og skattet Medarbejder (Lyrik, Noveller og Viser). Efter Aarhundredskiftet skrev han endvidere en Række Revuer (fra 1906 sammen med Anton Melbye saaledes Tivolis aarlige »Sommerrejse«), redigerede humoristiske Aarshæfter (»Platmenagen« og »Svømmøllen«), var fra 1917 Scala-Teatrets faste Bearbejder og Oversætter af Operetter og spændte i øvrigt i sit Forfatterskab fra Børnebøger til Teaterkunst (»Amélie Kirkegaard« (1917) i Serien »Sceniske Kunstnere«) og skarp aktuel Polemik (»Himmelfarten. Et Sankt Hans Spil« (1918), der under Mærket Artifex var rettet mod Datidens danske Filmsindustri). D., der var Medstifter af

Journalistforbundet og 1913—22 Medlem af dettes Bestyrelse, var 1916—19 tillige Redaktør af »Journalisten« og 1922 dansk Delegeret ved den internationale Journalist-Konference i Paris. — D. var en født **Versificator** og navnlig som Visedigter et blændende Talent. Satirisk Styrke og logisk Klarhed, frodig Fantasi og smidig Formsans smeltede sammen til en kunstnerisk Helhed, der tiltalte baade den brede og den kræsne Smag. En lyrisk Følelse, der — som ren Lyrik — aldrig blev stærkt personlig, gav mange af Viserne et Stempel af Menneskelighed og Medfølelse, som var særegent netop for ham. — Ganske naturligt blev D. derfor den næsten ideale Oversætter. I Kraft af sine mangesidede Evner og Kundskaber og sit med selve den Tid ligesom beslægtede Temperament magtede han endogsaa Fordanskningen af klassisk italiensk Renæssancedigtning. De tre Oversættelser, han her udsendte: **Michelagnuolo** Buonarroti: »Digte i Udvalg« (1912), Dante **Alighieri**: »Nyt Liv« (1915) og »Lyrisk Digtning« (1918) — alle med Indledning og Kommentar — vidnede ikke blot om fuld videnskabelig Kyndighed, men om fin **Forstaaelse** og fuldendt Mesterskab i Gendigtningen og bragte ham bl. a. Kristoffer Nyrops uforbeholdne Anerkendelse. Hertil sluttede sig (i Pios »**Vignetbøger**«) en historisk Skildring: »Fyrsternes Svøbe. Pietro **Are**tino. En Journalist fra Renæssancetiden« (1918), der var et varmt, men ikke overalt lige overbevisende Forsvarsskrift, samt nogle Artikler i »Aarbog for Bogvenner« (1919, 1921 og 1922) om italienske Bogforhold i ældre Tid. — D. døde af et Hjerteslag efter faa Timer forinden paa Det **kgl.** Teater at have overværet Premieren paa Pergolesis Parodi-Opera: La Serva Padrona (Pigen som Herskab), som han selv havde oversat. Et Udvalg af hans Arbejder: »Digte og Vers« (med Forord af P. A. Rosenberg) udkom samme Efteraar. — D.s Søn **Mogens D.**, f. 19. Nov. 1897 i Kbh., Student 1915, virker fra 1918 som Journalist og som Oversætter og Bearbejder af Skuespil og Operetter. — Tegninger af Johs. D. af Ivan **Opffer** 1923 og af Mogens Dam, Buste i Ler af Gyde Petersen, alle i Familieej.

Studenterne fra 1884, 1910, med Tillæg 1924. Kr. Nyrop i Politiken 25. April 1915. Niels Møller i Nordisk tidskrift 1912, 1915, 1918. Berl. Tid. g. Jan. 1926. Carl **Dumreicher** i B.T. 11. Jan. s. A. Nationaltidende g. Jan. s. A. Politiken 10. Jan. s. A. Gunnar **Helweg** Larsen i Teatret Febr. 1926. Journalisten 15. Jan. 1926. *Carl Dumreicher.*

Damborg, Peder Christian, 1801—65, **Kunsth**aandværker. F. 30. Maj 1801 i Kbh. (**Trin.**), d. 31. Dec. 1865 sst. (**Garn.**), begr. sst. (**Garn.**). Forældre: Skomager og Klokker ved Vartov Kirke Haagen

Petersen D. (ca. 1768—1848) og Anne Cathrine Bæhr (f. ca. 1779). Gift 1° 27. Dec. 1828 paa Frbg. med Margrethe Catharina Juul, f. 29. Jan. 1804 i Svaneker, d. 28. Okt. 1840 i Kbh. (Garn.), D. af Skipper Hans Mikkelsen J. (ca. 1762—1833) og Christine Møller. 2° 14. Maj 1842 paa Frbg. med Julie Louise Rosenstand, f. 21. Febr. 1819 i Kbh. (Garn.), d. 16. April 1895 sst., D. af Urtekræmmer Ditlev Mehl R. (1785—1852, gift 2° 1839 med Caroline Marie Christensen, 1810—91) og Maren Thorup (ca. 1784—1838).

D. udgik som Elev fra Trinitatis Kirkeskole, rejste allerede som sekstenaarig udenlands og arbejdede som Forgylder bl. a. i Hannover, Wien og Bremen. 1824 var han atter hjemme i Kbh. og fremlagde for Kunstakademiet nogle Prøver paa sin Duelighed, der indbragte ham megen Anerkendelse. Prøverne opbevares nu i Det tekniske Selskabs Skoles Modelsamling og bekræfter Akademiets rosende Dom. Kun 24 Aar gammel udnævntes han 1825 til Hofforgylder og fik overdraget alt Forgylderarbejdet til Christiansborg, Tronstole, Pillespejle, Borde, Konsoller, Gardinstænger, Kandelabre o. s. v., der udførtes i kunstnerisk Samarbejde med G. F. Hetsch. For en lang Række af Datidens Kunstnere udførte han Rammearbejder. Bevarede Arbejder, bl. a. i Kunstindustrimuseet en af D. udført Piedestal, vidner om hans store Haandværkerduelighed. Intet gik ud fra hans Værksted uden at have passeret hans Haand, han satte en Ære i altid at levere et omhyggeligt og fuldendt manuelt Arbejde. D.s Forretningsetikette paa et af hans Arbejder betragtes nu som et Adelsmærke, og hans Rammer er stadig meget eftertragtede. Der betroedes ham flere Tillidshverv, han var Inspektør ved den Reiersen'ske Tegneskole, Tilsynshavende ved Bedømmelsen af Mesterstykker, Formand for Forevisningsudvalget i Industriforeningen, sad i Haandværkerforeningens Bestyrelse og var fra 1850 til sin Død Medlem af Kbh.s Borgerrepræsentation. —, Et Manuskript fra hans Haand (1822), »Beschreibung der Holzvergoldung«, og et Hæfte Profiltegninger m. m. opbevares i Kunstindustrimuseet. — Maleri af Elisabeth Jerichau-Baumann.

Emil Hannover i Tidsskr. for Kunstindustri, 1893, S. 117—28. Carl Møller i Glarmestertidende, 1923, Nr. 4—5.

Georg Nygaard.

Damgaard, Anders Knudsen, 1808—1906, Præst. F. 1. Nov. 1808 paa Damgaard, Lyby S., d. 3. Sept. 1906 i Odense, begr. sst. Forældre: Gaardejer Knud Lauritzen (1770—1846) og Ane Andersdatter (1766—1838). Gift 21. Maj 1836 i Kbh. (Vartov)

med Emma Augusta Fritsche, f. 7. Sept. 1813 i Kbh. (Holmens), d. 9. Jan. 1908 paa Frbg., D. af Buntmagermester Benjamin Traugott F. (ca. 1776—1833) og Caroline Andrea Szybrowsky (ca. 1786—tidligst 1833).

Ved formaaende Velynderes Hjælp kom D. i Viborg Skole, hvorfra han blev Student 1828. 1834 blev han cand. theol. og virkede derpaa i nogle Aar som Manuduktør, medens han havde Bolig paa Borchs Kollegium, indtil han 1839 blev Sognepræst i Borbjerg. 1849 valgtes han til Folketingsmand for Ringkøbing Amts 3. Kreds (Holstebro), 1850 blev han Provst for Hjerm, Ginding og Hammerum Herreders Provsti, 1855 Sognepræst i Kullerup og Refsvindinge og 1858 paa Foranledning af C. T. Engelstoft Sognepræst ved St. Knuds Kirke i Odense og Stiftsprovst for Fyns Stift. 1889 var han i fire Maaneder efter Engelsefts Død konstitueret som Biskop, og 1895 tog han sin Afsked. D. var en kundskabsrig, tankeklar og handlekraftig Personlighed. Med særlig Interesse omfattede han St. Knuds Kirke, af hvis Restaurering han har indlagt sig megen Fortjeneste, og det lykkedes hans Skarpsindighed at tyde den hidtil som uløselig opgivne Indskrift fra Biskop Gisicos Tid under Taget paa Kirkens vestlige Halvdel (jfr. Ny kirkehist. Saml., VI, 1872—73, S. 795—820). Som Kirkemand indtog D. et positivt luthersk Ståde og følte sig i mange Henseender nær knyttet til den Mynster'ske Retning. Han ønskede bestemt at værne om Kirkens Selvstændighed og optraadte oftere som Talsmand for en Kirkeforfatning, bygget op over Synodesystemet (jfr. hans Udkast til en Kirkeforfatning 1851 og 1867). Ogsaa i Forhandlinger om andre kirkeretslige Spørgsmaal, om Salmebøger og Liturgi, tog han jævnlig Del. Medens D. havde mindre Betydning som Prædikant, gjorde han en betydelig Indsats ved sin Administration og sin Deltagelse i det offentlige Liv. Trods sin Konservatisme var han ivrig for Reformer og betød især meget for Odense By. I seks Aar sad han i Byraadet og var bl. a. meget virksom ved Byens Matrikulering. Han tog desuden Initiativet til Oprettelsen af Mulernes Legatskole og medvirkede ved Omdannelsen af Lahns Stiftelse og Udvidelsen af Odense Hospital. — D. naaede ikke blot at fejre 50 Aars Embedsjubilæum (1889), men ogsaa Diamant-, Krondiamant- og Jernbryllup. — R. 1859. DM. 1875. K.² 1883. K.¹ 1889. — Maleri efter Fotografi i Lahns Stiftelse i Odense. Træsnit 1874.

III. Tid. 17. Maj 1896, 27. Maj og 16. Sept. 1906. Fyens Stiftstid. 3. og 10. Sept. 1906. A. K. Damgaard: Afskeds-Ord til Sct. Knuds Kirke og Menighed) 1895. H. St. Holbeck: Odense Bys Historie, 1926, S. 332, 350, 509, 615.

Vilhelm Beck: Erindringer fra mit Liv, 1901, S. 143 f. P. Julius Damgaard: Slægten Damgaard, 1932.

Bjørn Kornerup

Damkier, Oskar, 1853—1924, Departementschef. F. 2. Jan. 1853 i Kbh. (Frue), d. 3. Marts 1924 paa Frbg., begr. sst. Forældre: Overretsprokurator Jens Emil D. (1811—58) og Augusta Christiane Stabell (1815—1906). Gift 17. Juli 1920 paa Frbg. med Fanny Elise Charlotte v. Holstein, f. 31. Maj 1872 paa Frbg., D. af Kammerjunker, Løjtnant, senere Kaptajn Frederik Carl Christian Conrad v. H. (1836—1911) og Caroline (Lilli) Mohrmann (1843—75).

D. blev Student 1870 fra Sorø, cand. jur. 1876 og s. A. (indtil 1882) Privatsekretær hos Udenrigsminister Baron O. D. Rosenørn-Lehn. 1880 blev han Volontør i Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet, 1881 Assistent sst., 1890 Fuldmægtig, 1895 Kontorchef og var 1909—23 Departementschef, fra 1916 i det da oprettede Kirkeministerium. Ved sit enestaaende Kendskab til den praktiske Kirkeret, sin store administrative Erfaring og Myndighed var D. allerede fra sin Kontorcheftid den førende Personlighed i det kirkelige Departement. Det faldt i hans Lod at gennemføre den nyere kirkeretlige Lovgivning, og han havde en afgørende Indflydelse paa den kirkelige Administrations Udvikling fra det centraliserede Statsstyre over til den mere folkelige Arbejdsform med det lokale Arbejde og Frivilligheden som betydende Faktorer. Selv om D. følte sig som Statsmagtens Repræsentant i de kirkelige **Spørgsmaal**, var han dog forstaaende og forhandlingsvenlig over for nye Synspunkter. Han var Medlem af de 1904 og 1921 nedsatte kirkelige Udvalg og ydede her vægtige Bidrag baade under Forhandlingerne og ved Udformningen af de deraf resulterende Lovforslag. Ved Nordslesvigs Genforening med Danmark 1920 gjorde han paa Kirkerettens Omraade en betydelig Indsats. Hans Interesse for landboretlige Spørgsmaal skaffede ham Sæde i Landbokommissionen af 1894, og paa det 10. nordiske Juristmøde i Kbh. (1902) fremlagde han **Afhandlingen** »Om Homestead og Arveejendomsret«. Hans fremragende Arbejdskraft bevirkede, at han kunde overkomme en udstrakt Udgivervirksomhed; 1884 udgav han saaledes en med Noter forsynet Udgave af »Alm. borgerlig Straffelov af 1866« (2. Udg. 1892), 1884—1903 sammen med Fr. Kretz Supplement til »Kleins Lovsamling«, 1894—1912 med samme Realregister over Love og Reskripter m. m. 1660—1911 (I—V); 1892—1920 var han Medudgiver af »Love og Ekspeditioner vedrørende Kirke- og Skolevæsenet« og 1904—21 af Indenrigsministeriets Sam-

ling af Love og Anordninger; 1894 afløste han A. F. Asmussen (s. d.) som Udgiver af »Gejstlig Stat«, fra 1912 »Teologisk Stat (Ny gejstlig Stat)«. Endelig redigerede han i en lang Aarrække fra 1881 »Juridisk Tidende« i »Nationaltidende«. Fra 1914 til sin Død var han Medlem af Direktionen for Det kgl. Vaisenhus, og han var indtil 1923 Bestyrer af det 1887 oprettede Præstepensionsfond. — R. 1897. DM. 1902. K.² 1909. K.¹ 1918. S.K. 1922.

Studerterne fra 1870, 1895. Marie Rørdam: Tilbageblik paa et langt Liv, 1911, S. 361. Politiken 18. Okt. 1917. Frantz Dahl i Nordisk administrativt Tidsskrift, 1923, S. 72—76. R. P. R[asmussen] i Menighedsbladet, V, 1923,

A. Falk-Jensen.

Damm, Einar Leopold, 1872—1932, Bankdirektør. F. 25. Dec. 1872 i Kbh. (Johs.), d. 22. Okt. 1932 i Kbh., begr. paa Frbg. Forældre: Direktør i Handelsbanken, senere Gehejmeetatsraad P. N. D. (s. d.) og Hustru. Ugift.

D. blev Student 1890 fra Borgerdydskolen paa Østerbro, tog juridisk Embedseksamen 1896 og erhvervede Bestalling som Overretssagfører 1899, hvorefter han i nogle Aar virkede som saadan, indtil han 1. April 1904 blev knyttet til den af Faderen ledede københavnske Handelsbank som Underdirektør, for derpaa 1. Sept. 1905 at blive udnævnt til Direktør ved Siden af H. Tegner og G. J. Døcker. Da Tegner døde 1905 og Døcker 1912, blev det de to D.er i Forbindelse med Fr. Nørgaard, der 1909 blev udnævnt til Direktør, som kom til at lede Handelsbanken i Verdenskrigens bevægede Aar. — Som Bankmand havde D. det sjældne Held at gennemgaa en fortræffelig Skole under sin Faders Vejledning, men han havde samtidig den Skæbne at staa i Skygge af ham. Derved kom han for den store Offentlighed i mange Aar til at staa som en ret ubemærket Personlighed, som endog efter Faderens Død 1918 af adskillige blev betragtet som en blot Fortsætter af hans Værk. En saadan Opfattelse har kun relativt lidt med Virkeligheden at gøre; selv om det maa hævdes, at D. var i usædvanlig Grad loyal over for de Synspunkter og Meninger, hans Fader havde gjort sig til Talsmand for, og desuden lignede ham deri, at han aldrig tilstræbte at blive et kendt Ansigt over for Offentligheden, gav baade hans skarpe Intelligens og betydelige Karakterstyrke ham et aandeligt Præg, der i flere Henseender var helt forskelligt fra Faderens, opvokset som han var under andre Forhold og i en anden Tid. Utvivlsomt manglede han den ældre D.s mere primitive Urkraft, ligesom hans Evner som Bankmand næppe rakte saa vidt; men hvad han savnede her, fik han i ikke

ringe Omfang Erstatning for i en mere filosofisk Indstilling over for baade Mennesker og Begivenheder. Han havde en afgjort smidigere Udtryksform end sin Fader og var f. Eks. ganske anderledes interesseret i at udveksle Meninger med Bankraadets Medlemmer, end denne havde været. Endelig bør det nævnes, at hans Evne til kollegialt Samarbejde med andre Bankchefer var betydelig større end hos den ældre **D.**, som var en langt mere udpræget Individualist. Det faldt i **D.s** Lod at føre Handelsbanken gennem Efterkrigens højst urolige Aar — en Tid, der med Hensyn til politiske, sociale og økonomiske Problemer var vidt forskellig fra den Tid, hvor hans Fader havde været den ledende Kraft i Banken — og det tør utvivlsomt hævdes, at han gjorde dette bedre end nogen anden københavnsk Storbankleder fra Førkrigsperiodens Aar, selv om Æren herfor ikke alene tilkom ham. Særlig bør man fremhæve **D.s** store **Flid** og **Pligtfølelse** over for det, der var ham betroet at overvaage; han gav Banken hele sin Tilværelse, og den tog, navnlig i hans sidste Leveaar, al hans Tid og Kræfter. Til Gengæld havde han ogsaa den Tilfredshed inden for sine egne Mure og i Fagfællers snævre Kreds at være en højt skattet Bankleder, agtet for sin Viden og Indsigt og afholdt for sin Interesse for sine mange Medarbejderes Velfærd. Med sin Fader havde han det fælles, at han var stærkt interesseret i, at Bankens ydre Rammer kom til at svare til den Vækst, selve Forretningen undergik, og det faldt derfor ogsaa i hans Lod i hans sidste Virkeaar at gennemføre store Byggearbejder i Tilslutning til Hovedsædets i Forvejen anselige Lokalteter. — R. 1911. DM. 1921. K.² 1929.

Børsen 31. Marts 1929 og 23. Okt. 1932. Slægten Damm ved Th. Hauch-Fausbøll i Berl. Tid. 24. Okt. 1932.

r

33

Jens Vestberg.

Damm, Marius Fritz Anton, 1861—1922, Skolemand. F. 29. Aug. 1861 i Gerlev ved Slagelse, d. 10. Juni 1922 paa Frbg., begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: Skolelærer, cand. phil. Jes Hansen D. (1802—77) og Engeline Schrøder (1820—95). Gift 23. Aug. 1887 i Horsens med Helga Bech, f. 3. Sept. 1861 i Horsens, d. 14. Juni 1925 i Fredericia, D. af Skibsmægler Wilhelm Christian B. (1832—99) og Ane Marie Rommel (1835—1904).

Umiddelbart efter sin Dimission fra Jonstrup Seminarium 1882 ansattes D. som Lærer ved Det kgl. Døvstummeinstitut i Fredericia, hvor han virkede, indtil han 1886 fik Ansættelse ved Kbh.s offentlige Skolevæsen. Kun halvandet Aar efter fik han Embede ved Aandssvageanstalten paa Gamle Bakkehus, til 1915 som Anden-

lærer og Inspektør og derefter til sin Død som Forstander. — Alle-rede medens D. var Lærer ved Døvtstummeinstituttet i Fredericia, fremhævedes hans Dygtighed som Lærer i Artikulation, og hans særlige Evner paa dette Omraade fik Betydning paa Gl. Bakkehus, ikke mindst da Anstalten i de nærmeste Aar efter hans Ansættelse gennemgik en Udvikling, der afsluttedes med Oprettelsen af Anstalten paa Ebberødgaard, hvorved Gl. Bakkehus blev et rent Skolehjem med op imod 200 Elever. D. fik her paa Danskundervisningens og Artikulationens Omraade en ledende Stilling, hvor han kunde anvende sin Erfaring og sit Initiativ til Gavn for Skolen og til Vejledning ikke alene for de Lærerinder paa Skolehjemmet, hvem den specielle **Artikulationsundervisning** var betroet, men ogsaa for de mange Lærere fra Normalskolerne, der interesserede sig for talelidende Børn og søgte Raad og Instruktion hos ham. — Skønt D. for længst havde forladt Skolen for døvtstomme, bevarede han dog sin Interesse for denne Side af Abnormundervisningen. Han var Medlem af Bestyrelsen for de døvtstummers Kirke og af Bestyrelsen for Foreningen til Gavn for døvtstomme oplærte efter Talemotoden. Hans Interesser strakte sig ud over Abnormskolens Grænser, og han havde i en Aarrække Sæde i Pædagogisk Selskabs Repræsentantskab. — I »Nyt Tidsskrift for Abnormvæsenet« har D. skrevet værdifulde Artikler, saaledes »Centrale Talelidelser, særlig infantil Orddøvhed i Aandssvageanstalten« (1899), og i »Vor Ungdom« »Forstyrrelser i Talens Funktioner« (1906). Megen Betydning for Undervisningen paa Gl. Bakkehus fik hans »ABC for svagt begavede Børn« (1891), som han 1902 omarbejdede til en Begynderbog for Normalskolen: »ABC og Læse-bog med Tegninger af Oscar Matthiesen« (7. Udg. 1920). — R. 1917.

Nyt Tidsskrift for Abnormvæsenet 1922, S. 105—13.

Chr. Buur.

Damm, Peter Nicolai, 1839—1918, Bankdirektør. F. 11. April 1839 paa Gyldensten, d. 14. Juli 1918 i Skodsborg, begr. paa Frbg. Forældre: Skovrider Leopold August D. (1800—45) og Frederikke Hedevig Utcke (1801—80). Gift 20. Dec. 1864 paa Frbg. med Anne Birgitte Cathrine Jensine Cornelia Bülow, f. 11. Febr. 1843 paa Frbg., d. 16. Jan. 1918 i Kbh., D. af Raadmand i Kbh. Frederik Christopher B. (1811—90, gift 2° 1850 med Rasmine Christine Engeline Schoulund, 1823—53, 3° 1854 med Helene Cathrine Schwartz, 1831—1915) og Emilie Rasmine Hermann (1821—49).

D. blev Student 1856 fra Odense og cand. jur. 1862. S. A. fik han Ansættelse som Fuldmægtig hos Højesteretsadvokat Liebe, og

i denne Stilling kom han hurtig i Berøring med den københavnske Bankverden, idet Liebe var juridisk Konsulent for Privatbanken. 1867 tog D. imod et Tilbud fra Tietgen om Stillingen som Sekretær i Privatbanken, og han røgtede dette Hverv saa godt, at han 1870 — endnu før sit 30. Aar — blev udnævnt til tredie Direktør i Banken. Kort Tid efter indtraadte den Krise i Privatbankens Liv, som en Overgang truede med at undergrave Tietgens mægtige Position. Det var Planerne om en Sammenslutning af Alverdens undersøiske Telegrafselskaber, det saakaldte »Globe« Projekt, i hvilket Tietgen havde været interesseret, i Forbindelse med en stor **Spekulationsaffære** i Store Nordiskes Aktier, der fremkaldte Krisen. Da Tietgen selv var Part i Sagen, faldt det i D.s Lod at ride Stormen af for Banken, hvilket ogsaa lykkedes ham og indbragte ham Paa-skønnelse fra Tietgens Side. Alligevel kunde de to Finansmænd ikke i Længden arbejde sammen, dertil var de hver for sig for selv-stændige, og navnlig passede det ikke D. at arbejde i Tietgens Skygge. Da saa Københavns Handelsbank i Sommeren 1888 efter Direktørerne Spønnecks og Reimanns Død tilbød D. den ene af de ledige Direktørposter — den anden besattes n. A. med Bankens hidtidige Bestyrer af **Aarhusfilialen** G. J. **Døcker** — slog D. derfor til, og fra 1. Aug. 1888 til sin Død eller i næsten 30 Aar beklædte han dette Hverv som Bankens ubetingede Førstedirektør.

Da D. indtraadte i Handelsbankens Direktion, besad han utvivlsomt et enestaaende godt Kendskab til Bank-, Børs- og Forretningsforhold og havde desuden i sit Samarbejde med Tietgen i over sytten Aar faaet udviklet sin Karakter og formet sin Personlighed. Han var en erfaren, selvstændig og samtidig stærk Mand. Fra A. E. Reimann, der var den af Handelsbankens Direktører, der mest havde præget dennes hidtidige Virksomhed, modtog han i Arv en Bank, der var solid i sin Opbygning. Den havde sit Hovedsæde i Efterslægtsselskabets Skoles Bygning paa Østergade og Filialer i nogle af Landets største Provinsbyer. Bankens Regnskab for Aaret 1887 — det sidste inden D.s Tiltrædelse — viste en efter Nutidsforhold usædvanlig stor Aktiekapital i Forhold til Totalbalancen, men Indtjeningsevnen var alligevel god, bl. a. fordi Omkostningskontoen var meget beskeden. Udviklingen fra dette Aar til 1918, det sidsce Aar, D. virkede i Banken, belyses af følgende Tal: Aktiekapitalen var ult. 1887 12 Mill. Kr., ult. 1913 30 Mill. Kr., ult. 1918 40 Mill. Kr.; Reservefond og Overførsel henholdsvis 0,5, 8,5 og 21,1 Mill. Kr.; Totalbalance 17,2, 181,2 og 605,9 Mill. Kr.; Totalomsætning ved Hovedkontoret 522, 5237 og 18 503 Mill. Kr.

Da D. traadte til, stod man over for Erhvervelsen af en selvstændig Ejendom til Banken. Det første Skridt var taget ved Købet af en mindre Bygning paa Kongens Nytorv, men D. greb ind og krævede en mere anselig Bygning med Udviklingsmulighederne for Øje, og paa hans Initiativ erhvervede Banken i Slutningen af 1888 Erichsens Palæ, hvorefter den først købte mindre Ejendom blev afhændet. 18. April 1891, paa Bankens attenaarige Fødselsdag — rykkede den ind i sit nye Domicil. Som Bankmand **maa** D. utvivlsomt karakteriseres som en af de allerstørste i dansk Bankhistorie, og næppe nogen anden Bankleder kan med Hensyn til Helstøbthed komme paa Højde med ham. Han havde en medfødt, ualmindelig Evne til at fastholde Grænselinien for en Banks rette Virkefelt, og en stor Menneskekundskab i Forbindelse med en overlegen Koldblodighed satte ham i Stand til at iagttage Personer og Forhold med nøgtern Klogskab og **til** at fælde en rolig og af alle andre Hensyn end de rent saglige uafhængig Dom. Hensynet til Banken, til Institutionen gik forud for alt andet, og han bøjede alt og **alle** ind under dette Synspunkt. Med Hensyn til Soliditet naaede hans Bank da ogsaa efterhaanden det mest absolutte Ry, ja man tør vel nok hævde, at D. havde virket saa stærkt, at hans Aand kom til at præge Banken **selv** efter hans egen Bortgang. Men samtidig bør det fremhæves, at D. ikke var de store Kredses Mand, han øvede ikke almindelig Paavirkning udadtil, men lod oftest sin Personlighed virke direkte paa det Sted, hvor Afgørelsen **laa**. Denne tilsyneladende tilbagetrukne Stilling i Forbindelse med den Forsigtighed, der karakteriserede ham som **Bank**-leder, har vel nok mere end noget andet bidraget til Skabelsen af det Omdømme, at D. ret beset var Pessimist. Men denne Pessimisme var dog, selv om den nu og da kom **til** Syne i Bankens Aarsberetninger — f. Eks. i Aarene før Bankkrisen 1908 og under Verdenskrigens Aar — i mange Tilfælde en Skal, bag hvilken D. forskansede sig. I Virkeligheden var hans Pessimisme intet andet end en sund Skepticisme, som han besad i Forbindelse med den fødte Bankmands flair. Faa havde i Virkeligheden som D. Sans for, hvad der **laa** i Udviklingens Skød; han havde Evnen **til** at vejre Chancen, at spore det, der bar Fremtiden i sig, og som det er en Banks Opgave at fremhjælpe. Ellers havde hans Bank heller ikke vokset sig saa stor, som ovennævnte Tal bærer Vidnesbyrd om.

Etatsraad 1892. Gehejmeetatsraad 1909. — R. 1895. DM. 1903. K.² 1912. K.¹ 1917. — Maleri af O. Bache 1909 (Skitse hertil paa Fr.borg) og Buste af Rud. Tegner 1923, begge i Kbh.s Handelsbank. Maleri af O. Bache i Familieeje. To Blyantstegninger

afsamme paa Fr.borg. Portrætteret paa P. S. Krøyers Børsbillede 1895 (Skitsen hertil 1894 i Privateje).

Børsen 16. Juli 1918 og 18. April 1923. Ill. Tid. 21. Juli 1918.

Jens Vestberg.

Dampe, Jacob Jacobsen, 1790—1867, Skolemand, Politiker. F. 10. Jan. 1790 i Kbh. (Trin.), d. 22. Dec. 1867 sst. (Holmens), begr. sst. (Holmens). Forældre: Skræddermester Jacob Frantzen D. og Anne Gjertrud Christensdatter Lund (1756—1821). Gift 5. Marts 1811 i Kbh. (Garn.) med Dorthea (Thea) Kirstine Johannissen Boye, f. ca. 1790, d. II. Febr. 1823 i Kbh. (Trin.), Adoptivdatter af Justitsraad, Toldskriver Hans B. (1745—1815) og Forfatterinden Birgitte Cathrine Johannissen (se Boye, Birgitte). Separeret 1819.

D. blev Student 1804 fra Metropolitanskolen og 1809 cand. theol. 1808 vandt han, der baade som Skoleelev og Student havde skrevet Skuespil, Universitetets Guldmedaille for sin Besvarelse af den æstetiske Prisopgave: »At udvikle, og med passende Exempler at oplyse, hvori den oratoriske Numerus bestaar, og efter hvilke Regler den i Modersmaalet bør bestemmes«. 1811 kom det ved sin Modernitet betydningsfulde »Forsøg til en Opløsning af Problemerne i den danske Retsskrivning«, der sammen med den Afhandling, han 1812 forsvarede for den filosofiske Doktorgrad (»Conspectus et æstimatio ethicæ Corani«), viser, at hans utvivlsomme Begavelse snarere gik i filologisk end i historisk eller filosofisk Retning. 1811 var D., der var en dygtig Lærer, blevet ansat som Adjunkt ved den lærde Skole i Slagelse, hvor han dels fortsatte sine Studier og litterære Sysler, dels 1815 redigerede »Avis for 10 Kiøbstæder«, der bragte ham i Konflikt med Byens Borgerskab. Forpint af Næringssorger og ulykkelig i sit Ægteskab med en baade aandeligt og karaktermæssigt lavere staaende Hustru, tog han sin Afsked 1816, hvorefter han oprettede — og til 1820 ledede — en privat Drengeskole i Kbh., oprindelig med ikke ringe Held. Ogsaa her helligede D. sig dels Litteraturen — bl. a. deltog han 1818 paa Baggesens Side i Fejden mod Oehlenschläger —, dels Filosofi og Teologi, hvor han indtog et udpræget rationalistisk Standpunkt. Han spillede en fremtrædende Rolle i Diskussions- og Læseselskabet **Clio** og talte enkelte Gange under stort Tilløb i Hovedstadens Kirker, indtil hans Prædiken under Jødefejden 12. Sept. 1819 »Om Frihedens Overeensstemmelse med Christendommens Aand« blev undertrykt af Danske Kancelli, og det blev ham for stedse forment at prædike ved Hof- og Stadsrettens Dom 17. Okt. 1820,

der ligeledes satte en Bom for hans Forsøg paa som Privatdocent at holde offentlige Foredrag om teologiske og filosofiske Spørgsmaal. Okt.-Nov. s. A. udgav han det kritisk-satiriske Ugeblad »Iagttageren«. At Kongen nægtede at modtage D. i Audiens blev vistnok Anledningen til hans Overgang fra en religiøs til en politisk Opposition, der maa forklares dels ved hans ulykkelige Privatliv, dels ved ydre Tilskyndelser fra de vaagnende liberale Bevægelser i Samtidens Europa. Ud fra teoretiske Overvejelser af Retsforholdet mellem Regenten og Nationen krævede D. vel ikke direkte en Konstitution, men hans »Plan« forudsatte, at Folket gennem valgte Repræsentanter selv skulde udtale sig om Regeringsformen. Ifald det da maatte ønske en fri Forfatning, skulde der afæskes Kongen en Erklæring, om han erkendte Folkets Ret til selv at fastsætte Regeringsformen; dersom han nægtede dette, skulde han betragtes som Voldsudøver og den folkevalgte Repræsentation med Magt sætte sin Villie igennem, idet Hæren gennem kraftige Proklamationer skulde opfordres til at gøre Opstand. Til at virkeliggøre disse Planer, der endnu var noget uklare og svævende, søgte D. oprindelig Tilslutning i den af Litteraten J. K. Blok Tøxen (1776—1848) stiftede fronderende »Jernringsforening«, men tilstræbte senere Dannelsen af et eget Selskab med en eventuel Statsomvæltning som Maal. Han lod sig dog føre bag Lyset af »Venner«, der i Virkeligheden var Politidirektør Kierulffs Spioner, og umiddelbart inden Samfundets konstituerende Møde 16. Nov. 1820 blev hans Papirer beslaglagt og han selv fængslet sammen med en Meningsfælle, Smedemester Hans Christian Jørgensen, der virksomt havde hjulpet med Udbredelsen af D.s Skrifter og Opraab. Begge blev af Generalfiskalen tiltalt for »crimen perduellionis et læsæ majestatis« ifølge D. L. 6—4—1 og 2; men da de ikke for at fremme deres Formaal havde anvendt ydre Vold, men kun paatænkt Oprettelsen af en revolutionært sindet Forening, blev de af den nedsatte Kommissionsdomstol 14. Febr. 1821 kendt skyldige efter §§ 1 og 25 i Forordningen af 27. Sept. 1799 om Trykkefrihedens Grænser og begge dømt til Døden. Ingen af dem indankede Dommen for Højesteret, hvorimod de ansøgte Kongen om Benaadning; ved Resolution af 7. Marts 1821 forandrede Frederik VI. da Straffen til Fængsel paa Livstid under streng Bevogtning paa Fæstningen Christiansø, en »Formildelse«, D. gennem Justitsminister Kaas forgæves søgte ændret til Landsforvisning, oprindelig til Eksekution af Dommen. Ogsaa senere ansøgte han uden Held om Benaadning, idet Kongen over for ham stedse fastholdt sine strengt legitimistiske og militære Synspunkter og

hverken kunde tilgive ham hans Teori om Folkets suveræne Selvbestemmelsesret eller hans Forsøg paa at vinde Hæren for Revolutionen. Først 1826 førtes D. dog til Christiansø, medens han 1821—26 — og senere 1831—32 — sad som Fange i Kastellet, hvor han **vel** ikke blev ligefrem daarligt behandlet, men dog var underkastet et nærgaaende og nedværdigende Tilsyn, der, som hans — lad være stærkt overdrevne — **Fængselsberetning** viser, sled haardt paa hans ærekære Natur. Paa Christiansø levede han som Statsfange i ca. femten Aar under noget friere Forhold; men omsider ændrede Christian VIII.s Reskript af 22. Maj 1841, der overbragtes D. af Kronprins Frederik personlig paa dennes Brudefærd til Mecklenburg, hans Fangenskab til Forvisning til et selvvalgt Sted paa Bornholm. **D.**, der hverken legemligt eller **aandeligt** var blevet knækket af de tyve Aars Fængsel, tog nu Ophold i Rønne, hvor han, om end under Polititilsyn, kunde færdes frit og paa ny udgive Skrifter, dog kun under speciel Censur. Værker af Værdi foreligger dog ikke mere fra hans Pen. Ved Frederik VII.s Tronbestigelse 1848 faldt D. ind under Amnestien for politisk domfældte, og Resten af sit Liv henlevede han i Stilhed i **Kbh.**, hvor han — som en Slags Belønning for sit idealistiske, om end uklare og umodne Virke for Indførelsen af en fri Forfatning — oppebar en mindre aarlig Livrente af Staten. Nogen Personlighed af stort Format var D. vel ikke, men den urimelig haarde Straf, som det i Virkeligheden ret uskyldige »Omvæltningsforsøg« nedkaldte over den unge Idealist, gør ham dog til vor første politiske Martyr. — Træsnit 1868.

J. J. Dampe: Fortælling om mit Fængsel og min Forviisning, 1858. Collegial-Tidende 1821, S. 235 ff. Dansk Litteraturtidende 1812, Nr. 37. Kjøbenhavns-posten 1841 og 1848. Historie og Digtning 1848, Nr. 19—25. J. C. Johansen i Hist. Tidsskr., 6. Rk., V, 1894—95, S. 555—680. H. P. Giessing: Kong Frederik den Sjettes Regeringshistorie, II, 1850, S. 210—18. M. Rubin: Frederik VI.s Tid, 1895, S. 308 f. Chr. Lyngø: Fangen paa Kristiansø, 1904. Personalh. Tidsskr., 4. Rk., I, 1898, S. 196—207 (Breve), 242—62.

Flemming Dahl.

Dan, Adam, 1848—1931, Præst og Forfatter. F. 8. Febr. 1848 i Odense, d. 6. Maj 1931 i Clinton, Iowa, begr. i Chicago. Døbt Niels Pedersen. Forældre: Kvartermester, senere Vagtmester og Arrestforvarer Ole Pedersen (1820—1902) og Elisabeth Sophie Johansen (1822—1900). Gift 1° 25. Juni 1871 i Racine, Wisc, med Nielsine (Signe) Kirstine Marie Sørensen, f. 9. Dec. 1844 i Stilling, d. 17. Okt. 1895 i Chicago, D. af Gaardmand Søren Henrichsen (1793—1868) og Ane Jensdatter (1809—89). 2° 17.

April 1903 i Chicago med **Marie** Petersen, f. 27. Marts 1876 i Høm ved Ribe.

D. gennemgik i sin Ungdom stærke Brydninger og fik tidligt Lyst til at gaa ud som Missionær. Han blev uddannet forskellige Steder i **Kbh.**, Itzehoe og Basel; fra det sidste Sted søgte han til Nubien for at blive Missionær, men **maatte** vende om, væsentlig paa Grund af Sygdom, og kom til Jerusalem, hvor han et Aar var Lærer ved det syriske Vajsenhus under Samuel Gobat, af hvem han **blev** indviet til **Missionstjeneste**. Her fik han 1870 Kaldsbrev fra en dansk Menighed i Racine, Wisc, og dermed var hans Fremtid bestemt. I Juni 1871 landede han i Amerika efter at have lagt Vejen om ad Danmark og faaet et **Anbefalingsbrev** med fra **Vilh. Beck**, og i Juli s. A. fik han i Racine den præstelige Ordination af den norske Pastor Miiller-Eggen, som var Præst for en dansk Menighed der i Byen. Det var de grundlæggende Aar for dansk Kirkeliv i Amerika, og D. gik stærkt op i Virksomheden med et varmt Temperament, et lyst Syn paa Danskes Fremtid i Amerika, som en erklæret Discipel af Grundtvig og med stor Kærlighed til dansk Kirkeliv og Aandsliv. 1872 var han Medstifter af Dansk Missionsforening, som to Aar efter **blev** omdannet til Den danske Kirke i Amerika, det ældste danske Kirkesamfund derovre, og samme **Efteraar** (1872) fik han det første danske Kirkeblad i Gang, »Kirkelig Samler«, hvis første Redaktør han **blev**; i de senere Aar blev han flere Gange valgt dertil igen. — Med den tiltagende Indvandring fulgte et stigende Krav til de faa danske Præster om at betjene de spredte Landsmænd, saa det medførte et stadigt Rejseliv. Det var strenge, men ogsaa rige Tider, som D. senere kun omtalte med Glæde. Mange forskellige Steder var han Præst. Fra Racine flyttede han (1880) til Salinas (ved Stillehavet), 1884 til Minneapolis, senere til Boston, sidst og længst (26 Aar) var han i Chicago. Allevegne virkede han ved sin medfødte Veltalenhed, sin Hjertevarme og sit smukke, digteriske Sprog. I sine yngre Aar var han derfor ogsaa en søgt Foredragsholder i mange danske Kredse.

Ved Siden af **Præstearbejdet** var D. stærkt optaget af digterisk Virksomhed, især med religiøse og nationale Sange. Danske Udvandrere har med Glæde modtaget og sunget disse Sange, af hvilke mange vil lyde, saa længe der lever et dansk Sprog i Amerika. Nogle af dem er baarne af Kærlighed til det gamle Land og Længsel efter dets Natur og Folkeliv; mest kendt af disse er: »Saa langt, saa langt rækker Tanken frem, til gamle Mor og mit Barndoms-hjem!«. Andre er rettede til det danske **Folk** i Amerika og digtede

til Grundlæggelsen af en ny Koloni eller til Kirkeindvielser, f. Eks. »Ud paa Tog, frem til Daad, frem til mandig modig Handling«. Af Sangene om Amerika kan nævnes: »Du store rige frie Land med Guld i Bjergets Favn«. Han har udgivet nogle Digtsamlinger (»Taarer og Smil«, »Alperosen«, »Sommerløv«) og adskillige Fortællinger (»Sejrende Kræfter«, »Prærierosen«, »Vaarbud«, »Male-ren«). Bogen »Kanaan« indeholder Erindringer fra Opholdet i Palæstina. D. giver sit bedste i Versformen, hans Prosa kan være svag, baade hvad Sprog og Komposition angaar. — Han var en kendt og afholdt Mand blandt sine Landsmænd, da han 80 Aar gammel opgav sin Præstegerning, hvorefter han levede sine sidste Aar i Clinton, Iowa. Med Rette kunde der paa hans Gravsten skrives: »Præst og Digter for det dansk-amerikanske Folk i næsten 60 Aar«. — R. 1912. DM. 1921. — Træsnit 1872 og 1886.

J. Chr. Bay i Den danske Pioneer 14. Maj 1931. Den danske Kirke i Amerika 1871—1921, 1921.

M. F. Blichfeld.

Dan, **Pedersen-**, se Pedersen-Dan.

Danchell, Henrik Leonhard, 1802—71, Grosserer og Fabrikant. F. 3. Nov. 1802 i Nakskov, d. 29. Aug. 1871 i Fredensborg, begr. paa Frbg. Forældre: Amtsforvalter, Raadmand Poul Christian D. (1747—1807, gift 1° 1789 med Gundel Elisabeth Benzon, 1756—99) og Lovise Henriette Hahn (1776—1866, gift 2° 1809 med Bataillonskirurg, senere Distriktskirurg i Kalundborg, Justitsraad Carl Eduard Weihe, 1782—1858). Gift 25. Marts 1829 i Kbh. (Helligg.) med Frederikke Hanne Hambro, f. 2. April 1807 i Kbh. (Mos.), døbt 2. Dec. 1819 paa Frbg., d. 5. Jan. 1887 paa Frbg., D. af Malermester Carl Simon H. (1782—1831) og Ane Jeanette Nathan (1780—1863).

D., der var oplært i Klædehandelen og havde bestaaet Lavs-eksamen, tog 1828 Borgerskab som Grosserer i Kbh., og samtidig etablerede han en Agentur- og Kommissionsforretning. Hans Virketrang førte ham ind paa forskellige Felter. 1832 overtog han sin afdøde Svigerfaders Værksted og nyaabnede Voksdugsfabrik i Kbh. Denne udvidede han mange Aar senere med et Garveri og en Fabrik for lakeret Læder. 1837—43 var han Medindehaver af Em. Bærentzen & Co.s litografiske Institut, som han det førstnævnte Aar havde oprettet sammen med Portrætmaler Emilius Bærentzen. Fra 1843 drev han Papirfabrikkerne Ørholm og Nymølle, men solgte dem 1854 til Drewsen & Sønner. — D. var Medlem af Industriforeningen lige fra dens Oprettelse 1838 og

maa betragtes som Fører for den Opposition, der optraadte i det første Par Aar. Han blev Viceformand i Juli 1840, kort derefter fungerende Formand, og samtidig var han Formand for Den merkantile Industriforening, som han havde været med til at stifte 1838, og hvis Ledelse han straks havde overtaget. Den merkantile Industriforening, der lagde særlig Vægt paa Foranstaltninger til forøget Afsætning af Industriens Frembringelser — en Opgave, som man fandt forsømt i Industriforeningen — fik hurtigt oprettet et Par industrielle Aktieselskaber, hvorved den ligesom banede Vej for en ny økonomisk Udvikling her hjemme. I Nov. 1840 sluttedes denne Forening sammen med Industriforeningen, der 8. Dec. s. A. valgte D. til Formand, hvad han var til 29. Maj 1843. — Træsnit 1888 af H. P. Hansen.

C. Nyrop: Industriforeningen i Kbh., 1888.

C. A. Clemmensen.

Danckwardt, Christian Albrecht, d. 1710, Officer. D. 11. Marts 1710 i Helsingborg. Muligvis Søn af dansk Faktor i Hamburg Johan D.

C. A. D. var 1684 Gefreiterkorporal (Officersaspirant) i Marine-regimentet og blev s. A. Fændrik, 1687 Sekondløjtnant, men gik 1690 i fremmed Krigstjeneste bl. a. ved Joul danois (Frands Juuls danske Korps) i Frankrig. 1694 fulgte han Christian Gyldenløve tilbage til Danmark, hvor han n. A. blev Kaptajn, men blot for straks at vende tilbage til sit franske Regiment (nu Royal Danois). 1699 blev han her hjemme Kaptajn i Livgarden til Fods, 1704 Major og 1709 Oberstløjtnant og Kommandør for Garden. I Slaget ved Helsingborg 10. Marts 1710 fik han »begge benene afskjut, og hand stod paa stumperne og commanderede«. N. D. døde han.

Militært Tidsskr., XVII, 1888. Bidrag til den store nordiske Krigs Historie. Udg. af Generalstabén, II, 1903. G. Brammer: Livgarden 1658—1908, 1908.

Rockstroh (P. F. Rist).

Danckwardt, F. C, se Dankwart.

Danckwerth (Dankwerth), **Caspar**, d. 1672, historisk-topografisk Forfatter. F. i Oldensworth, Eidersted, d. 1672 i Husum, begr. i Kirken sst. Forældre: Landfoged i Lunden, senere Borgmester i Husum Hans D. (d. 1634) og Anna Diedrichsen. Gift 1. Okt. 1641 med Helene Angel (gift 1° med Landfoged i Stapelholm Adolph Vaget, d. 1639).

D. studerede i sin Ungdom Lægevidenskab ved tyske Universiteter, tog 1633 Doktorgraden i Basel og praktiserede derefter i

Husum, hvor han ca. 1641 blev Borgmester. Fra sine tidlige Aar havde han haft levende Interesse for Historie og Genealogi, og hans Broder, Amtsforvalter i Aabenraa, senere Kammermester paa Gottorp, Joachim D. skaffede ham i Forbindelse med Kartografen Johannes Meier (s. d.), som 1648 havde fuldført en Række Kort over Sønderjylland og Holsten og nu ønskede en Tekst skrevet til dem. Resultatet blev D.s store Værk »*Neue Landesbeschreibung der zwey Hertzogthiimer Schleswich und Holstein*« (1652), hvis Udgivelse bekostedes af Joachim D. og Meiers Broder, Apoteker Samuel Meier i Kbh. Det var et epokegørende Arbejde, som — bedømt ud fra Samtidens egne Forudsætninger — maa kaldes et i mange Henseender lærd og fortræffeligt Værk, der naturligt kom til at danne Udgangspunktet for det allermeste af den følgende Tids historisk-topografiske Forskning i Hertugdømmerne. Skønt 1. Del indeholder talrige historiske og etnologiske Urimeligheder, finder man dog ogsaa i den adskillige værdifulde Smaatræk vedrørende Befolkningens Sprog og Sæder, og det samme gælder de to følgende Dele, som rummer den egentlige topografiske Skildring af henholdsvis Sønderjylland og Holsten, indledet med en almindelig Karakteristik af disse Omraader og i Tilknytning dertil en detailleret Redegørelse for de enkelte Amter. — D.s Fremstilling af Forholdet mellem de to Nationaliteter i Sønderjylland er uden antidansk Tendens, selv om han maa antages at have staaet ganske fremmed over for dansk Kultur, og hans holstenske Æt og nære Forbindelse med den gottorpske Regering ofte skinner tydeligt igennem. Den Uvillie, som Værket vakte ved dets Fremkomst, skyldtes forskellige Enkeltheder, som vi i vore Dage tillægger underordnet Betydning (den sønderborgske Hertuglinies Rettigheder, Bispedømmet Svavsteds lensretlige Stilling o. l.), men som for Datiden var alvorlige Problemer. Fra plønsk Side udsendtes der 1654 et skarpt Modskrift, og Kong Frederik III. lod en Kommission foretage en kritisk Gennemgang af Værket, resulterende i et ligeledes meget kraftigt Modindlæg. Værst for D. var dog den personlige Strid, der opstod mellem ham og Johs. Meier i Anledning af deres økonomiske Mellemværende ved Udgivelsen, og de Processer, som blev en Følge deraf, tabte han. — Foruden sin Topografi skrev D. (uvist naar) en »*Chronik der vornehmsten und denkwürdigsten Geschichten, welche sich in den Herzogthümern Schleswig und Holstein sodann in den Königreichen Dänemark, Schweden und Norwegen vom Jahr 768—1459 incl. . . . begeben haben*«. Den foreligger kun i Manuskript (i Universitetsbiblioteket, Kiel). — Mindetavle paa Husum Raadhus.

Schlesw.-Holst. Volks-Kalender for 1846, S. 70—81. Hist. Tidsskr., 6. Rk., I, 1887—88, S. 305—21, 340, 354, 364 f., 396 ff.

Vilh. La Cour.

Danefer, Jacob Nielsen, ca. 1630—76, Officer. F. ca. 1630 paa Møen, vistnok i Landsbyen Dame nær Grønsund, d. Febr. 1676 nær Wismar. Forældre ukendte. Gift med Mette Holstein (Holtstein), der levede endnu 1681.

J. D. menes at have haft Ansættelse ved Færgevæsenet mellem Møen og Falster. Han lod sig tidlig hverve som Rytter, og hans Soldaternavn har muligvis været Jacob Nielsen Damefehr (Damefærge), senere forandret til Danefehr, D. Han var i Slutningen af 1655 med i Kampene i Polen som Korporal og Kvartermester i den polske Konges Livregiment. Da det trak op til Krig mellem Danmark og Sverige, vendte han i Foraaret 1657 hjem og lod sig hverve som Enspænder (menig Rytter) i Ditlev Ahlefeldts Regiment under Josias Breide Rantzau. Han forfremmedes ved sin Raskhed og Paalidelighed til Adjudant, men da hans Afdeling opløstes, indlemmedes han i det Korps paa 2000 Ryttere, som ved Freden i Roskilde 1658 afstodes til den svenske Konge. Faa Maaneder efter blev han Livknægt hos den svenske Hærs Næstkommanderende, Rigsadmiral K. G. Wrangel.. Da Krigen igen brød ud, ophørte i Virkeligheden de 2000 Rytteres Pligtforhold til den svenske Konge, men da denne følte sig som Herre over Landet, gjorde han ingen Forandring i Forholdet. Efter Kronborgs Erobring i Sept. 1658 skulde en Del danske Krigsfanger føres til Pommern, og med det dertil udrustede Skib sendte Wrangel samtidig en Del Gods og Bytte til sin Gemalinde og Husstand. J. D., en svensk **Furér** og nogle Soldater kommanderedes til at have Tilsyn med de 120 Fanger, Godset og Skibet, Lastdrageren »St. Johannes«, som førte seksten smaa Kanoner. Det skulde konvojerer gennem Sundet af en svensk Orlogsgaliot. Under Ventetiden paa Helsingørs Red, inden Vinden fjede sig, aftalte J. D. med ti af de flinkeste Fanger at gøre et Forsøg paa at tage Skibet fra Svenskerne, og under Sejladsen gennem Sundet blev Forehavendet 2. Okt. 1658 sat i Værk. Selv overmandede J. D. Furéren og tvang Skipperen og Rorgængereren til at styre mod Kbh., medens hans Fæller overfaldt den svenske Besætning og tog den til Fange. En Tid blev »St. Johannes« forfulgt og beskudt af Galioten, men denne opgav Forfølgelsen, da Kbh. var nær. Under de fortvivlede Forhold i den belejrede Hovedstad voldte J. D.s Komme med Skib, Bytte og frigjorte Fanger stor Jubel, tilmed da han bragte Meddelelse om den hollandske Hjelpeflaades nærforestaaende Ankomst. Kongen

udnævnte ham straks til Ritmester (i Gyldenløves Rytterregiment) og skænkede ham en Del spredt Bøndergods paa Møen, saaledes Nygaard (hvoraf det senere Marienborg menes at have sin Oprindelse). Der fortælles, at Kongen samtidig gav ham Æresnavnet »Danefærd«, men allerede i Rytterstamrullen for Ahlefeldts Regiment 1657 nævnes han som »Jacob Nielsen Danefehr«. Efter Gyldenløves Død fik J. D. Rytterkompagni i Kongens, senere i Dronningens Regiment og gjorde god Fyldest baade under Kbh.s Belejring og under Krigens videre Forløb i aaben Mark; hans Afdeling **maatte** en Tid beordres ud paa Landet for at faa Folkene udhvilede og **Heste** bestanden bragt paa Fode. Den frejdige J. D. var en lydig Soldat, men han kom dog i Strid med Oberstløjtnant G. Rauch og dømtes for »Insubordination« til at miste sit Kompagni. Kong Frederik III. holdt dog trofast sin Haand over ham og lod ham igen Jan. 1661 antage som Ritmester med 400 Rdl. Ventepenge. N. A. gav Kongen ham Embedet som Tolder i Stege; 1671 afgav han med **kgl.** Tilladelse dette Embede til Lorentz Erichsen »Holtstein«, sikkert en Slægtning af J. D.s Hustru. Under den skaanske Fejde søgte og fik han Tjeneste paa ny, og 1675 avancerede han til Staldmester ved Artilleriet og s. A. til Generalvognmester (Chef for Trænet) ved Hovedhæren, der under Kongens egen Anførsel drog ind i Mecklenburg og Pommern. J. D. var med ved Erobringen af Wismar og døde, medens Hæren laa i Kantonnement i og omkring denne By. Stedet, hvor han er begravet, kendes ikke. Han efterlod Enke og otte Børn. Boet blev gjort op 1680 og viste ingen Velstand. Ved Kong Christian V.s Velvillie blev en Gaard, som var udlagt for en forfalden Kaution, tilbagegivet Enken med varm Anerkendelse af J. D.s gode Tjeneste.

Dsk. **Mag.**, 3. **Rk.**, VI, 1860, S. 173—78. Aarsberetninger fra **Geheime-**arkivet, VI, 1876. *Minerva*, III, 1838, S. 63—72. *Hist. Tidsskr.*, 6. **Rk.**, III, 1892, S. 474—76. Slægt i I. Barfod: Den falsterske Geistligheds Personalhistorie, I, 1851, S. X—XV. F. Bojsen: Af Møens Historie, VI, 1921, S.

S. A. Sørensen (*KayLarsen**).

Danell, David Urbanus, ca. 1605—61, Søofficer, Ekspeditionsrejsende. F. ca. 1605 i Holland, begr. 4. Aug. 1661 i Kbh. (Holmens **K.**). Herkomst ukendt. Gift 1° senest 1646 med Maren Pedersdatter. 2° med en ukendt.

1641 blev D. Kaptajn i den danske Flaade, deltog Febr. 1644 i Slaget ved Lolland som Pros Munds Flagkaptajn paa Skibet »De to Løver« og blev taget til Fange. 1646—47 var han dog igen paa Togt, denne Gang til Spanien. Da Generaltoldforvalter Henrik

Muller efter **kgl.** Privilegium af 15. April 1652 udrustede en Ekspedition med to Skibe for at opsøge Østerbygden og udforske Grønland med Henblik paa mulig Fangst- og Handelsforbindelse, overdroges Kommandoen til **D.**, som under samme Dato fik udstedt Skibspas for Skibet »St. Peter« til Grønland. **D.** søgte fra Island vestover ad den ældgamle Skibsvej, den saakaldte Eriksstevne, og fik Østkysten i Sigte paa ca. $65\frac{1}{2}^{\circ}$ n. **Br.**, søgte for Is sydover langs Landet, rundede Kap Farvel og gik op langs Vestkysten til Fjorden Itivdleq, hvor Cunningham (s. d.) havde haft Station 1605. **N. A.**, 1653, gik **D.** helt op til Jan Mayen i Haab om derfra lettere at kunne komme ind til Østkysten, men mødte atter Is-masser og maatte søge om paa Vestkysten, hvor han anløb »Baals Revier« (Godthaabs Fjordkompleks) og atter endte i Itivdleq. Den sidste Ekspedition, 1654, formede sig nærmest som et Handelsstogt. **D.** hjembragte tre røvede Indfødte, en Mand og to Kvinder, fra hvilke det første grønlandske »vocabulary«, optaget og udgivet af Olearius 1656, stammer. Billede af de tre Grønlændere, malet i Bergen, findes paa Nationalmuseet. **D.s** Dagbøger fra Rejserne afskrevet i Udtog af Chr. Lund og er udgivet 1787 og 1916. — **D.** blev senere Assessor i Admiralitetet og Inspektør paa Holmen. 1658 var han Flagkaptajn paa Skibet »Trefoldigheden«.

Grønlands hist. Mindesmærker, III, 1845, S. 713—25. Medd. om Grønland, IX, 1889. **H. D. Lind:** Christian IV. og hans Mænd paa Bremerholm, 1889. **D.s** Dagbøger ved **L. Bobé** i Dsk. Mag., 6. Rk., II, 1916, S. 202—32.

H. Ostermann (P. Lauridsen).

Dankwart (Danckwardt, Danckwart), **Frederik** Christian Emil Theodor Claus, 1782—1856, Direktør i det udenlandske Departement. **F.** 15. Nov. 1782 i Segeberg, d. 23. Okt. 1856 i Kbh. (Petri), begr. sst. (Petri). Forældre: Gæstgiver Franz Christian **D.** og Charlotte Maria Germern. Ugift.

Efter at have taget juridisk Eksamen i Glückstadt 1804 blev **D.** senere Privatsekretær hos Statsminister Grev **E. H. Schimmelmann**, i hvis Tjeneste han var, til han 1823 udnævntes til Hus- og Herredsfoged i Munkbrarup Herred i Slesvig. Grev Schimmelmann, der 1824 var blevet Udenrigsminister ad interim, kaldte ham dog hurtigt tilbage og ansatte ham 1826 som Sekretær i Udenrigsdepartementet. 1831 blev **D.** Depechesekretær i Departementet og 1842 Direktør. — Da Arvespørgsmaalet i Slutningen af Frederik VI.s Tid blev brændende, overdrog Kongen **D.** at undersøge det og give en Fremstilling deraf. **D.** kom til det Resultat, at man

burde virke for at faa Kongelovens Arvefølge anerkendt for hele Monarkiet, hvorefter der indlededes Forhandlinger med Rusland og Østrig derom. 1846 var D. Medlem af den af Christian VIII. til Undersøgelse af Arvespørgsmaalet nedsatte Kommission uden dog, som det synes, at have spillet nogen ledende Rolle. — D. var en meget dygtig og begavet Mand, dertil i Besiddelse af mange Kundskaber samt megen Dannelse og personlig Elskværdighed; det er derfor forstaaeligt, at saa vel Kongerne Frederik VI. og Christian VIII. som Kongehuset i det hele satte stor Pris paa ham, der ogsaa stod i Venskabsforhold til Hertug Vilhelm af Glücksborg (Christian IX.s Fader). Fremdeles stod D. i høj Gunst hos de forskellige Udenrigsministre, han tjente under. Han var i politisk Henseende meget konservativ, og Systemskiftet 1848 medførte hans Afsked fra Statstjenesten. Hermed ophørte dog ikke hans Virksomhed i Statens Tarv; dels blev han anvendt ved Ordningen af Arvespørgsmaalet de paafølgende Aar, dels vides det, at Udenrigsministeren i Novemberministeriet, Grev A. W. Moltke, ofte indhentede hans Raad om de vigtigere indkomne Sager. — Papirer i Rigsarkivet. — Gehejmelegationsraad 1826. Konferensraad 1840. Gehejmekonferensraad 1848. — R. 1828. K. 1835. DM. 1842. S.K. 1843.

N. Neergaard: Under Junigrundloven, I, 1892, S. 706—10. F. C. Bruun: Til Erindring om Udenrigsministeriets 100-aarige Bestaaen 1770—1870, 1870, S. 55. C. Molbech i Berl. Tid. 29.—31. Okt. 1856. A. D. Jørgensen i Danmarks Riges Hist., VI, 1, 1898, S. 246, 347.

C. Zytphen-Adeler (Fr. de Fontenay*).

Dankwerth, se Danckwerth.

Dannemand, Frederikke Benedicte (Bente), 1790—1862, Frederik VI.s Mæresse. F. 6. Aug. 1790 i Kbh. (Holmens), d. 23. Dec. 1862 sst. (Garn.), begr. sst. (Garn.). Forældre: Borer ved Holmen Morten Andersen Rafsted (ca. 1752—1821) og Malene Gregersdatter (d. tidligst 1821). Døbt Bente Mortensdatter Andersen (Rafsted). Ugift.

Kort efter sin Tronbestigelse stiftede Frederik VI. gennem Generaladjudanten F. Bülow Bekendtskab med Bente Rafsted, som hun da kaldtes, og traadte i et intimt Forhold til hende. Hun blev kaldt Fru Frederikke D. og fik ved Reskript af 9. Dec. 1829 Rang med Oberstinder, samtidig med at hendes Børn ophøjedes i Adelsstanden (Adelspatentet udfærdigedes 4. Febr. 1830). Lige til Kongens Død varede Forbindelsen, dog — som Følge af, at hun ikke havde vist erotisk Standhaftighed under Kongens lange Fraværelse

paa Wienkongressen — med en Afbrydelse 1815—18, i hvilken Periode hun levede uden for Kbh. og fik et Barn med den spanske Mineralog Grev Vargas-Bedemar (s. d.). Hun fik af Kongen en Gaard ved Toldboden (senere beboet af J. B. S. Estrup, nu Hjem for **Vanføre**); her tilbragte Kongen jævnlig Aftenen. Hun fødte ham to Døtre og to Sønner, af hvilke sidste den ældste var *Frederik Vilhelm D.* (1813—88, ophøjet i Grevestanden 1839), der 1857 grundede det grevelige D.ske Stift paa Aastrup. Fru D. skildres som elskværdig, godgørende, jævnt forstandig, klog nok til at være personligt tilbageholdende og til ikke at blande sig i Statssager. En vis offentlig Forargelse over hendes Forhold tabte sig efterhaanden. Hun er den sidste officielle **Mætresse** i de danske Kongers Historie; hendes Stilling havde Dronningens Anerkendelse. — Malerier af Hans Hansen og J. L. Lund (Fr.borg), med Datteren Louise af Hans Hansen, af C. V. Eckersberg 1820; endelig et Maleri som ældre.

Erindringer af Pastorinde Pouline Petersen (Memoirer og Breve, XXXI), 1919. Fra Hoffet og Byen 1793—1822 (sst. II), 1906. H. C. Bering Liisberg: Kvinder i dansk Historie, 1916.

Hans Hansen, (A. Thorsøe)

Danner, Louise Christine, 1815—74, Lensgrevinde, **Frederik VII.s** Gemalinde. F. 21. April 1815 i Kbh. (Fødsst.), d. 6. Marts 1874 i Genova, begr. i **Jægerspris'** Have. Forældre: Grosserer, Mægler Gotthilf Ludewig **Køppen** (ca. 1776—1832, gift med Johanne Caroline Frederikke Køppen, ca. 1776—1836) og ugift Tjenestepige Caroline Juliane Rasmussen (1794—1869, senere gift med Snedkermester, Teaterkontrollør, senere Toldassistent i Holbæk Johannes Jensen, 1791—1858, gift 1° med Marie Sæbye). Gift 7. Aug. 1850 i Fr.borg Slotskirke med Kong Frederik VII. (s. d.).

Louise Rasmussen var Frugten af en Blodblanding mellem en fra Tyskland indvandret Slægt og københavnsk Almue. Med Faderen og Halvbroderen, Adolph Ludvig Køppen, Kong Georgs Lærer, havde hun ingen Forbindelse, men desto mere tog Moderen og hendes Slægt sig af hende. 1826 blev hun anbragt paa Det kgl. Teaters Balletskole, hvor hun fik Pierre Larcher, senere Aug. Bournonville, til Lærer, og hvor hun avancerede efter de gældende Regler; fra 1830 fik hun Elevgage, og i Aug. 1835 blev hun kgl. Figurantinde (**Balletdanserinde**). Smuk var hun ikke, men sund og frisk med velskabte Arme og Ben og smal om Midien. Ansigtet beherskedes af det fyldige, askeblonde Haar og de **blaa** Øjne, men Trækkene var brede og fladtrykte; de egnede sig ikke for Scenen og røbede alle Dage Proletaren. Noget egentligt Talent havde hun

ikke for Dansekunsten, hun naaede i hvert Fald ikke at udføre et selvstændigt Parti, men hun var et flittigt og paapassende Medlem af Balletkorpset og anvendtes i sine første Aar i adskillige Page- og Børneroller. Da hun, 5. Juni 1841, havde født sin Elsker, Bogtrykker Carl Berling (s. d.), en Søn (senere Proprietær i England Carl Jacobsen, d. 1908), optraadte hun ikke mere, men søgte sin Afsked, der blev tilstaaet hende fra Aug. 1842 med Halvdelen af Gagen i Pension. Om nogen Fjernelse fra Teatret paa Grund af Utugt, som hendes Modstandere senere paastod, var der slet ikke Tale. Efter at have uddannet sig i Modefaget i Paris etablerede hun, støttet af Berling, i Nov. 1844 et fransk Modemagasin i Vimmelskaftet i Kbh., og her drev hun med ikke ringe Dygtighed sin Forretning, indtil hun blev Kronprins Frederik saa uundværlig, at hun hyppigt *maatte* tage Ophold i Odense, hvor han residerede som Fyns Guvernør. Deres Bekendtskab var da af gammel Dato. Allerede medens hun var purung, havde han paa Hofteatret (det nuværende Teatermuseum) lagt Mærke til hende under et Besøg paa Balletskolen, og fra Begyndelsen af 1830'erne var deres Bekendtskab blevet udvidet gennem hans Ven Carl Berling og hendes Kammerat Jensine Weiner, hvem Prinsen interesserede sig for, da hans første Ægteskab var strandet. Efter at det andet Ægteskab ogsaa var gaaet itu, fik Louise Rasmussen stigende Magt over ham, og straks efter Tronbestigelsen 1848 flyttede hun ind paa Christiansborg. Samtidig ændredes ogsaa *Berlings* Tilværelse, et i politisk og moralsk Henseende meget angribeligt Skridt; medens Kongen lod ham stige til de højeste Hofstillinger, som han — hans finansielle Dygtighed ufortalt — »ved sin Personlighed og Fremtræden passede saa slet til som vel muligt« (N. Neergaard), blev hendes Navn forandret til Fru D., og i Marts 1849 fik hun Titel af Baronesse. Paa samme Tid vilde Kongen ægte hende, men det lykkedes Premierministeren, Grev A. W. Moltke, at faa Sagen stillet i Bero af udenrigspolitiske Hensyn. Berling og D. støttede Kongens demokratiske Følelser, f. Eks. over for Grundloven, fordi de forudsaa, at den fri Forfatnings Stadfæstelse vilde skaffe ham en mægtig Popularitet, hvorefter de kunde drage Nytte. Da Glansen fra Slaget ved Isted gav ham yderligere Relief, lod han 7. Aug. 1850 bag Ministeriets Ryg Sjællands Biskop J. P. Mynster foretage Vielsen, der fandt Sted til venstre Haand. Det politisk ukloge i denne Handling kunde ikke ændre Biskoppens Overbevisning om, at Ægteskabet var moralsk rigtigt. S. D. ophøjedes hun til Lensgrevinde, men Offentligheden fik ingen Meddelelse om Begivenheden.

Efterhaanden som Ægteskabet blev bekendt, vakte det Afsky i

Samfundets højere Lag, ikke mindst blandt Damerne, medens den jævne Befolkning forholdt sig afventende. Kun faa havde Forstaaelse af Kongens Motiver. Den degenererede, lunefulde Monark trængte til at opretholdes af en jævn Kvinde, for hvem intet menneskeligt var fremmed, og som kunde fængsle ham ved sin praktiske Overlegenhed, virke normaliserende paa hans ubeherskede Sind og regulere hans Trang til Drik. Tværs igennem det fornemme Selskabs Forargelse, hvori der blandede sig en ikke ringe Portion **Standshensyn** og Vrede over Forfatningsændringen, lyder endnu nogle forstandige Ord, som skyldtes Socialisten Fr. Dreier. Han skrev, at Grevinden »var af en dygtig Karakter og en klar Forstand«, og at der ikke kunde være Tvivl om, at hun »i Dyd saavel som i menneskelig Udvikling overgik mangfoldige Dronninger og mangfoldige hovmodige og forargede Borgerfruer«. I ydre Henseende forstod hun at perfektionere sig. Hun lærte Hovedsprogene, skrev et næsten fejlfrit Dansk med en udmærket Imitation af Tidens Brevstil og iklædte sit Væsen den dannede Verdens Form. Den Anstand, som Balletskolen havde forlenet hende med, fik hun ypperlig Brug for, og et Glimt af den dygtige Modehandlerinde kunde genfindes i de smagfulde Dragter, hun valgte at bære. Hendes Plads i Historien vilde være blevet ukrænkelig, hvis hun ikke havde haft **Berling** ved sin Side, og hvis hun — som Grevinde Dannemand — havde holdt sig borte fra Deltagelse i det officielle Liv. Men hun evnede ikke at støtte det holdningsløse Barn, som Kongen var, *saaledes*, at Samtiden kun anede, hvem det var, der hjalp ham. Straks efter Brylluppet begyndte hendes Kamp for at blive akcepteret af Adel og Aristokrati — en haabløs Strid, der ofte stjal Ægteparrets Livsglæde. Ved enhver Lejlighed, officielt og privat, trængte hun sig frem som en quasi-Dronning for at dele den Hyldest, der vistes Kongen. Denne Holdning var daarlig Politik, ikke mindst over for det holstenske Ridderskab, naar Besøget gjaldt Rigets sydlige Egne. Stillingen som Magtfaktor i Staten vilde ingen af de veksellende Regeringer — Rotwitts Venstreministerium ene undtagen — indrømme hende. Gennem **Berling** knyttede hun Forbindelse med Oppositionen, dengang Bondevennerne, og blev derved en Forløber for en senere Tids politiske Kvinder. Men Kernen i hendes Politik var ikke Anskuelse, kun personlige Formaal.

Hendes Fald for Fristelsen til at drapere sig med Kongemagtens Purpur medførte hadefulde Angreb. Der udkom en Mængde, for øvrigt lidet værdifulde, Pjecer for og imod hende; typisk for Tonen og Indholdet var især Fr. Schaldemoses Pamflet »**Rasmusine** eller

den belønnede Dyd« (1851). Ogsaa i den tyske Presse spredtes megen ondsindet Sladder om »die Rasmussen«. Herimod skulde Emil Jonas' Skrift »Dies kleine **Büchlein** gehört der Gemalin Seiner **Majestät**« (1854) dæmme op. Men saadanne Forsøg paa at lede Opinionen i modsat Retning var uden synderlig Virkning. Det samme Resultat fik det **Paalæg**, som Kongens Ven, Udenrigsminister Scheele, (12. Jan. 1856) gav vore Gesandter, nemlig at forespørge de respektive Landes Udenrigsministre, om der ikke var Mulighed for, at Grevindens Optagelse i Danmarks Statskalender kunde medføre Forandringer i Instruktionerne til Sendemændene i Kbh. Til Trods for al Iver vedblev hendes Tilstedeværelse ved officielle Lejligheder at være et Slags incognito. Kongens Lyst til at skyde sine Pligter til Side og hendes egne Forudsætninger forklarer imidlertid, at hun lod sig blænde af Magten. Hun havde jo ikke vandret den politiske Folkevej gennem **Kommuneraad** og Rigsdag, som blev almindelig efter Grundloven, men skyldte sine personlige Egenskaber, Kongens Svaghed og Berlings Beregning sin Ophøjelse. Takten til i afgørende Øjeblikke at bære denne ejede hun ikke.

1859 spændtes Buen saa højt, at den brast. Ministeriet Rotwitt var bl. a. ved hendes Indflydelse kommet til Magten (2. Dec.), efter at dets Forgænger, Ministeriet Halls Krav om Berlings Fjernelse var blevet afvist. Men i de næste to Maaneder indtraf nogle Begivenheder, der virkede som haarde Slag mod Regeringen og dens Hofstøtter. Fr.borgs Brand, under hvilken Berling kom livsvarigt til Skade, bragte Sorg og Ulykke over Landet; den franske Vaudeville »Grevinden og hendes Søskendebarn«, der opførtes paa Casino, indeholdt, saaledes som Erik Bøgh havde bearbejdet den, et virksomt Angreb, der hver Aften hilstes med demonstrativt Bifald; den nationalliberale Presse fnyste af Harme, og ved Nytaars-tid trængte en Folkehob ind paa Christiansborgs Ridebane og demonstrerede mod Grevinden. 30. Dec. nedlagde Berling alle sine Hofstillinger som et Offer til Stemningen, og 8. Febr. 1860 rantes Konsejlspræsidenten af et dødeligt Slagtilfælde. Disse Begivenheder satte Bom for Grevindens Ærgerrighed. Der blev nu større Stilhed om hendes Navn. Men i det daglige Samliv søgte Kongen at give hende Oprejsning for de Tilsidesættelser, hun udsatte sig for. Han vidste, hvad hun betød for ham, og gav undertiden sine Følelser rørende Udtryk. Kort før Døden sagde han paa sin jævne Maade ved en Fest i Christiansfeld: »I kan takke hende for, at jeg ikke allerede nu ligger med Næsen i Vejret«.

Da han var død, bragte Begivenhederne hastigt hendes Navn

ud af Dagens Strid. Den Beskyttelse, hun bad Christian IX. om, og som han tilstod hende, var overflødig; i Krigens Tid tænkte ingen mere paa hende. I sine senere Aar levede hun stille, dels paa Jægerspris, som Kongen havde testamenteret hende, dels i sin Ejendom Ny Vestergade 13 og hyppigt i Udlandet. 1871 var hun sammen med **Berling** i Ægypten, hvor han i Ørkenbyen **Ismailia** døde af et Hjerteslag, og hvor det blev hendes Opgave at lægge ham i Kiste og sende Liget hjem; selv fortsatte hun Rejsen til det hellige Land. Vinteren 1873—74 tilbragte hun i Italien, og her blev hun angrebet af Rosen, den Sygdom, som ogsaa havde været Kongens sidste, og døde paa et Hotel i Genova.

Grevinde **D.s** Aand var jordbunden, men hun var et villiestærkt og sundt Menneske med en klar Forstand og udpræget Realitetssans. **Berling** er sikkert det eneste Menneske, hun egentlig har elsket, men selv hendes Fjender **maatte** indrømme, at hun udfyldte sin Stilling som Kongens Vogterske med Alvor og Dygtighed, og at hun nærede Hengivenhed for hans Person. Hun viste ogsaa stor Pietet mod hans Minde, idet hun i hans Navn anvendte sin Formue, ca. syv **Mill. Kr.**, til et storslaaet **Velgørenhedsværk**. Den Stiftelse i Gyldenløvesgade i **Kbh.**, hvortil hun selv nedlagde Grundstenen, tager sig af gamle Kvinder af Arbejdsklassen. Hun havde ikke glemt, at hendes Mormoder endnu paa sine gamle Dage **maatte** ernære sig ved Vask. Stiftelsen paa Jægerspris, som ogsaa bærer Kongens Navn, er et Hjem for ulykkeligt stillede Pigebørn, der opdrages til dygtige Tjenestepiger. Hun havde heller ikke glemt, at hendes Moder var Tjenestepige, da hun fødte hende. Saakaldte »uægte« Børn har samme Ret til Optagelse som i Ægteskab fødte, og Børn fra Kongens gamle Land, fra Nordslesvig, har samme Adkomst som Børn fra Kongeriget. Disse testamentariske Bestemmelser kaster et forsonende Skær over meget i Grevinde **D.s** bevægede Liv; gennem dem opgjorde hun sin Erfarings Sum paa en smuk Maade. — Malerier af J. V. Gertner og D. Monies 1850 (begge paa Jægerspris), af Aug. Schiøtt og af ukendt (Rosenborg). Akvarel af Ed. Young (Fr.borg). Tegninger af D. Monies (Fr.borg) og J. A. Jerichau. Buste i Marmor af H. V. Bissen 1853 og i Bronze af samme (Fr.borg). Litografier bl. a. 1862. Træsnit bl. a. 1861 og 1874. Portrætteret paa et raderet Gruppebillede 1918 af H. N. Hansen og paa N. F. Niss' Litografi 1861 af Ankomsten til Gribsvad Kro.

Museum, 1893, I. N. Neergaard: Under Junigrundloven, II, 1, 1916. Robert Neiiendam: Scenen drager (Afhandlingen »Eventyrersken«), 1915. Hist. Tidsskr., 8. Rk., VI, 1915—17, S. 83—126. Robert Neiiendam.

Danneskiold. Ved Patent af 4. Maj 1695 bestemtes det, at »de Gyldenløvers Børn og Afkom« skulde føre Grevetitlen og Navnet D. Kong Frederik III. havde med Margrethe Papen, der 1683 ophøjedes til Baronesse af Løvendal, Sønnen Ulrik Frederik Gyldenløve (1638—1704, s. d.) til Grevskabet Laurvig. Fra dennes første (hemmelige) Ægteskab med Sophie Urne (d. 1714) nedstammer Familien Løvendal, af hvilken fransk maréchal de camp **Francois Xaver Joseph Greve** af L. 1786 fik tillagt Navnet *D.-Løvendal*. I sit tredje Ægteskab med Grevinde Antoinette Augusta af Aldenburg (1660—1701) havde U. F. Gyldenløve ti Børn, blandt hvilke Døtrene Charlotte Amalie Grevinde *D.-Laurvig(en)* (1682—99) og Ulrikke Antoinette Grevinde D.-L. (1686—1755) — der er Stammoder til Greverne Ahlefeldt-Laurvig(en) — og Sønnen, nedenn. Gehejmekonferensraad, Greve Ferdinand Anton D.-L. (1688—1754) til Laurvig. Denne var Fader til de ligeledes nedenn. Lensgrever Frederik Ludvig D.-L. (1717—62) og **Overkrigssekretær** Christian Conrad D.-L. (1723—83), med hvilken sidste Mandslinien uddøde. — Kong Christian V. havde med Sophie Amalie Moth, Grevinde af Samsøe (1654—1719) bl. a. Sønnen Feltmarskalløjtnant Christian Gyldenløve (1674—1703), der i sit første Ægteskab med sin ovenn. Kusine Grevinde Charlotte Amalie D.-Laurvig(en) havde Datteren Frederikke Louise Grevinde *D.-Samsøe* (1699—1744), gift med Hertug Christian August af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenburg (1696—1754, s. d.). I andet Ægteskab med Dorte Krag havde Chr. Gyldenløve de nedenn. Sønner, Greverne Christian D.-S. (1702—28) og Statsminister Frederik D.-S. (1703—70). Den førstnævnte var Fader til nedenn. Schoutbynacht Greve Ulrik Adolph D.-S. (1723—51) og til den ligeledes nedenn. Generalpostdirektør Lensgreve Frederik Christian D.-S. (1722—78), hvis Søn, nedenn. Amtmand, Gehejmekonferensraad Greve Christian Conrad Sophus D.-S. (1774—1823) var Fader til de ligeledes nedenn. Grever, Overskænk, Gehejmerraad Christian Conrad Sophus D.-S. (1800—86) — der var Fader til nedenn. Politiker, Grev Christian Frederik D.-S. (1838—1914) — og Generalpostdirektør Magreus Otto Sophus D.-S. (1804—94). Sidstnævnte var Fader til nedenn. Teaterchef, Grev Christian Conrad Sophus D.-S. (1836—1908) og til Premierløjtnant, Hofjægermester, Grev Otto Ludvig August Balthazar D.-S. (1841—96), hvis Søn er nedenn. Maler, **Grev** Adam Sophus D.-S. (f. 1874).

Danmarks Adels Aarbog, XLVI, 1929, S. 209—39. Personalh. Tidsskr., 8. Rk., II, 1923, S. 1—61. H. Berner Schilden Holsten: Danske Herregaardes

Ejere, I, Hovedsæderne i Grevskaberne, 1906, S. 39. J. P. Königsfeldt: **Genealogisk-hist.** Tabeller over de nord. Rigers Kongeslægter, 1856, Tabel 8, S. 99—102.

Albert Fabritius.

Danneskiold-Laurvig(en), Christian Conrad, Lensgreve, 1723—83, Søofficer. F. 12. Maj 1723 i Kbh.(?), d. 9. April 1783 paa Rolighed ved Laurvig, begr. i Kbh. (Frue **K.**). Forældre: Greve, senere Gehejmekonferensraad F. A. D.-L. (s. d.) og 2. Hustru. Gift 5. Sept. 1743 i Kbh. (Slotsk.) med Dorothea Sophie v. Holstein, f. 15. Okt. 1713, d. 9. Juli 1766 i Kbh. (Frue), D. af Overhofmarskal, Stiftamtmand Christian Frederik v. H. (s. d.) og Hustru.

D.-L. blev Kadet 1736, Kaptajn 1740, Kommandørkaptajn 1744, Kommandør 1746, Schoutbynacht 1755, Viceadmiral 1758 og Admiral 1767. Han blev Kammerherre 1743 og var 1744—46 i engelsk Tjeneste. 1748 førte han en Eskadre paa fire Fregatter i Nordsøen og blev n. A. Generaladjutant hos Kongen. D.-L. var høj Frimurer og blev 1750 Stormester for de nordiske Lande. 1761 blev han Deputeret i Admiralitets- og Generalkommissariats-Kollegiet, var 1762 atter Chef for en Eskadre, der overførte Tropper til **Eckernförde**, og overtog 1763 Grevskabet ved sin ældre Broders Død. Hans hurtige Karriere skyldtes dog mere hans høje Byrd og elegante Væsen, der gjorde ham velset ved Hove, end hans Evner og Dygtighed. Han var som ung anset for et livligt og elskværdigt Menneske, men svag af Karakter; han satte efterhaanden sit gode Omdømme over Styr ved Ødselhed og letsindigt Privatliv. Han bortødede sin egen og sin Hustrus ret store Formue og maatte 1756 laane 14 000 Rdl. af den kgl. Kasse og 1769 20 000 Rdl. af Søkvæsthusfondet, foruden at han havde forskellig anden Gæld. 1767 blev alle hans Godser sat under Administration. Hans Forhold til Ingeborg Akeleye (1741—ca. 1804), som han fik skilt fra hendes Mand Jernværksejer Herman **Løvenskiold**, vakte Forargelse. Marts 1765 bortførte han Skuespillerinden Jomfru Mette Marie Rose og holdt hende indespærret nogle Dage i sit Palæ. Kongen blev herover meget fortørnet og idømte ham en stor Bøde og en Erstatning til Jomfruen og forviste ham til hans Godser i Norge. Efter Tronskiftet 1766 fik han atter Tilladelse til at komme til Kbh. og kom nu til at høre til Kong Christian **VII.s** Svirebrødre. Da Grev Fr. **Danneskiold-Samsøe** (s. d.) 1767 blev afskediget, blev D.-L. Overkrigssekretær og 1769 Intendant de Marine, men savnede alle Betingelser for at udfylde disse Stillinger. Flaaden kom i Forfald, og den mod Algier 1770 udsendte Ekspedition under Schoutbynacht F. C. Kaas (s. d.) mislykkedes,

særlig paa Grund af de **medgivne Bombarderskibes** Ubrugelighed. D.-L. fik i den Anledning en **kgl.** Irettesættelse og blev paa Struensees Foranledning afskediget fra sine Embeder. Han trak sig nu tilbage til Norge, hvor han henlevede sine sidste Aar sammen med Ingeborg Akeleye, syg, nedbrudt og **ilde** lidt af Befolkningen i sin Hjemstavn. — Hv. R. 1747. Bl. R. 1769. L'union parfaite 1768. — Malerier af C. G. Pilo 1767 (Fr.borg; Gentagelser i Norge), P. Als (Tranekær) og af U. F. Beenfeldt 1763 (i Norge og paa Ledreborg). Formentlig Miniature af A. Thornborg 1772 i Privateje.

Personalh. Tidsskr., 6. Rk., II, 1911, S. 116—42, 327 f.; 8. Rk., II, 1923, S. 59 f. Hist. Tidsskr., 3. Rk., IV, 1865—66, S. 279—312. Th. Overskou: Den danske Skueplads, II, 1856, S. 330 ff. O. A. Johnsen i Norsk biografisk leksikon, III, 1926, S. 265—68. *Th Topsøe-Jensen.*

Danneskiold-Laurvig(en), Ferdinand Anton, Greve, 1688—1754, Gehejmeraad. F. 1. Juli 1688, d. 18. Sept. 1754 i **Kbh.**, begr. sst. (Frue **K.**). Forældre: Ulrik Frederik Gyldenløve (s. d.) og 3. Hustru. Gift 1° 15. Marts 1711 med Mette Cathrine Ahlefeldt, f. 25. Aug. 1686 i Reinbeck, d. 5. Marts 1712 i Hamburg, D. af Gehejmeraad Joachim A. til Bukhagen (s. d.) og Hustru. 2° 20. Dec. 1713 i **Kbh.** (Slotsk.) med Ulrica Eleonora Reventlow, f. 1. Nov. 1690, d. 12. Sept. 1754 i **Kbh.** (Frue), D. af Storkansler Grev Conrad R. (s. d.) og 2. Hustru.

D.-L. blev uddannet paa det ridderlige Akademi i **Kbh.**, rejste nogle Aar i Udlandet og deltog som Officer i den spanske Arvefølgekrig, blev 1709 dansk Oberst og Chef for 2. fynske **Kavaleri**-regiment og deltog med dette i Slaget ved Helsingborg 1710; 1711 blev han Brigader til Hest, og 1712 kvitterede han Regimentet. 1714 blev han, der Aaret i Forvejen havde giftet sig med Frederik IV.s Svigerinde, Overstaldmester og 1723 Direktør for Det vestindiske og guineiske Kompagni. Han ejede foruden Grevskabet Laurvig de betydelige aldenburgske Godser i Nordtyskland og købte 1714 Haraldsted Gods, 1720 Skjoldnæsholm. Han oprettede Larviks Hospital for Grevskabets fattige og opførte i **Kbh.** det D.-L.ske, senere Moltkeske Palæ (nu Haandværkerforeningens Bygning). — Kammerherre senest 1705. Gehejmeraad 1713. Rang med Gehejmeraader i Konseillet 1746. — Bl. R. 1713. L'union parfaite 1739. — Malet Olieminiature af J. S. du Wahl 1738 (Fr.borg). Malerier af samme 1741 (Gisselfeld) og tidligere (Fr.borg). Miniature af A. Thornborg i Norge.

N. Nicolaysen: Norske Stiftelser, III, 1858, S. 440. Personalh. Tidsskr., 8. Rk., II, 1923, S. 56 f. Larviks Hist., red. af O. A. Johnsen, I, 1923.

Povl Bagge (F. J. Meier).

Danneskiold-Laurvig(en), Frederik Ludvig, Lensgreve, 1717—62, Officer. F. 15. Maj 1717 i Kbh. (Nic), d. 12. Aug. 1762 i Lübeck, begr. i Kbh. (Frue K.). Broder til Christian Conrad D.-L. (s. d.). Gift 26. Aug. 1744 med Anna **Joachimine** Ahlefeldt, f. 5. Maj 1717, d. 15. Febr. 1795 i Kbh. (Frue), D. af Gehejmerraad Hans Adolph A. (1679—1761) og Dorothea Krag (1675—1754, gift 1° 1694 med Generaladmiral, Gehejmerraad, Baron Jens Juel, s. d.; 2° 1701 med Feltmarskalløjtnant, Generalpostmester Christian Gyldenløve, s. d.).

D.-L. fik en god Skoledannelse; hans Lærer var den kendte pietistiske Teolog Christian Langemach Leth (senere Præst ved Trinitatis i Kbh.), og efter at have sluttet sin Uddannelse ved en Udenlandsrejse blev han 1735 Kaptajn *reformé*, 1736 virkelig Kaptajn, 1738 kar. Oberstløjtnant, 1742 Sekond-, 1746 Premiermajor og Generaladjutant hos Frederik V., 1747 kar., 1749 virkelig Oberst, 1753 Kommandør (»Oberstløjtnant«) for Livgarden til Fods og 1755 Generalmajor. 1754 havde han efter Faderens Død arvet Grevskabet Laurvig, det Herzhorn'ske Fideikommis, Skjoldnæsholm, **Merløsegaard** m. m. og overtog ved Skiftet det D.-L.ske Palæ i Bredgade (senere det Moltke'ske, nu Haandværkerforeningen) i Kbh. for 40 000 Rdl. S. A. blev han Overstaldmester. Da det truede med Krig 1762, udnævntes han til Generalløjtnant, kommanderede en Brigade under Saint-Germain og døde under Hjemmarchen fra Mecklenburg. — Kammerherre 1735. Rang med Gehejmerraad 1749. — Hv. R. 1743. *L'union parfaite* 1757. — Malerier af J. L. Tocqué. Lille Maleri af U. F. Beenfeldt 1753 (Fr.borg; Gentagelse paa Tranekær). Miniature som ung (Fr.borg).

L. Bobé: Slægten Ahlefeldts *Hist.*, III, 1903, S. 151. G. Brammer: Livgarden 1658—1908, 1908, S. 294. *Personalh. Tidsskr.*, 8. Rk., II, 1923, S. 58 f. O. A. Johnsen i Norsk biografisk leksikon, III, 1926, S. 269.

P. F. Rist (*Rockstroh**).

Danneskiold-Løvendal, se Løvendal.

Danneskiold-Samsøe, Christian, Lensgreve, 1702—28, Samler. F. 1. Aug. 1702 i Verona, d. 17. Febr. 1728 i Kbh., begr. i Frue K. (Kisten brændt Okt. s. A. under den store Ildebrand). Forældre: Lensgreve Christian Gyldenløve (s. d.) og 2. Hustru. Gift 1° 24. April 1721 i Kbh. med Conradine Christine Friis, f. 31. Marts 1699 i Kbh., d. 23. Juni 1723 sst. (Frue), D. af Lensgreve Niels F. (s. d.) og Hustru. 2° 4. Okt. 1724 i Kbh. (Slotsk.) med Catharine Chri-

stine v. Holstein, døbt 24. Marts 1709 i Kbh. (Frue), d. 1. Febr. 1795 sst. (Frue), D. af Overhofmarskal, Stiftamtmand Christian Frederik v. H. (s. d.) og Hustru.

D.-S. fik en omhyggelig Uddannelse og begyndte tidlig, vejledet af Hans Gram, at samle paa Bøger og Haandskrifter; han købte baade i Ind- og Udland, optraadte bl. a. som Køber i stor Stil ved Fr. Rostgaards Auktion 1726 og erhvervede her værdifulde græske, latinske og orientalske Haandskrifter foruden en Række sjældne og kostbare Værker inden for den klassiske og nordiske Litteratur. Skønt han allerede to Aar efter bortreves af Kopper, var hans Bibliotek dog naaet op til ca. 7500 Bd. trykte Bøger og 522 Manuskripter, en Samling, der, som Gram siger, vidnede »om bon gout ikke mindre end om et vaste Dessein«. Den solgtes sammen med hans betydelige Maleri- og Møntsamling 1732 ved en Auktion, hvor bl. a. Holberg var Køber; i Forvejen havde Det kgl. Bibliotek gennem Gram sikret sig en hel Del saavel af Haandskrifterne som Bøgerne. Som Ejermærke benyttede D.-S. et *Superexlibris*: en Svane med en Krone paa Hovedet og en Krone om Halsen. — D.-S., der 1725 blev Deputeret i Søetatens Generalkommissariat, ejede Hovedgaarden Lundegaard (nu Christiansdal) paa Lolland og overtog 1723 Baroniet Høgholm paa Mols samt Baroniet Lindensborg ved Aalborg. Desuden ejede han Lystgaarden Solitude uden for Nørreport og tre andre Gaarde i Kbh. Men Salget af hans Ejendele kunde dog langtfra dække den Gæld paa ca. 175 000 Rdl., han havde paadraget sig, vistnok til Dels ved Kautionsforpligtelse for **Stiffaderen**. Han var meget litterært anlagt, skrev Digte paa forskellige Sprog og var stærkt interesseret i Grønnegade-Teatrets Virksomhed. — Kammerherre 1719. Hv. R. 1721. — Maleri af J. S. du **Wahl**, Miniature af N. Lafrensen og Familiebillede med den 2. Hustru (alle **Gisselfeld**). Portrætter paa Orebygaard og Tranekær angives at forestille D.-S.

O. F. C. Rasmussen: Optegnelser om Gisselfeld, 1868. E. C. Werlauff: Hist. Efterretn. om det st. kgl. Bibl., 2. Udg., 1844.

Svend Dahl (E Gigas)

Danneskiold-Samsøe, Christian Conrad Sophus, Lensgreve, 1800—86, Gehejmeraad. F. 16. Sept. 1800 paa Gisselfeld, d. 4. April 1886 i Kbh. (Holmens), begr. paa Gisselfeld. Forældre: Lensgreve Conrad D.-S. (s. d.) og Hustru. Gift 1° 5. Juli 1833 i London med Lady Elisabeth Brudeneli-Bruce, f. 14. April 1807 i London. d. 6. Nov. 1847 i Kbh. (Braaby), D. af Charles B.-B., Marquis af Ailesbury (1773—1856, gift 2° 1833 med Marie Elisabeth Clarke, f. Tollenache, f. 1809, Enke efter Charles John

C.) og Henrietta Maria Noel Hill (1773—1831). 2° 19. Marts 1850 i Enkedronning Caroline Amalies Palæ i Kbh. (Slotsk.) med Hofdame Anna Amalie Louise Øllegaard v. Zytphen, f. 12. Febr. 1818 i Horsens, d. 23. Juli 1903 i Kbh., D. af Generalmajor Ernst Frederik v. Z. (s. d.) og Hustru.

D.-S. blev Student 1818, privat dimitteret, juridisk Kandidat 1824, var 1825—35 Assessor auscultans i Højesteret, som valgt af Sædegaardsejerne Medlem af Roskilde Stænder 1835 (han udtraadte ved Aarets Slutning, midt i Samlingen) og 1838; ved Christian VIII.s Tronbestigelse blev han (der var Broder til Dronningens Svigerinde, Hertuginde af Augustenborg) Overstaldmester (indtil 1848), 1848 Overskænk, 1869 succederede han sin Broder i Besiddelsen af Grevskabet Samsøe og tog n. A. sin Afsked som Overskænk. Efter sin Moder havde D.-S. arvet Holmegaard med dertil hørende Glasværk, hvis Drift han udvidede og ledede med megen Dygtighed. Som Lensgreve blev han tillige Overdirektør for Gisselfeld Jomfrukloster, hvilket han snart efter udvidede, og desuden gjorde han sig fortjent ved Oprettelsen af Gisselfeld Livrentefond (1873); af egne Midler stiftede han et Legat (100 000 Kr.) for studerende. Paa sine Godser imødekom han Tidens Fordringer ved Salg til Arvefæste paa en for Bønderne særdeles gunstig Maade. Mod sine undergivne var han human, ligesom han i det hele var velvillig og godgørende. Hans smukke, livlige og ridderlige Personlighed passede til en Grandseigneur af den gamle Skole. — Hofjægermester 1822. Gehejmekonferensraad 1867. — R. 1840. K. 1841. S.K. 1842. DM. 1847. R.E. 1870. — Mæler af C. A. Jensen 1828, C. W. Schenstrøm 1853, Aug. Schjøtt 1855, N. P. Holbech ca. 1865, H. C. Jensen 1875 (litograferet 1877) og Frants Henningsen 1885; Miniature (alle Gisselfeld). Formentligt Portræt af L. A. F. Aumont (Orebygaard). Portrætteret paa Gruppetegning af E. Lehmann 1854 (Gisselfeld). Buste af Th. Stein 1874 (sst.). Træsnit 1886. Portrætteret paa Litografi af Christian IX. med Suite.

III. Tid. 11. April 1886. Hans Jensen: De danske Stænderforsamlings Historie 1830—48, I—II, 1931—34.

G L Wad^{Hans Jensen*}).

Danneskiold-Samsøe, Christian Conrad Sophus, Greve, 1836—1908, Chef for Det kgl. Teater. F. 29. Aug. 1836 i Kbh. (Garn.), d. 1. Nov. 1908 sst., begr. i Elmelunde. Forældre: Generalpostdirektør Sophus D.-S. (s. d.) og 1. Hustru. Gift 22. Jan. 1863 paa Prins Christians Palæ i Kbh. (Slotsk.) med Wanda Sophie Elisabeth Candia Zahrtmann, f. 12. Aug. 1842 i Kbh. (Holmens),

d. 27. April 1916 paa Nordfeld, D. af Kaptajn, senere Viceadmiral og Marineminister C. C. Z. (s. d.) og Hustru.

D.-S. blev Student 1855, privat dimitteret, og cand. polit. 1861. Han ejede 1863—74 Annerup, 1863—1900 Christiansholm ved Klampenborg og fra 1894 Nordfeld, Aalebækgård og Klosterskov paa Møen. 1869—76 var han Hofchef hos Kronprins Frederik, den senere Frederik VIII. Da han efter M. E. Fallesens Død i Aug. 1894 blev ansat som Chef for Det kgl. Teater, tiltraadte han en vanskelig Stilling. Fallesen, der havde hersket enevældigt, blev ikke mindst i Slutningen af sin Chefperiode Genstand for stærke Angreb baade ud fra kunstneriske og økonomiske Synspunkter. Ministeriet greb nu tilbage til en tidligere velkendt Form inden for Teatrets Administration, idet man delte Magten mellem en administrerende Chef og en Kommitteret, der skulde varetage den kunstneriske Ledelse. Som Kommitteret valgtes Peter Hansen, og da han 1899 trak sig tilbage, konstitueredes Einar Christiansen som Direktør. Da D.-S. tiltraadte sit Embede, var han kun lidet kendt af den store Offentlighed, der fandt, at det egentlig var at genoplive et forældet System at sætte en tilfældig adelig Godsejer i Spidsen for Det kgl. Teater; men den meget kunstinteresserede Greve, der snart blev en Forgrundsfigur i det københavnske Liv, viste hurtigt, at han ejede gode Betingelser for at varetage sit Embede. Han havde betydelige administrative Evner og arbejdede med megen Klogskab paa at bringe Balance i Teatrets Regnskab; derimod blandede han sig aldrig i den kunstneriske Direktions Dispositioner. Ved hans Død blev der skrevet følgende om den fornemme og noget tilknappe »Teatergreve«: »Han var i det Hele en intelligent Mand, der var i Besiddelse af et klogt og frit Syn; og havde ikke hans medfødte Tilbageholdenhed og en vis Sky for at vove sig ud været til Stede, vilde Grev D. være blevet en betydelig Kraft, der havde evnet at føre den Talescene igennem, der var et af hans kæreste Ønsker i de senere Aar«. Bl. a. gennem sit Ægteskab med en Kusine til Maleren Zahrtmann var D.-S. blevet en varm Beundrer af Malerkunst, og han ansaas for en fin Kender af gammel Kunst. — Hofjægermester 1862. — R. 1869. K.² s. A. K.¹ 1870. DM. 1894. S.K. 1906.

Ill. Tid. 26. Aug. 1906. Berl. Tid. 2. Sept. 1908. Einar Christiansen: Nogle Træk af mit Liv og af dansk Teaters Historie, 1930. T. h K. h

Danneskiold-Samsøe, Christian Frederik, Lensgreve, 1838—1914, Godsejer, Politiker. F. 29. April 1838 i Kbh. (Garn.), d. 3. Juli 1914 i Kbh., begr. paa Gisselfeld. Forældre: Lensgreve Christian

D.-S. (1800—86, s. d.) og 1. Hustru. Gift 15. Sept. 1867 paa Frijsenborg med Komtesse Emilie Henriette Dagmar **Krag-Juel-Vind-Frijs**, f. 8. Marts 1848 paa Søbygaard ved Hammel, d. 4. Juli 1897 paa Gisselfeld, D. af senere Lensgreve og Konsejlspræsident C. E. K.-J.-V.-F. (s. d.) og Hustru.

D.-S. blev Student 1860, privat dimitteret, og erhvervede sig ved Studierejser i Udlandet en alsidig Uddannelse i sociale og landøkonomiske **Spørgsmaal**. Landøkonomien blev i det hele taget hans særlige Virkefelt. 1886 succederede han Faderen i Besiddelsen af Grevskabet **Samsøe**, hvortil kom — som et af Slægtens **Prærogativer** — Stillingen som Overdirektør for Gisselfeld Kloster. I Administrationen af disse Jordegodser ydede han landøkonomisk det fremragende. Men allerede forinden havde han erobret sig en ledende Stilling inden for det danske Landbrug. Da der 1877 udbrød Kvægpest i Europa, og de engelske Landmænd derfor krævede Forbud mod Indførsel af Kvæg fra Kontinentet, blev D.-S. ledende Medlem af den Deputation, som Landhusholdningsselskabet sendte til London, og over for Parlamentets Komité talte han det danske Landbrugs Sag saa slagfærdigt og indsigtfuldt, at Faren for Danmarks Vedkommende i væsentlig Grad blev afværget. N. A. indvalgtes han i Landhusholdningsselskabets Bestyrelsesraad. 1881 blev han Præsident for dette — en Stilling, han beklædte til 1893, da han efter eget Ønske trak sig tilbage. Han udnævntes ved den Lejlighed til Æresmedlem af Selskabet. Ved et Suppleringsvalg i 2. Kreds 1887 indvalgtes han i Landstinget, hvor han havde Sæde til 1906. I Kraft af sin landbrugsfaglige Indsigt gjorde han her et særdeles nyttigt Arbejde i Udvalgene, ligesom han ogsaa paa anden Maade — saaledes som Medlem af **Jernbaneraadet** og som Formand for **Statsdyrskuekommissionen** — stillede sin Arbejdsevne til Raadighed. Men i Modsætning til Svogeren, Grev Mogens Frijs, tog han intet selvstændigt politisk Initiativ. Han fulgte i den almindelige Politik Estrup og blev staaende i Højres Gruppe. Hans repræsentative Evner — distingveret af Fremtræden, som han var, »angliseret» af Type, paa een Gang reserveret og forekommende, »af et overordentlig liberalt og fordomsfrit Tankesæt» (Goos) — blev bl. a. taget i Brug under Udstillingen 1888, hvor han var en af Vicepræsidenterne og Formand for Landbrugets Afdeling. Han var Ordensmarskal fra 1904, Ordenskansler fra 1911. — Hofjægermester 1863. — R. 1877. DM. 1881. K.² 1888. K.¹ 1893. S.K. 1901. R.E. 1908. — Malerier af O. Bache 1904 (Fr.borg) og 1913 (Gisselfeld) samt af B. Wegmann (sst.). Portrætteret af O.

Bache paa Maleri af Parforcejagten paa Frijsenborg **1884**. Træsnit efter Fotografi **1888**.

Ugeskrift for Landmænd 30. April **1908**. Berl. Tid. 4. Juli **1914**. Ill. Tid. 12. Juli s. A. N. P. Bransager og Palle Rosenkrantz: Den danske Regering og Rigsdag, **1901—03**.

P Stavnstrup.

Danneskiold-Samsøe, Christian Conrad Sophus, Lensgreve, **1774—1823**, Amtmand. F. 11. Juni **1774** i Kbh. (Holmens), d. 6. Juni **1823** paa Gisselfeld, begr. sst. Forældre: Greve, Generalpostdirektør Frederik Christian **D.-S.** (s. d.) og 2. Hustru. Gift 30. Nov. **1795** i Kbh. (Holmens) med Johanne Henriette Valentine Kaas, f. 12. Aug. **1776** i Kbh. (Holmens), d. 28. Juli **1843** paa Gisselfeld, D. af Kommandør, senere Admiral Frederik Christian K. (s. d.) og 2. Hustru.

D.-S. fik **1785** den senere som Digter og Præst bekendte Chr. A. Lund til Vejleder. **1792** tiltraadte han som mindreaarig Styrelsen af Grevskabet **Samsøe** og Overdirektoratet for Gisselfeld Kloster. Han efterkom i det hele ikke alene fuldt ud Tidens nye, indgribende Landbolovgivning, men gjorde som Regel mere, end Lovene paa-bød, afløste saaledes **1801—09** Naturalhoveriet, og trods de snart indtrædende daarlige Tider forstod han ogsaa at ophjælpe sine Skove og fremme Havedyrkningen paa sine Besiddelser. Han tilkøbte efterhaanden Godserne Holmegaard, Broksø, Ravnstrup, Næsbyholm, Bavelse, Nordfeld og Aalebækgaard og var Medinteressent i Rosendals Gods. For at lette Brændetransporten fra Næsbyholms Skove lod han Aaen opgrave fra Bavelse til Næstved, og denne »den Danneskioldske Kanal« (ogsaa kaldet »Næsbyholms Kanal«, i Nutiden uden Betydning og faktisk opgivet) befaredes første Gang 11. Sept. **1812**. Som Amtmand over Præstø Amt fra **1808** til sin Død virkede han bl. a. for et Havneanlæg ved Karrebæksminde, for et Sygehus i Næstved o. s. v. **1799** foranledigede han Udfærdigelsen af en ny Fundats for Gisselfeld, hvorved Adgangen til Klosteret lettedes derved, at Indskudspengene nedsattes, og samtidig forhøjedes **Hævingerne** ligesom **Konventualindernes** Tal. Han udvidede desuden Klosterets Virksomhed ved at bestemme en aarlig Anvendelse af Summer til Skolevæsenets Fremme og til Udstyr for uformuende Piger af alle Stænder. **1821** udvirkede han, at Klosteret, der hidtil kun havde været for adelige Damer, fik en særlig Afdeling for Døtre af uadelige i de tre første Rangklasser. Et af ham paatænkt Foretagende blev først iværksat af hans dygtige og foretagsomme Enke gennem Oprettelsen af Holmegaards Glasværk (**1825**). To Døtre af D.-S. blev gift med henholdsvis Hertug

Christian August af Augustenborg (s. d.) og hans Broder Prins Frederik af Augustenborg-Nør (s. d.). — Kammerherre 1792. Gehejmekonferensraad 1815. — S.K. 1808. DM. 1812. — Mindesten i Mogenstrup Skov, rejst af Præstø Amts Beboere. — Malerier af Jens Juel og Kratzenstein-Stub 1813, Miniature af W. Heuer 1812 og Tegning af samme (alle Gisselfeld). Miniature paa Rosendal. Buster af Thorvaldsen 1820 (Thorvaldsens Museum, Nysø) og Marmoreksemplar derefter af Th. Stein 1861 (Gisselfeld). Litografi af N. B. Krossing 1838 efter Kratzenstein-Stubs Maleri.

Fr. Thaarup: Fædrelandsk Nekrolog 1821—26, 1835—44, S. 185f. O. F. C. Rasmussen: Optegnelser om Gisselfeld, 1868, S. 279—86. C. Nyrop: Bidrag til den danske Industris Hist., 1873, S. 237—40.

Hans Jensen (C. Nyrop).

Danneskiold-Samsøe, Frederik, Greve, 1703—70, Generaladmiralløjtnant, Statsminister. F. 1. Nov. 1703 paa Assendrup, d. 18. Juli 1770 paa Marselisborg, begr. i Frue K. i Aarhus. Broder til Lensgreve Christian D.-S. (1702—28, s. d.). Gift 31. Juli 1724 formentlig paa Wedellsborg med Komtesse Dorothea Wedell-Wedellsborg, f. 1706, d. 23. Jan. 1763 i Sorø, D. af Kammerherre, Amtmand, Greve Hannibal W. (1660—1708) og Anna Cathrine Banner (1681—1739).

I sit niende Aar sendtes D.-S. sammen med sin ældre Broder Christian D.-S. (s. d.) til England, hvor han blev, til han var fyldt seksten Aar. Han lagde sig der efter alt, hvad der vedrørte Søvæsen, Skibsbyggeri og Mekanik, opholdt sig siden en Tid i Paris, rejste derfra til Holland og genoptog sine maritime Studier. Hjemkommen til Danmark 1721 havde han ondt ved at vinde sin kongelige Onkel Frederik IV.s Velvillie. Han fik 1723 et Kompagni Rytteri og 1727 et Kompagni i Fodgarden, men efter kort Tids Forløb søgte og fik han sin Afsked. 1729 blev han Gehejmeraad og kort efter Christian VI.s Tronbestigelse Assessor i Højesteret og Hofretten og 1731 Deputeret i Søetatens Generalkommisariat, hvor hans Uddannelse og Anlæg bedre kunde gøre sig gældende. Hans Ærgerrighed var dog ikke hermed tilfredsstillet, idet han trængte efter at blive Søetatens Chef. For at fortrænge Poul Løvenørn, der paa det Tidspunkt var Overkrigssekretær baade for Land- og Søetaten, rettede han haarde Angreb paa Søetatens Administration, derunder ogsaa i Dec. 1734 mod den geniale Overfabrikmester Benstrup (s. d.). Denne var opdraget i Frankrig, D.-S. i England, hvilket antagelig straks har skabt Mod-sætning mellem dem, og begge har sikkert ogsaa været ret uelastiske. Der blev gjort Benstrup Uret, og D.-S. skilte Søetaten af med en

dygtig Konstruktør. For Løvenørn havde Angrebet til Følge, at han Marts 1735 blev fritaget for at have med Søetatens og Holmens Sager at gøre, da han havde saa meget andet at varetage. 23. Nov. s. A. blev **D.-S. Overkrigssekretær** for Søetaten, og dettes Krigskancelli adskiltes fra Landetatens. N. A. blev han Intendant de Marine, 1738 Gehejmekonferensraad, 1743 Generaladmiralløjtnant og var s. A. Chef for den udrustede Flaade, hvor han til Flagskib valgte den prægtige Tredækker »**Christianus Sextus**», hvis Bygning havde fældet Benstrup.

Selv om det Billede af Flaadens Tilstand, som D.-S. ved sin Tiltrædelse gav, ikke var helt retfærdigt, var Forholdene i Søetaten og dens Administration langt fra tilfredsstillende. I de første Aar var **D.-S.s** Administration dog ikke uangribelig. Efter Benstrups Fald blev Thurah (s. d.) Fabrikmester, 1740 indkaldtes Konstruktør **Barbé** (s. d.) fra Frankrig, men begge viste sig uduelige, og nogle kostbare Aar gik til Spilde, inden man atter optog de Benstrup'ske Skibe. Var der end saaledes i Begyndelsen af **D.-S.s** Tid nogen Usikkerhed paa dette Felt, var hans øvrige Ledelse maalbevidst og udmærket. D.-S. var afgjort et administrativt Talent, der har gavnet Søetaten paa alle Omraader, først og fremmest ved at indføre bedre Økonomi. Han tog straks fat paa Bygningen af en haardt tiltrængt Tørdok, den senere saakaldte Gammeldok paa Christianshavn, der har været i Brug til omkring 1900, indkaldte hertil en schwabisk Vandbygmester J. H. **Dumreicher** (s. d.) og gennemførte trods store Vanskeligheder og Modstand Bygningen i Løbet af fire Aar. D.-S. forøgede Flaadens Størrelse, udvidede Kadrerne, forbedrede **Søkadetternes** Uddannelse, byggede paa Nyholm de smukke og hensigtsmæssige Magasinbygninger, som endnu bruges, forbedrede **Kbh.s** Havn og uddybede Flaadens Leje, saa at Skibene kunde ekviperes her, medens de tidligere halvtomme **maatte** udlægges paa Reden, hvor Ekviperingen fuldførtes. Han var den første, der gjorde sig til Talsmand for Uddybningen af en Sejlrende til Kbh. gennem Kallebodstrand (Nyt Archiv for Søvæsen, 1844, S. 461—73). 1739—41 grundlagde han den Ordning af Indrulleringsvæsenet, der i det væsentlige bestod uændret i de følgende ca. 100 Aar og i den Tid stod sin Prøve, og han udarbejdede Planen for Kbh.s Sikring mod Søsiden ved faste Forter, en Plan, der dog ikke kom til Udførelse i hans Levetid.

D.-S. havde, som nævnt, et vanskeligt Temperament og var ikke let at arbejde sammen med. Selv Christian VI. skrev betegnende om ham til Grev J. S. Schulin: »Grev D. er meget sensibel, men

efterdi han er os nyttig, ville vi **gærne menagere** ham saa meget som muligt«. Det var godt for **D.-S.**, at Christian **VI.**, der interesserede sig saa varmt for Flaaden, virkelig havde denne Opfattelse af D.-S.s Betydning, thi det manglede ikke paa Forsøg paa at styrte ham. Snart hed det sig, at Dokken var et forfejlet Arbejde, der aldrig vilde blive brugbart, snart fik Kongen Meddelelse om, at D.-S.s Beretninger om Flaadens Tilstand var misvisende, eller det hed sig, at Arbejdet paa Holmen gik helt i Staa. Farligst af disse Angreb var det, som Holmens Chef, Admiral **Suhm** (s. d.) rettede mod ham i en Klage til Kongen over **Kbh.s** Havns Tilstand. Kongen lod Klagen undersøge, og det viste sig, at den var ganske ugrundet. Suhm blev afskediget som Holmens Chef, og D.-S. fik Kongens Billede indfattet i Brillanter til at bære paa Brystet.

Kongen havde ogsaa paa et helt andet Omraade ladet D.-S. faa stor Indflydelse, da han 5. **Dec. 1735** oprettede General-Landøkonomi- og Kommercekollegiet, hvor D.-S. var Præsens fra dets Oprettelse til Marts **1739**. For saa vidt det var Kollegiet, der fremkaldte Stiftelsen af Banken i **Kbh.**, hvis Virksomhed begyndte **1737**, har D.-S. ogsaa her arbejdet i heldig Retning. Man kan heller ikke miskende, at der var meget **fædrelandssindet** i den Iver, som blev udfoldet for at udvikle Handel og Industri; men det hele Forsøg paa at skabe Vindskibelighed ved et til stor Yderlighed drevet Beskyttelsessystem med Forbud mod Indførsel af mange Varer var dog i sin Grund en stor **Misforstaaelse**.

Paa Misundere manglede det ikke, og da D.-S.s Beskytter, Christian **VI.**, var død, lykkedes det Modstanderne at fælde ham. Admiral Rosenpalm havde sagt til Frederik **V.**, at der uden Skade kunde spares **100 000 Rdl.** paa Søetatens Budget; og da **Admiralitet**skollegiet skulde sætte Slutstenen paa D.-S.s Værk, Instruktioner for Tjenesten, faldt det ham i Ryggen paa Spørgsmaalet om at samle Kommandomyndigheden hos **Generaladmiral**løjtnanten, til Trods for, at alle de Deputerede i Admiralitetet tidligere havde erklæret sig enige med D.-S. om dette Spørgsmaal, medens de nu kun vilde give ham Plads som »Primus inter pares«. Resultatet blev, at D.-S. blev afskediget **1746** og trak sig tilbage til Privatlivet, først til Søllerødgaard, senere til Marselisborg, som han **1719** havde arvet efter sin Farbroder Ulrich Chr. Gyldenløve. En Anmodning fra Frederik **II.** af Preussen om at træde i hans Tjeneste for at organisere en Marine afslog han. **1760** blev han Amtmand over Sorø og Ringsted Amter samt Overhofmester ved Sorø Akademi, hvor han med sin sædvanlige Energi tog fat paa

disse ham hidtil ganske fremmede Forretninger og arbejdede Akademiet hæderlig op i de fire Aar, han tilbragte der, indtil hans mange Klager over den pekuniært vanskelige Stilling, hvorunder Regeringen lod Akademiet lide, bevirkede, at han fik sin Afsked 1764. Man har nogle Taler af ham fra denne Tid, den ene holdt kort efter, at han havde mistet sin Hustru, med hvem han havde levet et lykkeligt Samliv. Talerne viser en dyb religiøs Følelse og et for Ungdommen varmt Sind og udmærker sig ved et klart og naturligt Sprog. Efter hans Død udgaves hans »Samling af Morgen- og Aftenbønner« (2 Dele 1775).

Da Christian VII. havde tiltraadt Regeringen, henledte D.-S. atter Opmærksomheden paa sig ved til Kongen i Febr. og April 1766 at indgive en streng Kritik over den daværende Overkrigssekretær F. Chr. **Rosenkrantz'** Administration af Søetaten. Denne søgte at tilbagevise Angrebene, der ikke var helt berettigede; men Kongen udnævnte 1. Aug. s. A. D.-S. til Medlem af Konseillet og 25. s. M. til Overkrigssekretær, **Surintendant** de Marine og Statsminister. Aarene havde imidlertid lige saa lidt svækket hans Stridslyst som hans Virkelyst. Men desværre blev hans Virksomhed kun kortvarig, da han i Konseillet snart kom i skarp Modsætning til J. H. E. Bernstorff i Anledning af dennes Stilling til det holstenske Mageskifte og Tilslutningen til Rusland. I en Memorial til Kongen angreb D.-S. Bernstorff, hvem han betegnede som en skadelig Minister. Det var ikke vanskeligt for en Mand af Bernstorffs Intelligens at tilbagevise disse Angreb. D.-S.s Modstandere, deriblandt den russisk-holstenske Diplomat Caspar v. Saldern, der havde stor Indflydelse paa Kongen, benyttede Lejligheden til 28. Okt. 1767 at faa ham afskediget, hvorpaa han atter trak sig tilbage til Marselisborg.

Medens D.-S. var en udmærket Administrator af Søetatens Midler, viste han betydelig mindre økonomisk Sans, hvor det gjaldt hans egne Affærer. Han var derfor ogsaa undertiden i Pengeforlegenhed. 1756 var han nødt til at optage et ret stort Laan i den kgl. Kasse, og 1760 maatte Vinhandler G. A. Wulff i Altona søge Admiralitetets Hjælp for at faa et stort Tilgodehavende hos Greven udbetalt. Men trods enkelte min lre heldige Sider hos ham er hans Fortjenester af Landet og Søetaten ubestridelige. D.-S. genrejste Flaaden og lagde Grunden til den Organisation, som har været bærende for den danske Marine lige op til Nutiden. Han var uegennyttig, og hans Fædrelandskærlighed var varm. — Hv. R. 1723. Bl. R. 1747. **L'union** parfaite 1739. — Kammerherre 1719. — Mindesten ved Jægerspris af Wiedewelt

1778. — Pastel af C. G. Pilo 1745 paa Gisselfeld (moderne Kopi paa Fr.borg), litograferet 1868. Nogle Ungdomsportrætter og Malerier af J. F. Arends 1770 og 1771 paa Gisselfeld. Endvidere Malerier paa Sorø Akademi (formentlig af P. Als), i Slægteje, paa Orebygaard og Ledreborg. Stik af Lahde 1795 efter Maleri af P. Als.

Efterretninger om den Danske Søe-Etat fra forrige Tider, 1790. H. Treschow: Grev Fr. Danneskiold-Samsøes Levned's Beskrivelse, 1796. J. K. Høst: Clio, I, I, 1821, S. 1—15. Dsk. Mag., 3. Rk., III, 1851, S. 42—71. Dsk. Saml., 2. Rk., II, 1872—73, S. 206—28. A. P. Tuxen: Poul Vendelboe Løvenørn, 1924. Aage Friis: Bernstorffske Papirer, II, 1907, S. 158—90.

Th. Topsøe-Jensen (E. Holm).

Danneskiold-Samsøe, Frederik Christian, Lensgreve, 1722—78, Direktør i Generalpostamtet. F. 3. Juni 1722 i Kbh. (Holmens), d. 26. Marts 1778 sst. (Frue), begr. sst. (Frue K.). Forældre: Lensgreve Christian D.-S. (1702—28, s. d.) og I. Hustru. Gift 1° 29. Juli 1749 paa Skovsbo, Rynkeby Sogn, med Nicoline Rosenkrantz, f. 6. Jan. 1721 paa Skovsbo, d. 7. Febr. 1771 i Kbh. (Frue), D. af Amtmand, senere Gehejmerraad Christian R. til Skovsbo (1672—1736, gift 1° ca. 1703 med Øllegaard Sehested, 1668—1717, gift 1° med Erik Lykke til Skovsbo, 1651—1701) og Frederikke Louise Krag (1696—1766). 2° 18. Juni 1773 paa Gisselfeld med Frederikke Louise v. Kleist, f. 31. Marts 1747 i Rendsborg, d. 29. Maj 1814 paa Gisselfeld, D. af Kammerherre, senere Gehejmerraad, Amtmand Christian Adam v. K. (1705—78) og Sophie Rosenkrantz (1724—70).

D.-S. blev 1740 Officier reforme ved 2. Jyske nationale Infanteri-Regiment, s. A. Ritmester reformé ved samme, 1749 Oberstløjtnant. Fra Faderen havde han overtaget en Gæld paa ca. 175 000 Rdl., som dennes Samlinger, Bibliotek og Godset Lindenberg langt fra kunde dække. Grevskabet Samsø gav kun ca. 6000 Rdl. aarlig, og heraf skulde han til Stifmoderen og sine Søkende udrede ca. 4000 Rdl. 1732 forlenedes han med Grevskabet Løvenholm, men samtidig inddroges et Beløb af 2000 Rdl., der var tillagt ham i Refusion for det 1711 afstaaede Generalpostmesterembede. S. A. som Forleningen fandt Sted, frasolgte en Del af Godset, og Resten pantsattes for 30 000 Rdl. 1742 solgte han Godset til Broderen Ulrich Adolph for Pantessummen, og seks Aar senere maatte han ogsaa sælge Baroniet Høgholm. 25. Febr. 1752 blev han Direktør i Generalpostamtet, men oppebar ikke Gage før 1757. 1753 maatte han sælge Baroniet Lindenberg og havde derefter kun Grevskabet Samsø tilbage. Som Postdirektør kom han ikke til at betyde noget,

idet han med Kongens Tilladelse opholdt sig paa Gisselfeld syv—otte Maaneder om Aaret for at varetage sin Stilling som Overdirektør for den i Henhold til hans Farfaders Testamente af Godset ved Farmoderens Død 1754 oprettede Stiftelse. Godset var i hendes Tid blevet meget stærkt forgældet, og han havde ogsaa mange andre Vanskeligheder at kæmpe med. 1771 blev han af Struensee afskediget fra Postdirektørembedet. — Kammerherre 1740. Gehejmerraad 1758. Gehejmekonferensraad 1766. — Hv. R. 1749. Bl. R. 1777. L'union parfaite 1763. — Portrætteret paa Familiebillede. Maleri af P. Als 1750. Barneportræt.

Peder Birch: Geheimeraadere i Geheime Conseillet, 1771, S. 44. T. de Hofman: Dsk. Adelsmænd, III, 1779, S. 264. O. F. C. Rasmussen: Optegnelser om Gisselfeld, 1868. Aar bog for det danske Post- og Telegrafvæsen, 1930, S. 403—16.

H. Hjorth-Nielsen (P. Brock).

Danneskiold-Samsøe, Adam Sophus, Greve, f. 1874, Maler, Kunsts kribent. F. 2. Okt. 1874 i Kbh. (Cit.j. Forældre: Hofjægermester, Premierløjtnant, Greve Otto Ludvig August Balthazar D.-S. (1841—96) og Komtesse Louise Siegfriede Knuth (1853—1928; gift 2° 1901 med Kammerherre Johan Vilhelm Grevenkop-Castenskiold, 1844—1933, gift 1° 1867 med Henriette Margrethe Reinholdine Elisabeth Kragh, 1842—90). Gift 1° 11. Juni 1906 i Roskilde Domkirke med Elsebet Møllerup, f. 3. Juli 1885 paa Frbg., D. af Museumsdirektør, Dr. phil. Arthur William Julius M. (s. d.) og Hustru. Ægteskabet opløst 1922. 2° 16. Febr. 1926 i Kbh. (b. v.) med Ingeborg Leone Green, f. 2. Nov. 1894 i Kbh., D. af Fabrikant Hans Peter G. (f. 1867) og Christiane Dorothea Nielsen (f. 1863).

Efter at være blevet Student 1895, privat dimitteret, og have taget Filosofikum 1896 dimitteredes D.-S. af Jørgen Aabye til Kunstakademiet, hvor han var Elev April 1897—Maj 1900. Derefter gik han paa Zahrtmanns Skole 1900—02, 1904. Blandt hans hyppige Udenlandsrejser anføres Berlin 1898, Berlin og Paris 1900, Italien 1902—03 (bl. a. i Portofino og Civita sammen med Zahrtmann), Tyrol og Paris 1906—07. Hans Deltagelse i Udstillinger har været vekslende: Den Frie Udstilling 1902, 1909—14, Charlottenborg 1905—06, 1908 og med Mellemrum siden 1916, Kunstnernes Efteraarsudstilling 1915—24, Civita d'Antino-Udstillingen 1908, Dansk Kunst fra Italien 1909, Moderne dansk Kunst 1925, Kunststævnet i »Forum« 1929; Separatudstilling i Kunstforeningen 1915. — Som Maler har D.-S. baade givet sig af med Landskaber (Italien, Mols, Møen, Kristiansø) og med store Figurbilleder (»Helga den Fagres

Død« paa Sorø Akademi; »Skovnatten« i Sønderborg Museum; »Andejagt«; Dekorationen af Raadhussalen i Hillerød og Byraads-salen i Maribo). Ligesom sin samtidige, Oluf Hartmann, overtog han Zahrtmann-Skolens Forkærlighed for en kraftig Plastik og et vist episk Foredrag i Figurkomposition; desuden har han dyrket **Farve-**eksperimenter i Skolens Aand. Hans litterære Virksomhed har været nær knyttet til den modernistiske Malerkunsts Fremstød i **Aarene** omkring 1918—20. I Artikler og Kronikker til Dagblade (mest »Politiken«) og Tidsskrifter (»Klingen«, »Vor Tid«, »Illustreret Tidende«, »Kunstbladet«, »Tilskueren«) forsvarede **D.-S.** den unge Generation og forsøgte at opstille det teoretiske Grundlag for dens Bestræbelser, hvilket tillige førte ham ind paa Betragtninger over Kunstens Stilling til og Forpligtelser over for Samfundet (»Kunstneren og hans Arbejde«, 1923). I et Par Brochurer om »William Scharff« (1931) og »Karl Isakson« (1933) har han givet gode Bidrag til den bevægede »moderne« Epokes Historie i dansk Maleri, og 1918 udgav han en Fortegnelse over Poul S. Christiansens Arbejder. Kunstanmelder ved »Fyens Venstreblad« 1919—21, »Østsjællands Folkeblad« 1920—21, »Social-Demokraten« 1924—28. Den kgl. Kobberstiksamling ejer hans Træsnit-Serie »Jagtbogen« (1924—29).

Kristian **Zahrtmann**. En Mindebog, udg. af F. Hendriksen, 1919.

Sigurd Schultz.

Danneskiold-Samsøe, Magreus Otto **Sophus**, Greve, 1804—94, Generalpostdirektør. F. 4. Juli 1804 paa Gisselfeld, d. 31. Jan. 1894 i Kbh., begr. paa Gisselfeld. Broder til Lensgreve, Christian D.-S. (1800—86, s. d.). Gift 1° 1. Dec. 1835 i Kbh. (Garn.) med Frederikke Marie Levetzow, f. 17. Febr. 1813 i Kbh. (Fødsst.), d. 16. Aug. 1852 i Ordrup, D. af Major, senere Generalmajor Hans Frederik Hannibal L. (1777—1861) og Thalia Amalie Bille (1792—1820). 2° 10. Okt. 1866 i Kbh. (Holmens) med **Fernanda** Caroline Bille, f. 23. Febr. 1835 i Kbh. (Holmens), d. 13. Juni 1902 i Ems, D. af Kaptajnløjtnant, senere Viceadmiral og Marineminister Steen B. (1797—1883, s. d.) og Hustru.

D.-S. indtraadte 1824 i Generalpostdirektionen som Assessor auscultans, blev 1832 virkelig Assessor og 1834 Postdirektør, men opnaaede først ved sin Udnævnelse til 3. Direktør 1835 at faa Gage. Hans særlige Ressort inden for Direktionen blev Befordrings- og Færgevæsenet i Kongeriget, som han beholdt, da han 1840 udnævntes til 2. Direktør, i Forbindelse med hele Kongerigets Postvæsen. 1842 efterfulgte han David Monrad som Generaldirektør.

Ved Styrelsens Omordning i **Dec. 1848** overtog D.-S. Embedet som Enedirektør. Den stærke Udvikling af Postvæsenet, der var begyndt under hans udmærkede Forgænger, fortsattes i de følgende Aar, og D.-S. viste sig at være sit store Embede fuldtud voksen. Forbindelserne udvidedes, nye Ruter oprettedes, Landpostvæsenet organiseredes, og Postvæsenet tog det nye **Trafikmiddel**, Jernbanerne, i Brug, efterhaanden som Linierne aabnedes. Lønningerne forbedredes, og D.-S. kæmpede med Held for, at det faguddannede Personale skulde have Fortrinsret til Embederne fremfor afskedigede Officerer og Underofficerer. Den hidtil efter Afstanden beregnede Porto blev endelig afskaffet, Enhedsporto'en gennemført, og Frimærker indført. I alle Fremskridt var D.-S. Sjælen, og han forstod til sine Medarbejdere at vælge Mænd, der var i Stand til at udføre Planerne. Hans **31aarige** Styre af Etaten bragte denne den hidtil rigeste Udvikling. Personlig var han taktfuld til det yderste, ridderlig i al sin Færd og har aldrig med sin Villie foretaget sig noget, der blot kunde have Skygge af Uretfærdighed. Intet Under, at Etatens Personale saa op til ham med den dybeste Respekt. Han tog sin Afsked fra 1. Jan. **1874**, idet han ikke ønskede og ej heller kunde forblive i sin Stilling under de ved en ny Styrelseslov fastsatte Administrationsformer. **1849—54, 1856—60 og 1875—80** var han Medlem af Nationalbankens Repræsentantskab. Han ejede fra **1842** Nordfeld, Aalebækgaard og Klosterskov paa Møen. — Ordensskattemester **1852**. Ordensvicekansler **1874**. Ordenskansler **1889**. — R. **1840**. K. **1842**. S.K. **1846**. DM. **1852**. R.E. **1874**. — Mindesmærke paa Nordfeld, rejst af Bønder. — Malerier af F. Vermehren **1870—98** (Fr.borg) og Jørgen Roed **1848** (litograferet af **Kunstneren**). Tegninger af G. Kierkegaard **1835** (Fr.borg) og W. Heuer ca. **1825**. Miniature paa Gisselfeld. Stengraving **1874**. Træsnit **1873**.

III. Tid. 4. Jan. **1874**. Fr. Olsen: Postvæsenet i Danmark **1848—1873, 1924**. Det kgl. danske Postvæsen gennem 300 Aar, **1624—1924, 1924**, S. **113—27**. **Danmarks** Adels Aarbog **1929**, S. **227** f. ff *Hjorth-Nielsen* (G. L. Wad).

Danneskiold-Samsøe, Ulrik Adolph, Greve, **1723—51**. Søofficer. Døbt **16. Juni 1723** i Kbh. (Holmens), d. **3. Juni 1751** paa Gisselfeld, begr. i Kbh. (Holmens K.). Broder til Grev Frederik Christian D.-S. (s. d.). Gift **19. Juli 1743** i Søllerød med Komtesse Sophia Dorothea D.-S., f. **13. Maj 1726** paa Assendrup, d. **16. April 1766** i Kbh. (Holmens), D. afsenere Generaladmiralløjtnant, Greve Frederik D.-S. (s. d.) og Hustru.

D.-S. blev Kadet **1733** og Kaptajn **1739**, fik s. A. Tilladelse til at gaa i engelsk Tjeneste sammen med Kaptajn F. L. Norden

(s. d.). Med den engelske Flaade deltog han **1741** i det mislykkede Angreb paa Kartagena og blev s. A. Kommandørkaptajn. N. A. rejste han fra London til Paris med Norden, der døde her, og Jan. **1743** kom han tilbage til Danmark, hvor han af sin ældre Broder havde købt Grevskabet Løvenholm, som han atter afhændede **1751**. **1743** var han først Skibschef og derefter Chef for en Eskadre i Nordsøen og blev n. A. Kommandør og Deputeret i Admiralitetet. **1746** var han Chef for en Eskadre, der sendtes til Algier for at true Byen. Det lykkedes D.-S. i Forbindelse med Kommerceraad L. Hammecken at slutte en fordelagtig Fred. Han naaede hjem med Eskadren, lige før hans Onkel og Svigerfader Fr. D.-S. blev afskediget, søgte derefter selv sin Afsked og fik tillagt Schoutbynachts Karakter. Dec. s. A. blev han Amtmand over Nordborg Amt paa **Als**, men søgte **1749** sin Afsked og flyttede til Gisselfeld. — Formentligt Portræt paa Gisselfeld, malet af J. S. du Wahl **1746**. Portrætteret paa Familiebillede sst.

Niels Seidelin Bøgh: Den algierske Fredshistorie, **1747**. Kay Larsen i Tidsskr. f. Søvn., 1917, S. 391 ff. *Th. 1 opsøe-Jensen.*

Danning, Sophus Christian, 1867—1925, Musiker, Dirigent, Komponist. F. 16. Juni 1867 i Odense, d. 7. Nov. 1925 sst., begr. i Helnæs. Forældre: Tømmerhandler, Grosserer Anders Christian Pedersen (1834—84) og Mariane Elise Topp (1837—1910). Navneforandring 2. Jan. 1893. Gift 1° 16. April 1892 i Bergen med Valborg Sofia Asp, f. 7. Aug. 1868 i Lovisa, Finland, D. afsenere Professor Georg August A. (1834—1901) og Matilda Sofia **Wetterhoff** (1840—1920). Ægteskabet opløst. 2° 30. Maj 1902 i London (Westminster) med Signe Thora Aas, f. 25. Aug. 1878 i Kristiania, D. af Overtoldkontrollør Peter Christian A. (1847—1915) og Thora Ellefsen (1849—1919).

D. studerede Violin hos V. Tofte, Klaver hos Alb. Orth og Teori hos Bondesen, fortsatte senere Studierne paa Konservatoriet i Sondershausen og hos Jadassohn i Leipzig, rejste paa det **Ancker'ske** Legat 1896 i Italien, Frankrig og Tyskland og nedsatte sig efter et Ophold i Finland som Musiklærer i Kbh. Paa Griegs Anbefaling blev han 1899 Kapelmester ved Teatret i Bergen samt ved det bergensiske Musikselskab »Harmonien«, hvor han virkede indtil 1907, da han flyttede til Kristiania og overtog **Stillingen** som Kapelmester ved **Fahlströms** Teater (1907—11). 1914—23 virkede han som Kapelmester ved Odense Bys Orkester. Han har skrevet Operaerne »Gustav Adolf«, »Elleskudt« og »Kynthia« (Bergen og Kristiania) samt Operetten »Columbine« (Kristiania), desuden

Musik til »Snehvide« (sammen med Sextus Miskow), opført paa Casino, og til Drachmanns »Tusind og een Nat«. Af hans tre Symfonier er især »Dante-Symfonien« blevet en Del spillet (Sondershausen, Bergen, Kristiania, **Helsingfors**). Endvidere har han komponeret Ouverturer og andre Orkesterværker, en Violinkoncert, Violinkompositioner, Korsange (**Damekor**), Sange, til Dels af national Karakter (»Dejlige Land«, »Vort Flag« o. a.), Klaverstykker (»4. Klavierstücke« 1926). Uden at være nogen betydelig Komponist røber han i sin Musik et vist teknisk Haandelag og en speciel Evne for let og behagende Musik, til Tider af et stærkt lyrisk Sving.

Erik Abrahamsen.

Danrop, Melchior, se Colditz.

Danxst, Cordt, 1669—1726, Bogholder. F. Okt. 1669 i Kbh., begr. 18. Febr. 1726 sst. (Nic). Forældre: Kræmmer Johan D. (d. 1678) og Margrete (d. 1676). Gift med Johanne Margrethe Hessenberg, begr. 4. Nov. 1711 i Kbh. (Nic).

C. D. var 1684—90 i Tjeneste hos Købmand Henrik Schupp, der var Direktør i Ostindisk Kompagni. 1691 fik han kgl. Bevilling til at undervise i Bogholderi i Kbh. og tog 1695 Borgerskab som Bogholder. 1696—1702 var han Overbogholder ved Ostindisk Kompagni, men kom i Strid med Direktionen, der fik ham dømt som Tremarksmand. Senere var han Bogholder ved Provianteringskommissionen, en Tid i Tjeneste hos Grev Danneskiold-Laurvigen, og endte i stor Fattigdom. 1691—1711 udgav han en Mængde Lærebøger i sit Fag efter den Metode, som anvendtes af Kunst-rechnungs-Societät i Hamburg, hvoraf han var Medlem. Han har ogsaa udgivet poetiske Værker til Regne-, Skrive- og **Bogholderi-kunstens** Pris, hvor han viser sig fra en saa komisk Side, at man godt kunde tænke paa ham som Forbillede for Holbergs Bogholdere i »Den Stundesløse«.

O. Nielsen: Kbh. paa Holbergs Tid, 1884, S. 344 ff.

O. Nielsen (R. Paulli)*.

Darbes (d'Arbés, Darbitz), **Johannes** Anton Peter Poul, 1750—1815, Musiker. F. 7. Febr. 1750 i Kbh. (Slotsk.), d. 15. Juni 1815 paa Frederiks Hospital sst., begr. sst. (Ass.). Forældre: Musiker, Komponist (Johan) Francesco D. (ca. 1705—68) og Charlotte Christiane Kayser (ca. 1715—1802). Gift.

D., der fik sin musikalske Uddannelse dels i Kbh. under Violinisten Freithoffs Vejledning, dels i Venezia og Bologna, hvor han et Par Gange opholdt sig i flere Aar med kongelig Understøttelse,

var en udmærket Violinspiller og indtog allerede i en ung Alder den første Plads blandt Kapellets Primoviolonister næst efter Koncertmester Hartmann. I Kompositionen havde han haft Pater Martini til Lærer, men drev det ikke til noget betydeligt; han var kun lidet produktiv og **maatte** høre grove Beskyldninger for Plagiat. Der omtales et »Stabat mater« af ham og en Motet til Tekst af Mad. Boye, opført ved Hoffet 1780. Desuden komponerede og arrangerede han Balletmusik for Galeotti. Efter at han sidste Gang var vendt tilbage fra Italien, fik han 1780 det Hverv at undervise to af Teatrets lovende unge Sangerinder og udnævntes samtidig til Professor og Musikinspektør, i hvilken Egenskab han skulde føre Tilsyn med Kapellet og oplære unge Musikere for dette. Hvor meget D. med Rette kunde tilskrive sig af Æren for, hvad Catharine Møller, senere Mad. Frydendahl, blev for det danske Syngespil, var omtvistet af hans samtidige. De fleste ansaa ham for en Charlatan; dog er det muligt, at Dommen over ham var noget paavirket af den personlige Uvillie, han vakte imod sig ved sit indbildske, pirrelige og ubehagelige Væsen. En Udnævnelse til dansk Generalkonsul i Italien, som han modtog 1783, blev atter tilbagekaldt og erstattet med en aarlig Pension. — Rang med Justitsraader 1784. Virkelig Justitsraad og Generalkrigskommissær 1810.

C. F. Cramer: *Mag. der Musik*, II, 1784, S. 53 f. Th. Overskou: *Den danske Skueplads*, III, 1860, S. 188—94, 245—54. C. Thrane: *Fra Hofviolonernes Tid*, 1908. *Personalh. Tidsskr.*, 6. Rk., II, 1911, S. 160; 8. Rk., I, 1922,

V. C. Ravn (*Erik Abrahamsen**).

Darbes (d'Arbés, Darbitz), **Joseph** Frederik Augustus (Justinus), 1747—1810, Portrætmaler. F. 29. Sept. 1747 i Hamburg, d. 25. Juni 1810 i Berlin. Broder til Johan D. (s. d.). Gift med en ubekendt (d. tidligst 1816).

Faderen, der formentlig stammede fra Italien, kom 1747 til Danmark med Mingottis Operaselskab og blev 1749 Hofviolon. D. lærte at tegne hos J. M. Preisler og kom 1758 paa Akademiet, 1761 i Modelskenen. Han lærte hos C. G. Pilo; 1768 sendtes han til St. Petersburg, hvor han blev Vigilius Erichsens Elev; senere drog han gennem Tyskland, Holland og Frankrig, var atter 1773 i Rusland, hvor han malede Katharina II. og blev stærkt beskæftiget i de russisk-tyske borgerlige Kredse. Ogsaa i Livland og Kurland arbejdede han, bl. a. ved det kurlandske Hof; han gik i polsk Tjeneste og blev ca. 1785 Hofraad, flyttede til Berlin, hvor han 1786 blev ekstraordinært Medlem af Akademiet og 1796 Professor og Lærer ved Akademiet. Han udførte der en stor

Mængde Billeder, bl. a. af Friedrich Wilhelm II., af Dronning Louise og andre Medlemmer af Kongehuset (Hohenzollernmuseet i Berlin), af Filosoffen Moses Mendelssohn og af Goethe (bl. a. 1785), til hvis Kreds han i den Periode hørte. Hans Billeder, som har været meget efterspurgte og højt vurderede, findes i en Række europæiske Samlinger, især i de gamle fyrstelige. Han malede mest i Pastel, udførte ogsaa Miniaturer paa Pergament og tegnede Portrætter med Sølvstift og Karmin. Paa Fredensborg findes Katharina II. (1774), paa Brahetrolleborg en »Kærlighedens Pilgrim« (1785); Pastellen af Skuespillerinden Friederike Bethmann (1784) fandtes hos Johan Hansen, og hos Riksantikvar Harry Fett (Oslo) hænger to Pasteller, paa Fr.borg hans Portræt af Chr. G. Bernstorff (1794). D. var en meget dygtig og ret kræsen Maler; hans Arbejder er skøntvirkende og dog udførte med megen Karakteriseringsevne, fast Naturalisme og af udpræget Lighed. Hans Farver, med de kolde Lys, er ofte holdt i mørkere Toner end vanligt ved Pastelmalerier. — Selvportrættegnning i Kobberstikkabinettet i Dresden.

Personalh. Tidsskr., 6. Rk., II, 1911, S. 160; 8. Rk., I, 1922, S. 88 ff. Kunstmuseets Aarsskrift, I, 1914, S. 168.

O. Andrup.

d'Arrest, se Arrest.

Dassow, Theodor, 1648—1721, Generalsuperintendent, Orientalist. F. 27. Marts (Febr.?) 1648 i Hamburg, d. 6. Jan. 1721 i Rendsborg, begr. sst. Forældre: Archidiakon ved St. Petri Kirke i Hamburg Johannes D. og Gertrud Uppendorf (d. 1678). Gift 12. April 1686 i Wittenberg med Dorothea Zincke, begr. 27. Maj 1720 i Rendsborg (gift 1° ca. 1670 med Professor Balthazar Stolberg i Wittenberg, 1640—84), D. af Guldsmed og Borgmester i Dresden Paul Z. (ca. 1607—78) og Catharina Göppert.

T. D.s Interesse var tidlig vakt for Studiet af Orientalia, og gennem sine Universitetsstudier erhvervede han sig omfattende Kundskaber i Talmud og jødisk Arkæologi. Han blev Student 1669 i Hamburg og studerede derefter i Giessen, hvor han blev Magister 1672, fortsatte sine Studier i Wittenberg, hvor han 1676 blev Adjunkt i det filosofiske Fakultet, gik derefter til Holland og Oxford, sidstnævnte Sted høstede han rig Belæring gennem Samværet med den lærde Jøde Isak Abendana. 1678 blev T. D. ekstraordinær Professor i Poesi og orientalske Sprog i Wittenberg; først 1689 blev han *ordinarius*, 1690 Lic. theol. og 1699 Dr. theol. S. A. modtog han Ansættelse i Kiel som Professor i Teologi, Græsk og Orientalia og Præst ved St. Nicolai. 1709 kaldte Frederik IV. ham til General-

superintendent i Hertugdømmerne, Overkonsistorialraad og Provst i Rendsborg; fra 1713 var han tillige Generalsuperintendent over de tidligere gottorpske Kirker i Slesvig. Der foreligger fra T. D.s Haand talrige Skrifter, hovedsagelig Disputatser, der vidner om hans Lærdom i Orientalia og Antikviteter, men ogsaa om Mangel paa Oversigt og Metode. Han tilhørte den skolastiske Lutherdoms Ortodoksi, og for at værgе den overleverede lutherske Lære kastede han sig voldsomt ind for at bekæmpe Pietismen, der i Aarhundredets Begyndelse trængte op gennem Slesvig, og i hvis Synsmaader han saa Fornægtelse af den lutherske Tro. Disse Stridigheder splittede hans Studier. Med A. H. Francke og Dr. Henrik Muhlius, senere Prokansler ved Kiels Universitet, havde han skarpe Sammenstød.

Johs. Møller: *Cimbria literata*, I, 1744, S. 127 f. J. F. Buddeus: *Isagoge historico-theologica*, 1727, S. 1567. Erik Pontoppidan: *Annales ecclesiæ Danicæ*, IV, 1752, S. 135 f. Michael Neiiendam: Erik Pontoppidan, I, 1930, S. 241.

Michael Neiiendam.

Daue, Hans Heinrich Nicolai Johannes, 1824—91, Officer. F. 15. Jan. 1824 i Rendsborg, d. 26. Dec. 1891 i Kbh., begr. sst. (Garn.). Forældre: Kaptajn, senere Major Severin D. (1776—1852) og Anna (Marie) Larsen (1786—1864). Gift 23. Okt. 1864 i Slesvig med Marie Henriette Nagel, f. 16. Nov. 1837 i Slesvig, d. 8. Jan. 1888 i Kbh. (Garn.), D. af Smedemester Heinrich Christian Asmus N. (1809—91) og Marie Christine Agger (1803—92).

D. blev Landkadet 1839, Sekondløjtnant i Infanteriet 1844 (Anciennitet fra 1843), Premierløjtnant 1848. 1846—48 og 1851—53 gennemgik han Den militære Højskole — sidste Gang i Artilleri-afdelingen. Under Krigen 1848—50 forrettede han af en eller anden Grund alene Garnisonstjeneste. 1858 blev han Kaptajn, og som Kompagnichef ved 20. Regiment deltog han i Krigen 1864, bl. a. i Kampen ved Bustrup, men blev under Kampen 8. Marts foran Fredericia taget til Fange med hele Kompagniet. Afskediget 1872. Hans Førings af Kompagniet 8. Marts gav straks Anledning til en skarp officiel Kritik. Undersøgelser længe efter Krigen har dog vist, at der ikke med Rette kunde bebrejdes ham noget, og at det var hans Efterleven af en Ordre af hans nærmeste Foresatte, der blev Aarsagen til den Katastrofe, der traf Kompagniet. D. havde baade ved denne og tidligere Lejligheder vist, at han var personlig modig, en omhyggelig og human Chef, men han var mere Teoretiker og nærsynet Stuelærd end praktisk Fører.

— Mellem de to Krige havde D. taget Landmaalereksamen og praktiseret bl. a. ved Jernbaneanlæg i Jylland. — Ligesom adskillige af sine samtidige Standsfæller var D. stærkt politisk interesseret og udsendte mellem de to Krige og senere, dels anonymt, dels under Navn, et Antal Pjecer om militær-politiske og rent politiske Emner. De heri fremsatte Anskuelser var jævnlig i Modstrid med de i militære Kredse almindeligt herskende, og hans Indlæg, skønt vel-funderede og velskrevne, vakte kun ringe Interesse. Ved sin Død var han saa godt som glemt af sin Samtid.

Den dansk-tyske Krig 1864. Udg. af Generalstabens, II, 1891, S. 65 f. Kundgjørelser for Hæren, 1885, S. 31 f. Militær Tidende, 1892, Sp. 114—17. A. Kielberg: Fra Krigen 1864, 1913. *Rockstroh (P. N. Nieuwenhuis).*

Daugaard, Christine Margaretha, 1831—1917, Forfatterinde. F. 30. Jan. 1831 i Thorstrup ved Varde, d. 18. Dec. 1917 i Ribe, begr. sst. Forældre: Sognepræst, senere Biskop J. B. D. (s. d.) og Hustru. Ugift.

Frk. D., der levede sit Liv i nær Tilknnytning til Hjemmet og Slægten, begyndte tidligt at skrive Vers med Kingo, Brorson, **Oehlenschläger**, Blicher, Fr. Paludan-Müller som Forbilleder og udgav i 1850- og 60'erne dels under Pseudonymet »Erica«, dels i eget Navn en Række Digtsamlinger af væsentligst religiøs og fædrelandshistorisk Indhold: »Lyngblomster« (1856), »Historiske Digte« (1861), »Aandelige Digte« (1865) o. fl. a. 1884 udkom en forkortet Oversættelse af Tassos »Det befriede Jerusalem«, et Arbejde, til hvilket hendes sproglige Indsigt og **versifikatoriske** Evne dog langtfra strakte til. 1896 udsendte hun i to Bd. en voluminøs Levnedsskildring af Faderen: »Biskop Daugaard. En Mindebog«; Grundlaget er Familiepapirer, der gengives i stor Vidtløftighed, og det samme er Tilfældet i de utrykte »Minder og Meddelelser«, som hun skænkede Det **kgl.** Bibliotek (Ny **kgl.** Saml. 2°, 1693). Sin Bogsamling, ca. 500 Bd. især moderne Historie og Skønlitteratur, testamenterede hun til Stiftsbiblioteket i Ribe. — Maleri af Carl Thomsen i Ribe Stiftsmuseum.

Anton Andersen: Danske Forfatterinder i det nittende Hundredeaar, 1896, S. 88—94. Ribe Stiftstid. 18. Dec. 1917. Lauritz Nielsen: Danske Stifts- og Skolebiblioteker, 1925, S. 85 f. *Carls Petersen.*

Daugaard, Jacob Brøgger, 1796—1867, Biskop. F. 17. Sept. 1796 i Randers, d. 5. Jan. 1867 i Ribe, begr. sst. Forældre: Toldbetjent og Havnefoged, siden Købmand Hans D. (1761—1819) og Anna Cathrine Johnsen (1775—1860). Gift 21. Nov. 1827 i Ran-

ders med Cathrine Kruse, døbt 31. Maj 1799 i Randers, d. 25. Aug. 1882 paa Frbg., D. af Hospitalspræst, siden Sognepræst ved St. Mortens K. i Randers, Amtsprovst Petrus Janus K. (1768—1837) og Christine Margrethe Bolt (1761—1836).

Efter Tilskyndelse af ovenn. Provst P. J. Kruse, der havde lagt Mærke til D.s gode Hoved, blev han sat i Randers Latinskole 1810, hvorfra han blev Student 1816. Sine Sommerferier tilbragte han gerne hos Præsten H. H. Hassager i Vejerslev, hos hvem han fik udviklet den Sans for det Holberg'ske Lune, der siden blev saa karakteristisk for ham. En Del af sine Studenteraar var han en stadig Gæst hos sin Velynder, Historikeren L. Engelstoft, hvis Adoptivsøn, den senere Biskop C. T. E. han forberedte til Universitetet sammen med Baron F. C. Holsten, den senere Stiftamtmand. 1821 tog D. teologisk Embedseksamen, og 1822 blev han Adjunkt i Sorø. Den nøje Tilknytning, D. havde haft til det Engelstoft'ske Hus, havde været i høj Grad udviklende for ham, endnu mere betydningsfulde blev dog hans Læreraar i Sorø. Han levede i venskabelig og frugtbar Forbindelse med den Række begavede Mænd, der var knyttet til Akademiet, han fik rig Lejlighed til paa flere Omraader at uddybe sine egne Studier, og han gjorde fortræffelig Fyldest som Lærer. Han besad en egen Evne til at vinde sine Disciples Hengivenhed, og som inspektionshavende Adjunkt paa Opdragelsesanstalten tog han sig med en næsten moderlig Omsorg af Alumnerne. Fra Sorø-Tiden stammer ogsaa det Værk, som har sikret D.s Navn en varig Plads. Ved Omgangen med Engelstoft havde D. faaet Interesse for historisk Granskning, han nærede Planer om at skrive Sorø Klosters og Bys Historie, og 1823 gav han sig, stærkt opmuntret af sin nære Ven H. F. J. Estrup, i Kast med at besvare Videnskabernes Selskabs Prisopgave »at levere en fuldstændig og nøjagtig Fortegnelse over alle Klostre i Danmark, oplyst ved Hovedbegivenhederne i deres Historie«. Trods vanskelige Arbejdsvilkaar lykkedes det D. efter tre Aars Forløb at faa fuldført Besvarelsen, der 1826 belønnedes med Selskabets **Guldmedaille**. I noget ændret og udvidet Skikkelse udgav han den 1830 under Titel »Om de danske Klostre i Middelalderen«. Senere syslede D. med Tanken om at levere en ny Udgave, men overdrog kort før sin Død Forfatterretten til »Selskabet for Danmarks Kirkehistorie«, for at dette kunde paatage sig Udgivelsen. Skønt det er let nok at se Manglerne ved D.s Klosterhistorie, især den utilstrækkelige Benyttelse af utrykt Kildemateriale, **maa** det dog siges, at den er udarbejdet med ikke ringe Dygtighed, og at den udfyldte et stort Savn i den historiske Litteratur. Endnu, efter

over 100 Aars Forløb, har den som Helhed ikke fundet nogen tidssvarende Afløsning. 1827 blev D. — ved sin Velynder P. C. Stemmanns Medvirken — kaldet til Sognepræst i Thorstrup og Horne ved Varde, 1839 blev han Provst for Skads, Vester og Øster Horne Herreder, 1845 Stiftsprovst i Ribe og Sognepræst ved Domkirken sst. og endelig 1850, efter Begæring af samtlige Provster i Stiftet, Biskop over Ribe Stift. Uden at høre til de meget fremragende Repræsentanter for Bispekollegiet udfyldte D. sin Plads paa en smuk Maade. Han var en retskaffen og besindig Natur af afgjort konservativ Støbning, i høj Grad arbejdsom og samvittighedsfuld i sin Embedsførelse. Som i tidligere Aar viste han ogsaa som Biskop sjældne Evner til at omgaas de mest forskelligartede Mennesker og til at bygge Bro mellem Modsætninger. Store personlige Sorger bar han med en ejendommelig Ligevægt, og ved sin Blanding af Alvor og Lune virkede hans Personlighed tiltrækkende paa alle, han kom i Berøring med. Efter 1830 var hans Kræfter helt beslaglagt af hans Embedsvirksomhed, og han har siden da kun forøget Litteraturen med enkelte Smaabidrag. Nævnes bør dog hans Mindekrift om Biskop Tage Muller (1849) og en værdifuld Afhandling om H. A. Brorson især paa Grundlag af Aktstykker i Ribe Bispearkiv (i Theologisk Tidsskrift, 1838, II, S. 119—48). — Papirer i Det kgl. Bibliotek. — R. 1851. DM. 1854. K. 1862. — Maleri af H. C. Jensen i Ribe Domkirke. Litografier af C. Steckmest 1851 efter G. Salomons Tegning og 1862 efter Daguerreotypi.

Selvbiografi i det latinske Bispevielsesprogram 1850, S. IV—X. III. Tid. 10. Febr. 1867. Christine Daugaard: Biskop Daugaard. Et Livs- og Characterbillede, 1867. Samme: Biskop Daugaard. En Mindebog, I—II, 1896. Olaf Carlsen: Soranske Studier, II, 1929, S. 17—29, 35, 52—56. Kirkehist. Saml., 2. Rk., IV, 1867—68, S. 460 ff.; 5. Rk., III, 1905—07, S. 588. P. Hjort: Udvalg af Breve fra Mænd og Qvinder, II, 1869, S. 92, 178. Otto Møller og Skat Rørdam. En Brevveksling. Udg. af H. Skat Rørdam, II, 1916, S. 270 f. Poul Bjerger: Jyske Bønder, 1921, S. 34.

Bjørn Körnerup.

Daugaard-Jensen, Jens, f. 1871, Direktør for Grønland. F. 24. Marts 1871 i Skovgaarde, Nørager Sogn, Randers Amt. Forældre: Kromand, senere Hotelejer i Mariager Peder Johannes J. (1841—1903) og Petrine Daugaard (1848—1925). Gift 5. Maj 1900 i Nakskov med Ida Louise Catharine Jensen, f. 16. Nov. 1875 i Nakskov, D. af Justitsraad, Landinspektør Niels J. (1830—1903) og Christine Marie Brodersen (1843—1920).

Efter at have taget Præliminæreksamen i Randers var D.-J. Kontorist paa Herredskontorerne i Mariager og Terndrup og senere paa Sagførerkontor i Kbh. Han tog dansk-juridisk Eksamen

1892 og var derefter 2. Fuldmægtig paa Herredskontoret i TERNDRUP. Men allerede 1893 blev han Volontør paa Kgl. grønlandske Handels Kontor og har siden været knyttet til Grønland. 1894 fik han Ansættelse i Kolonien Umanak, men kom n. A. tilbage til Kontoret i Kbh., hvor han 1898 blev Fuldmægtig. 1900 blev han Inspektør for Nordgrønland og 1912 Direktør for Grønlands Styrelse, der efter den nye Ordning omfatter saavel Handel og Administration som Kirke-, Skole- og Retsvæsen. — D.-J.s Virksomhed har indledt en ny Æra i Grønlands Kolonisationshistorie, idet han med bevidst Sigte har ført Landet ind i en Udvikling, der allerede i Løbet af et Par Decennier har bragt det nærmere op imod den almindelige Kulturstandard end alle tidligere Perioder tilsammen. Med stor administrativ Dygtighed i Forbindelse med varm og levende Interesse for det grønlandske Folk og Nænsomhed over for det bestaaende har han moderniseret Handel og Kommunikation, indført og opdyrket nye Erhvervskilder og -muligheder og gennem en ny Samfundsordning med Kommuneraad, Sysselraad og Landsraad forberedt Befolkningens Selvstyre. D.-J.s Forhandlingsevne i Forbindelse med Fasthed har gjort sig stærkt gældende i den gamle Strid om Monopolets Ophævelse og Landets Aabning og forhindret uoverlagte og forhastede Skridt. Gennem hele hans Styresæt gaar en bevidst Hævdelse af Grønlands Integritet og Landets Bevarelse for den indfødte Befolkning tillige med en energisk Omhu for at værne denne mod Civilisationens uheldige Følger. — D.-J. er Formand i Bestyrelsen for Kong Christian X.s og Dronning Alexandrines Grønlands-Fond og Næstformand i Kommissionen for videnskabelige Undersøgelser i Grønland. — R. 1913. DM. 1921. K.² 1929. — Maleri af Harald Moltke 1933. Buste af V. Gustafsson 1929.

H. Ostermann.

David, Christian Georg Nathan, 1793—1874, Politiker og Nationaløkonom. F. 16. Jan. 1793 i Kbh. (Mos.), d. 18. Juni 1874 sst., begr. sst. (Holmens). Hed oprindelig David Nathan D. og kaldte sig Nathandavid eller Nathan-David; døbt 1. Sept. 1830 i Slagslunde som C. G. N. D. Forældre: Grosserer Joseph Nathan D. (1758—1830) og Debora (senere Georgine) Levy (ca. 1764—1835). Gift 5 Nov. 1831 i Kbh. (Petri) med Georgine Nicoline Bramsen, f. 7. Jan. 1811 i Kbh. (Frue), d. 6. April 1890 sst. (Johs.), D. af Revisor i den slesvig-holsten-lauenburgske Brandforsikrings Kontor, senere Justitsraad Ludewig Ernst B. (1777—1828) og Marie Cathrine Beutner (1776—1863, gift 1° med Materialforvalter ved Nyholm Wilhelm Herrested, 1764—1800).

D. blev Student 1809 fra det Schouboe'ske Institut og tog derefter anden Eksamen, men ingen Embedseksamen. Som Søn af en velstaaende Fader havde han kunnet uddanne sig ved frie Studier, navnlig nationaløkonomiske og statsvidenskabelige uden at have nogen bestemt Livsstilling for Øje. Aarene 1815—18 og 1822—23 tilbragte han paa Uddannelsesrejser i Udlandet og erhvervede 1823 den filosofiske Doktorgrad ved Göttingens Universitet for en Afhandling om dansk Skattevæsen i det 18. Aarhundrede. Efter sin Hjemkomst var han en flittig Bidragyder navnlig til »Maanedsskrift for Literatur«, hvis Medudgiver han en Tid var. Denne meget spredte Forfattervirksomhed omfattede ogsaa Teater- og Litteraturanmeldelser og smaa digteriske Forsøg, men samlede sig dog mere og mere om nationaløkonomiske og andre statsvidenskabelige Emner. Selv var han Udgiver af »Statsøkonomisk Arkiv« (1826—29) og senere af »Nyt statsøkonomisk Arkiv« (1841—43). 1830 blev han ekstraordinær Professor i Statsøkonomi ved Universitetet. D. hørte til Pionererne for den gryende liberal-konstitutionelle Bevægelse her hjemme, skrev straks efter Fremkomsten af Stænderreskripterne af 1831 en Pjece »Om de preussiske Provinsialstænders Væsen«, hvori han advarede imod at basere Valgret og Valgbarhed til Stænderforsamlingerne paa Grundejendom, og deltog i de følgende Aar livligt i den offentlige Debat om den kommende Stænderforfatning, ikke sjældent i Modstrid med Regeringens Intentioner. Sept. 1834 grundlagde han Ugeskriftet »Fædrelandet«, der havde til Program »at henlede den offentlige Opmærksomhed paa det offentlige« og som det var hans Tanke at gøre til Organ for maadeholdent liberal-konstitutionelle Anskuelser. Alleerede Dec. s. A. rejste Kancelliet Sag mod D., som var ansvarshavende Redaktør af Ugeskriftet, for tre anonyme — i øvrigt ikke af ham selv forfattede — Artikler med konstitutionel Tendens, men meget forsigtigt skrevne. Baade ved Overretten og ved Højesteret frikendtes D., dog saaledes, at det paalagdes ham at udrede Sagsomkostningerne. Sagen havde vakt stor Sensation og blev ligesom en Optakt til den liberale Bevægelse, og Frikendelsen gav Anledning til levende Demonstrationer for D. og hans Forsvarere. Straks efter Sagsanlægget suspenderedes D. fra sit Embede, hvorefter han overdrog »Fædrelandet« til Joh. Hage og rejste til Udlandet. Efter Domsafsigelsen afskedigedes han 1836, dog med sin fulde Gage i Pension, og siden fortsatte han sin Skribentvirksomhed og regnedes stadig for at tilhøre den liberale Opposition, som 1840 satte ham ind i Kbh.s Borgerrepræsentation og i Østifternes Stænderforsamling. 1841—48 var han Raadmand i Kbh. I de følgende

Aar skete der en afgørende Forandring i **D.s** politiske Stilling, ikke saa meget fordi han selv blev en anden, som fordi Situationen og Omgivelserne forandredes. **D.s** Konstitutionalisme havde altid været af meget moderat Art: han krævede stærke Garantier for Kongemagten og mod Flertalsregimentet, og Tanken om almindelig Valgret havde altid i ham en bestemt Modstander. Alt som den liberale Bevægelse under Christian VIII. antog en mere demokratisk Karakter, medens **D.** i det væsentlige blev staaende paa sit oprindelige Standpunkt, øgedes Afstanden mellem ham og tidligere Meningsfæller. Disses nære Forbindelse med den begyndende Bondebevægelse frastødte ham ogsaa, og navnlig var han en afgjort Modstander af Ejderpolitikken. Modsætningerne kom under Stænderforhandlingerne stærkere og stærkere til Orde og kulminerede i hans skarpe Angreb paa **O. Lehmanns** Forslag af 1846 om Indførelse af en fælles konstitutionel Forfatning for Kongeriget og Slesvig. Han erklærede sig vedblivende for konstitutionelt sindet, men fandt dette Forslag umodent og **maatte** navnlig modsætte sig det som ubetimeligt, saa længe Forholdet til de øvrige Landsdele inden for Monarkiet ikke var ordnet. Hans egen Opfattelse af, hvorledes denne Ordning burde være, var afgjort helstatlig. **D.s** skarpe og pointerede Udtryksmaade bidrog sit til at skærpe Modsætningen mellem ham og hans tidligere Meningsfæller, og den liberale offentlige Mening hæftede — om end med Urette — Renegatmærket paa ham. Christian VIII., som gerne knyttede Oppositionens moderateste Elementer til sig, traadte i personlig Forbindelse med ham. 1845 indtraadte han, der havde været Medlem af en Kommission til Undersøgelse af Fængselsforholdene og siden studeret disse i Udlandet, som Medlem af Direktionen for Tugt-, Rasp- og Forbedringshuset og var fra 1848 i ti Aar Overinspektør for Fængselsvæsenet. Han ledede dette med megen Dygtighed og gennemførte en Række Reformer, bl. a. Cellesystemet. 1854—73 var han Chef for Statistisk Bureau og fra 1858 Medlem af Nationalbankens Direktion. Fra 1846, da han ikke opnaaede Genvalg til Stænderforsamlingen, sluttede han sig nærmere og nærmere til de konservative **Helstatsmænds** Gruppe uden dog at opgive sin moderat-konstitutionelle Indstilling, var 1848 Medlem af Fønixklubben og stillede sig ved Valget til den grundlovgivende Rigsforsamling i Kbh. mod den nationalliberale Tømrermester Kayser som den konservative Haandværkerforenings Kandidat. Skønt han samlede et forholdsvis betydeligt Mindretal om sig, opnaaede han dog ikke at blive valgt, men indtraadte kort efter i Forsamlingen som kongevalgt.

Som Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling øvede **D.**, skønt kun Talsmand for en Mindretalsgruppe, en betydelig Indflydelse i Kraft af sit parlamentariske Talent og sin særprægede Veltalenhed. Skønt han savnede Stemmens Styrke og Velklang, blev han en af de Talere, Forsamlingen opmærksomst lyttede til. Hans Taler var underbyggede med en udstrakt, skønt ikke meget dybtgaaende Viden og med skarpsindig Opfattelse af Forhold og Personer, ypperligt formede, ofte med skarp polemisk Brod og spillende over alle Registre, lige fra den højeste Patos til det maliciøse Vid. Næppe nogen dansk Politiker har naaet ham i Evnen til at forme bevingede, længelevende Slagord, hvoraf enkelte huskes den Dag i Dag. — Han blev Medlem af Grundlovsudvalget og arbejdede her for en Styrkelse af Regeringsmagten over for Folkerepræsentationen og navnlig for indskrænket Valgret. Selv femte foreslog han særlige Købstadvalg, en lav Valgretscensus til Folketinget og en højere til Landstinget, men saavel dette Forslag som det Andræske, til hvilket han subsidiært sluttede sig, faldt. Til det sidste bekæmpede han den almindelige Valgret, om hvilken han sammenfattede sin Dom i John Russells Ord: »den sande Friheds Grav, Tyranniets og Tøjlesløshedens Moder«. Ved den endelige Afstemning undlod han at stemme for Grundloven og anførte ligesom de andre »Grundlovsprotestanter« Repræsentationssystemet som Hovedanstødsstenen. Ved Valget til den første ordinære Rigsdag **Dec. 1849** valgtes han som de Konservatives Kandidat med stort Flertal til Folketingsmand for Kbh.s 5. Kreds. I sin Valgtale understregede han stærkt Monarkiets Samhørighed og Slesvigs relative Selvstændighed inden for det. I denne Rigsdagsperiode **1849—52** var **D.s** Hovedvirksomhed viet de finansielle Forholds Nyordning. Allerede i den grundlovgivende Rigsforsamling havde han øvet en skarp og virkningsfuld Kritik over Grundlovens finansielle Bestemmelser, og som Medlem af det første Finansudvalg og siden som Deltager i de finansielle Forhandlinger kom han til at øve betydelig Indflydelse paa Udformningen af vor Finanslovgivning med Sparsommelighed i Statshusholdningen og Modstand mod, hvad han ansaa for uberettigede Indgreb paa Administrationsomraadet, som Hovedformaal. **1852** søgte han ikke Genvalg, men **1854** modtog han Kongevalg til det af Ministeriet Ørsted i Strid med Rigsdagen indsatte Rigsraad. Han blev dettes Ordfører i Forhandlingerne med Ministeriet Bang **angaaende** den nye Forfatningsordning, og skønt man i en af ham forfattet Betænkning gennemkritiserede Udkastet til Oktoberforfatningen af **1855**, blev Resultatet dog et Ja, da Ændringer jo var udelukkede. Han

indtraadte som kongevalgt i det nyskabte Rigsraad og gav ved sine skarpsindige Indlæg til Forsvar for den nye Forfatnings Lovlighed Ministeriet Bang en meget paaskønnet Støtte i dets Kamp med de elleve Holstenere. Det var under disse bevægede Forhandlinger, han formede sit siden saa ofte citerede Slagord om den »Historiens **Ret**«, som i denne Sag var paa Danmarks Side i Modsætning til den af Slesvigholstenerne paaberaabte »historiske Ret«. Fra Udstedelsen af Novemberpatentet af **1858**, ved hvilket Fællesforfatningen ophævedes for de tyske Hertugdømmer, indtraadte imidlertid en Ændring i dette Forhold, idet han og hans Meningsfæller erklærede Patentet for uforeneligt med Januarkundgørelsen. Befæstningsloven af **1858** stemte de **imod**, og ligesaa modsatte de sig alle Ministeriets Forsøg paa at konsolidere den ved Patentet skabte foreløbige Ordning. Hovedslaget kom til at staa om den dansk-slesvigske Fællesforfatning af **1863**, som D. og femten andre stemte imod. Under alle disse Kampe var han enten alene eller sammen med **Bluhme** de konservative Helstatsmænds Ordfører. I øvrigt var han i disse Aar en virksom Deltager i Rigsraadets saglige Forhandlinger, navnlig om finansielle Forhold; i **Novemberforfatningens** Rigsraad indtraadte han som kongevalgt.

D. var i de sidste Aar af Frederik **VII.s** Regering traadt i et fortroligt Forhold til Prins Christian, som ofte søgte Raad hos Bluhme og ham. Umiddelbart efter sin Tronbestigelse kaldte han D. til sig for at raadføre sig med ham om Novemberforfatningens Sanktion. D. raadede ham til at kræve Betænkningstid, men lod dog forstaa, at Sanktionen under den herskende Folkestemning kunde blive en Nødvendighed, og i de følgende bevægede Uger vægrede baade han og Bluhme sig ved at opfylde Kongens Ønske om at medvirke til en ny Regeringsdannelse. Under den fortrolige Forhandling hos Kongen 26. **Dec.** (»det lille Rigsraad«) udtalte han sig for et Koalitionsministerium af moderate Nationalliberale og Helstatsmænd, men denne Opfattelse trængte ikke igennem, hvorefter han henledte Kongens Opmærksomhed paa Monrad som Chef for et nyt Ministerium. Skønt D. i lige saa høj Grad befandt sig i Opposition til det Monrad'ske Ministerium som til dets Forgænger, nægtede han og Bluhme dog endnu **19. Juni 1864** at give efter for Kongens indtrængende Opfordring til dem om at træde til. Først efter **Als' Fald** ansaa D. Øjeblikket for kommet og deltog virksomt i Dannelsen af det Bluhme'ske Ministerium af **11. Juli 1864**, i hvilket han selv overtog Finansministeriet, hvor han ikke blot med Energi kastede sig over de vanskelige Opgaver, Rekonstruktionen efter Krigen stillede ham, men ogsaa, efter at Forfat-

ningsspørgsmaalet var rejst, kom til at staa som den politisk bærende Kraft. **Bluhme** var, skønt ingenlunde aandssvækket, i den Grad nedbrudt af Sygdom, at han stedse mere **maatte** overlade D. Ledelsen af denne Sag og Ordførerskabet over for Repræsentationen. Inden for »Oldingeministeriet« virkede D. trods sine 72 Aar og Podagraplagerne ungdommelig, næsten kaad med sin impulsive Veltalenhed og paagaende Arbejdsiver. Det var kendeligt, i hvor høj Grad han nød det, efter et langt Liv paa den politiske Skyggeside, endelig at være i en ledende Stilling. Han hævdede inden for Ministeriet længst muligt den Opfattelse, at Novemberforfatningen **maatte** anses som bortfalden efter Slesvigs Tab, og at Myndigheden over de tidligere fælles Anliggender derved automatisk vendte tilbage til Kongen alene. Dog tænkte han sig selvfølgelig ikke denne delvise Enevælde gjort permanent, men vilde benytte den som et Pressionsmiddel over for Rigsdagen med det **Maal** for Øje at fremskaffe en konstitutionel Forfatning med stærkere Myndighed for Kongemagten og et **Repræsentations**-system, bygget paa Censusvalg. Da det viste sig umuligt at skyde Rigsraadet til Side, faldt han tilbage paa Tanken om at lade Junigrundlovens Folketing blive staaende omtrent uforandret og ved Hjælp af Rigsraadets Landsting, i hvilket de Nationalliberale havde Hovedindflydelsen, gennemføre en Indskrænkning af Rigsdagens Myndighed, et Landsting bygget paa Kongevalg og en væsentlig højere Valgretscensus end Novemberforfatningens og med øget Indflydelse paa Finanslovens endelige Udformning. I de Taler, D. holdt under Forfatningskampen, brugte han sit skarpeste Skyts mod den almindelige Valgret som den bestemmende Faktor i Statslivet, og navnlig bragte hans Ord om »den kofteklædte Absolutisme« som farligere end den »purpurklædte« Bondevennerne i Harnisk imod ham. Under Sagens videre Gang **maatte** han opgive de fleste af sine Garantiforslag til Styrkelse af Kongemagten og Landstingets Stilling, bl. a. det om, at Rigsdagen kun skulde samles hvert andet Aar, men i Spørgsmaalet om Censusvalg til Landstinget havde han de Nationalliberales fulde Støtte, om end han **maatte** gaa ned til Novemberforfatningens Valgretsbetingelser. De støttede ham ogsaa en Tid lang i Kampen mod det Estrup'ske Forslag, men efterhaanden trængte dette dog, takket være Bondevennernes Tilslutning, saaledes igennem, at Ministeriets Stilling blev uholdbar. Hertil bidrog ogsaa, at Tillidsforholdet mellem Ministeriet og Kongen væsentlig svækkedes, navnlig for **D.s** Vedkommende, idet han var Hovedmanden for Heltzens Udskillelse og desuden **maatte** gennemføre finansielle Indskrænkning-

ger, som gik Kongen nær til Hjerte. Da det viste sig umuligt at hindre Gennemførelsen af det Frijs-J. A. Hansen'ske Kompromis, søgte man fra ledende nationalliberal Side at bevæge D. og **Bluhme** til i det væsentlige at akceptere dette og fortsætte, men forgæves, og 3. Nov. 1865 demissionerede Ministeriet. I Nov. 1866 valgtes D. som et Udtryk for hans Tilnærmelse til de Nationalliberale til Landstingsmand for **Kbh.**, men nedlagde 1870 sit Mandat og trak sig dermed tilbage fra Deltagelse i det politiske Liv.

Etatsraad 1850. Konferensraad 1858. — R. 1845. DM. 1859. K. 1864. S.K. 1865. — Malerier af Jul. Friedländer, D. Monies 1870 og F. L. Storch 1857. Portrætteret paa Constantin Hansens Maleri af den grundlovgivende Rigsforsamling (1860—64) paa Fr.borg. Studie hertil i Familieej. Portrætmaske af A. Bundgaard paa Christiansborg. Tegninger af H. Olrik 1867 og W. Marstrand (Fr.borg). Silhouet (sst.). Litografi af Jul. Friedländer 1838 og af I. W. Tegner 1876 efter Fotografi. Stengraving 1874. Træsnit 1853 og af W. Obermann 1865.

Optegnelser i Hist. Tidsskr., 8. Rk., V, 1914, S. 45—99, med Kommentarer af E. Arup i Scandia, I, 1928, S. 119—79, og III, 1930, S. 1—51, og Aage Friis i Hist. Tidsskr., 9. Rk., VI, 1929, S. 133—248. A. F. Kriegers Dagbøger, 1920—25. P. Andræs Skrifter om C. G. Andræ. C. St. Bille: Tyve Aars Journalistik, III, 1877. N. Neergaard: Under Junigrundloven, I—II, 1892—1916. M. Rubin: Frederik VI.s Tid, 1895. A. Olsen: Studier over den danske Finanslov 1850—64, 1930. Hans Jensen: De danske Stænderforsamlings Historie 1830—48, I—II, 1931—34. Zodiacus: Parlamentariske Stjernebilleder, 1875. A. Linvald: Kbh.s Brandforsikring, 1913. Fr. Algreen-Ussing i Ill. Tid. 12. Febr. 1865. Dagbladet 19. Juni 1874.

N. Neergaard.

D. udfoldede, navnlig i sine yngre Aar, en flersidig og omfattende Forfattervirksomhed. Han var en af Udgiverne af »Maanedsskrift for Litteratur« og udgav selv flere Tidsskrifter: »Statsøkonomisk Arkiv« (1826—29), »Nyt statsøkonomisk Arkiv« (1841—43) og »Fædrelandet« (1834—40). Tyngdepunktet for denne Forfattervirksomhed falder i Nationaløkonomien. D. tilhørte nærmest den franske liberale Skole, der var grundlagt af J. B. Say og paa den Tid var den herskende, og det blev hans Fortjeneste at overføre denne Skoles Ideer til Danmark, hvilket skete i en Række vel-skrevne og livlige Afhandlinger, saaledes: »Om Nationaløkonomiens Studium«, »Er Handelsvindskibeligheden umiddelbar produktiv?«, »Hvad bør forstaas ved den rene Indtægt?«. Disse Afhandlinger har uden Tvivl, da de fremkom, gjort deres Nytte ved at vække Interessen for nationaløkonomiske Studier, men en mere end forbigaende Betydning fik de dog aldrig. Nogen fremragende

Videnskabsmand var D. ikke, og noget større nationaløkonomisk eller statistisk Værk, der kunde sætte ham et varigere Minde i den statsvidenskabelige Litteratur, foreligger der ikke fra hans Haand. Størst Betydning fik han som Kritiker. Ud fra hans meget betydelige Kendskab til Danmarks Finanshistorie vendte hans Kritik sig navnlig mod Nathansons Arbejder om dette Emne. D.s Polemik imod dennes Skrifter indeholdtes i en længere Artikel i »Maanedsskrift for Litteratur« 1832 — særskilt aftrykt under Titel: »Om Danmarks Handel og Finanser« — og udgør et nyttigt Supplement til Nathansons Undersøgelser, som trods al Grundighed trængte til et saadant Korrektiv. Materialet til denne Afhandling findes i øvrigt for en Del i D.s Disputats for Doktorgraden i Göttingen: »Com-mentationis de principiis, e quibus redituum Daniæ per posteriorem seculi 18. partem administratio fluxit, specimen primum« (1823).

Efter at D. ved Bergsøes Død 1854 var blevet Chef for det statistiske Bureau, fik han Lejlighed til at gøre forskellige statistiske Undersøgelser, men hans Forfattervirksomhed var i øvrigt da væsentlig til Ende.

H Westergaard (P. Grønvald).*

David, Christian, 1691—1751, Missionær. F. 17. Febr. 1691 i Senftleben, Mähren, d. 3. Febr. 1751 i Herrnhut, begr. sst. Faderen, Johann, var Tysker, Moderen, Rosina, Bøhmer, ellers ukendte. Gift med Anna Elisabeth Ludwig.

Som Barn vogtede D. Faar, men oplærtes senere i Tømrerhaandværket. Katolsk af Fødsel og Opdragelse kom han tidligt under evangelisk Paavirkning, optoges nogle og tyve Aar gammel i den evangeliske Kirke i Berlin og vendte 1717 tilbage til Mähren for at prædike Evangeliet. Faa Aar efter kom han i Forbindelse med Grev Zinzendorf og grundlagde 17. Juni 1722 paa den af Greven skænkede Plads paa Hutbjerget den første Koloni af mähriske Flygtninge og gav den Navnet Herrnhut. De følgende Aar drog han som »Vandreapostel« omkring i Nordtyskland, Holland, Schweiz, Estland og Lifland og grundlagde adskillige Steder herrnhutiske Menigheder. 1733 drog han sammen med Brødrene Mathäus og Chr. Stach over Kbh., hvor de mødte megen Forstaaelse og Hjælpsomhed, til Grønland i den Hensigt at støtte Hans Egede i hans Missionsvirksomhed, men skilte sig hurtig ud fra denne og grundlagde en egen Missionsstation i Ny Herrnhut nær ved Godthaab. I Sommeren 1734 deltog D. som Tømmermand i Anlæggelsen af Kolonien Christianshaab i Diskobugt. Efter en langvarig skriftlig Polemik med Hans Egede om luthersk Lære vendte D. allerede 1735 tilbage til Europa, mistvivlende om Grøn-

lændernes Modtagelighed for Evangeliet. 1746 kom han paa ny til Grønland og ledede Opførelsen af den nye store Missionsbygning ved Ny Herrnhut, og endelig gæstede han endnu engang Stationen i Sommeren 1749. — Maleri i Herrnhut.

David Crantz: Historie von Grönland, I—II, 1765, passim. Brødrevenighedens Missionsblad, 1924, Nr. 5.

H O t

Davids, Mathias, 1800—77, Amtmand. F. 10. Nov. 1800 i Lindholm, Bøking Herred, d. 9. Febr. 1877 i Slesvig, begr. sst. Forældre: Forpagter Nis D. (1774—1833) og Silla Nissen (1770—1844). Gift 11. Juni 1836 med Wilhelmine Henriette Jacobine Thaysen, f. 31. Maj 1804 i Kbh. (Fred. ty.), d. 14. Juni 1879 i Slesvig, D. af Sekretær og Revisor i Generalpostamtet, senere dansk Postinspektør i Hamburg og Etatsraad Peter T. (1772—1837) og Christiane Vilhelmine Augusta Wittmack (1778—1858).

For at undgaa den Værnepligt, der paahvilede D. som bondefødt, forberedte han sig først til Landmaalereksamen, men da Landmaalernes Værefrihed ophævedes 1820, opnaaede han Ansættelse som Volontør i Rentekammerets 2. slesvigske Kontor, hvor han 1821 blev Kopist med Bestalling og dermed værefri. 1824 fik han Landmaalereksamen og studerede derefter Ingeniør- og Artillerividenskab. 1827 blev han Student og tog juridisk Eksamen paa Gottorp 1832. 1834 blev D. Stadssekretær og Stadspenningmester i Frederiksstad, og trods Forfølgelser forblev han loyalt i sit Embede 1848. 1849 maatte han bestyre alle Embederne i Husum og var 1850 i nogle Maaneder kgl. Regeringskommissær først paa Femern, siden i Husum. S. A. konstitueredes han som Amtmand over Gottorp og Hütten Amter samt Stapelholm, ansattes fast n. A. og beholdt Stillingen til 1856. I politisk Henseende var D. Helstatsmand. Han var Medlem af Notabelforsamlingen i Flensborg 1851 og valgtes 1856 af 8. Kreds til Medlem af Rigsraadet, hvor han 24. April s. A. stemte mod Scheel-Plessens Forslag om Helstatsforfatningens Forelæggelse for Stænderne i Slesvig og Holsten. Ogsaa efter Afskedigelsen som Amtmand beholdt han sin Plads i Rigsraadet, men nedlagde sit Mandat 1863 efter at have stemt imod Novemberforfatningen. Den preussiske Regering tilbød ham forgæves en Amtmandspost. Svend Larsen (H. R. Hiort-Lorenzen).

Davidsen, Jacob (Gabriel), 1813—91, Redaktør og Forfatter. F. 27. Aug. 1813 i Kbh. (Mos.), d. 27. Jan. 1891 sst., begr. sst. (Mos. Vestre). Forældre: Inspektør ved Meyers Stiftelse, Bedemand og Kirkebetjent David Gabriel (senere David Gabriel D.)

(ca. 1780—1854) og Gitte Getzel (ca. 1783—1858). Gift 24. Nov. 1850 i Kbh. (Mos.) med Hannah Deborah (døbt Johanne Marie Henriette) Førster, f. 5. April 1815 paa Frbg., d. 14. Nov. 1888 i Kbh. (Mos.), D. af Barber Andreas F. (ca. 1783—1834) og Inger Margrethe Clausen (d. tidligst 1838).

Da Forældrenes Kaar ikke tillod D. at studere, plejede han fra ganske ung sine litterære Interesser som Typograf, oversatte en Mængde Romaner, var blandt de tidligste originale **Hovedstads-**korrespondenter til Provinsaviser og fik Forbindelse med den københavnske Oppositionspresse, »Kjøbenhavnsposten« og »Corsaren«. Over for de nye Tidsstrømninger tog han dog snart konservativt Stille, og efter at han 1846—52 havde været Redaktionssekretær for Eduard Meyer ved »Flyveposten« og med Omhu og Takt holdt igen paa den troskyldige, letbenede Redaktør, var det af et godt Hjerte, at han selv som Redaktør i Forbindelse med G. Siesby (1852—65) drejede Bladet ind i fast Opposition mod den sejrende Nationalliberalisme. Et Minde om hans i Længden haabløse, men ingenlunde betydnings- eller evneløse Kamp er de Udvalg, han udgav af sine ræsonnerende Artikler: »Breve og humoristiske Skildringer af Petersen, Fuldmægtig« (1858) og »Fuldmægtig Petersens Breve II« (1860). Med ganske vist ret jordbundet Lune og sund Fornuft er Tidens Guder her synede fra Vrangsidens. Efterhaanden som den jævne Middelstand vandtes for Modpartiet, svandt »Flyveposten« økonomiske Tilværelsesret. »Dansk Rigstidende«, som D. redigerede 1865—67, og Ugebladet »Den konservative«, som han derefter ledede indtil 1886, opretholdtes af velstillede Meningsfæller, og skønt D. til det sidste virkede i Journalistikken (som Bidrager til »Avisen« og Korrespondent til norsk »Morgenbladet«), og hans redelige, elskværdige Personlighed nød fuld Anerkendelse, var det nu som Kulturhistoriker paa et hidtil ret udyrket Felt, at han vandt Læseverdenens Opmærksomhed. »Fuldmægtig Petersen: Gamle Minder fra Frederiksberg og Vesterbro« (1866), »Fra det gamle Kongens Kjøbenhavn« (1880, 2. Samling 1881; samlet, forøget Udgave 1883), »Fra vore Fædres Tid« (1884) og »Kjøbenhavnerliv i ældre og nyere Tid« (1889) er, mindre ved deres som Førsteforsøg agtværdige Grundlag af Studier end ved deres talrige, godt og sympatisk fortalte personlige Erindringer, blevet uerstattelige Bøger. — Træsnit 1883 efter Fotografi og 1885 af A. Bork.

Fra mine Drengaar og min Ungdom, i Kjøbenhavnerliv i ældre og nyere Tid, 1889. Avisen 28. Jan. 1891. E. Collin i Journalistkalenderen Danmark 1892.

Paul Læssøe Muller.

Davidson, Magnus Julius Henry, f. 1877, Orientrejsende. F. 11. Nov. 1877 i Kbh. (Johs.). Forældre: Skomagermester, Fabrikant Frantz Simon Julius D. (1848—98) og Maria Victoria Jørgensen (1848—1913). Gift 16. Nov. 1905 i Kbh. (Garn.) med Anna Byrgesen Nyholm, f. 25. Febr. 1871 i Kbh. (Garn.), D. af Kaptajn, senere Hofjægermester L. C. N. (s. d.) og Hustru.

Efter at have taget Studentereksamen 1895 fra Borgerdydskolen paa Christianshavn studerede D. Teologi og orientalske Sprog indtil 1900, **traadte** da ind i Hæren og udnævntes 1902 til Premierløjtnant i Artilleriet. 1905—08 gennemgik han **Officerskolens** ældste Klasse og var 1909—11 Chef for Hærens Laboratoriekontor, men udtraadte af Hæren s. A. for at vie sig til videnskabelig Forskning i Ægypten. Han foretog her sammen med Englænderen Dr. Hume en Rejse gennem hidtil ukendte Ørkenegne fra Assiut ved Nilen til det røde Hav og tilbage igen, hvorefter han 1912—15 opholdt sig i Landsbyen **Kift** for indgaaende at studere Fellahernes Liv og Kultur, hvad bl. a. hans Kendskab til den særlig ægyptiske Dialekt af det vulgær-arabiske Sprog gav ham gode Forudsætninger for. Ved sin Hjemkomst til Danmark 1915 traadte D. atter ind i Hæren, udnævntes til Kaptajn i Reserven og arbejdede under og efter Verdenskrigen med Interneringen og siden Hjemsendelsen af de fremmede Tropper. Fra Aug. 1917 til Febr. 1918 tilsaa han som dansk Gesandtskabsdelegeret de **østrig-ungarske** Fangelejre i Rusland. 1919 udtraadte han igen af Hæren for at tage Ophold i Cairo som Meddirektør i det danske Handelsselskab Brandt & Co., men vendte tilbage til Danmark 1922, var atter Kaptajn i Reserven indtil 1929 og har siden været beskæftiget ved praktisk Virksomhed. De videnskabelige Resultater af D.s Ophold i Ægypten er endnu ikke offentliggjorte, men **maa** imødeses med betydelig Interesse.

Kaj Birket-Smith.

Davidson, Meyer Joseph, 1861—1926, Ingeniør, Cementtekniker. F. 5. Juli 1861 i Kbh. (Mos.), d. 15. Juni 1926 i Paris, begr. i Kbh. (Mos. Vestre). Forældre: Silke- og Klædehandler Salomon D. (1803—66, gift 1° med Mathilde Levy, 1820—46) og Hanne Levy (1818—85). Gift 1° 16. Juli 1901 i Kbh. med Jeanne Salzard, f. 21. Aug. 1883 i Paris, D. af Hubert S. og Agathe Millot. Ægteskabet opløst 1915. 2° 6. April 1915 med Gerda **Krüger**, f. 6. Dec. 1885 i Kbh. (Garn.), D. af cand. jur., senere Overretssagfører Axel Theodor Hassing (1860—1933, gift 2° 1900 med Valborg Cathrine Kastrup, f. 1874, sep. 1925) og Signe Hein (1862—1932, gift 2° 1890 med Overretssagfører Walter Johannes K.,

1860—1930); 1895 adopteret af **Stiffaderen**. Ægteskabet opløst 1917.

D. tog polyteknisk Adgangseksamen 1877 og blev 1883 polyteknisk Kandidat i anvendt Naturvidenskab. Efter Eksamen fik han Ansættelse som Kemiker ved Ystad Sukkerraffinaderi og blev i denne Stilling til Maj 1887, hvorefter han tilbragte et Par Aar med Studierejser og Ansættelser paa Roesukkerfabrikker og Sukkerraffinaderier i Tyskland og Frankrig. 1890 stiftede han i Paris sammen med cand. polyt. W. Konow, der nogle Aar tidligere havde startet en egen Virksomhed sst., Firmaet Konow & D., der ligesom Konows Firma var en Ingeniørforretning, som særlig arbejdede med **Formalingsmaskiner**, bl. a. den Alsing'ske Tromlemølle. Firmaets Arbejdsfelt blev snart efter udvidet derved, at det fik overdraget Repræsentationen i Frankrig af F. L. Smidth & Co., som paa dette Tidspunkt begyndte at gøre sig gældende inden for den franske Cementindustri. 1892 udtraadte Konow af Firmaet, som derefter fortsattes af D. alene, indtil det 1918 gik over til et Akts. Société anonyme des anciens établissements D. (Ingénieur-Constructeur), Paris, med D. som Leder. Allerede i Begyndelsen af 90'erne havde D. paabegyndt en Række Laboratorieforsøg med den saakaldte Rørmølle, en kontinuerlig **Formalingsmaskine**, som han havde faaet Ideen til ved sit Arbejde med den Alsing'ske Kuglemølle og som han fik Patent paa 1893. I Samarbejdet med F. L. Smidth & Co. fik D.s Patent en indgaaende praktisk Udnyttelse til Fremstilling af den saakaldte Sandcement, og under dette Arbejde udformede F. L. Smidth & Co. paa Grundlag af D.s Mølle den saakaldte Dana Rørmølle, der i de følgende Aar naaede en overordentlig stor Udbredelse over hele Jorden og anvendtes saavel i Cementindustrien som i Mineindustrien, de keramiske Industrier og dermed beslægtede Virksomheder. Paa Verdensudstillingen i Paris 1900 fik D. Guldmedaille for sin **Rørmølle**. Foruden sine Patenter 1900 paa Anordninger vedrørende denne udtog han 1898 Patent paa en Centrifuge, og under Verdenskrigen konstruerede han en særlig Fosforbrandbombe beregnet til Udkastning fra Flyvemaskiner. 1917 deltog han i Stiftelsen af Société anonyme Emaillerie Moderne, en fransk Fabrik for **Emaillevarer**, hvori et dansk Moderselskab, International Emailleindustri, var interesseret. Selskabets Fabrik, der laa i Mérignac ved Bordeaux, blev færdig 1919, men allerede 1921 maatte Selskabet paa Grund af de vanskelige Forhold (Køberstrejke), som Højkonjunkturerne medførte, likvidere, og D. led herved et betydeligt Tab. Efter Verdenskrigens Afslutning ophævedes Forbindelsen mellem F. L.

Smidth & Co. og **D.**, som ønskede at føre sit Firma videre som et rent fransk Foretagende, der nu konkurrerede med den Afdeling, som **F. L. Smidth & Co.** herefter oprettede i Frankrig. — **D.** var i sine Velmagtsdage kendt og afholdt af mange Danske, som kom i hans store og gæstfrie Hjem i **Paris**, og mellem hans mange Venner var ikke alene Forretningsmænd og Ingeniører, men ogsaa Kunstnere, Forfattere og Idrætsfolk. — **R.** 1910. **DM.** 1920. — Farvelagt Tegning af Poul **Mik-Meyer** 1919 i Privateje.

l-n. (**M.** Vogel-Jørgensen) i Ingeniøren, 1926, S. 329. *Poul Vinding.*

Davidson, Peder Cecilius, f. 1866, Højskoleforstander. **F.** 13. Marts 1866 i Hove ved Lemvig. Forældre: Smed David Jensen (1827—1904, gift 2° 1867 med Karen Nielsen Paakjær, 1841—1915) og Sidsel Kathrine Pedersen (1831—66). Gift 2. Febr. 1892 i Aarhus med Andrea Margrethe **Bülow**, f. 6. Okt. 1869 i Estvad, **D.** af Sognepræst, sidst i Todbjerg Harald Vilhelm B. (1832—90) og Dorte Margrethe Lund (1846—1911).

D. blev Seminarist fra Ranum 1886 og n. A. Lærer ved den nyoprettede Nørre Nisum Højskole. 1891 valgtes han til Forstander for Haslev Højskole, hvor han fik sin Livsgerning. Han blev ikke blot den myndige og vækkende Forstander for **Højskolen**, der hurtig fik stor Tilgang; det var ogsaa ham, der tog Initiativet til eller dog muliggjorde Oprettelsen af en Række betydelige Skolevirksomheder — Landbrugsskole, Seminarium, Gymnasium, Haandværkerskole, den udvidede Højskole — der har gjort Haslev til hvad man kunde kalde en Indre Missions Universitetsby. I alt dette udfoldede **D.** en overordentlig Energi og viste en udpræget Evne til at styre. Paa Skolen øvede han ved sine Foredrag, verdens- og kirkehistoriske og bibelske, stor Indflydelse paa sine Elever. Udgaet som han er fra Indre Mission ser **D.** det som sin Opgave at forkynde Kristendom for de unge; naar hans Kateder dog ikke er blevet en Prædikestol, hænger det sammen med en vis nøgtern Klarhed hos ham over Højskolegerningens særlige Opgaver. Den Snæverhed hos **D.**, der bl. a. jævnlig har givet sig Udtryk i **Blad-** artikler, blev saaledes delvis afbødet ogsaa derved, at han **uvil-** **kaarlig** lærte af den Ungdom, der blev betroet ham. Hans Forstaaelse for og Vurdering af almenmenneskelige, kulturelle Forhold er i Aarenes Løb undergaaet en ikke betydningsløs Udvikling. Det er som Højskolelærer og som Organisator, **D.** har øvet Indflydelse; han har dog ogsaa udgivet flere Skrifter, bl. a. »Harbøre« (1896—97) og »Guds Frelsesveje i Israels Historie« (**I—V**, 1926

—29). Han har paa mange Punkter taget virksom Del i Indre Missions Foreningsliv. — Maleri af Herman Petersen 1917.

Hans Koch.

Debes, Lucas Jacobsen, 1623—75, Præst, Topograf. F. 1623 i Stubbekøbing, d. 28. Sept. 1675 i Thorshavn, begr. sst. Fader: residerende Kapellan i Stubbekøbing, senere Sognepræst paa Bogø, Jacob Nielsen (1558—1633). Gift med Anna Rasmusdatter (gift 1° med Sognepræst i Thorshavn Hans Rasmussen), D. af Sognepræst paa Vaagø Rasmus Sørensen (1574—1641).

L. D. blev Student 1647 fra Slagelse, Kapellan i Thorshavn 1651, Sognepræst og Rektor ved Latinskolen sst. 1652, Viceprovst 1667, Landprovst 1670 og Magister 1673. Foruden at være en lærd Mand besad L. D. praktisk Evne og en Dygtighed til at fremstille en Sag mundtlig eller skriftlig, som sikrede den et heldigt Udfald. Han maa tillige have været en vindende Personlighed; da han i Krigsaarene 1658—59 rejste til Danmark for at opnaa Begunstigelser for Skolen og sig selv, blev Skibet opbragt af Svenskerne og ført til Göteborg, men ved sin Lærdom og sine Prædikener vandt han Kommandantens Gunst, saa at han blev frigivet efter et Aars Fangenskab og kom til Kbh. For Befolkningen paa Færøerne og særlig i Thorshavn var det et Held at have en Mand med en Retfærdighedsfølelse og Uforfærdethed som L. D., der aldrig blev træt af at paatale de Gabel'ske Embedsmænds Ulovligheder. Ved Forordning af 29. April 1661 havde Gabel opnaaet, at intet Klagemaal mod Magthaverne paa Øerne kunde komme frem til Kongen, uden at det først kom til disses Kundskab, og selvfølgelig gjorde de alt, hvad der stod i deres Magt for at hindre L. D. i at komme fra Øerne og forebringe Kongen Befolkningens Klagemaal. 1670 og 1671 lykkedes dette Fogden, men 1672 kom L. D. af Sted sammen med to andre Færinger, og de medbragte da et saa stort Bevismateriale mod Fogden, at de for en kongelig Kommission fik sat alle deres Ønsker igennem. Med Kommandanten paa Thorshavns Skanse, Claus Becker, der paa en skammelig Maade havde krænket L. D.s Hus, laa han ogsaa i Strid. I Dec. 1673 udgav han to Bøger, af hvilke »Kongelig Majestæt ved Profeten Jeremiam afmalet« var foranlediget af den Tekst, han havde valgt 17. Aug. 1670, da han prædikede i Thorshavns Kirke ved Arvedens Aflæggelse til Christian V., nemlig Profeten Jeremiæ Ord: »Voris Hoffvedets Krone er affalden«. Den anden Bog, »Færoæ et Færoa reserata«, som vakte stor Opsigt, da den udkom, og er oversat baade paa Engelsk og Tysk, er endnu en Hovedkilde for

dem, der vil søge Oplysning om Færøerne. — **L.** D.s to Søster-sønner antog Navnet **D.**, og deres Efterslægt lever endnu paa Øerne.

N. Andersen: Færøerne 1600—1709, 1895.

Anton Desn

Decker, Christian August Heinrich, 1806—84, Præst. F. 15. Okt. 1806 i Husum, d. 11. Juni 1884 i Tumby, begr. sst Forældre: Subrektor i Husum, senere Rektor i Tønder og Præst i Reinfeld, Professor Jacob D. (1773—1834) og Catharina Maria Fabricius (1780—1848). Gift med Louise Catharina Goos, f. 19. Maj 1802 i Bredsted, d. 15. Okt. 1886 i Albersdorf, D. af Dia-kon i Bredsted, senere Præst i Krop Johann Joachim G. (1774—1830) og Dorothea Lucia Brandt (1776—1844).

D. gik i den lærde Skole i Ratzeburg, studerede 1826—28 i Berlin, derefter i Kiel og tog 1830 teologisk Embedseksamen paa Gottorp. 1833 blev han Kollaborator i Meldorf, 1836 Subrektor sst., 1843 Præst i Klein Wesenberg, 1863 i Leezen, og fra 1875 til sin Død var han Præst i Tumby og Strukstrup Sogne i Angel. Gennem sine opbyggelige og kirkepolitiske Skrifter fik D. Indflydelse paa Kirkelivet i Slesvig. Han var en af de første Talsmænd for Indre Mission i Hertugdømmerne og opfordrede 1850 sammen med andre Teologer til Dannelsen af en slesvigholstensk Landsforening for Indre Mission; paa Grund af de politiske Forhold blev Planen dengang ikke realiseret. 1863 udgav D. »Monatlicher Botschafter des Vereins für Innere Mission in Holstein«, og 1875—79 var han Formand for Landsforeningen for Indre Mission. I Striden om Ordningen af den slesvigholstenske Landskirke efter 1864 hævdede D., at den ikke burde undergives Overkirkeaaet i Berlin, men beholde sin Selvstændighed. D. tog Del i den nationale Kamp ved et Skrift 1850 »Die Revolution in Schleswig-Holstein«, der forsvarede den provisoriske Regering ud fra den Anskuelse, at Frederik VII. ikke havde været fri i Marts 1848.

Schleswig-Holstein-Lauenburgisches Kirchen- u. Schulblatt, 1884, Nr. 27. Th. Kaftan: Erlebnisse und Beobachtungen, 1924, S. 309. Fr. Gleiss: Handbuch der Inneren Mission in Schleswig-Holstein, 1917, S. 5 ff., 401 (jfr. *egs er*).

Svend Larsen (L. Koch).

Deckner, Augustus, 1656—91, Amtsskriver. Døbt 30. Marts 1656 i Aakirkeby, d. 31. Dec. 1691 paa Bremerholm. Fader: Byfoged Tobias D. fra Thüringen (1612—70). Gift 1° 13. Maj 1681 i Randers med Marie Poulsdatter Bager, f. 1653, d. 1696, D. af Købmand Poul Christensen B. (d. ca. 1667, gift 2° med Anna

Andersdatter) og Maren Jensdatter (d. ca. 1660, gift 1° med Købmand Anders Sørensen Bay, ca. 1609—43). Ægteskabet opløst. 2° 1684 (Vielsesbrev 25. Aug.) i Neksø med Mette Elisabeth Maccabæus, f. 17. Okt. 1660 paa Skovsholm i Ibsker, d. ca. 1723 i Kbh. (gift 1° 1679 med Provst Claus **Predbjørnsen** Langsted i Neksø og Bodilsker, 1640—82), D. af Kaptajn Christian M. (1634—88, gift 2° med Magdalene Sybille Eckstein, Enke efter Gorgas) og Elisabeth Sophie v. Haven (d. 1664, gift 1° 1644 med Oberstløjtnant Adam Krampe, d. 1651).

A. D. var 1677 Sekretær hos Bornholms Guvernør Thomas Fincke og blev 16. Sept. n. A. Amtsskriver, senere tillige **Skifte**-skriver, Auditor og Materialforvalter paa Bornholm samt Ejer af Rosengaarden i Rønne og Store Bjerregaard i Vestermarie. De følgende Guvernører saa med nogen Mistro paa hans Færd, dog uden at gribe ind imod den, end ikke da Nørreherreds Bønder 24. Aug. 1683 paa Tinget tilspurgte ham, om han ikke handlede som Kongens og som Bondens Tyv i at afnøde Bornholmerne større Ydelser og tilregne Kongen færre Indtægter end efter Loven. Ydermere udpinte af et mellemliggende Misvækstaar udbad alle fire Herreders Bønder sig 10. Juni 1685 en kongelig Kommission hidsendt, og dens Undersøgelser bragte Kongen til at afsætte A. D. med Aarets Udgang og at afskedige hans to Brødre, der som Herredsfogder havde støttet hans talrige Overgreb imod Bønderne. A. D. havde imidlertid indyndet sig hos Øens nye Guvernør J. D. **Wettberg**, og langt fra at afskediges kunde han endog 8. Maj 1687 modtage Kongen og hans store Følge til Middag i Rosengaarden. Hans Udsugeiser og Voldsfærd kendte ingen Skranker; paa Grundlag af et Pengelaan holdt han Øens Landsdommer Mathias Rasch 1686—89 i Gældsslutteri i Kbh. og i Rønne; hans lidenskabelige Forfølgelse af en ung Købmandsenke Lisabet Bohn i Rønne med Gælds-, Gift-, Trolddoms- og **Tyvssager** førte ham ind for Højesteret, som 11. Marts 1690 dømte ham for hans løgnagtige og løse Sigtelser til livsvarigt Slaveri paa Bremerholm. Trodsende Wettbergs skarpe Indsigelse havde Landsdommer Rasch allerede 21. Aug. 1689 efter **Herredsbøndernes** svære Klagemaal dømt A. D. som grov Tyv til Kagstrygning, Brændemærkning i Panden og Bremerholm. Hele Bondestanden kom i oprørsk Gæring, indtil Højesteret godkendte Landstingets Straffedom, som 26. Febr. 1691 fuldbyrdedes paa **Kbh.s** Nytorv; i Bremerholms Slavelænker døde A. D. paa Aarets sidsie Dag. I en Nidvise »**Borringholms Fadervor**« mindedes han længe. Guvernør Wettberg stilledes 24. Febr. 1691 under Tiltale som Medvider og Lodtager i A. D.s Underslæb,

men den militære Domstol vikledede ham løs af hans mislige Makkerskab.

Fra Arkiv og Museum, I, 1901, S. 360 f. M. K. Zahrtmann: Rønne By og Borgere, 1927, S. 114—25.

M K Zahrtmann.

Degen, Carl Ferdinand, 1766—1825, Matematiker. F. 12. Nov. 1766 i Braunschweig, d. 8. April 1825 i Kbh. (Frue), begi. sst. (Ass.). Forældre: Violoncellist og Maler Johann Philip D. (1737—89) og Henriette Regine Schultz (ca. 1740—88). Gift 10. Maj 1801 i Kbh. (Garn.) med Sophie Petersen Rosted, f. 11. Okt. 1774 i Kbh. (Nic), d. 28. Febr. 1851 sst. (Frue), D. af Frisør Jens Petersen R. (ca. 1733—senest 1815) og Anna Cathrine Falck (ca. 1737—1815).

D. kom 1771 til Kbh. med sin Fader ved dennes Ansættelse i det kgl. Kapel. Kaarene var knappe, men ved Arveprins Frederiks Understøttelse blev han Student 1783 fra Helsingør og studerede først Lovkyndighed, senere Teologi. Hans Interesser var **mangesidige**: Sprog, Filosofi, Naturvidenskab og navnlig Matematik. Han var fortrolig med Latin, Græsk og Hebraisk, han kunde læse ikke blot de mere kendte germanske og romanske Sprog, men ogsaa Polsk og Russisk. Desuden forbandt han med den fra Faderen arvede musikalske Sans Kendskab til Musikteori. Denne Spredthed bevirkede dog, at han ikke fik taget nogen Embedseksamen. Det er betegnende, at han det første Aar, Universitetet udsatte Prisspørgsmaal (1792), besvarede baade den teologiske og matematiske Opgave og fik Prisen for begge. Kort efter blev han Matematiklærer for Prins Christian (VIII.) og senere Informator for dennes Broder Prins Ferdinand, men fortsatte samtidig sine Studier. 1798 tog han den filosofiske Doktorgrad ved et Arbejde, som sluttede sig til Kants **Filosofi** (»Tentamen heuristicae generalis«). 1802 blev han Overlærer i Matematik og Fysik ved Katedralskolen i Odense og var 1806—14 Rektor i Viborg. 1814 blev han Professor i Matematik ved Universitetet (efter Wøldike) og forblev i denne Stilling til sin Død. 1800 blev han Medlem af Videnskabernes Selskab, senere tillige af dets Ordbogs- og Landmaalingsskommission. 1819 blev han Korrespondent til Petersborg-Akademiet. — D.s alsidige Begavelse og Kundskaber har sat sig Spor paa mange Felter. Han har leveret flere Oversættelser til Dansk, bl. a. af **Zoëgas** italienske Værker. Paa Undervisningens Omraade har han virket ved sine »Pædagogiske Aphorismer« (1799) og ved sin Deltagelse i Indførelsen af den udvidede Matematikundervisning, som blev nødvendig ved den nye Ordning

af **Examen** artium 1805. Sin Interesse for disse nye Bestemmelser udtaler han i et af de Skoleprogrammer, hvori han udførligt og klart behandler Emner, som slutter sig til den elementære Matematik. Hans Undervisning synes at have lidt noget under visse Karakteregenskaber hos ham. Han skildres som en beskeden og elskværdig, men tillige noget pudsig Mand. Han viste for stor Godmodighed over for Eksamenskandidaterne, og hans elementære Forelæsninger manglede Plan. Alligevel virkede han til en væsentlig Højnelse af det matematiske Studium i Danmark. Paa Baggrund af det daværende Niveau viser hans matematiske Produktion større Selvstændighed og Skarpsindighed end det sædvanlige og et indgaaende Kendskab til de store udenlandske Matematikers Værker. Hans Afhandlinger findes spredt i Videnskabernes Selskabs og Petersborg-Akademiets Skrifter, i danske krigsvidenskabelige Skrifter og i »**Astronomische Nachrichten**«. To Tabelværker, som vidner om hans store Flid, er udkommet som selvstændige Bøger, nemlig »**Canon Pellianus**« (1817), som tjener til Løsning af de saakaldte Pellske Ligninger, en vis Klasse ubestemte Ligninger af anden Grad, og »**Tabularum ad faciliorem et breviorum probabilitatum computationem utilium enneas**« (1824) med Tabeller til Beregning af Sandsynligheder. Som et enkelt Eksempel paa hans Vidsyn kan nævnes, at han paa et tidligt Tidspunkt havde Forstaaelse af Betydningen af den norske Matematiker N. H. Abels Arbejder paa de elliptiske Funktioners Omraade. — Stik af F. John efter Maleri af F. Agricola 1804.

Dansk Litteraturtid., 1825, S. 266—72. Tidsskr. f. Matematik, 1873, S. 163 f., 166 fif. Fra Ribe Amt, III, 1911—14, S. 477, 497.

H. G. Zeuthen (Poul Heegaard*).

v. Degenfeld, Hannibal, Baron, 1648—91, Officer. F. 1648, d. 12. Okt. 1691 i Nauplia i Grækenland. Forældre: Venetiansk Generalguvernør i Dalmatien, General, Friherre Christoffer Martin v. D. (1599—1653) og Anna Maria Adelman v. **Adelmannsfelden**. Gift 19. Jan. 1678 med Anna Maria Gersdorff (gift 1° med norsk Oberst Mathias Didrich v. d. Recke, 1621—76, 3° med bayreuthsk **Regeringsko** mmissær **Ferschen**), D. af Oberst Christoffer Frederik G. (1616—ca. 78, gift 2° med Lisbet Bielke) og Dorete (Dorothea) Giedde (1625—tidligst 1651).

Efter at have tjent i forskellige Hære indkaldtes H. v. D. 1674 af Christian V. til dansk Tjeneste. Dels ved Overtagelse af fire gamle Kompagnier i Holsten, dels ved Hvervning oprettede han et Fodregiment, som med Kongens Tilladelse fik Navnet Arve-

prins Frederiks Livregiment, men dømtes **1675** af en Krigsret for grove Uordner i Regimentet, som han dog ved kongelig Naade beholdt. S. A. deltog han i Belejringen og Indtagelsen af **Wismar**. En kort Tid var han derefter Kommandant i Rostock, men afskedigedes n. **A.**, dog kun for kort efter at ansættes som Generalmajor, hvis han kunde hverve et Regiment. Skønt dette mislykkedes, fik han dog Chargen fra **1676** at regne og gik Dec. s. A. med Ulrik Christian Gyldenløve til Norge, hvor han rostes for sin Deltagelse ved Marstrands Indtagelse **1677**. Senere søgte han Afsked for at rejse til Udlandet, men dette blev ham nægtet, hvorefter han kom i Strid med baade Gyldenløve og de ældre Generaler i den norske Hær. I Marts **1678** afgik han fra den norske Hær og blev Guvernør over Fodfolket og Fæstningerne i Jylland samt Amtmand over Vejle Amt indtil Udgangen af **1678**. S. A. søgte han, der blev regnet og selv betragtede sig som dansk Undersaat, sin Afsked, som bevilgedes fra Nytaar **1679**, samtidig med at han fik Generalløjtnants Karakter. Han vides at have deltaget under Johan Sobiesky ved Undsætteisen af Wien **1683** og gik senere i venetiansk Tjeneste. H. v. D. var en tapper Mand, men meget lidenskabelig og intrigant. Fra Venezia oppebar han stadig Aarpenge, og han nævnes som Arveherre til en Række Godser.

A. Thürheim: Christoph Martin Freiherr v. Degenfeld, **1881**. Militært Repertorium, V, **1839**. N. P. Jensen: Den *skaanske* Krig, **1900**. J. Gulowsen: Gyldenløvefeiden, **1906**.

Rockstroh.

Degn, Thord, se Litle.

Dehn, Agnes Nathalie, se Gjørling.

v. **Dehn, Ferdinand** (Friedrich) **August**, **1689—1760**, Officer. F. **1689**, d. Natten mellem **13.** og **14.** Dec. **1760** i Rendsborg. Forældre: Oberst Georg August v. D. (d. **1700**) og Eibe v. Wohnsflothen (Wohnsfleth) (**1654—1707**). Ugift.

v. D. blev **1709** Fændrik i det Korps, der var i engelsk-hollandsk Sold i Flandern, **1710** Sekondløjtnant og deltog med sin Afdeling i flere Slag og Belejringer. Efter Korpsets Hjemkomst forrettede han **1714—16** Tjeneste ved det nyoprettede Landkadetkompagni, blev **1717** Premierløjtnant og s. A. Kaptajn. **1730** blev han Oberstløjtnant, **1734** kar. Oberst og **1737** — ved Oprettelsen af en **Land-**milits i Slesvig og den kgl. Del af Holsten — virkelig Oberst og Chef for Slesvigske nationale Infanteriregiment. Udskrivningen af det unge Mandskab i Hertugdømmerne, der hidtil havde været

fritaget for Værnepligt, vakte stor Misfornøjelse blandt Befolkningen, og i **Sønder-Ditmarsken** og Eiderstedt gjorde de udskrevne Karle ligefrem Mytteri mod de Officerer, »som skulde eksercere dem«. v. D. blev da med en betydelig Styrke Fodfolk og Dragoner sendt til Marsken, og det lykkedes ham ved Arrestation af Ophavsmændene at dæmpe Urolighederne. 1743 blev v. D. Generaladjutant hos Kongen, 1747 Chef for det nyoprettede geworbne Infanteriregiment Møen, 1749 Generalmajor, 1756 Generalløjtnant, og fra Maj 1758 indtil sin Død var han tillige Kommandant i Rendsborg. — Kammerherre 1742. — Hv. R. 1752. — Maleri paa Tranekær.

E. Holm: Danmark-Norges Historie under Kristian VI., 1894, S. 405.
O. Vaupell: Den danske Hærs Hist., II, 1876, S. 44. Dsk. Mag., 6. Rk., II, 1916, S. 357.

H. W. Harbou (*Rockstroh**).

v. Dehn, Frederik Ludvig, Greve, 1697—1771, Diplomat og Minister. F. 7. Sept. 1697, d. 3. Juli 1771 paa Ludwigsburg, begr. i Waabs. Broder til Ferdinand August v. D. (s. d.) Gift med en rig Dame fra Holland.

Faderen, der en Tid synes at have ejet Fastergaard i Bølling Herred, besad tillige Godser i Regeringsdistriktet Boitzenburg i Mecklenburg-Schwerin. Efter Forældrenes Død opdroges de to Sønner F. L. og *Conrad Ditlev* i **Braunschweig-Wolfenbüttel**, hvor de navnlig efter sidstnævntes Giftermaal med Kansler Philip Ludvig Probst v. Wendhausens Datterdatter **Ilsa** Louise steg til høje Værdigheder. Senere faldt Conrad Ditlev, der hurtig forøgte den store Formue, han havde faaet med Hustruen, i Unaade, og de søgte nu tilbage til Danmark. 1730 købte F. L. v. D. det store Gods Kohøvede i Sønderjylland, og 1739 fik han Tilbud om at gaa til Spanien som dansk Gesandt med 6000 Rdl. aarlig og Løfte om at blive Kammerherre og faa det hvide Baand, saa snart han havde haft den første Audiens i Spanien. v. D. tog mod Tilbudet og blev i Spanien til 1742, da han kaldtes hjem, fordi han ikke kunde taale Klimaet. Han levede derefter paa sit Gods, indtil han i Foraaret 1750 kaldtes til Kbh. som Medlem af Konseillet. N. A. blev han tillige Medlem af General-Landøkonomi- og Kommercekollegiet og Præsæs for det almindelige Handelskompagni, 1758 tillige Direktør for de fattiges Væsen. Som vel kendt med Forholdene ved det **Wolfenbüttelske** Hof fik han, da Frederik V. 1752 paa ny vilde gifte sig og Valget faldt paa Prinsesse Juliane Marie af dette Hus, det Hverv at indlede denne Sag. v. D. roses som en venlig, paalidelig og behagelig Mand, men synes ikke at

have spillet nogen særlig betydelig Rolle i Konseillet. Han havde Landbosagerne, særlig de økonomiske Forhold i Hertugdømmerne og Grevskaberne, under sig. 1762 traadte han ud af Konseillet og udnævntes til Statholder i Hertugdømmerne, hvilken Stilling han beklædte til 1768. Han levede derefter paa sit Gods, som han udvidede meget og gav Navnet Ludwigsburg. I Kbh. byggede han det **D.ske** Palæ paa Hjørnet af Frederiksgade og Bredgade (Hornung & Møllers **Ejendom**). Uden for Kbh. ejede han en Tid Søllerødgaard, som han dog 1763 efter at være udtraadt af Konseillet solgte til Kronen. — Gehejmerraad 1746. — Hv. R. 1739. Bl. R. 1752. Ophøjet i den danske Grevestand 1768. — Maleri paa Tranekær. — Broderen *Conrad Ditlev*, Rigs greve v. D. (f. 1688, d. 28. Jan. 1753) var 1734—36 dansk Gesandt i St. Petersborg, derefter 1736—42 Amtmand over Steinburg Amt, men indtraadte 1742 igen i diplomatisk Tjeneste som dansk Gesandt i Spanien, hvorfra han 1748 forflyttedes til Haag, hvor han forblev til sin Død. — Gehejmerraad 1731. — Hv. R. 1727. — Stik efter Maleri af H. Rigaud.

Aage Friis: **Bernstorfferne** og Danmark, II, 1919.

L. Laursen.

Deichman (Deichmann), dansk Borgerslægt, der føres tilbage til Købmand i Malmø Willum Dichmand (d. 1600), hvis Sønnesøn Borgmester sst. Willum D. var Fader til Byfoged i Kbh. Peder D. (ca. 1639—84) og til Sognepræst i Høje Taastrup Jacob D. (ca. 1645—98). Byfogden var Fader til Dr. med. Peder D. (f. 1667) og til de nedenn. Brødre, Biskop Bartholomæus D. (1671—1731) — hvis Sønner var norsk Generalmajor Peter D. (1703—66) og Kancelliraad Carl D. (1700—80), Stifteren af det D.ske Bibliotek i Oslo — og Søofficeren Evert (Edvard) D. (1680—1732). Pastor Jacob Willumsen D. (ca. 1645—98) var Farfader til Sognepræst Jacob Pedersen D. (1710—71), der havde Sønnerne Pastor Lauritz Bartholomæus D. (1761—1811) — hvis Søn var nedenn. Boghandler, Kancelliraad Jacob D. (1788—1853) — og Provst Knud Schøtt D. (1764—1823), hvis Datter Charlotte Justiniane D. (1805—33) i Ægteskab med Portkonsumtionskontrollør Cajus Niels Behr Branth (1798—1849) var Moder til den ovenfor biograferede Botaniker J. S. D. Branth (1831—1917).

P. B. Grandjean: Stamtavle over Peder Jacobsen Deichmanns Efterkommere, 1905. Personalh. Tidsskr., 1. Rk., I, 1880, S. 65; 3. Rk., I, 1892, S. 77. C. Giessing: Jubellærere, II, 1, 1781, S. 234, Tavlen. Adam Løvenskiold: (utrykte) Samlinger vedr. Familien Deichmann (Rigsarkivet).

Albert Fabritius.

Deichmann, Adam Vilhelm, 1845—1916, Gartner og Forsøgsleder. F. 22. Nov. 1845 i Kbh. (Frels.), d. 31. Jan. 1916 sst., begr. sst. (Ass.). Forældre: Mægler Jørgen D. (1799—1875) og Caroline Elisabeth Fjelsted (1808—58). Gift 31. Dec. 1873 i Kbh. (Cit.) med Nicoline Petrine Petersen, f. 26. Maj 1851 i Kbh. (Holmens), d. 15. Sept. 1926 sst., D. af Arbejdsmand Christen P. og Mette Kirstine Jensen.

Efter almindelig Gartneruddannelse var D. en kort Tid ansat hos Handelsgartner Hintze som Bestyrer, var Medhjælper i Botanisk Have og dernæst Overgartner paa Frederiksgave. 1875 blev han ansat ved Markfrøkontoret, hvor han virkede i tredive Aar, deraf de tyve Aar som Forsøgsleder, og 1891 blev han af Østifternes Forening til Frugtavlens Fremme, som Østifternes Haveselskab dengang hed, antaget som Kasserer, Sekretær og Forretningsfører. Fra 1900 var han Forsøgsleder for Østifternes Haveselskab og fra 1901 Kasserer for De samvirkende danske Haveselskaber. Herved kom han naturligt i Forbindelse med en Mængde Mennesker og kom som ingen anden ind i Selskabets Drift og Virksomhed. Det var ikke faa Foretagender, han kom til at igangsætte og lede, og ved sin Redebonhed til at give Raad og Haandsrækninger vandt han sig mange Venner inden for denne Forenings Rammer. Af saadanne Særvirksomheder inden for Foreningen kan nævnes de i Tidsrummet 1900—08 oprettede seksten større Frugttræ-Forsøgshaver og i Tidsrummet 1908—12 Oprettelsen af smaa Frugthaver omkring hos Medlemmerne, hvor der gaves Undervisning i Beskæring og Træhygiejne. Medlemsbladet »Ydun« redigerede D., indtil Redaktørvirksomheden 1900, da »Haven« blev startet, gik over paa andre Hænder. — Uden for sin Hovedvirksomhed ved Østifternes Haveselskab fik D. Tid til at tage virksom Del i Ledelsen af »Skolehaven«, der oprettedes 1903, og for hvilken han til sin Død var 2. Vicepræsident. Ogsaa for Sammenslutningen Gartnerens Alderdomshjem interesserede D. sig levende, han sad i Foreningens Bestyrelse fra 1899 og var fra 1906 dens Kasserer. — Justitsraad 1900.

Haven, 1916, S. 17—20 og 29 f.

Axel Lange.

Deichman, Bartholomæus, 1671—1731, Biskop. F. 5. Febr. 1671 i Kbh. (Frue), d. 16. April 1731 i Kristiania, begr. sst. (Frels. K.). Forældre: Vinhandler og Byfoged i Kbh. Peder D. (ca. 1639—84, gift 2° 1677 med Margaretha Dysseldorf, d. 1690, gift 2° 1689 med Assessor i Hofretten Christian Muhle, 1654—1705) og Else Pedersdatter. Gift 1699 med Else Rosenmejer, f. ca. 1669, begr. 17. April 1745

i Gjerpen, D. af Storkøbmand Carl R. til Totterupholm og Lystrup (d. 1670) og Anna Pedersdatter (d. 1679).

D. blev Student 1688, privat dimitteret, tog s. A. Baccalaur-graden og studerede de følgende Aar i Leipzig og Jena. 1690 tog han Attestats i **Kbh.**, og de næste to Aar tilbragte han ved Universiteter i Tyskland og Holland. Biskop Hans Bagger saa hans ualmindelige Evner, holdt ham fast ved Teologien, skønt Medicinen lokkede, og fik ham 1693 udnævnt til Feltpræst ved de danske Auxiliærtropper, der kæmpede i Vilhelm III.s Hær mod Franskmandene. Veltalende og ærgerrig, som D. var, befæstede han sin Position, blev 1696 Hofprædikant hos Christian V.s Søn, Prins Carl, hvem han fulgte paa en treaarig Udenlandsrejse. Her lagde D. Grunden til sine Samlinger af Bøger og Malerier og udvidede sit Talent for Menneskevurdering. Med sit belevne Væsen, sine Kundskaber og sin livlige Natur vandt han Hoffets Gunst og blev 1699 Stiftsprovst i Odense; s. A. blev han Doktor i Teologi og Superintendent i Oldenburg-Delmenhorst, men naaede ikke at tiltræde dette Embede, før han 12. Juni 1700 blev Biskop i Viborg, hvor han forblev i tolv Aar. Nogen aandelig Natur var D. ikke. Han accepterede den gældende Lære og udfoldede den i en for Datiden henførende Veltalenhed som f. Eks. i Ligtalen over Thomas Kingo (1703). Hans betydeligste Gave var saa afgjort at administrere. Her var han langt over det sædvanlige. Hans Natur var Samlerens, og hans Begær efter Magt, Penge og Bøger viste grelle Skyggesider ved en gejstlig Mand. En Type som han maatte virke delende; Bedømmelsen af ham faldt allerede i Viborg meget forskellig ud. Han fik bitre Fjender, der udsprede ilde Rygter om ham, medens til Gengæld en Mand som Christen Lassen Tychonius priste ham som en Biskop uden Fejl. 1713 forflyttedes han til Kristiania. Han tog straks fat paa at disciplinere Administrationen og paatog sig for sit eget Vedkommende en Række Hverv, som baade skaffede ham Indflydelse og Indtægter. Han blev Kommissær i mange Retssager, hvad der viser, at han nød en udstrakt Tillid; han sad i Kommissioner angaaende **Perlefiskeri**, Vejvæsen, Skovbrug, Stutterier og var en energisk Medbestyrer af Kongsberg Sølvværk. Den aandelige Side af hans Gerning som Biskop kan ikke opvise en tilsvarende Frodighed, men han følte sig vel i Norge og talte varmt Nordmændenes Sag, naar der var Anledning dertil, saaledes i »Forsvarsskrift for de Norske«, 1724 (trykt 1767). Misundelse over D.s store Indflydelse udeblev ikke. Den ærgerrige Mand fik i Statholderen i Norge, Ditlev Vibe, i Fr. Rostgaard og Admiral **Gabel** farlige

Fjender, som modarbejdede ham hos Kongen. D. havde sammen med Amtmand Hans Nobel udarbejdet en ny Matrikel, og for at faa Penge i Statskassen havde han planlagt at sælge norske Præstegaarde, men begge Forslag blev standset af hans Modstandere. **D.s** Udnævnelse **1724** til Konferensraad viste, at han stadig havde Kongens Gunst, og i Anna Sophie Reventlow, der **1721** blev ophøjet til Dronning, havde han saa varm en Støtte, at han opnaaede Gunstbevisninger og Udnævnelser for sin nærmeste Familie. Da han mente, at han havde konsolideret sin Stilling, gik han over til Offensiven, idet han fik Kongen til i **Dec. 1724** at nedsætte en Gehejmekommission — paa Grund af de Eder, der afkrævedes de indstævnede, kaldet »Bandekommissionen« — der skulde undersøge, hvilke Embedsmænd der havde trodset Forordningen af 23. Okt. **1700** ved at modtage »Skænk og Gave«; formentlig har D. fortalt Kongen det Rygte, at Embedsmændene havde brugt Dronning Anna Sophies Navn, saa at Folk troede, at det var til hende, Pengene for Titler, Embeder og Adelsbreve indbetaltes, og dette Rygte æggede Kongen til at faa Gang i Kommissionen. D. ledede kun i kort Tid Kommissionens Arbejde i **Kbh.**, men dog længe nok til at se Rostgaard faa Afsked; senere faldt ogsaa **Gabel** i Unaade, men fra Foraaret **1725** helligede D. sig Kommissionens Arbejde i Norge og skaffede sig **1726** sammen med flere andre Kommissionsmedlemmer en ligefrem Eksempcionsret, »hvorend endog de kongelige Suveræner i Regeringen forbydes at have nogen Tiltale imod dem«. Men efter Tronskiftet **1730** fik den længe opsparede Uvillie mod D. Luft. Christian VI. gjorde straks op med Dronning Anna Sophie og hendes Kreds, og de hadefulde Beskyldninger mod **D.**, »Kardinalærkebiskoppen«, for Bogtyverier, Ager, Løstgighed og venerisk Smitte, var næppe Christian VI. ukendte, ej heller det løse Rygte, som fortalte, at D. havde fremmet Frederik **IV.s** Forbindelse med Anna Sophie Reventlow. Christian VI. handlede hurtigt. Kun seks Dage efter sin Tronbestigelse lod han D. suspendere, derefter afsætte og berøve ham hans Naadensaar, der dog var hans Ret. Denne vilkaarlige Fremgangsmaade blev motiveret med, at D. havde »indviklet sig i mange det ham anbetroede geistlige Embede uanstændige verdslige Forretninger«. D. krævede retslig Undersøgelse, og Regeringen, som havde brugt hans dygtige Administration i sin Tjeneste, havde den Gemenhed at opmuntre Folk til at fremsætte Anklager. Der kom dog intet graverende frem, og D. var sikkert adskilligt bedre end sit Rygte, om end flere Omstændigheder kunde tyde paa, at han eller hans Hustru havde modtaget Gratialer fra Præsterne.

D. døde, før Undersøgelsen af hans Forhold blev afsluttet, men utvivlsomt har den Behandling, han fik, bidraget til at fremskynde hans Død. — Malerier i Vor Frelzers K. i Oslo og i det Deichmanske Bibliotek sst. Stik af P. Tanjé 1744 og efter samme Kilde af J. Haas 1757. Træsnit 1890 af L. B. Hansen.

C. L. Tychonius: *Idea consummati* episcopi, 1713 (ogsaa i C. Giessing: *Tychoniana*, II, 1772, S. 109—90). J. C. Bloch: *Den fynske Geistligheds Historie*, 1787, S. 639—51. D. G. Zwergius: *Det siellandske Clerisie*, 1753, S. 743—51. Erik Pontoppidan: *Annales*, IV, 1752, S. 211 —16. Jens Møller: *Mnemosyne*, I, 1830, S. 171—311. Historisk Arkiv, Ny Rk., XIII, 1885, S. 81 —109, 185—200, 241—55. Chr. Bruun: *Fr. Rostgaards Liv og Levnet*, I, 1870. Saml. til jydsk Historie og Topografi, IV, 1872—73, S. 293—98. L. Daae: *Af Joh. v. Bülow's Papirer*, 1864, S. 1—16. Samme: *Hist. Skildringer*, II, 1878, S. 123 f. Breve fra Hans Gram, 1907, S. 6 ff., 16 f., 28 f. W. Lassen: *Mads Jensen Medelfarts agnatiske Descendenter*, 1901, S. 109, 266—94. Eiler Nystrom: *Den grevelige Hielmstierne-Rosencroneske Stiftelse*, 1925, S. 75. Festskrift til Hj. Pettersen 13. Januar 1926, S. 148. Prokantsler Erik Pontoppidans *Levnetsbeskrivelse*, udg. af N. E. Hofman (Bang), 1874, S. 29 ff. P. Severinsen: *Viborg Domkirke*, 1932, S. 432. *Det norske Folks Liv og Historie*, VI, 1932, S. 11, 84—87, 90, 93, 110. Francis Bull i *Norsk biografisk leksikon*, III,

Michael Neiiendam.

Deichman (Deichmann), Evert (Edvard), 1680—1732, Søofficer. Døbt 22. Jan. 1680 i Kbh. (Frue), d. 13. Sept. 1732 i Wien. Forældre: Vinhandler og Byfoged i Kbh. Peder D. (ca. 1639—84, gift 1° 1665 med Else Pedersdatter) og Margaretha Dysseldorf (d. 1690, gift 2° 1689 med Assessor i Hofretten Christian Muhle, 1654—1705). Halvbroder til Biskop Bartholomæus D. (s. d.). Ugift.

D. blev Sekondløjtnant 1700, Premierløjtnant 1703, Kaptajn 1708, Kommandørkaptajn 1710, Kommandør 1711 og Schoutbynacht 1715. — 1701—03 og 1705—08 var han i engelsk Orlogstjeneste. 1705 fik han efter Ansøgning sin Afsked, men blev genantaget 1708. 1710 var han Chef for Orlogsskibet »Tre Løver« og n. A. Chef for den Transportflaade, der skulde føre Belejningsartilleri til Pommern, hvilket ikke lykkedes. I de følgende Aar var han Chef for forskellige Skibe, saaledes 1715 for Orlogsskibet »Prins Carl«, med hvilket han under Gabel deltog i Slaget paa Kolberger Heide 24. April og senere s. A. for Orlogsskibet »Wenden« i Rabens Eskadre, med hvilket han deltog i Slaget ved Rugen 8. Aug. Efter Slaget blev han og forskellige andre Skibschefer tiltalt for ej at have gjort deres Pligt. 1719 blev han frikendt af Generalkrigsretten, men, da adskillige af Rettens Medlemmer havde voteret for Straf, samtidig afskediget i Naade. Han rejste nu til Østrig, hvor han blev Viceadmiral og paabegyndte Anlægget af

Flaadehavnen Porto Ré i Nærheden af **Fiume**. Han faldt imidlertid i Unaade og blev afskediget, og Havnearbejdet standsedes. Selv **flyttede** han til Wien, hvor han døde pludselig.

Bidrag til den store nordiske Krigs Historie, udg. af Generalstaben, III, 1906, og VII, 1922.

Th Topsøe-Jensen (C. With-Seidelin).

Deichmann, Jacob, 1788—1853, Boghandler. F. 4. Juli 1788 i Boddum, Thy, d. 23. Aug. 1853 i Lyngby, begr. i Kbh. (Ass.). Forældre: Sognepræst Lauritz Bartholomæus D. (1761—1811) og Elisabeth Sophie Buch (1760—1827). Gift 4. Marts 1808 i Kbh. (Trin.) med Bolette Cathrine Kraft Gyldendal, f. 6. April 1790 i Kbh. (Trin.), d. 1. Febr. 1877 sst. (Trin.), D. af Boghandler Søren Jensen G. (s. d.) og 1. Hustru.

Den tidligt modne, læselystne og stilfærdige Dreng fik en streng Opdragelse først i sit Hjem, derefter hos en Nabopræst, Provst Rasbech i Helligsø. Fjorten Aar gammel blev han Student 1802, privat dimitteret, 1805 juridisk Kandidat og betraadte med sin Ansættelse som Kopist i Rentekammeret den Embedsvej, som hans Evner og Tilbøjelighed syntes at bestemme ham til. Hans tidlige Ægteskab med den unge, rige Datter af den kendte Forlægger forandrede dog ganske hans Livsbane. Straks efter Brylluppet drog han med sin Hustru til sin Fødeegn, hvor han for hendes Arv havde købt Hovedgaarden Hindsels, men Opholdet her blev meget kort. Allerede i Foraaret 1809 overdrog D.s Svigermoder ham paa gunstige Vilkaar den af hendes afdøde Mand grundlagte, ansete og betydelige Boghandel, og fra da af er D.s Liv og Navn uløseligt knyttet til dansk Boghandel. D. gik straks med Iver ind til sit nye Arbejde, til hvilket han medbragte udmærkede Betingelser: stor Arbejdsevne, Pligtfølelse og Akkuratesse i Forbindelse med omfattende Kundskaber og en stilfærdig, vindende Fremtræden. Der var nok at tage fat paa for den unge **Chef**; i de syv Aar, der var hengaaet siden Søren Gyldendals Død, havde Forretningen nærmest staaet i Stampe, og flere andre Boglader var i Fremvækst paa dens Bekostning. Dog gik D. efter sin Natur varsomt til Værks; de trange Tider under den lange Krig opfordrede heller ikke til at **slaa** store Brød op straks. Han fortsatte, om end i mindre Maalestok, Svigerfaderens Forlagsvirksomhed og udvidede den 1814 med en Sortimentshandel, som han oparbejdede til et betydeligt Omfang, idet han ved gentagne Rejser til Udlandet knyttede fortræffelige udenlandske Forbindelser og derved sattes i Stand til at forsyne Hjemmemarkedet med udenlandsk Litteratur bedre, end Tilfældet hidtil havde været. Senere forenede han ogsaa en

Papirhandel med Bogladen. De efterhaanden indtrædende gunstigere økonomiske Forhold i Landet og det rige aandelige Liv, som udfoldede sig i disse Aar, gav lidt efter lidt ogsaa den danske Boghandel bedre Kaar, og D.s Flid og Dygtighed i Forbindelse med den Tillid, han nød overalt, bragte atter Gyldendals Boghandel frem i allerforreste Linie. Som Forlægger lagde D. mindre Vægt paa den skønlitterære end paa den videnskabelige Litteratur, som stod hans Interesser nærmere og ved hvis Udgivelse han, der ellers fik Ord for at være en meget forsigtig Forretningsmand, hverken skyede Ofre eller veg tilbage for Risiko; derimod vil man, skønt den danske Litteratur i denne Menneskealder havde sin rigeste Blomstring, forgæves søge de store Digternavne paa det Gyldendalske Forlag; det blev den unge C. A. Reitzel, der fik Æren og Fordelen af at være Forlægger for dem. — For Organiseringen af den danske Boghandel blev D.s Virke af grundlæggende Betydning. Paa hans Initiativ, med hans Lovudkast som Grundlag og med ham som første Formand stiftedes 1837 Boghandlerforeningen, der skabte ordnede Forhold inden for dansk Boghandel med sine Bestemmelser om, hvem der skulde anses for Boghandlere, deres Pligter, Rettigheder o. s. fr.; det Grundlag, som derved lagdes, har vist sin Livskraft til den Dag i Dag og haft uvurderlig Betydning for Udviklingen af en sundt arbejdende Boghandlerstand. Ogsaa som Læremester for unge Boghandlere viste D. Vejen; en hel Skare af hans Disciple spredtes efterhaanden ud over Norden: i Lund, Göteborg, Kristiania og Bergen; de bragte Kendskab til dansk Litteratur og Boghandel med sig, hvor de kom hen, og arbejdede i Skandinavismens Tid i god Traad med dennes Tanker. — Det lange og store Arbejde, som D. gennem mange Aar havde budt sig selv, sled efterhaanden paa ham; mange Hverv uden for Boghandelen lagde ogsaa Beslag paa hans Tid og Kræfter, han var saaledes Kurator for Vajsenhuset og valgtes 1838 og 1840 til Medlem af Stænderforsamlingen i Roskilde, et Hverv, som for øvrigt laa hans Naturel og meget konservative Sindelag fjernere. Da hans Ægteskab var barnløst, overdrog han, først 1846 Sortimentet, dernæst 1850 ogsaa hele Forlaget til sin mangeaarige nærstaaende Discipel Fr. V. Hegel og henlevede sine sidste Aar i Stilhed, optaget af sine kære sproglige og historiske Studier, som han havde dyrket fra sin Ungdom. For den Gyldendalske Boghandel var hans mangeaarige Virksomhed af den allerstørste Betydning, han efterlod den grundmuret og højt anset til sin unge Efterfølger, og hans Arbejde spændte som en Bro mellem de to

geniale Forlæggere, Søren Gyldendal, hans Forgænger, og Fr. V. Hegel, hans Efterfølger.

Som Den danske Boghandlerforening 1850 udnævnte D. til sit Æresmedlem, saaledes vil ogsaa dansk Boghandel altid være D., sin Organisator, megen Tak skyldig; den almindelige Agtelse, han nød, kom ogsaa i mangt den Stand, han tilhørte, til gode. Hans Enke satte ved det anselige Kancelliraad Jacob Deichmanns og Hustru Bolette Cathrine Kraft Deichmann, født Gyldendals Legat, som hun oprettede, sin Ægtefælle og sig selv et smukt og værdigt Minde. — Kancelliraad 1836. — Gravmæle med Relief af G. C. Freund. Maleri af Chr. Hansen efter Miniature af J. F. Camradt. Træsnit af H. P. Hansen 1870. Litografi, tegnet derefter af Kr. Kongstad 1920.

O. H. Delbanco: Boghandlerforeningens Festskrift, 1887. A. Dolleris: Danmarks Boghandlere, I, 1912, S. 54—57. Samme: Den danske Provinsboghandels Historie, 1916, S. 26. Camillus Nyrop: Bidrag til den danske Boghandels Historie, II, 1870, passim. Henrik Koppel: Træk af Boghandelens Historie, 1932, S. 44, 47 ff. L. C. Nielsen: Frederik V. Hegel, I, S. 12—102. Chr. Molbech: Til Cancelliraad J. D.s Minde, 1853. P. Hennings: Mindeskrift for J. D.s og Hustrus Legat, 1904, genoptrykt i Legatets Beretning om dets 50 Aars Virksomhed 1928.

Ove Tryde.

Deichmann Branth, se Branth.

Delbanco, Otto Herman, 1821—90, Boghandler. F. 19. Jan. 1821 i Kbh. (Garn.), d. 2. Aug. 1890 sst., begr. i Kalundborg. Forældre: Overretsprokurator, senere Kancelliraad Moses D. (1784—1848) og Beate Kaikar (1784—1859). Gift 19. Maj 1847 i Leipzig med Pauline Antonie Auguste Plätzer, f. 31. Juli 1823 i Leipzig, d. 3. Aug. 1904 i Kbh., D. af Hotelejer Johan Christian P. (1783—1873) og Caroline Wilhelmine Coith (1783—1850).

D. bestemte sig først sent til Boghandelen. Han blev Student 1839 fra Borgerdydskolen i Kbh. og tog juridisk Embedseksamen 1844, men uddannede sig derefter i Leipzig til Bog- og Musikhandler og overtog efter sin Hjemkomst til Kbh. 1846 sammen med C. C. Løse dennes fædrene Musikhandel, med hvilken han 1848 forenede en Boghandel. Efter at Firmaet C. C. Løse & D. var opløst 1864, fortsatte D. Forlagsvirksomheden alene. — Lige fra sin Indtræden i dansk Boghandel viste D. stor og uselvsk Interesse for Standens Forhold og Trivsel. S. A. som han blev Boghandler, optoges han i Boghandlerforeningen, hvis Formand han var 1853 og 1854, han var Sekretær ved de fire skandinaviske

Boghandlermøder og fremsatte som den første Tanken om Opretelse af de danske Boghandlers Hjelpekasse 1856; i Ledelsen af denne deltog han med oprigtig Forstaaelse af ulykkeligt stillede Kollegers Tarv lige til sin Død. Sin største Indsats for Standen gjorde han dog med »Dansk Boghandlertidende« — efter det skandinaviske Boghandlermøde i Stockholm 1866 omdøbt til »Nordisk Boghandlertidende« —, som han grundlagde 1854 og derefter udgav og redigerede med retsindig Upartiskhed, til Døden bortkaldte ham. Hans litterære Virksomhed indskrænkede sig dog ikke hertil. Til Boghandlerforeningens 50 Aars Jubilæum 1887 skrev han dens »Festskrift« med en Fremstilling af dens Historie og med Biografier af dens Medlemmer, og i mere end tyve Aar redigerede han — anonymt — Teksten i »Illustreret Tidende«, der skyldtes hans Initiativ og som udgaves af Forlagsbureauet, af hvilket han var Medej. D. var med sin Evne til at omgaas Mennesker, sin personlige Elskværdighed og forretningsmæssige Punktlighed en fortræffelig Redaktør for Bladet og skabte dette en fast og sikker Position baade i Danmark og Norge, men da de nye litterære Bevægelser brød frem i 70'erne, og da flere andre konkurrerende Tidsskrifter stiftedes, traadte han 1880 tilbage og overlod Redaktionen til yngre Kræfter. — Hans levende musikalske Interesse førte ham ind i Musikforeningen, af hvis Bestyrelse han var Medlem. — R. 1886. — Stik af A. og Th. Weger i Leipzig 1891.

O. H. Delbanco: Boghandlerforeningens Festskrift, 1887, S. 121 f. A. Dol-
leris: Danmarks Boghandlere, I, 1912, S. 58 ff. C. Nyrop: Den danske Bog-
handels Historie, II, 1870. Adressebog for den danske, norske og svenske
Boghandel, XII, 1891. J. L. Lybecker: De danske Boghandleres Hjelpe-
kasse 1856—1906, 1906. Nordisk Boghandlertidende 8. Aug. 1890. III. Tid.
10. Aug. 1890. Josef Fischer: Simon Isac Kaikar og hans Slægt, 1917.

Ove Tryde.

Delcomyn, Ernst **Adolf** Joseph, 1828—1913, Handelsmand, Gene-
ralkonsul. F. 2. Jan. 1828 i Odense, d. 9. Marts 1913 i London,
begr. sst. Forældre: Bøssemager Carl Henrik D. (1771—1849, gift
1° 1793 med Dorothea Conradine Ridiger, 1776—1859, Ægte-
skabet opløst, hun gift 2° 1820 med Bøssemager Engel Olsen, ca.
1785—1847) og Johanne Rebecca Dorothea Volkens (1788—1872).
Gift 16. April 1856 i Somerset med Anna Comb, f. ca. 1833 i
England, d. 28. Febr. 1915 i London.

Efter at have modtaget den nødtørftigste Skolegang og været
nogen Tid i Handelslære i Danmark rejste D. 1849 til Hamburg
for at søge videre Uddannelse og var her saa heldig at faa Plads

hos H. Pontoppidan og efter nogen Tids Forløb hos dennes Kompagnon Regnar Westenholz i London. I disse Aar stod den engelske Kornhandel i et vældigt Opsving som Følge af Korntoldens Bortfald 1849, og 1. Maj 1854 startede D. sammen med sin fire Aar ældre Broder Frederik Firmaet Fr. & A. D., som hurtig svang sig op til at blive en meget anselig Forretning i baade danske og svenske Landbrugsprodukter. D. var inden for Firmaet den ubetvinget ledende Kraft, og det var i de første Aar navnlig dansk Byg, som var Hovedartiklen. Undertiden modtog Firmaet paa een Gang op til en Snes Sejlskibsladninger af Korn, naar Vinden sprang om i et gunstigt Hjørne, men da saa store samtidige Tilførsler trykkede Prisen for Afskiberne, gik D. efterhaanden bort fra Konsignationshandelen og solgte Kornet før eller under Afskibningen frit om Bord, incl. Fragt og Assurance (cif). Da den danske Korneksport i 70'erne og 80'erne blev stærkt reduceret, søgte D. sine Kornforbindelser i Rusland, U. S. A. og Australien og fik herfra nye Tilførsler. — Ogsaa paa andre Felter var D. meget virksom. Saaledes var hans Firma, da Udførselen af danske Kreaturer tog et større Opsving, et af de første, der modtog hele Dampskibsladninger af Stude til Salg, bl. a. for Hans Broge i Aarhus. Senere kom dertil en Forretning i Flæsk, og sammen med andre byggede D. Aarhus Svineslagteri. Ved Siden heraf drev Firmaet en betydelig Forretning med dansk Smør. Den store Respekt og Hengivenhed, D. tidligt forstod at skabe om sit Navn, bevirkede, at han 1883 ved Generalkonsul Westenholz' Død — ikke mindst paa Grund af indtrængende Henstilling fra danske Provinskøbmænd støttet af københavnske Kolleger samt Medlemmer af den danske Koloni i London — blev udnævnt til dansk Generalkonsul, hvilket Hverv han beklædte til 1903. I sin Egenskab af Generalkonsul har han utvivlsomt indlagt sig stor Fortjeneste og det paa mange Maader; saaledes kan man især pege paa hans store personlige Hjælpsomhed over for de mange Mennesker, der søgte hans Bistand og Raad, hans instruktive Aarsberetninger til Udenrigsministeriet og hans virksomme Interesse for Den skandinaviske Understøttelsesforening og den danske Kirke i London. Ogsaa Dronning Alexandra havde i D. en fortrinlig Raadgiver og Hjælper ved sit store Velgørenhedsarbejde blandt de Danske. For sit Fødeland nærede D. lige til det sidste en usvækket Interesse og Kærlighed, og navnlig har han betænkt sin Fødeby med forskellige Gaver; i særlig Grad havde Museet i Odense hans Hjerte. — R. 1886. DM. 1888. K.² 1892. K.¹ 1901. — Maleri af N. V. Dorph 1903 paa Fyens Stiftsmuseum, Odense.

Harald Faber i Ill. Tid. 1. Maj 1904. Samme: Danske og Norske i London, 1915.

Jens Vestberg.

v. Delden (Dellen), **Johan Bødker**, d. ca. 1650, Købmand og Fabrikant. Antagelig f. i Kbh., d. ca. 1650 i Rusland. Forældre: Adam Bodicher og Vendela v. D. (d. senest 1618, gift 2° ca. 1609 med Købmand og Borgmester i Kbh. Mathias Hansen, d. 1628, gift 1° med Marine Jørgensdatter Moth, d. tidligst 1592, 2° 1602 med Gese Pedersdatter Severinus, 1585—1603, 4° med Ingeborg Mechlenburg, 5° med Ingeborg Lejel, d. tidligst 1658).

I ældre Kilder nævnes v. D. som den Vinhandler og »forfemmede Kiøbmand« D., der 1609 var Medreder af en Ishavsfarer, men allerede 1579 levede i Kbh. en Johan v. D., som 7. Maj s. A. fik Betaling for 80 Fade Vin, leveret til Kongen. Muligvis er Vendela v. D. en Datter af denne. 1624 overtog v. D. i Forening med Jørgen Bodicher og to andre Købmænd Kongens Silkevæveri. 1627 blev han Medlem af Priseretten i Kbh., og fra 1628 deltog han i store Ammunitionsleverancer efter at have overtaget Kronens Mølle i Brede, der indrettedes til Krudtmølle. v. D. var da i Kompagniskab med Lorentz v. Meulengracht, med hvem han deltog i omfattende Korneksport. Endnu to Krudtmøller blev indrettet, en dansk og en norsk, og v. D. blev 1630 Raadmand i Kbh., men 1633 bad han sig fritaget for denne Post. Han forlod Landet, ude af Stand til at tilfredsstille sine Kreditorer, og Kongen lagde Beslag paa flere af hans Ejendomme. v. D. fandt Tilflugt i Rusland, hvor han 1641—44 nævnes som Tolk hos Tsaren. Hans videre Skæbne er ubekendt.

C. F. Bricka og J. A. Fridericia: Christian IV.s egenhændige Breve, III, 1878—80, S. 129. O. Nielsen: Kjøbenhavns Historie og Beskrivelse, III, 1881, S. 207, 237. Kancelliets Brevbøger 1627—32, 1929—32.

Kay La(OnNielsen).

Delong, Albert Herman Peter Gabriel, Baron, 1797—1865, Generalkonsul. F. 25. Sept. 1797 i Amsterdam, d. 21. April 1865 i Paris. Forældre: Vistnok en Grev D. af den languedoc'ske Familie og Helene Jacobe v. Wieling (f. 1768, senere gift med Baron Thomas Pierre d'Arabet, d. 1839). Gift ca. 1838 i Marseille med Mlle. Tugnot Delanoy, D. af Oberst T. D. og Anna Beate Frederikke Adeler (1776—1838).

Herman Schubart, hvis Hustru var Søster til D.s Moder, antog sig D. og tog ham ved Nytaarstid 1801 med til Danmark. Her sattes han i Pleje indtil 1807, da han igen kom til Plejeforældrene, som paa den Tid levede i Livorno, og vendte 1812 med dem tilbage til Danmark. Han opnaaede Naturalisation og antoges

som Kadet. Efter Fredsslutningen 1814 drog han til Italien og derfra til Spanien, hvor han fik Ansættelse i et Handelshus, som lededes af Stiffaderen, der var dansk Konsul i Alicante. Nogle Aar senere begyndte han selvstændig Virksomhed i Marseille, udnævntes 1836 til dansk Konsul i Paris og blev 1838 Generalkonsul (indtil 1864). D. var en usædvanlig nobel, brav og dygtig Embedsmand. Hans Forhaabninger om at vinde Faderens Anerkendelse og Optagelse i den franske Grevestand skuffedes, men hans gode Tjeneste skaffede ham dansk Paaskønnelse, og 1849 fik han Titel af Baron. — Gehejmelegationsraad 1842. — K. 1848.

L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreis, IV, 1900, S. 302.

J. Bloch (*Kay Larsen**).

Demant, Hans Stephan Anthon Ludvig, 1828—97, Mekaniker, Fabrikant. F. 26. Dec. 1828 i Hjallese, d. 6. Febr. 1897 i Odense, begr. sst. Forældre: Prokurator, Gaardfæster Hans Jørgen D. (1779—1845) og Marie Cathrine Jørgensen (1794—1865). Gift 19. Marts 1861 i Odense med Renate Ottilie Therese Rennebarth, f. 28. Nov. 1826 i Stettin, d. 31. Marts 1874 i Odense (gift 1° med Dr. Joachim Emil Cordes i Lübeck. Ægteskabet opløst 1857), D. af Købmand og Fabrikant W. G. R.

D. kom 1842 i Urmagerlære i Odense, blev Svend 1848, gjorde Mesterstykke 1852 og etablerede sig to Aar efter som Urmager sst. Med en vis Tilbageholdenhed og Frygt for offentlig Fremtræden forenede han betydeligt Initiativ, og ved flere Lejligheder viste han ved sine Opfindelser Vejen fremefter. Som Urmager havde han navnlig beskæftiget sig med Taarnure, men fra 1862 lagde han denne Side af sin Virksomhed paa Hylden og kastede sig over Fabrikation af Symaskiner, hvis Fremtrængen i Europa skrev sig fra Verdensudstillingen i Paris 1855 og som endnu paa det Tidspunkt praktisk taget var ukendte her hjemme. Ved sit solide og opfindsomme Arbejde skabte han sin Fabrik et godt Renommé og tog Medaille paa en Række Udstillinger. Til hans Opfindelser hørte en Cylindermaskine til Skomagerbrug. I sine senere Aar fabrikerede han ogsaa Cykler. D. spillede i mange Aar en ret fremtrædende Rolle i sin Bys Foreningsliv. Han var Medstifter af Odense Grundejerforening og Medlem af Bestyrelsen for Industri- og Haandværkerforeningen. Samtidig udfoldede han i det stille en betydelig Velgørenhed, der fortsattes gennem den af ham 1894 grundede D.s Familiestiftelse i Odense. — F.M.S. 1886. — Træsnit 1874.

J. Lauritsen: Odense i Billeder, 1874. Eyens Stiftstid. 8. Febr. 1897.

C. Nyrop (*P. Koch Jensen**).

Demant Hatt, Emilie Laurentze, f. 1873, Malerinde og Forfatterinde. F. 24. Jan. 1873 i Selde, Salling. Forældre: Købmand Hans Frederik Christian Hansen (1836—1921) og Emma Duzine Demant (1842—1922). Gift 27. Sept. 1911 i Selde med Magister, senere Professor Gudmund Hatt (s. d.).

Fru D. H. var Elev af Kunstakademiet 1898—1901 og Vinteren 1906—07, udstillede paa Charlottenborg 1903—04 og 1906—07 og efter 1919 næsten hvert Aar. I Tidsrummet mellem de to Perioder som Udstiller skabte hun sig et Navn paa et ganske andet Omraade: Efter en Rekognosceringsrejse til det svenske Lapland 1904 læste hun Lappisk hos Professor Vilh. Thomsen og levede derpaa 1907—08 et Aar som ene hvid Kvinde blandt Lapperne som en af deres egne. I den Tid formaaede hun Lappen Johan Turi til at meddele, hvad han kendte til Lappernes Liv, og 1910 udkom da med lappisk og dansk Tekst og lappiske Tegninger »Muittalus Samid Birra, en Bog om Lappernes Liv«; n. A. kom den med dansk Tekst alene. Paa Titelbladet optræder Fru D. H. kun som Oversætter og Udgiver, men det tør siges, at uden hendes Forstaaelse og Energi vilde dette etnografisk fortjenstfulde Arbejde ikke være blevet til; under dets Tilblivelse levede hun i en Barak ene med Turi, som derved kunde faa Ro til udelukkende at samle sig om sin Opgave. I Tilslutning til dette Arbejde udgav hun 1920 i Videnskabernes Selskabs Skrifter »Lappish Texts, written by Johan Turi and Per Turi« efter Manuskript ligeledes fremskaffet af hende selv i Lapland. Sine egne Iagttagelser over Lappernes Liv gav hun 1913 i »Med Lapperne i Højfjeldet«, og 1922 kom endelig »Ved Ilden«, en Samling lappiske Eventyr og Sagn, illustreret af hende selv. Hun har senere gentagne Gange paa ny gæstet Lapland og gjort Indsamlinger. 1922—23 deltog hun i sin Mands arkæologiske Ekspedition til Vestindien. — Malerier af Olga Lau 1906 og 1910, af Martin Monnickendam 1906 og af Ville Bang 1914.

J. P. B. Josselin de Jong i Internat. Archiv fur Ethnographie, XXIV, 1918.

Thomas Thomsen.

Dencker, Hans Frederik Karl, 1861—97, Statskonsulent i Maskinbrug. F. 17. Jan. 1861 i Aalborg, d. 26. Aug. 1897 paa Frbg., begr. i Kbh. (Ass.). Forældre: Entreprenør, Møllebygger Johan Frederik August D. (1825—1911) og Karen Eriksen (1837—1926). Gift 3. Sept. 1887 i Kbh. (Matth.) med Maria Angelica Møller, f. 5. April 1862 i Fredericia, d. 25. Jan. 1910 i Kbh., D. af Koffardikaptajn Thomas Henrik M. og Nathalia Camilla Trolle (1816—93).

D. tog Præliminæreksamen 1876, lærte Møllebyggerfaget og blev Svend 1878. Han havde Lyst til at erhverve større teoretisk Indsigt og fik 1879 Adgangseksamen til Polyteknisk Læreanstalt, hvorfra han 1885 tog Eksamen som cand. polyt. 1. Febr.—31. Okt. 1885 var han Ingeniørassistent paa Vestre Gasværk, Kbh., 1. Nov. 1885—30. Juni 1890 Ingeniørassistent ved Kbh.s Brolægnings- og Vejvæsen. Allerede medens han studerede ved Læreanstalten, havde han paataget sig Arbejder paa Møllerier og praktiserede fra 1883 som Mølleriingeniør. 1886 overtog han selvanden Redaktionen af »Tidsskrift for skandinavisk Mølleindustri«, 1887 blev han Sekretær for Dansk Møllerforening. Efter en Konkurrence ansattes han fra 1. Juli 1890 som Statskonsulent i Maskinbrug; han var den første Indehaver af denne Post. I disse Aar oprettedes en Række Andelsmejerier, og D. var meget virksom ved Udarbejdelse af Planer for disse Mejerier, særlig vedrørende Indlæg af Kraftmaskiner. Desuden medvirkede han ved eller ledede offentlige Maskinprøver, som netop i disse Aar kom ind i faste Rammer. Han forfattede nogle Prøveberetninger, som offentliggjordes i »Tidsskrift for Landøkonomi«. Allerede som polyteknisk Studerende løste han den af Den tekniske Forening udsatte Opgave ved Affattelse af Prisskriftet »Om Kraftmaskiner som med Fordel kan anvendes i den mindre Industri« (1884). 1896 var han Medlem af Juryen ved Industri- og Landbrugsudstillingen i Malmø. — D. var flittig og dygtig som Fagmand; med Energi gik han op i sin Gerning og skaffede sig Anseelse og Autoritet i vide Kredse, som tog hans Arbejdskraft stærkt i Brug; han var en selvstændig og sanddru Natur og ejede den Selvfølelse, som ofte følger med Kundskaber, Indsigt og Dygtighed.

Ingeniøren 1897, S. 264. Tidsskrift for skandinavisk Mølleindustri s. A., S. 41. Ugeskrift for Landmænd s. A., S. 470.

Anton Christensen

Denne, Claus Jensen, —1516—33—, Hospitalsforstander. Formentlig stammende fra Malmø.

C. J. D., der var en formuende Mand, blev engang i Kong Hans' Regeringstid under nu ikke nærmere kendte Omstændigheder kastet i haardt Fængsel og lovede da, at han, hvis han kom fri, vilde stifte et Hospital for »fattige, syge og saare pøkkige« Mennesker. Da det virkelig lykkedes ham at slippe ud, kom han sit Løfte ihu og begyndte, udrustet med Anbefalingsbreve fra Kong Hans, senere fra Christian II. og Dronning Elisabeth og med Afladsprivilegier fra en Række Kardinaler og Bisper at arbejde for Oprettelsen af et Hospital med tilhørende Kapel, indviet til

St. Anna. 1516 havde han begyndt at bygge en saadan Stiftelse i Kbh. (ved den nuværende St. Annæ Plads), og den blev støttet baade ved et paveligt Beskyttelsesbrev fra Leo X. og ved de Indsamlinger, der fandt Sted rundt om i Skandinavien ved »St. Anne Bud«. Da C. J. D. nogle Aar senere faldt i **Unaade** hos Christian II., førte han alle Stiftelsens Lemmer til **Eskilstorp** i Småland, men 1524 blev han af Frederik I. kaldt tilbage til Kbh. Efter at han havde rensat sig for en Beskyldning om at have deltaget i Almuens Opstand i Blekinge, fik han overladt St. Gertruds Kapel i Stedet for St. Anne Hospital, der var blevet ødelagt i Belejringen. Privilegierne for den ældre Stiftelse fornyedes og overførtes paa den nygrundede, der skulde kunne rumme indtil 50 Syge, og s. A. fik C. J. D. Tilladelse til at omdanne Helligaandshuset i Aarhus i Skaane til et St. Anne Hospital og 1527 til at forene det med Hospitalet i Kbh. I Reformationstiden gik det stærkt tilbage for C. J. D., men ved sit **Barmhjertighedsarbejde** havde han i den Grad forstaaet at vinde de syges Kærlighed, at de 1528 gav ham det skønneste Vidnesbyrd og erklærede, at de hellere vilde nøjes med fattige Kaar under ham som Forstander end træde ind i en rigere Stiftelse. Trods sin store Offervillighed har C. J. D. næppe evnet at holde Liv i sin Stiftelse, thi 1529 maatte han drage til Malmø som Læge og Hospitalsforstander. Han nævnes sidste Gang 1533. Ved sin Idealisme, sit Initiativ og sin utrættelige Iver staar C. J. D. paa dansk Grund som en af de smukkeste Repræsentanter for den Side af Senmiddelalderens Fromhedsliv, der havde til **Maal** at komme syge og lidende til Hjælp.

H. F. Rørdam: Kjøbenhavns Kirker og Klostere i Middelalderen, 1859—63, S. 346—57; Tillæg S. 149 f., 177—80. Oluf Nielsen: Kjøbenhavns Historie og Beskrivelse, I, 1877, S. 93-96.

Bjørn Kornerup

Denner, Balthasar, 1685—1749, Portrætmaler. F. 15. Nov. 1685 i Hamburg, d. 14. April 1749 i Rostock, begr. sst. Forældre: Blaafarver og Mennonitterpræst Jakob D. (1659—1746) og Katharina de Wiebe. Gift 1712 med Esther Winther.

B. D., hvis Familie snart boede i Hamburg, snart i Altona, lærte Malerkunsten i sidstnævnte By hos Hollænderen **Amama** og fuldendte sine Studier i Danzig og (1707) i Berlin. Med Hamburg-Altona som Centrum fandt han Arbejde rundt om paa de holstenske, hannoveranske, braunschweigske og mecklenburgske Fyrstesæder og Storgodser, Gruppebilleder fra Livet indendørs, delikate og sarte Portrætter, i Reglen af en egen veg og blodløs Karakter.

Det gottorpske Hof beskæftigede ham allerede før 1710; 1712 eller 13 skal han have malet Frederik IV. i Husum og atter 1717 sst. femten Gange, hvorefter han (antagelig 1718—19) i henvend et Aar slog sig ned med sin Hustru i Kbh.; 1720 var han ved Hoffet i Wolfenbüttel, 1721—28 i England, dog med Afstikkere til Fastlandet. Han tog atter Bopæl i Altona og malede der 1734 Christian VI. og 1736 Prinsesse Charlotte Amalie; derefter flyttede han nogle Aar til Amsterdam, men kom 1740 tilbage til Hamburg. I sine sidste Aar arbejdede B. D. især for de mecklenburgske **Hoffer**; i Schwerin hænger 46 ufuldendte Billeder af ham. Han døde under sit Arbejde for dette Hof. B. D. malede med den yderste **Detallering**, i Reglen kun Hovederne paa Portrætterne, mens andre, Hjælpere eller fremmede Kunstnere, satte Kroppen til, hvad der tydelig kan mærkes. Det var et **raffineret** Haandværksarbejde, som Tiden krævede det, men uden større **kunstneriske** Problemer og uden stærkere Interesse for Karakteristik; Penselstrøgene er »fordrevne«, og en let melet blaalig Dug er ofte udbredt over Portrætterne, **maaske** en Eftervirkning af den af B. D. selv opfundne rødlig Lak. Som Modvægt mod det Skønmaleri, de høje Mæcener fordrede af deres Portrætmaler, udførte B. D. en Række til det yderste naturalistiske og gennemførte Portrætter af gamle Mænd og Koner med deres Rynker, Vorter, rindende Øjne og Haartjavser. Disse Billeder skabte hans Ry; Kejsere og Fyrster kæmpede om at erhverve dem, og Repræsentanter for disse »Porendenner« findes i snart alle europæiske Gallerier (bedst i Wien), udprægede Eksempler paa det tidlige 18. Aarhundredes besynderlige Kunstanskuelse. Her i Landet ejer Statens Museum for Kunst flere Arbejder af B. D., bl. a. to Gruppebilleder; paa **Fr.borg** hænger en halv Snes Portrætter, bl. a. **Tordenskiold** (1719) og Anna Sophie Reventlow, Hertug Frederik Christian af **Pløn** (1731) og Grevinde Scheel (1740). Paa Rosenborg findes et Maleri, der angives at være hans Frederik IV., paa Charlottenlund Christian VI. Særlig bemærkelsesværdige er de sene Billeder paa Brahetrolleborg, navnlig det yndige med Blomsterne, forestillende Grevinde Reventlow, f. Bothmer (1747). — B. D. malede ogsaa Miniaturer og Stilleben saavel som Frugt- og Blomsterbilleder, bistaaet af sine Børn, især af Datteren **Maria**; Sønnen **Jakob D.** (ca. 1720—ca. 50), der bl. a. har efterladt et Portræt af Faderen i Familiens Skød, stod ham ligeledes bi i hans Arbejde; Datteren **Catharina** (ca. 1723—44) var Miniaturemaler. — Selvportræt ca. 1712 paa et Gruppebillede fra det gottorpske Hof (Eutin); andre Selvportrætter paa Museerne i Wien og Braunschweig, paa Ny Carlsberg Glyptotek og Gaunø, paa et Gruppe-

billede 1730 paa Kunstmuseet og mulig paa et 1745 sst. Stik af Fiquet. **Litografi** af Franck fra 19. Aarh. Medaille slaaet i Braunschweig 1739. Tegninger af Familiens Medlemmer i Berlin. Kobberstikkabinet.

J. van **Gool**: De **nieuwe** Schouburg, II, 1751, S. 62—82. Karl Madsen i Kunstmuseets Aarskrift, II, 1915, S. 117—23. A. **Lichtwark**: Das Bildnis in Hamburg, I, 1898, S. 132—49.

O *Andrup*

v. Dernath (von der Nath), **Gerhard**, Rigsgreve, 1668—1740, gottorpsk Officer og Statsmand. F. 1668, d. 12. Juli 1740. Forældre: Rigsgreve Gerhard v. der Nath, kursachsisk Feltmarskalløjtnant, **Gehejme-** og Krigsraad og Overfalkonermester (1622—89) og Christine Ahlefeldt, kursachsisk Overhofmesterinde (1643—91). Gift 1° 1699 med Christine Dorothea Rantzau (Bulk), f. 1676, d. 17. Aug. 1717 paa Nienhof (gift 1° med gottorpsk Landraad og Amtmand Daniel Diedrich v. Buchwald til Krummendiek, d. 1696, 2° med Oberst v. Daldorf), D. af Hieronymus R. til Nütschau og Himmelmark (1614—79) og Elisabeth Sophie Reventlow (1645—1702). 2° 1722 med Grevinde Louise Charlotte Aldenburg, f. 3. Febr. 1664, d. 12. Maj 1732 i Hamburg (gift 1° 1684 med Oberst Christoffer Bielke til Østraat, 1654—1704), D. af Grev Anton af Aldenburg (1633—80, s. d.) og 1. Hustru.

v. D., hvis Fader (af den hollandske Slægt van der Nath) som Svigersøn af Ditlev Ahlefeldt til Haseldorf (s. d.) var blevet Ejer af Godserne Kaden, Sierhagen, Hasselburg og **Mühlenkamp** i Holsten, nævnes 1699 som Oberst og Chef for den gottorpske Dragongarde. Han deltog i **Krigen** mod Danmark 1700 og kommanderede senere det holstenske Troppekontingent i Brabant, hvor han udmærkede sig i Slaget ved Ekeren (1703). 1706 blev han Generalløjtnant og Gehejmekrigsraad og Øverstkommanderende over den hjemmeværende gottorpske Krigsmagt. Efter Wedderkops (s. d.) Fald (Dec. 1709) fik han Sæde i Konseillet, hvor han sluttede sig nøje til **Görtz** (s. d.). Han benyttedes 1710—12 ved Forhandlingerne med Danmark, spillede en Hovedrolle ved Afslutningen af Forliget i Hamburg Jan. 1711, vandt Kong Frederik IV.s Yndest og benyttedes af den danske Regering som Mellemmand ved Forhandling med Svenskerne. Efter Tønnings Aabning for Stenbocks Hær sendtes **v. D.**, som efter sit eget senere Udsagn havde været stemt for Opretholdelsen af Gottorps Neutralitet, til Holland og England for at søge Hjælp mod Danmark. **Fra April 1714** virkede han i Stockholm for at genoprette den politiske Forstaaelse mellem Sverige og Gottorp, men forvistes Aug.

s. A. fra det svenske Hof som Følge af **Bassewitz'** (s. d.) Oplysninger om den **Görtz'ske** Politik. Han blev imidlertid sammen med Gortz 1715 naadigt modtaget af Karl XII. i Stralsund, udnævntes 1716 til Hertug Carl Frederiks Guvernør i Stedet for Arvid Horn og blev s. A. Medlem af den nyoprettede svenske »upphandlingsdeputation«, hvis Forretninger han ledede under **Görtz'** lange Fraværelser fra Sverige. Da Budskabet om Karl XII.s Død (Dec. 1718) kom til Stockholm, fængsledes han, men han slap for at dele **Görtz'** Skæbne. Baade Georg I. af England og Prins Eugen intercederede for ham, og det hævdedes fra svensk Side til hans Forsvar, at han ofte havde fraraadet Gortz og Kongen skadelige Forholdsregler, og at »ingen redelig Patriot kunde have talt bedre for Landets Bedste«. Efter at være dømt til at tilbagebetale nogle større Beløb, som han uden Bemyndigelse havde oppebaaret, fik han Sept. 1721 Tilladelse til at forlade Sverige. Han havde før sin Afrejse været Formidler ved Korrespondancen mellem Carl Frederik og dennes svenske Tilhængere, men hans gamle Uven Bassewitz forbød ham at komme til Hoffet, og selv om der tilstodes v. D. 120 000 Rdl. af Statens Midler for paa-staaede Fordringer, synes en egentlig Udsoning ikke at have fundet Sted. Maaske frygtede Bassewitz v. D.s Evner. Han skal senere en Tid være gaaet i russisk Tjeneste, men i øvrigt er intet sikkert oplyst om hans sidste Aar. — Hans Søn **Gerhard** (1700—59) ægtede 1728 **Bassewitz'** Datter og var 1727—36 Vicekansler og 1736—39 Præsident for Rentekammeret paa Gottorp. — v. D. ejede den Charme og det lyse Hovede, som var et Mærke for flere af hans Slægt, og besad betydelige politiske Evner, parret med Ærgerrighed og Rigdomsattraa. Naar han fik noget af Eventyrerpræget over sig, skyldes det maaske nok saa meget Forholdene og Ven-skabet med Gortz som medfødt Tilbøjelighed.

(P. F. **Arpe**:) Geschichte des Herzoglich Schleswig-Holstein-Gottorfischen Hofes, 1774, S. 7 f., 14, 16, 21 ff., 27, 31, 46—52, 58 f., 61, 64, 66, 68, 71. **Büschings** Mag., IX, 1775, S. 284, 306 ff., 312. G. Ph. Schmidt i **Schlesw.-Holst.-Lauenbg. Provinzialber.**, 1825, S. 390, 403. A. **Hojer**: **König** Friedrich des Vierten gloriwürdigstes Leben, I, 1829, S. 198, 201 ff, 252, 258, 263. C. G. **Malmström**: Sveriges polit. historia från kon. Karl XII.s död till stats-hvälfningen 1772, 2. uppl., I, 1893. L. Bobé: Slækten Ahlefeldts Historie, V, 1898—1912, S. 27 f. Samme: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekrede, V, 1902 (**Stamt.** v. Dernath). Bidrag til den store nordiske Krigs Historie, udg. af Generalstaben, I—VI, 1899—1920. Zeitschr. d. Gesellsch. f. **Schlesw.-Holst.-Lauenb. Gesch.**, XXXII, 1902, S. 142, 150, 158 ff. H. **Almqvist**: Holstein-Gottorp, Sverige och den nordiska ligan i den politiska krisen 1713—14 (Skr. utg. av **Kungl. Human. Vetenskaps-Samf.** i Uppsala, XXXI, 1, 1918).

C. O. Bøggild Andersen.

v. Dernath, Magnus, Rigs greve, 1765—1828, Diplomat. F. 31. Aug. 1765 paa Hasselburg, d. 15. April 1828 i Kbh. (Petri), begr. sst. (Petri K.). Forældre: Gehejmerraad, Kammerherre, Landraad Rigs greve Friedrich Otto v. D. til Hasselburg, **Oevelgönne**, Perdoel, Aakær og Dybvad (1734—1805, gift 2° 1772 med Sophie Magdalene v. Holstein, 1739—83, 3° 1788 med Maria Augusta Theresa v. Koeller, 1748—1801, 4° 1801 med Lucie v. Ahlden) og Elisabeth Christine v. Plessen (1744—70). Gift 7. Maj 1787 i Kbh. med Sophie Magdalene Charlotte Bernstorff, f. 9. Maj 1770 i Kbh. (Slotsk.), d. 30. Okt. 1841 i Dresden-Neustadt, D. af Grev Andreas Peter B. (s. d.) og 1. Hustru.

Efter Studier i **Göttingen**, Kiel, Geneve og Strasbourg kom v. D. 1786 til Kbh., hvor han 1787, støttet af A. P. Bernstorff, som s. A. blev hans Svigerfader, udnævntes til Auskultant i Rentekammeret. 1788—1810 var han Deputeret i General-Lands-Økonomi- og Kommercekollegiet, 1790 blev han Kammerherre, 1794—95 dagligt opvartende Kammerherre hos Kong Christian VII. Den store Levefod, som v. D. tillod sig, viste sig ved denne Tid at overstige hans Midler, og han trak sig derfor tilbage fra Hoflivet og levede i de følgende Aar som Godsejer paa Fædrenegaarden Aakær og Godserne Antvorskov og Falkenstein, som han ejede 1794—99; til Ophævelse af Hoveriet og Indførelse af Arvefæste eller Selveje paa de sidstnævnte to Godser fik han et Laan paa 155 000 Rdl. af Kreditkassen. Fra 1801 forpagtede han Hasselburg af Faderen og arvede 1805 efter denne foruden dette Gods, som han 1816 maatte sælge ved Konkurs, tillige Aakær og Dybvad, som han senere afhændede til Henrik Reventlow. Begivenhederne efter 1807 førte atter v. D. frem paa den politiske Skueplads. Han indtraadte 1808 i det holstenske Feltkommissariat og opholdt sig 1808—09 i Altona, hvor han forhandlede med Fyrsten af Ponte Corvo (Bernadotte) og andre allierede Generaler om den fransk-spanske Hærs Rømning af Landet og dermed sammenhængende økonomiske Spørgsmaal. Den herved indledede diplomatiske Virksomhed fortsattes, da han efter **Jönköpingsfreden**, sandsynligvis ved sin Svigersøn Udenrigsminister Grev C. G. Bernstorffs Medvirkning, blev dansk Gesandt i Stockholm (Jan. 1810—April 1812). Han virkede her efter Karl Augusts Død ivrigt for et dansk Tronfølgervalg, idet han dog betonedede, at Prins Christian Frederik i saa Henseende havde bedre Chancer end Frederik VI., og modarbejdede energisk Hertugen af Augustenborgs Kandidatur. Da Orebrovalgrigsdagen havde sikret Ponte Corvo Tronfølgen, skrev v. D. straks til Kbh., at Norge var i Fare, men han var i den følgende Tid, øjensynligt

paavirket af den franske Gesandt Alquier, til hvem han søgte nøje Tilknytning, usikker med Hensyn til Karl Johans Evner og Planer og vedblev stadig at regne med Muligheden af en augustenborgsk Tronfølge. Fra Sommeren 1811 forudsaa han dog den svensk-russiske Tilnærmelse og de Farer, den bar i sit Skød. Hans Hjemkaldelse skyldtes den Uvillie, som den svenske Kronprins havde fattet mod hans Forbindelse med Alquier, og nogle uforsigtige Udtalelser til denne. Kort efter udnævntes han til Gesandt i Dresden, hvor han var akkrediteret 1812—15, og var derpaa 1816—28 Danmarks Repræsentant i Madrid. Der var ved Udenrigsminister Niels Rosenkrantz' Død (1824) Tale om, at v. D. skulde være hans Efterfølger; som Grund til, at han ikke blev det, angives hans slette økonomiske Forhold og manglende Vederhæftighed. Han ejede sin Slægts Vid og vindende Smil, besad ogsaa en litterær Aare og var en politisk Begavelse af ikke ringe Rang, men han forbandt hermed ikke blot en vidtdreven Ærgerighed — han saa i Tanken sig selv som den nye nordiske Unions Rigskansler —, men ogsaa nogen Mangel paa Kræsenhed i Valget af sine Midler og en vis moralsk Løshed, ogsaa i kønslig Henseende. — Gehejmekonferensraad 1817. — K. 1809. S.K. 1811.

Selvbiografiske Optegnelser i Rigsarkivet. — L. v. Engeström: *Minnen och anteckningar*, utg. af Elof Tegner, I, 1876. L. Daae: *Breve fra Danske og Norske, især i Tiden nærmest efter Adskillelsen*, 1876. Wolf Graf Baudissin, 1880, S. 248 ff. Y. Nielsen: *Grev Herman Wedel Jarlsberg og hans samtid*, I, 1888, S. 394, 440—522. Medd. fra Krigsarkiverne, udg. af Generalstaben, IV—VI, 1890, 1892, 1894. Aage Friis i *Hist. Tidsskr.*, 7. Rk., I, 1899, S. 241—327, 353—413. Gräfin Elise von Bernstorff, gebor. Gräfin von Dernath, 2. Aufl., 1896, I, S. 1 ff., 16, 32, 41; II, S. 113. L. Bobé: *Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familie*, V, 1902, S. 190 ff.; VII, 1906, S. 440. Hans Schulz: *Briefwechsel des Herzogs Friedrich Christian mit König Friedrich VI.*, 1908. Samme: *Aus dem Briefwechsel des Herzogs Friedrich Christian zu Schleswig-Holstein*, 1913. E. Holm: *Danmark-Norges udenrigske Historie i Aarene 1800 til 1814*, II, 1912.

C O Bøggil Andersen.

Desmercières, Jean Henri, 1687—1778, Embedsmand. F. 8. Maj 1687 i Paris, d. 15. Marts 1778 i Kbh. (Fransk ref.), begr. i Flemshede K. Fader: Jean Henri Huguetan, senere Greve af Gyldensten (s. d.). Gift 25. Juni 1751 paa Frijsenborg med Komtesse Elisabeth Sophie Friis, f. 1. Maj 1714 i Kbh. (Slotsk.), d. 18. Juni 1799 sst. (Holmens), D. af Oberst, senere Generalløjtnant Grev Christian F. (s. d.) og Hustru.

D., der var født uden for Ægteskab, blev uddannet som Handelsmand i Paris, opholdt sig en Tid i Berlin og blev Kammerherre hos Frederik Wilhelm I., kom derefter til Kbh., hvor Faderen

1736 skaffede ham Plads som Deputeret i Kommercekollegiet. I dette Kollegium forblev han til 1768 og fungerede Jan.—Marts 1767 som Præsæs. Ved Forretningsdelingen 1753 blev Fiskerisagerne underlagt ham, men i øvrigt interesserede han sig særligt for Bankvæsenet og Kompagnierne, var virksom ved Oprettelsen af Banken i Kbh., Storaktionær i det asiatiske Kompagni og Præsæs i det afrikanske fra dettes Stiftelse 1755. Han hørte til den ældre Bernstorffs Omgangskreds, men Bernstorff synes i øvrigt ikke at have sat særlig Pris paa ham; efter Sigende var han Modstander af Bernstorffs Understøttelsespolitik over for Industrien. — D. var Storgodsejer i Holsten og besad bl. a. 1743—64 Emkendorf. Han var et ivrigt Medlem af den fransk-reformerte Menighed i Kbh., som han paa forskellige Maader støttede. — Naturaliseret som dansk Adelsmand 1776. — Konferensraad 1727. Gehejmeraad 1745. Gehejmekonferensraad 1755. — Hv. R. 1736. Bl. R. 1768. — Maleri af P. Als paa Frijsenborg og Fr.borg. Silhouet paa Fr.borg.

Danmarks Adels Aarbog, XXXIX, 1922, S. 477 f. E. Holm: Danmark—Norges Hist. 1720—1814, II—III, 1894—98. Aage Friis: Bernstorfferne og Danmark, I—II, 1903—19.

Poul Bagge (E Holm)

Desroches de Parthenay, Jean Baptiste (Blaise), d. 1768, Projektmager, Oversætter, Journalist. F. vist før 1700 i La Rochelle, d. 24. Jan. 1768 paa Frederiks Hospital i Kbh., begr. i Kbh. (Ass.).

D., hvis Adkomst til det gamle Adelsnavn P. er tvivlsom, var Jurist i sin Fødeby, men udvandrede som Huguenot til Nederlandene og slog sig ned i Haag, hvor han i Kompagni med Bruzen de la Martinière og La Barre de Beaumarchais drev litterær Fabriksvirksomhed. En Frugt heraf var bl. a. hans »Histoire de Dannemarc« (I—VI, 1730, VII ikke af ham; 3. Udg. 1755), en meget utilfredsstillende Kompilation af ældre latinske, til Dels utidssvarende Fremstillinger; den har imidlertid Prioriteten som den første Danmarkshistorie paa Fransk. I Aarene omkring 1736 kom han, vistnok gennem Desmercières (s. d.), til at virke som en Slags Raadgiver for Kommercekollegiet ved Indkaldelse af udenlandske Haandværkere, navnlig til Silkefabrikation. Efter selv at være kommet til Danmark (før 1741) fremsatte han forskellige Projekter om Oprettelse af Silkefabrikker og dyrkede Morbærtræer til Silkeorme uden for Nørreport. Desuden søgte han at starte en Slags Tontine og et Aktieselskab til Ægteskabs Befordring. Intet af dette bragte ham dog paa den grønne Gren. Hans økonomiske Forhold var daarlige, og han døde i bundløs Gæld trods alle Begunstigelser fra Regeringens Side. Ogsaa til litterære

Arbejder fik han Støtte; saaledes bevilgedes der ham 1741 300 Rdl. aarlig til en, aldrig udkommen, fransk Beskrivelse af den kgl. Møntsamling, og der stilledes ham endda i Udsigt med Tiden at blive Professor i Sorø. Han paatog sig forskellige Oversætterarbejder til Fransk, som dog ikke alle saa Lyset; udgivet blev Holbergs »Pensées morales« (1748—49) og Hans Egedes »Description du Groenland« (1763) samt »Ord-Bog over danske Ordsprog paa Fransk oversatte« (1757), hvis snurrige sproglige Misforstaaelser vidner om, at hans Kendskab til Dansk ikke var perfekt (N. M. Petersen: Den danske Literaturs Hist., III, 1855—56, S. 536 f.); hans Oversættelse af Manuskriptet til F. L. Nordens Rejsebeskrivelse vakte ogsaa Kritik og maatte revideres af O. M. Rantzaу før Udgivelsen. — Som Journalist informerede D. den udenlandske Presse gennem, til Dels officjose, Korrespondancer fra Kbh.; desuden skal han have bistaaet Mallet (s. d.) med Udgivelsen af »Mercure Danois«. Ved sin Virksomhed for Udbredelsen af Kendskabet til Danmark i Udlandet kan han betragtes som en Forløber for Mallet, men er baade litterært og menneskeligt af langt ringere Gehalt. Han er en Avanturier-Type, der begunstigedes af Tidens Merkantilisme og Franskbejstring. Hans Breve viser en bestikende Form og vidner om en ikke ubetinget tillidvækkende Smartness. — Breve (til Desmercières?) i Rigsarkivet (Kommercekollegiet, Silkefabrikkerne).

C.-É. Jordan: Voyage littéraire, 1735, S. 188. L.-É. Arcère: Histoire de la Rochelle, II, 1757, S. 440 f. C. Molbech: Videnskabernes Selskabs Hist., 1843, S. 9, 24, 52, 55. P. M. Stolpe: Dagspressen i Danmark, IV, 1882, S. 63 ff. Hist. Tidsskr., 5. Rk., IV, 1883—84, S. 125 ff.; 7. Rk., I, 1897—99, S. 58—64. C. Nyrop: N. L. Reiersen, 1896, S. 94. Personalh. Tidsskr., 7. Rk., II, 1917, S. 328—32.

R. Paulli.

Dessau, Navnet paa en jødisk Slægt, der nedstammer fra Isac Salomon D. (1777—1842). Han var født i Wandsbek, kom 1794 i Købmandslære i Fredericia og fik 1804 kgl. Tilladelse til at etablere sig som Købmand i Thisted, hvorfra han med Kancelliets Tilladelse af 1811 flyttede til Horsens, hvor han 1812 tog Borgerskab. Efter faa Aars Forløb opgav han Handelen og ernærede sig som Destillatør og Kukkenbager. I sit Ægteskab med Jette Hertz (1794—1852), hvis Søster Petrea (1804—71) var gift med Tobaksfabrikant Abraham Marcus Hirschsprung (1793—1871), og hvis Brødre bl. a. var Garvermester Abraham Hertz (1799—1875), gift med Adelaide Meyer (1805—81), og Guldsmedemester Peter Hertz (1811—85), fik han flere Børn, blandt hvilke var nedenn. Rigsdagsstenograf, senere Bureauchef David D. (1819—93) og

Tobaksfabrikant, senere Mægler i Horsens Salomon **Isac D.** (1825—69), i Ægteskab med Flora Meyer (1827—96) Fader til nedenn. Grosserer Hartvig Salomon D. (1854—1920), til Købmand i New York David D. (1859—1928), til nedenn. Konsul og Fabrikdirektør i Odense Harry D. (1862—1915), hvis Datter Bodil (f. 1891) er gift med Direktør i Privatbanken Poul Andersen (f. 1889), og til nedenn. Etatsraad Martin D. (1865—1920) og nedenn. Bryggeridirektør Benny D. (f. 1868), hvis Søn er Direktør Einar D. (f. 1892).

Josef Fischer: Slægten Salomonsen fra Nyborg, 1927, S. 33—37.

Josef Fischer.

Dessau, Benny, f. 1868, Bryggeridirektør. F. 15. Jan. 1868 i Horsens. Forældre: Mægler Salomon Isac D. (1825—69) og Flora Meyer (1827—96). Gift 6. Sept. 1891 i Kbh. (Mos.) med Paula **Heyman**, f. 13. Nov. 1870 sst. (Mos.), D. af Grosserer, senere Etatsraad Philip W. H. (s. d.) og Hustru.

D. voksede op i en gammel Købmandsgaard, hvis Bygninger for en stor Del udlejedes til Værksteder. Han fortæller selv, at han her havde Lejlighed til at færdes frit mellem Haandværkere og Arbejdere af vidt forskellige Kategorier, og det tidlige Indblik, han fik i deres Tænke- og Væremaade, har uden Tvivl haft Betydning for hans Virksomhed i Manddomsaarene, der ikke alene præges af stor Forhandlingsevne og Smidighed, men ogsaa af betydelig social Forstaaelse. Efter at have taget Præliminæreksamen forlod D. 1883 Horsens og kom i Lære i Kbh., først hos Oscar Prior, senere hos Beckett & Meyer. Han opholdt sig derpaa nogle Aar i London og Hamburg og fik efter sin Hjemkomst Ansættelse hos Philip W. Heyman. 1891 blev han Prokurist i Tuborgs Fabrikker, og 1894, da disse overgik til De forenede Bryggerier, blev han Direktør. Allerede fem Aar efter Sammenslutningen blev D. administrerende Direktør for De forenede Bryggerier, og gennem sine mange Aars uafbrudte Ledelse af dette Selskab har han erhvervet sig en Position blandt de ypperste i dansk industrielt Liv. Som Industrimand er D. først og fremmest Organisatoren, der paa een Gang har simplificeret Bryggeriernes Administration og udbygget deres Funktioner saaledes, at de under hans Ledelse har staaet i en fortsat Vækstperiode. Dernæst har han ved sine sjældne Forhandlings-evner grebet afgørende ind i vigtige Situationer, navnlig ved det 1902 iværksatte Samarbejde mellem hans Selskab og Carlsberg Bryggerierne, der har haft overordentlig Betydning for den danske Ølindustri's Udvikling. Samtidig er D.s Arbejdsevne, der er en

hel Del ud over det sædvanlige, taget i Brug paa en Række forskellige Omraader inden for Samfundslivet, hvilket alt sammen har bidraget til at gøre ham til en afsin Tids mest kendte Skikkelser. Af det betydelige Antal Tillidsposter, som har været eller vedblivende er knyttet til D.s Navn, kan nævnes Formandsposten i Industriraadet 1924—26, Formandsposterne i Bryggeriforeningen (fra 1915), Mineralvandsfabrikanternes Fællesforening og det af De forenede Bryggerier 1931 oprettede Tuborgfond, hvis Formaal er at virke for samfundsgavnlig Formaal, særlig Støtte af dansk Erhvervsliv. Som Eksempel paa hans vidtspændende Interesser kan nævnes, at han er Formand for Privatbankens Repræsentantskab og Bestyrelse, sidder i Bestyrelsen for Kbh.s Idrætspark, Tivoli, Telefonselskabet, flere Forsikringselskaber, Foreningen Norden, er Formand for Kunstindustrimuseet (fra 1927) og for Kunstindustrimuseets Venner og for Det danske Hus for Studerende i den internationale Studenterby i Paris, for Bing og Grøndahl og Porcelainsfabrikken Norden, Præsident for Danmarks naturvidenskabelige Samfund. Som Formand for Komiteen for Udstillinger i Udlandet har han været Sjælen i den danske Indsats ved Verdensudstillingerne i Bruxelles 1910, Rio de Janeiro 1922, Paris 1925 og Barcelona 1929, ligesom han er Formand for Kommissariatet for Danmarks Deltagelse i Verdensudstillingen i Bruxelles 1935. Under Verdenskrigen var han Medlem af den danske Regerings Komité til Internering af Krigsfanger og ledede Røde Kors' Afdeling for Vareforsendelser til Krigsfanger. — R. 1912. DM. 1914. K.² 1918. K.¹ 1928. F.M.G. 1932. — Malerier af H. Vedel 1919 i Bryggeriforeningen, V. Irminger 1923 paa Tuborgs Fabrikker, Jul. Paulsen 1928 i Industriraadet og L. Find 1934 paa Fr.borg. Buste af L. Brandstrup 1931 paa Tuborgs Fabrikker. Relief af Hans Syberg 1933 i Det danske Hus for Studerende i Paris.

Karl Meyer: De Forenede Bryggerier 1891 — 1916, 1916. Børsen 14. Jan. 1928. Berl. Tid. 1. Okt. 1934.

P. Koch Jensen.

Dessau, David, 1819—93, Stenograf. F. 14. Sept. 1819 i Horsens, d. 9. Jan. 1893 i Kbh., Urne paa Mos. Vestre Kgd. Forældre: Kukkenbager og Destillatør Isac Salomon D. (1777—1842) og Jette Hertz (1794—1852). Gift 1. Maj 1851 i Kbh. (Mos.) med Betty Heilbuth, f. 30. Maj 1825 i Kbh. (Mos.), d. 11. Febr. 1890 paa St. Hans Hospital, D. af Te- og Porcellænshandler David H. (1789—1874) og Bolette Lassen (Lazarus) (1793—1874).

D. blev Student 1839, privat dimitteret, og var 1842—48 knyttet til »Berlingske Tidende«, hvortil han refererede Stænderforhand-

lingerne i Roskilde i Forsamlingens sidste Session. Han fik derved Lyst til at lære Stenografi og rejste 1848 med Statsstøtte til München, hvor han i fire Maaneder fik Undervisning af Gabelsberger til dennes Død i Jan. 1849. Juni s. A. blev det overdraget den norske Stenograf Paludan og den hjemkomne D. at uddanne Stenografer til Rigsdagen, og efter en Prøveskrivning i Jan. 1850 fik D. det Hverv som Overstenograf med nogle Elever at stenografer i Landstinget. Fra 1851 ledede han Rigsdagens officielle Stenografikursus og besatte efterhaanden alle Stenografpladser med sine Elever. 1855 blev D. Sekretær i Folketinget og 1862 i Landstinget, 1865 Bureauchef for Rigsdagen. — Dec. 1852 udgav D. »Lærebog i Stenographie« (paa Titelbladet 1853), en Oversættelse af Gabelsbergers »Anleitung zur deutsche Redezeichenkunst«, og efter at have sluttet sig til Dresdner Beschlisse (1857) en Bearbejdelse af Gratzmüllers Prisskrift som »Kortfattet Lærebog i Gabelsbergers Stenographie« (1859, 4. Udg. 1886, udg. i ændret Form af Elever 1894). Bogen anvendtes 1868—88 ved Uddannelsen af Stenografer til det norske Storting, hvis Bureauchef Cappelen var uddannet af D. 1867. Et af D. 1892 paabegyndt stenografisk Tidsskrift gik ind ved hans Død. — Det er D.s Energi og uhyre Arbejdsevne, vi skylder Indførelsen af den stenografiske Kunst i Danmark og Organisation af Stenograf-tjenesten i det offentlige Liv, og for sin Kunst nærede han Livet igennem en brændende, aldrig svigtende Begejstring. Det var hans Livs Maal at gøre Stenografien til »alle dannedes Fælleseje«. Han holdt Foredrag, skrev Pjecer, underviste selv. At det alt kun gav ringe Resultater, beroede paa betydelige Brist hos ham som Aand. Lidet selvstændig naaede han aldrig at give en virkelig og fuldstændig dansk Overførelse af det System, han arbejdede med, hans Lærebøger er blotte Oversættelser og derfor lidet tilegnelige, og nogen duelig Lærer var D. ikke. Hans Pietet for »der Altmeister« og hans Værk gjorde ham tillige til en Fjende af Fremskridt i Systemet. I Tyskland nød »Gabelsbergers letzte Schüler« stor og stigende Anseelse. — Litografi efter Tegning af C. Hahn.

VI. Internat. Stenographentag 1913 in Buda-Pest, 1914, S. 58—63. R. Dowerg: Entwicklungsgesch. des Gabelsberger Systems, 1915, S. 375 f. S. Jarris: Grundrids af Stenografiens Historie, 1927, S. 32—38. Olof Melin: Stenografiens Historia, II, 1929, S. 468 ff. p r Sfik '.

Dessau, Harry, 1862—1915, Industridrivende. F. 8. Juli 1862 i Horsens, d. 27. Juni 1915 i Odense, begr. i Kbh. (Mos. Vestre). Broder til Benny, Hartvig og Martin D. (s. d.). Gift 11. Dec.

1887 i Randers med Frederikke Nathansen, f. 24. Juli 1868 i Randers, D. af Kreaturkommissionær Moses N. (1834—1920) og Sara Marie Christensen (1842—1900).

Oprindelig købmandsuddannet gik D. i ung Alder over i Tekstilindustrien og overtog Bierfreunds Dampvæveri i Vindegade i Odense. Han arbejdede det op til en betydelig Virksomhed og sammensluttede det 1902 med de af Konsul Christian Mogensens drevne Virksomheder — Slotsgades Dampvæveri og Odense Hvidevarefabrik — til Akts. Mogensens & D.s Væverier med en Aktiekapital paa 1 Mill. Kr. Under D.s Ledelse arbejdedes Selskabet frem til en smuk Stilling inden for dansk Tekstilindustri, og samtidig tog han levende Del i Organisationslivet, bl. a. som Medstifter (1895) af og gennem en Række Aar Formand for Tekstilfabrikantforeningen, Medstifter af Industrifagene (1906) og Medlem af Arbejdsgiverforeningens Hovedbestyrelse (1906—15). Han var en initiativrig og arbejdsdygtig Erhvervsleder, hvis tidlige Død blev almindelig beklaget som et betydeligt Tab for dansk Industri. Italiensk Konsularagent for Fyn 1905, tysk Konsul for Odense Amt 1912. — R. 1912.

Børsen ag. Juni 1915.

P. Koch Jensen.

Dessau, Hartvig Salomon, 1854—1920, Handelsmand. F. 10. Maj 1854 i Horsens, d. 22. April 1920 i Kbh., begr. sst. (Mos. Vestre). Broder til Benny, Harry og Martin D. (s. d.). Gift 6. Maj 1888 i Kbh. (Mos.) med Anna Meyer, f. 11. Juli 1870 i Kbh. (Mos.), d. 6. Febr. 1919 sst., D. af Grosserer Louis M. (s. d.) og Hustru.

D. var den ældste af de virksomme Brødre, der udgik fra Mæglerhjemmet i Horsens, og drog som flere af disse tidligt til Kbh. Sin Uddannelse fik han i Firmaet Beckett & Meyer, hvor han efter endt Uddannelse blev Prokurist. 1883 etablerede han sig selvstændigt i Kolonialbranchen, og under Firma H. D. & Co. oparbejdede han en betydelig Forretning, hvis Hovedartikel var Sukker, men som ogsaa omfattede andre Varer, bl. a. amerikansk Mel til Bageribrug. D. var en flittig Mand og dertil udrustet med et hurtigt og skarpt Hoved og megen kritisk Sans, som han forstod at anvende paa rette Sted. Han blev derfor en ret benyttet Kraft inden for Organisationslivet, var saaledes Medlem af Bestyrelsen for Foreningen af Kolonialgrossister i Kbh., af Sø- og Handelsretten, af Bestyrelsen for Foreningen af Danmarks Importører og Grossister i Melbranchen og Formand for Erhvervenes raadgivende Udvalg. Endvidere var han 1906—08 et virksomt Medlem af den

Kommission, der havde til Opgave at anstille Undersøgelser med Hensyn til den grønlandske Handels Drift og Virkemaade. D. var en ivrig Forfægter af Handelens Frihed og var i sine senere Aar stærkt i Forgrunden under Angrebene paa Krigstidens Indgreb i Erhvervsforholdene. Hans **Uvillie** over for Krigslovgivningen var formentlig medvirkende til, at han **1919** trak sig tilbage fra sin Forretning og overdrog dens Videreførelse til yngre Kræfter. — R. **1916**.

Børsen 23. April **1920**.

P. Koch Jensen.

Dessau, Martin, **1865—1919**, Forretningsmand. F. 22. Jan. **1865** i Horsens, d. 6. Nov. **1919** i Hellerup, begr. i Kbh. (Mos. Vestre). Broder til Benny, Harry og Hartvig D. (s. d.). Gift 1° 29. Juli **1890** i Kbh. (Mos.) med Bodil Inge Goldschmidt, f. 17. Juli **1872** i Kbh. (Mos.), d. 13. Nov. **1897** i Hellerup, D. af Fabrikant Bendix (Benny) Moses G. (**1834—1901**) og Dora Levy (**1842—1924**). 2° 16. Maj **1902** i Kbh. (Mos.) med Ellen Margrete Salomonsen, f. 28. Sept. **1881** i Kbh. (b. v.), d. 27. Febr. **1916** i Hellerup, D. af Dr. med., senere Professor C. J. S. (s. d.) og Hustru.

D. begyndte som fjortenaarig hos Philip W. **Heyman** og var kun godt en Snes Aar, da han **1886** blev Bestyrer af Fyns Svineslagteri i Assens. **1888** blev han Direktør for Slagelse Andelslagteri og forblev i denne Stilling til **1894**, da han grundlagde og selv overtog Ledelsen af Odense offentlige Slagtehus og **Eksport**-slagteri. Fra denne Post kaldtes han **1897** til den betydningsfulde Stilling som merkantil Direktør for Burmeister & Wains **Maskin**-og Skibsbyggeri. Selskabet arbejdede paa dette Tidspunkt under ret trange Kaar, de daarlige Fragtkonjunkturer kastede deres Refleks ind over Værftets Virksomhed, men D. udfoldede betydelig Energi for at finde nye Veje og forsøgte bl. a. at oparbejde en Eksportforretning i Centrifuger m. m., ligesom der anlagdes Filialer forskellige Steder i Udlandet. I Forbindelse med Anstrengelserne herfor overtoges **1904** Frbg. Metalvarefabrik, der igen udskiltes som selvstændigt Aktieselskab, da Centrifugefabrikationen **1909** solgtes til Aktiebolaget Separator i Stockholm. April **1919** udtraadte D. sammen med Ivar Knudsen af Selskabets Direktion, men bevarede Sæde i Bestyrelsen. Paa sine sidste Dage, da Døden brat indhentede ham, syslede han bl. a. med Planer om Oprettelse af et Mønsterlandbrug. Endnu som Direktør for Burmeister & Wain havde han i øvrigt bevaret Tilknytningen til dette sit første Virkefelt og havde taget virksom Del i Planlægningen og Udførelsen af forskellige Dyrskuer. For Frbg. Metal-

varefabrik var han Bestyrelsesmedlem og Direktør til sin Død. 1906 var han Venstres Kandidat ved Folketingsvalget i Slagelse. — Etatsraad 1905. — R. 1903. DM. 1912. — Buster af Kai Nielsen og Elise Brandes i Familieejje.

Aktieselskabet Burmeister & Wain 1872—1922, 1922. Politiken 22. Dec. 1918. Børsen 7. Nov. 1919.

P Koch Jensen.

Detharding, Georg, 1671—1747, Læge. F. 13. Maj 1671 i Stralsund, d. 19. Okt. 1747 i Kbh. (Petri), begr. sst. (Petri K). Forældre: Læge, senere Livlæge hos Hertugen af Mecklenburg Georg D. (1645—1712, gift 2° 1679 med Anna Marie **Wulfrath**, Enke efter **Kommissarius Frei**) og Anna Catharina Nese (1638—78, gift 1° med Dr. jur. Konrad Schuckmann, d. 1659). Gift 13. Okt. 1697 med Maria Reusch, f. 21. Nov. 1674 i **Güstrow**, D. af **Kirkevisitationssekretær**, **Kirkeraad** Christoph R. (1629—1700) og Dorothea **Grundgreiffer** (1647—1707).

D. studerede Medicin først i Rostock, senere ved forskellige Universiteter, særlig i Leiden, men ogsaa i andre Lande. Han disputerede for Doktorgraden i Altdorf 1693, men blev først kreeret 1695, samtidig med at han fik Tilbud om et Professorat, som han dog afslog. 1697 blev han Professor i Rostock og blev i denne Stilling i 35 Aar, i hvilken Tid han skaffede sig et Navn især som Forfatter af en stor Mængde Disputatser. Ved Professor Franckenaus Død 1732 kaldtes han til Kbh. som Professor medicinæ. Allerede 1734 blev han Rektor ved Universitetet og var det atter 1743—44. Han blev Medlem af Videnskabernes Selskab 1745. D. fortsatte her i Landet sin Virksomhed ved at skrive mange Disputatser, hvori der vel kan findes enkelte værdifulde Oplysninger, saaledes om Marskfeber i Eidersted og Koppeepidemi i Grønland, men som i det hele er uden Betydning. Han var den første, som anmeldte Forelæsninger over Retsmedicin ved Universitetet. D. hørte tydeligt til den skolastisk lærde Tid og var udelukkende Teoretiker. Han havde tilmed flere Uheld. Medens han saaledes var Rektor 1734 og præsiderede ved en Disputats, blev han behandlet paa den haanligste Maade af en Student Frans Mygind, der opponerede ex auditorio. Mygind, der hurtigst muligt forlod Landet, blev ganske vist relegeret, men derved vandt D. næppe meget. Senere, da han skulde være Coexaminator ved **kirurgisk** Eksamen, skal Generaldirektør Simon **Crüger** have haanet hans anatomiske Kundskaber; i alt Fald er det sikkert, at han kun mødte faa Gange til denne Eksamen. — Det lykkedes aldrig D. at vinde større Anerkendelse her i Landet, og der er udtalt mange

nedsættende Domme om ham ikke mindst af Gram. Man maa dog erindre, at han var 62 Aar, da han indkaldtes, at Universitetet laa i Aske, saa at Professorerne maatte læse i deres Hjem, hvilket dog nok kunde gøres, da der kun var tre-fire medicinske Studenter, og at der 1736 oprettedes en af Universitetet uafhængig kirurgisk Læreanstalt med mange Elever. Denne Læreanstalt bekrigede D. paa det ivrigste, navnlig efter at han ved Oprettelsen af Collegium medicum var blevet dettes Dekanus. Det maa vel ses som et Led i denne Kamp, at han for egne Midler, som han dog senere fik refunderet, fik oprettet et Anatomikammer paa Universitetet 1740. — Justitsraad 1744. — Stik af J. M. Bernigeroth 1745.

Dänische Bibliothec, IV, 1743, S. 644. J. D. Herholdt og Mansa: Saml. til dansk Medicinalhistorie, 1835, S. 277. V. Ingerslev: Danmarks Læger og Lægevæsen, II, 1873. Jul. Petersen: Den danske Lægevidenskab 1700—1750, 1893. G. Norrie: Theatrum anatomico-chirurgicum, I, 1931. Dsk. Mag., 6. Rk., III, 1923, S. 51—54. Rich. N. Wegener: Zur Gesch. der anatomischen Forschung an der Universität Rostock, 1917, S. 92—98.

Gordon Norrie.

Dethlefsen, Peter Jakob Christian, f. 1855, Læge. F. 20. Marts 1855 i Kolding. Forældre: Postpakmester Johannes Heinrich D. (1816—99, gift 2° 1864 med Wilhelmine Ingeborg Steffensen, 1822—70, 3° 1872 med Anna Cathrine Hansen, 1834—1909) og Magdalene Hansen (1824—62). Gift 22. Aug. 1892 i Hatting med Julie Elisabeth Baadsgaard, f. 14. Aug. 1858 i Bogense, D. af Grosserer Carl Ferdinand B. (1829—99) og Anna Louise Albertine Christiansen (1831—1918).

D. blev Student 1871 fra Schneekloths Skole og tog — efter et Aar at have studeret Filologi — medicinsk Embedseksamen 1879. Efter at have været Reservelæge i Marinen og ansat ved Sindsygeanstalten ved Aarhus (1880—81) samt ved Frederiks Hospital (1881—83) blev han Læge ved Ladegaarden (1883—85). Derefter var han Reservelæge ved St. Johannes Stiftelse (1885—95). 1885 blev han Dr. med. paa en Afhandling om den alkoholiske Eklampsi. Han studerede Neurologi i Berlin hos Oppenheim 1887 og i Paris hos Charcot og Pierre Marie 1891 og modtog herunder levende Impulser, særlig fra fransk Neurologi. Sin væsentligste Indsats gjorde han som Leder af Poliklinikkens Afdeling for Nervesygdomme (1889—1905). Han virkede her som en inciterende Lærer, der forstod at samle de unge om sig — ikke mindst ved sine fremtrædende kliniske Evner — og formaaede hos dem at vække Interessen for Neurologien, der netop var ved at udvikle sig til en selvstændig Disciplin. Han vedblev gennem Aarene at være et

Midtpunkt for sine Fagfæller, som han ofte repræsenterede udadtil som den danske Neurologis »grand old man«. — Siden 1885 praktiserede D. i Kbh. som en søgt Specialist i Nervesygdomme. Han var Formand i Neurologisk Selskab fra dets Stiftelse 1900 til 1905, i Danske Nervalægers Organisation 1915—26 og var Medudgiver af »Medicinsk Aarsskrift« 1890—96. — Tit. Professor 1909. — **Maleri** af Bertha **Wegmann** 1889. *Max Schmidt.*

Deuntzer, Johan Henrik, 1845—1918, Retslærd og Politiker. F. 20. Maj 1845 i Kbh. (**Trin.**), d. 16. Nov. 1918 i Charlottenlund, Urne i Bispebjerg Urnehave. Forældre: Arkitekt og Murermester Johan Jakob D. (1808—75) og Sophie Margrethe Kornbech (1815—92). Ugift.

D. blev Student 1862 fra v. Westens Institut, deltog som frivillig i Krigen 1864, blev 1867 cand. jur., Sekondløjtnant i Artilleriet 1868, modtog 1869 Universitetets Guldmedaille for en moden og sikker Undersøgelse af Legatarens Retsforhold til Testators Bo, blev derefter Volontær i Generaldirektoratet for Skattevæsenet og 1870 forflyttet til Justitsministeriet, hvor han bl. a. fungerede som Sekretær ved en Afdeling af Proceskommissionen. 1871 foretog D. en videnskabelig Udenlandsrejse paa det **Hurtigkarl'ske** Stipendium — Wien, Paris og London —, deltog sammen med J. F. Utke Damm og A. C. Evaldsen i Konkurrencen om det ved F. T. J. Grams Død 1871 ledigblevne juridiske Professorat, blev 1872 udnævnt til Professor med Civilrettens første Afdeling som Lærefag, fra 1875 ved J. Nellemanns Udnævnelse til Justitsminister tillige Processen, blev 1891 Medlem af Konsistorium og Referendarius consistorii. 1901—05 var han Konsejlspræsident og Udenrigsminister i det efter ham nævnte Kabinet, 1902—13 Folketingsmand for Højrupkredsen, 1914—18 kongevalgt, 1918 tingvalgt Landstingsmand, Medlem af Rigsretten fra 1914.

Baade som Docent og Skribent indtog D. en anelig Plads inden for Fakultetet. I pædagogisk Begavelse stod han vistnok tilbage for Matzen, men hans Bøger, saaledes hans første større — og eneste formueretlige — Arbejde, Konkurrenceafhandlingen »Om Fuldmagt og dermed beslægtede Forhold« (1872), der viste en betydelig Evne til konsekvent og logisk Analyse, var fastere opbyggede og mere gennemførte end dennes. Som Forfatter fortsatte D. Linien fra J. E. Larsen, Nellemann og Gram, han var Historiker som Larsen og Nellemann, den positive Rets Fortolker som Gram. Nøgtern, praktisk og konkret af Sind savnede han Sans for den retsvidenskabelige Erkendelsesteori, de store retslige Grundspørgs-

maal ejede ikke hans Interesse, han magtede ikke de almindelige Undersøgelser, men bevægede sig her paa et for ham fremmed Terræn. En væsentlig Del af D.s Forfatterskab var, i dens oprindelige Skikkelse i det mindste, en direkte Affødning af hans Lærergerning. Medens D.s ældre Kolleger ved Diktat forberedte deres store systematiske Værker til senere Offentliggørelse, fulgte han det historiske Eksempel, som allerede Fortidens Professorer, Nørregaard og Kolderup-Rosenvinge f. Eks., havde givet, ved som Støtte for Undervisningen at udsende kortfattede og sammentrængte, men allerede som Følge deraf ikke let tilgængelige Grundrids, saaledes »Kort Fremstilling af den danske Arveret« (1873, 4. Udg. 1887), »Kort Fremstilling af den danske Personret« (2. Afsnit af Privatrettens almindelige Del, 1874, 3. Opl. 1889), »Kort Fremstilling af Rets-systemets navnlig Privatrettens almindelige Del« (1. Afsnit, 1875, 3. Udg. 1894), et af D.s ringere Arbejder, og »Kort Fremstilling af den danske Næringsret« (1879, 2. Udg. 1890). Af større videnskabeligt Værd er D.s »Den danske Familieret« (1882, 4. Udg. 1889), der overgaar Scheels og Grams Fremstillinger ved det af D. med megen Flid og Grundighed indsamlede og i Bogen indarbejdede retshistoriske Materiale. Til disse privatretlige Arbejder sluttede sig, foruden en bredere og lettere læselig Udvikling af »Den danske Arveret« (1892, 2. Udg. 1897), »Den nordiske Familie- og Arveret« (1878), — det første Hæfte af »Nordisk Retsencyklopædi« —, der giver en mønsterværdig knap og sluttet Fremstilling af denne Parcel af skandinavisk Ret, og Afhandlingen »Om Myndighedsreglerne og Afændring deri« (Bilag V til »Förhandlingar vid femte nordiskajuristmotet i Stockholm«, 1884). Til D.s civilretlige Arbejder støttede sig, navnlig i systematisk og retshistorisk Henseende, Viggo Bentzons Lærebøger i deres foreløbige Skikkelse, medens de senere selvstændige Udgaver betraadte andre Spor.

Som processuel Forfatter fuldførte D. med stor Energi den af Nellesmann paabegyndte, men ikke tilendebragte litterære Bygning. En Række af D.s herhenhørende Skrifter — »Den extraordinære Civilproces« (1880, 2. Opl. 1884, 2. Udg. 1894), »Om Forligsmægling i civile Sager« (1887, 3. Opl. 1898), »Om Arrest og Forbud i civile Sager efter dansk Ret« (1888, 2. Udg. 1897) og »Den danske Civilproces fremstillet til Brug for de studerende« (1901) — svarede i Anlæg og Udførelse til de civilretlige. Endnu højere i videnskabelig Rang staar »Om Appel i civile Sager efter dansk Ret« (1880, 2. Udg. 1890) og særlig D.s Hovedværk, det klassiske »Den danske Skifteret« (1885; forkortet Fremstilling 1889, 2. Udg. 1897), hvori han havde nedfældet de rige Erfaringer,

han havde høstet ved Studier i Marken; for at bevare Føling med det praktiske Retsliv havde D. gentagne Gange modtaget Konstitution som Dommer i de københavnske Retter. Sine processuelle Lære- og Haandbøger supplerede D. med forskellige værdifulde Afhandlinger, saaledes »Bemærkninger om Arrest før Dom i civile Sager og dette Retsmiddels Udvikling efter 1683« (i »Smaaskrifter tilegnede A. F. Krieger«, 1887) og Universitetsprogrammet »Høiesteret i 1683« (1898). I et tidligere Universitetsprogram af 1891, »Henrik Stampe. Meddelelser om hans Liv og Virksomhed«, gav han en i det hele rammende Karakteristik af Stampes betydningsfulde Indsats i Videnskabens og Statens Tjeneste. Af rent historisk Indhold er »Af det asiatiske Kompagnis Historie« i »Nationaløkonomisk Tidsskrift«, 3. Rk., XVI, 1908.

D.s øvrige Skribentvirksomhed bestaar nærmest i en Række processuelle, person- og statsretlige Afhandlinger og Anmeldelser. Et af ham paa det 4. nordiske Juristmøde i Kbh. 1881 fremlagt Forhandlingsemne, »Om Statsborger- og Undersaatsforholdet, især dets Stiftelse og Ophør«, gav Stødet til en traktatmæssig Ordning af forskellige herhenhørende Forhold for Sveriges og Danmarks Vedkommende. Han var i det hele en varm Ven af den juridiske, **praktisk-teoretiske** Skandinavisme. 1874 blev han Medlem af den danske Bestyrelsesafdeling for de nordiske Juristmøder og deltog oftere i disses Forhandlinger.

Han var en stor Arbejdskraft og jernflittig, og fra mange Hold, baade af Staten og private, blev der lagt Beslag paa hans praktiske Indsigt og juridiske Dygtighed. I legislativ Syssel tog han i sine yngre Aar virksom Del. Lov af 7. April 1899 om Formueforholdet mellem Ægtefæller var hans — og Nellesmanns — **Værk**; ogsaa til Forarbejderne til Lov af 29. Marts 1904 om Livsforsikringsvirksomhed bidrog han, og han var Medlem af Proceskommissionen af 1892. Han overkom tillige at bestride en Række andre offentlige og private Hverv — Medlem af Arbejderbankens Bankraad 1879, Formand i Nye danske Forsikringsselskab 1896—1901, Medstifter af og Medlem af Bestyrelsen for Det østasiatiske Kompagni 1897—1910, Formand for »Sparekommissionen« af 1909, Formand for Bestyrelsen for og Direktør i Statsanstalten for Livsforsikring 1912 o. m. a. Som Formand for Bestyrelsen for Frbg. Arbejderhjem ledede han Opførelsen af smukke og bekvemme Arbejderboliger.

Nye Baner som Retsforsker kom D. ikke til at bryde. Men hans Produktion, navnlig den historiske Del deraf og hans Skifteret, danner et uoverspringeligt Led i den danske Retsvidenskabs Udvikling i den sidste Del af det 19. Aarh. — Ekstraordinær Assessor

i Højesteret 1894. Dr. juris h. c. ved Kbh.s Universitet s. A. — Gehejmekonferensraad 1905. — R. 1885. DM. 1889. K.² 1897. K.¹ 1900. S.K. 1903.

Frantz Dahl i Tidsskrift for Retsvidenskab, XXXII, 1919, S. 159—66. Samme i Universitetets Program Nov. 1919, S. 134—39 og den der anførte Litteratur.

Frantz Dahl.

— I *Polkik* havde D. ikke taget aktiv Del, før han 1901 med eet kaldtes frem i første Række. Han tilhørte i 80'erne det liberale Venstre i Hovedstaden og regnedes stadig for at være Oppositionsmand, men han afslog flere Opfordringer til at stille sig til Rigsdagen, og han var ikke mere suspekt i de regerendes Øjne, end at Hørring sidst i 90'erne tilbød ham Justitsministerposten, som han dog afslog. Christian IX. satte Pris paa ham, og det var derfor ganske naturligt, at Kongen i Juli 1901 bad ham overtage Dannelsen af et Venstreministerium. D. gik til Opgaven uden Begejstring, men mente med nogen Ret, at han vilde kunne gøre Gavn som Mægler. Han ønskede selv Justitsministerposten, men var villig til at overlade Konsejlspræsidiet til en anden; Resultatet af de indviklede Forhandlinger, hvor D. ikke spillede den overlegne Leders Rolle, var imidlertid, at han blev Konsejlspræsident og Udenrigsminister i det første Venstreministerium 24. Juli 1901. Ministeriet havde baade sin Styrke og sin Svaghed i sin uensartede Sammensætning, og over for de store politiske og personlige Modsætninger, det rummede, slog den i Politik uerfarne D.s Logik og Forhandlingsevne ikke til. Som Udenrigsminister virkede han med Held for Voldgiftstanken og fik en Traktat afsluttet med Nederlandene og en med Rusland forberedt. Af de vestindiske Øers Salg, som Ministeriets Flertal ønskede, var han personlig en Modstander, og Sagens Stranding 1902 var ham ingen Sorg. Endnu skarpere stod han over for Albertis Pryglelovforslag, og det var en personlig Sejr for ham, at han April 1904 fik Rigsdagen hjemsendt, inden det var færdigbehandlet. Det blev Modsætninger mellem de militære Ministre V. H. O. Madsen og F. H. Jøhnke, udnyttede af J. C. Christensen i hans Bestræbelse for at skabe et homogent Ministerium, der bragte D. til Fald. Partiet krævede Madsens Afgang, og da Jøhnke ikke paa hans Krav vilde følge med, sluttede Ministeriets Flertal og Partiet sig sammen om Christensen; det blev umuligt for D. at samle et nyt Kabinet, og han **maatte** demissionere 14. Jan. 1905. Han var Febr. 1902 blevet valgt til Folketingsmand for Højrupkredsen og bevarede Posten, til han 1913 trak sig tilbage. Fra Marts 1905 stod han uden for

Partierne i Valggruppe med de Radikale. Jan. 1914 blev han kongeudnævnt Landstingsmand og meldte sig Juni s. A. ind i det radikale Parti. Han spillede ikke nogen fremskudt Rolle paa Rigsdagen, og kort efter at han Marts 1918 var blevet tingvalgt Landstingsmand, nedlagde han sit Mandat.

Erindringer i Spejlet, 1902, S. 73—76, Politiken 24. Juli 1911 og Tiden 16. April 1915. N. P. Bramsager og Palle Rosenkrantz: Den danske Regering og Rigsdag, 1901—03, S. 27—32. Politiken 17. Nov. 1918. Berl. Tid. Nov. s. A.

Povl Engelstoft.

van Deurs, Carl, 1800—62, Læge. F. 14. April 1800 i Slagelse, d. 13. Febr. 1862 i Helsingør, begr. sst. Forældre: Godsejer, senere Justitsraad Christopher v. D. (1774—1829) og Anna Dorthea Hansen (1777—1857). Gift 24. Juli 1827 i Kbh. (Slotsk.) med Johanne Frederikke Caroline Schønheyder, f. 1. Aug. 1797 i Kbh. (Petri), d. 4. Sept. 1862 i Helsingør, D. af Læge, Professor, senere Hofmedicus Johan Henrich S. (s. d.) og 2. Hustru.

v. D. dimitteredes 1817 fra Odense og tog kirurgisk Eksamen 1823. Efter at have været Reservekirurg og sigtet paa at bryde sig en videnskabelig Bane i Kbh. maatte han, da Faderen blev forarmet, give sig til at praktisere i Præstø. 1832 blev han Distriktslæge i Aalborg, 1838 Regimentskirurg (fra 1842 Overlæge) med Bopæl sst. Under Krigen 1848—50 indtog han en overordnet Stilling som Brigadelæge og Læge ved Generalkommandoen, 1852 blev han forflyttet til Randers og 1858 til Helsingør, hvor han tillige fungerede som Garnisonslæge ved Kronborg. Han skrev en Del Afhandlinger i de medicinske Tidsskrifter, deriblandt en større om »det jydsk Syphiloid«, en endemisk Form for Syfilis, der graserede i Landbefolkningen. Han interesserede sig navnlig for det danske Medicinalvæsens Historie og ganske særlig for medicinsk Personalhistorie, og hans efterladte omfattende haandskrevne Samlinger paa disse Omraader skænkedes efter hans Død til Det kgl. Bibliotek. — R. 1846. DM. 1848.

Bibl. f. Læger, 5. Rk., V, 1862, S. 476—83. Hospitalstid. 1862, S. 36.

Jul. Petersen (V. Meisen*).

Rettelser og Tilføjelser.

I. Bind:

- S. 22: L. 20 f. n. Jeppe, læs: Esper.
- 25: - 13 f. ø. 1921, læs: 1919 (først udsendt 1921).
- 25: - 14 f. ø. 1930—32, læs: 1929—32.
- 29: - 1 f. ø. Regnebrædt, læs: Regnebræt.
- 51: - 1 f. ø. Abbestée var kun døbt Herman.
- 51: - 2 f. ø. Nov., læs: Juli.
- 127: - 12 f. ø. Adolph, læs: Adolph Andreas(en).
- 129: - 21 f. ø. efter: Kbh. tilføjes: (Fred. ty.).
- 160: - 6 f. ø. efter: 1871 tilføjes: paa Ryd Kloster.
- 161: - 17 f. n. 21. Juli 1648, læs: 1648 (Bevilling 91. Juli).
- 162: - 12 f. n. efter: 1718 tilføjes: i Kbh.
- 171: - 3 f. n. (d. 1772), læs: (1732—72).
- 173: - 1 f. ø. efter: 1656 tilføjes: i Lübeck.
- 182: - 17 f. n. efter: 1686 tilføjes: i Kbh.
- 182: - 16 f. n. efter: 1672 tilføjes: i Kbh.
- 182: - 14 f. n. efter: 1678 tilføjes: i Kbh.
- 184: - 13 f. ø. efter: 1735 tilføjes: paa Tranekær.
- 190: - 8 f. ø. efter: med tilføjes: Baronesse.
- 225: - 16 f. ø. (d. senest 1701), læs: (d. 1691).
- 225: - 16 f. ø. (d. tidligst 1701), læs: (d. 1705).
- 377: - 11 f. n. efter: Poulsen tilføjes: og Carine.
- 377: - 9 f. n. Lambert Andersen nævnes allerede 1501 og 1508.
- 449: - 1 f. ø. 1501, læs: 1511.
- 466: - 6 f. n. efter: (E.) tilføjes: (ca. 1699—1782).
- 476: - 3 f. ø. —07, læs: —10.
- 477: - 13 f. ø. Kopi, læs: Gentagelse.
- 508: - 7 f. ø. efter: v. Rheder tilføjes: , D. af Oberstløjtnant Wenzel Frederik v. R. (d. 1727) og Christence Marie Krag.
- 618: - 0 f. ø. efter: Brede tilføjes: , D. af Bager Cordt L. (1664—1729) og Anna Margrethe Bløcher (1670—1719).

II. Bind:

- S. 68: L. 3 f. n.: Jens Thykjær Bang levede 1797—1866 og var Søn af Købmand i Horsens Niels Christian B. (1770—1801), hvis Fader igen var Malermester sst. Thomas Eriksen B. (d. senest 1803).

S. 75	L. 3 f. n.	døbt 6. Nov., læs: f. 3. Nov.
- 76	- 8 f. 0.	døbt 26. Juli, læs: f. 20. Juli.
- 81	- 9 f. n.	Olufsen udgaar.
- 111	- 12 f. n.	Nina, læs: Anna.
- 132	- 18 f. 0.	Jan., læs: 6. Jan.
- 146	- 6 f. n.	ca. 1761, læs: 1762.
- 146	- 5 f. n.	ca. udgaar.
- 148	- 3 f. 0.	Bülow, læs: Bibow.
- 236	- 13—14 f. n.:	Slægten Bauditz' Afstamning fra Slægten v. Baudissin er usikker.
- 244	- 14 f. 0.	efter: 1826 tilføjes: , gift 2° 1789 med.
- 333	- 17 f. 0.	(jfr. Rettelsen i IV. Bind, der hermed bortfalder): efter: B. tilføjes: (d. 1754, gift 2° med Birthe Jensdatter Addit, d. 1739).
- 340	- 11 f. 0.	døbt 5. April, læs: f. 1. April.
- 386	- 8 f. n.	C. A. E. Bentzon levede 1790—1867 og var Søn af Købmand i Helsingør Laurits Nicolai B. (1761 —1827), hvis Fader var Klokke ved Marie K. sst. Christopher B. (1712—97), der var Søn af Snedker i Nakskov Hans Bennedsen (d. 1728).
- 386:	- 3 f. n.:	Landsretsdommer, læs: Landsdommer.
- 401:	- 14 f. o.:	efter: 1688 tilføjes: i Kbh.
- 402:	- 21 f. n.:	døbt 28. Maj, læs: f. 24. April.
- 406:	- 21 f. n.:	efter: 1656 tilføjes: i Kbh. (Frue).
- 455:	- 14 f. o.:	Konferensraad, læs: Rang med Konferensraader.
- 503:	- 5 f. o.:	efter: Gift tilføjes: i Hamburg.
- 545:	- 14 f. n.:	efter: Justitsraad tilføjes: , Kammerherre.
- 553:	- 18 f. o.:	efter: 1916 tilføjes: S.K. 1918.
- 584:	- 3 f. n.:	efter: 1670 tilføjes: i Kbh.
- 584:	- 2 f. n.:	efter: 1697 tilføjes: i Kbh.
- 584:	- 1 f. n.:	efter: 1723 tilføjes: i Kbh.

III. Bind:

S 70:	L. 19 f. n.	efter: 1738 tilføjes: i Kbh.
- 72:	- 18 f. 0.	døbt 18. Marts, læs: f. 10. Marts.
- 104:	- 16 f. 0.	Rønne, læs: Allinge.
- 104:	- 5 f. n.	Rønne, læs: Allinge.
- 105:	- 1 f. 0.	Andreas Birch var kgl. Lakaj 1740—52.
- 186:	- 1 f. n.	f. ca. 1701, læs: døbt 4. Febr. 1702 i Slagelse.
- 187:	- 1 f. 0.	efter: (Frels.) tilføjes: , D. af Postkasserer i Kbh. Arild Hansen (1663—1727) og Agnete Sohl (1665—1716).
- 302:	- 20 f. 0.	efter: 1697 tilføjes: i Hamburg.
- 309:	- 10 f. n.	1856, læs: 1857.
- 309:	- 10 f. n.	Caradoc, læs: Caradoc.
- 309:	- 9 f. n.	Ægteskabet opløst udgaar.
- 311:	- 1 f. 0.	efter: R. tilføjes: (1600—53).
- 311:	- 2 f. 0.	efter: Brockdorff tilføjes: (d. 1668).
- 327:	- 16 f. n.	v. Leopold, læs: Leopold v.
- 328:	- 16 f. 0.	døbt 11. Sept., læs: f. 8. Sept.
- 328:	- 7 f. n.	døbt 5. Juni, læs: f. 3. Juni.

- S. 424: **L. 10 f. o.:** Richardus, læs: Stemann.
 - 424: - **11 f. o.:** **R.**, læs: Richardus.
 - 491: - **16 f. o.:** efter: S. tilføjes: (f. 1738).
 - 525: - **16 f. o.:** efter: — tilføjes: S.K. 1811. —
 - 551: - **17 f. n.:** tidligst 1717, læs: 1720.
 - 551: - **16 f. n.:** efter: Holland tilføjes: begr. i Ugen efter 29. Sept. 1720 i Kbh. (Petri Urtegaard).
 - 551: - **10 f. n.:** van **Bracht** fik Bestalling som **Hof-Marmorerer** 1669.

IV. Bind:

- S. 66: **L. 5 f. o.:** efter: Julie tilføjes: Fernanda.
 74: - **17 f. o.:** **apalogetisk**, læs: apologetisk.
 - 84: i Kolumnetitlen: **Bressmann**, læs: **Bresemann**.
 - 85: **L. 8 f. n.:** vep, læs: ved.
 - 147: - **2 f. o.:** efter: Maleri tilføjes: af Th. Hamacher 1859.
 - 157: - **15 f. o.:** efter: 1625, tilføjes: begr. i Kværndrup K.
 - 257: - **8 f. o.:** otte Landdistrikter, læs: ottende Landdistrikt.
 - 269: - **15 f. n.:** Justitsraad, læs: Etatsraad.
 - 269: - **12 f. n.:** efter: Handskemager tilføjes: senere Købmand.
 - 270: - **1 f. o.:** efter: han tilføjes: 4.
 - 290: - **6 f. n.:** efter: 1877 tilføjes: Kort efter Kierkegaards Død havde B. under Mærket »-r« offentliggjort en Artikel i »Fædrelandet« (1. Dec. 1855): »Om Søren Kierkegaards Virksomhed som religios Forfatter«.
 - 366: - **9 f. o.:** 26., læs: 28.
 - 383: - **12 f. n.:** efter: B. tilføjes: (d. 1783).
 - 383: - **12 f. n.:** efter: Rickertsen tilføjes: el. Richter (1721—82).
 - 418: - **13 f. o.:** Hoven Vinterlærerskole, læs: Staby Højskole.
 - 418: - **18 f. o.:** at Martin Kristensen tog ham som Medforstander 1896, læs: at han 1896 blev Medforstander sammen med Martin Kristensen.
 - 479: - **4 f. o.:** Gift . Aug., læs: Gift i Aug.
 - 480: - **5 f. o.:** Nissen, læs: Rickerts.
 - 480: - **5 f. o.:** efter: 1° tilføjes: 1586.
 - 480: - **5 f. o.:** Stickert, læs: Købmand i Flensborg Titke Paulsen.
 - 481: - **22 f. o.:** efter: —35. tilføjes: Samme: Meine Vorfahren, 1905.
 - 482: - **5 f. n.:** efter: 1898. tilføjes: Samme: Meine Vorfahren, 1905.
 - 493: - **1 f. o.:** efter: 1834 tilføjes: , gift 1° med Caroline Adolphine Luffe, 1787—1851 (gift 2° 1817 med Sproglærer, senere Institutbestyrer i Frederikshavn Peter Christian Westh, ca. 1783—1846).
 - 501: - **4 f. n.:** nyt Spidsord: *Carl*, 1729—1809, Hertug af **Braunschweig-Lüneburg-Bevern**, se Frederik Carl Ferdinand.
 - 528: - **16 f. o.:** chartauanske, læs: **schartauanske**.
 - 543: - **14 f. n.:** efter: Cotes tilføjes: 1766.
 - 544: - **20 f. o.:** Nicolai Gotthard Carstens var ikke Broder til Hans Bogislaus Carstens.
 - 557: - **5 f. n.:** Kammerherre, læs: Kammerjunker.
 - 606: - **2 f. n.:** Peder Charisius studerede 1630 i **Tübingen**.

V. Bind:

- S. **231**: L. **11** f. **o.**: J. V. Jessen gift 2° med Asta Marie Elisabeth Palsbo (f. **1877**, gift 2° **1926** med Ingeniør Henry Rørbye Angelo, **1876—1930**).
- 256: - **3** f. **n.**: efter: Wampach tilføjes: (d. **1688**).
 - 274: - **16** f. **o.**: Præsteslægten Clausen nedstammer fra Sognepræst i Sevel Enevold (d. **1557**), der var Fader til Sognepræst i **Gam-**tofte Poul Enevoldsen (**1557—1643**), hvis Søn igen var **Raadmand** i Kbh. Claus Iversen (**1624—88**).
 - 288: - **15** f. **o.**: efter: Biskopper tilføjes: , med Sjællands Biskop **1856**.